

ANKARA GÜDÜL ADALIKUZU PETROGLİFLERİ

**Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Doktora Tezi
Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı
Sanat Tarihi Programı**

Başaran Doğu GÖKTÜRK

Danışman: Prof. Dr. Mustafa BEYAZIT

Haziran 2021

DENİZLİ

ÖNSÖZ

Saha araştırması, ofis çalışması ve insan kaynağı gereksinimi açısından zorlu bir konu olan petroglif çalışmaları çerçevesinde ülkemiz sınırları dahilinde yer alan örnekler bakımından ilk olan bu doktora tezini hazırlama sürecinde üzerimde emeği olan tüm hocalarıma teşekkür ederken, Ankara İli Güdül İlçesi kırsalında bulunan kaya resimlerinin keşif, çalışma ve tanıtımında emekleri büyük olan Servet Somuncuoğlu'nu saygıyla anıyorum.

Konumuzla ilgili benzer petrogliflerin Orta Asya'da bulunması, ilgili kaynaklara erişimi zorlaştırmaktadır. Kaynaklara erişim konusunda bizden yardımlarını esirgemeyen saygıdeğer hocam Prof. Dr. Yaşar Çoruhlu'ya şükranlarımı sunuyorum. Tezimizin oluşturulması aşamasında kıymetli görüşleriyle bizlere destek olan Prof. Dr. Nergis Biray, Prof. Dr. Anıl Yılmaz ve Doç. Dr. Gökçen Kurtuluş Öztaşkın hocalarıma teşekkürü her zaman borç bilirim.

Seçtiğimiz bu konunun finanse edilmesi konusunda öğrencisi olmaktan memnuniyet duyduğum Pamukkale Üniversitesi'ne ve 2018SOBE024 proje numarasıyla Bilimsel Araştırmalar Projeler Birimi'ne çalışmamıza verdikleri destek sebebiyle tekrar teşekkür ediyorum.

Kaya resimlerinin bulunduğu arazilerin ulaşım zorluğu ve saha çalışmasının kalabalık bir ekip gerektirdiği bilinmektedir. Bu süreçte arazi çalışmalarında yardımını gördüğüm Cemil Söylemezoğlu'na teşekkürlerimi iletiyorum. Saha araştırmaları ve çizim faaliyetlerimizi onlar olmadan gerçekleştiremeyeceğim meslektaşlarım Halil İbrahim Arslan, Ahmet İlal, Aslı Bircan, Nesibe Dinleyici ve Yusuf Baştürk'e harcadıkları zaman nedeniyle minnettarım. Tezim için farklı göz olarak benden yardımlarını ve fikirlerini esirgemeyen meslektaşlarım Şuayip Çelemoğlu ve Orçun Erdoğan başta olmak üzere tüm mesai arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunuyorum.

Karşılaştığımız yazıtların transkripsiyon ve kritiği konusunda bizlere destek olan Prof. Dr. Fatih Onur, Prof. Dr. Yasemin Beyazıt ve Dr. Öğr. Ü. Mehmet Alkan hocalarıma şükranlarımı sunuyorum.

Beni maddi-manevi her yönden destekleyen, gece gündüz demeden tüm zor anlarımda yanımda olan kıymetli danışmanım Prof. Dr. Mustafa BEYAZIT'a üzerimdeki emeğinden dolayı ayrıca şükranlarımı sunuyorum.

Doktora sürecim boyunca kendilerine yeterince zaman ayıramadığım eşim Tülin GÖKTÜRK ve oğlum Metehan Efe'ye gösterdikleri sabır, anlayış ve özverileri için ayrıca minnettarım.

Başaran Doğu GÖKTÜRK

22 Nisan 2021

ÖZET

ANKARA GÜDÜL ADALIKUZU PETROGLİFLERİ

Öğrenci: Göktürk, Başaran Doğu

Doktora Tezi

Sanat Tarihi ABD

Sanat Tarihi Programı

Tez Yöneticisi: Prof. Dr. Mustafa BEYAZIT

Haziran 2021, XLIX + 783 sayfa

Adalıkuzu, Ankara ili Güdül ilçe merkezinin 6,8 km. güneybatısında yer alır. Kaya resimleri tapu parsel kayıtlarına göre Adalıkuzu'nun kuş uçuşu 3 km güneybatısında bulunan Düdük Dağı'nın güney doğu yamaçlarındaki pano olarak tanımlanan ana kaya yüzeylerinde bulunmaktadır.

Tarih öncesi dönemlerden bu yana çevresinde yerleşimler bulunan bölgenin tarihi ve coğrafyası tezimiz kapsamında değerlendirilmiştir. Ardından, kaya resim alanlarının, önceki çalışmalardan farklı olarak, koordinatları ve sınırları fotoğraf ve haritalarıyla birlikte tanıtımları yapılmış, alanların Adalıkuzu ve çevresindeki köylere göre konumu ve hangi köylerden buraya ulaşım sağlanabileceği gibi detaylı açıklamalara gidilmiştir. Devamında Adalıkuzu sınırlarındaki toplam üç kaya resim alanı ve bu alanlarda bulunan doksan bir pano yüzeyindeki sekiz yüz seksen bir tasvirin tamamına envanter numarası verilmiş, tespit edilen betimlemelerin münferit açıklamaları fotoğraf ve ölçekli çizimlerle desteklenmiştir. Alanda saptanan tasvirlerin kendi aralarında gösterdikleri benzerlikler veya farklılıkların tespiti sonrasında bunlar, insanlar, süvariler, hayvanlar, bitki/ağaçlar, damgalar, şekiller, haçlar ve yazıtlar başlıkları altında ele alınmıştır. Betimlemelerin karşılaştırmalı örnekleri öncelikle Orta Asya ve komşu coğrafyalardaki petroglif ve grafitiler içerisinde aranarak ait olabilecekleri kültürel, sosyolojik, mitolojik, ikonografik anlatımlarla da incelenerek, varsa arkeolojik veriler içerisinde ve sanat eserleriyle analogi ve stil kritikleri gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın son kısmında, yazılı kaynakların sınırlı olduğu dönemlere şahitlik eden, Sanat Tarihi biliminin başlangıcı sayılabilecek kaya resimlerinin örneklerinden bir bölümünü oluşturan bölgedeki petrogliflerin, hangi teknikler kullanılarak, kimler tarafından ve ne zaman yapıldığına yönelik sorulara, cevaplar aranarak, tasvirlerin ait oldukları kültür ve geleneğin izleri bu kapsamda sürülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Petroglif, Graffiti, Ankara, Güdül, Adalıkuzu.

ABSTRACT

ADALIKUZU PETROGLYPHS IN ANKARA, GÜDÜL

GÖKTÜRK, Başaran Doğu

Doctoral Dissertation

Department of Art History

Art History Programme

Advisor: Prof. Dr. Mustafa BEYAZIT

June 2021, XLIX + 783 pages

Adalıkuзу is located 6,8 km. southwest of the GÜDÜL district of Ankara Province. The petroglyphs of Adalıkuзу are located on the surfaces of the bedrocks (defined as rock panels) situated on the south-eastern slopes of DÜDÜK Mountain, 3 km. southwest of Adalıkuзу according to the land registry and cadastre.

Having been surrounded by historical settlements since prehistoric times, the region is in the first place evaluated in terms of its history and geography and then, unlike previous studies, the petroglyph sites are defined with their coordinates and boundaries in company with photographs and maps, as well as the distance between the sites and the villages around them are given. Furthermore, hundred and eighty-one depictions, engraved on ninety-one rock panels surfaces of the three petroglyph sites in Adalıkuзу, have been given individual inventory numbers. The descriptions of the depictions have also been accompanied with photographs and scaled drawings. The depictions are defined under such various subheadings as humans, horsemen, animals, plants//trees, tamgas, figures, crosses, inscriptions and so forth, considering the similarities or differences of the depictions discovered. Comparable examples of the depictions are initially investigated in petroglyphs along with graffiti discovered in Central Asia and in the neighbouring locations.

Petroglyphs witness to the periods in which the written evidence are scarce and thereby, in the last part of the study, the methods employed in the petroglyphs as well as the questions of when and who created them are explored.

Key Words: Petroglyph, Graffiti, Ankara, GÜDÜL, Adalıkuзу.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	iv
FOTOĞRAF DİZİNİ	vi
ÇİZİM DİZİNİ	xxviii
TABLolar DİZİNİ	xlvi
KISALTMALAR	xlix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ADALIKUZU COĞRAFYA VE TARİHÇESİ

1.1. Adalıkuzu Coğrafyası.....	12
1.2. Tarihi Kaynaklar ve Arkeolojik Veriler Işığında Ankara, GÜDÜL ve Adalıkuzu.....	17

İKİNCİ BÖLÜM

KAYA RESİM ALANLARI

2.1. Kaya Resim Alanı - I	28
2.2. Kaya Resim Alanı - II	239
2.3. Kaya Resim Alanı - III.....	492

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KARŞILAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRME

3.1. Tasvirler	537
3.1.1. İnsanlar	537
3.1.2. Süvariler.....	573
3.1.3. Hayvanlar.....	594
3.1.4. Bitki/Ağaç Tasvirleri	634
3.1.5. Damgalar/Tamgalar	640
3.1.6. Şekiller.....	652
3.1.7. Haçlar.....	663
3.1.8. Mahiyeti Anlaşılamayan Tasvirler.....	669
3.2. Panolarda Sahne Anlatımları	671
3.2.1. Av Sahneleri	671
3.2.2. Savaş/Mücadele İçeren Sahneler	677
3.2.3. Ritüel İçeren Sahneler.....	680
3.2.4. Doğumla İlişkilendirilebilecek Sahne.....	686
3.2.5. İnsan-İnsan İlişkisi Gösteren Sahneler	687
3.3. Tasvirlerde Görülen Giysi ve Aksesuarlar	690
3.3.1. Başlıklar	690

3.3.2. Kam kıyafeti/Manyak	693
3.3.3. Kemer/Kın/Kuşak	696
3.4. Tasvirlerde Karşılaşılan Silahlar	698
3.4.1. Kalkanlar.....	698
3.4.2. Kılıçlar	699
3.4.3. Mızraklar.....	703
3.4.4. Ok-Yaylar	706
3.5. Yazıtlar.....	710
3.5.1 Hıristiyanlık Dönemi Yunanca Yazıtlar	710
3.5.2. Arap Alfabeti/Osmanlı Türkçesi Şeklindeki Yazıt	712
3.5.3. Sınıflandırılmayan Yazıtlar.....	713
3.6. Teknik	716
3.7. Ustalar	719
3.8. Tarihlendirme.....	721
SONUÇ	728
KAYNAKÇA.....	733
FOTOĞRAFLAR.....	778
ÖZGEÇMİŞ	783

FOTOĞRAF DİZİNİ

		Sayfa
Fotoğraf 1.	Düdük dağı ve Kirmir çayı uydu görüntüsü.....	13
Fotoğraf 2.	Bölgedeki vadilerden görünüm.....	13
Fotoğraf 3.	Bölgedeki vadilerden görünüm.....	14
Fotoğraf 4.	Bölgedeki dik yamaçlardan görünüm.....	14
Fotoğraf 5.	Bölgedeki vadiler ve dik yamaçlardan görünüm.....	15
Fotoğraf 6.	Kirmir Çayı uzaktan görünüm ve vadilere genel bakış.....	15
Fotoğraf 7.	Düdük dağı ve vadiden görünüm.....	16
Fotoğraf 8.	Bölgedeki vadiler ve dik yamaçlardan görünüm.....	16
Fotoğraf 9.	Kaya resim alanı - I genel görünümü.....	28
Fotoğraf 10.	AD-I.1 env. numaralı pano.....	29
Fotoğraf 11.	AD-I.1.1 env. numaralı tasvir.....	29
Fotoğraf 12.	AD-I.1.2 env. numaralı tasvir.....	30
Fotoğraf 13.	AD-I.1.3 env. numaralı tasvir.....	30
Fotoğraf 14.	AD-I.1.4 env. numaralı tasvir.....	31
Fotoğraf 15.	AD-I.1.5 env. numaralı tasvir.....	31
Fotoğraf 16.	AD-I.1.6 env. numaralı tasvir.....	32
Fotoğraf 17.	AD-I.1.7 env. numaralı tasvir.....	32
Fotoğraf 18.	AD-I.2 env. numaralı pano.....	33
Fotoğraf 19.	AD-I.2.1 env. numaralı tasvir.....	33
Fotoğraf 20.	AD-I.2.2 env. numaralı tasvir.....	34
Fotoğraf 21.	AD-I.2.3 env. numaralı tasvir.....	34
Fotoğraf 22.	AD-I.2.4 env. numaralı tasvir.....	35
Fotoğraf 23.	AD-I.2.5 env. numaralı tasvir.....	35
Fotoğraf 24.	AD-I.2.6 env. numaralı tasvir.....	36
Fotoğraf 25.	AD-I.2.7 env. numaralı tasvir.....	36
Fotoğraf 26.	AD-I.3 env. numaralı pano.....	37
Fotoğraf 27.	AD-I.3.1 env. numaralı tasvir.....	39
Fotoğraf 28.	AD-I.3.2 env. numaralı tasvir.....	39
Fotoğraf 29.	AD-I.3.3 env. numaralı tasvir.....	39
Fotoğraf 30.	AD-I.3.4 env. numaralı tasvir.....	40
Fotoğraf 31.	AD-I.3.5 env. numaralı tasvir.....	40
Fotoğraf 32.	AD-I.3.6 env. numaralı tasvir.....	40
Fotoğraf 33.	AD-I.3.7 env. numaralı tasvir.....	41
Fotoğraf 34.	AD-I.3.8 env. numaralı tasvir.....	41
Fotoğraf 35.	AD-I.4 env. numaralı pano.....	42
Fotoğraf 36.	AD-I.4.1 env. numaralı tasvir.....	43
Fotoğraf 37.	AD-I.4.2 env. numaralı tasvir.....	43
Fotoğraf 38.	AD-I.5 env. numaralı pano.....	44
Fotoğraf 39.	AD-I.5.1 env. numaralı tasvir.....	44
Fotoğraf 40.	AD-I.6 env. numaralı pano.....	45
Fotoğraf 41.	AD-I.6.1 env. numaralı tasvir.....	45
Fotoğraf 42.	AD-I.6.2 env. numaralı tasvir.....	46
Fotoğraf 43.	AD-I.6.3 env. numaralı tasvir.....	46

Fotoğraf 44.	AD-I.7 env. numaralı pano.....	47
Fotoğraf 45.	AD-I.7.1 env. numaralı tasvir.....	47
Fotoğraf 46.	AD-I.8 env. numaralı pano.....	48
Fotoğraf 47.	AD-I.8.1 env. numaralı tasvir.....	49
Fotoğraf 48.	AD-I.8.2 env. numaralı tasvir.....	49
Fotoğraf 49.	AD-I.8.3 env. numaralı tasvir.....	50
Fotoğraf 50.	AD-I.8.4 env. numaralı tasvir.....	50
Fotoğraf 51.	AD-I.8.5 env. numaralı tasvir.....	51
Fotoğraf 52.	AD-I.8.6 env. numaralı tasvir.....	51
Fotoğraf 53.	AD-I.8.7 env. numaralı tasvir.....	52
Fotoğraf 54.	AD-I.8.8 env. numaralı tasvir.....	52
Fotoğraf 55.	AD-I.8.9 env. numaralı tasvir.....	53
Fotoğraf 56.	AD-I.8.10 env. numaralı tasvir.....	53
Fotoğraf 57.	AD-I.8.11 env. numaralı tasvir.....	54
Fotoğraf 58.	AD-I.8.12 env. numaralı tasvir.....	54
Fotoğraf 59.	AD-I.8.13 env. numaralı tasvir.....	55
Fotoğraf 60.	AD-I.9 env. numaralı pano.....	56
Fotoğraf 61.	AD-I.9.1 env. numaralı tasvir.....	57
Fotoğraf 62.	AD-I.9.2 env. numaralı tasvir.....	58
Fotoğraf 63.	AD-I.9.3 env. numaralı tasvir.....	58
Fotoğraf 64.	AD-I.9.4 env. numaralı tasvir.....	59
Fotoğraf 65.	AD-I.9.5 env. numaralı tasvir.....	59
Fotoğraf 66.	AD-I.9.6 env. numaralı tasvir.....	60
Fotoğraf 67.	AD-I.9.7 env. numaralı tasvir.....	60
Fotoğraf 68.	AD-I.9.8 env. numaralı tasvir.....	60
Fotoğraf 69.	AD-I.9.9 env. numaralı tasvir.....	61
Fotoğraf 70.	AD-I.9.10 env. numaralı tasvir.....	61
Fotoğraf 71.	AD-I.9.11 env. numaralı tasvir.....	61
Fotoğraf 72.	AD-I.9.12 env. numaralı tasvir.....	62
Fotoğraf 73.	AD-I.9.13 env. numaralı tasvir.....	62
Fotoğraf 74.	AD-I.9.14 env. numaralı tasvir.....	63
Fotoğraf 75.	AD-I.9.15 env. numaralı tasvir.....	63
Fotoğraf 76.	AD-I.9.16 env. numaralı tasvir.....	64
Fotoğraf 77.	AD-I.9.17 env. numaralı tasvir.....	64
Fotoğraf 78.	AD-I.9.18 env. numaralı tasvir.....	65
Fotoğraf 79.	AD-I.9.19 env. numaralı tasvir.....	65
Fotoğraf 80.	AD-I.9.20 env. numaralı tasvir.....	66
Fotoğraf 81.	AD-I.9.21 env. numaralı tasvir.....	66
Fotoğraf 82.	AD-I.9.22 env. numaralı tasvir.....	67
Fotoğraf 83.	AD-I.9.23 env. numaralı tasvir.....	67
Fotoğraf 84.	AD-I.9.24 env. numaralı tasvir.....	67
Fotoğraf 85.	AD-I.9.25 env. numaralı tasvir.....	68
Fotoğraf 86.	AD-I.9.26 env. numaralı tasvir.....	68
Fotoğraf 87.	AD-I.9.27 env. numaralı tasvir.....	68
Fotoğraf 88.	AD-I.9.28 env. numaralı tasvir.....	69
Fotoğraf 89.	AD-I.9.29 env. numaralı tasvir.....	69

Fotoğraf 90.	AD-I.9.30 env. numaralı tasvir.....	69
Fotoğraf 91.	AD-I.9.31 env. numaralı tasvir.....	70
Fotoğraf 92.	AD-I.9.32 env. numaralı tasvir.....	70
Fotoğraf 93.	AD-I.9.33 env. numaralı tasvir.....	70
Fotoğraf 94.	AD-I.9.34 env. numaralı tasvir.....	71
Fotoğraf 95.	AD-I.9.35 env. numaralı tasvir.....	71
Fotoğraf 96.	AD-I.9.36 env. numaralı tasvir.....	71
Fotoğraf 97.	AD-I.9.37 env. numaralı tasvir.....	72
Fotoğraf 98.	AD-I.9.38 env. numaralı tasvir.....	72
Fotoğraf 99.	AD-I.10 env. numaralı pano.....	73
Fotoğraf 100.	AD-I.10.1 env. numaralı tasvir.....	73
Fotoğraf 101.	AD-I.11 env. numaralı pano.....	74
Fotoğraf 102.	AD-I.11.1 env. numaralı tasvir.....	75
Fotoğraf 103.	AD-I.11.2 env. numaralı tasvir.....	75
Fotoğraf 104.	AD-I.11.3 env. numaralı tasvir.....	76
Fotoğraf 105.	AD-I.11.4 env. numaralı tasvir.....	76
Fotoğraf 106.	AD-I.11.5 env. numaralı tasvir.....	77
Fotoğraf 107.	AD-I.12 env. numaralı pano.....	78
Fotoğraf 108.	AD-I.12.1 env. numaralı tasvir.....	78
Fotoğraf 109.	AD-I.13 env. numaralı pano.....	79
Fotoğraf 110.	AD-I.13.1 env. numaralı tasvir.....	79
Fotoğraf 111.	AD-I.13.2 env. numaralı tasvir.....	79
Fotoğraf 112.	AD-I.13.3 env. numaralı tasvir.....	80
Fotoğraf 113.	AD-I.14 env. numaralı pano.....	80
Fotoğraf 114.	AD-I.14.1 env. numaralı tasvir.....	81
Fotoğraf 115.	AD-I.14.2 env. numaralı tasvir.....	81
Fotoğraf 116.	AD-I.15 env. numaralı pano.....	82
Fotoğraf 117.	AD-I.15.1 env. numaralı tasvir.....	82
Fotoğraf 118.	AD-I.15.2 env. numaralı tasvir.....	82
Fotoğraf 119.	AD-I.16 env. numaralı pano.....	83
Fotoğraf 120.	AD-I.16.1 env. numaralı tasvir.....	83
Fotoğraf 121.	AD-I.16.2 env. numaralı tasvir.....	83
Fotoğraf 122.	AD-I.16.3 env. numaralı tasvir.....	84
Fotoğraf 123.	AD-I.16.4 env. numaralı tasvir.....	85
Fotoğraf 124.	AD-I.16.5 env. numaralı tasvir.....	85
Fotoğraf 125.	AD-I.17 env. numaralı pano.....	86
Fotoğraf 126.	AD-I.17.1 env. numaralı tasvir.....	86
Fotoğraf 127.	AD-I.17.2 env. numaralı tasvir.....	86
Fotoğraf 128.	AD-I.17.3 env. numaralı tasvir.....	87
Fotoğraf 129.	AD-I.17.4 env. numaralı tasvir.....	87
Fotoğraf 130.	AD-I.17.5 env. numaralı tasvir.....	88
Fotoğraf 131.	AD-I.17.6 env. numaralı tasvir.....	88
Fotoğraf 132.	AD-I.18 env. numaralı pano.....	89
Fotoğraf 133.	AD-I.18.1 env. numaralı tasvir.....	89
Fotoğraf 134.	AD-I.18.2 env. numaralı tasvir.....	89
Fotoğraf 135.	AD-I.18.3 env. numaralı tasvir.....	90

Fotoğraf 136.	AD-I.19 env. numaralı pano.....	91
Fotoğraf 137.	AD-I.19.1 env. numaralı tasvir.....	91
Fotoğraf 138.	AD-I.19.2 env. numaralı tasvir.....	91
Fotoğraf 139.	AD-I.20 env. numaralı pano.....	92
Fotoğraf 140.	AD-I.20.1 env. numaralı tasvir.....	93
Fotoğraf 141.	AD-I.20.2 env. numaralı tasvir.....	93
Fotoğraf 142.	AD-I.20.3 env. numaralı tasvir.....	94
Fotoğraf 143.	AD-I.20.4 env. numaralı tasvir.....	94
Fotoğraf 144.	AD-I.20.5 env. numaralı tasvir.....	95
Fotoğraf 145.	AD-I.20.6 env. numaralı tasvir.....	95
Fotoğraf 146.	AD-I.21 env. numaralı pano.....	96
Fotoğraf 147.	AD-I.21.1 env. numaralı tasvir.....	96
Fotoğraf 148.	AD-I.21.2 env. numaralı tasvir.....	96
Fotoğraf 149.	AD-I.21.3 env. numaralı tasvir.....	97
Fotoğraf 150.	AD-I.21.4 env. numaralı tasvir.....	98
Fotoğraf 151.	AD-I.21.5 env. numaralı tasvir.....	99
Fotoğraf 152.	AD-I.21.6 env. numaralı tasvir.....	99
Fotoğraf 153.	AD-I.21.7 env. numaralı tasvir.....	100
Fotoğraf 154.	AD-I.22 env. numaralı pano.....	101
Fotoğraf 155.	AD-I.22.1 env. numaralı tasvir.....	101
Fotoğraf 156.	AD-I.22.2 env. numaralı tasvir.....	102
Fotoğraf 157.	AD-I.22.3 env. numaralı tasvir.....	102
Fotoğraf 158.	AD-I.22.4 env. numaralı tasvir.....	103
Fotoğraf 159.	AD-I.22.5 env. numaralı tasvir.....	103
Fotoğraf 160.	AD-I.22.6 env. numaralı tasvir.....	104
Fotoğraf 161.	AD-I.22.7 env. numaralı tasvir.....	104
Fotoğraf 162.	AD-I.23 env. numaralı pano.....	105
Fotoğraf 163.	AD-I.23.1 env. numaralı tasvir.....	106
Fotoğraf 164.	AD-I.23.2 env. numaralı tasvir.....	106
Fotoğraf 165.	AD-I.23.3 env. numaralı tasvir.....	107
Fotoğraf 166.	AD-I.23.4 env. numaralı tasvir.....	107
Fotoğraf 167.	AD-I.23.5 env. numaralı tasvir.....	108
Fotoğraf 168.	AD-I.23.6 env. numaralı tasvir.....	108
Fotoğraf 169.	AD-I.23.7 env. numaralı tasvir.....	108
Fotoğraf 170.	AD-I.23.8 env. numaralı tasvir.....	109
Fotoğraf 171.	AD-I.23.9 env. numaralı tasvir.....	109
Fotoğraf 172.	AD-I.23.10 env. numaralı tasvir.....	110
Fotoğraf 173.	AD-I.24 env. numaralı pano.....	111
Fotoğraf 174.	AD-I.24.1 env. numaralı tasvir.....	112
Fotoğraf 175.	AD-I.24.2 env. numaralı tasvir.....	112
Fotoğraf 176.	AD-I.24.3 env. numaralı tasvir.....	113
Fotoğraf 177.	AD-I.24.4 env. numaralı tasvir.....	113
Fotoğraf 178.	AD-I.24.5 env. numaralı tasvir.....	113
Fotoğraf 179.	AD-I.24.6 env. numaralı tasvir.....	114
Fotoğraf 180.	AD-I.24.7 env. numaralı tasvir.....	114
Fotoğraf 181.	AD-I.24.8 env. numaralı tasvir.....	114

Fotoğraf 182.	AD-I.25 env. numaralı pano.....	115
Fotoğraf 183.	AD-I.25.1 env. numaralı tasvir.....	115
Fotoğraf 184.	AD-I.25.2 env. numaralı tasvir.....	116
Fotoğraf 185.	AD-I.25.3 env. numaralı tasvir.....	116
Fotoğraf 186.	AD-I.25.4 env. numaralı tasvir.....	116
Fotoğraf 187.	AD-I.25.5 env. numaralı tasvir.....	117
Fotoğraf 188.	AD-I.25.6 env. numaralı tasvir.....	117
Fotoğraf 189.	AD-I.26 env. numaralı pano.....	118
Fotoğraf 190.	AD-I.26.1 env. numaralı tasvir.....	118
Fotoğraf 191.	AD-I.26.2 env. numaralı tasvir.....	118
Fotoğraf 192.	AD-I.26.3 env. numaralı tasvir.....	119
Fotoğraf 193.	AD-I.27 env. numaralı pano.....	120
Fotoğraf 194.	AD-I.27.1 env. numaralı tasvir.....	122
Fotoğraf 195.	AD-I.27.2 env. numaralı tasvir.....	122
Fotoğraf 196.	AD-I.27.3 env. numaralı tasvir.....	123
Fotoğraf 197.	AD-I.27.4 env. numaralı tasvir.....	123
Fotoğraf 198.	AD-I.27.5 env. numaralı tasvir.....	124
Fotoğraf 199.	AD-I.27.6 env. numaralı tasvir.....	124
Fotoğraf 200.	AD-I.27.7 env. numaralı tasvir.....	125
Fotoğraf 201.	AD-I.27.8 env. numaralı tasvir.....	125
Fotoğraf 202.	AD-I.27.9 env. numaralı tasvir.....	125
Fotoğraf 203.	AD-I.27.10 env. numaralı tasvir.....	126
Fotoğraf 204.	AD-I.27.11 env. numaralı tasvir.....	126
Fotoğraf 205.	AD-I.27.12 env. numaralı tasvir.....	127
Fotoğraf 206.	AD-I.27.13 env. numaralı tasvir.....	127
Fotoğraf 207.	AD-I.27.14 env. numaralı tasvir.....	128
Fotoğraf 208.	AD-I.27.15 env. numaralı tasvir.....	128
Fotoğraf 209.	AD-I.27.16 env. numaralı tasvir.....	129
Fotoğraf 210.	AD-I.27.17 env. numaralı tasvir.....	129
Fotoğraf 211.	AD-I.27.18 env. numaralı tasvir.....	130
Fotoğraf 212.	AD-I.27.19 env. numaralı tasvir.....	130
Fotoğraf 213.	AD-I.27.20 env. numaralı tasvir.....	131
Fotoğraf 214.	AD-I.27.21 env. numaralı tasvir.....	131
Fotoğraf 215.	AD-I.27.22 env. numaralı tasvir.....	132
Fotoğraf 216.	AD-I.27.23 env. numaralı tasvir.....	132
Fotoğraf 217.	AD-I.27.24 env. numaralı tasvir.....	133
Fotoğraf 218.	AD-I.27.25 env. numaralı tasvir.....	133
Fotoğraf 219.	AD-I.27.26 env. numaralı tasvir.....	134
Fotoğraf 220.	AD-I.27.27 env. numaralı tasvir.....	134
Fotoğraf 221.	AD-I.27.28 env. numaralı tasvir.....	135
Fotoğraf 222.	AD-I.27.29 env. numaralı tasvir.....	135
Fotoğraf 223.	AD-I.27.30 env. numaralı tasvir.....	136
Fotoğraf 224.	AD-I.27.31 env. numaralı tasvir.....	136
Fotoğraf 225.	AD-I.27.32 env. numaralı tasvir.....	137
Fotoğraf 226.	AD-I.27.33 env. numaralı tasvir.....	137
Fotoğraf 227.	AD-I.27.34 env. numaralı tasvir.....	138

Fotoğraf 228.	AD-I.27.35 env. numaralı tasvir.....	138
Fotoğraf 229.	AD-I.27.36 env. numaralı tasvir.....	139
Fotoğraf 230.	AD-I.27.37 env. numaralı tasvir.....	139
Fotoğraf 231.	AD-I.27.38 env. numaralı tasvir.....	140
Fotoğraf 232.	AD-I.27.39 env. numaralı tasvir.....	140
Fotoğraf 233.	AD-I.27.40 env. numaralı tasvir.....	141
Fotoğraf 234.	AD-I.27.41 env. numaralı tasvir.....	141
Fotoğraf 235.	AD-I.27.42 env. numaralı tasvir.....	142
Fotoğraf 236.	AD-I.27.43 env. numaralı tasvir.....	142
Fotoğraf 237.	AD-I.27.44 env. numaralı tasvir.....	143
Fotoğraf 238.	AD-I.27.45 env. numaralı tasvir.....	143
Fotoğraf 239.	AD-I.27.46 env. numaralı tasvir.....	144
Fotoğraf 240.	AD-I.27.47 env. numaralı tasvir.....	144
Fotoğraf 241.	AD-I.27.48 env. numaralı tasvir.....	145
Fotoğraf 242.	AD-I.27.49 env. numaralı tasvir.....	145
Fotoğraf 243.	AD-I.27.50 env. numaralı tasvir.....	146
Fotoğraf 244.	AD-I.27.51 env. numaralı tasvir.....	146
Fotoğraf 245.	AD-I.27.52 env. numaralı tasvir.....	147
Fotoğraf 246.	AD-I.27.53 env. numaralı tasvir.....	147
Fotoğraf 247.	AD-I.27.54 env. numaralı tasvir.....	148
Fotoğraf 248.	AD-I.27.55 env. numaralı tasvir.....	148
Fotoğraf 249.	AD-I.27.56 env. numaralı tasvir.....	149
Fotoğraf 250.	AD-I.27.57 env. numaralı tasvir.....	149
Fotoğraf 251.	AD-I.27.58 env. numaralı tasvir.....	150
Fotoğraf 252.	AD-I.27.59 env. numaralı tasvir.....	150
Fotoğraf 253.	AD-I.27.60 env. numaralı tasvir.....	151
Fotoğraf 254.	AD-I.27.61 env. numaralı tasvir.....	151
Fotoğraf 255.	AD-I.27.62 env. numaralı tasvir.....	152
Fotoğraf 256.	AD-I.27.63 env. numaralı tasvir.....	152
Fotoğraf 257.	AD-I.27.64 env. numaralı tasvir.....	153
Fotoğraf 258.	AD-I.27.65 env. numaralı tasvir.....	153
Fotoğraf 259.	AD-I.27.66 env. numaralı tasvir.....	154
Fotoğraf 260.	AD-I.27.67 env. numaralı tasvir.....	154
Fotoğraf 261.	AD-I.27.68 env. numaralı tasvir.....	155
Fotoğraf 262.	AD-I.27.69 env. numaralı tasvir.....	155
Fotoğraf 263.	AD-I.27.70 env. numaralı tasvir.....	156
Fotoğraf 264.	AD-I.27.71 env. numaralı tasvir.....	156
Fotoğraf 265.	AD-I.27.72 env. numaralı tasvir.....	157
Fotoğraf 266.	AD-I.27.73 env. numaralı tasvir.....	157
Fotoğraf 267.	AD-I.27.74 env. numaralı tasvir.....	158
Fotoğraf 268.	AD-I.27.75 env. numaralı tasvir.....	158
Fotoğraf 269.	AD-I.27.76 env. numaralı tasvir.....	159
Fotoğraf 270.	AD-I.27.77 env. numaralı tasvir.....	159
Fotoğraf 271.	AD-I.27.78 env. numaralı tasvir.....	160
Fotoğraf 272.	AD-I.27.79 env. numaralı tasvir.....	160
Fotoğraf 273.	AD-I.27.80 env. numaralı tasvir.....	161

Fotoğraf 274.	AD-I.27.81 env. numaralı tasvir.....	161
Fotoğraf 275.	AD-I.27.82 env. numaralı tasvir.....	162
Fotoğraf 276.	AD-I.27.83 env. numaralı tasvir.....	162
Fotoğraf 277.	AD-I.27.84 env. numaralı tasvir.....	163
Fotoğraf 278.	AD-I.27.85 env. numaralı tasvir.....	163
Fotoğraf 279.	AD-I.27.86 env. numaralı tasvir.....	164
Fotoğraf 280.	AD-I.27.87 env. numaralı tasvir.....	164
Fotoğraf 281.	AD-I.28 env. numaralı pano.....	165
Fotoğraf 282.	AD-I.28.1 env. numaralı tasvir.....	165
Fotoğraf 283.	AD-I.29 env. numaralı pano.....	166
Fotoğraf 284.	AD-I.29.1 env. numaralı tasvir.....	167
Fotoğraf 285.	AD-I.29.2 env. numaralı tasvir.....	168
Fotoğraf 286.	AD-I.29.3 env. numaralı tasvir.....	168
Fotoğraf 287.	AD-I.30 env. numaralı pano.....	169
Fotoğraf 288.	AD-I.30.1 env. numaralı tasvir.....	169
Fotoğraf 289.	AD-I.30.2 env. numaralı tasvir.....	170
Fotoğraf 290.	AD-I.30.3 env. numaralı tasvir.....	170
Fotoğraf 291.	AD-I.31 env. numaralı pano.....	171
Fotoğraf 292.	AD-I.31.1 env. numaralı tasvir.....	171
Fotoğraf 293.	AD-I.31.2 env. numaralı tasvir.....	172
Fotoğraf 294.	AD-I.32 env. numaralı pano.....	172
Fotoğraf 295.	AD-I.32.1 env. numaralı tasvir.....	173
Fotoğraf 296.	AD-I.32.2 env. numaralı tasvir.....	173
Fotoğraf 297.	AD-I.33 env. numaralı pano.....	174
Fotoğraf 298.	AD-I.33.1 env. numaralı tasvir.....	174
Fotoğraf 299.	AD-I.33.2 env. numaralı tasvir.....	175
Fotoğraf 300.	AD-I.33.3 env. numaralı tasvir.....	175
Fotoğraf 301.	AD-I.33.4 env. numaralı tasvir.....	176
Fotoğraf 302.	AD-I.33.5 env. numaralı tasvir.....	176
Fotoğraf 303.	AD-I.34 env. numaralı pano.....	177
Fotoğraf 304.	AD-I.34.1 env. numaralı tasvir.....	177
Fotoğraf 305.	AD-I.34.2 env. numaralı tasvir.....	178
Fotoğraf 306.	AD-I.34.3 env. numaralı tasvir.....	178
Fotoğraf 307.	AD-I.34.4 env. numaralı tasvir.....	179
Fotoğraf 308.	AD-I.34.5 env. numaralı tasvir.....	179
Fotoğraf 309.	AD-I.34.6 env. numaralı tasvir.....	180
Fotoğraf 310.	AD-I.34.7 env. numaralı tasvir.....	180
Fotoğraf 311.	AD-I.34.8 env. numaralı tasvir.....	181
Fotoğraf 312.	AD-I.34.9 env. numaralı tasvir.....	181
Fotoğraf 313.	AD-I.35 env. numaralı pano.....	182
Fotoğraf 314.	AD-I.35.1 env. numaralı tasvir.....	182
Fotoğraf 315.	AD-I.35.2 env. numaralı tasvir.....	183
Fotoğraf 316.	AD-I.36 env. numaralı pano.....	184
Fotoğraf 317.	AD-I.36.1 env. numaralı tasvir.....	185
Fotoğraf 318.	AD-I.36.2 env. numaralı tasvir.....	185
Fotoğraf 319.	AD-I.36.3 env. numaralı tasvir.....	186

Fotoğraf 320.	AD-I.36.4 env. numaralı tasvir.....	186
Fotoğraf 321.	AD-I.36.5 env. numaralı tasvir.....	187
Fotoğraf 322.	AD-I.36.6 env. numaralı tasvir.....	187
Fotoğraf 323.	AD-I.36.7 env. numaralı tasvir.....	188
Fotoğraf 324.	AD-I.36.8 env. numaralı tasvir.....	188
Fotoğraf 325.	AD-I.36.9 env. numaralı tasvir.....	189
Fotoğraf 326.	AD-I.36.10 env. numaralı tasvir.....	189
Fotoğraf 327.	AD-I.37 env. numaralı pano.....	190
Fotoğraf 328.	AD-I.37.1 env. numaralı tasvir.....	190
Fotoğraf 329.	AD-I.37.2 env. numaralı tasvir.....	191
Fotoğraf 330.	AD-I.37.3 env. numaralı tasvir.....	191
Fotoğraf 331.	AD-I.37.4 env. numaralı tasvir.....	192
Fotoğraf 332.	AD-I.38 env. numaralı pano.....	193
Fotoğraf 333.	AD-I.38.1 env. numaralı tasvir.....	193
Fotoğraf 334.	AD-I.38.2 env. numaralı tasvir.....	193
Fotoğraf 335.	AD-I.39 env. numaralı pano.....	194
Fotoğraf 336.	AD-I.39.1 env. numaralı tasvir.....	195
Fotoğraf 337.	AD-I.39.2 env. numaralı tasvir.....	195
Fotoğraf 338.	AD-I.39.3 env. numaralı tasvir.....	196
Fotoğraf 339.	AD-I.39.4 env. numaralı tasvir.....	196
Fotoğraf 340.	AD-I.39.5 env. numaralı tasvir.....	197
Fotoğraf 341.	AD-I.39.6 env. numaralı tasvir.....	197
Fotoğraf 342.	AD-I.39.7 env. numaralı tasvir.....	198
Fotoğraf 343.	AD-I.39.8 env. numaralı tasvir.....	198
Fotoğraf 344.	AD-I.39.9 env. numaralı tasvir.....	199
Fotoğraf 345.	AD-I.39.10 env. numaralı tasvir.....	199
Fotoğraf 346.	AD-I.39.11 env. numaralı tasvir.....	200
Fotoğraf 347.	AD-I.39.12 env. numaralı tasvir.....	200
Fotoğraf 348.	AD-I.39.13 env. numaralı tasvir.....	201
Fotoğraf 349.	AD-I.39.14 env. numaralı tasvir.....	201
Fotoğraf 350.	AD-I.39.15 env. numaralı tasvir.....	202
Fotoğraf 351.	AD-I.39.16 env. numaralı tasvir.....	202
Fotoğraf 352.	AD-I.39.17 env. numaralı tasvir.....	203
Fotoğraf 353.	AD-I.39.18 env. numaralı tasvir.....	203
Fotoğraf 354.	AD-I.39.19 env. numaralı tasvir.....	204
Fotoğraf 355.	AD-I.39.20 env. numaralı tasvir.....	204
Fotoğraf 356.	AD-I.39.21 env. numaralı tasvir.....	205
Fotoğraf 357.	AD-I.39.22 env. numaralı tasvir.....	205
Fotoğraf 358.	AD-I.39.23 env. numaralı tasvir.....	206
Fotoğraf 359.	AD-I.39.24 env. numaralı tasvir.....	206
Fotoğraf 360.	AD-I.39.25 env. numaralı tasvir.....	207
Fotoğraf 361.	AD-I.39.26 env. numaralı tasvir.....	207
Fotoğraf 362.	AD-I.39.27 env. numaralı tasvir.....	208
Fotoğraf 363.	AD-I.40 env. numaralı pano.....	209
Fotoğraf 364.	AD-I.40.1 env. numaralı tasvir.....	209
Fotoğraf 365.	AD-I.40.2 env. numaralı tasvir.....	210

Fotoğraf 366.	AD-I.41 env. numaralı pano.....	211
Fotoğraf 367.	AD-I.41.1 env. numaralı tasvir.....	212
Fotoğraf 368.	AD-I.41.2 env. numaralı tasvir.....	212
Fotoğraf 369.	AD-I.41.3 env. numaralı tasvir.....	213
Fotoğraf 370.	AD-I.41.4 env. numaralı tasvir.....	213
Fotoğraf 371.	AD-I.41.5 env. numaralı tasvir.....	214
Fotoğraf 372.	AD-I.41.6 env. numaralı tasvir.....	214
Fotoğraf 373.	AD-I.41.7 env. numaralı tasvir.....	215
Fotoğraf 374.	AD-I.41.8 env. numaralı tasvir.....	215
Fotoğraf 375.	AD-I.41.9 env. numaralı tasvir.....	216
Fotoğraf 376.	AD-I.41.10 env. numaralı tasvir.....	216
Fotoğraf 377.	AD-I.41.11 env. numaralı tasvir.....	217
Fotoğraf 378.	AD-I.41.12 env. numaralı tasvir.....	217
Fotoğraf 379.	AD-I.42 env. numaralı pano.....	218
Fotoğraf 380.	AD-I.42.1 env. numaralı tasvir.....	219
Fotoğraf 381.	AD-I.42.2 env. numaralı tasvir.....	219
Fotoğraf 382.	AD-I.42.3 env. numaralı tasvir.....	220
Fotoğraf 383.	AD-I.42.4 env. numaralı tasvir.....	220
Fotoğraf 384.	AD-I.42.5 env. numaralı tasvir.....	221
Fotoğraf 385.	AD-I.42.6 env. numaralı tasvir.....	221
Fotoğraf 386.	AD-I.42.7 env. numaralı tasvir.....	221
Fotoğraf 387.	AD-I.42.8 env. numaralı tasvir.....	222
Fotoğraf 388.	AD-I.42.9 env. numaralı tasvir.....	222
Fotoğraf 389.	AD-I.42.10 env. numaralı tasvir.....	223
Fotoğraf 390.	AD-I.42.11 env. numaralı tasvir.....	223
Fotoğraf 391.	AD-I.42.12 env. numaralı tasvir.....	224
Fotoğraf 392.	AD-I.42.13 env. numaralı tasvir.....	224
Fotoğraf 393.	AD-I.42.14 env. numaralı tasvir.....	225
Fotoğraf 394.	AD-I.42.15 env. numaralı tasvir.....	225
Fotoğraf 395.	AD-I.42.16 env. numaralı tasvir.....	225
Fotoğraf 396.	AD-I.42.17 env. numaralı tasvir.....	226
Fotoğraf 397.	AD-I.42.18 env. numaralı tasvir.....	226
Fotoğraf 398.	AD-I.43 env. numaralı pano.....	227
Fotoğraf 399.	AD-I.43.1 env. numaralı tasvir.....	228
Fotoğraf 400.	AD-I.43.2 env. numaralı tasvir.....	228
Fotoğraf 401.	AD-I.43.3 env. numaralı tasvir.....	229
Fotoğraf 402.	AD-I.43.4 env. numaralı tasvir.....	229
Fotoğraf 403.	AD-I.43.5 env. numaralı tasvir.....	230
Fotoğraf 404.	AD-I.43.6 env. numaralı tasvir.....	230
Fotoğraf 405.	AD-I.43.7 env. numaralı tasvir.....	231
Fotoğraf 406.	AD-I.43.8 env. numaralı tasvir.....	231
Fotoğraf 407.	AD-I.43.9 env. numaralı tasvir.....	232
Fotoğraf 408.	AD-I.43.10 env. numaralı tasvir.....	232
Fotoğraf 409.	AD-I.43.11 env. numaralı tasvir.....	233
Fotoğraf 410.	AD-I.43.12 env. numaralı tasvir.....	233
Fotoğraf 411.	AD-I.43.13 env. numaralı tasvir.....	234

Fotoğraf 412.	AD-I.43.14 env. numaralı tasvir.....	234
Fotoğraf 413.	AD-I.43.15 env. numaralı tasvir.....	235
Fotoğraf 414.	AD-I.43.16 env. numaralı tasvir.....	235
Fotoğraf 415.	AD-I.43.17 env. numaralı tasvir.....	236
Fotoğraf 416.	AD-I.43.18 env. numaralı tasvir.....	236
Fotoğraf 417.	AD-I.43.19 env. numaralı tasvir.....	237
Fotoğraf 418.	AD-I.43.20 env. numaralı tasvir.....	237
Fotoğraf 419.	AD-I.43.21 env. numaralı tasvir.....	238
Fotoğraf 420.	Kaya Resim Alanı – II hava fotoğrafından genel görünümü.....	239
Fotoğraf 421.	AD-II.1 env. numaralı pano.....	240
Fotoğraf 422.	AD-II.1.1 env. numaralı tasvir.....	240
Fotoğraf 423.	AD-II.2 env. numaralı pano.....	241
Fotoğraf 424.	AD-II.2.1 env. numaralı tasvir.....	241
Fotoğraf 425.	AD-II.2.2 env. numaralı tasvir.....	242
Fotoğraf 426.	AD-II.2.3 env. numaralı tasvir.....	242
Fotoğraf 427.	AD-II.2.4 env. numaralı tasvir.....	243
Fotoğraf 428.	AD-II.2.5 env. numaralı tasvir.....	243
Fotoğraf 429.	AD-II.2.6 env. numaralı tasvir.....	243
Fotoğraf 430.	AD-II.2.7 env. numaralı tasvir.....	244
Fotoğraf 431.	AD-II.2.8 env. numaralı tasvir.....	244
Fotoğraf 432.	AD-II.2.9 env. numaralı tasvir.....	244
Fotoğraf 433.	AD-II.2.10 env. numaralı tasvir.....	245
Fotoğraf 434.	AD-II.2.11 env. numaralı tasvir.....	245
Fotoğraf 435.	AD-II.2.12 env. numaralı tasvir.....	245
Fotoğraf 436.	AD-II.3 env. numaralı pano.....	246
Fotoğraf 437.	AD-II.3.1 env. numaralı tasvir.....	246
Fotoğraf 438.	AD-II.3.2 env. numaralı tasvir.....	247
Fotoğraf 439.	AD-II.3.3 env. numaralı tasvir.....	247
Fotoğraf 440.	AD-II.3.4 env. numaralı tasvir.....	248
Fotoğraf 441.	AD-II.3.5 env. numaralı tasvir.....	248
Fotoğraf 442.	AD-II.3.6 env. numaralı tasvir.....	248
Fotoğraf 443.	AD-II.3.7 env. numaralı tasvir.....	249
Fotoğraf 444.	AD-II.4 env. numaralı pano.....	250
Fotoğraf 445.	AD-II.4.1 env. numaralı tasvir.....	250
Fotoğraf 446.	AD-II.4.2 env. numaralı tasvir.....	251
Fotoğraf 447.	AD-II.5 env. numaralı pano.....	251
Fotoğraf 448.	AD-II.5.1 env. numaralı tasvir.....	252
Fotoğraf 449.	AD-II.5.2 env. numaralı tasvir.....	252
Fotoğraf 450.	AD-II.5.3 env. numaralı tasvir.....	253
Fotoğraf 451.	AD-II.5.4 env. numaralı tasvir.....	253
Fotoğraf 452.	AD-II.5.5 env. numaralı tasvir.....	253
Fotoğraf 453.	AD-II.5.6 env. numaralı tasvir.....	254
Fotoğraf 454.	AD-II.5.7 env. numaralı tasvir.....	254
Fotoğraf 455.	AD-II.5.8 env. numaralı tasvir.....	254
Fotoğraf 456.	AD-II.6 env. numaralı pano.....	255
Fotoğraf 457.	AD-II.6.1 env. numaralı tasvir.....	256

Fotoğraf 458.	AD-II.6.2 env. numaralı tasvir.....	256
Fotoğraf 459.	AD-II.6.3 env. numaralı tasvir.....	256
Fotoğraf 460.	AD-II.6.4 env. numaralı tasvir.....	257
Fotoğraf 461.	AD-II.6.5 env. numaralı tasvir.....	257
Fotoğraf 462.	AD-II.6.6 env. numaralı tasvir.....	257
Fotoğraf 463.	AD-II.6.7 env. numaralı tasvir.....	258
Fotoğraf 464.	AD-II.6.8 env. numaralı tasvir.....	258
Fotoğraf 465.	AD-II.6.9 env. numaralı tasvir.....	258
Fotoğraf 466.	AD-II.6.10 env. numaralı tasvir.....	259
Fotoğraf 467.	AD-II.6.11 env. numaralı tasvir.....	259
Fotoğraf 468.	AD-II.6.12 env. numaralı tasvir.....	259
Fotoğraf 469.	AD-II.7 env. numaralı pano.....	260
Fotoğraf 470.	AD-II.7.1 env. numaralı tasvir.....	262
Fotoğraf 471.	AD-II.7.2 env. numaralı tasvir.....	262
Fotoğraf 472.	AD-II.7.3 env. numaralı tasvir.....	263
Fotoğraf 473.	AD-II.7.4 env. numaralı tasvir.....	263
Fotoğraf 474.	AD-II.7.5 env. numaralı tasvir.....	264
Fotoğraf 475.	AD-II.7.6 env. numaralı tasvir.....	264
Fotoğraf 476.	AD-II.7.7 env. numaralı tasvir.....	264
Fotoğraf 477.	AD-II.7.8 env. numaralı tasvir.....	265
Fotoğraf 478.	AD-II.7.9 env. numaralı tasvir.....	265
Fotoğraf 479.	AD-II.7.10 env. numaralı tasvir.....	265
Fotoğraf 480.	AD-II.7.11 env. numaralı tasvir.....	266
Fotoğraf 481.	AD-II.7.12 env. numaralı tasvir.....	266
Fotoğraf 482.	AD-II.7.13 env. numaralı tasvir.....	266
Fotoğraf 483.	AD-II.7.14 env. numaralı tasvir.....	267
Fotoğraf 484.	AD-II.8 env. numaralı pano.....	268
Fotoğraf 485.	AD-II.8.1 env. numaralı tasvir.....	268
Fotoğraf 486.	AD-II.8.2 env. numaralı tasvir.....	269
Fotoğraf 487.	AD-II.8.3 env. numaralı tasvir.....	269
Fotoğraf 488.	AD-II.8.4 env. numaralı tasvir.....	269
Fotoğraf 489.	AD-II.8.5 env. numaralı tasvir.....	270
Fotoğraf 490.	AD-II.9 env. numaralı pano.....	271
Fotoğraf 491.	AD-II.9.1 env. numaralı tasvir.....	273
Fotoğraf 492.	AD-II.9.2 env. numaralı tasvir.....	273
Fotoğraf 493.	AD-II.9.3 env. numaralı tasvir.....	274
Fotoğraf 494.	AD-II.9.4 env. numaralı tasvir.....	274
Fotoğraf 495.	AD-II.9.5 env. numaralı tasvir.....	275
Fotoğraf 496.	AD-II.9.6 env. numaralı tasvir.....	275
Fotoğraf 497.	AD-II.9.7 env. numaralı tasvir.....	276
Fotoğraf 498.	AD-II.9.8 env. numaralı tasvir.....	276
Fotoğraf 499.	AD-II.9.9 env. numaralı tasvir.....	276
Fotoğraf 500.	AD-II.9.10 env. numaralı tasvir.....	277
Fotoğraf 501.	AD-II.9.11 env. numaralı tasvir.....	277
Fotoğraf 502.	AD-II.9.12 env. numaralı tasvir.....	278
Fotoğraf 503.	AD-II.9.13 env. numaralı tasvir.....	278

Fotoğraf 504.	AD-II.9.14 env. numaralı tasvir.....	278
Fotoğraf 505.	AD-II.9.15 env. numaralı tasvir.....	279
Fotoğraf 506.	AD-II.9.16 env. numaralı tasvir.....	279
Fotoğraf 507.	AD-II.9.17 env. numaralı tasvir.....	279
Fotoğraf 508.	AD-II.9.18 env. numaralı tasvir.....	280
Fotoğraf 509.	AD-II.9.19 env. numaralı tasvir.....	280
Fotoğraf 510.	AD-II.9.20 env. numaralı tasvir.....	280
Fotoğraf 511.	AD-II.9.21 env. numaralı tasvir.....	281
Fotoğraf 512.	AD-II.9.22 env. numaralı tasvir.....	282
Fotoğraf 513.	AD-II.9.23 env. numaralı tasvir.....	282
Fotoğraf 514.	AD-II.9.24 env. numaralı tasvir.....	282
Fotoğraf 515.	AD-II.9.25 env. numaralı tasvir.....	283
Fotoğraf 516.	AD-II.10 env. numaralı pano.....	284
Fotoğraf 517.	AD-II.10.1 env. numaralı tasvir.....	285
Fotoğraf 518.	AD-II.10.2 env. numaralı tasvir.....	285
Fotoğraf 519.	AD-II.10.3 env. numaralı tasvir.....	285
Fotoğraf 520.	AD-II.10.4 env. numaralı tasvir.....	286
Fotoğraf 521.	AD-II.10.5 env. numaralı tasvir.....	286
Fotoğraf 522.	AD-II.10.6 env. numaralı tasvir.....	286
Fotoğraf 523.	AD-II.11 env. numaralı pano.....	287
Fotoğraf 524.	AD-II.11.1 env. numaralı tasvir.....	287
Fotoğraf 525.	AD-II.11.2 env. numaralı tasvir.....	288
Fotoğraf 526.	AD-II.11.3 env. numaralı tasvir.....	288
Fotoğraf 527.	AD-II.11.4 env. numaralı tasvir.....	289
Fotoğraf 528.	AD-II.11.5 env. numaralı tasvir.....	289
Fotoğraf 529.	AD-II.11.6 env. numaralı tasvir.....	290
Fotoğraf 530.	AD-II.12 env. numaralı pano.....	290
Fotoğraf 531.	AD-II.12.1 env. numaralı tasvir.....	291
Fotoğraf 532.	AD-II.13 env. numaralı pano.....	292
Fotoğraf 533.	AD-II.13.1 env. numaralı tasvir.....	293
Fotoğraf 534.	AD-II.13.2 env. numaralı tasvir.....	293
Fotoğraf 535.	AD-II.14 env. numaralı pano.....	294
Fotoğraf 536.	AD-II.14.1 env. numaralı tasvir.....	295
Fotoğraf 537.	AD-II.14.2 env. numaralı tasvir.....	295
Fotoğraf 538.	AD-II.14.3 env. numaralı tasvir.....	296
Fotoğraf 539.	AD-II.14.4 env. numaralı tasvir.....	296
Fotoğraf 540.	AD-II.14.5 env. numaralı tasvir.....	297
Fotoğraf 541.	AD-II.14.6 env. numaralı tasvir.....	297
Fotoğraf 542.	AD-II.14.7 env. numaralı tasvir.....	298
Fotoğraf 543.	AD-II.15 env. numaralı pano.....	299
Fotoğraf 544.	AD-II.15.1 env. numaralı tasvir.....	301
Fotoğraf 545.	AD-II.15.2 env. numaralı tasvir.....	303
Fotoğraf 546.	AD-II.15.3 env. numaralı tasvir.....	303
Fotoğraf 547.	AD-II.15.4 env. numaralı tasvir.....	304
Fotoğraf 548.	AD-II.15.5 env. numaralı tasvir.....	304
Fotoğraf 549.	AD-II.15.6 env. numaralı tasvir.....	305

Fotoğraf 550.	AD-II.15.7 env. numaralı tasvir.....	305
Fotoğraf 551.	AD-II.15.8 env. numaralı tasvir.....	305
Fotoğraf 552.	AD-II.15.9 env. numaralı tasvir.....	306
Fotoğraf 553.	AD-II.15.10 env. numaralı tasvir.....	306
Fotoğraf 554.	AD-II.15.11 env. numaralı tasvir.....	306
Fotoğraf 555.	AD-II.15.12 env. numaralı tasvir.....	307
Fotoğraf 556.	AD-II.15.13 env. numaralı tasvir.....	307
Fotoğraf 557.	AD-II.15.14 env. numaralı tasvir.....	307
Fotoğraf 558.	AD-II.15.15 env. numaralı tasvir.....	308
Fotoğraf 559.	AD-II.15.16 env. numaralı tasvir.....	308
Fotoğraf 560.	AD-II.15.17 env. numaralı tasvir.....	309
Fotoğraf 561.	AD-II.15.18 env. numaralı tasvir.....	309
Fotoğraf 562.	AD-II.15.19 env. numaralı tasvir.....	309
Fotoğraf 563.	AD-II.15.20 env. numaralı tasvir.....	310
Fotoğraf 564.	AD-II.15.21 env. numaralı tasvir.....	310
Fotoğraf 565.	AD-II.15.22 env. numaralı tasvir.....	310
Fotoğraf 566.	AD-II.15.23 env. numaralı tasvir.....	311
Fotoğraf 567.	AD-II.15.24 env. numaralı tasvir.....	311
Fotoğraf 568.	AD-II.15.25 env. numaralı tasvir.....	312
Fotoğraf 569.	AD-II.15.26 env. numaralı tasvir.....	312
Fotoğraf 570.	AD-II.15.27 env. numaralı tasvir.....	313
Fotoğraf 571.	AD-II.15.28 env. numaralı tasvir.....	313
Fotoğraf 572.	AD-II.15.29 env. numaralı tasvir.....	314
Fotoğraf 573.	AD-II.15.30 env. numaralı tasvir.....	314
Fotoğraf 574.	AD-II.15.31 env. numaralı tasvir.....	314
Fotoğraf 575.	AD-II.15.32 env. numaralı tasvir.....	315
Fotoğraf 576.	AD-II.15.33 env. numaralı tasvir.....	315
Fotoğraf 577.	AD-II.15.34 env. numaralı tasvir.....	316
Fotoğraf 578.	AD-II.15.35 env. numaralı tasvir.....	316
Fotoğraf 579.	AD-II.15.36 env. numaralı tasvir.....	317
Fotoğraf 580.	AD-II.15.37 env. numaralı tasvir.....	317
Fotoğraf 581.	AD-II.15.38 env. numaralı tasvir.....	318
Fotoğraf 582.	AD-II.15.39 env. numaralı tasvir.....	318
Fotoğraf 583.	AD-II.15.40 env. numaralı tasvir.....	319
Fotoğraf 584.	AD-II.15.41 env. numaralı tasvir.....	319
Fotoğraf 585.	AD-II.15.42 env. numaralı tasvir.....	319
Fotoğraf 586.	AD-II.15.43 env. numaralı tasvir.....	320
Fotoğraf 587.	AD-II.15.44 env. numaralı tasvir.....	320
Fotoğraf 588.	AD-II.15.45 env. numaralı tasvir.....	320
Fotoğraf 589.	AD-II.15.46 env. numaralı tasvir.....	321
Fotoğraf 590.	AD-II.15.47 env. numaralı tasvir.....	321
Fotoğraf 591.	AD-II.15.48 env. numaralı tasvir.....	322
Fotoğraf 592.	AD-II.15.49 env. numaralı tasvir.....	322
Fotoğraf 593.	AD-II.15.50 env. numaralı tasvir.....	323
Fotoğraf 594.	AD-II.15.51 env. numaralı tasvir.....	323
Fotoğraf 595.	AD-II.15.52 env. numaralı tasvir.....	324

Fotoğraf 596.	AD-II.15.53 env. numaralı tasvir.....	324
Fotoğraf 597.	AD-II.15.54 env. numaralı tasvir.....	325
Fotoğraf 598.	AD-II.15.55 env. numaralı tasvir.....	325
Fotoğraf 599.	AD-II.15.56 env. numaralı tasvir.....	326
Fotoğraf 600.	AD-II.15.57 env. numaralı tasvir.....	326
Fotoğraf 601.	AD-II.15.58 env. numaralı tasvir.....	327
Fotoğraf 602.	AD-II.15.59 env. numaralı tasvir.....	327
Fotoğraf 603.	AD-II.15.60 env. numaralı tasvir.....	328
Fotoğraf 604.	AD-II.15.61 env. numaralı tasvir.....	328
Fotoğraf 605.	AD-II.16 env. numaralı pano.....	329
Fotoğraf 606.	AD-II.16.1 env. numaralı tasvir.....	331
Fotoğraf 607.	AD-II.16.2 env. numaralı tasvir.....	331
Fotoğraf 608.	AD-II.16.3 env. numaralı tasvir.....	332
Fotoğraf 609.	AD-II.16.4 env. numaralı tasvir.....	332
Fotoğraf 610.	AD-II.16.5 env. numaralı tasvir.....	333
Fotoğraf 611.	AD-II.16.6 env. numaralı tasvir.....	333
Fotoğraf 612.	AD-II.16.7 env. numaralı tasvir.....	334
Fotoğraf 613.	AD-II.16.8 env. numaralı tasvir.....	334
Fotoğraf 614.	AD-II.16.9 env. numaralı tasvir.....	335
Fotoğraf 615.	AD-II.16.10 env. numaralı tasvir.....	335
Fotoğraf 616.	AD-II.17 env. numaralı pano.....	336
Fotoğraf 617.	AD-II.17.1 env. numaralı tasvir.....	337
Fotoğraf 618.	AD-II.17.2 env. numaralı tasvir.....	337
Fotoğraf 619.	AD-II.17.3 env. numaralı tasvir.....	338
Fotoğraf 620.	AD-II.17.4 env. numaralı tasvir.....	339
Fotoğraf 621.	AD-II.17.5 env. numaralı tasvir.....	340
Fotoğraf 622.	AD-II.17.6 env. numaralı tasvir.....	340
Fotoğraf 623.	AD-II.17.7 env. numaralı tasvir.....	341
Fotoğraf 624.	AD-II.17.8 env. numaralı tasvir.....	341
Fotoğraf 625.	AD-II.17.9 env. numaralı tasvir.....	342
Fotoğraf 626.	AD-II.18 env. numaralı pano.....	343
Fotoğraf 627.	AD-II.18.1 env. numaralı tasvir.....	344
Fotoğraf 628.	AD-II.18.2 env. numaralı tasvir.....	344
Fotoğraf 629.	AD-II.18.3 env. numaralı tasvir.....	345
Fotoğraf 630.	AD-II.18.4 env. numaralı tasvir.....	345
Fotoğraf 631.	AD-II.18.5 env. numaralı tasvir.....	346
Fotoğraf 632.	AD-II.18.6 env. numaralı tasvir.....	346
Fotoğraf 633.	AD-II.19 env. numaralı pano.....	347
Fotoğraf 634.	AD-II.19.1 env. numaralı tasvir.....	348
Fotoğraf 635.	AD-II.19.2 env. numaralı tasvir.....	348
Fotoğraf 636.	AD-II.19.3 env. numaralı tasvir.....	349
Fotoğraf 637.	AD-II.19.4 env. numaralı tasvir.....	349
Fotoğraf 638.	AD-II.20 env. numaralı pano.....	350
Fotoğraf 639.	AD-II.20.1 env. numaralı tasvir.....	351
Fotoğraf 640.	AD-II.20.2 env. numaralı tasvir.....	351
Fotoğraf 641.	AD-II.20.3 env. numaralı tasvir.....	352

Fotoğraf 642.	AD-II.20.4 env. numaralı tasvir.....	352
Fotoğraf 643.	AD-II.20.5 env. numaralı tasvir.....	353
Fotoğraf 644.	AD-II.20.6 env. numaralı tasvir.....	353
Fotoğraf 645.	AD-II.21 env. numaralı pano.....	354
Fotoğraf 646.	AD-II.21.1 env. numaralı tasvir.....	354
Fotoğraf 647.	AD-II.22 env. numaralı pano.....	355
Fotoğraf 648.	AD-II.22.1 env. numaralı tasvir.....	356
Fotoğraf 649.	AD-II.22.2 env. numaralı tasvir.....	356
Fotoğraf 650.	AD-II.22.3 env. numaralı tasvir.....	357
Fotoğraf 651.	AD-II.23 env. numaralı pano.....	358
Fotoğraf 652.	AD-II.23.1 env. numaralı tasvir.....	359
Fotoğraf 653.	AD-II.23.2 env. numaralı tasvir.....	359
Fotoğraf 654.	AD-II.23.3 env. numaralı tasvir.....	360
Fotoğraf 655.	AD-II.23.4 env. numaralı tasvir.....	360
Fotoğraf 656.	AD-II.23.5 env. numaralı tasvir.....	361
Fotoğraf 657.	AD-II.23.6 env. numaralı tasvir.....	361
Fotoğraf 658.	AD-II.23.7 env. numaralı tasvir.....	362
Fotoğraf 659.	AD-II.24 env. numaralı pano.....	362
Fotoğraf 660.	AD-II.24.1 env. numaralı tasvir.....	363
Fotoğraf 661.	AD-II.24.2 env. numaralı tasvir.....	363
Fotoğraf 662.	AD-II.24.3 env. numaralı tasvir.....	364
Fotoğraf 663.	AD-II.24.4 env. numaralı tasvir.....	364
Fotoğraf 664.	AD-II.24.5 env. numaralı tasvir.....	365
Fotoğraf 665.	AD-II.25 env. numaralı pano.....	366
Fotoğraf 666.	AD-II.25.1 env. numaralı tasvir.....	367
Fotoğraf 667.	AD-II.26 env. numaralı pano.....	367
Fotoğraf 668.	AD-II.26.1 env. numaralı tasvir.....	368
Fotoğraf 669.	AD-II.26.2 env. numaralı tasvir.....	368
Fotoğraf 670.	AD-II.26.3 env. numaralı tasvir.....	369
Fotoğraf 671.	AD-II.26.4 env. numaralı tasvir.....	369
Fotoğraf 672.	AD-II.26.5 env. numaralı tasvir.....	370
Fotoğraf 673.	AD-II.26.6 env. numaralı tasvir.....	370
Fotoğraf 674.	AD-II.26.7 env. numaralı tasvir.....	371
Fotoğraf 675.	AD-II.26.8 env. numaralı tasvir.....	371
Fotoğraf 676.	AD-II.26.9 env. numaralı tasvir.....	372
Fotoğraf 677.	AD-II.26.10 env. numaralı tasvir.....	372
Fotoğraf 678.	AD-II.26.11 env. numaralı tasvir.....	373
Fotoğraf 679.	AD-II.26.12 env. numaralı tasvir.....	373
Fotoğraf 680.	AD-II.26.13 env. numaralı tasvir.....	374
Fotoğraf 681.	AD-II.26.14 env. numaralı tasvir.....	374
Fotoğraf 682.	AD-II.27 env. numaralı pano.....	375
Fotoğraf 683.	AD-II.27.1 env. numaralı tasvir.....	375
Fotoğraf 684.	AD-II.27.2 env. numaralı tasvir.....	376
Fotoğraf 685.	AD-II.27.3 env. numaralı tasvir.....	376
Fotoğraf 686.	AD-II.27.4 env. numaralı tasvir.....	377
Fotoğraf 687.	AD-II.27.5 env. numaralı tasvir.....	377

Fotoğraf 688.	AD-II.27.6 env. numaralı tasvir.....	378
Fotoğraf 689.	AD-II.27.7 env. numaralı tasvir.....	378
Fotoğraf 690.	AD-II.27.8 env. numaralı tasvir.....	379
Fotoğraf 691.	AD-II.27.9 env. numaralı tasvir.....	379
Fotoğraf 692.	AD-II.27.10 env. numaralı tasvir.....	380
Fotoğraf 693.	AD-II.27.11 env. numaralı tasvir.....	380
Fotoğraf 694.	AD-II.27.12 env. numaralı tasvir.....	381
Fotoğraf 695.	AD-II.27.13 env. numaralı tasvir.....	381
Fotoğraf 696.	AD-II.27.14 env. numaralı tasvir.....	381
Fotoğraf 697.	AD-II.28 env. numaralı pano.....	382
Fotoğraf 698.	AD-II.28.1 env. numaralı tasvir.....	384
Fotoğraf 699.	AD-II.28.2 env. numaralı tasvir.....	384
Fotoğraf 700.	AD-II.28.3 env. numaralı tasvir.....	385
Fotoğraf 701.	AD-II.28.4 env. numaralı tasvir.....	385
Fotoğraf 702.	AD-II.28.5 env. numaralı tasvir.....	386
Fotoğraf 703.	AD-II.28.6 env. numaralı tasvir.....	386
Fotoğraf 704.	AD-II.28.7 env. numaralı tasvir.....	387
Fotoğraf 705.	AD-II.28.8 env. numaralı tasvir.....	387
Fotoğraf 706.	AD-II.28.9 env. numaralı tasvir.....	388
Fotoğraf 707.	AD-II.28.10 env. numaralı tasvir.....	388
Fotoğraf 708.	AD-II.28.11 env. numaralı tasvir.....	389
Fotoğraf 709.	AD-II.28.12 env. numaralı tasvir.....	389
Fotoğraf 710.	AD-II.28.13 env. numaralı tasvir.....	390
Fotoğraf 711.	AD-II.29 env. numaralı pano.....	391
Fotoğraf 712.	AD-II.29.1 env. numaralı tasvir.....	392
Fotoğraf 713.	AD-II.29.2 env. numaralı tasvir.....	392
Fotoğraf 714.	AD-II.29.3 env. numaralı tasvir.....	393
Fotoğraf 715.	AD-II.29.4 env. numaralı tasvir.....	393
Fotoğraf 716.	AD-II.29.5 env. numaralı tasvir.....	394
Fotoğraf 717.	AD-II.29.6 env. numaralı tasvir.....	394
Fotoğraf 718.	AD-II.29.7 env. numaralı tasvir.....	395
Fotoğraf 719.	AD-II.29.8 env. numaralı tasvir.....	395
Fotoğraf 720.	AD-II.29.9 env. numaralı tasvir.....	396
Fotoğraf 721.	AD-II.29.10 env. numaralı tasvir.....	396
Fotoğraf 722.	AD-II.29.11 env. numaralı tasvir.....	397
Fotoğraf 723.	AD-II.29.12 env. numaralı tasvir.....	397
Fotoğraf 724.	AD-II.29.13 env. numaralı tasvir.....	397
Fotoğraf 725.	AD-II.29.14 env. numaralı tasvir.....	398
Fotoğraf 726.	AD-II.29.15 env. numaralı tasvir.....	398
Fotoğraf 727.	AD-II.29.16 env. numaralı tasvir.....	398
Fotoğraf 728.	AD-II.29.17 env. numaralı tasvir.....	399
Fotoğraf 729.	AD-II.29.18 env. numaralı tasvir.....	399
Fotoğraf 730.	AD-II.29.19 env. numaralı tasvir.....	399
Fotoğraf 731.	AD-II.29.20 env. numaralı tasvir.....	400
Fotoğraf 732.	AD-II.29.21 env. numaralı tasvir.....	400
Fotoğraf 733.	AD-II.29.22 env. numaralı tasvir.....	401

Fotoğraf 734.	AD-II.30 env. numaralı pano.....	402
Fotoğraf 735.	AD-II.30.1 env. numaralı tasvir.....	403
Fotoğraf 736.	AD-II.30.2 env. numaralı tasvir.....	403
Fotoğraf 737.	AD-II.30.3 env. numaralı tasvir.....	404
Fotoğraf 738.	AD-II.30.4 env. numaralı tasvir.....	404
Fotoğraf 739.	AD-II.30.5 env. numaralı tasvir.....	405
Fotoğraf 740.	AD-II.30.6 env. numaralı tasvir.....	405
Fotoğraf 741.	AD-II.30.7 env. numaralı tasvir.....	406
Fotoğraf 742.	AD-II.30.8 env. numaralı tasvir.....	406
Fotoğraf 743.	AD-II.30.9 env. numaralı tasvir.....	407
Fotoğraf 744.	AD-II.30.10 env. numaralı tasvir.....	407
Fotoğraf 745.	AD-II.30.11 env. numaralı tasvir.....	408
Fotoğraf 746.	AD-II.30.12 env. numaralı tasvir.....	408
Fotoğraf 747.	AD-II.30.13 env. numaralı tasvir.....	409
Fotoğraf 748.	AD-II.30.14 env. numaralı tasvir.....	409
Fotoğraf 749.	AD-II.30.15 env. numaralı tasvir.....	410
Fotoğraf 750.	AD-II.30.16 env. numaralı tasvir.....	410
Fotoğraf 751.	AD-II.30.17 env. numaralı tasvir.....	411
Fotoğraf 752.	AD-II.31 env. numaralı pano.....	412
Fotoğraf 753.	AD-II.31.1 env. numaralı tasvir.....	412
Fotoğraf 754.	AD-II.31.2 env. numaralı tasvir.....	413
Fotoğraf 755.	AD-II.31.3 env. numaralı tasvir.....	413
Fotoğraf 756.	AD-II.31.4 env. numaralı tasvir.....	414
Fotoğraf 757.	AD-II.31.5 env. numaralı tasvir.....	414
Fotoğraf 758.	AD-II.31.6 env. numaralı tasvir.....	415
Fotoğraf 759.	AD-II.31.7 env. numaralı tasvir.....	415
Fotoğraf 760.	AD-II.31.8 env. numaralı tasvir.....	416
Fotoğraf 761.	AD-II.32 env. numaralı pano.....	417
Fotoğraf 762.	AD-II.32.1 env. numaralı tasvir.....	418
Fotoğraf 763.	AD-II.32.2 env. numaralı tasvir.....	418
Fotoğraf 764.	AD-II.32.3 env. numaralı tasvir.....	419
Fotoğraf 765.	AD-II.32.4 env. numaralı tasvir.....	419
Fotoğraf 766.	AD-II.32.5 env. numaralı tasvir.....	420
Fotoğraf 767.	AD-II.32.6 env. numaralı tasvir.....	420
Fotoğraf 768.	AD-II.32.7 env. numaralı tasvir.....	421
Fotoğraf 769.	AD-II.32.8 env. numaralı tasvir.....	421
Fotoğraf 770.	AD-II.32.9 env. numaralı tasvir.....	422
Fotoğraf 771.	AD-II.33 env. numaralı pano.....	423
Fotoğraf 772.	AD-II.33.1 env. numaralı tasvir.....	424
Fotoğraf 773.	AD-II.33.2 env. numaralı tasvir.....	424
Fotoğraf 774.	AD-II.33.3 env. numaralı tasvir.....	425
Fotoğraf 775.	AD-II.33.4 env. numaralı tasvir.....	425
Fotoğraf 776.	AD-II.33.5 env. numaralı tasvir.....	426
Fotoğraf 777.	AD-II.33.6 env. numaralı tasvir.....	426
Fotoğraf 778.	AD-II.33.7 env. numaralı tasvir.....	427
Fotoğraf 779.	AD-II.33.8 env. numaralı tasvir.....	427

Fotoğraf 780.	AD-II.33.9 env. numaralı tasvir.....	428
Fotoğraf 781.	AD-II.33.10 env. numaralı tasvir.....	428
Fotoğraf 782.	AD-II.33.11 env. numaralı tasvir.....	429
Fotoğraf 783.	AD-II.34 env. numaralı pano.....	430
Fotoğraf 784.	AD-II.34.1 env. numaralı tasvir.....	431
Fotoğraf 785.	AD-II.34.2 env. numaralı tasvir.....	431
Fotoğraf 786.	AD-II.34.3 env. numaralı tasvir.....	432
Fotoğraf 787.	AD-II.34.4 env. numaralı tasvir.....	432
Fotoğraf 788.	AD-II.34.5 env. numaralı tasvir.....	433
Fotoğraf 789.	AD-II.34.6 env. numaralı tasvir.....	433
Fotoğraf 790.	AD-II.34.7 env. numaralı tasvir.....	434
Fotoğraf 791.	AD-II.34.8 env. numaralı tasvir.....	435
Fotoğraf 792.	AD-II.34.9 env. numaralı tasvir.....	435
Fotoğraf 793.	AD-II.34.10 env. numaralı tasvir.....	436
Fotoğraf 794.	AD-II.34.11 env. numaralı tasvir.....	436
Fotoğraf 795.	AD-II.34.12 env. numaralı tasvir.....	437
Fotoğraf 796.	AD-II.34.13 env. numaralı tasvir.....	437
Fotoğraf 797.	AD-II.34.14 env. numaralı tasvir.....	438
Fotoğraf 798.	AD-II.34.15 env. numaralı tasvir.....	438
Fotoğraf 799.	AD-II.34.16 env. numaralı tasvir.....	439
Fotoğraf 800.	AD-II.34.17 env. numaralı tasvir.....	439
Fotoğraf 801.	AD-II.34.18 env. numaralı tasvir.....	440
Fotoğraf 802.	AD-II.34.19 env. numaralı tasvir.....	440
Fotoğraf 803.	AD-II.34.20 env. numaralı tasvir.....	441
Fotoğraf 804.	AD-II.35 env. numaralı pano.....	442
Fotoğraf 805.	AD-II.35.1 env. numaralı tasvir.....	443
Fotoğraf 806.	AD-II.35.2 env. numaralı tasvir.....	443
Fotoğraf 807.	AD-II.35.3 env. numaralı tasvir.....	444
Fotoğraf 808.	AD-II.35.4 env. numaralı tasvir.....	444
Fotoğraf 809.	AD-II.35.5 env. numaralı tasvir.....	445
Fotoğraf 810.	AD-II.35.6 env. numaralı tasvir.....	445
Fotoğraf 811.	AD-II.35.7 env. numaralı tasvir.....	446
Fotoğraf 812.	AD-II.35.8 env. numaralı tasvir.....	446
Fotoğraf 813.	AD-II.35.9 env. numaralı tasvir.....	447
Fotoğraf 814.	AD-II.35.10 env. numaralı tasvir.....	447
Fotoğraf 815.	AD-II.35.11 env. numaralı tasvir.....	448
Fotoğraf 816.	AD-II.35.12 env. numaralı tasvir.....	448
Fotoğraf 817.	AD-II.35.13 env. numaralı tasvir.....	449
Fotoğraf 818.	AD-II.35.14 env. numaralı tasvir.....	449
Fotoğraf 819.	AD-II.35.15 env. numaralı tasvir.....	450
Fotoğraf 820.	AD-II.35.16 env. numaralı tasvir.....	450
Fotoğraf 821.	AD-II.35.17 env. numaralı tasvir.....	451
Fotoğraf 822.	AD-II.35.18 env. numaralı tasvir.....	451
Fotoğraf 823.	AD-II.35.19 env. numaralı tasvir.....	452
Fotoğraf 824.	AD-II.35.20 env. numaralı tasvir.....	452
Fotoğraf 825.	AD-II.35.21 env. numaralı tasvir.....	453

Fotoğraf 826.	AD-II.35.22 env. numaralı tasvir.....	453
Fotoğraf 827.	AD-II.35.23 env. numaralı tasvir.....	454
Fotoğraf 828.	AD-II.35.24 env. numaralı tasvir.....	454
Fotoğraf 829.	AD-II.35.25 env. numaralı tasvir.....	455
Fotoğraf 830.	AD-II.35.26 env. numaralı tasvir.....	455
Fotoğraf 831.	AD-II.35.27 env. numaralı tasvir.....	456
Fotoğraf 832.	AD-II.35.28 env. numaralı tasvir.....	456
Fotoğraf 833.	AD-II.35.29 env. numaralı tasvir.....	457
Fotoğraf 834.	AD-II.36 env. numaralı pano.....	458
Fotoğraf 835.	AD-II.36.1 env. numaralı tasvir.....	460
Fotoğraf 836.	AD-II.36.2 env. numaralı tasvir.....	460
Fotoğraf 837.	AD-II.36.3 env. numaralı tasvir.....	460
Fotoğraf 838.	AD-II.36.4 env. numaralı tasvir.....	461
Fotoğraf 839.	AD-II.36.5 env. numaralı tasvir.....	461
Fotoğraf 840.	AD-II.36.6 env. numaralı tasvir.....	461
Fotoğraf 841.	AD-II.36.7 env. numaralı tasvir.....	462
Fotoğraf 842.	AD-II.36.8 env. numaralı tasvir.....	462
Fotoğraf 843.	AD-II.37 env. numaralı pano.....	463
Fotoğraf 844.	AD-II.37.1 env. numaralı tasvir.....	464
Fotoğraf 845.	AD-II.37.2 env. numaralı tasvir.....	464
Fotoğraf 846.	AD-II.37.3 env. numaralı tasvir.....	465
Fotoğraf 847.	AD-II.37.4 env. numaralı tasvir.....	465
Fotoğraf 848.	AD-II.37.5 env. numaralı tasvir.....	466
Fotoğraf 849.	AD-II.38 env. numaralı pano.....	467
Fotoğraf 850.	AD-II.38.1 env. numaralı tasvir.....	468
Fotoğraf 851.	AD-II.38.2 env. numaralı tasvir.....	468
Fotoğraf 852.	AD-II.38.3 env. numaralı tasvir.....	469
Fotoğraf 853.	AD-II.38.4 env. numaralı tasvir.....	469
Fotoğraf 854.	AD-II.38.5 env. numaralı tasvir.....	470
Fotoğraf 855.	AD-II.39 env. numaralı pano.....	471
Fotoğraf 856.	AD-II.39.1 env. numaralı tasvir.....	473
Fotoğraf 857.	AD-II.39.2 env. numaralı tasvir.....	473
Fotoğraf 858.	AD-II.39.3 env. numaralı tasvir.....	474
Fotoğraf 859.	AD-II.39.4 env. numaralı tasvir.....	474
Fotoğraf 860.	AD-II.39.5 env. numaralı tasvir.....	474
Fotoğraf 861.	AD-II.39.6 env. numaralı tasvir.....	475
Fotoğraf 862.	AD-II.39.7 env. numaralı tasvir.....	475
Fotoğraf 863.	AD-II.39.8 env. numaralı tasvir.....	475
Fotoğraf 864.	AD-II.39.9 env. numaralı tasvir.....	476
Fotoğraf 865.	AD-II.39.10 env. numaralı tasvir.....	476
Fotoğraf 866.	AD-II.39.11 env. numaralı tasvir.....	476
Fotoğraf 867.	AD-II.40 env. numaralı pano.....	477
Fotoğraf 868.	AD-II.40.1 env. numaralı tasvir.....	479
Fotoğraf 869.	AD-II.40.2 env. numaralı tasvir.....	479
Fotoğraf 870.	AD-II.40.3 env. numaralı tasvir.....	479
Fotoğraf 871.	AD-II.40.4 env. numaralı tasvir.....	480

Fotoğraf 872.	AD-II.40.5 env. numaralı tasvir.....	480
Fotoğraf 873.	AD-II.40.6 env. numaralı tasvir.....	481
Fotoğraf 874.	AD-II.40.7 env. numaralı tasvir.....	481
Fotoğraf 875.	AD-II.40.8 env. numaralı tasvir.....	481
Fotoğraf 876.	AD-II.40.9 env. numaralı tasvir.....	482
Fotoğraf 877.	AD-II.40.10 env. numaralı tasvir.....	482
Fotoğraf 878.	AD-II.40.11 env. numaralı tasvir.....	483
Fotoğraf 879.	AD-II.40.12 env. numaralı tasvir.....	483
Fotoğraf 880.	AD-II.40.13 env. numaralı tasvir.....	484
Fotoğraf 881.	AD-II.40.14 env. numaralı tasvir.....	484
Fotoğraf 882.	AD-I.40.15 env. numaralı tasvir.....	484
Fotoğraf 883.	AD-II.41 env. numaralı pano.....	485
Fotoğraf 884.	AD-II.41.1 env. numaralı tasvir.....	487
Fotoğraf 885.	AD-II.41.2 env. numaralı tasvir.....	487
Fotoğraf 886.	AD-II.41.3 env. numaralı tasvir.....	488
Fotoğraf 887.	AD-II.41.4 env. numaralı tasvir.....	488
Fotoğraf 888.	AD-II.41.5 env. numaralı tasvir.....	489
Fotoğraf 889.	AD-II.41.6 env. numaralı tasvir.....	489
Fotoğraf 890.	AD-II.41.7 env. numaralı tasvir.....	490
Fotoğraf 891.	AD-II.41.8 env. numaralı tasvir.....	490
Fotoğraf 892.	AD-II.41.9 env. numaralı tasvir.....	491
Fotoğraf 893.	Kaya resim alanı - III genel görünüm.....	492
Fotoğraf 894.	AD-III.1 env. numaralı pano.....	493
Fotoğraf 895.	AD-III.1.1 env. numaralı tasvir.....	493
Fotoğraf 896.	AD-III.1.2 env. numaralı tasvir.....	493
Fotoğraf 897.	AD-III.1.3 env. numaralı tasvir.....	494
Fotoğraf 898.	AD-III.1.4 env. numaralı tasvir.....	494
Fotoğraf 899.	AD-III.1.5 env. numaralı tasvir.....	495
Fotoğraf 900.	AD-III.2 env. numaralı pano.....	496
Fotoğraf 901.	AD-III.2.1 env. numaralı tasvir.....	497
Fotoğraf 902.	AD-III.2.2 env. numaralı tasvir.....	497
Fotoğraf 903.	AD-III.2.3 env. numaralı tasvir.....	497
Fotoğraf 904.	AD-III.2.4 env. numaralı tasvir.....	498
Fotoğraf 905.	AD-III.2.5 env. numaralı tasvir.....	498
Fotoğraf 906.	AD-III.2.6 env. numaralı tasvir.....	498
Fotoğraf 907.	AD-III.2.7 env. numaralı tasvir.....	499
Fotoğraf 908.	AD-III.2.8 env. numaralı tasvir.....	499
Fotoğraf 909.	AD-III.2.9 env. numaralı tasvir.....	499
Fotoğraf 910.	AD-III.2.10 env. numaralı tasvir.....	500
Fotoğraf 911.	AD-III.2.11 env. numaralı tasvir.....	500
Fotoğraf 912.	AD-III.2.12 env. numaralı tasvir.....	500
Fotoğraf 913.	AD-III.2.13 env. numaralı tasvir.....	501
Fotoğraf 914.	AD-III.2.14 env. numaralı tasvir.....	501
Fotoğraf 915.	AD-III.2.15 env. numaralı tasvir.....	501
Fotoğraf 916.	AD-III.2.16 env. numaralı tasvir.....	502
Fotoğraf 917.	AD-III.2.17 env. numaralı tasvir.....	502

Fotoğraf 918.	AD-III.2.18 env. numaralı tasvir.....	502
Fotoğraf 919.	AD-III.3 env. numaralı pano.....	503
Fotoğraf 920.	AD-III.3.1 env. numaralı tasvir.....	504
Fotoğraf 921.	AD-III.3.2 env. numaralı tasvir.....	504
Fotoğraf 922.	AD-III.3.3 env. numaralı tasvir.....	504
Fotoğraf 923.	AD-III.3.4 env. numaralı tasvir.....	505
Fotoğraf 924.	AD-III.3.5 env. numaralı tasvir.....	505
Fotoğraf 925.	AD-III.3.6 env. numaralı tasvir.....	505
Fotoğraf 926.	AD-III.3.7 env. numaralı tasvir.....	506
Fotoğraf 927.	AD-III.3.8 env. numaralı tasvir.....	506
Fotoğraf 928.	AD-III.3.9 env. numaralı tasvir.....	507
Fotoğraf 929.	AD-III.3.10 env. numaralı tasvir.....	507
Fotoğraf 930.	AD-III.3.11 env. numaralı tasvir.....	508
Fotoğraf 931.	AD-III.3.12 env. numaralı tasvir.....	508
Fotoğraf 932.	AD-III.3.13 env. numaralı tasvir.....	509
Fotoğraf 933.	AD-III.3.14 env. numaralı tasvir.....	509
Fotoğraf 934.	AD-III.3.15 env. numaralı tasvir.....	509
Fotoğraf 935.	AD-III.3.16 env. numaralı tasvir.....	510
Fotoğraf 936.	AD-III.3.17 env. numaralı tasvir.....	510
Fotoğraf 937.	AD-III.3.18 env. numaralı tasvir.....	510
Fotoğraf 938.	AD-III.4 env. numaralı pano.....	511
Fotoğraf 939.	AD-III.4.1 env. numaralı tasvir.....	512
Fotoğraf 940.	AD-III.5 env. numaralı pano.....	513
Fotoğraf 941.	AD-III.5.1 env. numaralı tasvir.....	514
Fotoğraf 942.	AD-III.5.2 env. numaralı tasvir.....	514
Fotoğraf 943.	AD-III.6 env. numaralı pano.....	515
Fotoğraf 944.	AD-III.6.1 env. numaralı tasvir.....	516
Fotoğraf 945.	AD-III.6.2 env. numaralı tasvir.....	516
Fotoğraf 946.	AD-III.6.3 env. numaralı tasvir.....	517
Fotoğraf 947.	AD-III.6.4 env. numaralı tasvir.....	517
Fotoğraf 948.	AD-III.6.5 env. numaralı tasvir.....	518
Fotoğraf 949.	AD-III.6.6 env. numaralı tasvir.....	518
Fotoğraf 950.	AD-III.6.7 env. numaralı tasvir.....	519
Fotoğraf 951.	AD-III.6.8 env. numaralı tasvir.....	519
Fotoğraf 952.	AD-III.6.9 env. numaralı tasvir.....	520
Fotoğraf 953.	AD-III.6.10 env. numaralı tasvir.....	520
Fotoğraf 954.	AD-III.6.11 env. numaralı tasvir.....	521
Fotoğraf 955.	AD-III.6.12 env. numaralı tasvir.....	521
Fotoğraf 956.	AD-III.6.13 env. numaralı tasvir.....	522
Fotoğraf 957.	AD-III.6.14 env. numaralı tasvir.....	522
Fotoğraf 958.	AD-III.6.15 env. numaralı tasvir.....	523
Fotoğraf 959.	AD-III.7 env. numaralı pano.....	524
Fotoğraf 960.	AD-III.7.1 env. numaralı tasvir.....	525
Fotoğraf 961.	AD-III.7.2 env. numaralı tasvir.....	525
Fotoğraf 962.	AD-III.7.3 env. numaralı tasvir.....	526
Fotoğraf 963.	AD-III.7.4 env. numaralı tasvir.....	526

Fotoğraf 964.	AD-III.7.5 env. numaralı tasvir.....	527
Fotoğraf 965.	AD-III.7.6 env. numaralı tasvir.....	527
Fotoğraf 966.	AD-III.7.7 env. numaralı tasvir.....	528
Fotoğraf 967.	AD-III.7.8 env. numaralı tasvir.....	528
Fotoğraf 968.	AD-III.7.9 env. numaralı tasvir.....	529
Fotoğraf 969.	AD-III.7.10 env. numaralı tasvir.....	529
Fotoğraf 970.	AD-III.7.11 env. numaralı tasvir.....	529
Fotoğraf 971.	AD-III.7.12 env. numaralı tasvir.....	530
Fotoğraf 972.	AD-III.7.13 env. numaralı tasvir.....	530
Fotoğraf 973.	AD-III.7.14 env. numaralı tasvir.....	530
Fotoğraf 974.	AD-III.7.15 env. numaralı tasvir.....	531
Fotoğraf 975.	AD-III.7.16 env. numaralı tasvir.....	531
Fotoğraf 976.	AD-III.7.17 env. numaralı tasvir.....	532
Fotoğraf 977.	AD-III.7.18 env. numaralı tasvir.....	532
Fotoğraf 978.	AD-III.7.19 env. numaralı tasvir.....	533
Fotoğraf 979.	AD-III.7.20 env. numaralı tasvir.....	533
Fotoğraf 980.	AD-III.7.21 env. numaralı tasvir.....	534
Fotoğraf 981.	AD-III.7.22 env. numaralı tasvir.....	534
Fotoğraf 982.	AD-III.7.23 env. numaralı tasvir.....	535
Fotoğraf 983.	AD-III.7.24 env. numaralı tasvir.....	535
Fotoğraf 984.	Nokta vuruş öncesinde taslak çizime ait olan kazıma izleri.....	778
Fotoğraf 985.	Nokta vuruş öncesinde taslak çizime ait olan kazıma izleri.....	778
Fotoğraf 986.	Nokta vuruş öncesinde taslak çizime ait olan kazıma izleri.....	779
Fotoğraf 987.	Nokta vuruş öncesinde taslak çizime ait olan kazıma izleri.....	779
Fotoğraf 988.	Nokta vuruş öncesinde taslak çizime ait olan kazıma izleri.....	780
Fotoğraf 989.	“U” kesite sahip kesici aletle yapılan kazıma tekniğinden detay.....	781
Fotoğraf 990.	“U” kesite sahip kesici aletle yapılan kazıma tekniğinden detay.....	782
Fotoğraf 991.	“U” kesite sahip kesici aletle yapılan kazıma tekniğinden detay.....	782

ÇİZİM DİZİNİ

		Sayfa
Çizim 1.	AD-I.1 env. numaralı panonun çizimi.....	29
Çizim 2.	AD-I.1.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	29
Çizim 3.	AD-I.1.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	30
Çizim 4.	AD-I.1.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	30
Çizim 5.	AD-I.1.4 env. numaralı tasvirin çizimi.....	31
Çizim 6.	AD-I.1.5 env. numaralı tasvirin çizimi.....	31
Çizim 7.	AD-I.1.6 env. numaralı tasvirin çizimi.....	32
Çizim 8.	AD-I.1.7 env. numaralı tasvirin çizimi.....	32
Çizim 9.	AD-I.2 env. numaralı panonun çizimi.....	33
Çizim 10.	AD-I.2.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	33
Çizim 11.	AD-I.2.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	34
Çizim 12.	AD-I.2.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	34
Çizim 13.	AD-I.2.4 env. numaralı tasvirin çizimi.....	35
Çizim 14.	AD-I.2.5 env. numaralı tasvirin çizimi.....	35
Çizim 15.	AD-I.2.6 env. numaralı tasvirin çizimi.....	36
Çizim 16.	AD-I.2.7 env. numaralı tasvirin çizimi.....	36
Çizim 17.	AD-I.3 env. numaralı panonun çizimi.....	38
Çizim 18.	AD-I.3.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	39
Çizim 19.	AD-I.3.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	39
Çizim 20.	AD-I.3.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	39
Çizim 21.	AD-I.3.4 env. numaralı tasvirin çizimi.....	40
Çizim 22.	AD-I.3.5 env. numaralı tasvirin çizimi.....	40
Çizim 23.	AD-I.3.6 env. numaralı tasvirin çizimi.....	40
Çizim 24.	AD-I.3.7 env. numaralı tasvirin çizimi.....	41
Çizim 25.	AD-I.3.8 env. numaralı tasvirin çizimi.....	41
Çizim 26.	AD-I.4 env. numaralı panonun çizimi.....	42
Çizim 27.	AD-I.4.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	43
Çizim 28.	AD-I.4.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	43
Çizim 29.	AD-I.5 env. numaralı panonun çizimi.....	44
Çizim 30.	AD-I.5.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	44
Çizim 31.	AD-I.6 env. numaralı panonun çizimi.....	45
Çizim 32.	AD-I.6.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	45
Çizim 33.	AD-I.6.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	46
Çizim 34.	AD-I.6.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	46
Çizim 35.	AD-I.7 env. numaralı panonun çizimi.....	47
Çizim 36.	AD-I.7.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	47
Çizim 37.	AD-I.8 env. numaralı panonun çizimi.....	48
Çizim 38.	AD-I.8.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	49
Çizim 39.	AD-I.8.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	49
Çizim 40.	AD-I.8.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	50
Çizim 41.	AD-I.8.4 env. numaralı tasvirin çizimi.....	50
Çizim 42.	AD-I.8.5 env. numaralı tasvirin çizimi.....	51
Çizim 43.	AD-I.8.6 env. numaralı tasvirin çizimi.....	51
Çizim 44.	AD-I.8.7 env. numaralı tasvirin çizimi.....	52
Çizim 45.	AD-I.8.8 env. numaralı tasvirin çizimi.....	52
Çizim 46.	AD-I.8.9 env. numaralı tasvirin çizimi.....	53
Çizim 47.	AD-I.8.10 env. numaralı tasvirin çizimi.....	53
Çizim 48.	AD-I.8.11 env. numaralı tasvirin çizimi.....	54
Çizim 49.	AD-I.8.12 env. numaralı tasvirin çizimi.....	54
Çizim 50.	AD-I.8.13 env. numaralı tasvirin çizimi.....	55
Çizim 51.	AD-I.9 env. numaralı panonun çizimi.....	56

Çizim 52.	AD-I.9.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	57
Çizim 53.	AD-I.9.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	58
Çizim 54.	AD-I.9.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	58
Çizim 55.	AD-I.9.4 env. numaralı tasvirin çizimi.....	59
Çizim 56.	AD-I.9.5 env. numaralı tasvirin çizimi.....	59
Çizim 57.	AD-I.9.6 env. numaralı tasvirin çizimi.....	60
Çizim 58.	AD-I.9.7 env. numaralı tasvirin çizimi.....	60
Çizim 59.	AD-I.9.8 env. numaralı tasvirin çizimi.....	60
Çizim 60.	AD-I.9.9 env. numaralı tasvirin çizimi.....	61
Çizim 61.	AD-I.9.10 env. numaralı tasvirin çizimi.....	61
Çizim 62.	AD-I.9.11 env. numaralı tasvirin çizimi.....	61
Çizim 63.	AD-I.9.12 env. numaralı tasvirin çizimi.....	62
Çizim 64.	AD-I.9.13 env. numaralı tasvirin çizimi.....	62
Çizim 65.	AD-I.9.14 env. numaralı tasvirin çizimi.....	63
Çizim 66.	AD-I.9.15 env. numaralı tasvirin çizimi.....	63
Çizim 67.	AD-I.9.16 env. numaralı tasvirin çizimi.....	64
Çizim 68.	AD-I.9.17 env. numaralı tasvirin çizimi.....	64
Çizim 69.	AD-I.9.18 env. numaralı tasvirin çizimi.....	65
Çizim 70.	AD-I.9.19 env. numaralı tasvirin çizimi.....	65
Çizim 71.	AD-I.9.20 env. numaralı tasvirin çizimi.....	66
Çizim 72.	AD-I.9.21 env. numaralı tasvirin çizimi.....	66
Çizim 73.	AD-I.9.22 env. numaralı tasvirin çizimi.....	67
Çizim 74.	AD-I.9.23 env. numaralı tasvirin çizimi.....	67
Çizim 75.	AD-I.9.24 env. numaralı tasvirin çizimi.....	67
Çizim 76.	AD-I.9.25 env. numaralı tasvirin çizimi.....	68
Çizim 77.	AD-I.9.26 env. numaralı tasvirin çizimi.....	68
Çizim 78.	AD-I.9.27 env. numaralı tasvirin çizimi.....	68
Çizim 79.	AD-I.9.28 env. numaralı tasvirin çizimi.....	69
Çizim 80.	AD-I.9.29 env. numaralı tasvirin çizimi.....	69
Çizim 81.	AD-I.9.30 env. numaralı tasvirin çizimi.....	69
Çizim 82.	AD-I.9.31 env. numaralı tasvirin çizimi.....	70
Çizim 83.	AD-I.9.32 env. numaralı tasvirin çizimi.....	70
Çizim 84.	AD-I.9.33 env. numaralı tasvirin çizimi.....	70
Çizim 85.	AD-I.9.34 env. numaralı tasvirin çizimi.....	71
Çizim 86.	AD-I.9.35 env. numaralı tasvirin çizimi.....	71
Çizim 87.	AD-I.9.36 env. numaralı tasvirin çizimi.....	71
Çizim 88.	AD-I.9.37 env. numaralı tasvirin çizimi.....	72
Çizim 89.	AD-I.9.38 env. numaralı tasvirin çizimi.....	72
Çizim 90.	AD-I.10 env. numaralı panonun çizimi.....	73
Çizim 91.	AD-I.10.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	73
Çizim 92.	AD-I.11 env. numaralı panonun çizimi.....	74
Çizim 93.	AD-I.11.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	75
Çizim 94.	AD-I.11.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	75
Çizim 95.	AD-I.11.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	76
Çizim 96.	AD-I.11.4 env. numaralı tasvirin çizimi.....	76
Çizim 97.	AD-I.11.5 env. numaralı tasvirin çizimi.....	77
Çizim 98.	AD-I.12 env. numaralı panonun çizimi.....	78
Çizim 99.	AD-I.12.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	78
Çizim 100.	AD-I.13 env. numaralı panonun çizimi.....	79
Çizim 101.	AD-I.13.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	79
Çizim 102.	AD-I.13.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	79
Çizim 103.	AD-I.13.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	80
Çizim 104.	AD-I.14 env. numaralı panonun çizimi.....	80
Çizim 105.	AD-I.14.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	81

Çizim 106.	AD-I.14.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	81
Çizim 107.	AD-I.15 env. numaralı panonun çizimi.....	82
Çizim 108.	AD-I.15.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	82
Çizim 109.	AD-I.15.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	82
Çizim 110.	AD-I.16 env. numaralı panonun çizimi.....	83
Çizim 111.	AD-I.16.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	83
Çizim 112.	AD-I.16.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	83
Çizim 113.	AD-I.16.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	84
Çizim 114.	AD-I.16.4 env. numaralı tasvirin çizimi.....	85
Çizim 115.	AD-I.16.5 env. numaralı tasvirin çizimi.....	85
Çizim 116.	AD-I.17 env. numaralı panonun çizimi.....	86
Çizim 117.	AD-I.17.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	86
Çizim 118.	AD-I.17.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	86
Çizim 119.	AD-I.17.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	87
Çizim 120.	AD-I.17.4 env. numaralı tasvirin çizimi.....	87
Çizim 121.	AD-I.17.5 env. numaralı tasvirin çizimi.....	88
Çizim 122.	AD-I.17.6 env. numaralı tasvirin çizimi.....	88
Çizim 123.	AD-I.18 env. numaralı panonun çizimi.....	89
Çizim 124.	AD-I.18.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	89
Çizim 125.	AD-I.18.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	89
Çizim 126.	AD-I.18.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	90
Çizim 127.	AD-I.19 env. numaralı panonun çizimi.....	91
Çizim 128.	AD-I.19.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	91
Çizim 129.	AD-I.19.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	91
Çizim 130.	AD-I.20 env. numaralı panonun çizimi.....	92
Çizim 131.	AD-I.20.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	93
Çizim 132.	AD-I.20.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	93
Çizim 133.	AD-I.20.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	94
Çizim 134.	AD-I.20.4 env. numaralı tasvirin çizimi.....	94
Çizim 135.	AD-I.20.5 env. numaralı tasvirin çizimi.....	95
Çizim 136.	AD-I.20.6 env. numaralı tasvirin çizimi.....	95
Çizim 137.	AD-I.21 env. numaralı panonun çizimi.....	96
Çizim 138.	AD-I.21.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	96
Çizim 139.	AD-I.21.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	96
Çizim 140.	AD-I.21.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	97
Çizim 141.	AD-I.21.4 env. numaralı tasvirin çizimi.....	98
Çizim 142.	AD-I.21.5 env. numaralı tasvirin çizimi.....	99
Çizim 143.	AD-I.21.6 env. numaralı tasvirin çizimi.....	99
Çizim 144.	AD-I.21.7 env. numaralı tasvirin çizimi.....	100
Çizim 145.	AD-I.22 env. numaralı panonun çizimi.....	101
Çizim 146.	AD-I.22.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	101
Çizim 147.	AD-I.22.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	102
Çizim 148.	AD-I.22.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	102
Çizim 149.	AD-I.22.4 env. numaralı tasvirin çizimi.....	103
Çizim 150.	AD-I.22.5 env. numaralı tasvirin çizimi.....	103
Çizim 151.	AD-I.22.6 env. numaralı tasvirin çizimi.....	104
Çizim 152.	AD-I.22.7 env. numaralı tasvirin çizimi.....	104
Çizim 153.	AD-I.23 env. numaralı panonun çizimi.....	105
Çizim 154.	AD-I.23.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	106
Çizim 155.	AD-I.23.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	106
Çizim 156.	AD-I.23.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	107
Çizim 157.	AD-I.23.4 env. numaralı tasvirin çizimi.....	107
Çizim 158.	AD-I.23.5 env. numaralı tasvirin çizimi.....	108
Çizim 159.	AD-I.23.6 env. numaralı tasvirin çizimi.....	108

Çizim 160.	AD-I.23.7 env. numaralı tasvirin çizimi.....	108
Çizim 161.	AD-I.23.8 env. numaralı tasvirin çizimi.....	109
Çizim 162.	AD-I.23.9 env. numaralı tasvirin çizimi.....	109
Çizim 163.	AD-I.23.10 env. numaralı tasvirin çizimi.....	110
Çizim 164.	AD-I.24 env. numaralı panonun çizimi.....	111
Çizim 165.	AD-I.24.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	112
Çizim 166.	AD-I.24.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	112
Çizim 167.	AD-I.24.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	113
Çizim 168.	AD-I.24.4 env. numaralı tasvirin çizimi.....	113
Çizim 169.	AD-I.24.5 env. numaralı tasvirin çizimi.....	113
Çizim 170.	AD-I.24.6 env. numaralı tasvirin çizimi.....	114
Çizim 171.	AD-I.24.7 env. numaralı tasvirin çizimi.....	114
Çizim 172.	AD-I.24.8 env. numaralı tasvirin çizimi.....	114
Çizim 173.	AD-I.25 env. numaralı panonun çizimi.....	115
Çizim 174.	AD-I.25.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	115
Çizim 175.	AD-I.25.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	116
Çizim 176.	AD-I.25.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	116
Çizim 177.	AD-I.25.4 env. numaralı tasvirin çizimi.....	116
Çizim 178.	AD-I.25.5 env. numaralı tasvirin çizimi.....	117
Çizim 179.	AD-I.25.6 env. numaralı tasvirin çizimi.....	117
Çizim 180.	AD-I.26 env. numaralı panonun çizimi.....	118
Çizim 181.	AD-I.26.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	118
Çizim 182.	AD-I.26.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	118
Çizim 183.	AD-I.26.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	119
Çizim 184.	AD-I.27 env. numaralı panonun çizimi.....	121
Çizim 185.	AD-I.27.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	122
Çizim 186.	AD-I.27.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	122
Çizim 187.	AD-I.27.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	123
Çizim 188.	AD-I.27.4 env. numaralı tasvirin çizimi.....	123
Çizim 189.	AD-I.27.5 env. numaralı tasvirin çizimi.....	124
Çizim 190.	AD-I.27.6 env. numaralı tasvirin çizimi.....	124
Çizim 191.	AD-I.27.7 env. numaralı tasvirin çizimi.....	125
Çizim 192.	AD-I.27.8 env. numaralı tasvirin çizimi.....	125
Çizim 193.	AD-I.27.9 env. numaralı tasvirin çizimi.....	125
Çizim 194.	AD-I.27.10 env. numaralı tasvirin çizimi.....	126
Çizim 195.	AD-I.27.11 env. numaralı tasvirin çizimi.....	126
Çizim 196.	AD-I.27.12 env. numaralı tasvirin çizimi.....	127
Çizim 197.	AD-I.27.13 env. numaralı tasvirin çizimi.....	127
Çizim 198.	AD-I.27.14 env. numaralı tasvirin çizimi.....	128
Çizim 199.	AD-I.27.15 env. numaralı tasvirin çizimi.....	128
Çizim 200.	AD-I.27.16 env. numaralı tasvirin çizimi.....	129
Çizim 201.	AD-I.27.17 env. numaralı tasvirin çizimi.....	129
Çizim 202.	AD-I.27.18 env. numaralı tasvirin çizimi.....	130
Çizim 203.	AD-I.27.19 env. numaralı tasvirin çizimi.....	130
Çizim 204.	AD-I.27.20 env. numaralı tasvirin çizimi.....	131
Çizim 205.	AD-I.27.21 env. numaralı tasvirin çizimi.....	131
Çizim 206.	AD-I.27.22 env. numaralı tasvirin çizimi.....	132
Çizim 207.	AD-I.27.23 env. numaralı tasvirin çizimi.....	132
Çizim 208.	AD-I.27.24 env. numaralı tasvirin çizimi.....	133
Çizim 209.	AD-I.27.25 env. numaralı tasvirin çizimi.....	133
Çizim 210.	AD-I.27.26 env. numaralı tasvirin çizimi.....	134
Çizim 211.	AD-I.27.27 env. numaralı tasvirin çizimi.....	134
Çizim 212.	AD-I.27.28 env. numaralı tasvirin çizimi.....	135
Çizim 213.	AD-I.27.29 env. numaralı tasvirin çizimi.....	135

Çizim 268.	AD-I.27.84 env. numaralı tasvirin çizimi.....	163
Çizim 269.	AD-I.27.85 env. numaralı tasvirin çizimi.....	163
Çizim 270.	AD-I.27.86 env. numaralı tasvirin çizimi.....	164
Çizim 271.	AD-I.27.87 env. numaralı tasvirin çizimi.....	164
Çizim 272.	AD-I.28 env. numaralı panonun çizimi.....	165
Çizim 273.	AD-I.28.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	165
Çizim 274.	AD-I.29 env. numaralı panonun çizimi.....	166
Çizim 275.	AD-I.29.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	167
Çizim 276.	AD-I.29.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	168
Çizim 277.	AD-I.29.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	168
Çizim 278.	AD-I.30 env. numaralı panonun çizimi.....	169
Çizim 279.	AD-I.30.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	169
Çizim 280.	AD-I.30.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	170
Çizim 281.	AD-I.30.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	170
Çizim 282.	AD-I.31 env. numaralı panonun çizimi.....	171
Çizim 283.	AD-I.31.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	171
Çizim 284.	AD-I.31.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	172
Çizim 285.	AD-I.32 env. numaralı panonun çizimi.....	172
Çizim 286.	AD-I.32.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	173
Çizim 287.	AD-I.32.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	173
Çizim 288.	AD-I.33 env. numaralı panonun çizimi.....	174
Çizim 289.	AD-I.33.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	174
Çizim 290.	AD-I.33.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	175
Çizim 291.	AD-I.33.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	175
Çizim 292.	AD-I.33.4 env. numaralı tasvirin çizimi.....	176
Çizim 293.	AD-I.33.5 env. numaralı tasvirin çizimi.....	176
Çizim 294.	AD-I.34 env. numaralı panonun çizimi.....	177
Çizim 295.	AD-I.34.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	177
Çizim 296.	AD-I.34.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	178
Çizim 297.	AD-I.34.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	178
Çizim 298.	AD-I.34.4 env. numaralı tasvirin çizimi.....	179
Çizim 299.	AD-I.34.5 env. numaralı tasvirin çizimi.....	179
Çizim 300.	AD-I.34.6 env. numaralı tasvirin çizimi.....	180
Çizim 301.	AD-I.34.7 env. numaralı tasvirin çizimi.....	180
Çizim 302.	AD-I.34.8 env. numaralı tasvirin çizimi.....	181
Çizim 303.	AD-I.34.9 env. numaralı tasvirin çizimi.....	181
Çizim 304.	AD-I.35 env. numaralı panonun çizimi.....	182
Çizim 305.	AD-I.35.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	182
Çizim 306.	AD-I.35.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	183
Çizim 307.	AD-I.36 env. numaralı panonun çizimi.....	184
Çizim 308.	AD-I.36.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	185
Çizim 309.	AD-I.36.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	185
Çizim 310.	AD-I.36.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	186
Çizim 311.	AD-I.36.4 env. numaralı tasvirin çizimi.....	186
Çizim 312.	AD-I.36.5 env. numaralı tasvirin çizimi.....	187
Çizim 313.	AD-I.36.6 env. numaralı tasvirin çizimi.....	187
Çizim 314.	AD-I.36.7 env. numaralı tasvirin çizimi.....	188
Çizim 315.	AD-I.36.8 env. numaralı tasvirin çizimi.....	188
Çizim 316.	AD-I.36.9 env. numaralı tasvirin çizimi.....	189
Çizim 317.	AD-I.36.10 env. numaralı tasvirin çizimi.....	189
Çizim 318.	AD-I.37 env. numaralı panonun çizimi.....	190
Çizim 319.	AD-I.37.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	190
Çizim 320.	AD-I.37.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	191
Çizim 321.	AD-I.37.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	191

Çizim 322.	AD-I.37.4 env. numaralı tasvirin çizimi.....	192
Çizim 323.	AD-I.38 env. numaralı panonun çizimi.....	193
Çizim 324.	AD-I.38.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	193
Çizim 325.	AD-I.38.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	193
Çizim 326.	AD-I.39 env. numaralı panonun çizimi.....	194
Çizim 327.	AD-I.39.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	195
Çizim 328.	AD-I.39.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	195
Çizim 329.	AD-I.39.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	196
Çizim 330.	AD-I.39.4 env. numaralı tasvirin çizimi.....	196
Çizim 331.	AD-I.39.5 env. numaralı tasvirin çizimi.....	197
Çizim 332.	AD-I.39.6 env. numaralı tasvirin çizimi.....	197
Çizim 333.	AD-I.39.7 env. numaralı tasvirin çizimi.....	198
Çizim 334.	AD-I.39.8 env. numaralı tasvirin çizimi.....	198
Çizim 335.	AD-I.39.9 env. numaralı tasvirin çizimi.....	199
Çizim 336.	AD-I.39.10 env. numaralı tasvirin çizimi.....	199
Çizim 337.	AD-I.39.11 env. numaralı tasvirin çizimi.....	200
Çizim 338.	AD-I.39.12 env. numaralı tasvirin çizimi.....	200
Çizim 339.	AD-I.39.13 env. numaralı tasvirin çizimi.....	201
Çizim 340.	AD-I.39.14 env. numaralı tasvirin çizimi.....	201
Çizim 341.	AD-I.39.15 env. numaralı tasvirin çizimi.....	202
Çizim 342.	AD-I.39.16 env. numaralı tasvirin çizimi.....	202
Çizim 343.	AD-I.39.17 env. numaralı tasvirin çizimi.....	203
Çizim 344.	AD-I.39.18 env. numaralı tasvirin çizimi.....	203
Çizim 345.	AD-I.39.19 env. numaralı tasvirin çizimi.....	204
Çizim 346.	AD-I.39.20 env. numaralı tasvirin çizimi.....	204
Çizim 347.	AD-I.39.21 env. numaralı tasvirin çizimi.....	205
Çizim 348.	AD-I.39.22 env. numaralı tasvirin çizimi.....	205
Çizim 349.	AD-I.39.23 env. numaralı tasvirin çizimi.....	206
Çizim 350.	AD-I.39.24 env. numaralı tasvirin çizimi.....	206
Çizim 351.	AD-I.39.25 env. numaralı tasvirin çizimi.....	207
Çizim 352.	AD-I.39.26 env. numaralı tasvirin çizimi.....	207
Çizim 353.	AD-I.39.27 env. numaralı tasvirin çizimi.....	208
Çizim 354.	AD-I.40 env. numaralı panonun çizimi.....	209
Çizim 355.	AD-I.40.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	209
Çizim 356.	AD-I.40.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	210
Çizim 357.	AD-I.41 env. numaralı panonun çizimi.....	211
Çizim 358.	AD-I.41.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	212
Çizim 359.	AD-I.41.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	212
Çizim 360.	AD-I.41.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	213
Çizim 361.	AD-I.41.4 env. numaralı tasvirin çizimi.....	213
Çizim 362.	AD-I.41.5 env. numaralı tasvirin çizimi.....	214
Çizim 363.	AD-I.41.6 env. numaralı tasvirin çizimi.....	214
Çizim 364.	AD-I.41.7 env. numaralı tasvirin çizimi.....	215
Çizim 365.	AD-I.41.8 env. numaralı tasvirin çizimi.....	215
Çizim 366.	AD-I.41.9 env. numaralı tasvirin çizimi.....	216
Çizim 367.	AD-I.41.10 env. numaralı tasvirin çizimi.....	216
Çizim 368.	AD-I.41.11 env. numaralı tasvirin çizimi.....	217
Çizim 369.	AD-I.41.12 env. numaralı tasvirin çizimi.....	217
Çizim 370.	AD-I.42 env. numaralı panonun çizimi.....	218
Çizim 371.	AD-I.42.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	219
Çizim 372.	AD-I.42.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	219
Çizim 373.	AD-I.42.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	220
Çizim 374.	AD-I.42.4 env. numaralı tasvirin çizimi.....	220
Çizim 375.	AD-I.42.5 env. numaralı tasvirin çizimi.....	221

Çizim 376.	AD-I.42.6 env. numaralı tasvirin çizimi.....	221
Çizim 377.	AD-I.42.7 env. numaralı tasvirin çizimi.....	221
Çizim 378.	AD-I.42.8 env. numaralı tasvirin çizimi.....	222
Çizim 379.	AD-I.42.9 env. numaralı tasvirin çizimi.....	222
Çizim 380.	AD-I.42.10 env. numaralı tasvirin çizimi.....	223
Çizim 381.	AD-I.42.11 env. numaralı tasvirin çizimi.....	223
Çizim 382.	AD-I.42.12 env. numaralı tasvirin çizimi.....	224
Çizim 383.	AD-I.42.13 env. numaralı tasvirin çizimi.....	224
Çizim 384.	AD-I.42.14 env. numaralı tasvirin çizimi.....	225
Çizim 385.	AD-I.42.15 env. numaralı tasvirin çizimi.....	225
Çizim 386.	AD-I.42.16 env. numaralı tasvirin çizimi.....	225
Çizim 387.	AD-I.42.17 env. numaralı tasvirin çizimi.....	226
Çizim 388.	AD-I.42.18 env. numaralı tasvirin çizimi.....	226
Çizim 389.	AD-I.43 env. numaralı panonun çizimi.....	227
Çizim 390.	AD-I.43.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	228
Çizim 391.	AD-I.43.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	228
Çizim 392.	AD-I.43.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	229
Çizim 393.	AD-I.43.4 env. numaralı tasvirin çizimi.....	229
Çizim 394.	AD-I.43.5 env. numaralı tasvirin çizimi.....	230
Çizim 395.	AD-I.43.6 env. numaralı tasvirin çizimi.....	230
Çizim 396.	AD-I.43.7 env. numaralı tasvirin çizimi.....	231
Çizim 397.	AD-I.43.8 env. numaralı tasvirin çizimi.....	231
Çizim 398.	AD-I.43.9 env. numaralı tasvirin çizimi.....	232
Çizim 399.	AD-I.43.10 env. numaralı tasvirin çizimi.....	232
Çizim 400.	AD-I.43.11 env. numaralı tasvirin çizimi.....	233
Çizim 401.	AD-I.43.12 env. numaralı tasvirin çizimi.....	233
Çizim 402.	AD-I.43.13 env. numaralı tasvirin çizimi.....	234
Çizim 403.	AD-I.43.14 env. numaralı tasvirin çizimi.....	234
Çizim 404.	AD-I.43.15 env. numaralı tasvirin çizimi.....	235
Çizim 405.	AD-I.43.16 env. numaralı tasvirin çizimi.....	235
Çizim 406.	AD-I.43.17 env. numaralı tasvirin çizimi.....	236
Çizim 407.	AD-I.43.18 env. numaralı tasvirin çizimi.....	236
Çizim 408.	AD-I.43.19 env. numaralı tasvirin çizimi.....	237
Çizim 409.	AD-I.43.20 env. numaralı tasvirin çizimi.....	237
Çizim 410.	AD-I.43.21 env. numaralı tasvirin çizimi.....	238
Çizim 411.	AD-II.1 env. numaralı panonun çizimi.....	240
Çizim 412.	AD-II.1.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	240
Çizim 413.	AD-II.2 env. numaralı panonun çizimi.....	241
Çizim 414.	AD-II.2.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	241
Çizim 415.	AD-II.2.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	242
Çizim 416.	AD-II.2.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	242
Çizim 417.	AD-II.2.4 env. numaralı tasvirin çizimi.....	243
Çizim 418.	AD-II.2.5 env. numaralı tasvirin çizimi.....	243
Çizim 419.	AD-II.2.6 env. numaralı tasvirin çizimi.....	243
Çizim 420.	AD-II.2.7 env. numaralı tasvirin çizimi.....	244
Çizim 421.	AD-II.2.8 env. numaralı tasvirin çizimi.....	244
Çizim 422.	AD-II.2.9 env. numaralı tasvirin çizimi.....	244
Çizim 423.	AD-II.2.10 env. numaralı tasvirin çizimi.....	245
Çizim 424.	AD-II.2.11 env. numaralı tasvirin çizimi.....	245
Çizim 425.	AD-II.2.12 env. numaralı tasvirin çizimi.....	245
Çizim 426.	AD-II.3 env. numaralı panonun çizimi.....	246
Çizim 427.	AD-II.3.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	246
Çizim 428.	AD-II.3.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	247
Çizim 429.	AD-II.3.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	247

Çizim 430.	AD-II.3.4 env. numaralı tasvirin çizimi.....	248
Çizim 431.	AD-II.3.5 env. numaralı tasvirin çizimi.....	248
Çizim 432.	AD-II.3.6 env. numaralı tasvirin çizimi.....	248
Çizim 433.	AD-II.3.7 env. numaralı tasvirin çizimi.....	249
Çizim 434.	AD-II.4 env. numaralı panonun çizimi.....	250
Çizim 435.	AD-II.4.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	250
Çizim 436.	AD-II.4.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	251
Çizim 437.	AD-II.5 env. numaralı panonun çizimi.....	251
Çizim 438.	AD-II.5.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	252
Çizim 439.	AD-II.5.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	252
Çizim 440.	AD-II.5.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	253
Çizim 441.	AD-II.5.4 env. numaralı tasvirin çizimi.....	253
Çizim 442.	AD-II.5.5 env. numaralı tasvirin çizimi.....	253
Çizim 443.	AD-II.5.6 env. numaralı tasvirin çizimi.....	254
Çizim 444.	AD-II.5.7 env. numaralı tasvirin çizimi.....	254
Çizim 445.	AD-II.5.8 env. numaralı tasvirin çizimi.....	254
Çizim 446.	AD-II.6 env. numaralı panonun çizimi.....	255
Çizim 447.	AD-II.6.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	256
Çizim 448.	AD-II.6.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	256
Çizim 449.	AD-II.6.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	256
Çizim 450.	AD-II.6.4 env. numaralı tasvirin çizimi.....	257
Çizim 451.	AD-II.6.5 env. numaralı tasvirin çizimi.....	257
Çizim 452.	AD-II.6.6 env. numaralı tasvirin çizimi.....	257
Çizim 453.	AD-II.6.7 env. numaralı tasvirin çizimi.....	258
Çizim 454.	AD-II.6.8 env. numaralı tasvirin çizimi.....	258
Çizim 455.	AD-II.6.9 env. numaralı tasvirin çizimi.....	258
Çizim 456.	AD-II.6.10 env. numaralı tasvirin çizimi.....	259
Çizim 457.	AD-II.6.11 env. numaralı tasvirin çizimi.....	259
Çizim 458.	AD-II.6.12 env. numaralı tasvirin çizimi.....	259
Çizim 459.	AD-II.7 env. numaralı panonun çizimi.....	261
Çizim 460.	AD-II.7.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	262
Çizim 461.	AD-II.7.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	262
Çizim 462.	AD-II.7.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	263
Çizim 463.	AD-II.7.4 env. numaralı tasvirin çizimi.....	263
Çizim 464.	AD-II.7.5 env. numaralı tasvirin çizimi.....	264
Çizim 465.	AD-II.7.6 env. numaralı tasvirin çizimi.....	264
Çizim 466.	AD-II.7.7 env. numaralı tasvirin çizimi.....	264
Çizim 467.	AD-II.7.8 env. numaralı tasvirin çizimi.....	265
Çizim 468.	AD-II.7.9 env. numaralı tasvirin çizimi.....	265
Çizim 469.	AD-II.7.10 env. numaralı tasvirin çizimi.....	265
Çizim 470.	AD-II.7.11 env. numaralı tasvirin çizimi.....	266
Çizim 471.	AD-II.7.12 env. numaralı tasvirin çizimi.....	266
Çizim 472.	AD-II.7.13 env. numaralı tasvirin çizimi.....	266
Çizim 473.	AD-II.7.14 env. numaralı tasvirin çizimi.....	267
Çizim 474.	AD-II.8 env. numaralı panonun çizimi.....	268
Çizim 475.	AD-II.8.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	268
Çizim 476.	AD-II.8.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	269
Çizim 477.	AD-II.8.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	269
Çizim 478.	AD-II.8.4 env. numaralı tasvirin çizimi.....	269
Çizim 479.	AD-II.8.5 env. numaralı tasvirin çizimi.....	270
Çizim 480.	AD-II.9 env. numaralı panonun çizimi.....	272
Çizim 481.	AD-II.9.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	273
Çizim 482.	AD-II.9.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	273
Çizim 483.	AD-II.9.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	274

Çizim 484.	AD-II.9.4 env. numaralı tasvirin çizimi.....	274
Çizim 485.	AD-II.9.5 env. numaralı tasvirin çizimi.....	275
Çizim 486.	AD-II.9.6 env. numaralı tasvirin çizimi.....	275
Çizim 487.	AD-II.9.7 env. numaralı tasvirin çizimi.....	276
Çizim 488.	AD-II.9.8 env. numaralı tasvirin çizimi.....	276
Çizim 489.	AD-II.9.9 env. numaralı tasvirin çizimi.....	276
Çizim 490.	AD-II.9.10 env. numaralı tasvirin çizimi.....	277
Çizim 491.	AD-II.9.11 env. numaralı tasvirin çizimi.....	277
Çizim 492.	AD-II.9.12 env. numaralı tasvirin çizimi.....	278
Çizim 493.	AD-II.9.13 env. numaralı tasvirin çizimi.....	278
Çizim 494.	AD-II.9.14 env. numaralı tasvirin çizimi.....	278
Çizim 495.	AD-II.9.15 env. numaralı tasvirin çizimi.....	279
Çizim 496.	AD-II.9.16 env. numaralı tasvirin çizimi.....	279
Çizim 497.	AD-II.9.17 env. numaralı tasvirin çizimi.....	279
Çizim 498.	AD-II.9.18 env. numaralı tasvirin çizimi.....	280
Çizim 499.	AD-II.9.19 env. numaralı tasvirin çizimi.....	280
Çizim 500.	AD-II.9.20 env. numaralı tasvirin çizimi.....	280
Çizim 501.	AD-II.9.21 env. numaralı tasvirin çizimi.....	281
Çizim 502.	AD-II.9.22 env. numaralı tasvirin çizimi.....	282
Çizim 503.	AD-II.9.23 env. numaralı tasvirin çizimi.....	282
Çizim 504.	AD-II.9.24 env. numaralı tasvirin çizimi.....	282
Çizim 505.	AD-II.9.25 env. numaralı tasvirin çizimi.....	283
Çizim 506.	AD-II.10 env. numaralı panonun çizimi.....	284
Çizim 507.	AD-II.10.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	285
Çizim 508.	AD-II.10.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	285
Çizim 509.	AD-II.10.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	285
Çizim 510.	AD-II.10.4 env. numaralı tasvirin çizimi.....	286
Çizim 511.	AD-II.10.5 env. numaralı tasvirin çizimi.....	286
Çizim 512.	AD-II.10.6 env. numaralı tasvirin çizimi.....	286
Çizim 513.	AD-II.11 env. numaralı panonun çizimi.....	287
Çizim 514.	AD-II.11.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	287
Çizim 515.	AD-II.11.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	288
Çizim 516.	AD-II.11.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	288
Çizim 517.	AD-II.11.4 env. numaralı tasvirin çizimi.....	289
Çizim 518.	AD-II.11.5 env. numaralı tasvirin çizimi.....	289
Çizim 519.	AD-II.11.6 env. numaralı tasvirin çizimi.....	290
Çizim 520.	AD-II.12 env. numaralı panonun çizimi.....	290
Çizim 521.	AD-II.12.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	291
Çizim 522.	AD-II.13 env. numaralı panonun çizimi.....	292
Çizim 523.	AD-II.13.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	293
Çizim 524.	AD-II.13.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	293
Çizim 525.	AD-II.14 env. numaralı panonun çizimi.....	294
Çizim 526.	AD-II.14.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	295
Çizim 527.	AD-II.14.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	295
Çizim 528.	AD-II.14.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	296
Çizim 529.	AD-II.14.4 env. numaralı tasvirin çizimi.....	296
Çizim 530.	AD-II.14.5 env. numaralı tasvirin çizimi.....	297
Çizim 531.	AD-II.14.6 env. numaralı tasvirin çizimi.....	297
Çizim 532.	AD-II.14.7 env. numaralı tasvirin çizimi.....	298
Çizim 533.	AD-II.15 env. numaralı panonun çizimi.....	300
Çizim 534.	AD-II.15.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	302
Çizim 535.	AD-II.15.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	303
Çizim 536.	AD-II.15.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	303
Çizim 537.	AD-II.15.4 env. numaralı tasvirin çizimi.....	304

Çizim 592.	AD-II.15.59 env. numaralı tasvirin çizimi.....	327
Çizim 593.	AD-II.15.60 env. numaralı tasvirin çizimi.....	328
Çizim 594.	AD-II.15.61 env. numaralı tasvirin çizimi.....	328
Çizim 595.	AD-II.16 env. numaralı panonun çizimi.....	330
Çizim 596.	AD-II.16.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	331
Çizim 597.	AD-II.16.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	331
Çizim 598.	AD-II.16.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	332
Çizim 599.	AD-II.16.4 env. numaralı tasvirin çizimi.....	332
Çizim 600.	AD-II.16.5 env. numaralı tasvirin çizimi.....	333
Çizim 601.	AD-II.16.6 env. numaralı tasvirin çizimi.....	333
Çizim 602.	AD-II.16.7 env. numaralı tasvirin çizimi.....	334
Çizim 603.	AD-II.16.8 env. numaralı tasvirin çizimi.....	334
Çizim 604.	AD-II.16.9 env. numaralı tasvirin çizimi.....	335
Çizim 605.	AD-II.16.10 env. numaralı tasvirin çizimi.....	335
Çizim 606.	AD-II.17 env. numaralı panonun çizimi.....	336
Çizim 607.	AD-II.17.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	337
Çizim 608.	AD-II.17.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	337
Çizim 609.	AD-II.17.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	338
Çizim 610.	AD-II.17.4 env. numaralı tasvirin çizimi.....	339
Çizim 611.	AD-II.17.5 env. numaralı tasvirin çizimi.....	340
Çizim 612.	AD-II.17.6 env. numaralı tasvirin çizimi.....	340
Çizim 613.	AD-II.17.7 env. numaralı tasvirin çizimi.....	341
Çizim 614.	AD-II.17.8 env. numaralı tasvirin çizimi.....	341
Çizim 615.	AD-II.17.9 env. numaralı tasvirin çizimi.....	342
Çizim 616.	AD-II.18 env. numaralı panonun çizimi.....	343
Çizim 617.	AD-II.18.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	344
Çizim 618.	AD-II.18.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	344
Çizim 619.	AD-II.18.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	345
Çizim 620.	AD-II.18.4 env. numaralı tasvirin çizimi.....	345
Çizim 621.	AD-II.18.5 env. numaralı tasvirin çizimi.....	346
Çizim 622.	AD-II.18.6 env. numaralı tasvirin çizimi.....	346
Çizim 623.	AD-II.19 env. numaralı panonun çizimi.....	347
Çizim 624.	AD-II.19.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	348
Çizim 625.	AD-II.19.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	348
Çizim 626.	AD-II.19.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	349
Çizim 627.	AD-II.19.4 env. numaralı tasvirin çizimi.....	349
Çizim 628.	AD-II.20 env. numaralı panonun çizimi.....	350
Çizim 629.	AD-II.20.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	351
Çizim 630.	AD-II.20.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	351
Çizim 631.	AD-II.20.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	352
Çizim 632.	AD-II.20.4 env. numaralı tasvirin çizimi.....	352
Çizim 633.	AD-II.20.5 env. numaralı tasvirin çizimi.....	353
Çizim 634.	AD-II.20.6 env. numaralı tasvirin çizimi.....	353
Çizim 635.	AD-II.21 env. numaralı panonun çizimi.....	354
Çizim 636.	AD-II.21.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	354
Çizim 637.	AD-II.22 env. numaralı panonun çizimi.....	355
Çizim 638.	AD-II.22.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	356
Çizim 639.	AD-II.22.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	356
Çizim 640.	AD-II.22.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	357
Çizim 641.	AD-II.23 env. numaralı panonun çizimi.....	358
Çizim 642.	AD-II.23.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	359
Çizim 643.	AD-II.23.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	359
Çizim 644.	AD-II.23.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	360
Çizim 645.	AD-II.23.4 env. numaralı tasvirin çizimi.....	360

Çizim 646.	AD-II.23.5 env. numaralı tasvirin çizimi.....	361
Çizim 647.	AD-II.23.6 env. numaralı tasvirin çizimi.....	361
Çizim 648.	AD-II.23.7 env. numaralı tasvirin çizimi.....	362
Çizim 649.	AD-II.24 env. numaralı panonun çizimi.....	362
Çizim 650.	AD-II.24.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	363
Çizim 651.	AD-II.24.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	363
Çizim 652.	AD-II.24.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	364
Çizim 653.	AD-II.24.4 env. numaralı tasvirin çizimi.....	364
Çizim 654.	AD-II.24.5 env. numaralı tasvirin çizimi.....	365
Çizim 655.	AD-II.25 env. numaralı panonun çizimi.....	366
Çizim 656.	AD-II.25.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	367
Çizim 657.	AD-II.26 env. numaralı panonun çizimi.....	367
Çizim 658.	AD-II.26.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	368
Çizim 659.	AD-II.26.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	368
Çizim 660.	AD-II.26.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	369
Çizim 661.	AD-II.26.4 env. numaralı tasvirin çizimi.....	369
Çizim 662.	AD-II.26.5 env. numaralı tasvirin çizimi.....	370
Çizim 663.	AD-II.26.6 env. numaralı tasvirin çizimi.....	370
Çizim 664.	AD-II.26.7 env. numaralı tasvirin çizimi.....	371
Çizim 665.	AD-II.26.8 env. numaralı tasvirin çizimi.....	371
Çizim 666.	AD-II.26.9 env. numaralı tasvirin çizimi.....	372
Çizim 667.	AD-II.26.10 env. numaralı tasvirin çizimi.....	372
Çizim 668.	AD-II.26.11 env. numaralı tasvirin çizimi.....	373
Çizim 669.	AD-II.26.12 env. numaralı tasvirin çizimi.....	373
Çizim 670.	AD-II.26.13 env. numaralı tasvirin çizimi.....	374
Çizim 671.	AD-II.26.14 env. numaralı tasvirin çizimi.....	374
Çizim 672.	AD-II.27 env. numaralı panonun çizimi.....	375
Çizim 673.	AD-II.27.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	375
Çizim 674.	AD-II.27.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	376
Çizim 675.	AD-II.27.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	376
Çizim 676.	AD-II.27.4 env. numaralı tasvirin çizimi.....	377
Çizim 677.	AD-II.27.5 env. numaralı tasvirin çizimi.....	377
Çizim 678.	AD-II.27.6 env. numaralı tasvirin çizimi.....	378
Çizim 679.	AD-II.27.7 env. numaralı tasvirin çizimi.....	378
Çizim 680.	AD-II.27.8 env. numaralı tasvirin çizimi.....	379
Çizim 681.	AD-II.27.9 env. numaralı tasvirin çizimi.....	379
Çizim 682.	AD-II.27.10 env. numaralı tasvirin çizimi.....	380
Çizim 683.	AD-II.27.11 env. numaralı tasvirin çizimi.....	380
Çizim 684.	AD-II.27.12 env. numaralı tasvirin çizimi.....	381
Çizim 685.	AD-II.27.13 env. numaralı tasvirin çizimi.....	381
Çizim 686.	AD-II.27.14 env. numaralı tasvirin çizimi.....	381
Çizim 687.	AD-II.28 env. numaralı panonun çizimi.....	383
Çizim 688.	AD-II.28.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	384
Çizim 689.	AD-II.28.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	384
Çizim 690.	AD-II.28.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	385
Çizim 691.	AD-II.28.4 env. numaralı tasvirin çizimi.....	385
Çizim 692.	AD-II.28.5 env. numaralı tasvirin çizimi.....	386
Çizim 693.	AD-II.28.6 env. numaralı tasvirin çizimi.....	386
Çizim 694.	AD-II.28.7 env. numaralı tasvirin çizimi.....	387
Çizim 695.	AD-II.28.8 env. numaralı tasvirin çizimi.....	387
Çizim 696.	AD-II.28.9 env. numaralı tasvirin çizimi.....	388
Çizim 697.	AD-II.28.10 env. numaralı tasvirin çizimi.....	388
Çizim 698.	AD-II.28.11 env. numaralı tasvirin çizimi.....	389
Çizim 699.	AD-II.28.12 env. numaralı tasvirin çizimi.....	389

Çizim 700.	AD-II.28.13 env. numaralı tasvirin çizimi.....	390
Çizim 701.	AD-II.29 env. numaralı panonun çizimi.....	391
Çizim 702.	AD-II.29.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	392
Çizim 703.	AD-II.29.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	392
Çizim 704.	AD-II.29.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	393
Çizim 705.	AD-II.29.4 env. numaralı tasvirin çizimi.....	393
Çizim 706.	AD-II.29.5 env. numaralı tasvirin çizimi.....	394
Çizim 707.	AD-II.29.6 env. numaralı tasvirin çizimi.....	394
Çizim 708.	AD-II.29.7 env. numaralı tasvirin çizimi.....	395
Çizim 709.	AD-II.29.8 env. numaralı tasvirin çizimi.....	395
Çizim 710.	AD-II.29.9 env. numaralı tasvirin çizimi.....	396
Çizim 711.	AD-II.29.10 env. numaralı tasvirin çizimi.....	396
Çizim 712.	AD-II.29.11 env. numaralı tasvirin çizimi.....	397
Çizim 713.	AD-II.29.12 env. numaralı tasvirin çizimi.....	397
Çizim 714.	AD-II.29.13 env. numaralı tasvirin çizimi.....	397
Çizim 715.	AD-II.29.14 env. numaralı tasvirin çizimi.....	398
Çizim 716.	AD-II.29.15 env. numaralı tasvirin çizimi.....	398
Çizim 717.	AD-II.29.16 env. numaralı tasvirin çizimi.....	398
Çizim 718.	AD-II.29.17 env. numaralı tasvirin çizimi.....	399
Çizim 719.	AD-II.29.18 env. numaralı tasvirin çizimi.....	399
Çizim 720.	AD-II.29.19 env. numaralı tasvirin çizimi.....	399
Çizim 721.	AD-II.29.20 env. numaralı tasvirin çizimi.....	400
Çizim 722.	AD-II.29.21 env. numaralı tasvirin çizimi.....	400
Çizim 723.	AD-II.29.22 env. numaralı tasvirin çizimi.....	401
Çizim 724.	AD-II.30 env. numaralı panonun çizimi.....	402
Çizim 725.	AD-II.30.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	403
Çizim 726.	AD-II.30.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	403
Çizim 727.	AD-II.30.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	404
Çizim 728.	AD-II.30.4 env. numaralı tasvirin çizimi.....	404
Çizim 729.	AD-II.30.5 env. numaralı tasvirin çizimi.....	405
Çizim 730.	AD-II.30.6 env. numaralı tasvirin çizimi.....	405
Çizim 731.	AD-II.30.7 env. numaralı tasvirin çizimi.....	406
Çizim 732.	AD-II.30.8 env. numaralı tasvirin çizimi.....	406
Çizim 733.	AD-II.30.9 env. numaralı tasvirin çizimi.....	407
Çizim 734.	AD-II.30.10 env. numaralı tasvirin çizimi.....	407
Çizim 735.	AD-II.30.11 env. numaralı tasvirin çizimi.....	408
Çizim 736.	AD-II.30.12 env. numaralı tasvirin çizimi.....	408
Çizim 737.	AD-II.30.13 env. numaralı tasvirin çizimi.....	409
Çizim 738.	AD-II.30.14 env. numaralı tasvirin çizimi.....	409
Çizim 739.	AD-II.30.15 env. numaralı tasvirin çizimi.....	410
Çizim 740.	AD-II.30.16 env. numaralı tasvirin çizimi.....	410
Çizim 741.	AD-II.30.17 env. numaralı tasvirin çizimi.....	411
Çizim 742.	AD-II.31 env. numaralı panonun çizimi.....	412
Çizim 743.	AD-II.31.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	412
Çizim 744.	AD-II.31.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	413
Çizim 745.	AD-II.31.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	413
Çizim 746.	AD-II.31.4 env. numaralı tasvirin çizimi.....	414
Çizim 747.	AD-II.31.5 env. numaralı tasvirin çizimi.....	414
Çizim 748.	AD-II.31.6 env. numaralı tasvirin çizimi.....	415
Çizim 749.	AD-II.31.7 env. numaralı tasvirin çizimi.....	415
Çizim 750.	AD-II.31.8 env. numaralı tasvirin çizimi.....	416
Çizim 751.	AD-II.32 env. numaralı panonun çizimi.....	417
Çizim 752.	AD-II.32.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	418
Çizim 753.	AD-II.32.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	418

Çizim 754.	AD-II.32.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	419
Çizim 755.	AD-II.32.4 env. numaralı tasvirin çizimi.....	419
Çizim 756.	AD-II.32.5 env. numaralı tasvirin çizimi.....	420
Çizim 757.	AD-II.32.6 env. numaralı tasvirin çizimi.....	420
Çizim 758.	AD-II.32.7 env. numaralı tasvirin çizimi.....	421
Çizim 759.	AD-II.32.8 env. numaralı tasvirin çizimi.....	421
Çizim 760.	AD-II.32.9 env. numaralı tasvirin çizimi.....	422
Çizim 761.	AD-II.33 env. numaralı panonun çizimi.....	423
Çizim 762.	AD-II.33.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	424
Çizim 763.	AD-II.33.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	424
Çizim 764.	AD-II.33.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	425
Çizim 765.	AD-II.33.4 env. numaralı tasvirin çizimi.....	425
Çizim 766.	AD-II.33.5 env. numaralı tasvirin çizimi.....	426
Çizim 767.	AD-II.33.6 env. numaralı tasvirin çizimi.....	426
Çizim 768.	AD-II.33.7 env. numaralı tasvirin çizimi.....	427
Çizim 769.	AD-II.33.8 env. numaralı tasvirin çizimi.....	427
Çizim 770.	AD-II.33.9 env. numaralı tasvirin çizimi.....	428
Çizim 771.	AD-II.33.10 env. numaralı tasvirin çizimi.....	428
Çizim 772.	AD-II.33.11 env. numaralı tasvirin çizimi.....	429
Çizim 773.	AD-II.34 env. numaralı panonun çizimi.....	430
Çizim 774.	AD-II.34.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	431
Çizim 775.	AD-II.34.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	431
Çizim 776.	AD-II.34.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	432
Çizim 777.	AD-II.34.4 env. numaralı tasvirin çizimi.....	432
Çizim 778.	AD-II.34.5 env. numaralı tasvirin çizimi.....	433
Çizim 779.	AD-II.34.6 env. numaralı tasvirin çizimi.....	433
Çizim 780.	AD-II.34.7 env. numaralı tasvirin çizimi.....	434
Çizim 781.	AD-II.34.8 env. numaralı tasvirin çizimi.....	435
Çizim 782.	AD-II.34.9 env. numaralı tasvirin çizimi.....	435
Çizim 783.	AD-II.34.10 env. numaralı tasvirin çizimi.....	436
Çizim 784.	AD-II.34.11 env. numaralı tasvirin çizimi.....	436
Çizim 785.	AD-II.34.12 env. numaralı tasvirin çizimi.....	437
Çizim 786.	AD-II.34.13 env. numaralı tasvirin çizimi.....	437
Çizim 787.	AD-II.34.14 env. numaralı tasvirin çizimi.....	438
Çizim 788.	AD-II.34.15 env. numaralı tasvirin çizimi.....	438
Çizim 789.	AD-II.34.16 env. numaralı tasvirin çizimi.....	439
Çizim 790.	AD-II.34.17 env. numaralı tasvirin çizimi.....	439
Çizim 791.	AD-II.34.18 env. numaralı tasvirin çizimi.....	440
Çizim 792.	AD-II.34.19 env. numaralı tasvirin çizimi.....	440
Çizim 793.	AD-II.34.20 env. numaralı tasvirin çizimi.....	441
Çizim 794.	AD-II.35 env. numaralı panonun çizimi.....	442
Çizim 795.	AD-II.35.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	443
Çizim 796.	AD-II.35.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	443
Çizim 797.	AD-II.35.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	444
Çizim 798.	AD-II.35.4 env. numaralı tasvirin çizimi.....	444
Çizim 799.	AD-II.35.5 env. numaralı tasvirin çizimi.....	445
Çizim 800.	AD-II.35.6 env. numaralı tasvirin çizimi.....	445
Çizim 801.	AD-II.35.7 env. numaralı tasvirin çizimi.....	446
Çizim 802.	AD-II.35.8 env. numaralı tasvirin çizimi.....	446
Çizim 803.	AD-II.35.9 env. numaralı tasvirin çizimi.....	447
Çizim 804.	AD-II.35.10 env. numaralı tasvirin çizimi.....	447
Çizim 805.	AD-II.35.11 env. numaralı tasvirin çizimi.....	448
Çizim 806.	AD-II.35.12 env. numaralı tasvirin çizimi.....	448
Çizim 807.	AD-II.35.13 env. numaralı tasvirin çizimi.....	449

Çizim 808.	AD-II.35.14 env. numaralı tasvirin çizimi.....	449
Çizim 809.	AD-II.35.15 env. numaralı tasvirin çizimi.....	450
Çizim 810.	AD-II.35.16 env. numaralı tasvirin çizimi.....	450
Çizim 811.	AD-II.35.17 env. numaralı tasvirin çizimi.....	451
Çizim 812.	AD-II.35.18 env. numaralı tasvirin çizimi.....	451
Çizim 813.	AD-II.35.19 env. numaralı tasvirin çizimi.....	452
Çizim 814.	AD-II.35.20 env. numaralı tasvirin çizimi.....	452
Çizim 815.	AD-II.35.21 env. numaralı tasvirin çizimi.....	453
Çizim 816.	AD-II.35.22 env. numaralı tasvirin çizimi.....	453
Çizim 817.	AD-II.35.23 env. numaralı tasvirin çizimi.....	454
Çizim 818.	AD-II.35.24 env. numaralı tasvirin çizimi.....	454
Çizim 819.	AD-II.35.25 env. numaralı tasvirin çizimi.....	455
Çizim 820.	AD-II.35.26 env. numaralı tasvirin çizimi.....	455
Çizim 821.	AD-II.35.27 env. numaralı tasvirin çizimi.....	456
Çizim 822.	AD-II.35.28 env. numaralı tasvirin çizimi.....	456
Çizim 823.	AD-II.35.29 env. numaralı tasvirin çizimi.....	457
Çizim 824.	AD-II.36 env. numaralı panonun çizimi.....	459
Çizim 825.	AD-II.36.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	460
Çizim 826.	AD-II.36.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	460
Çizim 827.	AD-II.36.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	460
Çizim 828.	AD-II.36.4 env. numaralı tasvirin çizimi.....	461
Çizim 829.	AD-II.36.5 env. numaralı tasvirin çizimi.....	461
Çizim 830.	AD-II.36.6 env. numaralı tasvirin çizimi.....	461
Çizim 831.	AD-II.36.7 env. numaralı tasvirin çizimi.....	462
Çizim 832.	AD-II.36.8 env. numaralı tasvirin çizimi.....	462
Çizim 833.	AD-II.37 env. numaralı panonun çizimi.....	463
Çizim 834.	AD-II.37.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	464
Çizim 835.	AD-II.37.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	464
Çizim 836.	AD-II.37.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	465
Çizim 837.	AD-II.37.4 env. numaralı tasvirin çizimi.....	465
Çizim 838.	AD-II.37.5 env. numaralı tasvirin çizimi.....	466
Çizim 839.	AD-II.38 env. numaralı panonun çizimi.....	467
Çizim 840.	AD-II.38.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	468
Çizim 841.	AD-II.38.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	468
Çizim 842.	AD-II.38.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	469
Çizim 843.	AD-II.38.4 env. numaralı tasvirin çizimi.....	469
Çizim 844.	AD-II.38.5 env. numaralı tasvirin çizimi.....	470
Çizim 845.	AD-II.39 env. numaralı panonun çizimi.....	472
Çizim 846.	AD-II.39.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	473
Çizim 847.	AD-II.39.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	473
Çizim 848.	AD-II.39.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	474
Çizim 849.	AD-II.39.4 env. numaralı tasvirin çizimi.....	474
Çizim 850.	AD-II.39.5 env. numaralı tasvirin çizimi.....	474
Çizim 851.	AD-II.39.6 env. numaralı tasvirin çizimi.....	475
Çizim 852.	AD-II.39.7 env. numaralı tasvirin çizimi.....	475
Çizim 853.	AD-II.39.8 env. numaralı tasvirin çizimi.....	475
Çizim 854.	AD-II.39.9 env. numaralı tasvirin çizimi.....	476
Çizim 855.	AD-II.39.10 env. numaralı tasvirin çizimi.....	476
Çizim 856.	AD-II.39.11 env. numaralı tasvirin çizimi.....	476
Çizim 857.	AD-II.40 env. numaralı panonun çizimi.....	478
Çizim 858.	AD-II.40.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	479
Çizim 859.	AD-II.40.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	479
Çizim 860.	AD-II.40.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	479
Çizim 861.	AD-II.40.4 env. numaralı tasvirin çizimi.....	480

Çizim 862.	AD-II.40.5 env. numaralı tasvirin çizimi.....	480
Çizim 863.	AD-II.40.6 env. numaralı tasvirin çizimi.....	481
Çizim 864.	AD-II.40.7 env. numaralı tasvirin çizimi.....	481
Çizim 865.	AD-II.40.8 env. numaralı tasvirin çizimi.....	481
Çizim 866.	AD-II.40.9 env. numaralı tasvirin çizimi.....	482
Çizim 867.	AD-II.40.10 env. numaralı tasvirin çizimi.....	482
Çizim 868.	AD-II.40.11 env. numaralı tasvirin çizimi.....	483
Çizim 869.	AD-II.40.12 env. numaralı tasvirin çizimi.....	483
Çizim 870.	AD-II.40.13 env. numaralı tasvirin çizimi.....	484
Çizim 871.	AD-II.40.14 env. numaralı tasvirin çizimi.....	484
Çizim 872.	AD-II.40.15 env. numaralı tasvirin çizimi.....	484
Çizim 873.	AD-II.41 env. numaralı panonun çizimi.....	486
Çizim 874.	AD-II.41.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	487
Çizim 875.	AD-II.41.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	487
Çizim 876.	AD-II.41.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	488
Çizim 877.	AD-II.41.4 env. numaralı tasvirin çizimi.....	488
Çizim 878.	AD-II.41.5 env. numaralı tasvirin çizimi.....	489
Çizim 879.	AD-II.41.6 env. numaralı tasvirin çizimi.....	489
Çizim 880.	AD-II.41.7 env. numaralı tasvirin çizimi.....	490
Çizim 881.	AD-II.41.8 env. numaralı tasvirin çizimi.....	490
Çizim 882.	AD-II.41.9 env. numaralı tasvirin çizimi.....	491
Çizim 883.	AD-III.1 env. numaralı panonun çizimi.....	493
Çizim 884.	AD-III.1.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	493
Çizim 885.	AD-III.1.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	493
Çizim 886.	AD-III.1.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	494
Çizim 887.	AD-III.1.4 env. numaralı tasvirin çizimi.....	494
Çizim 888.	AD-III.1.5 env. numaralı tasvirin çizimi.....	495
Çizim 889.	AD-III.2 env. numaralı panonun çizimi.....	496
Çizim 890.	AD-III.2.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	497
Çizim 891.	AD-III.2.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	497
Çizim 892.	AD-III.2.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	497
Çizim 893.	AD-III.2.4 env. numaralı tasvirin çizimi.....	498
Çizim 894.	AD-III.2.5 env. numaralı tasvirin çizimi.....	498
Çizim 895.	AD-III.2.6 env. numaralı tasvirin çizimi.....	498
Çizim 896.	AD-III.2.7 env. numaralı tasvirin çizimi.....	499
Çizim 897.	AD-III.2.8 env. numaralı tasvirin çizimi.....	499
Çizim 898.	AD-III.2.9 env. numaralı tasvirin çizimi.....	499
Çizim 899.	AD-III.2.10 env. numaralı tasvirin çizimi.....	500
Çizim 900.	AD-III.2.11 env. numaralı tasvirin çizimi.....	500
Çizim 901.	AD-III.2.12 env. numaralı tasvirin çizimi.....	500
Çizim 902.	AD-III.2.13 env. numaralı tasvirin çizimi.....	501
Çizim 903.	AD-III.2.14 env. numaralı tasvirin çizimi.....	501
Çizim 904.	AD-III.2.15 env. numaralı tasvirin çizimi.....	501
Çizim 905.	AD-III.2.16 env. numaralı tasvirin çizimi.....	502
Çizim 906.	AD-III.2.17 env. numaralı tasvirin çizimi.....	502
Çizim 907.	AD-III.2.18 env. numaralı tasvirin çizimi.....	502
Çizim 908.	AD-III.3 env. numaralı panonun çizimi.....	503
Çizim 909.	AD-III.3.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	504
Çizim 910.	AD-III.3.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	504
Çizim 911.	AD-III.3.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	504
Çizim 912.	AD-III.3.4 env. numaralı tasvirin çizimi.....	505
Çizim 913.	AD-III.3.5 env. numaralı tasvirin çizimi.....	505
Çizim 914.	AD-III.3.6 env. numaralı tasvirin çizimi.....	505
Çizim 915.	AD-III.3.7 env. numaralı tasvirin çizimi.....	506

Çizim 916.	AD-III.3.8 env. numaralı tasvirin çizimi.....	506
Çizim 917.	AD-III.3.9 env. numaralı tasvirin çizimi.....	507
Çizim 918.	AD-III.3.10 env. numaralı tasvirin çizimi.....	507
Çizim 919.	AD-III.3.11 env. numaralı tasvirin çizimi.....	508
Çizim 920.	AD-III.3.12 env. numaralı tasvirin çizimi.....	508
Çizim 921.	AD-III.3.13 env. numaralı tasvirin çizimi.....	509
Çizim 922.	AD-III.3.14 env. numaralı tasvirin çizimi.....	509
Çizim 923.	AD-III.3.15 env. numaralı tasvirin çizimi.....	509
Çizim 924.	AD-III.3.16 env. numaralı tasvirin çizimi.....	510
Çizim 925.	AD-III.3.17 env. numaralı tasvirin çizimi.....	510
Çizim 926.	AD-III.3.18 env. numaralı tasvirin çizimi.....	510
Çizim 927.	AD-III.4 env. numaralı panonun çizimi.....	511
Çizim 928.	AD-III.4.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	512
Çizim 929.	AD-III.5 env. numaralı panonun çizimi.....	513
Çizim 930.	AD-III.5.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	514
Çizim 931.	AD-III.5.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	514
Çizim 932.	AD-III.6 env. numaralı panonun çizimi.....	515
Çizim 933.	AD-III.6.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	516
Çizim 934.	AD-III.6.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	516
Çizim 935.	AD-III.6.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	517
Çizim 936.	AD-III.6.4 env. numaralı tasvirin çizimi.....	517
Çizim 937.	AD-III.6.5 env. numaralı tasvirin çizimi.....	518
Çizim 938.	AD-III.6.6 env. numaralı tasvirin çizimi.....	518
Çizim 939.	AD-III.6.7 env. numaralı tasvirin çizimi.....	519
Çizim 940.	AD-III.6.8 env. numaralı tasvirin çizimi.....	519
Çizim 941.	AD-III.6.9 env. numaralı tasvirin çizimi.....	520
Çizim 942.	AD-III.6.10 env. numaralı tasvirin çizimi.....	520
Çizim 943.	AD-III.6.11 env. numaralı tasvirin çizimi.....	521
Çizim 944.	AD-III.6.12 env. numaralı tasvirin çizimi.....	521
Çizim 945.	AD-III.6.13 env. numaralı tasvirin çizimi.....	522
Çizim 946.	AD-III.6.14 env. numaralı tasvirin çizimi.....	522
Çizim 947.	AD-III.6.15 env. numaralı tasvirin çizimi.....	523
Çizim 948.	AD-III.7 env. numaralı panonun çizimi.....	524
Çizim 949.	AD-III.7.1 env. numaralı tasvirin çizimi.....	525
Çizim 950.	AD-III.7.2 env. numaralı tasvirin çizimi.....	525
Çizim 951.	AD-III.7.3 env. numaralı tasvirin çizimi.....	526
Çizim 952.	AD-III.7.4 env. numaralı tasvirin çizimi.....	526
Çizim 953.	AD-III.7.5 env. numaralı tasvirin çizimi.....	527
Çizim 954.	AD-III.7.6 env. numaralı tasvirin çizimi.....	527
Çizim 955.	AD-III.7.7 env. numaralı tasvirin çizimi.....	528
Çizim 956.	AD-III.7.8 env. numaralı tasvirin çizimi.....	528
Çizim 957.	AD-III.7.9 env. numaralı tasvirin çizimi.....	529
Çizim 958.	AD-III.7.10 env. numaralı tasvirin çizimi.....	529
Çizim 959.	AD-III.7.11 env. numaralı tasvirin çizimi.....	529
Çizim 960.	AD-III.7.12 env. numaralı tasvirin çizimi.....	530
Çizim 961.	AD-III.7.13 env. numaralı tasvirin çizimi.....	530
Çizim 962.	AD-III.7.14 env. numaralı tasvirin çizimi.....	530
Çizim 963.	AD-III.7.15 env. numaralı tasvirin çizimi.....	531
Çizim 964.	AD-III.7.16 env. numaralı tasvirin çizimi.....	531
Çizim 965.	AD-III.7.17 env. numaralı tasvirin çizimi.....	532
Çizim 966.	AD-III.7.18 env. numaralı tasvirin çizimi.....	532
Çizim 967.	AD-III.7.19 env. numaralı tasvirin çizimi.....	533
Çizim 968.	AD-III.7.20 env. numaralı tasvirin çizimi.....	533
Çizim 969.	AD-III.7.21 env. numaralı tasvirin çizimi.....	534

Çizim 970.	AD-III.7.22 env. numaralı tasvirin çizimi.....	534
Çizim 971.	AD-III.7.23 env. numaralı tasvirin çizimi.....	535
Çizim 972.	AD-III.7.24 env. numaralı tasvirin çizimi.....	535

TABLOLAR DİZİNİ

	Sayfa
Tablo 1. Halka şeklinde nesne tutan insanlar.....	538
Tablo 2. Kılıç taşıyan insanlar.....	539
Tablo 3. Mızrak taşıyan insanlar.....	541
Tablo 4. Okçu insanlar	543
Tablo 5. Mahiyetini anlayamadığımız nesne taşıyan insan tasvirleri.....	546
Tablo 6. Bir kolu yukarıya kalkık insanlar.....	547
Tablo 7. Kolları iki yana yatay açık insanlar.....	550
Tablo 8. Kolları yukarıya kalkık insanlar.....	553
Tablo 9. Ok-Adam olarak tanımlanan insanlar.....	559
Tablo 10. Kam/şamanlar.....	563
Tablo 11. El ve Ayak tasvirleri.....	566
Tablo 12. Güneş başlı (başından ışın görünümünde çizgiler/çentikler çıkan) insan tasvirleri	568
Tablo 13. Ne yaptığı tam olarak anlaşılamayan insan tasvirleri.....	572
Tablo 14. Kılıçlı süvariler.....	573
Tablo 15. Mızraklı süvariler.....	575
Tablo 16. İleriye ok-atan süvariler.....	577
Tablo 17. Geriye ok atan süvari.....	579
Tablo 18. Atının Yularını Tutan Süvariler.....	581
Tablo 19. Ayakta duran süvariler.....	582
Tablo 20. Kolları iki yana açık süvariler.....	586
Tablo 21. Kuşçu süvari/kuşla avlanan süvariler.....	587
Tablo 22. Güneş başlı (başından ışın görünümünde çizgiler/çentikler çıkan) süvariler.....	589
Tablo 23. Ne yaptığı anlaşılamayan süvariler.....	592
Tablo 24. Aslan tasviri.....	594
Tablo 25. At tasvirleri.....	600
Tablo 26. Geyik tasvirleri.....	604
Tablo 27. Keçi/teke tasvirleri.....	612
Tablo 28. Kirpi tasvirleri.....	617
Tablo 29. Köpek/it tasvirleri.....	619
Tablo 30. Kurt tasvirleri.....	622
Tablo 31. Yırtıcı/avcı kuş tasvirleri.....	625
Tablo 32. Yırtıcı olmayan kuş tasvirleri.....	629
Tablo 33. Türü tespit edilemeyen hayvanlar.....	633
Tablo 34. Bitki/ağaç tasvirleri.....	635
Tablo 35. Kayı/Bulgar damgaları.....	641
Tablo 36. Kaz ayağı / Salgur damgaları.....	644
Tablo 37. Ok-yay damgaları.....	647
Tablo 38. Yön damgaları.....	651
Tablo 39. Daire ve türevlerine ait şekiller.....	653
Tablo 40. Yıldızvâri özellik gösterenler şekiller.....	656
Tablo 41. İç içe dörtgenlerden oluşan şekiller.....	658
Tablo 42. Tuzak/tor/ağ/kafes/engel olabilecek şekiller.....	661
Tablo 43. Haçlar.....	664

Tablo 44. Mahiyetini anlayamadığımız tasvirler.....	670
Tablo 45. Av sahneleri.....	672
Tablo 46. Savaş/Mücadele İçeren Sahneler.....	679
Tablo 47. Ritüel İçeren Sahneler.....	683
Tablo 48. Doğumla ilişkilendirilebilecek sahne.....	686
Tablo 49. İnsan-insan ilişkisi gösteren figürler.....	688
Tablo 50. Başlık ve benzeri uygulamaya sahip tasvirler.....	692
Tablo 51. Kam kıyafeti / Manyak giyen tasvirler.....	694
Tablo 52. Kemer/kın/kuşak betimlemesi olan tasvirler.....	696
Tablo 53. Kalkan taşıyan figürler.....	698
Tablo 54. Kılıç taşıyan figürler.....	700
Tablo 55. Mızrak taşıyan figürler.....	704
Tablo 56. Ok-yay taşıyan figürler.....	707
Tablo 57. Hristiyanlık dönemi Yunanca yazıtlar.....	711
Tablo 58. Arap alfabesi/Osmanlı Türkçesi şeklindeki yazıt.....	712
Tablo 59. Sınıflandırılmayan yazıtlar.....	714
Tablo 60. Tasvirler üzerinden tarihlendirme önerisi.....	727

KISALTMALAR

AD.I.	Adalıkuзу 1 numaralı kaya resim alanı
AD.II.	Adalıkuзу 2 numaralı kaya resim alanı
AD.III.	Adalıkuзу 3 numaralı kaya resim alanı
age.	Adı geçen eser.
agm.	Adı geçen makale.
agt.	Adı geçen tez.
bkz.	Bakınız.
c.	Cilt.
cm.	Santimetre.
ev.	Çeviren.
iz.	Çizim.
Ed.	Editör.
Env.	Envanter.
Fot.	Fotoğraf.
H.	Hicri.
haz.	Hazırlayan.
km.	Kilometre.
Lev.	Levha.
m.	Metre.
M.	Miladi.
M..	Milattan nce.
M.S.	Milattan Sonra.
mm.	Milimetre.
p.	Page.
pp.	Pages.
Res.	Resim.
S.	Sayı.
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti.
TDVİA.	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.
TTK.	Türk Tarih Kurumu.
TÜBA-AR	Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi.
Vol.	Volume.
YKY	Yapı Kredi Yayınları.

GİRİŞ

Kaya resimleri uluslararası camiada uzun yıllardır geniş çaplı araştırmalara konu olmuştur¹. Bu çalışmaların kapsamı arttıkça çeşitli araştırma merkezleri ve federasyonlarla birlikte hareket edilme gereği ortaya çıkarak 1980’li yıllardan itibaren

¹ Bu kapsamda ele alınmış bazı uluslararası yayınlar için bkz.; Hjalmar Appelgren-Kivalo, *Alt-Altheische KunstDenkmäler*, Helsingfors 1931; М. И. Артамонов, *История Хазар*, Издательство Государственного Эрмитажа, Ленинград 1962 (Artamonov M. I. (1962). *Istoriya Khazar*, Izdatel'stvo Gosudarstvennogo Ermitazha, Leningrad); Grace Rajnovich, *Reading Rock Art Interpreting the Indian Rock Paintings of The Canadian Shield*, Natural Heritage/Natural History Inc., Toronto 1994; Sally J. Cole, *Legacy on Stone Rock Art of the Colorado Plateau and Foru Corners Region*, Johnson Printing, Colorado 1995; Anonim, *Rock Art Studies: News of the World I*, Ed. Paul G. Bahn, Angelo Fossati, Oxbow Books, Oxford 1996; Jean Clottes, David Lewis-Williams (ed.), *Shamans of Prehistory Trance and Magic in The Painted Caves*, Harry N. Abrams Inc., New York 1998; I. M. Cəferzadə, *Gobustan Qaya Üstü Rəsmlər*, Yeni Nəşrlər Evi, Bakı 1999; K. Tasbaeva, M. Khujanazarov, V. Ranov, Z. Samashev, *Petroglyphs of Central Asia*, ed. K. Tashbayeva, Bishkek 2001; Anonim, *European Landscapes of Rock-Art*, Ed. George Nash and Christopher Chippindale, Taylor&Francis, E-library 2004; Anonim, *The Rock-Art of North America Capturing Images and Insight*, Ed. Carol Diaz-Granados, James R. Duncan, The University of Alabama Press, Tuscaloosa 2004; Richard Bradley, *Rock Art and the Prehistory of Atlantic Europe Signing the Land*, Taylor&Francis, e-Library 2005; E. Devlet (ed.), *World of Rock Art*, Papers Presented at The International Conference, Moscow 2005; E. Дэвлет (Под Ред), *Мир Наскального Искусства. Сборник Докладов Международной Конференции (World of Rock Art-Papers Preseted at the International Conference)*, Москва Институт Археологии, Москва 2005; Зайнолла Самашев, Жумаш Жетібаев, *Казак Петроглифтері (Көне Тамыры Мен Сабактастығы)*, Алматы 2005 (Samoşev Z., Jetiaev J. (2005). *Kazak Petroglifleri (Köne Tamırı Men Sabaqtastığı)*. Almatı); Trond Lødøen, Gro Mandt, *The Rock Art of Norway*, Oxbow Books, Oxford 2005; А. И. Мартынов, В. Н. Елин, Р. М. Еркинова, *Бичикту-Бом Святителище Горного Алтая Монография*, Горно-Алтайск РИО Горно - Алтайского 2006 (Martynov A. I., Yelin V. N., Yerkinova R. M. (2006). *Bichiktu-Bom Svyatilishche Gornogo Altaia Monografiya, Gorno-Altaysk RIO Gorno - Altayskogo*); Зайнолла Самашев, *Петроглифы Казахстана*, Алматы 2006 (Samoşev Z.(2006). *Petroglifi Kazaxstana, Almatı.*); Anonim, *Rock Art of Latin America & The Caribbean Thematic Study*, Intrenational Council on Monuments and Sites World Heritage Convention, e-book 2006; Anonim, *Great Basin Rock Art Archaeological Perspectives*, Ed. Angus R. Quinlan, University of Nevada Press, Nevada 2007; Anonim, *Rock Art Studies: News of the World III*, Ed. Paul Bahn, Natalie Franklin, Matthias Strecker, Oxbow Books, Oxford 2008; К. М. Байпаков, А. Н. Марьяшев, *Баян-Журек Петроглифтері (Petroglyphs of Bayan Zhurek)*, Алматы 2008 (К. М. Ваураков, А. Н. Mar'yashev, *Bayan-Zhurek Petroglifleri*, Almatı 2008); Anonim, *Rock Art of the Caribbean*, Ed. Michele H. Hayward, Lesley-Gail Atkinson, Michael A. Cinquino, The University of Alabama Press, Tuscaloosa 2009; Edward J. Lenik, *Making Pictures in Stone American Indian Rock Art of the Northeast*, The University of Alabama Press, Tiscaloosa 2009; К. М. Байпаков, А. Н. Марьяшев, *Ақ-Кайнар Петроглифтері (Petroglyphs of Ak-kainar Site)*, Credos, Алматы 2009; Malahat Farajova, *Rock Art of Azerbaijan*, Ministry of Culture And Tourism of The Republic Of Azerbaijan, Bakı 2009; Anonim, *Changing Pictures Rock Art Traditions and Visions in Northern Europe*, Ed. Joakim Goldhahn, Ingrid Fuglestvedt, Andrew Jones, Oxbow Books, Oxford 2010; J. D. Lewis-Williams, *San Rock Art*; Ohio University Press, Ohio 2011; Anonim, *Rock Art Studies: News of the World IV*, Ed. Paul Bahn, Natalie Franklin, Matthias Strecker, Oxbow Books, Oxford 2012; Anonim, *A Companion to Rock Art*, Ed. Jo McDonald, Peter Veth, Wiley-Blackwell Publishing, Oxford 2012; Johan Ling, *Rock Art and Seascapes in Upland Swedish Rock Art Series Volume: 1*, Oxbow Books, Oxford 2013; Anonim, *Rock Art and Sacred Landscapes*, Ed. Donna L. Gillette, Mavis Greer, Michele Helene Hayward, William Breen Murray, Springer, New York 2014; Anonim, *Picturing The Bronz Age Swedish Rock Art Series: Volume 3*, Ed. Peter Skoglund, Johan Ling, Ulf Bertilsson, Oxbow Books, Oxford 2015; Courtney Nimura, *Prehistoric Rock Art in Scandinavia: Agency and Environmental Change Swedish Rock Art Series: Volume 4*, Oxbow Books, Oxford 2016.

uluslararası iş birlikleriyle faaliyetlerin yürütüldüğü gözlenmektedir². Ülkemizde de son dönemde kaya resimlerine olan ilginin arttığını yazılan kitap³, bildiri/makale⁴, lisansüstü tez⁵ çalışmalarının sayısındaki artıştan hareketle söylemek mümkündür.

² Ülke bazlı, kaya resimleri ile ilgili bilgi sağlayan internet siteleri için bkz.; www.aura.net, <http://www.rupestre.net/tracce/>; www.ifrao.com; www.icomos.org; <http://africanrockart.org/>; <http://www.arara.org/index.htm>, <http://www.bradshawfoundation.com/index.php>; <http://www.alta.museum.no/sider/tekst.asp?side=24>; <http://www.pechmerle.com/english/index.php>; <http://archeologie.culture.fr/chauvet/en>; <http://cuevas.culturadecantabria.com/el-castillo-2/>; http://en.museodealtamira.mcu.es/Prehistoria_y_Arte/la_cueva.html; <http://redhistoria.com/el-arte-rupestre-en-espana/>; http://museodealtamira.mcu.es/Prehistoria_y_Arte/la_cueva.html; http://www.spainisculture.com/en/propuestas_culturales/arte_rupestre_mediterraneo_pintores_prehistoria.html; https://es.wikipedia.org/wiki/Arte_rupestre_de_Val_Canonica; <http://www.archeocamuni.it/approfondimenti.html>; <http://whc.unesco.org/en/list/94>; <https://www.cambridge.org/core/journals/antiquity/article/div-classtitlefirst-palaeolithic-rock-art-in-germany-engravings-on-hunsruck-slatediv/7F62163A32A470DD7EEE5AC396C4DFD5>; <https://www.ucl.ac.uk/human-evolution/news/oldest-rock-art-engravings-germany-feb-2016>; <http://www.artepreistorica.com/2009/12/rock-art-and-rock-art-research-in-germany/>; <http://archaeologydataservice.ac.uk/era/>; http://www.bradshawfoundation.com/british_isles_prehistory_archive/gower_peninsula_south_wales/index.php; <http://www.kalliotaideyhdistys.fi/index.html>; <http://www.ismoluukkonen.net/kalliotaide/suomi/>; <http://www.rockartscandinavia.com/frontpage.php>; <http://www.gobustan-rockart.az>; https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Petroglyphs_in_Kyrgyzstan; <http://whc.unesco.org/en/list/1145>; <http://whc.unesco.org/en/list/1382>; www.bradshawfoundation.com/china/ningxia/; <http://pages.uoregon.edu/arthist/jacobson/>; http://www.bradshawfoundation.com/middle_east/iran_rock_art/index.php; <http://muftah.org/iran-ancient-rock-carvings/#.WIT4bvmLTDC>; <http://iranrockart.com/pages/?1054>; <http://ughtasarrockartproject.org/page4.html>; <http://www.ancient-origins.net/news-history-archaeology/celestial-maps-gegham-mountain-unique-rock-art-armenia-005716>; <http://www.iatp.am/ara/library/>; <http://donsmaps.com/sulawesi.html>; <http://www.nature.com/nature/journal/v514/n7521/abs/nature13422.html>; <http://news.nationalgeographic.com/news/2014/10/141008-cave-art-sulawesi-hand-science/>; <http://www.bradshawfoundation.com/india/>; <http://ignca.nic.in/rockart.htm>; <http://www.ibiblio.org/gautam/heri0008.htm>; <http://www.ancient-asia-journal.com/articles/10.5334/aa.12306/>; <http://www.native-art-in-canada.com/rock-art.html>; <http://www.icomos.org/studies/rockart-latinamerica/fulltext.pdf>; <http://www.cuevadelasmanos.org/>.

³ Ülkemiz sınırları içerisindeki kaya resimleri ve grafitileri ele alan kitaplar için bkz.; Muvaffak Uyanık, *Petroglyphs of South-Eastern Anatolia*, Graz 1967; Mehmet Özdoğan, *1967 Yılı Van-Hakkari Araştırmaları Tırşın Kaya Resimlerinin Bulunuşu: Arkeoloji, Etnografya ve Doğal Çevre*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2019; Ersin Alok, *Anadolu'da Kaya Üstü Resimleri*, Akyayınları Kültür Kitapları Serisi, İstanbul 1988; Engin Beksaç, *Kaya Resimleri*, Engin Yayıncılık, İstanbul 2002; Z. Kenan Bilici, *Kalenin Gemileri Alanya Kalesi'ndeki Gemi Grafitileri*, Ege Yayınları, İstanbul 2008; Servet Somuncuoğlu, *Sibirya'dan Anadolu'ya Taştaki Türkler/ From Siberia to The Anatolia The Turks on the Rock*, A-Z Yapı Ticaret-Güngör Matbaacılık, İstanbul 2008; Servet Somuncuoğlu, *Damgaların Göçü Kurgan-Ankara Gündül Kaya Resimleri*, AC Yapı Fabrika Basım, İstanbul 2012; Necati Demir, *Ankara'da Eski Türk İzleri Salihler Kaya Resimleri ve Yazıtları*, Sonçağ Yayınları, Ankara 2017; Cem Kağan Uzunöz, *Atalarımı Aramaya Geldim Ankara Gündül Salihler Dündük Dağı Kaya Resimleri Fotoğraf Albümü*, İstanbul Aydın Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2017; Mustafa Beyazıt, *Aizanoi Zeus Tapınağı'ndaki Türk İzleri Aizanoi – III*, Bilgin Kültür Sanat Yayınları, Ankara 2018; Cengiz Saltaoğlu, *Unutulmuş Bir Geçmişten Oğuz-Kıpçak Sesleri I- II*, Antalya 2018.

⁴ Ülkemiz içerisinde petroglif ve grafitileri ele alan makale/bildiri çalışmaları için bkz.; Muvaffak Uyanık, "Türkiye'nin Güneydoğusunda Prehistorik Araştırmalar", *Belleten*, C. XXXII, Ankara 1968, s. 93-99; Oktay Belli, "Doğu Anadolu'da Yeni Arkeolojik Keşifler Van Yedisalkım (Put) Köyü Boyalı Mağara Resimler", *İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, 28-29, İstanbul 1975, s. 1-40; Klaus Schmidt, "Göbekli Tepe and The Rock Art of The Near East-Göbekli Tepe ve Ön Asya Kaya Resmi Sanatı", *Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi*, 3, İstanbul 2000, s. 1-14; Oktay Belli, "Kars Bölgesinin Tarihi Zenginliği: Kağızman Çallı'da On Bin Yıllık Kaya Üstü Resimleri Bulundu", *Serhat Kültür Tarih-Kültür-Haber Dergisi*, Ocak, İstanbul 2005d, s. 24-29; Oktay Belli, "Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Yeni Keşifler:

Sinek Çayı Kayaatlı Sığınağı Resimleri- New Discoveries in Southeastern Anatolia Region: Engravings of Sinek Creek Rockshelter”, *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, 120, İstanbul 2005a, s. 1-16; Oktay Belli, “Kağızman Çallı’da Tarih Öncesi Dönem’e Ait Kayaüstü Resimleri”, *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, 119, 2005, s. 11-24; Oktay Belli, “Kağızman Çallı (Kars) Kayaüstü Resimleri- Kağızman Çallı (Kars) Prehistoric Rock Engravings”, *TÜBA-AR*, 8, 2005b, s. 138- 140; Oktay Belli, “Kars-Borluk Vadisi Kayaüstü Resimleri”, *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, 122, İstanbul 2006, s. 11- 22.; Osman Mert, “Kemaliye’de Eski Türk İzleri: Dilli Vadisindeki Petroglif ve Damgalar”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 34, Erzurum 2007, s. 233-254; Scott Redford, “The Kible Wall of Kargı Han”, *Adalya X*, Antalya 2007, s. 351-368; Alpaslan Ceylan, “Doğu Anadolu’da Kaya Resimlerinin Türk Tarihi Açısından Önemi”, *Bilim ve Ütopya*, 163, 2008a, s. 26-35; Ersin Alok, “Anadolu’da Kayaüstü Resimleri”, *Bilim ve Ütopya*, 163, 2008, s. 23-25; İlhami Durmuş, “Anadolu-Orta Asya Arasında Kültür Bağları ve Doğu Anadolu’da Eski Türk Kültürünün İzleri”, *Bilim ve Ütopya*, 163, 2008, s. 17-22; Osman Mert, “Kemaliye’de Eski Türk İzleri: Dilli Vadisi’ndeki Petroglif ve Damgalar”, *Bilim ve Ütopya*, 163, 2008a, s. 4-16; Neslihan Kıyar, “Orta Asya’dan Anadolu’ya Değişen Coğrafyalarda Petroglifler”, *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, S. 26, Konya 2008, s. 177-190; Oktay Belli, “Avcının İzleri: Kars Bölgesi’nde Bulunan Tarihöncesi Çağ’a Ait Kaya Üstü Resimleri-Prehistoric Rock Pictures in the Kars Region”, *Aktüel Arkeoloji Dergisi*, 13, 2010, s. 74-93; Abdullah Deveci, Ali Gerengi, “Eskişehir-Kümbet Köyü Himmet Baba Türbesi’nde Bulunan Kazıma Tekniğiyle Yapılmış Türk Dönemi Resimlerin Fotogrametrik Yöntemle Belgelenebilirliği ve Resimlerin Değerlendirilmesi”, *Uluslararası Katılımlı XV. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Anadolu Üniversitesi-Eskişehir 19–21 Ekim 2011*, Eskişehir 2012, s. 273-288; Oktay Belli, “Kağızman Bölgesi’nde Keşfedilen Prehistorik Çağ’a Ait Kayaüstü Resimleri”-“Prehistoric Rock Pictures in the Kağızman Region”, *Antalya Rehberler Odası Derneği Dergisi*, 7, 2012, s. 42-63; Mustafa Beyazıt, “Aizanoi Antik Kentinde Bulunan Graffitilerde Kopuz ve Âşiklar”, *Sanat Tarihi Dergisi*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, c. XXIII/1, 2014, s. 83-118; Semih Güneri, “Doyumlu (Kars) Kaya Resimleri”, *Armizzi Engin Özgen’e Armağan Studies in Honor of Engin Özgen*, Asitan Kitap, Ankara 2014, s. 175-182; Oktay Özgül, “Erzurum Bölgesi Kaya Panoları”, *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, c. 5/10, Edirne 2015, s. 169-198; Emre Sevinç, “Anadolunun Tam Ortasında Bir Servet Güdül Kayaresimleri”, *Gencay Dergisi*, S. 43, 2015, s. 22-33; Akın Bingöl, “Yüzey Araştırmaları Işığında Borluk Vadisi Kayaüstü Resimleri”, 3. *Uluslararası Türk Şöleni Türk Kültürü Sempozyumu Bildirileri Erzurum 2012*, Güneş Vakfı Yayınları, İstanbul 2016, s. 67-76; Alpaslan Ceylan, “Geyiklitepe Kaya resimleri ve Runik Yazıtları”, 3. *Uluslararası Türk Şöleni Türk Kültürü Sempozyumu Bildirileri Erzurum 2012*, Güneş Vakfı Yayınları, İstanbul 2016, s. 85-96; İbrahim Üngör, “Asya’dan Anadolu’ya Kayalara Yazılan Türk Kültürü”, 3. *Uluslararası Türk Şöleni Türk Kültürü Sempozyumu Bildirileri Erzurum 2012*, Güneş Vakfı Yayınları, İstanbul 2016a, s. 265-278; Oktay Özgül, “Erzurum/Şenkaya Petrogliflerindeki At/Geyik ve Güneş Kursu”, 3. *Uluslararası Türk Şöleni Türk Kültürü Sempozyumu Bildirileri Erzurum 2012*, Güneş Vakfı Yayınları, İstanbul 2016a, s. 437-458; Yavuz Günaşdı, “Doğu Anadolu Kaya Resimleri Işığında Doyumlu Kaya Panoları”, 3. *Uluslararası Türk Şöleni Türk Kültürü Sempozyumu Bildirileri Erzurum 2012*, Güneş Vakfı Yayınları, İstanbul 2016a, s. 647-666; Yavuz Günaşdı, “Doğu Anadolu Kaya Resimleri Işığında Doyumlu Kaya Panoları”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 39, Bahar 2016b, s. 391-407; Oktay Özgül, “Erzurum/Şenkaya Petrogliflerindeki At/Geyik ve Güneş Kursu”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 39, 2016b, s. 371-390; Mustafa Kemal Şahin, Seringül Varis, “Eskişehir/Seyitgazi Kümbet Köyünde Bulunan Himmet Baba/Kümbet Dede Kümbeti Üzerine Yeni Düşünceler”, *XX. Uluslararası Ortaçağ Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu (02-05 KASIM 2016)*, c. II, Sakarya 2017, s. 622-652; Adnan Baysal, “Doğu Anadolu Petroglifleri: Teknolojik, Kronolojik ve Sembolik Değerlendirmeler”, *Anadolu Prehistorya Araştırmaları Dergisi*, Ankara 2017, s. 1-33; Alpaslan Ceylan, Oktay Özgül, “Orta Asya’dan Anadolu’ya Türk Kültürünün Erken Dönem Şifreleri Kaya Resimleri”, 16. *Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi 4-6 Eylül 2018 Bildiriler Kitabı*, İstanbul 2018, s. 625-632; Alpaslan Ceylan, Oktay Özgül, “Kars’ta Türk Kültürünün Erken Dönem İzleri ve Yeni Keşifler”, *Bilim ve Ütopya*, 286, 2018, s. 69-71; Hale Tümer, “Doğu Toros Petroglifleri: Tırşın Yaylası ve Çevresi”, *Anadolu Araştırmaları*, 21, 2018, s. 21-41; Mustafa Beyazıt, Kasım İnce, “Aizanoi Zeus Tapınağı Duvar Yüzeylerindeki Ok-Yay Damgaları”, 2. *Uluslararası Avrasya Türk Sanatları Kongresi 2-5 Aralık 2015*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul 2018, s. 269-290; Çiler Çilingiroğlu, Cengiz Gürbıyık, “İzmir’de Yeni Keşfedilen Kaya Üstü Tasvirleri”, *Phaselis Journal of Interdisciplinary Mediterranean Studies*, V, 2019, s. 161-168.

⁵ Lisansüstü tez verileri YÖK tez tarama sayfasından 01.01.2021 tarihinde son kontrolü yapılarak sadece tamamlananlar kullanılmıştır. Tezler için bkz.; Zeki Özkartal, *İslamiyet Öncesi Türk Kültüründeki Kaya Resimlerinin Anadolu Türk Halı Motifleri İle İlişkisi*, Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Geleneksel Türk Sanatları Anasanat Dalı (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta 2014; Başaran Doğu Gital, *Yapılcan Köyü Hıdırlık Türbesi Tasvirleri*, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler

Çalışmamız, Ankara ili Güdül ilçesi Adalıkuzu köyü tapu parsel kayıtlarına göre belirlenen sınırlar içerisinde kalan, toplam üç kaya resim/petroglif⁶ alanını kapsamaktadır⁷. Belirtilen alanlarda yürütülen faaliyetlerimiz 2015 yılından günümüze devam etmektedir⁸. Bu süreçte bölgeyle ilgili araştırmacılar ve bilim insanları tarafından değişik yayınlar yapıldığı görülmektedir.

Ankara ili Güdül ilçesi kırsalında, Kirmir Çayı'nın uzandığı vadilerdeki volkanik kayaların yüzeyine hakkedilmiş petrogliflerle ilgili ilk yayın çalışması, 2012 yılında “*Damgaların Göçü Kurgan Ankara Güdül Kaya Resimleri*” adlı kitapla Servet Somuncuoğlu⁹ tarafından ele alınarak tanıtılmıştır. Birkaç yıl sürdüğünü belirttiği arazi faaliyetleriyle birlikte kitap çok kıymetli bir albüm niteliğindedir. Yayının giriş bölümünde alanında uzman değerli bilim insanlarının sahadaki bu petroglif alanlarıyla ilgili düşüncelerine yer verilerek eserin önemi arttırılmıştır. Ardından yazar, dokuz farklı kaya resim alanının ismini kaydederek, bu bölgelerin çeşitli fotoğrafları ve eskiz benzeri görselleriyle birlikte alanlarla ilgili genel bilgilere yer vermiştir. Resimlerin Orta Asya'daki kaya resim alanlarındaki petrogliflerle benzerliklerinin çok yüksek olduğu ve bu resimlerin kökeninin de Orta Asya ve Türk kültürüyle bağlantılı olduğu eser içerisinde belirtilmektedir. Yayın içerisinde, Asmalıyatak ve Kabaoyuk isimli kaya resim

Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Denizli 2015; Hatice Özer, *Ankara Güdül Kaya Resimlerinin Grafıksel Analizi ve Turizm Sektöründe Kullanılmasının Araştırılması*, Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Antalya 2016; Hale Tümer, *Van-Hakkâri Dağlık Bölgesi Kaya Resimleri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2017; Hülya Güler, *Anadolu'daki Kaya Resimlerinin Görsel İncelenmesi*, İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Görsel Sanatlar Anabilim Dalı (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2020; Halil Can Akgün, *Türk Kültür Tarihi Çerçevesinde Avrasya Bölgesi Kaya Resimleri*, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Muğla 2020, Yasin Cemal Galata, *Türklerde Kaya Resimleri ve Mezar Geleneği*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 2020; Burak Bingöl, *Kuzeydoğu Anadolu Petrogliflerindeki Dağ Geçisi Motifi*, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum 2020.

⁶ Petroglif kelimesinin tanımı için bkz. Cengiz Alyılmaz, “Petroglifler (Kaya Üstü Tasvirler)”, *Manas Journal of Turkic Civilizations*, 2004, s. 157-163. Cengiz Alyılmaz, “Yazılı Edebiyat Türk Tengri Dini Edebî (Orhun Türkçesi Dönemi)-Kaya Üstü Tasvirler (Petroglifler)”, *Türk Dünyası Ortak Edebiyatı Türk Dünyası Edebiyat Tarihi*, c. 4, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2004, s. 1-25(2).

⁷ Güdül ilçesi ve Adalıkuzu, Adaören, Çağa, Karacaören, Kamanlar, Salihler, köyleri sınırları içerisinde onlarca alanda yüzlerce petroglif olduğu yapılan çalışmalardan ve tarafımızdan gerçekleştirilen saha araştırmalarından hareketle bilinmektedir. Tarafımızdan on bir alan (bilinen on sekiz) arazi çalışmalarıyla öncesinde incelenmiş, ancak tasvir sayısının birkaç doktora tezine konu olabilecek genişlikte olması, yapılan araştırmaların kırsalda ulaşımın çok zor olduğu noktalarda ve uzun saatler süren arazi çalışması yapmayı gerektirmesi gibi sebeplerle tezin sınırları tek köyü kapsayacak şekilde düzenlenmiştir.

⁸ Bölgede Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nden izin alınarak saha araştırmaları gerçekleştirilmiştir. Verilen bu bilgi yeni tespit edilebilecek kaya resim alanlarını içermemektedir.

⁹ S. Somuncuoğlu, *age.*, 2012.

alanlarından ve bu alanlara ait olduğu belirtilen çeşitli panolardan¹⁰ resimler bulunmaktadır. Yazar, bu bölgede kaya şekilleri sebebiyle çeşitli kült alanlarının da yer aldığını ve bu alanların kutsal alan olarak düzenlenmiş olduklarıyla ilgili görüşleri yayın içerisinde dile getirmiştir. Arazide bulunan yazıtların da Batı Türk Runiği veya Proto Bulgar dönemine ait Kafkas Runik harfli tasvirler olabilecekleri yorumlarına eser içerisinde yer verilmektedir.

Devamında, Güdül ilçesi Salihler ve Adalıkuzu köylerinde tespit edilen yedi farklı yazıtın açıklamalarının, eskiz benzeri çizimleri ve fotoğraflarını içeren başka bir yayın Cengiz Saltaoğlu¹¹ tarafından ortaya konmuştur. Burada kaya resimlerinden çok yazıtların üzerinde durulmaktadır.

Emre Sevinç tarafından ortaya konan “*Anadolunun Tam Ortasında Bir Servet Güdül Kayaresimleri*”¹² adlı bir diğer çalışmada, Salihler, Adalıkuzu, Çağa, köyleri kırsalında yapılan iki geziden bahsedilmiş ve sonucunda dört yeni alan bulunduğu belirtilmiştir. Yayının son kısmında, araştırmacıların tespit ettikleri yeni alanların isimleri verilmiştir. Ancak belirtilen alanlarla ilgili yerlerin resimleri, tasvirlerle ilgili envanter numarası veya çizim paylaşılmamıştır. Buna rağmen yayın, ilk çalışmalardan biri olması bakımından önemlidir.

Aynı yayın içerisinde, alanlardaki yazıtlarla ilgili çalışma yürüten Cengiz Saltaoğlu'yla gerçekleştirilen bir röportaj da bulunmaktadır. “*Cengiz Saltaoğlu İle Söyleşi-Güdül Kaya Resim Bölgesi Türkçe Yazıtlar*” başlığıyla gerçekleştirilen bu röportajda, bölgedeki kaya resim alanlarında tespiti gerçekleştirilen ve elliye yakın olduğu açıklanan yazıtların genel değerlendirmeleri ortaya konulmuştur¹³.

Sonraki dönemde, alanlarda bulunan petrogliflerle ilgili Prof. Dr. Necati Demir “*The Petroglyphs and Inscriptions Salihler Village (Ankara –Güdül) and Their Historical Background*”¹⁴ isimli çalışmayı yayınlamıştır. Burada alandaki figürlerden yakın çekim tekli örneklerden bazıları gösterilerek petrogliflerin tanıtımı amaçlanmış, resimlerin Türk kültürüyle bağlantılarına değinilmiştir. Aynı yazara ait çalışmalardan ikincisi, 2017

¹⁰ Kaya resimlerinin yapıldığı ve resimlerin birlikte bütünlük gösterdiği veya tekil çizimlerin görüldüğü yüzeyler pano olarak açıklanmaktadır. Bizde tezimizde kaya yüzeyi, kaya sathı ve pano gibi benzer terimleri kullanmayı uygun gördük.

¹¹ Cengiz Saltaoğlu, “Anadolu Türk Oyma (Runik) Yazıtları II”, *Yazıtlar Dil, Kültür, Tarih Araştırmaları Dergisi*, 2, İstanbul Ekim-Aralık 2013, s. 10-116.

¹² E. Sevinç, agm., 2015, s. 22-33.

¹³ Yaşar Keskin, “Cengiz Saltaoğlu İle Söyleşi-Güdül Kaya Resim Bölgesi Türkçe Yazıtlar”, *Gencay Aylık Fikir Kültür ve Gençlik Dergisi*, 43, 2015, s. 34-42.

¹⁴ Necati Demir, “The Petroglyphs and Inscriptions Salihler Village (Ankara –Güdül) and Their Historical Background”, *Zeitschrift für die Welt der Türken*, 6/1, 2014, pp. 7-26.

yılında “*Ankara’da Eski Türk İzleri: Salihler Kaya Resimleri ve Yazıtlar*” kitabıyla kaleme alınmıştır¹⁵. Kitapta Asmalıyatak ve Kabahöyük olarak adlandırılan alanlardan kaya yüzeylerinin fotoğraflarına ve alanların genel bilgilerine yer verilmiştir. Eser, Türkçe açıklamaların yanı sıra dört farklı dilde daha açıklamalar içermesi bakımından önemlidir. Bununla birlikte resimlerin karşılaştırmalı şekilde yapılan değerlendirmeleri sadece Türk kültürü, mitolojisi, yazılı kaynakları, ikonografisi bağlamında örneklem ve genel açıklamalara sahiptir.

2017 yılında Cem Kağan Uzunöz tarafından “*Atalarımı Aramaya Geldim*” isimli fotoğraf albümü şeklinde düzenlenmiş kitapla bir başka araştırma tanıtılmıştır¹⁶. Eser, daha önce bahsi geçen alanlar dışında yeni alanlardan kaya resimlerinin fotoğraflarını barındırması yönünden önem arz etmektedir. Yayın içerisinde her sayfada farklı fotoğraflara yer verilmiş, fotoğraf altlarında Emel Esin, Servet Somuncuoğlu vb. çeşitli yazarlardan alıntılar yapılarak, yazarın kendi fikirleriyle birlikte kısa notlar şeklinde çeşitli açıklamalara gidilmiştir. Fotoğraf albümü olarak düzenlenen kitapta ölçekli çizim ve karşılaştırmalı örneklerin verilmesi gibi bir durum bulunmazken, on üç kaya resim alanının yerlerinin harita üzerinde işaretlenmesi dikkat çekicidir.

Sonraki yıl ise, Cengiz Saltaoğlu tarafından Güdül kırsalında tespit edilen kaya resimlerini ve yazıtları içerisine alan, “*Unutulmuş Bir Geçmişten Oğuz-Kıpçak Sesler Esatlı Yazıtları I-II*” isimli iki ciltten oluşan bir kitap çalışması gerçekleştirilmiştir¹⁷. Yazar, Asmalıyatak ve Kabaoyuk mevkiî kaya resim alanlarında tespit ettiği yazıtların olduğu panoların genel fotoğraflarını, varsa kaya yüzeyindeki diğer figürlerle birlikte kitapta vermeye çalışmıştır. Araştırmacı, yazıtların okuma önerilerini kendisi yapmış ve yayın içerisinde yazıtların tamamının Türkçe karşılıklarını sunmuştur. Ayrıca yazar, Anadolu içerisinde tespit ettiğini dile getirdiği yazıtların, genel itibarıyla 6-9. (M.S. 500-800) yüzyıllar arasına kabaca tarihlenmesi gerektiğini belirtmiştir¹⁸.

Son olarak 2020 yılında Güdül ilçesinin tanıtımını amaçlayan “*Ankara’nın Gözbebeği Turizm Cenneti Güdül*” kitabında, ilgili kaya resimlerine küçük bir bölüm ayrılmış, kaya resim alanlarından birkaçının resimleri verilerek, turizm açısından bir ön bilgilendirme gerçekleştirilmiştir¹⁹.

¹⁵ N. Demir, *age.*, 2017.

¹⁶ C. K. Uzunöz, *age.*, 2017.

¹⁷ C. Saltaoğlu, *age.*, 2018.

¹⁸ C. Saltaoğlu, *age.*, 2018, s. 8, 9.

¹⁹ Yusuf Albayrak, Hüseyin Mert Mutlu, *Ankara’nın Gözbebeği Turizm Cenneti Güdül*, Matsa Basımevi, Ankara 2020.

Yukarıda değindiğimiz, kaya resim alanlarıyla ilgili yapılmış çalışmalarda, petrogliflerin sadece tanıtıldığı, panolarla ilgili detaylı bilgilerin verilmediği, panolarda görülen tasvirlerin tek başına olan açıklamalarından tam anlamıyla bahsedilmediği, kültürel varlık olan petrogliflerin envantere alınması yönünde sistematik bir çalışmanın yürütülmediği anlaşılmıştır. Tespit edilen alanlarda kaç pano olduğu, pano yüzeylerinde kaç tasvir bulunduğu, pano ve tasvirlerin hangi ölçülerde oldukları, pano ve tasvirlerin hangi teknikler kullanılarak oluşturuldukları şeklinde ayrıntılı bir incelemeye tabi tutulmamıştır. Tespit edilen figürlerin bölgede yaşamış veya bölgeye göçlerle gelmiş toplulukların sanat eserleri, kaya resimlerinin benzer örnekleri, arkeolojik veriler içerisindeki yeri ve inanç öğeleri gibi hususlarının karşılaştırmalarına da yüzeysel biçimde değinildiği görülmüştür.

Yaptığımız bu tespitler, alanlarda görülen resimlerin yeterince detaylı olarak incelenmediğini göstermiş, kaya resimlerinin envanterlenerek, detaylı bir çalışmanın yürütülmesi gerekliliğini kendiliğinden ortaya çıkarmıştır. Tasvirlerin çok uzun aralıklı bir dönem tarihlendirmesi yapılarak irdelenmesi, tasvirlerin yeterli örneklendirmelerinin ve ikonografik bağlantılarının kurulamaması çalışmaların bir diğer eksik yanına işaret etmektedir. Ayrıca resimlerin analoji ve stil kritik yöntemiyle Sanat Tarihi açısından değerlendirmelerinin de yapılması durumu, bu konuda bilimsel bir çalışmanın meydana getirilmesini gerekli kılmıştır.

Yukarıda belirtilen amaçlar ekseninde, tezimizi oluşturmak için farklı çalışmalar yürütülmüştür. İlk olarak konuyla ilgili ana kaynakların taranması, varsa ülkemiz sınırları içerisinde yer alan kaya resim çalışmalarının toplanması, tespit edilen figürlerin karşılaştırma ve değerlendirmelerinin detaylı biçimde yapılması için gerekli olan yayımların temini için yurt içinde çeşitli merkezlerde kaynak taraması gerçekleştirilmiştir²⁰.

Yapılan kaynak taramasıyla birlikte yürüttüğümüz bir diğer faaliyet ise saha araştırmalarıdır. Saha araştırmaları sırasında en az üç kişilik ekiplerle yürüttüğümüz çalışmalarda alanlarda yüzey araştırmaları, ölçekli fotoğraf çekimleri²¹, estampaj alımları, uçangözle hava fotoğraf ve video çekimleri²², pano yüzey ölçümleri, pano

²⁰ Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi, Harran Üniversitesi El-Battani Kütüphanesi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanesi, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi.

²¹ Saha içerisinde çekilen fotoğraflarda Canon Eos 650D, 750D gövdelerle birlikte, Canon EF-S 10-18mm F/4.5-5.6 IS STM, Canon EF 100mm f/2.8, Canon EF-S 18-55mm f/3.5-5.6 IS STM, Canon EF-S 60mm f/2.8 Macro USM lensleri kullanılmıştır. Fotoğrafların tamamı panoları tam cepheden göreceğ şekilde dik açıyla verilmeye çalışılmıştır.

²² Hava fotoğrafları ve 4K video çekimlerinde DJI Mavic Pro 2 cihazı kullanılmıştır.

yüzeyindeki figürlerin tespiti ve numaralandırması, çizgi derinlik ölçümleri vb. faaliyetler gerçekleştirilmiştir²³. Yapılan bu incelemeler kapsamında daha önce kaynaklarda bahsi geçmeyen, tarafımızdan tespit edilmiş figürler, panolar ve bir yeni kaya resim alanı da kayda geçirilmiştir. Belirlenen yeni alan tezimiz kapsamında incelenmiştir.

Kütüphane ve arazi çalışmalarının ardından elde ettiğimiz veriler sonucunda ofis çalışmaları yürütülmüş ve doktora tezimizin katalog çalışması sonuçlandırılmıştır. Bu kapsamda tezimiz Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünün belirlediği tez yazım kılavuzuna göre hazırlanan üç ana bölümden oluşturulmuştur.

Tezimizin ilk bölümünde, Ankara ve Adalıkuzu coğrafyası ve tarihçesine değinilmiştir. Tarihçe kısmında bölgede hâkimiyet kurmuş halklar, göçlerle bölgeye geldiği bilinen veya gelmiş olma ihtimali bulunan toplulukların şahit olduğu önemli olaylar ve değişimler aktarılmıştır. Bunlar aktarılırken bölgede gerçekleştirilmiş yüzey araştırmaları ve kazı çalışmalarından elde edilen verilerden de sıklıkla yararlanılmıştır. Ayrıca bu bölümde, dönem kaynaklarında verilen harita bilgilerine dayanılarak bölgedeki yerleşimlere yönelik yapılan tespitler irdelenmiş, bölgenin isimlendirilmesiyle ilgili açıklamalar gerçekleştirilmiş, resimlerin kimler tarafından yapılmış olabileceğini gösteren ipuçları takip edilmiştir.

Tezimizin ikinci bölümünü arazideki kaya resim alanları ve aynı alanlarda tespit edilen kaya resimlerinin açıklamaları oluşturmaktadır. Burada, tespit edilen üç farklı kaya resim alanının koordinatları²⁴, genel görünümleri ve sınırları, yaklaşık uzunlukları, kaç pano ve tasvirin tespit edildiği, kayaç yapısı, arazi içindeki konumu vb. bilgilerin aktarıldığı genel bir alan değerlendirmesiyle bu bölüme başlanmıştır. Alanların vadi içerisinde, ulaşım sağlayan yola yakınlıklarına ve alan uzunluklarının büyüklük sırasına göre kuzeydoğudan güneybatıya doğru yürütülen bir sıralama izlenmiştir. Ardından arazilerde tespit edilen panoların, vadi içerisindeki konumları kuzeydoğudan güneybatı yönüne doğru ana kaya sırası takip edilerek panolara da numaralar verilmiştir. Panolar münferit biçimde ele alınmış, panonun yüzey ölçüleri²⁵, yüzeyindeki kırıklar,

²³ Arazi çalışmaları sırasında kaya yüzeylerine düşen en uygun güneş açısı beklenmiş ancak tüm panolarda bunu gerçekleştirmek mümkün olmamıştır. Ayrıca fotoğraflarda tasvirlerin görünürlüğünü artırmak ve konturlarını tespit edebilmek adına çeşitli yazılım programlarından yararlanılarak özellikle kontrast ayarlarında manipülasyon yapılarak farklı filtreler kullanılmıştır.

²⁴ Tezimiz kapsamında alanların koordinatları, kaya resimlerini definecilerden korumak ve onların zarar görmesinin önüne geçmek amacıyla Yüksek Öğretim Kuruluna gönderilen ve basılacak olan nüshalarda tam olarak verilmeyecektir. Ancak iletişime geçecek araştırmacıların tamamına bu konu hakkında yardımcı olunacaktır.

²⁵ Kaya yüzeylerinin ölçüleri alınırken en geniş noktalar gözetilerek veriler hesaplanmıştır. Bununla birlikte ana kaya yüzeyinin tamamı değil, kaya resimlerinin kazındığı yüzeyler ve petrogliflerin devamlılıkları göz önünde bulundurularak pano sınırları belirlenmiştir.

tasvirlerdeki kazıma yoğunlukları²⁶, yüzeyindeki patina tabakası gibi panonun genel durumuyla ilgili bilgi aktarılmıştır.

İncelediğimiz kaynaklarda sistematik bir numaralandırma sisteminin olmaması, kaynaklarda verilen açıklamaların hangi fotoğraf veya çizime ait olduğu karmaşasını yaratmaktadır. Ayrıca bilimsel çalışmalarda eserlerin koruma altına alınabilmesi için envanter kayıtlarının oluşturulması gerekmektedir. Bu nedenle eserlerin sonraki dönemlerde koruma altına alınabilmesinin önünü açmak için envanter işlemlerine öncelik verilmiştir. Numaralandırmalarda kaya resim alanı, pano, tasvir şeklinde -alan, pano ve figürlere- envanter numarası verilmiştir²⁷. Verilen bu numaralarda “*AD-I.27.3*” örneği için; “*AD*” kısaltması “*Adalıkuzu*” ifadesinin, “*T*” roma rakamı kaya resim alanının numarasını, “*27*” sayısı alan içerisindeki petrogliflerin bulunduğu panonun numarasını, “*3*” rakamı pano yüzeyindeki tasvirin kaçınıcı betimleme olduğunu belirtmektedir. Belirttiğimiz bu yöntem uygulanarak tüm tasvirlerle envanter numarası verilmiştir. Ayrıca pano yüzeylerindeki tasvirlerin sıralanmasında sağ üst köşeden başlanarak 15-20 cm.’lik farazi hatlar üzerinde betimlemeler sağdan sola doğru takip edilmiş, bu şerit içerisindeki betimlemeler tamamlandığında tekrar bir alt şeride geçilerek tasvirler sağdan sola olacak şekilde kaya sathının aşağı bölümüne kadar devam ettirilerek numaralandırılmışlardır. Numaralandırılan betimlemelerin gerekli tanımlamaları yapılırken hangi teknikle meydana getirildiklerine yönelik bilgiler de aktarılmıştır. Bununla birlikte tasvirlerin münferit olarak detaylı fotoğrafları ve ölçekli çizimleri eklenerek, metin içerisindeki anlatım desteklenmiştir.

Tekli fotoğrafları verilen betimlemelerin birçoğunun çıplak gözle tespit edilmesi oldukça güçtür. Bu nedenle, tasvirlerin görünürlüğünü artırma adına fotoğraflarda figürlerin asıl şeklini bozmayan düzenlemelere gidilmiştir. Ölçekli çizimlerde üst üste

²⁶ Pano yüzeylerinin genelinde, figürlerin tespitini zorlaştıracak rastgele yapıldığını düşündüğümüz kazıma çizgiler bulunmaktadır. Bunlar figürlerin yüzeyinde karalama şeklinde bir görünüm barındırmaktadır. Rastgele meydana getirilen kazımlarla, incelenen figürlerin bir kısmı aynı patinaya sahiptir. Bazı örneklerdeyse kazımların patina renginin daha açık renk barındırdığı görülmektedir. Buradan hareketle, bu işlem, resimlerin bir bölümünün yapıldıktan hemen sonra veya çok geçmeden yok edilmek yani silinmek istendiğini, açık renklilerdeyse yapımından çok daha uzun süre sonra yok edilmek istendiğini düşündürmektedir. Panolarda, yalnızca bütünlük gösteren, kontur çizgileri veya noktalarının takibi yapılabilen figürler envantere dâhil edilmiştir. Ayrıntılı incelemeler neticesinde kontur çizimlerinde eskime görmediğimiz tasvirler günümüze yakın dönemlerde yapıldığı şeklinde yorumlanarak günümüz alfabesiyle yazılmış metinlerle birlikte bu tasvirler envanter dışı bırakılmıştır.

²⁷ Bahsettiğimiz yayınlarda bazı panoların fotoğrafları verilmiş ancak fotoğraflardaki figürlerin tam olarak ne anlattığı veya figürün detaylı açıklamalarıyla ilgili verilere değinilmemiştir. Bu kaynaklarda karşılaştığımız temel problem hangi tasvir, figür veya hangi yazıtların açıklamalarının yapıldığının tam olarak belirtilmemesidir. Tespit edilen yüzlerce figür, şekil, yazıtların açıklamalarının genel olarak yapılması bilimsel çalışmalar için aydınlatıcı değildir. Bu nedenle tez konusunu oluşturan kaya resim alanlarında sistematik bir envanter çalışmasının uzun yıllar devam ettirilmesi gerekmektedir.

gelen tasvirlerden altta kaldığını -çizgi takibi ve detaylı incelemelerimiz neticesinde- düşündüğümüz figürler kırmızı renk dolgusuyla belirtilmiştir. Tespit edilen figürlerde nokta vuruş dolguya sahip tasvirler siyah renk dolgusuyla gösterilmiş, iç kısmında kazıma çizgilerin verildiği betimlemelerse gri renk dolgusuyla belirginleştirilmiştir. Çizimlerde kullanılan ölçekler santimetre cinsinden olup²⁸, pano ve figürlerin büyüklüklerine göre çizimlerde 1, 5, 10, 15, 20, 25, 40 cm.'lik değişik ölçeklere yer verilmiştir.

Konumuzun son bölümünü Karşılaştırma ve Değerlendirme başlığı oluşturmaktadır. Burada tespitini yaptığımız tasvirlerin kendi içerisinde benzerlik arz eden örnekleri, aynı başlıklar altında irdelenmiştir. Bu başlıklarda tasvirlerin hangi sayısal verilere ulaştığına değinilerek, belirttiğimiz kaya resim alanlarındaki sayısal verilere bir çalışmada ilk kez yer verilmiştir. Devamında tasvirlerin tarih öncesi dönemlerden itibaren bölgede yaşadığı veya göçler neticesinde bölgeye gelme ihtimali olan halkların kültürleri içerisindeki anlatımlarına, ikonografik açıklamalarına yer verilmiş, dönem kaynaklarında bahsi geçen özellikleriyle ilgili bilgilendirmeleri yapılarak konu bütünlüğü sağlanmıştır. Ayrıca arkeolojik veriler neticesinde ortaya çıkarılan sanat eserlerinde benzerleri ve benzerlerine yüklenen anlamlarla beraber, kaya resimlerinin hangi kültürlere ait olabileceği konusu tartışılmıştır. Son olarak, tasvirlerin benzer örnekleri petroglifler ve grafitiler²⁹ içerisinde aranmıştır. Petroglifler ve grafitiler içerisinde örnekleri ilk olarak Türklerin göçlerle yayıldığı coğrafyalarda aranırken, İskandinav ülkeleri, İtalya Valcamonica gibi bölgelerde bulunan petrogliflerden ne gibi özelliklerle ayrıştığı veya farklılaştığına da değinilmiştir. Farklı başlıklar altında incelenen tasvirlerin kaya resim alanlarında verilen tekli çizimleri, konu edinilen her başlığın sonunda tablo şeklinde verilerek araştırmacıların figürlere daha kolay yorum yapabilmesi ve tasvirleri karşılaştırması amaçlanmıştır.

İncelenen tasvirlerden belirli grupların, pano yüzeylerinde birlikte hareket eder şekilde verildiği ve bunların sahne anlatımlarına sahip olduğu görülmüştür. Bu nedenle, kaya sathında birlikte hareket eden figürlerin de sahneler başlığı adı altında değerlendirmeleri gerçekleştirilmiştir. Aynı şekilde figürlerde karşılaşılan silahlar,

²⁸ Tezimiz kapsamında uzunluk ve yükseklik belirten noktalarda metrik birimler (kilometre, metre, santimetre, milimetre) tercih edilmiştir. Çizimlerdeki ölçekler santimetre (cm.) cinsinden verilmiştir.

²⁹ “Duvar yazısı” olarak Türk Dil Kurumu sözlüğünde açıklanan kelimenin yazımının da “grafiti” olarak verildiği görülmüştür. Bkz. Anonim, *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, 11. Baskının Tıpkıbasımı, Ankara 2019, s. 989. Ayrıca, binaların duvarları üzerine yazılan yazılar ve yapılan resimler içinde kullanıldığı belirtilmektedir. Bkz. Celal Esad Arseven, “Graffito”, *Sanat Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Basımevi, c. 2, İstanbul 1965a, s. 662. Ancak yabancı ve yerli kaynaklarda sadece yazıtlar için değil, resimler için de aynı terimin kullanıldığı görülmektedir. Bkz. Z. K. Bilici, *age.*, 2008; M. Beyazıt, *agm.*, 2014, s. 83-118.

kıyafet ve aksesuar benzeri nesnelere de bu kapsamda ele alınarak ayrı başlıklarda irdelenmiştir. Tasvirlerle birlikte en önemli tespitlerden birisi de yazıtlardır. Keşfedilen yazıtlar, alanında uzman bilim insanları tarafından değerlendirilmiş ve resimlerle ilgili bağlantıların kurulmasına olanak sağlayacak şekilde açıklamalarıyla birlikte yine karşılaştırma değerlendirme bölümünde verilmiştir.

Kaya yüzeylerine hakkedilerek işlenen tasvirleri, kimlerin yapmış olabileceğine yönelik değerlendirmelerle birlikte, betimlemelerin şekillendirilmesinde kullanılan yöntemler ve teknikler ayrı başlıklar içerisinde benzer örneklerden ve daha önce yapılmış çalışmalardan yola çıkılarak açıklanmıştır. Ardından bu resimlerin genel olarak tarihlendirilmesiyle ilgili görüşlerimizi kapsayan tarihlendirme başlığıyla karşılaştırma değerlendirme kısmı tamamlanmıştır.

Tezimizin sonuç bölümü, karşılaştırma değerlendirme kısmından elde edilen veriler ışığında, petrogliflerin önemine, ne anlattığına, kim tarafından yapıldığına, tespit edilen kaya resimlerinin Orta Asya petroglifleri içindeki yerine yönelik yorumlarımızı içermektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ADALIKUZU COĞRAFYA VE TARİHÇESİ

1.1. Adalıkuzu Coğrafyası

Güdül, Ankara ilinin karayoluyla 92 km., kuş uçuşu 60 km. kuzeybatısında konumlanan 540 km²'lik yüzölçümlü 8050 nüfuslu ilçesidir³⁰. Kuzeyde Çamlıdere ve Kızılcahamam, batıda Beypazarı, güneyde Ayaş ilçeleri ile komşudur. Güdül idari sınırları içerisindeki Adalıkuzu köyü Güdül ilçe merkezinin güney batısındadır ve kuş uçuşu 6 km. mesafede 120 nüfusa sahiptir³¹. Bölgede İç Anadolu'da görülen karasal iklim hâkimdir³². Yazları biraz sıcak, kışları soğuktur³³. Doğal bitki örtüsünü, yaz kuraklığından dolayı alçak kısımlarda bozkırlar, yüksek kesimlerde ise kuru ormanlar meydana getirir³⁴.

Adalıkuzu köyünün bulunduğu alan kuzeybatıdan geçen ve Sakarya nehrinin ana kollarından biri olan Kirmir Çayı ile derin vadilere ayrılmıştır (Fotoğraf: 1). Bu vadilerin yamaçları oldukça diktir (Fotoğraf: 2, 3, 4, 5, 6, 7). Bitki örtüsü olarak köylerin bulunduğu alanlarda bozkır hâkimdir. Ancak vadi içerisindeki sulak alanda ağaçlar yetişmektedir. Rakım olarak 800 m. ile 1200 m. arasında değişen yükseltideki alana köyler yerleşmiştir.

Tezimizin konusunu oluşturan kaya resimleri, Kirmir çayının geçtiği vadiye bağlanan küçük vadilerdeki volkanik kaya yüzeylerinde bulunmaktadır. Bölgenin jeolojik adlandırması literatürde Galatya Volkanik Bölgesi olarak geçmektedir³⁵. Yapılan

³⁰ <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> (05.01.2021); Anonim, *Ankara*, Ankara Kalkınma Ajansı, s. 308-309, (<https://www.ankaraka.org.tr/tr>). (30.06.2018).

³¹ Köylerin nüfus bilgileri TÜİK internet sitesinden alınmıştır. En son 2000 yılında yapılan genel nüfus sayımına göre veriler elde edilebilmiştir. Güncel olarak sadece belediyelerin nüfus bilgilerine erişilmiştir. Bkz. "<https://biruni.tuik.gov.tr/nufusmenuapp/menu.zul>" ya da "<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>" (05.01.2021)

³² Anonim, *Klimatoloji*, Haz. Mehmet Eken, Abdullah Ceylan, A. Tolga Taştekin, Hüseyin Şahin, Serhat Şensoy, C.2, Ankara 2005, s. 147; Serhat Şensoy, Mesut Demircan, Yusuf Ulupınar, İzzet Balta, "Türkiye İklimi", *Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü*, 2008, s. 4. (e-yayın) https://www.mgm.gov.tr/FILES/iklim/turkiye_iklimi.pdf (02.01.2018);

³³ Anonim, *Klimatoloji*, 2005, s. 147; S. Şensoy, M. Demircan, Y. Ulupınar, İ. Balta, agm., 2008, s. 4.

³⁴ Anonim, *Klimatoloji*, 2005, s. 147; S. Şensoy, M. Demircan, Y. Ulupınar, İ. Balta, agm., 2008, s. 4.

³⁵ Marjorie Wilson, Ayla Tankut, Nilgün Güleç, "Tertiary Volcanism of the Galatia Province, North-West Central Anatolia", *Lithos*, 42, 1997, pp. 105-121; Bora Rojaj, Aykut Karaca, "Post-Miocene Deformation in the South of the Galatean Volcanic Province, NW of Central Anatolia (Turkey)", *Turkish Journal of Earth Sciences (Turkish J. Earth Sci.)*, 17, 2008, pp. 653-672.

analizler neticesinde Güdül kırsalındaki bölgede bazalt ve andezit türü volkanik ta tipleri belirlenmitir³⁶. İncelediğimiz kaya resimleri de aynı tür kaya yüzeylerine hakkedilmitir.

Fot. 1: Düdük dağı ve Kirmir ayı uydu grnts³⁷

Fot. 2: Bölgedeki vadilerden görünüm

³⁶ M. Wilson, A. Tankut, N. Gule, agm., 1997, pp. 105-121; B. Rojay, A. Karaca, agm., 2008, pp. 653-672; İ. iek, "Kirmir ayı Kavağı evresinin Jeomorfolojisi", *Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 8, 2001, s. 49-67.

³⁷ Uydu görüntüsü, T.C. Milli Savunma Bakanlığı Harita Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan HGM-Küre adlı uygulama üzerinden temin edilmiştir. (01.03.2021).

Fot. 3: Bölgedeki vadilerden görünüm

Fot. 4: Bölgedeki dik yamaçlardan görünüm

Fot. 5: Bölgedeki vadiler ve dik yamaçlardan görünüm

Fot. 6: Kirmir Çayı uzaktan görünüm ve vadilere genel bakış

Fot. 7: Düdük dağı ve vadiden görünüm

Fot. 8: Bölgedeki vadiler ve dik yamaçlardan görünüm

1.2. Tarihi Kaynaklar ve Arkeolojik Veriler Işığında Ankara, Güdül ve Adalıkuzu

Başkent Ankara'nın, yapılan kazı çalışmalarıyla prehistorik dönemlerden bu yana yerleşime ev sahipliği yaptığı bilinmektedir³⁸. Gâvurkale, Karaoğlan, Ahlatlıbel, Etiyokuşu gibi Kalkolitik ve Bakırçağı dönemlerine ait yerleşimler bunlara örnek olarak verilebilir³⁹. Orta Anadolu için Bronz Çağı ile birlikte, Ankara'yı da kapsayan sırasıyla Assur Ticaret Kolonileri (M.Ö.2000-1750), Eski Hitit Devri (M.Ö.1750-1460) ve Hitit İmparatorluk Dönemi (M.Ö. 1460-1200) olmak üzere üç ayrı tarihi döneme ayrıldığı görülür⁴⁰. Özellikle Assur ticaret kolonileriyle birlikte Mezopotamya'da kullanılan çivi yazısı, Anadolu'nun yazılı tarihine geçmesini sağlamıştır⁴¹.

Anadolu içerisinde önemli bir kavşak konumundaki Ankara ve çevresinin birçok uygarlığa ev sahipliği yaptığı bilinmektedir. Araştırmamızın asıl konusunu oluşturan Adalıkuzu köyünün bağlı bulunduğu Güdül ve çevresinde yapılan arkeolojik kazı ve yüzey araştırmaları sonucunda, Alt Paleolitik dönemlerden itibaren bu bölgenin arkeolojik kalıntılar barındıran merkezlerden biri olduğu ortaya konmuştur⁴². Bugüne kadar yapılmış çeşitli yüzey araştırmalarıyla bu bölgede farklı kültürlerle ait höyüklerle ve kale kalıntılarına rastlanmıştır. Adalıkuzu köyüne yakın konumdaki Ilıca köyünde dikili taşlar, menhirler, dik dönek taşlar (kromlek) keşfedilmiş ve bu taşların altında iskeletler bulunmuştur⁴³. Aynı köyün Ilıca'nın kuzey doğusunda Asarcık köyünde Bakır, Hitit, Frig

³⁸ Ankara'nın tarihiyle ilgili yazılmış kaynaklar için bkz.; Şevket Aziz Kansu, "Türk Tarih Kurumu Prehistorik Araştırmaları", *Belleten*, Ankara 1939, c. III, 9, II. Kânun, s. 93-97(96); Afif Erzen, *İlkçağda Ankara*, TTK Basımevi, Ankara 1946; Sargon Erdem, "Ankara Maddesi İslam Öncesi Ankara", *TDVİA*, İstanbul 1991, c. 3; s. 201-203; Abdülkerim Özyayın, "Ankara İslâmî Dönem", *TDVİA*, c. 3, İstanbul 1991, s. 203-204; Rifat Özdemir, "Ankara (Osmanlılar Devri)", *TDVİA*, c. 3, İstanbul 1991, s. 204-209; Sevim Buluç, "İlkçağda Ankara", *Ankara Ankara*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1994, s. 21-32; Semavi Eyice, "Bizans Döneminde Ankara", *Anadolu Araştırmaları Prof. Dr. Afif Erzen'e Armağan*, İstanbul 1996, s. 243-264; Anonim, *Tarih içinde Ankara II Aralık 1998 Seminer Bildirileri*, Derleyen: Yıldırım YAVUZ, Odtü Mimarlık Fakültesi, Ankara 2001; Anonim, *Ankara Başkent'in Tarihi Arkeolojisi ve Mimarisi*, Edt. Doç. Dr. Mustafa Servet Akpolat; Dr. Erdal Eser, Ankara Enstitüsü Vakfı Yayınları, Ankara 2004; Avram Galanti, *Ankara Tarihi I-II*, Çağlar Yayınları, İkinci Baskı, Ankara 2005; Musa Kadioğlu, Kutalmış Görkay, "Roma Döneminde Ankyra", *Tarihte Ankara Uluslararası Sempozyumu Bildirileri 25-26 Ekim 2011*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü, Edt. Prof. Dr. Yılmaz Kurt, c. 1, Ankara 2012, s. 531-542; Ferit Baz, "Galatia Eyaletinin Roma Devlet Teşkilatı İçerisindeki Yönetimine İlişkin Gözlemler", *Tarihte Ankara Uluslararası Sempozyumu Bildirileri 25-26 Ekim 2011*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü, Edt. Prof. Dr. Yılmaz Kurt, c. 1, Ankara 2012, s. 577-598; H. Sinan Sülüner, "Yabancı Seyyahların Gözlemleriyle Roma ve Bizans Dönemi'nde Ankara", *Ankara Araştırmaları Dergisi*, c. 2, S. 1, Ankara 2014, s. 11-21.

³⁹ M. Kadioğlu, K. Görkay, agm., 2012, s. 532; S. Erdem, agm., 1991, s. 201.

⁴⁰ Anonim, *Ankara Başkent'in Tarihi...*, 2004, s. 2.

⁴¹ Anonim, *Ankara Başkent'in Tarihi...*, 2004, s. 2.

⁴² Anonim, *Ankara Başkent'in Tarihi...*, 2004, s. 1.

⁴³ İ. Kılıç Kökten, "1945 yılında Türk Tarih Kurumu Adına Yapılan Tarihöncesi Araştırmaları", *Belleten*, C.XI/43, Ankara 1947, s. 431-472 (435, 436, 443).

ve Klasik çağlardan kalma çanak çömlekler açığa çıkarılmıştır⁴⁴. Güdül ilçe merkezinin kuzeyinde bulunan Kirmir vadisinde kalker yapısına sahip olan kayalara oyularak meydana getirilmiş ve bir dönem yerleşim yeri olarak kullanılmış, günümüzde İnönü mağaraları olarak isimlendirilen tarihi mekânlar bulunmaktadır⁴⁵. Bu mağaraların tarihlendirmesi tam olarak yapılamamış, bazı noktalarda kilise olarak kullanıldıklarına yönelik bilgiler verilmiştir⁴⁶. Aynı zamanda Kirmir çayının geçtiği bu vadide çakmak taşları ele geçirilmiştir⁴⁷.

Ankara çevresinde Hitit dönemi şehirleri bulunmasına rağmen, Ankara'nın Frigler döneminde kurulduğu düşünülmektedir⁴⁸. M.Ö. 8.-7. yüzyıllarda Frig egemenliğindeki şehir ve bölge, Karadeniz'in kuzeyinden gelen Doğu göç koluna ait Kimmer akınları neticesinde Lidyalıların hâkimiyetine girmiştir⁴⁹. Kimmerlerin Urartular ile mücadelesinde başarılı olan tarafın Urartular olduğu ve ardından gelen İskit topluluklarının hareketleri nedeniyle Kimmerlerin Anadolu'nun içlerine yani Friglerin topraklarına doğru ilerlediği ve sonunda Friglerin yıkılmasına neden olduğu belirtilir⁵⁰. Ayrıca Friglerin başkenti olan Gordion'un yağmalandığı ve Kral Midas'ın boğa kanı içerek intihar ettiği de kaynaklarda geçmektedir⁵¹. Devamında Kimmerlerin Lydia topraklarına ilerlediği ve Sardes, Magnesia gibi kentleri de yağmaladığı söylenir⁵². Friglerin yıkılmasına sebep olan Kimmerlerin bu coğrafyada bir asır kadar hükmettiği öngörülen bir devlet kurduğu öne sürülmektedir⁵³. Buradan hareketle Kimmerlerin Ankara ve çevresinde yapılan kazılarda ele geçirilen buluntuları olması bu ihtimali kanıtlamakta, bu dönemde bölgedeki hâkim güç olduklarını da göstermektedir⁵⁴.

⁴⁴ İ. K. Kökten, agm., 1947, s. 442-443.

⁴⁵ Ş. A. Kansu, agm., 1939, s. 96.

⁴⁶ İ. K. Kökten, agm., 1947, s. 442-443.

⁴⁷ Ş. A. Kansu, agm., 1939, s. 97.

⁴⁸ S. Erdem, agm., 1991, s. 201.

⁴⁹ S. Buluç, agm., 1994, s. 23.

⁵⁰ Kadriye Tansuğ, "Kimmer'lerin Anadolu'ya Girişleri ve M. Ö. 7'nci Yüzyılda Asur Devletinin Anadolu ile Münasebetleri", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, c. 7/4, Ankara 1949, s. 535-550 (536); İlhami Durmuş, "Anadolu'da Kimmerler ve İskitler", *Belleten*, c. LXI/231, 1997, s. 274-286 (277); M. Taner Tarhan, "Ön Asya Dünyasında İlk Türkler: Kimmerler ve İskitler", *Türkler*, c. 1, Ankara 2002 s. 597-611(604).

⁵¹ M. T. Tarhan, agm., 2002, s. 604.

⁵² M. T. Tarhan, agm., 2002, s. 605, 606.

⁵³ M. T. Tarhan, agm., 2002, s. 604.

⁵⁴ Orta Anadolu'daki Kimmer ve İskit devletlerinin varlığına yönelik bilgiler için bkz.; Hacı Çoban, *Anadolu'da Kimmer-İskitler ve Orta Anadolu'daki İzleri*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Doktora Tezi), Afyon 2013; Timur Demir, *Anadolu'da Kimmer-İskit İz ve Etkileri*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2008. Bölgedeki

Kimmerlerin geri çekilmesinden sonra Lidyalıların egemen olduğu bölgede 547 yılından itibaren Perslerin de etkin olduğu görülmektedir⁵⁵. Günümüz İran coğrafyasında bulunan Susa şehrinden başlayıp bugün Manisa il sınırları içerisinde yer alan Sardeis şehrine kadar uzanan Kral Yolu'nun Ankara'dan geçerek Persler tarafından buranın önemli bir ticaret merkezi haline getirildiği bilinmektedir⁵⁶.

Roma dönemi kaynaklarında da Ankara'nın bir Frig kenti olduğu bilinmesine rağmen Frig uygarlığının yıkılışı ile Galatların Anadolu coğrafyasına girdiği 6 yüzyıllık dönem hakkında Orta Anadolu ve Ankara hakkında bilgi verilmemektedir⁵⁷. M.Ö. 334-333 yılında ise Büyük İskender tarafından fethedilerek, ordunun daha doğuya yapacağı saldırılar nedeniyle merkez konumuna getirilmiştir⁵⁸. Yazılı kaynaklarda, Trakya üzerinden gelen ve Kelt kavimlerinin bir kolu olan Galatlar'ın, M.Ö. 3. yüzyılda Ankara ve Gündül bölgesinin de içerisinde olduğu⁵⁹ bu bölgeye yerleştirildiği⁶⁰ veya bu bölgeye geldikleri⁶¹ belirtilmektedir. Hatta, Strabon tarafından verilen bilgilerde de toplam üç boydan oluşan Galatların, Tektosag olarak isimlendirilen boyunun Ankara Kalesi'nin sahibi olduğu aktarılmaktadır⁶². Romalı tarihçi Livius, başlangıçta 20.000 kişi olan bu göç ile birlikte Galatların şehirlerin yakınında arabalarında yaşayan topluluklar olduğu ve sayılarının yeni göçlerle arttığından bahseder⁶³. Ancak Galatlar, Pontus Kralı Mitradates VI'nın ölümü ile M.Ö. 85 yılına kadar Bergama ve Pontus krallıklarının yönetimini kabul etmişlerdir⁶⁴. Bu yıldan sonra ise Roma İmparatorluğuna bağlı yöneticiler tarafından

hâkim güç olduklarını belirten yayımlar için bkz. K. Tansuğ, agm., 1949, s. 536; M. T. Tarhan, agm., 2002 s. 604.

⁵⁵ S. Erdem, agm., 1991, s. 202.

⁵⁶ Anonim, *Ankara Başkentin Tarihi...*, 2004, s. 4-5.

⁵⁷ S. Buluç, agm., 1994, s. 22.

⁵⁸ Anonim, *Ankara Başkentin Tarihi...*, 2004, s. 4-5.

⁵⁹ Harita için bakınız; Anonim, *Encyclopedia Biblica A Dictionary Of The Bible*, Edt. T. K. Cheyne, J. Sutherland Black, Vol. II, The Macmillan Company London: Adam And Charles Black, New York 1903, s. 1592-1593.

⁶⁰ Stephen Mitchell, "Roma Döneminde Ankyra: Epigrafik Kültür", *Tarihte Ankara Uluslararası Sempozyumu Bildirileri 25-26 Ekim 2011*, Ed. Prof. Dr. Yılmaz Kurt, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü, c. 1, Ankara 2012, s. 523-530(526).

⁶¹ A. Erzen, *age.*, 1946, s. 41, 42, 43; A. Galanti, *age.*, 2005, s. 25, 26; Anonim, *Ankara Başkentin Tarihi...*, 2004, s. 5; S. Buluç, agm., 1994, s. 25.

⁶² Strabon, *Geographika Antik Anadolu Coğrafyası Kitap XII-XIII-XIV*, Çev. Adnan Pekman, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2000, s. 63.

⁶³ S. Buluç, agm., 1994, s. 25.

⁶⁴ S. Buluç, agm., 1994, s. 25.

idare edilmişlerdir⁶⁵. Galatlar'ın Peion/Peiium⁶⁶ şehri (Tabanlıoğlu kalesi) araştırma yaptığımız bölgeye yakın konumda bulunmaktadır ki burada imparator Ceaser Deiotaros'un konakladığı ve kaleyi de Helen mimarlarının tasarladığı belirtilmektedir⁶⁷. Yapılan yüzey araştırmaları sırasında Galatlara tarihlendirilen sayıca fazla kale yerleşimleri de tespit edilmiştir⁶⁸.

Romalılar tarafından yönetilmeye başlanan Galatia eyaletinde, Ankara başkent olmuş ve bu durum İmparatorluğun sonuna kadar devam etmiştir⁶⁹. İmparator Augustus hayattayken yazdığı vasiyetini, M.Ö. 14'te ölümünün ardından İmparatorluktaki tüm eyaletlere yollatarak imparatora adanmış anıtlarda yer almasını sağlamıştır. Böylelikle, günümüzde Ankara şehir merkezinde bulunan Augustus tapınağı duvarlarında Grekçe ve Latince olmak üzere iki dilde yazılmış ve korunmuş en iyi örneklerden birisi olan Ankara yazıtı (Monumentum Ancyranum) görülmektedir⁷⁰.

Geç antik dönemde de Avrupa üzerinden Doğu'ya uzanan yol üzerinde bulunan Ankara, diğer yollarla birleşen stratejik bir konumda bulunmasının avantajıyla

⁶⁵ S. Buluç, agm., 1994, s. 25. Güncel kaynaklarda Roma eyaleti oluş tarihi M.Ö. 27 yılı olarak da verilmiştir; Bkz. F. Baz, agm., 2012, s. 578.

⁶⁶ Levent Egemen Vardar, Nalan Akyürek Vardar, "Galatia Bölgesi Kaleleri/Yerleşmeleri Yüzey Araştırması: Ankara İli 1996", *XV. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, c. I, Kültür Bakanlığı, Ankara 1998, s. 254.

⁶⁷ Murat Arslan, *Antikçağ Anadolu'sunun Savaşçı Kavmi Galatlar*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2000, s. 161; Şehirle ilgili detaylı bilgi için bkz. Stephen Mitchell, "Blucium and Peium: The Galatian Forts of King Deiotarus", *Anatolian Studies*, 24, 1974, pp. 61-75.

⁶⁸ S. Mitchell, agm., 1974, pp. 61-75; Sachihiro Omura, "1994 Yılı İç Anadolu'da Yürütülen Yüzey Araştırmaları", *Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü XIII. Araştırma Sonuçları Toplantısı 29 Mayıs -2 Haziran 1995 Ankara*, C. II, Ankara 1996, s. 243-272; L. E. Vardar, N. Akyürek Vardar, agm., 1998, s. 254; Levent Egemen Vardar, "Galatia Bölgesi. Kaleleri/Yerleşmeleri Yüzey Araştırması: Ankara ve Bolu İlleri, 2000", *Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü 19. Araştırma Sonuçları Toplantısı 28 Mayıs - 1 Haziran 2001 Ankara*, c. 1, Ankara 2002, s. 297-308; Levent Egemen Vardar, "Galatia Bölgesi Kaleleri/Yerleşmeleri Yüzey Araştırması: 2001", *Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü 20. Araştırma Sonuçları Toplantısı 27 Mayıs-31 Mayıs 2002 Ankara*, c. 2, Ankara 2003, s. 203-218; Levent Egemen Vardar, "Galatia Bölgesi Kaleleri/Yerleşmeleri Yüzey Araştırması: Ankara ve Eskişehir İlleri, 2002", *Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü 24. Araştırma Sonuçları Toplantısı 26 Mayıs-31 Mayıs 2003 Ankara*, c. 2, Ankara 2004, s. 117-132; Levent Egemen Vardar, "Galatia Bölgesi Kaleleri/Yerleşmeleri Yüzey Araştırması: Ankara ve Kırıkkale İlleri, 2004", *Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü 23. Araştırma Sonuçları Toplantısı 30 Mayıs-3 Haziran 2005 Antalya*, c. 1, Ankara 2006, s. 267-282; Levent Egemen Vardar, "Galatia Bölgesi Kaleleri/Yerleşmeleri Yüzey Araştırması: Ankara İli, 2005", *Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü 24. Araştırma Sonuçları Toplantısı 29 Mayıs-2 Haziran 2006 Çanakkale*, c. 2, Ankara 2007, s. 79-100; Levent Egemen Vardar, "Galatia Bölgesi Kaleleri/Yerleşmeleri Yüzey Araştırması: Ankara ve Eskişehir İlleri, 2006", *Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü 25. Araştırma Sonuçları Toplantısı 28 Mayıs-1 Haziran 2007 Çanakkale*, c. 3, Ankara 2008, s. 453-468.

⁶⁹ A. Erzen, age., 1946, s. 52, 53; S. Eyice, agm., 1996, s. 244; Anonim, *Ankara Başkentini Tarihi...*, 2004, s. 7.

⁷⁰ A. Erzen, age., 1946, s. 53, 54; Anonim, *Ankara Başkentini Tarihi...*, 2004, s. 8.

gelişmiştir⁷¹. Bizans (Doğu Roma İmparatorluğu) döneminde şehirde Hristiyanlığın 313 yılında serbest bırakılmasıyla bu dinin önemli merkezlerinden birine dönüşmüştür⁷². Kent, Bizans döneminin ilerlemesiyle birlikte Ortodoks kilisesi hiyerarşisinde 4. sırayı alarak Galatia Başpiskoposluğunun başı konumuna gelmiştir⁷³. 4. ve 5. yüzyıllarda imparatorla birlikte etrafındaki kişilerin Ankara'ya sık sık geldiği belirtilir⁷⁴. Özellikle 4. yüzyılda imparatorluk sarayının kısmen Antiokheia'da olması imparator, maiyeti, ordu ve görevlilerin sürekli başkent Konstantinopolis arasında geliş gidişlerinde Ankara'yı kullanmasını gerektirmiştir⁷⁵. Bu ve sonraki dönemlerde görülen haritalarda Ankara, Anadolu'daki yollar içerisinde önemli bir durak olarak gösterilmiştir⁷⁶. Özellikle *Peutinger Table* adlı haritada Ankara, 6 kulesi bulunan surlarla gösterilmiştir⁷⁷. Kent, Bizans döneminin ilk iki yüzyılının ardından büyük bir imar faaliyetine sahne olarak surların dışına genişlemiş ve çoğunluğu dini mahiyete sahip çeşitli binalarla donatılmıştır⁷⁸. Ancak bu refah dönemi sonrasında şehir, Sasani ve Avarların birlikte gerçekleştirdiği⁷⁹ akınlarla 620-627 arasında Bizans hâkimiyetinden çıkmıştır⁸⁰. Bu akınlar sonucunda Roma gymnasiumunda yapılan kazılarda, savaşın kül ve kalıntılarıyla karşılaşarak arkeolojik belgelerle bu durum kanıtlanmıştır⁸¹. Bu dönemden sonra çeşitli imar faaliyetleri yürütülse de şehrin kaynaklarda kale içerisine sıkışmış biçimde olduğu söylenir⁸². Sasanilerin, imparator Herakleios'un zaferiyle Anadolu'dan geri çekilmesi sonrasındaki dönemde Emeviler tarafından Anadolu'ya gerçekleştirilen fetihler başlar ve 654 yılında Ankara'yı kuşatması söz konusudur. Bu akınlar 9. yüzyılın ikinci yarısına

⁷¹ Anonim, *Ankara Başkentini Tarihi...*, 2004, s. 10.

⁷² S. Eyice, agm., 1996, s. 250.

⁷³ S. Eyice, agm., 1996, s. 251.

⁷⁴ S. Eyice, agm., 1996, s. 253.

⁷⁵ Anonim, *Ankara Başkentini Tarihi...*, 2004, s. 11.

⁷⁶ Anonim, *Ankara Başkentini Tarihi...*, 2004, s. 11.

⁷⁷ David French, *Roman Roads and Mile Stones of Asia Minor Fasc. 1: The Pilgrim's Road*, BAR International Series 105, Oxford, 1981, s. 26.

⁷⁸ S. Erdem, agm., 1991, s. 203.

⁷⁹ Anonim, *Ankara Başkentini Tarihi...*, 2004, s. 15.

⁸⁰ Bu konu hakkında incelediğimiz kaynaklar farklı tarihler vermektedir. Bu nedenle tarih aralığı verilmiştir. Bkz. S. Erdem, agm. 1991, s. 203; A. Özaydın, agm., 1991, s. 203; S. Eyice, agm., 1996, s. 254; Anonim, *Ankara Başkentini Tarihi...*, 2004, s. 15; Suavi Aydın, Kudret Emiroğlu, Ömer Türkoğlu, Ergi D. Özsoy, *Küçük Asya'nın Bin Yüzyü: Ankara*, Dost Yayınları, Ankara 2005, s. 120; Güray Kırpık, Abdülkerim Erdoğan, Mevlüt Çam, *Şehr-i Kadim Ankara*, c. 1, Ankara Büyükşehir Belediyesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Dairesi Başkanlığı, Ankara 2015, s. 98, 99.

⁸¹ Anonim, *Ankara Başkentini Tarihi...*, 2004, s. 15.

⁸² S. Erdem, agm., 1991, s. 203; Anonim, *Ankara Başkentini Tarihi...*, 2004, s. 15.

kadar devam etmiş ve kent birçok kez Bizans, Emevi, Abbasi hâkimiyetinde el değiştirmiştir⁸³.

III. Leon (717-741) ve V. Konstantinos (741-775) zamanında yönetimde değişiklikler yapılarak devlet yeniden eyaletlere bölünmüş ve Ankara, Bucellarion/Bukellarion adlı askeri ve idari birimin (thema) başkenti yapılmıştır⁸⁴. Abbasi halifesi Mu'tasım 838'de şehri fethetmiş ve burada birkaç gün konaklamıştır⁸⁵. 859'da III. Mikael'in doğuya yaptığı yolculuk esnasında büyük kentlerdeki surların onarıldığı ve Ankara surlarının da buna dâhil olduğu kaynaklarda geçmektedir⁸⁶. Bu onarım çalışmaları Malatya Emiri Ömer'in kumandasındaki bir Arap ordusunun Doğu Anadolu'ya saldırmasıyla son bulmuştur⁸⁷.

10. yüzyıla gelindiğinde ise İmparatorluğun Anadolu'da tekrar güçlendiği ve Bukellarion themasının başkenti Ankara olan büyük bir eyalet konumuna ulaştığı belirtilir⁸⁸. 11. yüzyılın ilk yarısına gelindiğinde Bizans'a doğru yeniden genişlediği ve bunda özellikle Makedonya hanedanları komutanlarının etkisinin olduğu anlatılmaktadır⁸⁹. Ancak İran üzerinden⁹⁰ Anadolu'ya girdiği belirtilen Türkmenlerin 1040 yıllarından itibaren imparatorluğu yorarak 1071 Malazgirt ve ardından geçen iki yıl içerisinde 1073'te Ankara önlerine ulaştıkları kaynaklarda geçmektedir⁹¹. 1073 yılında Aleksios Komnenos kardeşi Isaakios ile üç gün Ankara'da kalmış ve sonrasında Konstantinopolis'e dönmüştür⁹². Bunlar Ankara'nın Bizans imparatorluğuyla ilgili son Bizans kayıtları olarak belgelerde yer almaktadır⁹³. Bu yıldan sonra Danişmendliler

⁸³ S. Eyice, agm., 1996, s. 255-256; S. Erdem, agm., 1991, s. 203; A. Özaydın, agm., 1991, s. 203; Anonim, *Ankara Başkentin Tarihi...*, 2004, s. 15.

⁸⁴ S. Eyice, agm., 1996, s. 255; A. Özaydın, agm., 1991, s. 203; Anonim, *Ankara Başkentin Tarihi...*, 2004, s. 16; S. Aydın, K. Emiroğlu, Ö. Türkoğlu, E. D. Özsoy, *age.*, 2005, s. 119; G. Kırpık, A. Erdoğan, M. Çam, *age.*, c. 1, 2015, s. 101, 102.

⁸⁵ A. Özaydın, agm., 1991, s. 203; Anonim, *Ankara Başkentin Tarihi...*, 2004, s. 16; G. Kırpık, A. Erdoğan, M. Çam, *age.*, c. 1, 2015, s. 123-125.

⁸⁶ S. Eyice, agm., 1996, s. 255; A. Özaydın, agm., 1991, s. 203; G. Kırpık, A. Erdoğan, M. Çam, *age.*, c. 1, 2015, s. 128.

⁸⁷ S. Eyice, agm., 1996, s. 256; Anonim, *Ankara Başkentin Tarihi...*, 2004, s. 16; G. Kırpık, A. Erdoğan, M. Çam, *age.*, c. 1, 2015, s. 129.

⁸⁸ Anonim, *Ankara Başkentin Tarihi...*, 2004, s. 16; G. Kırpık, A. Erdoğan, M. Çam, *age.*, 2015, s. 129-131.

⁸⁹ S. Aydın, K. Emiroğlu, Ö. Türkoğlu, E. D. Özsoy, *age.*, 2005, s. 128.

⁹⁰ S. Aydın, K. Emiroğlu, Ö. Türkoğlu, E. D. Özsoy, *age.*, 2005, s. 128.

⁹¹ S. Aydın, K. Emiroğlu, Ö. Türkoğlu, E. D. Özsoy, *age.*, 2005, s. 128.

⁹² Anonim, *Ankara Başkentin Tarihi...*, 2004, s. 16.

⁹³ Anonim, *Ankara Başkentin Tarihi...*, 2004, s. 16; G. Kırpık, A. Erdoğan, M. Çam, *age.*, c. 1, 2015, s. 132.

tarafından ele geçirilen Ankara'da küçük bir garnizon istihkâm edildiği bilinir⁹⁴. Güdül ve çevresiyle ilgili I. Kılıçarslan'ın Damadı⁹⁵ veya I. Mesud'un eniştesi olan Şehabüddeve Güdül bey adlı bir şahsın burayı kurduğuna yönelik bilgiler verilmektedir⁹⁶.

Ankara ve Kayseri çevresi Melik Ahmed Danişmend'in beylerinden olan Tursan Gazi tarafından ele geçirilmiştir⁹⁷. Ancak bu ele geçirme uzun sürmemiş, I. Haçlı seferleri sonucu 1101'de Ankara Bizans imparatorluğu tarafından alınmıştır⁹⁸. Ankara'nın Bizans elinden tam olarak ne zaman çıktığı kesin olarak bilinmemekle birlikte Danişmendliler tarafından 1127 tarihinden önce ele geçirildiğine kaynaklarda değinilmektedir⁹⁹.

1143 yılında Danişmend Beyi II. Melik Muhammed Gazi'nin ölümüyle birlikte Ankara ve çevresi Selçuklu hâkimiyetine girmiştir¹⁰⁰. Bu tarihten itibaren 1243 Köseadağ savaşına kadar Ankara'da Selçuklu hâkimiyeti devam etmiştir. Bu tarihten sonraysa, Anadolu coğrafyasında Selçuklu Devleti'nin yöneticileri arasında taht kavgaları, yerel beylerin melikleri kışkırtarak birbirine düşürmesi vd. nedenlerden ötürü siyasi birliğin bozulduğu görülmüştür¹⁰¹. Bu dönem, Moğolların egemenliğindeki Anadolu'nun görüntüde Selçuklu Sultanları tarafından yönetilmeye çalışılmıştır¹⁰². Selçuklu Sultanları arasında sürekli el değiştiren Ankara'nın Eskişehir ve Kütahya ile birlikte bir uç kenti olduğu yayınlarda geçer¹⁰³.

13. yüzyıl ortasından 14. yüzyıla geçilirken Ankara tarihi oldukça karışık bir durum göstermektedir. Ankara'da İlhanlı hâkimiyetini gösteren belgeler bulunurken Kızılbey Cami minberinin tamir kitabesinde İlhanlı hükümdarı yerine Selçuklu Sultanı

⁹⁴ A. Özaydın, agm., 1991, s. 204; Anonim, *Ankara Başkentini Tarihi...*, 2004, s. 16; S. Aydın, K. Emiroğlu, Ö. Türkoğlu, E. D. Özsoy, age., 2005, s. 128.

⁹⁵ Hikmet Tanyu, *Ankara ve Ankara Çevresinde Adak ve Adak Yerleri*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 1967, s. 117.

⁹⁶ Anonim, *Ankara Rehberi*, T.C. Ankara Valiliği İl Kültür Turizm Müdürlüğü Yayını, Ankara 2005, s. 188. Ancak dönem kaynaklarında bu bilginin doğrulanabilirliğiyle ilgili herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır. Özellikle Anadolu Selçuklu döneminin önemli kaynaklarından olan İbn-i Bibi seyahatnamesinde bununla ilgili bir bilgi bulunmamaktadır.

⁹⁷ Claude Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler*, İstanbul 1979, s. 97, 103; S. Aydın, K. Emiroğlu, Ö. Türkoğlu, E. D. Özsoy, age., 2005, s. 128.

⁹⁸ A. Özaydın, agm., 1991, s. 204; S. Aydın, K. Emiroğlu, Ö. Türkoğlu, E. D. Özsoy, age., 2005, s. 129.

⁹⁹ A. Özaydın, agm., 1991, s. 204; Anonim, *Ankara Başkentini Tarihi...*, 2004, s. 17; S. Aydın, K. Emiroğlu, Ö. Türkoğlu, E. D. Özsoy, age., 2005, s. 130.

¹⁰⁰ Anonim, *Ankara Başkentini Tarihi...*, 2004, s. 17.

¹⁰¹ İbrahim Kafesoğlu, *Selçuklu Tarihi*, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür Yayınları, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1972, s. 105, 106.

¹⁰² İ. Kafesoğlu, age., 1972, s. 106.

¹⁰³ Anonim, *Ankara Başkentini Tarihi...*, 2004, s. 20.

III. Keykubad'ın ve bağımsızlığını ilan eden Germiyan beyi Emir Ali Şîr oğlu Yakub'un isimlerinin geçmesi buna örnek olarak gösterilmektedir¹⁰⁴. Ayrıca 1327'de İlhanlı Hükümdarı Ebu Sa'id Bahadır Han tarafından Anadolu'ya gönderilen Uygur Kökenli Alaeddin Eretna, Danişmendlilere ait topraklarda egemenliğini kurmuş ve bu saha içerisinde Ankara'da yer almıştır¹⁰⁵. Ebu Sa'id Bahadır Han'ın ölümünden 1335/36 sonraysa, Anadolu'da bulunan yedi bölük İlhanlı askerinden birinin komutasının sahibi olduğu ve zaten Ankara bölgesinde bulunan Devlet Şah'ın Ankara'da egemenliğini ilan ettiği kaynaklarda geçer¹⁰⁶. Bu karışık dönem içerisinde Ankara'nın askeri bir otoriteden uzak kaldığı ve özellikle 13. yüzyılda devlet yönetiminin zayıfladığı bu esnada, Ahîlerin ve teşkilatının şehrin yönetiminde Anadolu'daki birçok şehirde olduğu gibi çok etkili olduğu söylenmektedir¹⁰⁷.

Ankara'nın 1354'te Osmanlı Sultanı Orhan'ın oğlu Süleyman Bey tarafından alındığına dair kaynaklarda bilgiler bulunmakla birlikte¹⁰⁸, Osmanlı hükümdarı I. Murad'ın 1362'de kaleyi kuşatarak şehri Ahîlerden teslim aldığı bilinmektedir¹⁰⁹. 1402 Ankara Savaşında esir düşen Yıldırım'ın bir müddet Ankara'da tutulduğu belirtilir. Timur'un Anadolu'dan çekilmesiyle birlikte Ankara'nın Osmanlı şehzadeleri arasında el değiştirdiği için parlak bir dönem geçirmediği¹¹⁰ ve tüm bu karışıklığa rağmen Ankara ve çevresinde siyasal birliğin korunarak Çelebi Mehmed'in desteklendiği söylenmektedir¹¹¹. Fetret devri olarak adlandırılan bu karışık dönemin ardından 1413 yılında Anadolu'daki birliği Çelebi Mehmed sağlamış¹¹², 1421 yılında onun vefatı sonrasında II. Murad tahta geçmiştir¹¹³. II. Murad Balkan seferine hazırlanırken Karamanoğullarının Ankara ve çevresinde çok büyük zararlar verdikleri kaynaklarda belirtilmektedir¹¹⁴.

¹⁰⁴ S. Aydın, K. Emiroğlu, Ö. Türkoğlu, E. D. Özsoy, *age.*, 2005, s. 135.

¹⁰⁵ S. Aydın, K. Emiroğlu, Ö. Türkoğlu, E. D. Özsoy, *age.*, 2005, s. 135.

¹⁰⁶ S. Aydın, K. Emiroğlu, Ö. Türkoğlu, E. D. Özsoy, *age.*, 2005, s. 135.

¹⁰⁷ S. Aydın, K. Emiroğlu, Ö. Türkoğlu, E. D. Özsoy, *age.*, 2005, s. 135; Abdülkerim Erdoğan, Gökçe Günel, Ali Kılıcı, *Ankara Tarihi ve Kültürü Dizisi: 1 Tarih içinde Ankara*, Ankara Büyükşehir Belediyesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Dairesi Başkanlığı, Ankara 2007, s. 179-184.

¹⁰⁸ R. Özdemir, *agm.*, 1991, s. 204, 205; Anonim, *Ankara Başkent'in Tarihi...*, 2004, s. 21.

¹⁰⁹ R. Özdemir, *agm.*, 1991, s. 205; S. Aydın, K. Emiroğlu, Ö. Türkoğlu, E. D. Özsoy, *age.*, 2005, s. 140, 141; A. Galanti, *age.*, 2005, s. 109.

¹¹⁰ Güray Kırpık, Abdülkerim Erdoğan, Mevlüt Çam, *Şehr-i Kadim Ankara*, c. 2, Ankara Büyükşehir Belediyesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Dairesi Başkanlığı, Ankara 2015, s. 79.

¹¹¹ Anonim, *Ankara Başkent'in Tarihi...*, 2004, s. 21.

¹¹² G. Kırpık, A. Erdoğan, M. Çam, *age.*, c. 2, 2015, s. 81.

¹¹³ Abdülkerim Erdoğan, Gökçe Günel, Ali Kılıcı, *Ankara Tarihi ve Kültürü Dizisi: 2 Osmanlı'da Ankara*, Ankara Büyükşehir Belediyesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Dairesi Başkanlığı, Ankara 2007, s. 28-30.

¹¹⁴ Anonim, *Ankara Başkent'in Tarihi...*, 2004, s. 22; Faruk Sümer, "Karamanoğulları", *TDVİA*, c. 24, İstanbul 2001, s. 454-460 (458).

II. Murad'ın 1451'deki vefatından sonra yerine geçen Fatih Sultan Mehmed, İstanbul'un fethinden sonra Ankara'nın imarına büyük önem verdiği ve burayı doğuya düzenlediği seferler sırasında askeri bir üs ve yol kavşağı olarak kullandığı söylenmektedir¹¹⁵. Ankara 1462'ye kadar eyalet merkeziyken, Beylerbeyliğinin Kütahya'ya taşınmasından sonra devlet yönetiminde sancak merkezi olarak sınıflandırılmıştır¹¹⁶. Fatih'in 1481'de vefatının ardından II. Bayezid'in tahta geçmesiyle Bayezid'in kardeşi Cem Sultanla arasında yaşananlar sırasında Cem Sultan Ankara'yı 1482'de kuşatmıştır¹¹⁷. Hem Yavuz Sultan Selim hem de Kanuni Sultan Süleyman dönemlerinde şehirde sakin ve huzurlu dönem geçirildiği kaynaklarda belirtilirken, Kanuni döneminde Ankara yeniden Anadolu Beylerbeyliğinin merkezi yapılmıştır¹¹⁸. Günümüze ulaşan en erken tarihli Tahrir defterine göre (M.1467) Ankara sancağında Uruş olarak adlandırılan nahiyenin bugünkü Güdül ilçesi ve çevresi olduğu belirtilmektedir¹¹⁹. Aynı yüzyıla ait gelir kaynaklarının yazıldığı tahrir defterlerinde sayımlardan hareketle bugün Güdül ilçesine bağlı olan Garipçe ve Adalıkuzu köylerinin isimleri olabilecek "Karibçe Karyesi" ve "Adalu-Kuz Karyesi"ne rastlanmış ve o dönemde Beypazarı'na bağlı oldukları anlaşılmıştır¹²⁰. Bu isimler H.892/M.1487, H.928/M.1521 ve H.981/M.1573 sayımlarında da görülmektedir¹²¹.

16. yüzyılda Ankara'nın, Roma ve Bizans dönemlerindeki ticari kavşak noktası durumunu tekrar kazandığı ve şehrin batıya ve güney yönüne doğru genişlediği gözlenmektedir¹²². Özellikle Avrupa'dan gelen seyyahların verdiği bilgilerden hareketle şehrin temel kaynağının Tiftik ipliğinden elde edilen sof üretimi olduğu belirtilmektedir¹²³. Bu yüzyılda sakin bir dönem geçiren şehir yüzyılın sonlarında Celâlî isyanlarından oldukça etkilenmiştir¹²⁴. 1604-1607 tarihlerinde kentin Kadısı olan Vildanzâde Mehmet Efendi tarafından şehrin etrafının da surlarla çevrilerek Celâlılere karşı önlem alındığı düşünülmektedir¹²⁵. 17. yüzyılın ortalarına kadar süren bu karışık

¹¹⁵ A. Erdoğan, G. Günel, A. Kılıcı, *Ankara Tarihi ve Kültürü Dizisi: 2 ...*, 2007, s. 34.

¹¹⁶ A. Erdoğan, G. Günel, A. Kılıcı, *Ankara Tarihi ve Kültürü Dizisi: 2 ...*, 2007, s. 34.

¹¹⁷ A. Erdoğan, G. Günel, A. Kılıcı, *Ankara Tarihi ve Kültürü Dizisi: 2 ...*, 2007, s. 35; Âşık Paşazade, *Osmanoğulları'nın Tarihi*, Haz. Kemal Yavuz-M. A. Yekta Saraç, K Kitaplığı, İstanbul 2003. s. 277.

¹¹⁸ A. Erdoğan, G. Günel, A. Kılıcı, *Ankara Tarihi ve Kültürü Dizisi: 2 ...*, 2007, s. 36.

¹¹⁹ A. Erdoğan, G. Günel, A. Kılıcı, *Ankara Tarihi ve Kültürü Dizisi: 2 ...*, 2007, s. 43.

¹²⁰ Ömer Lütfi Barkan, Enver Meriçli, *Hüdavendigâr Livası Tahrir Defterleri I*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988, s. 599, 710, Cedvel No: 1.

¹²¹ Ö. L. Barkan, E. Meriçli, *age.*, 1988, s. 599, 710, Cedvel No: 1.

¹²² Anonim, *Ankara Başkentini Tarihi...*, 2004, s. 24

¹²³ Anonim, *Ankara Başkentini Tarihi...*, 2004, s. 24.

¹²⁴ R. Özdemir, *agm.*, 1991, s. 205; Anonim, *Ankara Başkentini Tarihi...*, 2004, s. 25.

¹²⁵ R. Özdemir, *agm.*, 1991, s. 206; S. Aydın, K. Emiroğlu, Ö. Türkoğlu, E. D. Özsoy, *age.*, 2005, s. 174.

dönemde, şehrin nüfusunun azaldığı ve birçok yapının isyanlar sırasında tahrip olduğu yayınlarda geçmektedir¹²⁶. 1640'lı yıllarda¹²⁷ Ankara'ya gelen Evliya Çelebi, şehrin surlarının sağlamlığından bahsederek, buranın Budin ve Van kaleleri gibi en sağlam kalelerden olduğunu anlatır¹²⁸.

18. yüzyıla gelindiğinde Ankara'da Ayan olarak da adlandırılan nüfuzlu ailelerin söz sahibi olduğu görülmektedir¹²⁹. Bunların Müderriszadeler, Mimarzadeler, Zennecizadeler gibi ailelerden oluştuğu belirtilmektedir¹³⁰. Aynı dönemde kente uğrayan gezginlerin verdiği bilgilerden yola çıkılarak Ankara'nın ticaret merkezi olduğu ve Tiftik ihracatının ön plânda yer aldığı ve ticaretin büyük çoğunluğunun Hristiyan nüfusun elinde olduğu anlaşılmaktadır¹³¹. Kâtip Çelebi'nin Cihannüma'sında verdiği bilgilerden hareketle o dönemde Ankara sancağındaki kazalardan birisi de Güdül'dür¹³².

19. yüzyıla gelindiğinde Ankara'nın Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa tarafından alındığı bilinmektedir¹³³. Paşanın Ankara'da altı ay kaldığı ve dış kale surlarının ova kısmını onarttığı yazılmaktadır¹³⁴. 1846 yılında yayınlanan Devlet Salnamesinde Ankara, Eyalet merkezi konumundadır¹³⁵. Ancak 1839 yılından itibaren hissedilmeye başlanan ve 1845 yılında tamamen ortaya çıkan kuraklık nedeniyle 6000'e yakın Müslümanın öldüğü ve kıtlık nedeniyle şehrin çok büyük oranda göçler verdiği bilinmektedir¹³⁶. 1849-1850 yıllarında Ankara'nın Bozok sancağına bağlı konuma getirildiği ve günümüz Güdül ilçesinin kayıtlarda "Ayaşma nevahii Güdül" olarak geçtiği anlaşılmıştır¹³⁷. Yine 1871 tarihli Ankara Vilayeti Salnamesi'nde, Güdül Nahiyesi Ayaş

¹²⁶ Anonim, *Ankara Başkentini Tarihi...*, 2004, s. 25

¹²⁷ Anonim, *Ankara Başkentini Tarihi...*, 2004, s. 25.

¹²⁸ Evliya Çelebi, *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, Haz. Yücel Dağlı-Seyit Ali Kahraman, c. 2/2, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2008, s. 519.

¹²⁹ Sevgi Aktüre, "17. ve 18. yüzyıllarda Ankara", *Ankara Ankara*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1994, s. 87-108 (97, 98); Anonim, *Ankara Başkentini Tarihi...*, 2004, s. 26; S. Aydın, K. Emiroğlu, Ö. Türkoğlu, E. D. Özsoy, age., 2005, s. 183-186.

¹³⁰ S. Aktüre, agm., 1994, s. 97, 98; Anonim, *Ankara Başkentini Tarihi...*, 2004, s. 26; S. Aydın, K. Emiroğlu, Ö. Türkoğlu, E. D. Özsoy, age., 2005, s. 183-186.

¹³¹ S. Aktüre, agm., 1994, s. 92-93; Anonim, *Ankara Başkentini Tarihi...*, 2004, s. 26.

¹³² A. Erdoğan, G. Günel, A. Kılıcı, *Ankara Tarihi ve Kültürü Dizisi: 2 ...*, 2007, s. 52.

¹³³ A. Erdoğan, G. Günel, A. Kılıcı, *Ankara Tarihi ve Kültürü Dizisi: 2 ...*, 2007, s. 303; S. Aydın, K. Emiroğlu, Ö. Türkoğlu, E. D. Özsoy, age., 2005, s. 194. Saydığımız yayınlarda Ankara'yı alan kişinin Kavalalı Mehmet Ali Paşa olduğu belirtilmiştir. Ancak farklı bir kaynaktan Mehmet Ali Paşa'nın değil oğlu İbrahim'in kenti aldığından bahsedilir. Bkz. Anonim, *Ankara Başkentini Tarihi...*, 2004, s. 26.

¹³⁴ S. Aydın, K. Emiroğlu, Ö. Türkoğlu, E. D. Özsoy, age., 2005, s. 194.

¹³⁵ S. Aydın, K. Emiroğlu, Ö. Türkoğlu, E. D. Özsoy, age., 2005, s. 199.

¹³⁶ A. Erdoğan, G. Günel, A. Kılıcı, *Ankara Tarihi ve Kültürü Dizisi: 2 ...*, 2007, s. 286-287.

¹³⁷ Mehmet Güneş, Nuran Koltuk, M. Taner Koltuk, Nedim Pakırdağ, *Osmanlı Belgelerinde Ankara Tarım ve Ticaret*, Ankara Büyükşehir Belediyesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Dairesi Başkanlığı, İstanbul 2016, s. 22.

kazasına bağı olarak anlatılmaktadır¹³⁸. Burada ilçenin isminin “Güdül” olarak değil de “*Keşânuz*” şeklinde geçtiği kaynakta verilmiştir¹³⁹.

1892 yılında Ankara’ya tren yolunun ulaşmasıyla ticaretin biraz canlandığı bilirse de şehrin 19. yüzyılda genel anlamda yaşanan büyük kuraklıklar sonucunda ortaya çıkan kıtlıkla birlikte hastalıklar, asayişin yetersiz oluşu gibi durumlardan hareketle şehrin hareketliliğini yitirdiği görülmektedir¹⁴⁰. Ayrıca, 1917’de Hisarönü adlı mahallede başlayan ve iki gün iki gece süren yangın neticesinde birçok ev yok olmuş ve hasar görmüştür¹⁴¹. 1907’ye geldiğindeyse Güdül kaynaklarda Ankara merkez vilayet sancağına bağı Ayaş Kazası sınırlarında kalan Güdül nahiyesi olarak anılmıştır¹⁴².

Görüldüğü üzere Cumhuriyet dönemine kadar Ankara ve çevresinde birçok uygarlığın izi sürülebilmektedir. 11. yüzyılla birlikte tamamen Türklerin eline geçen şehir, bugün hala Türkiye Cumhuriyeti toprakları içerisinde ve Başkent olarak varlığını sürdürmektedir.

¹³⁸ G. Kırpık, A. Erdoğan, M. Çam, A. Kılıcı, A. Y. Topraklı, *Şehr-i Kadim Ankara*, c. 3, Ankara Büyükşehir Belediyesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Dairesi Başkanlığı, Ankara 2015, s. 15.

¹³⁹ G. Kırpık, A. Erdoğan, M. Çam, A. Kılıcı, A. Y. Topraklı, *age.*, c. 3, 2015, s. 15.

¹⁴⁰ Anonim, *Ankara Başkentin Tarihi...*, 2004, s. 27; A. Erdoğan, G. Günel, A. Kılıcı, *Ankara Tarihi ve Kültürü Dizisi: 2 ...*, 2007, s. 287.

¹⁴¹ A. Erdoğan, G. Günel, A. Kılıcı, *Ankara Tarihi ve Kültürü Dizisi: 2 ...*, 2007, s. 279.

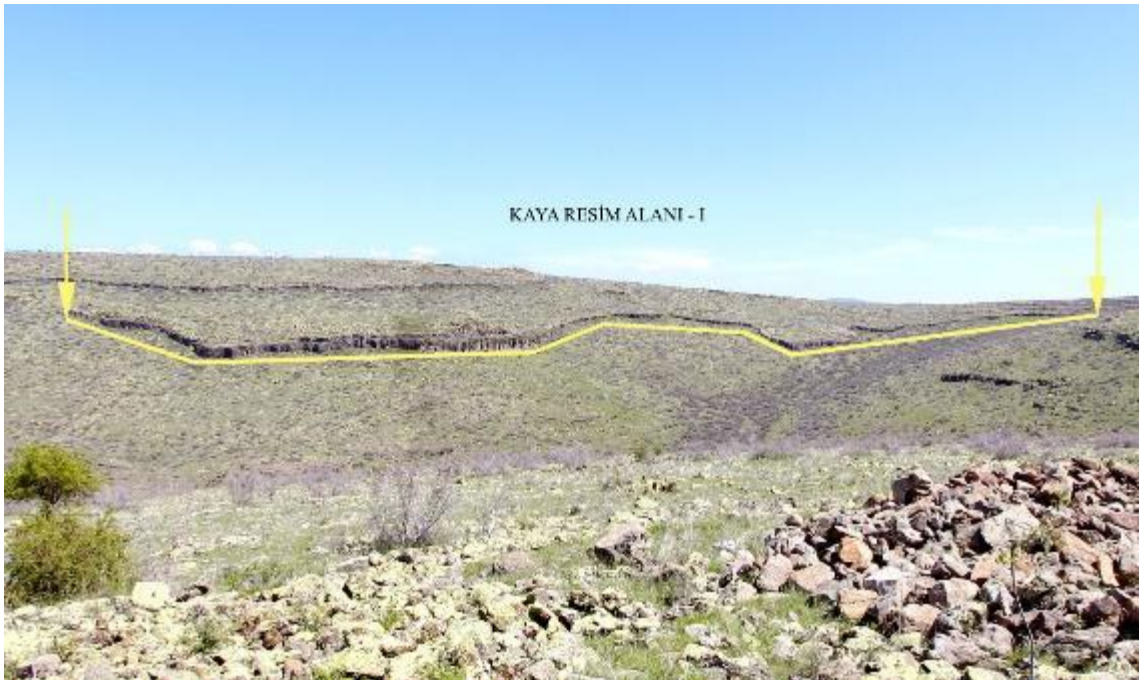
¹⁴² A. Erdoğan, G. Günel, A. Kılıcı, *Ankara Tarihi ve Kültürü Dizisi: 2 ...*, 2007, s. 54.

İKİNCİ BÖLÜM

KAYA RESİM ALANLARI

2.1. Kaya Resim Alanı - I

Alan, tapu parsel kayıtlarında Adalıkuzu Köyü idari sınırları içerisinde 1 numaralı parselde kalmaktadır¹⁴³. Bölge, Salihler Köyü'nün kuş uçuşu 3,7 kilometre kuzey batısında, deniz seviyesinden yaklaşık 1185 m. yüksekliğe sahip Düdük Dağı olarak isimlendirilen dağın, güney doğuya bakan sırtında uzanan volkanik kaya blokları olarak karşımıza çıkar. Bölge halk arasında Asmalıyatak olarak isimlendirilmektedir¹⁴⁴. Petroglifler Düdük Dağı sırtındaki ana kaya yüzeyinde bulunan volkanik blokların düzgün yüzeyli kısımlarına işlenmiştir. Panolar $40^{\circ}10'40.58''K$; $32^{\circ} 9'56.18''D$ ile $40^{\circ}10'38.26''K$; $32^{\circ} 9'20.70''D$ koordinatları arasındaki bin iki yüz metrelik ana kaya yüzeyindedir. Yaptığımız arazi çalışmaları sırasında (No.1: 01.10.2016, No. 2: 03.05.2019, No. 3: 04.05.2019) kırk üç pano tespit edilmiştir.

Fot. 9: Kaya resim alanı - I genel görünümü

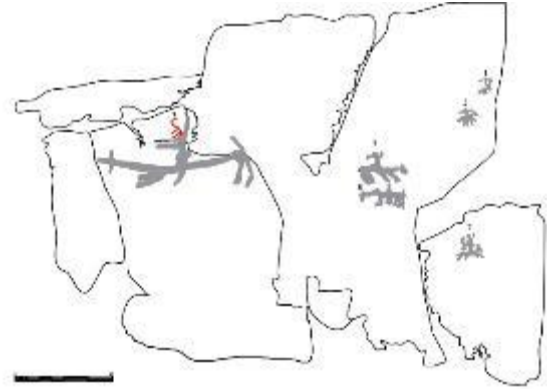
¹⁴³ [https://parselorgu.tkgm.gov.tr/\(22.04.2020\)](https://parselorgu.tkgm.gov.tr/(22.04.2020))

¹⁴⁴ Bilal Söylemezoğlu ve Cemil Söylemezoğlu tarafından 23.10.2020 tarihinde verilen bilgilerdir.

1 Numaralı Pano: Yer seviyesinden başlayan pano 310x304 cm. ölçülerindedir. Oldukça geniş olan panonun yukarıda kalan yüzeyi erozyona uğramıştır. Ancak aşağı kısımları pürüzsüz görünümündedir ve tasvirler bu kısma işlenmiştir. Yüzeyde çokça rastgele çizgi bulunması ve tasvirlerin yüzeysel biçimde işlenmesi nedeniyle tasvirler güçlükte tespit edilmektedir. Pano yüzeyinde kahverengi ve sarı renkte patina tabakası hâkimdir. Toplam yedi tasvir vardır (Env. numarası AD-I.1).

Fot. 10: AD-I.1 env. numaralı pano

Çiz. 1 : AD-I.1 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 1.1: Panonun en sağ orta kenarındaki tasvir süvariye aittir. Çizgilerin birbiri üzerinden defalarca geçirilmesiyle oluşturulmuştur. Panoya göre sağa yukarıya yönelmiştir (Env. numarası: AD-I.1.1).

Fot. 11: AD-I.1.1 env. numaralı tasvir

Çiz. 2: AD-I.1.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 1.2: Kaya yüzeyinin en sağ orta kısmındaki süvari tasviridir. Kolları iki yana açık olarak verilmiş binici panoya göre sağa yönelen hayvanın üzerinde oturmaktadır. At koşar vaziyettedir. Binicinin kollarında nokta vuruş tekniği görülmektedir. Atın ve binicinin gövdesi ise yüzeysel çizgilerin birbiri üzerinden defalarca geçirilmesiyle oluşturulmuştur. (Env. no: AD-I.1.2).

Fot. 12: AD-I.1.2 env. numaralı tasvir

Çiz. 3: AD-I.1.2 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 1.3: Kuyruğunun şeklinden hayvan olarak tanımladığımız tasvir panonun orta yukarı kısmında bulunmaktadır. Arka bacakları belirginken baş kısmı tespit edilememiştir. Kazıma tekniktir (Env. numarası: AD-I.1.3).

Fot. 13: AD-I.1.3 env. numaralı tasvir

Çiz. 4: AD-I.1.3 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 1.4: Kaya yüzeyinin sol yukarı köşesine yakın bölümündeki tasvir süvaridir. Atın kuyruğu yukarıya kalkık biçimde verilmiştir. Fotoğrafın filtrelenmesiyle tespit edilen figür, kazıma tekniğinde çizgilerin birbiri üzerinden defalarca geçirilmesiyle oluşturulmuştur (Env. numarası: AD-I.1.4).

Fot. 14: AD-I.1.4 env. numaralı tasvir

Çiz. 5: AD-I.1.4 env. numaralı tasvirin çizimi.

Tasvir 1.5: Süvari olması muhtemel tasvir panonun orta kısmında yer alır. Filtrelenmiş görüntüsü sonrası tespit edilen binicinin bir kolu yukarıya kalkıktır. Bacakları güçlükle tespit edilen atın kazıma tekniğindeki çizgileri oldukça siliktir (Env. numarası: AD-I.1.5).

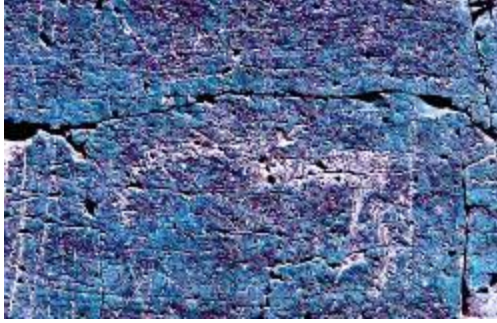

Fot. 15: AD-I.1.5 env. numaralı tasvir

Çiz. 6: AD-I.1.5 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 1.6: Başı, boynu, vücut şekli, kuyruğunun veriliş biçimi nedeniyle at ve binicisiyle birlikte süvari olarak tanımlanmıştır. Atın ön bacakları tespit edilememiş, arka bacakları ise toynaklarıyla verilmiştir. Panonun orta sağ bölümündeki tasvir kazıma tekniğinde çizgilerin birbiri üzerinden defalarca geçirilmesinden müteşekkildir (Env. numarası: AD-I.1.6).

Fot. 16: AD-I.1.6 env. numaralı tasvir

Çiz. 7: AD-I.1.6 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 1.7: Panonun en sağ aşağı köşesindeki tasvir süvariye aittir. Başından çentikler çıkan, sol elinde kılıç/silah benzeri nesne taşıyan biniciyle birlikte çizilen figür süvari olarak tanımlanmıştır. Atın baş, gövde ve bacakları silik verilmiştir. Panoya göre sağa yönelen süvarinin genel hatları çizgilerin birbiri üzerinden defalarca geçirilmesiyle oluşturulmuştur (Env. numarası: AD-I.1.7).

Fot. 17: AD-I.1.7 env. numaralı tasvir

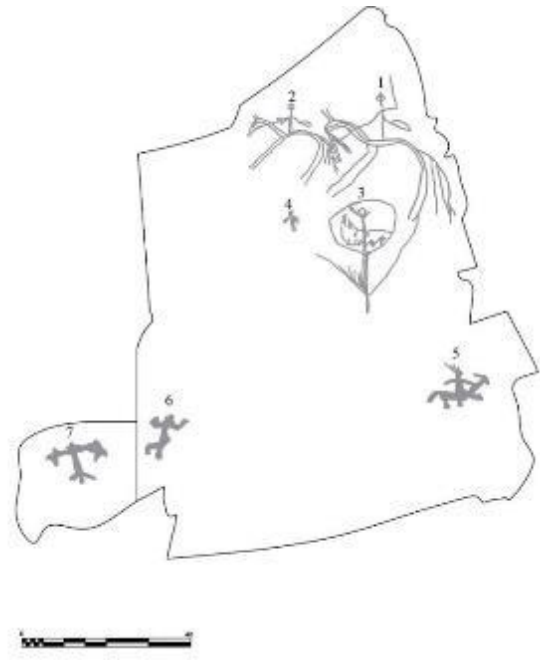

Çiz. 8: AD-I.1.7 env. numaralı tasvirin çizimi

2 Numaralı Pano: Petroglifler, çoban barınağı şeklinde düzenlenmiş küçük bir kaya oyduğuna benzeyen mekânın açıklık kısmının tam karşısında yer almaktadır (Fot.). Pano yerden 83 cm. yükseklikte 152x155 cm. ölçülerindedir. Yüzey pürüzsüz bir görünümündedir. Ancak mekânın karanlık oluşu tasvirlerin görünürlüğünü kısıtlamaktadır. Pano yüzeyinde gri ve kahverengi renkte patina tabakası hâkimdir. Toplam yedi tasvirle karşılaşmıştır (Env. numarası AD-I.2).

Fot. 18: AD-I.2 env. numaralı pano

Çiz. 9: AD-I.2 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 2.1: Panonun sağ yukarı kısmında bulunan tasvir süvariye aittir. Binicisi panoya göre sağ elinde bir kılıç benzeri eşya taşımaktadır. Atın baş kısmı öne eğik biçimde verilmiştir. Gövdesinin ardından kuyruğu belirgin olan tasvir panoya göre sola yönelmekte ve kazıma tekniktir (Env. numarası: AD-I.2.1).

Fot. 19: AD-I.2.1 env. numaralı tasvir

Çiz. 10: AD-I.2.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 2.2: Panonun yukarı kısmında bulunan kolları iki yana açık binicisiyle birlikte çizilmiş at süvari olarak adlandırılmıştır. Atın baş, boyun, gövde bacak ve kuyruk gibi uzuvları belirgin biçimde işlenmiştir. Panoya göre sola doğru hareket halinde verilen tasvir kazıma tekniğiyle oluşturulmuştur (Env. numarası: AD-I.2.2).

Fot. 20: AD-I.2.2 env. numaralı tasvir

Çiz. 11: AD-I.2.2 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 2.3: Kaya yüzeyinin orta kısmındaki tasviri etrafındaki rastgele çizgilerin fazla olması nedeniyle ayırt etmek oldukça güçtür. Kolları iki yana havaya doğru açık olan gövdesi abartılı biçimde uzun tutulmuş insan tasviridir. Bel kısmından yukarısı dairevi bir alan içerisine alınmıştır. Kam/bakışı kıyafetlerindeki (manyak) uygulamalara benzer çizgilere ve formlara sahiptir. Kazıma tekniğinde meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.2.3).

Fot. 21: AD-I.2.3 env. numaralı tasvir

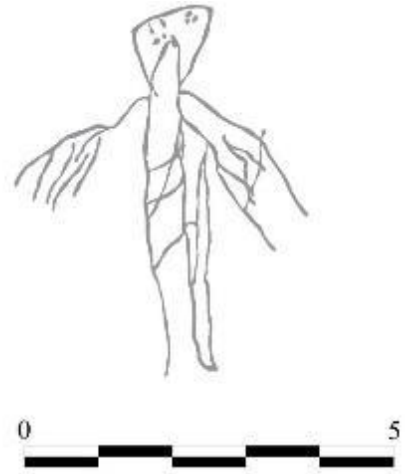

Çiz. 12: AD-I.2.3 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 2.4: Baş kısmında gözler, ağız ve burnu seçilebilen tasvirin kolları iki yana açık el parmakları veya kam kıyafeti görünümünde çizgilere sahiptir. Kazıma teknikli figür panonun sol aşağısına konumlanır (Env. numarası: AD-I.2.4).

Fot. 22: AD-I.2.4 env. numaralı tasvir

Çiz. 13: AD-I.2.4 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 2.5: Süvari olarak tanımlanan tasvir panonun sağ aşağı kenarındadır. Binicinin başından çıkan kısa çizgiler ışık saçan görünümündedir. Atının baş, boyun, gövde, kuyruk, bacak gibi uzuvları belirgin biçimde işlenmiştir. Sağa doğru koşar vaziyetteki tasvirin hatları çizgilerin birbiri üzerinden defalarca geçirilmesiyle oluşturulan kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-I.2.5).

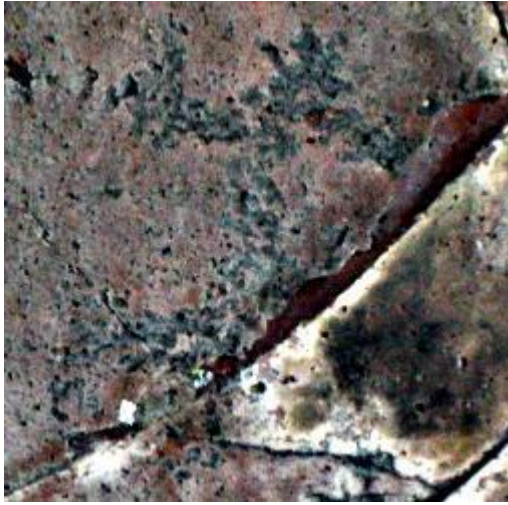

Fot. 23: AD-I.2.5 env. numaralı tasvir

Çiz. 14: AD-I.2.5 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 2.6: Panonun sol aşağı b3l3m3ndeki tasvir insan olarak tanımlanmıştır. Kolları ve bacakları iki yana yatay biçimde açıktır. Nokta vuruş tekniğindedir (Env. numarası: AD-I.2.6).

Fot. 24: AD-I.2.6 env. numaralı tasvir

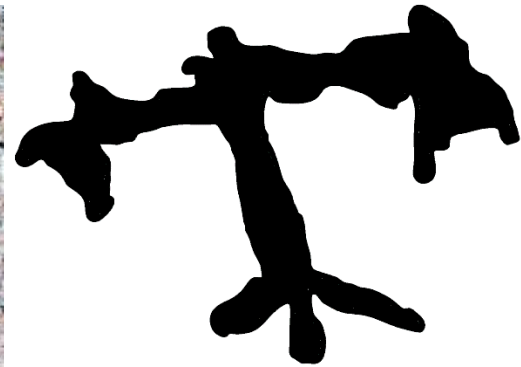

Çiz. 15: AD-I.2.6 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 2.7: Kaya yüzeyinin sol aşağı kenarında kalan betimleme insana aittir. Kolları iki yana yatay biçimde açıktır. Bacaklarının arasından kıyafet parçası olması muhtemel bir form bulunmaktadır. Bacaklarının bir kısmı tahrip olan figür nokta vuruş tekniğinde meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.2.7).

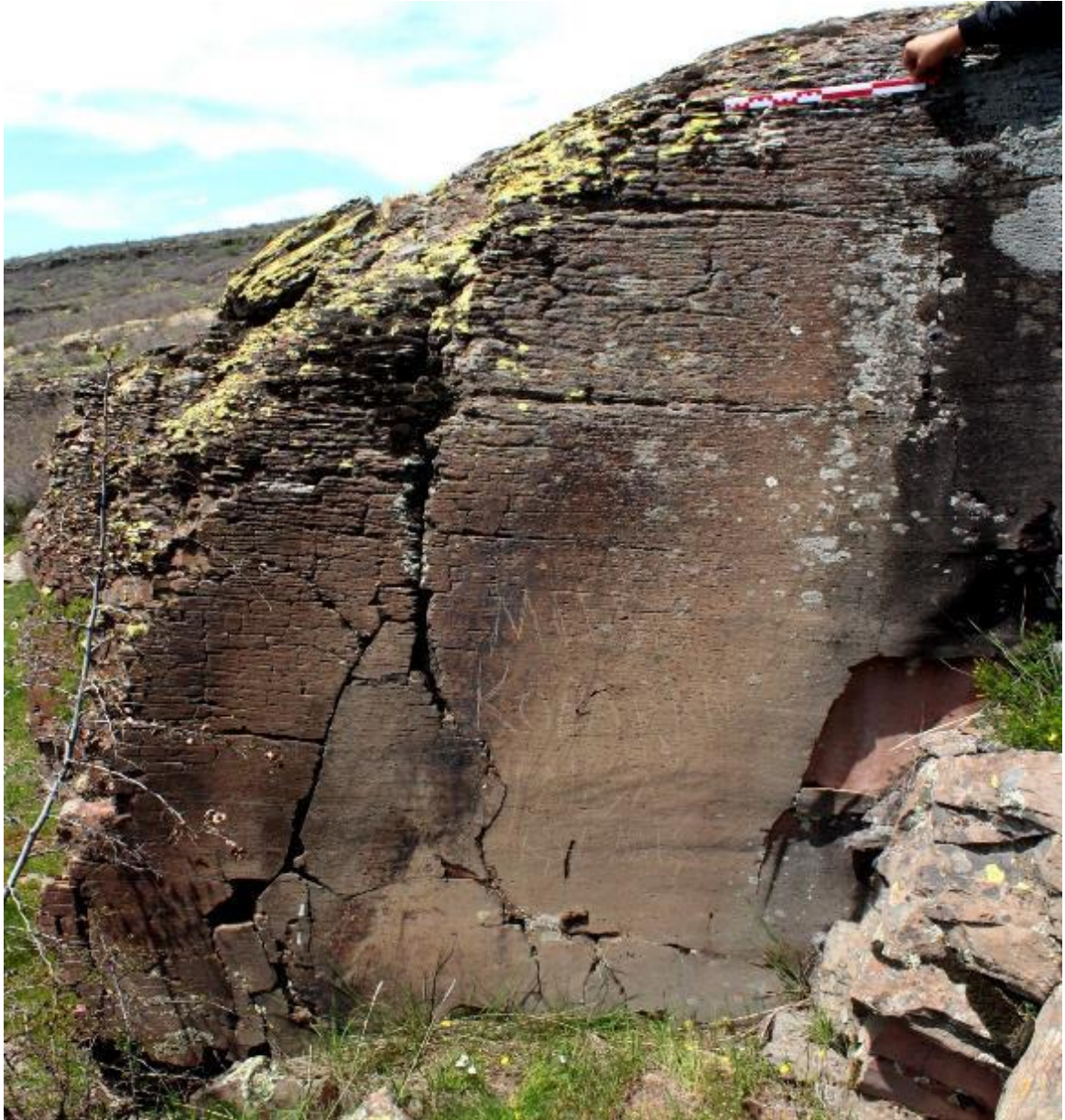

Fot. 25: AD-I.2.7 env. numaralı tasvir

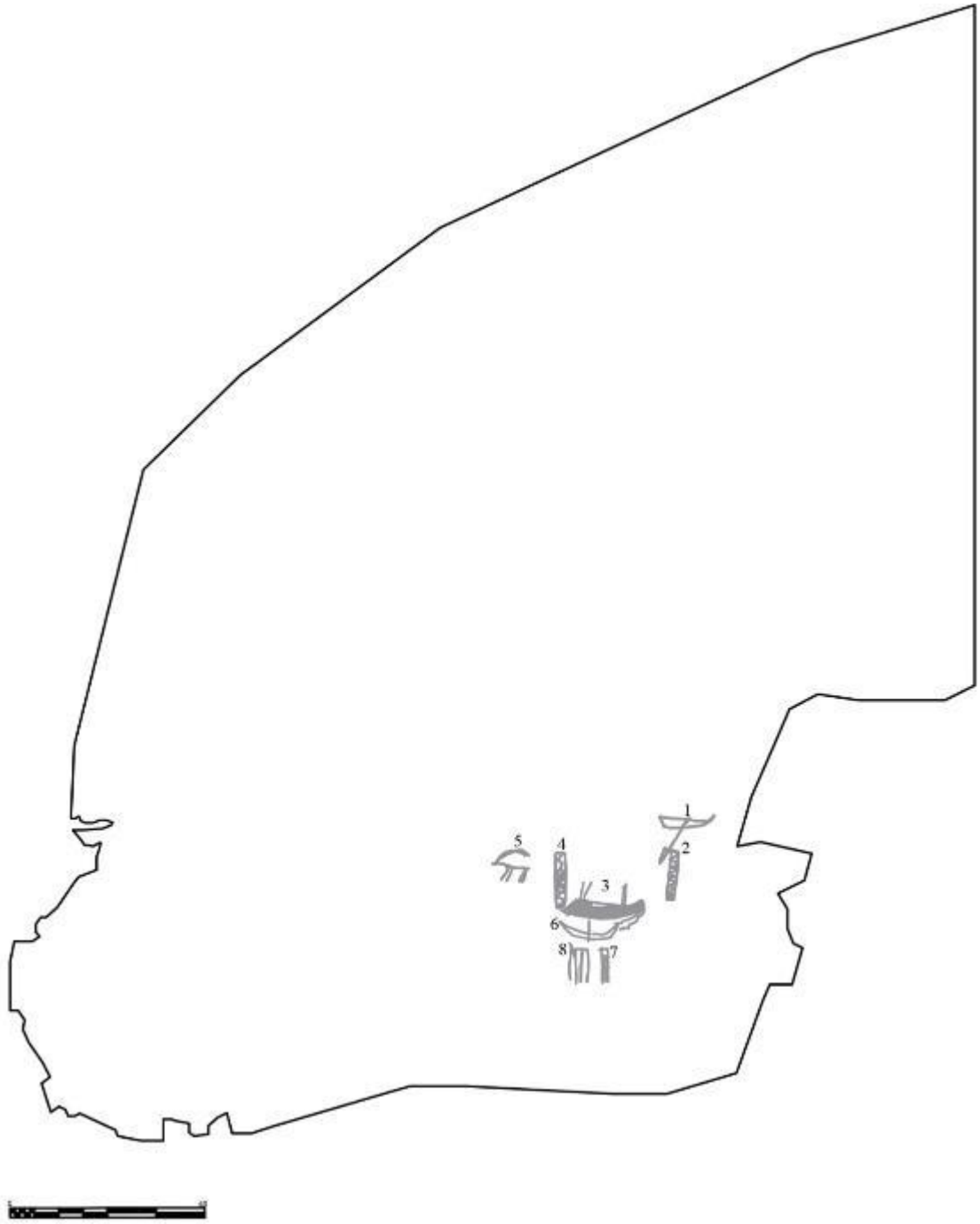

Çiz. 16: AD-I.2.7 env. numaralı tasvirin çizimi

3 Numaralı Pano: Ana kaya zemininden başlayan pano 240x235 cm. ölçülerindedir. Panonun sol bölümündeki boydan boya diklemesine uzanan çatlak dışında kaya yüzeyi pürüzsüz bir görünümündedir. Tasvirlerin yüzeysel bir biçimde işlenmesi tespitini zorlaştırmaktadır. Pano yüzeyinde kahverengi renkte patina tabakası hâkimdir. Toplam sekiz tasvirle karşılaşılmıştır (Env. numarası AD-I.3).

Fot. 26: AD-I.3 env. numaralı pano

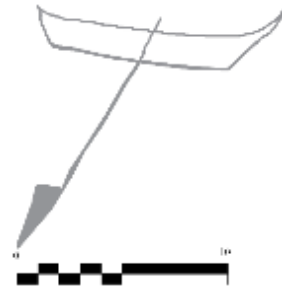

Çiz. 17: AD-I.3 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 3.1: Kaya yüzeyinin orta bölümündeki tasvir ok-yay olarak tanımlanmıştır. Temren kısmı aşağıya dönüktür. Kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-I.3.1).

Fot. 27: AD-I.3.1 env. numaralı tasvir

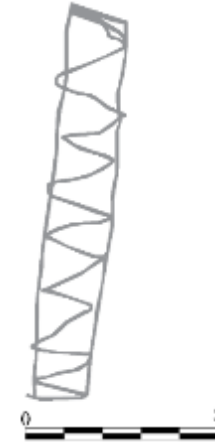

Çiz. 18: AD-I.3.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 3.2: Panonun orta aşağı kenarına yakın konumdaki tasvir dikdörtgene benzeyen şekil içerisine dikey düzlemde yerleştirilmiş zikzak biçimli şekilden oluşmaktadır. Kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-I.3.2).

Fot. 28: AD-I.3.2 env. numaralı tasvir

Çiz. 19: AD-I.3.2 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 3.3: Bacakları yukarıya bakan, gövdesi tarama şeklinde çizgilerle verilen tasvir panonun aşağı orta kenarına yakındır. Başının olması gereken yerden boynuzunu temsil ettiğini düşündüğümüz çizgiler aşağıya doğru çizilmiştir. Keçi olarak tanımlanan tasvir kazıma tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.3.3).

Fot. 29: AD-I.3.3 env. numaralı tasvir

Çiz. 20: AD-I.3.3 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 3.4: Dikdörtgen benzeri bir kartuş içerisine dikey düzlemde çizilmiş zikzaklardan oluşan şekil kaya yüzeyinin orta aşağı kenarına yakın konumdadır. Kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-I.3.4).

Fot. 30: AD-I.3.4 env. numaralı tasvir

Çiz. 21: AD-I.3.4 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 3.5: Baş kısmındaki yay biçimdeki çizgilerden keçi olarak tanımlanan hayvan betimlemesi panonun orta aşağı kısmındadır. Bacakları ve gövdesi tek çizgilerle oluşturulmuştur. Kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-I.3.5).

Fot. 31: AD-I.3.5 env. numaralı tasvir

Çiz. 22: AD-I.3.5 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 3.6: Kurban edilmiş hayvan betimlemesinin hemen aşağısındaki şekil ok-yay olarak tanımlanmıştır. Kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-I.3.6).

Fot. 32: AD-I.3.6 env. numaralı tasvir

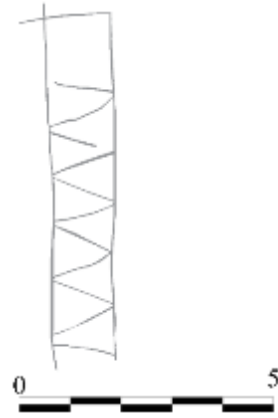

Çiz. 23: AD-I.3.6 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 3.7: Dikdörtgen benzeri kartuş içerisinde yerleştirilen dikey düzlemdeki zikzak biçimli şekilden müteşekkildir. Kazıma tekniklidir (Env. numarası: AD-I.3.7).

Fot. 33: AD-I.3.7 env. numaralı tasvir

Çiz. 24: AD-I.3.7 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 3.8: Kaya yüzeyinin orta aşağı kısmındaki yan yana bitişik çizilmiş üç dikdörtgen şeklinden oluşan tasvir kazıma tekniklidir (Env. numarası: AD-I.3.8).

Fot. 34: AD-I.3.8 env. numaralı tasvir

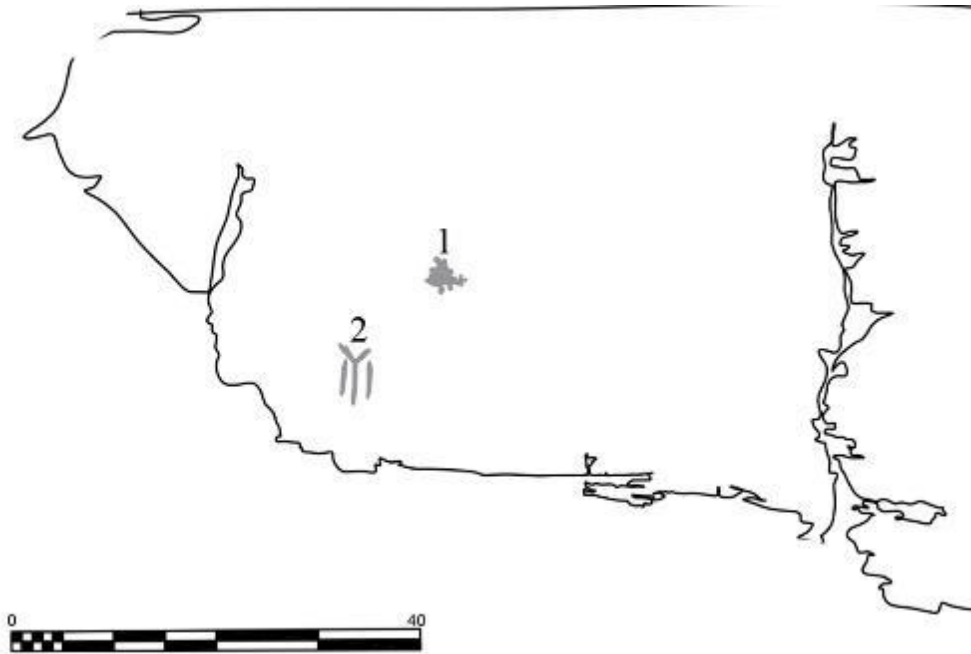

Çiz. 25: AD-I.3.8 env. numaralı tasvirin çizimi

4 Numaralı Pano: Yerden 105 cm. yükseklikteki pano 189x67 cm. ölçülerindedir. Kaya yüzeyinin sol bölümündeki sathı tahrip olmuştur. Kalan kısımlar ise pürüzsüz bir görünümündedir. Pano yüzeyinde kahverengi, yer yer kızıl, sarı ve siyah renkte patina tabakası hakimdir. Toplam iki tasvirle karşılaşılmıştır (Env. numarası AD-I.4).

Fot. 35: AD-I.4 env. numaralı pano

Çiz. 26: AD-I.4 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 4.1: Panonun orta kısmındaki şekil hem kazıma hem de nokta vuruş tekniği kullanılarak yapılmıştır. Tahminimizce çentik biçiminde yuvalar açılmış sonrasında nokta vuruşlarla devam edilmiş olmasına rağmen tasvirin mahiyeti anlaşılamamıştır. (Env. numarası: AD-I.4.1).

Fot. 36: AD-I.4.1 env. numaralı tasvir

Çiz. 27: AD-I.4.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 4.2: Kaya yüzeyinin orta bölümündeki “Y” harfine benzeyen şekil ve iki yanına dikey olarak çizilmiş iki çentikten oluşmaktadır. Damga olması muhtemel betimleme kazıma tekniklidir (Env. numarası: AD-I.4.2).

Fot. 37: AD-I.4.2 env. numaralı tasvir

Çiz. 28: AD-I.4.2 env. numaralı tasvirin çizimi

5 Numaralı Pano: Ana kayayla birlikte yükselen pano 57x60 cm. ölçülerindedir. Kaya yüzeyinin düzgün bir satha sahip olduğu görülmektedir. Pano yüzeyinde siyah ve koyu kahverengi renkte patina tabakası hâkimdir. Yüzeyde tek tasvir tespit edilmiştir (Env. numarası AD-I.5).

Fot. 38: AD-I.5 env. numaralı pano

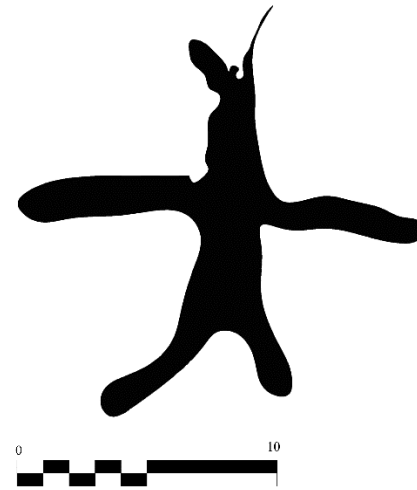

Çiz. 29: AD-I.5 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 5.1: Panonun orta kısmındaki boynuzlu başlık giyer biçimdeki insan figürü kafası ve iki yana açık olan kollarıyla verilmiştir. Bacakları özellikle ayaklarının yönünden hareketle yürür şekilde betimlendiği görülür. Panoya göre sağa yönelen tasvir nokta vuruş tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.5.1).

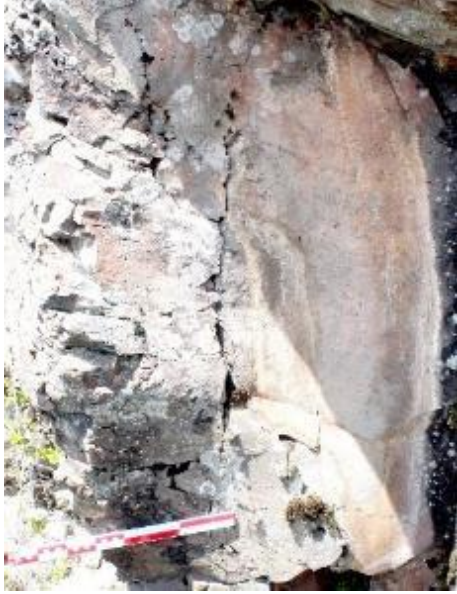

Fot. 39: AD-I.5.1 env. numaralı tasvir

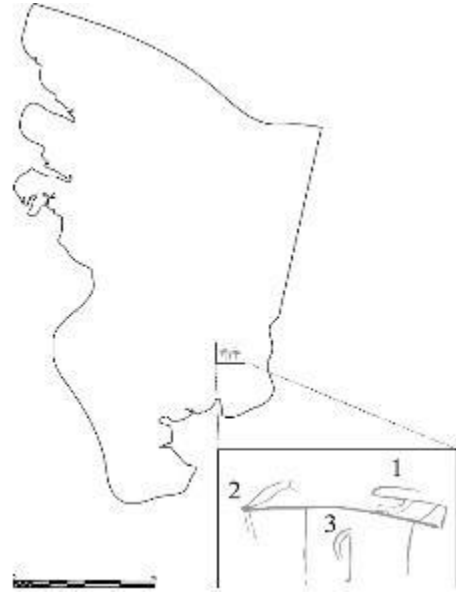

Çiz. 30: AD-I.5.1 env. numaralı tasvirin çizimi

6 Numaralı Pano: Ana kayayla birlikte yükselen pano 73x93 cm. ölçülerindedir. Yüzeyin sol kısmında diklemesine bir çatlak göze çarpar. Haricinde kaya sathı pürüzsüzdür. Pano yüzeyinde kahverengi, sarı ve siyah renkte patina tabakası görülmektedir. Yüzeyde birbiri üzerinden geçirilen rastgele çizilen kazımlar nedeniyle üç tasvir tespit edilebilmiştir. (Env. numarası AD-I.6).

Fot. 40: AD-I.6 env. numaralı pano

Çiz. 31: AD-I.6 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 6.1: Panonun aşağı sağ kısmındaki tasvir baş kısmından çıkan çizgilerin yay biçiminde geriye kıvrılması nedeniyle keçi olarak adlandırılmıştır. Panoya göre sola yönelen keçi, kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-I.6.1).

Fot. 41: AD-I.6.1 env. numaralı tasvir

Çiz. 32: AD-I.6.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 6.2: Keçi olarak tanımladığımız tasvirin hemen aşağısında daha büyük boyutta çizilen boynuzlarının biçiminden keçi olarak tanımlanmıştır. Bacakları tek çizgilerle verilen hayvan, kazıma tekniğinde ve panoya göre sola yönelmiştir (Env. numarası: AD-I.6.2).

Fot. 42: AD-I.6.2 env. numaralı tasvir

Çiz. 33: AD-I.6.2 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 6.3: Panonun en aşağı sağ kesiminde konumlanan hayvan boynuz benzeri çizgilerinden hareketle tamamlanmamış bir keçi betimlemesine benzemektedir. Dikey düzlemde çizilen betimleme kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-I.6.3).

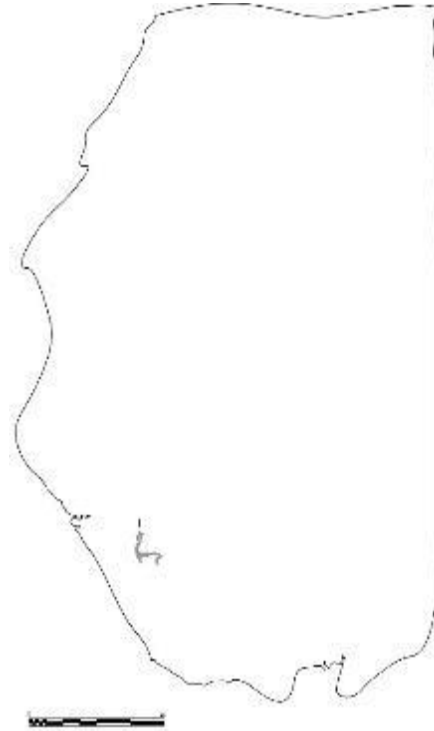
Fot. 43: AD-I.6.3 env. numaralı tasvir

Çiz. 34: AD-I.6.3 env. numaralı tasvirin çizimi

7 Numaralı Pano: Ana kayayla birlikte yükselen pano 52x94 cm. ölçülerindedir. Kaya sathı pürüzsüzdür. Pano yüzeyinde kahverengi renkte patina tabakası hâkimdir. Yüzeyde tek tasvir tespit edilmiştir (Env. numarası AD-I.7).

Fot. 44: AD-I.7 env. numaralı pano

Çiz. 35: AD-I.7 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 7.1: Kaya yüzeyinin ortasında bulunan betimlemenin baş kısmı ve boynunun şekli sebebiyle at olarak tanımlanmıştır. Nokta vuruş tekniğindeki tasvir panoya göre sola yönelmiştir (Env. numarası: AD-I.7.1).

Fot. 45: AD-I.7.1 env. numaralı tasvir

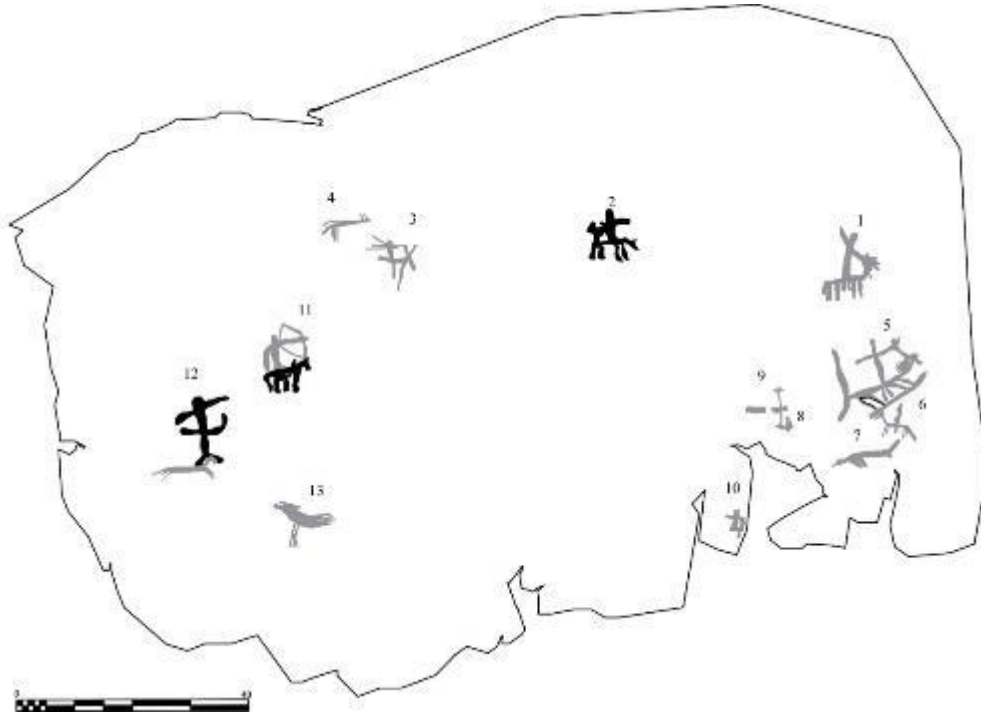

Çiz. 36: AD-I.7.1 env. numaralı tasvirin çizimi

8 Numaralı Pano: Ana kayayla birlikte yükselen pano 232x282 cm. ölçülerindedir. Kaya sathı parçalı bir görünümde olmasına rağmen pürüzsüzdür. Pano yüzeyinde kahverengi ve siyah renkte patina tabakası hâkimdir. Yüzeyde on üç tasvir tespit edilmiştir (Env numarası: AD-I.8).

Fot. 46: AD-I.8 env. numaralı pano

Çiz. 37: AD-I.8 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 8.1: Panonun sağ orta kenarındaki tasvir baş, boyun şekli ve gövde özelliklerinden hareketle at olarak isimlendirilmiştir. Üzerinde binicisiyle birlikte verildiği görülen süvari tasviri kaya yüzeyine göre sağa yönelmiştir. Binicinin panoya göre sol kolu havaya kalkıktır. Kazıma tekniğinde çizgilerin birbiri üzerinden defalarca geçirilmesiyle oluşturulmuştur (Env. numarası: AD-I.8.1).

Fot. 47: AD-I.8.1 env. numaralı tasvir

Çiz. 38: AD-I.8.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 8.2: Baş, gövde, kuyruk ve toynak gibi fiziksel özellikleri nedeniyle at olarak tanımlanan hayvanın sırtında binicisi görülmektedir. Kaya yüzeyinin orta kısmındaki tasvir süvari olarak envantere alınmıştır. Binicinin panoya göre sağ kolu havaya kalkık diğer koluyla atının yularını tutmaktadır. Atın kuyruğu belirgindir. Panoya göre sola yönelen tasvirin ana hatları kazıma yüzeysel çizgilerden oluşurken, sonrasında nokta vuruşlarla belirginleştirilmek istenmiştir (Env. numarası: AD-I.8.2).

Fot. 48: AD-I.8.2 env. numaralı tasvir

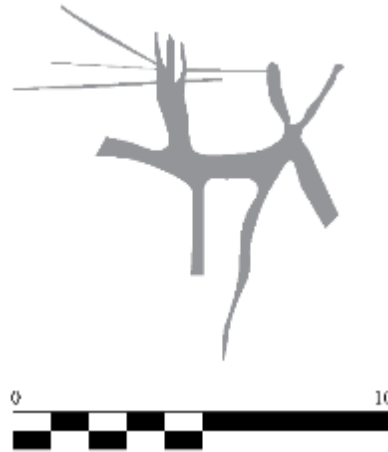

Çiz. 39: AD-I.8.2 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 8.3: Baş, boyun, bacak gibi uzuvlarının verilişinden at olarak adlandırılan hayvanın sırtında binicisi görülmektedir. Panonun sol yukarı kısmındaki tasvir tamamlanmamış bir süvariye aittir. Binicisinin sol kolu yukarıya kalkık diğer kolu ise atının yularını tutmaktadır. Hayvanın arka bacakları çizilmemiştir. Panoya göre sağa yönelen tasvir kazıma tekniğinde çizgilerin birbiri üzerinden geçirilmesiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.8.3).

Fot. 49: AD-I.8.3 env. numaralı tasvir

Çiz. 40: AD-I.8.3 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 8.4: Gövdesinin şekli, bacaklarının duruşundan hareketle hayvan olarak tanımlanan figür kaya yüzeyinin sol yukarı bölümünde konumlanır. Baş, gövdesi ve arka bacakları seçilebilen hayvanın ön bacakları belirlenememiştir. Panoya göre sağa yönelen tasvir kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-I.8.4).

Fot. 50: AD-I.8.4 env. numaralı tasvir

Çiz. 41: AD-I.8.4 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 8.5: Baş, boyun, yele, toynak gibi özelliklerinden hareketle at olarak tanımladığımız hayvanın sırtında kolları iki yana yatay biçimde açık, sırtında kalkan benzeri bir uygulama görülen binicisi bulunmaktadır. Atın yeleleri belirgin ve bir zemin üzerinde hareket ediyor biçimde sağa yukarıya dönüktür. Süvari olarak tanımladığımız betimleme kazıma tekniğinde, çizgilerin birbiri üzerinden defalarca geçirilmesiyle oluşturulmuştur (Env. numarası: AD-I.8.5).

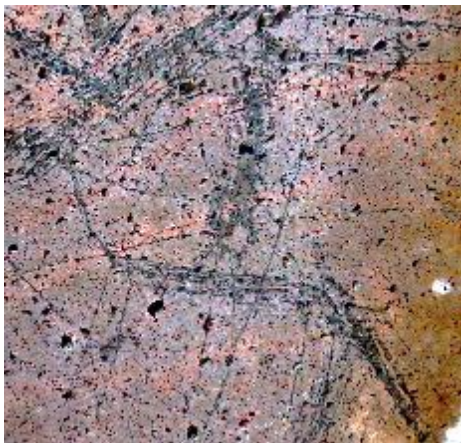

Fot. 51: AD-I.8.5 env. numaralı tasvir

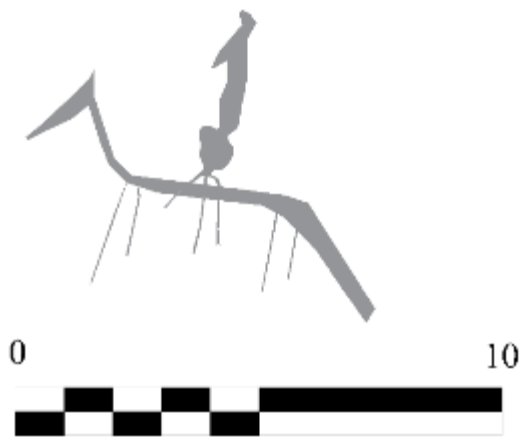

Çiz. 42: AD-I.8.5 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 8.6: Panonun yüzeyindeki benzerleri ve fiziksel özellikleri sebebiyle at olarak tanımlanan betimlemenin sırtındaysa, kolları belirlenemeyen ancak bacakları tek çizgiyle belirtilmiş binicisi görülmektedir. Hemen yukarısındaki süvari tasviriyle panonun sağ aşağı bölümündedir. Atın bacakları da tek çizgiyle verilirken kuyruğu çoklu çizgilerle belirginleştirilmiştir. Sola yönelen tasvir kazıma tekniğinde meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.8.6).

Fot. 52: AD-I.8.6 env. numaralı tasvir

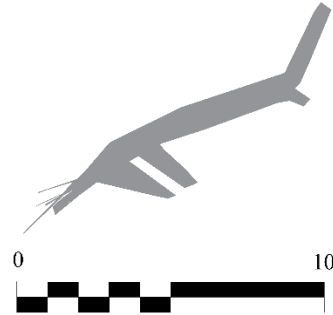

Çiz. 43: AD-I.8.6 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 8.7: Gövdesinin şekli, baş, boyun, kuyruk gibi vücut özellikleri ve pano yüzeyindeki benzer örneklerden hareketle at olması muhtemel hayvan tasviri panonun en aşağı sağ kısmındadır. Hayvanın ön bacakları tespit edilememiştir. Kazıma tekniğiyle meydana getirilen hayvan sağa yönelmiştir (Env. numarası: AD-I.8.7).

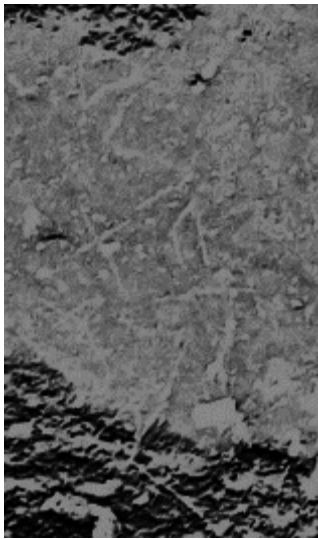

Fot. 53: AD-I.8.7 env. numaralı tasvir

Çiz. 44: AD-I.8.7 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 8.8: Yatay olarak verilmiş insan tasvirinin aşağıya bakan kolunun sağında konumlanan harf benzeri şekillerin yazıt olması muhtemeldir. Transkripsiyon önerisi bulunmamaktadır (Env. numarası: AD-I.8.8).

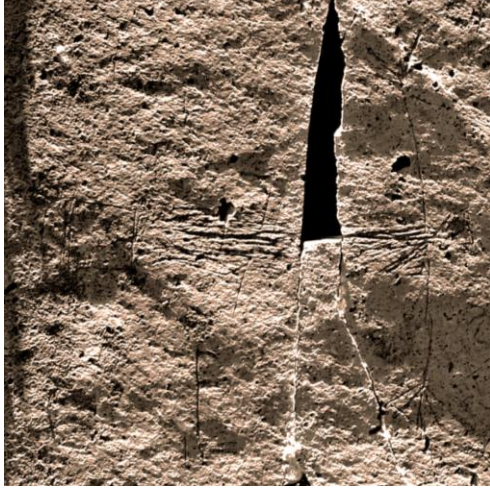

Fot. 54: AD-I.8.8 env. numaralı tasvir

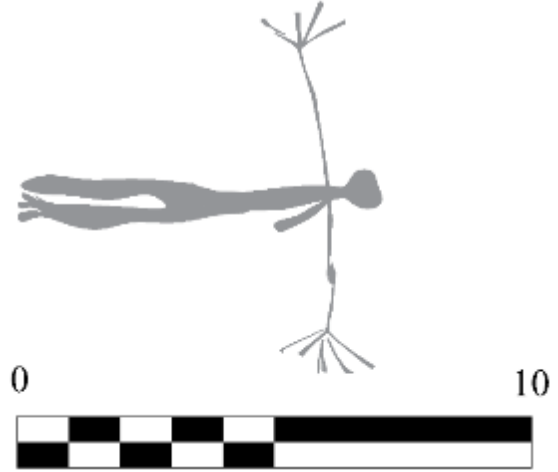

Çiz. 45: AD-I.8.8 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 8.9: Kaya yüzeyinin sağ aşağı kısmındaki insan betimlemesidir. Alışılmışın dışına çıkarak yatay biçimde kolları aşağı ve yukarıya doğru dik açılı konumlanmıştır. Başı yuvarlaktır ve elleri abartılı biçimde büyüktür. Hemen sağında yazıt olabilecek şekiller bulunmaktadır. Kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-I.8.9).

Fot. 55: AD-I.8.9 env. numaralı tasvir

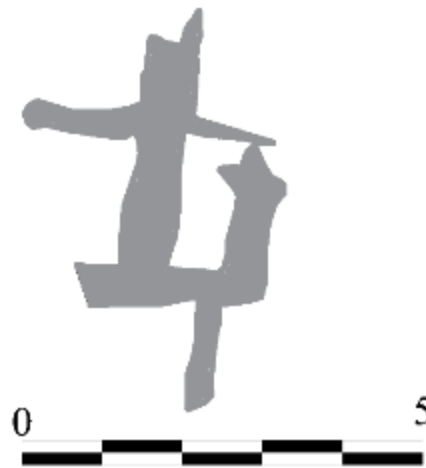

Çiz. 46: AD-I.8.9 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 8.10: Panonun orta kısmına konumlanan gövde özellikleri sebebiyle at olması muhtemel hayvanın bacakları çizilmemiştir. Binicisinin kolları iki yana açık biçimde verildiği görülen tasvir tamamlanmamış süvari olarak isimlendirilmiştir. Panoya göre sağa yönelen tasvir kazıma tekniğinde çizgilerin sürekli birbiri üzerinden geçirilmesiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.8.10).

Fot. 56: AD-I.8.10 env. numaralı tasvir

Çiz. 47: AD-I.8.10 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 8.11: (Env. numarası: AD-I.8.11). Panonun sol kesiminde fiziksel özellikleri bakımından at şeklinde tanımlanan tasvir yer alır. Sirtında binicisi ok-yay fırlatmaya hazır şekilde sağa dönük verilmiştir. Binicisiyle birlikte tasvirler sağa yönelmektedir. Süvari olarak tanımladığımız betimlemenin hatları kazıma çizgilerle belirlendikten sonra nokta vuruş tekniğiyle belirginleştirilmiştir

Fot. 57: AD-I.8.11 env. numaralı tasvir

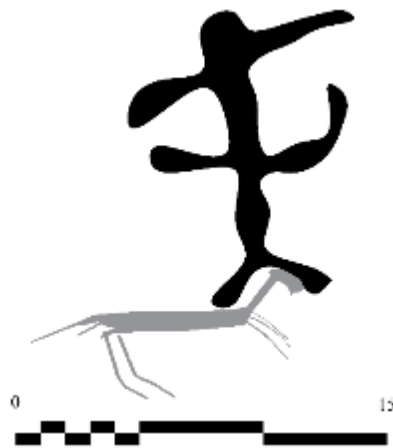

Çiz. 48: AD-I.8.11 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 8.12: Binicisi atın baş kısmı üzerinde tek ayağının üzerinde durmaktadır. Kolları iki yana açıktır. Bel kısmından geriye doğru uzanan kemer/kuşak/kılıç kını niteliğinde bir form bulunmaktadır. Bir bacağı öne doğru adım atar şekilde verilmiştir. Gövde özellikleri ve benzer örneklerden hareketle at olarak tanımlanan tasvirin bacakları tek çizgiyle verilmiştir. Kaya yüzeyinin sol bölümündeki süvari tasviri, panoya göre sağa yönelirken, Tasvirin hatları önce kazıma çizgilerle belirlenerek üzerine nokta vuruş darbeleriyle belirginleştirilmiştir (Env. numarası: AD-I.8.12).

Fot. 58: AD-I.8.12 env. numaralı tasvir

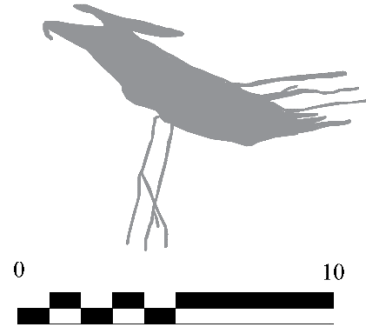

Çiz. 49: AD-I.8.12 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 8.13: Sol tarafında gaga, sağ kısmında kuyruk veya kanadının tüylerinin belirtildiği ve bacaklarının tek çizgilerle verildiğini düşündüğümüz hayvan panonun orta aşağı kenarındadır. Betimleme yırtıcı olmayan kuş olarak tanımlanmıştır. Kazıma tekniğinde çizgilerin birbiri üzerinden defalarca geçirilmesiyle oluşturulan hayvan sola dönüktür (Env. numarası: AD-I.8.13).

Fot. 59: AD-I.8.13 env. numaralı tasvir

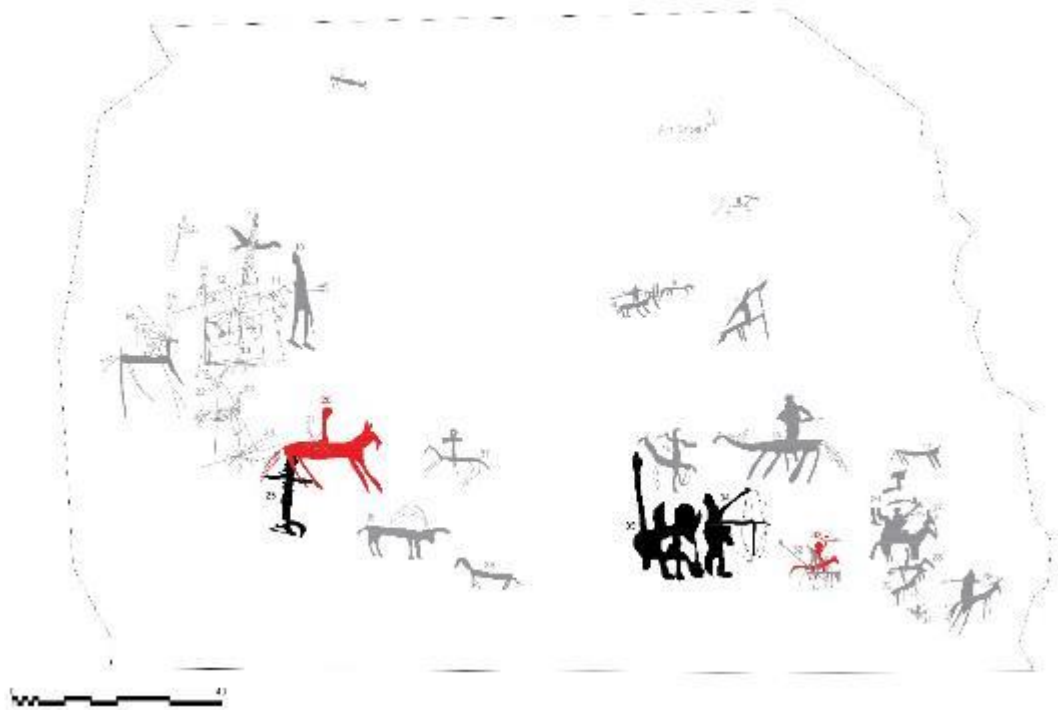

Çiz. 50: AD-I.8.13 env. numaralı tasvirin çizimi

9 Numaralı pano: Ana kayayla birlikte başlayan pano 196x153cm. ölçülerindedir. Kaya yüzeyi yatay konumda daha uzundur. Kaya sathının ortasından geçen dikey kırık nedeniyle iki ana parça olarak karşımıza çıkar ve yüzeyler birbirinden farklı açılarda devam etmektedir. Kaya yüzeyinde alg-liken tabakası oldukça fazladır. Yüzeyde otuz sekiz tasvir yer almaktadır (Env. numarası: AD-I.9).

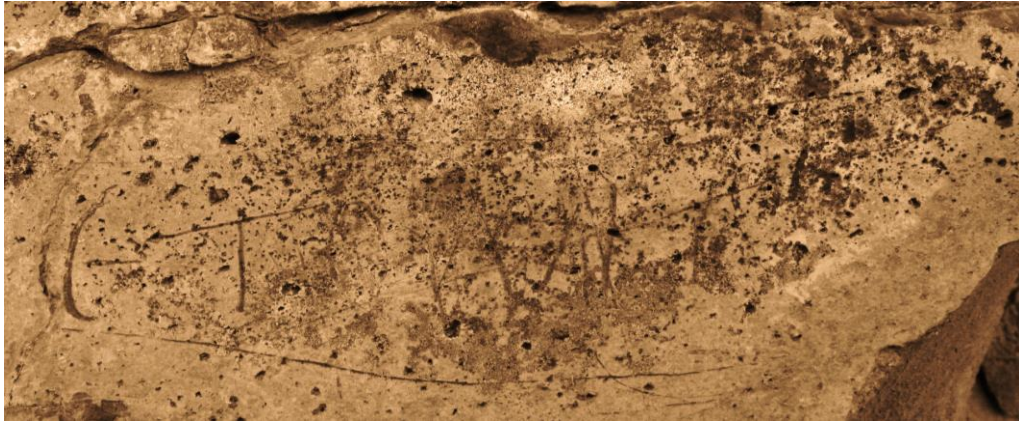

Fot. 60: AD-I.9 env. numaralı pano

Çiz. 51: AD-I.9 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 9.1: Panonun sağ üst kenarındaki Şekil oval bir alan içerisinde oluşturulan çentikler biçiminde karşımıza çıkmaktadır. Yazı olma ihtimali bulunmaktadır. Transkripsiyon nerisi bulunmamaktadır (Env. numarası: AD-I.9.1).

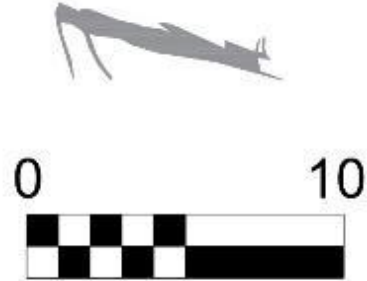
Fot. 61: AD-I.9.1 env. numaralı tasvir

E-T OVAI PH

iz. 52: AD-I.9.1 env. numaralı tasvirin izimi

Tasvir 9.2: Kaya yüzeyinin orta yukarı kenarına yakın konumdaki tamamlanmamış hayvan tasviridir. Baş kısmı hayvanın türü hakkında ipucu vermez. Ön bacakları çizilmeyen hayvan panoya göre sağa dönüktür. Kazıma tekniğindeki tasvirin çizgileri birbiri üzerinden defalarca geçirilerek belirginleştirilmiştir (Env. numarası: AD-I.9.2).

Fot. 62: AD-I.9.2 env. numaralı tasvir

Çiz. 53: AD-I.9.2 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 9.3: Gövde özelliklerinden hareketle at olarak tanımlanan betimlemenin sırtında ayakları üzerinde duran binicisi görülmektedir. Kolları atın yularını tutar biçimde verilmiştir. Tasvir panonun sağ üst köşesine konumlanan süvari olarak adlandırılmıştır. Panoya göre sağa yukarıya yönelen tasvir kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-I.9.3).

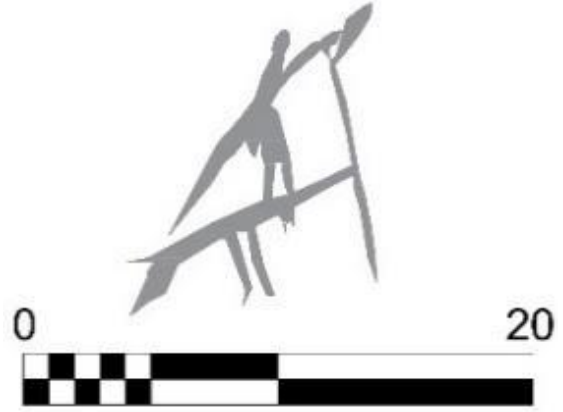
Fot. 63: AD-I.9.3 env. numaralı tasvir

Çiz. 54: AD-I.9.3 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 9.4: Baş, boyun, kuyruk gibi uzuvlarının şekli nedeniyle at olarak isimlendirilen hayvanın sırtında ayakta duran binicisi bulunur. Bu nedenle panonun sağ üst kenarına yakın konumdaki betimleme süvari olarak tanımlanmıştır. Kolları atın yularını tutar şekilde panoya göre sağa dönüktür. Gövdesi şahlanır biçimde yukarıya kalkık verilen at ve binici kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-I.9.4).

Fot. 64: AD-I.9.4 env. numaralı tasvir

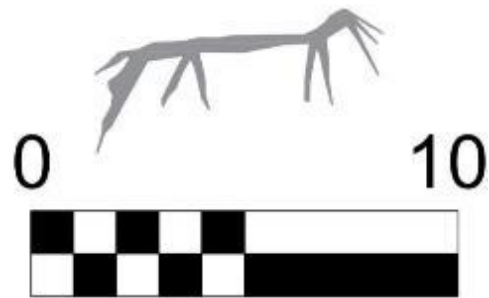

Çiz. 55: AD-I.9.4 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 9.5: Gövdesi bacakları ve kuyruğu belirgin olan tasvirin baş kısmının tahrip olması nedeniyle hangi hayvan türünden olduğu anlaşılamamaktadır. Kuyruk gövdenin arka kısmından aşağıya doğru sarkmaktadır. Panoya göre sağa yönelen türünü tespit edemediğimiz hayvanın kazıma tekniğindeki çizgileri, birbiri üzerinden defalarca geçirilerek tasvirin hatlarını meydana getirmiştir (Env. numarası: AD-I.9.5).

Fot. 65: AD-I.9.5 env. numaralı tasvir

Çiz. 56: AD-I.9.5 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 9.6: Kaya yüzeyinin sağ yukarı kısmındaki betimlemelerdendir. Baş kısmında sivri çıkıntılarının kulak olduğunu düşündüğümüz hayvan, fiziksel özellikleri nedeniyle at olarak adlandırılmıştır. Binicisi ayakta dururken kolları iki yana açık görünmektedir. Atın toynakları ve kuyruğu belirgindir. Panoya göre sağa yönelen betimleme kazıma tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.9.6).

Fot. 66: AD-I.9.6 env. numaralı tasvir

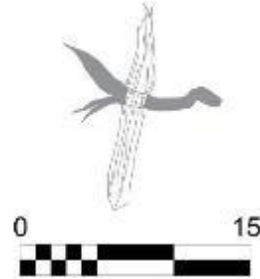

Çiz. 57: AD-I.9.6 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 9.7: Gaga, kanat ve gövde özellikleri sebebiyle kuş olarak tanımlanmıştır. Tasvir panonun sol yukarı köşesine konumlanmaktadır. Yırtıcı olmayan kuş olarak adlandırdığımız tasvir sağa doğru kanatları açık ve uçar vaziyette verilmiştir. Bacaklarının bulunduğu noktadaki dikine kazıma çizgilerle, aşağısında dörtgen bir mekân içerisine yerleştirilen figürün olduğu noktadan dışarıya çıkar şekilde verilmiştir. Kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-I.9.7).

Fot. 67: AD-I.9.7 env. numaralı tasvir

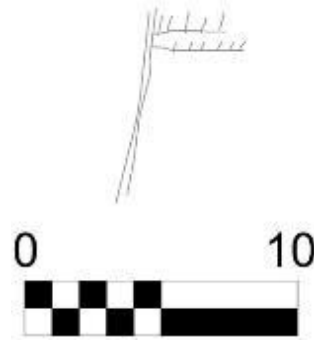

Çiz. 58: AD-I.9.7 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 9.8: Kaya yüzeyinin sağ yukarı köşesindeki şekil ters "L" biçimindedir. Kısa kolundan yukarıya doğru bir sıra çentik bulunmaktadır. Yarım kalmış bir atın baş kısmı olma ihtimali bulunmaktadır. Kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-I.9.8).

Fot. 68: AD-I.9.8 env. numaralı tasvir

Çiz. 59: AD-I.9.8 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 9.9: Panonun sol yukarı bölümündeki tasvir kulakları, başı, bacaklarının kısa oluşu ve vücut şekli nedeniyle köpek olarak tanımlanmıştır. Panoya göre sağa yönelen figür kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-I.9.9).

Fot. 69: AD-I.9.9 env. numaralı tasvir

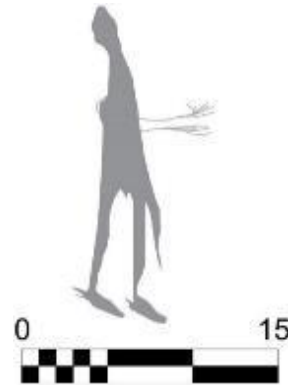

Çiz. 60: AD-I.9.9 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 9.10: Panonun sağ orta kesimindeki insan tasviri ayakta durmakta ve kolları panoya göre sağa doğru dönerek bir şey sunar biçimde verilmiştir. Kazıma tekniğindeki betimleme çizgilerin birbiri üzerinden defalarca geçirilmesiyle oluşturulmuştur (Env. numarası: AD-I.9.10).

Fot. 70: AD-I.9.10 env. numaralı tasvir

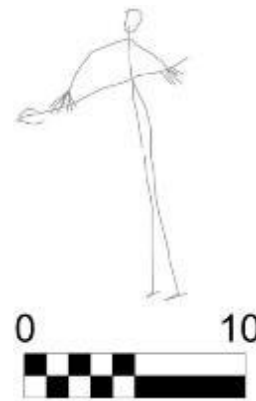

Çiz. 61: AD-I.9.10 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 9.11: Panonun orta sağ kısmındaki insan tasviri kolları iki yana açık biçimde ayakta durmaktadır. Elinde tuttuğu mızrak olması muhtemel silahı solundaki kareye yakın alan içerisindeki insan figürüyle temas halindedir. Kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-I.9.11).

Fot. 71: AD-I.9.11 env. numaralı tasvir

Çiz. 62: AD-I.9.11 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 9.12: Kaya yüzeyinin orta sağ bölümündeki dörtgen bir alan içerisinde yerleştirilen tasvirin baş kısmından etrafa ışın demeti şeklinde çıkan çizgiler bulunmaktadır. Gözleri abartılı biçimde büyüktür. Kollar iki yana yatay konumda açıktır. Bacaklarından biri çizilmeyen betimleme kazıma tekniğidir (Env. numarası: AD-I.9.12).

Fot. 72: AD-I.9.12 env. numaralı tasvir

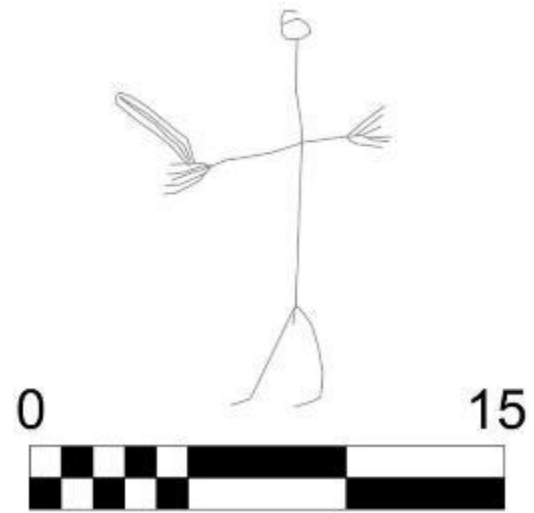

Çiz. 63: AD-I.9.12 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 9.13: Figür kaya bloğunun sol yukarı bölümündedir. Kareye yakın bir mekân içerisindeki kolları iki yana açık insan tasviridir. Sol elinde kılıç benzeri silah tutmaktadır. Sağındaki mızraklı insan tarafından hedef alınmıştır. Kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-I.9.13).

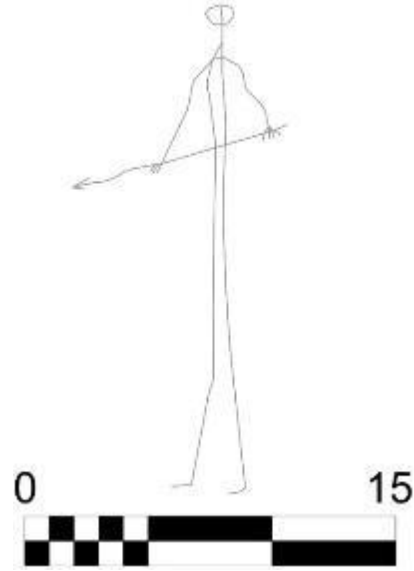

Fot. 73: AD-I.9.13 env. numaralı tasvir

Çiz. 64: AD-I.9.13 env. numaralı tasvirin çizimi

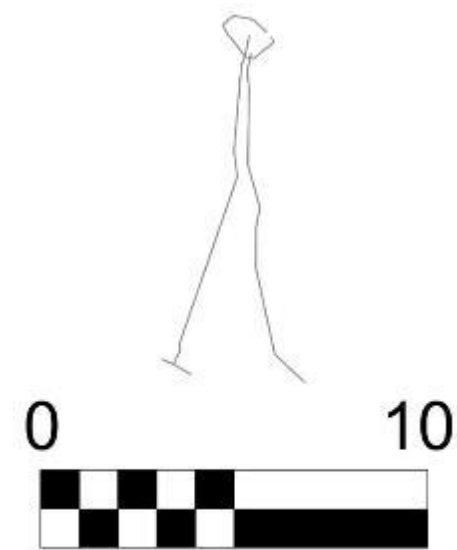
Tasvir 9.14: Kaya yüzeyinin sol yukarı bölümündeki insan figürü elinde mızrak olması muhtemel silah taşımaktadır. Hemen sağındaki insan figürüne doğrulttuğu mızrakla sola dönük verilmiştir. Figürün gövdesi kareye yakın şeklin hatlarıyla kesişmektedir. Kazıma tekniğiyle yapılmıştır (Env. numarası: AD-I.9.14).

Fot. 74: AD-I.9.14 env. numaralı tasvir

Çiz. 65: AD-I.9.14 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 9.15: Solundaki insan figürüyle birlikte kaya yüzeyinin sol yukarı bölümündeki insan tasviridir. Baş kısmı yuvarlak şekillidir. Kolları tespit edilemeyen figürün bacakları ve ayakları belirgindir. Sola dönük vaziyetteki figür kazıma tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.9.15).

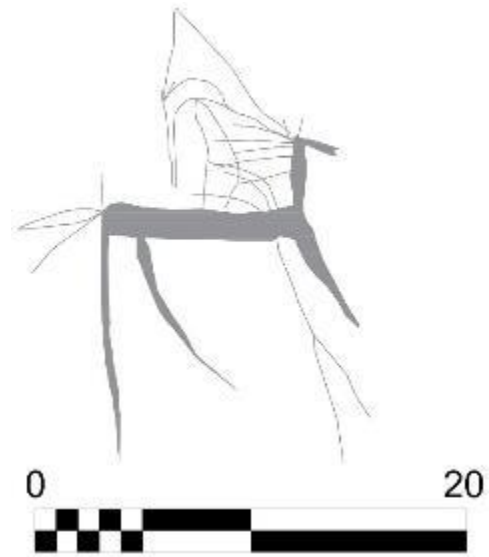
Fot. 75: AD-I.9.15 env. numaralı tasvir

Çiz. 66: AD-I.9.15 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 9.16: Baş, boyun, bacaklarının duruşu, kuyruk gibi özellikleri itibariyle at olarak tanımlanan tasvirin sırtında binicisi stilize biçimde verilmiştir. Süvari olarak adlandırılan betimleme panonun sol orta kenarındadır. Atın karın kısmından aşağıya doğru belirli aralıklarla yapılmış beş yan yana üçlü çentik yer alır. Bunlar atın kanının aktığını gösteren çizgiler olmalıdır. Betimleme kazıma tekniğinde meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.9.16).

Fot. 76: AD-I.9.16 env. numaralı tasvir

Çiz. 67: AD-I.9.16 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 9.17: Bacaklarının duruşu, kuyruğunun şekli, gövde özellikleri nedeniyle türünü tespit edemediğimiz hayvan olarak tanımladığımız figür kaya yüzeyinin sağ kenarındadır. Baş kısmı belirgin olmadığı için türü tespit edilememiştir. Kuyruğu panoya göre sol kısımdadır. Çizgilerin birbiri üzerinden defalarca geçirilmesiyle meydana getirilen kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-I.9.17).

Fot. 77: AD-I.9.17 env. numaralı tasvir

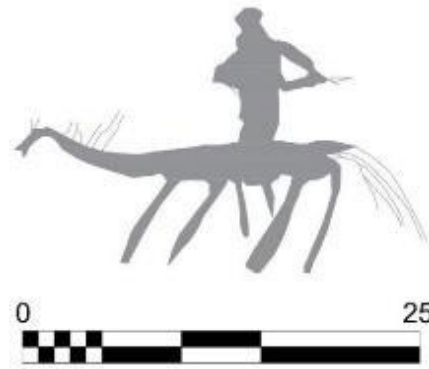

Çiz. 68: AD-I.9.17 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 9.18: Baş, kuyruk, toynak, gövde özellikleri gibi noktalardan hareketle at olarak tanımladığımız hayvanın üzerinde binicisi kolları belinde bağlı biçimde verilmiş ve bacakları atın gövdesinden aşağıya sarkmaktadır. Betimleme panonun orta bölümünde konumlanırken sola yönelmektedir. Atın kuyruğu saçaklanan bir görünümde verilmiştir. Tasvir çizgilerin birbiri üzerinden geçirilmesiyle oluşturulmuş kazıma tekniğinde meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.9.18).

Fot. 78: AD-I.9.18 env. numaralı tasvir

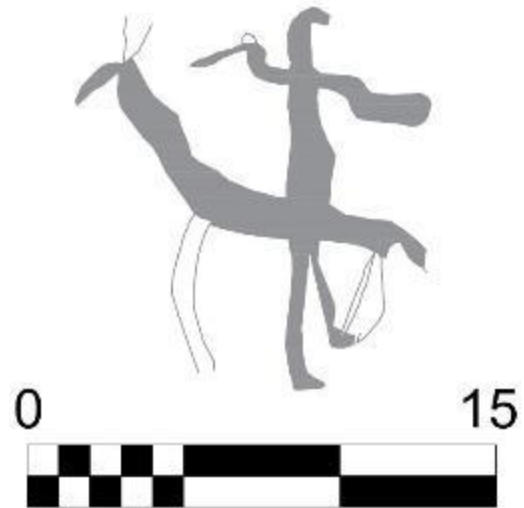

Çiz. 69: AD-I.9.18 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 9.19: Fiziksel özellikleri, baş, boyun, kuyruk gibi uzuvları sebebiyle at olarak tanımladığımız hayvanın sırtında binicisi bulunur. Panonun orta sol kısmına konumlanan süvari tasviri sol elinde kılıç benzeri eşya taşımaktadır. Binicinin bacakları atın gövdesinden aşağıya devam ederek atın ayak hizasını geçtikten sonra sonlanır. Atın hafif yukarıya doğru şaha kalkmak üzereyken verildiği görülmektedir. Çizgilerin birbiri üzerinden geçirilmesiyle oluşturulan kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-I.9.19).

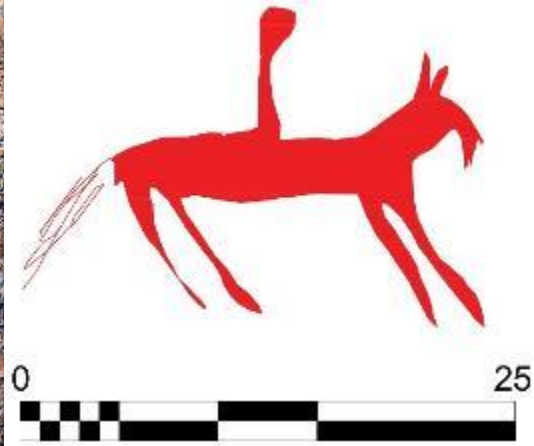

Fot. 79: AD-I.9.19 env. numaralı tasvir

Çiz. 70: AD-I.9.19 env. numaralı tasvirin çizimi

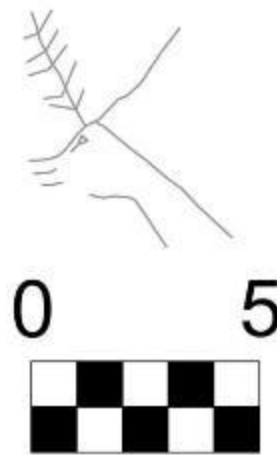
Tasvir 9.20: Baş ve kulaklarındaki detaylarla birlikte gövde özellikleri sebebiyle at olarak tanımladığımız tasvirin sırtında stilize edilmiş baş kısmı yuvarlak binicisi görülmektedir. Atın tüm bacakları aynı açıyla çizilmiştir ve durağan bir görünüme sahiptir. Sağa dönük verilen tasvir kazıma tekniklidir (Env. numarası: AD-I.9.20).

Fot. 80: AD-I.9.20 env. numaralı tasvir

Çiz. 71: AD-I.9.20 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 9.21: Baş kısmından yukarıya doğru çıkan iki çizginin "V" formunu oluşturması ve bu çizgilerden soldakinden çıkan daha küçük simetrik diyebileceğimiz çentiklerden oluşan şeklin geyik boynuzuna benzemesi tasviri geyik olarak tanımlamamızı sağlamıştır. Baş kısmında ağız ve göz detayları işlenmiştir. Ancak gövdesinin hatları rastgele çizilmiş konturlar nedeniyle tanımlanamamıştır. Kazıma teknikli geyiğin başı panoya göre sola dönüktür (Env. numarası: AD-I.9.21).

Fot. 81: AD-I.9.21 env. numaralı tasvir

Çiz. 72: AD-I.9.21 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 9.22: Boynuzlarının şekli ve bir önceki geyik tasviriyle benzerliğinden hareketle geyik olarak tanımladığımız hayvan panonun orta bölümünün sol kısmındadır. Yüz ifadesi ve gözleri detaylı işlenmiştir. Ancak boyun kısmını meydana getiren çizgilerin devamı rastgele yapılmış kazımlar nedeniyle tespit edilememiştir (Env. numarası: AD-I.9.22).

Fot. 82: AD-I.9.22 env. numaralı tasvir

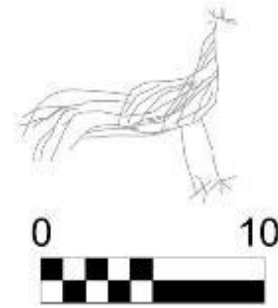

Çiz. 73: AD-I.9.22 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 9.23: Baş kısmındaki ibiği, boynu, kanat, kuyruk, bacak gibi özellikleri nedeniyle kuş olarak tanımladığımız hayvan panonun orta bölümdeki tasvirlerdendir. Betimleme kanatlı ve yırtıcı olmayan kuş şeklinde adlandırılmıştır. Kuyruğunun, kanatlarının ve ayaklarının verilmesi detaylıdır. Kazıma tekniğindeki hayvan panoya göre sağa dönüktür (Env. numarası: AD-I.9.23).

Fot. 83: AD-I.9.23 env. numaralı tasvir

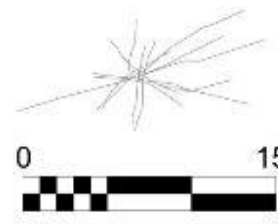

Çiz. 74: AD-I.9.23 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 9.24: Eş merkezli kısa çizgilerle oluşturulan tasvir panoya göre sağ orta bölümdedir. Kazım tekniğiyle meydana getirilen şekille parlak bir cisim güneş/yıldız belirtilmek istenmiştir (Env. numarası: AD-I.9.24).

Fot. 84: AD-I.9.24 env. numaralı tasvir

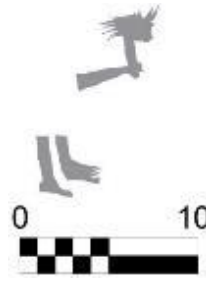
Çiz. 75: AD-I.9.24 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 9.25: Kaya yüzeyinin sağ orta bölümündeki şekil kollarının iki yana açmış bacakları öne doğru belirgin çizilen insan olarak tanımlanmıştır. Nokta vuruş tekniğindedir (Env. numarası: AD-I.9.25).

Fot. 85: AD-I.9.25 env. numaralı tasvir Çiz. 76: AD-I.9.25 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 9.26: Panonun sağ aşağı kenarındaki gövde ve baş kısmı kayanın yüzeyinin kırılması nedeniyle tespit edilemeyen insan tasviri elinde etrafına ışın demeti şeklinde çizgiler saçılan bir nesne taşımaktadır. Nesnenin mahiyeti tam olarak anlayışlamamıştır. Panoya göre sağa dönük betimleme kazıma tekniğinde çizgilerin birbiri üzerinden defalarca geçirilmesiyle oluşturulmuştur (Env. numarası: AD-I.9.26).

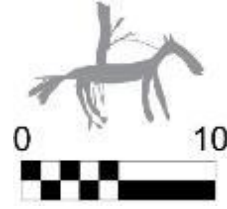
Fot. 86: AD-I.9.26 env. numaralı tasvir Çiz. 77: AD-I.9.26 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 9.27: Binicisinin ardında yük benzeri bir form görülen hayvan figürü baş, kulak, kuyruk, gövde, toynak benzeri özellikleri sebebiyle at olarak tanımlanmıştır. Süvari tasviri kaya yüzeyinin sağ aşağı kenarına konumlanmaktadır ve binicisi havaya kaldırdığı elinde kılıç savururken çizilmiştir. Diğer eliyle de atın yularını kontrol eden binici panoya göre sağa yönelmiştir. Tasvir kazıma tekniğinde çizgilerin birbiri üzerinden defalarca geçirilmesiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.9.27).

Fot. 87: AD-I.9.27 env. numaralı tasvir Çiz. 78: AD-I.9.27 env. numaralı tasvirin çizimi

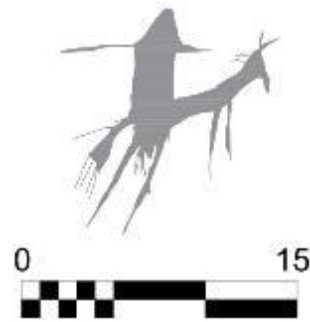
Tasvir 9.28: Kuyruğunun biçimi, toynakları gövde özellikleri nedeniyle at olarak tanımladığımız hayvanın sırtında yularları tutar vaziyette binicisi görülmektedir. Süvari olarak tanımlanan figür panoya göre sağa yönelmiştir. Betimleme kazıma tekniğinde çizgilerin birbiri üzerinden geçirilmesiyle oluşturulmuştur (Env. numarası: AD-I.9.28).

Fot. 88: AD-I.9.28 env. numaralı tasvir

Çiz. 79: AD-I.9.28 env. numaralı tasvirin çizimi

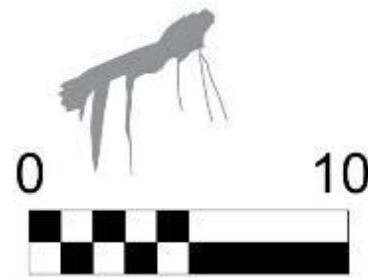
Tasvir 9.29: Kuyruğunun şekline, bacak, boyun ve baş kısımlarının biçimine ayrıca benzer örneklerin varlığına istinaden at olarak tanımladığımız hayvanın binicisi kısmen patina tabakasıyla kaplandığı için tanımlaması oldukça güçtür. Panoya göre sağa yukarı yönlü hareket halindeymiş gibi çizilen süvari tasviri kazıma tekniğinde çizgilerin birbiri üzerinden defalarca geçirilmesiyle oluşturulmuştur (Env. numarası: AD-I.9.29).

Fot. 89: AD-I.9.29 env. numaralı tasvir

Çiz. 80: AD-I.9.29 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 9.30: Yüzeyin sağ aşağı kenarındaki ön-arka bacakları, gövde ve kuyruğu tespit edilen, baş ve boyun kısmı görülmeyen hayvan tasvirinin türü tespit edilememiştir. Kazıma tekniğindeki hayvan sağa yukarı yönlü çizilmiştir (Env. numarası: AD-I.9.30).

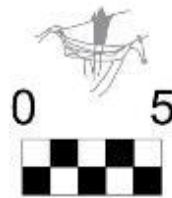
Fot. 90: AD-I.9.30 env. numaralı tasvir

Çiz. 81: AD-I.9.30 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 9.31: Baş kısmı, ağzının açıklığı, boynu, gövdesi bacakları ve kuyruğunun verilmiş şekliyle hareketle at olarak tanımladığımız hayvan figürünün sırtındaki binicisi kolları iki yana açık biçimde verilmiştir. Atın genel görünümü koşar biçimdedir ve kuyruğu panonun sol tarafındadır. Panoya göre sağa yönelen ve panonun sağ aşağı kenarındaki süvari betimlemesi kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-I.9.31).

Fot. 91: AD-I.9.31 env. numaralı tasvir

Çiz. 82: AD-I.9.31 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 9.32: Betimlemenin yönü panoya göre sağa dönüktür. Binicinin başı yuvarlak kolları iki yana yukarıya kalkacak şekilde açık ve sağ elinde yay tutmaktadır. Bindiği hayvanın gövde özellikleri, baş, boyun, kuyruk gibi detaylarının verilmesi at olduğunu göstermektedir. Tasvir çizgilerin birbiri üzerinden defalarca geçirilmesiyle oluşturulmuş kazıma tekniğiyle meydana getirilmiştir. Kaya yüzeyinin sağ alt bölümüne konumlanan süvari tasviri başka bir süvari tasviriyle neredeyse üst üste çizilmiştir. Birbirinden ayırt edebilmek için fotoğraflar filtrelenmiştir. (Env. numarası: AD-I.9.32).

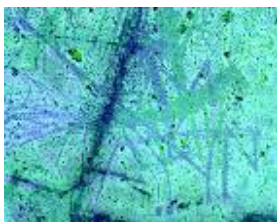

Fot. 92: AD-I.9.32 env. numaralı tasvir

Çiz. 83: AD-I.9.32 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 9.33: Baş, boyun, gövde, toynak, yular, kuyruk gibi detayların verildiği hayvan at olarak tanımlanmıştır. Binicisi sağ eliyle atının yularını da elinde tutmaktadır. Diğer elinde ise bir mızrak taşıyan süvari, üst üste yapılmış süvarilerden ikincisidir. Yönü panoya göre sağa dönük olan tasvirin binicisi çizgilerin birbiri üzerinden defalarca geçirilmesiyle oluşturulmuş kazıma tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.9.33).

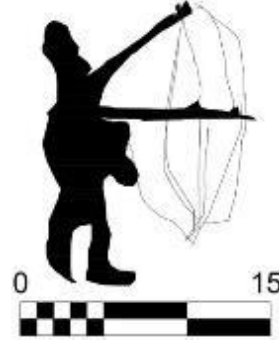

Fot. 93: AD-I.9.33 env. numaralı tasvir

Çiz. 84: AD-I.9.33 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 9.34: Panonun orta aşığı kısmında ayakta durur şekilde verilen insanın elinde atmaya hazır şekilde çizilmiş ok-yay tutmaktadır. Tasvirin gövdesinde nokta vuruş tekniği görülürken ok-yay kısmında kazıma tekniği kullanılmıştır (Env. numarası: AD-I.9.34).

Fot. 94: AD-I.9.34 env. numaralı tasvir

Çiz. 85: AD-I.9.34 env. numaralı tasvirin çizimi

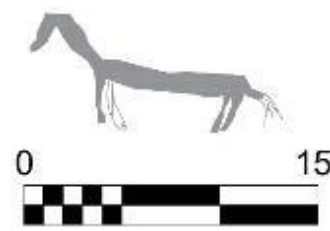
Tasvir 9.35: Kaya yüzeyinin orta aşığı kenarındaki bir elinde mızrak diğer elinde kalkan benzeri nesne taşıdığı ve ayakta durduğu görülen insan figürüdür. Taşıdığı kalkan büyükçe verilirken, mızrağı da oldukça uzun tutulmuştur. Figürün oluşturulmasında önce kazıma çizgilerle konturları ve ana hatları belirlenmiş ve ardından nokta vuruş darbeleriyle belirtilen hatların üzerinden geçilmiştir (Env. numarası: AD-I.9.35).

Fot. 95: AD-I.9.35 env. numaralı tasvir

Çiz. 86: AD-I.9.35 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 9.36: Baş, boyun, bacaklarının verilişi, toynak benzeri uygulamalar ve kuyruğunun şeklinden hareketle at olarak tanımlanan tasvir panoya göre orta aşığı bölümdedir. Sola yönelen tasvir kazıma tekniğinde çizgilerin birbiri üzerinden defalarca geçirilmesiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.9.36).

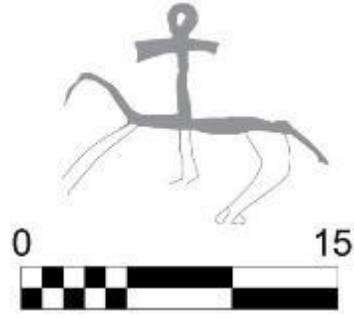
Fot. 96: AD-I.9.36 env. numaralı tasvir

Çiz. 87: AD-I.9.36 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 9.37: Gövde özellikleri, toynakları ve kuyruğunun verilişi sebebiyle at olarak tanımlanan tasvirin sırtında taşıdığı binicisinin kolları iki yana açık şekilde verilmiştir. Atın sağa yöneldiği ve bacaklarının duruşundan anlaşıldığı kadarıyla hareket halinde verilmek istendiği görülmektedir. Tasvir kazıma çizgilerle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.9.37).

Fot. 97: AD-I.9.37 env. numaralı tasvir

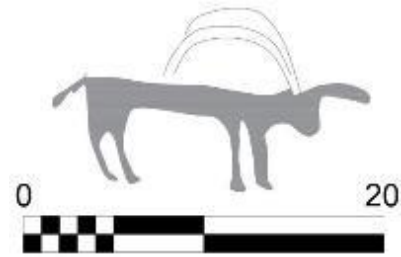

Çiz. 88: AD-I.9.37 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 9.38: Tasvir panonun aşağı orta kenarına konumlanır ve yönü panoya göre sağa dönüktür. Başının, boynuzlarının ve toynaklarının şekliyle hareketle hayvanın keçi olduğu görülmektedir. Kazıma tekniğinde çizgilerin birbiri üzerinden defalarca geçirilmesiyle oluşturulmuştur (Env. numarası: AD-I.9.38).

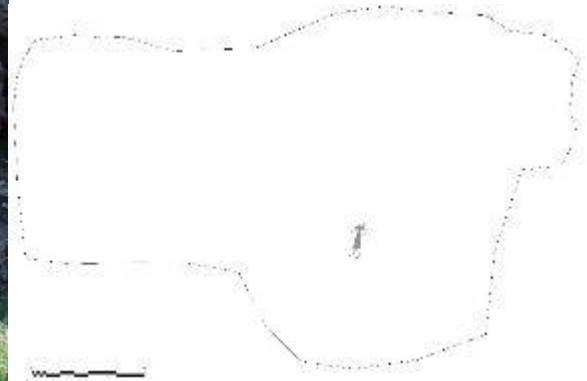

Fot. 98: AD-I.9.38 env. numaralı tasvir

Çiz. 89: AD-I.9.38 env. numaralı tasvirin çizimi

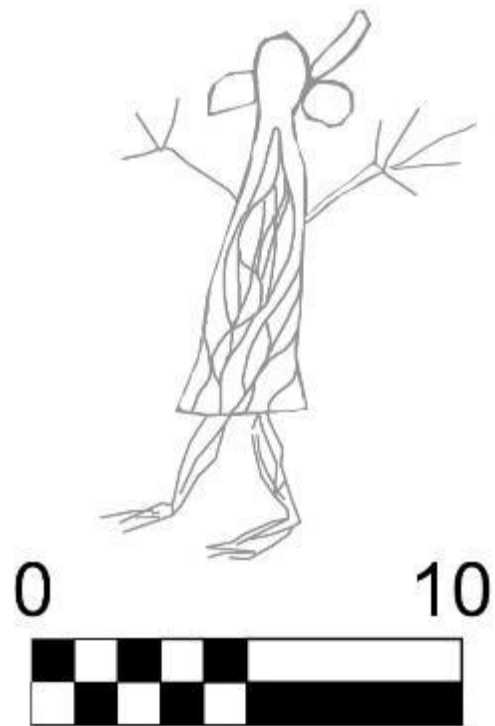
10 Numaralı pano: Yer seviyesinden başlayan pano 203x140 cm. ölçülerindedir. Yüzey pürüzsüz bir görünümdeydir. Kahverengi ve gri patina ağırlıklıdır. Kaya yüzeyinde tek tasvir tespit edilmiştir (Env. numarası: AD-I.10).

Fot. 99: AD-I.10 env. numaralı pano

Çiz. 90: AD-I.10 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 10.1: Kafasında başlığı bulunan tasvirin kolları iki yana yukarıya doğru açıktır ve elleri bulunmaktadır. Parmakları abartılı biçimde büyük verilmiştir. Kafası, gövdesi, bacak ve ayaklarında desen benzeri uygulamalar kam kıyafeti giydiğini düşündürür. Kaya yüzeyinin orta bölümündeki tasvir insana aittir. Kazıma tekniğindeki betimleme panoya göre sola dönüktür (Env. numarası: AD-I.10.1).

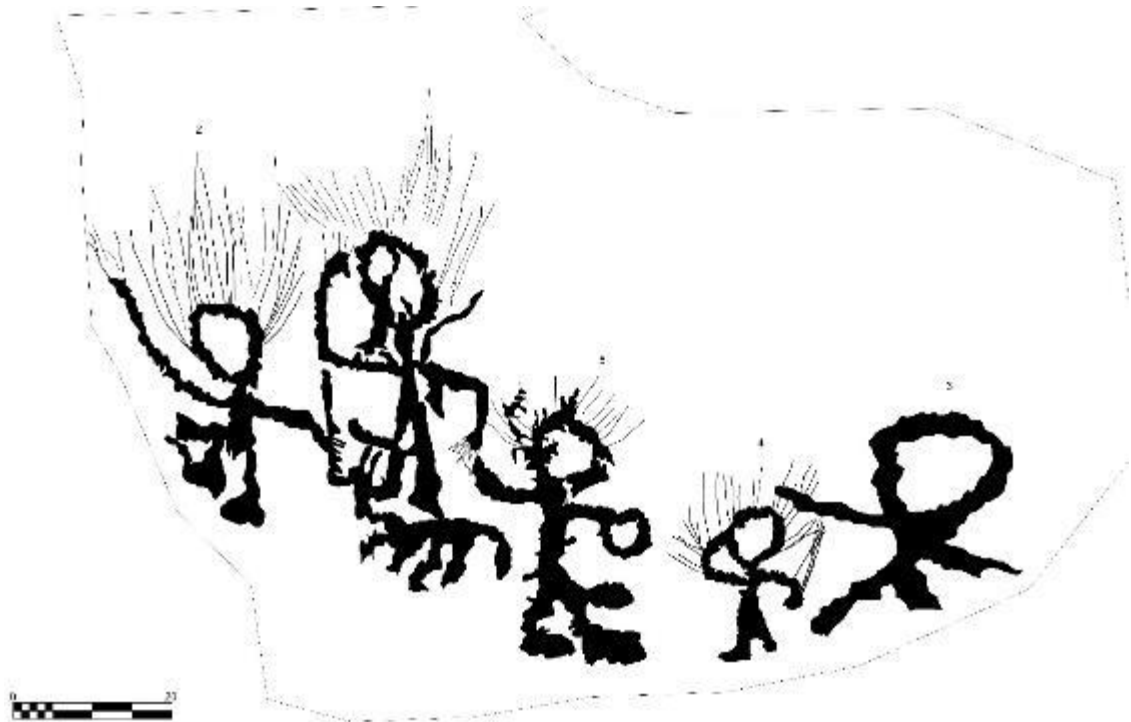
Fot. 100: AD-I.10.1 env. numaralı tasvir

Çiz. 91: AD-I.10.1 env. numaralı tasvirin çizimi

11 Numaralı pano: Pano zamanında kolay ulaşılabilecek konumdayken etrafına düşen kayalar neticesinde daha düşük kotta kalmıştır ve tespit edilmesi güç bir noktada bulunmaktadır. Yüzeyindeki tasvirlerin toprak altına devam ettiği görülen pano yer seviyesinden başlamaktadır. 89x60 cm. ölçülerindedir. Ancak bu ölçüler yapılacak kazı çalışması sonucunda değişebilir. Yüzey pürüzsüz bir görünümündedir. Kahverengi patina yüzeyde hâkimdir. Kaya yüzeyinde beş tasvir tespit edilmiştir (Env. numarası: AD-I.11).

Fot. 101: AD-I.11 env. numaralı pano

Çiz. 92: AD-I.11 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 11.1: Kaya yüzeyinin sol yukarı kısmındaki figür başı daire biçimindeki bir konturla belirtilmiştir. Başının etrafına çentikler yapılarak ışık saçan bir görüntü verilmiştir. İki yana açık kollarından soldaki yukarıya diğeri aşağıya dirsekten sonra kırılarak bakmaktadır. Parmakları çentiklerle şekillendirilirken, cinsel organı abartılı biçimde verilmiştir. Panoya göre ayaklarından soldaki hayvanın baş kısmındayken diğeri sırtına basar biçimdedir. Sirtında ayakta durduğu hayvanın gövde özellikleri, baş, kuyruk, toynak gibi detayları at olduğunu göstermektedir. Süvari olduğunu düşündüğümüz tasvirin önce kazıma tekniğiyle hatlarının çizildiği ve sonrasında nokta vuruş tekniğiyle tasvirlerin belirginleştirildiği görülmektedir (Env. numarası AD-I.11.1).

Fot. 102: AD-I.11.1 env. numaralı tasvir Çiz. 93: AD-I.11.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 11.2: Panonun sağ yukarı köşesindeki tasvir başından ışıklar saçan biçimde kolları iki yana açık olarak sola doğru hareket eder biçimde verilmiştir. Baş kısmı daire formu kontura sahiptir ve kontur içerisindeki yüzey dökülmemiştir. Panoya göre soldaki kolu dirsekten itibaren yukarıya diğeri koluya aşağıya dönüktür. Sağ elinde mızrak benzeri nesne taşımaktadır. Bacaklarının arasından sola doğru abartılı biçimde cinsel organı belirtilmiştir. Kazıma tekniğiyle çizilen betimlemenin hatları sonrasında nokta vuruş tekniğiyle belirgin hale getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.11.2).

Fot. 103: AD-I.11.2 env. numaralı tasvir Çiz. 94: AD-I.11.2 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 11.3: Baş, kollar, gövde gibi özellikleri belirgin olan tasvir panonun sağ aşağı bölümündedir. Kolları iki yana açıktır. Baş kısmı pano yüzeyindeki diğer insan figürlerindeki gibi daire şeklindeki konturla hakkedilmiştir. Tasvirin bacakları ve gövdesinin bir kısmı toprak altına doğru devam etmektedir. Kazıma tekniğiyle oluşturulan figürün ana hatları sonrasında nokta vuruş darbeleriyle belirginleştirilmiştir (Env. numarası: AD-I.11.3).

Fot. 104: AD-I.11.3 env. numaralı tasvir

Çiz. 95: AD-I.11.3 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 11.4: Kaya yüzeyinin sağ aşağı kısmındaki tasvir başından ışıklar saçan insan tasviridir. Kolları iki yana açıktır. Panoya göre soldaki dirsekten itibaren yukarıya, diğeri ise aşağıya dönüktür. Sola dönük figürün cinsel organı belirgindir. Sağdaki eliyle bir nesne tuttuğu görülmekte ancak o bölümün toprak altında kalması sebebiyle elinde tuttuğu nesnenin türü tespit edilememiştir. Panoya göre sola dönük olan tasvir hem kazıma hem de nokta vuruş tekniktir (Env. numarası: AD-I.11.4).

Fot. 105: AD-I.11.4 env. numaralı tasvir

Çiz. 96: AD-I.11.4 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 11.5: Baş kısmı pano yüzeyindeki diğer insan figürleri gibi daire şeklinde kontura sahip ve başından ışık saçır şekilde çıkan çizgilere sahiptir. Panoya göre sol eli solundaki insan tasvirinin eliyle kesişmektedir. Diğer elinde yuvarlak bir nesne tutmaktadır. Cinsel organı bacaklarının arasından abartılı biçimde çıkarken belirtilmiştir. Panoya göre sağa dönüktür. Önce kazıma tekniğiyle çizilmiş sonrasında nokta vuruş tekniğiyle belirgin hale getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.11.5).

Fot. 106: AD-I.11.5 env. numaralı tasvir

Çiz. 97: AD-I.11.5 env. numaralı tasvirin çizimi

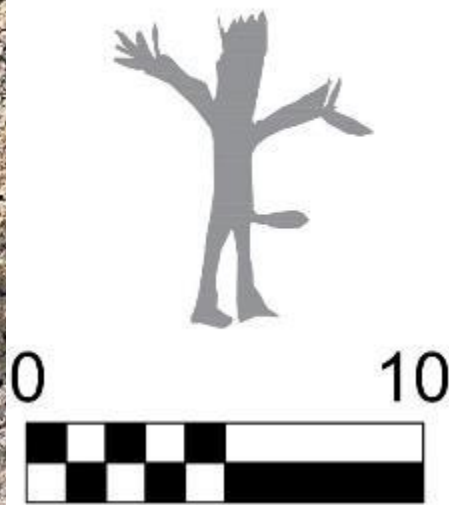
12 Numaralı pano: Pano yer seviyesinden başlamaktadır. 241x140 cm. ölçülerindedir. Yüzey pürüzsüz bir görünümde dir. Kahverengi ve gri patina yüzeyde hâkimdir. Kaya yüzeyinde tek tasvir tespit edilmiştir (Env. numarası: AD-I.12).

Fot. 107: AD-I.12 env. numaralı pano

Çiz. 98: AD-I.12 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 12.1: Başı belirgin olan tasvirin kolları iki yana açık ve havaya kalkıktır. Parmakları çizgilerle belirtilmiştir. Bacaklarının arasından cinsel organı abartılı biçimde çıkmaktadır. Ayaklarının yönünden sağa dönük olduğu anlaşılmaktadır. Kazıma tekniğinde çizgilerin birbiri üzerinden defalarca geçirilmesiyle oluşturulmuştur (Env. numarası: AD-I.12.1).

Fot. 108: AD-I.12.1 env. numaralı tasvir

Çiz. 99: AD-I.12.1 env. numaralı tasvirin çizimi

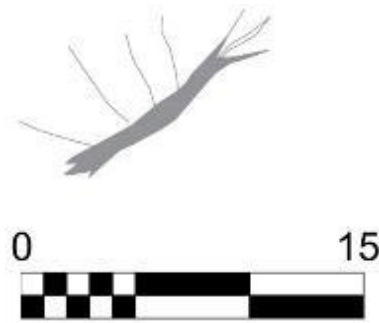
13 Numaralı pano: Pano yerden 110 cm. yükseklikte 108x68 cm. ölçülerindedir. Yüzey pürüzsüz bir görünümündedir. Kahverengi ve gri patina yüzeyde hâkimdir. Kaya yüzeyinde üç tasvir tespit edilmiştir (Env. numarası AD-I.13).

Fot. 109: AD-I.13 env. numaralı pano

Çiz. 100: AD-I.13 env. numaralı panonun çizimi

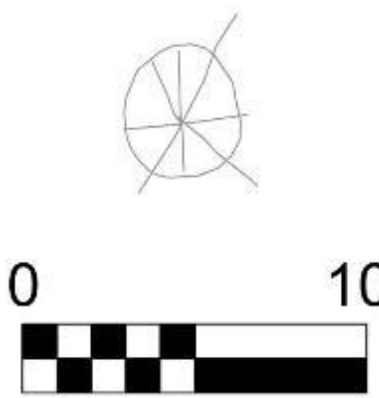
Tasvir 13.1: Kaya yüzeyinin sol orta kenarındaki bacakları yukarıya dönük, baş kısmını belirleyemediğimiz bu nedenle de türünü tespit edemediğimiz hayvan tasviridir. Kuyruk kısmı panoya göre sağ kısımdadır. Kazım tekniğindeki tasvirin hatları çizgilerin birbiri üzerinden defalarca geçirilmesiyle oluşturulmuştur (Env. numarası: AD-I.13.1).

Fot. 110: AD-I.13.1 env. numaralı tasvir

Çiz. 101: AD-I.13.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 13.2: Daire şekilli tasvir panoya göre orta bölümdedir. Daire merkezinden çıkan çizgilerle dilimlere ayrılmış bir görüntüdedir. Kazıma tekniktir (Env. numarası: AD-I.13.2).

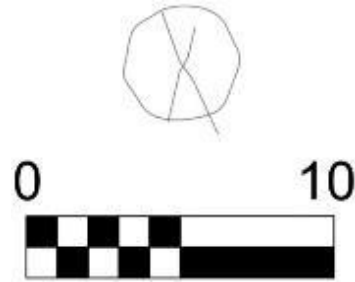
Fot. 111: AD-I.13.2 env. numaralı tasvir

Çiz. 102: AD-I.13.2 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 13.3: Kaya yüzeyinin orta kısmındaki daire şekli merkezinden çıkan çizgilerle dilimlere ayrılmıştır. Oldukça düzgün çizilmiştir. Şablon, pergel veya merkeze yerleştirilen bir çiviye tutturulmuş ip ve ipin diğer ucundaki bir başka çivi veya sivri uçlu nesneyle kazınarak oluşturulmuş gibidir. Kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-I.13.3).

Fot. 112: AD-I.13.3 env. numaralı tasvir

Çiz. 103: AD-I.13.3 env. numaralı tasvirin çizimi

14 Numaralı pano: Yer seviyesinden 45 cm. yükseklikteki pano 35x75 cm. ölçülerindedir. Yüzeyde girinti ve çıkıntılar bulunmaktadır. Ayrıca patina tabakasıyla kaplanmıştır. Kahverengi patina yüzeyde hâkimdir. Kaya yüzeyinde iki tasvir tespit edilmiştir (Env. numarası: AD-I.14).

Fot. 113: AD-I.14 env. numaralı pano

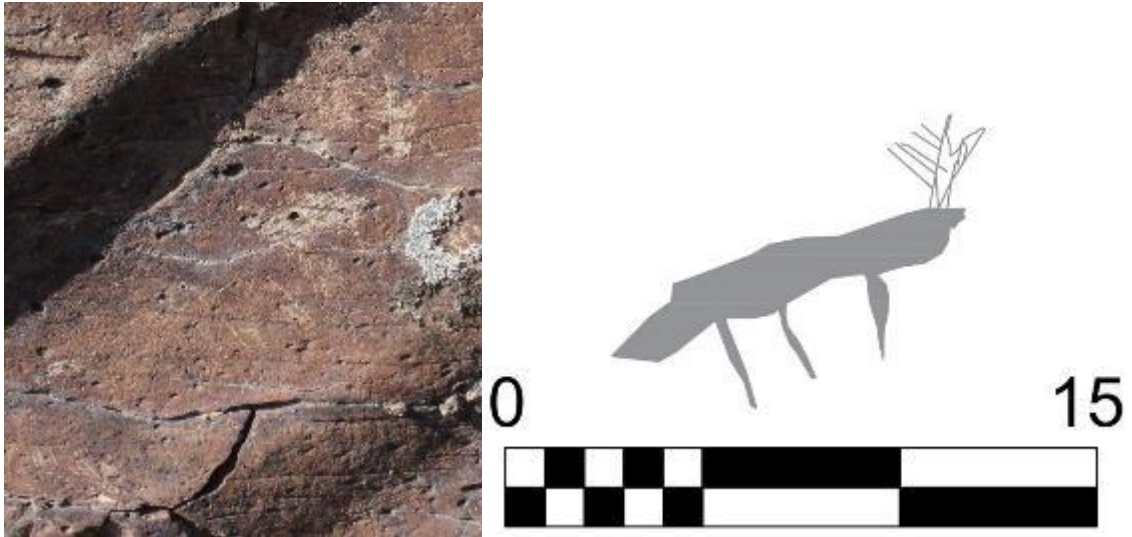
Çiz. 104: AD-I.14 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 14.1: Baş kısmının olduğu bölüm patina tabakasıyla kaplandığı için hangi tür olduğunu tespit edemediğimiz hayvan panonun orta sağ kısmındadır. Bacaklar ve kuyruğu belirgindir. Panoya göre sağa yönelmiştir. Kazıma tekniğinde çizgilerin birbiri üzerinden defalarca geçirilmesiyle oluşturulmuştur (Env. numarası: AD-I.14.1).

Fot. 114: AD-I.14.1 env. numaralı tasvir Çiz. 105: AD-I.14.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 14.2: Kaya yüzeyinin aşağı orta kenarındaki tasvir başının üzerindeki boynuzların şekliyle geyik olarak tanımlanmıştır. Bacakları belirgindir ve kuyruk olduğunu düşündüğümüz çizgiler gövdesinin ardından devam etmektedir. Buna rağmen çizgilerin üzerinde patina tabakası oluşmuştur. Sağa yönelen tasvir kazıma tekniğinde çizgilerin birbiri üzerinden defalarca geçirilmesiyle yapılmıştır (Env. numarası: AD-I.14.2).

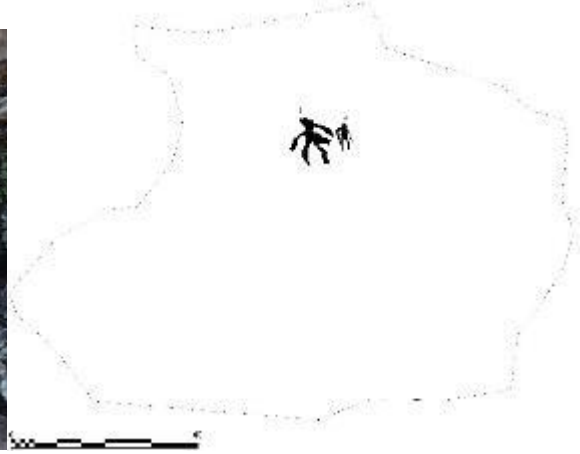

Fot. 115: AD-I.14.2 env. numaralı tasvir Çiz. 106: AD-I.14.2 env. numaralı tasvirin çizimi

15 Numaralı pano: Yer seviyesinden 48 cm. yükseklikteki pano 147x97 cm. ölçülerindedir. Yüzeyde çatlaklar ve biriken kireç tabakası nedeniyle girinti ve çıkıntılar bulunmaktadır. Kahverengi ve siyah patina yüzeyde hâkimdir. Kaya yüzeyinde iki tasvir tespit edilmiştir (Env. numarası: AD-I.15).

Fot. 116: AD-I.15 env. numaralı pano

Çiz. 107: AD-I.15 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 15.1: Panonun yukarı kenarına yakın konumdaki tasvir durağan bir görünümündedir. Baş kısmında sola doğru uzayan kuş gagası biçimli bir form dikkat çeker. Panoya göre sola dönen tasvir nokta vuruş tekniğiyle meydana getirilmiş insan olarak tanımlanmıştır (Env. numarası: AD-I.15.1).

Fot. 117: AD-I.15.1 env. numaralı tasvir

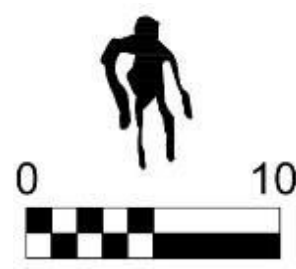

Çiz. 108: AD-I.15.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 15.2: Kolları ve bacakları iki yana açık olan insan tasviri panonun sağ yukarı kısmına konumlanmıştır. Nokta vuruş tekniğindedir (Env. numarası: AD-I.15.2).

Fot. 118: AD-I.15.2 env. numaralı tasvir

Çiz. 109: AD-I.15.2 env. numaralı tasvirin çizimi

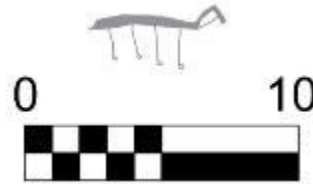
16 Numaralı pano: Yer seviyesinden 55 cm. yükseklikteki pano 70x110 cm. ölçülerindedir. Yüzeyde girinti ve çıkıntılar bulunmaktadır. Sol bölümde rastgele çizilen kazımlar nedeniyle tasvirler güçlkle seçilebilmektedir. Yüzeyde kahverengi patina hâkimdir. Toplam beş tasvir tespit edilmiştir (Env. numarası AD-I.16).

Fot. 119: AD-I.16 env. numaralı pano

Çiz. 110: AD-I.16 env. numaralı panonun çizimi

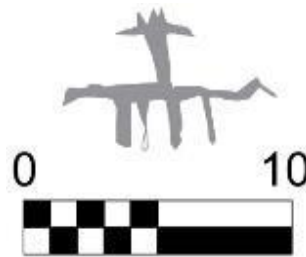
Tasvir 16.1: Panoya göre sağa yönelen tasvirin bacak, boyun, toynak ve kuyruk şeklinden at olduğu söylenebilir. Hayvan olarak tanımlanan tasvir kaya yüzeyinin orta bölümünün aşağı kısmında yer alır. Kazıma tekniğinde çizgilerin birbiri üzerinden defalarca geçirilmesiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.16.1).

Fot. 120: AD-I.16.1 env. numaralı tasvir

Çiz. 111: AD-I.16.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 16.2: Kaya yüzeyinin sol aşağı kesimindeki tasvir fiziksel özelliklerinden dolayı at olarak adlandırılmıştır. Sırtında taşıdığı binicisi oldukça stilizedir. Panoya göre sağa yönelen süvari betimlemesi kazıma tekniğinde çizgilerin birbiri üzerinden defalarca geçirilmesiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.16.2).

Fot. 121: AD-I.16.2 env. numaralı tasvir

Çiz. 112: AD-I.16.2 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 16.3: Panonun orta aşağı kısımdaki çizgiler harfe benzer özellikler göstermektedir. Bu nedenle yazıt olması muhtemeldir. Transkripsiyon önerisi bulunmamaktadır (Env. numarası: AD-I.16.3).

Fot. 122: AD-I.16.3 env. numaralı tasvir

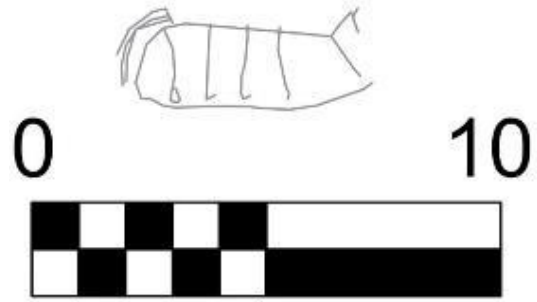

Çiz. 113: AD-I.16.3 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 16.4: Baş, Kulak, boyun, toynak ve kuyruk gibi özellikleri nedeniyle at olarak tanımladığımız tasvir panoya göre orta aşağı kısımda, yazı olması muhtemel çizgilerin altındadır. Boyun kısmından bir direk/ağaç vb. noktaya bağlanmış gibidir. Kuyruk kısmından başlayan bir başka çizgi toynaklarının altından devam ederek boynundan bağlı olduğu kısma kadar ulaşır. Kazıma tekniğindeki betimleme panoya göre sağa dönüktür (Env. numarası: AD-I.16.4).

Fot. 123: AD-I.16.4 env. numaralı tasvir

Çiz. 114: AD-I.16.4 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 16.5: Kulak, baş, boyun, gövde, toynak, kuyruk gibi özellikleri ve benzer örneklerden hareketle at olarak adlandırdığımız tasvir kaya yüzeyinin orta aşağı kenarındadır. Panoya göre sağa yönelen hayvanın toynakları belirgindir. Kazıma tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.16.5).

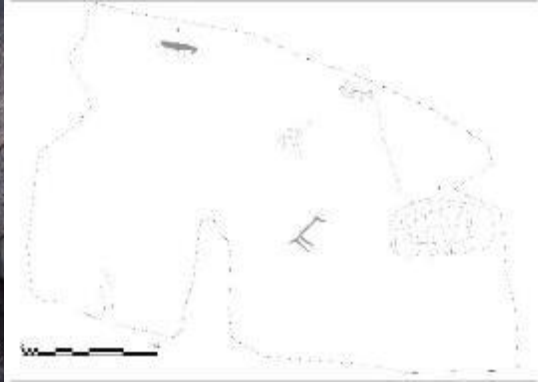

Fot. 124: AD-I.16.5 env. numaralı tasvir

Çiz. 115: AD-I.16.5 env. numaralı tasvirin çizimi

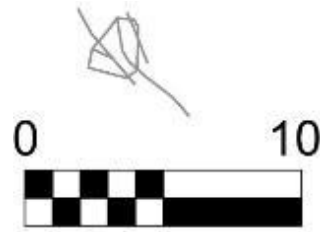
17 Numaralı pano: Yer seviyesinden 55 cm. yükseklikteki pano 138x106 cm. ölçülerindedir. Yüzeyde rastgele çizilen kazımlar oldukça fazladır. Bununla birlikte yüzeyde çatlakların fazlalığı tasvirlerin tespit edilmesini güçleştirmiştir. Yüzeyde koyu kahverengi patina hakimdir. Toplam altı tasvir tespit edilmiştir (Env. numarası AD-I.17).

Fot. 125: AD-I.17 env. numaralı pano

Çiz. 116: AD-I.17 env. numaralı panonun çizimi

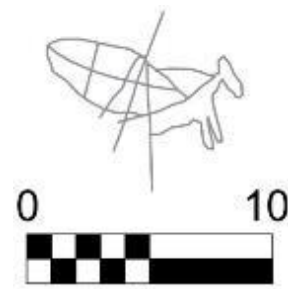
Tasvir 17.1: Panonun sağ yukarı kenarına yakın tasvir ok-yay olarak tanımlanmıştır. Betimlemeden çıkan bir çizgi panonun aşağısına doğru devam ederek geometrik bir şekilde birleşir. Kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-I.17.1).

Fot. 126: AD-I.17.1 env. numaralı tasvir

Çiz. 117: AD-I.17.1 env. numaralı tasvirin çizimi

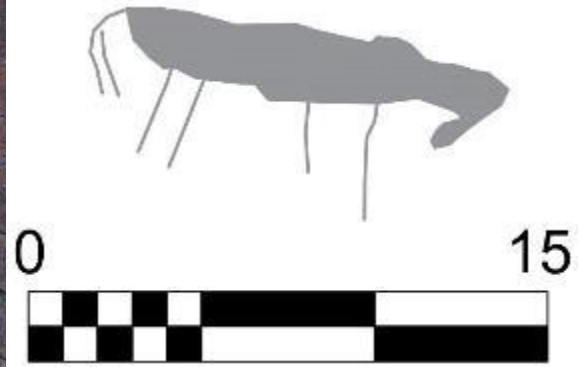
Tasvir 17.2: Süvari olarak tanımlanan tasvir panonun orta bölümün yukarı kenarındaki baş boyun, bacak ve gövde özellikleri sebebiyle at olarak tanımlanmış ve sırtında geometrik özellikler gösteren kıyafetiyle binicisi stilize biçimde verilmiştir. Binicinin gövdesi tek çizgilerle oluşturulurken üçgen bir görünüme sahiptir. Kıyafet benzeri çizgiler gövde etrafında elips şeklinde bir görüntü oluşturmaktadır. Atın arka bacakları ve muhtemel kuyruğu patina tabakası altında kaldığı için tespit edilememiştir. Kazıma tekniğindeki tasvir panoya göre sağa dönüktür (Env. numarası: AD-I.17.2).

Fot. 127: AD-I.17.2 env. numaralı tasvir

Çiz. 118: AD-I.17.2 env. numaralı tasvirin çizimi

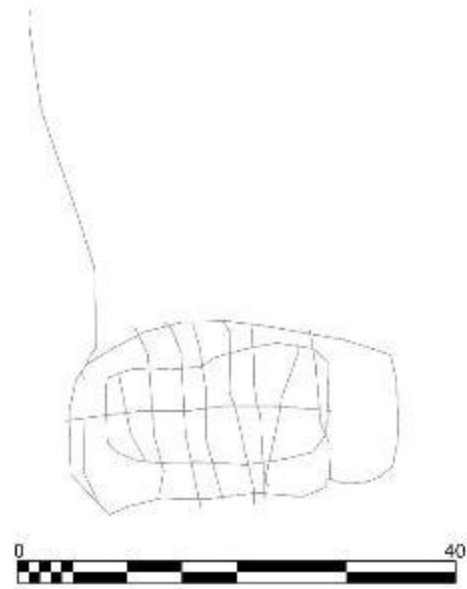
Tasvir 17.3: Kaya yüzeyinin sol yukarı kenarındaki tasvir gövde, boyun, kuyruk ve bacak özellikleri sebebiyle at olarak tanımlanmıştır. Betimlemenin baş kısmı, bacaklarının bir kısmı koyu kahverengi bir patina tabakası altında kalmıştır. Panoya göre sağa dönük hayvan kazıma tekniğinde çizgilerin birbiri üzerinden defalarca geçirilmesiyle oluşturulmuştur (Env. numarası: AD-I.17.3).

Fot. 128: AD-I.17.3 env. numaralı tasvir

Çiz. 119: AD-I.17.3 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 17.4: Panonun sağ bölümünü kaplayan geometrik şekildedir. Buradan çıkan bir çizgi 17.1 numaralı tasvirle yukarıda kesişmektedir. Dikey ve yatay düzlemde çizgilerin birbirini kesmesiyle meydana getirilmiştir. Kazıma tekniğidir (Env. numarası: AD-I.17.4).

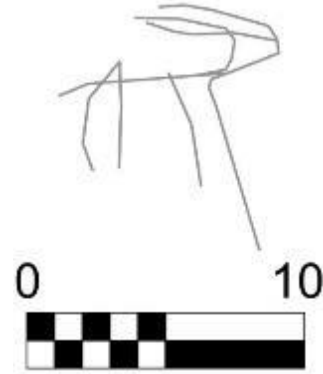
Fot. 129: AD-I.17.4 env. numaralı tasvir

Çiz. 120: AD-I.17.4 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 17.5: Başından çıkan yay biçimli çizgilerin keçi boynuzuna benzemesi sebebiyle keçi olarak adlandırılan tasvir kaya yüzeyinin sol kısmında konumlanmaktadır. Tasvirin tamamında ince çizgiler kullanılmıştır. Panoya göre sağa dönük tasvir kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-I.17.5).

Fot. 130: AD-I.17.5 env. numaralı tasvir

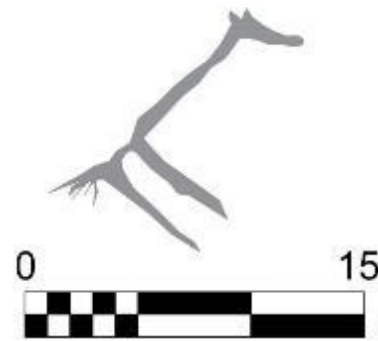

Çiz. 121: AD-I.17.5 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 17.6: Kuyruğu oldukça belirgin, ön bacakları net olmayan baş kısmı ve boyun özellikleri nedeniyle hayvan tasviri at olarak tanımlanmıştır. Kazıma tekniğinde çizgiler birbiri üzerinden defalarca geçirilerek meydana getirilen tasvir panoya göre sağa yukarı yönüne dönüktür (Env. numarası: AD-I.17.6).

Fot. 131: AD-I.17.6 env. numaralı tasvir

Çiz. 122: AD-I.17.6 env. numaralı tasvirin çizimi

18 Numaralı pano: Yerden 20 cm. yükseklikteki pano 120x82 cm. ölçülerindedir. Yüzeide koyu kahverengi patina hakimdir. Rastgele çizilmiş birçok kazıma burada da betimlemelerin tespitini zorlaştırmaktadır. Patina tabakası altında kalan bazı figürlerde görülmektedir. Toplam üç tasvir tespit edilmiştir (Env. numarası AD-I.18).

Fot. 132: AD-I.18 env. numaralı pano

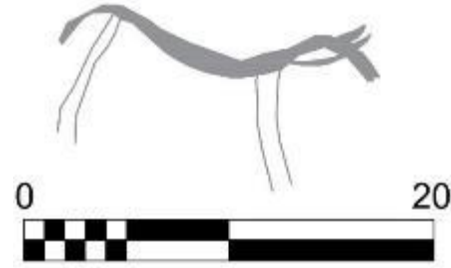

Çiz. 123: AD-I.18 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 18.1: Tasvir kulakları boynu, kuyruk şekli, gövde özellikleri nedeniyle at olarak tanımlanmıştır. Ön ve arka bacakları oldukça çizgisel üslupta verilmiştir. Öne doğru hareket halindeki hayvan panonun orta kısmındadır. Kazıma tekniğindeki betimleme panoya göre sağa yönelmiştir (Env. numarası: AD-I.18.1).

Fot. 133: AD-I.18.1 env. numaralı tasvir

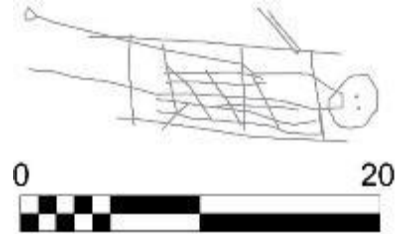

Çiz. 124: AD-I.18.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 18.2: Yatay düzlemde çizilen insan betimlemesi panonun sol orta kenarına yakın konumdadır. Başı panoya göre sağda kalırken kolları gövdesi üzerinde yatay biçimde durmaktadır. Tasvir dörtgen bir nesne üzerinde yatar görünümündedir. Kazıma tekniklidir (Env. numarası: AD-I.18.2).

Fot. 134: AD-I.18.2 env. numaralı tasvir

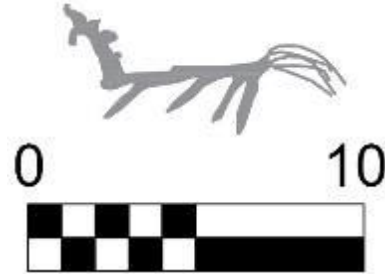

Çiz. 125: AD-I.18.2 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 18.3: Baş, boyun, gövde özellikleri, kuyruğunun bitiriliş Őklinden hareketle at olarak tanımlanan çizim yüzeyin aşağı orta kenarına yakın konumdadır. Panoya göre sola yönelen tasvirin baş ve n bacaklarının bir kısmı kahverengi patina tabakasıyla kaplanmıştır. Kuyruğu belirgindir. Kazıma tekniğindeki çizgiler, birbiri üzerinden defalarca geçirilmiştir (Env. numarası: AD-I.18.3).

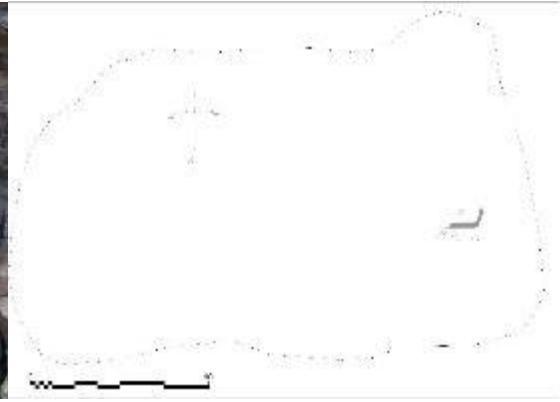
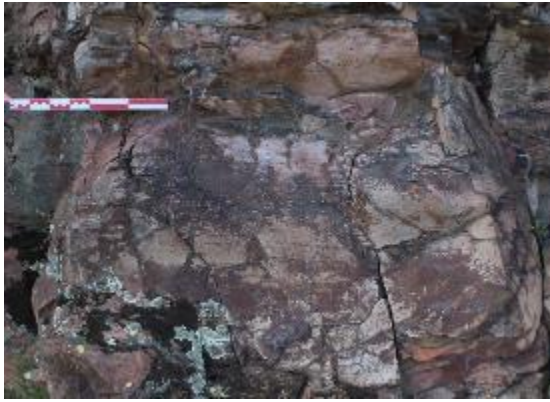

Fot. 135: AD-I.18.3 env. numaralı tasvir

iz. 126: AD-I.18.3 env. numaralı tasvirin izimi

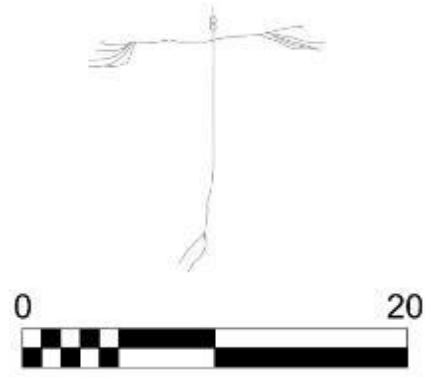
19 Numaralı pano: Ana kaya seviyesinden başlayan pano 109x65 cm. ölçülerindedir. Yüzejde açık ve koyu kahverengi patina hâkimdir. Patina tabakası altında kalan bazı figürlerin tespiti güçtür. Toplam iki tasvir tespit edilmiştir (Env. numarası AD-I.19).

Fot. 136: AD-I.19 env. numaralı pano

Çiz. 127: AD-I.19 env. numaralı panonun çizimi

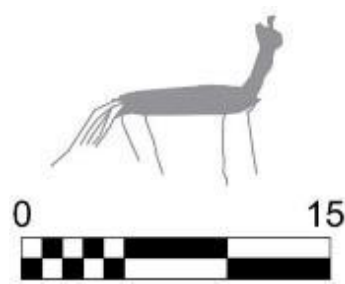
Tasvir 19.1: İnce çizgilerle belirtilmiş oldukça stilize verilen insan tasviri panoya göre sol orta bölümdedir. Kazıma tekniğindeki tasvirin sol eli ve parmakları oldukça abartılı biçimde verilmiştir. Bacakları iki yana açıktır ve kısa tutulmuştur (Env. numarası: AD-I.19.1).

Fot. 137: AD-I.19.1 env. numaralı tasvir

Çiz. 128: AD-I.19.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 19.2: Kaya yüzeyinin sağ aşağı kenarındaki tasvir baş, boyun şekli ve gövde özellikleri, kuyruğunun verilışı sebebiyle at olarak tanımlanmıştır. Panoya göre sağa yönelen tasvirin baş kısmı kısmen patina tabakası altında kalmaktadır. Kazıma tekniğindeki çizgiler birbiri üzerinden defalarca geçirilmiştir (Env. numarası: AD-I.19.2).

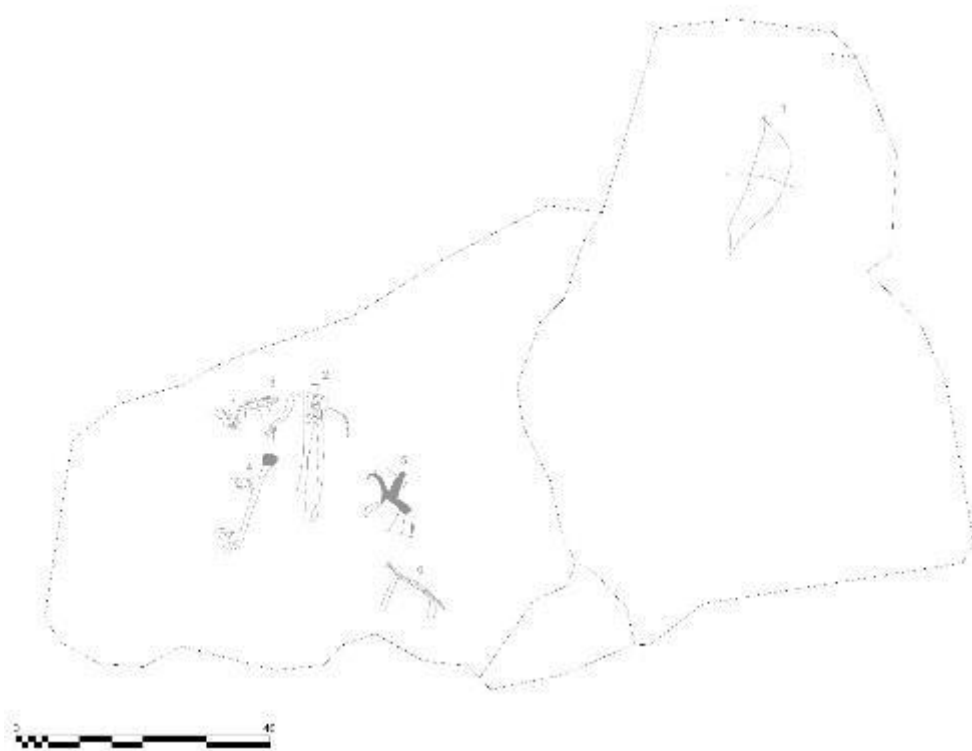
Fot. 138: AD-I.19.2 env. numaralı tasvir

Çiz. 129: AD-I.19.2 env. numaralı tasvirin çizimi

20 Numaralı pano: Ana kaya seviyesinden başlayan panonun orta bölümünde oldukça büyük bir tahribat dikkat çeker. Aynı zamanda yüzeyde koyu renkli kahverengi ve siyah patina hâkimdir. Bu nedenle tasvirlerin tespiti zorlaşmaktadır. Pano 156x182 cm. ölçülerindedir. Toplam altı tasvir tespit edilmiştir (Env. numarası AD-I.20).

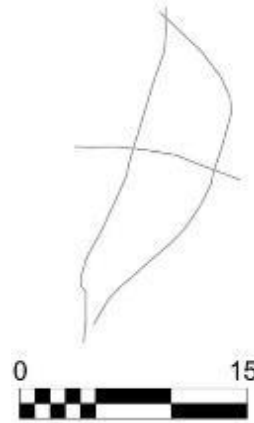

Fot. 139: AD-I.20 env. numaralı pano

Çiz. 130: AD-I.20 env. numaralı panonun çizimi

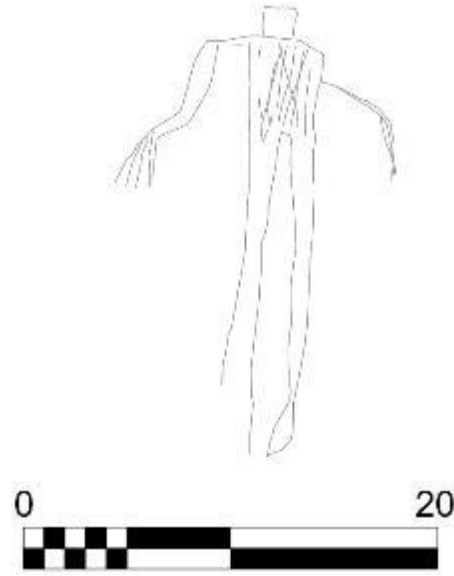
Tasvir 20.1: Ok-yay biçimindeki tasvir panonun sağ yukarı kenarındadır. Kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-I.20.1).

Fot. 140: AD-I.20.1 env. numaralı tasvir

Çiz. 131: AD-I.20.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 20.2: Güçlkle tespit edilen tasvir gövde özellikleri sebebiyle stilize insan olarak adlandırılmıştır. Baş kısmı dörtgen biçimli tasvir panoya göre sol orta bölüme konumlanır. Kolları iki yana açıktır. Sol eli seçilebilirken diğeri tespit edilememiştir. Kazıma teknikli tasvir panoya göre sola dönük gibidir (Env. numarası: AD-I.20.2).

Fot. 141: AD-I.20.2 env. numaralı tasvir

Çiz. 132: AD-I.20.2 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 20.3: Panonun sol orta kenarındaki tasvirin başından çıkan çizgilerin geyik boynuzunu hatırlatması, gövde özellikleri sebebiyle geyik olarak tanımlanmıştır. Gövdesinin arka kısmı ve arka bacakları patina tabakası altında kalan tasvir panoya göre sola dönük ve otlanır bir görünümde verilmiştir. Kazıma tekniğindeki hayvanın çizgileri birbiri üzerinden defalarca geçirilerek meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.20.3).

Fot. 142: AD-I.20.3 env. numaralı tasvir

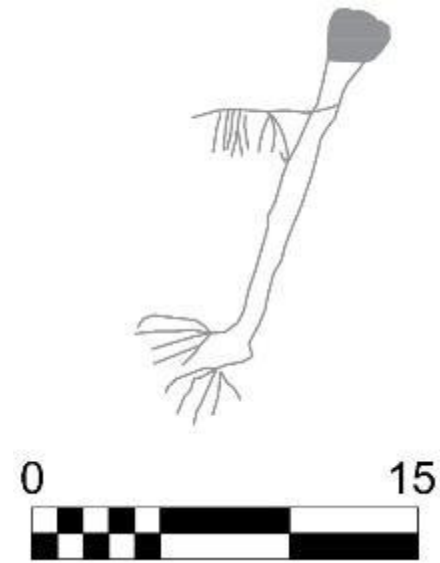

Çiz. 133: AD-I.20.3 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 20.4: Baş, kol, gövde ve ayakları seçilen tasvir stilize edilmiş insan tasviri olarak tanımlanmıştır. Ellerinin parmakları aşağıya dönük biçimde püskül gibi verilmiştir. Panonun sol orta kenarında yer alan betimlemenin ayak ve el parmakları çizgi şeklinde oldukça büyük verilmiştir. Tasvir kazıma tekniğidir (Env. numarası: AD-I.20.4).

Fot. 143: AD-I.20.4 env. numaralı tasvir

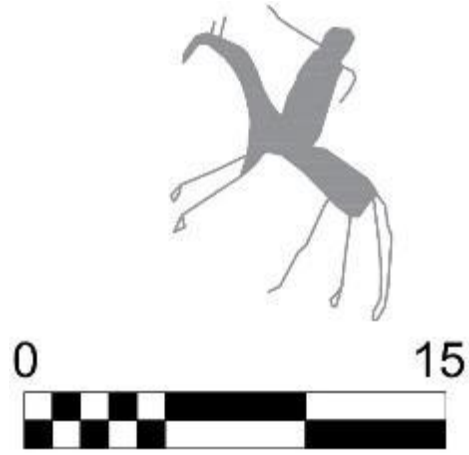

Çiz. 134: AD-I.20.4 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 20.5: Görüntü filtrelenerek ortaya konan tasvirin baş kısmı, gövdesi üzerinde bulunan desenler, toynakları, kuyruk şekli gibi özellikleri dolayısıyla at olarak tanımlanmıştır. Sırtında binicisi bir kolu öne doğru uzanır şekilde verilmiştir. Kaya yüzeyinin orta bölümündedir. Kazıma tekniğindeki betimleme panoya göre sağa yukarıya hareket halinde verilmiştir (Env. numarası: AD-I.20.5).

Fot. 144: AD-I.20.5 env. numaralı tasvir

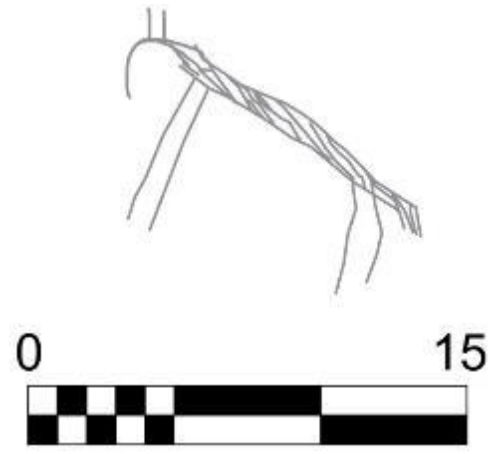

Çiz. 135: AD-I.20.5 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 20.6: Baş boyun, kuyruk gibi fiziksel özellikleri nedeniyle at olarak tanımlanan hayvan betimlemesi panonun aşağı orta kenarına yakın konumdadır. Panoya göre sola yönelen hayvanın kazıma teknikli gövdesinde desen benzeri çizgiler de bulunur. Sırt kısmında taşıdığı eyerin çizgileri olduğunu düşündüğümüz uygulama mevcuttur (Env. numarası: AD-I.20.6).

Fot. 145: AD-I.20.6 env. numaralı tasvir

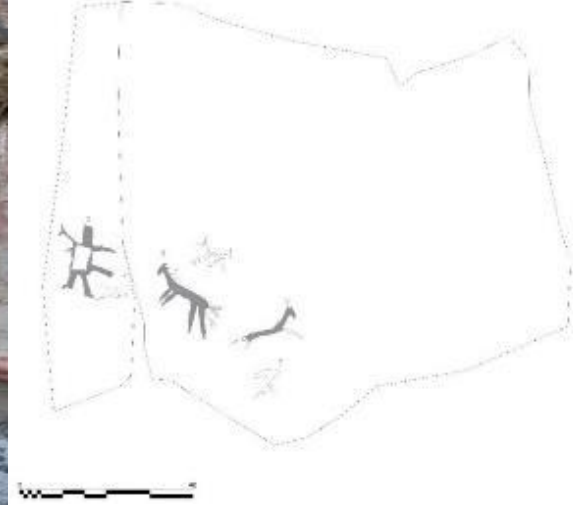

Çiz. 136: AD-I.20.6 env. numaralı tasvirin çizimi

21 Numaralı pano: Ana kaya seviyesinden başlayan pano 123x108 cm. ölçülerindedir. Parçalı bir görünümdeki panonun yüzeyinde sarı, kahverengi ve pembe renkli patina hâkimdir. Rastgele yapılmış çizgiler nedeniyle tasvirleri belirlemek oldukça zordur. Toplam yedi tasvir tespit edilmiştir (Env. numarası AD-I.21).

Fot. 146: AD-I.21 env. numaralı pano

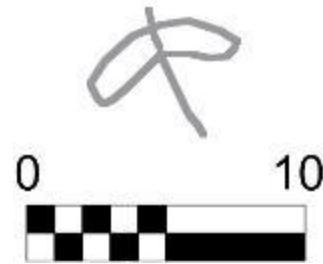

Çiz. 137: AD-I.21 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 21.1: Kaya yüzeyinin orta kısmındaki tasvir ok-yay olarak tanımlanmıştır. Kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-I.21.1).

Fot. 147: AD-I.21.1 env. numaralı tasvir

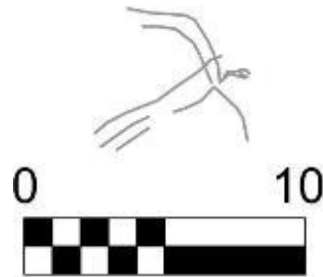

Çiz. 138: AD-I.21.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 21.2: Panonun orta kısmındaki tasvir başından çıkan çizgilerin keçi boynuzuna benzemesi nedeniyle tamamlanmamış keçi olarak adlandırılmıştır. Başı nokta vuruş, boynuzlarının ve gövdesinin bir kısmının kazıma tekniğiyle meydana getirildiği tasvirin arka bacakları çizilmemiştir. Hayvan panoya göre sağa dönüktür (Env. numarası: AD-I.21.2).

Fot. 148: AD-I.21.2 env. numaralı tasvir

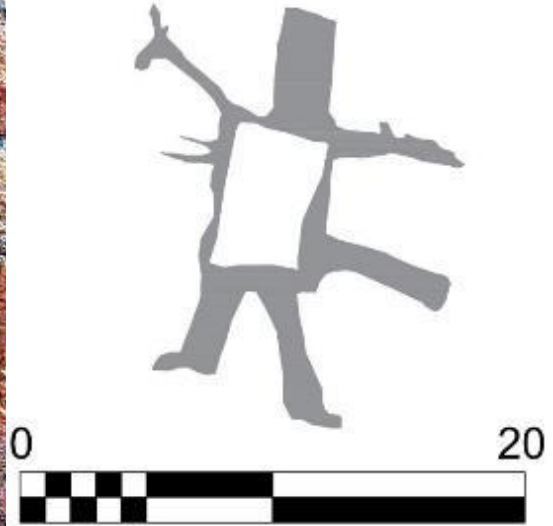

Çiz. 139: AD-I.21.2 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 21.3: Kolları iki yana açık, dörtgen bir vücuda sahip stilize insan figürü kaya yüzeyinin sol aşağı kenarındadır. Bacaklarının düz biçimde aşağı indiği görülmektedir. Bacaklarının olduğu kısımdan öne doğru cinsel organı abartılı biçimde büyük çizilmiştir. Kazıma tekniktir (Env. numarası: AD-I.21.3).

Fot. 149: AD-I.21.3 env. numaralı tasvir

Çiz. 140: AD-I.21.3 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 21.4: Panonun sol aşağı kısımdaki çizgiler harf olarak değerlendirilmiştir. Transkripsiyon önerisi bulunmamaktadır (Env. numarası: AD-I.21.4).

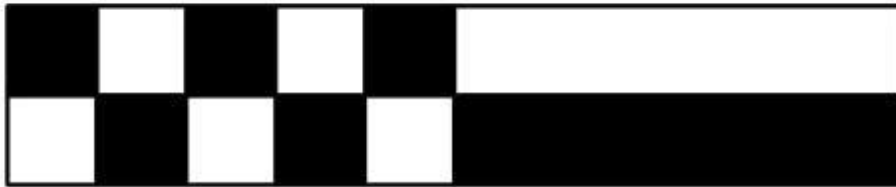

Fot. 150: AD-I.21.4 env. numaralı tasvir

0

10

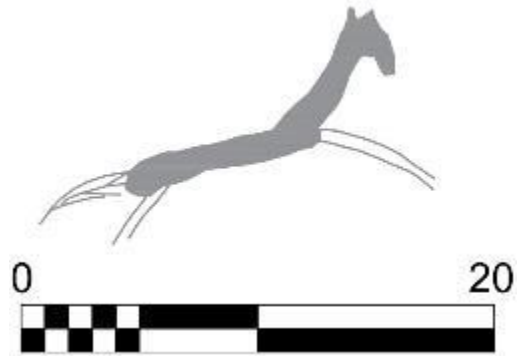

Çiz. 141: AD-I.21.4 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 21.5: Panonun sağ aşağı kenarına yakın konumdaki betimleme baş, boyun, gövdesinin duruşu, kuyruk gibi özelliklerinden hareketle at olarak tanımlanmıştır. Panoya göre sağa yönelmektedir. Bacaklarının hareketinden ve kuyruğunun salınımından koştuğu söylenebilir. Rastgele kazıların yoğunluğu nedeniyle binicisinin olup olmadığı belirgin değildir. Kazıma tekniğinde çizgilerin birbiri üzerinden geçirilmesiyle oluşturulmuştur (Env. numarası: AD-I.21.5).

Fot. 151: AD-I.21.5 env. numaralı tasvir

Çiz. 142: AD-I.21.5 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 21.6: Gövde özellikleri, baş, boyun, yele, kuyruk gibi uzuvlarının verilmiş şekli nedeniyle at olarak tanımlanan betimleme panonun orta bölümünde konulmuştur. Kazıların yoğunluğu nedeniyle binicisi tespit edilememiştir. Atın bacaklarının hareketinden ve kuyruğunun salınımından anladığımız kadarıyla koştuğu görülmektedir. Kazıma tekniğindeki betimleme panoya göre sola yönelmektedir. Hatlar çizgilerin birbiri üzerinden defalarca geçirilmesiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.21.6).

Fot. 152: AD-I.21.6 env. numaralı tasvir

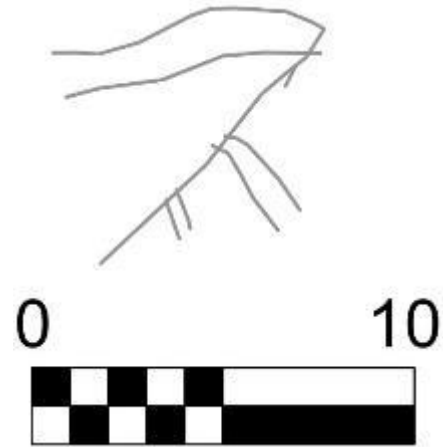

Çiz. 143: AD-I.21.6 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 21.7: Panonun orta aşağı kenarındaki tasvir başından çıkan yay biçimindeki çizgilerin boynuza benzemesi sebebiyle keçi olarak tanımlanmıştır. Baş kısmı sağda bulunan fiğrn arka bacaklarının bir kısmı tahrip olmuştur. Sağa yukarı yönlü tasvirin kazıma şeklinde tek çizgilerle hakkedildiği görülmektedir. (Env. numarası: AD-I.21.7).

Fot. 153: AD-I.21.7 env. numaralı tasvir

iz. 144: AD-I.21.7 env. numaralı tasvirin izimi

22 Numaralı pano: Yerden 120 cm. yükseklikten başlayan pano 95x140 cm. ölçülerindedir. Yüzeyde çatlaklar ve kırıklar mevcuttur. Gri ve açık kahverengi tonlarda patina yüzeyde hâkimdir. Toplam yedi tasvir tespit edilmiştir (Env. numarası AD-I.22).

Fot. 154: AD-I.22 env. numaralı pano

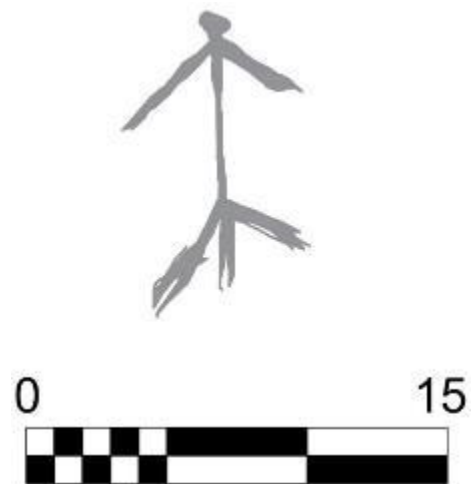

Çiz. 145: AD-I.22 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 22.1: İnsan olarak tanımladığımız tasvirin kol ve bacakları ters “V” biçiminde iki yana açık şekilde kazınmıştır. Baş kısmı daire formundaki ok-adam olarak tanımladığımız figür kaya yüzeyinin orta kısmında kazıma tekniğindedir. (Env. numarası: AD-I.22.1).

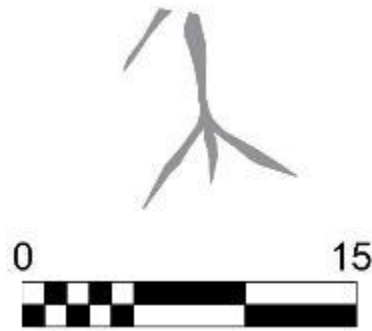

Fot. 155: AD-I.22.1 env. numaralı tasvir

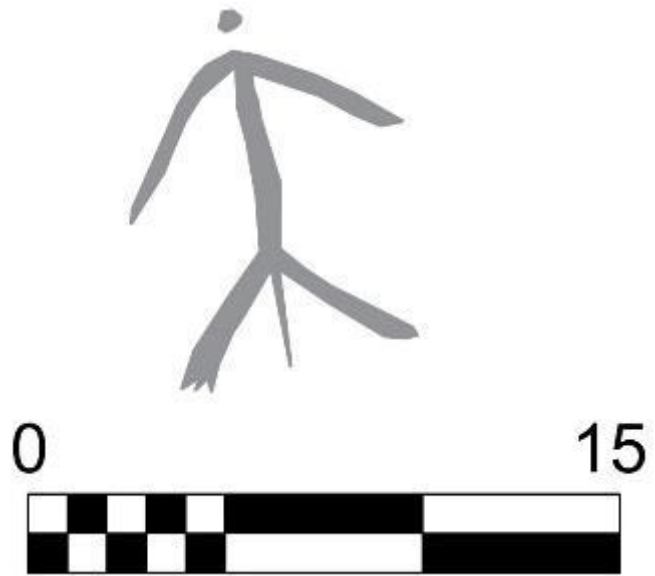
Çiz. 146: AD-I.22.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 22.2: Gövde kollar ve bacaklarının pano yüzeyindeki ok-adam figürleriyle benzerliğinden hareketle insan olarak tanımlanan tasvir kazıma tekniğindedir. Başının ve sağ kolunun bulunduğu noktada kaya yüzeyi tahrip olmuştur. (Env. numarası: AD-I.22.2).

Fot. 156: AD-I.22.2 env. numaralı tasvir Çiz. 147: AD-I.22.2 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 22.3: Baş kısmı yuvarlak formlu, kollar ve bacaklar gövde üzerinden ters “V” şeklinde düşey olarak çizilen ok-adam olarak tanımlanan tasvir panonun orta kısmına konumlanmaktadır. Çizgilerin birbiri üzerinden geçirilmesiyle meydana getirilmiş kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-I.22.3).

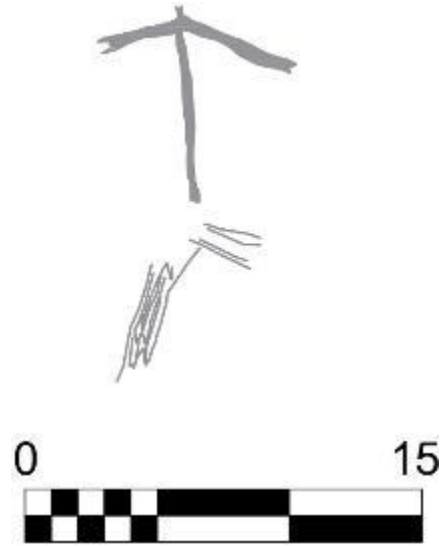

Fot. 157: AD-I.22.3 env. numaralı tasvir Çiz. 148: AD-I.22.3 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 22.4: Panonun orta bölümündeki bacakları ve kolları ters “V” şeklinde verilen ok-adam olarak tanımlanan stilize insan figürüdür. Çizgilerin birbiri üzerinden defalarca geçirilerek meydana getirilen tasvir kazıma tekniktir. Sol bacağıyla gövdenin birleşim yerinde tahribat meydana gelmiştir. (Env. numarası: AD-I.22.4).

Fot. 158: AD-I.22.4 env. numaralı tasvir

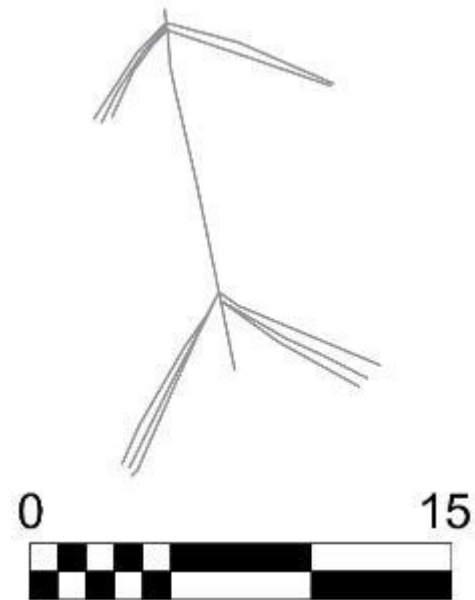

Çiz. 149: AD-I.22.4 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 22.5: Baş, kollar ve gövde özellikleri sebebiyle stilize ok-adam olarak tanımladığımız figür panonun orta bölümünde konulmuştur. Kollar ve bacaklar ters “V” biçiminde iki yana açık verilmiş ve kazıma tekniktir (Env. numarası: AD-I.22.5).

Fot. 159: AD-I.22.5 env. numaralı tasvir

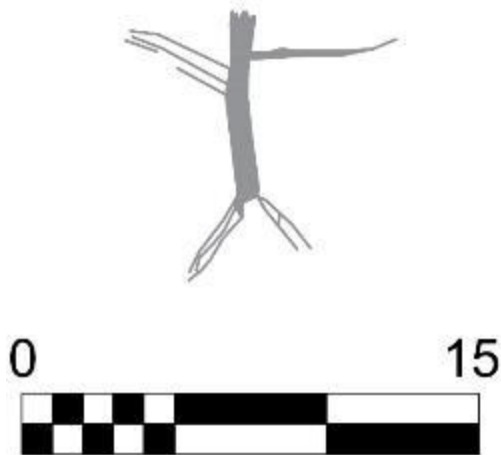

Çiz. 150: AD-I.22.5 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 22.6: Kaya yüzeyinin orta bölümünde baş, kollar ve gövde özellikleri sebebiyle ok-adam olarak tanımlanan stilize insan figürüdür. Kazıma tekniğindeki figürün kolları iki yana yatay şekilde açık verilmiştir (Env. numarası: AD-I.22.6).

Fot. 160: AD-I.22.6 env. numaralı tasvir

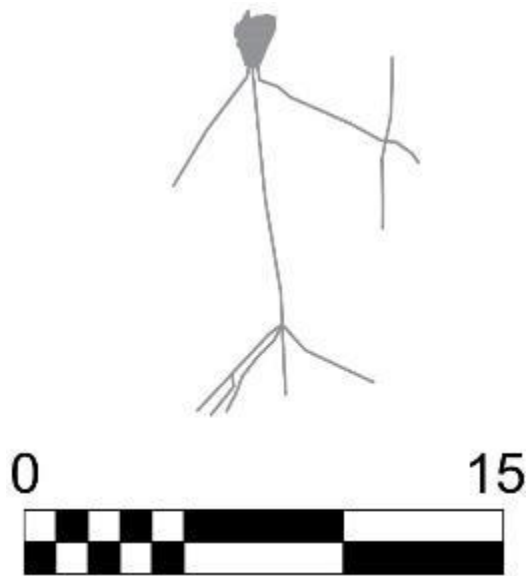

Çiz. 151: AD-I.22.6 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 22.7: baş, kollar, gövde ve bacak özellikleri sebebiyle ok-adam olarak tanımlanan stilize insan figürüdür. Kollar ve bacakları iki yana ters "V" formunda açıktır. Sağ elinde mahiyetini anlayamadığımız nesne taşıyan figür kazıma tekniklidir (Env. numarası: AD-I.22.7).

Fot. 161: AD-I.22.7 env. numaralı tasvir

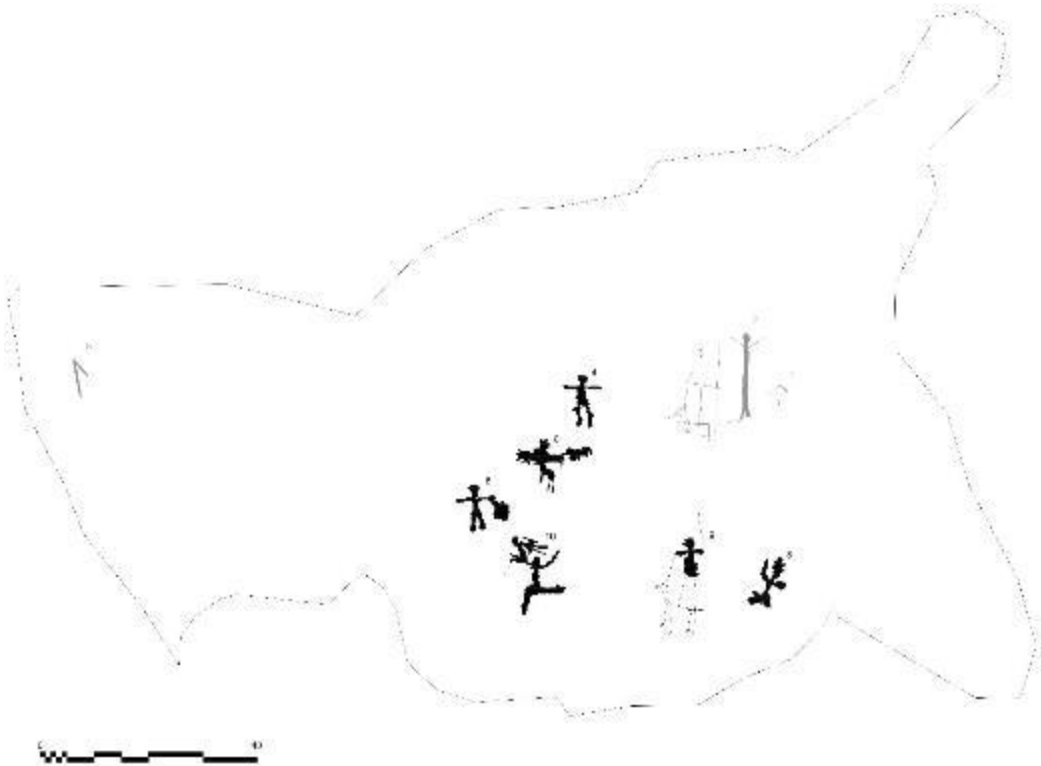

Çiz. 152: AD-I.22.7 env. numaralı tasvirin çizimi

23 Numaralı pano: Yer seviyesinden 40 cm. yükseklikten başlayan pano 208x175 cm. ölçülerindedir. Yüzeyde çatlaklar ve kırıklar mevcuttur. Ayrıca kaya yüzeyinin pürüzsüz olduğu noktalarda dökülmeler dikkat çeker. Gri ve açık kahverengi tonlarda patinaya sahiptir. Toplam on tasvir tespit edilmiştir (Env. numarası AD-I.23).

Fot. 162: AD-I.23 env. numaralı pano

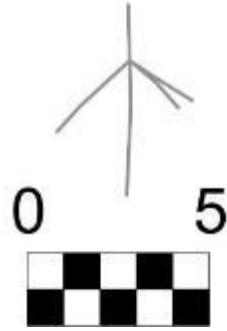

Çiz. 153: AD-I.23 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 23.1: Tasvir panonun sağ orta kenarındadır. Kazıma çizgilerden kaz ayağı şeklinde damga olması muhtemel şekle benzemektedir. Kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-I.23.1).

Fot. 163: AD-I.23.1 env. numaralı tasvir

Çiz. 154: AD-I.23.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 23.2: Kaya yüzeyinin orta yukarı bölümündeki tasvirin baş kısmı kazıma çizgilerle oluşturulmuştur ancak yuvarlak bir yapıda değildir. Çizgiler iki yana dağılarak ışın saçır biçimde belirtilmiştir. Kollar yukarıya doğru iki yana açıktır. Bacaklar iki yana açık biçimde durağan haldedir. Stilize insan olarak tanımladığımız tasvirin hatları çizgilerin birbirinin üzerinden defalarca geçirilmesi suretiyle kazıma tekniğinde ortaya konmuştur (Env. numarası: AD-I.23.2).

Fot. 164: AD-I.23.2 env. numaralı tasvir

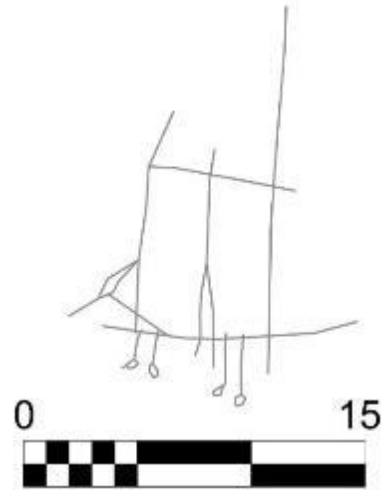

Çiz. 155: AD-I.23.2 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 23.3: Baş, kulak boyun, gövde, toynak gibi özellikleri sebebiyle at olarak tanımladığımız hayvanın sırtında taşıdığı binicisi belirgindir. Panoya göre sol elinde bindiği atın dizginlerini tutan binici figürü, diğer elindeyse oldukça uzun bir mızrak taşımaktadır. Panoya göre sola yönelen tasvirin tamamı kazıma tekniğinde tek ve derin çizgilerle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.23.3).

Fot. 165: AD-I.23.3 env. numaralı tasvir

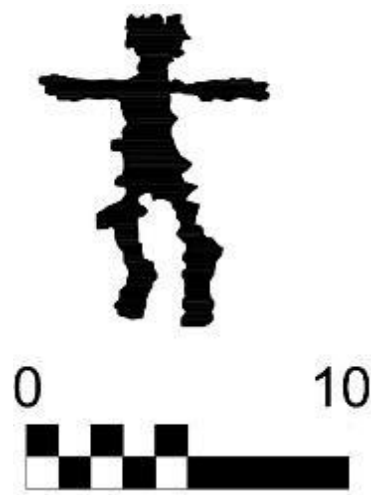

Çiz. 156: AD-I.23.3 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 23.4: Baş, kol, gövde, bacak gibi özellikleri nedeniyle insan olarak tanımlanan tasvir panonun orta kısmındadır. Kolları iki yana yatay açık ve bacakları hafif ayrık ayakta durur vaziyettedir. Nokta vuruş tekniğindedir (Env. numarası: AD-I.23.4).

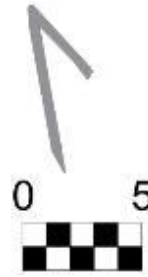

Fot. 166: AD-I.23.4 env. numaralı tasvir

Çiz. 157: AD-I.23.4 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 23.5: Panonun sol orta kenarına yakın konumlanan tasvirin mahiyeti anlaşılamamıştır. Göktürk alfabesindeki “A, E, I, İ” sesini veren harflere de kısmen benzerdir. Kazıma tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.23.5)¹⁴⁵.

Fot. 167: AD-I.23.5 env. numaralı tasvir

Çiz. 158: AD-I.23.5 env. numaralı tasvirin çizimi

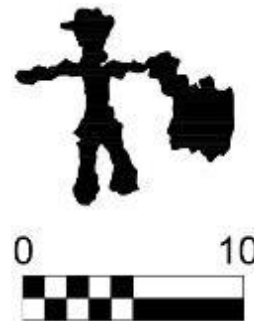
Tasvir 23.6: Baş kısmı panoya göre sağa dönük ağız gaga şeklindeki betimlemenin kolları iki yana yatay biçimde açıktır ve kam kıyafetine benzer giysiye sahip olduğunu çağrıştırır. Devamında ise bacaklar iki yana açık biçimde verilmiştir. Panonun alt orta kısmına yakın olan tasvir nokta vuruş tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.23.6).

Fot. 168: AD-I.23.6 env. numaralı tasvir

Çiz. 159: AD-I.23.6 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 23.7: Kollar iki yana yatay biçimde açık, panoya göre sağ elinden aşağıya doğru yuvarlağa yakın formda bir şekil sarmaktadır, ancak bunun mahiyeti tam olarak anlaşılamamıştır. Panonun orta bölümünün aşağısında bacakları iki yana açık ve ayakta durur vaziyetteki insan olarak tanımlanan tasvir nokta vuruş tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.23.7).

Fot. 169: AD-I.23.7 env. numaralı tasvir

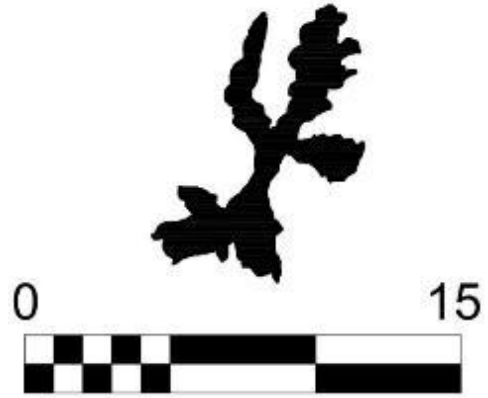
Çiz. 160: AD-I.23.7 env. numaralı tasvirin çizimi

¹⁴⁵ Hüseyin Namık Orkun, *Eski Türk Yazıtları*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1987, s. 17.

Tasvir 23.8: Sol kolu havaya kalkık kılıç benzeri nesne tutan figürün gövdesi ve bacakları belirgin değildir. Mahiyetini anlayamadığımız tasvir pano yüzeylerindeki benzer örneklerden hareketle insan şeklinde tanımlanmış ve panonun aşağı sağ kenarında konumlanır (Env. numarası: AD-I.23.8).

Fot. 170: AD-I.23.8 env. numaralı tasvir

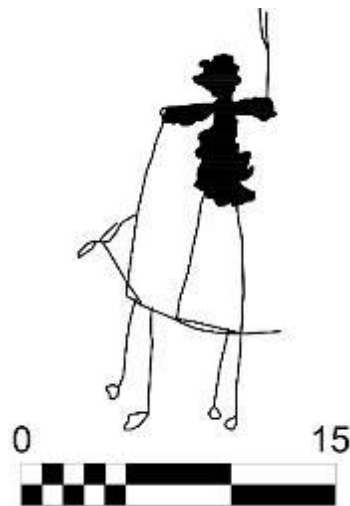

Çiz. 161: AD-I.23.8 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 23.9: Gövde özellikleri, baş, boyun, kuyruk gibi detayları neticesinde at olarak tanımladığımız betimlemenin sırtında ayakta durur biçimde binicisi verilmiştir. Binici panoya göre sol eliyle atın dizginlerini tutarken diğeriyle kılıç benzeri bir nesne taşımaktadır. Kaya yüzeyinin aşağı orta kenarına yakın konumdaki süvari tasviri panoya göre sola dönüktür. Binicisinde nokta vuruş tekniği kullanılmış, at ise kazıma tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.23.9).

Fot. 171: AD-I.23.9 env. numaralı tasvir

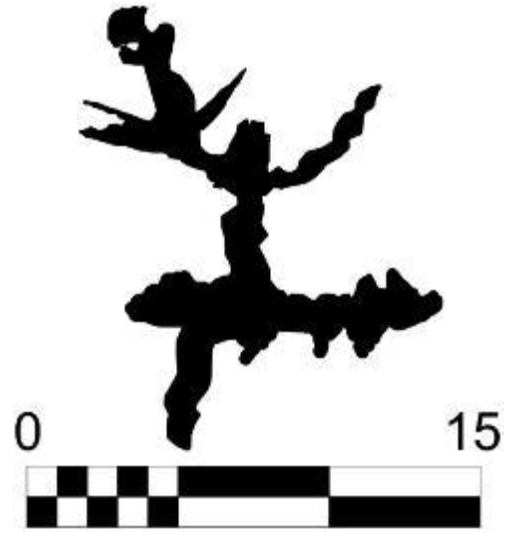

Çiz. 162: AD-I.23.9 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 23.10: Binicinin baş kollar ve gövdesi seçilirken panoya göre sol kolunun üzerinde baş kuyruk ve gaga formlarından anladığımız kadarıyla kuş olması muhtemel hayvan görülmektedir. Atın ise baş kısmı, gövdesi ve arka bacakları görünür haldedir. Kalan bacaklarının ve kuyruğunun sadece bir kısmı seçilebilmektedir. Kolunda bulunan form, kuş olarak tasavvur edildiğinde kuşla avlanan süvari olarak tanımlanabilir. Figürler nokta vuruşlarla meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.23.10).

Fot. 172: AD-I.23.10 env. numaralı tasvir

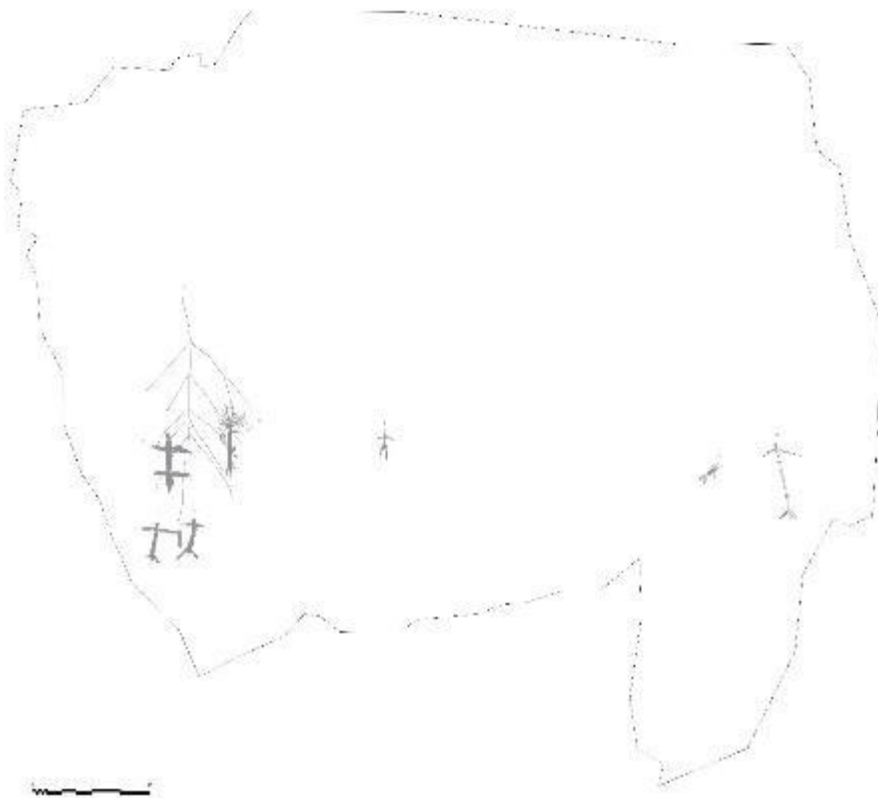

Çiz. 163: AD-I.23.10 env. numaralı tasvirin çizimi

24 Numaralı pano: Ana kaya seviyesinden 55 cm. yükseklikten başlayan pano 320x290 cm. ölçülerindedir. Kaya yüzeyi dikine iki büyük çatlak nedeniyle üçe ayrılmış gibi görünmektedir. Yüzeyde çatlaklar ve kırıklar mevcuttur. Gri, sarı, açık kahverengi tonlarda patinaya sahiptir. Toplam sekiz tasvir tespit edilmiştir (Env. numarası AD-I.24).

Fot. 173: AD-I.24 env. numaralı pano

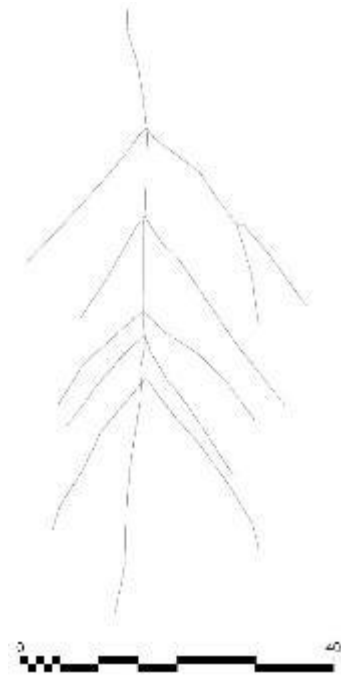

Çiz. 164: AD-I.24 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 24.1: Panonun sol yukarı kenarındaki şekil bitki/ağaç olarak tanımlanmıştır. Kazıma tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.24.1).

Fot. 174: AD-I.24.1 env. numaralı tasvir

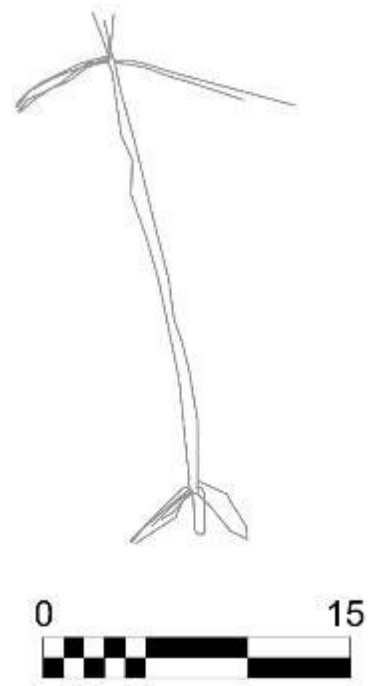

Çiz. 165: AD-I.24.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 24.2: Baş, kollar, gövde ve bacakları oldukça stilize verilen tasvir insan olarak tanımlanmıştır. Kollar iki yana yatay biçimde açıktır. Kazıma tekniğinde çizgilerin birbiri üzerinden defalarca geçirilmesiyle oluşturulmuştur (Env. numarası: AD-I.24.2).

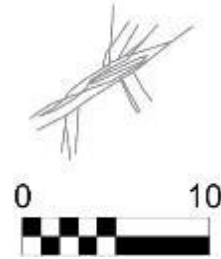

Fot. 175: AD-I.24.2 env. numaralı tasvir

Çiz. 166: AD-I.24.2 env. numaralı tasvirin çizimi

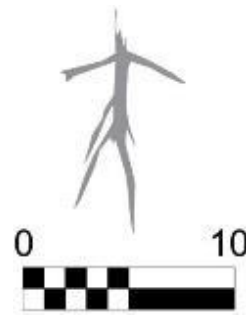
Tasvir 24.3: Baş, kulak, gövde, ön ve arka bacaklarının belirgin olduğu tasvir türü tespit edilemeyen hayvan olarak tanımlanmıştır. Panonun sağ orta kesimindeki hayvan kaya yüzeyine göre sağa yönelmektedir. Kazıma çizgilerden meydana getirilmiştir. (Env. numarası: AD-I.24.3).

Fot. 176: AD-I.24.3 env. numaralı tasvir

Çiz. 167: AD-I.24.3 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 24.4: Baş, kollar, gövde ve bacaklarının çizgisel üslupta stilize edilerek verildiği insan tasviridir. Ok-adam olarak tanımladığımız figür kaya yüzeyinin orta kısmında kazıma tekniğinde çizgilerin birbiri üzerinden defalarca geçirilmesiyle oluşturulmuştur (Env. numarası: AD-I.24.4).

Fot. 177: AD-I.24.4 env. numaralı tasvir

Çiz. 168: AD-I.24.4 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 24.5: Panonun yukarı sol kenarındaki tasvirin başından çıkan çizgiler farklı yönlere dağılan ışın demeti görünümü vermektedir. Kollardan panoya göre sağdaki aşağıya doğru devam ederken dirsekten kırılarak yukarıya döner ve eliyle son bulur. Elin parmakları görülebilmektedir. Hem kolun devamı hem de tasvirin bacak kısmı kaya yüzeyindeki kırıklar nedeniyle takip edilememektedir. Kazıma tekniğiyle oluşturulmuş tasvirde ince çizgiler kullanılmıştır (Env. numarası: AD-I.24.5).

Fot. 178: AD-I.24.5 env. numaralı tasvir

Çiz. 169: AD-I.24.5 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 24.6: Kollar ve bacaklar iki yana yatay biçimde açık ve birbirine eş sayılabilecek kalınlıkta stilize insan tasviri, kaya yüzeyinin sol kenarındadır. Bacaklarının arasından aşağı yönlü olarak kıyafetinin parçası/doğum yapan kadın/cinsel organı şeklinde yorumlanabilecek form çıkmaktadır. Çizgilerin birbiri üzerinden defalarca geçirilmesiyle tasvirin hatları ortaya konmuştur (Env. numarası: AD-I.24.6).

Fot. 179: AD-I.24.6 env. numaralı tasvir

Çiz. 170: AD-I.24.6 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 24.7: Baş yukarıya doğru sivrilen bir görüntüde, kollar iki yana yatay biçimde açık, bacaklar iki yana ters “V” şeklinde verilen stilize insan tasvirlerinden bir diğeridir. Çizgilerin birbiri üzerinden tekrar eden biçimde kazınmasıyla hatlar ortaya konmuştur (Env. numarası: AD-I.24.7).

Fot. 180: AD-I.24.7 env. numaralı tasvir

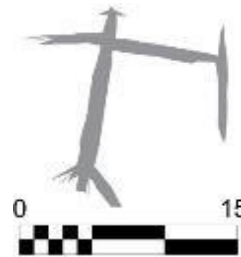

Çiz. 171: AD-I.24.7 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 24.8: Kollar iki yana yatay biçimde açık ve panoya göre sağ elinde kısa mızrak olabilecek silah taşıyan figürün bacakları iki yana ters “V” formu oluşturacak şekilde çizildiği görülmektedir. Kaya yüzeyinin sol kenarındaki stilize edilmiş insan betimlemesi tamamen kazıma tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.24.8).

Fot. 181: AD-I.24.8 env. numaralı tasvir

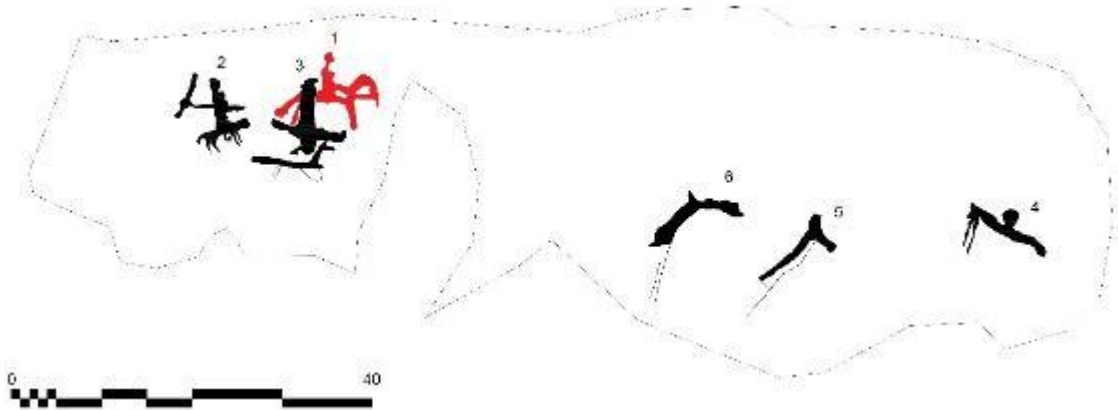

Çiz. 172: AD-I.24.8 env. numaralı tasvirin çizimi

25 Numaralı pano: Yer seviyesinden 173 cm. yükseklikten başlayan pano 137x44 cm. ölçülerindedir. Kaya yüzeyi dikine tek büyük çatlak nedeniyle ikiye ayrılmış ve pürüzsüz görünümündedir. Siyah, açık ve koyu kahverengi, sarı tonlarda patinaya sahiptir. Toplam altı tasvir tespit edilmiştir (Env. numarası AD-I.25).

Fot. 182: AD-I.25 env. numaralı pano

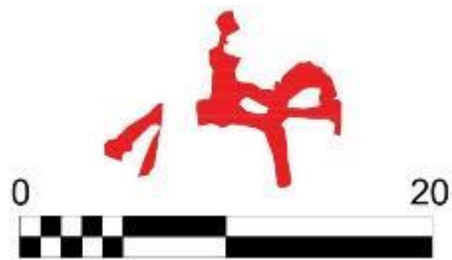

Çiz. 173: AD-I.25 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 25.1: Baş, boyun, gövde, kuyruk gibi özellikleri sebebiyle at olarak tanımladığımız hayvanın sırtında binicisi kollarıyla atın yularına uzanmaktadır. Atın ağız kısmında yuları tespit edilmektedir. Panonun sol yukarı kenarındaki tasvir süvaridir ve panoya göre sağa yönelen tasvir nokta vuruş tekniğiyle oluşturulmuştur (Env. numarası: AD-I.25.1).

Fot. 183: AD-I.25.1 env. numaralı tasvir

Çiz. 174: AD-I.25.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 25.2: Baş, kuyruk gövde gibi fiziksel özelliklerinden hareketle at şeklinde tanımlanan betimlemenin sırtındaki binicisinin kolları iki yana yatay biçimde açık, sol elinde mızrak benzeri silah taşımaktadır. Tasvir kaya yüzeyinin sol yukarı köşesinde bulunmaktadır. Nokta vuruş tekniği kullanılmıştır (Env. numarası: AD-I.25.2).

Fot. 184: AD-I.25.2 env. numaralı tasvir

Çiz. 175: AD-I.25.2 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 25.3: Binicisi, yukarısında bulunan diğer süvari tasviriyile kesişmektedir. Binicinin kolları iki yana açıktır. Baş, boyun ve gövde özelliklerine göre at olarak tanımladığımız hayvanın bacakları tamamlanmamıştır. Tamamlanmamış süvari tasviri panonun sol bölümündedir. Betimlemede önce kazıma tekniğiyle hatlar belirlenerek asıl tasvir nokta vuruş tekniğinde ortaya konmuştur (Env. numarası: AD-I.25.3).

Fot. 185: AD-I.25.3 env. numaralı tasvir

Çiz. 176: AD-I.25.3 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 25.4: Kazıma çizgilerle önce yapılacağı nokta belirlenip sonrasında nokta vuruşlarla asıl hatları oluşturulan, hayvan olduğunu düşündüğümüz betimlemenin yalnızca gövde ve bacakları tespit edilebilmiştir. Kaya yüzeyinin sağ aşağı kısmındaki tamamlanmamış ve türü tespit edilemeyen hayvanın tasviri şeklinde tanımlanmıştır (Env. numarası: AD-I.25.4).

Fot. 186: AD-I.25.4 env. numaralı tasvir

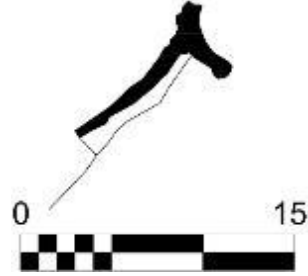

Çiz. 177: AD-I.25.4 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 25.5: Baş, kulak ve boyun kısmı belirgindir. Gövde hatları önce kazıma çizgilerle belirlenmiş ardından nokta vuruş darbeleriyle asıl hatlar ortaya konmak istenmiştir. Türünü tespit edemediğimiz hayvanın gövdesi sol aşağıya doğru kazıma çizgilerle devam etse de tamamlanmamıştır (Env. numarası: AD-I.25.5).

Fot. 187: AD-I.25.5 env. numaralı tasvir

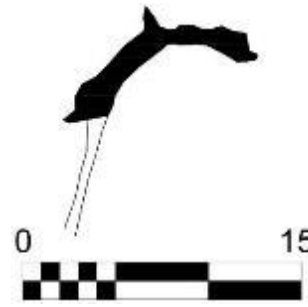

Çiz. 178: AD-I.25.5 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 25.6: Baş ve boyun kısmı sağa doğru dönük biçimde nokta vuruş tekniğinde verilmiş, kalan vücut hatlarının bazı kısımları kazıma tekniğinde taslak olarak çizilmiştir. Tasvir tamamlanmamış hayvan figürü görünümündedir. (Env. numarası: AD-I.25.6).

Fot. 188: AD-I.25.6 env. numaralı tasvir

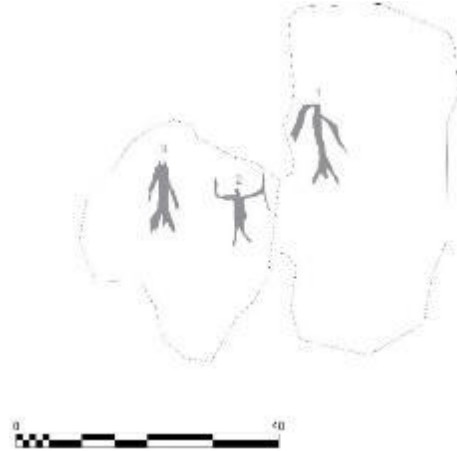

Çiz. 179: AD-I.25.6 env. numaralı tasvirin çizimi

26 Numaralı pano: Ana kaya seviyesinden başlayan pano 60x74 cm. ölçülerindedir. Kaya yüzeyi çatlaklara sahip bir görünümündedir. Siyah ve koyu kahverengi tonlarda patinaya sahiptir. Toplam üç tasvir tespit edilmiştir (Env. numarası AD-I.26).

Fot. 189: AD-I.26 env. numaralı pano

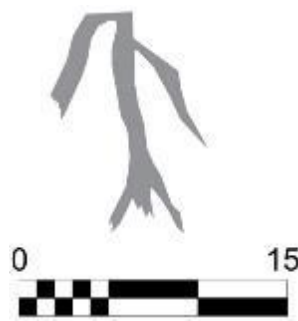

Çiz. 180: AD-I.26 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 26.1: Sağ kolu ve baş kısmı kırık kaya yüzeyi nedeniyle tam olarak tespit edilemeyen betimleme stilize edilmiş insan olarak tanımlanmıştır. Kollar ve bacaklar ters "V" şeklinde ok-adam görünümündedir. Kazıma tekniğinde çizgilerin birbiri üzerinden defalarca geçirilmesiyle oluşturulmuştur (Env. numarası: AD-I.26.1).

Fot. 190: AD-I.26.1 env. numaralı tasvir

Çiz. 181: AD-I.26.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 26.2: Başı belirgin, kolları iki yana yatay biçimde açık olan, sağ elinde mızrak, sol elinde kılıç benzeri nesne taşıdığı görülen insan figürünün bacakları oldukça siliktir. Panonun ortasındaki tasvir kazıma tekniğinde çizgilerin birbiri üzerinden geçirilmesiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.26.2).

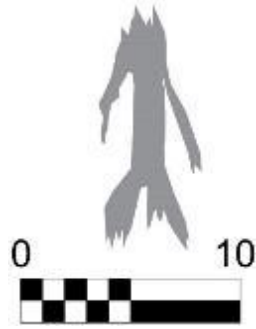

Fot. 191: AD-I.26.2 env. numaralı tasvir

Çiz. 182: AD-I.26.2 env. numaralı tasvirin çizimi

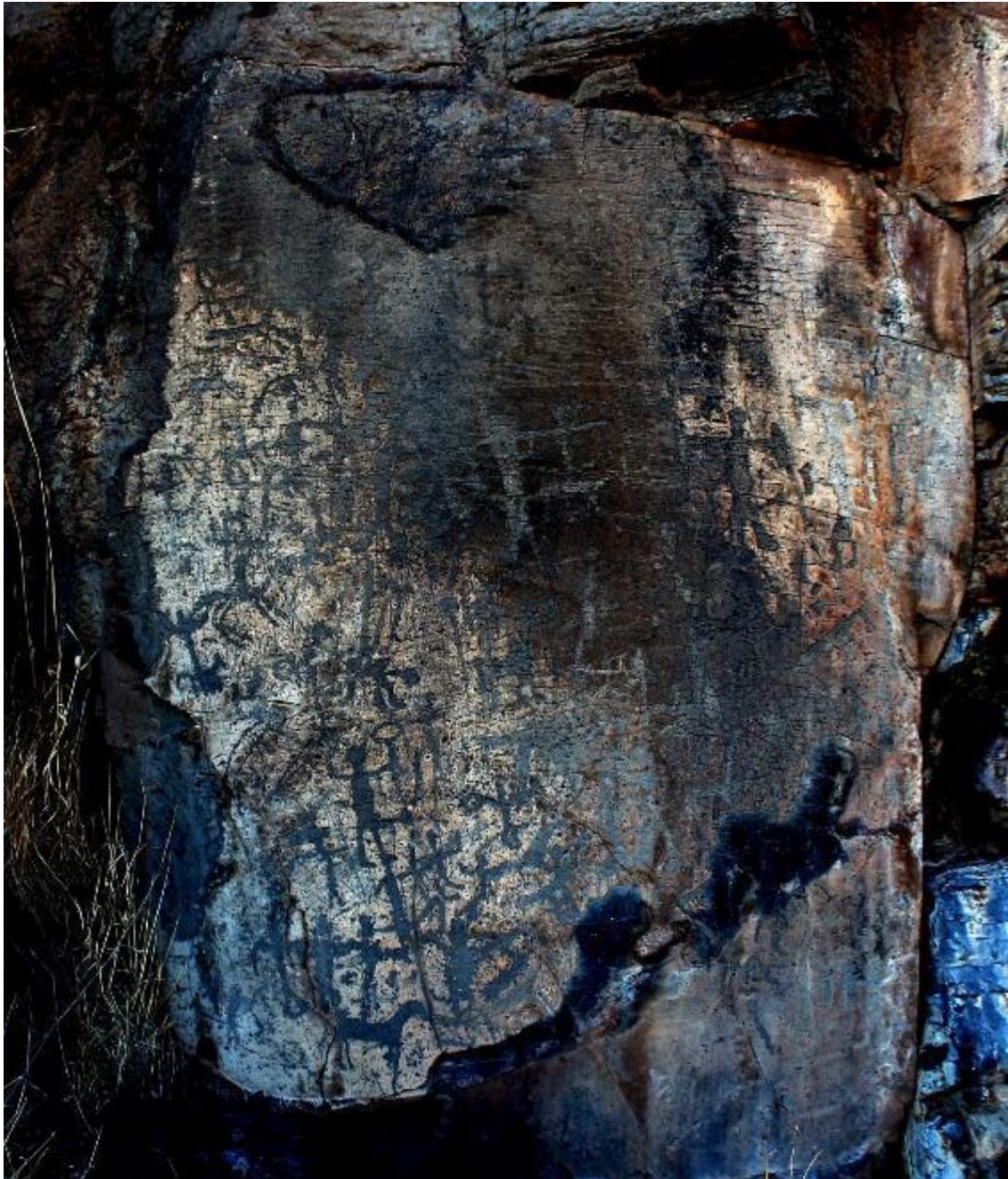
Tasvir 26.3: Patina tabakası nedeniyle baş, kol, bacak gibi bölümleri güçlükle tespit edilen stilize şekilde verilen insan tasviridir. Kazıma tekniğinde çizgilerin birbiri üzerinden defalarca geçirilmesiyle meydana getirilen betimleme ok-adam görünümündedir (Env. numarası: AD-I.26.3).

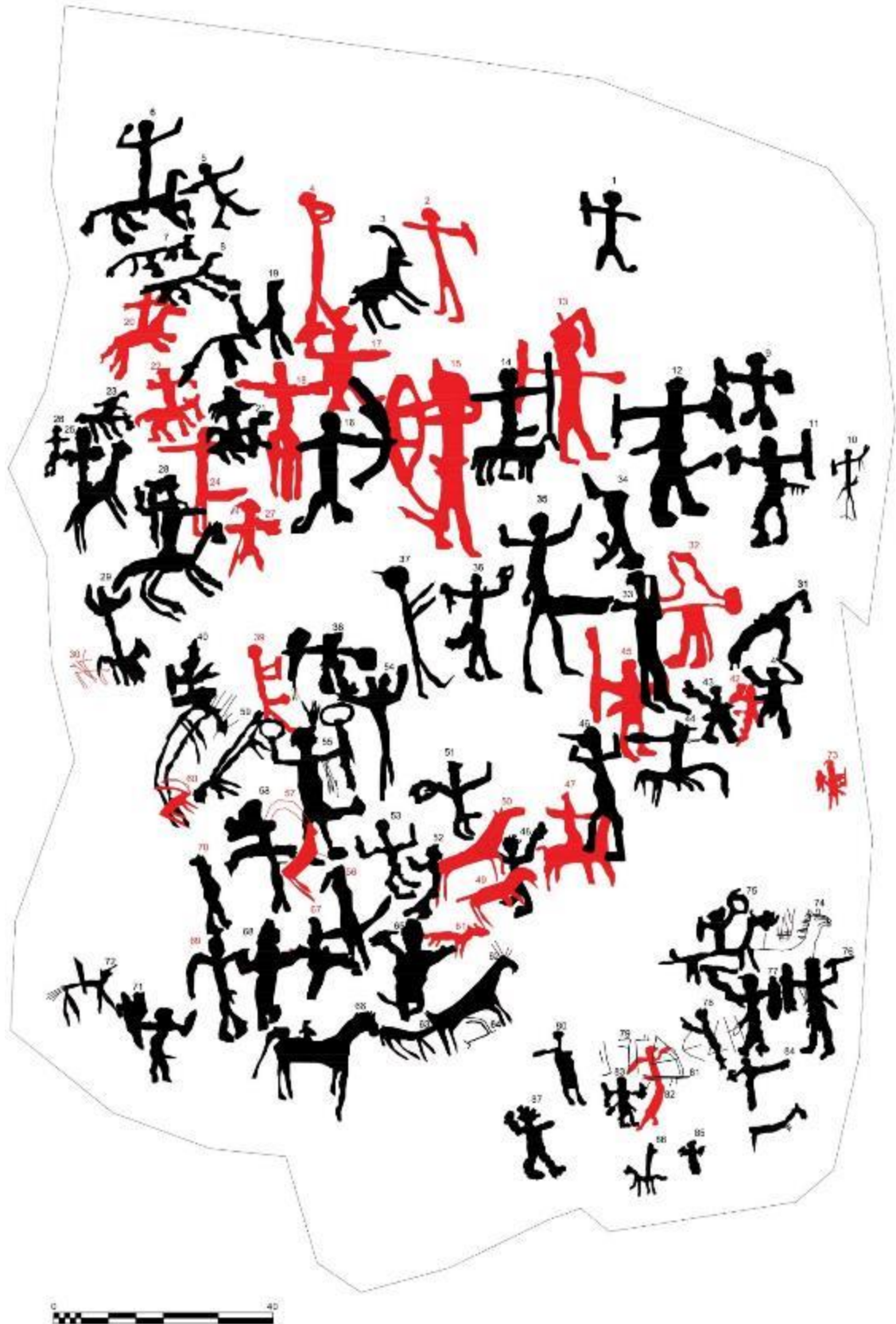
Fot. 192: AD-I.26.3 env. numaralı tasvir

Çiz. 183: AD-I.26.3 env. numaralı tasvirin çizimi

27 Numaralı pano: Ana kaya seviyesinden başlayan pano 165x242 cm. ölçülerindedir. Kaya yüzeyinde sarı ve gri renkli patina hakimdir. Özellikle yukarı sol kısımdan başlayan gri renkli patina sağ aşağıya doğru inerek devam eder ve figürlerin tespitini zorlaştırmaktadır. Bu nedenle bazı figürlerin tespitinde görüntülere filtre uygulanmıştır. Yüzeyin doldurulması bakımından en kalabalık panolardan birisidir. Toplam seksen yedi tasvir tespit edilmiştir (Env. numarası AD-I.27).

Fot. 193: AD-I.27 env. numaralı pano

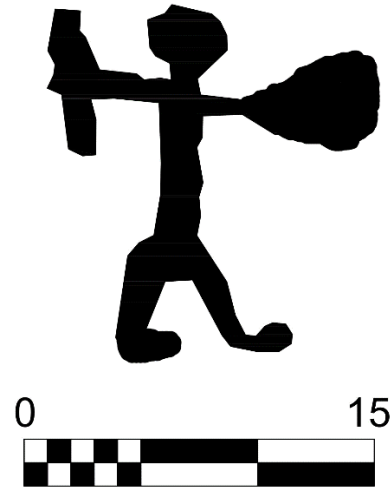

Çiz. 184: AD-I.27 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 27.1: Kolları iki yana yatay biçimde açık, sol elinde mızrak ve diğerindeyse kalkan benzeri savunma aracı tutan insan tasviridir. Kaya yüzeyinin sağ yukarı kısmındaki betimlemenin bacakları iki yana açık verilmiştir. Tasvir nokta vuruş tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.27.1).

Fot. 194: AD-I.27.1 env. numaralı tasvir

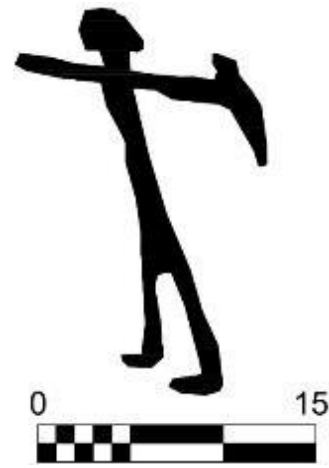

Çiz. 185: AD-I.27.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.2: Panoya göre sola dönük verilen betimlemenin, baş ve boyun kısmı belirgin, kolları iki yana yatay biçimde açıktır. Sağ elinde kısa bir tip mızrak olabilecek silahı görülmektedir. Solundaki keçi figürüyle sol kolu kesişmektedir. Tasvir, kaya yüzeyinin en üst-orta kısmında nokta vuruş tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.27.2).

Fot. 195: AD-I.27.2 env. numaralı tasvir

Çiz. 186: AD-I.27.2 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.3: Baş, boyun, boynuz gibi fiziksel özellikleri nedeniyle keçi olarak tanımlanan tasvir kaya yüzeyinin üst-orta kısmında sola yukarı yönlü şekilde hakkedilmiştir. En öndeki bacağı ve boynuzları kendinden önceki insan tasviriyle temas halindedir. Kuyruğunun kalkık mı yoksa inik mi olduğu, solundaki insan figürüyle temas etmesi nedeniyle anlaşılamamaktadır. Tasvir nokta vuruş tekniği kullanılarak meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.27.3).

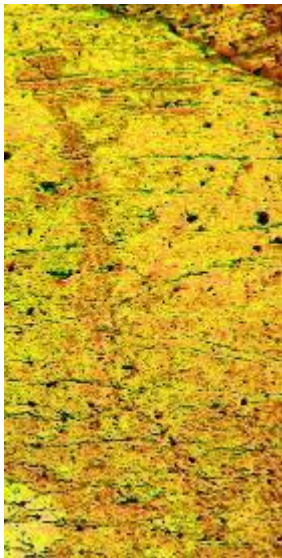

Fot. 196: AD-I.27.3 env. numaralı tasvir

Çiz. 187: AD-I.27.3 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.4: Baş kısmının ve kollarının duruş şekline bakıldığında kolları daire yapacak şekilde birbirine kavuşan kaya bloğunun yukarı orta kısmındaki insan tasviridir. Öndeki ayağı bitişiğindeki keçi tasviriyle birleşmektedir. Bacakları öne doğru hareket eder şekilde verilmiştir. Tasvir nokta vuruş tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.27.4).

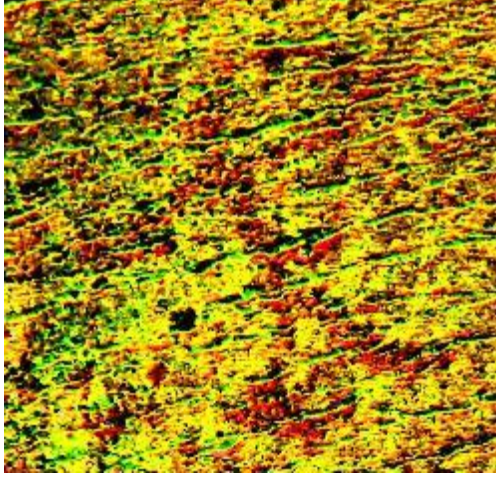

Fot. 197: AD-I.27.4 env. numaralı tasvir

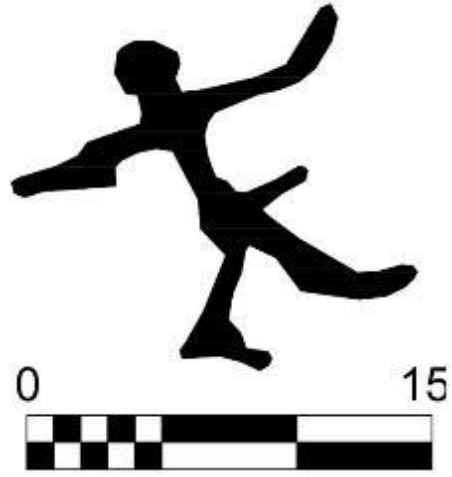

Çiz. 188: AD-I.27.4 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.5: Kollar iki yana yatay konumda açık, solunda kalan eli hemen ardındaki at tasvirinin başıyla birleşmektedir. Bacaklarının arasından cinsel organı öne doğru kalkık vaziyettedir. Panonun sol yukarı köşesine yakın durumdaki insan tasviri nokta vuruş tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.27.5).

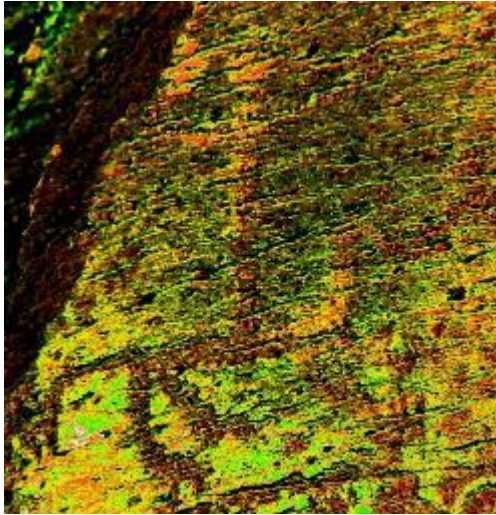

Fot. 198: AD-I.27.5 env. numaralı tasvir

Çiz. 189: AD-I.27.5 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.6: Gövde özellikleri, baş, boyun, kuyruk, toynak şeklindeki bölümleri nedeniyle at olarak tanımlanan tasvirin sırtında binicisi görülmektedir. Atın başı önündeki insan figürünün eliyle birleşmektedir. Binicinin başı belirgin, kolları iki yana yukarıya kalkacak biçimde açıktır. Süvari olarak tanımlanan tasvir yukarı sol köşede yer alır. Tasvirler nokta vuruş tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.27.6).

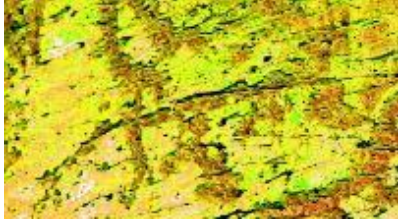

Fot. 199: AD-I.27.6 env. numaralı tasvir

Çiz. 190: AD-I.27.6 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.7: Baş kısmı ve ön ayaklarından biri çizilemeyen, gövde kısmı, kazıma tekniği üzerine nokta vuruşlarla derin biçimde kuyruğa kadar giden bir hat üzerinde belirgin verilen tasvir, kaya sathının sol yukarı köşesindeki tamamlanmamış hayvan şeklinde tanımlanır. Arka bacakların genel hatları verilmiş olsa da tamamlanmamıştır (Env. numarası: AD-I.27.7).

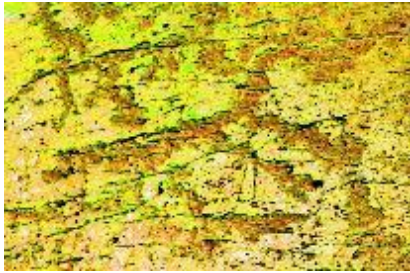

Fot. 200: AD-I.27.7 env. numaralı tasvir

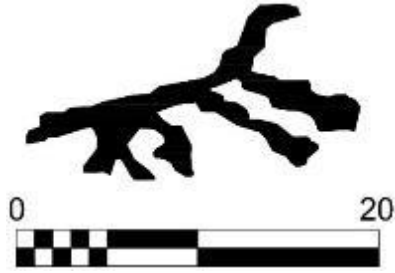

Çiz. 191: AD-I.27.7 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.8: Baş kısmı görülen tasvirin kafasında kulak, boynuz vb. herhangi bir uygulama söz konusu değildir. Hayvana benzer özellikler gösteren betimleme yukarı sol bölümdedir. Arka bacaklarından geride olanı alttaki tasvirin baş kısmıyla birleşmektedir. Tamamlanmayan hayvan olarak tanımlanan betimleme nokta vuruş tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.27.8).

Fot. 201: AD-I.27.8 env. numaralı tasvir

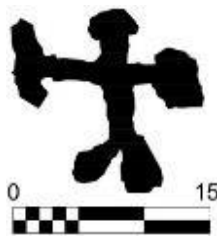

Çiz. 192: AD-I.27.8 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.9: Baş kısmı yuvarlak bacakları ayakta durduğunu gösterir biçimde, kollar iki yana yatay olarak açık, sağ elinde yuvarlak şekilde kalkan, diğerinde mızrak olabilecek silah taşıyan figür insan olarak tanımlanmıştır. Panonun yukarı sağ köşesinde konumlanan tasvir nokta vuruş tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.27.9).

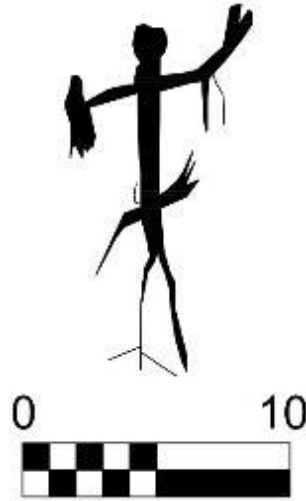
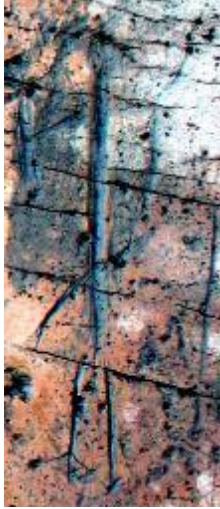

Fot. 202: AD-I.27.9 env. numaralı tasvir

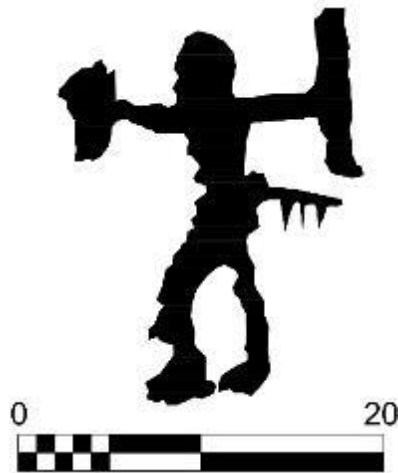
Çiz. 193: AD-I.27.9 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.10: Panonun sağ yukarı kısmındaki başı daire formlu, sol elinde kalkan benzeri nesne tutan, sağ kolundan aşağıya püsküller sarkan insan olarak tanımlanmıştır. Tasvirin panoya göre bel hizasının sağından başlayıp sol aşağıya devam eden kılıcı belirgindir. Bacakları ayakta durduğunu gösterir şekilde ayaklarla sonlanır. Kazıma tekniğinde derin tek çizgilerle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.27.10).

Fot. 203: AD-I.27.10 env. numaralı tasvir Çiz. 194: AD-I.27.10 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.11: Tasvirin yüzü panoya göre sola dönüktür. Kafasında başlık benzeri uygulama dikkat çeker. Kolları iki yana yatay biçimde açıktır ve sol elinde mızrak olabilecek silah, sağ elindeyse kalkan tutmaktadır. Bel kısmından geriye doğru çıkan kın/kuşak/kemer uzantısı benzeri şekil mevcuttur. İnsan olarak tanımlanan tasvir panonun orta sağ kısmındadır. Nokta vuruş tekniği kullanılmıştır (Env. numarası: AD-I.27.11).

Fot. 204: AD-I.27.11 env. numaralı tasvir Çiz. 195: AD-I.27.11 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.12: Yönü sağa dönük tasvirin kolları iki yana yatay biçimde açık ve sol elinde mızrak olabilecek silah, sağ elinde kalkan benzeri eşya taşımaktadır. Bel hizasından geriye doğru kın/kuşak/kemer benzeri bir form uzanmaktadır. Bacaklarının arasından öne doğru uzanan cinsel organı oldukça abartılı biçimde şekillendirilmiştir. Bacaklarının ayaklarına doğru kalınlaşması bot/çizme giydiğini düşündürmektedir. Tasvir panonun sağ orta kısmındaki insan olarak adlandırılmıştır. Figür nokta vuruş tekniği kullanılarak oluşturulmasına rağmen genel hatları önce kaya yüzeyine çizilmiş sonrasında çizgilerin içerisinde yer alan kaya tabakası nokta vuruşla boşaltılarak hakkedildiğine yönelik görsel veriler bulunmaktadır (Env. numarası: AD-I.27.12).

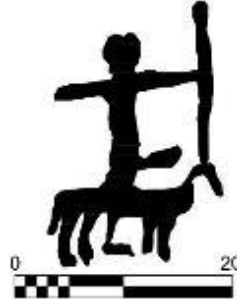
Fot. 205: AD-I.27.12 env. numaralı tasvir Çiz. 196: AD-I.27.12 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.13: Tasvirin yönü ayaklarının yönünden anlaşıldığı kadarıyla panoya göre sağa dönüktür. Başından öne doğru sarkan başlık veya saç benzeri form görülmektedir. Kollar iki yana yatay biçimde açıktır. Panoya göre sol elinde mızrak benzeri nesne taşımaktadır. Kaya yüzeyinin orta bölümündeki insan betimlemesi alg-liken tabakası nedeniyle güçlüklerle belirlenmiştir. Tasvir nokta vuruş tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.27.13).

Fot. 206: AD-I.27.13 env. numaralı tasvir Çiz. 197: AD-I.27.13 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.14: Baş, boyun, gövde, toynak ve fiziksel özelliklerinden at olarak tanımlanan tasvirin sırtındaki binicinin baş kısmı şablon kullanılmış gibi yuvarlak bir şekle sahiptir. Kollar iki yana yatay biçimde açık, sağ elinde mızrak benzeri nesne taşımakta diğer kolu ise soldaki tasvirin kol kısmıyla kesişmektedir. Bel kısmından cinsel organı olabilecek bir form abartılı biçimde büyük olarak betimlenmiştir. Orta bölümde yer alan süvari tasviri olarak tanımlanan betimleme nokta vuruş tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.27.14).

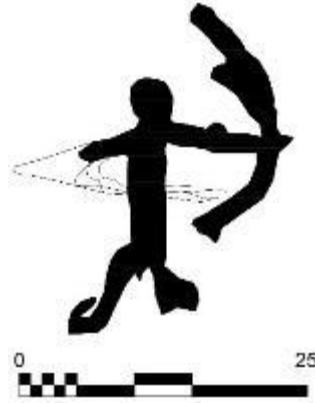
Fot. 207: AD-I.27.14 env. numaralı tasvir Çiz. 198: AD-I.27.14 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.15: Ayakları sağa bakan tasvir, ok-yayı sola doğru fırlatırken belirtilmiştir. Bel kısmının iki yanından çıkıntılar yapan belindeki kemer ve kemere takılı eşyalarını betimleyen formlar olabilecek uygulamalar bulunmaktadır. Bacakları iki yana açıktır ve ayakta sabit duruş pozisyonuna sahiptir. Ayakları bacakların devamında yerini alır. Panoya göre sol bacağının ayak bileğinde ve bileğinin hemen üzerinde nokta vuruş teknikli yarım yay şeklinde çizgiler bulunur. Kullandığı yayın üst ve alt kısımdaki çile asılan bölümleri dışa doğru dönük olması nedeniyle kompozit olarak tanımlanabilir. Panonun merkezindeki en büyük ölçekli tasvir ok atan insan nokta vuruş tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.27.15).

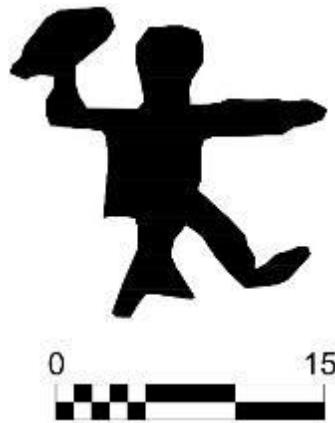
Fot. 208: AD-I.27.15 env. numaralı tasvir Çiz. 199: AD-I.27.15 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.16: Karşısındaki ok-yay tutan insan tasviriyle düello halindedir. Bacaklardan panoya göre sağdakinin ayak kısmında çok fazla darbe bulunması nedeniyle tam olarak formu belirlenememektedir. Kullandığı yayın üst ve alt kısımlarındaki kıvrımlarından hareketle kompozit olduğu söylenebilir. Kaya yüzeyinin merkezindeki ok atan insan tasviri nokta vuruş tekniğiyle şekillendirilmesine rağmen, darbelerin oluşturulmasından önce tasvirin dış hatlarının çizgilerle belirlendiğine yönelik izler mevcuttur (Env. numarası: AD-I.27.16).

Fot. 209: AD-I.27.16 env. numaralı tasvir Çiz. 200: AD-I.27.16 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.17: Sol elinde oval biçimde nesne tutmakta olan tasvirin baş kısmı daire formludur. Bacakları sağa doğru yürür biçimde verilmiş, sol koluysa tasvire göre sol aşağıda yer alan insan figürünün elinde tuttuğu nesneyle kesişmektedir. İnsan tasviri olarak adlandırılan betimleme panonun merkezinde nokta vuruş tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.27.17).

Fot. 210: AD-I.27.17 env. numaralı tasvir Çiz. 201: AD-I.27.17env. numaralı tasvirin çizimi

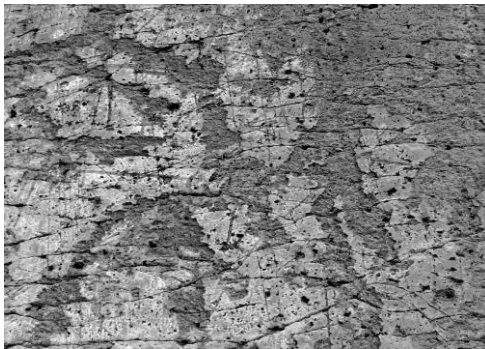
Tasvir 27.18: Kollar iki yana yatay biçimde açık, bacaklarının arasından ise kıyafetinin muhtemelen parçası olan bir form ayaklarına kadar uzandığı görülen insan tasviridir. Tasvir nokta vuruş tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.27.18).

Fot. 211: AD-I.27.18 env. numaralı tasvir

Çiz. 202: AD-I.27.18 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.19: Baş, boyun, gövde, kuyruk, toynak gibi özellikleri nedeniyle at olarak tanımladığımız hayvanın sırtında binicisi görülmektedir. Bacakları atın düz biçimde verilen gövdesinden aşağıya sarkmaktadır. Binicinin kolları tespit edilememiştir. At hareket halindedir ve kuyruğu ise gövdenin ardından yaklaşık bir gövde boyu kadar devam eder ve ucu kalın bir biçimde düğümlü şekilde bitirilir. Kazıma çizgilerle belirlenen konturların sonradan nokta vuruş darbeleriyle belirginleştirildiği görülmektedir (Env. numarası: AD-I.27.19).

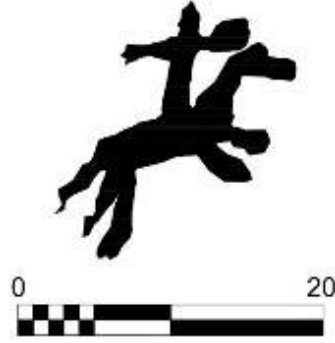
Fot. 212: AD-I.27.19 env. numaralı tasvir

Çiz. 203: AD-I.27.19 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.20: Gövde özellikleri, baş, boyun, toynak, kuyruk şeklinden hareketle at olarak isimlendirilen tasvirin sırtındaki binicinin başı ve boynu üstteki hayvan figürünün kuyruk kısmıyla birleşmektedir. Binicinin kolları iki yana açıktır. Atın kuyruğu gövdenin devamında kazıma tekniğinde meydana getirilmiş ve aşağıya doğru açılı biçimde devam etmektedir. At koşar vaziyettedir ve tasvir süvariye aittir. Ana hatları kazıma tekniğiyle verildikten sonra nokta vuruş darbeleriyle üzerinden geçirilerek betimleme oluşturulmuştur (Env. numarası: AD-I.27.20).

Fot. 213: AD-I.27.20 env. numaralı tasvir

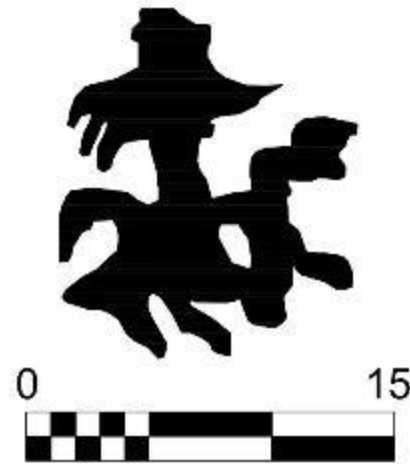

Çiz. 204: AD-I.27.20 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.21: Toynak, kuyruk ve gövde özellikleri bakımından at olarak tanımladığımız hayvanın üzerinde oturan binicinin kolları iki yana yatay biçimde açıktır. Kafasında başlık biçimli ve kollarında kıyafetinden sarkan püskül benzeri formlar verilmiştir. Atınsa gövde kısmı ve ön bacakları silik de olsa görülmektedir. Sağa yönelen ve süvari olarak tanımlanan çizim panonun sol orta kısmındadır. At olması muhtemel hayvanda ve insan tasvirinde nokta vuruş tekniği kullanılmıştır (Env. numarası: AD-I.27.21).

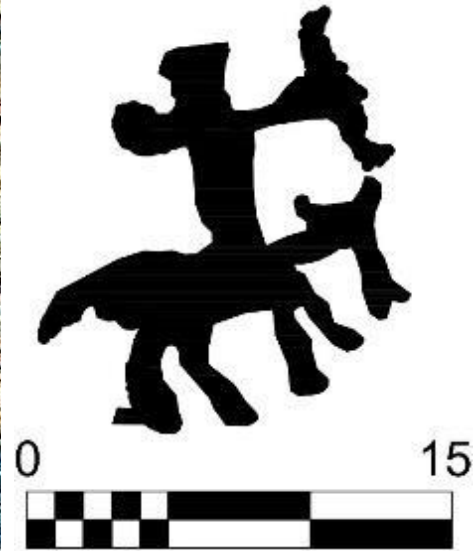

Fot. 214: AD-I.27.21 env. numaralı tasvir

Çiz. 205: AD-I.27.21 env. numaralı tasvirin çizimi

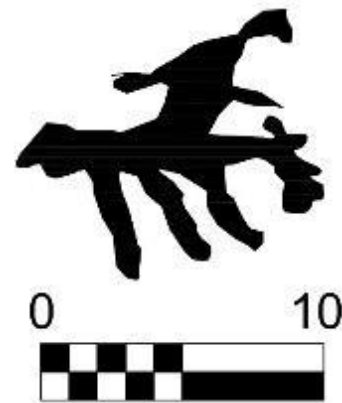
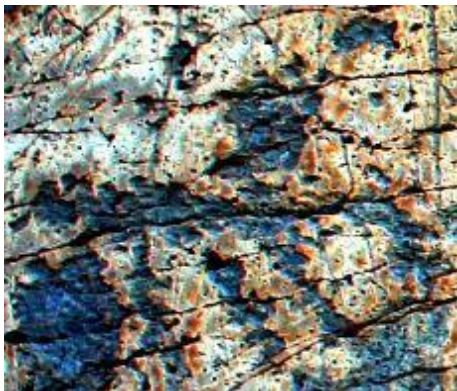
Tasvir 27.22: Baş, gövde, kuyruk, toynak gibi belirgin özellikleri sebebiyle at olarak tanımladığımız hayvanın üzerindeki binicisi sağa doğru kompozit olduğu uç kısımdaki ter kıvrımlardan anlaşılan yayıyla ok atmaya hazır biçimde tasvir edilmiştir. Yüzeyin sol orta kısmındaki ok atan süvari panoya göre sağa yönelmiştir ve nokta vuruş tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.27.22).

Fot. 215: AD-I.27.22 env. numaralı tasvir

Çiz. 206: AD-I.27.22 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.23: Pano yüzeyindeki örneklerden ve fiziksel özelliklerinden hareketle at olarak isimlendirdiğimiz hayvanın binicisi hafif öne eğik ve kolları iki yana açık biçimde seyrek nokta vuruşlarla verilmiştir. Binicisi gibi atında başı hafif öne eğik şekildedir. Nokta vuruş tekniği kullanılmıştır (Env. numarası: AD-I.27.23).

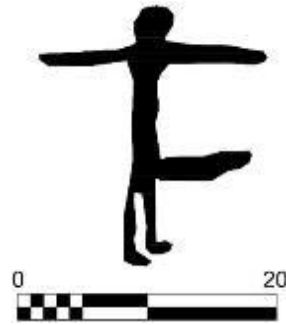
Fot. 216: AD-I.27.23 env. numaralı tasvir

Çiz. 207: AD-I.27.23 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.24: Daire biçimli kafası, iki yana yatay biçimde açık verilen kollarından hareketle insan olarak tanımlanan tasvir, kaya yüzeyinin orta bölümünde konumlanır. Bacaklarının arasından çıkan cinsel organı oldukça abartılıdır. Ayaklarının konumuna göre sağa dönük olduğu görülen tasvirde nokta vuruş tekniği kullanılmıştır (Env. numarası: AD-I.27.24).

Fot. 217: AD-I.27.24 env. numaralı tasvir

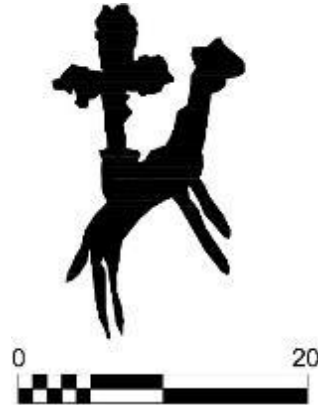

Çiz. 208: AD-I.27.24 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.25: Baş, boyun, kuyruk ve fiziksel özelliklerinden hareketle at olduğu görülen hayvanın binicisi at üzerinde ayakta durmaktadır. Kollar iki yana yatay biçimde açıktır ve kanat şeklinde görünüme sahiptir. Baş kısmında başlık, kollarda da kıyafetin devamı olan püskül gibi uygulamaların verilmek istendiği anlaşılmaktadır. Atın tamamı kazıma tekniğiyle konturları çizilmiştir. Atın boynundaki yelelerin olması gereken noktadaki konturlar nokta vuruş tekniğiyle seyrek biçimde yapılmış ancak tamamlanmamıştır. Buradan tasvirin yarım bırakıldığı anlaşılmaktadır. Bu bize tasvirlerin yapılmadan önce taslağının çizgilerle oluşturulduğunu ve daha sonra nokta vuruş tekniğiyle tamamlandığını göstermesi bakımından önemlidir (Env. numarası: AD-I.27.25).

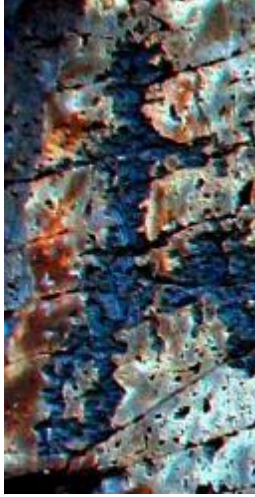

Fot. 218: AD-I.27.25 env. numaralı tasvir

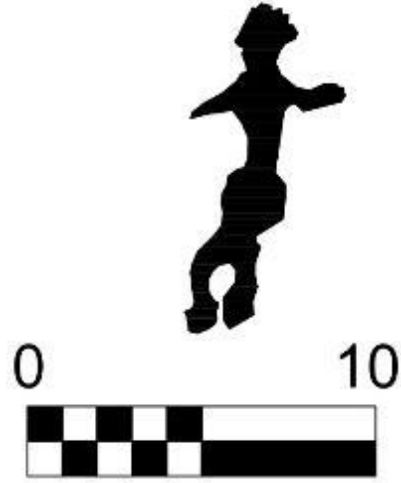

Çiz. 209: AD-I.27.25 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.26: Yönü panoya göre sola dönük, baş, boyun ve kolları belirgin tasvir insan olarak adlandırılmıştır. Kollar iki yana yatay biçimde açıktır ancak kısa tutulmuşlardır. Nokta vuruş tekniğiyle meydana getirilen betimleme ayakta durur vaziyettedir (Env. numarası: AD-I.27.26).

Fot. 219: AD-I.27.26 env. numaralı tasvir

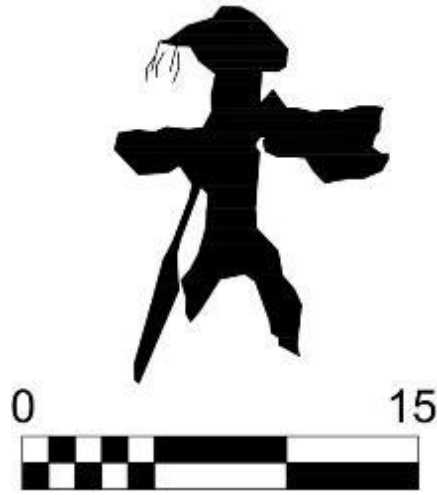

Çiz. 210: AD-I.27.26 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.27: Panonun sol orta bölümünde baş, boyun, gövde, kollar, bacakları belirgin, kollarını iki yana yatay biçimde açık verilen insan tasviridir. Kolları kam kıyafeti giyer biçimde kalın biçimlidir ve kafasında başlık benzeri uygulama görülmektedir. Tasvir nokta vuruş tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.27.27).

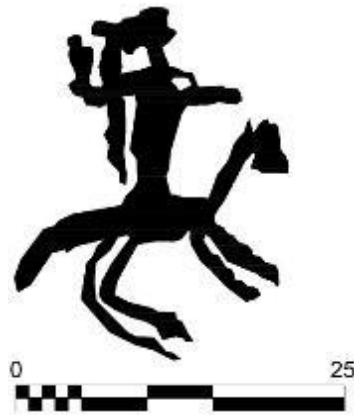

Fot. 220: AD-I.27.27 env. numaralı tasvir

Çiz. 211: AD-I.27.27 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.28: Baş, boyun, gövde özellikleri, toynak ve kuyruk gibi belirgin formlar nedeniyle at olarak adlandırılan tasvirin sırtında binicisi bulunmaktadır. Binicinin baş kısmı, gövde ve boynu belirgindir. Başının arkasından çıkan bir form bel hizasına kadar saç/saçak/başlık kuşağı vb. bir nesne şeklinde uzanmaktadır. Kollar iki yana yatay biçimde açık ve sol kolu dirsekten itibaren yukarıya kalkıktır. Tasvirin genelinde nokta vuruş tekniği kullanılmıştır. Ancak binicinin gövdesi üzerinde kazıma çizgileri de görülür (Env. numarası: AD-I.27.28).

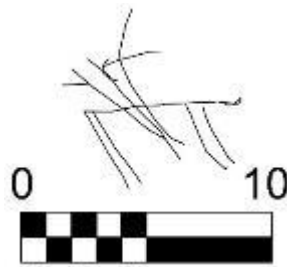
Fot. 221: AD-I.27.28 env. numaralı tasvir Çiz. 212: AD-I.27.28 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.29: Baş, kulak, boyun, kuyruk ve gövde özellikleri sebebiyle at olarak tanımladığımız hayvanın sırtında binicisi atın üzerinde kolları iki yana hafif yukarıya kalkık, gövdesi de uzun tutularak verilmiştir. Kolları kuş kanadı görünümündedir. Hayvanın baş ve kulakları belirgindir. Kuyruk gövdenin arkasından bir aralık düz devam ettikten sonra kırılarak aşağıya yönelir. Panonun sağına doğru hareket edermiş gibi görünen süvari tasviri nokta vuruş tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.27.29).

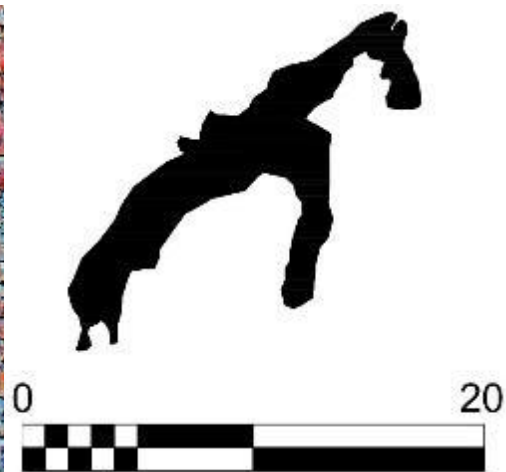
Fot. 222: AD-I.27.29 env. numaralı tasvir Çiz. 213: AD-I.27.29 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.30: Baş, gövde, kuyruk gibi fiziksel özelliklerinden hareketle at olarak tanımladığımız hayvanın sırtında binicisi oldukça stilizedir. Çizgileri oldukça silik olan betimleme sağa yönelmektedir. Kazıma tekniktir (Env. numarası: AD-I.27.30).

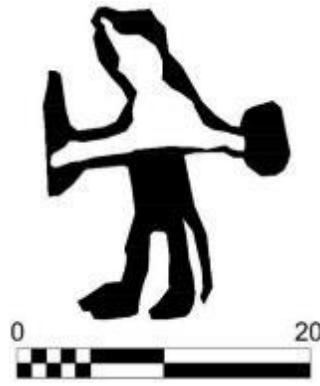
Fot. 223: AD-I.27.30 env. numaralı tasvir Çiz. 214: AD-I.27.30 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.31: Duruşu, baş, boyun, gövde özellikleri bakımından at görünümündeki hayvan panonun sağ ortasında konumlanır. Panoya göre sağa dönüktür ve hayvanın genel duruşu bir yerden atlıyor veya şahlıyor izlenimi bırakmaktadır. Arka bacakları tespit edilememiştir. Tasvir nokta vuruş tekniğindedir (Env. numarası: AD-I.27.31).

Fot.224: AD-I.27.31 env. numaralı tasvir Çiz. 215: AD-I.27.31 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.32: Baş kısmının üzerinde kollara kadar inen başlık bulunan, yüzeyin sağ orta kenarına yakın konumdaki insan tasvirinin yönü sola dönüktür. Kollar iki yana yatay biçimde açıktır. Panoya göre sağ elinde daire şeklinde bir eşya taşırken sol eli ise solundaki insan tasvirinin kollarıyla birleşmektedir. Sırtından aşağıya doğru ayak uçlarına kadar sarkan mahiyetini anlayamadığımız uygulama bulunmaktadır. Kıyafet giymiş ve elinde kam davulu tutar şeklindeki tasvir nokta vuruş tekniğiyle oluşturulmuştur. Ancak bacak ve ayak kısımlarında daha geniş ağızlı bir alet kullanılmak suretiyle noktaların daha çok kısa çizgiler şeklindeki darbelere dönüştüğü ortadadır. Bununla birlikte darbelerin arasında tasvirin uzuvlarının ortasından geçen taslak benzeri çizgiler de seçilmektedir (Env. numarası: AD-I.27.32).

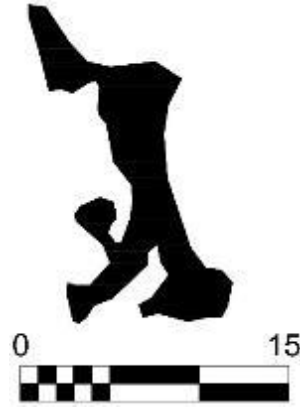
Fot. 225: AD-I.27.32 env. numaralı tasvir Çiz. 216: AD-I.27.32 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.33: Baş kısmı dörtgen biçiminde düzenlenmiş sadece konturları verilerek iç kısmına darbe vurulmayan insan tasviri, kaya yüzeyinin orta kısmında konumlanır. Sağa dönük tasvirin baş kısmında taktığı başlığın çizildiği görülür. Kollar iki yana yatay biçimde açık, panoya göre sağ kolu kendinden önceki tasvirlerle birleşmektedir. Tasvir nokta vuruş tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.27.33).

Fot. 226: AD-I.27.33 env. numaralı tasvir Çiz. 217: AD-I.27.33 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.34: Panonun orta yukarı kısmındaki gövde ve bacak gibi özelliklerinden insan olarak tanımlanan tasvirdir. Baş kısmı ve kollarından sağdaki eksiktir. Sol kolu yukarıya doğru kalkan bir ifadeyle çizilmiştir. Nokta vuruş tekniğinde meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.27.34).

Fot. 227: AD-I.27.34 env. numaralı tasvir

Çiz. 218: AD-I.27.34 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.35: Kollarını iki yana açarak havaya kaldıran insan tasviri yüzeyin orta yukarı kısmında konumlanır. Başu oldukça düzgün biçimlendirilmiş daire formundadır. Yüzeyinden birçok farklı nokta vuruş tekniğinde çizgi geçmektedir. Sırtından aşağıya doğru kıyafetinin parçası olabilecek form sarmaktadır. Bacaklarının arasından cinsel organı abartılı biçimde çıkarken verilmiş, bacakları iki yana ayakta durduğunu belirtir şekilde açık ve ayaklarıyla sonlanır. Nokta vuruş tekniğindeki insan tasviri sağa dönük verilmiştir (Env. numarası: AD-I.27.35).

Fot. 228: AD-I.27.35 env. numaralı tasvir

Çiz. 219: AD-I.27.35 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.36: Yüzeyin orta aşağı kısmındaki betimleme kollarını iki yana açmış, panoya göre sağa doğru yürür biçimde verilen insan tasviridir. Sağ elinde halka biçimli nesne, diğer elindeyse mahiyetini anlayamadığımız nesne taşımaktadır. Bel kısmından geriye doğru dalgalanan kıyafetinin parçası, kuşak vb. form görülür. Nokta vuruş tekniğiyle birlikte öncesinde konturlarının çizgiler halinde belirlenerek taslağının çizildiğine yönelik veriler mevcuttur (Env. numarası: AD-I.27.36).

Fot. 229: AD-I.27.36 env. numaralı tasvir

Çiz. 220: AD-I.27.36 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.37: Başı daire biçimli, kolları sunum yapar biçimde sağa dönük verilen, panonun orta sol bölümündeki insan tasviridir. Bacakları iki yana açık ve ayakları belirgin olan tasvir yürüyen bir görünüme sahiptir. Kazıma tekniğinde çizgilerin birbiri üzerinden defalarca geçirilmesiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.27.37).

Fot. 230: AD-I.27.37 env. numaralı tasvir

Çiz. 221: AD-I.27.37 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.38: Kaya yüzeyinin sol aşağı bölümündeki kolları iki yana yatay biçimde açık, panoya göre sağ elinde kalkan benzeri nesne tutarken diğer elindeyse mızrak benzeri silah taşıyan insan tasviri, nokta vuruş tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.27.38).

Fot. 231: AD-I.27.38 env. numaralı tasvir

Çiz. 222: AD-I.27.38 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.39: Panonun sol aşağı kısmında, başı daire formlu, kolları öne doğru uzanan insan figürüdür. Ellerinde mahiyetini anlayamadığımız nesne tutan figürün erkeklik organı öne doğru abartılı biçimde çıkıntı yapmaktadır. Bacakları sağa doğru dönük olduğunu belirtmektedir. Tasvir nokta vuruş tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.27.39).

Fot. 232: AD-I.27.39 env. numaralı tasvir

Çiz. 223: AD-I.27.39 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.40: Binici atın baş ve boyun kısmına gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Kollar ve bacaklar iki yana yatay biçimde açık, sağ elinde yarım bırakılmış yuvarlak formlu bir nesne taşırken diğer elindeyse mızrak benzeri nesne tutmaktadır. At ise şaha kalkmıştır. Boynundaki ve başının üzerindeki yeşilleri çentik şeklinde tek çizgilerle belirtilmiştir. Panonun sol aşağı kenarındaki sağa dönük tasvir süvari tasviri kazıma, kontur ve nokta vuruş tekniklerinin bir arada kullanıldığını göstermesi bakımından önemlidir (Env. numarası: AD-I.27.40).

Fot. 233: AD-I.27.40 env. numaralı tasvir

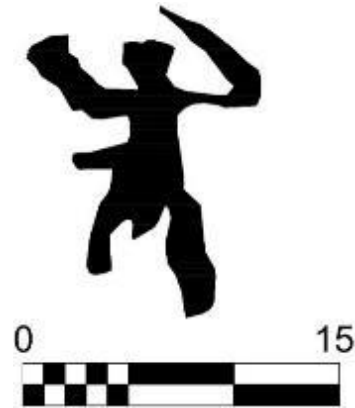

Çiz. 224: AD-I.27.40 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.41: Tasvir panonun orta aşağı bölümünde sıra halindeki insanlardan en sağdakine aittir. Figürün kolları iki yana yatay biçimde açıkken panoya göre sağ elinde kılıç benzeri silah taşımaktadır. Diğer kolu ise dirsekten itibaren yukarıya doğru kıvrılmaktadır. Panoya göre sol ayağı kaya yüzeyinin tahrip olması nedeniyle görülmemektedir. Tasvir hem nokta vuruş hem de dövme tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.27.41).

Fot. 234: AD-I.27.41 env. numaralı tasvir

Çiz. 225: AD-I.27.41 env. numaralı tasvirin çizimi

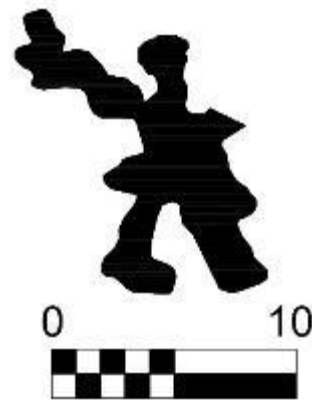
Tasvir 27.42: Panonun orta bölümündeki sıra halindeki üç insan figüründen ortada konumlanandır. Kolları iki yana yatay biçimde açık, panoya göre sağdaki kolu sağındaki insan tasvirinin bel kısmında birleşmektedir. Bacaklardan panoya göre sağda kalan kaya yüzeyinin tahrip olması nedeniyle ortadan kalkmıştır. Diğer bacak ise ayağıyla birlikte belirtilmiştir. Nokta vuruş tekniğindedir (Env. numarası: AD-I.27.42).

Fot. 235: AD-I.27.42 env. numaralı tasvir

Çiz. 226: AD-I.27.42 env. numaralı tasvirin çizimi

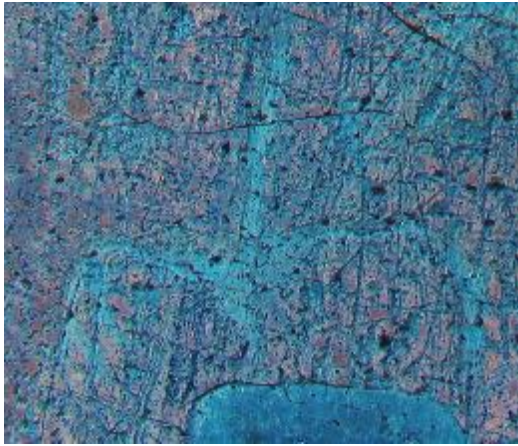
Tasvir 27.43: Panonun orta sağ kısmında elleri birbirine birleşen üç insan tasviri yer alır. Bunlardan ilk sıradaki tasvirin yönü panoya göre sağa dönüktür. Kollar iki yana açık ve dirsekten itibaren yukarıya doğru kalkık verilmiştir. Panoya göre sağdaki kolu sağdaki tasvirin kollarıyla kesişmektedir. Tasvirin bacakları yürüdüğünü gösterecek biçimde açıktır. Meydana getirilirken nokta vuruş tekniği kullanılmıştır. Ancak solda kalan bacağında kazıma izleri de görülmektedir (Env. numarası: AD-I.27.43).

Fot. 236: AD-I.27.43 env. numaralı tasvir

Çiz. 227: AD-I.27.43 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.44: Kaya yüzeyinin orta bölümündeki tasvir baş, boyun, bacak, gövde özellikleri nedeniyle at olarak adlandırılmıştır. Sırtında oldukça stilize biçimde verilen binicisi görülmektedir. Panoya göre sağa yönelen atın binicisinin gövde ve bacakları seçilmektedir. Kolları iki yana açık, atının kuyruğu ise belirgindir. Genelinde nokta vuruş ve kazıma tekniğinin birlikte kullanıldığı görülmektedir (Env. numarası: AD-I.27.44).

Fot. 237: AD-I.27.44 env. numaralı tasvir

Çiz. 228: AD-I.27.44 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.45: Yüzeyin orta bölümündeki tasvirin başı daire formlu, kolları iki yana yatay biçimde açık, panoya göre sağ elinde kalkan benzeri bir alet bulunurken diğerinde ise mızrağı andıran silah taşımaktadır. Mızraklı insan olarak tanımlanan figürün gövdesinin sağ ve solundan kuşak/kemer/kılıç kını benzeri formlar uzanmaktadır. Tasvir nokta vuruş tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.27.45).

Fot. 238: AD-I.27.45 env. numaralı tasvir

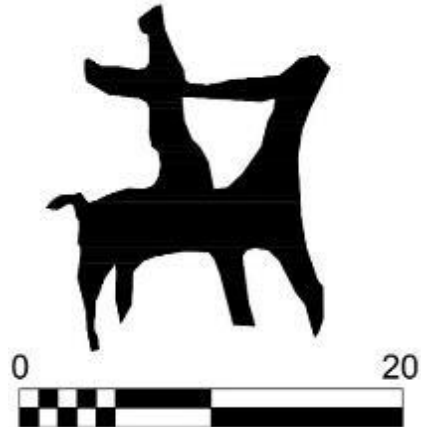
Çiz. 229: AD-I.27.45 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.46: Kafa kısmında kuş gagası biçiminde başlık takan, kolları iki yana düşey olarak açıktır. Bacak ve ayaklarının duruşundan anlaşıldığı kadarıyla sola dönük verilen tasvirin bacaklarının arasından çıkan cinsel organı abartılıdır. Kaya yüzeyinin orta aşağı bölümündeki insan tasviri nokta vuruş tekniğinde meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.27.46).

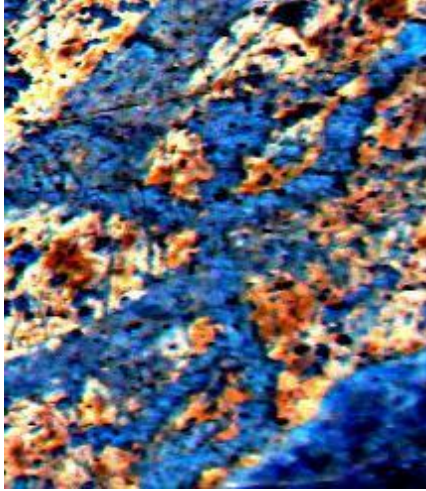
Fot. 239: AD-I.27.46 env. numaralı tasvir Çiz. 230: AD-I.27.46 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.47: Gövde özellikleri, baş, boyun, kuyruk bölümlerinin verilışinden at olarak tanımlanan tasvirin sırtında kolları iki yana yatay biçimde açık otururken verilen binicisi belirgindir. Panonun orta aşağı kısmındaki tasvir süvari olarak tanımlanmıştır. Atın baş kısmı sağdaki figürün bacağıyla kesişmektedir. Sağa yönelen tasvirin hatları kazıma çizgilerle oluşturularak sonrasında nokta vuruş darbeleriyle belirgin hale getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.27.47).

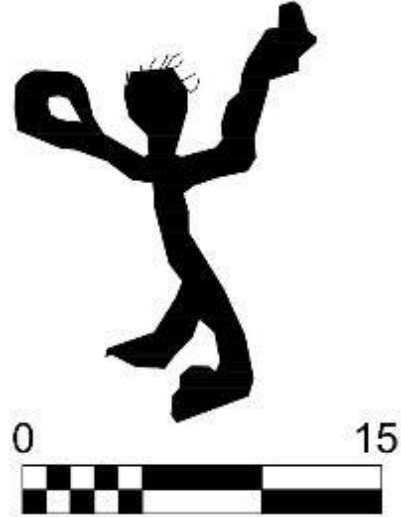

Fot. 240: AD-I.27.47 env. numaralı tasvir Çiz. 231: AD-I.27.47 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.48: Başından çentikler çıkan figürün sağ kolu dirseğe kadar yatay biçimde açıkken, dirsekten sonra havaya kalkık ve elinde silah benzeri eşya taşır vaziyettedir. Diğer kolu ise yatay biçimde yana açık ve elinde halka biçimli nesne tutmaktadır. Kaya bloğunun orta aşağı bölümündeki insandır. Nokta vuruş tekniği kullanılmıştır (Env. numarası: AD-I.27.48).

Fot. 241: AD-I.27.48 env. numaralı tasvir

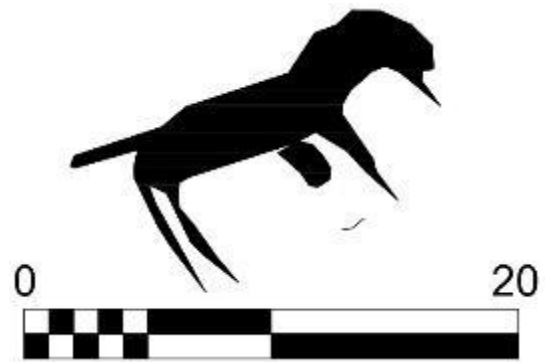

Çiz. 232: AD-I.27.48 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.49: Baş, boyun, kuyruk ve gövde özelliklerinden at olarak tanımladığımız tasvirin baş kısmı bitişiğindeki insan figürüyle kesişmektedir. Sağa yönelen hayvanın kuyruğu gövdesinin ardında belirgindir. Kazıma tekniğinde çizgilerin birbiri üzerinden defalarca geçirilmesiyle oluşturulmuştur (Env. numarası: AD-I.27.49).

Fot. 242: AD-I.27.49 env. numaralı tasvir

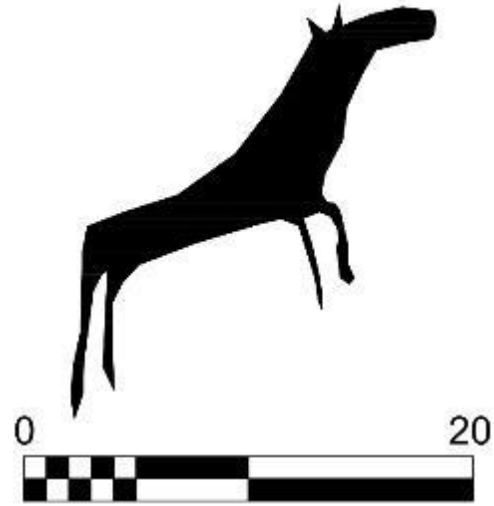

Çiz. 233: AD-I.27.49 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.50: Başını üzerindeki kulakların şekli gövdesinin öne doğru atılmış görüntüsünden hareketle köpek olarak tanımlanan betimleme panonu sol aşağı kesimindedir. Panoya göre sağa yönelen hayvanın ağzında bir nesne tuttuğu görülmektedir. Kazıma tekniğinde çizgilerin birbiri üzerinden defalarca geçirilmesi suretiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.27.50).

Fot. 243: AD-I.27.50 env. numaralı tasvir

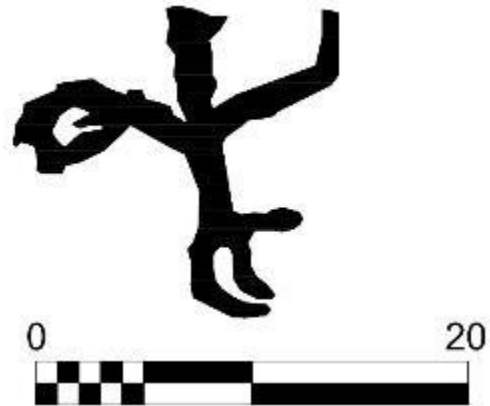

Çiz. 234: AD-I.27.50 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.51: Kafasında başlık benzeri form bulunan, kolları iki yana açık, panoya göre sağ elinde türü anlaşılamayan nesne tutan ve diğer elinde de daire konturuna sahip başka bir eşya taşıyan insan tasviridir. Panoya göre sağa dönük verilen tasvir sol aşağı kenardadır. Cinsel organı gövde oranına göre oldukça abartılı biçimde verilmiştir. Nokta vuruş tekniktir (Env. numarası: AD-I.27.51).

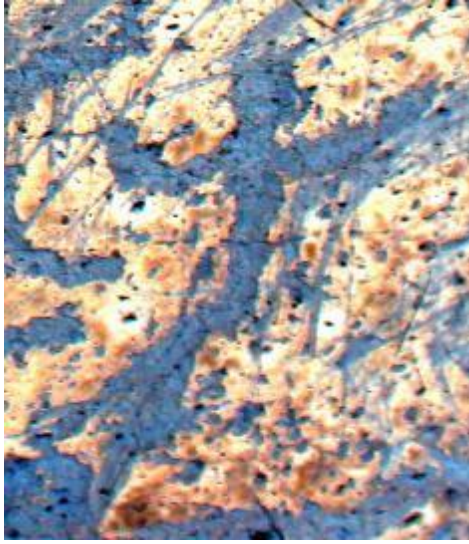

Fot. 244: AD-I.27.51 env. numaralı tasvir

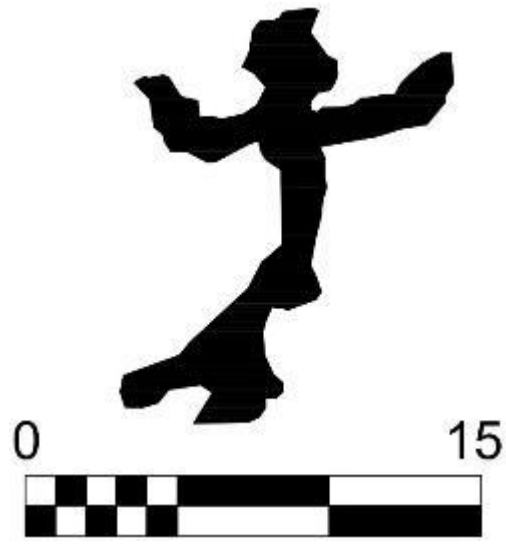

Çiz. 235: AD-I.27.51 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.52: Baş, boyun, gövde ve kollar insan özellikleri gösterirken, baş kısmında kullanılan gaga şekilli kısım ve bacakların olması gereken yerde kuşların kuyruğuna benzer bir biçimin bulunuyor olması tasviri ilginç bir konuma getirmektedir. Kaya yüzeyinin en alt sol bölümüne konumlanan tasvir dönüşüm aşamasındaki insana benzemektedir. Yüzeyin sol aşağı kenarındaki tasvir nokta vuruş tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.27.52).

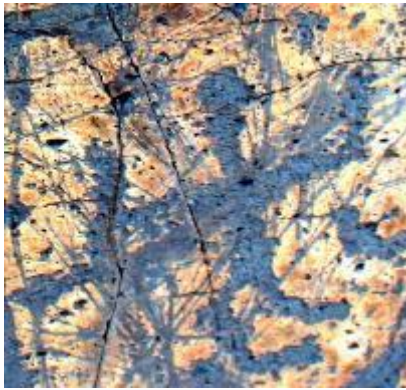

Fot. 245: AD-I.27.52 env. numaralı tasvir

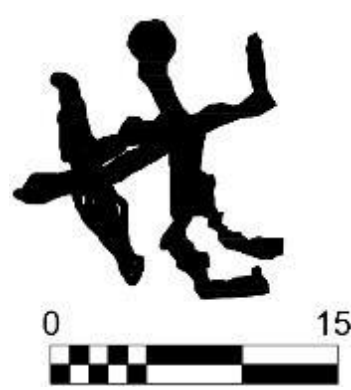

Çiz. 236: AD-I.27.52 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.53: Tasvir yüzeyin sol aşağı kenarındadır. Kollar iki yana yatay konumda açık verilmiştir. Panoya göre sağ elinde silah, diğer elindeyse ok-yay şeklinde eşya tutmaktadır. Gövdenin devamında bacaklar normal insan duruşunda verilmemiş, kuş bacakları gibi resmedilmiştir. Tasvir nokta vuruş tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.27.53).

Fot. 246: AD-I.27.53 env. numaralı tasvir

Çiz. 237: AD-I.27.53 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.54: Kaya yüzeyinin orta sol kısmındaki kolları iki yana yatay biçimde açık verilen insan betimlemesidir. Tasvirin tüm hatları kazıma tekniğiyle verilmesine karşın nokta vuruş tekniğiyle gövdenin üst kısmı tamamlanmak istenmiştir. Ancak kazıma yapılan yerden ayrı olarak nokta vuruş darbeleri yapıldığı için tasvir çift başlı görünüme sahiptir (Env. numarası: AD-I.27.54).

Fot. 247: AD-I.27.54 env. numaralı tasvir

Çiz. 238: AD-I.27.54 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.55: Tasvirin başının üzerinde yukarıya doğru başındaki aksesuarı (sorguç) belirtmek için kazıma biçiminde çizgi demeti çıkmaktadır. Kollar iki yana dirseğe kadar yatay biçimde açık, dirsekten itibaren ise yukarıya kalkıktır. Ellerinde panoya göre sağdaki büyük olacak şekilde yuvarlak formlu konturlarla belirtilmiş nesnelere taşımaktadır. Sağ dirseğinin altından kıyafetinin parçası veya kuşak benzeri formun uzandığı gözlenmektedir. Gövdenin ön kısmında oldukça abartılı biçimde öne uzanan cinsel organı tasvir edilmiştir. Yüzeyin sol orta kısmındaki insan tasviri nokta vuruş tekniğiyle meydana getirilse de, hatları kazıma çizgileriyle belirlendikten sonra uygulanmıştır (Env. numarası: AD-I.27.55).

Fot. 248: AD-I.27.55 env. numaralı tasvir

Çiz. 239: AD-I.27.55 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.56: Kafasında başlık olması muhtemel tasvirin kafasından geriye doğru bir form çıkıntı yapar. Kollar yatay biçimde iki yana açıktır. Bacaklar oldukça kısa tutulmuştur ve alttaki tasvirlerin kol kısımlarıyla kesişmektedir. Panonun sol aşağı kesimindeki insan tasviri nokta vuruşla birlikte kazıma tekniği kullanılmıştır (Env. numarası: AD-I.27.56).

Fot. 249: AD-I.27.56 env. numaralı tasvir

Çiz. 240: AD-I.27.56 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.57: Yay biçimindeki boynuz çizgilerinden ve gövde şeklinden hareketle keçi olarak tanımlanan tasvir panonun sol aşağı bölümündedir. Katman olarak üstte bulunması ve etrafındaki insan tasvirlerinin hatlarıyla kesişmesi sebebiyle tespiti güçtür. Kazıma tekniğindeki betimleme sağa yukarı yönlü verilmiştir (Env. numarası: AD-I.27.57).

Fot. 250: AD-I.27.57 env. numaralı tasvir

Çiz. 241: AD-I.27.57 env. numaralı tasvirin çizimi

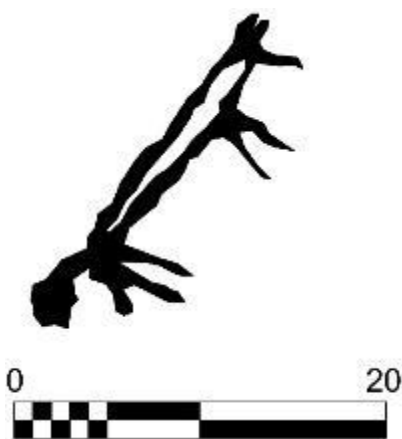
Tasvir 27.58: Kafasında oldukça büyük bir başlıkla betimlenen tasvirin kolları iki yana yatay olarak açık verilmiştir. Ayakları kısa tutulan figürde nokta vuruş ve kazıma teknikleri birlikte uygulanmıştır (Env. numarası: AD-I.27.58).

Fot. 251: AD-I.27.58 env. numaralı tasvir

Çiz. 242: AD-I.27.58 env. numaralı tasvirin çizimi

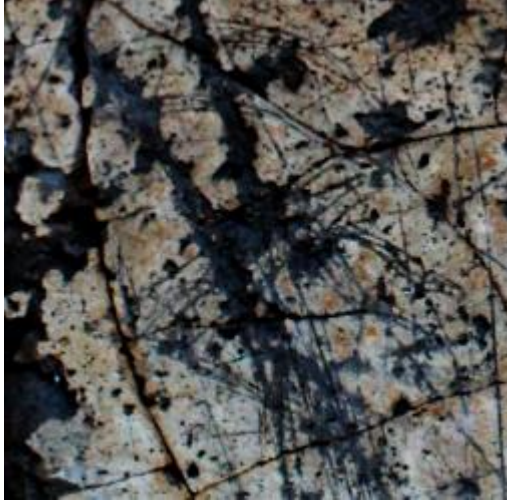
Tasvir 27.59: Baş, boyun, gövde özellikleri, bacakları ve kuyruğunun şeklinden hareketle at olarak tanımlanan hayvan yüzeyin sol aşağı kenarında konumlanır. Kuyruğu düğümlüymüş gibi görünümdeki figür sağa yukarıya dönüktür. Tasvirde kazıma tekniğiyle konturları belirlenmiş ve ardından nokta vuruş darbeleriyle kontur üzerinden geçilmiştir. Kontur içerisinde kalan alanlara dokunulmamıştır (Env. numarası: AD-I.27.59).

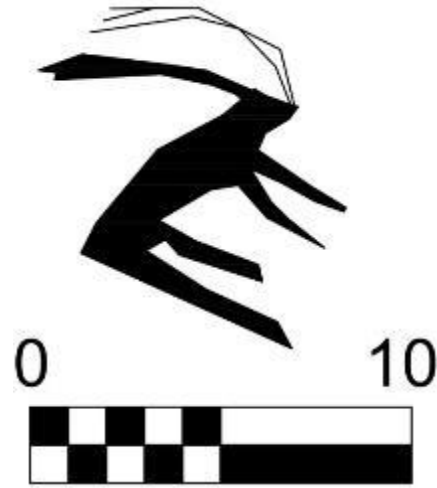
Fot. 252: AD-I.27.59 env. numaralı tasvir

Çiz. 243: AD-I.27.59 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.60: Başından çıkan yay şeklindeki boynuzlardan keçi olarak tanımlanan betimleme yüzeyin sağ orta kenarındadır. Gövdesi, bacakları ve baş kısmı kazıma çizgilerden oluşturulmuştur. Kazıma tekniğindeki hayvan sağa dönüktür (Env. numarası: AD-I.27.60).

Fot. 253: AD-I.27.60 env. numaralı tasvir

Çiz. 244: AD-I.27.60 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.61: Başı, kulakları, kuyruğu ve gövde özellikleri nedeniyle köpek olarak tanımlanan tasvir sağa yönelmiştir. Panonun sol aşağı bölümündeki hayvanın arka bacakları ön bacaklarına göre daha kısa tutulmuştur. Kazıma tekniğiyle konturlarının üzerinden nokta vuruş darbeleriyle tekrar geçilmiştir (Env. numarası: AD-I.27.61).

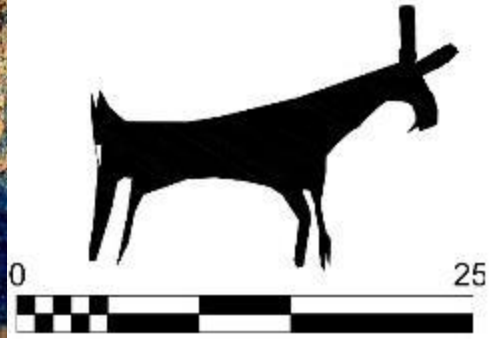

Fot. 254: AD-I.27.61 env. numaralı tasvir

Çiz. 245: AD-I.27.61 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.62: Baş, kulaklar, boyun, bacak ve kuyruk gibi özelliklerinden hareketle at olarak tanımlanan tasvir yüzeyin sol aşağı kısmında yer alır. Durağan biçimde verilen hayvanın arkasında bir başka at/tay betimlemesi görülmektedir. Gövde ve uzuvların iç kısmı çizgilerin birbiri üzerinden geçirilmesiyle doldurulmuştur (Env. numarası: AD-I.27.62).

Fot. 255: AD-I.27.62 env. numaralı tasvir

Çiz. 246: AD-I.27.62 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.63: Panonun sol aşağı kenarındaki tasvir hemen önündeki atın solunda ve baş kısmı önündeki atın bacaklarının arasında yer almaktadır. Bu görüntüsüyle başıyla annesini emen bir tayı çağrıştırmaktadır. Tay olması muhtemel tasvir kazıma tekniğidir (Env. numarası: AD-I.27.63).

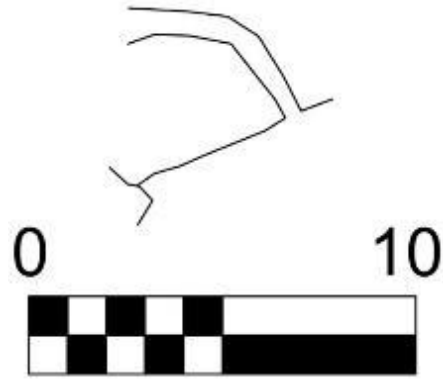
Fot. 256: AD-I.27.63 env. numaralı tasvir

Çiz. 247: AD-I.27.63 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.64: Panonun sol aşağı kenarındaki tasvirin benzer örneklerden hareketle ve boynuzla benzeyen yay şeklindeki çizgilerden tahrip olmuş keçi olarak tanımlanmıştır. Bacakları, baş kısmı ve gövdesi kaya yüzeyinin dökülmesi nedeniyle tespit edilememiştir. Boynuzları ve kuyruğu sağlam olan betimleme kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-I.27.64).

Fot. 257: AD-I.27.64 env. numaralı tasvir

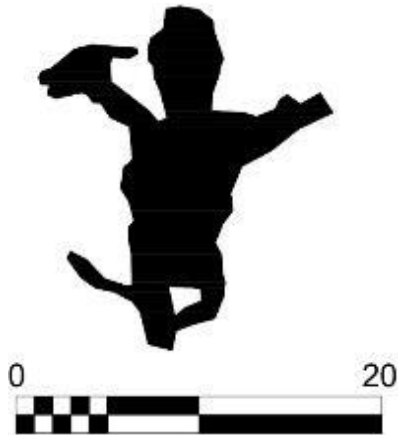

iz. 248: AD-I.27.64 env. numaralı tasvirin izimi

Tasvir 27.65: Başı belirgin, kolları iki yana hafif yukarıya kalkmış biçimde açık ve insan olarak tanımlanan betimleme panonun sol aşağı kesimindedir. Dans eder görünümdeki tasvirin bacaklarının arasından sol tarafa doğru uzanan bir form görülür. Tasvir tamamen nokta vuruş tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.27.65).

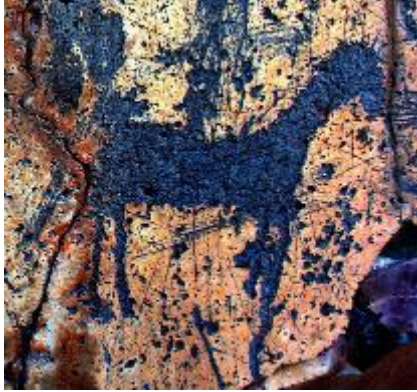

Fot. 258: AD-I.27.65 env. numaralı tasvir

iz. 249: AD-I.27.65 env. numaralı tasvirin izimi

Tasvir 27.66: Başının üstünde kulak ve yelelerini belirtmek için çentik şeklinde çizgiler bulunan ve gövde özellikleri nedeniyle at olarak tanımlanan hayvan sırtında başı, kolları ve gövdesi seçilen küçük boyutlu binicisi görülmektedir. Süvari olarak tanımlanan betimleme aşağı sol kenardadır. Ancak binicinin bacakları bulunmamaktadır. Tasvir kazıma çizgilerle oluşturulmuş sonrasında nokta vuruş darbeleriyle belirginleştirilmiştir. Özellikle kuyruğunun kazıma şeklinde kalıp tamamlanmaması bunun işaretlerinden biridir (Env. numarası: AD-I.27.66).

Fot. 259: AD-I.27.66 env. numaralı tasvir

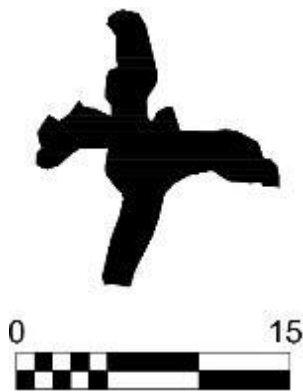

Çiz. 250: AD-I.27.66 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.67: Yüzeyin aşağı sol köşesindeki yan yana kolları birbirine bitişik üç insan tasvirinden en sağdakidir. Tasvirin baş, gövde ve kolları seçilmekle birlikte noktaların dağınık olarak konumlandırılması figürün konturlarını belirgin olmaktan çıkarır. Hemen altında bulunan atın binicisi gibi görünse de atın üzerinde diğer figürlere göre daha küçük çizilmiş başka bir insan zaten vardır. Gövdenin devamında bacaklardan sadece panoya göre soldaki seçilmektedir ve tasvir yarım bırakılmıştır. Nokta vuruş ve kazıma teknikleri birlikte kullanılmıştır (Env. numarası: AD-I.27.67).

Fot. 260: AD-I.27.67 env. numaralı tasvir

Çiz. 251: AD-I.27.67 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.68: Panonun aşağı sol köşesindeki yan yana sıralanan insan benzeri üç tasvirten ortada bulunanıdır. Baş, gövde, kollar, bacaklar ve ayaklar rahatlıkla seŐilmiştir. Kollar iki yana yatay biçimde açıktır. Nokta vuruş ve kazıma tekniklerinin kullanıldığı gőrőlmektedir (Env. numarası: AD-I.27.68).

Fot. 261: AD-I.27.68 env. numaralı tasvir

Çiz. 252: AD-I.27.68 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.69: Kaya yőzeyinin sol aşağı kısmındaki yan yana gelen üç insan özellikleri gösteren tasvirten en soldakidir. Başı belirgin, kolları iki yana yatay biçimde açıktır ve kam kıyafeti giyer biçimde verilmiştir. Bacak benzeri uzuvları iki yana açık ve uç kısmı birbirine değecek şekilde iÇe bükük gőrőnőmdedir. Tasvirin ana hatları kazıma tekniğiyle belirlenmiş, ardından nokta vuruş darbeleriyle belirgin hale getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.27.69).

Fot. 262: AD-I.27.69 env. numaralı tasvir

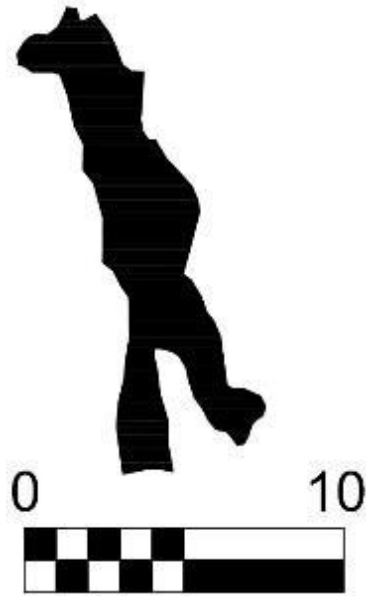

Çiz. 253: AD-I.27.69 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.70: Baş, gövde ve bacaklarını tespit edebildiğimiz insan tasvirinin kolları tamamlanmamıştır. Kaya yüzeyinin sol orta kısmındaki betimleme nokta vuruş tekniğindedir (Env. numarası: AD-I.27.70).

Fot. 263: AD-I.27.70 env. numaralı tasvir

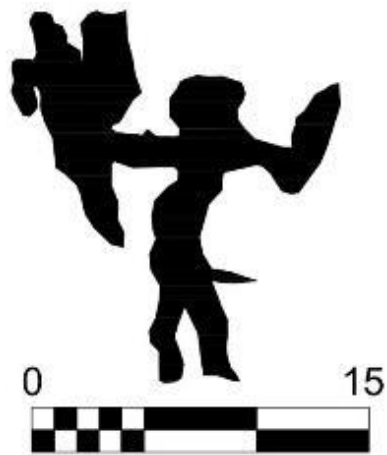

Çiz. 254: AD-I.27.70 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.71: Kollar iki yana yatay denebilecek biçimde açıktır. Panoya göre sağ elinde kılıç olması muhtemel silah benzeri nesne taşırken diğer elinde ise kalkan vb. bir eşya tutmaktadır. Sağa dönük biçimde verilen insan tasviri panonun sol aşağı bölümündedir. Nokta vuruş tekniği ve kazıma çizgilerin birlikteliğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.27.71).

Fot. 264: AD-I.27.71 env. numaralı tasvir

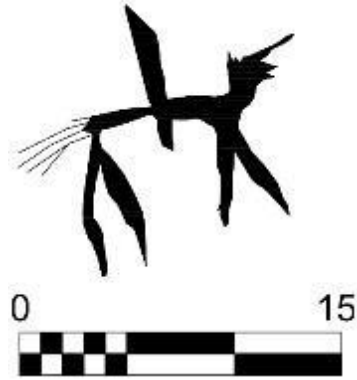

Çiz. 255: AD-I.27.71 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.72: Benzer örneklerden ve gövde özelliklerinden hareketle at olarak tanımlanan figürün sırtında binicisi oldukça stilize biçimde verilmiştir. Kaya yüzeyinin sol aşağı kenarındaki atın bacakları hareket halinde olduğunu gösterecek şekilde verilmiştir. Kazıma tekniğindeki çizgilerin yüzeyselliği ve devam ettirilmemesi nedeniyle sonrasında nokta vuruş darbeleriyle tamamlanacak bir görünümü vardır. Taslak olarak yapıldığı düşünülebilir (Env. numarası: AD-I.2.72).

Fot. 265: AD-I.27.72 env. numaralı tasvir

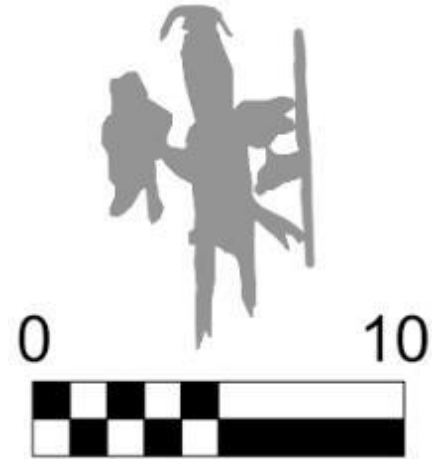

Çiz. 256: AD-I.27.72 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.73: Kollar iki yana yatay konumda açık, panoya göre sağdaki elinde mızrak benzeri nesne, diğerindeyse kalkan benzeri eşyaları taşırken görülen insan tasviridir. Panonun sol aşağı bölümündeki kazıma tekniği olarak düşündüğümüz bu uygulamanın ardından nokta vuruşlarla tasvir tamamlanmadan bırakılmış izlenimi vermektedir (Env. numarası: AD-I.27.73).

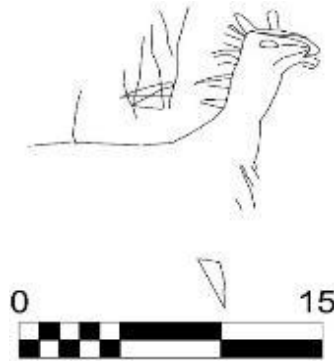

Fot. 266: AD-I.27.73 env. numaralı tasvir

Çiz. 257: AD-I.27.73 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.74: Baş, kulak, yele, boyun gibi özelliklerinden hareketle at olarak tanımlanan hayvanın üzerinde binicisi stilize biçimde güçlkle tespit edilebilmektedir. Kaya panosunun en alt sağ kısmındaki düello yapan figürlerin katman olarak üstüne veya altına çizgi kazıma tekniğiyle meydana getirilmiştir. Atın baş kısmı oldukça belirgindir. Ağız, burun, dudak, göz, kulak, yele ve yular kısımları oldukça detaylı biçimde çizilmiştir. Kazıma tekniği kullanılan betimlemenin hatları karşılıklı duran insan tasvirlerinin hatlarıyla kesiştiği için tam olarak belirlenememiştir (Env. numarası: AD-I.27.74).

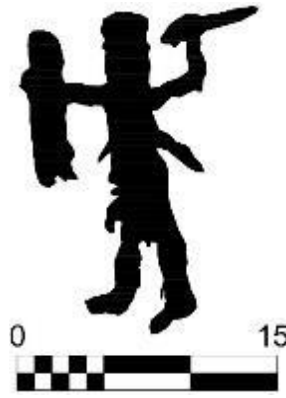
Fot. 267: AD-I.27.74 env. numaralı tasvir Çiz. 258: AD-I.27.74 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.75: Gövde özellikleri, boyun şekli, kuyruğunun verilişi gibi nedenlerden at olarak tanımlanan tasvirin sırtında, baş kısmı kaya yüzeyindeki dökülmeler nedeniyle kısmen seçilemeyen, kollar iki yana yatay biçimde açık binicisi görülmektedir. Panoya göre sağdaki kolu dirsekten sonra yukarıya kıvrılarak elinde halka şeklinde bir nesne, diğer elindeyse mızrak benzeri silah taşımaktadır. Panonun en alt sağ bölümünde konumlanan süvarinin gövdesi kontur tekniğiyle oluşturularak gövdenin içerisindeki yüzey olduğu gibi bırakılmıştır. Nokta vuruş ve kontur teknikleri birlikte kullanılmıştır (Env. numarası: AD-I.27.75).

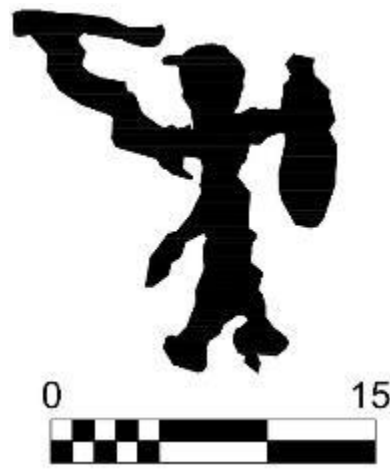
Fot. 268: AD-I.27.75 env. numaralı tasvir Çiz. 259: AD-I.27.75 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.76: Tasvirin kafası dörtgen ve üzerinde bir başlık var gibi çizilmiştir. Kollar iki yana yatay açık, sağ elinde kılıç benzeri bir savaş aleti diğer elinde ise kalkan benzeri eşya bulunmaktadır. Kıyafetinin şeklini vermek için gövdesi bacaklarına doğru hafif bir genişleme yapmaktadır. Yine gövdenin ön ve arkasından sarkan kemer/kuşak/kılıç kını veya elbise parçası olabilecek formlar göze çarpar. Panonun sağ aşağı kenarındaki insan tasviri karşısında bir başka insan tasviriyle karşılıklı meydan okur biçimde verilmişlerdir. Figürün nokta vuruş tekniğiyle meydana getirildiği görülmektedir (Env. numarası: AD-I.27.76).

Fot. 269: AD-I.27.76 env. numaralı tasvir Çiz. 260: AD-I.27.76 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.77: Figürün kolları iki yana yatay biçimde açıkken, sağ elinde kalkan benzeri bir nesne, diğer elindeyse kılıç taşıdığı söylenebilir. Kıyafet giymiş gibi şekillendirilen gövdesinin arkasından kılıç kını/kuşak/kemer benzeri bir form belirtilmiştir. Baş kısmı yukarısında konumlanan atın bacaklarıyla birleşirken, sol elinde tuttuğu silah olabilecek nesne de atın gövdesiyle kesişmektedir. Karşılıklı meydan okuyan insan tasvirlerinden soldakidir. Tasvir nokta vuruş tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.27.77).

Fot. 270: AD-I.27.77 env. numaralı tasvir Çiz. 261: AD-I.27.77 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.78: Baş, gövde ve panoya göre sol koldan oluşan tasvirin tamamlanmamış insan şeklinde adlandırılmıştır. Tasvir kaya panosunun en alt kısmında düello yapan insan figürlerinin çaprazında yer alır. Nokta vuruş tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.27.78).

Fot. 271: AD-I.27.78 env. numaralı tasvir Çiz. 262: AD-I.27.78 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.79: Çizgi biçimindeki şekiller harf görüntüsü vermektedir. Kaya yüzeyinin sağ aşağı kenarındadır. Transkripsiyon önerisi bulunmamaktadır (Env. numarası: AD-I.27.79).

Fot. 272: AD-I.27.79 env. numaralı tasvir

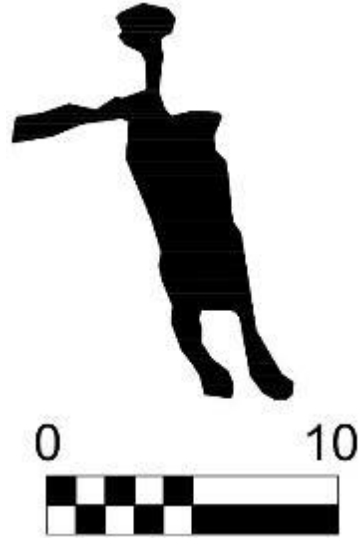

Çiz. 263: AD-I.27.79 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.80: Boyun kısmı tamamlanmadığı için başı gövdeden ayrı konumlanmış gibi görünen figürün kaya bloğundaki deformasyon nedeniyle sağ kolu dökülmüştür. Panoya göre sol kolu yana yatay biçimde açık çizilmiştir. Sol aşağı kenardaki insan tasviri nokta vuruş tekniğiyle oluşturulmuştur (Env. numarası: AD-I.27.80).

Fot. 273: AD-I.27.80 env. numaralı tasvir

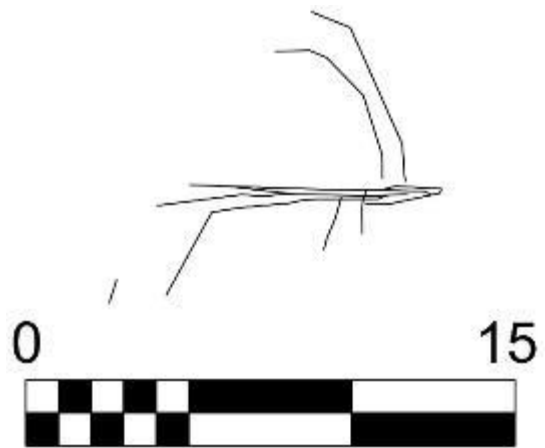

Çiz. 264: AD-I.27.80 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.81: Başından çıkan çizgilerin yay formunda geriye doğru kıvrılmasından hareketle keçi olarak tanımlanan betimleme panonun sağ aşağı kısmındadır. Gövdesi, baş kısmı, bacakları çok yüzeysel çizgilerle verilmiştir. Kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-I.27.81).

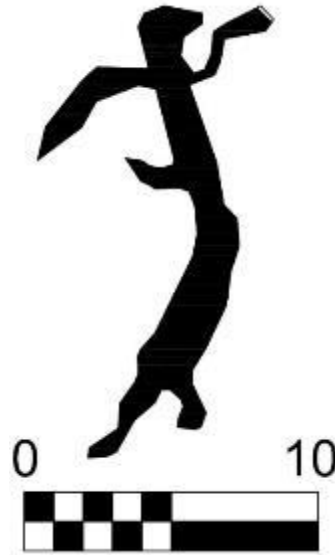

Fot. 274: AD-I.27.81 env. numaralı tasvir

Çiz. 265: AD-I.27.81 env. numaralı tasvirin çizimi

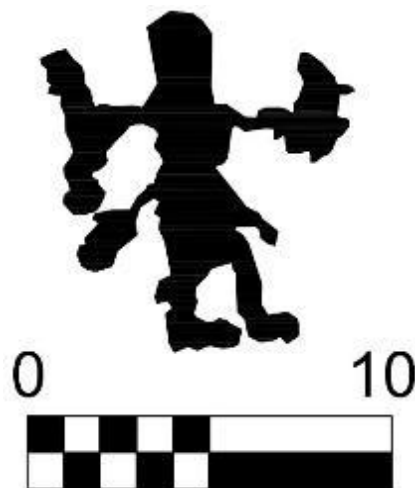
Tasvir 27.82: Kollarını iki yana yatay biçimde açık, gövdesi sağa doğru şişkin, bacakları iki yana açık olarak verilen insan tasviridir. Sağ aşağı kenardaki figürün kazıma tekniğiyle taslağı çizilmiş, sonrasında nokta vuruş tekniğiyle hatlar ortaya konmak istenmiştir (Env. numarası: AD-I.27.82).

Fot. 275: AD-I.27.82 env. numaralı tasvir

Çiz. 266: AD-I.27.82 env. numaralı tasvirin çizimi

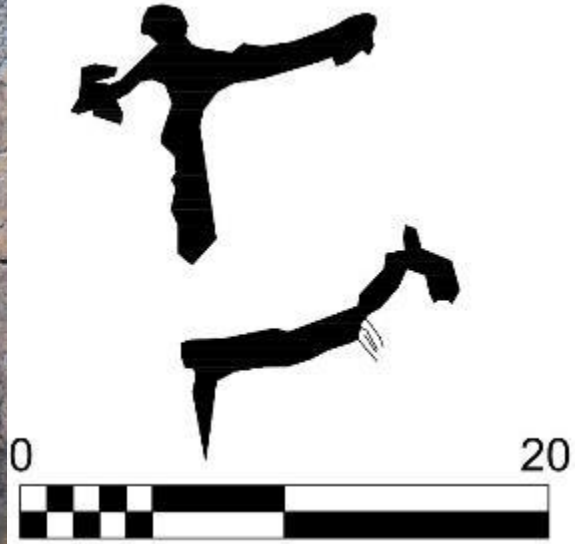
Tasvir 27.83: Kollar iki yana yatay biçimde açık, sağ elinde kalkan biçimde bir nesne, diğer elindeyse mızrak benzeri silah taşımaktadır. Gövdesinin iki yanından kuşak/kemer/kılıç kını olabilecek formlar sarkan ve insan olarak tanımlanan betimleme sol aşağı kenardadır. Nokta vuruş tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.27.83).

Fot. 276: AD-I.27.83 env. numaralı tasvir

Çiz. 267: AD-I.27.83 env. numaralı tasvirin çizimi

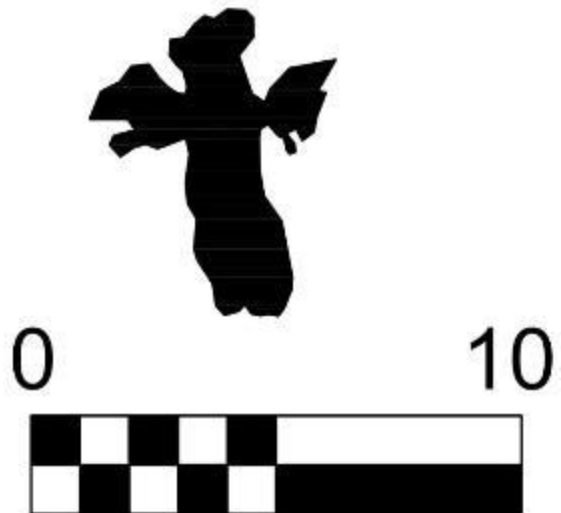
Tasvir 27.84: Baş gövde boyun gibi bölümlerinden at olduğunu düşündüğümüz figürün sırtında binicisi kolları iki yana yatay olarak açık biçimde verilmiştir. Hayvanın baş ve kulakları seçilirken, gövdesi ise geriye doğru tek bir düz hat üzerinde devam eder. Yarım kalmış süvari tasviri şeklinde tanımlanan betimleme yüzeyin sağ aşağı kenarındadır. Nokta vuruş tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.27.84).

Fot. 277: AD-I.27.84 env. numaralı tasvir

Çiz. 268: AD-I.27.84 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.85: Baş, kollar ve gövde rahatlıkla seçilmektedir. Ancak bacak kısımları tamamlanmamıştır. Panonun sağ aşağı bölümündeki betimleme tamamlanmadan bırakılmış insandır. Tasvir nokta vuruş tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.27.85).

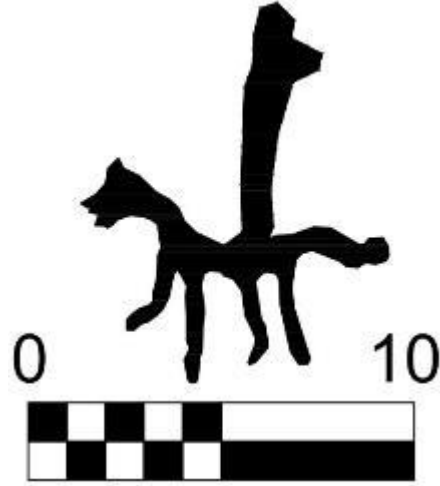
Fot. 278: AD-I.27.85 env. numaralı tasvir

Çiz. 269: AD-I.27.85 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.86: Pano yüzeyindeki benzer örneklerden ve baş, boyun, gövde kuyruk ve toynak gibi bölümlerinden hareketle at olduğunu düşündüğümüz tasvirin sırtında oldukça silik ve stilize biçimde binicisi görülmektedir. Baş ve gövdesi tespit edilebilen binicinin kolları belirgin değildir. Sola yönelen süvaride, nokta vuruş ve kazıma teknikleri birlikte kullanılmıştır (Env. numarası: AD-I.27.86).

Fot. 279: AD-I.27.86 env. numaralı tasvir

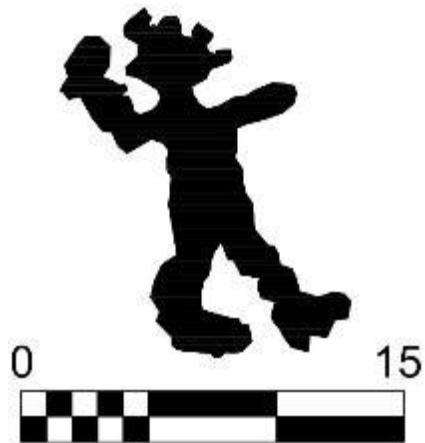

Çiz. 270: AD-I.27.86 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.87: Yürüyüş halindeki tasvirin başının üzerinde yatay ekseninde birbirini takip eden üç nokta görülmektedir. Kolları iki yana yatay biçimde açıkken, sol kolu dirsekten itibaren yukarıya yönelir diğer kolu ise yatay olarak ileriye uzanır. Sol aşağı kenardaki insan figürünün kazıma çizgileriyle taslağı çizilmiş ve ardından nokta vuruş darbeleriyle belirgin hale getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.27.87).

Fot. 280: AD-I.27.87 env. numaralı tasvir

Çiz. 271: AD-I.27.87 env. numaralı tasvirin çizimi

28 Numaralı pano: Yer seviyesinden 200 cm. yükseklikte bulunan pano 10x60 cm. ölçülerindedir. Yüzeyde koyu pembe renkli patina hâkimdir. Tek tasvirle karşılaşmıştır (Env. numarası AD-I.28).

Fot. 281: AD-I.28 env. numaralı pano

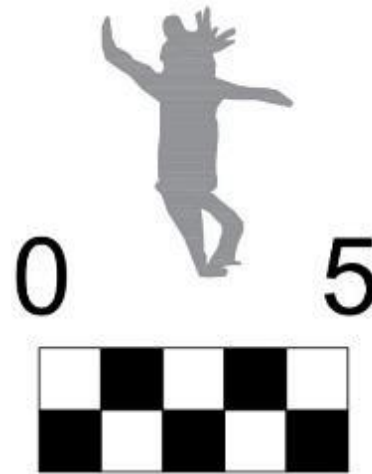

Çiz. 272: AD-I.28 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 28.1: Baş kısmı daire biçimli, kolları iki yana açık, soldaki yukarıya doğru kalkık verilen insan tasviri sağa dönük ve yürür görünümde verilmiştir. Gövdesinde yer alan dikine kazıma çizgilerle kıyafeti verilmek istenmiş olabilir. Panonun orta kısmındaki betimleme kazıma tekniktir (Env. numarası: AD-I.28.1).

Fot. 282: AD-I.28.1 env. numaralı tasvir

Çiz. 273: AD-I.28.1 env. numaralı tasvirin çizimi

29 Numaralı pano: Yer seviyesinden 320 cm. yükseklikte bulunan pano 209x105 cm. ölçülerindedir. Yüzeyde gri ve kahverengi tonlarında patina görülmektedir. Ancak kaya sathı oldukça düzgün biçimlidir ve girinti çıkıntılar bulunmaz. Çok sayıda rastgele yapılmış çizgi nedeniyle var olan tasvirlerin tespiti güçleşmektedir. Pano yüzeyinde toplam üç tasvir tespit edilebilmiştir (Env. numarası AD-I.29).

Fot. 283: AD-I.29 env. numaralı pano

Çiz. 274: AD-I.29 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 29.1: Panonun sağ üst kısmındaki altı satırlık yazıt boyut olarak oldukça küçük harflerle yazılmıştır. Gözle seçilmesi bile çok zordur. Yazıt için herhangi bir transkripsiyon önerisi şu an için geliştirilememiştir¹⁴⁶ (Env. numarası AD-I.29.1).

Fot. 284: AD-I.29.1 env. numaralı tasvir

Hand-drawn transcription of the inscription from Figure 284, showing six lines of ancient script. The characters are small and difficult to read, but the drawing attempts to capture their general shapes and positions.

0

15

Çiz. 275: AD-I.29.1 env. numaralı tasvirin çizimi

¹⁴⁶ Çizimdeki harf benzeri işaretlerin tespiti tarafımızdan gerçekleştirilmiştir. Uzman görüşleri doğrultusunda harflerin tespiti değişebilecektir.

Tasvir 29.2: Figür, ağzında bir şey taşır gibi görünmektedir. Ardından kovalayan süvariyle birlikte düşünüldüğünde, çaldığı bir hayvanı taşırken betimlenmiş gibi görünmektedir. Kaya yüzeyinin orta kısmında bulunan ve ardındaki süvariyle birlikte panonun sağ yukarisına doğru koşar biçimde verilen kurt olarak tanımlanmıştır. Nokta vuruş tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası AD-I.29.2).

Fot. 285: AD-I.29.2 env. numaralı tasvir

Çiz. 276: AD-I.29.2 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 29.3: Baş, boyun, gövde, yele, toynak, kuyruk vb. özelliklerinden hareketle at olarak tanımladığımız tasvirin sırtındaki binicisi kolları iki yana açık olarak betimlenmiş süvari tasviridir. Sağ eliyle atının yularını tutmakta ve önünde ilerleyen kurt olduğunu düşündüğümüz hayvanı kovalamaktadır. Nokta vuruş tekniğiyle oluşturulan figür panoya göre sağa yönelmiş ve koşar vaziyette betimlenmiştir (Env. numarası AD-I.29.3).

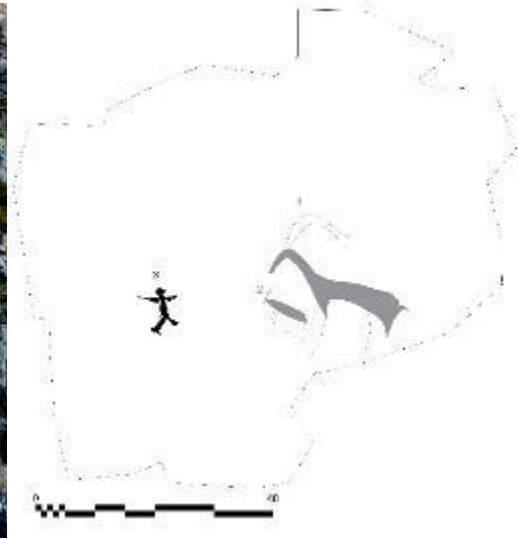
Fot. 286: AD-I.29.3 env. numaralı tasvir

Çiz. 277: AD-I.29.3 env. numaralı tasvirin çizimi

30 Numaralı pano: Yer seviyesinden 120 cm. yükseklikte bulunan pano 80x70 cm. ölçülerindedir. Kahverengi ve sarı tonlarında patinayla kaplı bir yüzey dikkat çeker. Üç tasvirle karşılaşılmıştır (Env. numarası AD-I.30).

Fot. 287: AD-I.30 env. numaralı pano

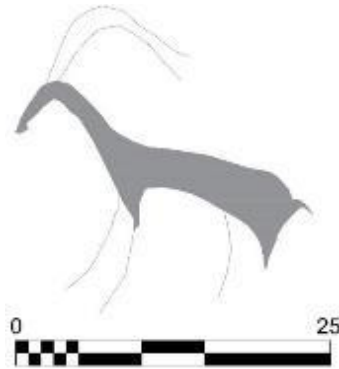

Çiz. 278: AD-I.30 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 30.1: Baş şekli ve aynı noktadan çıkarak geriye doğru kıvrılan çizgilerin şekli nedeniyle keçi olarak tanımlanan tasvir sola dönük verilmiştir. Panonun orta kısmını kaplayan hayvan sola dönüktür ve gövdesinin arka kısmı belirgin değildir. Kazınarak oluşturulmuştur (Env. numarası: AD-I.30.1).

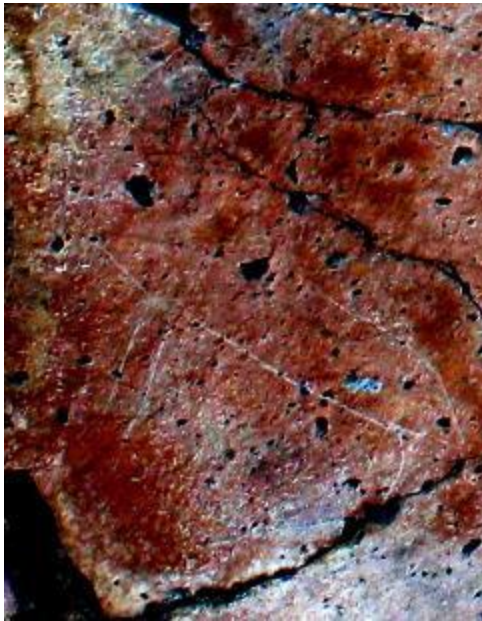

Fot. 288: AD-I.30.1 env. numaralı tasvir

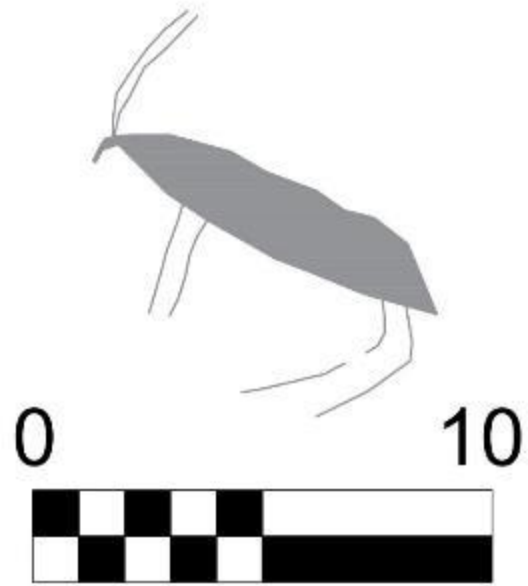

Çiz. 279: AD-I.30.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 30.2: Stilize biçimde verilen fiziksel özellikleri ve başından çıkan boynuz çizgilerinden keçi olarak tanımlanan hayvan sola aşağıya dönük verilmiştir. Hayvan yüzeysel kazıma tekniğinde meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.30.2).

Fot. 289: AD-I.30.2 env. numaralı tasvir

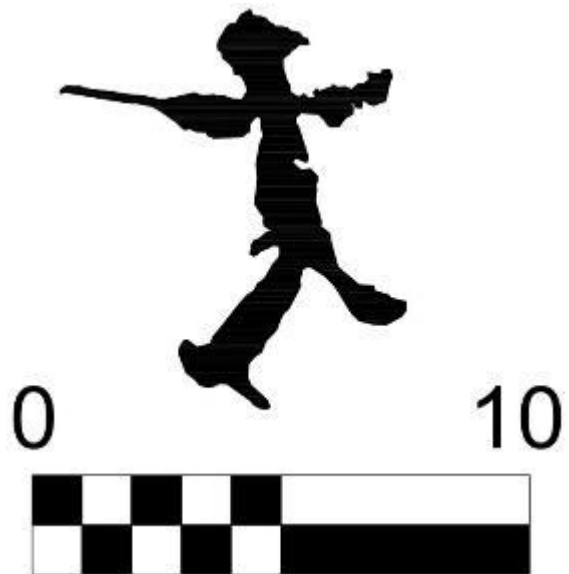

Çiz. 280: AD-I.30.2 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 30.3: Kolları ve bacakları iki yana açık biçimde verilen, baş kısmı dairevi şekle sahip yüzeyin sol orta bölümündeki betimleme insana aittir. Tasvirin ana hatları kazıma tekniğiyle belirlenmiş, ardından nokta vuruşlarla belirgin hale getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.30.3).

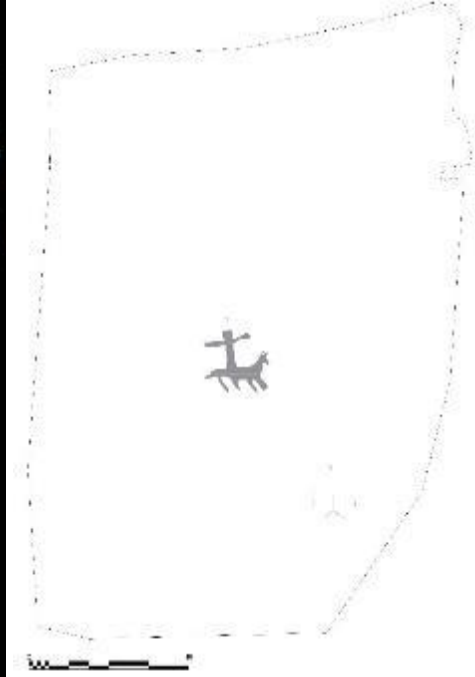

Fot. 290: AD-I.30.3 env. numaralı tasvir

Çiz. 281: AD-I.30.3 env. numaralı tasvirin çizimi

31 Numaralı pano: Yer seviyesinden 120 cm. yükseklikte bulunan pano 80x70 cm. ölçülerindedir. Yüzeyle siyah renk diyebileceğimiz koyu bir patina tabakası kaplıdır. Bu nedenle tasvirler güçlkle belirlenebilmiştir. Toplam iki tasvir tespit edilmiştir (Env. numarası: AD-I.31).

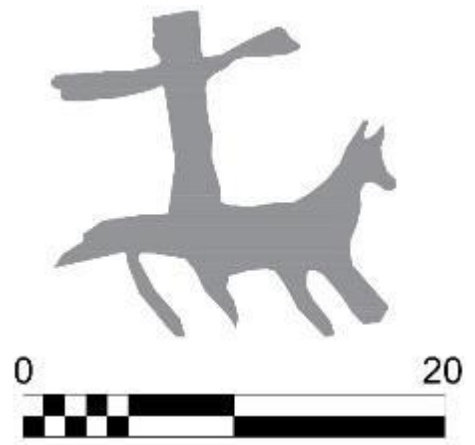
Fot. 291: AD-I.31 env. numaralı pano

Çiz. 282: AD-I.31 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 31.1: Baş, boyun, gövde, kuyruk, toynak gibi belirgin özelliklerinden at tasvirinin sırtında taşıdığı binicisinin kolları iki yana yatay biçimde açıktır. Figürler sağa doğru ilerler görünümündedir. Kazıma tekniğinde hakkedilmiştir (Env. numarası AD-I.31.1).

Fot. 292: AD-I.31.1 env. numaralı tasvir

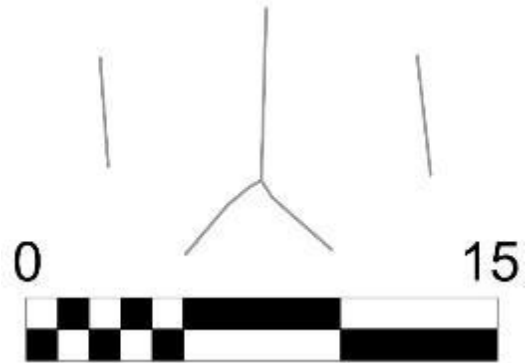

Çiz. 283: AD-I.31.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 31.2: Panonun sağ aşağı bölümündeki kazıma teknikli şekil ortada ters yerleştirilmiş bir “Y” harfi ve iki yanına dikine çizilmiş birer çizgide oluşur (Env. numarası AD-I.31.2).

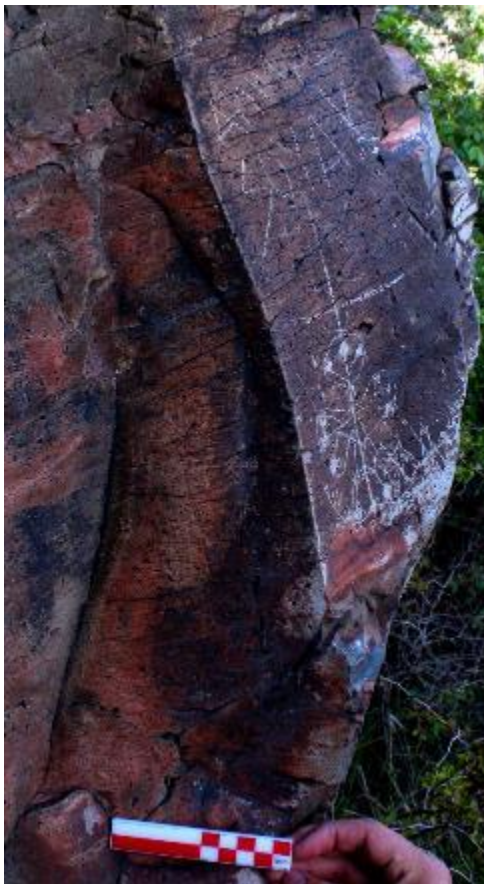

Fot. 293: AD-I.31.2 env. numaralı tasvir

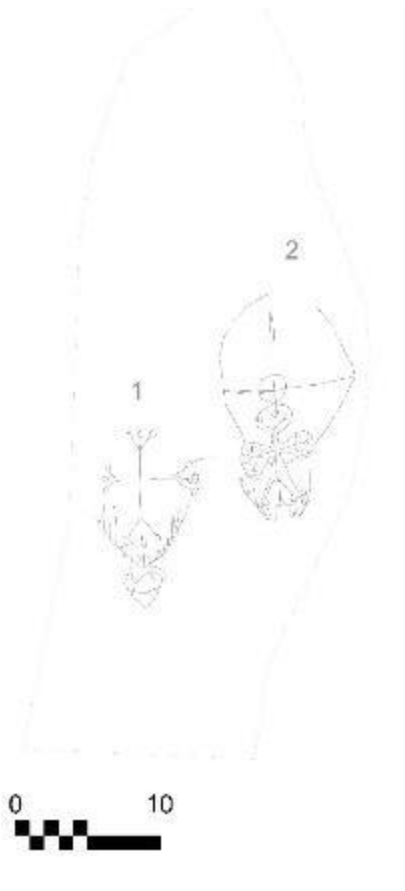

Çiz. 284: AD-I.31.2 env. numaralı tasvirin çizimi

32 Numaralı pano: Yer seviyesinden 175 cm. yükseklikte bulunan pano 35x42 cm. ölçülerindedir. Kaya yüzeyi sola doğru içeri kademe yaparak devam eder. Kahverengi ve sarı tonlarında patinayla kaplıdır. Toplam iki tasvirle karşılaşılmıştır (Env. numarası AD-I.32).

Fot. 294: AD-I.32 env. numaralı pano

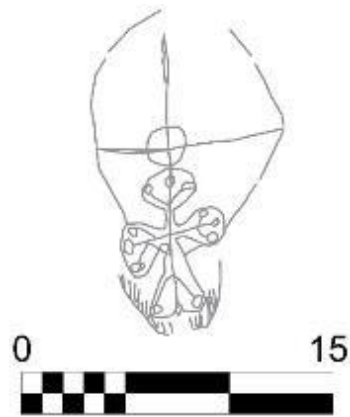

Çiz. 285: AD-I.32 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 32.1: Panonun orta bölümünde yer alan şekil haç olarak tanımlanmıştır. Yatay ve dikey ekseninde iki doğrunun kesişmesiyle ana hattı görünen şeklin doğrularının uç kısımları üçe ayrılır ve daire biçimde sonlanmaktadır. Şeklin aşağı bölümünde, sanki altlık yapılmış gibi, yay biçimli geyik boynuzunu çağrıştıran bir uygulama görülür. Belirgin biçimin etrafı kontur içerisine alınmıştır. Bununla birlikte şeklin tamamı elipse yakın bir kontur içerisine daha dâhil edilmiştir. Dikey eksenindeki doğrunun yukarı kısmında başka bir çizgi daha yatay ekseninde çekilerek birleşim yeri daire içine alınmıştır. Kazıma tekniğindeki şekil yeni yapılmış izlenimi verse de çizgiler kahverengi patina tabakası altında kalacak kadar eskidir (Envanter no: AD-I.32.1).

Fot. 295: AD-I.32.1 env. numaralı tasvir

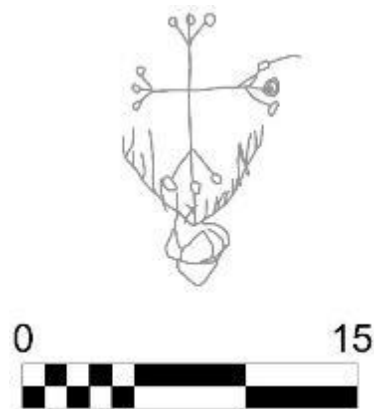

Çiz. 286: AD-I.32.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 32.2: Panonun sol bölümündeki şekil hemen sağındaki haç olarak tanımlanan betimleme sağındaki tasvirle aynı özellikleri gösterir. Kazıma tekniktir (Env. numarası: AD-I.32.2).

Fot. 296: AD-I.32.2 env. numaralı tasvir

Çiz. 287: AD-I.32.2 env. numaralı tasvirin çizimi

33 Numaralı pano: Yer seviyesinden başlayan pano 127x108 cm. ölçülerindedir. Kaya yüzeyi pürüzsüz bir görünümde. Yüzeyde çatlaklar mevcuttur. Gri tonlarda patinayla kaplanmıştır. Bu nedenle tasvirlerin seçilmesi güçleşmektedir. Toplam beş tasvirle karşılaşmıştır(Env. numarası AD-I.33).

Fot. 297: AD-I.33 env. numaralı pano

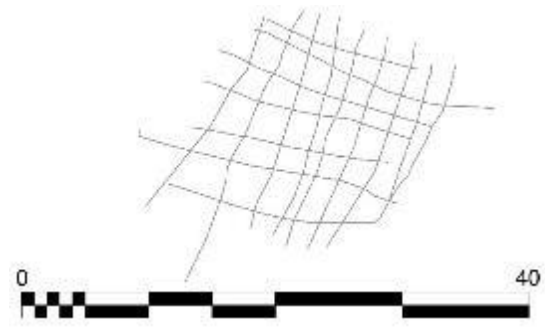

Çiz. 288: AD-I.33 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 33.1: Panonun sol üst kısmındaki birbirine paralel çizilmiş yatay ve dikey eksenlerdeki eşit uzunluğa sahip çizgilerin birbirini kesmesiyle oluşturulmuş dörtgen biçimli kafes/ağ görünümüne kazıma teknikli şekildir (Env. numarası: AD-I.33.1).

Fot. 298: AD-I.33.1 env. numaralı tasvir

Çiz. 289: AD-I.33.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 33.2: Sol kolu tespit edilemeyen, sağ elinde dikey olarak uzun bir nesne taşıyan stilize insan tasviri kaya yüzeyinin sağ aşağı bölümündedir. Ok-adam benzeri hatlara sahip tasvir kazıma tekniğindeki çizgilerin birbiri üzerinden defalarca geçirilmesiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.33.2).

Fot. 299: AD-I.33.2 env. numaralı tasvir

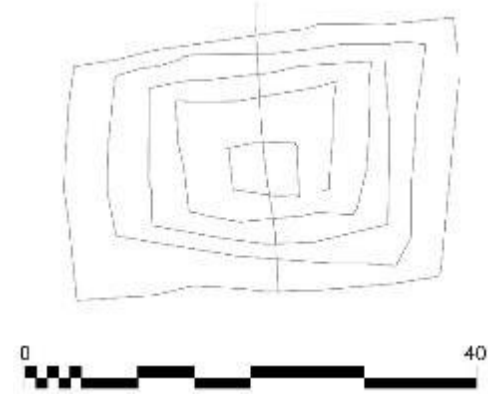

Çiz. 290: AD-I.33.2 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 33.3: Yüzeyin sol bölümünü kaplayan şekil, iç içe çizilmiş dörtgenlerden oluşur. Dörtgenlerin merkezinden çıkan yatay ve dikey eksende birer doğru dörtgenlerin kenar ortaylarıyla kesişerek konturların dışına çıkar (Envanter no: AD-I.33.3).

Fot. 300: AD-I.33.3 env. numaralı tasvir

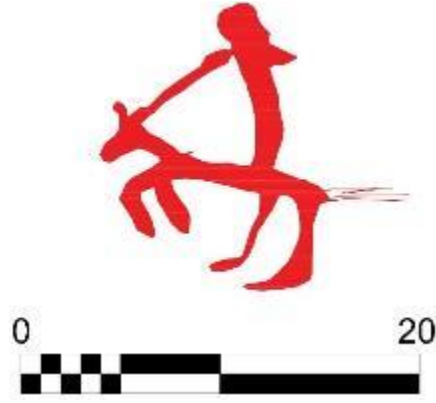

Çiz. 291: AD-I.33.3 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 33.4: Baş kısmı, boynu, gövdesi, kuyruğu ve toynak benzeri uzantılarından at olarak tanımlanan figürün sırtında binicisi bulunmaktadır. Binici iki eliyle atın yularını kendisine çekerken verilmiştir. Bu sebeple atını şaha kaldıracak bir görünümü bulunmaktadır. Aynı şekilde atın arka bacakları düz ön bacakları şaha kalkacak gibi kırık ve yerden kesilmiş biçimdedir. Süvari olarak tanımlanan tasvir panonun sol bölümünde dörtgenlerin iç kısmındadır. Sola yönelen tasvir kazıma tekniğinde çizgilerin birbiri üzerinden geçirilmesiyle yapılmıştır (Env. numarası: AD-I.33.4).

Fot. 301: AD-I.33.4 env. numaralı tasvir

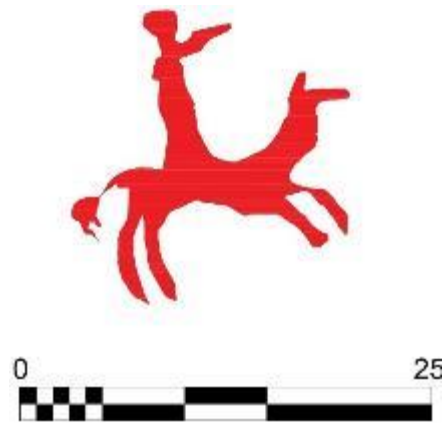

Çiz. 292: AD-I.33.4 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 33.5: Benzer örneklerden ve fiziksel özellikleri sebebiyle tasvir at olarak tanımlanmıştır. Üzerinde binicisi başı yuvarlak ve sadece sağ koluyla belirtilmiştir. Sağa yönelen atın ön bacakları tespit edilememiş, kuyruğuysa düğümlü gibi içinden çizgiler çıkan daire biçimlidir. Dörtgenlerin iç kısmında kalan tasvir süvariye aittir. (Env. numarası: AD-I.33.5).

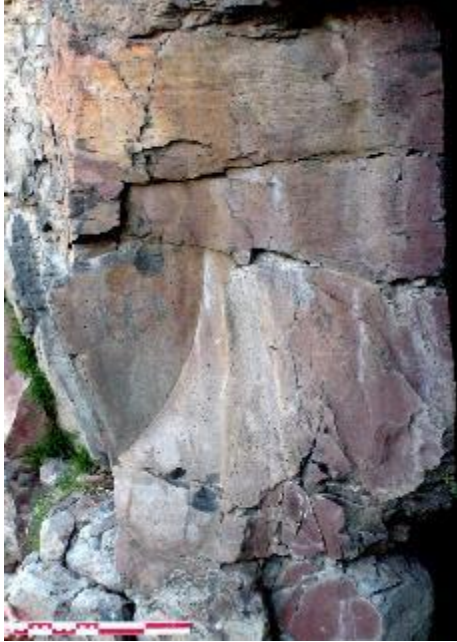

Fot. 302: AD-I.33.5 env. numaralı tasvir

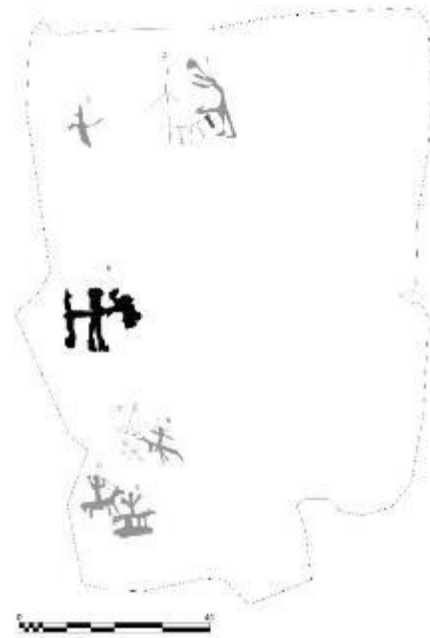

Çiz. 293: AD-I.33.5 env. numaralı tasvirin çizimi

34 Numaralı pano: Yer seviyesinden başlayan pano 115x84 cm. ölçülerindedir. Kaya yüzeyinde kademeler bulunur. Panonun farklı kademelerinde tasvirler yerleştirilmiştir. Gri, sarı ve kahverengi tonlarda patina hâkimdir. Toplam dokuz tasvirle karşılaşılmıştır (Env. numarası AD-I.34).

Fot. 303: AD-I.34 env. numaralı pano

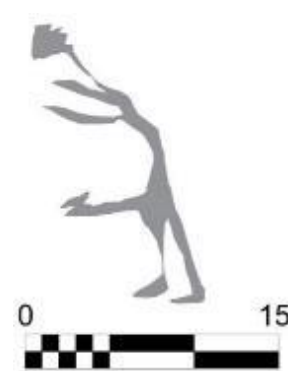

Çiz. 294: AD-I.34 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 34.1: Daire biçimdeki başıyla birlikte kolları sola yukarı doğru bir şey sunar veya bir şeye uzanır biçimde verilen stilize insan tasvirinin belden yukarısı daha yüzeysel çizgilerle verilmiştir. Buradan hareketle tasvirin yarım kaldığı düşünülmektedir. Kaya yüzeyinin orta yukarı kenarındaki tasvir, ayaklarının pozisyonundan sola dönük olduğu anlaşılır. Bacaklarının arasından cinsel organı belirtilmiştir (Env. numarası: AD-I.34.1).

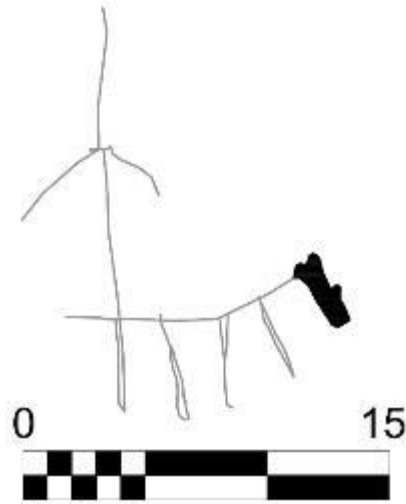
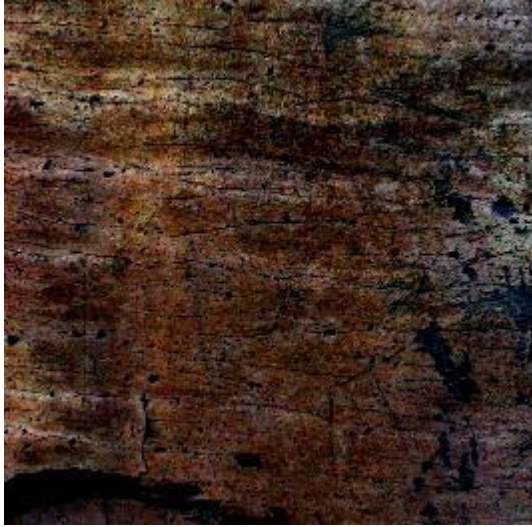

Fot. 304: AD-I.34.1 env. numaralı tasvir

Çiz. 295: AD-I.34.1 env. numaralı tasvirin çizimi

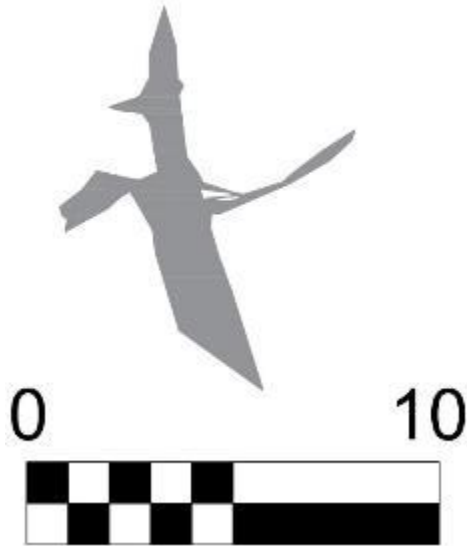
Tasvir 34.2: Baş ve boyun kısmı ise daha belirgin olan tasvir at olarak nitelendirilmiştir. Binici güçlükle seçilirken atın gövde ve arka bacakları tek çizgiyle verilmiştir. Ancak atın baş ve boyun kısımlarında nokta vuruş izleri belirgindir. Bu nedenle betimlemenin taslak olarak kaldığı düşünülebilir (Env. numarası: AD-I.34.2).

Fot. 305: AD-I.34.2 env. numaralı tasvir

Çiz. 296: AD-I.34.2 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 34.3: Baş kısmı kuş gagası formuna sahip, kolları iki yana yatay biçimde açık verilen insan tasviri kaya yüzeyin sol yukarı kenarındadır. Figürün hatları oldukça silik olması nedeniyle bacakları tespit edilememiştir. Kazıma tekniğindeki yoğun çizgilerden oluşur (Env. numarası: AD-I.34.3).

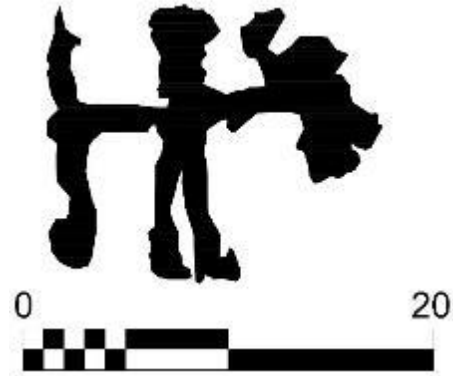
Fot. 306: AD-I.34.3 env. numaralı tasvir

Çiz. 297: AD-I.34.3 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 34.4: Kolları iki yana yatay biçimde açık, bir elinde kalkan diğer elinde mızrak türünden silah taşıdığı görülür. Kafasında başlık benzeri uygulama mevcuttur ve ayakları da belirgindir. Kazıma ve nokta vuruş teknikleri birlikte kullanılarak meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.34.4).

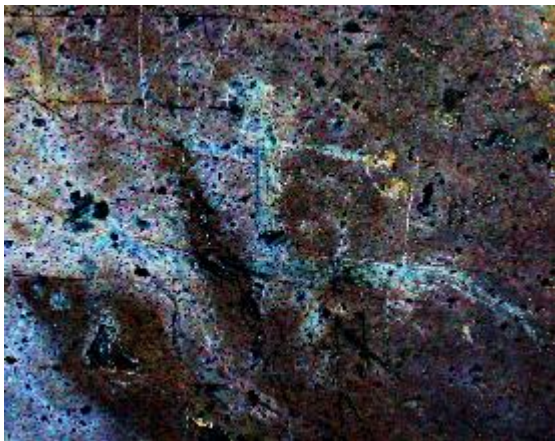

Fot. 307: AD-I.34.4 env. numaralı tasvir

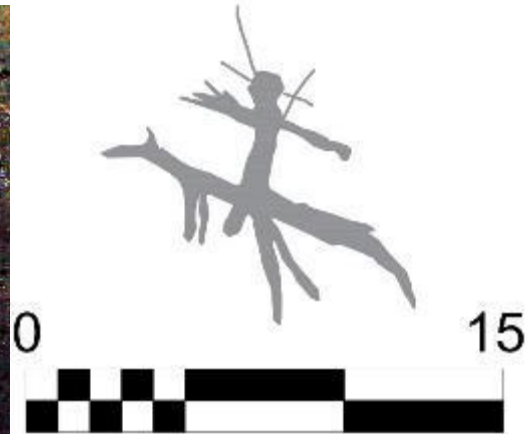

Çiz. 298: AD-I.34.4 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 34.5: Baş, boyun, kuyruk ve gövde biçiminden hareketle at olarak adlandırdığımız hayvanın sırtında kolları iki yana yatay biçimde açık el parmakları belirgin binicisi görülmektedir. Binicinin başından etrafa ışın demeti şeklinde görünüm veren çentikler bulunmaktadır. Kaya yüzeyinin orta aşağı kısmındaki süvari tasviri sola doğru ilerler görünümündedir. Kazıma tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.34.5).

Fot. 308: AD-I.34.5 env. numaralı tasvir

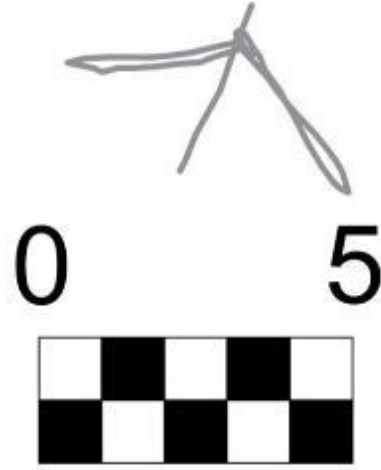

Çiz. 299: AD-I.34.5 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 34.6: Kaz ayağı biçimindeki tasvir panonun orta aşağı bölümündedir. Damga olması muhtemel şekil kazıma tekniklidir (Env. numarası: AD-I.34.6).

Fot. 309: AD-I.34.6 env. numaralı tasvir

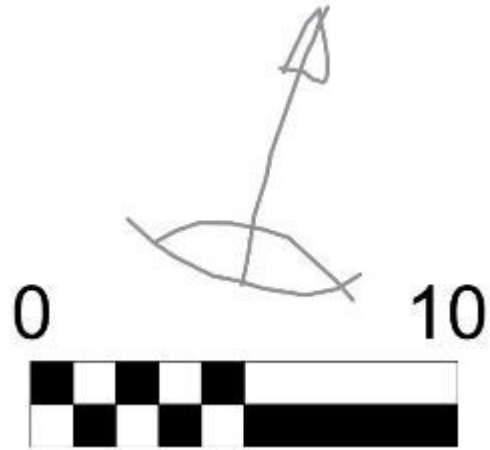

Çiz. 300: AD-I.34.6 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 34.7: Yatay olarak verilmiş ok-yay tasviri panoya göre sol aşağı bölümde yer alır. Temren kısmı belirgin, yayın uç kısımlarındaki kıvrımlardan kompozit olduğu anlaşılmaktadır. Kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-I.34.7).

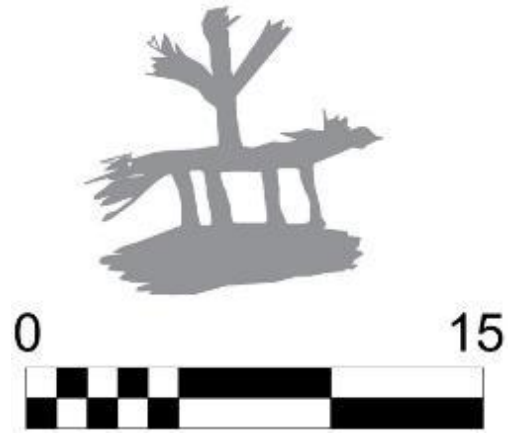

Fot. 310: AD-I.34.7 env. numaralı tasvir

Çiz. 301: AD-I.34.7 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 34.8: Gövde şekli, kuyruğunun verilmiş biçimi ve benzer örneklerden hareketle at olarak tanımlanan figürün sırtında bulunan binicisinin kolları yukarıya kalkık biçimde verilmiştir. Başından çentikler çıkarken verilen binicisi atın gerisine dönük şekilde ardındaki süvari tasviriyle mücadele halindedir. Atın toynakları, kazıma çizgilerle belirginleştirilmiş ve zemin olabilecek bir alana oturmaktadır. Panonun aşağı sağ kenarında bulunan süvari tasviri kazıma tekniğinde çizgilerin birbiri üzerinden defalarca geçirilmesiyle oluşturulmuştur (Env. numarası: AD-I.34.8).

Fot. 311: AD-I.34.8 env. numaralı tasvir

Çiz. 302: AD-I.34.8 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 34.9: Solundaki at figürüyle benzer özellikler göstermesi nedeniyle at şeklinde adlandırılan betimlemenin sırtında binicisi bulunmaktadır. Sağa yönelen tasvirin binicisi atın yularını tutarak kendisine çekmektedir. Hemen sağındaki diğer süvariyle mücadele halindedir. Panonun aşağı sol köşesinde yer alan süvari tasviri kazıma tekniğindeki çizgilerin birbiri üzerinden defalarca geçirilmesiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.34.9).

Fot. 312: AD-I.34.9 env. numaralı tasvir

Çiz. 303: AD-I.34.9 env. numaralı tasvirin çizimi

35 Numaralı pano: Yer seviyesinden 45 cm. yükseklikte bulunan pano 102x46 cm. ölçülerindedir. Kaya yüzeyinde rastgele meydana getirilmiş çizgilerin yoğunluğu dikkat çeker. Sarı ve kahverengi tonlarda patina hâkimdir. Toplam iki tasvirle karşılaşılmıştır (Env. numarası AD-I.35).

Fot. 313: AD-I.35 env. numaralı pano

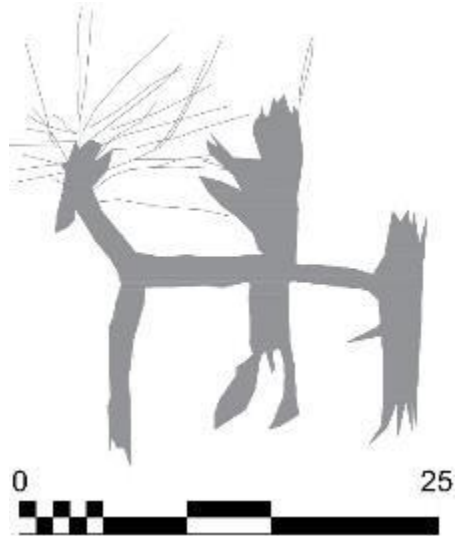

Çiz. 304: AD-I.35 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 35.1: Baş, gövde, kuyruk gibi özelliklerinden hareketle stilize şekilde verilen at betimlemesinin sırtında binicisi bulunur. Binicinin kolları sola yukarıya doğru kalkıktır ve atın yularını tutmaktadır. Atın baş kısmından çentikler saçılmaktadır. Kazıma tekniğiyle meydana getirilen tasvirin genel hatları çizgilerin birbiri üzerinde geçirilmesiyle kazandırılmıştır (Env. numarası: AD-I.35.1).

Fot. 314: AD-I.35.1 env. numaralı tasvir

Çiz. 305: AD-I.35.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 35.2: Panonun sol-alt köşesine yakın konumdaki hayvana benzeyen şeklin başı ve ön bacakları seçilememektedir. Bu nedenle hangi türe ait olduğu konusunda yorum yapılamamaktadır. Tasvir kazıma tekniği kullanılarak meydana getirilmiştir. Ancak vücut hatları çizgilerin birbiri üzerinden geçirilmesiyle oluşturulmuştur (Env. numarası: AD-I.35.2).

Fot. 315: AD-I.35.2 env. numaralı tasvir

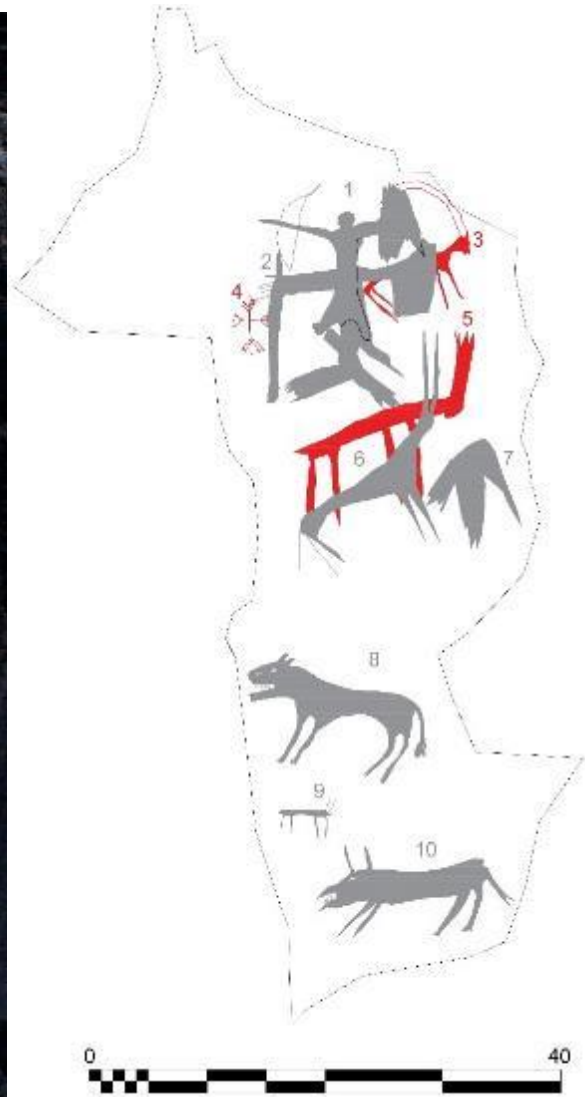

Çiz. 306: AD-I.35.2 env. numaralı tasvirin çizimi

36 Numaralı pano: Yer seviyesinden 50 cm. yükseklikte bulunan pano 78x27 cm. ölçülerindedir. Kaya yüzeyi yukarıdan aşağıya dar ve uzun olduğu için tasvirlerin sıralaması yukarıdan aşağıya doğru yapılmıştır. Bununla birlikte birbiri üzerine çizilen birçok tasvir bulunması ve çizilmiş olan tasvirlerin üzerinden anlamsız ve karalamaya yönelik olduğunu düşündüğümüz çok sayıda kazıma çizgi geçmesi formların tespitini de zorlaştırmaktadır. Toplam on tasvir tespit edilmiştir (Env. numarası AD-I.36).

Fot. 316: AD-I.36 env. numaralı pano

Çiz. 307: AD-I.36 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 36.1: Panonun yukarı kısmında üst üste gelecek şekilde çizilmiş kazıma teknikli insanlardan yukarıda konumlananıdır. Kolları iki yana yatay biçimde açıktır. Bir elinde ok-yay diğer elinde kalkan tutar biçimde betimlenmiştir. Kalkanı aşağısında yer alan insan figürünün kalkanıyla birleşmektedir. Bu nedenle tam olarak sınırları belirlenememiştir (Env. numarası: AD-I.36.1).

Fot. 317: AD-I.36.1 env. numaralı tasvir

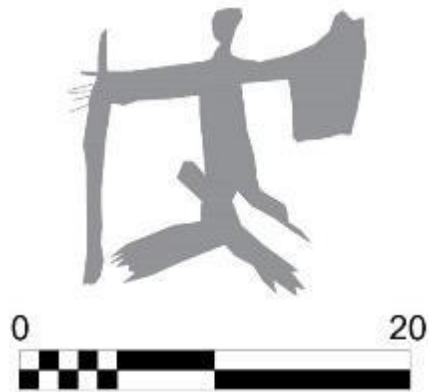

Çiz. 308: AD-I.36.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 36.2: Üst üste çizilmiş insan figürlerinden diğeriştir. Kollar iki yana yatay biçimde açıktır ve bir elinde mızrak benzeri bir silah tutarken diğer elinde de alt kısmı yuvarlak üst kısmı yukarıda yer alan tasvirin kalkanıyla birleşen kalkan tutmaktadır. Bel kısmının sağ tarafından aşağıya doğru kemer/kuşak/kılıç kınına benzer bir kazıma yer almaktadır. Burada dikkat çeken nokta tasvirin gövdesi ve baş boyun kısımlarında nokta vuruş tekniğiyle yapılmış bölgelerin bulunmasıdır. Bu nedenle tasvirde önce kazıma tekniği genel hatları tespit etmek için kullanılmış ve sonrasında nokta vuruş darbeleriyle belirgin hale getirmek istenmiştir (Env. numarası: AD-I.36.2).

Fot. 318: AD-I.36.2 env. numaralı tasvir

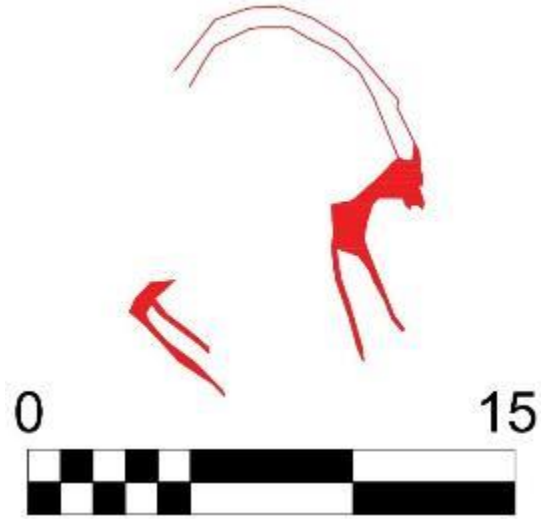

Çiz. 309: AD-I.36.2 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 36.3: Baş kısmı ve başından çıkan boynuz benzeri çizgilerden hareketle keçi betimlemesidir. Gövde kısmı kalkan benzeri şeklin çizgileriyle kesiştiği için tespit edilememektedir. Ancak arka ev ön bacakları belirgindir. Tasvir kazıma tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.36.3).

Fot. 319: AD-I.36.3 env. numaralı tasvir

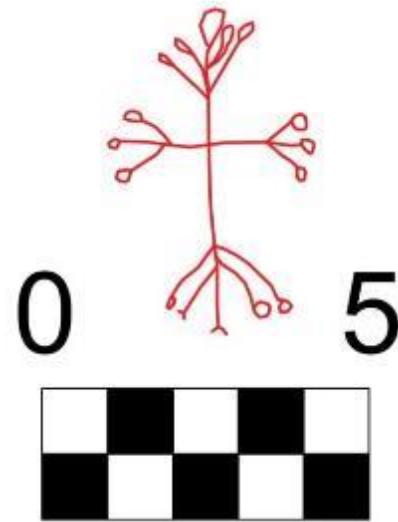

Çiz. 310: AD-I.36.3 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 36.4: Yüzeyin sağ orta kenarında haç benzeri bir uygulama bulunmaktadır. Eşmerkezli dört çizginin yatay ve dikey ekseninde uçları ağaç dalı biçiminde çatallanarak verilmiştir. Çatallanan dal biçimli çizgilerin uç kısımları nokta biçiminde içi dolu dairelerle nihayetlenir. Tasvir kazıma tekniğinde tek çizgi biçimde uygulanmıştır (Env. numarası: AD-I.36.4).

Fot. 320: AD-I.36.4 env. numaralı tasvir

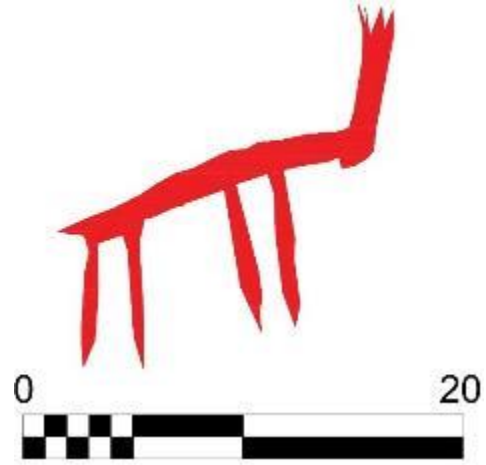

Çiz. 311: AD-I.36.4 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 36.5: Boynuz şeklindeki çizgilerinden hareketle keçi olarak tanımlanan betimleme panoya göre sağa dönük verilmiştir. Hemen aşağısındaki bir başka keçi figürü boyun kısmıyla birleşmektedir. Çizgilerin birbiri üzerinden geçirilmesiyle hayvanın hatları belirgin hale getirilmiştir. (Env. numarası: AD-I.36.5).

Fot. 321: AD-I.36.5 env. numaralı tasvir

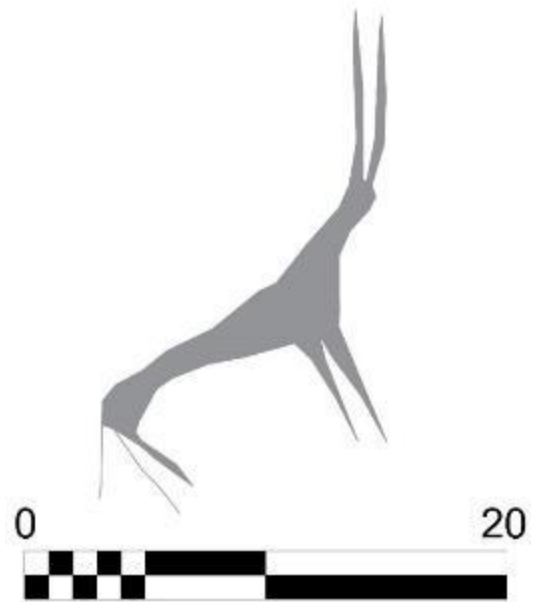

Çiz. 312: AD-I.36.5 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 36.6: Boynuzlarının şekliyle keçi olarak tanımlanan hayvan yüzeyin orta kısmında konumlanır. Boynu uzun tutulmuş, kuyruğu aşağıya doğru arka bacaklarının yarım boyu hizasında bitmektedir. Sağa yukarı yönlü çizilen hayvanın kontur çizgilerinin içerisi kazınmadan bırakılmıştır (Env. numarası: AD-I.36.6).

Fot. 322: AD-I.36.6 env. numaralı tasvir

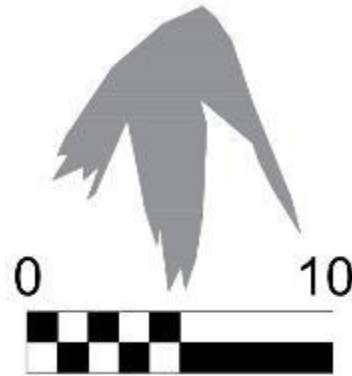

Çiz. 313: AD-I.36.6 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 36.7: Uç kısmı yukarıya dönük, kaya yüzeyinin orta sağ kenarına yakın konumdaki tasvirin mahiyeti anlaşılammıştır. Tamamen kazıma yöntemiyle oluşturulan şeklin genel formu çizgilerin birbiri üzerinden defalarca geçirilmesi suretiyle öne çıkarılmıştır (Env. numarası: AD-I.36.7).

Fot. 323: AD-I.36.7 env. numaralı tasvir

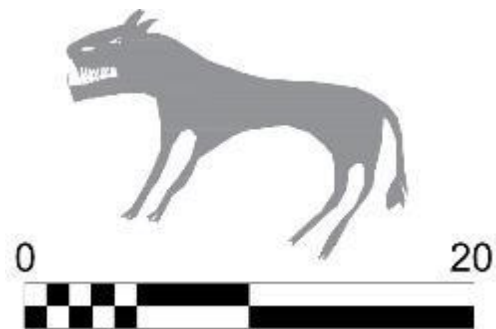

Çiz. 314: AD-I.36.7 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 36.8: Başı gövdesine oranla büyükçe verilmiştir. Başının üzerinde kulakları geriye doğru kıvrık, burun delikleri iki nokta şeklinde başının en ucunda belirtilmiştir. Ağız açık, dili dışarıya doğru biraz çıkartılarak dişleriyle birlikte çizilmiştir. Gövdesi atik bir duruş pozisyonundadır ve kuyruğu aşağıya inik biçimde ucu topak bir halde resmedilmiştir. Bacaklarının pençelerle sonlandığı ve bu pençelerin ayrıca çizgi biçiminde verildiği görülmektedir. Tasvir aslan olarak tanımlanmış ve kazıma tekniğiyle konturları oluşturulmuştur. Ancak gövdenin genel hatları çizgilerin defalarca birbirinin üzerinden geçirilmesiyle oluşturulmuştur. Ayrıca üstte yer alan kam tasvirindeki nokta vuruş tekniğinin izlerini burada da gövde üzerinde görmekteyiz (Env. numarası: AD-I.36.8).

Fot. 324: AD-I.36.8 env. numaralı tasvir

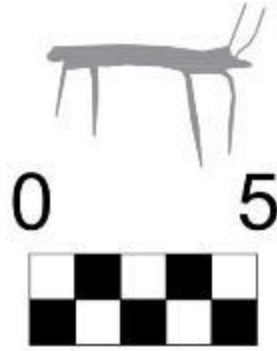

Çiz. 315: AD-I.36.8 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 36.9: Baş, gövde, bacak, boynuz gibi özelliklerinden hareketle türü tespit edilemeyen hayvan olarak tanımlanmıştır. Panonun aşağı kısmına konumlanan hayvan sağa yönelmektedir. Tüm uzuvlarında kazıma tekniği kullanılmıştır (Env. numarası: AD-I.36.9).

Fot. 325: AD-I.36.9 env. numaralı tasvir

Çiz. 316: AD-I.36.9 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 36.10: Baş vücutuna oranla büyük ve ileriye doğru uzayan ağız, köpek dişleri görünür biçimdeki tasvir kurt olarak tanımlanmıştır. Başının üzerinde kulakları dik konumdadır. Vücudu bacaklarıyla birlikte atik biçimde saldırmaya hazır görüntüsü verir. Bacaklarının sonlandığı noktada kayanın yüzeyi tahrip olmuştur. Bu nedenle pençeleriyle ilgili yorum yapılamamıştır. Tasvir kazıma tekniğiyle meydana getirilmiştir. Gövdenin çevresinde kontur çizgileri seçilebilmektedir. Ancak tasvirin genel formu çizgilerin üst üste defalarca aynı noktalardan geçirilmesiyle ortaya konmuştur (Env. numarası: AD-I.36.10).

Fot. 326: AD-I.36.10 env. numaralı tasvir

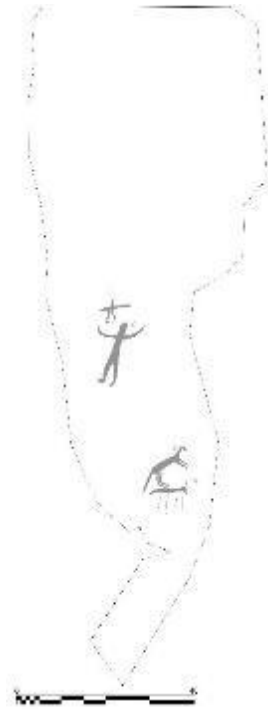

Çiz. 317: AD-I.36.10 env. numaralı tasvirin çizimi

37 Numaralı pano: Yer seviyesinden başlayan pano 44x195 cm. ölçülerindedir. Kaya yüzeyi yukarıdan aşağıya dar ve uzun olduğu için tasvirler yukarıdan aşağıya sıralanmıştır. Kaya yüzeyi pürüzsüz bir görünümündedir. Kahverengi ve gri tonlarda patina yüzeyde hâkimdir. Toplam dört tasvir tespit edilmiştir (Env. numarası AD-I.37).

Fot. 327: AD-I.37 env. numaralı pano

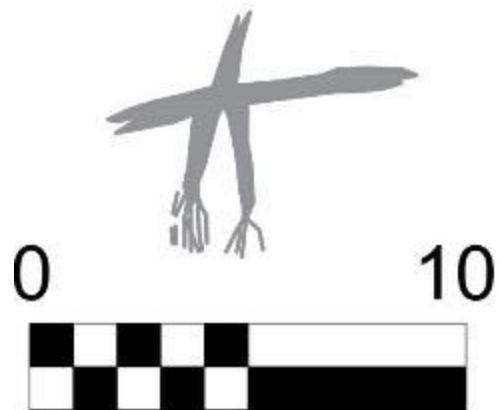

Çiz. 318: AD-I.37 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 37.1: Gövdesi, iki bacağı ve var olan bacaklarının pençe biçiminde sonlandığı görülen, yüzeyin orta kısmındaki tamamlanmamış hayvan tasviridir. Tamamlanmadığı için hayvanın türü tespit edilememiştir. Kazıma tekniğinde, çizgilerin birbiri üzerinden defalarca geçirilmesiyle oluşturulmuştur (Env. numarası: AD-I.37.1).

Fot. 328: AD-I.37.1 env. numaralı tasvir

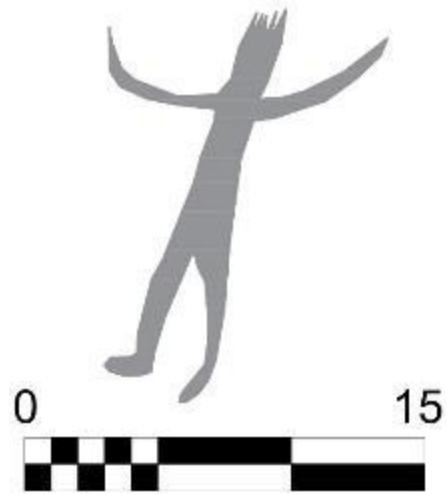

Çiz. 319: AD-I.37.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 37.2: Kollarını iki yana yatay biçimde açık, sola dönük çizilen betimleme, benzer çizimlerden hareketle insan olarak tanımlanmıştır. Baş kısmı belirgin olan figürün ayakları da verilirken, sola doğru yürüdüğü görülmektedir. Tasvirin genel hatları kazıma çizgilerin birbiri üzerinden geçirilmesiyle elde edilmiştir (Env. numarası: AD-I.37.2).

Fot. 329: AD-I.37.2 env. numaralı tasvir

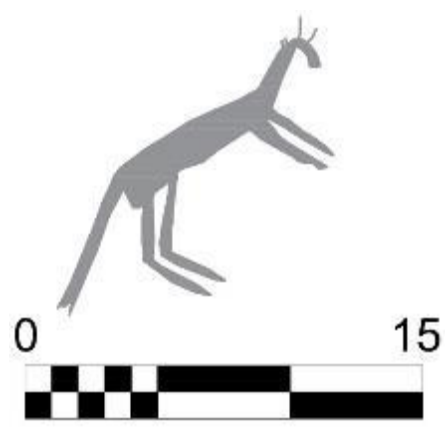

Çiz. 320: AD-I.37.2 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 37.3: Baş, boyun, gövde, bacaklarının şekli ve kuyruğunun verilişinden hareketle şaha kalkmış at olarak tanımlanan hayvan yüzeyin aşağı kısmında bulunmaktadır. Sağa yukarıya doğru arka bacakları kırık biçimde şahlanır vaziyettedir. Kazıma teknikli tasvirin hatları çizgilerin birbiri üzerinden geçirilmesiyle ortaya konmuştur (Env. numarası: AD-I.37.3).

Fot. 330: AD-I.37.3 env. numaralı tasvir

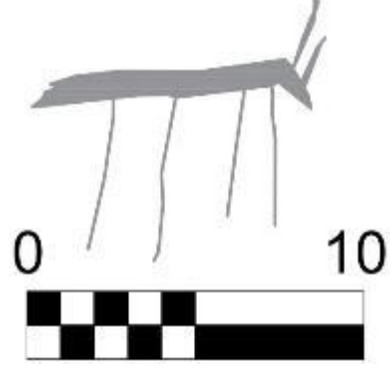

Çiz. 321: AD-I.37.3 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 37.4: Başının üzerindeki boynuz benzeri çizgilerin şeklinden keçi olarak tanımlanan tasvir kaya yüzeyinin aşağı kenarına yakın konumdadır. Çizgilerinin oldukça yüzeysel olması nedeniyle tespiti oldukça güçtür. Sağa dönük olan betimleme kazıma tekniğindedir. (Env. numarası: AD-I.37.4).

Fot. 331: AD-I.37.4 env. numaralı tasvir

Çiz. 322: AD-I.37.4 env. numaralı tasvirin çizimi

38 Numaralı pano: Yerden başlayan pano 136x170 cm. ölçülerindedir. Yüzey pürüzsüzdür. Sarı ve pembe renkli patina dikkat çeker. Toplam iki tasvir tespit edilmiştir (Env. numarası AD-I.38).

Fot. 332: AD-I.38 env. numaralı pano

Çiz. 323: AD-I.38 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 38.1: Yüzeyin aşağı orta kenarındaki tasvir iç içe üç dörtgenden oluşmaktadır. Bu dörtgenleri kenarlarını dikey ve yatay ekseninde kesen iki doğru, en içteki dörtgenin merkezinde kesişirler. Kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-I.38.1).

Fot. 333: AD-I.38.1 env. numaralı tasvir

Çiz. 324: AD-I.38.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 38.2: İç içe iki dörtgen oluşan tasvir panonun sağ aşağı kenarındadır. Dörtgenlerin kenarlarını yatay ve dikey ekseninde kesen iki doğru içteki dörtgenin merkezinde kesişmektedir. Tasvir kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-I.38.2).

Fot. 334: AD-I.38.2 env. numaralı tasvir

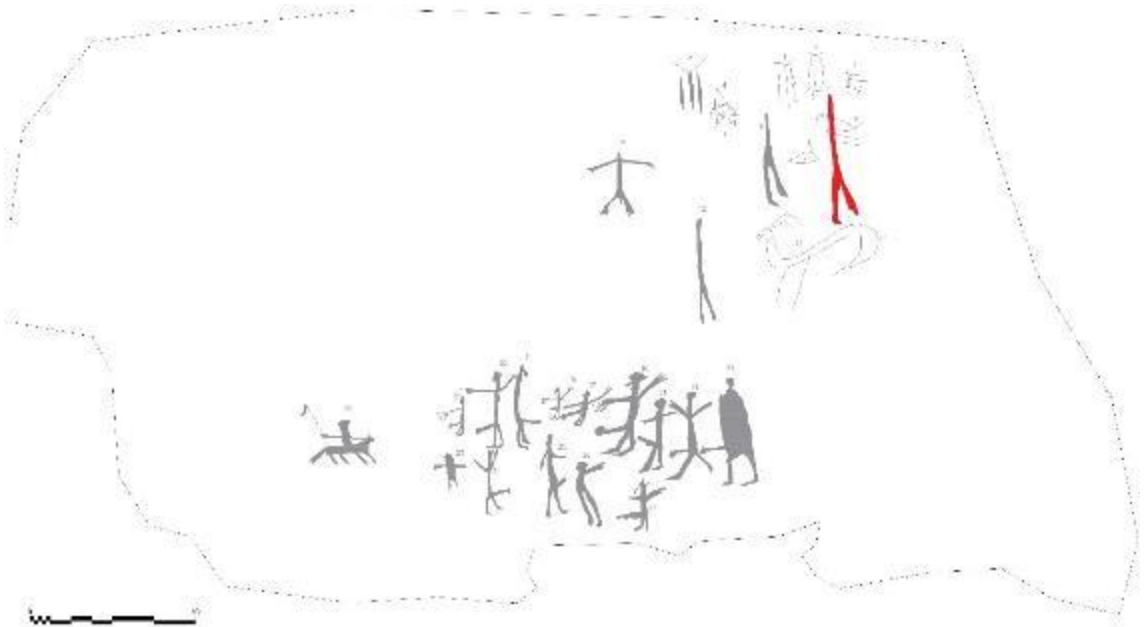

Çiz. 325: AD-I.38.2 env. numaralı tasvirin çizimi

39 Numaralı pano: Zeminden 322 cm. yükseklikteki pano 295x135 cm. ölçülerindedir. Kaya yüzeyi özellikle perdahlanmış gibi görünmektedir. Neredeyse yüzeyde çatlak bulunmaz ve pürüzsüzdür. Sarı, siyah, kahverengi tonlarda patina dikkat çeker. Yüzeydeki tasvirlerin birçoğu kazıma tekniğindedir ve çizgiler yüzeysel olduğu için netleştirmek adına filtrelenmiş görüntüler kullanılmıştır. Toplam yirmi yedi tasvirle karşılaşmıştır (Env. numarası AD-I.39).

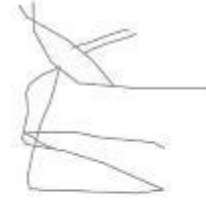
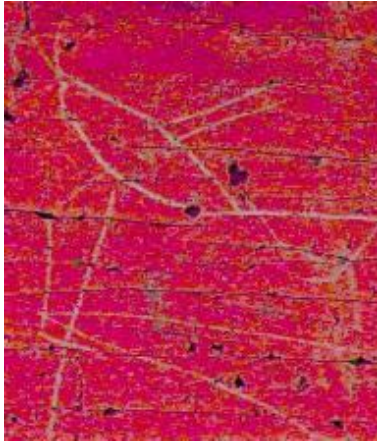

Fot. 335: AD-I.39 env. numaralı pano

Çiz. 326: AD-I.39 env. numaralı panonun çizimi

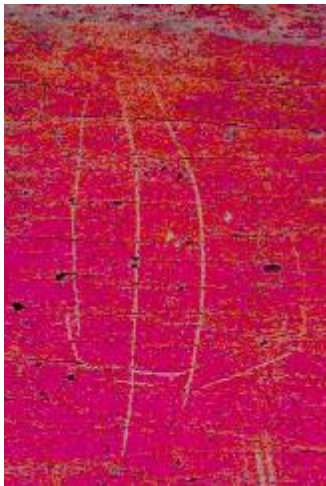
Tasvir 39.1: Kaya yüzeyinin sağ yukarı köşesindeki kazıma tekniğindeki baş, gaga, kanat, bacak, kuyruk benzeri uzuvları sebebiyle yırtıcı olmayan kuş olarak tanımlanmıştır (Env. numarası: AD-I.39.1).

Fot. 336: AD-I.39.1 env. numaralı tasvir

Çiz. 327: AD-I.39.1 env. numaralı tasvirin çizimi

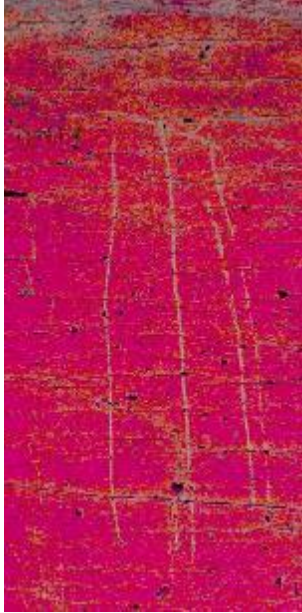
Tasvir 39.2: Panonun yukarı sol bölümündeki tasvir, “Y” harfine benzeyen şeklin iki yanına dikine yerleştirilmiş düzgün olmayan çizgilerden oluşur. “Y” şeklinin en üst kısmında çatal yapan bölümü oldukça siliktir. Aynı şekilde iki yandaki çentikler düzgün bir hat izlemez ve aşağı bölümünde iki çizgi daha yatay düzlemde eklenmiştir. (Env. numarası: AD-I.39.2).

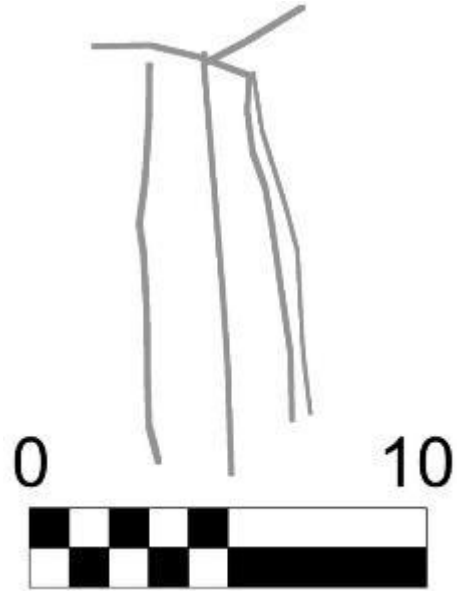
Fot. 337: AD-I.39.2 env. numaralı tasvir

Çiz. 328: AD-I.39.2 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 39.3: Kaya yüzeyinin sol yukarı bölümündeki şekil, ortada bir “Y” harfine benzer form ve bu formun iki yanına çizilen çok düzgün olmayan, dışa doğru hafif kavisli, dikine uzanan çentiklerden oluşmaktadır. Şekil kazıma tekniğiyle oluşturulmuştur (Env. numarası: AD-I.39.3).

Fot. 338: AD-I.39.3 env. numaralı tasvir

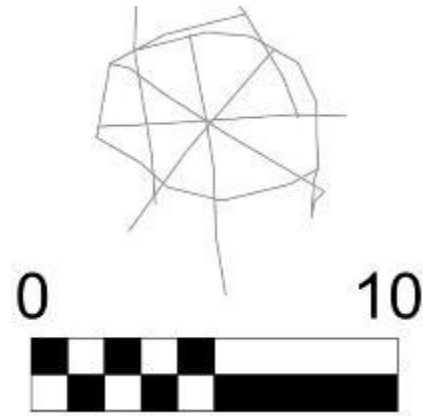

Çiz. 329: AD-I.39.3 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 39.4: Şekil panoya göre sol yukarı kısımdadır. Bir dairenin ortasından çıkan eş merkezli sekiz farklı ışın biçimli çizginin birleşiminden oluşur. Tasvir kazıma tekniğiyle oluşturulmuştur (Env. numarası: AD-I.39.4).

Fot. 339: AD-I.39.4 env. numaralı tasvir

Çiz. 330: AD-I.39.4 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 39.5: Panonu yukarı orta kısmındaki tasvir, “Y” harfine benzeyen şeklin iki yanına nispeten düz olarak dikine kazınmış çentiklerden oluşmaktadır. Tasvir kazıma tekniği kullanılarak oluşturulmuştur. Ancak şeklin hatları birçok çizginin aynı anda kullanılmasıyla meydana gelmiştir (Env. numarası: AD-I.39.5).

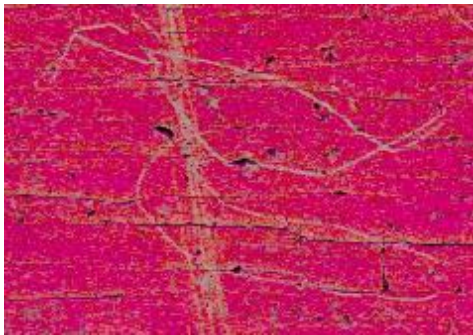

Fot. 340: AD-I.39.5 env. numaralı tasvir

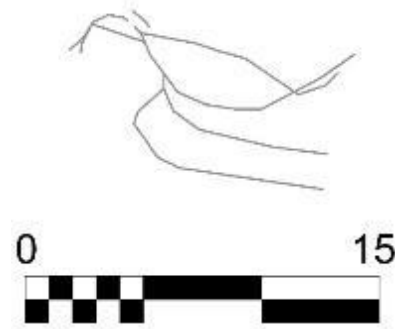

Çiz. 331: AD-I.39.5 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 39.6: Gaga, kuyruk gibi uzuvlarıyla birlikte bacaklarını kırarak tünemiş görüntüdeki kuş betimlemesi panonun yukarı orta kısmında yer alır. Sola dönük belirtilen betimleme kazıma tekniklidir (Env. numarası: AD-I.39.6).

Fot. 341: AD-I.39.6 env. numaralı tasvir

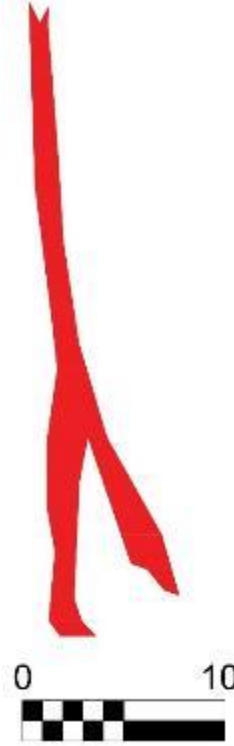

Çiz. 332: AD-I.39.6 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 39.7: İki bacağı hareket halinde, gövde kısmı oldukça uzun ve kolları tamamlanmamış pozisyonda bırakılan tasvir kaya bloğunun hemen sağ yukarı kısmındaki insana aittir. Ayaklarının duruşundan sağa dönük olduğu söylenebilir. Kazıma tekniğiyle meydana getirilse de tasvirin hatları birçok çizgiyle belirginleştirilmiştir (Env. numarası: AD-I.39.7).

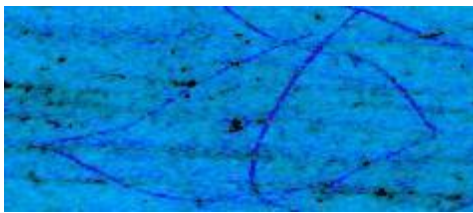

Fot. 342: AD-I.39.7 env. numaralı tasvir

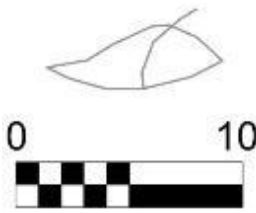

Çiz. 333: AD-I.39.7 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 39.8: Panonun orta yukarı bölümündeki şekil yukarıya dönük biçimde verilen ok-yay olarak adlandırılmıştır. Kazıma tekniktir (Env. numarası: AD-I.39.8).

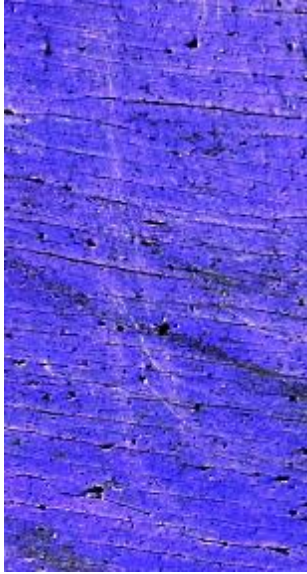

Fot. 343: AD-I.39.8 env. numaralı tasvir

Çiz. 334: AD-I.39.8 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 39.9: Daire şeklindeki başı, gövdesi ve bacakları belirgin insan figürünün kolları belirlenememiştir. Ayaklarının şekline göre sağa dönük verilen tasvir, panonun yukarı orta bölümündedir. Kazıma tekniğinde çizgilerin birbiri üzerinden defalarca geçirilmesiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.39.9).

Fot. 344: AD-I.39.9 env. numaralı tasvir

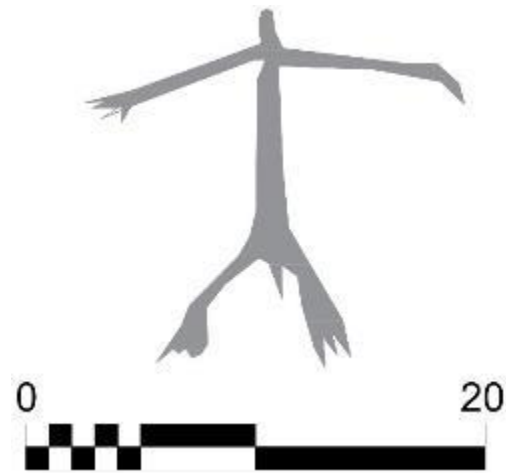

Çiz. 335: AD-I.39.9 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 39.10: Başı belirgin, kolları ve bacakları iki yana açık biçimde ayakta durur vaziyette çizilmiş tasvir insan olarak adlandırılmıştır. Sol elindeki parmaklar, sağ ayağındaki parmaklar çentiklerle verilmiştir. Tasvir kaya bloğunun orta yukarı kısmındaki kazıma tekniğindeki betimlemenin hatları çizgilerin birbiri üzerinden geçecek şekilde çizilmesiyle oluşur (Env. numarası: AD-I.39.10).

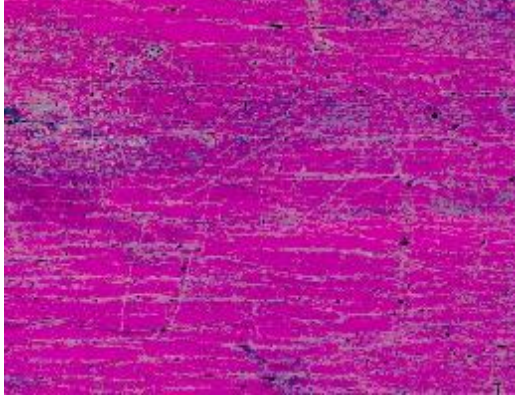

Fot. 345: AD-I.39.10 env. numaralı tasvir

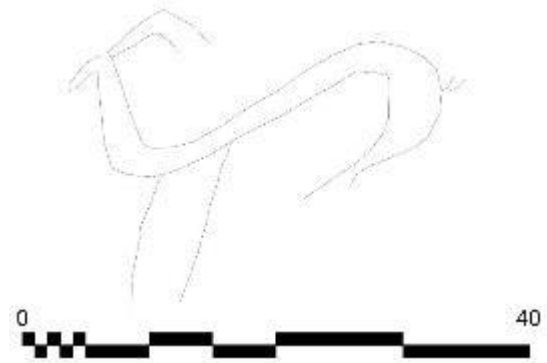

Çiz. 336: AD-I.39.10 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 39.11: Başından çıkan ve geriye doğru kıvrılan çizgiler, gövde özelliklerinden hareketle keçi olarak tanımlanan hayvan kaya bloğunun sağ-orta kısmındadır. Hayvanın konturları ince ve tek çizgiyle oluşturulmuştur. Kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-I.39.11).

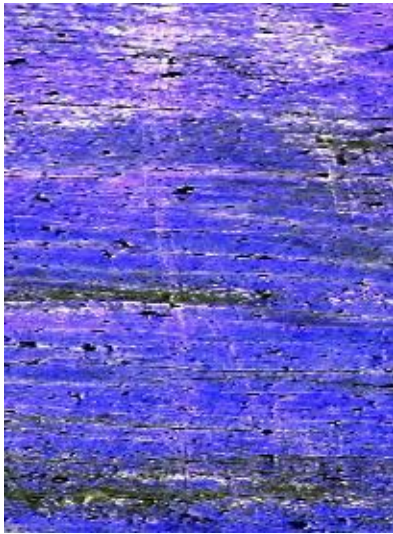

Fot. 346: AD-I.39.11 env. numaralı tasvir

Çiz. 337: AD-I.39.11 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 39.12: Baş, gövde ve bacaklar seçilirken kollar çizilmeyen tasvir, dağ keçisinin hemen solundaki insan betimlemesidir. Çizgileri oldukça yüzeysel verilen insan tasvirinin bacakları ayakta durduğunu gösterir biçimde verilmiştir. Kazıma tekniğinde meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.39.12).

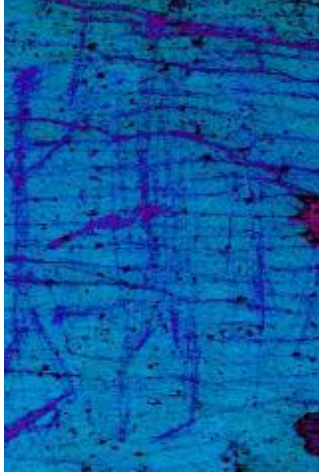

Fot. 347: AD-I.39.12 env. numaralı tasvir

Çiz. 338: AD-I.39.12 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 39.13: Sol kolu havaya kalkık diğeri ise aşağı bakacak şekilde açık belirtilmiştir. Cinsel organı ileriye dönük oldukça abartılı biçimde büyük verilmiş ve tasvirin gövdesi geniş tutulmuştur. Kaya yüzeyinin aşağı orta kısmındaki insan tasviri sola doğru hareket halindedir. Tasvirin genel hatları birçok çizginin birlikteliğiyle ortaya konulmuştur (Env. numarası: AD-I.39.13).

Fot. 348: AD-I.39.13 env. numaralı tasvir

Çiz. 339: AD-I.39.13 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 39.14: Kaya bloğunun orta kısmının aşağı kenarında sıralanan betimlemelerden sağdan ikincisidir. Kolları iki yana yukarıya doğru kaldırmıştır. Bacakları hareket eder biçimde ayrıık verilmiştir. Cinsel organı abartılı biçimde büyük ileriye doğru yatay biçimde çizilmiş, ayakları ve parmaklarıysa abartılıdır. Figürün gövdesi kontur tekniğiyle değil, tamamen kazınarak oluşturulmuş çizgilerin bütünlüğüyle ortaya konmuştur (Env. numarası: AD-I.39.14).

Fot. 349: AD-I.39.14 env. numaralı tasvir

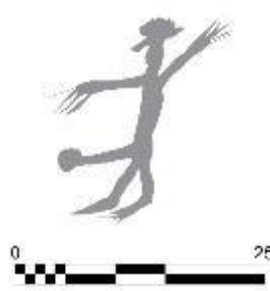
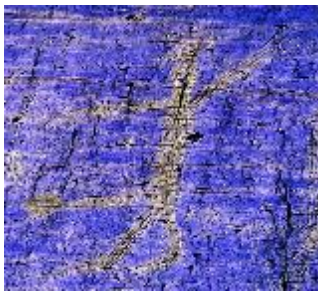
Çiz. 340: AD-I.39.14 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 39.15: Baş kısmı belirgin olan tasvirin kolları iki yana açıktır. Figürün cinsel organı abartılı biçimde gövdesinden çıkıntı yaparken verilmiştir. Kaya bloğunun orta kısmının aşağı kenarında sıralanan tasvirlerden sağdan üçüncü sıradaki insan tasviridir. Ayaklarının şeklinden figürün sola dönük olduğu anlaşılmaktadır. Tasvir çizgilerin bütünlüğüyle oluşturulan kazıma tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.39.15).

Fot. 350: AD-I.39.15 env. numaralı tasvir Çiz. 341: AD-I.39.15 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 39.16: Kafasının üzerinde başlık bulunmakta ve etrafından kısa çentikler ışın demeti şeklinde çıkmaktadır. Sağ kolu havaya kalkık diğeryse yatay biçimde yana açıktır. Kollarının bitiminde elleri oldukça uzun çizgisel parmaklarla belirtilmiştir. Cinsel organı tasvirin oranına göre oldukça abartılı biçimde büyük verilmiştir. Sola dönük verilen ve insan olarak tanımlanan betimleme kaya bloğunun aşağı orta kısmında bulunan sıra halindeki insanların sağdan dördüncüsüdür. Tasvirin şekillendirilmesinde kazıma tekniği kullanılmış ancak çizgilerin birbirinin üzerinden defalarca geçirilmesiyle tasvirin genel formu ortaya çıkarılmıştır (Env. numarası: AD-I.39.16).

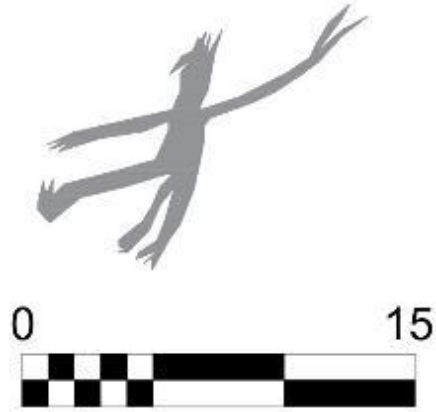

Fot. 351: AD-I.39.16 env. numaralı tasvir Çiz. 342: AD-I.39.16 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 39.17: Sağ kolu yukarıya kalkık, diğeri yana yatay açık biçimdedir. Parmaklar oran olarak abartılıdır. Cinsel organı gövde oranına göre oldukça abartılı biçimde kalkık biçimde verilmiştir. İnsan olarak adlandırılan tasvir kaya bloğunun aşağı orta kısmında bulunan sıra halindeki insanların sağdan beşincisidir. Kazıma tekniğinde çizgilerin birbiri üzerinde defalarca geçirilmesiyle oluşturulmuştur (Env. numarası: AD-I.39.17).

Fot. 352: AD-I.39.17 env. numaralı tasvir

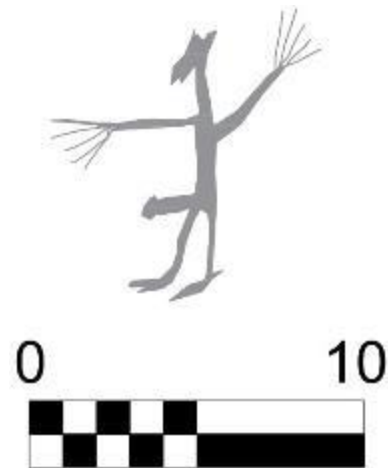

Çiz. 343: AD-I.39.17 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 39.18: Sol kolu yatay biçimde yana açıkken diğeri havaya kalkıktır. Baş kısmı belirgin, ellerinin parmak kısımları oldukça büyük çizilmiştir. Cinsel organı vücut oranına göre oldukça abartılı biçimde büyük ve öne doğru kalkık biçimde verilmiştir. İnsanların sıralandığı kaya bloğunun aşağı orta kısmındaki tasvirlerden sağdan altıncısıdır. Sola dönük verilen tasvirde kazıma tekniği kullanılmış ancak vücut hatları çizgilerin devamlılığıyla ve birbirinin üzerinde defalarca geçirilmesiyle ortaya çıkarılmıştır (Env. numarası: AD-I.39.18).

Fot. 353: AD-I.39.18 env. numaralı tasvir

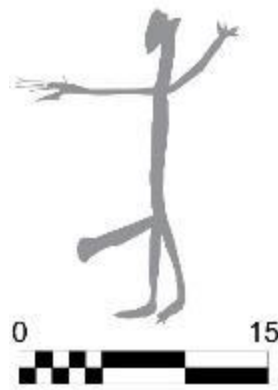
Çiz. 344: AD-I.39.18 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 39.19: Figürün doğrultusu diğer figürlerin aksi yönünde kaya bloğunun sağına doğrudur. Kollar çizilmemiştir. Bacaklar iki yana açık biçimde ve ayaklarıyla birlikte belirginleştirilmiştir. Cinsel organı vücut oranlarına göre abartılı biçimde büyük ve öne doğru kalkık biçimde verilmiştir. Tasvir insanların sıralandığı kaya bloğunun aşağı orta kısmındaki sağdan yedinci sıradakidir. Kazıma tekniğinde çizgilerin birbiri üzerine kazınmasıyla meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.39.19).

Fot. 354: AD-I.39.19 env. numaralı tasvir Çiz. 345: AD-I.39.19 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 39.20: Sağ kolu havaya, sol kolu ise yana doğru açık biçimde çizilmiştir. Parmak kısımları abartılı biçimde uzun tutularak tek çizgi şeklinde oluşturulmuştur. Cinsel organı abartılı biçimde verilmiştir. Panonun orta aşağı bölümündeki sıralanan insan tasvirlerinden sağdan sekizincisidir. Figür kazıma tekniği kullanılarak meydana getirilmiş ancak vücut hatları çizgilerin birbirinin üzerinden defalarca geçirilmesiyle öne çıkarılmıştır (Env. numarası: AD-I.39.20).

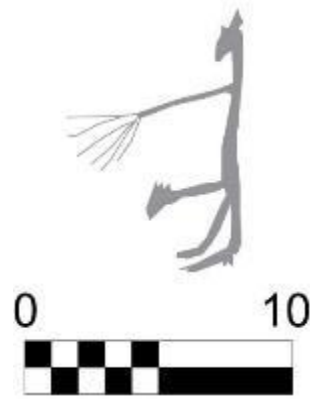

Fot. 355: AD-I.39.20 env. numaralı tasvir Çiz. 346: AD-I.39.20 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 39.21: Kolları iki yana yatay biçimde açık, parmakları abartılı biçimde belirtilmiştir. Cinsel organı öne doğru kalkık ve vücut oranlarına göre abartılı biçimde büyük resmedilmiştir. Kaya yüzeyinin aşağı orta bölümünde sıralanan insanlardan sağdan dokuzuncusudur ve en soldaki örnektir. Sola dönük verilen ve kazıma tekniğindeki tasvirin hatları çizgilerin birbiri üzerinden geçirilmesiyle öne çıkarılmıştır (Env. numarası: AD-I.39.21).

Fot. 356: AD-I.39.21 env. numaralı tasvir

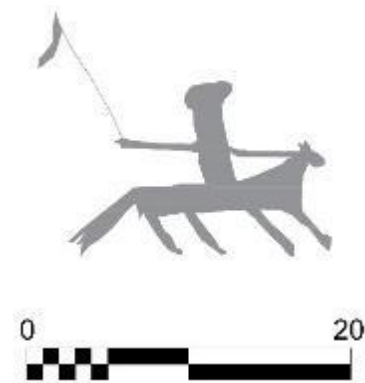

Çiz. 347: AD-I.39.21 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 39.22: Baş, boyun, gövde, toynak, kuyruk gibi detaylardan at olarak tanımlanan hayvanın sırtındaki binicisi sol elinde ucunda dalgalanan form bulunan flamalı mızrak taşımaktadır. Diğer kolu da yatay biçimde üzerinde durduğu atın yularını tutmaktadır. Atın yeleleri kısa çentikler şeklinde öne çıkarılmıştır. Süvari olarak tanımlanan betimleme sıra halinde verilen insanlar tarafından karşılanırcasına yerleştirilmiştir. Çizgilerin üst üste çizilmesiyle ortaya çıkarılan tasvirin hatları belirgindir. Kazıma tekniği kullanılmıştır (Env. numarası: AD-I.39.22).

Fot. 357: AD-I.39.22 env. numaralı tasvir

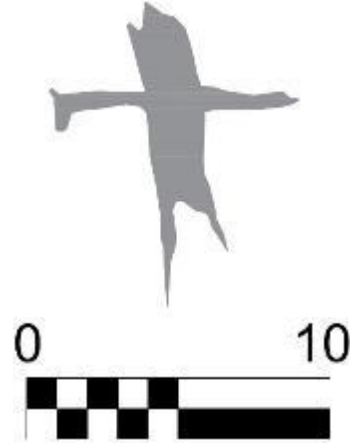

Çiz. 348: AD-I.39.22 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 39.23: Başı ve gövdesi belirgin olan tasvirin kolları iki yana yatay biçimde açıkken bacakları tespit edilememiştir. Yüzeyin en aşağı kenarında sıra halinde resmedilen insanlardan alt sıranın sol baştan ilk tasviridir. Tasvirin hatları çizgilerin birbiri üzerinden defalarca geçirilmesiyle oluşturulmuştur. Kazım tekniğindedir (Env. numarası: AD-I.39.23).

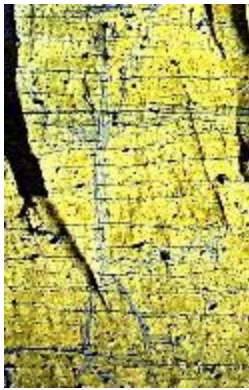

Fot. 358: AD-I.39.23 env. numaralı tasvir

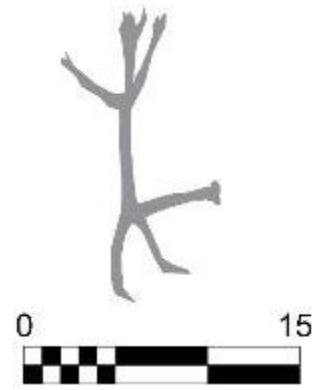

Çiz. 349: AD-I.39.23 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 39.24: Kafa kısmında ışın demeti şeklinde çentikler görülür. Kolları yukarıya doğru kalkık verilmiştir. Cinsel organı vücut oranına göre abartılı biçimde büyük ve havaya kalkık biçimde çizilmiştir. Tasvir ince ve uzun tutulmuş, yönünü kaya bloğunun sağına dönmüştür. Panonun en aşağı kenarında sıra halinde resmedilen insanlardan alt sıranın sol baştan ikinci tasviridir. Kazıma tekniği kullanılarak meydana getirilen tasvirin, genel hatlarının belirgin hale getirilmesi çizgilerin birbiri üzerinden defalarca geçilmesiyle vurgulanmıştır (Env. numarası: AD-I.39.24).

Fot. 359: AD-I.39.24 env. numaralı tasvir

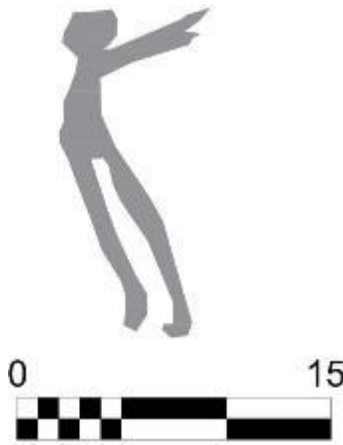
Çiz. 350: AD-I.39.24 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 39.25: İnce uzun bir gövdeden çıkan kollar yukarıya doğru kalkıktır. Erkeklik organı öne doğru abartılı biçimde kalkıktır. İnsan olarak tanımlanan betimleme panonun en aşağı kenarında sıra halinde resmedilen insanlardan alt sıranın sol baştan üçüncüsüdür. Sağ yönelen tasvir kazıma tekniğindedir ancak hatlar çizgilerin birbiri üzerinden defalarca geçirilmesiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.39.25).

Fot. 360: AD-I.39.25 env. numaralı tasvir Çiz. 351: AD-I.39.25 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 39.26: Sol kolu tespit edilemeyen figürün başı ve gövdesi belirgindir. Panonun aşağı orta kenarında sıra halindeki insanların alt sırada soldan dördüncü insan betimlemedir. Kazıma tekniğindeki tasvirin hatları birbiri üzerinden geçirilen çizgilerden oluşur (Env. numarası: AD-I.39.26).

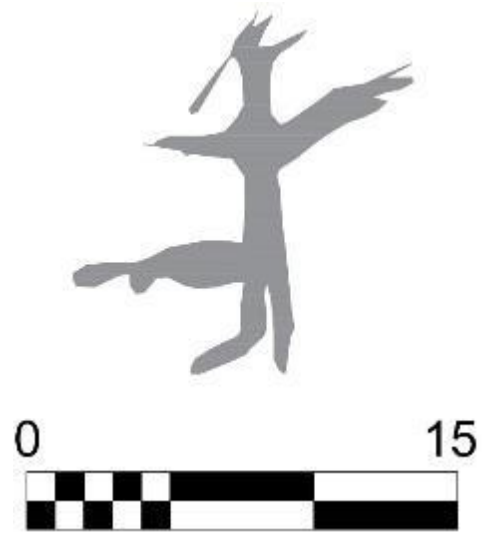

Fot. 361: AD-I.39.26 env. numaralı tasvir Çiz. 352: AD-I.39.26 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 39.27: Kolları iki yana açık biçimde, sağdaki yukarıya kalkık verilen insan tasvirinin gövdesi kalın tutulmuştur. Sola yönelen tasvirin erkeklik organı abartılı biçimde çizilmiştir. Alt sıradaki insan tasvirlerinin beşincisidir. Kazıma tekniğindeki resmin hatları çizgilerin üst üste defalarca geçirilmesiyle belirgin hale getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.39.27).

Fot. 362: AD-I.39.27 env. numaralı tasvir

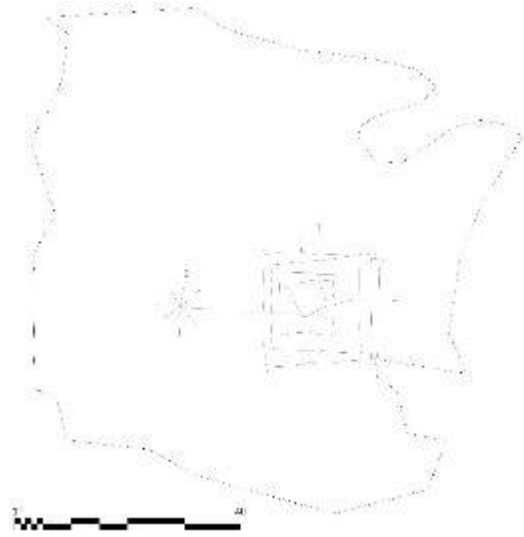

Çiz. 353: AD-I.39.27 env. numaralı tasvirin çizimi

40 Numaralı pano: Ana kaya zemininden başlayan pano 69x76 cm. ölçülerindedir. Kaya yüzeyinde girinti çıkıntı biçiminde kademeli bir yüzey görülür. Sarı ve tonlarında patina tabakası bulunmaktadır. Toplam iki tasvirle karşılaşılmıştır (Env. numarası AD-I.40).

Fot. 363: AD-I.40 env. numaralı pano

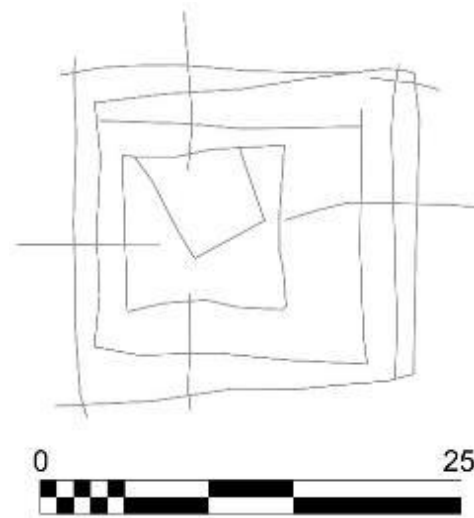

Çiz. 354: AD-I.40 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 40.1: Panonun sol aşağı kısmındaki iç içe dörtgenlerden oluşan geometrik şekildir. Kazıma tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.40.1).

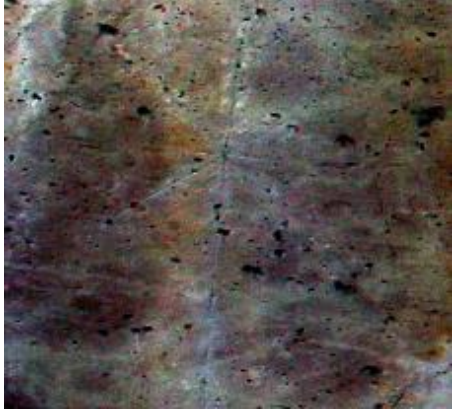

Fot. 364: AD-I.40.1 env. numaralı tasvir

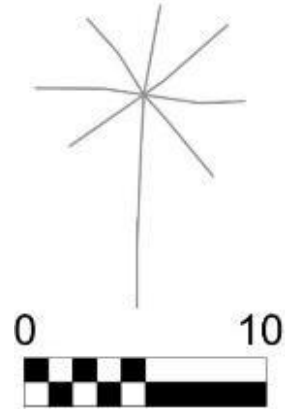

Çiz. 355: AD-I.40.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 40.2: Yüzeyin orta aşağı bölümündeki tasvir eşmerkezli dört doğrunun birbirlerini aralarında eşit açılar olacak şekilde yatay ve dikey düzlemde kesmesiyle oluşan geometrik şekildir. Kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-I.40.2).

Fot. 365: AD-I.40.2 env. numaralı tasvir

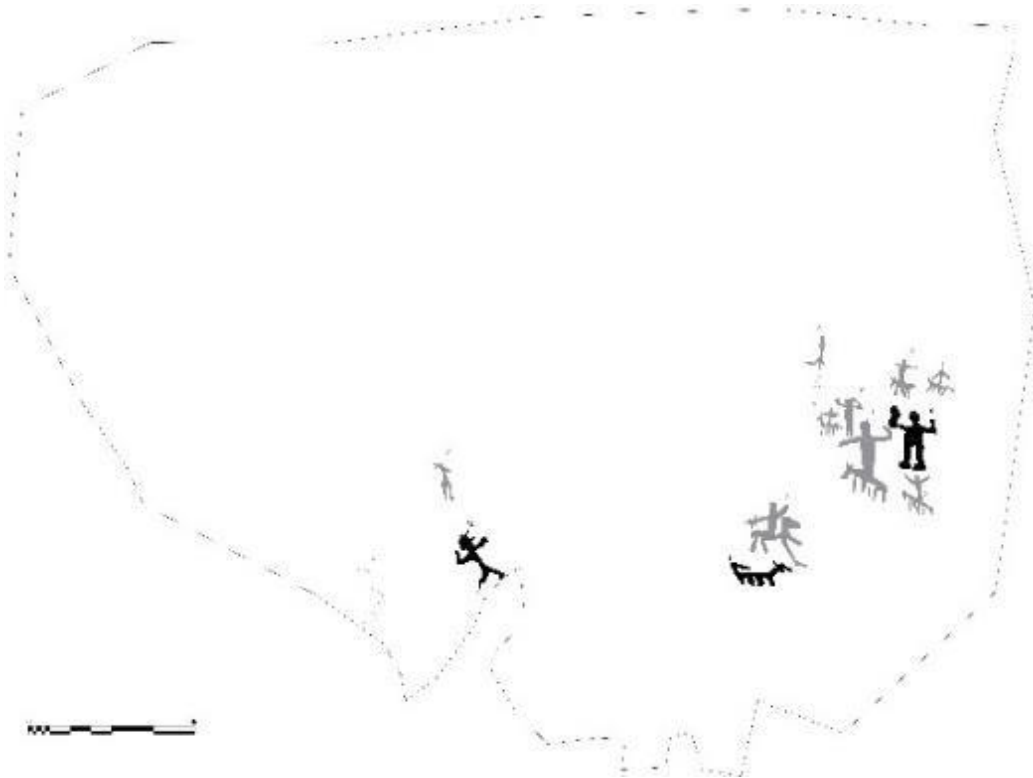

Çiz. 356: AD-I.40.2 env. numaralı tasvirin çizimi

41 Numaralı pano: Ana kaya zemininden başlayan pano 280x216 cm. ölçülerindedir. Kaya yüzeyi parçalı bir görünümündedir. Ayrıca çatlakların sayısı da fazladır. Yüzeyde biriken alg-liken ve patina tabakası nedeniyle tasvirlerin tespiti oldukça zordur. Kahverengi, gri, beyaz ve sarı tonlarında patina tabakası bulunmaktadır. Toplam on iki tasvirle karşılaşılmıştır (Env. numarası AD-I.41).

Fot. 366: AD-I.41 env. numaralı pano

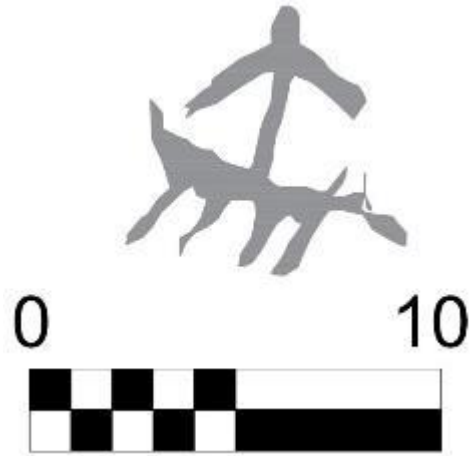

Çiz. 357: AD-I.41 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 41.1: Baş, gövde, toynak, kuyruk gibi özelliklerinden hareketle at olarak tanımlanan figürün sırtında binicisi stilize biçimde verilmiştir. Baş ve gövdesi harici uzuvları çizilmemiştir. Atın yönü sola dönük ve panonun sol orta kısmındadır. Kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-I.41.1).

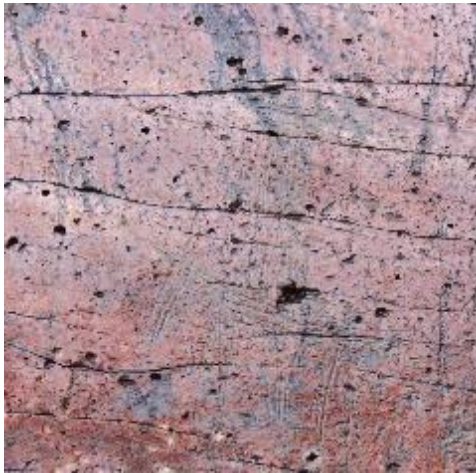

Fot. 367: AD-I.41.1 env. numaralı tasvir

Çiz. 358: AD-I.41.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 41.2: Pano yüzeylerindeki benzer örneklerden ve fiziksel özelliklerinden hareketle at olarak tanımlanan hayvan panoya göre sağa yönelmektedir. Sırtındaki binicisinin kolları iki yana açık verilmiştir. Kazıma tekniğindeki betimlemenin hatları çizgilerin üst üste defalarca kazınmasıyla oluşturulmuştur (Env. numarası: AD-I.41.2).

Fot. 368: AD-I.41.2 env. numaralı tasvir

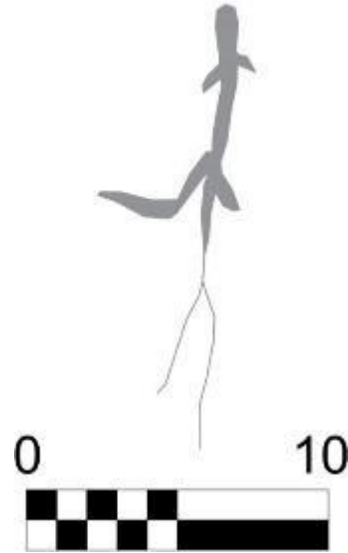

Çiz. 359: AD-I.41.2 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 41.3: Kollar iki yana aşağıya doğru açık, ince uzun gövdesiyle dikkat çeken insan tasviri yüzeyin sol orta bölümündedir. Betimleme kazıma tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.41.3).

Fot. 369: AD-I.41.3 env. numaralı tasvir

Çiz. 360: AD-I.41.3 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 41.4: Kolları iki yana yatay biçimde açık, sol elinde daire biçimli kalkan tutarken diğerinde kılıç benzeri silah taşıyan insan tasviridir. Bacakları uzun ve kalın verilmiştir. İnsan olarak tanımlanan tasvir panonun sol orta kesiminde yer alır ve nokta vuruş tekniğindedir (Env. numarası: AD-I.41.4).

Fot. 370: AD-I.41.4 env. numaralı tasvir

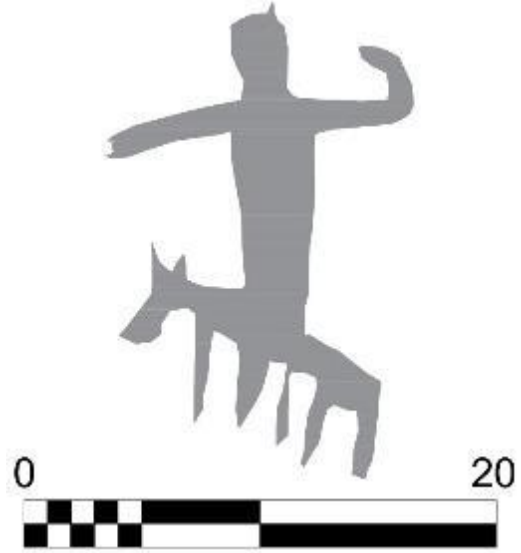

Çiz. 361: AD-I.41.4 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 41.5: Fiziksel özellikleri nedeniyle at olarak tanımlanan figürün sırtındaki binicisi kolları iki yana açık biçimde tasvir edilmiştir. Panonun sol ortasındaki süvari tasviri sola dönük kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-I.41.5).

Fot. 371: AD-I.41.5 env. numaralı tasvir

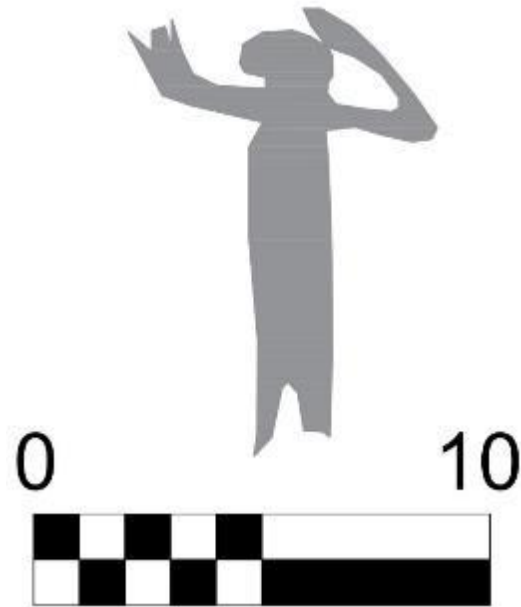

Çiz. 362: AD-I.41.5 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 41.6: Baş kısmı daire formlu, kolları iki yana açık, sağ elinde kılıç tutan insan olarak tanımlanan tasvir kaya yüzeyinin sol bölümünde yer alır. Bacakları birbirine bitişik gibidir. Kazıma tekniğiyle yapılmıştır (Env. numarası: AD-I.41.6).

Fot. 372: AD-I.41.6 env. numaralı tasvir

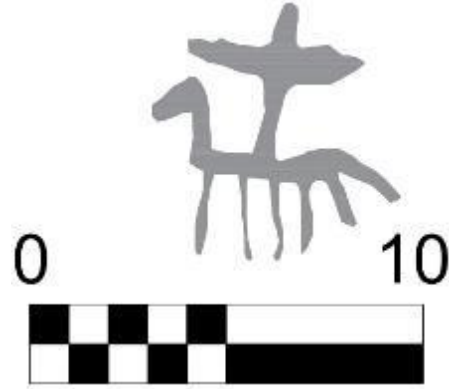

Çiz. 363: AD-I.41.6 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 41.7: Baş, boyun, gövde, kuyruk, toynak gibi özellikleri sebebiyle at olarak tanımlanan hayvanın binicisinin kolları iki yana yatay biçimde açıktır. Atın yönü sola doğru dönüktür. Süvari olarak envanterlenen betimleme panonun ortasında yer alır. Kazıma tekniğindeki betimlemenin hatları çizgilerin defalarca üst üste kazınmasıyla belirgin hale getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.41.7).

Fot. 373: AD-I.41.7 env. numaralı tasvir

Çiz. 364: AD-I.41.7 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 41.8: Fiziksel özelliklerinden hareketle at olarak tanımlanan hayvan sola yukarı yönlüdür. Binicisi güçlkle belirlenmiştir. Kolları iki yana açıktır. Kaya yüzeyinin sol orta bölümündeki tasvir süvari olarak tanımlanmıştır. Nokta vuruş ve kazıma teknikleri birlikte kullanılmıştır. Sola dönük olan atın ise kazıma tekniğinde olduğu görülür (Env. numarası: AD-I.41.8).

Fot. 374: AD-I.41.8 env. numaralı tasvir

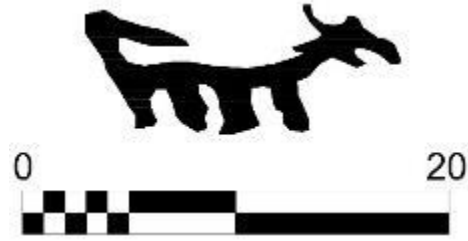

Çiz. 365: AD-I.41.8 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 41.9: Baş kısmı, ağzının açıklığı, kulaklarının duruşu, kuyruğunun havaya kalkık pozisyonundan dolayı köpek olarak tanımlanan tasvir panoya göre sol aşağı kenara yakın konumdadır. Nokta vuruş tekniğindeki hayvanın kuyruğu havaya kalkık verilmiştir. Köpek olması muhtemel tasvir sağa yönelmektedir (Env. numarası: AD-I.41.9).

Fot. 375: AD-I.41.9 env. numaralı tasvir

Çiz. 366: AD-I.41.9 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 41.10: Daire şeklindeki baş kısmı büyükçe verilmiş, kolları ve bacakları iki yana açık, sol kolu dirsekten yukarıya kırılmış verilen insan biçimindeki tasvir panonun orta aşağı kenarına yakındır. Ellerinde herhangi bir nesne tutmayan figür nokta vuruş tekniğindedir (Env. numarası: AD-I.41.10).

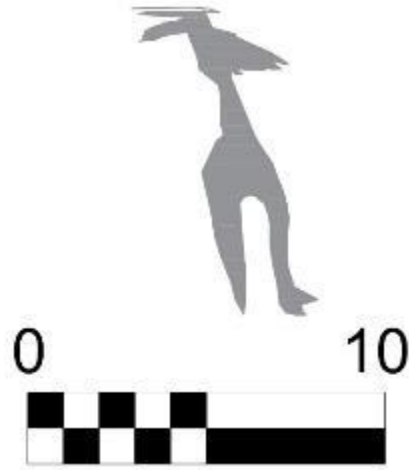
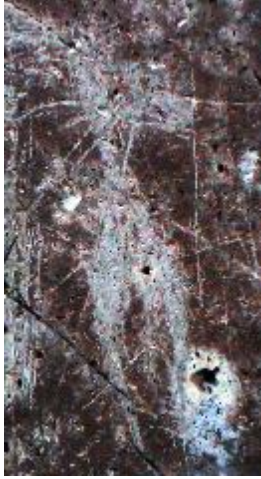

Fot. 376: AD-I.41.10 env. numaralı tasvir

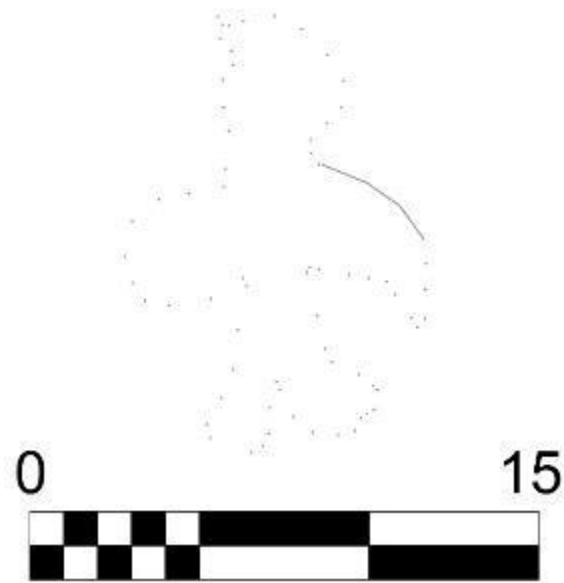
Çiz. 367: AD-I.41.10 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 41.11: Kafa kısmında kuş gagası biçiminde başlık olabilecek form göze çarpar. Kolları tespit edilemeyen figürün bacakları belirgindir. Panonun merkezine yakın konumdaki tasvir tamamlanmamış insan tasviri olarak adlandırılmıştır. Kazıma tekniğinde çizgilerin birbiri üzerinden defalarca geçirilmesiyle oluşturulmuştur (Env. numarası: AD-I.41.11).

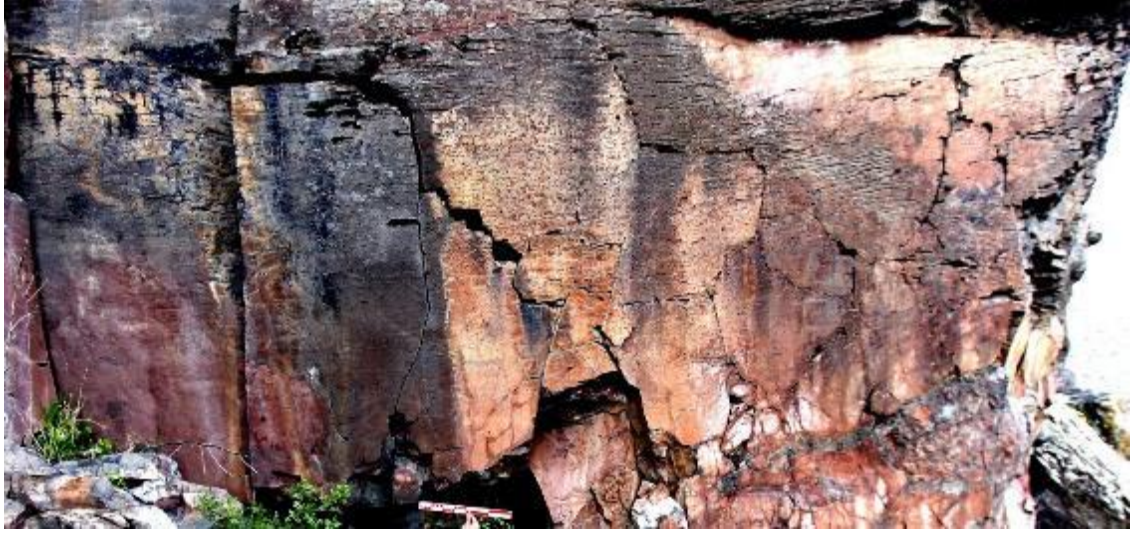
Fot. 377: AD-I.41.11 env. numaralı tasvir Çiz. 368: AD-I.41.11 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 41.12: Kafa kısmında başlık benzeri uygulama görülür ancak bu bölümdeki noktaların seyrek olduğu göze çarpmaktadır. Kolları iki yana yatay biçimde açık olarak kuş kanadına benzer biçimde verilmek istenmiştir. Kaya yüzeyinin orta aşağı kenarına yakın konumdaki insan tasviridir. Nokta vuruş tekniğindeki tasvirin noktalarının seyrekliği dikkat çeker (Env. numarası: AD-I.41.12).

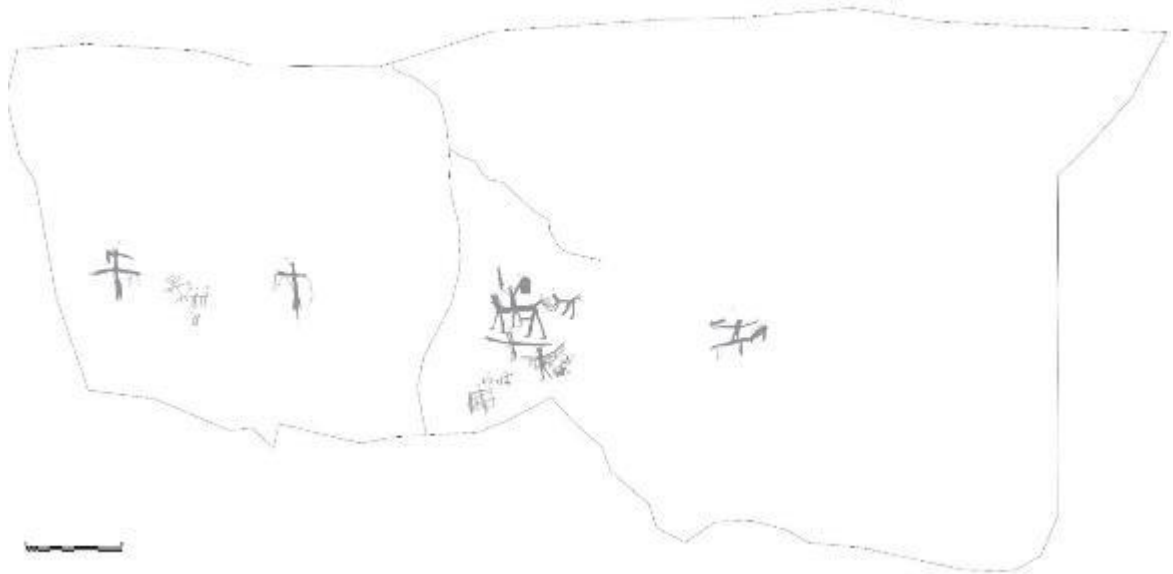

Fot. 378: AD-I.41.12 env. numaralı tasvir Çiz. 369: AD-I.41.12 env. numaralı tasvirin çizimi

42 Numaralı pano: Yer seviyesinden başlayan pano 426x270 cm. ölçülerindedir. Kaya yüzeyinde birçok çatlak dikey ve çapraz eksende bulunmaktadır. Ayrıca parçalı bir görünüme sahip yüzeyde kahverengi, gri, siyah ve sarı tonlarında patina tabakası bulunmaktadır. Toplam on sekiz tasvirle karşılaşılmıştır (Env. numarası AD-I.42).

Fot. 379: AD-I.42 env. numaralı pano

Çiz. 370: AD-I.42 env. numaralı panonun çizimi

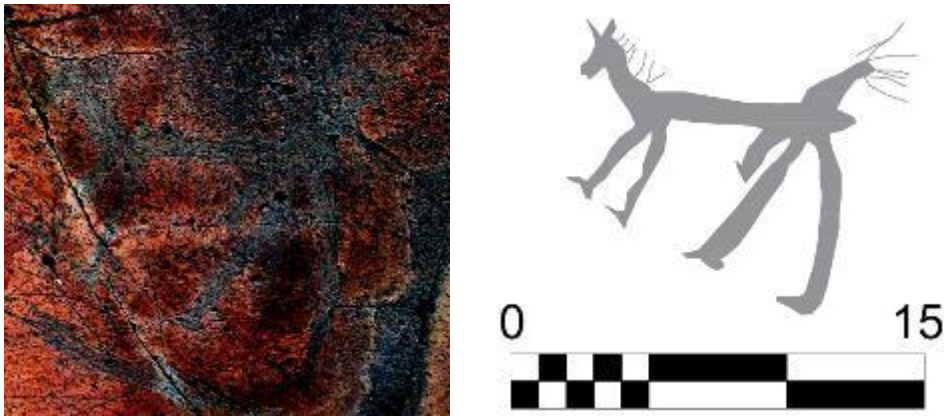
Tasvir 42.1: Baş, boyun, gövde ve kuyruk gibi uzuvlarının şeklinden at olarak tanımladığımız hayvanın sırtında taşıdığı binicisinin kolları iki yana yatay biçimde açıktır. Sol elinde kuş tutmaktadır. Sağa doğru yönelen tasvirin hatları kazıma tekniğinde çizgilerin birbiri üzerinden defalarca geçirilmesiyle meydana getirilmiştir. Öncesinde taslak olarak çizildiği arka bacaklarında kullanılan uygulamadan görülebilmektedir (Env. numarası: AD-I.42.1).

Fot. 380: AD-I.42.1 env. numaralı tasvir

Çiz. 371: AD-I.42.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 42.2: Baş, boyun, yele, kuyruk gibi fiziksel özelliklerinden hareketle at olarak tanımlanan betimleme panoya göre sola dönük hareket halinde verilmiştir. Ön bacaklarına göre arka bacakları daha uzundur. Kuyruğu yukarıya kalkık ve kısmen örülü ve saçaklı verilmiştir. Cinsel organı bacaklarının arasından çıkıntı yapmaktadır. Kazım tekniğindeki tasvirin hatları çizgilerin birbiri üzerine defalarca çekilmesiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.42.2).

Fot. 381: AD-I.42.2 env. numaralı tasvir

Çiz. 372: AD-I.42.2 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 42.3: baş, yele, boyun, gövde, kuyruk gibi uzuvları sebebiyle at olarak tanımlanan figürün sırtındaki binicisi kolları iki yana yukarıya kalkık, sol elinde kılıç, sağ elinde daire formlu kalkan benzeri nesnelere taşımaktadır. Bacakları atın gövdesinden aşağıya doğru sarkarken cinsel organı da verilmiştir. Atın kuyruğu yukarı kalkık ve saçaklı bir görünümündedir. Bacaklarının bulunduğu noktadan çıkıntı yapan cinsel organı belirgindir. Çizgilerin birbiri üzerinden tekrar tekrar geçirilmesiyle oluşturulan kazıma tekniğiyle çizilmiştir (Env. numarası: AD-I.42.3).

Fot. 382: AD-I.42.3 env. numaralı tasvir

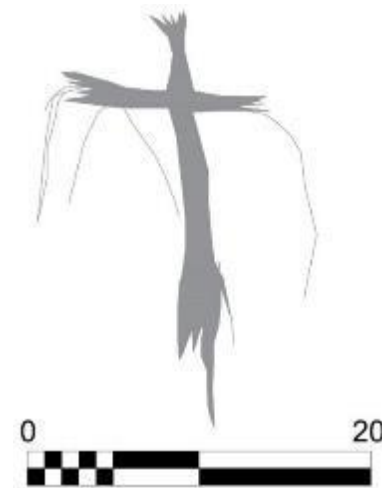

Çiz. 373: AD-I.42.3 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 42.4: Baş kısmı belirgin, kolları iki yana açık, bacak çizgileri oldukça silik biçimde verilen insan şeklinde tanımlanan tasvir panonun sol kısmında yer alır. Özellikle kollarından sarkan çizgiler sebebiyle kam kıyafeti giymiş bir insan figürünü hatırlatır. Kazıma tekniğindeki tasvirin hatları kazımaların üst üste sık bir biçimde yapılmasıyla ortaya konmuştur (Env. numarası: AD-I.42.4).

Fot. 383: AD-I.42.4 env. numaralı tasvir

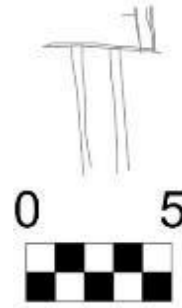

Çiz. 374: AD-I.42.4 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 42.5: Baş kısmından çıkan çizgilerin şeklinin boynuza benzemesi sebebiyle stilize edilmiş keçi olarak tanımlanan figür panonun sol orta bölümündedir. Bacakları gövdesine oranla oldukça uzun tutulmuştur. Kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-I.42.5).

Fot. 384: AD-I.42.5 env. numaralı tasvir

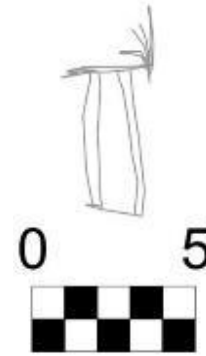

Çiz. 375: AD-I.42.5 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 42.6: Panonun sol bölümündeki tasvir başından çıkan çizgilerin şeklinden keçi olarak adlandırılmıştır. Kazıma tekniğindeki hayvan sağa yönelmektedir. Bacaklarının sonlandığı noktada yatay bir çizgi bulunmaktadır (Env. numarası: AD-I.42.6).

Fot. 385: AD-I.42.6 env. numaralı tasvir

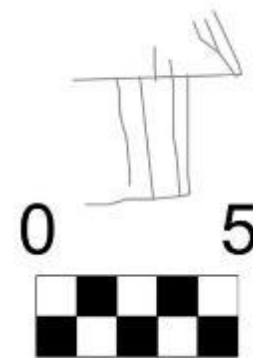

Çiz. 376: AD-I.42.6 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 42.7: Başından çıkan çizgilerin şeklinden keçi olarak tanımlanan hayvan yüzeyin sol orta kısmındadır. Bacaklarının sonlandığı noktada yatay bir çizgi tüm bacaklarına teğet geçer. Kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-I.42.7).

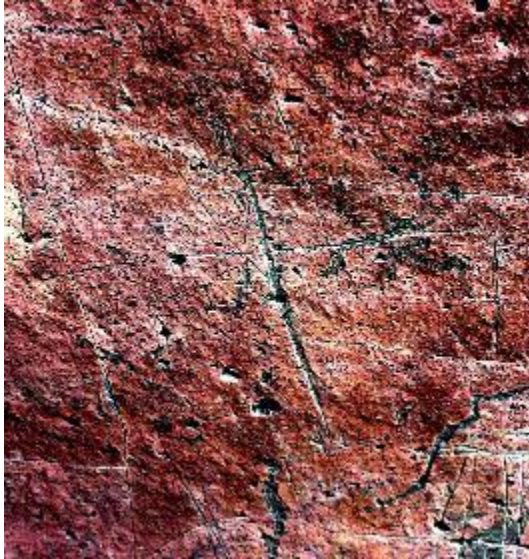

Fot. 386: AD-I.42.7 env. numaralı tasvir

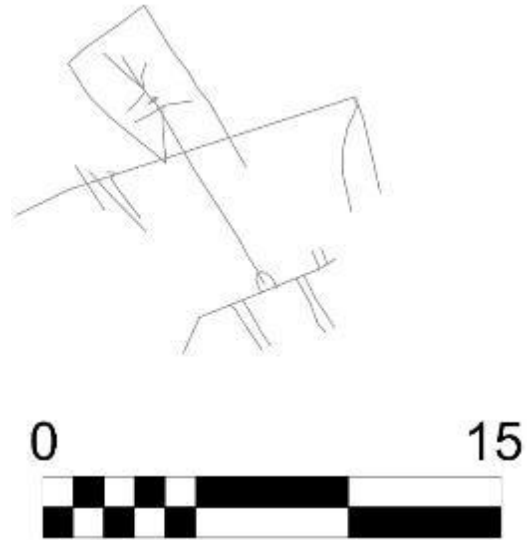

Çiz. 377: AD-I.42.7 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 42.8: At olması muhtemel hayvan üzerinde duran insan tasviri panoya göre sol bölümededir. Kolları iki yana yatay konumda açıktır. Stilize edilmiş tasvirin baş kısmı dörtgen bir alan içerisindedir ve başından çıkan çizgiler ışın demetine benzemektedir. Kazıma tekniği kullanılan tasvir sağa yönelmektedir (Env. numarası: AD-I.42.8).

Fot. 387: AD-I.42.8 env. numaralı tasvir

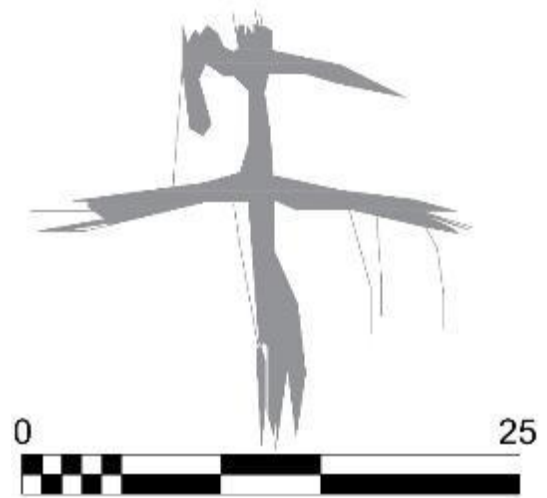

Çiz. 378: AD-I.42.8 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 42.9: Panoya göre sol orta bölümdeki baş kısmı kuş gagası ve sorguç benzeri formlara sahip insan tasvirinin kolları iki yana yatay biçimde açık kuş kanadı şeklindedir. Kollarından ve gövdesinden sarkan püskül biçiminde çizgiler aşağıya uzanmaktadır. Başlık ve kıyafetinin şekli sebebiyle kam olması muhtemeldir. Tasvir kazıma tekniğiyle meydana getirilse de hatlar kazımların defalarca üst üste çizilmesiyle ortaya çıkarılmıştır (Env. numarası: AD-I.42.9).

Fot. 388: AD-I.42.9 env. numaralı tasvir

Çiz. 379: AD-I.42.9 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 42.10: Kafa kısmında gaga benzeri uygulama bulunan insan tasvirinin kolları iki yana yatay açık şekilde oldukça uzun biçimde verilmiştir. Kolları kuş kanadı görünümündedir. Bacakları ayakta durduğunu göstermektedir. Kolları ve başlık biçimindeki özellikleri kam olduğunu düşündürür. Kazıma tekniğindeki tasvirin hatları çizgilerin üst üste tekrarlanmasıyla meydana gelmiştir (Env. numarası: AD-I.42.10).

Fot. 389: AD-I.42.10 env. numaralı tasvir

Çiz. 380: AD-I.42.10 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 42.11: Başı daire biçimli, kolları iki yana yatay biçimde açık ve kıyafetinin püskül, saçak, gibi kısımları kollarından aşağıya doğru sarkacak şekilde belirtilen tasvir insan olarak tanımlanmıştır. İnsan tasviri yüzeyin orta aşağı kenarında konumlanır. Kazıma tekniğindeki betimlemenin hatları çizgilerin devamlılığıyla ortaya konmuştur (Env. numarası: AD-I.42.11).

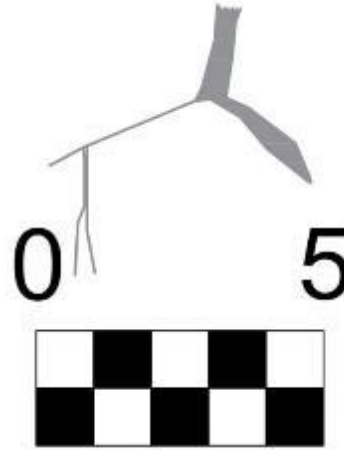

Fot. 390: AD-I.42.11 env. numaralı tasvir

Çiz. 381: AD-I.42.11 env. numaralı tasvirin çizim

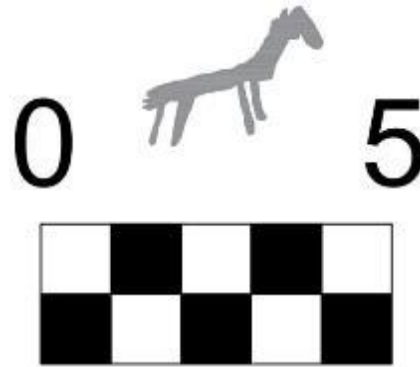
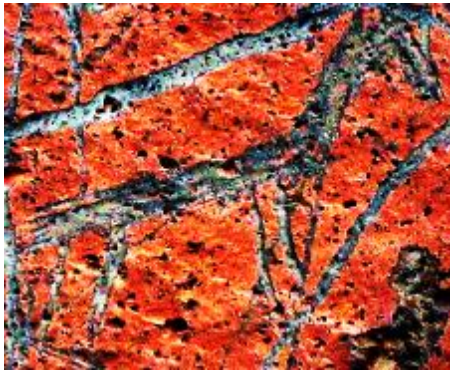
Tasvir 42.12: Boyun, gövde ve bacaklarını tespit edebildiğimiz hayvanın baş kısmı bulunmamaktadır. Bilerek çizilmediğini düşündüren boyun kısmındaki çizgilerden, hayvanın kurban edildiği öne sürülebilir. Tamamlanmamış hayvan tasviri olarak adlandırılan betimleme panonun aşağı orta kenarındadır. Gövdesinin içerisinde at olması muhtemel tasvir bulunmaktadır (Env. numarası: AD-I.42.12).

Fot. 391: AD-I.42.12 env. numaralı tasvir

Çiz. 382: AD-I.42.12 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 42.13: Baş, boyun, yele kısımlarının şekillerinden at olarak tanımladığımız hayvan betimlemesi panonun orta aşağı kısmındadır. Sağa yönelen tasvir kazıma tekniğinde meydana getirilen tasvirin hatları kazımaların birbiri üzerinden defalarca geçirilmesiyle belirginleştirilmiştir (Env. numarası: AD-I.42.13).

Fot. 392: AD-I.42.13 env. numaralı tasvir

Çiz. 383: AD-I.42.13 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 42.14: Baş, boyun, yele, kuyruk gibi uzuvlarının şeklinden at olarak tanımlanan figürün üzerindeki binicisi atın sırtında oturur vaziyette, kolları iki yana açık, bir eliyle arından gelen köpeğinin ipini tutmakta, diğeriyle atının yularını kontrol etmektedir. Süvari olarak tanımlanan betimleme kaya yüzünün aşağı orta kenarında yer alır. Sağa yönelen betimleme kazıma tekniğindedir. Ana hatları çizgilerin birbiri üzerinden defalarca geçirilmesiyle oluşturulmuştur (Env. numarası: AD-I.42.14).

Fot. 393: AD-I.42.14 env. numaralı tasvir

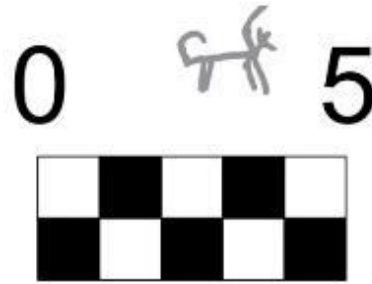

Çiz. 384: AD-I.42.14 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 42.15: Kuyruğu yukarıya kalkık ve kıvrık verilen tasvir köpek olarak tanımlanmıştır. Sağa yönelen tasvir kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-I.42.15).

Fot. 394: AD-I.42.15 env. numaralı tasvir

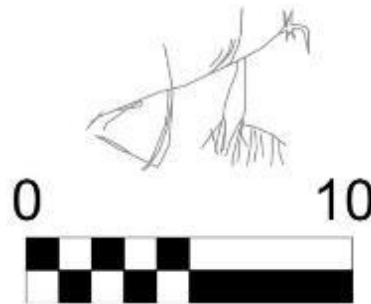

Çiz. 385: AD-I.42.15 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 42.16: Panonun sol aşağı kenarında bulunan sağa dönük, gaga ve ayak şeklinden hareketle yırtıcı kuş olarak adlandırılan kazıma teknikli tasvirin kuyruğu oldukça büyüktür (Env. numarası: AD-I.42.16).

Fot. 395: AD-I.42.16 env. numaralı tasvir

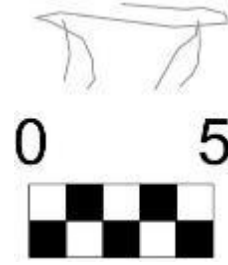

Çiz. 386: AD-I.42.16 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 42.17: Türünü tespit edemediğimiz hayvan tasviri panonun orta aşağı bölümündedir. Kazıma tekniğinde meydana getirilmiştir. Sağ kısımda boynuz benzeri çizgileri bulunmaktadır. Keçi olması muhtemeldir (Env. numarası: AD-I.42.17).

Fot. 396: AD-I.42.17 env. numaralı tasvir

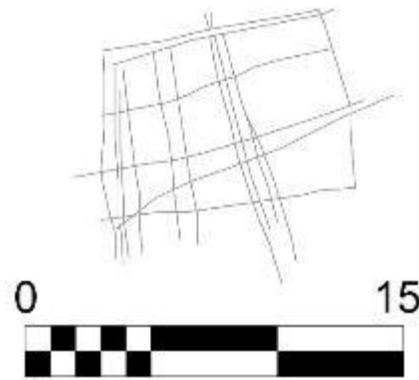

Çiz. 387: AD-I.42.17 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 42.18: İç içe geçmiş çeşitli dörtgenlerden oluşan geometrik şekil panonun orta aşağı kenarındadır. Kazıma tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.42.18).

Fot. 397: AD-I.42.18 env. numaralı tasvir

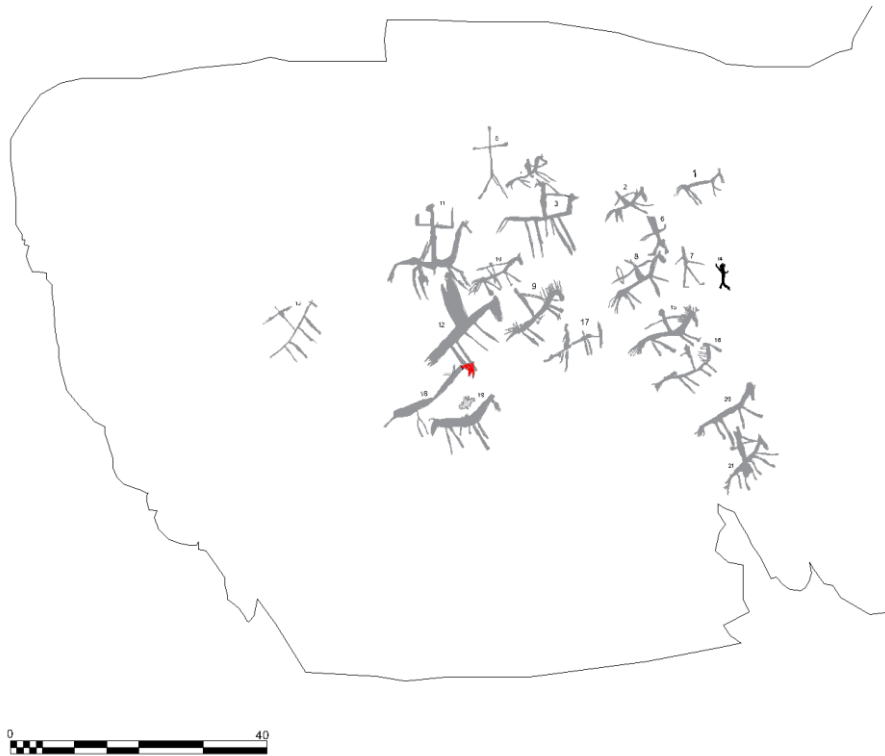

Çiz. 388: AD-I.42.18 env. numaralı tasvirin çizimi

43 Numaralı pano: Yer seviyesinden 96 cm. yükseklikteki pano 235x220 cm. ölçülerindedir. Parçalı bir görünüme sahip panonun yüzeyinde derin çatlaklar ve kırıklar görülmektedir. Tasvirler pürüzsüz olan panonun aşağı orta kısmında ağırlıklı olarak resmedilmiştir. Yüzeyde kahverengi, siyah, sarı tonlarında patina tabakası hâkimdir. Toplam yirmi bir tasvirle karşılaşılmasıdır (Env. numarası AD-I.43).

Fot. 398: AD-I.43 env. numaralı pano

Çiz. 389: AD-I.43 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 43.1: Baş, kulak, yele, boyun, kuyruk gibi fiziksel özelliklerinden at olarak tanımladığımız figür panonun sağ yukarı kısmındadır. Sağa yönelen hayvanın kuyruğu uzun tutulmuş ve kazıma tekniğiyle meydana getirilmiştir. Ana hatları çizgilerin birbiri üzerinden defalarca geçirilmesiyle oluşturulmuştur (Env. numarası: AD-I.43.1).

Fot. 399: AD-I.43.1 env. numaralı tasvir

Çiz. 390: AD-I.43.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 43.2: Başı ve belirgin yeveleriyle birlikte gövde özelliklerinden dolayı at olarak tanımlanan figürün sırtındaki binicisinin kolları iki yana yatay biçimde açıktır. Panonun orta kısmındaki figür panoya göre sağa yukarıya doğru hareket eder biçimde verilmiştir. Kazıma tekniğinde meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.43.2).

Fot. 400: AD-I.43.2 env. numaralı tasvir

Çiz. 391: AD-I.43.2 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 43.3: Pano yüzeyindeki benzer örneklerden ve gövde özellikleri nedeniyle at olarak tanımlanan hayvanın üzerindeki binicinin kolları atın başına doğru uzanarak yularını tutar biçimde verilmiştir. Binicinin ayakları oturduğunu gösterecek şekilde atın gövdesinden sarkmaktadır. Sağa dönük figür, çizgilerin birbiri üzerinden geçirilmesiyle oluşturulmuştur (Env. numarası: AD-I.43.3).

Fot. 401: AD-I.43.3 env. numaralı tasvir

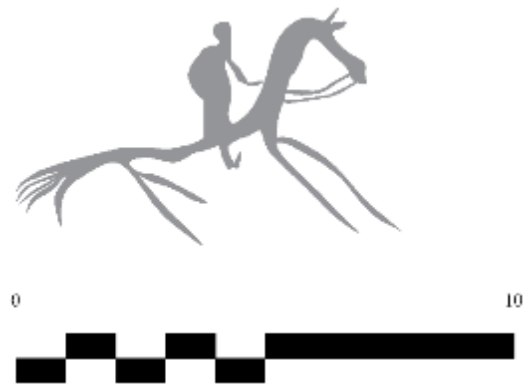

Çiz. 392: AD-I.43.3 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 43.4: Baş, boyun, kuyruk ve fiziksel özelliklerinden hareketle at olduğu belirlenen hayvanın üzerindeki binicisi atın yularını tutar şekilde çizilmiştir. Binicinin bacakları atın üzerinde oturduğunu belirtir biçimde hayvanın gövdesinden aşağıya sarkmaktadır. Tasvir yüzeyin orta bölümünde koşar bir görünümde resmedilmiştir. Kazıma tekniğindeki tasvirin hatları kazımaların üst üste sürekli biçimde geçirilmesiyle elde edilmiştir (Env. numarası: AD-I.43.4).

Fot. 402: AD-I.43.4 env. numaralı tasvir

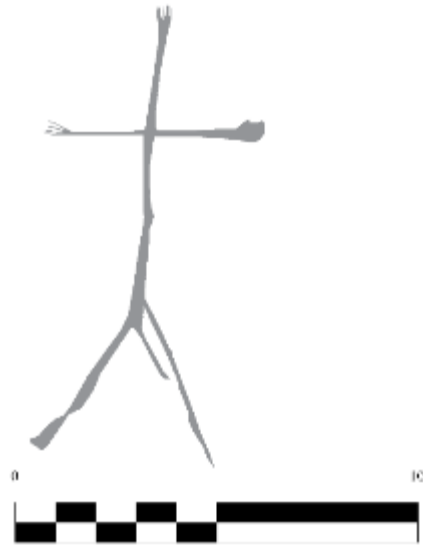

Çiz. 393: AD-I.43.4 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 43.5: Kolları ve bacakları iki yana ters “V” şeklinde açık belirtilen, ok-adam olarak tanımlanan stilize insan figürüdür. Kaya yüzeyinin orta kısmındaki tasvir kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-I.43.5).

Fot. 403: AD-I.43.5 env. numaralı tasvir

Çiz. 394: AD-I.43.5 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 43.6: Yüzeyin orta kısmındaki insan tasvirinin kolları iki yana açık baş kısmı belirgindir. Ancak bacakları yoğun çizgi kalabalığı arasından tespit edilememiştir. Kazıma tekniğinde yoğun çizgilerle ortaya konmuştur (Env. numarası: AD-I.43.6).

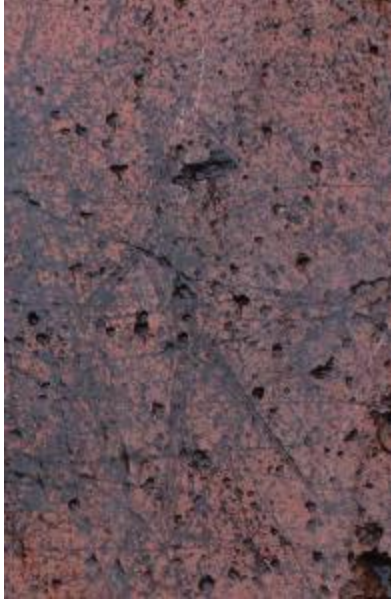

Fot. 404: AD-I.43.6 env. numaralı tasvir

Çiz. 395: AD-I.43.6 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 43.7: Başı, kolları, bacakları ve gövdesi belirgin, kollar ve bacaklar iki yana düşey biçimde açık verilen stilize insan figürüdür. Panonun orta bölümündeki tasvir kazıma tekniğinde yoğun çizgilerle resmedilmiştir (Env. numarası: AD-I.43.7).

Fot. 405: AD-I.43.7 env. numaralı tasvir

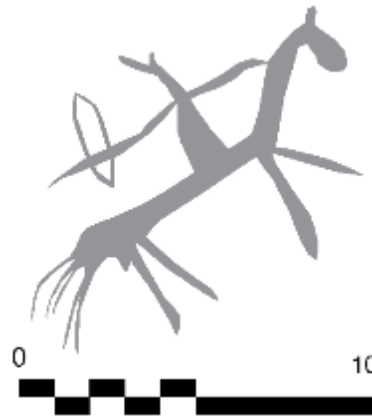

Çiz. 396: AD-I.43.7 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 43.8: Baş, boyun, yele, toynak gibi fiziksel özelliklerinden hareketle at olarak tanımlanan figürün üzerindeki binicisinin kolları iki yana açık, sağ eliyle atın yularını tutarken sol eliyle ok-yay olması muhtemel aletle geriye atış yapmaktadır. Panonun orta bölümündeki süvari figürü sağa yukarı yönlüdür. Kazıma tekniğindeki tasvirin hatları çizgilerin yoğun biçimde kazınmasıyla belirtilmiştir (Env. numarası: AD-I.43.8).

Fot. 406: AD-I.43.8 env. numaralı tasvir

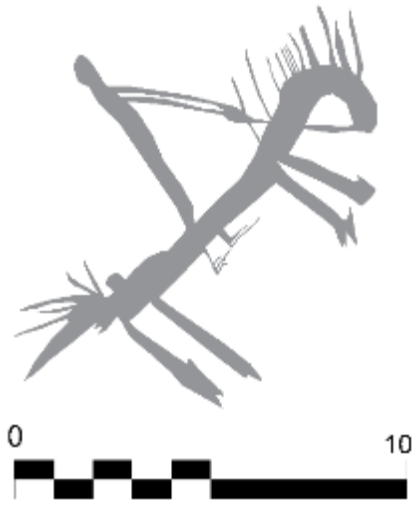

Çiz. 397: AD-I.43.8 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 43.9: Kaya sathının orta kesimindeki süvari tasviridir. Binici kollarıyla atın başına uzanmaktadır. Atın yeleleri çentikler şeklinde belirgindir. Kuyruk yatay biçimde gövdenin arkasında saçaklanarak devam eder. Sağ yukarıya yönelen kazıma tekniğindeki tasvirin hatları yoğun çizgilerle belirginleştirilmiştir (Env. numarası: AD-I.43.9).

Fot. 407: AD-I.43.9 env. numaralı tasvir

Çiz. 398: AD-I.43.9 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 43.10: Pano yüzeyindeki benzer örnekler ve fiziksel özelliklerinden dolayı at olarak tanımlanan hayvanın sırtındaki binicinin sol kolu yatay biçimde açık verilirken, diğeriyle atın yularını tutarken verilmiştir. Binicinin ayakları hayvanın gövdesinden sarkmaktadır. Sağa yukarı yönlü duran betimlemenin hatları yoğun biçimde kazıma çizgilerle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.43.10).

Fot. 408: AD-I.43.10 env. numaralı tasvir

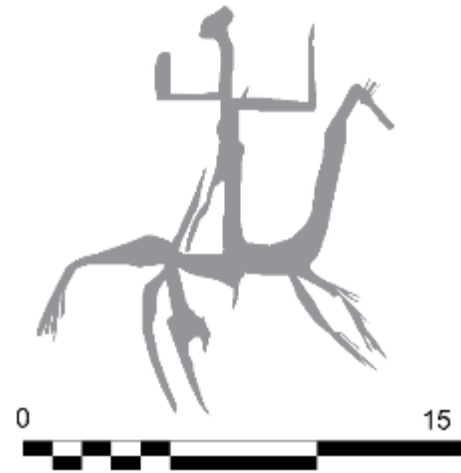

Çiz. 399: AD-I.43.10 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 43.11: Baş, boyun, gövde özellikleri, kuyruk gibi belirgin hatları sebebiyle at olarak adlandırılan tasvirin üzerindeki binicisinin kolları iki yana dirseklerden itibaren yukarıya kalkık şekilde verilmiştir. Yüzeyin orta kısmındaki betimleme süvari olarak tanımlanmıştır. Sağa yönelen tasvir kazıma tekniğinde yoğun çizgilerle hakkedilmiştir (Env. numarası: AD-I.43.11).

Fot. 409: AD-I.43.11 env. numaralı tasvir

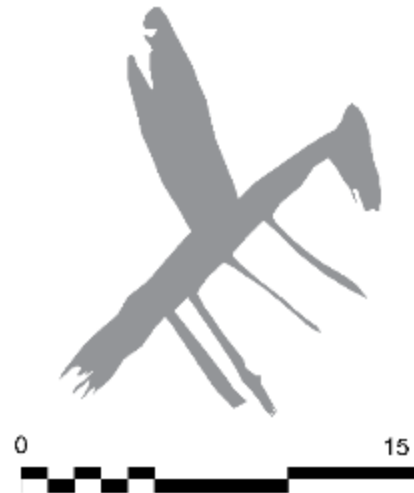

Çiz. 400: AD-I.43.11 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 43.12: Pano yüzeyindeki benzer örnekler ve fiziksel özellikleri nedeniyle at olarak tanımlanan hayvanın sırtındaki binici stilize edilmiştir. Sağa yukarıya doğru yönelen süvari betimlemesi kaya yüzünün ortasında yer alır. Kazıma tekniğinde çizgilerin birbirini üzerinden defalarca geçirilmesiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-I.43.12).

Fot. 410: AD-I.43.12 env. numaralı tasvir

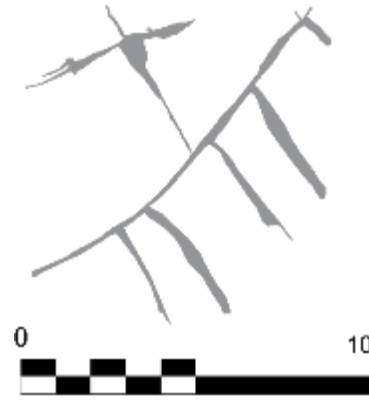

Çiz. 401: AD-I.43.12 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 43.13: Baş kısmı, kulakları, boynu, gövdesinin verilişi ve pano yüzeyindeki benzer örnekler sebebiyle at olarak isimlendirdiğimiz figürün binicisi stilize edilmiştir. Binici ve atın arka bölümü silik olsa da seçilebilmektedir. Panonun orta sağ kısmındaki süvari sağa yukarıya doğru yönelmiş, kazıma tekniğinde yoğun çizgilerle ortaya konmuştur (Env. numarası: AD-I.43.13).

Fot. 411: AD-I.43.13 env. numaralı tasvir

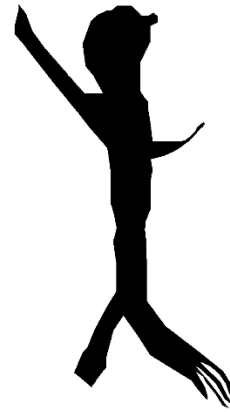

Çiz. 402: AD-I.43.13 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 43.14: Daire biçimli kafa kısmı, iki yana yukarıya kalkık kolları, gövde ve bacakları belirgin olan tasvir insan olarak tanımlanmıştır. Panonun orta sağ bölümündeki figürün baş kısmı nokta vuruş tekniğindeyken, diğer bölümlerinde kazıma tekniği kullanılmıştır. (Env. numarası: AD-I.43.14).

Fot. 412: AD-I.43.14 env. numaralı tasvir

Çiz. 403: AD-I.43.14 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 43.15: Yeleleri çentikler halinde belirgin verilen, toynakları ve kuyruk gibi kısımlarından hareketle at olarak tanımlanan hayvanın sırtındaki binicinin kolları iki yana yatay biçimde açık çizilmiştir. Koşar vaziyette bir görünüme sahip süvari betimlemesi panonun aşağı sağ kısmında yer alır. Tasvir kazıma tekniğinde yoğun çizgilerle ortaya konmuştur (Env. numarası: AD-I.43.15).

Fot. 413: AD-I.43.15 env. numaralı tasvir

Çiz. 404: AD-I.43.15 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 43.16: Baş, yele, boyun, gövde, kuyruk gibi bölümlerinin şekli sebebiyle at olarak adlandırılan hayvanın sırtındaki binicisinin sol kolu yana doğru açıktır. Sağ kolu tespit edilmemiştir. Kazıma tekniğinde yoğun çizgilerle hatları belirginleştirilen süvari betimlemesi sağa yukarıya doğru yönelmiştir (Env. numarası: AD-I.43.16).

Fot.414: AD-I.43.16 env. numaralı tasvir

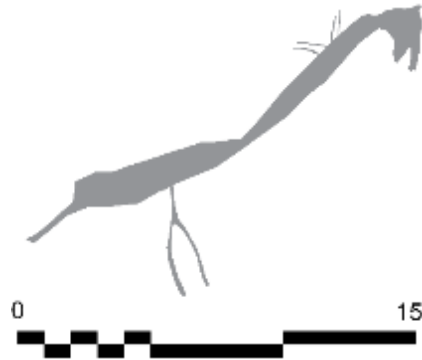
Çiz. 405: AD-I.43.16 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 43.17: Pano yüzeyindeki benzer örneklerden ve fiziksel özellikleri sebebiyle at olarak tanımladığımız hayvanın binicisi stilize edilmiştir. Sağa yukarıya doğru çizilen süvari tasvirinin binicisinin kolları belirlenememiştir. Atın hatları daha belirgindir. Çizgilerin birbiri üzerinden defalarca geçirilmesi suretiyle kazıma tekniğinde hakkedilmiştir (Env. numarası: AD-I.43.17).

Fot. 415: AD-I.43.17 env. numaralı tasvir Çiz. 406: AD-I.43.17 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 43.18: Pano yüzeyindeki benzer örneklerden hareketle tamamlanmamış at tasviri şeklinde tanımlanan hayvanın boynunda yeleleri çentiklerle belirgindir. Gövde, arka bacakları ve kuyruğu çizilmiştir. Ön bacakları ise çok yüzeysel kalmıştır. Kazıma tekniğinde oluşturulmuştur (Env. numarası: AD-I.43.18).

Fot. 416: AD-I.43.18 env. numaralı tasvir Çiz. 407: AD-I.43.18 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 43.19: Baş, boyun, kuyruk ve gövde özelliklerinden at olarak isimlendirilen hayvan figürünün binicisi tamamlanmamıştır. Gövde kısmına ait kazıma çizgilerin üzerine nokta vuruş darbeleri işlenmiştir. Aşağı orta kenarda bulunan tasvirin binicisinin gövdesi ve ayakları belirtilmiştir. Ancak kol ve baş gibi uzuvları eksiktir. Kazıma tekniğindeki tasvirin hatları yoğun kazımlarla hakkedilmiştir (Env. numarası: AD-I.43.19).

Fot. 417: AD-I.43.19 env. numaralı tasvir

Çiz. 408: AD-I.43.19 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 43.20: Başı, kulakları, kuyruğu ve toynaklarının belirgin şekliyle hareketle at olarak isimlendirilen hayvan kaya yüzünün orta aşağı kısmındadır. Sağa yukarı yönünde hareket eder biçimde resmedilmiştir. Kazıma tekniğinde çizgilerin sürekliliğiyle hatları ortaya konmuştur (Env. numarası: AD-I.43.20).

Fot. 418: AD-I.43.20 env. numaralı tasvir

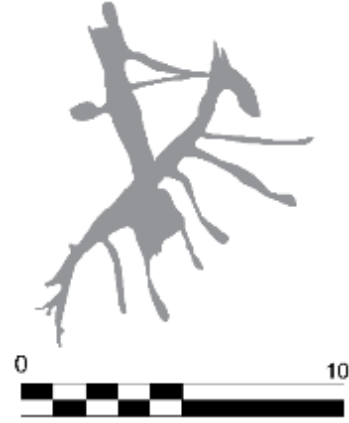

Çiz. 409: AD-I.43.20 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 43.21: Pano yüzeyindeki benzer at figürlerinden hareketle at olarak tanımladığımız hayvanın sırtındaki binicisi stilize şekilde çizilmiştir. Panonun orta aşağı kenarındaki süvari tasvirinin binicisi atın yularını tutmaktadır. Sağa yukarıya doğru hareket halindeki atın yeleleri belirgindir. Betimleme, çizgilerin yoğun biçimde hakkedilmesiyle meydana getirilen kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-I.43.21).

Fot. 419: AD-I.43.21 env. numaralı tasvir

Çiz. 410: AD-I.43.21 env. numaralı tasvirin çizimi

2.2. Kaya Resim Alanı - II

Mevkii yerel halk tarafından Kabaoyuk şeklinde isimlendirildiği kaynaklarda da geçmektedir¹⁴⁷. Kaya resim alanı tapu parsel kayıtlarında Adalıkuzu Köyü idari sınırları içerisinde 1 numaralı parselde kalmaktadır¹⁴⁸. Ancak ulaşım Salihler köyünden daha kolay biçimde sağlanabilmektedir. Alan, Adalıkuzu Köyü'nün kuş uçuşu 3,25 km. güneybatısında konumlanır. Deniz seviyesinden yaklaşık 1185 m. yüksekliğe sahip Düdük Dağı olarak isimlendirilen dağın, zirveye yakın noktasındaki iki ayrı kayalık alan şeklinde bulunmaktadır. Petroglifler bu alanlar üzerindeki volkanik kaya yüzeylerine işlenmiştir. Panolar yaklaşık **40°10'42.82''K; 32° 9'8.55''D** ile **40°10'35.99''K; 32° 8'58.10''D** koordinatları arasındaki iki yüz seksen metrelik ana kaya yüzeyindedir. Yaptığımız arazi çalışmaları sırasında (No.1: 03.05.2019, No. 3: 04.05.2019) kırk bir farklı pano tespit edilmiştir.

Fot. 420: Kaya Resim Alanı – II hava fotoğrafından genel görünümü

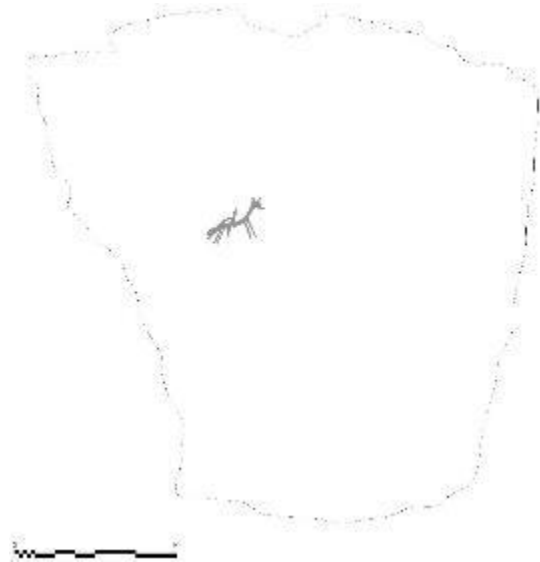
¹⁴⁷ Bilal Söylemezoğlu ve Cemil Söylemezoğlu tarafından 23.10.2020 tarihinde verilen bilgilerdir. Ayrıca Bkz. S. Somuncuoğlu, *age.*, İstanbul 2012.

¹⁴⁸ [https://parselsorgu.tkgm.gov.tr/\(22.04.2020\)](https://parselsorgu.tkgm.gov.tr/(22.04.2020))

1 Numaralı pano: Ana kaya seviyesinden başlayan pano 144x148 cm. ölçülerindedir. Panonun sol kısmında dökülmüş bir bölüm bulunmaktadır. Bu bölüm dışında kaya yüzeyi pürüzsüz bir görünümündedir. Yüzeyde kahverengi tonlarında patina tabakası hâkimdir. Tek tasvirle karşılaşmıştır (Env. numarası: AD-II.1).

Fot. 421: AD-II.1 env. numaralı pano

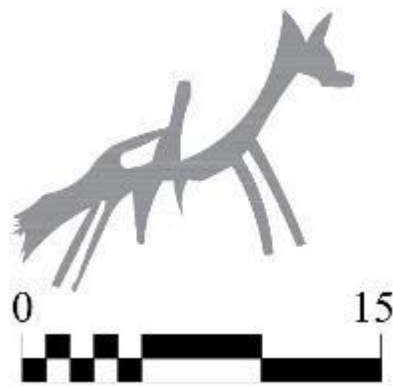

Çiz. 411: AD-II.1 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 1.1: Baş, boyun, gövde kuyruk gibi özelliklerinden ve benzer örneklerden hareketle at olarak tanımladığımız figürün sırtındaki binicisi stilize edilmiştir. Binicinin sırt kısmından geriye doğru elbisesinin uzantısı görülmekte ve bacakları hayvanın gövdesinden aşağıya sarkmaktadır. Sağa yönelen tasvir, kazıma tekniğinde çizgilerin birbiri üzerinden yoğun biçimde geçirilmesiyle elde edilmiştir (Env. numarası: AD-II.1.1).

Fot. 422: AD-II.1.1 env. numaralı tasvir

Çiz. 412: AD-II.1.1 env. numaralı tasvirin çizimi

2 Numaralı pano: Yerden 25 cm. yükseklikteki pano 123x120 cm. ölçülerindedir. Yüzeyde kırıklar ve çatlaklarla birlikte kademelenme mevcuttur. Panonun sol aşağı bölümü içe doğru 10 cm. kadar kademe yapmaktadır. Kaya sathında rastgele çizilmiş kazımlar oldukça fazladır. Bu nedenle tasvirler güçlkle tespit edilmiştir. Tespit edilen tasvirlerden bazılarının kontur renkleri yeni kazınmış gibi görünse de, yakından bakıldığında çizgilerin üzerine patina tabakasının oluştuğu gözlenmiştir. Yüzeyde kahverengi tonlarında patina tabakası hâkimdir. Toplam on iki tasvirle karşılaşmıştır (Envanter no: AD-II.2).

Fot. 423: AD-II.2 env. numaralı pano

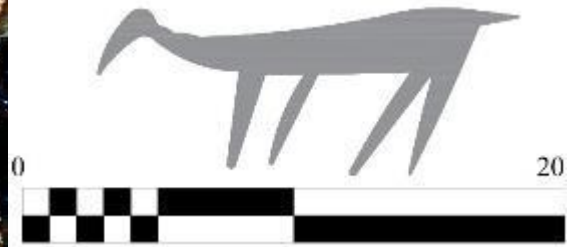

Çiz. 413: AD-II.2 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 2.1: Kaya yüzeyinin orta kısmındaki hayvan tasvirinin türü belirlenememiştir. Başı solda bulunmaktadır. Üzerinden geçen rastgele çizgiler nedeniyle tespiti oldukça güçtür. Kazıma tekniğinde meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-II.2.1).

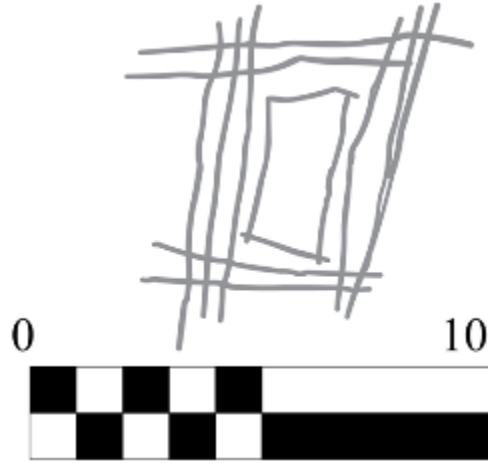

Fot. 424: AD-II.2.1 env. numaralı tasvir

Çiz. 414: AD-II.2.1 env. numaralı tasvirin çizimi

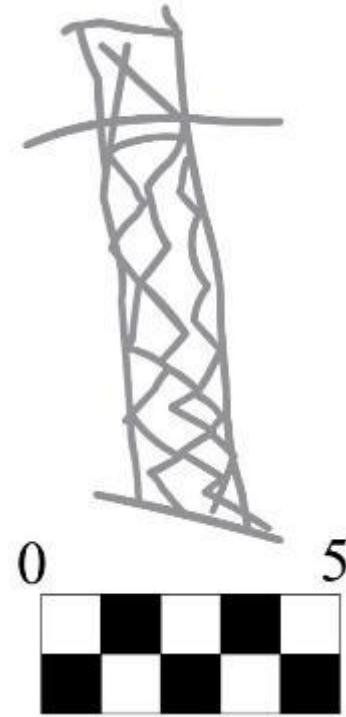
Tasvir 2.2: Panonun sol aşağı bölümündeki geometrik şekil iç içe çizilmiş dörtgenlerden oluşmaktadır. Kazıma tekniğinde uygulanmıştır (Env. numarası: AD-II.2.2).

Fot. 425: AD-II.2.2 env. numaralı tasvir

Çiz. 415: AD-II.2.2 env. numaralı tasvirin çizimi.

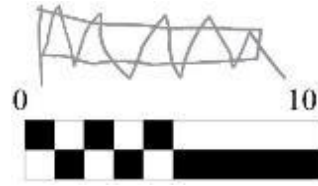
Tasvir 2.3: Dikey bir dikdörtgen içerisinde yerleştirilen iki sıra zikzak benzeri çizgilerden oluşan geometrik şekil panonun sol aşağı bölümündedir. Kazıma tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-II.2.3).

Fot. 426: AD-II.2.3 env. numaralı tasvir

Çiz. 416: AD-II.2.3 env. numaralı tasvirin çizimi

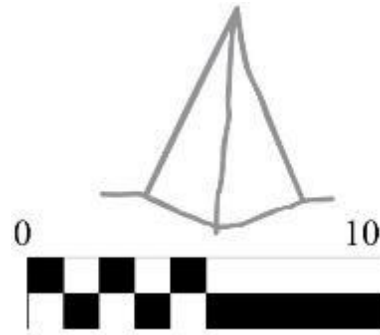
Tasvir 2.4: Yatay bir dikdörtgen içerisindeki tek sıra zikzak çizgilerle oluşturulan geometrik şekil kazıma tekniğiyle meydana getirilmiştir. Kaya yüzeyinin sol aşağı kısmında konumlanır (Env. numarası: AD-II.2.4).

Fot. 427: AD-II.2.4 env. numaralı tasvir

Çiz. 417: AD-II.2.4 env. numaralı tasvirin çizimi

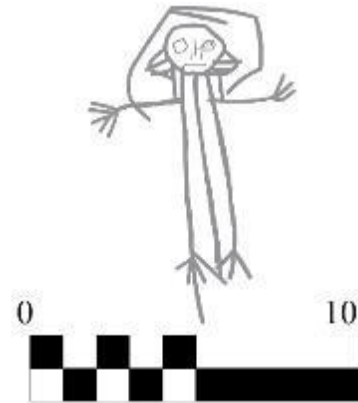
Tasvir 2.5: Kaya yüzeyinin orta sol kısmındaki ok-yay tasviridir. Yön olarak aşağıya bakan şekil kazınarak meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-II.2.5).

Fot. 428: AD-II.2.5 env. numaralı tasvir

Çiz. 418: AD-II.2.5 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 2.6: Figürün başında göz, ağız, burun, kulak gibi detaylar belirgindir. Başının etrafında başlık veya hale gibi bir uygulama söz konusudur. Kolları iki yana yatay biçimde açıktır. El ve ayakları basit çentiklerle belirtilmiştir. Yüzeyin sol aşağı köşesindeki insan tasviri kazıma tekniğinde oluşturulmuştur (Env. numarası: AD-II.2.6).

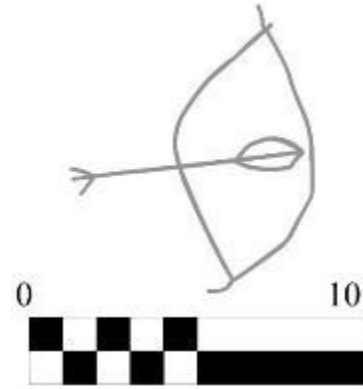
Fot. 429: AD-II.2.6 env. numaralı tasvir

Çiz. 419: AD-II.2.6 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 2.7: Ok-yay olarak tanımlanan betimleme panonun sol aşağı köşesinde konumlanır. Dikey düzlemdeki kazıma teknikli yayda gerili sağa dönük okun temren kısmı çatallanmakta, telek kısmı ise simetrik iki parça halindedir (Env. numarası: AD-II.2.7).

Fot. 430: AD-II.2.7 env. numaralı tasvir

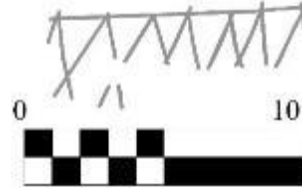

Çiz. 420: AD-II.2.7 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 2.8: Yatay düzlemde çizilmiş dikdörtgen içerisinde tek sıra zikzaklardan oluşan geometrik şekil kazıma tekniklidir. Panoya göre sağ aşağı kenardadır (Env. numarası: AD-II.2.8).

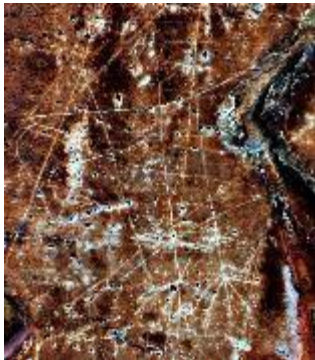

Fot. 431: AD-II.2.8 env. numaralı tasvir

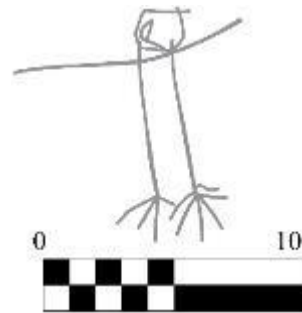

Çiz. 421: AD-II.2.8 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 2.9: Başı daireye yakın kollar iki yana açık verilmiştir. Sağ eli kaya yüzeyinin tahrip olması nedeniyle seçilememektedir. Bacakları uzun ayakları çentikler şeklinde stilize edilmiş insan tasviri panonun aşağı orta kesimindedir. Kazıma tekniklidir (Env. numarası: AD-II.2.9).

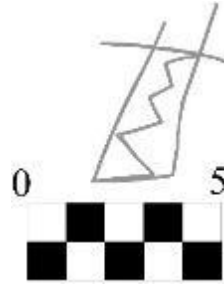

Fot. 432: AD-II.2.9 env. numaralı tasvir

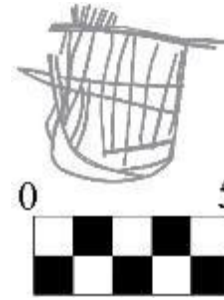
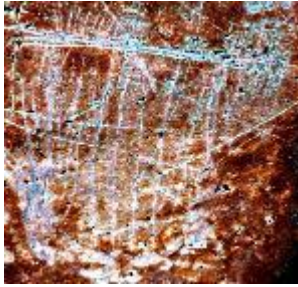
Çiz. 422: AD-II.2.9 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 2.10: Dörtgen içerisine dikey olarak tek sıra zikzakların çizilmesiyle meydana getirilen geometrik şekil panonun aşağı orta kısmındadır. Kazıma tekniğiyle oluşturulmuştur (Env. numarası: AD-II.2.10).

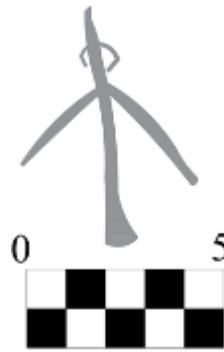
Fot. 433: AD-II.2.10 env. numaralı tasvir Çiz. 423: AD-II.2.10 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 2.11: Yatay ve dikey düzlemde çizgilerin birbirlerini kesmesiyle oluşturulan ağ görünümü geometrik şekil yüzeyin aşağı kenarındadır. Kazıma tekniği kullanılmıştır (Env. numarası: AD-II.2.11).

Fot. 434: AD-II.2.11 env. numaralı tasvir Çiz. 424: AD-II.2.11 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 2.12: Kaz ayağına benzeyen betimleme kaya yüzeyinin orta aşağı kenarındadır. Çentiklerin birleşme noktasında daire formulu bir uygulama mevcuttur. Damga olması muhtemel şekil kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-II.2.12).

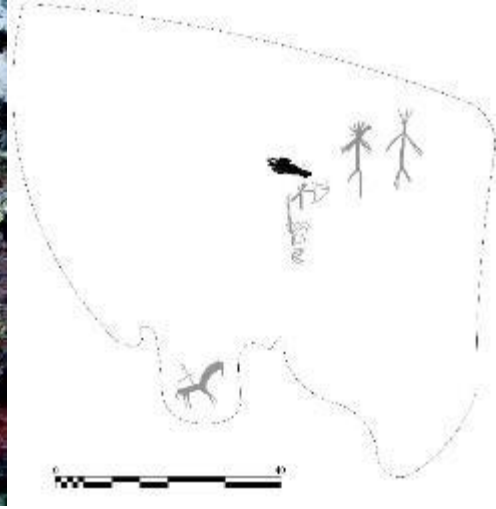

Fot. 435: AD-II.2.12 env. numaralı tasvir Çiz. 425: AD-II.2.12 env. numaralı tasvirin çizimi

3 Numaralı pano: Yerden 40 cm. yükseklikteki pano 130x110 cm. ölçülerindedir. Yüzeide kırıklar ve çatlaklarla birlikte kahverengi tonlarda patina tabakası hâkimdir. Bu nedenle kazıma tekniğindeki tasvirlerin üstünde tekrar oluşan patina nedeniyle tespitleri zorlaşmaktadır. Toplam yedi tasvirle karşılaşmıştır (Env. numarası: AD-II.3).

Fot. 436: AD-II.3 env. numaralı pano

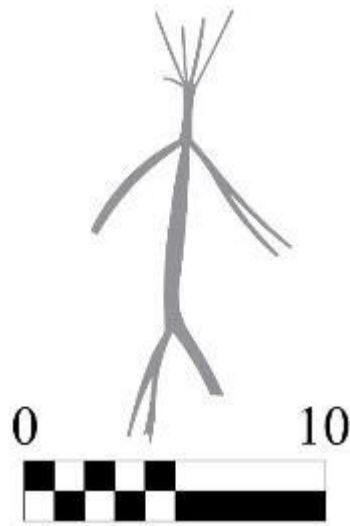

Çiz. 426: AD-II.3 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 3.1: Baş kısmından çentiklerle belirtilmiş ışın demetleri çıkmaktadır. Kolları ve bacakları iki yana ters "V" biçiminde açıktır. Kaya yüzeyinin yukarı sağ bölümündeki insan tasviri ok adam olarak tanımlanmış, çizgilerin birbiri üzerinden sürekli biçimde geçirilmesiyle meydana getirilmiştir. (Env. numarası: AD-II.3.1).

Fot. 437: AD-II.3.1 env. numaralı tasvir

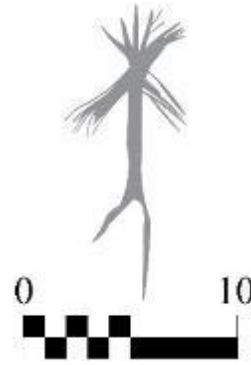

Çiz. 427: AD-II.3.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 3.2: Başından çıkan çentikler ışın demeti görünümündedir. Kolları kam kıyafeti giyer biçimde iki yana açık ve parmakları çizgi şeklinde verilmiştir. Bacakları birbirine bitişik biçimde verilen tasvir panonun sağ yukarı kısmındadır. Kazıma tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-II.3.2).

Fot. 438: AD-II.3.2 env. numaralı tasvir

Çiz. 428: AD-II.3.2 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 3.3: Panonun orta kısmındaki kaya yarığının içerisine yapılan açık el tasviridir. Yatay düzlemde verilen elin parmakları sol tarafa bakmaktadır. Bilek kısmı belirgindir ve baş parmağı kayanın dökülmüş yüzeyindeki tasvir nokta vuruşlarla ortaya konmuştur (Env. numarası: AD-II.3.3).

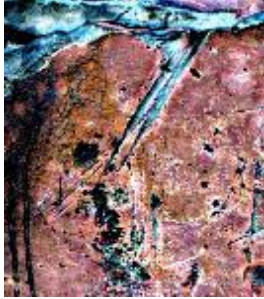

Fot. 439: AD-II.3.3 env. numaralı tasvir

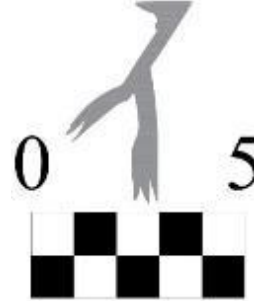

Çiz. 429: AD-II.3.3 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 3.4: Baş, kollar ve gövdenin bir kısmı kaya yüzeyinin tahrip olması nedeniyle eksik olan figür panonun orta kısmındadır. Genel itibariyle benzer örneklerden hareketle ok-adamlara benzemektedir. Gövde ve bacakları kazıma tekniğinde verilen tasvir tahrip olmuştur. (Env. numarası: AD-II.3.4).

Fot. 440: AD-II.3.4 env. numaralı tasvir

Çiz. 430: AD-II.3.4 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 3.5: İç içe geçmiş kazıma tekniğinde ok-yay olarak tanımlanan şekil yüzeyin orta kısmındaki yarığın aşağısındadır. Hem gerili hem de atış yapılmadan önceki haliyle verilmiş olduğunu düşündürmektedir (Env. numarası: AD-II.3.5).

Fot. 441: AD-II.3.5 env. numaralı tasvir

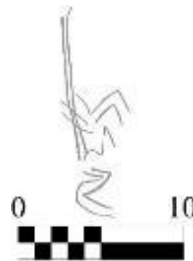

Çiz. 431: AD-II.3.5 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 3.6: Kaya yüzeyinin orta aşağı kısmındaki zikzak ve devamındaki düz şekilde yukarıya doğru devam eden çizgilerden oluşan şekil grubudur. Irmak/nehir ve dağ biçimini andıran şekiller tuzak/ağ/engel şeklinde de düşünülebilir. Kazıma tekniğinde meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-II.3.6).

Fot. 442: AD-II.3.6 env. numaralı tasvir

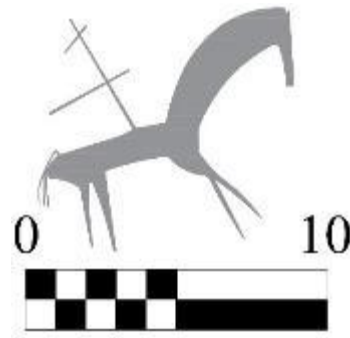

Çiz. 432: AD-II.3.6 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 3.7: Başının ve kuyruğunun şekli, boyun kısmının verilişi gibi fiziksel özelliklerinden hareketle at olarak tanımlanan tasvir kaya yüzeyinin orta aşağı kenarındadır. Sırtında taşıdığı binicisi oldukça stilize bir görünümde kolları iki yana açık verilmiştir. Atın yele ve toynak gibi detayları bulunmaktadır. Kazıma tekniğindeki resmin ana hatları çizgilerin yoğun biçimde üst üste kazınmasıyla elde edilmiştir (Env. numarası: AD-II.3.7).

Fot. 443: AD-II.3.7 env. numaralı tasvir

Çiz. 433: AD-II.3.7 env. numaralı tasvirin çizimi

4 Numaralı pano: Yerden 78 cm. yükseklikteki pano 97x108 cm. ölçülerindedir. Yüzeyle kırıklar ve çatlaklar görülmektedir. Kahverengi renkli patina hâkimdir. Rastgele çizilmiş kazımlar nedeniyle tasvirlerin tespiti güçleşmektedir. Toplam iki tasvirle karşılaşmıştır (Env. numarası: AD-II.4).

Fot. 444: AD-II.4 env. numaralı pano

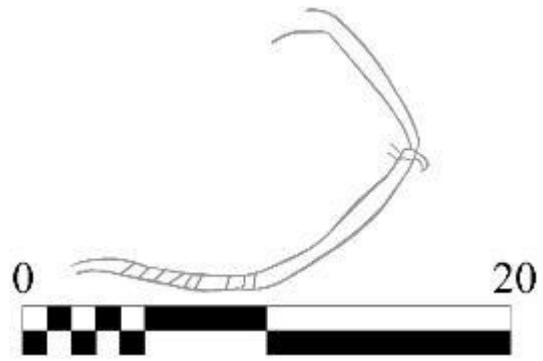

Çiz. 434: AD-II.4 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 4.1: Tasvir panonun orta aşağı kısmında bulunmaktadır. Baş kısmı belirgindir. Başından çıkıp geriye doğru kıvrılan keçi boynuzu şeklinde çizgiler mevcuttur. Gövdesi yay gibi kıvrılmakta ve belirli aralıklarla yapılmış çizgilerle desen benzeri hatlara sahiptir. Keçi görünümündeki tasvir sağa dönüktür. Kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-II.4.1).

Fot. 445: AD-II.4.1 env. numaralı tasvir

Çiz. 435: AD-II.4.1 env. numaralı tasvirin çizimi

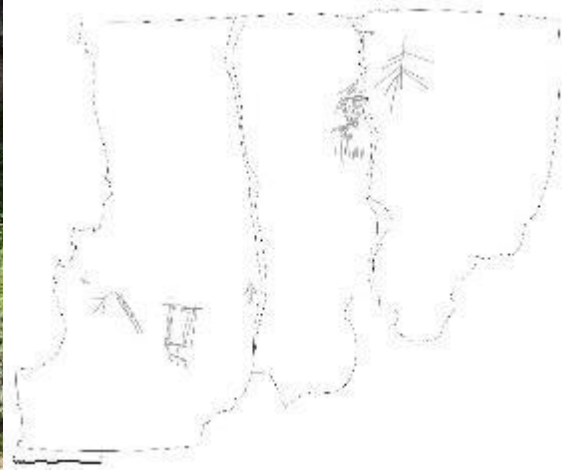
Tasvir 4.2: Baş, kol, gövde ve bacakları seçilen tasvir kaya yüzeyinin sol aşağı kısmındaki ok-adam figürüdür. Bacaklarının arasından aşağıya sarkan kıyafetinin parçası/cinsel organı olarak düşünülebilecek form bulunmaktadır. Yoğun kazıma çizgilerle hatları oluşturulan betimleme kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-II.4.2).

Fot. 446: AD-II.4.2 env. numaralı tasvir

Çiz. 436: AD-II.4.2 env. numaralı tasvirin çizimi

5 Numaralı pano: Yerden 25 cm. yükseklikteki pano 225x212 cm. ölçülerindedir. Yüzeyde kırıklar ve çatlaklar görülmektedir. Kahverengi ve gri renk tonlarında patina hâkimdir. Rastgele çizilmiş kazımalar nedeniyle tasvirlerin tespiti güçleşmektedir. Toplam sekiz tasvirle karşılaşılmıştır (Env. numarası: AD-II.5).

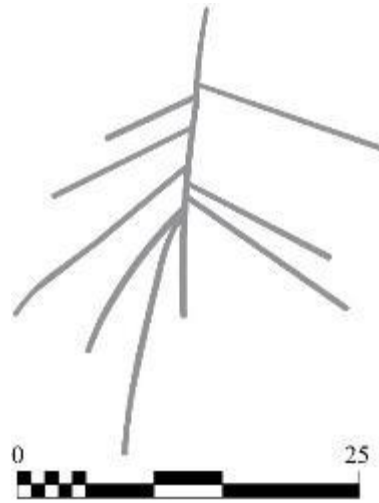
Fot. 447: AD-II.5 env. numaralı pano

Çiz. 437: AD-II.5 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 5.1: Dikey eksendeki bir doğru üzerinden ters “V” biçimli çizgilerden oluşan şekil bitki/ağaç olarak tanımlanmıştır. Panoya göre sağ yukarı köşededir. Kazıma tekniktir (Env. numarası: AD-II.5.1).

Fot. 448: AD-II.5.1 env. numaralı tasvir

Çiz. 438: AD-II.5.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 5.2: Panonun orta yukarı kısmındaki ağaç/bitki benzeri tasvirdir. Dikine kalın bir çizgi üzerinden çıkan ters “V” biçimindeki kazımalardan oluşur. Kazınarak meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-II.5.2).

Fot. 449: AD-II.5.2 env. numaralı tasvir

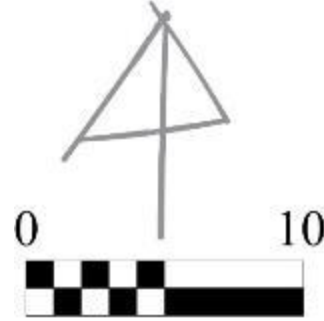

Çiz. 439: AD-II.5.2 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 5.3: Yukarıya dönük uç kısmı üçgen biçimindeki ok şekli panonun sağ kenarında kalmaktadır. Şeklin sol yanında sola dönük yine sola dönük “C” harfine benzeyen dört şekil bulunmaktadır. Kazıma tekniğiyle meydana getirilmişlerdir (Env. numarası: AD-II.5.3).

Fot. 450: AD-II.5.3 env. numaralı tasvir

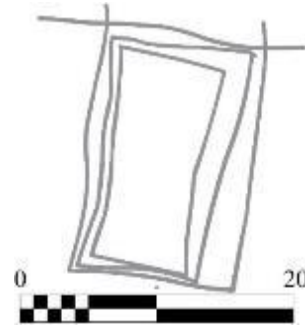

Çiz. 440: AD-II.5.3 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 5.4: İç içe çizilmiş dörtgenlerden oluşan geometrik şekil aşağı orta bölümde konumlanır. Kazıma tekniğindeki şekil yüzeyden geçen rastgele yapılmış kazımlar arasından güçlükle tespit edilmektedir. (Env. numarası: AD-II.5.4).

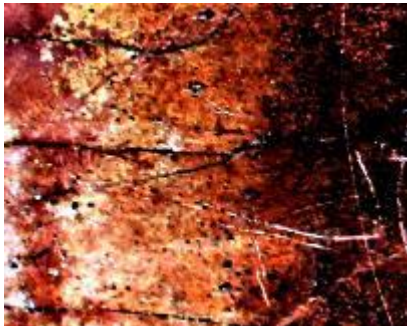

Fot. 451: AD-II.5.4 env. numaralı tasvir

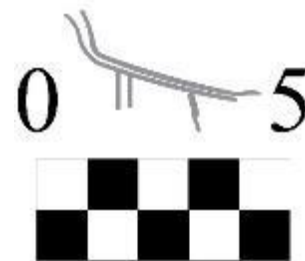

Çiz. 441: AD-II.5.4 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 5.5: Başından çıkan çizgilerin boynuz benzeri şekli nedeniyle keçi olarak adlandırılan figür kazıma tekniğindedir. Panonun sol aşağı köşesindeki figür patina tabakası nedeniyle güçlükle tespit edilmiştir (Env. numarası: AD-II.5.5).

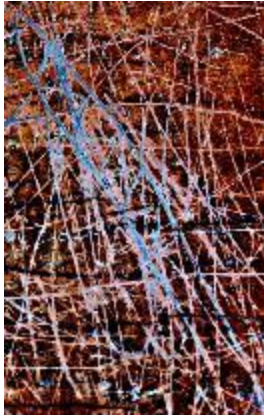

Fot. 452: AD-II.5.5 env. numaralı tasvir

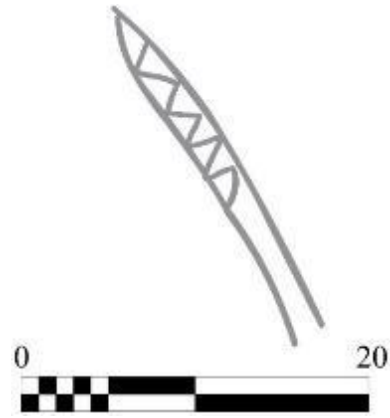

Çiz. 442: AD-II.5.5 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 5.6: Panonun sol aşağı köşesindeki uzun ve ince bir ters “U” şekli içerisine zikzakların kazınmasıyla oluşturulmuş tasvir kazıma tekniğinde hakkedilmiştir (Env. numarası: AD-II.5.6).

Fot. 453: AD-II.5.6 env. numaralı tasvir

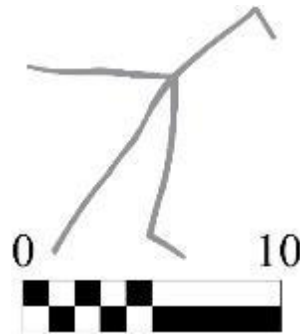

Çiz. 443: AD-II.5.6 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 5.7: Kaya yüzeyinin sol aşağı bölümünde konumlanan kaz ayağı biçimindeki kazıma teknikli muhtemel damga işaretidir. (Env. numarası: AD-II.5.7).

Fot. 454: AD-II.5.7 env. numaralı tasvir

Çiz. 444: AD-II.5.7 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 5.8: Baş, kulaklar, gövde, kuyruk gibi özellikleri sebebiyle at olarak tanımlanan tasvirin binicisi son derece stilizedir. Panonun orta aşağı kenarında yer alan kazıma teknikli süvari tasviri durağan verilmiştir (Env. numarası: AD-II.5.8).

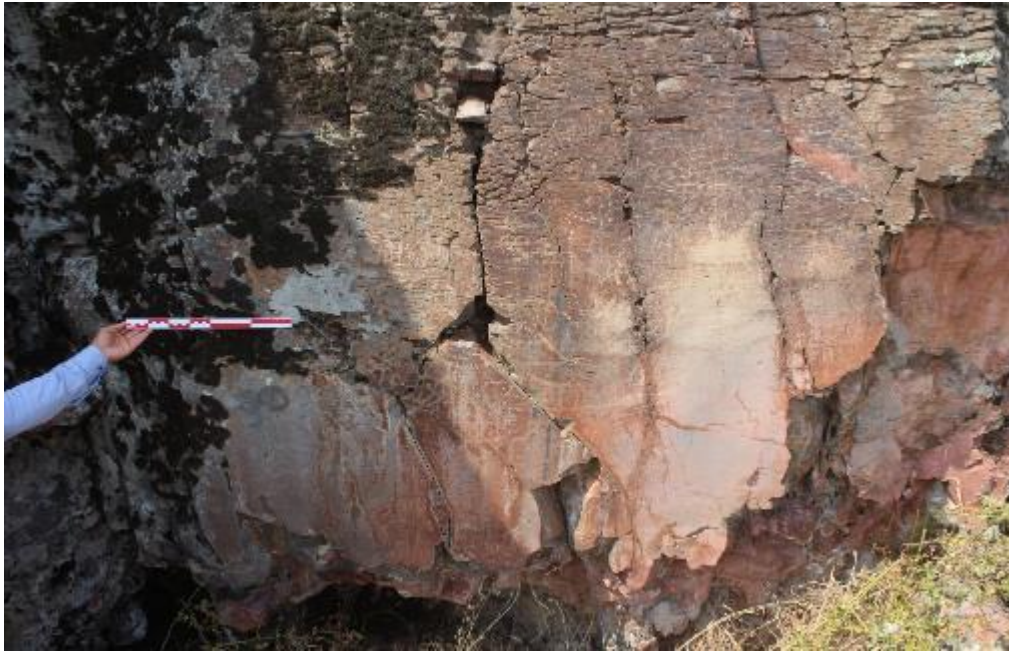

Fot. 455: AD-II.5.8 env. numaralı tasvir

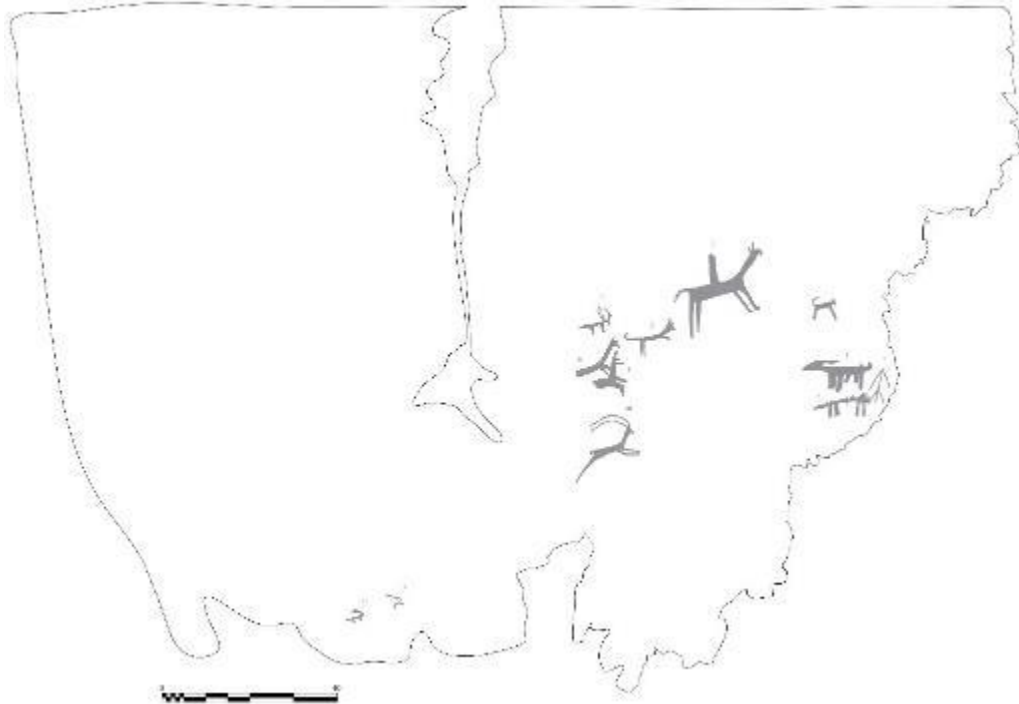

Çiz. 445: AD-II.5.8 env. numaralı tasvirin çizimi

6 Numaralı pano: Yerden 78 cm. yükseklikteki pano 185x210 cm. ölçülerindedir. Yüzeyin orta kısmındaki büyük yarıktan çıkan birçok çatlak görülmektedir. Ayrıca kaya sathında dökülmelerde dikkat çeker. Kahverengi, siyah, sarı ve gri renk tonlarında patina hâkimdir. Rastgele çizilmiş kazımların sayısı o kadar fazladır ki bazı bölümlerde kaya yüzeyi görünmemektedir. Toplam on iki tasvirle karşılaşılmıştır (Env. numarası: AD-II.6).

Fot. 456: AD-II.6 env. numaralı pano

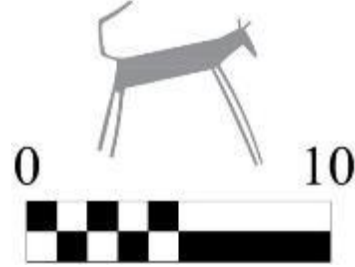

Çiz. 446: AD-II.6 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 6.1: Başının şekli, kulakları, kuyruğunun yukarıya kalkık ve kıvrık biçimde verilmesi nedeniyle tasvir köpek olarak tanımlanmıştır. Kazıma çizgilerin arasından güçlükle tespit edilen köpek sağa doğru yönelir şekildedir. Tasvir kazınarak oluşturulmuştur (Env. numarası: AD-II.6.1).

Fot. 457: AD-II.6.1 env. numaralı tasvir

Çiz. 447: AD-II.6.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 6.2: Kuyruğu, baş kısmı, boynunun şekli gibi özellikleri sebebiyle at olduğunu düşündüğümüz tasvir, panonun yukarı orta kısmında rastgele çizilen yoğun kazımlar arasından güçlükle seçilmektedir. Sırtında binicisi stilize biçimde verilmiştir. Sağa dönük biçimde verilen tasvir, kazıma tekniğindeki çizgilerin tekrarlanarak üst üste çizilmesiyle belirginleştirilmiştir (Env. numarası: AD-II.6.2).

Fot. 458: AD-II.6.2 env. numaralı tasvir

Çiz. 448: AD-II.6.2 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 6.3: Baş kısmı, öne atılan görünümü, kuyruğunun yukarıya doğru kıvrılarak kalkık verilmesi nedeniyle köpek olarak tanımlanan tasvir yüzeyin orta yukarı kısmındadır. Yoğun biçimde kazınmış rastgele çizgiler içinde kalmıştır. Kulakları dik biçimde belirtilen hayvan kazıma tekniklidir (Env. numarası: AD-II.6.3).

Fot. 459: AD-II.6.3 env. numaralı tasvir

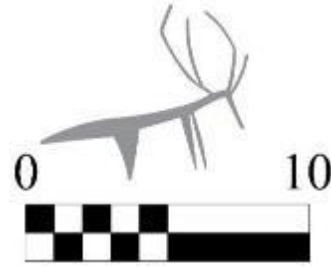

Çiz. 449: AD-II.6.3 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 6.4: Başından çıkan çizgilerin iki yana simetrik sayılabilecek yarım çember biçimli boynuzlarından geyik olarak envanterlenen tasvir orta bölümde konumlanır. Sağa dönük verilen hayvanın baş, boyun, gövde, bacak kısımları basit kazıma çizgilerle oluşturulmuştur. (Env. numarası: AD-II.6.4).

Fot. 460: AD-II.6.4 env. numaralı tasvir

Çiz. 450: AD-II.6.4 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 6.5: Baş, bacak, gövde gibi bölümlerinin rastgele çizilen kazımaların katman olarak altında kalan ve güçlkle tespit edilen hayvan tasviridir. Çizgilerin yoğunluğu nedeniyle hayvanın hangi tür olduğu anlaşılamamıştır. Panoya göre baş kısmı solda olan hayvan tasviri kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-II.6.5).

Fot. 461: AD-II.6.5 env. numaralı tasvir

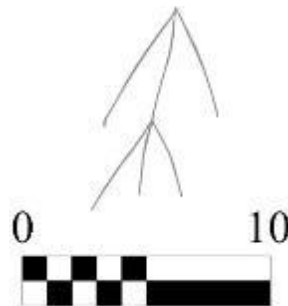

Çiz. 451: AD-II.6.5 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 6.6: Dikey olarak çizilen bir doğru üzerinde ters "V" şeklindeki kazımaların oluşturduğu şekil bitki/ağaç olarak tanımlanmıştır. Yüzeyin sağ orta kenarındaki betimleme kazıma tekniğiyle oluşturulmuştur (Env. numarası: AD-II.6.6).

Fot. 462: AD-II.6.6 env. numaralı tasvir

Çiz. 452: AD-II.6.6 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 6.7: Baş, gövde, bacak gibi kısımları belirgin olan hayvan tasviri panonun sağ orta kenarındadır. Gövdesinde nokta vuruş darbeleri kullanılırken, kafa ve bacaklarında kazıma çizgiler görülmektedir. Hayvanın türü tam olarak tespit edilememiştir (Env. numarası: AD-II.6.7).

Fot. 463: AD-II.6.7 env. numaralı tasvir

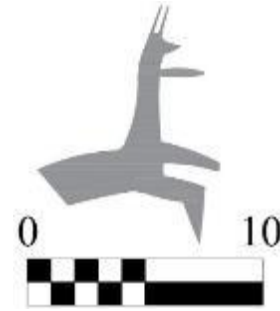

Çiz. 453: AD-II.6.7 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 6.8: Baş, boyun ve ön bacakların bir kısmını tespit edebildiğimiz betimleme tamamlanmamış hayvan olarak tanımlanmıştır. Panonun orta kısmındaki tasvir tekrar eden kazıma çizgilerden müteşekkildir (Env. numarası: AD-II.6.8).

Fot. 464: AD-II.6.8 env. numaralı tasvir

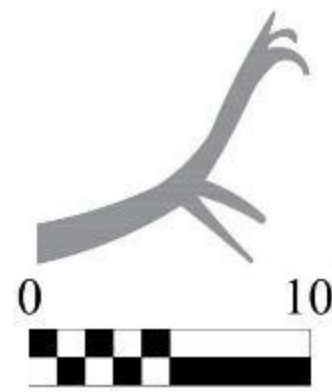

Çiz. 454: AD-II.6.8 env. numaralı tasvirin çizimi.

Tasvir 6.9: Baş, kulak, boyun gövde ve ön bacaklarını tespit edebildiğimiz figür hayvan olarak tanımlanmıştır. Rastgele kazınmış çizgiler nedeniyle tespiti güçleşen figür panoya göre sağa dönük verilmiştir. Birbirinin üzerinden tekrarlanarak geçen çizgilerle belirginleştirilmiştir. (Env. numarası: AD-II.6.9).

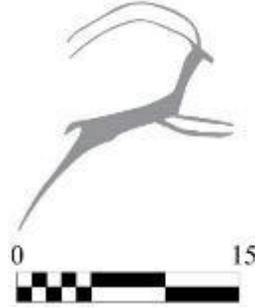

Fot. 465: AD-II.6.9 env. numaralı tasvir

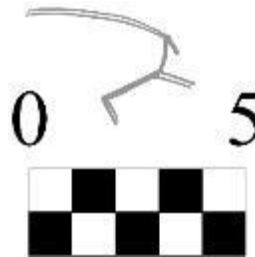
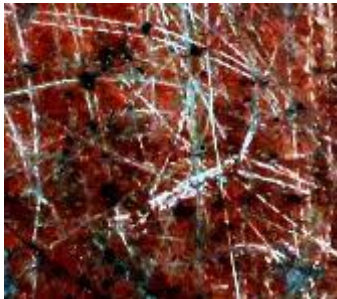
Çiz. 455: AD-II.6.9 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 6.10: Başının olduğu noktadan geriye doğru yay biçiminde uzanan çizgilerin boynuz benzemesi sebebiyle keçi olarak tanımlanan figür sağa doğru atılarak koşar görünümündedir. Panoya göre orta aşağı bölümdeki keçi kazıma çizgilerle oluşturulmuştur. (Env. numarası: AD-II.6.10).

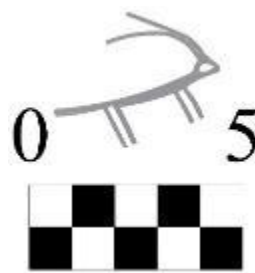
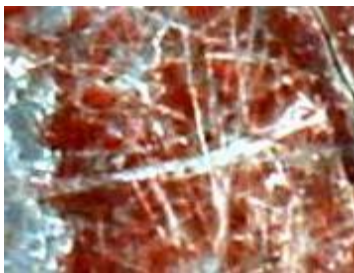
Fot. 466: AD-II.6.10 env. numaralı tasvir Çiz. 456: AD-II.6.10 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 6.11: Kafasından çıkan çizgilerin geriye doğru boynuz biçiminde verilmesi nedeniyle keçi olarak tanımlanan betimleme sağa yönelmiştir. Panoya göre sol aşağı kenar kısmındaki hayvanın vücudu basit kazıma çizgilerle belirtilmiştir (Env. numarası: AD-II.6.11).

Fot. 467: AD-II.6.11 env. numaralı tasvir Çiz. 457: AD-II.6.11 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 6.12: Baş kısmından çıkan çizgilerin geriye doğru boynuz biçiminde kıvrılması nedeniyle keçi olarak tanımlanan tasvir panoya göre sağa yönelmektedir. Baş kısmı belirgin verilen tasvirin gövdesi ve bacakları basit kazıma çizgilerle belirginleştirilmiştir. (Env. numarası: AD-II.6.12).

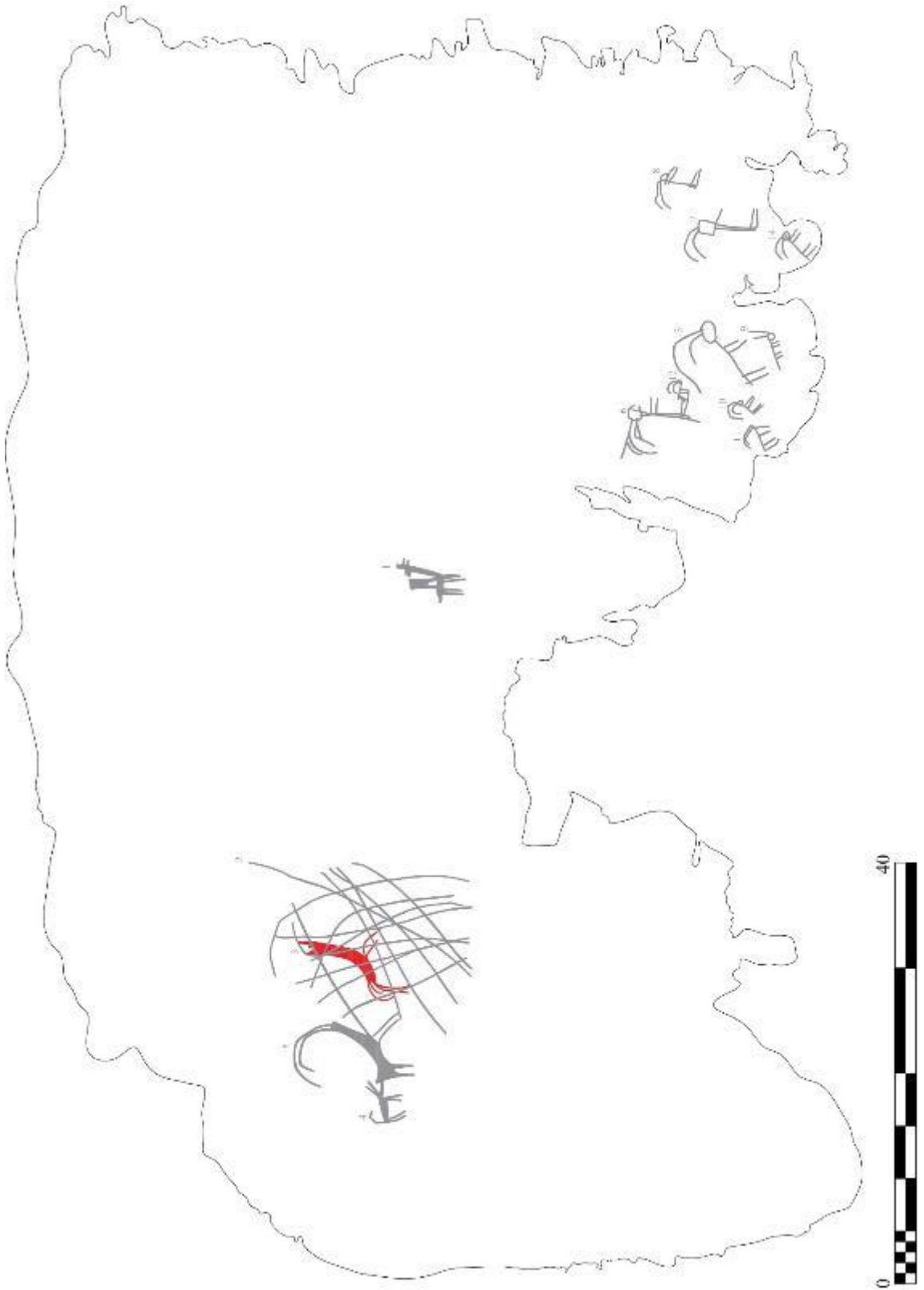

Fot. 468: AD-II.6.12 env. numaralı tasvir Çiz. 458: AD-II.6.12 env. numaralı tasvirin çizimi

7 Numaralı pano: Yerden 55 cm. yükseklikteki pano 120x103 cm. ölçülerindedir. Yüzeyin orta kısmındaki büyük yarıktan çıkan birçok çatlak görülmektedir. Ayrıca kaya sathında dökülmelerde dikkat çeker. Kahverengi, siyah, sarı ve gri renk tonlarında patina hâkimdir. Rastgele çizilmiş kazımların sayısı o kadar fazladır ki bazı bölümlerde kaya yüzeyi görünmemektedir. Toplam on dört tasvirle karşılaşılmıştır (Env. numarası: AD-II.7).

Fot. 469: AD-II.7 env. numaralı pano

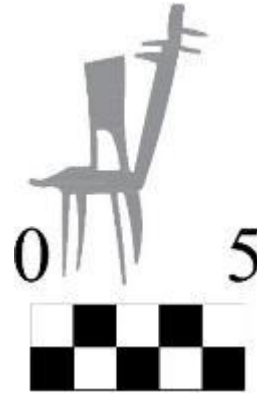

Çiz. 459: AD-II.7 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 7.1: Benzer örneklerden ve gövde özelliklerinden hareketle at olarak tanımladığımız hayvanın sırtında ayakta duran insan figürünün baş, kol ve gövdesinin bir bölümü kahverengi patina tabakası altında kaldığı için tespit edilememiştir. Bindiği hayvanın sağa yönelik tasvir kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-II.7.1).

Fot. 470: AD-II.7.1 env. numaralı tasvir

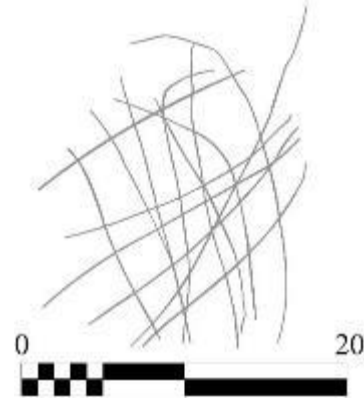

Çiz. 460: AD-II.7.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 7.2: Çapraz şekilde birbirine neredeyse paralel çizilmiş doğruların kesişmesiyle oluşan küçük dörtgenlerden oluşan ağ benzeri geometrik şekil panonun sol bölümündedir. Kazıma tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-II.7.2).

Fot. 471: AD-II.7.2 env. numaralı tasvir

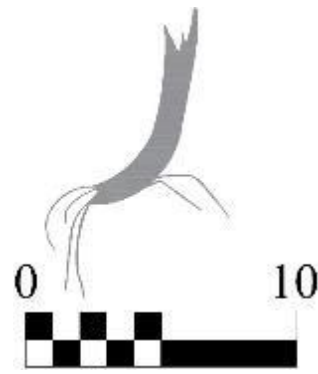

Çiz. 461: AD-II.7.2 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 7.3: Geometrik şekil içindeki türünü tespit edemediğimiz hayvan figürü yakalanmış gibi saha kalkar durumda çizilmiştir. Baş, gövde, bacakları ve kuyruğu belirgin biçimde verilen tasvirin hemen solunda yer alan keçi figürüyle benzerlik gösterdiği ve yakınındaki köpek tarafından belli bir noktaya doğru sürüldüğü görülmektedir. Bu nedenle muhtemel keçi tasvirinin bacakları ince çizgilerle verilirken gövde kısmında tekrar eden kazımalardan olduğu tespit edilmiştir (Env. numarası: AD-II.7.3).

Fot. 472: AD-II.7.3 env. numaralı tasvir

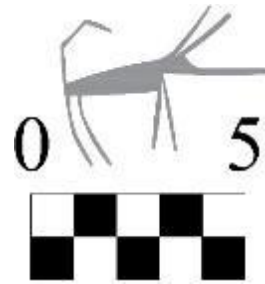

Çiz. 462: AD-II.7.3 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 7.4: Gövde duruşu, kulakları ve kuyruğunun şeklinden köpek olarak tanımlanan tasvir panoya göre sol orta bölümdedir. Kazıma tekniğindeki sağa dönüktür (Env. numarası: AD-II.7.4).

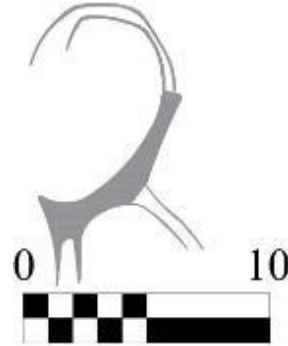

Fot. 473: AD-II.7.4 env. numaralı tasvir

Çiz. 463: AD-II.7.4 env. numaralı tasvirin çizimi

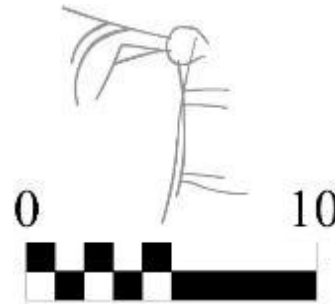
Tasvir 7.5: Panonun sol yukarı bölümündeki hayvan boynuzlarının şekli nedeniyle keçi olarak tanımlanmıştır. Hemen solundaki köpekle birlikte sağa doğru yönelmiştir. Kazıma tekniğindeki çizgileri tekrar eden bir görünümde dir (Env. numarası: AD-II.7.5).

Fot. 474: AD-II.7.5 env. numaralı tasvir

Çiz. 464: AD-II.7.5 env. numaralı tasvirin çizimi

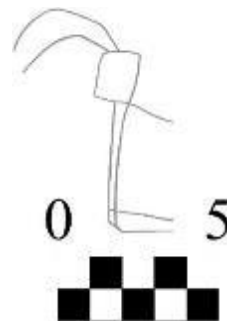
Tasvir 7.6: Yuvarlak form lu baş kısmından çıkan boynuz benzeri çizgilerden keçi olarak tanımlanan betimleme panonun sağ orta kısmındadır. Kazıma tekniğindeki hayvan dikey eksen de çizilmiştir (Env. numarası: AD-II.7.6).

Fot. 475: AD-II.7.6 env. numaralı tasvir

Çiz. 465: AD-II.7.6 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 7.7: Daireye yakın form lu baş kısmından çıkan kıvrık çizgilerin boynuzu anımsatması sebebiyle keçi olarak tanımlanan tasvir panonun sağ aşağı kısmında kazıma tekniğiyle oluşturulmuştur. Keçinin dikey düzlemde yukarı yönlü verildiği görülür (Env. numarası: AD-II.7.7).

Fot. 476: AD-II.7.7 env. numaralı tasvir

Çiz. 466: AD-II.7.7 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 7.8: Pano yüzeyindeki benzer örneklerden hareketle keçi olarak tanımlanan figür kazıma tekniğiyle meydana getirilmiştir. Baş kısmı daireye yakın formludur. Baş kısmından geriye doğru uzanan boynuzları belirgindir. Tasvir dikey ekseninde yukarıya yönelmiş olarak karşımıza çıkar (Env. numarası: AD-II.7.8).

Fot. 477: AD-II.7.8 env. numaralı tasvir

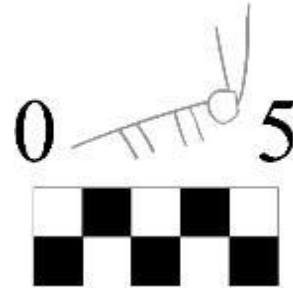

Çiz. 467: AD-II.7.8 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 7.9: Yuvarlak şekilli baş kısmından “V” şeklinde çıkan boynuzları nedeniyle keçi olarak tanımlanan figürdür. Bacakları kısa tutulan hayvan basit tek çizgilerle kazınarak oluşturulmuştur (Env. numarası: AD-II.7.9).

Fot. 478: AD-II.7.9 env. numaralı tasvir

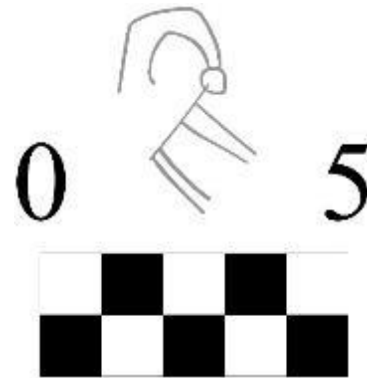

Çiz. 468: AD-II.7.9 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 7.10: Sağa yukarı yönelen hayvan figürü daire biçimli başından çıkan boynuzların formundan hareketle keçi olarak tanımlanmıştır. Panonun aşağı sağ köşesinde konumlanan tasvir kazıma tek çizgilerle yapılmıştır (Env. numarası: AD-II.7.10).

Fot. 479: AD-II.7.10 env. numaralı tasvir

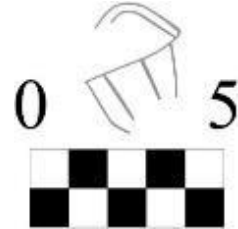

Çiz. 469: AD-II.7.10 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 7.11: Patina tabakası nedeniyle güçlükle tespit edilen, pano yüzeyindeki benzer örnekler ve başından çıkan boynuzların formundan keçi olarak tanımlanan figürdür. Kazıma tek çizgilerden oluşan tasvir sağa yukarı yönlü çizilmiştir (Env. numarası: AD-II.7.11).

Fot. 480: AD-II.7.11 env. numaralı tasvir

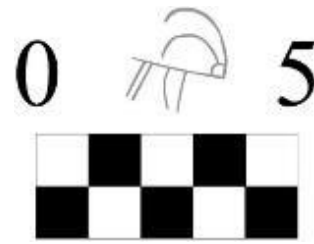

Çiz. 470: AD-II.7.11 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 7.12: Pano yüzeyindeki benzer örneklerden ve boynuz görünümündeki çizgiler sebebiyle keçi olarak tanımlanan tasvir sağa dönüktür. Baş kısmı daire formlu tasvirde, teknik olarak kazıma kullanılmıştır (Env. numarası: AD-II.7.12).

Fot. 481: AD-II.7.12 env. numaralı tasvir

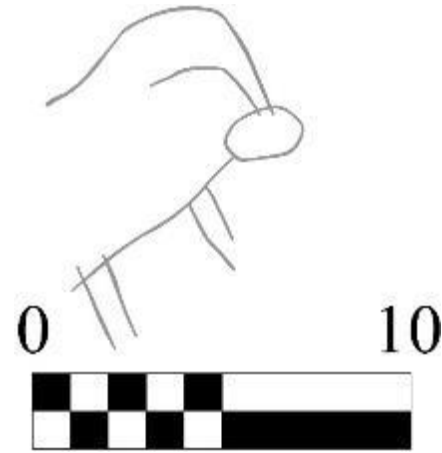

Çiz. 471: AD-II.7.12 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 7.13: Baş kısmı yuvarlak biçimli, boynuzları geriye doğru yay şeklinde kıvrılan tasvir keçi olarak tanımlanmıştır. Panonun sağ aşağı bölümündeki kazıma tekniğiyle yapılan figür sağa yönelmektedir (Env. numarası: AD-II.7.13).

Fot. 482: AD-II.7.13 env. numaralı tasvir

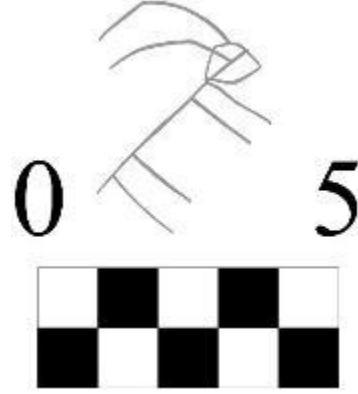

Çiz. 472: AD-II.7.13 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 7.14: Kaya sathının aşağı sağ kısmında beyaz renkli patina üzerine kazıma tekniğiyle yapılmış, başından çıkan yay biçimli boynuzları nedeniyle keçi olarak tanımlanan tasvirdir. Kafa kısmı yuvarlak verilen hayvan sağa yukarı yönlü çizilmiştir (Env. numarası: AD-II.7.14).

Fot. 483: AD-II.7.14 env. numaralı tasvir

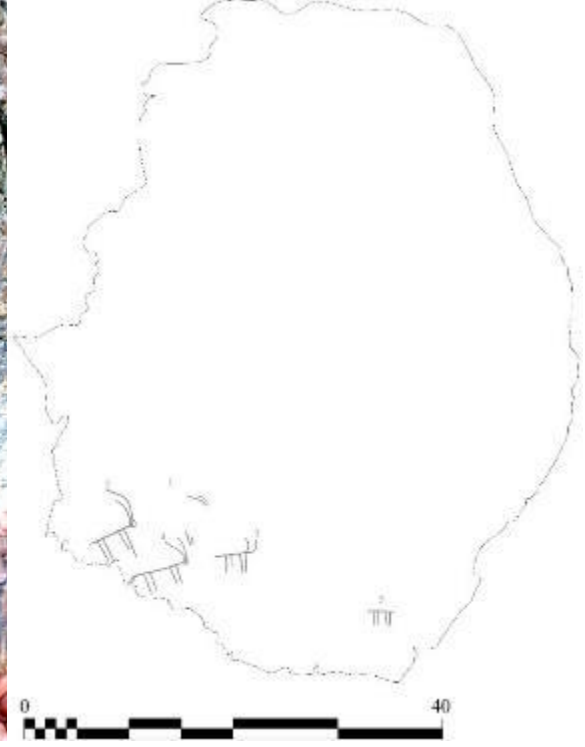

iz. 473: AD-II.7.14 env. numaralı tasvirin izimi

8 Numaralı pano: Yerden 110 cm. yükseklikteki pano 46x57 cm. ölçülerindedir. Yüzeyi alg ve liken tabakası kapladığı için gri renk hâkimdir. Ancak asıl kaya yüzeyinin kahverengi renkte olduğu görülür. Toplam beş tasvirle karşılaşılmıştır (Env. numarası: AD-II.8).

Fot. 484: AD-II.8 env. numaralı pano

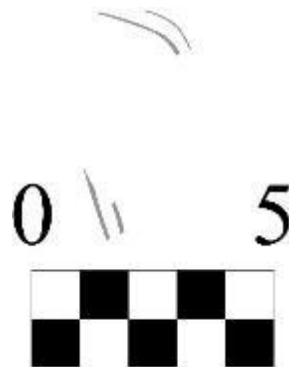

Çiz. 474: AD-II.8 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 8.1: Kaya yüzeyinin döküldüğü orta kısmın dışına çıkan boynuz benzeri çizgiler, arka bacaklar ve pano yüzeyindeki benzer örneklerden hareketle keçi olarak tanımlanan tasvirdir (Env. numarası: AD-II.8.1).

Fot. 485: AD-II.8.1 env. numaralı tasvir

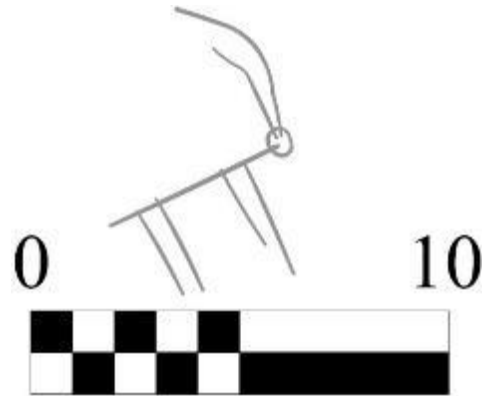

Çiz. 475: AD-II.8.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 8.2: Daire formlu baş kısmından çıkan boynuz benzeri çizgilerden hareketle keçi olarak tanımlanan tasvir panonun sol orta kenarında yer alır. Kazıma tekniğindeki hayvan sağa yukarı yönlü çizilmiştir (Env. numarası: AD-II.8.2).

Fot. 486: AD-II.8.2 env. numaralı tasvir

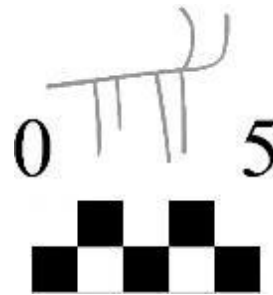

Çiz. 476: AD-II.8.2 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 8.3: Hayvanın başı alg-liken tabakası altındadır ancak boynuz benzeri çizgilerinden keçi olduğu görülmektedir. Bacakları ve gövdesi tespit edilen tasvir panonun orta kısmında ve kazıma çizgilerle ortaya konduğu görülür (Env. numarası: AD-II.8.3).

Fot. 487: AD-II.8.3 env. numaralı tasvir

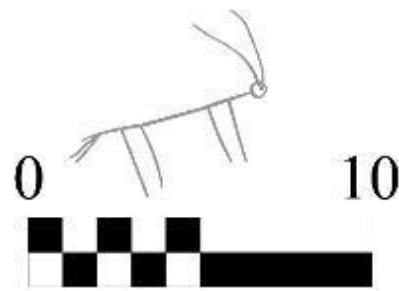

Çiz. 477: AD-II.8.3 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 8.4: Başının üzerinden çıkan çizgilerden hareketle keçi olarak adlandırılan hayvan panonun aşağı sağ bölümündedir. Daire biçimli baş kısmı ve saçaklı bir görünüme sahip kuyruğu bulunmaktadır. Tasvir kazınarak hakkedilmiştir (Env. numarası: AD-II.8.4).

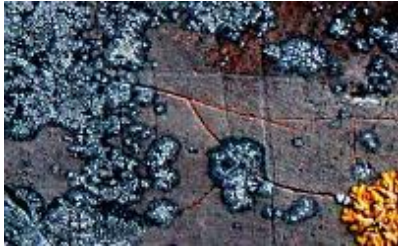

Fot. 488: AD-II.8.4 env. numaralı tasvir

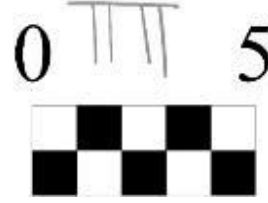

Çiz. 478: AD-II.8.4 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 8.5: Yüzeyin sağ aşağı kısmındaki gövde ve bacakları tespit edilen muhtemel hayvan tasviridir. Baş kısmı alg-liken tabakası nedeniyle tespit edilememiştir. Kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-II.8.5).

Fot. 489: AD-II.8.5 env. numaralı tasvir

Çiz. 479: AD-II.8.5 env. numaralı tasvirin çizimi

9 Numaralı pano: Ana kaya seviyesinden başlayan pano 110x160 cm. ölçülerindedir. Kaya yüzeyinde kademelenme mevcuttur. Kahverengi, sarı, siyah ve pembe tonlarında patina tabakası görülmektedir. Yüzeyde rastgele çizilmiş yoğun kazımlar nedeniyle tasvirlerin tespiti zordur. Toplam yirmi beş tasvirle karşılaşmıştır (Env. numarası: AD-II.9).

Fot. 490: AD-II.9 env. numaralı pano

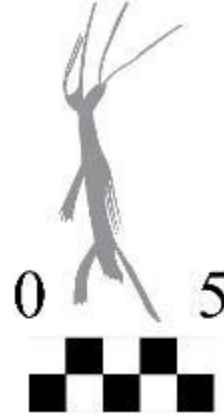

Çiz. 480: AD-II.9 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 9.1: Kaya yüzeyinin orta yukarı kenarındaki üç insan tasvirinden soldakidir. Baş, kollar, gövde ve bacaklar belirgindir. Başından çıkan çizgiler ışın demeti şeklinde kazınan stilize insanın hatları yoğun kazımlarla belirginleştirilmiştir (Env. numarası: AD-II.9.1).

Fot. 491: AD-II.9.1 env. numaralı tasvir

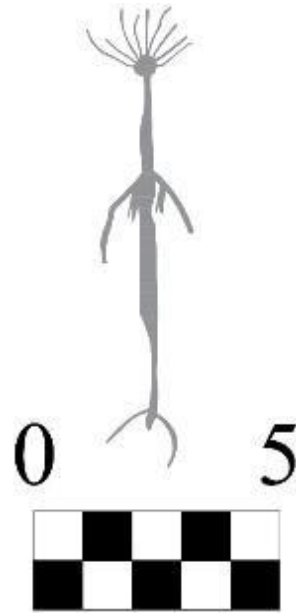

Çiz. 481: AD-II.9.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 9.2: Kaya yüzeyinin yukarı kenarındaki üç insan tasvirinden sağdan ikincisidir. Gövdesi diğer iki insana göre oldukça uzun tutulmuştur. Daire formlu kafa kısmından ışın demetine benzeyen çizgiler bulunan insan tasviri kazıma tekniğidir (Env. numarası: AD-II.9.2).

Fot. 492: AD-II.9.2 env. numaralı tasvir

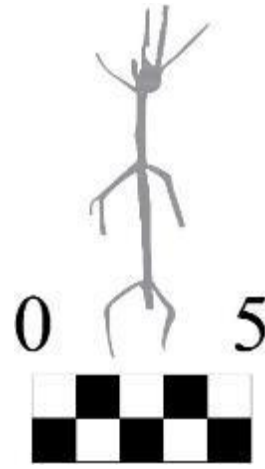

Çiz. 482: AD-II.9.2 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 9.3: Tasvirlerden en soldaki insan figürünün yuvarlak formlu başından çıkan çizgiler ışın demeti görünümündedir. Kollar iki yana açık biçimde aşağıya dönük verilmiştir (Env. numarası: AD-II.9.3).

Fot. 493: AD-II.9.3 env. numaralı tasvir

Çiz. 483: AD-II.9.3 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 9.4: Sağa yönelen, baş kısmından geriye doğru kıvrılan çizgilerin boynuz şeklinde verilmesinden hareketle keçi olarak tanımlanan figürdür. Kaya yüzeyinin yukarı orta kısmındaki insan tasvirlerinin sol aşağısına konumlanan tasvir kazıma tekniğindeki betimleme (Env. numarası: AD-II.9.4).

Fot. 494: AD-II.9.4 env. numaralı tasvir

Çiz. 484: AD-II.9.4 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 9.5: Panonun orta yukarı kesimindeki insan tasvirinin kolları iki yana yatay biçimde açıktır. Başından iki çizgi yukarıya doğru boynuz gibi çıkmaktadır. Kazıma tekniğindeki figürün sağ bacağı panonun aşağısına doğru ikiye ayrılıp incelerek sonlanır. (Env. numarası: AD-II.9.5).

Fot. 495: AD-II.9.5 env. numaralı tasvir

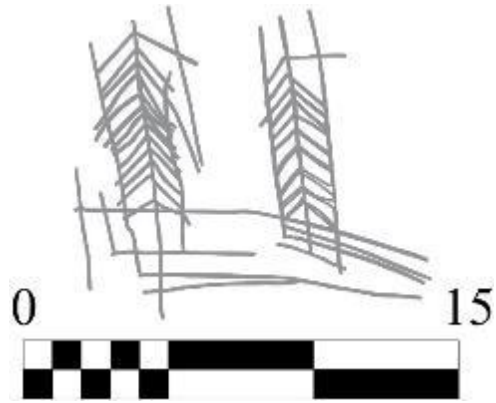

Çiz. 485: AD-II.9.5 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 9.6: İç içe geçmiş dörtgenlerin sağ ve sol konturlarının iç kısmı ters “V” biçimli birbirini takip eden kazımlarla şekillendirilmiştir. Kazıma tekniğindeki şekil hayvanları ve ruhları yakalama amaçlı engel/tuzak/ağ/kafes olarak tanımlanmıştır (Env. numarası: AD-II.9.6).

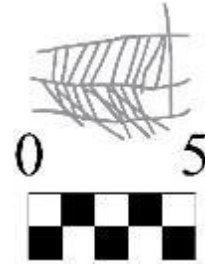

Fot. 496: AD-II.9.6 env. numaralı tasvir

Çiz. 486: AD-II.9.6 env. numaralı tasvirin çizimi

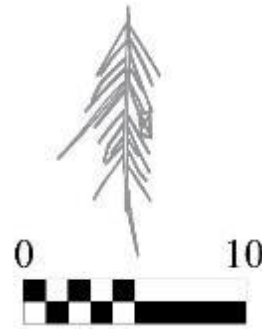
Tasvir 9.7: Yatay bir dörtgen içerisinde birbirlerini kesecek şekilde yerleştirilen “>” ve “<” formuna sahip çizgilerden oluşturulmuş geometrik şekildir. Kazıma teknikli tasvir hayvanları veya ruhları yakalamak için kullanılan ağ/kafes/engel/tuzak olarak adlandırılmıştır (Env. numarası: AD-II.9.7).

Fot. 497: AD-II.9.7 env. numaralı tasvir

Çiz. 487: AD-II.9.7 env. numaralı tasvirin çizimi

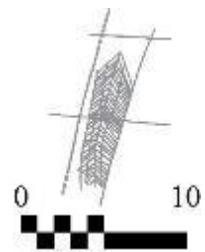
Tasvir 9.8: Dikey bir çizgi üzerinde ters “V” biçimli çizgilerin aşağıdan yukarıya doğru sıralanmasıyla meydana getirilen betimleme panonun orta kısmındadır. Bitki/ağaç olarak tanımlanan şekil kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-II.9.8).

Fot. 498: AD-II.9.8 env. numaralı tasvir

Çiz. 488: AD-II.9.8 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 9.9: Dikey bir dörtgen olarak görünen tasvir panoya göre orta kısmındadır. Dörtgenin içerisinde, dikey bir çizgi üzerinde ters “V” formlu aşağıdan yukarıya doğru devam ettirilen kazımalardan oluşan form bulunmaktadır. Bu haliyle hayvanları/ruhları yakalamak için kullanılan ağ/kafes/engel/tuzak olarak tanımlanmıştır (Env. numarası: AD-II.9.9).

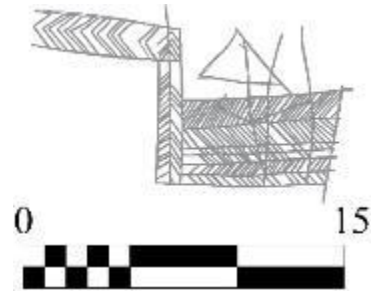
Fot. 499: AD-II.9.9 env. numaralı tasvir

Çiz. 489: AD-II.9.9 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 9.10: Geometrik şekil olarak tanımlanan tasvir panonun sol orta kısmındadır. Yatay ve dikey olarak birbiriyle bağlantılı dikdörtgenlerin iç kısmındaki “V” biçimli birbirini soldan sağa ve aşağıdan yukarıya olacak şekilde takip eden kazımlarla oluşturulmuş şekildir. Kazıma tekniğindeki şekil tuzak/ağ/kafes/engel olarak tanımlanmıştır (Env. numarası: AD-II.9.10).

Fot. 500: AD-II.9.10 env. numaralı tasvir

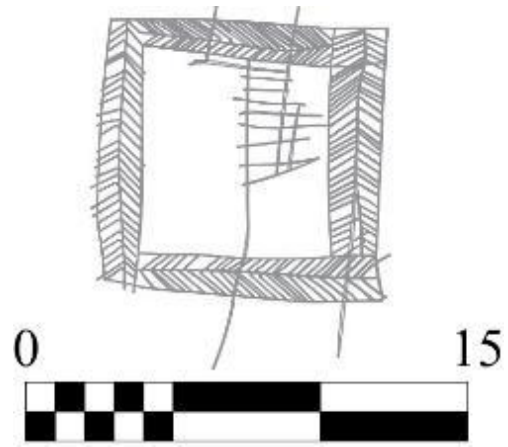

Çiz. 490: AD-II.9.10 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 9.11: İç içe geçmiş iki kareye yakın dörtgenden oluşan şekil panonun sol orta kenarındadır. Dörtgenlerin arasında kalan kısımda birbirini takip eden ve balık kılıçını andıran bir doğru üzerinden çıkan “V” biçimli kazımlarla doldurulmuştur. Dörtgenin yukarı kenarından ortadaki boş kısma doğru merdiven biçiminde bir tasvir daha bulunmaktadır. Buradan hareketle şeklin geneline bakıldığında av amaçlı oluşturulmuş bir tuzak mekânının tasvir edildiği düşünülebilir. Tasvir kazıma tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-II.9.11).

Fot. 501: AD-II.9.11 env. numaralı tasvir

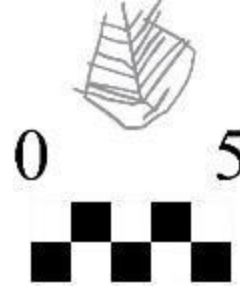

Çiz. 491: AD-II.9.11 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 9.12: Kaya yüzeyinin orta kısmındaki dikey bir çizgi üzerinden çıkan “V” biçimli çizgilerin oval bir alan içerisinde yerleştirilmesinden müteşekkildir. Ağ/kafes/tuzak olarak tanımlanabilecek şekil, kazıma tekniğinde meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-II.9.12).

Fot. 502: AD-II.9.12 env. numaralı tasvir

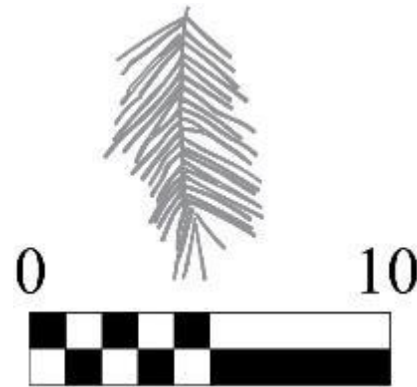

Çiz. 492: AD-II.9.12 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 9.13: Dikey bir çizgi üzerinden sağa ve sola düşey yönlü çıkıntı yapan çizgilerin aşağıdan yukarıya doğru kazınmasıyla oluşturulan ağaç/bitki benzeri kazıma tekniğindeki tasvir panonun orta kısmındadır (Env. numarası: AD-II.9.13).

Fot. 503: AD-II.9.13 env. numaralı tasvir

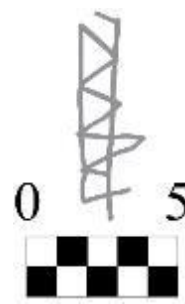

Çiz. 493: AD-II.9.13 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 9.14: Dikine çizilmiş dikdörtgen içerisinde kazınmış zikzaklardan oluşan şekil panonun orta aşağı kısmındadır. Kazınarak yapılmıştır (Env. numarası: AD-II.9.14).

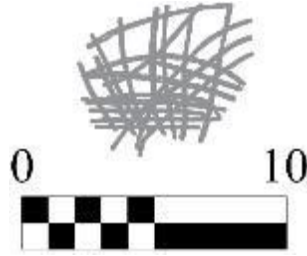

Fot. 504: AD-II.9.14 env. numaralı tasvir

Çiz. 494: AD-II.9.14 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 9.15: Kaya yüzeyinin orta aşağı bölümündeki yatay ve dikey çizgilerin kesişmesiyle elde edilen ağ/kafes/tuzak olarak tanımlanan geometrik şekildir. Çizgileri oldukça kalın kazımlar şeklinde verilmiştir (Env. numarası: AD-II.9.15).

Fot. 505: AD-II.9.15 env. numaralı tasvir Çiz. 495: AD-II.9.15 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 9.16: Birbirini kesen çizgilerden oluşan geometrik şekil panonun orta aşağı kenarında konumlanmaktadır. Ağ/kafes/tuzak/engel olarak tanımlanan tasvir kazıma tekniğinde meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-II.9.16).

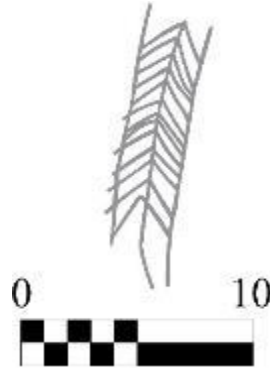
Fot. 506: AD-II.9.16 env. numaralı tasvir Çiz. 496: AD-II.9.16 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 9.17: Bitki/ağaç olarak tanımlanan tasvir panonun sağ aşağı kenarındadır. Kazıma tekniğiyle meydana getirilen dikey bir gövde üzerinden "Λ" formunda çıkıntı yapan kazımlar aşağıdan yukarıya doğru birbirini takip etmektedir (Env. numarası: AD-II.9.17).

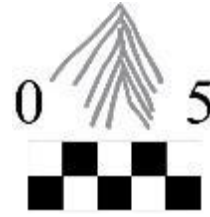
Fot. 507: AD-II.9.17 env. numaralı tasvir Çiz. 497: AD-II.9.17 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 9.18: Yüzeyin sol bölümündeki tasvir dikey bir çizgi üzerinden “Λ” şeklinde sağa ve sola çıkan aşağıdan yukarıya devam ettirilen çizgilerden oluşur. “Λ” biçimli çizgilerin uç kısımlarını hem sağ hem de sol yanda dikey düzlemde teğet geçen iki çizgi daha görülür. Ağ/kafes/tuzak/engel şeklinde yorumlanabilecek tasvir kazıma tekniklidir (Env. numarası: AD-II.9.18).

Fot. 508: AD-II.9.18 env. numaralı tasvir Çiz. 498: AD-II.9.18 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 9.19: panonun orta aşağı kenarındaki “Λ” biçimine yakın formda aşağıdan yukarıya devam eden beş çizgiden oluşan şekildir. Kazıma tekniğindeki tasvir ağ/tuzak/kafes çizimi olarak değerlendirilmiştir (Env. numarası: AD-II.9.19).

Fot. 509: AD-II.9.19 env. numaralı tasvir Çiz. 499: AD-II.9.19 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 9.20: Dikine çizilmiş dörtgen şekil, yukarıda kalan kısmı daha küçük olacak şekilde ikiye bölünmüştür. Yukarı kısmına bitişik olarak tanımlayamadığımız başka bir form daha eklenmiştir. Mahiyetini anlayamadığımız şekil panoya göre orta aşağı bölümdedir (Env. numarası: AD-II.9.20).

Fot. 510: AD-II.9.20 env. numaralı tasvir Çiz. 500: AD-II.9.20 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 9.21: Panonun orta aşağı kısmında yer alan kazımlar Arap alfabesindeki harflere benzemektedir. Bu harfler alfabedeki sıraya göre yazılmış gibi görünmektedir. Anlamlı herhangi bir cümle tespit edilememiřtir¹⁴⁹ (Env. numarası: AD-II.9.21).

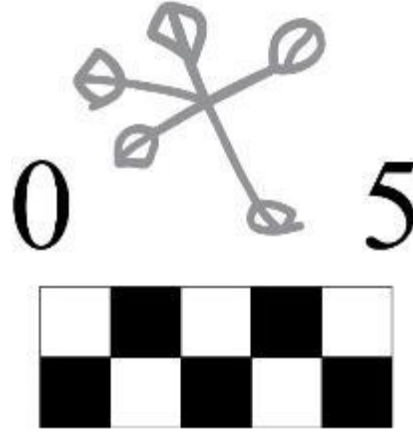
Fot. 511: AD-II.9.21 env. numaralı tasvir

iz. 501: AD-II.9.21 env. numaralı tasvirin çizimi

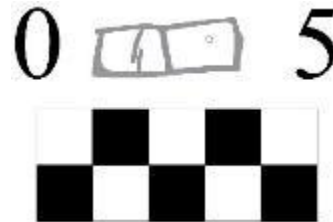
¹⁴⁹ Harflerin transkripsiyonunda yardımlarını esirgemeyen değerli hocamız Prof. Dr. Yasemin BEYAZIT'a müteşekkiriz.

Tasvir 9.22: Etrafı harflerle sarılı şekil yatay ve dikey kazınmış uçları yaprağı andıran formda iki doğrunun birbirini yaklaşık doksan derecelik açıyla kesmesiyle oluşan şekil panoya göre orta aşağı kısımdadır. Solda kalan iki kolun arasından aynı biçimli başka bir doğru daha yaklaşık kırk beş derecelik açıyla çıkıntı yapmaktadır. (Env. numarası: AD-II.9.22).

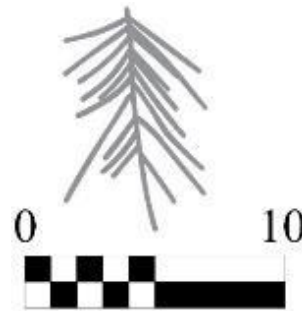
Fot. 512: AD-II.9.22 env. numaralı tasvir Çiz. 502: AD-II.9.22 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 9.23: Yatay bir dikdörtgenin ortadan ikiye ayrılmasıyla oluşan şeklin ikiye ayrılan kısımlarından soldakinin içinde dikine bir çentik diğerindeyse nokta bulunmaktadır. Şeklin mahiyeti anlaşılammıştır (Env. numarası: AD-II.9.23).

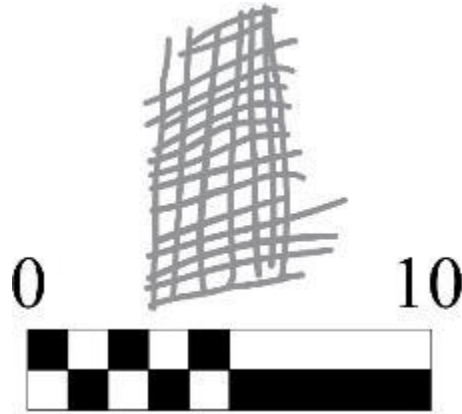
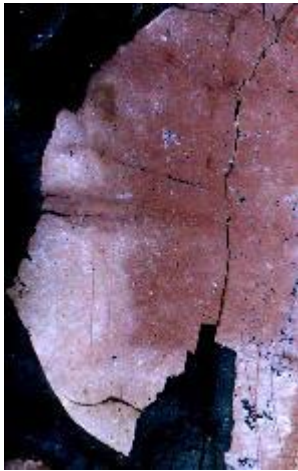
Fot. 513: AD-II.9.23 env. numaralı tasvir Çiz. 503: AD-II.9.23 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 9.24: Kazımlar arasından güçlükle seçilen, dikey bir çizgi üzerinde ters “V” formundaki çizgiler, ağaç/bitki tasviri olarak tanımlanmıştır. Panonun sağ aşağı kenarında kalan tasvir kazıma tekniklidir (Env. numarası: AD-II.9.24).

Fot. 514: AD-II.9.24 env. numaralı tasvir Çiz. 504: AD-II.9.24 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 9.25: Yatay ve dikey düzlemdeki paralel çizgilerin birbirini yaklaşık doksan derecelik açılarla kesmesiyle belirginleşen kazıma teknikli geometrik şekil ağ/tuzak/kafes/engel olarak tanımlanmaktadır. (Env. numarası: AD-II.9.25).

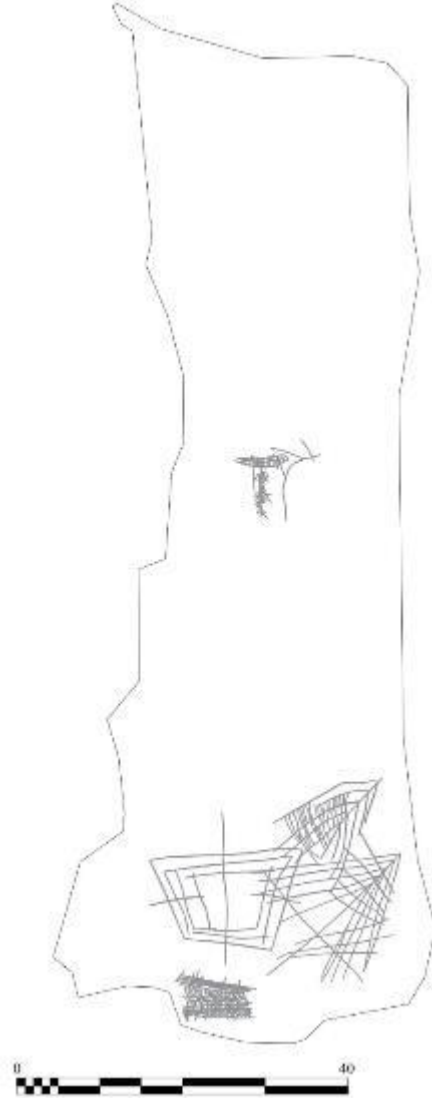

Fot. 515: AD-II.9.25 env. numaralı tasvir Çiz. 505: AD-II.9.25 env. numaralı tasvirin çizimi

10 Numaralı pano: Ana kaya seviyesinden 20 cm. yükseklikte olan pano 44x111 cm. ölçülerindedir. Aşağı kısmı haricinde yüzeyinde çatlak bulunmayan kaya yüzeyi oldukça pürüzsüzdür. Kahverengi, sarı, siyah ve pembe tonlarında patina tabakası görülmektedir. Yüzeyde rastgele çizilmiş yoğun kazımlar nedeniyle tasvirlerin tespiti zordur. Toplam altı tasvirle karşılaşmıştır (Env. numarası: AD-II.10).

Fot. 516: AD-II.10 env. numaralı pano

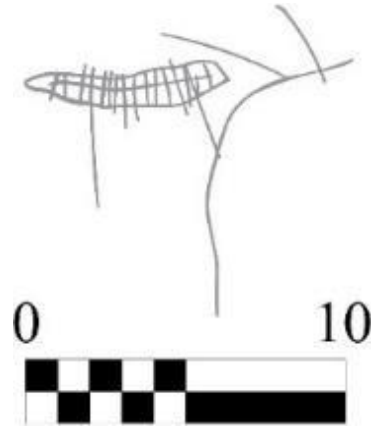

Çiz. 506: AD-II.10 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 10.1: Üzerinde yatay ve dikey çizgilerin birbirini yaklaşık doksan derecelik açılarla kesmesiyle oluşturulmuş geometrik şekildir. Ağ/kafes/tuzak/engel olarak yorumlanan tasvir panonun orta bölümündedir (Env. numarası: AD-II.10.1).

Fot. 517: AD-II.10.1 env. numaralı tasvir

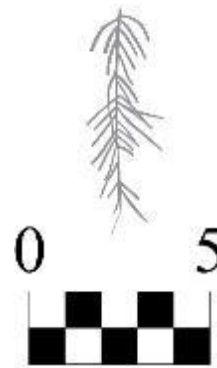

Çiz. 507: AD-II.10.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 10.2: Dikey bir çizgi üzerinden sağ ve sola doğru düşey yönde çekilmiş çentiklerden müteşekkil tasvir bitki/ağaç olarak adlandırılmıştır. Tasvir panonun yukarı kısmında ve kazıma tekniğinde meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-II.10.2).

Fot. 518: AD-II.10.2 env. numaralı tasvir

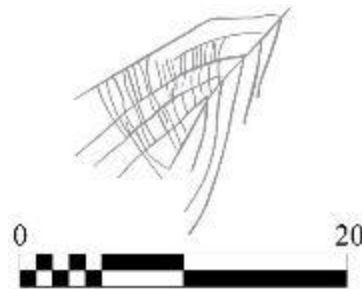

Çiz. 508: AD-II.10.2 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 10.3: Bir doğru üzerinden çıkan "Λ" biçimli çizgilerin aşağıdan yukarıya doğru sıralanmasıyla oluşan ağ/kafes/engel/tuzak olduğunu düşündüğümüz tasvirdir. Kazıma tekniğiyle meydana getirilen şekil yüzeyin sağ ortasına konumlanır (Env. numarası: AD-II.10.3).

Fot. 519: AD-II.10.3 env. numaralı tasvir

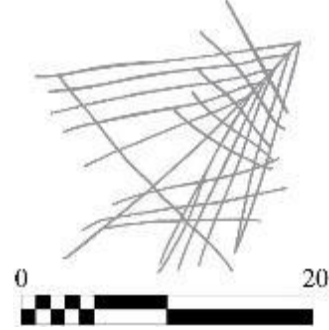

Çiz. 509: AD-II.10.3 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 10.4: Hemen yukarısında bulunan tasvirle aynı hatlara sahiptir. Ancak diğerinden farklı olarak ters “V” biçimindeki çizgilerin üzerine yatay olarak çizgiler kazınmıştır. Tasvir bu haliyle daha çok ağ/kafes/tuzak/engel şeklini hatırlatmaktadır (Env. numarası: AD-II.10.4).

Fot. 520: AD-II.10.4 env. numaralı tasvir

Çiz. 510: AD-II.10.4 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 10.5: İçeriye doğru daralan iç içe çizilmiş üç dörtgenden müteşekkil geometrik şekildir. Kaya sathının orta aşağı bölümündedir. Kazıma tekniğindeki dörtgenlerin kenarlarını ortadan dikine kesen dört kazıma çizgi daha yer almaktadır (Env. numarası: AD-II.10.5).

Fot. 521: AD-II.10.5 env. numaralı tasvir

Çiz. 511: AD-II.10.5 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 10.6: yüzeyin aşağı sağ kenarındaki yatay düzlemde çizilmiş on bir doğrunun üstünden dikine veya kırk beş derecelik açılarla geçecek şekilde atılmış bir dizi çentiklerin meydana getirdiği şekildir. Ağ/tuzak/kafes olarak değerlendirilen şekiller kazınarak yapılmıştır (Env. numarası: AD-II.10.6).

Fot. 522: AD-II.10.6 env. numaralı tasvir

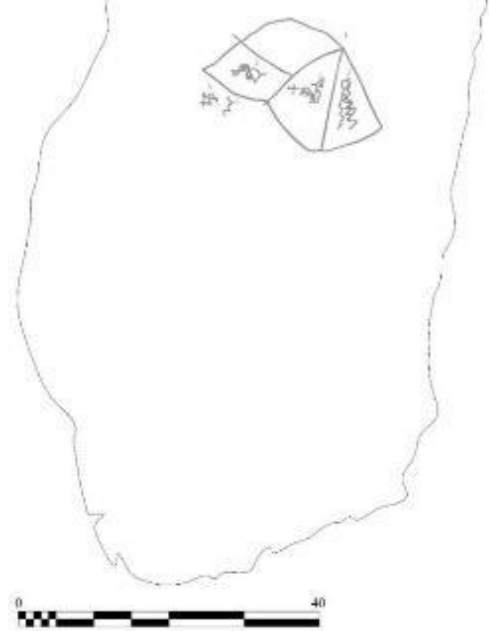

Çiz. 512: AD-II.10.6 env. numaralı tasvirin çizimi

11 Numaralı pano: Yerden 25 cm. yükseklikte olan pano 57x80 cm. ölçülerindedir. Kaya yüzeyinde dökülmeler ve parçalanmış alanlar dikkat çeker. Kahverengi ve gri tonlarında patina tabakası görülmektedir. Toplam altı tasvirle karşılaşmıştır (Env. numarası: AD-II.11).

Fot. 523: AD-II.11 env. numaralı pano

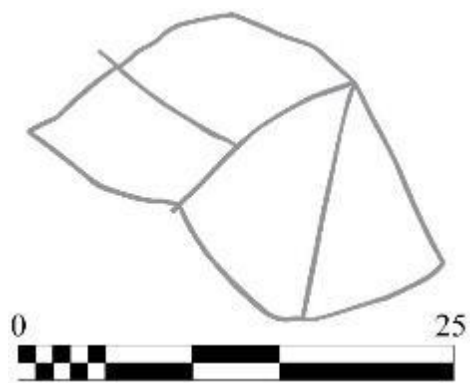

Çiz. 513: AD-II.11 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 11.1: Sol tarafta iki dörtgen ve sağ kısımda iki üçgenin birleşiminden oluşan geometrik şekildir. Ağ/kafes/tuzak şeklinde tanımlanmıştır. Kazıma tekniktir (Env. numarası: AD-II.11.1).

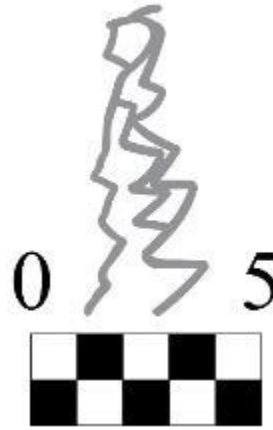

Fot. 524: AD-II.11.1 env. numaralı tasvir

Çiz. 514: AD-II.11.1 env. numaralı tasvirin çizimi

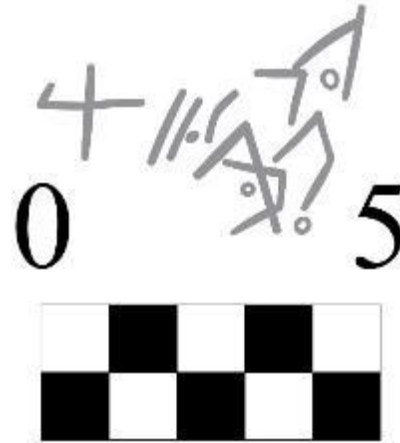
Tasvir 11.2: Aşağıdan yukarıya doğru daralan zikzaklardan oluşmaktadır. Kazıma tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-II.11.2).

Fot. 525: AD-II.11.2 env. numaralı tasvir Çiz. 515: AD-II.11.2 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 11.3: Harf benzeri kazımalardan oluşan şekiller panonun yukarı ortasında yer alır.

Transkripsiyon önerisi bulunmamaktadır (Env. numarası: AD-II.11.3).

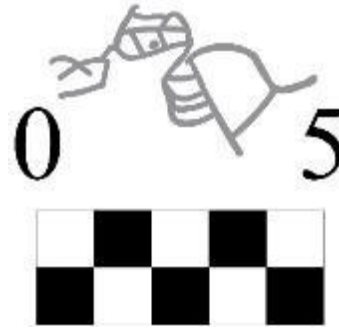

Fot. 526: AD-II.11.3 env. numaralı tasvir Çiz. 516: AD-II.11.3 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 11.4: Başı ve gövdesi ince bir çizgiyle birbirine bağlanan muhtemel hayvan tasviri panonun orta yukarı kısmındadır. Türünü tespit edemediğimiz hayvanın baş kısmında yılan diline benzeyen form bulunur. Sağ kısımda kalan gövdesinin bir kısmı çöreklenmiş yılan gövdesi gibi görünmektedir. Ancak tam olarak mahiyeti anlayışlamamıştır (Env. numarası: AD-II.11.4).

Fot. 527: AD-II.11.4 env. numaralı tasvir

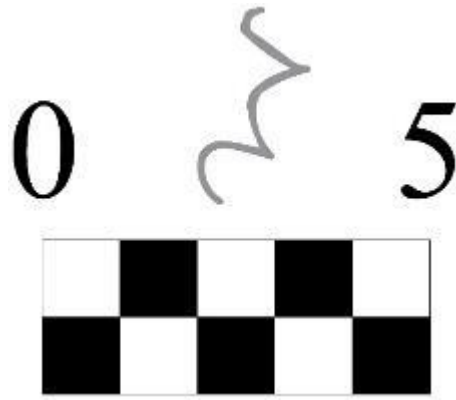

Çiz. 517: AD-II.11.4 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 11.5: Kaya sathının yukarı orta kısmındaki şekil damga veya çileleri çekilmemiş yay şeklini anımsatmaktadır. Kazıma tekniğinde tek çizgiyle yapılmıştır (Env. numarası: AD-II.11.5).

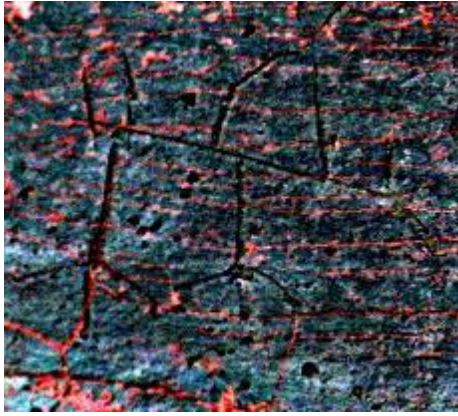

Fot. 528: AD-II.11.5 env. numaralı tasvir

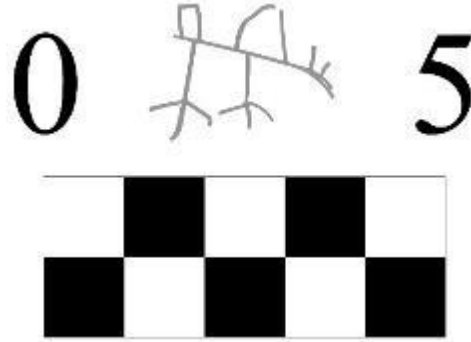

Çiz. 518: AD-II.11.5 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 11.6: Gaga, kanat ve ayak kısımlarının şeklinden yırtıcı olmayan kuş olarak tanımlanan tasvir panonun orta kısmında konumlanmaktadır. Çizgileri kazınarak meydana getirilen figür oldukça stilizedir (Env. numarası: AD-II.11.6).

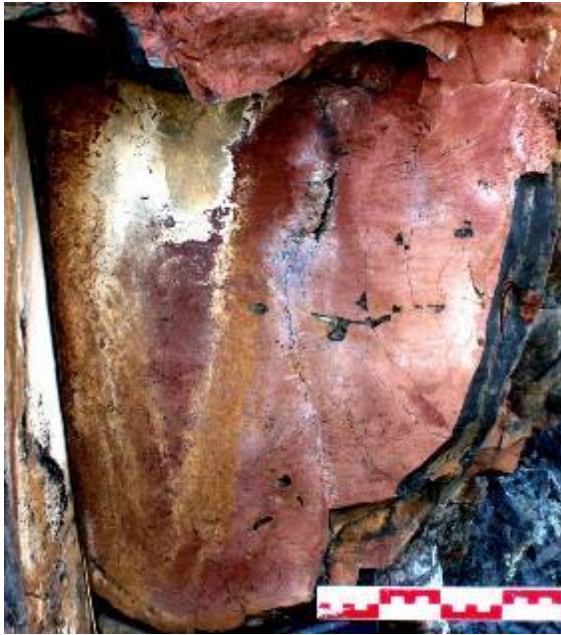

Fot. 529: AD-II.11.6 env. numaralı tasvir

Çiz. 519: AD-II.11.6 env. numaralı tasvirin çizimi

12 Numaralı pano: Ana kayadan 35 cm. yükseklikte olan pano 37x46 cm. ölçülerindedir. Kaya sathı pürüzsüzdür. Kahverengi tonlarında patina tabakası görülmektedir. Yüzeyde tek betimleme bulunmuştur (Env. numarası: AD-II.1).

Fot. 530: AD-II.12 env. numaralı pano

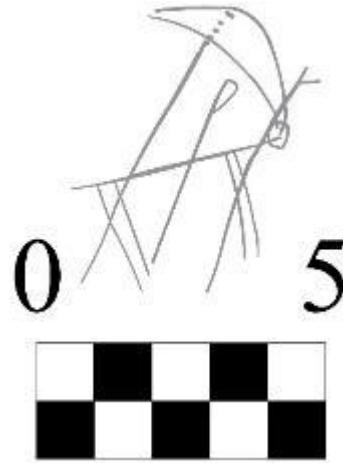

Çiz. 520: AD-II.12 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 12.1: Daire şeklindeki baş kısmından geriye doğru kıvrılan boynuzların formu sebebiyle keçi olarak tanımlanan tasvir kaya yüzeyinin sağ bölümünde yer alır. Sağa dönük verilen hayvanın boynuna ve gövdesine isabet eden iki ok görünürken, bir üçüncüsü de gövdesine isabet etmeden önceki haliyle verilmiştir. Okun hareket halinde olduğu nokta vuruş izleriyle belirginleştirilmiştir (Env. numarası: AD-II.12.1).

Fot. 531: AD-II.12.1 env. numaralı tasvir

Çiz. 521: AD-II.12.1 env. numaralı tasvirin çizimi

13 Numaralı pano: Yer seviyesinden 55 cm. yükseklikte olan pano 40x100 cm. ölçülerindedir. Kaya yüzeyinde dökülmeler ve çatlaklar görülmektedir. Patina yüzeyine yapılan tasvirler, aynı patina tabakasındaki dökülmeler nedeniyle güçlükte tespit edilmiştir. İnce ve uzun bir görünümde olan panoda siyah, açık sarı, gri renk tonlarında patina tabakası görülmektedir. Yüzeyde iki tasvir görülmüştür (Env. numarası: AD-II.13).

Fot. 532: AD-II.13 env. numaralı pano

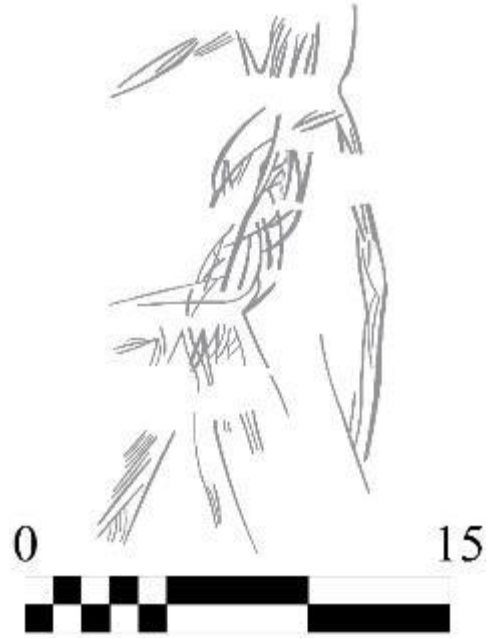

Çiz. 522: AD-II.13 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 13.1: Yüzeyin yukarı kısmındaki insansı özellikler gösteren tasvirin baş, kollar, gövde, bacaklar ve bacaklarının arasından sarkan kuyruk veya cinsel organ formunda uzuvları bulunmaktadır. Kazıma tekniğiyle oluşturulan tasvirin desen şeklindeki vücut hatları dikkat çeker (Env. numarası: AD-II.13.1).

Fot. 533: AD-II.13.1 env. numaralı tasvir

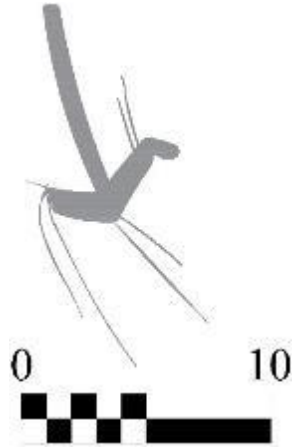

Çiz. 523: AD-II.13.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 13.2: Panonun aşağı kenarına yakın konumdaki baş, gövde, bacak gibi bölümleri tespit edilen hayvan benzer örneklerden hareketle at olarak tanımlanmış ve sırtında stilize biçimde binicisi tespit edilmiştir. Sağa dönük verilen tasvir kazıma çizgileriyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-II.13.2).

Fot. 534: AD-II.13.2 env. numaralı tasvir

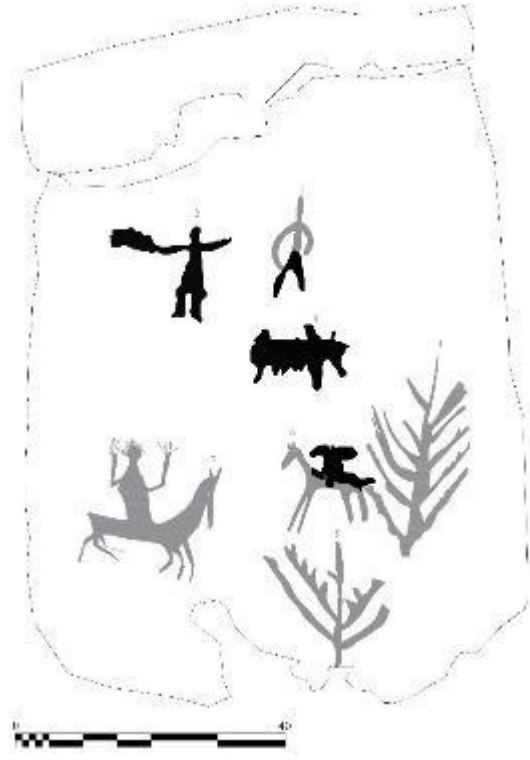

Çiz. 524: AD-II.13.2 env. numaralı tasvirin çizimi

14 Numaralı pano: 71x89 cm. ölçülerindeki pano ana kayadan 15 cm. yüksekliktedir. Kaya yüzeyinin yukarı kısmında dökülmeler ve çatlaklar bulunur. Haricinde yüzey pürüzsüz bir görünümündedir. Ancak patina tabakası üzerindeki rastgele yapılmış kazımlar nedeniyle tasvirlerin tespiti çok zordur. Siyah, açık sarı, gri ve kahverengi renk tonlarında patina tabakası görülmektedir. Yüzeyde yedi tasvir görülmüştür (Env. numarası: AD-II.14).

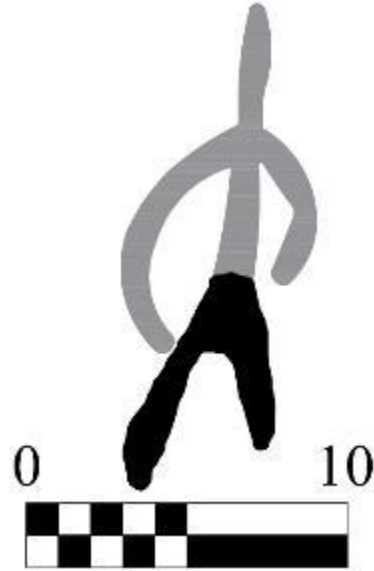

Fot. 535: AD-II.14 env. numaralı pano

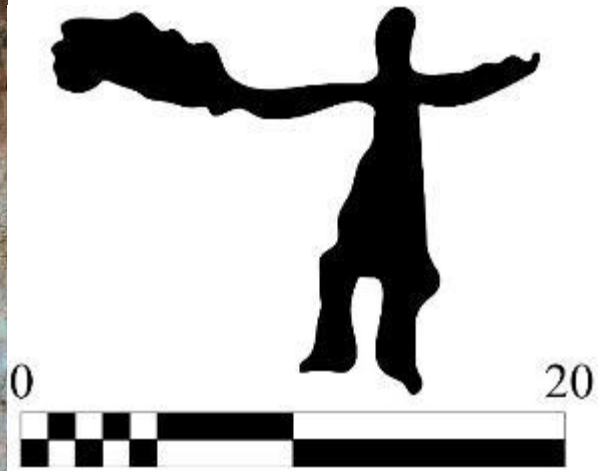
Çiz. 525: AD-II.14 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 14.1: Baş kısmı gövdesiyle birlikte aynı çizgiyi paylaşarak sivri biçimde çizilmiş, ellerini beline doğru indiren insan tasviridir. Panonun yukarı orta kenarındaki figürün gövdesi kazıma tekniğiyle, kolları ve bacakları nokta vuruş tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-II.14.1).

Fot. 536: AD-II.14.1 env. numaralı tasvir Çiz. 526: AD-II.14.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 14.2: Baş ve boyun kısmı belirgin, kolları iki yana yatay biçimde açık olan insan tasviri sol elinde oval bir nesne taşımaktadır. Sağ kolu dirsekten itibaren kırılarak yukarıya kalık verilmiştir. Nokta vuruş tekniğinde uygulanmıştır (Env. numarası: AD-II.14.2).

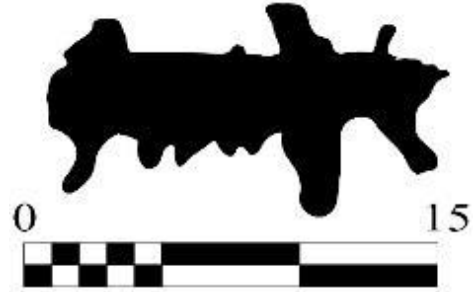
Fot. 537: AD-II.14.2 env. numaralı tasvir

Çiz. 527: AD-II.14.2 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 14.3: Türü tespit edilemeyen tanımlanmamış hayvan tasviri yüzeyin orta bölümündedir. Nokta vuruş tekniğiyle yapılan hayvanın gövde ve arka bacakları görülebilmektedir. Boyun kısmı da belirgindir ancak diğer uzuvları tamamlanmamıştır (Env. numarası: AD-II.14.3).

Fot. 538: AD-II.14.3 env. numaralı tasvir

Çiz. 528: AD-II.14.3 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 14.4: Yüzeyin sağ kenarında konumlanan, dikey bir hat üzerinden çıkarak simetrik sayılabilecek “V” şeklindeki çizgilerden müteşekkil tasvir ağaç/bitki olarak tanımlanmıştır. Kazıma tekniğinde çizgilerin yoğun biçimde hakkedilmesiyle meydana getirilmiştir. (Env. numarası: AD-II.14.4).

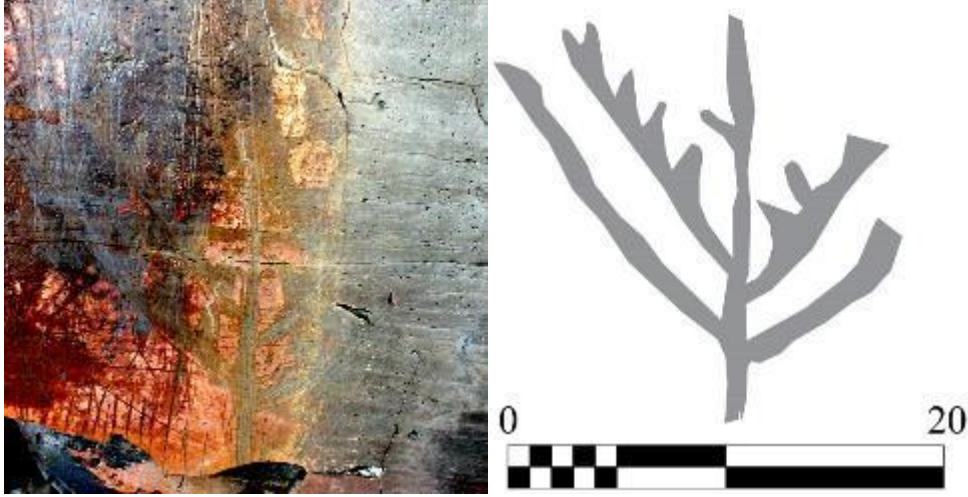

Fot. 539: AD-II.14.4 env. numaralı tasvir

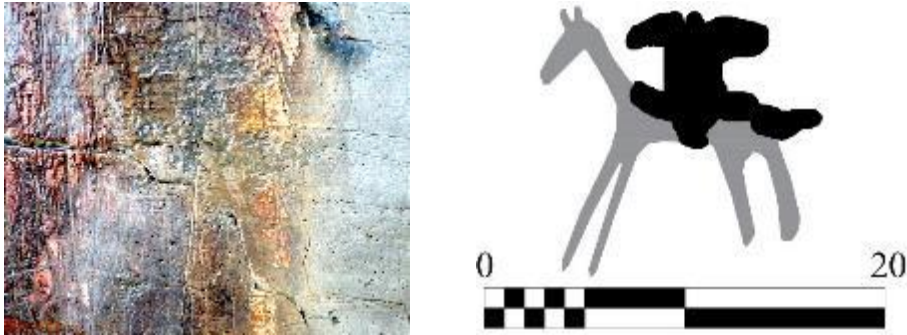
Çiz. 529: AD-II.14.4 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 14.5: Kaya yüzeyinin sağ aşağı kenarındaki şekil dikey bir kontur üzerinden çıkan “V” şeklini andıran çizgilerden oluşur. Ağaç/bitki olarak adlandırılan betimlemenin dalları üzerinde yapraklarını temsilen yapıldığını düşündüğümüz üçgen formlu çıkıntılar bulunmaktadır (Env. numarası: AD-II.14.5).

Fot. 540: AD-II.14.5 env. numaralı tasvir Çiz. 530: AD-II.14.5 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 14.6: Baş kısmı tespit edilemeyen insan figürünün kolları iki yanan açıktır ve sol bacağı belirgin verilmiştir. Bindiği hayvanın baş, boyun, bacak, kuyruk gibi özellikleri nedeniyle at olduğu düşünülebilir. Süvari olarak tanımlanan figür sola yönelmiştir. Atın gövdesi ve binicinin tüm hatları nokta vuruş tekniğindeyken, atın baş, boyun ve bacaklarında kazıma tekniği kullanılmıştır (Env. numarası: AD-II.14.6).

Fot. 541: AD-II.14.6 env. numaralı tasvir Çiz. 531: AD-II.14.6 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 14.7: Sağ tarafta baş ve boynu görülen binek hayvanı olabilecek figürün bacakları koşar vaziyettedir. Arka bacakları da kırık vaziyette ve kuyruğu kısa tutulmuştur. Sirtında taşıdığı binicinin kolları dirsekten sonrası yukarıya kalkacak biçimde iki yana açık verilmiştir. Baş kısmı yuvarlaktır ve etrafa dağılan görünümde kazıma çizgilere sahiptir. El parmakları çizgilerle verilmek istenen figür süvari olarak tanımlanabilir. (Env. numarası: AD-II.14.7).

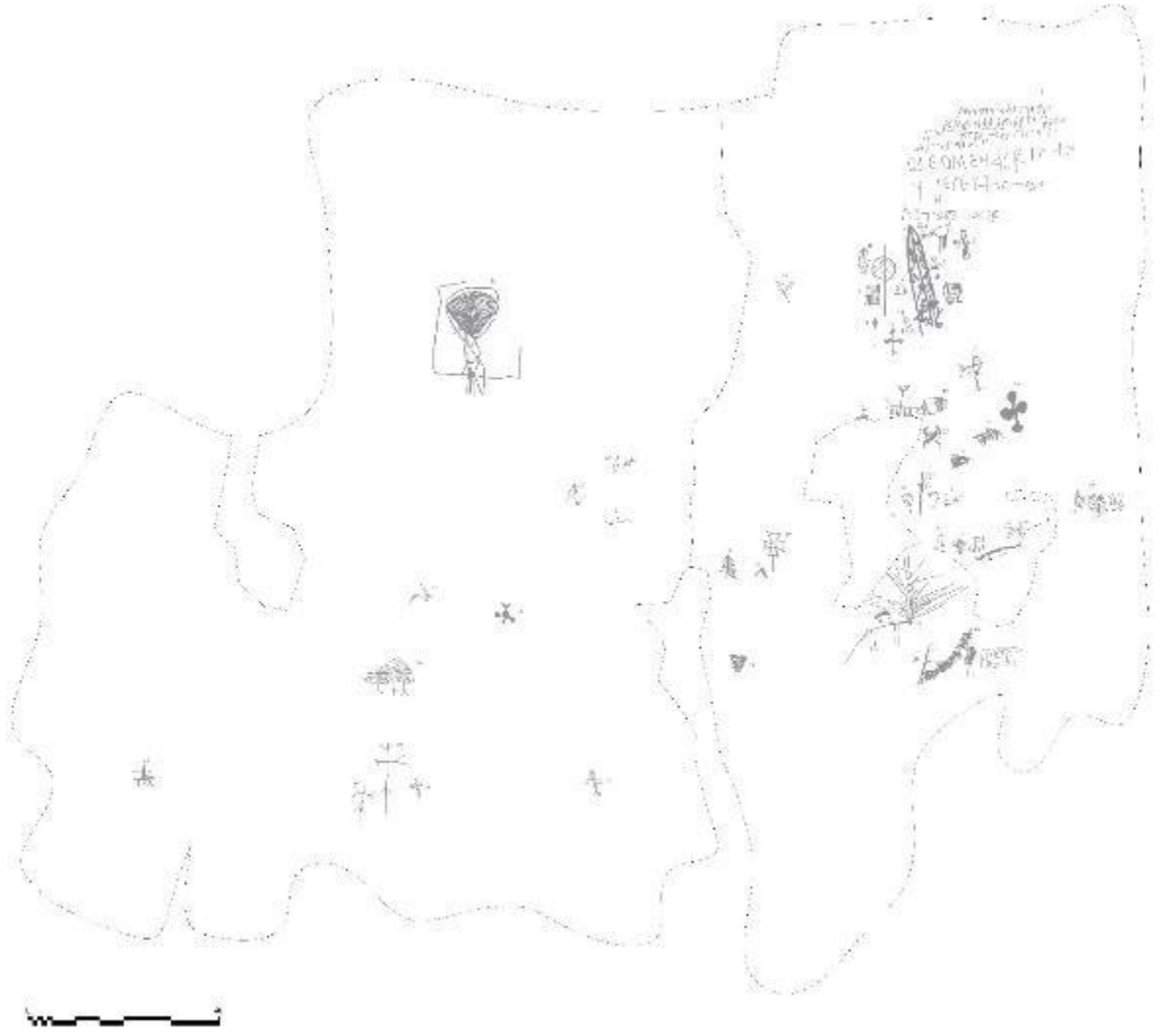
Fot. 542: AD-II.14.7 env. numaralı tasvir

Çiz. 532: AD-II.14.7 env. numaralı tasvirin çizimi

15 Numaralı pano: Ana kaya seviyesinden başlayan pano 240x230 cm. ölçülerindedir. Kaya yüzeyinde alg-liken tabakaları mevcuttur. Bununla birlikte yüzeyde çatlaklar, kırık alanlar ve kabuk şeklinde dökülmeler görülmektedir. Sağ orta kısımda büyük bir yüzey dökülmesi tespit edilebilmektedir. Yüzeyde rastgele yapılmış çizgiler ve patina tabakası nedeniyle betimlemelerin ayrımı güçlükle gerçekleştirilmiştir. Siyah, açık sarı, gri ve kahverengi, pembe renk tonlarında patina tabakası görülmektedir. Yüzeyde atmış bir tasvir görülmüştür (Env. numarası: AD-II.15).

Fot. 543: AD-II.15 env. numaralı pano

Çiz. 533: AD-II.15 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 15.1: Kaya yüzeyinin sağ yukarı kenarındaki çeşitli çizgilerden oluşan şekil dokuz satırlık bir yazıt gibi görünmektedir. İçerisinden seçilebilen sözcük öbeklerine istinaden transkripsiyon önerisi şu şekildedir;

3. sat.: Ἰγνᾶτις (okunuşu: Ignatis) kişi ismi,

4. sat.: ἅγιον (okunuşu: Hagion), “kutsal, aziz”,

7. sat.: ὑπὲρ εὐχῆς (hyper eukhes) “adak için, adak olarak”,

9. sat: muhtemelen Ἰωσιφ (Iosif) “Yusuf”¹⁵⁰. (Env. numarası: AD-II.15.1).

Fot. 544: AD-II.15.1 env. numaralı tasvir

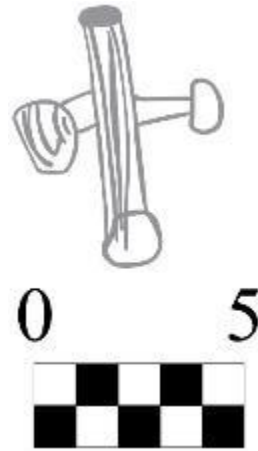
¹⁵⁰ Transkripsiyon önerisi için Akdeniz Üniversitesi Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Fatih ONUR’a müteşekkirimiz.

ΜΗΝΗΜΑ ΑΡΤΗΟΥ
 ΚΙΛΑΦΝΟΔΟΥΛΟΡΤΟ ΔΕΟΧ
 ΙΓΝΑΤΙΚ ΚΡΕΛΥΤΟΥ ΠΙΙ ΠΙΙ
 ΦΓΙΟΝΗΜΙ
 ΟΔΕΟΜΕΝΑΣΚΙΛΗΝ
 ΥΠΙΕΡΕΥΖΗΣΤΟΔΟ
 Η
 ΛΟΤΟΦΟ ΠΟΣΙΦ

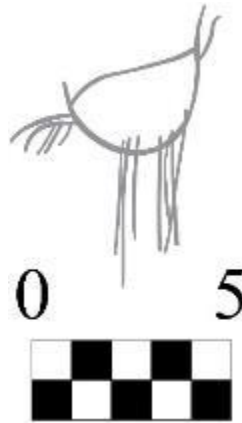
Çiz. 534: AD-II.15.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 15.2: Yatay ve dikey olarak birbirini kesen kartuş biçimindeki şekillerin uç kısımları daire şeklinde bitmektedir. Panonun sağ yukarı kenarındaki tasvir kazıma tekniğinde meydana getirilen haç olarak tanımlanmıştır. (Env. numarası: AD-II.15.2).

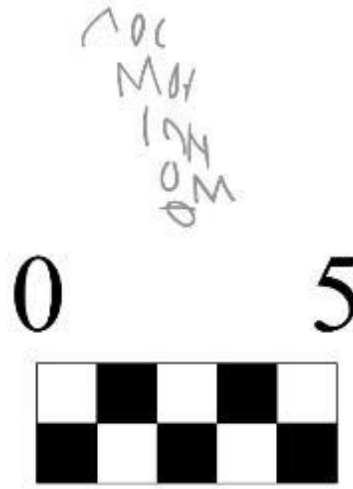
Fot. 545: AD-II.15.2 env. numaralı tasvir Çiz. 535: AD-II.15.2 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 15.3: Kaya yüzeyinin sağ yukarı kenarındaki tasvir mahiyetini adlandıramadığımız şekiller içerisinde tanımlanmıştır. Yarım daireye yakın bir formdan çıkan çeşitli çizgilerden oluşmaktadır (Env. numarası: AD-II.15.3).

Fot. 546: AD-II.15.3 env. numaralı tasvir Çiz. 536: AD-II.15.3 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 15.4: Yukarıdan aşağıya iki, soldan sağa beş satırdan oluşan yazıt biçimindeki şekillerden oluşan betimleme kazıma tekniğindedir. Herhangi bir transkripsiyon önerisi bulunmamaktadır (Env. numarası: AD-II.15.4).

Fot. 547: AD-II.15.4 env. numaralı tasvir Çiz. 537: AD-II.15.4 env. numaralı tasvirin çizimi

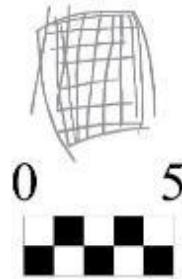
Tasvir 15.5: Yukarı doğru incelen dikine ikiye ayrılmış üçgenvari/üçgenimsi şeklin iki yanına dikey olarak bazı harfler yazıldığı görülmektedir. Şekil bu biçimiyle yüzeyinde yazıtlar bulunan dikilitaşları andırmaktadır. Harflerin birkaçı şeklin aşağısına da devam eder. İçerisinden seçilebilen sözcük öbeklerine istinaden okuma önerisi şu şekildedir; -Yukarıdan aşağıya “Ey efendi (İsa) bizi koru” gibi bir ifade olabilir¹⁵¹. (Env. numarası: AD-II.15.5).

Fot. 548: AD-II.15.5 env. numaralı tasvir Çiz. 538: AD-II.15.5 env. numaralı tasvirin çizimi

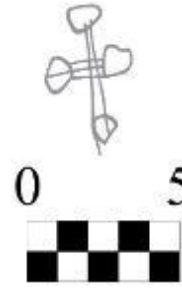
¹⁵¹ Transkripsiyon önerisi için Akdeniz Üniversitesi Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Fatih ONUR'a müteşekkirimiz.

Tasvir 15.6: Yatay ve dikey olarak paralel çizgilerin birbirini keserek oluşturduğu kareye yakın şekil panonun sağ yukarı kısmında bulunmaktadır. Kazıma tekniğindeki betimleme ağ/tuzak/kafes/engel olarak adlandırılmıştır (Env. numarası: AD-II.15.6).

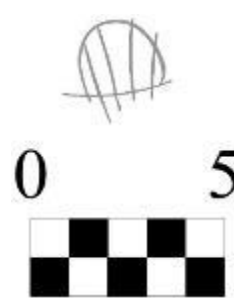
Fot. 549: AD-II.15.6 env. numaralı tasvir Çiz. 539: AD-II.15.6 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 15.7: Şekil panonun sağ yukarı kenarına çizilmiş, uç kısımları daireye yakın formlarla sonlanan yatay ve dikey olarak birbirini kesen iki konturlu çizgiden meydana gelen haçtır. (Env. numarası: AD-II.15.7).

Fot. 550: AD-II.15.7 env. numaralı tasvir Çiz. 540: AD-II.15.7 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 15.8: Yüzeyin sağ yukarı bölümündeki yarım yay şeklidir. Yayın dışından içine doğru dikine çizilmiş dört kazıma çizgi bulunmaktadır. Bu görüntüsüyle tuzak/kafes/ağ/engel olarak isimlendirilmiştir (Env. numarası: AD-II.15.8).

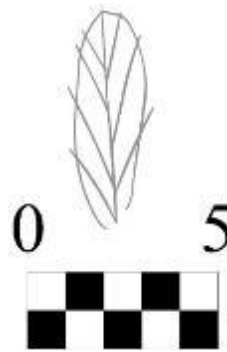
Fot. 551: AD-II.15.8 env. numaralı tasvir Çiz. 541: AD-II.15.8 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 15.9: Kaya yüzeyinin sağ yukarı kenarındaki içerisinden dikine bir çizgi geçen daireden oluşan şekil kazıma tekniğindedir. Dikine uzanan çizgi üzerinden aynı zamanda “Λ” şeklinde çizgiler aşağıdan yukarı ya doğru daire içinde kalacak biçimde çıkmaktadır (Env. numarası: AD-II.15.9).

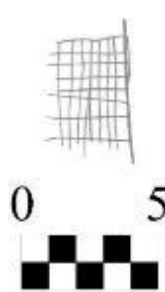
Fot. 552: AD-II.15.9 env. numaralı tasvir Çiz. 542: AD-II.15.9 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 15.10: Kaya yüzeyinin sağ yukarı bölümündeki şekil bitki/ağaç/yaprak olarak tanımlanmıştır. Kazıma tekniğinde meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-II.15.10).

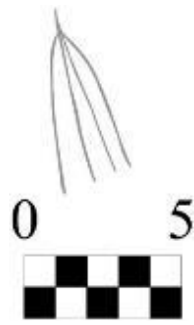
Fot. 553: AD-II.15.10 env. numaralı tasvir Çiz. 543: AD-II.15.10 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 15.11: Yüzeyin sağ bölümündeki birbirine paralel yatay ve dikey çizgilerin yaklaşık doksan derecelik açıyla birbirini kesmesiyle meydana gelen geometrik şekil ağ/kafes/tuzak olarak adlandırılmıştır. Kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-II.15.11).

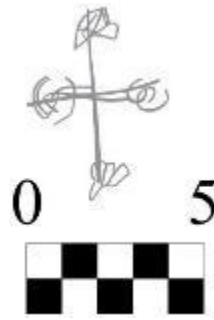
Fot. 554: AD-II.15.11 env. numaralı tasvir Çiz. 544: AD-II.15.11 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 15.12: Dört kazıma çizgi yukarıya doğru uzatılarak tek noktada birleştirilmiştir. Şekil yüzeyin sağ orta bölümünde yer alır. Tasvir ağ/kafes/tuzak/engel şeklinde tanımlanabilir (Env. numarası: AD-II.15.12).

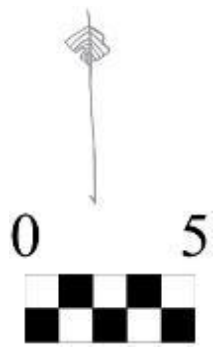
Fot. 555: AD-II.15.12 env. numaralı tasvir Çiz. 545: AD-II.15.12 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 15.13: Yüzeyin sağ kısmındaki dikey ve yatay olarak kazınmış iki doğrunun uç kısımlarının daire şeklinde verilmesiyle oluşturulan betimleme haç olarak tanımlanmıştır (Env. numarası: AD-II.15.13).

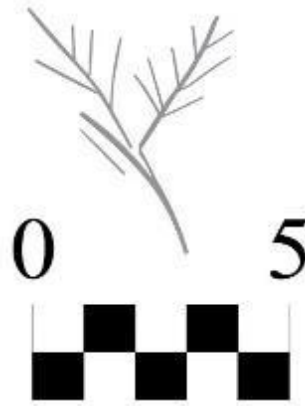
Fot. 556: AD-II.15.13 env. numaralı tasvir Çiz. 546: AD-II.15.13 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 15.14: Panonun sağ yukarı kısmındaki ok tasviridir. Telek kısmı yukarıda kalmaktadır ve belirgindir. Şeklin hatları kazınarak yapılmıştır (Env. numarası: AD-II.15.14).

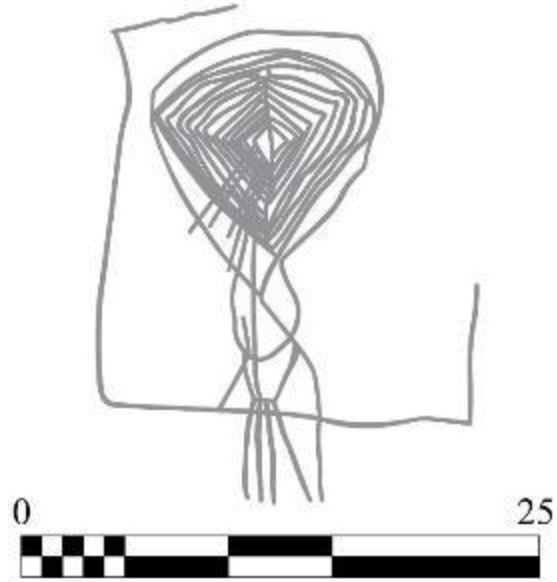
Fot. 557: AD-II.15.14 env. numaralı tasvir Çiz. 547: AD-II.15.14 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 15.15: Başı ve boynuzlarının şekli hareketle tamamlanmamış geyik tasviri olarak tanımlanan tasvir panonun orta bölümünde konumlanır. Kazıma tekniğindeki hayvanın başı ve boynuzları dışındaki uzuvları nokсандır (Env. numarası: AD-II.15.15).

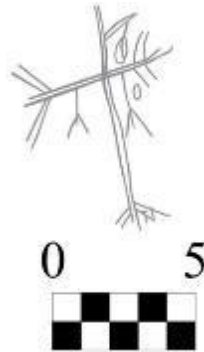
Fot. 558: AD-II.15.15 env. numaralı tasvir Çiz. 548: AD-II.15.15 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 15.16: Panonun sol yukarı kenarındaki tasvir en içte bir eşkenar dörtgen ve bu dörtgenin dışı doğru katmanlar halinde açılmasıyla oluşturulmuştur. Merkezdeki eşkenar dörtgeni ortalayarak aşağıya uzanan dikey bir çizgi bulunur. Aşağı kısmında ise iki boğum formunda uzantılara sahiptir. Tasvirin göğe yükselen bir görünümü bulunmaktadır (Env. numarası: AD-II.15.16).

Fot. 559: AD-II.15.16 env. numaralı tasvir Çiz. 549: AD-II.15.16 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 15.17: Kaya yüzeyinin sağ orta kenarında yatay ve dikey çizgilerin birbirini yaklaşık doksan derecelik açıyla kesmesinden oluşan dört kollu ve uç kısımları çatallanarak sonlanan haç şeklindedir. Yataydaki kollardan birer kaz ayağı formunda şekil sarkan haç kazıma tekniğiyle oluşturulmuştur (Env. numarası: AD-II.15.17).

Fot. 560: AD-II.15.17 env. numaralı tasvir

Çiz. 550: AD-II.15.17 env. numaralı tasvirin çizimi

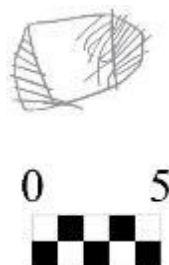
Tasvir 15.18: Yatay ve dikey ekseninde birbirini dik açıyla kesen hatlardan oluşan kollar dairesel formda sonlanmaktadır. Haç olarak tanımlanan tasvir panonun orta bölümündedir ve tekrarlanan kazıma çizgilerden oluşturulmuştur (Env. numarası: AD-II.15.18).

Fot. 561: AD-II.15.18 env. numaralı tasvir

Çiz. 551: AD-II.15.18 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 15.19: Oval bir alanın iç parçaya ayrılarak kenardaki kısımlarının içinin taranmasıyla oluşturulan şekil ağ/tuzak/kafes olarak adlandırılmıştır. Panonun sağ orta bölümündeki şekil kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-II.15.19).

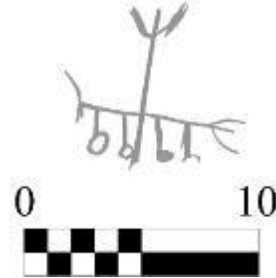
Fot. 562: AD-II.15.19 env. numaralı tasvir

Çiz. 552: AD-II.15.19 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 15.20: Panonun orta kesimindeki binicisi stilize biçimde kolları havaya kalkık süvari figürüdür. Baş, toynak ve kuyruk gibi fiziksel özelliklerinden hareketle at olarak tanımlanan tasvirin yönü sola dönüktür. Bacakları daire şeklinde toynaklı ve kuyruğu çatallanarak nihayetlendirir. Kazıma tekniğindeki çizgileri benzer örneklerine göre oldukça kalındır (Env. numarası: AD-II.15.20).

Fot. 563: AD-II.15.20 env. numaralı tasvir

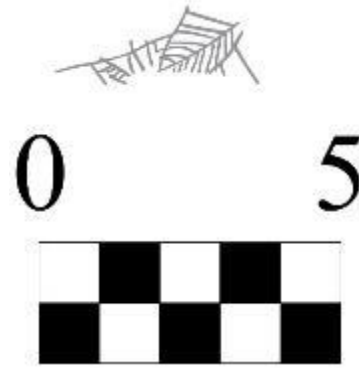

Çiz. 553: AD-II.15.20 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 15.21: Hayvan tasviri panonun orta kısmında konumlanmaktadır. Gövdesi üzerinde taramalardan oluşan desenler ve sırt kısmından çıkan diken görünümlü çizgiler hayvanın kirpi olabileceğini düşündürür. Kaya yüzeyinin kırılması sebebiyle başı ve ön bacakları tespit edilemeyen tasvir kazıma tekniğidir (Env. numarası: AD-II.15.21).

Fot. 564: AD-II.15.21 env. numaralı tasvir

Çiz. 554: AD-II.15.21 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 15.22: Baş ve ağız kısmının şekli, gövdesindeki desenler ve sırtından çıkan diken görünümlü çentiklerden hareketle kirpi olarak isimlendirilen hayvan panonun sağ orta kenarında bulunmaktadır. Kazıma tekniğinde sağa dönük biçimde verilen hayvanın arka bacaklarından biri eksiktir (Env. numarası: AD-II.15.22).

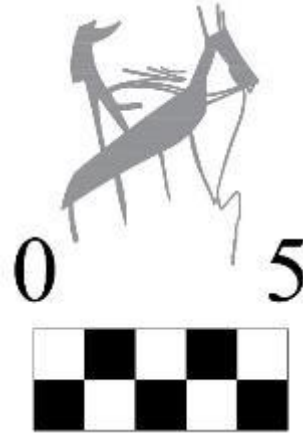

Fot. 565: AD-II.15.22 env. numaralı tasvir

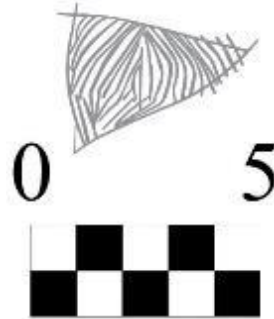
Çiz. 555: AD-II.15.22 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 15.23: Baş, kulak, ağız şekli, boyun ve gövde özellikleri sebebiyle at olarak tanımlanan tasvirin sırtında, ayağa kalkmış bir kısmı kaya yüzeyindeki dökülme nedeniyle tespit edemediğimiz binicisi görülmektedir. Bir kolunu görebildiğimiz binici atın yularını tutmaktadır. Kaya yüzeyinin orta sağ kısmında konumlanan süvari tasviri sağa dönük kazıma tekniğidir (Env. numarası: AD-II.15.23).

Fot. 566: AD-II.15.23 env. numaralı tasvir Çiz. 556: AD-II.15.23 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 15.24: Üçgene benzeyen şeklin iç kısmının tarama çizgilerle doldurulmasıyla oluşan geometrik form, kaya sathının ortasında bulunmaktadır. Tuzak/ağ/kafes olarak tanımlanmıştır (Env. numarası: AD-II.15.24).

Fot. 567: AD-II.15.24 env. numaralı tasvir

Çiz. 557: AD-II.15.24 env. numaralı tasvirin çizimi

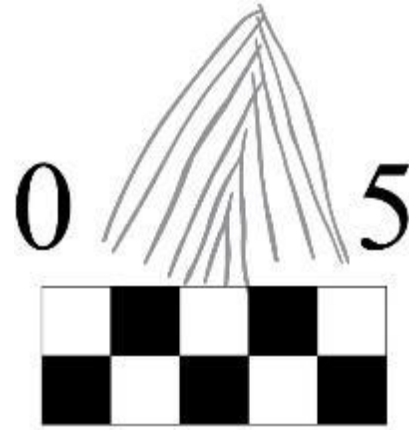
Tasvir 15.25: Hemen solundaki şekiller gibi yazıt olma ihtimali bulunan çizimler yüzeyin sağ orta kenarına konumlanır. Kazıma tekniğindedir. Okuma önerisi gerçekleştirilememiştir (Env. numarası: AD-II.15.25).

Fot. 568: AD-II.15.25 env. numaralı tasvir

Çiz. 558: AD-II.15.25 env. numaralı tasvirin çizimi

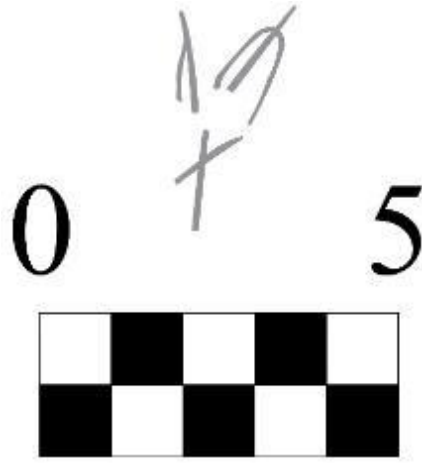
Tasvir 15.26: İç içe verilen ve içe doğru boyut olarak küçülen üçgen benzeri şekillerden oluşan tasvir panonun sağ orta kenarındadır. Tuzak/ağ/kafes/engel olarak tanımlanmıştır. Teknik olarak kazıma kullanılmıştır (Env. numarası: AD-II.15.26).

Fot. 569: AD-II.15.26 env. numaralı tasvir

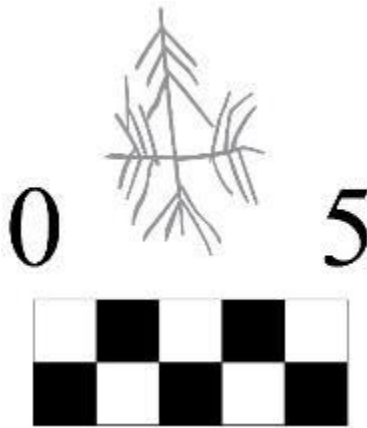
Çiz. 559: AD-II.15.26 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 15.27: Harfe benzeyen şekillerin yazıt olma ihtimali bulunmaktadır. Panonun sağ orta kenarında yer alan harfler için okuma önerisi bulunmamaktadır (Env. numarası: AD-II.15.27).

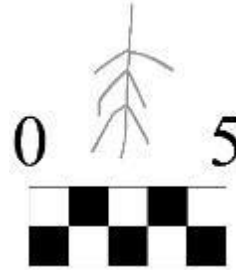
Fot. 570: AD-II.15.27 env. numaralı tasvir Çiz. 560: AD-II.15.27 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 15.28: Yön damgası olarak tanımlanan şekil yüzeyin sağ kenarında birbirini dik açıyla kesen iki doğrunun uç kısımlarına eklenen kazıma çizgilerden oluşmaktadır. Üst kola ait üç sıra ters “V” formunda çizgi ok ucu şeklini hatırlatarak yukarıyı işaret eder bir görünümündedir. Diğer kollardaki üç sıra halinde çizgiler ise çizgilerin birleştiği şeklin merkezini işaret etmektedir (Env. numarası: AD-II.15.28).

Fot. 571: AD-II.15.28 env. numaralı tasvir Çiz. 561: AD-II.15.28 env. numaralı tasvirin çizimi

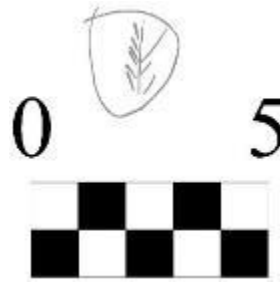
Tasvir 15.29: Yüzeyin sağ orta kenarındaki dikey bir çizgi üzerinden ters “V” formuna yakın şekilde çizgilerin kazınmasından müteşekkil bitki/ağaç tasviridir (Env. numarası: AD-II.15.29).

Fot. 572: AD-II.15.29 env. numaralı tasvir

Çiz. 562: AD-II.15.29 env. numaralı tasvirin çizimi

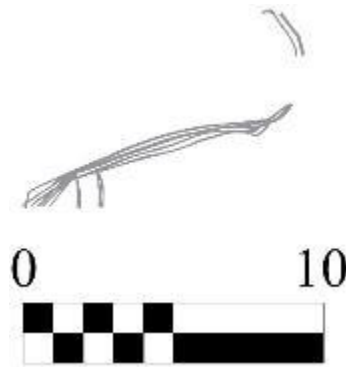
Tasvir 15.30: Dairevi bir alan içerisindeki dikey bir çizgi üzerinden sola doğru yukarı yönlü kazınarak verilmiş birbirini takip eden çizgilerinden oluşan şekil tamamlanmamış bitki/ağaç şeklinde tanımlanmıştır (Env. numarası: AD-II.15.30).

Fot. 573: AD-II.15.30 env. numaralı tasvir

Çiz. 563: AD-II.15.30 env. numaralı tasvirin çizimi

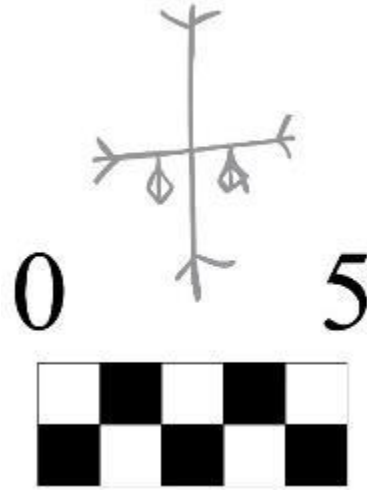
Tasvir 15.31: Boynuzlarının şeklinden keçi olarak tanımlanan hayvan yüzeyin sağ orta kenarında yer almaktadır. Tasvirin baş kısmı, bacaklarının bir kısmıyla kuyruğunun bittiği noktalar kaya yüzeyinin dökülmesi nedeniyle tahrip olmuştur. Sağa yönelen hayvanın çizgileri kazınarak hakkedilmiştir (Env. numarası: AD-II.15.31).

Fot. 574: AD-II.15.31 env. numaralı tasvir

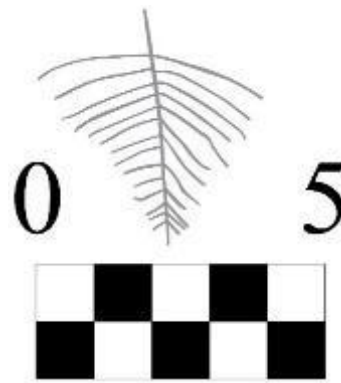
Çiz. 564: AD-II.15.31 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 15.32: Şekil eşmerkezden aralarında doksan derecelik açılar bulunan dört çizgiden oluşur. Kaya sathının orta sağ kısmındaki şeklin yatay olan kollarından aşağıya iki dairevi formda nesne sarkmaktadır. Şeklin tüm kolları çatallanarak sonlanır. Kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-II.15.32)

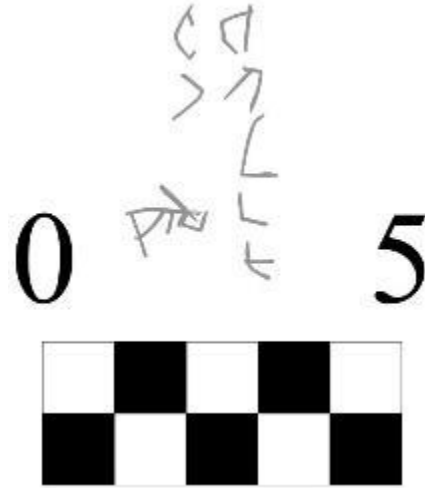
Fot. 575: AD-II.15.32 env. numaralı tasvir Çiz. 565: AD-II.15.32 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 15.33: Bitki/ağaç olarak tanımlanan betimleme panonun orta sağ bölümündedir. Dikey bir çizgi üzerinden çıkan “Λ” formundaki aşağıdan yukarıya doğru birbirini takip ederek uzayan çizgilerden oluşmaktadır. Kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-II.15.33).

Fot. 576: AD-II.15.33 env. numaralı tasvir Çiz. 566: AD-II.15.33 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 15.34: Yukarıdan aşağıya doğru iki sıra halindeki şekillerin yazıt olması muhtemeldir. (Env. numarası: AD-II.15.34).

Fot. 577: AD-II.15.34 env. numaralı tasvir Çiz. 567: AD-II.15.34 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 15.35: Aşağıdan yukarıya doğru iki sıra halindeki şekiller yazıt biçimindeki harflere benzemektedir. (Env. numarası: AD-II.15.35).

Fot. 578: AD-II.15.35 env. numaralı tasvir Çiz. 568: AD-II.15.35 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 15.36: Panonun sağ orta bölümündeki bir grup şekil yazıt olarak tanımlanmıştır (Env. numarası: AD-II.15.36).

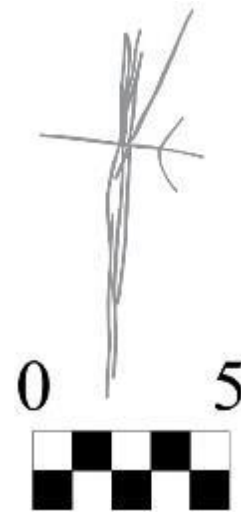
Fot. 579: AD-II.15.36 env. numaralı tasvir

Çiz. 569: AD-II.15.36 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 15.37: Şekil panonun orta bölümündedir. Yatay ve dikey iki doğrunun birbirini doksan derecelik açıyla kesmesinden müteşekkildir. Kazınarak yapılmıştır (Env. numarası: AD-II.15.37).

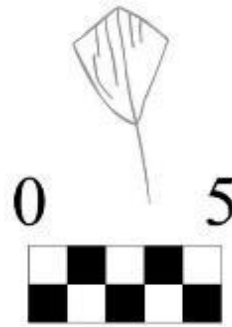

Fot. 580: AD-II.15.37 env. numaralı tasvir

Çiz. 570: AD-II.15.37 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 15.38: Eşkenar dörtgeni andıran şekil panonun orta sağ bölümündedir. Ortasından dikine geçen bir çizgi dörtgeni iki dik üçgene ayırarak aşağıya doğru devam eder. Üçgenlerin iç kısmı çentik şeklinde kazıma çizgilere sahiptir. Tuzak ağ kafes olarak kazındığını söyleyebiliriz. Tasvirin çizgileri kazınarak belirginleştirilmiştir (Env. numarası: AD-II.15.38).

Fot. 581: AD-II.15.38 env. numaralı tasvir Çiz. 571: AD-II.15.38 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 15.39: Malta haçı¹⁵² olarak tanımlanan şekil panonun orta kısmında bulunmaktadır. Aşağıya uzanan kolundan çıkan kalın bir çizgi görülmektedir. Kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-II.15.39).

Fot. 582: AD-II.15.39 env. numaralı tasvir

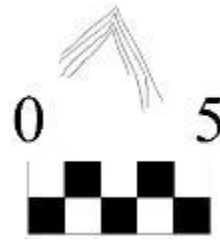
Çiz. 572: AD-II.15.39 env. numaralı tasvirin çizimi

¹⁵² Celâl Esad Arseven, "Haç", Sanat Ansiklopedisi, Milli Eğitim Basımevi, c. 2, İstanbul 1965b, s. 669-670; Oliver Nicholson, "Cross, Relic of the True", The Oxford Dictionary of Late Antiquity, Ed., Oxford University Press, c. 1, Oxford 2018, s. 434.

Tasvir 15.40: Kaya sathının orta aşağı kısmındaki tasvir aşağıdan yukarıya doğru birbirini takip eden “Λ” biçimindeki bir sıra çizgiden meydana gelmiştir. Tuzak/ağ/kafes/engel olarak adlandırılmıştır. Çizgiler kazınarak hakkedilmiştir (Env. numarası: AD-II.15.40).

Fot. 583: AD-II.15.40 env. numaralı tasvir

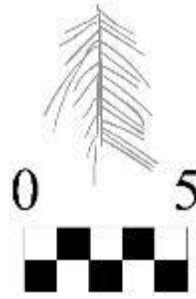

Çiz. 573: AD-II.15.40env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 15.41: Kaya yüzeyinin orta aşağı bölümündeki dikey bir çizgi üzerinden ters “V” şeklindeki çizgilerden oluşan ve ağaç/bitki olarak tanımlanan tasvir kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-II.15.41).

Fot. 584: AD-II.15.41 env. numaralı tasvir

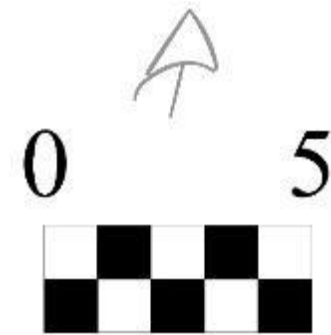

Çiz. 574: AD-II.15.41 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 15.42: Panonun orta bölümündeki ok şeklindedir. Temren kısmı yukarıya bakmaktadır. Kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-II.15.42).

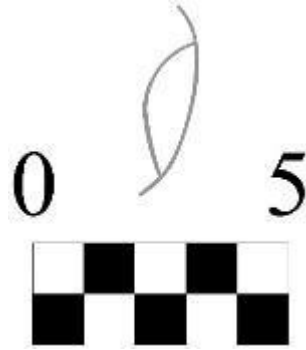

Fot. 585: AD-II.15.42 env. numaralı tasvir

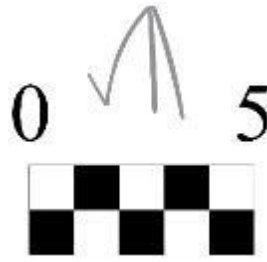
Çiz. 575: AD-II.15.42 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 15.43: Kaya yüzeyinin orta kısmındaki yay betimlemesidir. Uç kısımlarının içe dönük şekli nedeniyle kompozit yay olduğu düşünülmektedir. Kazıma tekniğindeki yay sola dönüktür (Env. numarası: AD-II.15.43).

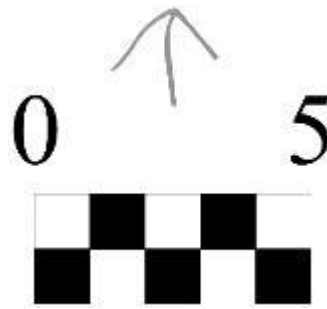
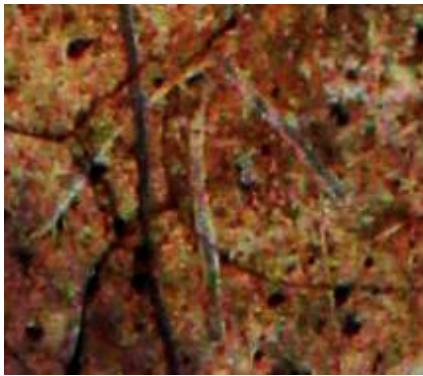
Fot. 586: AD-II.15.43 env. numaralı tasvir Çiz. 576: AD-II.15.43 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 15.44: Kazıma tekniğiyle oluşturulan kaz ayağı formundaki şekil panonun orta bölümünde konumlanır. (Env. numarası: AD-II.15.44).

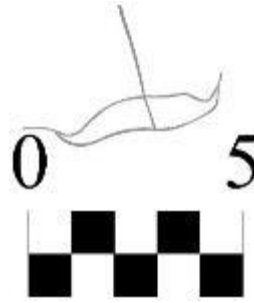
Fot. 587: AD-II.15.44 env. numaralı tasvir Çiz. 577: AD-II.15.44 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 15.45: Yüzeyin orta kısmındaki kaz ayağı formundaki bir başka tasvirdir. Kazınarak yapılmış şeklin damga olması muhtemeldir (Env. numarası: AD-II.15.45).

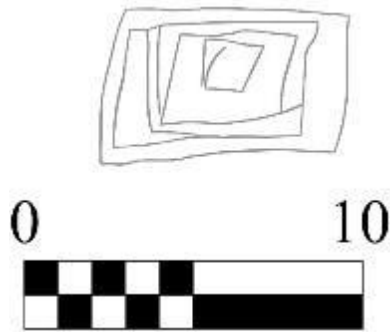
Fot. 588: AD-II.15.45 env. numaralı tasvir Çiz. 578: AD-II.15.45 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 15.46: Ok-yay olarak tanımlanan betimleme panonun orta bölümündedir. Kazınarak yapılmış tasvirin uç kısımlarının içe dönük olması kompozit yay olduğunu düşündürmektedir ve yukarıya dönüktür (Env. numarası: AD-II.15.46).

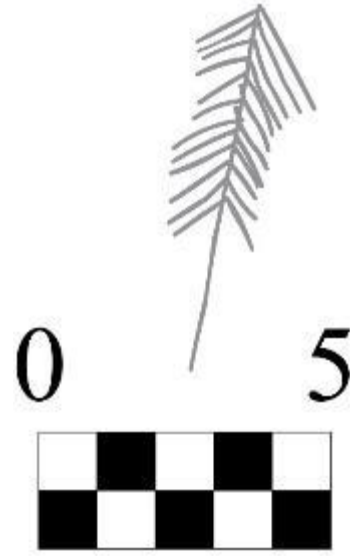
Fot.589: AD-II.15.46 env. numaralı tasvir Çiz. 579: AD-II.15.46 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 15.47: İç içe boyut olarak küçülen üç dörtgenden oluşan geometrik şekil yüzeyin orta aşağı kesimindedir. Çizgiler oldukça yüzeyseldir ve kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-II.15.47).

Fot. 590: AD-II.15.47 env. numaralı tasvir Çiz. 580: AD-II.15.47 env. numaralı tasvirin çizimi

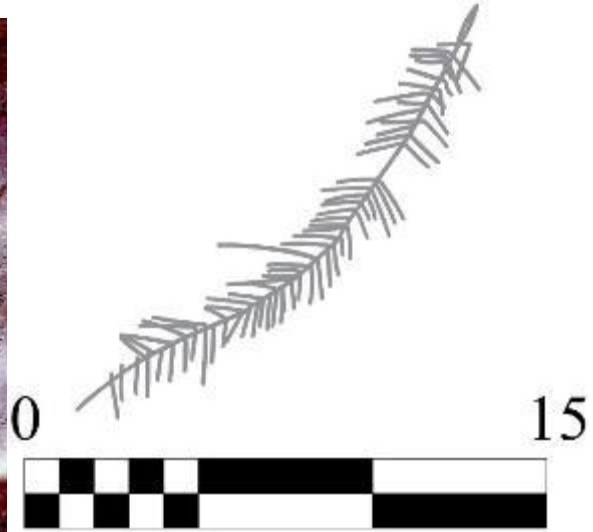
Tasvir 15.48: Bitki/ağaç olarak adlandırılan tasvir dikey bir çizgi üzerinden çıkan ters “V” şeklinde kazıma çizgilerden oluşur. (Env. numarası: AD-II.15.48).

Fot. 591: AD-II.15.48 env. numaralı tasvir

Çiz. 581: AD-II.15.48 env. numaralı tasvirin çizimi

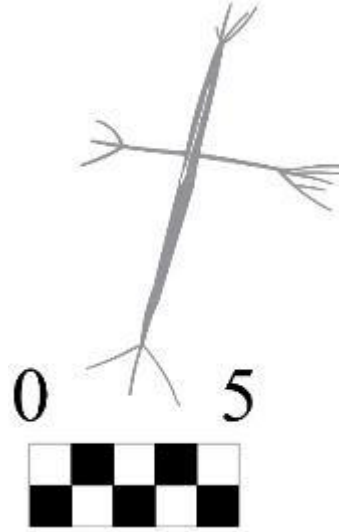
Tasvir 15.49: Sol aşağıdan sağ yukarıya doğru yüzeyde kıvrılan bir çizgi üzerinden çıkan ters “V” biçimli kazıma çizgilerden meydana gelen, kaya yüzeyinin orta aşağı alanında konumlanan ağaç/bitki tasviridir (Env. numarası: AD-II.15.49).

Fot. 592: AD-II.15.49 env. numaralı tasvir

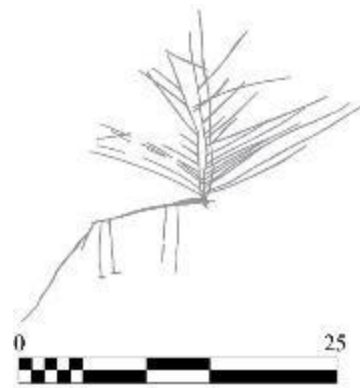
Çiz. 582: AD-II.15.49 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 15.50: Şekil panonun orta aşağı bölümünde konumlanan yatay ve dikey eksendeki iki doğrunun birbirini dik açıyla kesmesi nedeniyle haç olarak tanımlanmıştır. Dört kolunun da çatallanarak sonlandığı görülen şekil kazınarak oluşturulmuştur (Env. numarası: AD-II.15.50).

Fot. 593: AD-II.15.50 env. numaralı tasvir Çiz. 583: AD-II.15.50 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 15.51: Panonun orta aşağısındaki boynuzları dikey ve tek bir çizgi üzerinden “V” şeklinde yukarıya doğru boyut olarak kısılacak biçimde verilen hayvan geyik olarak tanımlanmıştır. Baş gövde ve bacakları basit biçimde tek çizgilerle kazınmıştır. Kazıma tekniğindeki hayvan oldukça stilizedir ve vücut hatlarının belirten çizgiler özensizdir (Env. numarası: AD-II.15.51).

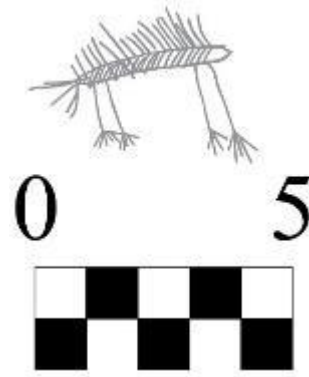
Fot. 594: AD-II.15.51 env. numaralı tasvir

Çiz. 584: AD-II.15.51 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 15.52: Panonun orta aşağı b3l3m3ndeki fig3r kazınarak meydana getirilmiştir. Y3zeyin aşağı orta kesiminde, baş kısmından başlayarak kuyruğuna kadar uzanan çentik şeklindeki dikene benzeyen uygulamalardan hareketle tasvir kirpi olarak tanımlanmıştır. G3vdesinin y3zeyinde tarama çizgiler g3r3lmektedir. Bacakları b3y3ke verilmiş çizgisel ayaklarla sonlanır. Kuyruk olduğu d3ř3n3len uzvu şaaklanarak sol tarafta kalmaktadır (Env. numarası: AD-II.15.52).

Fot. 595: AD-II.15.52 env. numaralı tasvir

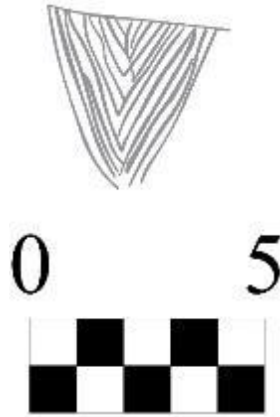

iz. 585: AD-II.15.52 env. numaralı tasvirin izimi

Tasvir 15.53: Panonun orta aşağı kısmındaki tasvir, tabanı yukarıya bakan i içe çizilmiş giderek boyut olarak k33len 3genimsi şekiller b3t3n3d3r. Ağ/kafes/tuzak/engel olarak tanımlanan şekil kazınarak hakkedilmiştir (Env. numarası: AD-II.15.53).

Fot. 596: AD-II.15.53 env. numaralı tasvir

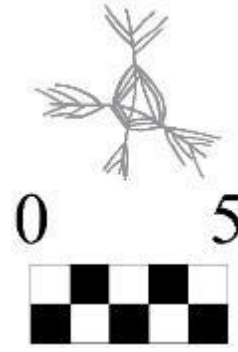

iz. 586: AD-II.15.53 env. numaralı tasvirin izimi

Tasvir 15.54: Panonun orta aşağı kısmındaki tasvir yatay ve dikey olarak iki doğrunun birbirini yaklaşık doksan derecelik açıyla kesmesinden oluşur. Dört farklı yöndeki kollar üzerinde “V-Λ->-<” formunda birbirini takip eden çizgiler kazınmıştır. Bununla birlikte merkezde üç katman şeklinde içe doğru boyut olarak küçülen, en itekinin eşkenar dörtgen formunda olduğu uygulama bulunmaktadır. Yön damgası olması muhtemel tasvir kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-II.15.54).

Fot. 597: AD-II.15.54 env. numaralı tasvir

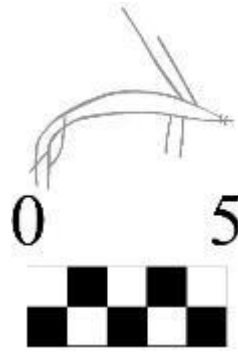

iz. 587: AD-II.15.54 env. numaralı tasvirin izimi

Tasvir 15.55: Panonun orta aşağı bölümündeki tasvir boynuzlarının şeklinden keçi olarak adlandırılmıştır. Gövdesi yay şeklindeki tasvir sola dönük ve kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-II.15.55).

Fot. 598: AD-II.15.55 env. numaralı tasvir

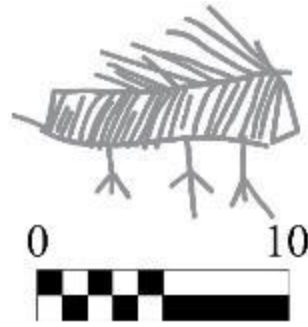

iz. 588: AD-II.15.55 env. numaralı tasvirin izimi

Tasvir 15.56: Kirpi olarak tanımladığımız hayvan tasviri panonun orta sol kısmında yer alır. Gövdesi üzerinde tarama çizgilerle desen verilmek istenmiştir. Ayrıca gövdeden yukarıya doğru çıkan diken görünümlü çentikler gövde boyunca devam etmektedir. Baş kısmı bulunmamaktadır. Üç bacağı bulunan tasvirin ayakları belirgindir. Kazıma tekniğindeki hayvanın kuyruğu solda kalmaktadır (Env. numarası: AD-II.15.56).

Fot. 599: AD-II.15.56 env. numaralı tasvir

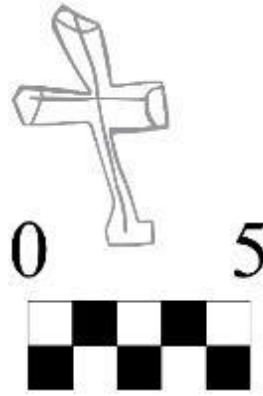

Çiz. 589: AD-II.15.56 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 15.57: Yatay ve dikey ekseninde birbirini dik açığa yakın şekilde kesen haç şeklinin uçları çatallanarak sonlanmaktadır. Haç şeklinin dış çizgilerini teğet geçecek şekilde bir konturla çevrelendiği görülmektedir (Env. numarası: AD-II.15.57).

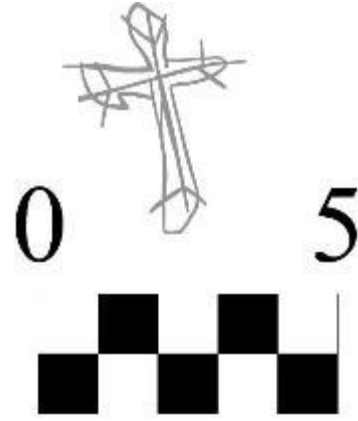

Fot. 600: AD-II.15.57 env. numaralı tasvir

Çiz. 590: AD-II.15.57 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 15.58: Şekil panonun orta aşağı kısmındadır. Kolları çatallanarak sonlanan haç şeklinin kollarının uç kısımlarına teğet geçecek şekilde bir kontur daha eklenerek haç tasvirine hacim kazandırılmıştır (Env. numarası: AD-II.15.58).

Fot. 601: AD-II.15.58 env. numaralı tasvir

Çiz. 591: AD-II.15.58 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 15.59: Yatay ve dikey düzlemde birbirini dik açığa yakın şekilde kesen iki doğrunun oluşturduğu haç şeklindedir. Doğruların birleşim noktası daire formundadır. Kolların uç kısımları çatallanan panonun sol aşağısındaki figür, kazıma tekniğiyle meydana getirilmiştir. (Env. numarası: AD-II.15.59).

Fot. 602: AD-II.15.59 env. numaralı tasvir

Çiz. 592: AD-II.15.59 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 15.60: Hemen sağ yukarisına konumlanan Şekille benzer özellikler gösteren haç Şeklidir. Çizgileri kazınarak meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-II.15.60).

Fot. 603: AD-II.15.60 env. numaralı tasvir

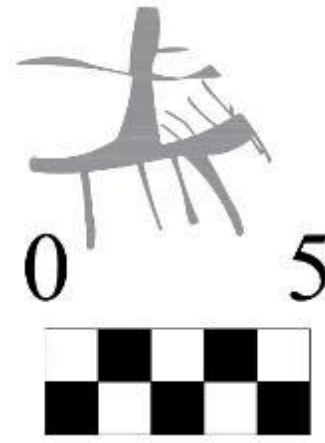

Çiz. 593: AD-II.15.60 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 15.61: Baş, boyun, gövde Şekli, yele benzeri çizgilerinden hareketle at olarak tanımlanan hayvanı sırtındaki binicisinin kolları iki yana açıktır. Sağa dönük verilen tasvir kazıma tekniğinde çizgilerin birbiri üzerinden yoğun biçimde geçirilmesinden müteşekkildir (Env. numarası: AD-II.15.61).

Fot. 604: AD-II.15.61 env. numaralı tasvir

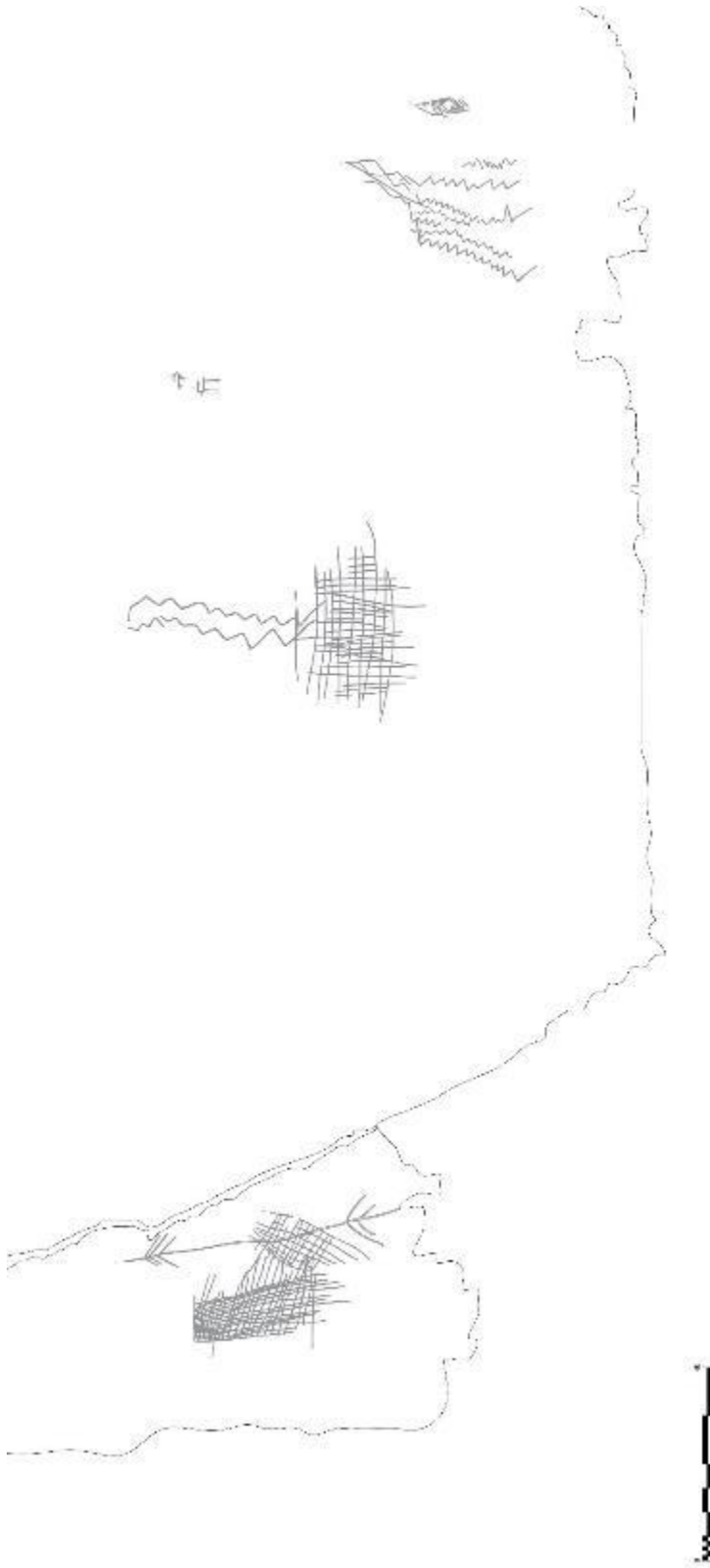

Çiz. 594: AD-II.15.61 env. numaralı tasvirin çizimi

16 Numaralı pano: Yerden 30 cm. yükseklikten başlayan pano 395x240 cm. ölçülerindedir. Kaya yüzeyinde alg-liken tabakaları nedeniyle tasvirlerin tespiti oldukça güçtür. Yine yüzeyde rastgele yapılmış çizgiler ve patina tabakası nedeniyle betimlemelerin ayrımı güçlükle gerçekleştirilmiştir. Gri, kahverengi, pembe renk tonlarında patina tabakası görülen yüzeyde toplam on tasvir tespit edilebilmiştir (Env. numarası: AD-II.16).

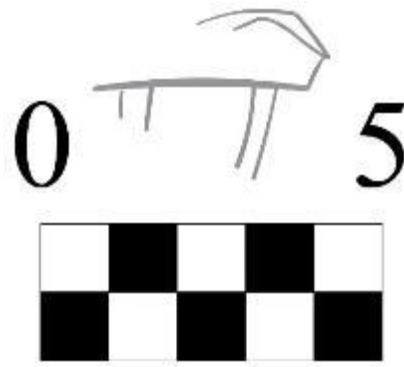

Fot. 605: AD-II.16 env. numaralı pano

Çiz. 595: AD-II.16 env. numaralı panonun çizimi

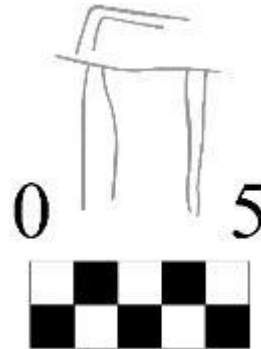
Tasvir 16.1: Panonun orta bölümündeki tasvir başından çıkan boynuzların geriye doğru yay şeklindeki formu sebebiyle keçi olarak tanımlanmıştır. Arka bacakları alg-liken tabakası altında kalmasına rağmen görülebilmektedir. Sağa dönük hayvan kazıma tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-II.16.1).

Fot. 606: AD-II.16.1 env. numaralı tasvir

Çiz. 596: AD-II.16.1 env. numaralı tasvirin çizimi

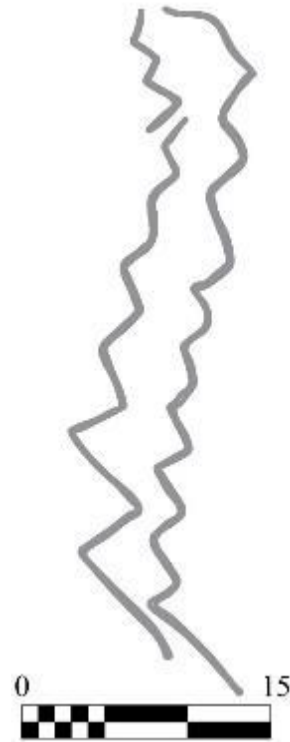
Tasvir 16.2: Baş kısmı alg-liken tabakası altında kaldığı için türünü tespit edemediğimiz, gövde, bacakları ve pano yüzeyindeki benzer örneklerden hareketle hayvan olarak adlandırılmıştır. Panoya göre sola dönük verilen hayvan kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-II.16.2).

Fot. 607: AD-II.16.2 env. numaralı tasvir

Çiz. 597: AD-II.16.2 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 16.3: Uzunlamasına çizilmiş ve zikzaklardan oluşan geometrik şekil yüzeyin orta bölümündedir. Ağ/kafes/tuzak/engel olarak isimlendirilen şekil kazıma tekniğidir (Env. numarası: AD-II.16.3).

Fot. 608: AD-II.16.3 env. numaralı tasvir

Çiz. 598: AD-II.16.3 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 16.4: Birbirine paralel çizilmiş yatay ve dikey doğruların yaklaşık doksan derecelik açılarla kesişmesinden meydana gelen geometrik şekil kaya yüzeyinin orta aşağı kesimindedir. Tuzak/ağ/kafes/engel olarak tanımlanmıştır. Hatlar kazınarak belirgin hale getirilmiştir (Env. numarası: AD-II.16.4).

Fot. 609: AD-II.16.4 env. numaralı tasvir

Çiz. 599: AD-II.16.4 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 16.5: Bitki/ağaç olarak adlandırılan dikey bir çizgi üzerinden çıkan ters “V” biçimli şekillerden oluşan betimleme kaya yüzeyinin sol aşağı kenarındadır. Dikey olarak çizilen tasvirin hatları kazınarak verilmiştir (Env. numarası: AD-II.16.5).

Fot. 610: AD-II.16.5 env. numaralı tasvir

Çiz. 600: AD-II.16.5 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 16.6: Yatay ve dikey olarak paralel çizilmiş doğruların yaklaşık doksan derecelik açılarla birbirini kesmesiyle oluşturulan ağ/tuzak/kafes benzeri geometrik şekil kaya yüzeyinin sol aşağısındadır. Kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-II.16.6).

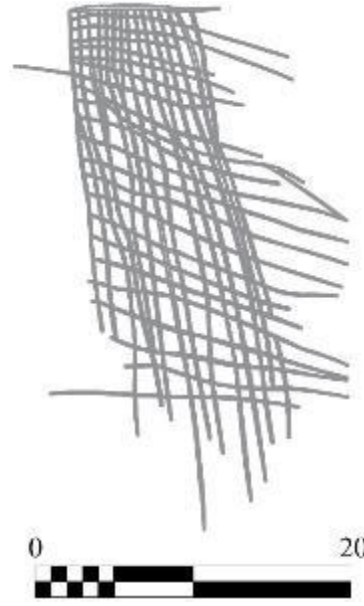
Fot. 611: AD-II.16.6 env. numaralı tasvir

Çiz. 601: AD-II.16.6 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 16.7: Hemen sağındaki ağ/kafes/tuzak biçimindeki geometrik şekille benzer özellikler gösteren tasvir kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-II.16.7).

Fot. 612: AD-II.16.7 env. numaralı tasvir

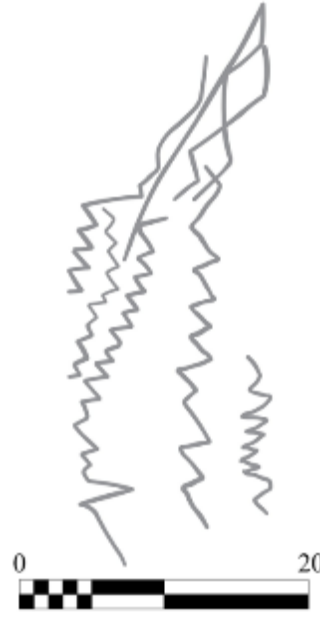

Çiz. 602: AD-II.16.7 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 16.8: Zikzak şeklindeki iki sıra çizginin dikey olarak verilmesiyle meydana gelen şekil panonun sağ aşağı bölümündedir. Şekiller tuzak/ağ/kafes/engel olarak tanımlanmıştır. Kazıma tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-II.16.8).

Fot. 613: AD-II.16.8 env. numaralı tasvir

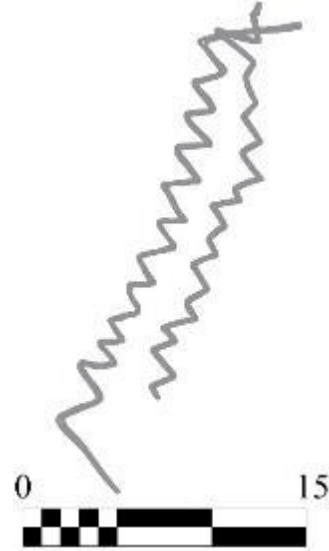

Çiz. 603: AD-II.16.8 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 16.9: Sağ tarafında kalan zikzaklardan oluşan şekille aynı özellikleri gösteren tasvir kazıma tekniğiyle meydana getirilmiştir. Şekiller engel/ağ/kafes/tuzak olarak tanımlanmıştır (Env. numarası: AD-II.16.9).

Fot. 614: AD-II.16.9 env. numaralı tasvir

Çiz. 604: AD-II.16.9 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 16.10: Bitki/ağaç şeklinde tanımlanan betimleme düz bir çizgi üzerinden sağa ve sola doğru yukarıdan aşağıya doğru birbirini takip eden çizgilerden oluşmaktadır. Panonun sağ aşağı kısmına konumlanan tasvir kazınarak meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-II.16.10).

Fot. 615: AD-II.16.10 env. numaralı tasvir

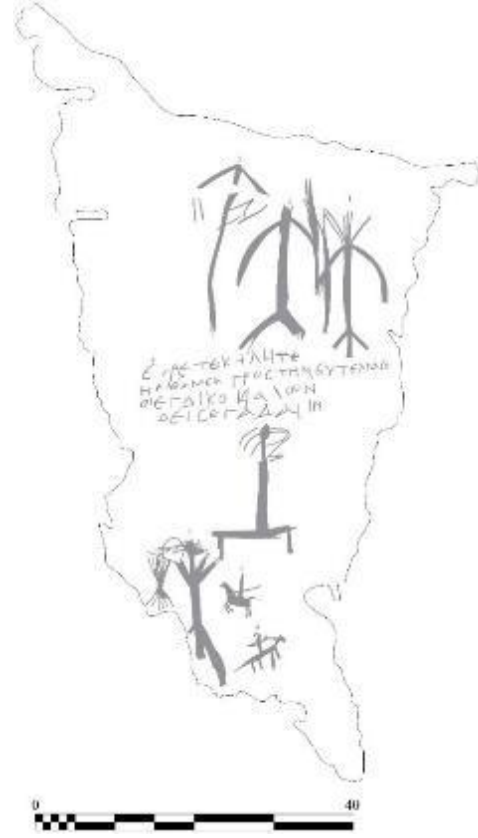

Çiz. 605: AD-II.16.10 env. numaralı tasvirin çizimi

17 Numaralı pano: Ana kaya seviyesinden başlayan pano 255x176 cm. ölçülerindedir. Kaya yüzeyinde herhangi bir tabakalaşma görünmez. Ancak yüzeyin büyük bölümünde dökülmeler mevcuttur. Siyah, kahverengi, pembe renk tonlarında patina tabakasıyla karşılaşmıştır. Toplam dokuz tasvir görülür (Env. numarası: AD-II.17).

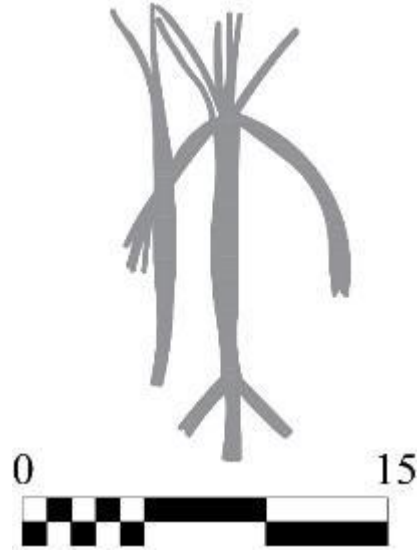

Fot. 616: AD-II.17 env. numaralı pano

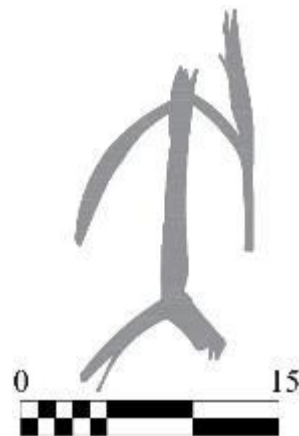
Çiz. 606: AD-II.17 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 17.1: Başı çatallı biçimde üç koldan oluşmaktadır. Kolları iki yana aşağıya doğru yay biçiminde kıvrılmaktadır. Sol elinde ucu iki dişli bir mızrak tutmaktadır. Bacakları iki yana açık olan tasvir kazıma tekniğindedir. İnsan şeklindeki çizim panonun sağ yukarı kesiminde konumlanmaktadır. Ana hatları çizgilerin birbiri üzerinden defalarca geçirilmesiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-II.17.1).

Fot. 617: AD-II.17.1 env. numaralı tasvir Çiz. 607: AD-II.17.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 17.2: Panonun yukarı sağ kısmındaki insan tasviri kolları iki yana açık ve sağ elinde mızrak tutar şekilde çizilmiştir. Bacakları iki yana açıktır. Ok adam şeklinde kazıma tekniğindeki tasvirin ana hatları yoğun kazıma çizgilerle belirginleştirilmiştir (Env. numarası: AD-II.17.2).

Fot. 618: AD-II.17.2 env. numaralı tasvir Çiz. 608: AD-II.17.2 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 17.3: Daireye yakın bir form içinden dikey olarak geçen doğrudan oluşan şekil yüzeyin sol yukarı kısmındadır. Daireye yakın kısmın altta yer alan çizgileri birbirine kavuşmaz bu nedenle şeklin tamamlanmamış insan olması da muhtemeldir. Kazıma tekniğindeki şeklin hatları birbiri üzerinden yoğun biçimde geçirilen çizgilerle ortaya konmuştur (Env. numarası: AD-II.17.3).

Fot. 619: AD-II.17.3 env. numaralı tasvir

Çiz. 609: AD-II.17.3 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 17.4: Panonun orta kısmındaki dört satırlık yazıttır. İçerisinden seçilebilen sözcük öbeğine istinaden transkripsiyon önerisi şu şekildedir; 3. satır. “oi ἔγδικοι (okunuşu: hoi egdikoi)”: “Yargıçlar, savcılar”(teolojik anlamda) (Env. numarası: AD-II.17.4)¹⁵³.

Fot. 620: AD-II.17.4 env. numaralı tasvir

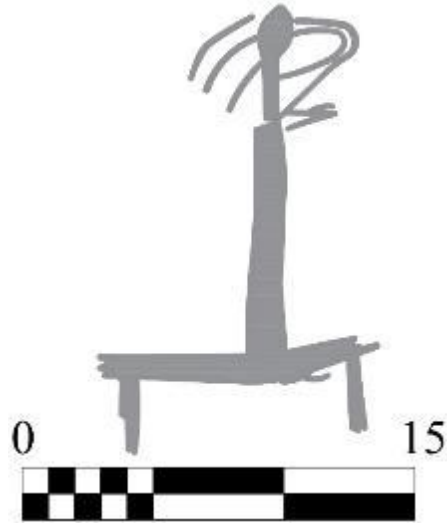
ΕΙΡΕΤΕΚΛΗΤΕ
 ΗΒΟΜΕΤΡΟCΤΗΝΕΥΤΕΛΔΟ
 ΟΙΕΓΔΙΚΟΚΑΙΩΝ
 ΔΕΙΣΕΓΔΔΔΙΝ

Çiz. 610: AD-II.17.4 env. numaralı tasvirin çizimi

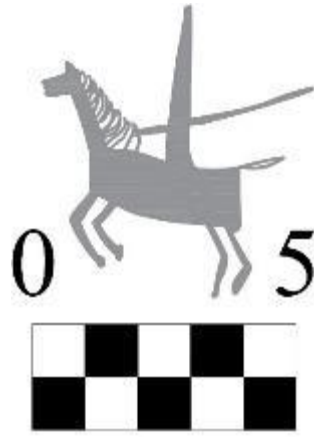
¹⁵³ Transkripsiyon önerisi için Akdeniz Üniversitesi Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Fatih ONUR'a müteşekkirimiz.

Tasvir 17.5: İnsan olarak tanımlanan tasvir panonun ortasında yer alır. Kolları başına doğru kıvrılarak kalkmış biçimdedir. Bacakları iki yana açık dizlerden itibaren aşağıya doğru yaklaşık doksan derecelik açıyla kırılmıştır. Kazıma tekniğindeki ok-adam tasvirinin ana hatları yoğun biçimde üst üste kazınan çizgilerden oluşur (Env. numarası: AD-II.17.5).

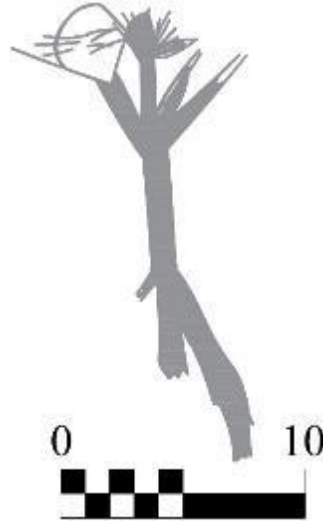
Fot. 621: AD-II.17.5 env. numaralı tasvir Çiz. 611: AD-II.17.5 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 17.6: Başının şekli, boyun biçimi, yele formunda çizgiler, toynak, gövde şekli gibi özelliklerinden hareketle at olarak tanımlanan tasvirin sırtındaki binicisi kolları iki yana açıktır ve stilize edilmiştir. Sola dönük verilen atın bacakları dizlerden kırılmış biçimde koşar bir görünümündedir. Süvari tasviri kazıma çizgilere sahip biçimde panonun aşağı orta bölümüne konulmuştur (Env. numarası: AD-II.17.6).

Fot. 622: AD-II.17.6 env. numaralı tasvir Çiz. 612: AD-II.17.6 env. numaralı tasvirin çizimi

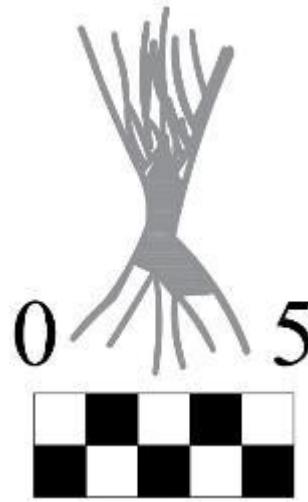
Tasvir 17.7: Baş kısmı çentiklerle hareketlendirilerek ışın saçan bir görünümde verilmiş, kolları havaya kalkık, sol elinde kam davulu biçiminde nesne taşıyan tasvir insan olarak tanımlanmıştır. Gövdesi uzun, bacakları iki yana açıkken, sol ayağının bulunduğu kısım tahrip olmuştur. Kaya sathının sol orta bölümündeki insan figürü yoğun biçimde üst üste kazınan çizgilerle hatları ortaya konmuştur (Env. numarası: AD-II.17.7).

Fot. 623: AD-II.17.7 env. numaralı tasvir

Çiz. 613: AD-II.17.7env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 17.8: Kaya yüzeyindeki tahribat nedeniyle gövdesinin alt kısmı olmayan insan tasvirinin başında ışın demeti şeklinde çizgilere sahiptir. Kolları iki yana açık verilen ok adam olarak tanımlanan betimleme kazıma tekniklidir (Env. numarası: AD-II.17.8).

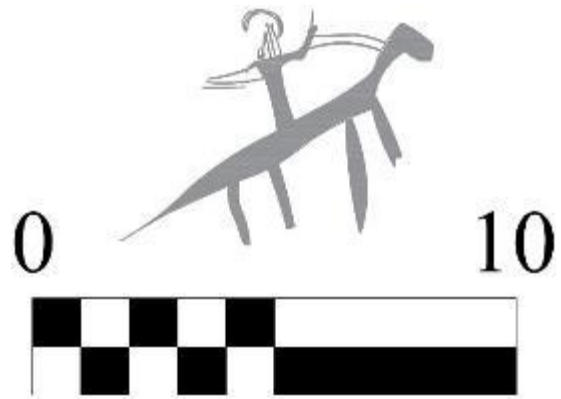
Fot. 624: AD-II.17.8 env. numaralı tasvir

Çiz. 614: AD-II.17.8 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 17.9: Panonun aşağı orta kesimindeki süvari sağa yukarı dönüktür. Binicinin kolları atın başına uzanır. Atın yeleleri ve kuyruğu belirgindir. Kazıma tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-II.17.9).

Fot. 625: AD-II.17.9 env. numaralı tasvir

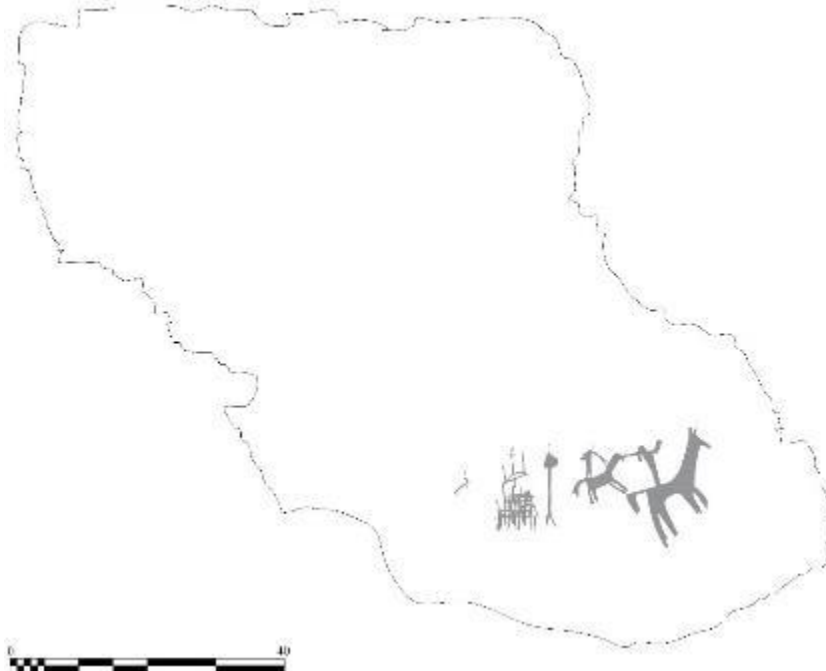

iz. 615: AD-II.17.9 env. numaralı tasvirin izimi

18 Numaralı pano: Ana kaya seviyesinden 65 cm. yükseklikten başlayan pano 100x86 cm. ölçülerindedir. Kaya yüzeyinin geneli pürüzsüzdür. Yüzeyde kahverengi, pembe renk tonlarında patina tabakası hâkimdir. Rastgele çizgilerin yoğunluğu nedeniyle betimlemelerin tespiti güçleşmektedir. Toplam altı tasvir envantere dâhil edilmiştir (Env. numarası: AD-II.18).

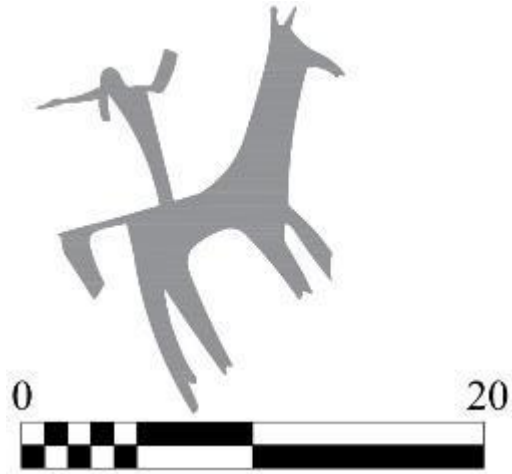

Fot. 626: AD-II.18 env. numaralı pano

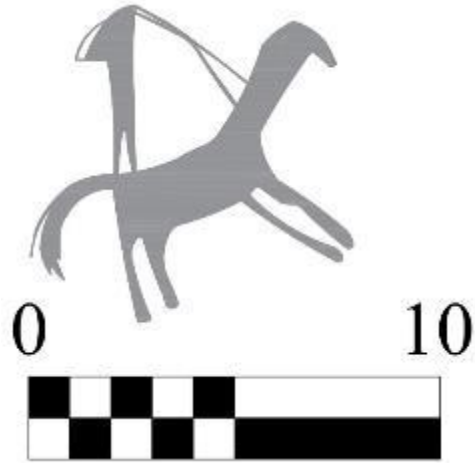
Çiz. 616: AD-II.18 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 18.1: Baş, boyun, bacaklarının verilişi ve kuyruk şekli nedeniyle at olarak tanımlanan tasvirin sırtında binicisi kolları iki yana yatay biçimde açık verilmiştir. At yukarı doğru yönelmiş şahlanmaya hazır bir duruştedir. Kazıma tekniğiyle meydana getirilen süvari tasviri panoya göre sağa dönüktür (Env. numarası: AD-II.18.1).

Fot. 627: AD-II.18.1 env. numaralı tasvir Çiz. 617: AD-II.18.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 18.2: Yüzeyin ortasındaki binicisi ayakta ve atın yularını tutar biçimdeki süvari tasviridir. Atın göz, yele, ağız gibi detaylarının işlendiği görülür. Sağa ve hafif yukarıya yönelen tasvir kazıma tekniğinde çizgilerin üst üste defalarca kazınmasından müteşekkildir (Env. numarası: AD-II.18.2).

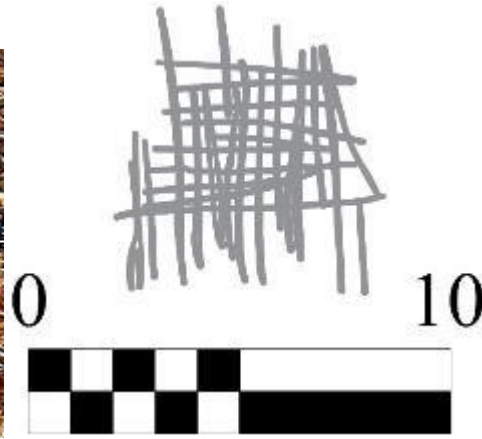
Fot. 628: AD-II.18.2 env. numaralı tasvir Çiz. 618: AD-II.18.2 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 18.3: Panonun orta bölümünde yer alan oldukça stilize ince uzun biçimde verilmiş insan tasviridir. Başlı daire formundayken, kolları tespit edilememiştir. Bacakları iki yana açık olan tasvir kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-II.18.3).

Fot. 629: AD-II.18.3 env. numaralı tasvir Çiz. 619: AD-II.18.3 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 18.4: Birbirine paralel yatay ve dikey düzlemdeki doğruların yaklaşık doksan derecelik açıyla kesişmesinden oluşan tarama çizgiler ağ/tuzak/kafes/engel olarak tanımlanmıştır. Kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-II.18.4).

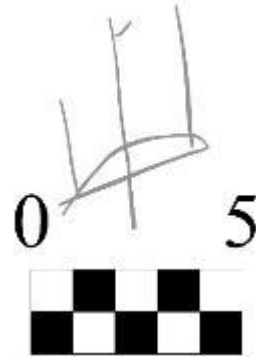

Fot. 630: AD-II.18.4 env. numaralı tasvir Çiz. 620: AD-II.18.4 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 18.5: Yukarıya dönük olarak çizilen ok-yay şekli panonun sol kısmındadır. Yayın iki ucundan birer ok benzeri çizgi daha yukarıya doğru çıkmaktadır. Yayın ortasında ise daha büyük bir ok bulunmaktadır (Env. numarası: AD-II.18.5).

Fot. 631: AD-II.18.5 env. numaralı tasvir

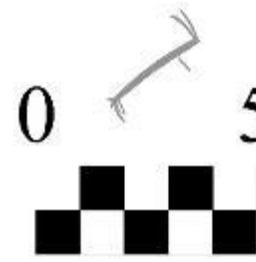

Çiz. 621: AD-II.18.5 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 18.6: Boynuz benzeri çizgilerin şeklinden hareketle keçi olarak tanımlanan tasvir kaya yüzeyinin solundadır. Sağa yukarı dönük verilen hayvan kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-II.18.6).

Fot. 632: AD-II.18.6 env. numaralı tasvir

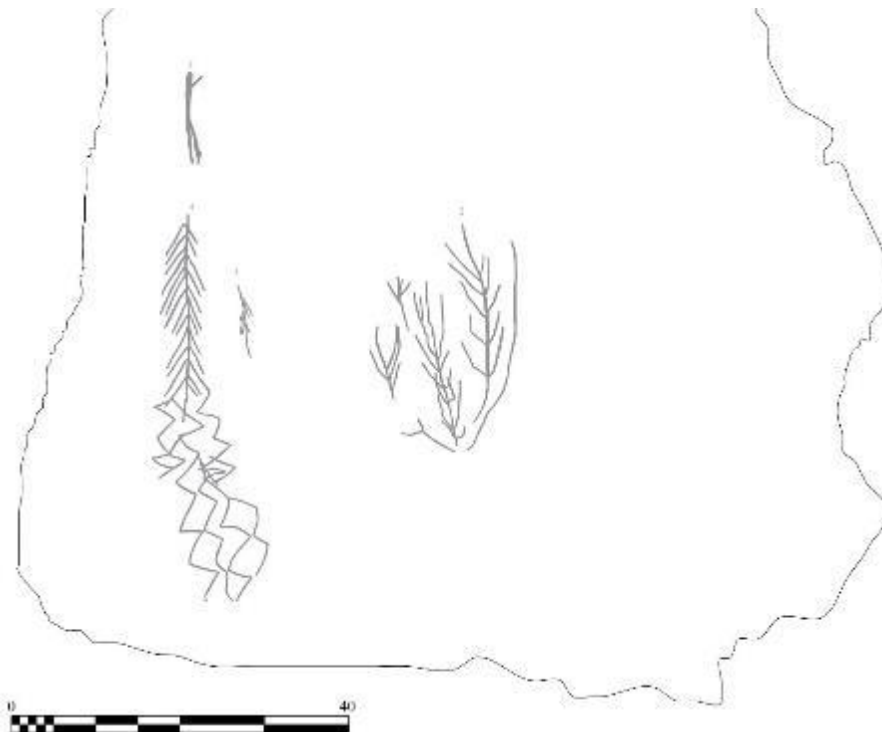

Çiz. 622: AD-II.18.6 env. numaralı tasvirin çizimi

19 Numaralı pano: Ana kaya seviyesinden başlayan pano 125x94 cm. ölçülerindedir. Kaya yüzeyinin geneli pürüzsüzdür. Yüzeyde kahverengi, siyah, sarı renk tonlarında patina tabakası hâkimdir. Toplam dört tasvir envantere dâhil edilmiştir (Env. numarası: AD-II.19).

Fot. 633: AD-II.19 env. numaralı pano

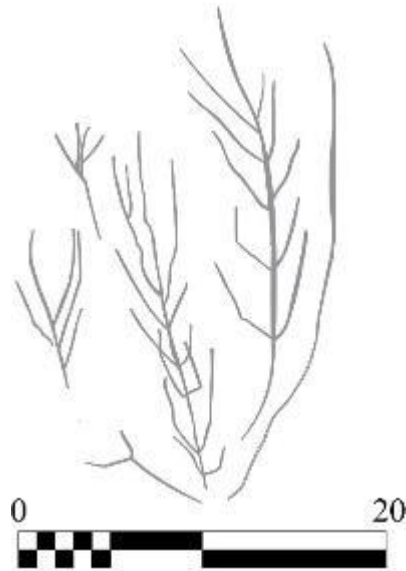
Çiz. 623: AD-II.19 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 19.1: Baş gövde bacaklar belirgin, kollarından biri yukarıya kalkık biçimde seçilebilen insan tasviri panonun sol orta kısmındadır. Diğeri siyah renkli patina tabakası altında kaldığı için tespit edilemeyen figür kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-II.19.1).

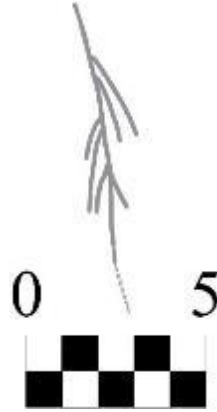
Fot. 634: AD-II.19.1 env. numaralı tasvir Çiz. 624: AD-II.19.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 19.2: Bitki/ağaç olarak tanımlanan şekil panonun sağ aşağı kenarındadır. Eş merkezden yukarıya doğru dört dal şeklinde kollarının her biri "V" şeklinde çıkan dallardan oluşur. Kazıma tekniğidir (Env. numarası: AD-II.19.2).

Fot. 635: AD-II.19.2 env. numaralı tasvir Çiz. 625: AD-II.19.2 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 19.3: Dikey bir doğru üzerinden “Λ” şeklinde birbirini izleyen kazımalardan oluşan bitki/ağaç tasviri panonun orta aşağı kısmında kazıma tekniklidir. (Env. numarası: AD-II.19.3).

Fot. 636: AD-II.19.3 env. numaralı tasvir Çiz. 626: AD-II.19.3 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 19.4: Panonun sol aşağı kenarındaki dikey bir çizgi üzerinden ters “V” şeklinde çıkan çizgilerden oluşan bitki/ağaç tasviridir. Kök olması muhtemel kısımları aşağıya doğru devam eden zikzaklarla belirtilmiştir. Çizgileri kazıma tekniğinde yapılmıştır (Env. numarası: AD-II.19.4).

Fot. 637: AD-II.19.4 env. numaralı tasvir Çiz. 627: AD-II.19.4 env. numaralı tasvirin çizimi

20 Numaralı pano: Yerden 150 cm. yükseklikten başlayan pano 62x51 cm. ölçülerindedir. Kaya yüzeyinin geneli pürüzsüzdür. Sağ bölümde alg-liken tabakası hâkimdir. Bu nedenle bu kısımdaki tasvirler tespit edilememiştir. Toplam altı tasvir tespit edilmiştir (Env. numarası: AD-II.20).

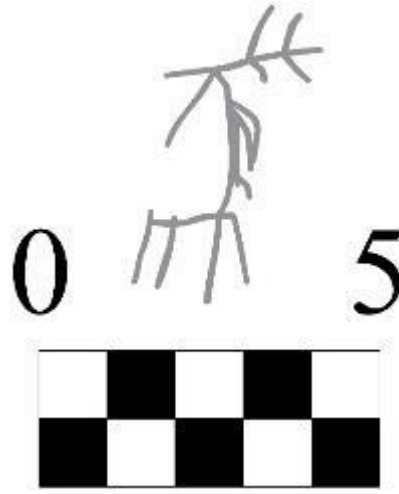

Fot. 638: AD-II.20 env. numaralı pano

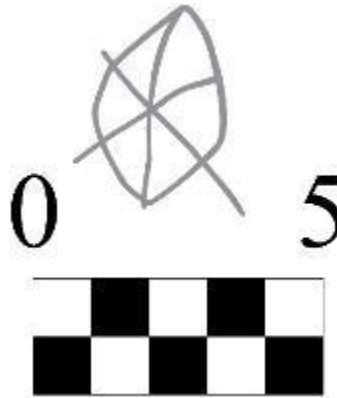
Çiz. 628: AD-II.20 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 20.1: Kaya yüzeyinin orta kısmındaki tasvirin boynu uzun tutulmuştur ve gövdesi bacakları basit çizgilerle verilmiştir. Türünü tespit edemediğimiz hayvan kazıma tekniklidir (Env. numarası: AD-II.20.1).

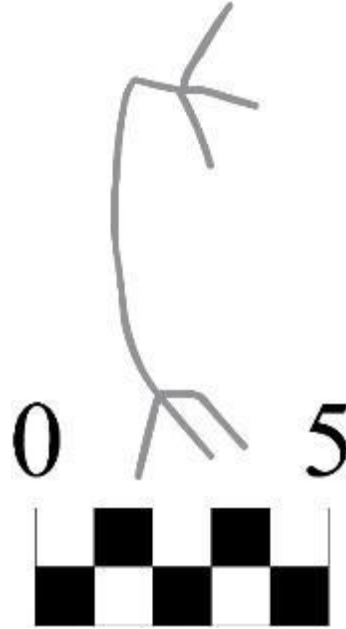
Fot. 639: AD-II.20.1 env. numaralı tasvir Çiz. 629: AD-II.20.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 20.2: Oval bir alan içinde eş merkezli birbirine eşit uzaklıkta çizilmiş altı doğrudan oluşan şekil yüzeyin orta sol bölümünde bulunur. Kazıma tekniğindeki geometrik şekildir (Env. numarası: AD-II.20.2).

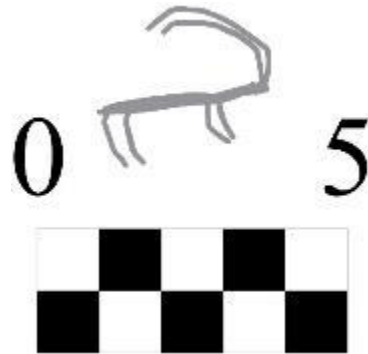
Fot. 640: AD-II.20.2 env. numaralı tasvir Çiz. 630: AD-II.20.2 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 20.3: Yay benzeri çizginin yukarı ve aşağıda yer alan iki ucunun çatallanan görünümde verilmesiyle oluşturulan kazıma teknikli mahiyetini anlayamadığımız şekil panonun sol orta bölümünde verilmiştir (Env. numarası: AD-II.20.3).

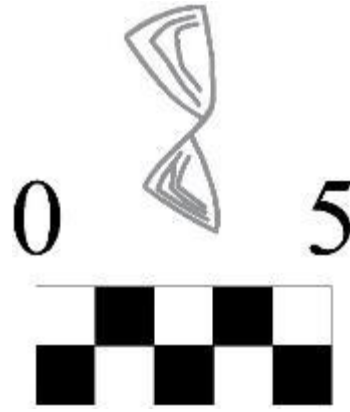
Fot. 641: AD-II.20.3 env. numaralı tasvir Çiz. 631: AD-II.20.3 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 20.4: Başından çıkan çizgilerin şekli nedeniyle keçi olarak adlandırılan hayvan panonun sol aşağı kenarında konumlanır. Sağa dönük verilen betimleme ince kazıma çizgilerle verilmiştir (Env. numarası: AD-II.20.4).

Fot. 642: AD-II.20.4 env. numaralı tasvir Çiz. 632: AD-II.20.4 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 20.5: Hemen üzerine kazındığı keçi tasviriyle birlikte panonun sol aşağısına konumlanmaktadır. İç içe geçmiş üçgen benzeri formlardan oluşan iki ayrı geometrik şekle benzeyen tasvirler ağ/kafes/tuzak/engel olarak tanımlanmıştır. Ancak yatay olarak bakılırsa bir çift göz tasvirini de andırmaktadır (Env. numarası: AD-II.20.5).

Fot. 643: AD-II.20.5 env. numaralı tasvir Çiz. 633: AD-II.20.5 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 20.6: Kaya yüzeyinin orta aşağı kenarındaki tasvir başından çıkan boynuzları dış bükey biçimde birbirine dönük verilmesinden hareketle geyik olarak tanımlanmıştır. Sağ tarafa konumlanan baş kısmı belirgin olan figür kazıma tekniğidir (Env. numarası: AD-II.20.6).

Fot. 644: AD-II.20.6 env. numaralı tasvir Çiz. 634: AD-II.20.6 env. numaralı tasvirin çizimi

21 Numaralı pano: Yerden 110 cm. yükseklikten başlayan pano 37x96 cm. ölçülerindedir. Yüzeyde girinti ve çıkıntılar bulunmaktadır. Sarı, kahverengi renk tonlarında patina yüzeyde görülmektedir. Toplam tek betimleme tanımlanmıştır (Env. numarası: AD-II.21).

Fot. 645: AD-II.21 env. numaralı pano

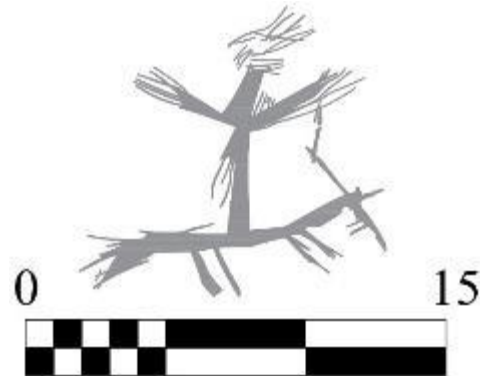

Çiz. 635: AD-II.21 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 21.1: Binicisinin kolları iki yana açık, kafasında başlık olabilecek çizgilerle verilmiştir. Atın baş, kulak, ağız, yele ve kuyruk gibi detayları belirgindir. Süvari olarak tanımlanan betimleme kazıma tekniğinde ve sağa dönüktür (Env. numarası: AD-II.21.1).

Fot. 646: AD-II.21.1 env. numaralı tasvir

Çiz. 636: AD-II.21.1 env. numaralı tasvirin çizimi

22 Numaralı pano: Ana kaya seviyesinden 40 cm. yükseklikten başlayan pano 45x185 cm. ölçülerindedir. Yüzeyde çokça rastgele çizgi bulunması sebebiyle tasvirlerin tespiti güçtür. İnce uzun hatlı panoda sarı, kahverengi ve siyah renk tonlarında patina yüzeyde görülmektedir. Üç betimleme tanımlanabilmiştir (Env. numarası: AD-II.22).

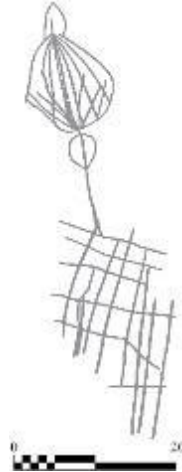

Fot. 647: AD-II.22 env. numaralı pano

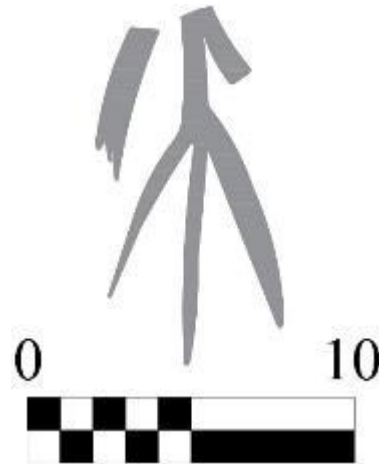
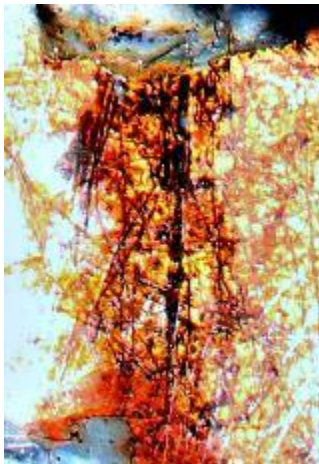
Çiz. 637: AD-II.22 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 22.1: Kaya yüzeyinin yukarı kısmındaki tasvir dikey bir doğru üzerine birbirini takip eden üç oval şekilden ve aşağısında yer alan tarama şeklindeki çizgilerden oluşur. En aşağıdaki ve en yukarıdaki daire biçimli şekilden daha büyük çizilen ortadaki dairevi şekil dilimlere ayrılmış bir görüntüdedir. En aşağıdaki dairenin altında dörtgen bir form da bulunur. Yatay ve dikey düzlemde birbirine paralel biçimde kazınmış çizgilerden oluşturulan geometrik taramalarsa panonun aşağı kısmındadır. Ağ/kafes/tuzak olarak tanımlanan şekil kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-II.22.1).

Fot. 648: AD-II.22.1 env. numaralı tasvir Çiz. 638: AD-II.22.1 env. numaralı tasvirin çizimi

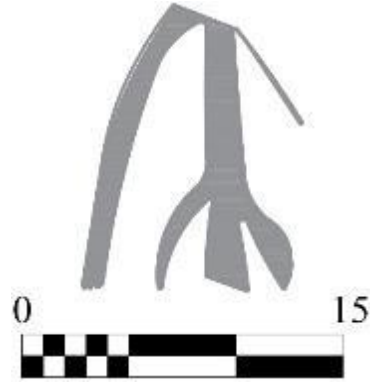
Tasvir 22.2: Baş ve boyun kısımları tahrip olan figür ok-adam olarak tanımlanmıştır. Kolları ve bacakları iki yana ters “V” şeklinde açık verilen stilize insan tasviri kazınarak meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-II.22.2).

Fot. 649: AD-II.22.2 env. numaralı tasvir

Çiz. 639: AD-II.22.2 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 22.3: Kol, gövde ve bacaklarının bir kısmı tespit edilen stilize insan tasvirinin kolları ve bacakları ters “V” şeklinde aşağıya dönüktür. Baş ve bacaklarının bulunduğu alandaki kaya yüzeyi tahrip olmuştur. Alanlarda karşılaştığımız benzer örneklerden hareketle ok adam olarak tanımlanan tasvir kazıma çizgilerin birbiri üzerinden yoğun biçimde tekrarlanmasıyla meydana getirilmiştir. (Env. numarası: AD-II.22.3).

Fot. 650: AD-II.22.3 env. numaralı tasvir

Çiz. 640: AD-II.22.3 env. numaralı tasvirin çizimi

23 Numaralı pano: Ana kaya seviyesinden 105 cm. yükseklikten başlayan pano 64x82 cm. ölçülerindedir. Kaya yüzeyinde çok fazla dökülme ve rastgele yapılmış çizgi görülmektedir. Ayrıca çatlaklar ve kırılmış alanlar da bulunmaktadır. Bu nedenle figürlerin birçoğu tahrip olmuştur. Yüzeyde sarı, kahverengi, siyah renk tonlarında patina vardır. Toplam yedi betimleme tanımlanabilmiştir (Env. numarası: AD-II.23).

Fot. 651: AD-II.23 env. numaralı pano

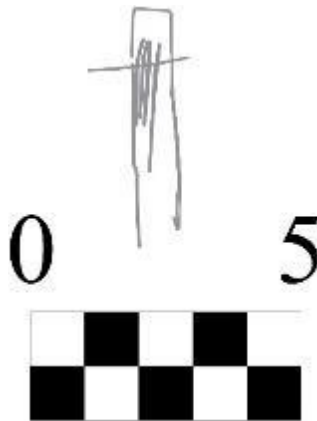
Çiz. 641: AD-II.23 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 23.1: Panonun sağ orta kenarında konumlanan, başından boynuz biçiminde çizgiler yükselirken kolları iki yana aşağıya doğru sarkan biçimde verilmiştir. Gövdesinin ve bacaklarının olduğu nokta tahrip olmuştur. Kazıma tekniğindeki benzer örneklerden hareketle ok adam olarak tanımlanan tasvirin hatları çizgilerin birbiri üzerinden defalarca geçirilmesiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-II.23.1).

Fot. 652: AD-II.23.1 env. numaralı tasvir Çiz. 642: AD-II.23.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 23.2: Panonun sol yukarı kısmındaki kazıma teknikli şekil dikine kazınmış tarama çizgilerden oluşan ağ/kafes/tuzak/engel olarak yorumlanmıştır (Env. numarası: AD-II.23.2).

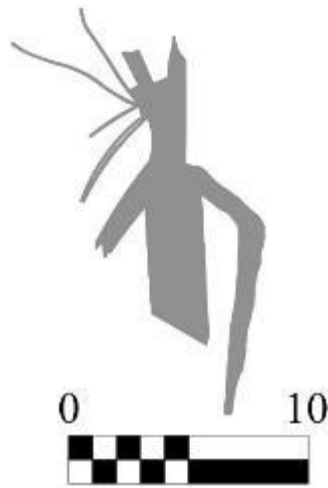
Fot. 653: AD-II.23.2 env. numaralı tasvir Çiz. 643: AD-II.23.2 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 23.3: Kaya yüzeyinin sol yukarı kenarındaki tasvirin yüzeyinden dikine çizilmiş zikzak halinde birbirine paralel dört hat mevcuttur. Baş kısmından dışarıya doğru ışın demeti biçiminde çizgiler bulunurken, sağ kolu ve bacaklarının bulunduğu yerlerdeki yüzeyin dökülmesi nedeniyle bu bölümleri tespit edilememiştir. Sol elinde mızrak/asa benzeri nesne taşımaktadır. Kazıma tekniğindeki tasvir ok adam olarak tanımlanmıştır (Env. numarası: AD-II.23.3).

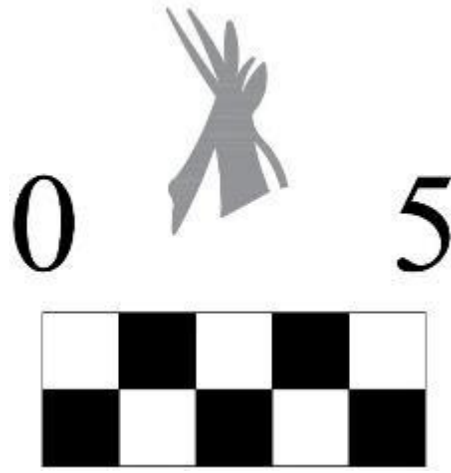
Fot. 654: AD-II.23.3 env. numaralı tasvir Çiz. 644: AD-II.23.3 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 23.4: Kaya sathının sağ aşağı kısmındaki tasvirin başından dışarıya doğru ışın demeti görünümdeki çizgiler yer alır. Sağ elinde mızrak/asa/sopa biçiminde eşya taşımaktadır. Tasvirin ana hatları çizgilerin defalarca birbiri üzerinden geçirilmesiyle meydana getirilen kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-II.23.4).

Fot. 655: AD-II.23.4 env. numaralı tasvir Çiz. 645: AD-II.23.4 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 23.5: Panonun orta aşağı kenarındaki betimlemenin baş kısmından saçılan ışın demeti şeklinde çizgiler bulunmaktadır. Kolları aşağıya dönük biçimde yana açıktır. Gövdenin aşağı bölümü kaya yüzeyindeki dökülme nedeniyle tahrip olan tasvir kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-II.23.5).

Fot. 656: AD-II.23.5 env. numaralı tasvir Çiz. 646: AD-II.23.5 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 23.6: Kaya sathının sol bölümündeki tasvir gövde özellikleri nedeniyle insan olarak tanımlanmıştır. Baş kısmı halka şeklinde çizilmişken kolları ve bacakları iki yana açık aşağıya dönük biçimdedir. Gövdesinin orta kısmı ve başının bulunduğu noktada tahribat bulunmaktadır. Kazıma tekniğinde meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-II.23.6).

Fot. 657: AD-II.23.6 env. numaralı tasvir Çiz. 647: AD-II.23.6 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 23.7: Kaya yüzeyinin sol aşağı kenarındaki baş kısmı daire biçiminde kafasından ışın demeti şeklinde çizgiler bulunan insan figürüdür. Sol elinde mahiyetini anlayamadığımız nesne tutmaktadır. Kazıma tekniğindeki tasvirin ana hatları çizgilerin birbiri üzerinden yoğun biçimde geçirilmesiyle oluşur (Env. numarası: AD-II.23.7).

Fot. 658: AD-II.23.7 env. numaralı tasvir

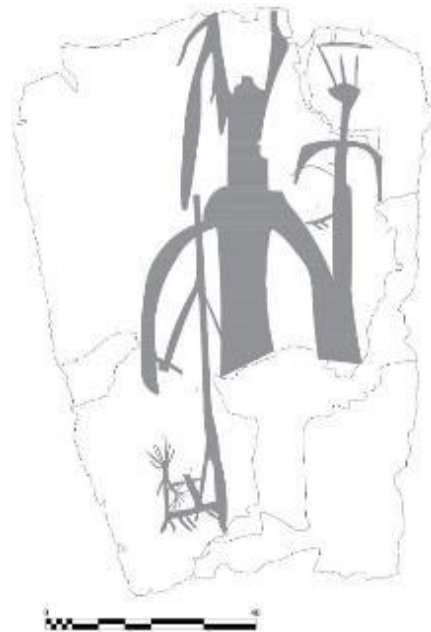

Çiz. 648: AD-II.23.7 env. numaralı tasvirin çizimi

24 Numaralı pano: Ana kaya seviyesinden 20 cm. yükseklikten başlayan pano 72x106 cm. ölçülerindedir. Kaya sathının sağ aşağı kısmı kırılmıştır. Yüzeyde çatlaklar ve patina tabakasında dökülmeler dikkat çeker. Rastgele çizgilerin fazlalığı tasvirlerin ayırt edilmesini zorlaştırmaktadır. Patina tabakasının kahverengi, pembe, sarı ve siyah renk tonlarında olduğu görülmektedir. Beş tasvir tespit edilebilmiştir (Env. numarası: AD-II.24).

Fot. 659: AD-II.24 env. numaralı pano

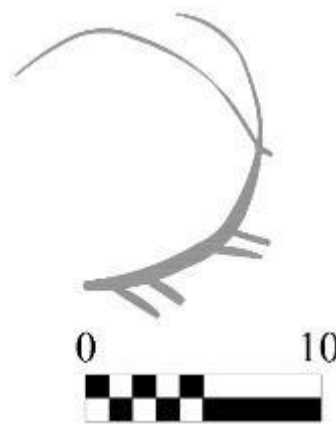
Çiz. 649: AD-II.24 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 24.1: Çalışma alanı içerisinde karşılaşılan en büyük tasvirdir. Bacaklarının neredeyse tamamının olmamasına rağmen 89 cm. uzunluğundadır. Kafasında başlık ve başlıktan sarkan püskülü andıran uzantısı sol tarafından sarkmaktadır. Kolları iki yana yay biçiminde sarkık verilmiştir. Sağ elinde tuttuğu görkemli asa/mızrak biçimli nesne oldukça belirgindir. Sol eli bir şey kavrayacak görünümündedir. Sol bacağına bir kısmı seçilse de bacaklarının kalan kısımları yüzeydeki dökülme nedeniyle tespit edilememektedir. Tasvirin hatları çizgilerin defalarca birbiri üzerinden geçirilmesiyle ortaya konmuştur (Env. numarası: AD-II.24.1).

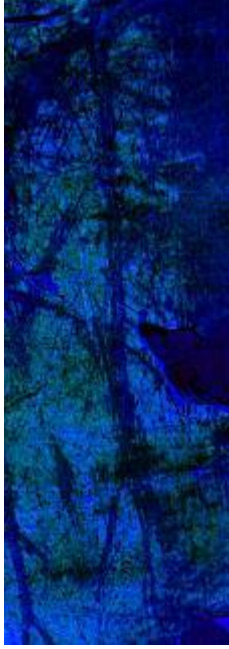
Fot. 660: AD-II.24.1 env. numaralı tasvir Çiz. 650: AD-II.24.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 24.2: Baş kısmından geriye doğru yay biçimde çıkarak geriye kıvrılan boynuzlarından dolayı keçi olarak tanımlanan tasvir panonun sağ orta bölümündedir. Sağa yukarı yönlü çizilen hayvan kazıma tekniğinde meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-II.24.2).

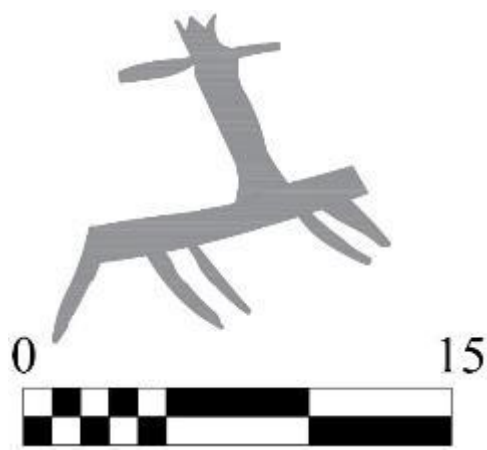
Fot. 661: AD-II.24.2 env. numaralı tasvir Çiz. 651: AD-II.24.2 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 24.3: Baş kısmı, kol ve bacakları tespit edilen ince ve uzun bir şekle sahip stilize insan tasviri panonu orta bölümündedir. Kol ve bacakları iki yana düşey biçimde açık verilmiştir. Çizgilerin birbiri üzerinden defalarca geçirilmesiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-II.24.3).

Fot. 662: AD-II.24.3 env. numaralı tasvir Çiz. 652: AD-II.24.3 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 24.4: Binicisinin ayakta durduğu kollarının iki yana açık verildiği tespit edilmiştir. Benzer örneklerden hareketle at olduğunu düşündüğümüz ve baş kısmı rastgele çizilmiş kazımlar nedeniyle tespit edilemeyen süvari olması muhtemel betimleme panonun sol aşağı kenarındadır. Sağa dönük verilen süvari tasviri kazıma tekniklidir (Env. numarası: AD-II.24.4).

Fot. 663: AD-II.24.4 env. numaralı tasvir Çiz. 653: AD-II.24.4 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 24.5: Kafası küçük daire biçimlidir ve kafasından çıkan çentikler ışın demeti şeklinde çizgilere sahiptir. Kolları iki yana aşağıya dönük biçimde açıktır. Sağ elinden de eş merkezden dağılan bir görünümde çentikler bulunmaktadır. Panonun sol aşağı kenarındaki stilize insan tasvirinin hatları kazıma tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-II.24.5).

Fot. 664: AD-II.24.5 env. numaralı tasvir Çiz. 654: AD-II.24.5 env. numaralı tasvirin çizimi

25 Numaralı pano: Ana kaya seviyesinden başlayan pano 94x220 cm. ölçülerindedir. Kaya aşağıdan yukarıya doğru ana kayaya girinti yapacak şekilde eğimlidir. Yüzeyin büyük kısmı alg-liken tabakasıyla kaplıdır. Bu nedenle yüzeyde başka tasvir olup olmadığı belirlenememiştir. Kaya sathında kırıklar, çatlaklar ve dökülmeler de dikkat çeker. Kahverengi, pembe ve sarı renk tonlarında patina görülür. Yüzeyde tek tasvir belirlenebilmiştir (Env. numarası: AD-II.25).

Fot. 665: AD-II.25 env. numaralı pano

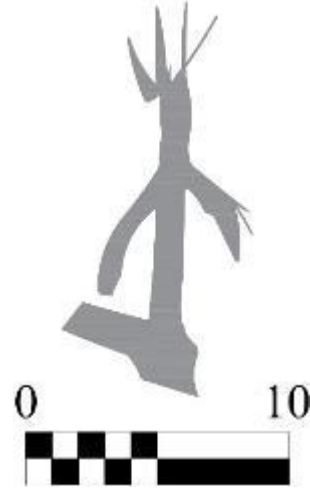

Çiz. 655: AD-II.25 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 25.1: Baş kısmından ışın demeti şeklinde çizgileri olan, kolları iki yana aşağıya dönük biçimde açıktır. Bacaklarının yüzeyinde alg-liken tabakası birikmiştir. Tasvirin hatları kazıma tekniğiyle meydana çıkarılmıştır (Env. numarası: AD-II.25.1).

Fot. 666: AD-II.25.1 env. numaralı tasvir

Çiz. 656: AD-II.25.1 env. numaralı tasvirin çizimi

26 Numaralı pano: Ana kaya seviyesinden başlayan pano 179x211 cm. ölçülerindedir. Kaya yüzeyinin sağ bölümünde çok fazla dökülme mevcuttur. Kaya sathını dikey olarak ikiye bölen büyük bir çatlak orta kısımda yer alır. Dökülmeler nedeniyle tasvirlerin birçoğunun tahrip olduğu gözlenmiştir. Kahverengi, sarı, siyah ve pembe renk tonlarında patina tabakası yüzeyde bulunmaktadır. Yüzeyde on dört tasvir belirlenebilmiştir (Env. numarası: AD-II.26).

Fot. 667: AD-II.26 env. numaralı pano

Çiz. 657: AD-II.26 env. numaralı panonun çizimi.

Tasvir 26.1: Panonun orta yukarı kısmındaki başından ışın demeti şeklinde çizgiler bulunan, dirsekleri omuz hizasına kadar kalkık ve kolları aşağıya doğru yaklaşık doksan derecelik açı yapacak şekilde çizilen stilize insan tasviridir. Kollarından aşağıya doğru sarkan görünümde püsküle benzeyen çizgiler bulunur. Bacakları ise iki yana açık verilen tasvir kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-II.26.1).

Fot. 668: AD-II.26.1 env. numaralı tasvir Çiz. 658: AD-II.26.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 26.2: Kaya yüzeyinin orta yukarı kısmındaki tasvir benzer örnekler nedeniyle stilize insan olarak tanımlanmıştır. Kafa kısmı belirgindir. Gövdeden iki yana çıkan kolları iki yanındaki insan tasvirleriyle birleşir. Bacakları tespit edilemeyen tasvir ok adam olarak tanımlanmış ve kazıma tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-II.26.2).

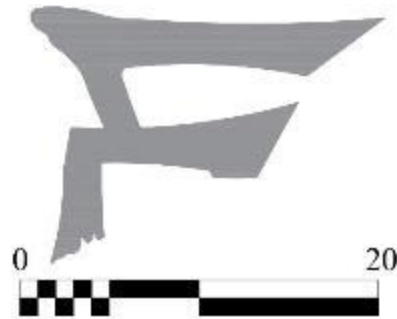
Fot. 669: AD-II.26.2 env. numaralı tasvir Çiz. 659: AD-II.26.2 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 26.3: Başından çıkan ışın demeti şeklinde çizgiler belirgindir. Kolları iki yana aşağıya dönük biçimde verilmiş, sağ elinde ışık saçan görünümdeki çentik şeklinde formlar bulunmaktadır. Bacaklarının arasından kıyafetinin parçası olabilecek form sarkmaktadır. Panonun yukarı orta kısmındaki ok adam olarak tanımlanan tasvir kazıma tekniklidir (Env. numarası: AD-II.26.3).

Fot. 670: AD-II.26.3 env. numaralı tasvir Çiz. 660: AD-II.26.3 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 26.4: Panonun orta bölümündeki üst üste çizilmiş insan bacağına benzeyen şekillerdir. Yüzüstü yatan bir insanın bacakları olarak tanımlanan uzuvların devamında kaya yüzeyinin dökülmesi nedeniyle figürün kalanı tespit edilememiştir (Env. numarası: AD-II.26.4).

Fot. 671: AD-II.26.4 env. numaralı tasvir Çiz. 661: AD-II.26.4 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 26.5: Kaya yüzeyinin sağ kenarındaki stilize edilmiş insan tasviridir. Gövdesinin büyük bölümü kaya yüzeyindeki dökülme nedeniyle tahrip olmuştur. Kafasında ışın demeti görünümde çizgiler bulunmaktadır. Kollar ve bacaklar ters “V” biçiminde iki yana açık verilen tasvir kazıma tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-II.26.5).

Fot. 672: AD-II.26.5 env. numaralı tasvir Çiz. 662: AD-II.26.5 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 26.6: Yüzeyin sağ kenarına yakın konumdaki tasvirin gövdesinin büyük kısmı ve bacakları kaya yüzeyindeki dökülme nedeniyle tespit edilememiştir. Baş kısmında ışın demeti şeklinde çizgiler tespit edilmiştir. Kolları iki yana “Λ” formunda açık çizilmiştir. Sol elinde mahiyetini anlayamadığımız bir nesne tutan stilize edilmiş insan tasviri kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-II.26.6).

Fot. 673: AD-II.26.6 env. numaralı tasvir Çiz. 663: AD-II.26.6 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 26.7: Kafa kısmında daireye yakın biçimli, kolları ve bacakları iki yana “Λ” şeklinde açık çizilen stilize edilmiş insan tasviridir. Ok adam şeklinde verilen figürün hatları rastgele çizgiler nedeniyle fotoğraf filtrelenerek ortaya konan tasvir kazıma tekniklidir (Env. numarası: AD-II.26.7).

Fot. 674: AD-II.26.7 env. numaralı tasvir Çiz. 664: AD-II.26.7 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 26.8: Panonun sol aşağı kenarındaki tasvir pano yüzeylerindeki benzer örneklerden hareketle stilize edilmiş insan olarak tanımlanmıştır. Başı daire biçimli ve ışın demeti görünümünde çizgilere sahiptir. Kazıma tekniğindeki tasvirin ok adam olarak isimlendirilmektedir (Env. numarası: AD-II.26.8).

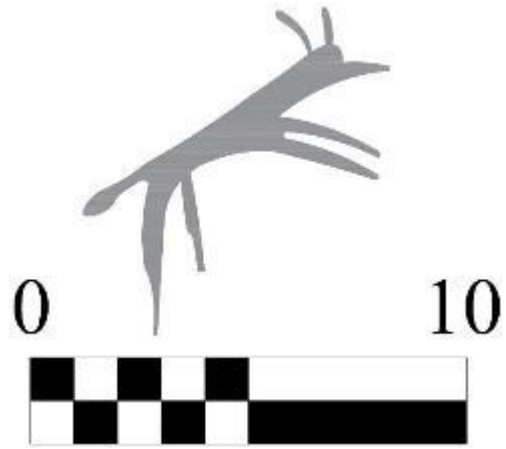

Fot. 675: AD-II.26.8 env. numaralı tasvir Çiz. 665: AD-II.26.8 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 26.9: Sağa yukarıya dönük verilen boyun, kulak, gövde ve kuyruğunun şeklinden hareketle at olması muhtemel tasvir kazıma tekniğindedir. Baş kısmı sağa dönüktür ve koşar gibi tasvir edilmiştir (Env. numarası: AD-II.26.9).

Fot. 676: AD-II.26.9 env. numaralı tasvir

Çiz. 666: AD-II.26.9 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 26.10: Panonun sol aşağı köşesinde konumlanan kafası iç içe geçmiş iki daireden oluşturulan ve insan özellikleri gösteren tasvirin kolları iki yana açık betimlenmiştir. Bacaklarının arasından kıyafetinin parçası olabilecek form sarkmaktadır. Stilize edilmiş insan tasviri kazıma tekniğidir (Env. numarası: AD-II.26.10).

Fot. 677: AD-II.26.10 env. numaralı tasvir

Çiz. 667: AD-II.26.10 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 26.11: Baş ve gövde kısımları kaya yüzeyindeki dökülmeler yüzünden tahrip olmuş stilize insan tasviri panonun sağ aşağı kenarında konumlanır. Kolları ve bacakları “Λ” biçiminde iki yana açık verilmiştir. Ok adam olarak tanımlanan tasvirde kazıma ve nokta vuruş teknikleri birlikte kullanılmıştır (Env. numarası: AD-II.26.11).

Fot. 678: AD-II.26.11 env. numaralı tasvir

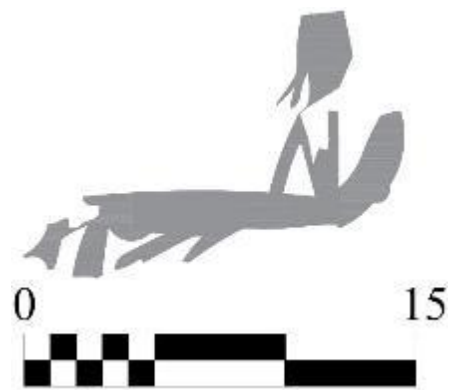

Çiz. 668: AD-II.26.11 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 26.12: Pano yüzeylerindeki benzer örneklerden hareketle süvari olarak tanımlanan tasvir kaya yüzeyinin sağ aşağı kenarındadır. Binicinin ve atın büyük bölümü kaya yüzeyindeki dökülme nedeniyle tahrip olmuştur. Atın boyun, gövde, bacak, kuyruk gibi kısımları belirgindir. Sırtındaki binicisi stilize ok adam görünümünde hatlara sahiptir. Çizgilerin birbiri üzerinden defalarca geçirilmesiyle yapılmıştır (Env. numarası: AD-II.26.12).

Fot. 679: AD-II.26.12 env. numaralı tasvir

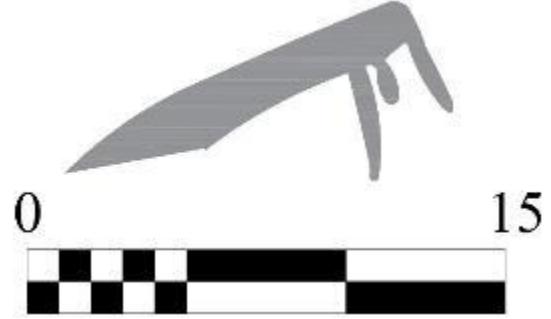

Çiz. 669: AD-II.26.12 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 26.13: Hayvan tasviri olarak adlandırılan şekil kaya yüzeyinin sol aşağı kenarındadır. Gövde ve iki bacağı tespit edilmiştir. Başının ve ön bacaklarının olması gereken noktadaki dökülmeler nedeniyle belirlenememiştir. Kazıma tekniğindeki tasvir panoya göre sola aşağı yönlü verilmiştir (Env. numarası: AD-II.26.13).

Fot. 680: AD-II.26.13 env. numaralı tasvir

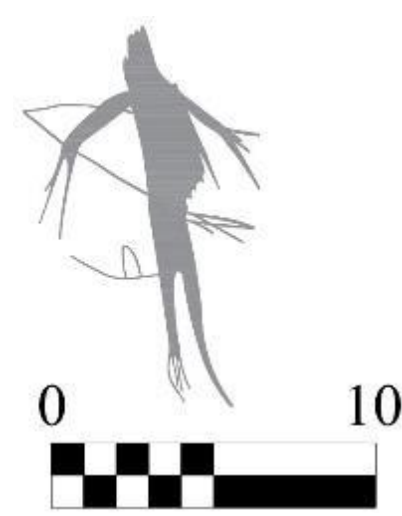

Çiz. 670: AD-II.26.13 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 26.14: Kaya sathının sol aşağı kenarında zemine yakın konumdaki tasvirin başı belirgin, kolları kuş kanadını andıran biçimde iki yana açık verilmiştir. Bacakları oldukça stilizedir. Ok adam olarak tanımlanabilecek figürün muhtemel kıyafetinin parçaları gövdesinden aşağıya sarmaktadır (Env. numarası: AD-II.26.14).

Fot. 681: AD-II.26.14 env. numaralı tasvir

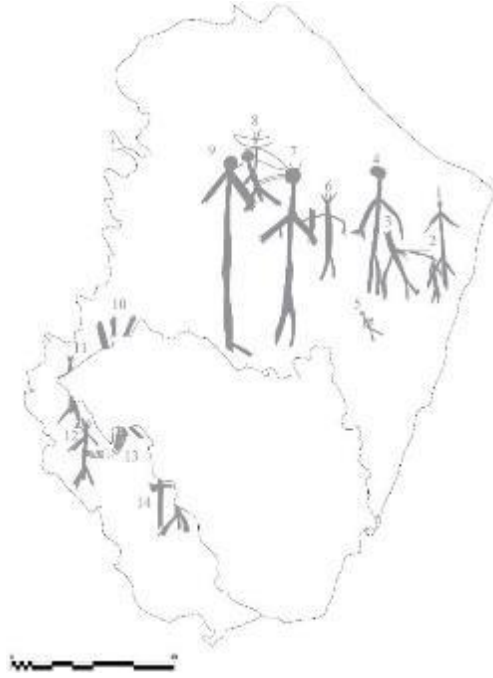

Çiz. 671: AD-II.26.14 env. numaralı tasvirin çizimi

27 Numaralı pano: Yer seviyesinden başlayan pano 105x143 cm. ölçülerindedir. Yüzeyin aşağı kısmında hemen hemen panonun yarısına kadar olan kısım dökülmüş durumdadır. Ancak kaya yüzeyindeki bu dökülmenin insan elinden kaynaklı olduğuna yönelik tahribat izleri seçilebilmektedir. Pürüzsüz görünümdeki kalan yüzeyde on dört tasvir belirlenmiştir (Env. numarası: AD-II.27).

Fot. 682: AD-II.27 env. numaralı pano

Çiz. 672: AD-II.27 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 27.1: Kaya yüzeyinin yukarı sağ köşesinde konumlanan, oldukça stilize görünümdeki tasvirin kolları ve bacakları “Λ” şeklinde verilmiştir. Ok adam görünümündeki betimleme kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-II.27.1).

Fot. 683: AD-II.27.1 env. numaralı tasvir

Çiz. 673: AD-II.27.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.2: Stiliz edilmiş insan betimlemesi yüzeyin sağ yukarı kenarındadır. Bacaklar ve kollar “Λ” biçiminde aşağıya dönüktür. Kazıma tekniğindeki ok adam tasvirinin çizgileri birbiri üzerinden defalarca geçirilmiştir (Env. numarası: AD-II.27.2).

Fot. 684: AD-II.27.2 env. numaralı tasvir

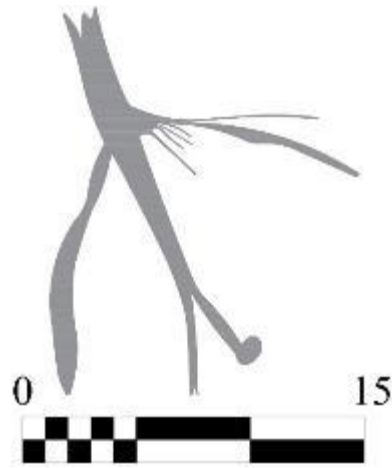

Çiz. 674: AD-II.27.2 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.3: Kolları gövde oranlarına göre uzun tutulmuş kuş kanadı izlenimi veren stilize edilmiş insan tasviri panonun sol yukarı kısmındadır. Kazıma tekniğiyle şekillendirilen tasvir benzer örneklerden hareketle ok adam olarak adlandırılmıştır (Env. numarası: AD-II.27.3).

Fot. 685: AD-II.27.3 env. numaralı tasvir

Çiz. 675: AD-II.27.3 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.4: Panonun sol yukarı kısmındaki başı daire formunda, kolları ve bacakları iki yana aşağıya sarkık şekilde verilen ok adam tasviridir. Stilize olarak verilen insanın ana hatları kazıma tekniğinde çizgilerin birbiri üzerinden yoğun biçimde tekrarlanmasıyla müttesekkildir (Env. numarası: AD-II.27.4).

Fot. 686: AD-II.27.4 env. numaralı tasvir

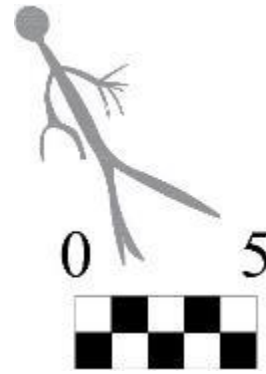

Çiz. 676: AD-II.27.4 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.5: Kafası daire formlu, kolları ve bacakları ters "V" biçiminde verilmiştir. El parmakları gövdesine oranla abartılıdır. Stilize insan olarak tanımlanan betimleme panonun sağ orta kenarında kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-II.27.5).

Fot. 687: AD-II.27.5 env. numaralı tasvir

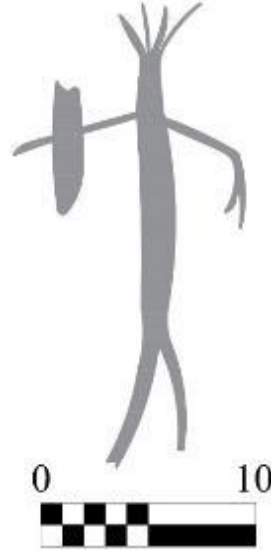

Çiz. 677: AD-II.27.5 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.6: Panonun orta yukarı bölümünde konumlanan, başından çıkan ışın demeti biçimdeki çizgileri, kolları iki yana yatay biçimde açık, sol elinde ok-yay benzeri bir eşya taşıdığı görülen stilize edilmiş insan tasviridir. Ok adam olarak adlandırılan figür kazıma tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-II.27.6).

Fot. 688: AD-II.27.6 env. numaralı tasvir

Çiz. 678: AD-II.27.6 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.7: Baş kısmı yuvarlaktır ve boynu uzun tutulmuştur. Başından çıkan ışın demeti görünümlü çizgileri bulunan tasvirin kolları ve bacakları iki yana düşey görünümde açık ve belirgin biçimde verilmiştir. Betimleme panonun ortasında oldukça koyu renkli bir patinaya sahiptir kazıma tekniğinde oluşturulmuştur (Env. numarası: AD-II.27.7).

Fot. 689: AD-II.27.7 env. numaralı tasvir

Çiz. 679: AD-II.27.7 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.8: Başı daire formlu, sağ kolu havaya kalkık ok-yay taşırken, bacakları iki yana açık verilmiştir. Tasvir panonun orta yukarı kısmındaki stilize edilmiş insana aittir. Çizgilerin yoğun biçimde üst üste kazınmasıyla oluşturulmuş çizgi kalınlığı ve patina rengi pano yüzeyindeki örneklere göre daha açık renk tonlarında olan ok adam tasviridir (Env. numarası: AD-II.27.8).

Fot. 690: AD-II.27.8 env. numaralı tasvir Çiz. 680: AD-II.27.8 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.9: Kaya sathının ortasındaki stilize edilmiş insanın baş kısmı daire formludur. Kolları ve bacakları “Λ” biçiminde aşağıya dönüktür. Bacaklarının bulunduğu kaya yüzeyi tahrip olduğu için bacaklarının tamamı görülemeyen tasvir kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-II.27.9).

Fot. 691: AD-II.27.9 env. numaralı tasvir Çiz. 681: AD-II.27.9 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.10: Kaya yüzeyindeki benzer insan tasvirlerinden hareketle stilize insan olarak tanımlanan şeklin büyük bir bölümü kaya yüzeyindeki dökülme nedeniyle tespit edilememektedir. Baş ve kollarının olduğunu düşündüğümüz kısım kırık yüzeyin yukarısındaki kenardayken, bacakları kırık kısmında aşağı kenarında kalmaktadır. Tasvir çizgilerin üst üste yoğun biçimde kazınmasıyla oluşturulmuştur (Env. numarası: AD-II.27.10).

Fot. 692: AD-II.27.10 env. numaralı tasvir Çiz. 682: AD-II.27.10 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.11: Panonun sol aşağı kenarındaki şekil kaya yüzeyindeki benzer örneklerin varlığı nedeniyle insan olarak tanımlanmıştır. Figürün gövdesi kaya yüzeyindeki dökülme nedeniyle tahrip olmuştur. Baş, kol ve bacaklarının bir kısmı tespit edilebilmektedir. Baş kısmında ışın demeti şeklinde çizgiler bulunur (Env. numarası: AD-II.27.11).

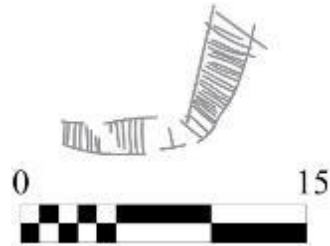
Fot. 693: AD-II.27.11 env. numaralı tasvir Çiz. 683: AD-II.27.11 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.12: Kaya sathının sol aşağı kenarındaki stilize edilmiş figürün baş kısmından çıkan ışın demeti şeklinde çizgiler belirgindir. Ok adam olarak tanımlanan, kol ve bacakları “Λ” şeklinde aşağıya dönük verilen tasvirin hatları tekrarlanan yoğun kazıma çizgilerden oluşur (Env. numarası: AD-II.27.12).

Fot. 694: AD-II.27.12 env. numaralı tasvir Çiz. 684: AD-II.27.12 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.13: Yüzeyin sol aşağı kenarındaki şekil tarama çizgilerden oluşturulmuştur. Mahiyeti tespit edilemeyen şekil yukarıdan aşağıya doğru inen ve sola yñnelen merdiven basamaklarını andırmaktadır. Ağ/kafes/tuzak/engel olması muhtemel tasvir kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-II.27.13).

Fot. 695: AD-II.27.13 env. numaralı tasvir Çiz. 685: AD-II.27.13 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 27.14: Yüzeydeki benzer insan tasvirlerinden hareketle stilize insan tasvirinin gövdesinin üst kısmı ve başı tahrip olmuştur. Sol kolunda mızrak benzeri eşya tutmaktadır. Bacakları “Λ” şeklinde belirgin betimleme kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-II.27.14).

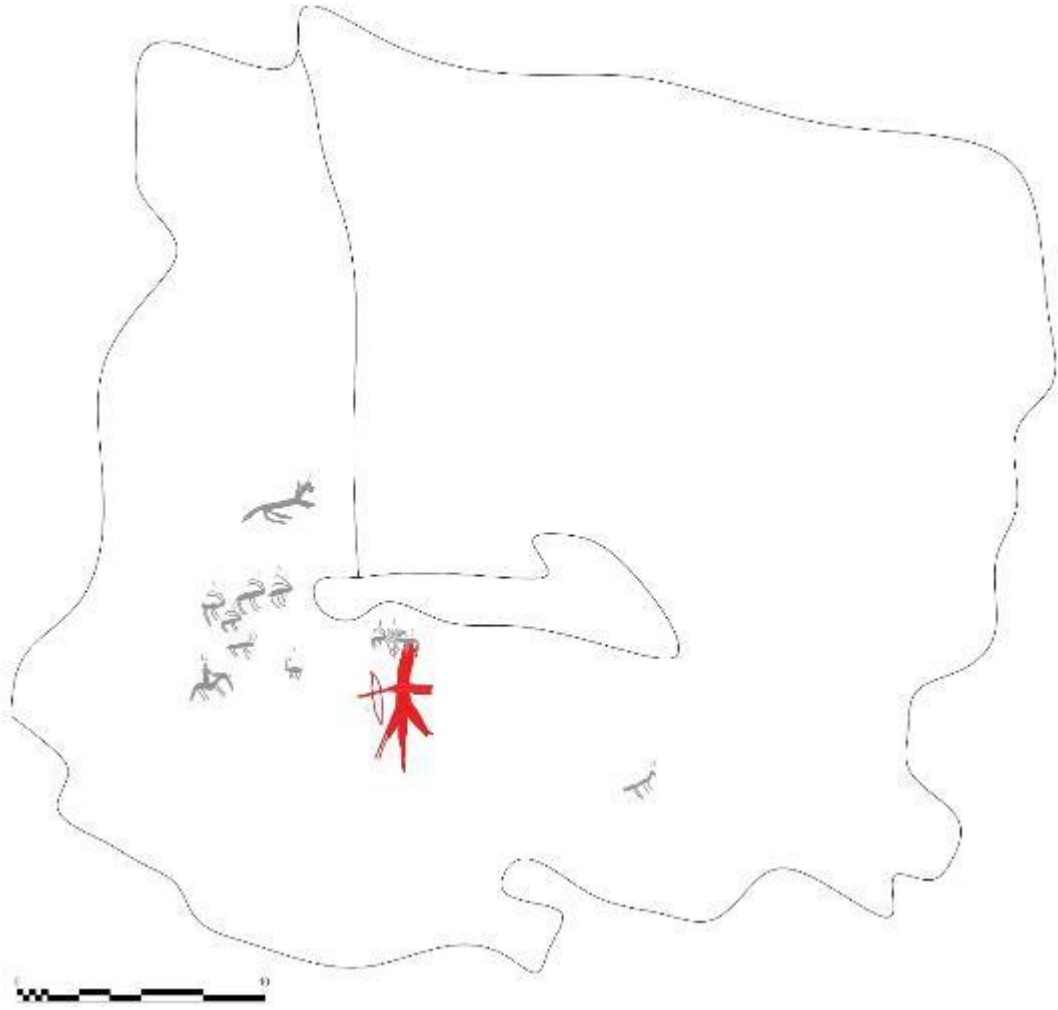

Fot. 696: AD-II.27.14 env. numaralı tasvir Çiz. 686: AD-II.27.14 env. numaralı tasvirin çizimi

28 Numaralı pano: Yerden 75 cm. yükseklikten başlayan pano 185x180 cm. ölçülerindedir. Kaya yüzeyinin sağ kısmında alg-liken tabakası yayıldığı görülmektedir. Panonun aşağı kısmında ise kırık ve yüzeyin döküldüğü alanlar dikkat çeker. Pano genelinde spiral benzeri devamlılık gösteren çok sayıda çizgiler bulunmaktadır. Bunların mahiyeti anlaşılammış olup bu nedenle çizimleri figürleri kapatamaması için gerçekleştirilmemiştir. Pembe, kahverengi ve sarı renk tonlarında patine yüzeyde hâkimdir. Toplamda on üç tasvir belirlenebilmiştir (Env. numarası: AD-II.28).

Fot. 697: AD-II.28 env. numaralı pano

Çiz. 687: AD-II.28 env. numaralı panonun çizimi

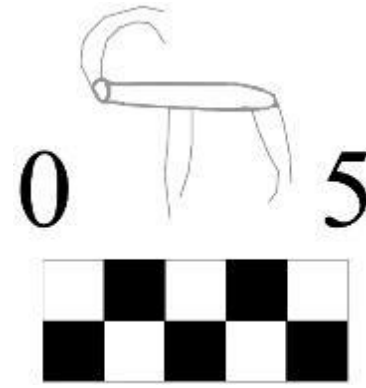
Tasvir 28.1: Panonun orta bölümündeki tasvir gövde özellikleri, baş, yele ve kuyruk şekliyle hareketle at olarak tanımlanmıştır. Panoya göre sağa yönelen hayvan kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-II.28.1).

Fot. 698: AD-II.28.1 env. numaralı tasvir

Çiz. 688: AD-II.28.1 env. numaralı tasvirin çizimi

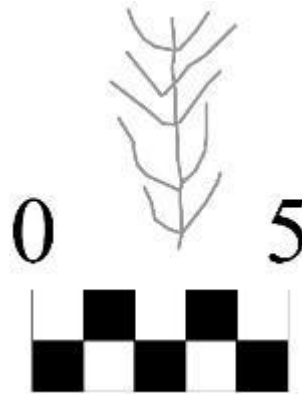
Tasvir 28.2: Daire biçimli başından çıkan geriye doğru yay gibi kıvrık boynuzlarından hareketle keçi olarak tanımlanan tasvir panoya göre sola dönüktür. Kazıma tekniğindeki betimlemenin sola doğru döndüğü kısımda bir ağaç ve ağacın da sol yanında yer alan keçi tasviriyle ağacın iki yanına yerleştirilmiş bir görünümde dirler (Env. numarası: AD-II.28.2).

Fot. 699: AD-II.28.2 env. numaralı tasvir

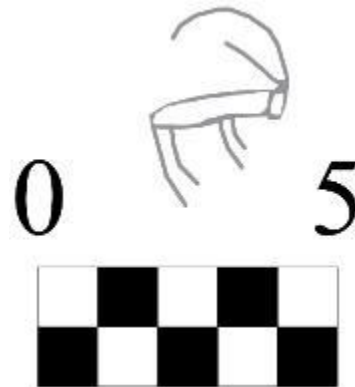
Çiz. 689: AD-II.28.2 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 28.3: Kendisine dönük iki keçi figürünün arasında dikey bir çizgi üzerinden çıkan “V” formundaki çizgilerden oluşan tasvir ağaç/bitki olarak adlandırılmıştır (Env. numarası: AD-II.28.3).

Fot. 700: AD-II.28.3 env. numaralı tasvir Çiz. 690: AD-II.28.3 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 28.4: Karşılıklı ağacın iki yanına yerleştirilmiş keçi tasvirlerinden soldakidir. Daire biçimli baş bölümünden çıkan yay biçimli boynuzlarından hareketle keçi olarak tanımlanan betimleme kazıma tekniktir (Env. numarası: AD-II.28.4).

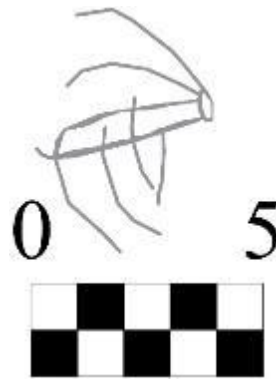
Fot. 701: AD-II.28.4 env. numaralı tasvir Çiz. 691: AD-II.28.4 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 28.5: Panonun orta aşağı kenarındaki insan tasviri sol elinde fırlatmaya hazır ok-yay tutmaktadır. Bacakları iki yana “Λ” formunda açık verilmiştir. Kazıma tekniğindeki ana hatları kazımaların birbiri üzerine yoğun biçimde hakkedilmesinden müteşekkildir (Env. numarası: AD-II.28.5).

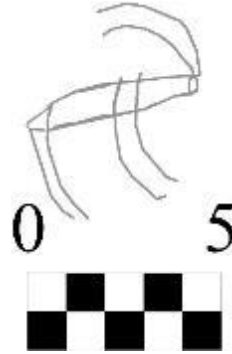
Fot. 702: AD-II.28.5 env. numaralı tasvir iz. 692: AD-II.28.5 env. numaralı tasvirin izimi

Tasvir 28.6: Panonun sol kenarındaki tasvir, daire biçimli baş kısmından çıkan boynuz benzeri çizgiler sebebiyle keçi olarak tanımlanmıştır. Kazıma tekniği kullanılan fiğrn yönü sağa dönük verilmiştir (Env. numarası: AD-II.28.6).

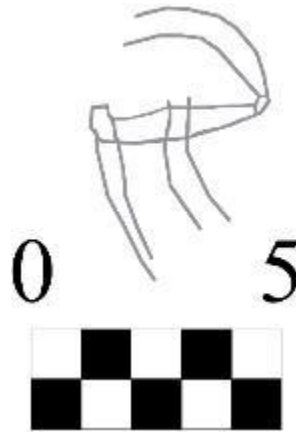
Fot. 703: AD-II.28.6 env. numaralı tasvir iz. 693: AD-II.28.6 env. numaralı tasvirin izimi

Tasvir 28.7: Panonun sol kenarındaki tasvirin başında çıkan yay gibi geriye kıvrılan boynuzları nedeniyle keçi olarak tanımlanmıştır. Kazıma tekniği kullanılarak çizilmiş olan figür panoya göre sağa dönüktür (Env. numarası: AD-II.28.7).

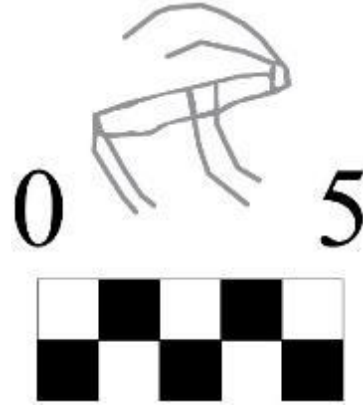
Fot. 704: AD-II.28.7 env. numaralı tasvir Çiz. 694: AD-II.28.7 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 28.8: Kazıma tekniği kullanılarak çizilmiş olan figürün baş kısmından çıkan yay şeklindeki boynuz çizgilerinden hareketle keçi olarak tanımlanan betimleme panoya göre sağa dönüktür (Env. numarası: AD-II.28.8).

Fot. 705: AD-II.28.8 env. numaralı tasvir Çiz. 695: AD-II.28.8 env. numaralı tasvirin çizimi

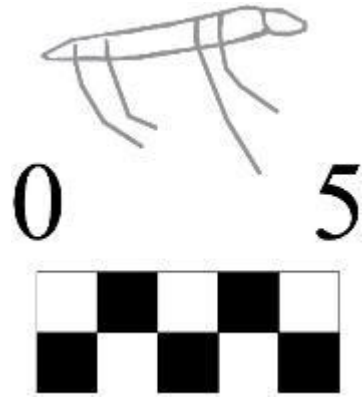
Tasvir 28.9: Daireye yakın baş kısmından çıkan, geriye doğru kıvrılmış çizgilerin keçi boynuzuna benzemesi nedeniyle keçi olarak tanımlanan tasvir panoya göre sağa dönük verilmiştir. Hayvanın hatları kazıma çizgileriyle ortaya konmuş, bacakları gövdesinin içerisine girecek şekilde belirtilmiştir (Env. numarası: AD-II.28.9).

Fot. 706: AD-II.28.9 env. numaralı tasvir

Çiz. 696: AD-II.28.9 env. numaralı tasvirin çizimi

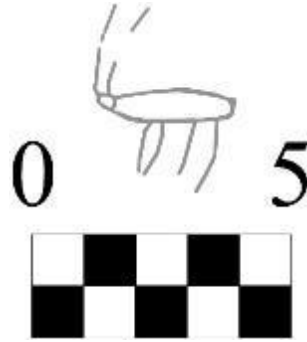
Tasvir 28.10: Daireye yakın baş bölümü, gövdesi ve bacaklarını tespit ettiğimiz figürün türü tespit edilememiştir. Baş kısmı sağda olan tasvirin bacakları gövdesinin iç kısmına kadar girmektedir. Pano yüzeyindeki benzer fiziksel özelliklere sahip örneklerden hareketle keçi olması muhtemeldir (Env. numarası: AD-II.28.10).

Fot. 707: AD-II.28.10 env. numaralı tasvir

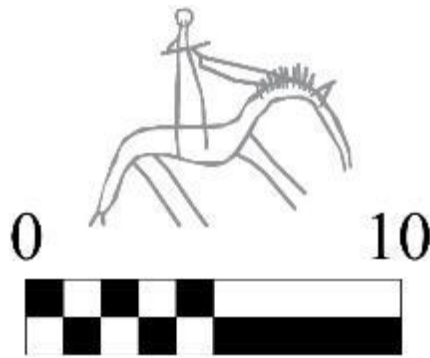
Çiz. 697: AD-II.28.10 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 28.11: Kaya sathına göre sağa dönük daireye yakın biçimdeki baş kısmından çıkan boynuzların şeklinden hareketle keçi olarak tanımlanan tasvir kazıma tekniğiyle meydana getirilmiştir. Gövde kısmı hacimlidir ve boynuzlarının olduğu bölümdeki kaya yüzeyinin döküldüğü görülmektedir (Env. numarası: AD-II.28.11).

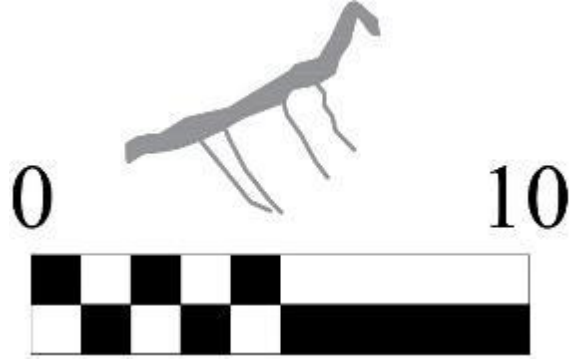
Fot. 708: AD-II.28.11 env. numaralı tasvir iz. 698: AD-II.28.11 env. numaralı tasvirin izimi

Tasvir 28.12: Baş kısmı, yeleleri, boynu, gövde özellikleri ve kuyruk şeklinden hareketle at olarak tanımlanan figürün sırtında taşıdığı binicisi bulunmaktadır. Başı daire biçiminde kolları iki yana yatay olarak açık verilen binici atın yularını tutmaktadır. Kazıma tekniği kullanılan süvari tasviri panoya göre sağa yönelirken verilmiştir (Env. numarası: AD-II.28.12).

Fot. 709: AD-II.28.12 env. numaralı tasvir iz. 699: AD-II.28.12 env. numaralı tasvirin izimi

Tasvir 28.13: Pano yüzeyinin aşağı orta kenarındaki tasvirin baş, boyun, gövde, kuyruk ve bacaklarının şeklinden hareketle at olarak tanımlanmıştır. Sağa doğru yöneldiği görülen tasvir kazıma tekniğindeki çizgilerle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-II.28.13).

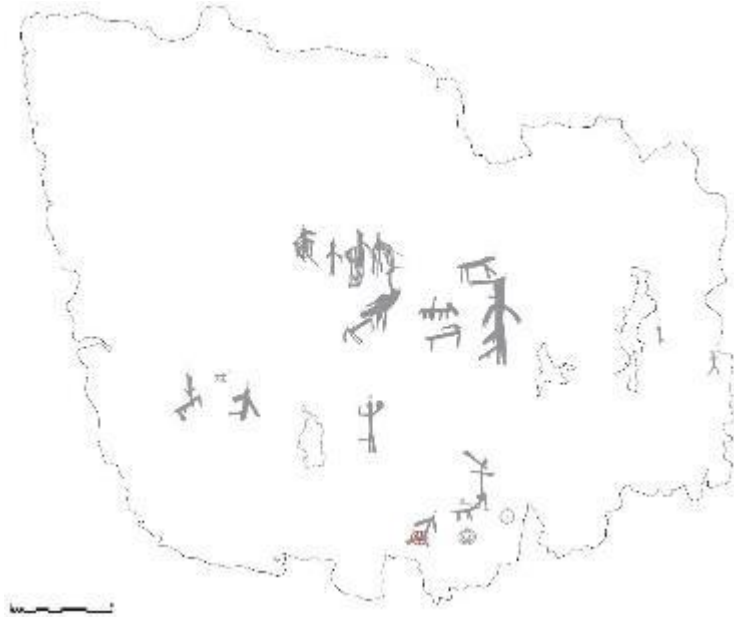

Fot. 710: AD-II.28.13 env. numaralı tasvir Çiz. 700: AD-II.28.13 env. numaralı tasvirin çizimi

29 Numaralı pano: Ana kaya seviyesinden başlayan pano 260x215 cm. ölçülerindedir¹⁵⁴. Yüzeyde kırık alanlar ve boydan boya uzanan geniş ve dar çatlaklar hâkimdir. Panonun sağ aşağı kenarı tamamen kırıktır. Yüzeyde rastgele çizilmiş kazımalar nedeniyle tasvirlerin tanımını ve tespitini gerçekleştirmek zorlaşmaktadır. Toplam yirmi iki tasvir belirlenebilmiştir (Env. numarası: AD-II.29).

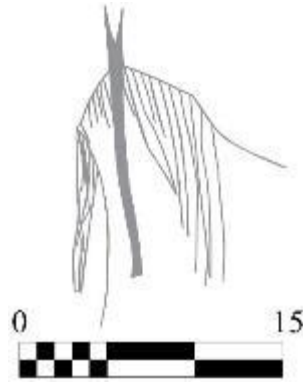
Fot. 711: AD-II.29 env. numaralı pano

Çiz. 701: AD-II.29 env. numaralı panonun çizimi

¹⁵⁴ Panonun bulunduğu nokta, ana kayanın iç kısmına üzeri açık eyvan şeklinde bir mekân gibi girinti yapmaktadır. Bu girinti toplam üç dik kaya yüzeyine sahiptir. 30 ve 31 numaralı panolar, ana kayaya girinti yapan yüzeylerden diğer ikisini oluşturmaktadır. Bu alanın elle şekillendirilmiş olması ihtimalini düşündürürken, tapınma alanı olabilir mi sorusunu da akla getirmektedir.

Tasvir 29.1: Kaya yüzeyinin sol yukarı bölümündeki figürün kolları iki yana açıktır ve kuş kanadı görünümündedir. Kollarından aşağıya sarkan çizgiler püskül şeklini andırır. Baş kısmında ışın demeti şeklinde çizgiler bulunur. Göğse yükselen stilize edilmiş insan betimlemesi kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-II.29.1).

Fot. 712: AD-II.29.1 env. numaralı tasvir Çiz. 702: AD-II.29.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 29.2: Hemen solundaki göğse yükselen insan betimlemesiyle aynı özellikleri gösterir. Ancak iki farklı kazıma çizgiden oluşmuş gibi görünmektedir. Gövdesi sürekli biçimde tekrarlanan kazımalardan oluşur. Kol ve kıyafet görünümündeki bölümleri ise daha yüzeysel tek çizgilerle belirtilmiştir. Gövdesinin aşağı kısmındaki çentikler kıyafetinin parçası gibi sarmaktadır. Kazıma tekniğindeki şekil panonun sol yukarı kısmındadır (Env. numarası: AD-II.29.2).

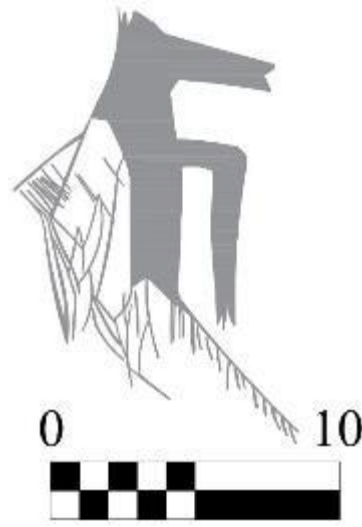
Fot. 713: AD-II.29.2 env. numaralı tasvir Çiz. 703: AD-II.29.2 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 29.3: Baş kısmından ışın demeti şeklinde çizgiler çıkan, kolları ve bacakları ters “V” formunda verilen stilize edilmiş insan tasviridir. Ok adam olarak adlandırılan figür kazıma çizgilerin yoğun biçimde üst üste çizilmesiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-II.29.3).

Fot. 714: AD-II.29.3 env. numaralı tasvir Çiz. 704: AD-II.29.3 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 29.4: Sağ yanında kalan ve göğse yükselirmiş görünümdeki stilize insan tasvirleriyle benzer özellikler gösteren tasvir de göğse yükselen bir izlenim bırakır. Kolları iki yana yatay biçimde açık, kıyafetinin parçası olabilecek çizgiler aşağıya doğru kuş kanadı biçiminde bacaklarının iki yanından sarkar. Kazıma teknikli stilize edilmiş tasvir yüzeyin sol yukarı kenarına konumlanır (Env. numarası: AD-II.29.4).

Fot. 715: AD-II.29.4 env. numaralı tasvir Çiz. 705: AD-II.29.4 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 29.5: Baş, boyun gövde, kanat, bacak ve kuyruğu belirgin biçimde görülen betimleme gagasının sucul kuşlara ait özellikler göstermesi sebebiyle yırtıcı olmayan kuş tasviri olarak tanımlanmıştır. Panonun sol yukarı köşesindeki hayvan yoğun kazıma çizgilerle yapılmıştır (Env. numarası: AD-II.29.5).

Fot. 716: AD-II.29.5 env. numaralı tasvir

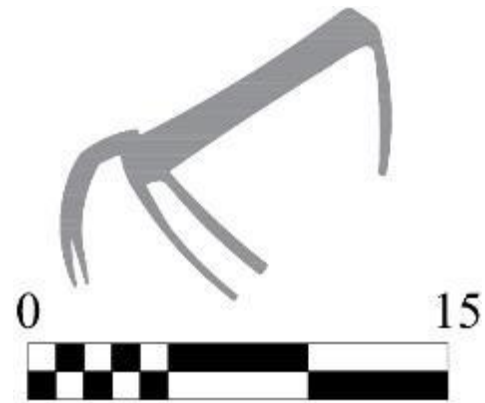

Çiz. 706: AD-II.29.5 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 29.6: Gövdesi, arka bacakları ve kuyruğu tespit edilebilen betimleme hayvan olarak isimlendirilmiştir. Baş kısmı ve ön bacaklarından biri, rastgele çizilmiş kazımaların altında kalan hayvan panonun sol yukarı kısmındadır (Env. numarası: AD-II.29.6).

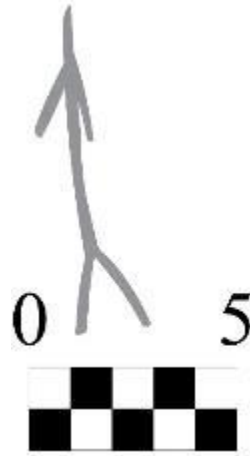

Fot. 717: AD-II.29.6 env. numaralı tasvir

Çiz. 707: AD-II.29.6 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 29.7: Yüzeyin sağ orta kenarına yakın konumdaki stilize insan tasvirinin başı basit bir çentikle verilirken kollar ve bacaklar “Λ” biçiminde aşağıya doğru dönüktür (Env. numarası: AD-II.29.7).

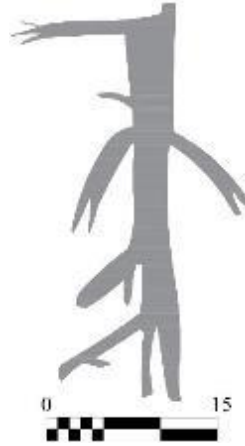
Fot. 718: AD-II.29.7 env. numaralı tasvir Çiz. 708: AD-II.29.7 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 29.8: Sol yukarısında konumlanan stilize insan tasviriyle aynı özellikleri gösteren tasvirin başından ışın demeti şeklinde kazımlar görülmektedir. Baş ve kolları iki yana ters “V” formunda kazındığı görülür. Panonun sağ orta kenarındaki figür kazıma tekniğinde meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-II.29.8).

Fot. 719: AD-II.29.8 env. numaralı tasvir Çiz. 709: AD-II.29.8 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 29.9: Kaya sathının orta yukarı bölümündeki tasvirin kafasında öne doğru çıkıntı yapan sorguç benzeri başlığıyla çizilmiştir. Kolları kuş kanadına benzer formda iki yana açıkken, sol kolunun aşağı bölümünde çıkıntı yapan ve muhtemelen kıyafetinin parçası biçiminde çizgiler görülür. Cinsel organı öne doğru çıkıntı yapan tasvir, çizgilerin birbiri üzerine yoğun biçimde kazınmasıyla meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-II.29.9).

Fot. 720: AD-II.29.9 env. numaralı tasvir Çiz. 710: AD-II.29.9 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 29.10: Gövde özellikleri nedeniyle hayvan olarak tanımladığımız betimlemenin baş kısmı tespit edilememiştir. Bu nedenle hayvanın türü belirlenememiştir. Bacaklarının verilmiş formu nedeniyle hareket halinde olduğu görülen hayvan kazıma tekniğidir (Env. numarası: AD-II.29.10).

Fot. 721: AD-II.29.10 env. numaralı tasvir Çiz. 711: AD-II.29.10 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 29.11: Benzer örnekler ve gövde özelliklerinden hareketle at olarak tanımlanan hayvanın sırtında stilize biçimde verilen binicisi bulunmaktadır. Binicinin bacakları iki yana atın sırtında oturur görünümde konumlandırılmıştır. Kolları tespit edilemeyen binicisiyle birlikte süvari olarak tanımlanan tasvir kazıma tekniğiyle yapılmıştır (Env. numarası: AD-II.29.11).

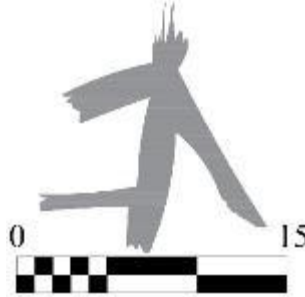
Fot. 722: AD-II.29.11 env. numaralı tasvir Çiz. 712: AD-II.29.11 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 29.12: Yüzeyin orta yukarı kısmındaki hayvan baş kısmından geriye doğru çıkan çizgilerin şekliyle hareketle keçi olarak adlandırılmıştır. Ön ve arka bacakları birbirine bitişik verilmiştir. Kazıma tekniğindeki hayvan panoya göre sağa dönüktür (Env. numarası: AD-II.29.12).

Fot. 723: AD-II.29.12 env. numaralı tasvir Çiz. 713: AD-II.29.12 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 29.13: Baş kısmından çıkan ışın demeti biçiminde çizgiler bulunan stilize edilmiş insan tasviridir. Kolları ve bacakları yüzeysel çizgilerle ters "V" formunda kazınmıştır. Panonun sol aşağı kenarında kalan figür yoğun kazıma çizgilerden müteşekkildir (Env. numarası: AD-II.29.13).

Fot. 724: AD-II.29.13 env. numaralı tasvir Çiz. 714: AD-II.29.13 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 29.14: Kaya yüzeyindeki benzer örneklerden ve gövde özellikleri nedeniyle at olarak tanımladığımız figürün sırtında, başında ışın demeti şeklinde çizgilere sahip, kolları iki yana yatay biçimde açık binicisi bulunmaktadır. Panonun sol aşağı bölümündeki kazınarak meydana getirilen stilize edilmiş süvari tasviri panoya göre sağa yönelmiştir (Env. numarası: AD-II.29.14).

Fot. 725: AD-II.29.14 env. numaralı tasvir Çiz. 715: AD-II.29.14 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 29.15: Baş kısmını tespit edemediğimiz hayvan olması muhtemel şekil panonun sol aşağı bölümündedir. Bacakları toynak şeklinde formlarla sonlanan hayvan kazıma tekniğidir (Env. numarası: AD-II.29.15).

Fot. 726: AD-II.29.15 env. numaralı tasvir Çiz. 716: AD-II.29.15 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 29.16: Kafasından çıkan ve başlık olması muhtemel form yukarıya doğru devam eden tasvirin kolları iki yana yatay biçimde açıktır. Baş kısmında ışın demeti şeklinde çizgiler görülmektedir. Kalçaları geniş tutulan figürün bacakları ve ayakları belirgindir. Yoğun biçimde kazınmış çizgilerle meydana getirilen, stilize edilmiş insan olarak adlandırılan tasvir yüzeyin orta aşağı bölümündedir (Env. numarası: AD-II.29.16).

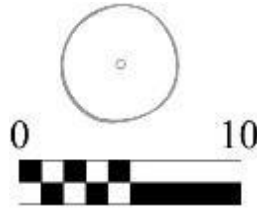
Fot. 727: AD-II.29.16 env. numaralı tasvir Çiz. 717: AD-II.29.16 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 29.17: Başından çıkan ve geriye doğru uzanan boynuz biçimli şekli nedeniyle keçi olarak tanımlanan tasvir sağa dönük vaziyettedir. Kazıma tekniğindeki figürün baş kısmı hemen sağ yukarısındaki insanın bacağıyla birleşir. Hayvanın bacakları hareket halinde olduğunu düşündürür (Env. numarası: AD-II.29.17).

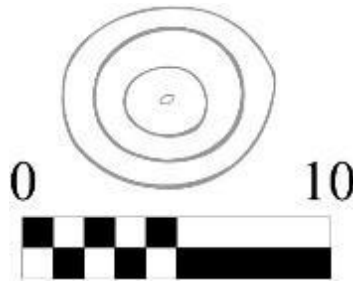
Fot. 728: AD-II.29.17 env. numaralı tasvir Çiz. 718: AD-II.29.17 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 29.18: Düzgün biçimde şekillendirilmiş daire olarak tanımlanan betimleme yüzeyin orta aşağı kısmındadır. Rastgele çizgiler arasından güçlükle belirlenebilmiştir. Kazıma tekniğinde yapılan şeklin merkezinde bir nokta bulunması yapılırken pergel veya daha basit bir mekanizmanın kullanıldığını göstermesi bakımından önemlidir (Env. numarası: AD-II.29.18).

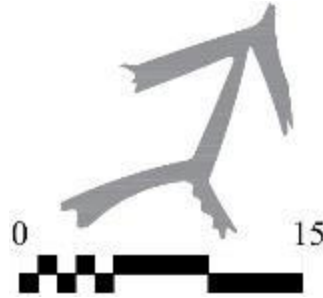
Fot. 729: AD-II.29.18 env. numaralı tasvir Çiz. 719: AD-II.29.18 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 29.19: İç içe geçmiş eş merkezli üç daire formundan oluşan şekil panonun orta aşağı bölümündedir. Kazıma tekniğindeki şeklin merkezinde bir nokta bulunması bir önceki örnekte olduğu gibi pergel veya daha basit bir mekanizmayla yapıldığını düşündürmektedir (Env. numarası: AD-II.29.19).

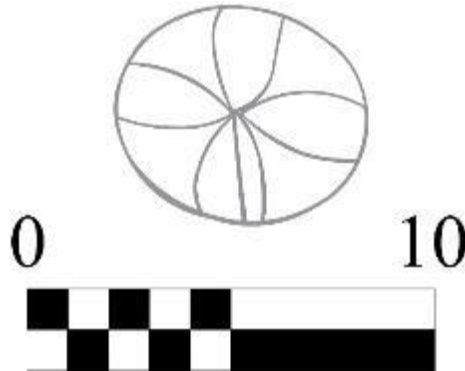
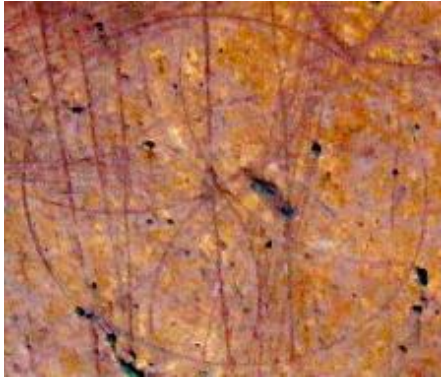
Fot. 730: AD-II.29.19 env. numaralı tasvir Çiz. 720: AD-II.29.19 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 29.20: Kolları ve bacakları iki yana ters “V” formunda açık verilen ok adam olarak tanımlanan stilize edilmiş insan tasviridir. Panonun orta aşağı kenarına yakın konumdaki figür kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-II.29.20).

Fot. 731: AD-II.29.20 env. numaralı tasvir Çiz. 721: AD-II.29.20 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 29.21: Stilize edilmiş insan tasvirinin katman olarak üzerine yapılmış daire içerisinde eş merkezden çıkan ikisi dikey ikisi yatay olarak yerleştirilmiş dört elipse yakın formdan oluşur. Dört yapraklı yonca veya gülbezek şeklinde bezeme unsurlarını hatırlatmaktadır. Kazıma tekniğindeki şeklin çok düzgün çizilmesi pergel veya pergel işlevi gören daha basit bir mekanizma kullanıldığını düşündürmektedir (Env. numarası: AD-II.29.21).

Fot. 732: AD-II.29.21 env. numaralı tasvir Çiz. 722: AD-II.29.21 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 29.22: Kaya yüzeyinin sol aşağı bölümündeki tasvirin kolları iki yana hafif yukarıya kalkık biçimde açıktır. Sol kolu dirsekten yukarı doğru havaya kalkıktır ve sağ elinde kam davulu/tefi benzeri nesne tutmaktadır. Bacakları yürür biçimde sağa doğru ilerlerken cinsel organı abartılı biçimde bacaklarının arasından çıkar şekilde verilmiştir (Env. numarası: AD-II.29.22).

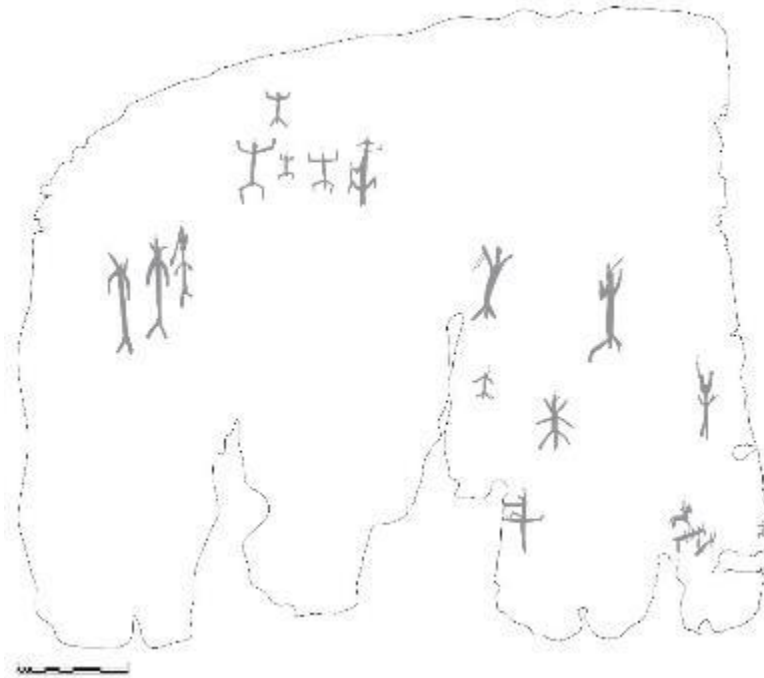

Fot. 733: AD-II.29.22 env. numaralı tasvir Çiz. 723: AD-II.29.22 env. numaralı tasvirin çizimi

30 Numaralı pano: Yer seviyesinden başlayan pano 279x247 cm. ölçülerindedir. Yüzeyde kırık alanlar ve boydan boya uzanan geniş ve dar çatlaklar hâkimdir. Panonun sağ aşağı kenarı tamamen kırıktır. Yüzeyde rastgele çizilmiş kazımalar nedeniyle tasvirlerin tanımını ve tespitini gerçekleştirmek zorlaşmaktadır. Toplamda on yedi tasvir belirlenmiştir (Env. numarası: AD-II.30).

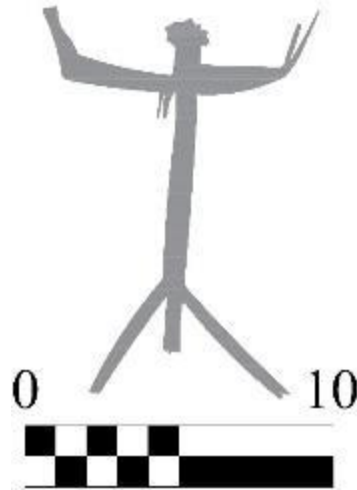

Fot. 734: AD-II.30 env. numaralı pano

Çiz. 724: AD-II.30 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 30.1: Panonun sol yukarı köşesindeki tasvirin baş kısmı daire formudur. Kolları iki yana dirseklerden itibaren yukarıya kalkık biçimde açık verilmiştir. Bacakları dizelere kadar yana açık, sonrasında ise tekrar içe doğru dönerek ayakların birleştiği bir görünümde çizilmiştir. Stilize edilmiş insan olarak tanımlanan figür kazınarak meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-II.30.1).

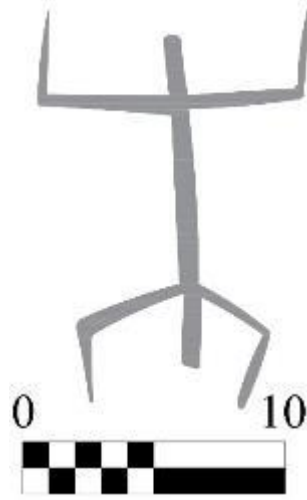
Fot. 735: AD-II.30.1 env. numaralı tasvir Çiz. 725: AD-II.30.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 30.2: Panonun yukarı sol bölümünde konumlanan tasvirin başı yuvarlak biçimde verilmiş ve iki yana çıkıntı yapan formlar başlık giydiğini veya saçlarını simgelemektedir. Bacakları yukarıya doğru kıvrılmış biçimde iki yana açıktır verilmiştir. Bacaklarının arasından çıkan düşey bir hat aşağıya uzanan stilize insan tasviri kazıma tekniğindedir. Bu haliyle doğum yapan bir kadını andırmaktadır (Env. numarası: AD-II.30.2).

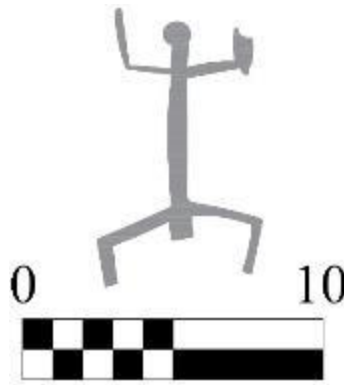
Fot. 736: AD-II.30.2 env. numaralı tasvir Çiz. 726: AD-II.30.2 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 30.3: Hemen sağındaki insan tasviriyle benzer özellikler gösteren stilize insan figürü panonun sol yukarisına konumlanır. Baş yuvarlak, kollar dirseklerden itibaren yukarıya kalkık ve iki yana açık verilmiştir. Çizgileri kazınarak meydana getirilen tasvirin bacakları dizlerinden kırılmış biçimde iki yana açık şekildedir (Env. numarası: AD-II.30.3).

Fot. 737: AD-II.30.3 env. numaralı tasvir Çiz. 727: AD-II.30.3 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 30.4: Hemen sağında yer alan tasvirle benzer özellikler gösteren figür panonun sol yukarisındaki stilize edilmiş insan tasviri olarak tanımlanmıştır. Baş kısmı daire biçimli, kolları dirsekten itibaren kırılarak yukarıya kalkık biçimde şekillendirilmiştir. Kazıma tekniğinde meydana getirilen figürün bacakları da iki yana dizlerinden itibaren kırılmış formda belirtilmiştir. Bacaklarının açıklık genişliği kollarından daha fazladır (Env. numarası: AD-II.30.4).

Fot. 738: AD-II.30.4 env. numaralı tasvir Çiz. 728: AD-II.30.4 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 30.5: Başı daire biçiminde, kolları dirsekten itibaren yukarıya kalkık görünümdeki stilize insan figürü kaya sathının sol yukarı köşesinde kalmaktadır. Gövdesi ince uzun, bacakları ise dizlerden itibaren kırılmış biçimde kazınmıştır. Kollarının açıklık genişliği bacaklarının açıklık genişliğinden fazla olan tasvir çizgilerin birbiri üzerinden defalarca geçirilmesiyle ortaya konmuştur (Env. numarası: AD-II.30.5).

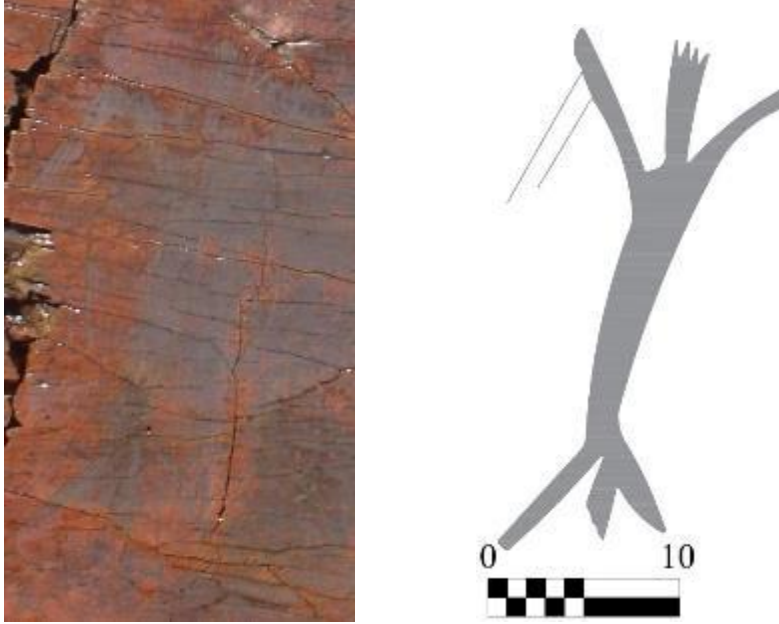
Fot. 739: AD-II.30.5 env. numaralı tasvir Çiz. 729: AD-II.30.5 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 30.6: Rastgele yapılmış çizgilerin içerisinde güçlükle tespit edilebilen tasvirin başında ışın demeti şeklinde kazımalar bulunmaktadır. Kolları yukarıya doğru havaya kalkık bacakları “A” biçiminde iki yana açıktır. Kazımaların birbiri üzerinden yoğun biçimde geçirilmesiyle oluşturulmuş stilize insan tasviridir (Env. numarası: AD-II.30.6).

Fot. 740: AD-II.30.6 env. numaralı tasvir Çiz. 730: AD-II.30.6 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 30.7: Panonun orta aşağı b3l3m3ndeki tasvirin baş kısmından ışın demeti şeklinde kazıma çizgiler g3r3lmektedir. Kolları havaya kalkıktır ve sol elinde mahiyetini anlayamadığımız nesne taşımaktadır. Fig3r3n ana hatları kazıma çizgilerin defalarca 3st 3ste hakkedilmesiyle ortaya konmuştur (Env. numarası: AD-II.30.7).

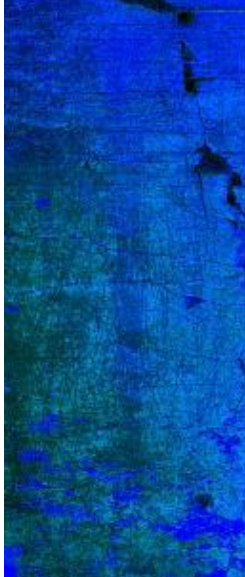
Fot. 741: AD-II.30.7 env. numaralı tasvir iz. 731: AD-II.30.7env. numaralı tasvirin izimi

Tasvir 30.8: Panonun sol aşağı b3l3m3ne konumlanan bacaklarının bir b3l3m3 tespit edilemeyen ve kafasında ilginç bir başlık taşıyan stilize insan fig3r3d3r. Başlığının p3sk3l3 olmasđ muhtemel bir form buradan sola aşağıya sarkar. Kollarđ ve bacakları aşağı y3nl3 olarak yay formunda verilen tasvir kazıma tekniğinde meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-II.30.8).

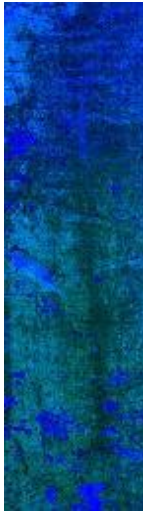
Fot. 742: AD-II.30.8 env. numaralı tasvir iz. 732: AD-II.30.8 env. numaralı tasvirin izimi

Tasvir 30.9: Yüzeyin sol aşağı bölümündeki stilize insan tasvirinin başında boynuz benzeri formlara sahiptir. Kolları yay şeklinde aşağıya doğru dönük, bacakları iki yana “Λ” formunda açıktır. Tasvirin hatları yoğun biçimde kazıma çizgilerle yapılmıştır (Env. numarası: AD-II.30.9).

Fot. 743: AD-II.30.9 env. numaralı tasvir Çiz. 733: AD-II.30.9 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 30.10: Kaya sathının sol aşağı kısmındaki stilize edilmiş insana benzer tasvirdir. Kafasında başlığını belirlemek için yapılmış kazımlar görülmektedir. Kolları aşağıya dönüktür. Bacakları ters “V” biçiminde verilmiştir. Çizgilerin defalarca üst üste kazınmasıyla tasvirin hatları ortaya çıkarılmıştır (Env. numarası: AD-II.30.10).

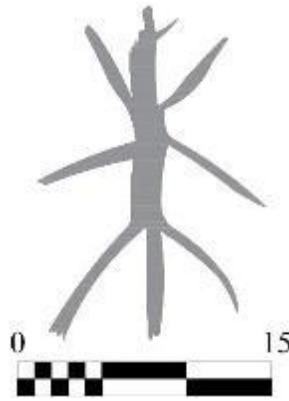
Fot. 744: AD-II.30.10 env. numaralı tasvir Çiz. 734: AD-II.30.10 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 30.11: Panonun sağ aşağısında konumlanan baş kısmında ışın demeti şeklinde çizgiler bulunan stilize insan figürüdür. Kolları yukarıya kalkık, bacakları ise iki yana açık verilen tasvir kazıma tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-II.30.11).

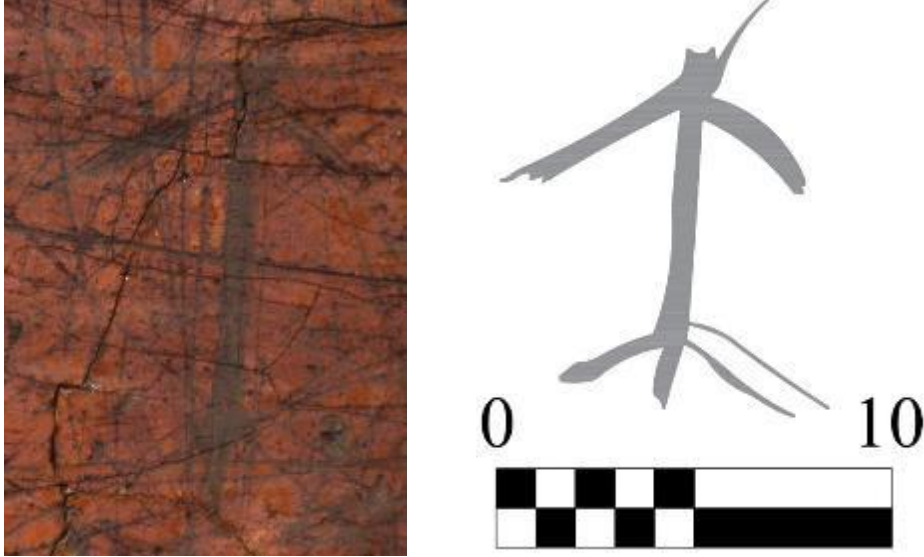
Fot. 745: AD-II.30.11 env. numaralı tasvir Çiz. 735: AD-II.30.11 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 30.12: Baş kısmında ışın demeti şeklinde çizgileri bulunan stilize edilmiş insan tasviridir. Kaya yüzeyinin orta aşağı bölümündeki kazıma tekniğiyle oluşturulmuş figürün kol ve bacakları iki yana simetrik şekilde açık verilmiştir. (Env. numarası: AD-II.30.12).

Fot. 746: AD-II.30.12 env. numaralı tasvir Çiz. 736: AD-II.30.12 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 30.13: Ok adam olarak tanımlanan stilize edilmiş insan tasvirinin başından etrafa çizgiler çıkacak şekilde çizildiği görülür. Panonun orta aşağı bölümündeki figürün kol ve bacakları simetrik şekilde iki yana açıktır. Çizgilerin birbiri üzerinden tekrarlanarak oluşturulduğu kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-II.30.13).

Fot. 747: AD-II.30.13 env. numaralı tasvir Çiz. 737: AD-II.30.13 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 30.14: Kaya yüzeyinin sağ aşağı köşe kenarındaki tasvir başından çıkan ve geriye doğru yay biçiminde kıvrılan boynuzlarının şeklinden hareketle keçi olarak tanımlanmıştır. Kazıma teknikli ve sağa dönük verilen hayvanın, bacaklarının vaziyetinden hareket halinde olduğu söylenebilir. (Env. numarası: AD-II.30.14).

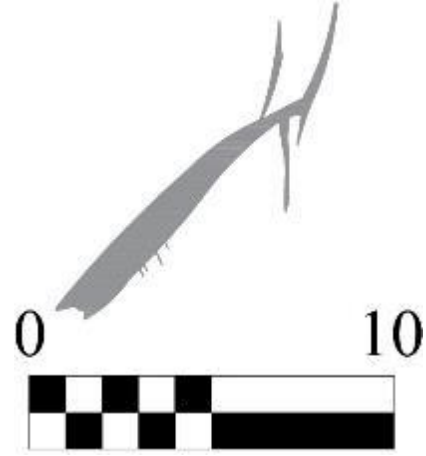

Fot. 748: AD-II.30.14 env. numaralı tasvir Çiz. 738: AD-II.30.14 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 30.15: Başından çıkan boynuz benzeri çizgilerden hareketle keçi olarak adlandırılan tasvir panonun sağ aşağı köşesinde kalmaktadır. Hayvan sağa yukarıya doğru çizilmiştir. Kazıma tekniğindeki hayvanın bacaklarının büyük bölümü kırık kaya yüzeyi nedeniyle tespit edilememiştir (Env. numarası: AD-II.30.15).

Fot. 749: AD-II.30.15 env. numaralı tasvir

Çiz. 739: AD-II.30.15 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 30.16: Baş kısmından çıkan kazıma çizgilerin formundan hareketle keçi olarak tanımlanan hayvan figürü panonun sağ aşağı bölümüne kazınmıştır. Sağa dönük hayvanın bacakları durağan bir görünümündedir (Env. numarası: AD-II.30.16).

Fot. 750: AD-II.30.16 env. numaralı tasvir

Çiz. 740: AD-II.30.16 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 30.17: Kaya sathının aşağı sağ kenarındaki tasvir pano yzeylerindeki benzer rneklerden hareketle svari olarak tanımlanmıştır. Srtında durduğu hayvanın baş boyun ve gvde rzzellikleri ata benzemektedir. Binicisi atın boyun kısmına yakın noktada ayakta durmaktadır. Sağa dnrnk verilen tasvirler kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-II.30.17).

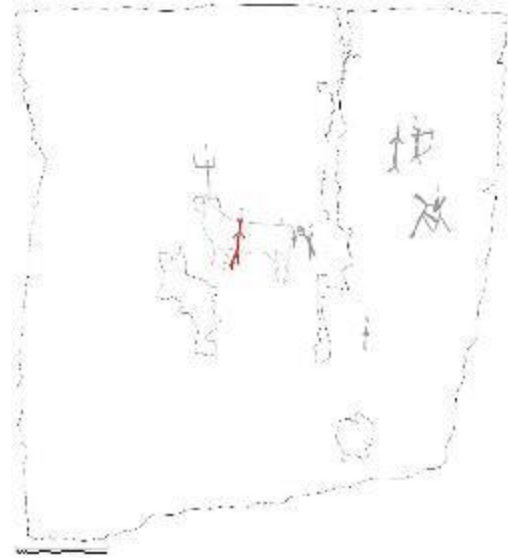

Fot. 751: AD-II.30.17 env. numaralı tasvir iz. 741: AD-II.30.17 env. numaralı tasvirin izimi

31 Numaralı pano: Ana kayadan itibaren başlayan pano 222x253 cm. ölçülerindedir. Kaya sathını üçe ayıran iki dikey derin yarık bulunmaktadır. Bununla birlikte özellikle panonun aşağı ve sol bölümünde alg-liken tabakaları göze çarpmaktadır. Rastgele yapılmış çizgilerin fazlalığıyla birlikte tasvirlerin tespiti oldukça güçleşmektedir. Kaya yüzeyinde kahverengi ve pembe renk tonlarında patina genel olarak hâkimdir. Toplam sekiz tasvir belirlenebilmiştir (Env. numarası: AD-II.31).

Fot. 752: AD-II.31 env. numaralı pano

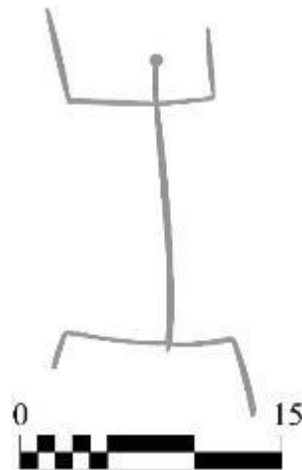

Çiz. 742: AD-II.31 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 31.1: Panonun orta yukarı bölümündeki kolları ve bacakları iki yana açık stilize insan tasviridir. Kazıma tekniğiyle meydana getirilen tasvirin bacakları ve kolları dirsek ve dizlerden kırılmış biçimde verilmiştir (Env. numarası: AD-II.31.1).

Fot. 753: AD-II.31.1 env. numaralı tasvir

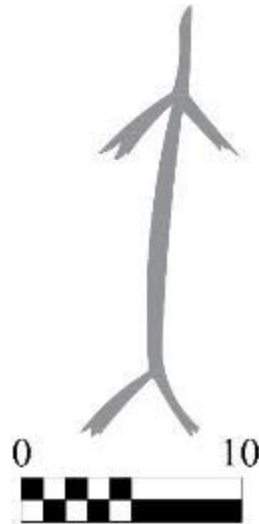
Çiz. 743: AD-II.31.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 31.2: Stilize ok adam görünümündeki insan tasviri yüzeyin sağ orta bölümündedir. Gövdesinin hemen sağında yay biçiminde bir şekil görülen figürün sağ kolu yay şekline doğru uzanır şekilde verilmiştir. Sol kolu belirlenemeyen figür çizgilerin birbiri üzerinden defalarca geçirilmesiyle oluşturulmuştur (Env. numarası: AD-II.31.2).

Fot. 754: AD-II.31.2 env. numaralı tasvir Çiz. 744: AD-II.31.2 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 31.3: Ok adam olarak tanımlanan insan tasviridir. Kolları ve bacakları aşağı yönünde ters “V” olarak belirtilmiştir. Çizgilerin birbiri üzerinden defalarca geçirilmesiyle meydana getirilen kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-II.31.3).

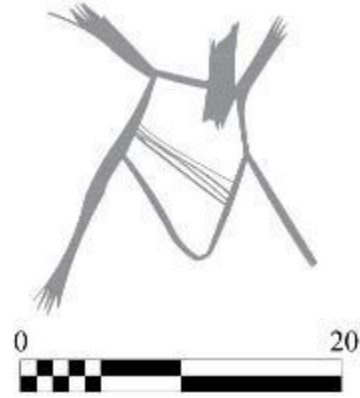

Fot. 755: AD-II.31.3 env. numaralı tasvir Çiz. 745: AD-II.31.3 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 31.4: Panonun sağ orta kenarına yakın konumda başı belirgin, Kolları iki yana hafif yukarıya kalkık biçimdedir. Sol elinde türünü belirleyemediğimiz bir nesne tutmaktadır. Bacakları iki yana ters “V” görünümde açıktır. Figürün sol bacağına ve sol koluna temas eden ne olduğunu belirleyemediğimiz şekil bulunmaktadır. Tasvir kazıma tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-II.31.4).

Fot. 756: AD-II.31.4 env. numaralı tasvir

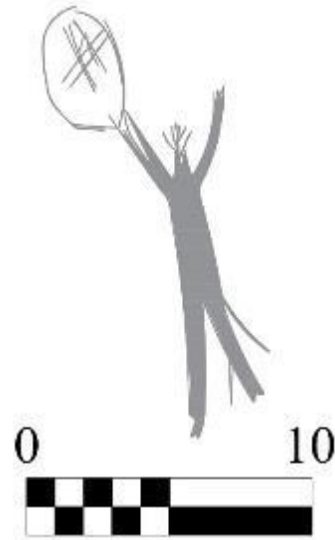

Çiz. 746: AD-II.31.4 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 31.5: Panonun orta bölümündeki insan figürüdür. Yüzeysel çizgilerle meydana getirilmiştir. Kolları yukarıya doğru kalkıktır ve sol elinde daire biçiminde bir nesne tutan figür kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-II.31.5).

Fot. 757: AD-II.31.5 env. numaralı tasvir

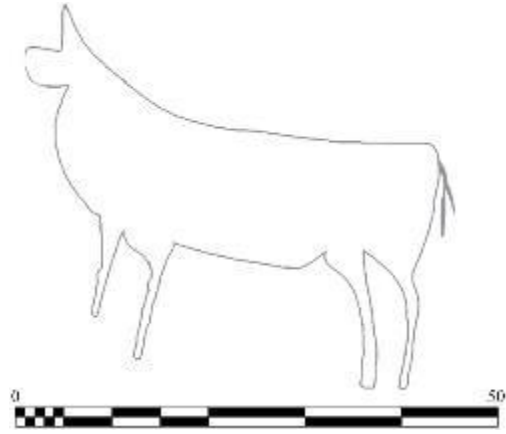

Çiz. 747: AD-II.31.5 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 31.6: Panolar içerisindeki en büyük boyuttaki tasvirlerden olan hayvan olarak tanımladığımız tasvirin gövde çizgileri 33 numaralı panodaki geyik figürüyle büyük benzerlik göstermektedir. Ön ve arka bacakları, gövdesi ve boyun kısmı ince kazıma çizgilerle verilmiştir. Bacak kısımlarında hayvanın desenlerini belirtmek için kazıma çizgiler bulunmaktadır. Panoya göre sola dönük verilen tamamlanmamış hayvan tasviri ince çizgilere sahip kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-II.31.6).

Fot. 758: AD-II.31.6 env. numaralı tasvir

Çiz. 748: AD-II.31.6 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 31.7: Başı belirgin ve etrafa saçılan bir görüntüsü bulunan ışın demeti şeklinde çizgilere sahiptir. Kollar ve bacakları iki yana düşey biçimde açıktır. Panonun orta bölümündeki stilize edilmiş ok adam olarak tanımlanan insan tasviri, birbiri üzerinden defalarca geçirilen kazıma çizgilerden meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-II.31.7).

Fot. 759: AD-II.31.7 env. numaralı tasvir

Çiz. 749: AD-II.31.7 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 31.8: Başın kısmında ışın demeti biçiminde çizgilere sahip, kolları iki yana açık ve dirseklerinden kırılmış şekilde aşağıya dönük görünümdeki stilize edilmiş ok adam tasviridir. Panonun orta aşağı kenarına yakın konumdaki kazıma tekniğindeki tasvirin gövdesi ve bacakları aynı doğrultuda aşağı yönlü devam etmektedir (Env. numarası: AD-II.31.8).

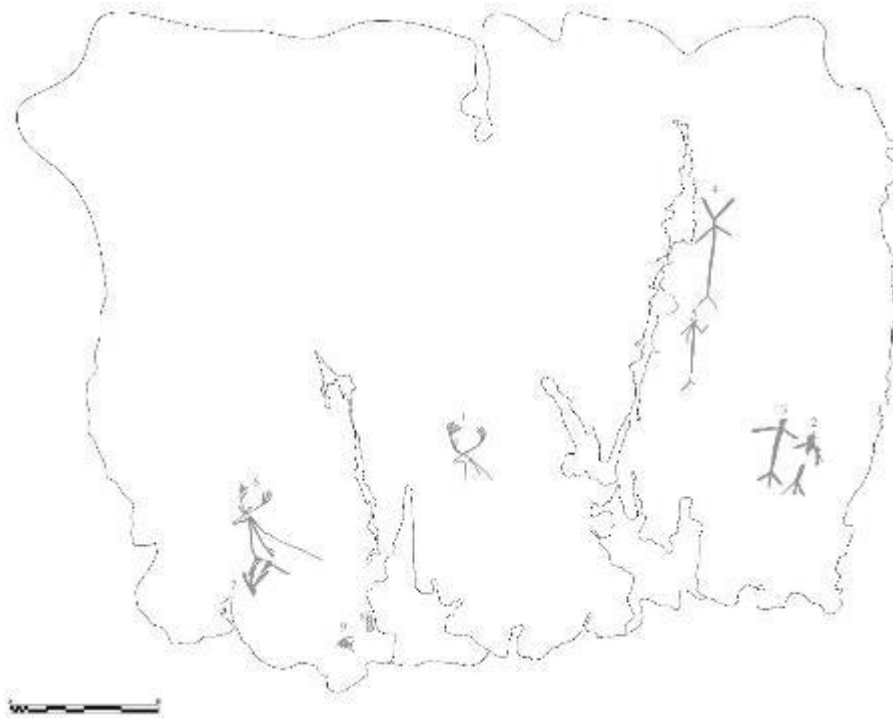
Fot. 760: AD-II.31.8 env. numaralı tasvir

Çiz. 750: AD-II.31.8 env. numaralı tasvirin çizimi

32 Numaralı pano: Ana kayadan itibaren başlayan pano 257x203 cm. ölçülerindedir. Kaya sathının yukarı kısımlarında korozyon ve dökülmeler belirlenmiştir. Birçok kırık ve yarık alanlar görülebilmektedir. Yine kaya yüzeyinin yukarı bölümlerinde alg-liken tabakaları dikkat çeker. Sayılan nedenlerden dolayı tasvirlerin tespit edilmesi zorlaşmaktadır. Yüzeyde gri, kahverengi ve sarı renk tonlarında patina bulunur. Toplam dokuz tasvir belirlenebilmiştir (Env. numarası: AD-II.32).

Fot. 761: AD-II.32 env. numaralı pano

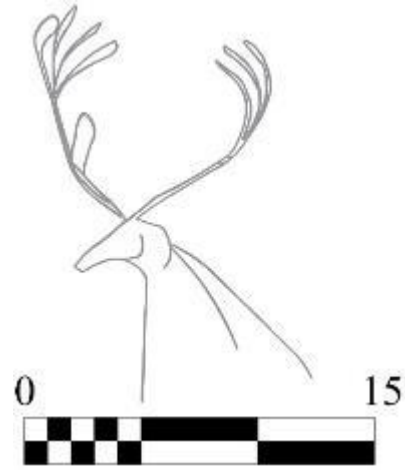

Çiz. 751: AD-II.32 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 32.1: Baş kısmından çıkan boynuzları dış bükey hatlara sahip simetrik sayılabilecek şekilde uç kısımlarında kollara ayrılan bir görünümündedir. Baş formu ve boynuzlarının şeklinden hareketle geyik olarak tanımlanan hayvan panoya göre sola dönüktür ve gövde bacak gibi bölümleri rastgele yapılmış kazımlar nedeniyle tespit edilememiştir. Tasvir ince kontur çizgilerine sahiptir (Env. numarası: AD-II.32.1).

Fot. 762: AD-II.32.1 env. numaralı tasvir

Çiz. 752: AD-II.32.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 32.2: Başından çıkan çizgiler ışın demetini andırmaktadır. Ok adam olarak tanımlanan stilize edilmiş insan tasvirinin kolları ve bacakları ters "V" biçiminde yerleştirilmiştir. Panonun sağ aşağı kısmındaki betimlemenin sağ elinde mahiyetini anlayamadığımız nesne taşımaktadır. Bacaklarının arasından aşağıya doğru devam eden kıyafetinin parçası olarak tanımlanan gövde çizgisine sahip tasvir yoğun çizgilerle kazınarak meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-II.32.2).

Fot. 763: AD-II.32.2 env. numaralı tasvir

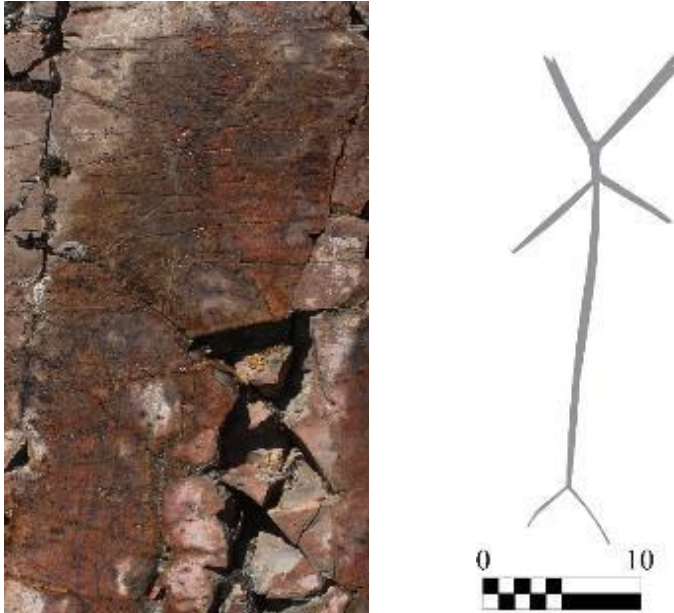
Çiz. 753: AD-II.32.2 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 32.3: Kol ve bacakları iki yana açık biçimde belirgin şekilde verilen stilize insan tasviri ok adam olarak tanımlanmıştır. Tasvir kaya yüzeyinin sağ aşağı bölümünde konumlanır ve yoğun kazımlarla meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-II.32.3).

Fot. 764: AD-II.32.3 env. numaralı tasvir Çiz. 754: AD-II.32.3 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 32.4: Başından çıkan iki çizgi boynuzlarını veya kafasına taktığı başlığı temsil ediyor olmalıdır. Kol ve bacakları ters “V” şeklinde gövdeden dışarıya doğru uzanmaktadır. Kazıma tekniğiyle meydana getirilen, stilize edilmiş ok adam olarak tanımlanan insan tasviri panonun sağ aşağı kenarında konumlanmıştır (Env. numarası: AD-II.32.4).

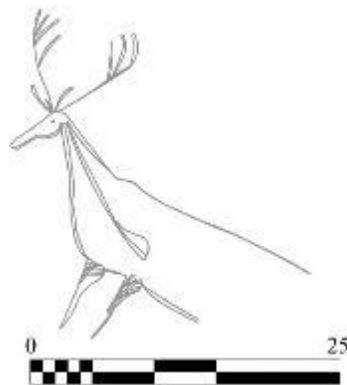
Fot. 765: AD-II.32.4 env. numaralı tasvir Çiz. 755: AD-II.32.4 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 32.5: Kaya yüzeyinin sağ aşağı bölümündeki tasvir pano yüzeyindeki benzer örneklerden hareketle stilize edilmiş ok adam olarak tanımlanan insandır. Başından çıkan simetrik iki çizgi boynuzlarını veya kafasındaki başlığı belirtmek için verildiğini düşündürür. Kol ve bacakları iki yana düşey biçimde açık verilen figürün sağ elinde mahiyetini anlayamadığımız nesne tuttuğu görülmektedir. Kazıma tekniğinde oluşturulmuştur (Env. numarası: AD-II.32.5).

Fot. 766: AD-II.32.5 env. numaralı tasvir Çiz. 756: AD-II.32.5 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 32.6: Baş kısmının şekli, başından çıkan boynuzların uç kısımlarının çatallanması ve birbirine simetrik sayılabilecek şekilde konumları nedeniyle panonun sol aşağı bölümünde bulunan tasvir geyik olarak tanımlanmıştır. Baş, göz, burun, boynuz, gövde ve ön bacakları oldukça detaylı ve gerçekçi işlenmiştir. Ön bacaklarında ve boyun kısmında hayvanın desenlerini belirtmek için kazıma çizgiler görülmektedir. Arka bacakları kaya yüzeyindeki dökülme nedeniyle tahrip olan geyik ince kontur çizgileriyle kazınarak meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-II.32.6).

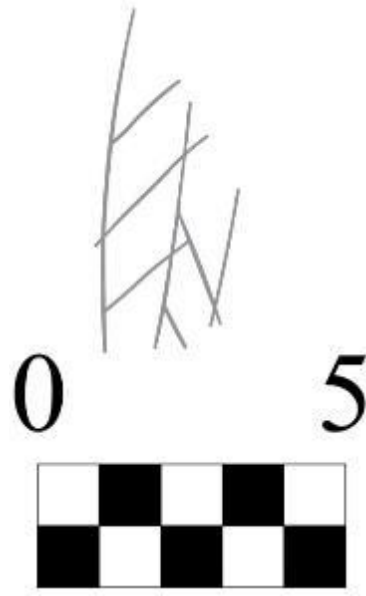
Fot. 767: AD-II.32.6 env. numaralı tasvir Çiz. 757: AD-II.32.6 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 32.7: Pano yüzeyindeki benzer örneklerden ve baş ve kollarının şekli itibariyle stilize edilmiş insan tasviri olarak tanımlanan tasvirdir. Kaya yüzeyinin sağ aşağı bölümündeki ok adam betimlemesinin gövdesinin aşağı bölümü kaya yüzeyindeki dökülme nedeniyle tahrip olmuştur (Env. numarası: AD-II.32.7).

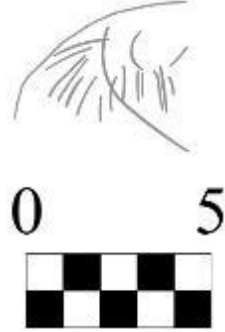
Fot. 768: AD-II.32.7 env. numaralı tasvir Çiz. 758: AD-II.32.7 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 32.8: Dikey bir çizgi üzerinden ters "V" şeklinde birbirini takip eden formlardan oluşan tasvir bitki/ağaç olarak tanımlanmıştır. Panonun sol aşağı kenarındaki betimleme kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-II.32.8).

Fot. 769: AD-II.32.8 env. numaralı tasvir Çiz. 759: AD-II.32.8 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 32.9: Kirpik, gözbebeği, üst göz kapağı gibi detayları bulunan şekil insan gözüne benzemektedir. Mahiyetini tam olarak anlayamadığımız tasvir tanımlanamamıştır. Kaya sathının sol aşağı kesimindeki şekil kazıma ince çizgilerle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-II.32.9).

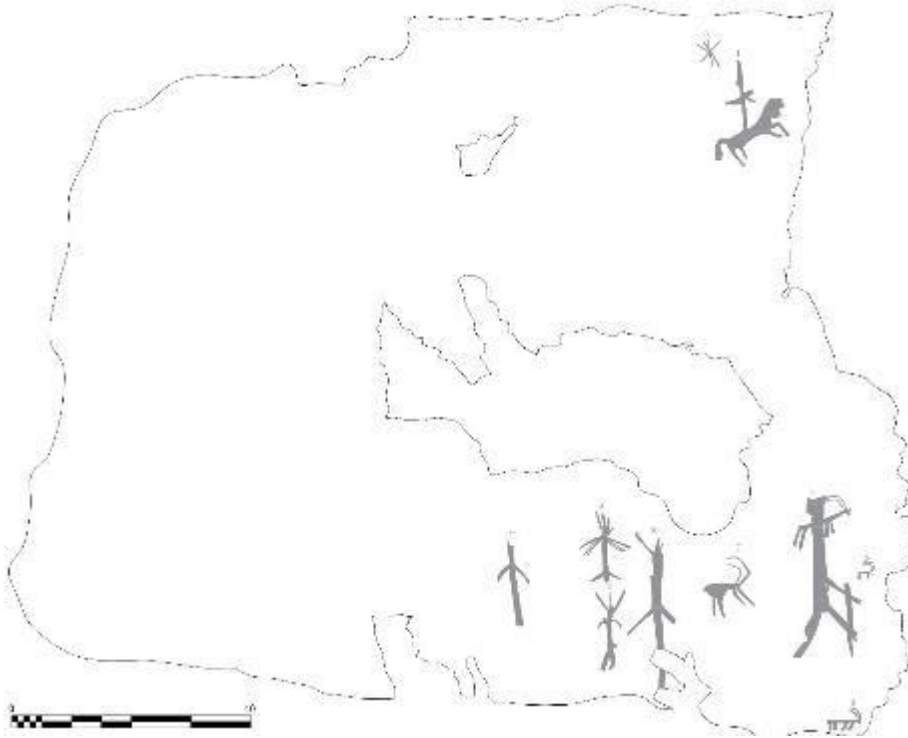

Fot. 770: AD-II.32.9 env. numaralı tasvir Çiz. 760: AD-II.32.9 env. numaralı tasvirin çizimi

33 Numaralı pano: Pano 237x168 cm. ölçülerindedir ve ana kaya seviyesinden başlar. Yüzeyin orta kısmında büyükçe kırık bir alan görülmektedir. Diğer panolardaki gibi rastgele yapılmış çizgiler oldukça fazladır. Yüzeyde gri, sarı, kahverengi ve pembe renk tonların patina bulunmaktadır. Toplamda on bir tasvir tespit edilmiştir (Env. numarası: AD-II.33).

Fot. 771: AD-II.33 env. numaralı pano

Çiz. 761: AD-II.33 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 33.1: Baş boyun, kuyruk ve gövde özellikleri nedeniyle at olarak tanımladığımız figürün sırtında binicisi bulunmaktadır. Binicinin kolları iki yana yatay biçimde açık ve kafasında başlık biçimli form görülür. Kaya yüzeyinin sağ yukarı bölümündeki süvari tasvirinin atı şaha kalkmış gibi, binicisiyse stilize biçimde verilmiştir. Kazıma tekniğindeki tasvir sağa dönüktür (Env. numarası: AD-II.33.1).

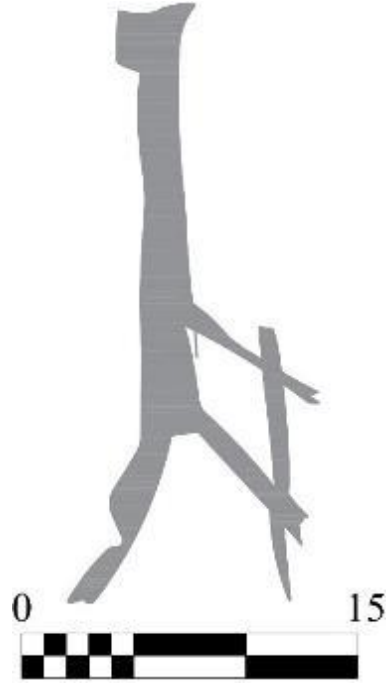
Fot. 772: AD-II.33.1 env. numaralı tasvir Çiz. 762: AD-II.33.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 33.2: “X” biçimindeki iki çizginin ortadan dikine kesen üçüncü bir çizgiyle oluşan şekildir. Panonun yukarı sağ bölümündeki çizim kazınarak yapılmıştır (Env. numarası: AD-II.33.2).

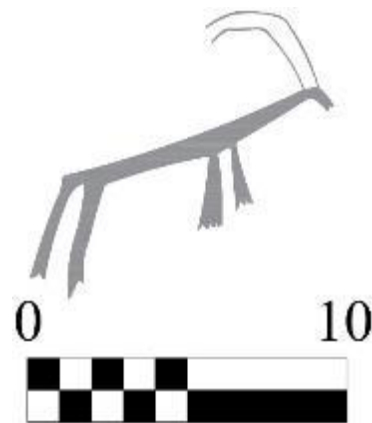
Fot. 773: AD-II.33.2 env. numaralı tasvir Çiz. 763: AD-II.33.2 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 33.3: Büyük bölümü siyah renkli patina tabakası altında kalan, bacakları ve elinde tuttuğu muhtemel mızrak benzeri nesne sağ tarafında ayak hizasında görünen stilize edilmiş ok adam tasviridir. Bacakları “Λ” biçimindedir. Gövdesi yukarıya doğru düz şekilde devam eder. Yoğun kazıma çizgilerle meydana getirilen tasvir kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-II.33.3).

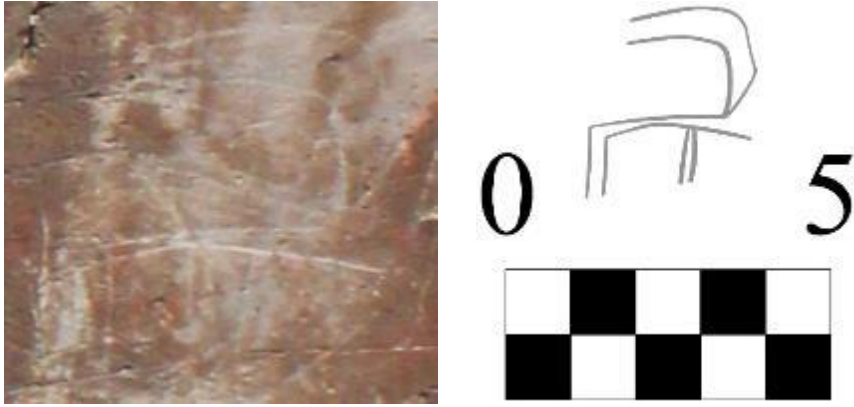
Fot. 774: AD-II.33.3 env. numaralı tasvir Çiz. 764: AD-II.33.3 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 33.4: Boynuzlarının biçiminden keçi olarak adlandırılan tasvir panonun orta sağ bölümündedir. Sağa dönük belirtilen hayvanın hatları yoğun kazımalarla ortaya konmuştur (Env. numarası: AD-II.33.4).

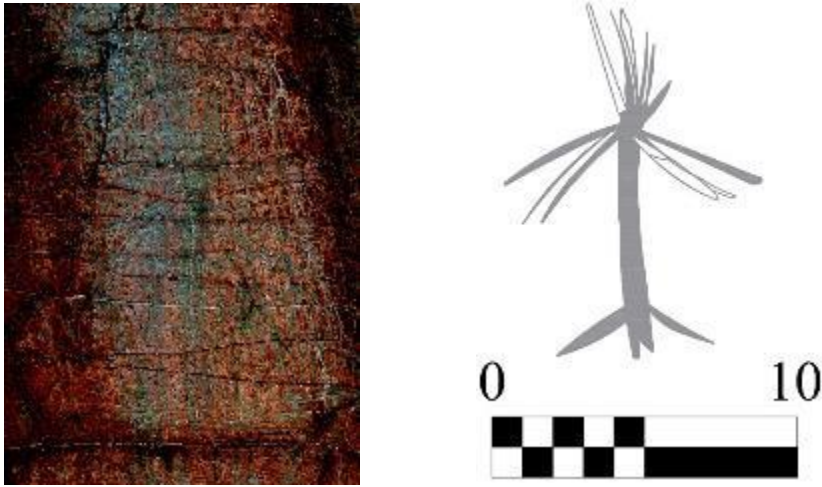
Fot. 775: AD-II.33.4 env. numaralı tasvir Çiz. 765: AD-II.33.4 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 33.5: Kaya yüzeyinin ortasının sağ kenarındaki keçi tasviridir. Sağa dönük verilen kazıma tekniğindeki hayvanın boynuz benzeri çizgileri gövdesinin gerisine doğru kıvrılmaktadır (Env. numarası: AD-II.33.5).

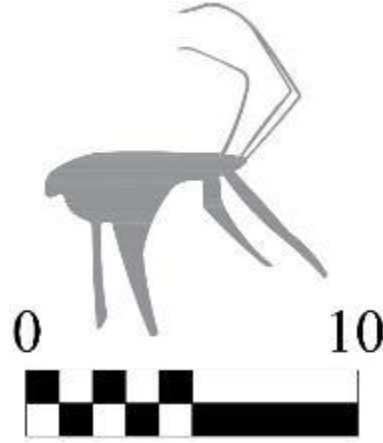
Fot. 776: AD-II.33.5 env. numaralı tasvir Çiz. 766: AD-II.33.5 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 33.6: Baş kısmından ışın demeti şeklinde çizgiler çıkan, kolları kam kıyafeti giymiş biçimde iki yana açık verilen stilize biçimde verilmiş ok adam olarak tanımlanan insan tasviridir. Panonun sol aşağı bölümündeki tasvirin bacakları “Λ” biçiminde iki yana açık ve hatları kazınarak ortaya konmuştur (Env. numarası: AD-II.33.6).

Fot. 777: AD-II.33.6 env. numaralı tasvir Çiz. 767: AD-II.33.6 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 33.7: Başından çıkan çizgilerin boynuz şeklinde gövdesinin gerisine doğru kıvrılan formundan dolayı keçi olarak tanımlanan tasvir kaya yüzeyinin aşağı orta kenarına yakındır. Sağa dönük verilen hayvan kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-II.33.7).

Fot. 778: AD-II.33.7 env. numaralı tasvir Çiz. 768: AD-II.33.7 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 33.8: Kaya sathının sağ aşağı köşe kenarındaki keçi tasviridir. Sağa dönük verilen hayvanın kazıma tekniğinde geriye doğru kıvrılan yay biçiminde boynuzları belirgindir (Env. numarası: AD-II.33.8).

Fot. 779: AD-II.33.8 env. numaralı tasvir Çiz. 769: AD-II.33.8 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 33.9: Stilize biçimdeki insan yüzeyin sol aşağı kenarındadır. Kafa kısmında başlığını belirtmek için yapıldığını düşündüren boynuz şeklinde çizgiler görülmektedir. Kolları iki yana dirseklerden itibaren aşağıya dönük biçimde açık verilmiştir. Gövdesi ve bacakları belirgin olan betimlemenin hatları çizgilerin defalarca birbiri üzerinden geçirilmesiyle yapılmıştır (Env. numarası: AD-II.33.9).

Fot. 780: AD-II.33.9 env. numaralı tasvir

Çiz. 770: AD-II.33.9 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 33.10: Ok adam olarak tanımlanan stilize edilmiş insan şekli panonun aşağı orta kenarındadır. Baş kısmından ışın demeti şeklinde çıkan çizgiler vardır. Kolları iki yana ters “V” biçiminde açıkken bacakları kaya yüzeyindeki kırık nedeniyle tespit edilememiştir. Pano yüzeyindeki benzer örneklerde olduğu gibi kazıma çizgilerin birbiri üzerinden tekrarlanmasıyla hatlar ortaya konmuştur (Env. numarası: AD-II.33.10).

Fot. 781: AD-II.33.10 env. numaralı tasvir

Çiz. 771: AD-II.33.10 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 33.11: Kaya sathının aşağı sol kenarındaki ok adam olarak tanımlanan stilize edilmiş insan tasviridir. Hatları meydana getirmek için çizgilerin yoğun biçimde birbiri üzerine kazındığı görülmektedir. Kollar ve bacakları iki yana ters “V” biçiminde açık verilen figürün sağ bacağı kaya yüzeyinin kırılması nedeniyle tespit edilememiştir (Env. numarası: AD-II.33.11).

Fot. 782: AD-II.33.11 env. numaralı tasvir iz. 772: AD-II.33.11 env. numaralı tasvirin izimi

34 Numaralı pano: Pano 221x140 cm. ölçülerindedir ve ana kaya seviyesinden başlar. Yüzeyde dikey çatlaklar görülmektedir. Panonun aşağı kısmında patina tabakası koyu renktedir. Sol kenarda alg-liken tabakası bulunmaktadır. Patina tabakası ve rastgele çizgiler nedeniyle tasvirlerin tespiti güçleşmektedir. Yüzeyde siyah, kahverengi ve pembe renk tonlarında patina hâkimdir. Tasvirlerin birçoğu panonun toprak altındaki kısmında da devam etmektedir. Toplamda yirmi tasvir tespit edilmiştir (Env. numarası: AD-II.34).

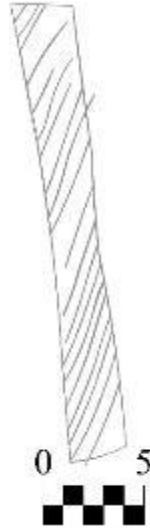

Fot. 783: AD-II.34 env. numaralı pano

Çiz. 773: AD-II.34 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 34.1: Kaya yüzeyinin sağ yukarı bölümündeki şekil dikey dikdörtgen bir alanın içinin taranmasıyla meydana getirilmiştir. Ağ/tuzak/kafes/engel olması muhtemeldir. Kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-II.34.1).

Fot. 784: AD-II.34.1 env. numaralı tasvir Çiz. 774: AD-II.34.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 34.2: Pano yüzeyinde yer alan benzer örneklerden ve gövde özelliklerinden hareketle ok adam olarak tanımlanan stilize insan tasviridir. Kollar ve bacaklar iki yana düşey biçimde açık verilen tasvir kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-II.34.2).

Fot. 785: AD-II.34.2 env. numaralı tasvir Çiz. 775: AD-II.34.2 env. numaralı tasvirin çizimi

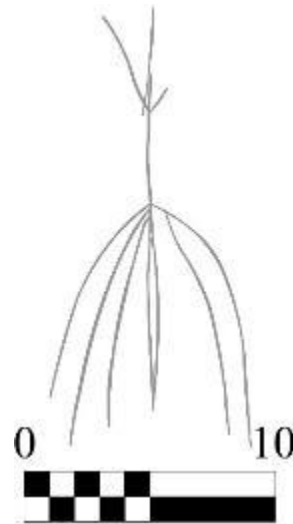
Tasvir 34.3: Kaya yüzeyinin sağ yukarı bölümündeki stilize edilmiş insan figürüdür. Başından çıkan ışın demeti görünümde çizgiler görülür. Kolları tespit edilemeyen figürün bacakları iki yanan ters “V” şeklinde açık verilmiştir. Pano yüzeyindeki benzer örnekler gibi kazıma tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-II.34.3).

Fot. 786: AD-II.34.3 env. numaralı tasvir

Çiz. 776: AD-II.34.3 env. numaralı tasvirin çizimi

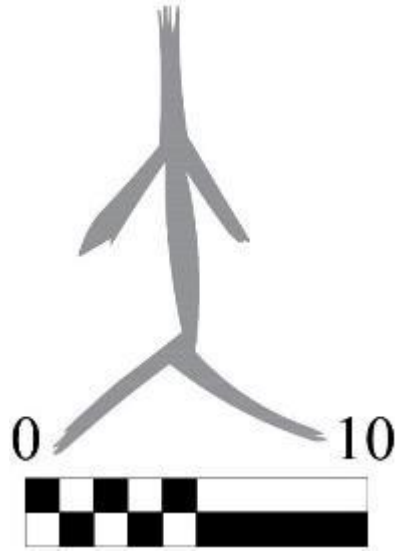
Tasvir 34.4: Dikey bir çizginin yukarı ucu üç kol şeklinde çatallanırken aşağı bölümünde ise simetrik sayılabilecek biçimde iki yana düşey olarak çizgiler yay biçiminde çıkmaktadır. Bu görünümü itibariyle ok-adam figürünün tamamlanmamış taslak olarak çizilmiş halini hatırlatmaktadır. Mahiyetini anlayamadığımız tasvir panonun sağ yukarı bölümündedir (Env. numarası: AD-II.34.4).

Fot. 787: AD-II.34.4 env. numaralı tasvir

Çiz. 777: AD-II.34.4 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 34.5: Baş kısmından çıkan ışın demeti görünümündeki çizgiler görülür. Ok adam şeklinde tanımlanan stilize edilmiş insan tasviri panonun orta bölümünde konumlanmaktadır. Kollar ve bacaklar “Λ” formunda iki yana açık verilmiştir (Env. numarası: AD-II.34.5).

Fot. 788: AD-II.34.5 env. numaralı tasvir Çiz. 778: AD-II.34.5 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 34.6: Panonun orta bölümünde konumlanan baş kısmı basit kazımlarla belirtilmiş kolları yay biçiminde aşağıda dönüktür. Bacakları aşağıya doğru düz biçimde devam eden figür yoğun biçimde kazınan çizgilerle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-II.34.6).

Fot. 789: AD-II.34.6 env. numaralı tasvir Çiz. 779: AD-II.34.6 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 34.7: Kaya yüzeyinin orta bölümündeki yazıttır. İçerisinden seçilebilen sözcük öbeklerine istinaden okuma önerisi şu şekildedir;

““**Ἰη(σοῦ)ς Χ(ριστὸ)ς θ(εο)ῦ νηκῶ: Tanrı'nın (oğlu?) İsa Mesih muzafferdir!**”¹⁵⁵

(Env. numarası: AD-II.34.7).

Fot. 790: AD-II.34.7 env. numaralı tasvir

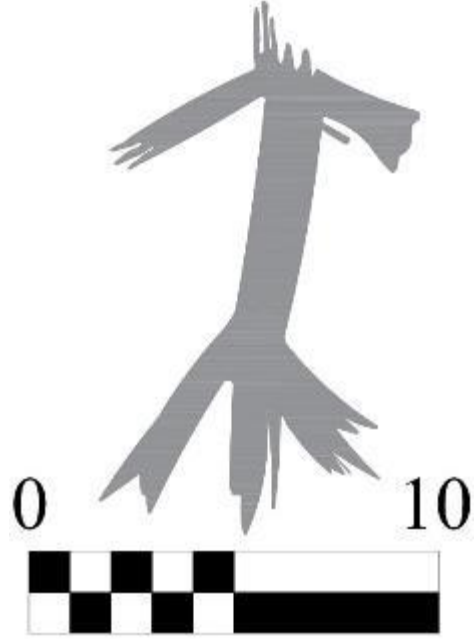
Çiz. 780: AD-II.34.7 env. numaralı tasvirin çizimi

¹⁵⁵ Transkripsiyon önerisi için Akdeniz Üniversitesi Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Fatih ONUR'a müteşekkirimiz.

Tasvir 34.8: Görünüm olarak ok adam şeklinde tanımlanan stilize edilmiş insan tasviri panonun orta aşağı bölümünde konumlanır. Baş, kol, bacak, gövdesi yoğun ve derin biçimde kazıma çizgilerden müteşekkildir. Kolları ve bacakları iki yana ters “V” formunda kazınmıştır (Env. numarası: AD-II.34.8).

Fot. 791: AD-II.34.8 env. numaralı tasvir

Çiz. 781: AD-II.34.8 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 34.9: Kaya yüzeyinin orta aşağı bölümündeki stilize edilmiş insan betimlemesidir. Kolları yay biçiminde kıvrılarak yukarıya kalkmış, bacaklarıysa ters “V” formundadır. Baş kısmı kazıma çizgilerden oluşturulmuş tasvir, derin ve yoğun kazımlarla ortaya çıkarılmıştır (Env. numarası: AD-II.34.9).

Fot. 792: AD-II.34.9 env. numaralı tasvir

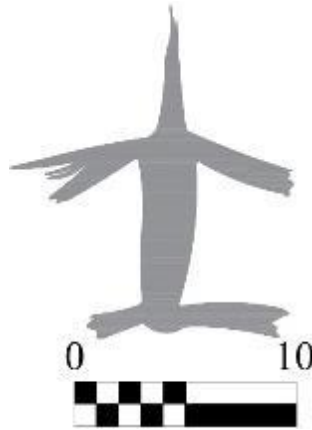
Çiz. 782: AD-II.34.9 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 34.10: Belirgin biçimde verilen kafa kısmından ışın demeti şeklinde çizgiler bulunmaktadır. Kol ve bacakları belirgin, sol elinde mahiyetini anlayamadığımız nesne tutmaktadır. Şekil yüzeyin orta aşağı kısmındaki stilize edilmiş ok adam olarak tanımlanan insana aittir. Derin ve yoğun biçimde kazınan çizgilerin birbiri üzerinden defalarca geçirilmesiyle yapılmıştır (Env. numarası: AD-II.34.10).

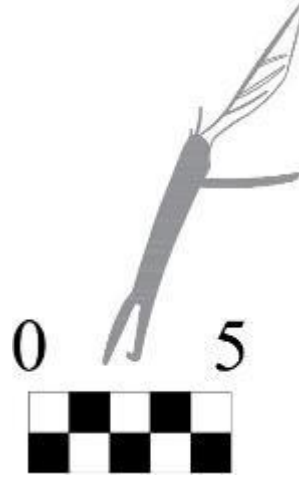
Fot. 793: AD-II.34.10 env. numaralı tasvir Çiz. 783: AD-II.34.10 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 34.11: Stilize edilmiş ok adam olarak tanımlanan insan figürünün başı sivrilerek sonlanmaktadır. Tasvirin kolları kuş kanadı görünümünde iki yana yatay biçimde açıktır. Bacakları iki yana yatay biçimde açık verilmiştir. Kaya yüzeyinin orta kısmındaki tasvir pano yüzeyindeki örnekler gibi derin ve yoğun kazıma çizgilerden oluşturulmuştur (Env. numarası: AD-II.34.11).

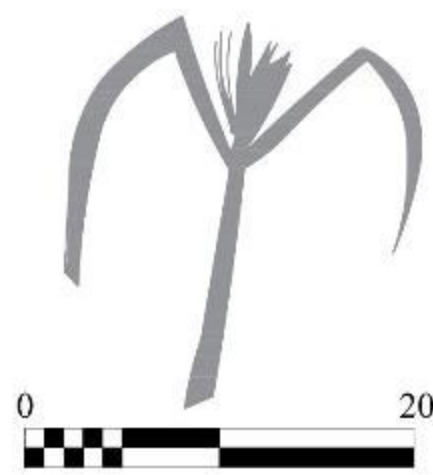
Fot. 794: AD-II.34.11 env. numaralı tasvir Çiz. 784: AD-II.34.11 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 34.12: Kollarından sağdakini belirlediğimiz ancak soldakini tespit edemediğimiz insan figürü panonun sağ aşağı kenarında konumlanır. Tespit edilen kolu yukarıya kalkıktır. Başından çıkan çizgiler dağılan bir görünümde verilmiştir. Bacakları ayakta durduğunu gösteren tasvir kazıma çizgilerden oluşturulmuştur (Env. numarası: AD-II.34.12).

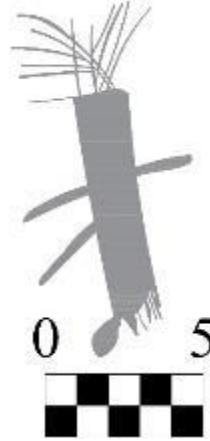
Fot. 795: AD-II.34.12 env. numaralı tasvir Çiz. 785: AD-II.34.12 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 34.13: Panonun aşağı orta bölümündeki insan betimlemesinin gövdesi toprak altına doğru devam etmektedir. Baş kısmı ışın demeti şeklinde çizgilere sahiptir. Kolları yukarıya kalkık, ellerinde ise mahiyetini belirleyemediğimiz iki nesne tutmaktadır. Yoğun kazıma çizgilerle belirginleştirilen tasvir kazıma tekniktir (Env. numarası: AD-II.34.13).

Fot. 796: AD-II.34.13 env. numaralı tasvir Çiz. 786: AD-II.34.13 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 34.14: Kaya yüzeyinin orta kısmındaki stilize görünümdeki insan tasviridir. Başından çıkan çentikler ışın demeti formunda verilmiştir. Kolları iki yana açıkken bacakları kazımlar arasında kaybolmuştur. Yoğun kazıma çizgilerden oluşturulan tasvir ok adam olarak tanımlanan betimlemelerdeki üslupla şekillendirilmiştir (Env. numarası: AD-II.34.14).

Fot. 797: AD-II.34.14 env. numaralı tasvir Çiz. 787: AD-II.34.14 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 34.15: Daire biçimli başından ışın demeti şeklinde çizgiler çıkmaktadır. Kısa tutulan kolları ve bacakları iki yana düşey biçimde açıktır. Kaya sathının orta aşağı bölümündeki stilize edilmiş ok adam olarak tanımlanan insan tasviridir. Çizgilerin birbiri üzerinden defalarca geçirilmesiyle meydana getirilen kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-II.34.15).

Fot. 798: AD-II.34.15 env. numaralı tasvir Çiz. 788: AD-II.34.15 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 34.16: Diğer figürlerin katman olarak altında kalan stilize insan tasviri panonun orta aşağı bölümündedir. Gövde eksenini sola yatık ve daha seyrek çizgilerle yapılmıştır. Baş kısmı solundaki insanın kafa kısmıyla üst üste binmiştir. Kazıma tekniğiyle yapılan tasvirin bacakları ve kollarıysa yanındaki diğer insanlarla üst üste binmiş bir görünümündedir (Env. numarası: AD-II.34.16).

Fot. 799: AD-II.34.16 env. numaralı tasvir Çiz. 789: AD-II.34.16 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 34.17: Başu daire formludur ve ışın demeti şeklinde çizgilere sahiptir. Kolları ve bacakları aynı açılarla düşey olarak çizilmiştir. Sağ kolu diğer koluna göre uzun tutulmuştur. Kıyafetinin parçası olarak değerlendirilen bir form bacaklarının arasında aşağıya doğru uzanmaktadır. Kaya sathının orta aşağı bölümündeki stilize edilmiş ok adam olarak tanımlanan insan tasviri kazıma tekniğinde yoğun ve derin çizgilerden oluşur (Env. numarası: AD-II.34.17).

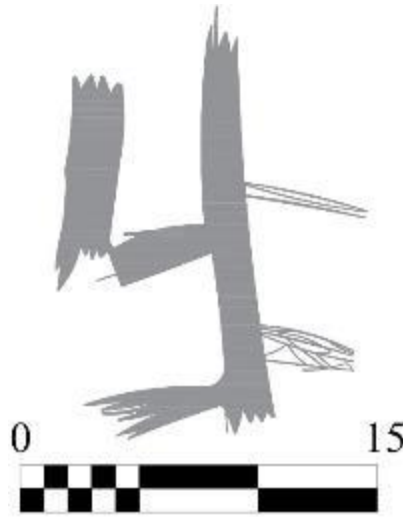
Fot. 800: AD-II.34.17 env. numaralı tasvir Çiz. 790: AD-II.34.17 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 34.18: Başından çıkan iki çizgi “V” biçiminde yukarı yönlüdür ve boynuzlara sahip başlık taktığını düşündürmektedir. Kolları aşağıya doğru dönük, kıyafetinin uzantısı şeklinde yorumlanabilecek bir form bacaklarının arasından çıkarak aşağıya uzanmaktadır. Stilize ok adam olarak tanımlanan insan tasviri panonun orta aşağı bölümündedir. Yoğun kazıma çizgiler arasından güçlükte tespit edilen betimleme yoğun ve derin kazıma çizgilerden meydana gelmektedir (Env. numarası: AD-II.34.18).

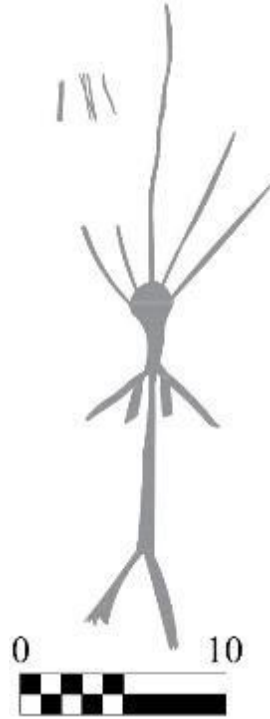
Fot. 801: AD-II.34.18 env. numaralı tasvir Çiz. 791: AD-II.34.18 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 34.19: Yukarısında bulunan insan tasviriyle benzer özellikler gösteren stilize insan betimlemesi ok adam olarak tanımlanan figürlerle aynı üslupta yapılmıştır. Kafa bölümü yukarıya doğru sivrilerek sonlanırken, kolları ve bacakları yatay biçimde iki yana uzanır. Sol elinde mahiyetini anlayamadığımız nesne tutmaktadır. Kaya yüzeyinin aşağı orta kesimindeki figür, kazıma çizgilerin yoğun biçimde birbiri üzerinden geçirilmesiyle vücut bulmuştur (Env. numarası: AD-II.34.19).

Fot. 802: AD-II.34.19 env. numaralı tasvir Çiz. 792: AD-II.34.19 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 34.20: Daire biçimindeki baş kısmından ışın demeti şeklinde çizgiler dışarıya doğru çıkmaktadır. Gövdesi ince ve uzun verilen tasvirin kol ve bacakları benzer açılarla aşağı yönlüdür. Koltuk altlarından kıyafetinin veya saçının bir bölümü sarkmaktadır. Sağ elinde mahiyetini anlayamadığımız bir nesne taşımaktadır. Kaya yüzeyinin sağ aşağı kenarındaki güneş başlı olarak tanımlanan stilize insan betimlemesi kazıma tekniğiyle hakkedilmiştir (Env. numarası: AD-II.34.20).

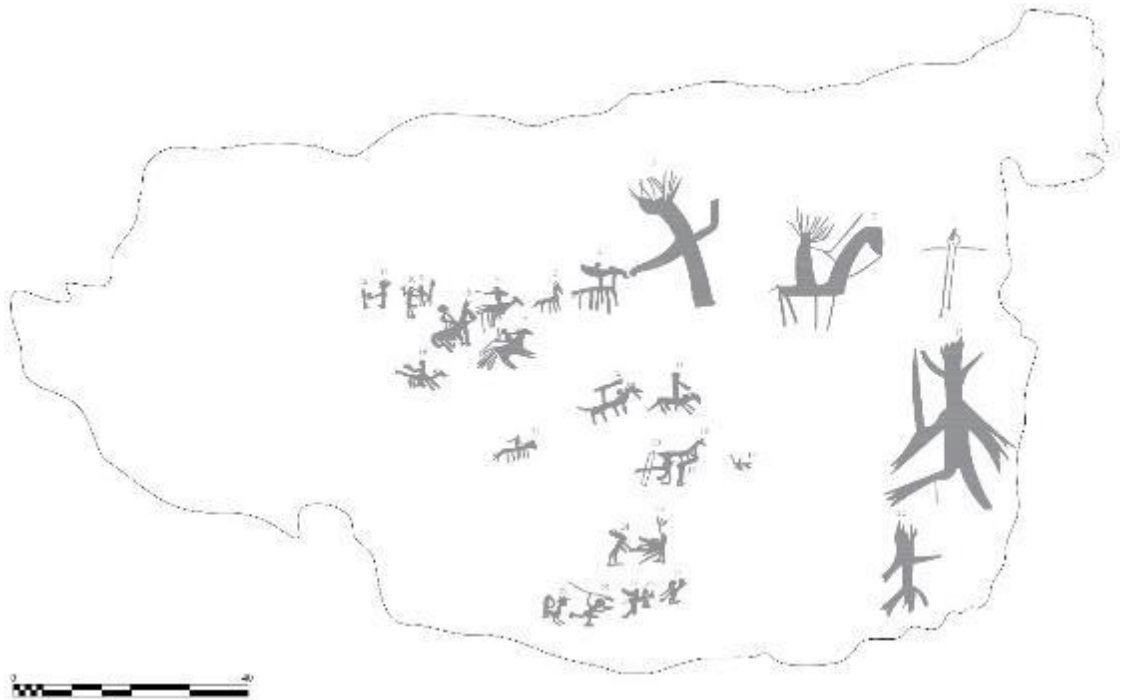

Fot. 803: AD-II.34.20 env. numaralı tasvir Çiz. 793: AD-II.34.20 env. numaralı tasvirin çizimi

35 Numaralı pano: Pano 180x105 cm. ölçülerindedir ve ana kaya seviyesinden başlar. Panonun önünde taş yığınları olması nedeniyle aşağıya inen kısmında tasvir olma ihtimali bulunmaktadır. Kaya yüzeyinde derin çatlaklar ve kırıklar görülmemiştir. Patina gri, kahverengi, siyah ve sarı renk tonlarındadır. Kaya sahinında toplam yirmi dokuz tasvir tespit edilmiştir (Env. numarası: AD-II.35).

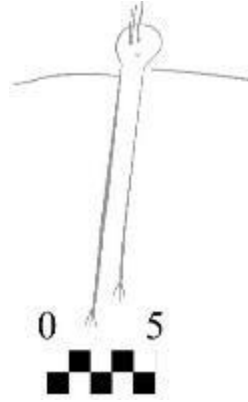

Fot. 804: AD-II.35 env. numaralı pano

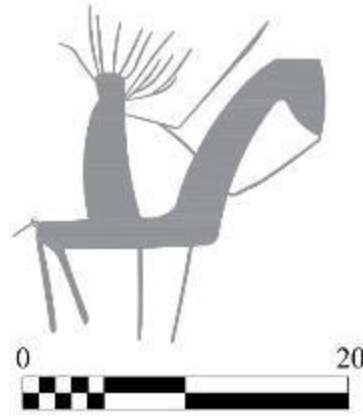
Çiz. 794: AD-II.35 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 35.1: Baş kısmı daire formunda, kolları iki yana yatay biçimde açık verilen kaya sathının sağ yukarı kenarındaki insan tasviridir. Gövdesi iki dikey çizgiden oluşur ve ayaklara kadar devam eder. Kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-II.35.1).

Fot. 805: AD-II.35.1 env. numaralı tasvir Çiz. 795: AD-II.35.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 35.2: Baş, boyun gövde kuyruk gibi bölümleri ve benzer örneklerden hareketle at olarak tanımlanan tasvirin sırtında taşıdığı binicisinin başından ışın demeti biçiminde çizgiler çıkmaktadır. Yüzeyin sağ yukarı bölümünde sağa yönelen süvari tasviri kazıma tekniğinde meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-II.35.2).

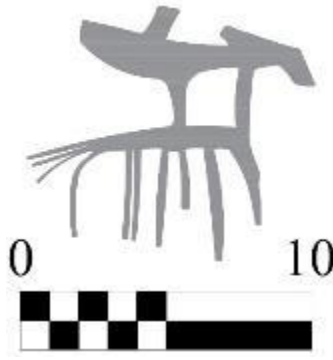
Fot. 806: AD-II.35.2 env. numaralı tasvir Çiz. 796: AD-II.35.2 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 35.3: Baş kısmından etrafa dağılan görünümde çizgiler çıkan, kolları iki yana açık, gövdesi düz bir hat şeklinde belirgin stilize insan tasviridir. Kaya yüzeyinin orta yukarı kısmındaki figür kazıma tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-II.35.3).

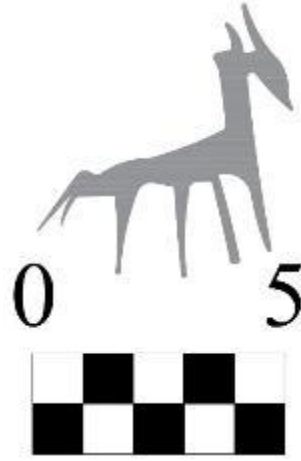
Fot. 807: AD-II.35.3 env. numaralı tasvir Çiz. 797: AD-II.35.3 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 35.4: Pano yüzeylerindeki benzer örneklerden hareketle at olarak tanımlanan tasvirin sırtında oldukça stilize biçimde verilmiş binicisi kolları iki yana yatay biçimde açık verilmiştir. Panonun orta yukarı bölümündeki sağa yönelen süvari figürü kazıma tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-II.35.4).

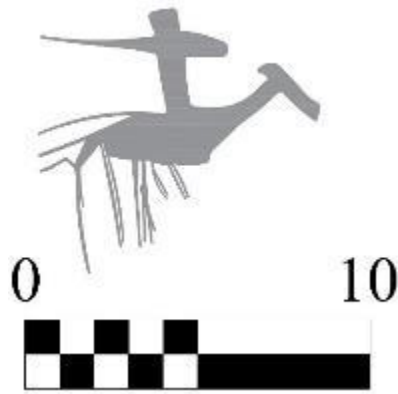
Fot. 808: AD-II.35.4 env. numaralı tasvir Çiz. 798: AD-II.35.4 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 35.5: Gövde özellikleri ve pano yüzeylerindeki benzer örneklerden hareketle at olarak tanımlanan hayvan tasviridir. Panonun orta yukarı bölümündeki tasvirin boyun bacak ve kuyruğu belirgin biçimde işlenmiştir. Sağa doğru yönelen tasvir kazıma tekniklidir (Env. numarası: AD-II.35.5).

Fot. 809: AD-II.35.5 env. numaralı tasvir Çiz. 799: AD-II.35.5 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 35.6: Baş, boyun, kuyruk gibi bölümlerinin verilişinden ve pano yüzeylerindeki benzer örneklerden hareketle at olarak tanımlanan hayvanın sırtında taşıdığı stilize edilmiş binicisinin kolları iki yana yatay biçimde açık verilmiştir. Kaya sathının yukarı orta kısmında bulunan süvari tasviri rastgele çizgiler arasından güçlükle tespit edilmiştir. Kazıma teknikli sağa yönelen hayvanın ön bacakları patina tabakası sebebiyle tespit edilememiştir (Env. numarası: AD-II.35.6).

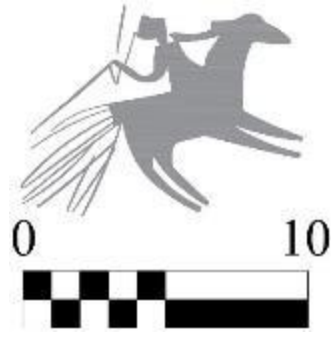

Fot. 810: AD-II.35.6 env. numaralı tasvir Çiz. 800: AD-II.35.6 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 35.7: Baş boyun gövde özellikleri kuyruğunun saçaklanan görünümü gibi özellikleri nedeniyle at olarak tanımlanan tasvirin üzerinde binicisi kolları iki yana açık ve dirseklerden itibaren yukarı doğru hafif kalkık verilmiştir. Binici sol elinde fırlatmaya hazır biçimde mızrak tutmaktadır. Kaya sathının orta bölümünde sağa yönelen tasvir kazıma tekniğiyle oluşturulmuştur (Env. numarası: AD-II.35.7).

Fot. 811: AD-II.35.7 env. numaralı tasvir

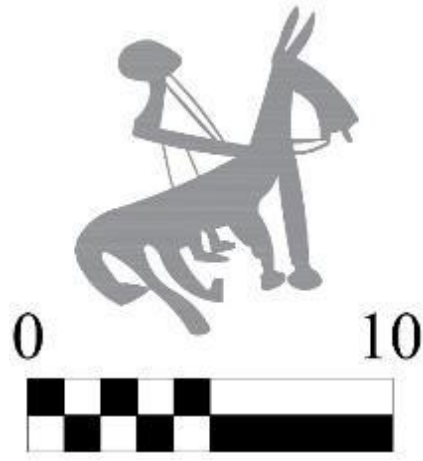

Çiz. 801: AD-II.35.7 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 35.8: Süvari betimlemesi sağa dönüktür ve kaya yüzeyinin orta yukarı bölümündedir. Atının baş kısmı, ağzı, kulakları, yelesi, toynakları ve kuyruğu belirgin biçimde verilmiştir. Binicinin kolları iki yana düşey biçimde açık verilmiş ve tasvir kazıma tekniğinde uygulanmıştır (Env. numarası: AD-II.35.8).

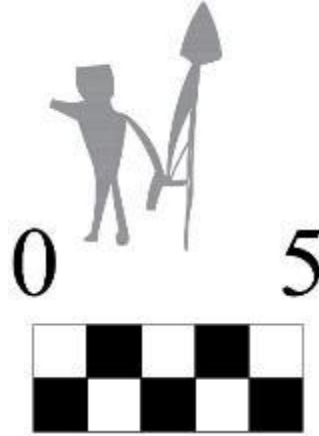

Fot. 812: AD-II.35.8 env. numaralı tasvir

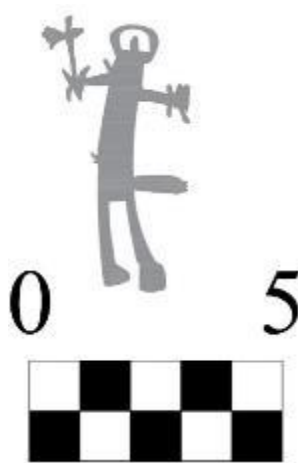
Çiz. 802: AD-II.35.8 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 35.9: Panonun sol yukarı bölümündeki kolları iki yana yatay şekilde açık gövdesi ters duran üçgen formlu stilize insan betimlemesidir. Sağ elinde mızrak tutan kazıma teknikli figürün kolları solundaki insan betimlemesiyle kesişmektedir (Env. numarası: AD-II.35.9).

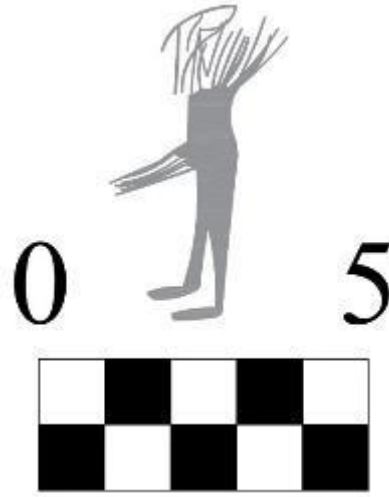
Fot. 813: AD-II.35.9 env. numaralı tasvir Çiz. 803: AD-II.35.9 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 35.10: Kaya yüzünün sol yukarı kesimindeki insan tasviridir. Başı daire şeklinde bir konturla içi boş verilmiştir. Kolları iki yana yatay olarak açıktır. Sol elinde mahiyetini anlayamadığımız nesne taşırken sağ eli hemen solundaki insan tasviriyle kesişmektedir. Cinsel organı abartılı biçimde verilen tasvir kazıma tekniğiyle hakkedilmiştir (Env. numarası: AD-II.35.10).

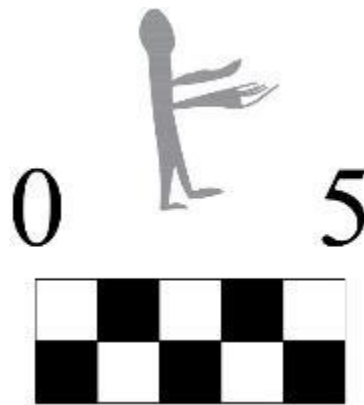
Fot. 814: AD-II.35.10 env. numaralı tasvir Çiz. 804: AD-II.35.10 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 35.11: Baş kısmından ışın demeti şeklinde çizgiler bulunan kolları sola doğru uzanır biçimde hemen solundaki insanın kollarıyla birleşen insan tasviridir. Panonun sol yukarı bölümündeki figür kazıma tekniğidir (Env. numarası: AD-II.35.11).

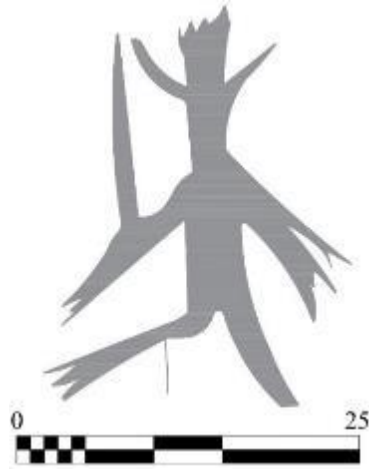
Fot. 815: AD-II.35.11 env. numaralı tasvir Çiz. 805: AD-II.35.11 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 35.12: Kafası daire biçiminde kolları öne doğru uzanarak sunum yapar şekilde hemen sağındaki insanın kollarıyla birleşmektedir. Kaya yüzeyinin sol yukarı kesimindeki kazıma tekniğiyle oluşturulan insan tasvirinin bacakları öne doğru hareket ettiğini gösteren vaziyette çizilmiştir (Env. numarası: AD-II.35.12).

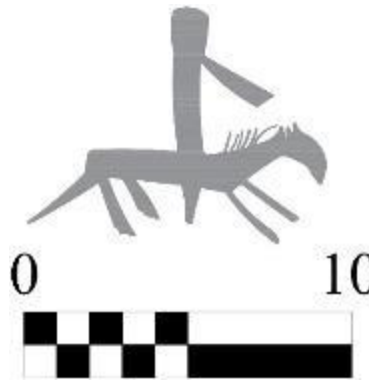
Fot. 816: AD-II.35.12 env. numaralı tasvir Çiz. 806: AD-II.35.12 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 35.13: Kafasında boynuzlara sahip başlık taktığını düşündüren formlar bulunan, kolları ve bacakları aynı açıyla düşey olarak verilen ve sol elinde mızrak taşıyan stilize edilmiş insan betimlemesi panonun sağ orta kenarındadır. Derin ve yoğun kazıma çizgilerden müteşekkil ok adam olarak tanımlanan figürün hatlarını belirlemek rastgele çizgiler nedeniyle çok güçtür (Env. numarası: AD-II.35.13).

Fot. 817: AD-II.35.13 env. numaralı tasvir Çiz. 807: AD-II.35.13 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 35.14: Baş, yele kuyruk gibi detayların verilmesi ve gövde formundan hareketle at olarak tanımlanan figürün sırtında stilize biçimde binicisi bulunmaktadır. Kazıma tekniğiyle meydana getirilen süvari tasviri panonun orta kısmında yer almaktadır (Env. numarası: AD-II.35.14).

Fot. 818: AD-II.35.14 env. numaralı tasvir Çiz. 808: AD-II.35.14 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 35.15: Baş, yele, kuyruk, gövde şekli gibi detaylarından dolayı at olarak tanımladığımız hayvanın sırtında binicisi stilize biçimde verilmiştir. Panonun orta kısmında sağa dönük kazıma teknikli süvari tasviri rastgele çizgiler arasından güçlükle tespit edilmiştir (Env. numarası: AD-II.35.15).

Fot. 819: AD-II.35.15 env. numaralı tasvir

Çiz. 809: AD-II.35.15 env. numaralı tasvirin çizimi.

Tasvir 35.16: Kaya sathının orta bölümündeki süvari tasviridir. Atın sağrısına oturmuş başında gözleri ve burnu basit çizgilerle uygulanan binici güçlükle tespit edilmektedir. Kolları iki yana yatay şekilde açıktır. Binici ince ve tek çizgili konturlarla verilirken, atın tüm vücudunda tekrarlanan kazımlarla hatlar ortaya çıkarılmıştır (Env. numarası: AD-II.35.16).

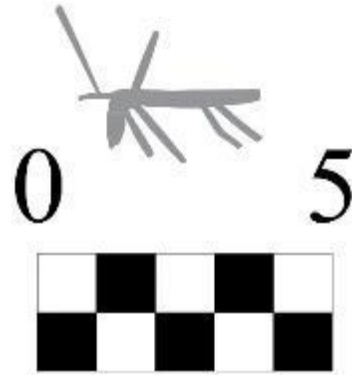

Fot. 820: AD-II.35.16 env. numaralı tasvir

Çiz. 810: AD-II.35.16 env. numaralı tasvirin çizimi

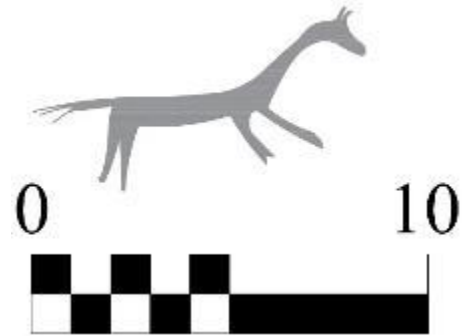
Tasvir 35.17: Panonun ortasında kazıma tekniğinde stilize edilmiş baş kısmından çıkan ve gövdesinin gerisine doğru uzanan boynuzlarından hareketle keçi olarak tanımladığımız tasvir sola dönük çizilmiştir (Env. numarası: AD-II.35.17).

Fot. 821: AD-II.35.17 env. numaralı tasvir

Çiz. 811: AD-II.35.17 env. numaralı tasvirin çizimi

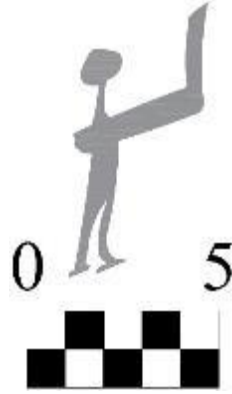
Tasvir 35.18: Baş, boynu, yeleleri, yuları ve gövde özellikleri nedeniyle at olarak tanımladığımız hayvan figürünün gövdesi üzerine iki insan tasvirinin baş kısımları sonradan kazınmıştır. Yüzeyin orta aşağı kısmındaki tasvir yoğun kazıma çizgilerle hakkedilmiştir (Env. numarası: AD-II.35.18).

Fot. 822: AD-II.35.18 env. numaralı tasvir

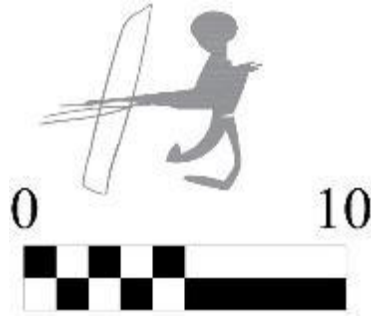
Çiz. 812: AD-II.35.18 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 35.19: Hemen yukarıdaki atın yularına uzanır ve tutar vaziyetteki insan tasviridir. Kolları bacakları ve gövdesi belirgindir, baş kısmı daireye yakın formda kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-II.35.19).

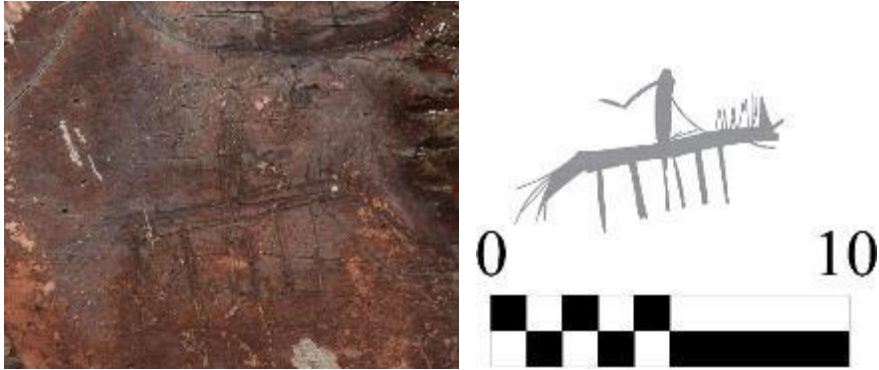
Fot. 823: AD-II.35.19 env. numaralı tasvir Çiz. 813: AD-II.35.19 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 35.20: Panonun orta aşağı bölümündeki kazıma tekniğinde uygulanan insan tasvirinin başı yuvarlak formda sola dönük ok-yay tutmaktadır (Env. numarası: AD-II.35.20).

Fot. 824: AD-II.35.20 env. numaralı tasvir Çiz. 814: AD-II.35.20 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 35.21: Yüzeyin orta kesimindeki süvari betimlemesi sağa doğru intikal halindedir. Binici atın yularını tutmaktadır. Kazıma teknikli tasvirlerden atın yele, yular, toynak, kuyruk gibi kısımları belirgindir (Env. numarası: AD-II.35.21).

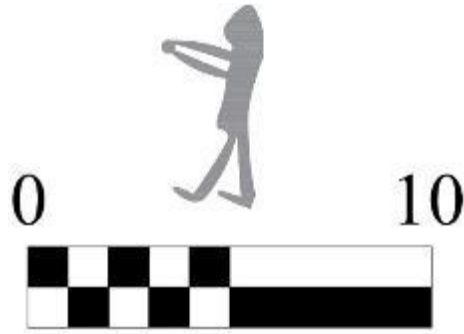
Fot. 825: AD-II.35.21 env. numaralı tasvir Çiz. 815: AD-II.35.21 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 35.22: Kaya sathının sağ aşağı kenarındaki stilize edilmiş insan betimlemesidir. Rastgele çizgilerin oluşturduğu katmanın altında kalmaktadır. Sol kolu aşağı yönlü, sağ kolu ise yatay biçimde açıktır. Bacaklar ters “V” formudur. Yoğun ve derin kazımların birbiri üzerinden defalarca geçirilmesiyle yapılmıştır (Env. numarası: AD-II.35.22).

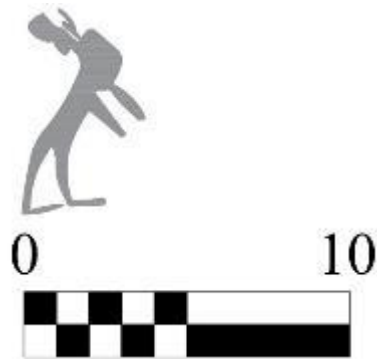
Fot. 826: AD-II.35.22 env. numaralı tasvir Çiz. 816: AD-II.35.22 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 35.23: Sola dönük verilen ve daire formu başı bulunan figür insan olarak tanımlanmaktadır. Kolları öne doğru uzanırken bacakları da hareket halinde olduğunu göstermektedir. Tam karşısındaki başka bir insan figürüyle karşılıklı hareket halindedirler. Yoğun kazıma çizgilerden oluşturulan tasvir panonun aşağı orta bölümündedir (Env. numarası: AD-II.35.23).

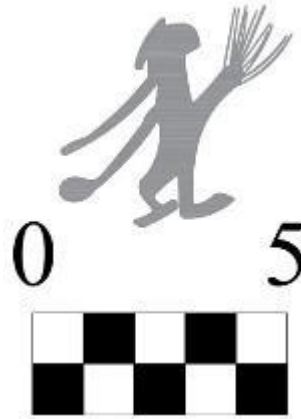
Fot. 827: AD-II.35.23 env. numaralı tasvir Çiz. 817: AD-II.35.23 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 35.24: Sağına konumlanan tam karşısındaki insan figürüyle birlikte yüzeyin orta aşağı kısmında kafası yuvarlak biçimli ve sağa dönük verilen insan tasviridir. Kolları büyük bir nesneyi fırlattıktan sonraki vücut duruşundaki betimleme kazıma tekniğindedir. Sağındaki insan figürüyle birlikte karşılıklı hareket halinde görülmektedirler (Env. numarası: AD-II.35.24).

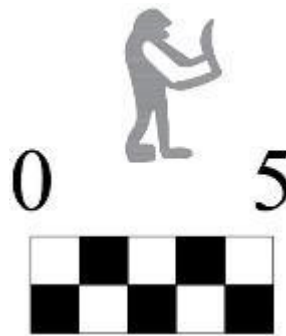
Fot. 828: AD-II.35.24 env. numaralı tasvir Çiz. 818: AD-II.35.24 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 35.25: Panonun orta aşağı bölümündeki başından öne doğru kuş gagası biçiminde çıkıntı yapan form bulunan ve gövdesinin arkasından kuş kuyruğu benzeri uygulamayla birlikte çizilen hayvan özellikleri gösteren insan tasviridir. Kolları öne doğru aşağı yönde uzanmakta, bacakları da hareket halinde olduğunu gösterir. Sola dönük verilen tasvir kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-II.35.25).

Fot. 829: AD-II.35.25 env. numaralı tasvir Çiz. 819: AD-II.35.25 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 35.26: Başı daire biçimli, kolları öne doğru uzanarak hemen sağındaki kuş gagalı ve kuyruklu figürle kesişmektedir. Kaya sathının aşağı orta bölümünde sağa dönük verilen insan tasviri kazıma tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-II.35.26).

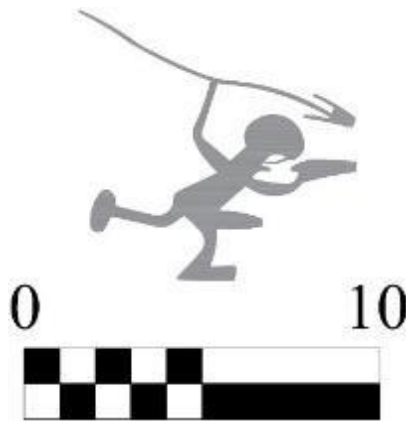
Fot. 830: AD-II.35.26 env. numaralı tasvir Çiz. 820: AD-II.35.26 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 35.27: Yüzeyin aşağı orta bölümünde, baş kısmı gaga formlu, kolları kuş kanadı biçimli, ancak gövdesi, bacakları ve ayakları insan özellikleri gösteren tasviridir. Sola dönük verilen betimlemede gövde bacak ve ayaklarda kazıma tekniği, baş ve kollarda nokta vuruş tekniği kullanılan figür stilize insan tasviridir (Env. numarası: AD-II.35.27).

Fot. 831: AD-II.35.27 env. numaralı tasvir Çiz. 821: AD-II.35.27 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 35.28: Kafasında başlık olduğu izlenimi uyandıran figür sağa doğru mızrağını saplamış biçimde oldukça gerçekçi bir görünümde betimlenmiştir. Sol elinde mızrakla sağındaki figürün kafasına, sağ elindeki kama/bıçak/hançer vb. nesneyle yine sağındaki figürün kanat benzeri kollarını hedef almıştır. Mızrağı karşısındaki figürün baş kısmına sapladığı için tek ayak üzerinde durmaktadır. Bacaklarının hemen yukarisından cinsel organı bulunur. Panonun aşağı orta kısmındaki insan figürü kazıma ve nokta vuruş teknikleriyle şekillendirilmiştir (Env. numarası: AD-II.35.28).

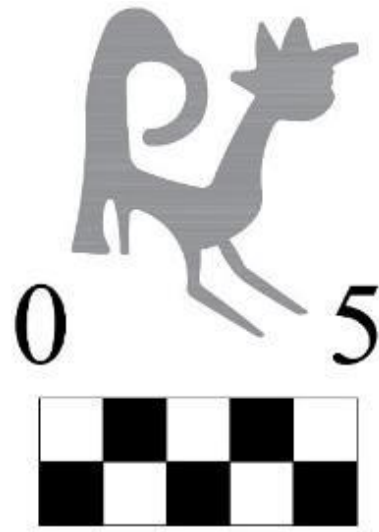

Fot. 832: AD-II.35.28 env. numaralı tasvir Çiz. 822: AD-II.35.28 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 35.29: Mızrak fırlatan insan figürünün hemen sol aşağısında kalan köpek tasviridir. Kuyruğu havaya kalkık öne atılacak biçimdeki duruşla çizilmiştir. Kazıma ve nokta vuruş teknikleri birlikte kullanılmıştır (Env. numarası: AD-II.35.29).

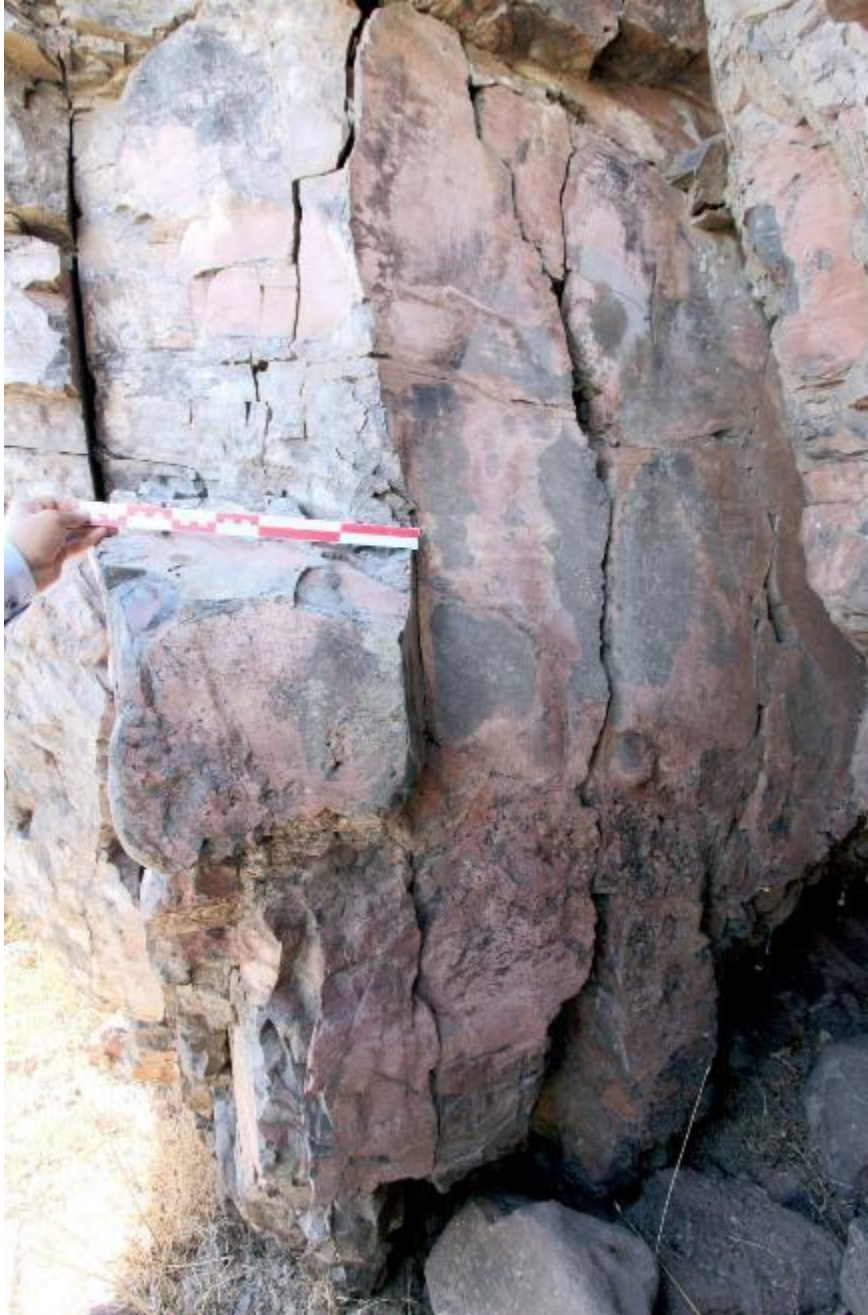

Fot. 833: AD-II.35.29 env. numaralı tasvir

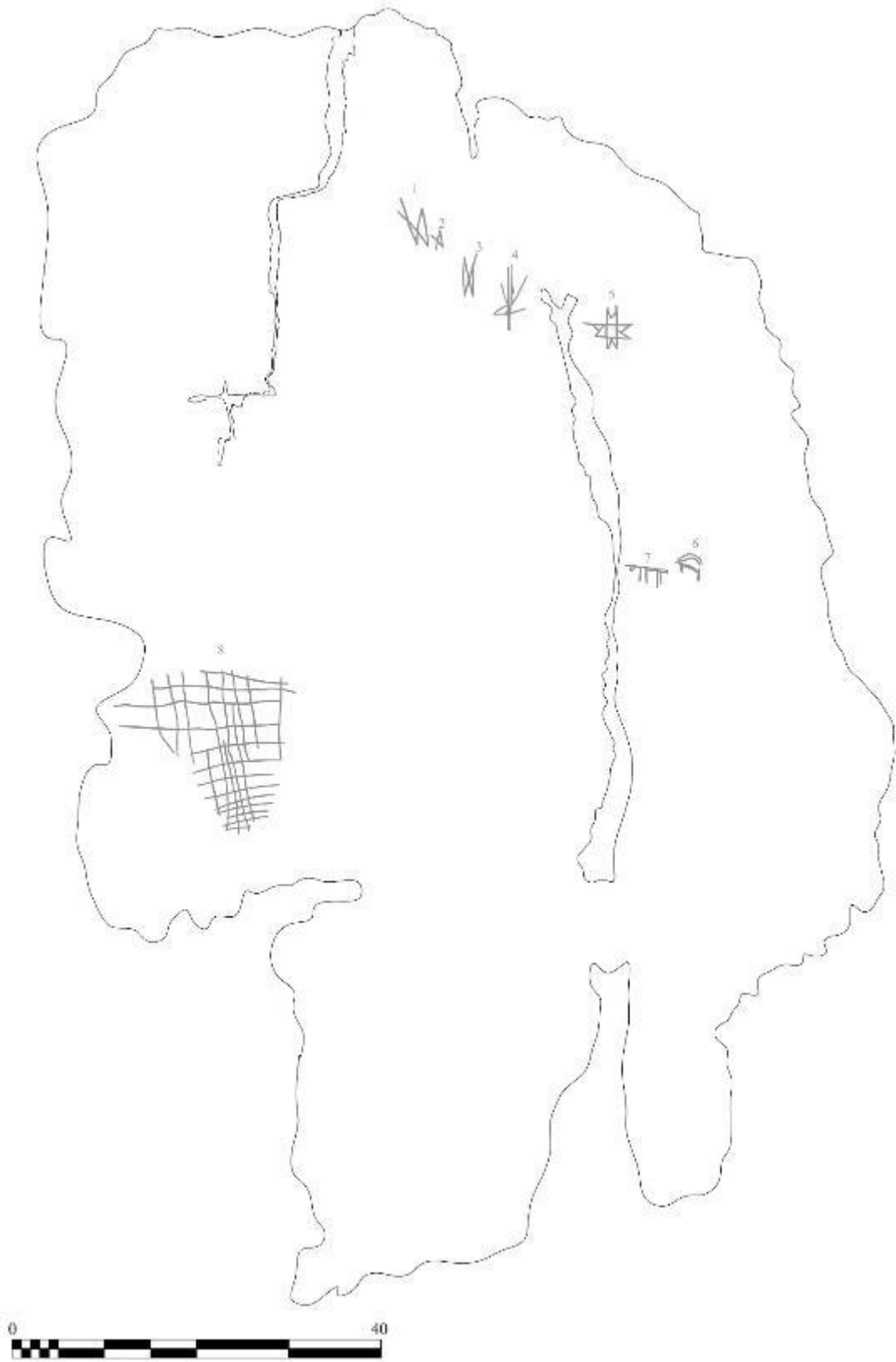

Çiz. 823: AD-II.35.29 env. numaralı tasvirin çizimi

36 Numaralı pano: Yer seviyesinden başlayan pano 73x152 cm. ölçülerindedir. Kaya yüzeyi ana kayaya doğru girinti yapmaktadır. Bu nedenle tüm yüzeyin cephe fotoğrafı çekilememektedir. Kırık ve çatlaklar panoda hâkimdir. Alg-liken tabakaları da gözlenmektedir. Kahverengi, pembe, gri ve siyah renk tonlarında patina yüzeyde bulunmaktadır. Kaya sathında toplam sekiz tasvir tespit edilmiştir (Env. numarası: AD-II.36).

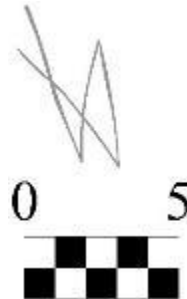

Fot. 834: AD-II.36 env. numaralı pano

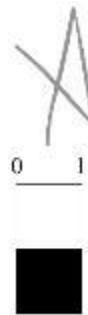
Çiz. 824: AD-II.36 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 36.1: Panonun orta yukarı bölümündeki şekil iki üçgenin yatay olarak tepe noktalarının kesişmesinden müteşekkildir. Kazınarak yapılmış şeklin soldaki üçgeninin çizgileri kenarları dışına çıkarak yukarıya doğru kısa bir mesafe daha devam etmektedir (Env. numarası: AD-II.36.1).

Fot. 835: AD-II.36.1 env. numaralı tasvir Çiz. 825: AD-II.36.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 36.2: Yüzeyin yukarı orta bölümündeki üçgen şeklin soldaki köşesinden çıkan kenar çizgileri dışa doğru devam etmektedir. Kazıma teknikli şekil hemen solundaki diğer geometri şekille benzerlik gösterir (Env. numarası: AD-II.36.2).

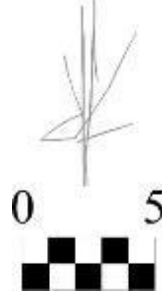
Fot. 836: AD-II.36.2 env. numaralı tasvir Çiz. 826: AD-II.36.2 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 36.3: Yatay olarak verilen iki üçgenin tepe noktalarının kesişmesinden meydana gelen geometrik şekil kazıma tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-II.36.3).

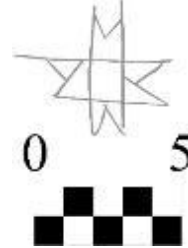
Fot. 837: AD-II.36.3 env. numaralı tasvir Çiz. 827: AD-II.36.3 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 36.4: Şekil panonun orta yukarı bölümünde yukarıdan aşağıya doğru sivrilen bir görüntüde verilmiştir. İki yanına simetrik sayılabilecek “><” biçimde kazıma çizgiler yerleştirilmiştir. Kazıma tekniğiyle meydana getirilen şeklin mahiyeti anlaşılamamıştır (Env. numarası: AD-II.36.4).

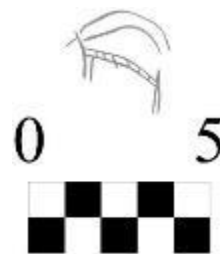
Fot. 838: AD-II.36.4 env. numaralı tasvir Çiz. 828: AD-II.36.4 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 36.5: Yatay ve dikey düzlemde çizilmiş iki dikdörtgenin yaklaşık 90 derecelik açıyla kesişmesi ve ortaya çıkan dört kolun uç kısımlarının “V” biçiminde içeriye doğru düşürülmesinden oluşan sekiz kollu yıldız anımsatan şekildir. Kazıma tekniğindeki çizim panonun sağ yukarı kısmındadır (Env. numarası: AD-II.36.5).

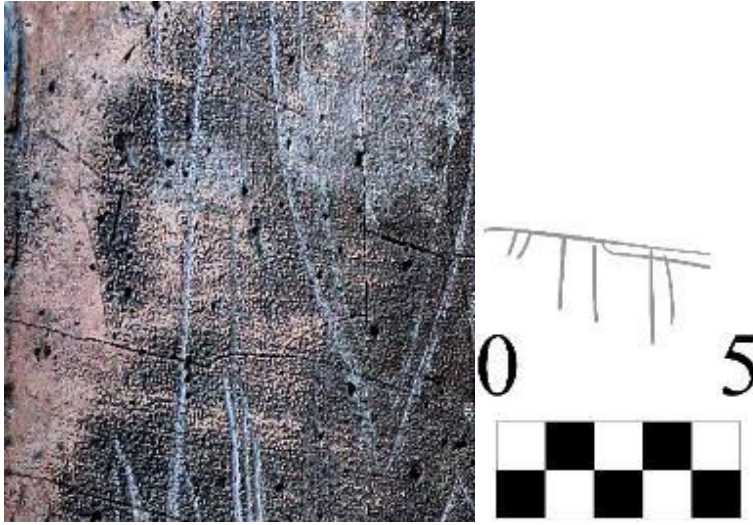
Fot. 839: AD-II.36.5 env. numaralı tasvir Çiz. 829: AD-II.36.5 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 36.6: Panonun orta sağ bölümündeki hayvan boynuzlarının şeklinden dolayı keçi olarak tanımlanmıştır. Sola dönük verilen hayvanın gövdesinde hayvanın desenlerini belirtmek için olduğunu düşündüren tarama çizgiler mevcuttur. Durağan görüntüdeki hayvan kazıma tekniktir (Env. numarası: AD-II.36.6).

Fot. 840: AD-II.36.6 env. numaralı tasvir Çiz. 830: AD-II.36.6 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 36.7: Panonun sağ orta bölümündeki ağız, gövde, bacak gibi uzuvları nedeniyle hayvan olarak tanımlanan tasvir alg-likan tabakası altında kalan kazıma teknikli hatları nedeniyle türü tespit edilememiştir (Env. numarası: AD-II.36.7).

Fot. 841: AD-II.36.7 env. numaralı tasvir Çiz. 831: AD-II.36.7 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 36.8: Birbirine paralel olarak yatay ve dikey şekilde çizilmiş kazımaların yaklaşık doksan derecelik açılarla birbirini kesmesinden müteşekkil geometrik şekildir. Ağ/tuzak/kafes/engel olarak adlandırılan şekil kazıma tekniklidir (Env. numarası: AD-II.36.8).

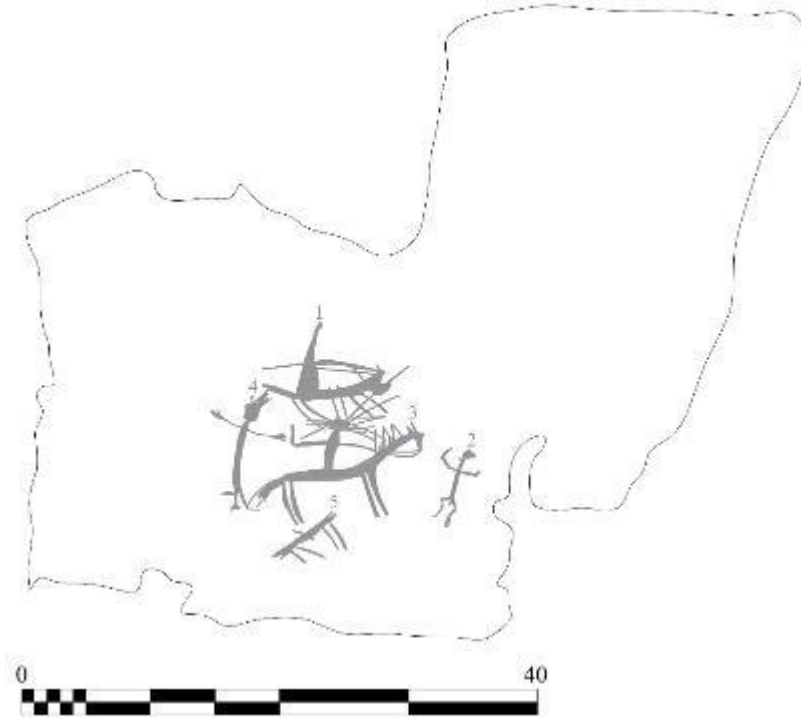

Fot. 842: AD-II.36.8 env. numaralı tasvir Çiz. 832: AD-II.36.8 env. numaralı tasvirin çizimi

37 Numaralı pano: Yer seviyesinden 105 cm. yükseklikten başlayan pano 50x60 cm. ölçülerindedir. Yüzeyde kırıklı alanlar, girinti ve çıkıntılar bulunmaktadır. Pembe, kahverengi, sarı ve siyah renk tonlarında patina tespit edilmiştir. Toplam beş betimleme envantere dâhil edilebilmiştir (Env. numarası: AD-II.37).

Fot. 843: AD-II.37 env. numaralı pano

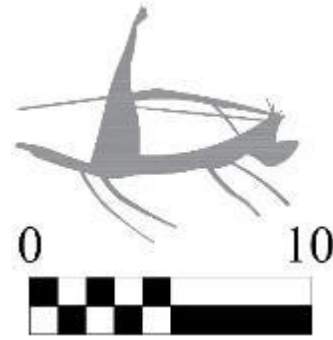

Çiz. 833: AD-II.37 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 37.1: Gövde özellikleri ve panolarda görülen benzer örneklerden hareketle at olarak tanımlanan tasvirin sırtında taşıdığı stilize edilmiş binicisinin kolları iki yana yatay biçimde açık verilmiştir. Sağa dönük verilen süvari tasviri kazıma tekniktir (Env. numarası: AD-II.37.1).

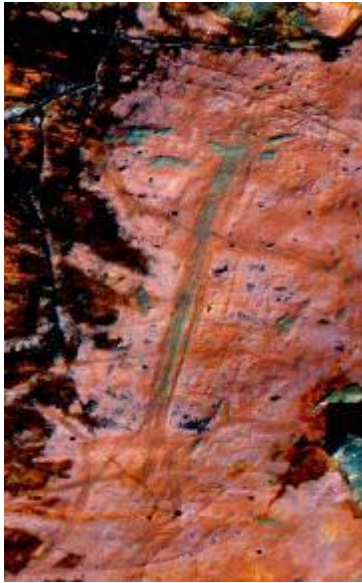

Fot. 844: AD-II.37.1 env. numaralı tasvir

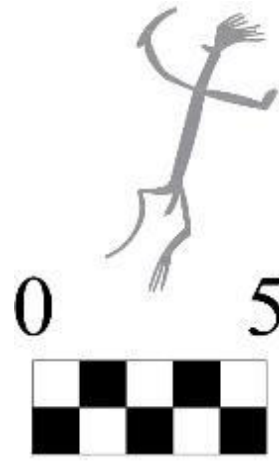

Çiz. 834: AD-II.37.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 37.2: Panonun sağ kenarındaki tasvirin başından ışın demeti şeklinde çıkan çizgileri bulunmaktadır. Kolları iki yana yatay biçimde açıkken, sol elinde yukarıya doğru devam eden mahiyetini anlayamadığımız nesne tutmaktadır. Bacakları dizlerden itibaren kırılmış ve kendine doğru çekilmiş şekildedir. Çizgilerin birbiri üzerinden defalarca geçirilmesiyle ana hatları belirtilen tasvir kazıma tekniktir (Env. numarası: AD-II.37.2).

Fot. 845: AD-II.37.2 env. numaralı tasvir

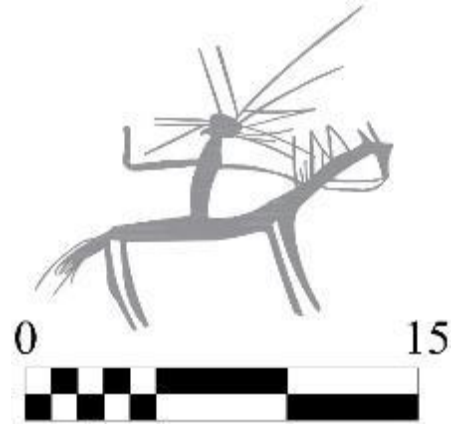

Çiz. 835: AD-II.37.2 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 37.3: Panonun aşağısında konumlanan baş, boyun, gövde, yele, toynak gibi bölümlerinin belirgin biçimde verilmesinden at olarak tanımlanan tasvirin sırtında sağ eliyle atın yularını tutan kolları iki yana açık başında ışın demeti şeklinde çizgiler bulunan binicisi görülmektedir. Atın yeleleri ve kuyruğu vurgulanmıştır. Sağ dönük verilen tasvirlerde kazıma tekniği kullanılmıştır (Env. numarası: AD-II.37.3).

Fot. 846: AD-II.37.3 env. numaralı tasvir

Çiz. 836: AD-II.37.3 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 37.4: İnce uzun bir gövdesi bulunan, başından ışın demeti şeklinde yukarı yönlü çentikler bulunan ve kolları iki yana yatay biçimde açık stilize edilmiş insan tasviridir. Bacakları ve ayakları çizilmiştir. Bacaklarının bulunduğu kısımda cinsel organı öne doğru çıkıntı yapan figür panonun sol kenarında kazıma tekniktir (Env. numarası: AD-II.37.4).

Fot. 847: AD-II.37.4 env. numaralı tasvir

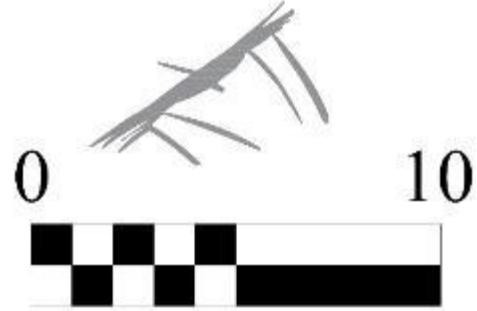

Çiz. 837: AD-II.37.4 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 37.5: Türünü tespit edemediğimiz hayvan betimlemesi panonun ortasındaki süvarinin aşağısında konumlanır. Sağa yukarı yönlü yerleştirilmiştir. Sırtından girdiği görülen bir nesne bulunan hayvan kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-II.37.5).

Fot. 848: AD-II.37.5 env. numaralı tasvir

Çiz. 838: AD-II.37.5 env. numaralı tasvirin çizimi

38 Numaralı pano: Ana kayadan başlayan pano 80x165 cm. ölçülerindedir. Kaya yüzeyi yarık ve çatlaklar nedeniyle parçalı bir görünüme sahiptir. Ayrıca kaya yüzeyinde de dökülmeler mevcuttur. Siyah, kahverengi ve sarı renk tonlarında patina tespit edilmiştir. Toplam beş tasvir yüzeyde görülür (Env. numarası: AD-II.38).

Fot. 849: AD-II.38 env. numaralı pano

Çiz. 839: AD-II.38 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 38.1: Yüzeyin yukarı sol bölümündeki ok adam olarak tanımlanan stilize insan tasvirinin baş kısmı çentiklerle yapılmıştır. Sol kolu tespit edilememiş, sağ elinde mahiyetini anlayamadığımız nesne tutar biçimde verilmiştir. Derin ve yoğun kazımalardan oluşturulmuştur (Env. numarası: AD-II.38.1).

Fot. 850: AD-II.38.1 env. numaralı tasvir

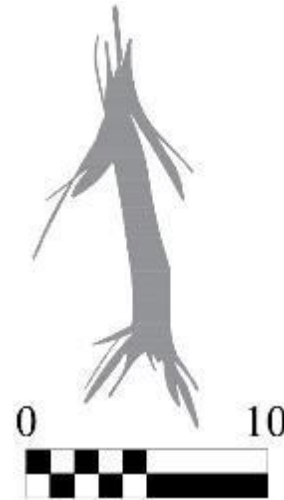

Çiz. 840: AD-II.38.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 38.2: Panonun yukarı sol bölümünde başı çentiklerle belirtilmiş, kolları ve bacakları iki yana "Λ" formunda açık çizilmiştir. Derin ve yoğun kazımalardan meydana getirilen stilize edilmiş ok adam olarak tanımlanan insan tasviridir (Env. numarası: AD-II.38.2).

Fot. 851: AD-II.38.2 env. numaralı tasvir

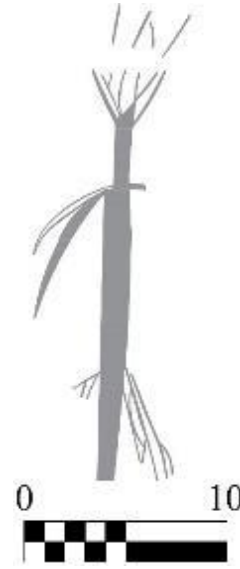

Çiz. 841: AD-II.38.2 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 38.3: Stilize edilmiş insan tasviri panonun yukarısında sol kenarına yakın konumdaki tasvirin başından çıkan çizgiler ışın demeti görünümünde verilmiştir. Kollar ve bacaklar iki yana ters “V” şeklinde açık derin ve yoğun çizgilerle kazınarak meydana getirilen tasvir ok adam olarak tanımlanmış stilize edilmiş insan tasviridir (Env. numarası: AD-II.38.3).

Fot. 852: AD-II.38.3 env. numaralı tasvir

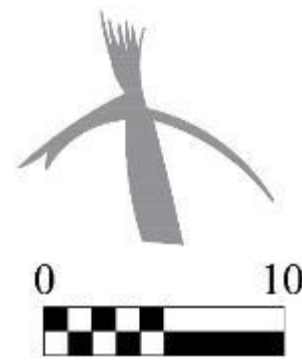

Çiz. 842: AD-II.38.3 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 38.4: Kaya sathının yukarı sol köşesindeki kazıma teknikli stilize insan betimlemesinin baş bölümü çentiklerden oluşmakta ve kolları iki yana açıktır. Gövdesi aşağıya doğru devam eden figürün bacakları kaya yüzeyinin tahrip olması nedeniyle tespit edilememiştir (Env. numarası: AD-II.38.4).

Fot. 853: AD-II.38.4 env. numaralı tasvir

Çiz. 843: AD-II.38.4 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 38.5: Boynuzlarının biçimi sebebiyle keçi olarak adlandırılan tasvir panonun aşağı sağ köşesinde kalmaktadır. Kazıma tekniğindeki tasvir sağa dönüktür (Env. numarası: AD-II.38.5).

Fot. 854: AD-II.38.5 env. numaralı tasvir

Çiz. 844: AD-II.38.5 env. numaralı tasvirin çizimi

39 Numaralı pano: Ana kayadan başlayan pano 80x165 cm. ölçülerindedir. Yüzey yarık ve çatlaklar nedeniyle parçalı bir görünüme sahiptir. Ayrıca kaya yüzeyinde de dökülmeler mevcuttur. Yüzeyde rastgele ve figürleri tahrip etmeye yönelik yüzlerce kazıma çizgi görülmektedir. Bu nedenle panonun yüzeyinde bulunması muhtemel figürlerin tespiti çok güçleşmektedir. Siyah, kahverengi ve sarı renk tonlarında patina tespit edilmiştir. Toplam on bir tasvir yüzeyde görülür (Env. numarası: AD-II.39).

Fot. 855: AD-II.39 env. numaralı pano

Çiz. 845: AD-II.39 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 39.1: Başı belirgin, kolları yukarıya kalkık, gövdesi düz bir hat biçiminde aşağıya doğru devam eden, bacakları çentiklerden oluşan panonun sol yukarı bölümündeki ok adam olarak tanımlanan stilize insan tasviridir. Birbiri üzerinden defalarca geçirilen çizgilerden meydana getirilmiş kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-II.39.1).

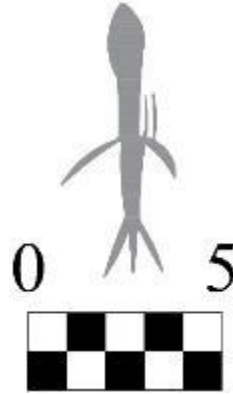
Fot. 856: AD-II.39.1 env. numaralı tasvir Çiz. 846: AD-II.39.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 39.2: Panonun sol yukarı bölümündeki başı kolları ve bacakları belirgin, sol elinde bir nesne tutan ok adam şeklinde tanımlanmış stilize insan tasviridir. Kazıma tekniğinde çizgilerin birbiri üzerinden sürekli biçimde geçirilmesiyle oluşturulmuştur (Env. numarası: AD-II.39.2).

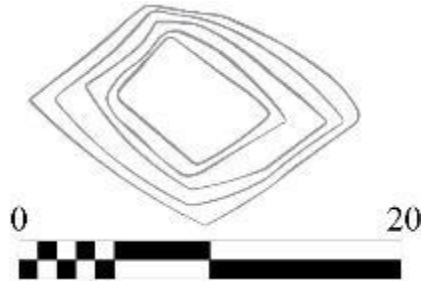
Fot. 857: AD-II.39.2 env. numaralı tasvir Çiz. 847: AD-II.39.2 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 39.3: Panonun orta sol bölümündeki baş, gövde kol ve bacakları belirgin tasvir ok adam olarak tanımlanan stilize edilmiş insan tasviridir. Kazıma teknikli tasvir, kolları ve bacakları düşey biçimde iki yana açık çizilmiştir (Env. numarası: AD-II.39.3).

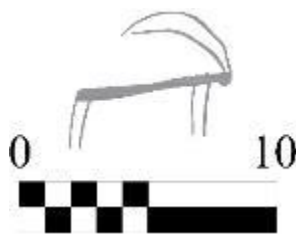
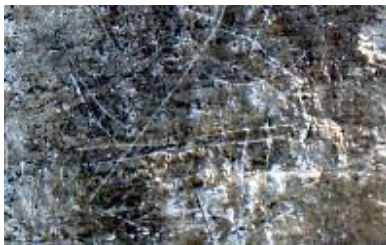
Fot. 858: AD-II.39.3 env. numaralı tasvir Çiz. 848: AD-II.39.3 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 39.4: İç içe verilmiş dörtgenlerden oluşan geometrik şekil panonun sağ orta bölümünde konumlanmaktadır. Tuzak/ağ/kafes/engel olarak tanımlanan şekil kazıma tekniklidir (Env. numarası: AD-II.39.4).

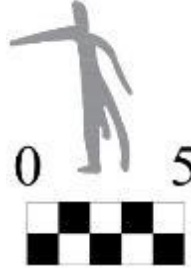
Fot. 859: AD-II.39.4 env. numaralı tasvir Çiz. 849: AD-II.39.4 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 39.5: Panonun sağ orta kısmında boynuzlarının şekli itibariyle stilize edilmiş keçi olarak tanımlanmıştır. Panoya göre sağa dönük figür kazıma tekniklidir (Env. numarası: AD-II.39.5).

Fot. 860: AD-II.39.5 env. numaralı tasvir Çiz. 850: AD-II.39.5 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 39.6: Panonun sol aşağı kenarında konumlanan başı belirgin figürün sol kolu yatay biçimde yana açıktır. Sağ kolu aşağıya uzanır biçimde verilmiş ve hareket halinde bir görünümündedir. Çizgilerin tekrarlanarak birbiri üzerinden geçirilmesiyle oluşturulan kazıma teknikli figür insan olarak tanımlanmıştır (Env. numarası: AD-II.39.6).

Fot. 861: AD-II.39.6 env. numaralı tasvir Çiz. 851: AD-II.39.6 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 39.7: Baş kısmı belirgin, kollar ve bacakları iki yana açık ters “V” biçiminde aşağıya dönüktür. Ok adam olarak tanımladığımız stilize insan tasvirinin bacaklarının olduğu kısımdan sola doğru cinsel organı çıkmaktadır. Kazıma çizgilerin birbiri üzerinden devamlı suretle geçirilmesiyle meydana getirilen kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-II.39.7).

Fot. 862: AD-II.39.7 env. numaralı tasvir Çiz. 852: AD-II.39.7 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 39.8: Üzerine çizilen ok adam figürüyle birlikte panonun sol aşağı kenarındaki tasvir de yine ok adam figürüdür. Başı yukarıya doğru sivrilerek sonlanırken bacakları ve kolları iki yana ters “V” şeklinde açıktır. Kazıma çizgilerin üst üste aralıksız olarak kazınmasıyla oluşturulan kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-II.39.8).

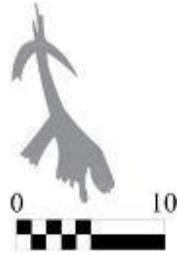
Fot. 863: AD-II.39.8 env. numaralı tasvir Çiz. 853: AD-II.39.8 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 39.9: Panonun sol aşağı bölümündeki ok adam olarak adlandırılan figür, stilize insan tasviridir. Kollar ve bacaklar iki yana ters “V” formunda açık verilmiştir. Çizgilerin birbiri üzerinden defalarca geçirilmesiyle meydana getirilen kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-II.39.9).

Fot. 864: AD-II.39.9 env. numaralı tasvir Çiz. 854: AD-II.39.9 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 39.10: Çizgileri daha yüzeysel verilen figürün kolları ve bacakları ters “V” biçiminde iki yana açıktır. Bacaklarının olduğu kısımdan çentikler şeklinde kıyafetinin uzantısı veya kuş kuyruğu şeklinde bir uygulama söz konusudur. Panonun sol aşağı bölümündeki kazıma tekniğindeki ok adam şeklinde tanımlanan stilize insan tasviridir (Env. numarası: AD-II.39.10).

Fot. 865: AD-II.39.10 env. numaralı tasvir Çiz. 855: AD-II.39.10 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 39.11: Baş kısmından geriye doğru kıvrılan boynuzlarının şekliyle hareketle stilize keçi olarak tanımlanan figür panonun orta aşağı bölümündedir. Kazıma tekniğindeki hayvanın gövde ve bacakları belirgin panoya göre sağa yönelmektedir (Env. numarası: AD-II.39.11).

Fot. 866: AD-II.39.11 env. numaralı tasvir Çiz. 856: AD-II.39.11 env. numaralı tasvirin çizimi

40 Numaralı pano: Ana kayadan başlayan pano 146x240 cm. ölçülerindedir. Panonun yukarı bölümü alg ve liken tabakasıyla kaplıdır. Orta bölümünde yatay olarak derin bir kırık vardır. Ayrıca irili ufaklı çatlaklar barındırır. Siyah, kahverengi ve sarı renk tonlarında patina hâkimdir. Toplam on beş tasvir yüzeyde görülür (Env. numarası: AD-II.40).

Fot. 867: AD-II.40 env. numaralı pano

Tasvir 40.1: Eş merkezli üç doğrunun düşey olarak aralarında eş açılar bulunacak biçimde kaz ayağı formunda verildiği şeklin sağa açılı yapan kolu açı değiştirerek bir aralık daha devam eder. Panonun orta bölümündeki şekil nokta vuruş tekniğindedir (Env. numarası: AD-II.40.1).

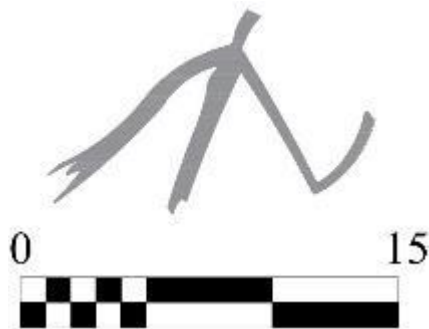
Fot. 868: AD-II.40.1 env. numaralı tasvir Çiz. 858: AD-II.40.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 40.2: Başlı silik hatlara sahip, kolları ve bacakları iki yana simetrik biçimde açık olan kazıma teknikli tasvirdir. Ok adam olarak tanımlanan stilize insan figürü panonun sağ orta bölümünde konumlanır (Env. numarası: AD-II.40.2).

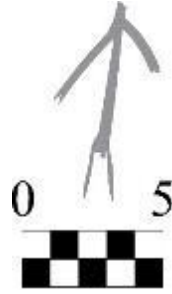
Fot. 869: AD-II.40.2 env. numaralı tasvir Çiz. 859: AD-II.40.2 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 40.3: Kaz ayağı formundaki şekil kaya sathının sağ orta kısmındaki şekil kazıma tekniğinde meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-II.40.3).

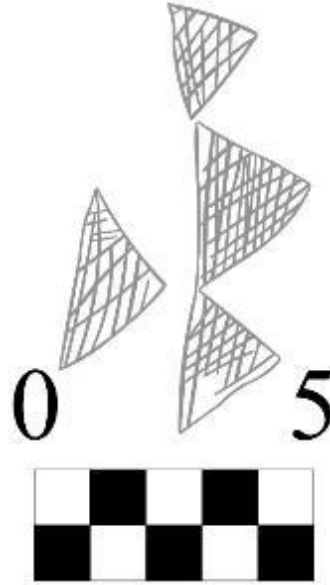
Fot. 870: AD-II.40.3 env. numaralı tasvir Çiz. 860: AD-II.40.3 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 40.4: Başı belirgin, kolları iki yana simetrik biçimde açık verilen tasvir ok adam olarak tanımlanmış stilize insandır. Kaya sathının orta bölümündeki figür derin ve yoğun çizgilerle kazınarak hakkedilmiştir (Env. numarası: AD-II.40.4).

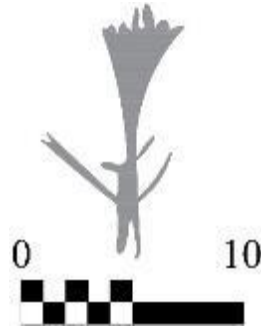
Fot. 871: AD-II.40.4 env. numaralı tasvir Çiz. 861: AD-II.40.4 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 40.5: Panonun orta bölümündeki dört farklı üçgenin iç bölümünün baklava dilimine benzer formlarla doldurulmasından oluşan geometrik şekillerdir. Kazıma tekniğiyle yapılan şekiller ağ/kafes/tuzak/engel şeklinde adlandırılmıştır (Env. numarası: AD-II.40.5).

Fot. 872: AD-II.40.5 env. numaralı tasvir Çiz. 862: AD-II.40.5 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 40.6: Başından yukarı yönlü çıkan çizgiler ışın demeti görünümündedir. Kolları ve bacakları belirgin ancak benzer örneklere göre kısa tutulmuştur. Panonun orta bölümündeki stilize insan figürü sola dönük yoğun kazıma çizgilerden müteşekkildir (Env. numarası: AD-II.40.6).

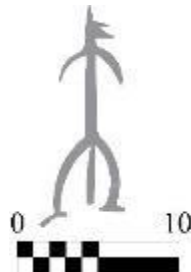
Fot. 873: AD-II.40.6 env. numaralı tasvir Çiz. 863: AD-II.40.6 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 40.7: Baş kısmı belirgin, kolları ve bacakları düşey yönde simetrik olarak verilmiştir. Ok adam olarak tanımlanan stilize edilmiş insan tasviri panonun sağ aşağı bölümünde konumlanırken derin ve yoğun kazıma çizgilerle oluşturulmuştur (Env. numarası: AD-II.40.7).

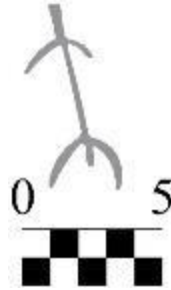
Fot. 874: AD-II.40.7 env. numaralı tasvir Çiz. 864: AD-II.40.7 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 40.8: Başı sağa dönük ve yüzü kuş gagasına benzeyen kolları ve bacakları aynı açılarla düşey olarak iki yana açık verilmiştir. Bacaklarının arasından çıkan bir form kıyafetinin parçası olmalıdır. Kaya yüzeyinin sol kenarındaki stilize edilmiş insan tasviri kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-II.40.8).

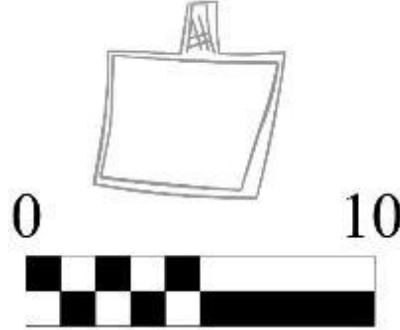
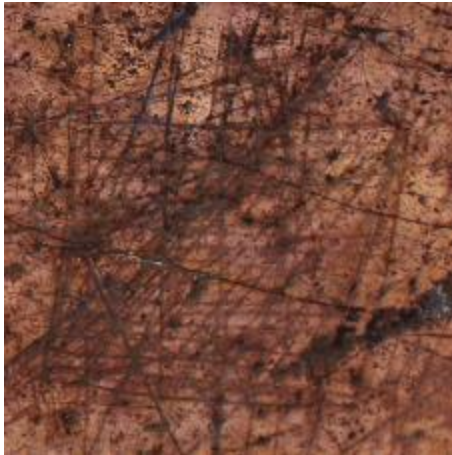
Fot. 875: AD-II.40.8 env. numaralı tasvir Çiz. 865: AD-II.40.8 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 40.9: Baş kısmı daire formlu, kolları ve bacakları aynı açılarla iki yana düşey olarak çizilmiştir. Bacaklarının arasından aşağı yönlü kıyafetinin uzantısı olabilecek bölüm bulunmaktadır. Yukarısında konumlanan stilize insan figürüyle benzer özellikler taşıyan figür kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-II.40.9).

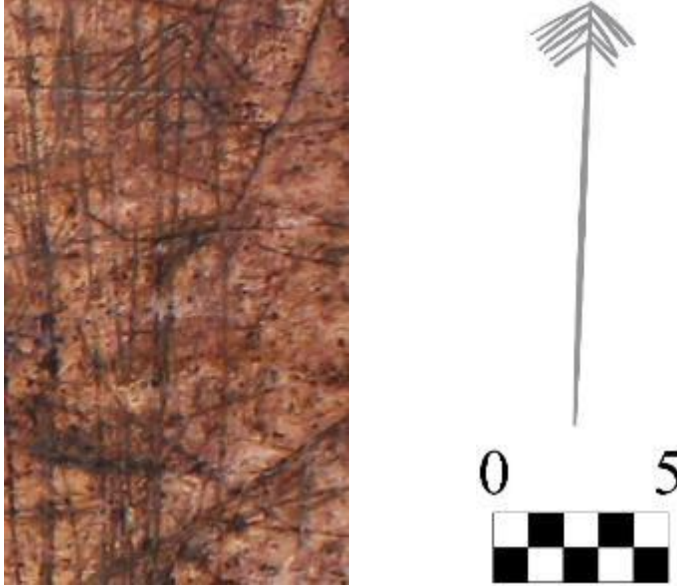
Fot. 876: AD-II.40.9 env. numaralı tasvir Çiz. 866: AD-II.40.9 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 40.10: Büyük kareye yakın bir dörtgen ve hemen yukarı kenarının ortalayan daha küçük bir dikdörtgenden oluşur. Yüzeyin sol orta bölümündeki geometrik şekil ağ/kafes/tuzak/engel olarak adlandırılmış kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-II.40.10).

Fot. 877: AD-II.40.10 env. numaralı tasvir Çiz. 867: AD-II.40.10 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 40.11: Dikey bir çizgi üzerinden çıkan ters “V” biçimli çizgilerin birbirini takip etmesiyle oluşturulan şekil tamamlanmamış bitki/ağaç görünümündedir. Yukarı kısımda ters “V” biçimli çizgiler bulunurken benzer örneklerden farklı olarak aşağı kısmında bu çizgilerden görülmeyen tasvir kazıma tekniklidir (Env. numarası: AD-II.40.11).

Fot. 878: AD-II.40.11 env. numaralı tasvir Çiz. 868: AD-II.40.11 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 40.12: Sağa dönük başı belirgin hayvanın boynuzları oldukça büyük ve iki yana açılarak simetrik bir görünümde çizilmiştir. Boynuz şekline hareketle geyik olarak tanımlanan tasvirin boyun kısmında tarama şeklinde çizgiler şerit halinde ön bacağına kadar devam etmektedir. Gövdesinin ardı ve arka bacakları tespit edilemeyen kazıma teknikli figür bu haliyle AD-II.32 ve AD-II.33 envanter numaralı panolarda gördüğümüz geyik figürleriyle büyük benzerlik gösterir (Env. numarası: AD-II.40.12).

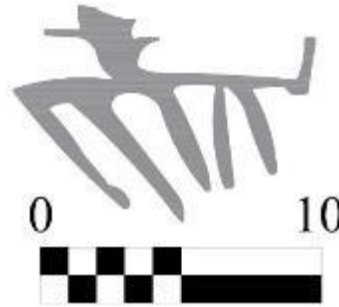
Fot. 879: AD-II.40.12 env. numaralı tasvir Çiz. 869: AD-II.40.12 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 40.13: Bitki/ağaç olarak adlandırılan betimleme panonun aşağı sol köşesinde konumlanır. Dikey bir doğru üzerinden “Λ” şeklinde sağa ve sola çıkıntı yapan kazınarak meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-II.40.13).

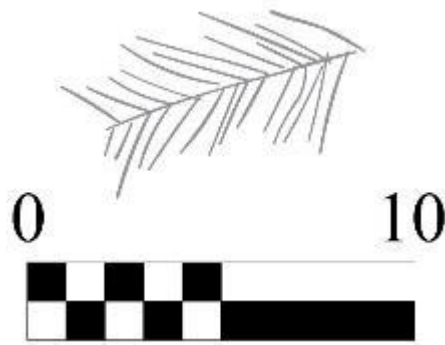
Fot. 880: AD-II.40.13 env. numaralı tasvir Çiz. 870: AD-II.40.13 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 40.14: Gövde özellikleri ve pano yüzeylerindeki benzer örneklerden hareketle at olarak tanımlanan figürün sırtında binicisi atın yularına uzanmakta ve tek bacağı aşağıya sarkık biçimde verilmiştir. Kazıma çizgiler arasında daire şeklindeki başı güçlükle belirlenmiştir. Panonun sol aşağı bölümünde sağa dönük verilen süvari tasviri kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-II.40.14).

Fot. 881: AD-II.40.14 env. numaralı tasvir Çiz. 871: AD-II.40.14 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 40.15: Kaya yüzeyinin aşağı orta kenarındaki yatay sayılabilecek çizgi üzerinden “>” formundaki çizgiler bitki/ağaç olarak tanımlanmıştır ve kazıma tekniğindeki şekil sağa yatık biçimde verilmiştir (Env. numarası: AD-II.40.15).

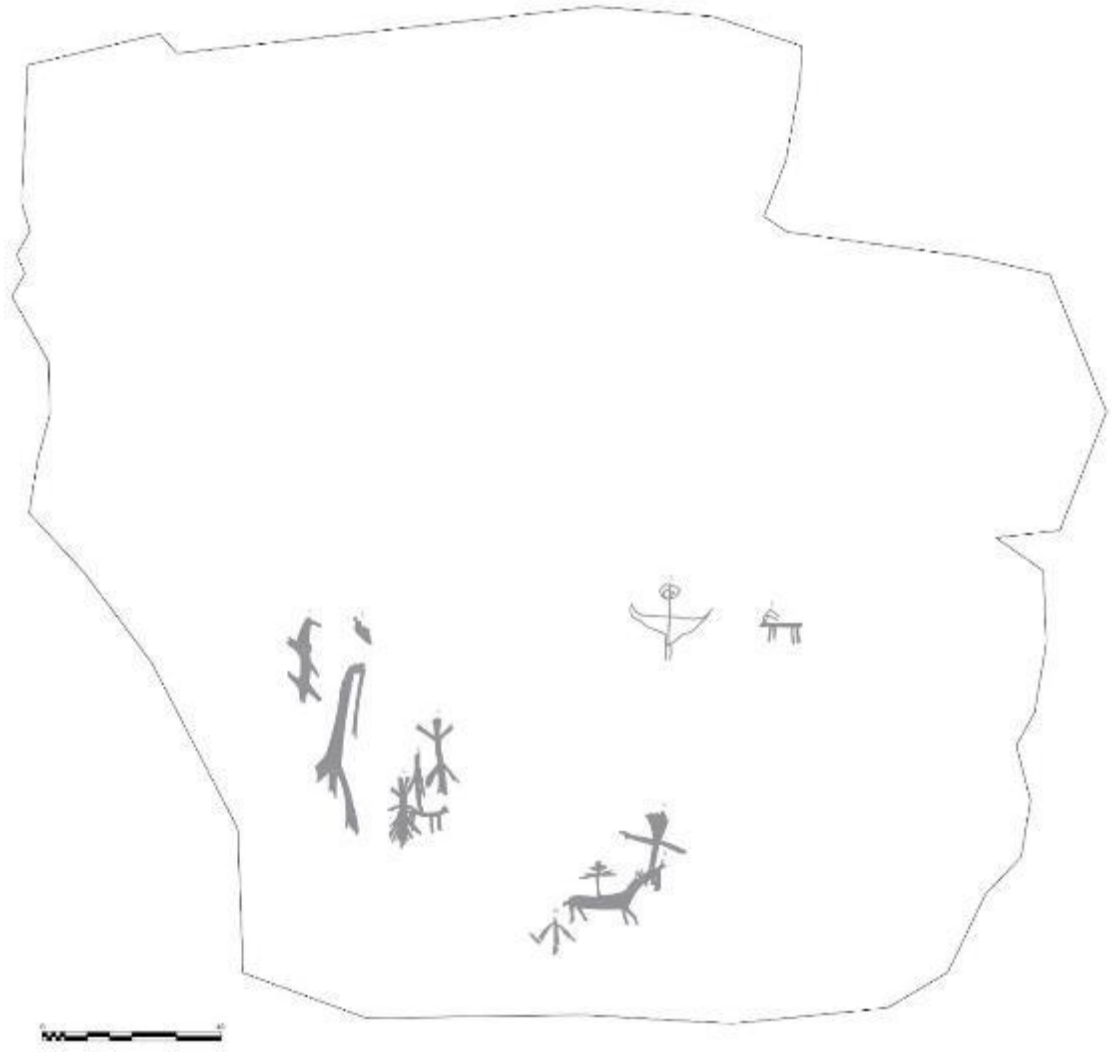

Fot. 882: AD-II.40.15 env. numaralı tasvir Çiz. 872: AD-II.40.15 env. numaralı tasvirin çizimi

41 Numaralı pano: Ana kayadan başlayan pano 146x240 cm. ölçülerindedir. Panonun yukarı bölümü alg ve liken tabakasıyla kaplıdır. Orta bölümünde yatay olarak derin bir kırık vardır. Ayrıca irili ufaklı çatlaklar barındırır. Siyah, kahverengi ve sarı renk tonlarında patina hâkimdir. Yüzeide toplam dokuz tasvirle karşılaşılmasıdır (Env. numarası: AD-II.41).

Fot. 883: AD-II.41 env. numaralı pano

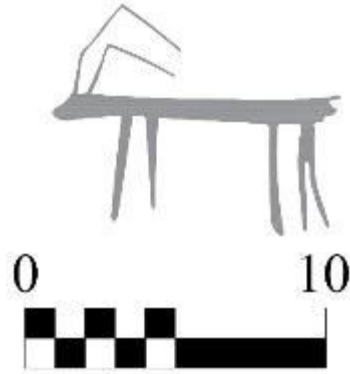

Çiz. 873: AD-II.41 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 41.1: Kaya yüzeyinin sağ yukarı kısmında boynuzlarının geriye doğru kıvrılan formundan hareketle keçi olarak tanımlanan tasvirin gövde ve bacakları belirgindir. Sola dönük figür kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-II.41.1).

Fot. 884: AD-II.41.1 env. numaralı tasvir

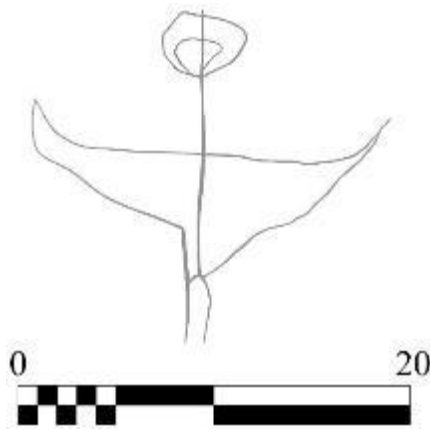

Çiz. 874: AD-II.41.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 41.2: Baş kısmı iç içe dairelerden oluşan, gövdesi ince uzun bir çizgi görünümünde, kolları oldukça geniş ve iki yana kam kıyafeti giyer biçimde açıktır. Gövdesi aşağıya doğru devam ederek bacaklarıyla son bulur. Kazıma tekniğinde yapılan stilize edilmiş insan figürü kaya yüzeyinin orta yukarı bölümünde bulunur (Env. numarası: AD-II.41.2).

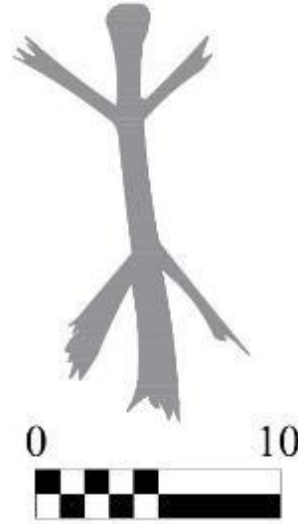

Fot. 885: AD-II.41.2 env. numaralı tasvir

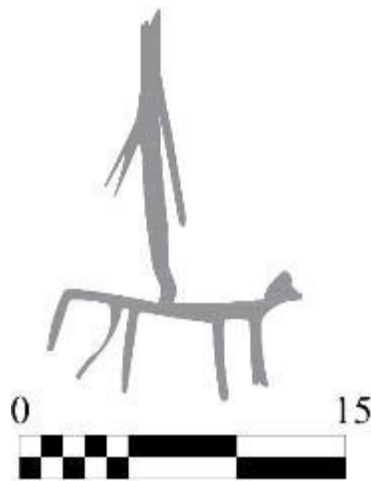
Çiz. 875: AD-II.41.2 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 41.3: Başı düz çizgilerle kazınarak belirtilmiş, kolları iki yana yukarıya doğru havaya kalkık, bacaklarıysa iki yana düşey olarak açık verilmiştir. Bacaklarının arasından aşağıya doğru kıyafetinin parçası olabilecek form devam etmektedir. Kaya sathının sol bölümündeki ok adam olarak tanımlanan stilize edilmiş insan tasviri derin ve yoğun kazıma çizgilerle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-II.41.3).

Fot. 886: AD-II.41.3 env. numaralı tasvir Çiz. 876: AD-II.41.3 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 41.4: Binicisi ok adam görünümünde stilize edilmiş, hayvanınsa gövde özelliklerinden ve benzer örneklerden hareketle at olarak tanımlandığı betimleme panonun sol aşağı köşesindedir. Sağa dönük verilen süvari tasviri kazıma tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-II.41.4).

Fot. 887: AD-II.41.4 env. numaralı tasvir Çiz. 877: AD-II.41.4 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 41.5: Başı dikine çizgilerden oluşan, kolları havaya kalkık biçimde verilmiştir. Bacakları da “Λ” biçiminde kazınmıştır. Bacaklarının arasından çıkan kıyafetinin sarkan kısmı şeklinde aşağıya doğru devam eder. Ok adam olarak tanımlanan stilize edilmiş insan tasviri panonun sol aşağı bölümünde konumlanır, derin ve yoğun kazıma çizgilerin defalarca üst üste kazınmasıyla meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-II.41.5).

Fot. 888: AD-II.41.5 env. numaralı tasvir Çiz. 878: AD-II.41.5 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 41.6: Başının bir kısmı ve sol kolu alg-liken tabakası altında kalan ok adam olarak tanımlanan stilize edilmiş insan tasviridir. Sağ kolu, gövdesi ve bacakları belirgin verilen insan tasviri kaya yüzeyinin sol aşağı kenarında kazıma tekniktir (Env. numarası: AD-II.41.6).

Fot. 889: AD-II.41.6 env. numaralı tasvir Çiz. 879: AD-II.41.6 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 41.7: Büyük kısmı alg-liken tabakası altında kalan, kafası belirgin, sol kolu havaya kalkık diğeri aşağı inik çizilen tasvirin ayakları sağa dönük ve aşağı yönlü kazınmıştır. Panonun sol aşağı bölümündeki ok adam olarak tanımlanan stilize insan tasviri kazıma tekniğinde meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-II.41.7).

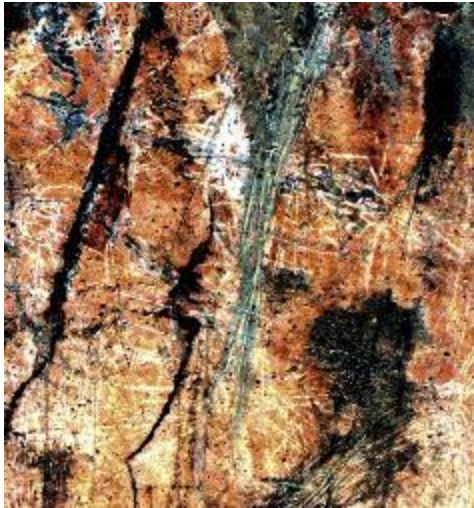

Fot. 890: AD-II.41.7 env. numaralı tasvir

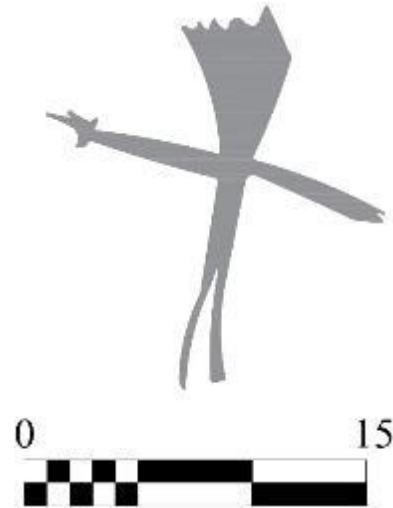

Çiz. 880: AD-II.41.7 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 41.8: Başlık giydiği görülen tasvirin kollarıysa iki yana yatay biçimde açıktır. Bacakları ve ayakları belirgin kazıma teknikli ok adam olarak tanımlanan stilize insan figürü yüzeyin orta aşağı bölümündedir (Env. numarası: AD-II.41.8).

Fot. 891: AD-II.41.8 env. numaralı tasvir

Çiz. 881: AD-II.41.8 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 41.9: Baş kısmı, boynu, yelesi, kuyruğu ve gövde şekli nedeniyle at olarak tanımlanan tasvirin sırtında başından ışın demeti şeklinde çizgiler bulunan kolları iki yana açık verilen binicisi bulunmaktadır. Tasvir panonun orta aşağı kenarına yakın kazınarak meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-II.41.9).

Fot. 892: AD-II.41.9 env. numaralı tasvir iz. 882: AD-II.41.9 env. numaralı tasvirin izimi

2.3. Kaya Resim Alanı - III

Mevkii daha önce Güdül kırsalında yapılmış çalışmalar içerisinde yer almamaktadır. İlk kez tarafımızdan tespiti gerçekleştirilmiştir. Tapu parsel kayıtlarında Adalıkuzu köyü idari sınırları içerisinde 1 numaralı parselde kalmaktadır¹⁵⁶. Alan, Adalıkuzu köyünün kuş uumu 4 kilometre kuzey batısında, Düdük Dağı'nın, güney doğuya bakan sırtında 150 metrelik bir alanda uzanan **40°10'34.78"K; 32° 9'11.89"D** ile **40°10'30.02"K; 32° 9'4.89"D** koordinatları arasındaki yüz elli metrelik volkanik ana kaya yüzeyindedir (Fotoğraf 893). Yaptığımız arazi çalışmaları sırasında (No.1: 01.10.2016, No. 2: 03.05.2019, No. 3: 04.05.2019) yedi farklı pano tespit edilmiştir.

Fot. 893: Kaya resim alanı - III genel görünüm

¹⁵⁶ [https://parselsorgu.tkgm.gov.tr/\(22.04.2020\)](https://parselsorgu.tkgm.gov.tr/(22.04.2020))

1 Numaralı pano: Ana kayadan başlayan pano 200x145 cm. ölçülerindedir. Panonun aşağı kısmı alg ve liken tabakasıyla kaplıdır. Sadece yukarı kısmında 40 cm. yüksekliğindeki alanda pürüzsüz bir yüzey bulunmaktadır. Siyah, kahverengi ve sarı renk tonlarında patina hâkimdir. Yüzeyde toplam beş tasvirle karşılaşmıştır (Env. numarası: AD-III.1).

Fot. 894: AD-III.1 env. numaralı pano

Çiz. 883: AD-III.1 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 1.1: İç içe geçmiş dörtgenlerden oluşan geometrik şekil panonun sağ yukarı köşesindedir. Kazıma tekniğiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-III.1.1).

Fot. 895: AD-III.1.1 env. numaralı tasvir

Çiz. 884: AD-III.1.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 1.2: Boynuz benzeri çizgilere sahip tasvir stilize keçi olarak tanımlanmıştır. Panonun sağ yukarı kesimindeki hayvan kazıma tekniklidir. Sağa yukarı dönük verilmiştir (Env. numarası: AD-III.1.2).

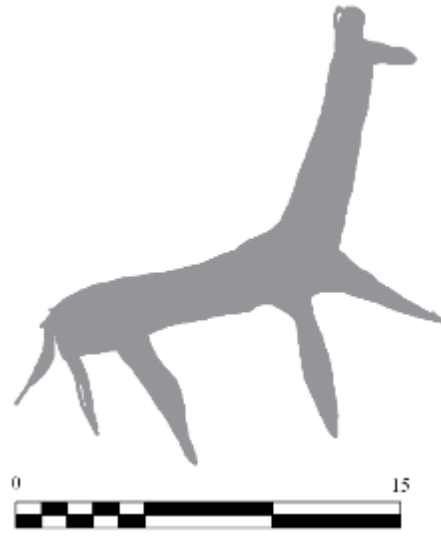
Fot. 896: AD-III.1.2 env. numaralı tasvir

Çiz. 885: AD-III.1.2 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 1.3: Baş kısmının verilişi, boynu, gövde özellikleri ve benzer örneklerden hareketle at olarak tanımlanan hayvan panonun orta yukarı kısmındadır. Sağa dönük verilen hayvanın kazıma tekniğinde çizgileri vardır. Çizgilerin üzerinde patina tabakasının tekrar oluştuğu ve çizgilerin bazı noktalarını kapattığı dikkat çeker (Env. numarası: AD-III.1.3).

Fot. 897: AD-III.1.3 env. numaralı tasvir

Çiz. 886: AD-III.1.3 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 1.4: İç içe çizilmiş dörtgenlerden oluşan geometrik şekil panonun yukarı orta bölümünde konumlanır. Şeklin içerisinde at olarak tanımlanan hayvan tasviri yer alır. Ağ/kafes/tuzak olarak tanımlanan şekil kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-III.1.4).

Fot. 898: AD-III.1.4 env. numaralı tasvir

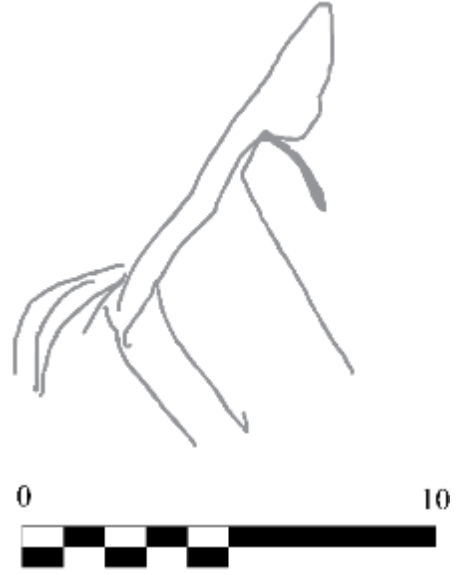

Çiz. 887: AD-III.1.4 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 1.5: Türünü tespit edemediğimiz hayvan tasviri panonun sol yukarısında kalmaktadır. Çizgileri tekrar oluşan patina tabakasının altında kalmıştır. Gövde, bacak ve kuyruk kısmı tespit edilmiştir. Kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-III.1.5).

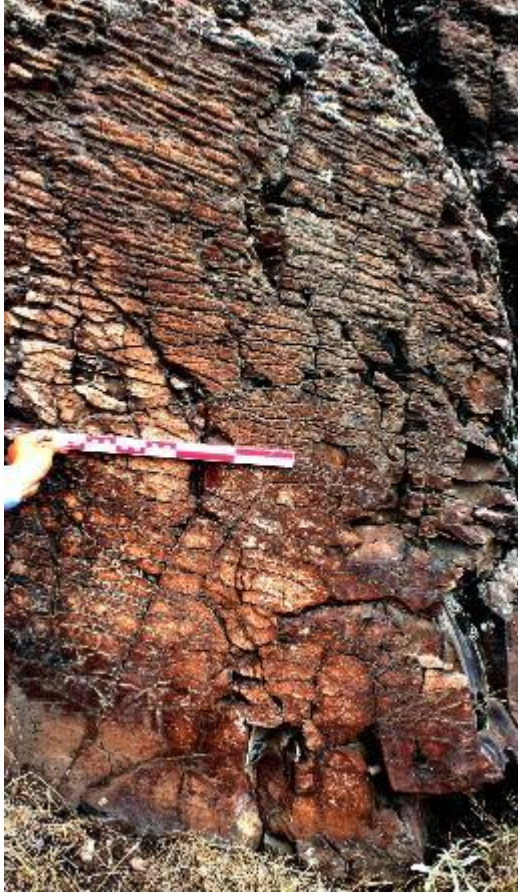

Fot. 899: AD-III.1.5 env. numaralı tasvir

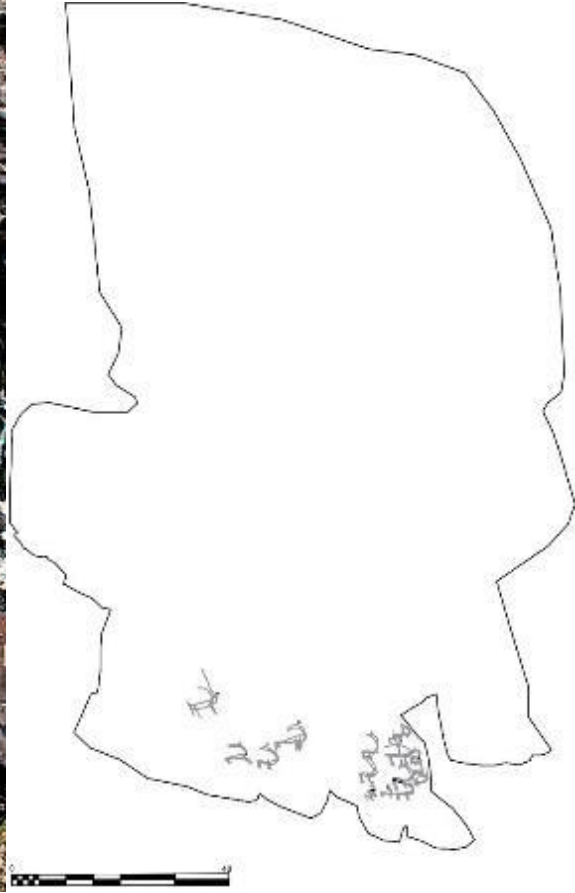

Çiz. 888: AD-III.1.5 env. numaralı tasvirin çizimi

2 Numaralı pano: Yer seviyesinden başlayan pano 92x155 cm. ölçülerindedir. Panonun yüzeyi yukarıdan aşağıya kadar küçük alanlar şeklinde parçalara ayrılmıştır. Bu nedenle tasvirler daha düz bir yüzeye sahip olan aşağı bölümde yoğunlaşmaktadır. Kaya sathında kahverengi, gri ve sarı renk tonlarında patina görülür. Yüzeyde toplam on sekiz betimleme tespit edilmiştir (Env. numarası: AD-III.2).

Fot. 900: AD-III.2 env. numaralı pano

Çiz. 889: AD-III.2 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 2.1: Süvari olarak tanımlanan tasvir panonun sağ aşağı kenarındadır. Oldukça stilize verilen gövde özellikleri ve benzer örneklerden hareketle muhtemel at olarak nitelendirdiğimiz figürün sırtında binicisi atın yularını iki eliyle tutarken görülmektedir. Sağa dönük verilen tasvirler kazıma tekniğidir (Env. numarası: AD-III.2.1).

Fot. 901: AD-III.2.1 env. numaralı tasvir

Çiz. 890: AD-III.2.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 2.2: Sağa dönük çizilen baş kısmından çıkan boynuz benzeri çizgilerinden hareketle keçi olarak tanımlanan tasvir panonun sağ aşağı kenarında ve kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-III.2.2).

Fot. 902: AD-III.2.2 env. numaralı tasvir

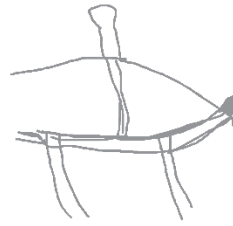

Çiz. 891: AD-III.2.2 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 2.3: Oldukça stilize verilen hayvan ve binicisi süvari olarak tanımlanan tasvir panonun sağ aşağı bölümündedir. Binicinin baş kısmı yuvarlak formludur ve sol kolu yana yatay biçimde açıkken diğeriyle atın yularını tutmaktadır. Oldukça stilize çizilen tasvirler sağa dönüktür ve kazıma tekniğinde yapılmışlardır (Env. numarası: AD-III.2.3).

Fot. 903: AD-III.2.3 env. numaralı tasvir

Çiz. 892: AD-III.2.3 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 2.4: Kaya yüzeyinin sağ aşağı bölümündeki hayvan başından çıkan boynuzlarının şekli nedeniyle keçi olarak isimlendirilmiştir. Sağ dönük verilen hayvanın çizgileri kazınarak meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-III.2.4).

Fot. 904: AD-III.2.4 env. numaralı tasvir

Çiz. 893: AD-III.2.4 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 2.5: Başlı daire biçiminde verilen başından çıkan boynuzlarının geriye doğru kıvrık yay biçimli şekli nedeniyle keçi olarak tanımlanan kazıma teknikli hayvan figürü kaya yüzeyinin orta aşağı kısmındadır (Env. numarası: AD-III.2.5).

Fot. 905: AD-III.2.5 env. numaralı tasvir

Çiz. 894: AD-III.2.5 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 2.6: Kaya sathının aşağı bölümünün sağ kenarındaki hayvan boynuzlarının şekli nedeniyle keçi olarak tanımlanmıştır. Sağa dönük verilen hayvanın başı daire şeklindedir. Gövdesi ve bacakları belirgin biçimdeki tasvir kazıma tekniğiyle oluşturulmuştur (Env. numarası: AD-III.2.6).

Fot. 906: AD-III.2.6 env. numaralı tasvir

Çiz. 895: AD-III.2.6 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 2.7: Oldukça stilize çizilen, baş kısmından çıkan boynuzların şekli nedeniyle keçi olarak tanımlanan hayvan panonun sağ aşağı bölümündedir. Kazıma tekniğindeki hayvan sağ aşağıya doğru yönelmektedir (Env. numarası: AD-III.2.7).

Fot. 907: AD-III.2.7 env. numaralı tasvir Çiz. 896: AD-III.2.7 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 2.8: Pano yüzeyindeki aynıyet gösteren örneklerden ve başından çıkan boynuzlarının şeklinden keçi olarak adlandırılan hayvan panonun sağ aşağı bölümünde konumlanır. Kazıma tekniğindeki hayvan sağa dönük verilmiştir (Env. numarası: AD-III.2.8).

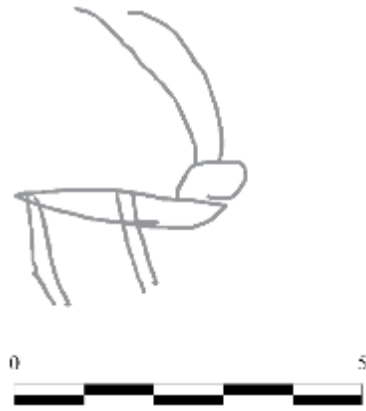
Fot. 908: AD-III.2.8 env. numaralı tasvir Çiz. 897: AD-III.2.8 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 2.9: Türünü tespit edemediğimiz hayvan tasviri panonun sağ aşağısında bulunmaktadır. Kazıma tekniğindeki hayvanın gövde ve bacakları tespit edilebilmektedir (Env. numarası: AD-III.2.9).

Fot. 909: AD-III.2.9 env. numaralı tasvir Çiz. 898: AD-III.2.9 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 2.10: Sağa dönük biçimde verilen, daire şeklindeki başından çıkan boynuz benzeri çizgiler sebebiyle keçi olarak adlandırılan tasvir yüzeyin sağ aşağı kesiminde ve kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-III.2.10).

Fot. 910: AD-III.2.10 env. numaralı tasvir Çiz. 899: AD-III.2.10 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 2.11: Kafasından çıkan ve geriye doğru yay biçiminde uzanan boynuzların şekli nedeniyle keçi olarak envantere dâhil edilen kazıma teknikli tasvir kaya sathının sağ aşağısında yer alır (Env. numarası: AD-III.2.11).

Fot. 911: AD-III.2.11 env. numaralı tasvir Çiz. 900: AD-III.2.11 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 2.12: Stilize biçimde çizilmiş ve keçi olarak adlandırılan hayvan yüzeyin sağ aşağı bölümünde konumlanır. Başından çıkan çizgileri boynuz şeklindeki tasvir kazıma tekniğinde sağa dönük çizildiği görülür (Env. numarası: AD-III.2.12).

Fot. 912: AD-III.2.12 env. numaralı tasvir Çiz. 901: AD-III.2.12 env. numaralı tasvirin çizimi

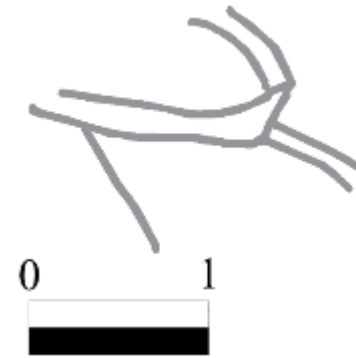
Tasvir 2.13: Panoya göre sağa yönelen, başından çıkarak geriye doğru yay biçiminde eğilen boynuzların şeklinden keçi olarak adlandırılan kazıma tekniğindeki tasvir yüzeyin sağ aşağı kesimine konumlanır (Env. numarası: AD-III.2.13).

Fot. 913: AD-III.2.13 env. numaralı tasvir

Çiz. 902: AD-III.2.13 env. numaralı tasvirin çizimi

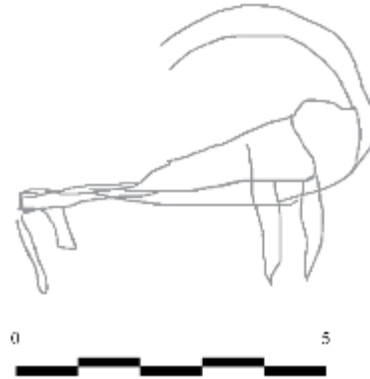
Tasvir 2.14: Yüzeyin sağ aşağı bölümünde konumlanan kazıma tekniğinde sağa dönük biçimde konumlandırılan, baş kısmından çıkan boynuzlarının şekli nedeniyle keçi olarak tanımlanan tasvir stilize edilmiştir (Env. numarası: AD-III.2.14).

Fot. 914: AD-III.2.14 env. numaralı tasvir

Çiz. 903: AD-III.2.14 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 2.15: Baş kısmından gövdesinin gerisine doğru yay biçiminde kırılarak uzanan boynuzlarının şeklinden stilize edilmiş keçi olarak katalog kısmına dâhil edilen tasvirdir. Kazıma tekniğindeki hayvan tasviri panonun sağ aşağı bölümünde ve sağa yönelen biçimde çizilmiştir (Env. numarası: AD-III.2.15).

Fot. 915: AD-III.2.15 env. numaralı tasvir

Çiz. 904: AD-III.2.15 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 2.16: Kaya sathının sağ aşağı bölümündeki hayvan tasviri başından çıkan boynuzların biçiminden dolayı stilize edilmiş keçi olarak tanımlanmıştır. Kazıma tekniğindeki hayvan sağa dönük şekilde verilmiştir (Env. numarası: AD-III.2.16).

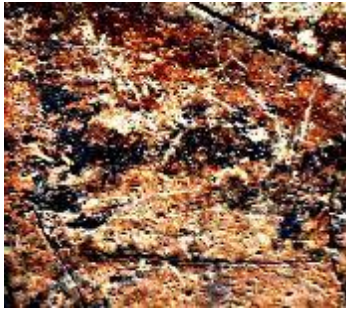

Fot. 916: AD-III.2.16 env. numaralı tasvir

iz. 905: AD-III.2.16 env. numaralı tasvirin izimi

Tasvir 2.17: Sağa yönelen vaziyette kazıma teknikli başından çıkan boynuzların geriye doğru kıvrılan formundan stilize edilmiş keçi tasviri yüzeyin orta aşağı kenarında kalmaktadır (Env. numarası: AD-III.2.17).

Fot. 917: AD-III.2.17 env. numaralı tasvir

iz. 906: AD-III.2.17 env. numaralı tasvirin izimi

Tasvir 2.18: Panonun orta aşağı kenarındaki hayvan tasviri başından çıkan boynuzların formundan hareketle keçi olarak tanımlanmıştır. Bacaklarının şeklinden hareket halinde olduğu anlaşılan kazıma tekniğindeki hayvan sağa dönük verilmiştir (Env. numarası: AD-III.2.18).

Fot. 918: AD-III.2.18 env. numaralı tasvir

iz. 907: AD-III.2.18 env. numaralı tasvirin izimi

3 Numaralı pano: Ana kaya seviyesinden 70 cm. yukarıdan başlayan pano 50x65 cm. ölçülerindedir. Kaya yüzeyi parçalı bir görünüme sahiptir. Orta bölümünde derin yarıklar ve dökülmeler bulunmaktadır. Kaya sathında kahverengi, gri ve sarı renk tonlarında patina tabakası izlenmektedir. Toplam on sekiz tasvirle karşılaşılmıştır (Env. numarası: AD-III.3).

Fot. 919: AD-III.3 env. numaralı pano

Çiz. 908: AD-III.3 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 3.1: Gaga, gövde ve bacaklarının formundan hareketle yırtıcı olmayan kuş olarak tanımlanan hayvan sağa dönüktür. Yüzeyin orta bölümündeki hayvan kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-III.3.1).

Fot. 920: AD-III.3.1 env. numaralı tasvir

Çiz. 909: AD-III.3.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 3.2: Gövde özellikleri ve pano yüzündeki benzer örneklerden hareketle yırtıcı olmayan kuş olarak tanımlanan kazıma tekniğindeki figür yüzeyin orta bölümünde sağa dönük verilmiştir (Env. numarası: AD-III.3.2).

Fot. 921: AD-III.3.2 env. numaralı tasvir

Çiz. 910: AD-III.3.2 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 3.3: Gagası, uzunca çizilen boynu ve bacakları ve benzer örneklerden hareketle yırtıcı olmayan kuş şeklinde tanımlanan kazıma teknikli hayvan panonun ortasında ve sağa dönük biçimde verilmiştir (Env. numarası: AD-III.3.3).

Fot. 922: AD-III.3.3 env. numaralı tasvir

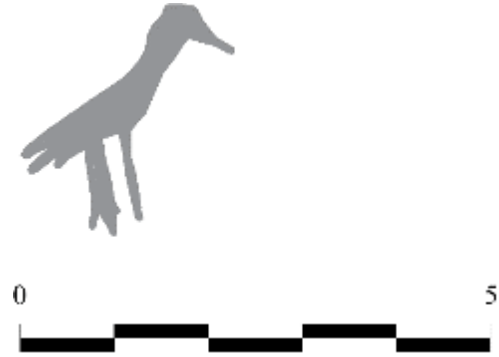

Çiz. 911: AD-III.3.3 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 3.4: Kaya sathının ortasında uzunlarının şekli ve benzer örneklerden hareketle yırtıcı olmayan kuş figürü olarak envanterlenen kazıma teknikli hayvan sağa dönüktür (Env. numarası: AD-III.3.4).

Fot. 923: AD-III.3.4 env. numaralı tasvir

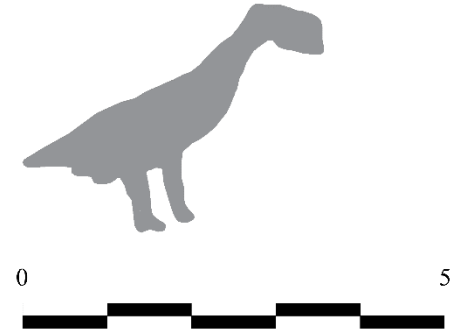

Çiz. 912: AD-III.3.4 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 3.5: Sağa dönük şekilde verilen gövde şekli, boynu ve bacaklarının formu nedeniyle yırtıcı olmayan kuş olarak tanımlanan kazıma teknikli tasvir pano yüzeyinin orta kesiminde konumlanır (Env. numarası: AD-III.3.5).

Fot. 924: AD-III.3.5 env. numaralı tasvir

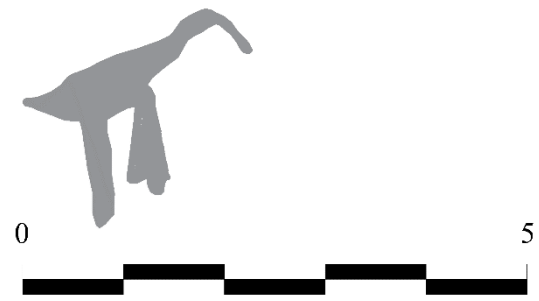

Çiz. 913: AD-III.3.5 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 3.6: Başı gövdesine göre oldukça küçük çizilen, bacakları kalın tutulan tasvir yırtıcı olmayan kuş şeklinde tanımlanmıştır. Yüzeyin orta bölümünde kazıma tekniğindeki hayvan sağa dönüktür (Env. numarası: AD-III.3.6).

Fot. 925: AD-III.3.6 env. numaralı tasvir

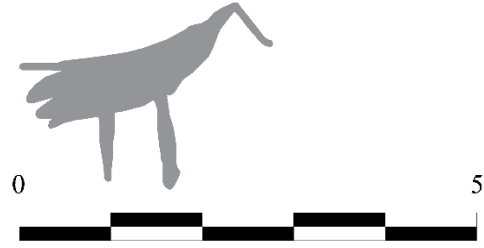

Çiz. 914: AD-III.3.6 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 3.7: Başına göre verilen uzun gagası, ince boynu ve uzun bacaklarından hareketle Yırtıcı olmayan kuş betimlemesi kaya yüzeyinin orta bölümündedir. Sağa dönük verilen hayvanın hatları kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-III.3.7).

Fot. 926: AD-III.3.7 env. numaralı tasvir

Çiz. 915: AD-III.3.7 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 3.8: Pençeye benzeyen ayakları, kanat ve gaga yapısı nedeniyle yırtıcı kuş olarak envanterlenen hayvan panonun orta bölümündedir. Kazıma tekniğindeki kuş sağa dönük biçimde verilmiştir (Env. numarası: AD-III.3.8).

Fot. 927: AD-III.3.8 env. numaralı tasvir

Çiz. 916: AD-III.3.8 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 3.9: Baş kısmında saçlarını veya başlığını belirten çizgiler görülür. Kolları iki yana sağdan sola doğru aşağıya eğik biçimde çizilmiştir. İki elinde de mahiyetini anlayamadığımız nesne taşımaktadır. Bacaklarının arasından öne doğru abartılı biçimde uzanan cinsel organı çizilmiştir ve solundaki insanın kalça kısmıyla kesişmektedir. Panonun sağ yukarı bölümündeki tasvir kazıma tekniğiyle oluşturulmuştur (Env. numarası: AD-III.3.9).

Fot. 928: AD-III.3.9 env. numaralı tasvir

Çiz. 917: AD-III.3.9 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 3.10: İnsan olarak tanımlanan figür kaya yüzeyinin sağ yukarı kısmındadır. Baş kısmından ışın demeti biçiminde çizgiler çıkar. Parmakları çentikler şeklinde belirgin ve öne bir şey sunar gibi verilmiştir. Sola dönük kazıma teknikli insan figürünün bacakları bir yere oturur biçimde dizinden itibaren kırık şekilde verilmiştir (Env. numarası: AD-III.3.10).

Fot. 929: AD-III.3.10 env. numaralı tasvir

Çiz. 918: AD-III.3.10 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 3.11: Daire formlu baş kısmından çıkan ışın demeti biçiminde çizgiler görülmektedir. Kolları iki yana dirseklerinden itibaren yukarıya kalkık biçimde açık verilmiştir. Elleri ve parmakları belirgindir. Kazıma tekniğindeki stilize insan tasviri kaya sathının sağ yukarı bölümünde konumlanır (Env. numarası: AD-III.3.11).

Fot. 930: AD-III.3.11 env. numaralı tasvir

Çiz. 919: AD-III.3.11 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 3.12: Kafa kısmı daireye yakın formdadır ve başından etrafa ışın demeti görünümünde çizgiler saçılmaktadır. Sol kolu dirsekten itibaren havaya kalkmış, sağdaki ise aşağıya inik çizilmiştir. Bacakları öne doğru hareket halinde olduğunu kuşları engellemeye çalıştığını göstermektedir. Yüzeyin sağ yukarı kenarındaki insan betimlemesi kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-III.3.12).

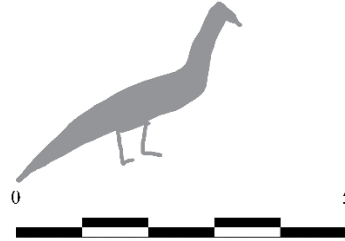

Fot. 931: AD-III.3.12 env. numaralı tasvir

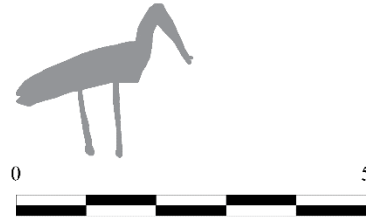
Çiz. 920: AD-III.3.12 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 3.13: Başından çıkan ibik benzeri uygulama ve kuyruğunun uzun verilışı nedeniyle yırtıcı olmayan kuş tasviri olarak tanımlanan betimleme panonun yukarı sağ bölümündedir. Sağa dönük verilen hayvan kazıma tekniklidir (Env. numarası: AD-III.3.13).

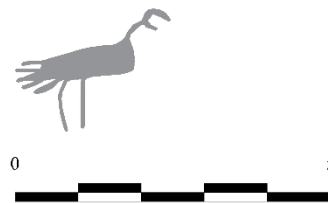
Fot. 932: AD-III.3.13 env. numaralı tasvir Çiz. 921: AD-III.3.13 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 3.14: Yüzeyin sağ yukarı kısmındaki gagası uzun, kuyruğu kısa, gövdesine göre uzun bacakları nedeniyle yırtıcı olmayan kuş tasviri olarak tanımlanan figür kazınarak hakkedilmiştir (Env. numarası: AD-III.3.14).

Fot. 933: AD-III.3.14 env. numaralı tasvir Çiz. 922: AD-III.3.14 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 3.15: Kaya sathının sağ yukarı bölümündeki sağa dönük verilen, gövdesinde desen benzeri formlar bulunan, bacakları gövdesine göre uzun ve ince formu, gagası ve gövde özellikleri nedeniyle yırtıcı olmayan kuş tasviri olarak tanımlanan betimleme kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-III.3.15).

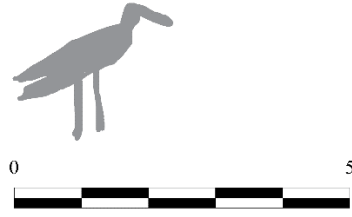

Fot. 934: AD-III.3.15 env. numaralı tasvir Çiz. 923: AD-III.3.15 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 3.16: Başı, gaga şekli, gövde özellikleri ve gövdesine göre uzun bacakları nedeniyle yırtıcı olmayan kuş olarak tanımlanan kazıma teknikli tasvir pano yüzeyinin sağ yukarı bölümünde sağa dönük verilmiştir (Env. numarası: AD-III.3.16).

Fot. 935: AD-III.3.16 env. numaralı tasvir

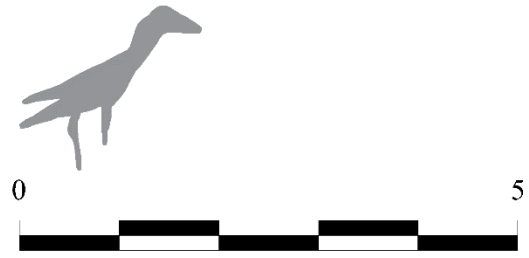

Çiz. 924: AD-III.3.16 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 3.17: Baş kısmı, gagasının şekli, gövde özellikleri nedeniyle yırtıcı olmayan kuş olarak adlandırılan hayvan yüzeyin yukarı sağ kısmındadır. Sağa dönük verilen hayvanın çizgileri kazınarak oluşturulmuştur (Env. numarası: AD-III.3.17).

Fot. 936: AD-III.3.17 env. numaralı tasvir

Çiz. 925: AD-III.3.17 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 3.18: Pençe benzeri uzuvları ve gaga şeklinden hareketle yırtıcı kuş olarak envanterlenen hayvan panonun sağ yukarı bölümündedir. Kazıma tekniğindeki hayvan sağa dönük verilmiştir (Env. numarası: AD-III.3.18).

Fot. 937: AD-III.3.18 env. numaralı tasvir

Çiz. 926: AD-III.3.18 env. numaralı tasvirin çizimi

4 Numaralı pano: Yerden 68 cm. yukarıdan başlayan pano 52x58 cm. ölçülerindedir. Kaya sathında kahverengi, gri ve sarı renk tonlarında patina tabakası izlenmektedir. Yüzeyde üç satırlık yazıt olması muhtemel kazımlar dışında herhangi bir tasvir bulunmamaktadır (Env. numarası: AD-III.4).

Fot. 938: AD-III.4 env. numaralı pano

Çiz. 927: AD-III.4 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 4.1: Panonun orta kısmındaki üç satırlık yazıt olması muhtemel harf benzeri işaretlerden oluşan kazımalardır. Herhangi bir transkripsiyon önerisi bulunmamaktadır (Env. numarası: AD-III.4.1).

Fot. 939: AD-III.4.1 env. numaralı tasvir

Handwritten transcription of the inscriptions from the photograph above. The text is arranged in two lines:

VO I W I K G N

I E V O I
I N O K e Y o c A W

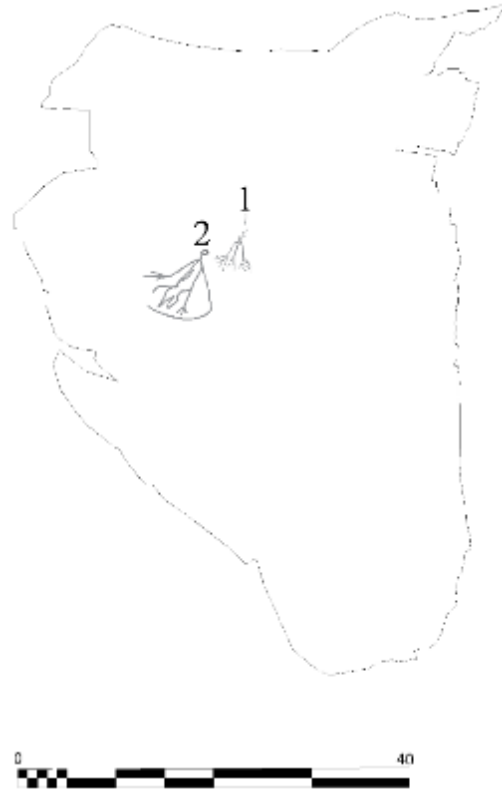

Çiz. 928: AD-III.4.1 env. numaralı tasvirin çizimi

5 Numaralı pano: Yerden 110 cm. yukarıdan başlayan pano 80x66 cm. ölçülerindedir. Yüzeyin ortasından geçen derin bir kırıkla ikiye ayrıldığı görülmektedir. Kaya sathında kahverengi, gri ve sarı renk tonlarında patina hâkimdir. Toplam iki tasvir tespit edilmiştir (Env. numarası: AD-III.5).

Fot. 940: AD-III.5 env. numaralı pano

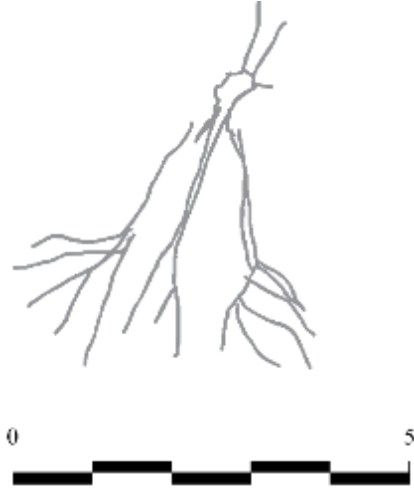

Çiz. 929: AD-III.5 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 5.1: Başı daire biçimindeki tasvirin kolları aşağıya dönük verilmiş, başlığındaki boynuzları belirtmek için çizgi şeklinde formlar kafa kısmından çıkmaktadır. Elleri gövdesine göre oldukça abartılı parmaklara sahipken, bacakları iki yana açık, kaya sathının sol orta bölümündeki kazıma teknikli insan tasviridir (Env. numarası: AD-III.5.1).

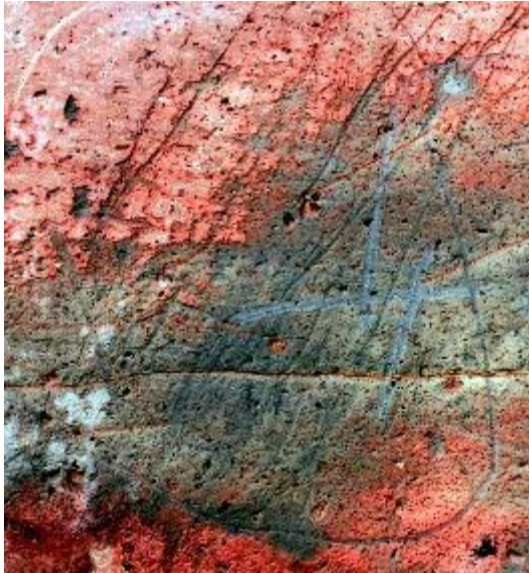

Fot. 941: AD-III.5.1 env. numaralı tasvir

Çiz. 930: AD-III.5.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 5.2: Başı daire formulu, sağ kolu aşağıya doğru kıvrılarak oldukça uzun çizilmiştir. Gövdesi ve bacakları da görülebilen kazıma teknikli stilize edilmiş insan tasviri panonun sol ortasındaki insan tasvirinin gövdesi kazımalar arasında kalmıştır (Env. numarası: AD-III.5.2).

Fot. 942: AD-III.5.2 env. numaralı tasvir

Çiz. 931: AD-III.5.2 env. numaralı tasvirin çizimi

6 Numaralı pano: Yerden 160 cm. yukarıdan başlayan pano 155x101 cm. ölçülerindedir. Kaya yüzeyi, birçok çatlak ve kırık alan nedeniyle parçalı bir görünüme sahiptir. Siyah, sarı, gri ve kahverengi renk tonlarında patina tabakası görülmektedir. Toplam on beş kazınmış betimleme envantere dâhil edilmiştir (Env. numarası: AD-III.6).

Fot. 943: AD-III.6 env. numaralı pano

Çiz. 932: AD-III.6 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 6.1: Panonun yukarı orta bölümünde arka arkaya verilmiş üç insan tasvirinden en sağdakidir. Başı daireye yakın formda ve kolları geriye dönük, öne doğru hafif eğilmiş tasvir kazıma tekniklidir (Env. numarası: AD-III.6.1).

Fot. 944: AD-III.6.1 env. numaralı tasvir

Çiz. 933: AD-III.6.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 6.2: Kaya yüzeyinin yukarı orta bölümündeki üç insan tasvirinden ortada konumlanandır. Kafası daire formunda verilmiş, kollarıyla öndeki insan tasvirine uzanmaktadır. Hafif öne eğik verilen kazıma teknikli tasvirin cinsel organı öndeki insanın kalçalarıyla birleşir (Env. numarası: AD-III.6.2).

Fot. 945: AD-III.6.2 env. numaralı tasvir

Çiz. 934: AD-III.6.2 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 6.3: Kaya sathının yukarı orta bölümündeki üç insan tasvirinden soldakidir. Başu daire biçiminde verilen tasvirin kolları sağındaki insan tasvirini başından tutmaktadır. Hafif öne eğik duran kazıma teknikli tasvirin bacakları ve ayakları belirgindir. Cinsel organı sağındaki insanın kalça kısmıyla kesişmektedir (Env. numarası: AD-III.6.3).

Fot. 946: AD-III.6.3 env. numaralı tasvir

Çiz. 935: AD-III.6.3 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 6.4: Ağaç/bitki olarak tanımlanan şekil panonun ortasında yer alır. Dikey bir hat üzerinden aşağıdan yukarıya doğru sıralı bir görünümde sağa ve sola çıkıntılar yapan kazıma teknikli çizgilerle oluşturulmuştur (Env. numarası: AD-III.6.4).

Fot. 947: AD-III.6.4 env. numaralı tasvir

Çiz. 936: AD-III.6.4 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 6.5: Daire şekilli baş kısmından yukarıya doğru çıkan bir form bulunmaktadır. Kolları sola dönük ve yukarıya kalkıkken, gövdesi ve bacakları belirgindir. Panonun sağ aşağı kenarındaki insan tasviri kazıma tekniklidir (Env. numarası: AD-III.6.5).

Fot. 948: AD-III.6.5 env. numaralı tasvir

Çiz. 937: AD-III.6.5 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 6.6: Bitki/ağaç olarak tanımlanan betimleme panonun sağ aşağı bölümünde konumlanmaktadır. Dikey bir çizgi üzerinden sağa ve sola doğru aşağıdan yukarıya sıralı biçimde çıkan kazıma çizgilerden oluşmaktadır (Env. numarası: AD-III.6.6).

Fot. 949: AD-III.6.6 env. numaralı tasvir

Çiz. 938: AD-III.6.6 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 6.7: Dikey bir çizgi üzerinden “V” biçimli aşağıdan yukarıya sıralanan kazıma çizgilerden meydana getirilmiş bitki/ağaç olarak adlandırılan şekil kaya yüzeyinin sol aşağı bölümündedir (Env. numarası: AD-III.6.7).

Fot. 950: AD-III.6.7 env. numaralı tasvir

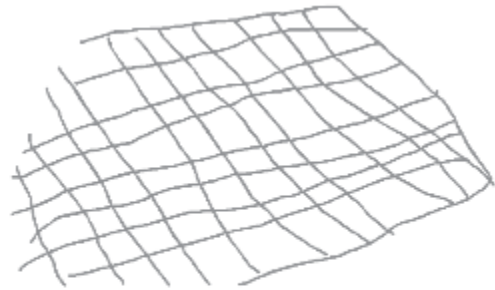

Çiz. 939: AD-III.6.7 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 6.8: Panonun orta bölümünde birbirine paralel kazınmış çizgilerin kesiştirilmesiyle oluşan taramadır. Kazıma teknikli şekil ağ/kafes/tuzak olarak adlandırılmıştır. At tasvirinin katman olarak üzerine konumlanır (Env. numarası: AD-III.6.8).

Fot. 951: AD-III.6.8 env. numaralı tasvir

Çiz. 940: AD-III.6.8 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 6.9: Yele, kuyruk bacak gibi uzuvları belirgin şekilde verilmesinden at olarak tanımlanan figür kazıma tekniğinde çizgilerin birbiri üzerinden defalarca geçirilmesinden müteşekkildir. Yüzeyin orta kısmındaki sağa dönük verilen hayvanın yular kısmı başından aşağıya sarkmaktadır (Env. numarası: AD-III.6.9).

Fot. 952: AD-III.6.9 env. numaralı tasvir

Çiz. 941: AD-III.6.9 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 6.10: Boynuzlarının biçiminden keçi olarak adlandırılan tasvir sağa yukarıya dönük biçimde verilmiştir. Rastgele yapılmış kazımlar arasından güçlükle seçilen hayvan tasviri yüzeyin orta bölümünde kazıma tekniğidir (Env. numarası: AD-III.6.10).

Fot. 953: AD-III.6.10 env. numaralı tasvir

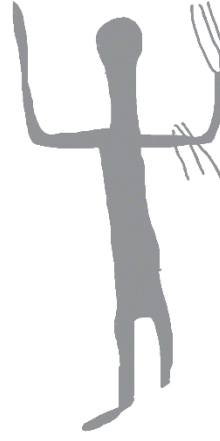

Çiz. 942: AD-III.6.10 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 6.11: Başı daire formlu, kolları dirseklerinden itibaren yukarıya kalkık biçimde iki yana açık verilen, bacak ve ayakları belirgin şekilde çizilen panonun orta bölümündeki kazıma teknikli insan tasvirinin sağ ayağının olduğu bölüm tahrip olmuştur (Env. numarası: AD-III.6.11).

Fot. 954: AD-III.6.11 env. numaralı tasvir

Çiz. 943: AD-III.6.11 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 6.12: Dikey bir çizgi üzerinden “V” şeklinde kazıma çizgilerin aşağıdan yukarıya doğru sıralanmasıyla meydana getirilen kazıma teknikli bitki/ağaç tasviri yüzeyin orta bölümüne konumlanır (Env. numarası: AD-III.6.12).

Fot. 955: AD-III.6.12 env. numaralı tasvir

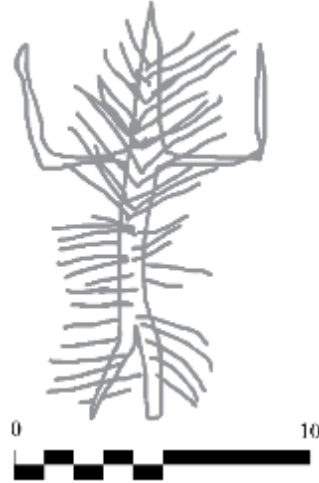

Çiz. 944: AD-III.6.12 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 6.13: Kazıma teknikli figürün bütün gövdesinden kıyafet olması muhtemel “V” şeklinde kazıma çizgiler aşağıdan yukarıya doğru sağa ve sola doğru çıkan, baş kısmı daireye yakın biçimde verilen figürün kolları iki yana açıktır. Sol kolu dirsekten itibaren yukarıya, sağdaki ise aşağıya dönük verilmiştir (Env. numarası: AD-III.6.13).

Fot. 956: AD-III.6.13 env. numaralı tasvir

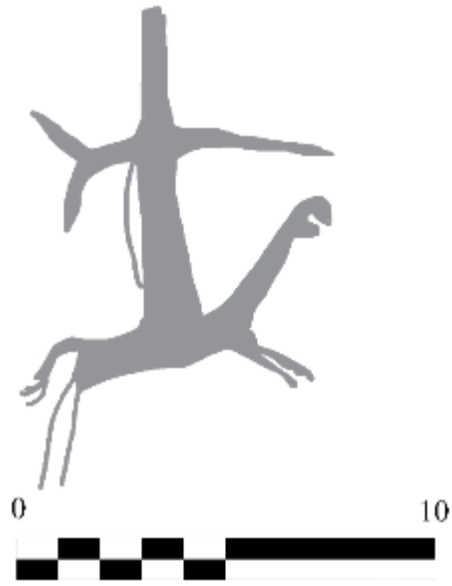

Çiz. 945: AD-III.6.13 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 6.14: Baş kısmı, yular kullanımı ve gövde özelliklerinden hareketle at olarak tanımlanan sağa dönük süvari figürü panonun sol orta bölümünde konumlanmaktadır. Binicisi belirgindir ve kolları iki yana açıktır. Kazıma teknikli atın başından aşağıya yular bölümü sarkmakta ve koşar bir görünümde verilmiştir (Env. numarası: AD-III.6.14).

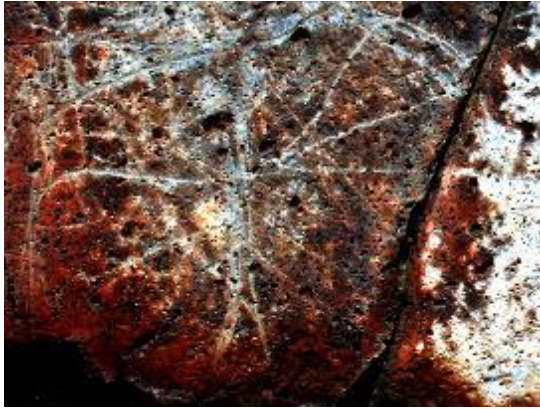

Fot. 957: AD-III.6.14 env. numaralı tasvir

Çiz. 946: AD-III.6.14 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 6.15: Figür panonun sol orta kısmında yer alan süvari tasvirinin aşağısındaki insana aittir. Kolları iki yana açık verilen insanın başı yuvarlak formdadır. Kazıma tekniğinde meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-III.6.15).

Fot. 958: AD-III.6.15 env. numaralı tasvir

Çiz. 947: AD-III.16.5 env. numaralı tasvirin çizimi

7 Numaralı pano: Ana kaya seviyesinden 168 cm. yukarıdan başlayan pano 336x140 cm. ölçülerindedir. Alanlar içerisinde karşılaşılan en pürüzsüz yüzeye sahip panodur. Siyah, sarı, gri ve kahverengi renk tonlarında patina tabakası görülmektedir. Toplam yirmi dört kazınmış betimleme envantere dâhil edilmiştir (Env. numarası: AD-III.7).

Fot. 959: AD-III.7 env. numaralı pano

Çiz. 948: AD-III.7 env. numaralı panonun çizimi

Tasvir 7.1: Baş, kulak, boyun, kuyruk ve gövde özelliklerinden hareketle at olarak tanımlanan tasvirin sırtında başı daire formlu, kolları iki yana açık, el parmakları belirgin şekilde çizilmiş binicisi bulunmaktadır. Panonun sağ yukarı bölümündeki kazıma teknikli süvari tasviri sağa dönük verilmiştir (Env. numarası: AD-III.7.1).

Fot. 960: AD-III.7.1 env. numaralı tasvir

Çiz. 949: AD-III.7.1 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 7.2: Panonun sağ yukarı bölümündeki hayvan tasviridir. Başından çıkan çizgilerin formu sebebiyle keçi olarak tanımlanmıştır. Sağa yukarı yönde çizilen hayvan kazıma tekniklidir (Env. numarası: AD-III.7.2).

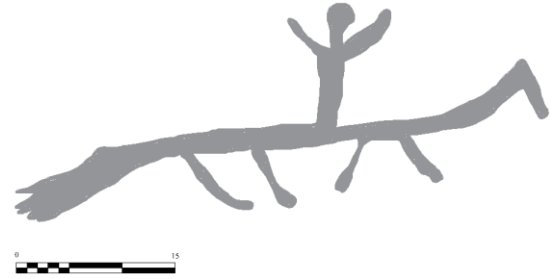

Fot. 961: AD-III.7.2 env. numaralı tasvir

Çiz. 950: AD-III.7.2 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 7.3: Başının şekli, boyun toynak ve kuyruk gibi detayları sebebiyle at olarak tanımlanan tasvirin sırtında kolları iki yana açık verilen başı daire şekilli binicisi bulunmaktadır. Kaya sathının ortasındaki kazıma teknikli süvari tasviri sağa dönüktür. Atın baş kısmı büyükçe çizilmiş, ön bacakları da hareket halinde olduğunu göstermektedir (Env. numarası: AD-III.7.3).

Fot. 962: AD-III.7.3 env. numaralı tasvir

Çiz. 951: AD-III.7.3 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 7.4: Alg-liken tabakası nedeniyle güçlkle hatları belirlenen, başından çıkan boynuzlarından hareketle keçi olarak tanımladığımız tasvir panonun yukarı kenarına yakın konumdadır. Kazıma tekniğindeki tasvir sağa yukarıya dönük şekilde konumlandırılmıştır (Env. numarası: AD-III.7.4).

Fot. 963: AD-III.7.4 env. numaralı tasvir

Çiz. 952: AD-III.7.4 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 7.5: Panonun orta kısmındaki başı kolları ve bacakları belirgin olarak verilmiş stilize insan tasviri kazıma tekniklidir. Bacaklarının ve kollarının iki yana açık duruşundan hareketle sağ dönük olduğu söylenebilir (Env. numarası: AD-III.7.5).

Fot. 964: AD-III.7.5 env. numaralı tasvir

Çiz. 953: AD-III.7.5 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 7.6: Binicinin başı yuvarlak kolları iki yana havaya kalkık, bir eliyle atın yularına uzanmaktadır. Atın yeşelleri çentiklerle belirtilmiştir. Kuyruğu havaya kalkık verilen at sağa dönüktür. Süvari olarak tanımlanan kazıma tekniğindeki betimleme yüzeyin orta bölümündedir (Env. numarası: AD-III.7.6).

Fot. 965: AD-III.7.6 env. numaralı tasvir

Çiz. 954: AD-III.7.6 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 7.7: Baş kısmından çıkan gövdesinin gerisine doğru yay gibi kıvrılan boynuz şeklinden dolayı keçi olarak tanımlanan hayvan panonun orta yukarı bölümündedir. Sağa dönük yukarıya yönelen hayvan kazıma tekniğindedir (Env. numarası: AD-III.7.7).

Fot. 966: AD-III.7.7 env. numaralı tasvir

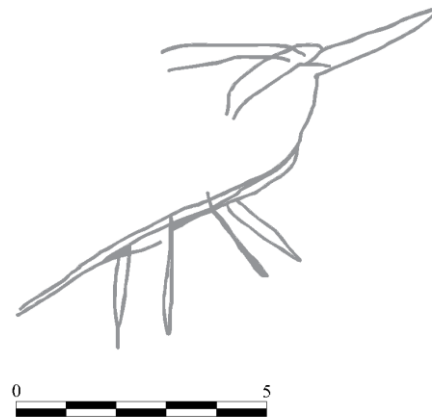

Çiz. 955: AD-III.7.7 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 7.8: Baş kısmından çıkan boynuzların formu nedeniyle keçi şeklinde envanterlenen hayvan yüzeyin orta sol bölümündedir. Sağa dönük yukarıya yönelen hayvan kazıma tekniğinde meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-III.7.8).

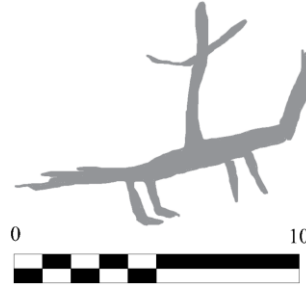

Fot. 967: AD-III.7.8 env. numaralı tasvir

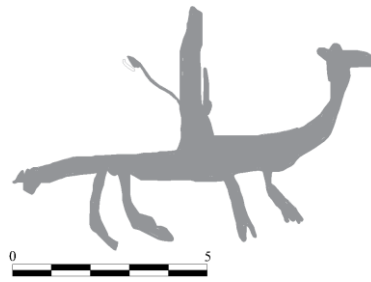
Çiz. 956: AD-III.7.8 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 7.9: Panonun sol yukarı kesimindeki hayvan genel özellikleri ve pano yüzeyindeki benzer örneklerden hareketle at olarak tanımlanmıştır. Sırtındaki binicisi oldukça stilizedir. Kolları iki yana açık biçimde durmaktadır. At sağa dönüktür ve toynakları ayak şeklinde işlenen tasvir kazıma tekniğidir (Env. numarası: AD-III.7.9).

Fot. 968: AD-III.7.9 env. numaralı tasvir Çiz. 957: AD-III.7.9 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 7.10: Gövde özellikleri ve kuyruğunun düğümlü gibi topuz biçiminde olması nedeniyle at olarak tanımlanan tasvirin sırtında binicisi oldukça stilize verilmiştir. Atın toynakları belirgindir. Panonun sol yukarısında yer alan süvari tasviri kazıma tekniğinde sağa dönüktür (Env. numarası: AD-III.7.10).

Fot. 969: AD-III.7.10 env. numaralı tasvir Çiz. 958: AD-III.7.10 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 7.11: Panonun sol bölümündeki süvari tasviri oldukça silik hatlara sahip, binicinin kolları iki yana yatay biçimde açık ve sol elinde kılıç diğer eliyle atın yularını tutmaktadır. Sağa dönük verilen tasvirler kazıma tekniğinde meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-III.7.11).

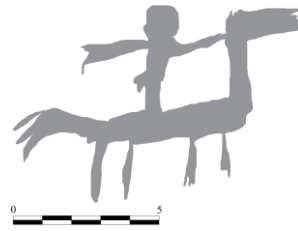
Fot. 970: AD-III.7.11 env. numaralı tasvir Çiz. 959: AD-III.7.11 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 7.12: Başı, boynu, yeleleri, kuyruğu ve gövde özelliklerinden hareketle at olarak tanımlanan tasvir sağ yukarıya doğru yaklaşık kırk beş derecelik bir açıyla yerleştirilmiştir. Bacakları güçlkle tespit edilen kazıma teknikli hayvanın kuyruğu saçaklanan bir görünüme sahiptir (Env. numarası: AD-III.7.12).

Fot. 971: AD-III.7.12 env. numaralı tasvir Çiz. 960: AD-III.7.12 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 7.13: Baş, boyun, yular gibi kısımlarının verilişi ve pano yüzeyindeki benzer örneklerden hareketle at olarak tanımlanan, binicisi güçlkle seçilen kazıma teknikli süvari tasviri panonun sol orta kısmında sağa dönük verilmiştir. Atın kulakları ve yuları belirgin, kuyruğu dağılan bir görünümde, biniciye kolları iki yana açık, sol elinin parmakları uzun biçimde belirtilmiştir (Env. numarası: AD-III.7.13).

Fot. 972: AD-III.7.13 env. numaralı tasvir Çiz. 961: AD-III.7.13 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 7.14: Başı, boynu, gövde özellikleri kuyruğu ve benzer örneklerden hareketle at olarak tanımlanan kazıma tekniğindeki tasvir panoya göre sağa yönelir biçimde verilmiştir. Çizgileri oldukça yüzeyseldir ve güçlkle tespit edilebilmiştir (Env. numarası: AD-III.7.14).

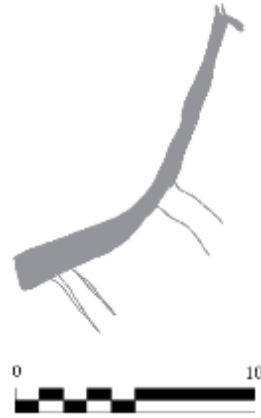

Fot. 973: AD-III.7.14 env. numaralı tasvir Çiz. 962: AD-III.7.14 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 7.15: Baş, gövde ve bacaklarının formu ve pano yüzeyindeki benzer örneklerden hareketle at olması muhtemel kazıma teknikli hayvan sağa yukarı yönlü panonun orta bölümünde konumlanır (Env. numarası: AD-III.7.15).

Fot. 974: AD-III.7.15 env. numaralı tasvir

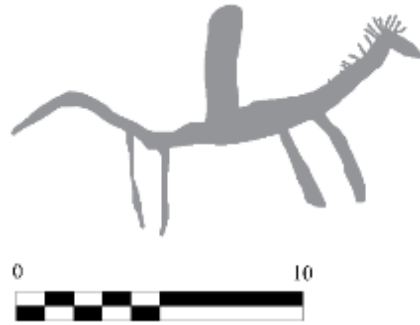

Çiz. 963: AD-III.7.15 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 7.16: Baş, boyun, yeleleri, kuyruğu ve gövde özellikleri nedeniyle at olarak tanımlanan tasvirin sırtında taşıdığı, baş ve gövdesi belirgin binicisi oldukça stilize biçimde çizilmiştir. Çizgilerin yüzeyselliği sebebiyle güçlükle tespit edilen tasvir sağa doğru yönelmektedir (Env. numarası: AD-III.7.16).

Fot. 975: AD-III.7.16 env. numaralı tasvir

Çiz. 964: AD-III.7.16 env. numaralı tasvirin çizimi

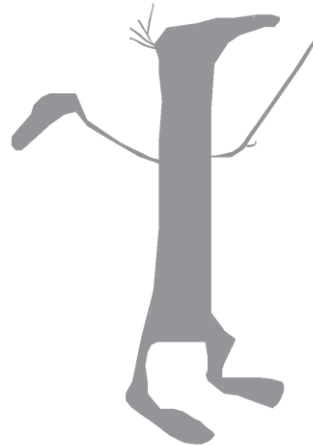
Tasvir 7.17: Baş kısmı, boynu, çentikler şeklinde işlenen yeşerleri, kuyruk gibi özellikleri sebebiyle at olarak adlandırılan kazıma teknikli tasvirin sırtındaki binicinin kolları iki yana açıktır. Kaya sathının sol aşağı kenarındaki süvari tasviri sağa dönüktür (Env. numarası: AD-III.7.17).

Fot. 976: AD-III.7.17 env. numaralı tasvir

Çiz. 965: AD-III.7.17 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 7.18: Kaya yüzeyinin sol aşağı kenarındaki tamamlanmamış insan tasvirinin başından ışın demeti şeklinde çizgiler bulunmaktadır. Baş, kol ve gövdesi kazınan figürün bacakları kısa tutulmuş ve belirgin ayaklarla sonlanır (Env. numarası: AD-III.7.18).

Fot. 977: AD-III.7.18 env. numaralı tasvir

Çiz. 966: AD-III.7.18 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 7.19: Baş, boyun, kuyruk, gövde ve bacakları belirgin olan hayvan at olarak tanımlanmıştır. Oldukça yüzeysel çizgilere sahip figür kazıma tekniğinde sağa yukarı yönlü biçimde konumlandırılmıştır (Env. numarası: AD-III.7.19).

Fot. 978: AD-III.7.19 env. numaralı tasvir

Çiz. 967: AD-III.7.19 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 7.20: Baş kısmından gövdesinin gerisine doğru yay biçiminde kıvrılan boynuzlarının şeklinden keçi olarak tanımlanan tasvir panoya göre sağa dönüktür. Oldukça yüzeysel çizgilerle meydana getirilen tasvir kazıma tekniktir (Env. numarası: AD-III.7.20).

Fot. 979: AD-III.7.20 env. numaralı tasvir

Çiz. 968: AD-III.7.20 env. numaralı tasvirin çizimi

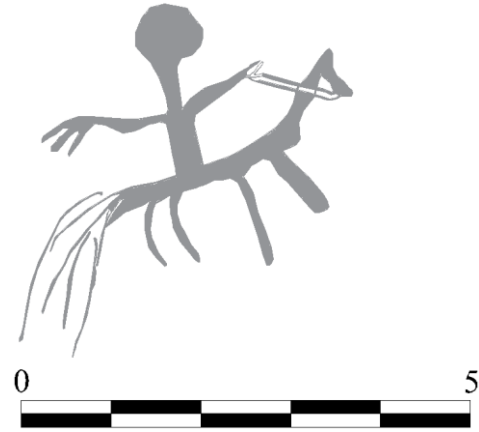
Tasvir 7.21: Hayvan tasviri panonun orta aşağı bölümündedir. Baş, boyun, gövde, bacak ve kuyruğu görülmektedir. At olması muhtemel tasvir sağa dönüktür ve kazıma teknikliidir (Env. numarası: AD-III.7.21).

Fot. 980: AD-III.7.21 env. numaralı tasvir

iz. 969: AD-III.7.21 env. numaralı tasvirin izimi

Tasvir 7.22: Başı, kulakları, yeleleri boyun şekli, saçılan görünümlü kuyruğuyla at biçimindeki tasvirin üzerindeki binicisinin başı yuvarlak, kolları iki yana açık, parmakları belirgindir. Panonun orta aşağı kısmındaki süvari tasvirinin yönü sağa yukarı doğrudur (Env. numarası: AD-III.7.22).

Fot. 981: AD-III.7.22 env. numaralı tasvir

iz. 970: AD-III.7.22 env. numaralı tasvirin izimi

Tasvir 7.23: Kaya sathının orta sağ aşığı bölümündeki süvari betimlemesidir. Sağa dönük verilen atın başı oldukça büyük çizilmiştir. Binicinin kolları iki yana açıktır ve başından çıkan çizgiler ışın demeti görünümündedir. Kazıma tekniğindeki tasvirin hatları çizgilerin birbiri üzerinden defalarca geçirilmesiyle meydana getirilmiştir (Env. numarası: AD-III.7.23).

Fot. 982: AD-III.7.23 env. numaralı tasvir

Çiz. 971: AD-III.7.23 env. numaralı tasvirin çizimi

Tasvir 7.24: Başından çıkan çizgilerin şeklinden dolayı keçi olarak tanımlanan hayvan kaya sathının aşığı orta kısmında yer alır. Bacakları basit tek çizgilerden oluşur. Sağa dönük verilen hayvan kazıma tekniğidir (Env. numarası: AD-III.7.24).

Fot. 983: AD-III.7.24 env. numaralı tasvir

Çiz. 972: AD-III.7.24 env. numaralı tasvirin çizimi

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KARŞILAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRME

Tez konumuz kapsamında faaliyetler yürüttüğümüz Adalıkuzu köyü sınırları içerisinde kalan üç farklı kaya resim alanında tespit edilen doksan bir pano yüzeyinde toplam sekiz yüz seksen bir (I numaralı alan üç yüz atmış yedi, II numaralı alan dört yüz otuz bir, III numaralı alan seksen üç) tasvir envanterlenmiş ve tasvirlerin tanımlamaları gerçekleştirilmiştir. Betimlemelerin birçoğu kendi arasında benzerlikler veya farklılıklar göstermesi nedeniyle ayrı başlıklar halinde irdelenmiştir. Tasvirler insanlar, süvariler, hayvanlar, fantastik varlıklar, bitki/ağaç tasvirleri, damgalar, şekiller, haçlar, yazıtlar ve son olarak herhangi bir gruba dâhil edilemeyen tanımlanmakta zorlandığımız betimlemeleri kapsayan ana başlıklar halinde düzenlenmiştir. Bununla birlikte tasvirlerin gruplar halinde birliktelik gösterdiği noktalarda, belirli anlamlar veren av sahnesi, savaş/mücadele, ayin/tören, doğum, vb. sahneleri olduğunu düşündüğümüz görsellerle karşılaşılmıştır. Bu anlatımlar da ayrı başlıklar altında değerlendirilmiştir.

İnsan tasvirleri ve süvarilerin pano yüzeyine hakkedilirken giysi ve kullandıkları silahlara yönelik bazı detayları da verilmektedir. Bu detaylarda giysiler ve kullanılan silahlar olarak farklı bir değerlendirmeye tabi tutulmuşlardır.

Pano yüzeylerine işlenen tüm tasvirlerin aynı yöntemlerle oluşturulmadığı ve birbirinden farklı biçim ve çizgilere sahip olduğu tespit edilmiştir. Birbirinden ayrılan bu meydana getiriliş aşamasındaki farklılıkları sebebiyle kullanılan yöntemler teknikler başlığı altında irdelenmiştir. Kaya yüzeylerindeki tasvirlerin birbirinden mesafe olarak uzak olmasına rağmen bazı noktalarda üslupsal özellikler gösterdiği anlaşılmaktadır. Yapılan bu çıkarımla tasvirlerin aynı üsluba sahip ustalar tarafından yapıp yapılmadığına ayrıca değinilmiştir.

3.1. Tasvirler

Arazi faaliyetleri esnasında envanterlenen tasvirler ana başlıklar halinde düzenlenerek, ayrıntılarda farklılık arz eden betimlemeler alt başlıklarda incelenmiştir. Birden çok gruba girebilecek özellikler gösteren betimlemeler ise tekrardan kaçınmak için ele alındıkları ilk grupta değerlendirilmiştir. Alan tanımları bölümünde açıklamaları yapılan betimlemelerin benzer örnekleri öncelikle Orta Asya ve Türk boylarının göçlerle yayıldığı farklı coğrafyalarda yer alan petroglifleri ve grafitilerinde aranmıştır. Bununla birlikte bölgede yaşadığı bilinen halkların tarihsel süreci dikkate alınarak el sanatları (seramik, çini, minyatür, madeni eşyalar, halı kilim vd.) ve arkeolojik buluntular içerisinde de örneklendirilmiştir. Ayrıca göçler, ticari ilişkiler ve savaşlar neticesinde belirlenen kültürel etkileşimler de bu açıklamalarda belirtilmiştir.

3.1.1. İnsanlar

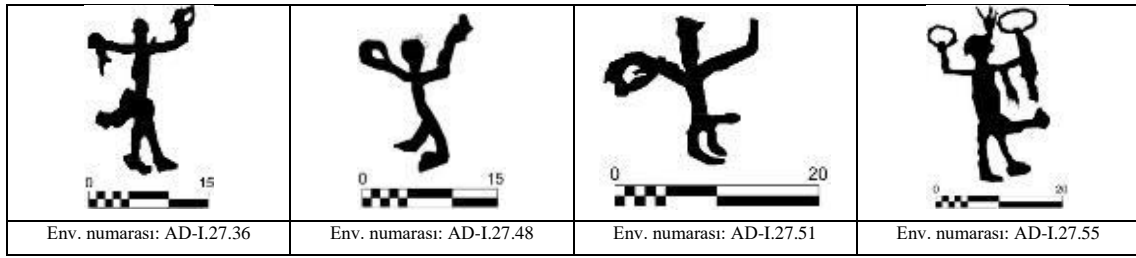
Tasvirler içerisinde geniş bir grubu oluşturan insan figürleri I numaralı alanda yüz kırk dört, II numaralı alanda yüz atmış bir, III numaralı alanda on beş olmak üzere toplam üç yüz yirmi olarak tespit edilmiştir. Ancak figürler gövde özellikleri, kullanılan teknik ve ellerinde tuttukları nesnelere benzer özellikler göstermesi sebebiyle alt başlıklar altında detaylı biçimde incelenmiştir.

3.1.1.1. Elinde nesne taşıyan insanlar

Kaya resmi alanları içerisindeki insan figürlerinin birçoğu elinde bazı nesnelere taşımaktadır. Bunlar halka biçimli nesne, kılıç, mızrak, ok-yay, mahiyetini anlayamadığımız nesnelere gibi çeşitli tiplere sahiptir. Bu nedenle ayrı alt başlıklar halinde değerlendirmeye tabi tutulmuşlardır.

3.1.1.1.1. Halka şeklinde nesne tutan insanlar

Ellerinde halka şeklinde nesnelere taşıdığı görülen insanların tamamı I numaralı alanda karşımıza çıkan bu figürler aynı pano yüzeyinde dört şekilde karşımıza çıkmaktadır. AD-I.27.55 envanter numaralı figür iki elinde de halka biçimli nesne taşımaktadır ve bir kolundan aşağıya püskül/kuşak biçiminde form sarkmaktadır. Ayrıca figürün cinsel organı abartılı biçimde verilmiştir. Bu örnek haricinde iki elinde de halka biçiminde nesne taşıyan tasvir bulunmaz. AD-I.27.36, AD-I.27.48 ve AD-I.27.51 envanter numaralı örneklerde figürlerin bir elinde halka türü nesne görülmüştür.

Tablo 1: Halka şeklinde nesne tutan insanlar

Elinde halka biçimli eşya taşıyan insan figürleri Altaylar Baga Oygur¹⁵⁷, Altaylar Tsagaan Salaa¹⁵⁸, Kırgızistan Saymalıtaş¹⁵⁹, Özbekistan Sarmishsai¹⁶⁰, Sibirya Krasnoyarsk Iinskaya¹⁶¹ gibi merkezlerde görülmektedir. Anadolu içerisinde şu ana kadar bildiğimiz yayınlanmış bir örneği petroglifler içerisinde bulunamamıştır.

Karşılaşılan bu halka biçimindeki nesnelerin tam olarak neyi ifade ettiği konusu tartışmalıdır. İlk olarak bunların kamların törenlerde kullandığı davul/tef gibi eşyalarından olduğunu düşünmek mümkündür. Özellikle bereketle ilişkilendirebileceğimiz cinsel organlarının ereksiyon durumunda oldukça abartılı olarak işlenmesi, burada bolluğun ve bereketin artmasına yönelik bir tören yapıldığını düşündürür. Erken dönem örneklerden Tanrıça İnanna, elinde halka biçiminde nesne taşıırken verilmiştir. İskitleri betimleyen Asur kabartmalarında, İskitlerin ellerinde halka biçimine sahip nesnelere tuttukları görülmektedir. Parth ve Sasani sanatında kayaya oyulmuş kabartma görünümündeki Tanrı ve hükümdar temalı eserlerde, Tanrı'nın elinden güç halkası alan hükümdar betimlemesi de bulunur¹⁶². Bu nesneyi hükümdar tacı şeklinde yorumlamak da mümkündür. Özellikle AD-I.27.55 ve AD-I.27.51 envanter numaralı örnekler için bu halkanın bir hükümdarlık simgesi olduğu da düşünülebilir. Diğer figürlerden daha büyükçe betimlenmesi, erkeklik organının abartılı biçimde gösterilmesi baskın gücü ve kuvveti işaret etmektedir. Üçüncü kanaatimiz ise, bu şeklin Chakram olarak bilinen silah olabileceği yönündedir.

¹⁵⁷ В. Д. Кубарев, Д. Цэвээндорж, Э. Якобсон, Петроглифы Цагаан-Салаа И Бага-Ойгура (Монгольский Алтай), Издательство Института археологии и этнографии СО РАН, Новосибирск – Улан-Батор – Юджин 2005, s. 459, Çiz. 1269.

¹⁵⁸ В. Д. Кубарев, Д. Цэвээндорж, Э. Якобсон, *age.*, 2005, s. 488, Çiz. 1382.

¹⁵⁹ К. Tashbayeva, “Petroglyphs of Kyrgyzstan”, *Petroglyphs of Central Asia*, Bishkek 2001, pp. 9-79(40), Fig 39; S. Somuncuoğlu, *age.*, 2008, s. 363.

¹⁶⁰ M. Khujanazarov, “Petroglyphs of Uzbekistan”, *Petroglyphs of Central Asia*, Bishkek 2001, s. 80-122 (107), Fig. 19.

¹⁶¹ Andrzej Rozwadowski, “Siberian Rock Art and Shamanism: History Versus Phenomenon”, *XXIII Valcamonica Symposium 2009 Capo Di Ponte (Bs) Italy 28th October - 2nd November 2009*, 2009, s. 315-318(318), Fig. 1.

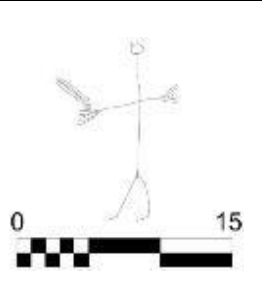
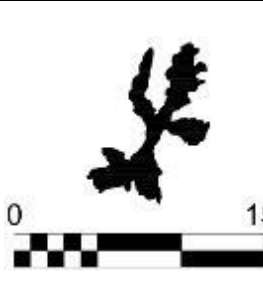
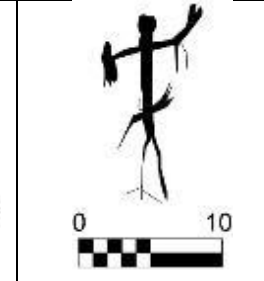
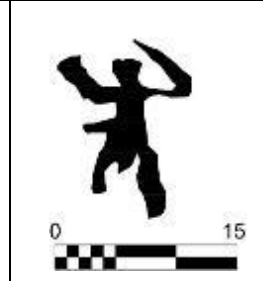

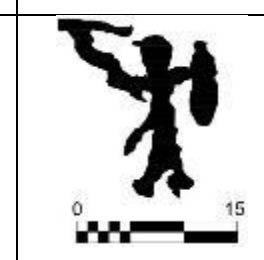
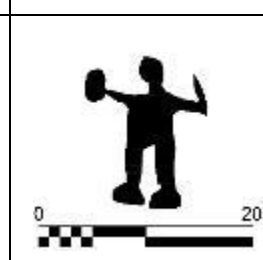
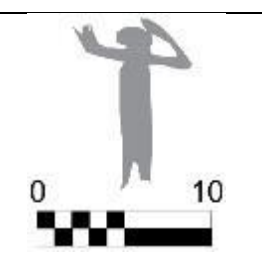
¹⁶² Reza Azadijou, “Criticizing and Investigating the Theory of Royal Ring in Parthian and Sassanid Reliefs”, *Revista San Gregorio*, 32, 2019, pp. 118-126.

3.1.1.1.2. Silah taşıyan insanlar

Figürlerin ellerinde tuttıkları nesnelerin mızrak, ok-yay, kılıç, kalkan gibi silahları çağrıştırmaları sebebiyle karşılaşılan bu tasvirler ayrı başlıklarda incelenmiştir.

3.1.1.1.2.1. Kılıç taşıyan insanlar

Kılıç taşıyan insan figürlerini tamamı I numaralı kaya resim alanında toplam dokuz noktada tespit edilmiştir. AD-I.23.8, AD-I.27.10, AD-I.27.41, AD-I.27.71, AD-I.27.76, AD-I.27.77, AD-I.41.4 envanter numaralı tasvirlerde figür diğer elinde kalkan olduğunu düşündüğümüz savunma silahı taşımaktadır. AD-I.27.76 ve AD-I.27.77 envanter numaralı tasvirler karşılıklı olarak yerleştirilmişlerdir. Bu betimlemeler bir elinde kılıçlarını birbirlerine kaldırırlarken, diğer ellerindeyse kalkanlarını taşımaktadırlar. AD-I.27.10 envanter numaralı figürün kılıcı kınında durur biçimde verilmiştir.

			
Env. numarası: AD-I.9.13	Env. numarası: AD-I.23.8	Env. numarası: AD-I.27.10	Env. numarası: AD-I.27.41
			
Env. numarası: AD-I.27.71	Env. numarası: AD-I.27.76	Env. numarası: AD-I.27.77	Env. numarası: AD-I.41.4
			
Env. numarası: AD-I.41.6			

Tablo 2: Kılıç taşıyan insanlar

Kılıç taşıyan insan figürlerine Kazakistan Zebakino/Zabakino¹⁶³, Kırgızistan Suttu-Bulak¹⁶⁴, Moğolistan Altayı¹⁶⁵, Moğolistan Mungut Hyas¹⁶⁶, Özbekistan Sarmishsai¹⁶⁷, Tacikistan Lyangar¹⁶⁸, Tacikistan Vybist-Dara¹⁶⁹, gibi merkezlerde rastlanmaktadır.

Ülkemiz sınırları içerisinde kılıç taşıyan insan figürleri ulaşabildiğimiz kaynaklarda tespit edilememiştir. Ancak yapılan çalışmaların sayısı arttıkça bu figürlerin de örneklerinin artacağı kanısındayız.

3.1.1.1.2.2. Mızrak¹⁷⁰ taşıyan insanlar

Uzunlamasına dik çizilmesi ve temren kısmının belirgin olmasından hareketle mızrak olarak tanımlanan nesne taşıyan insan tasvirleri bulunmaktadır. I numaralı alanda on altı, II numaralı alanda altı, genel toplamda ise yirmi iki tasvirin mızrak benzeri nesne taşıdığı belirlenmiştir. AD-I.9.11, AD-I.9.14 envanter numaralı örneklerin elindeki mızrağı yatay biçimde tutarak saplamak için kullandığı görülmektedir. AD-I.9.35, AD-I.27.73 envanter numaralı örneklerde ise figürlerin durağan olarak tasvir edildiği dikkat çeker. Diğer örneklerdeyse tasvirlerin kollarının iki yana yatay biçimde açıkken bu silahları taşıdıkları görülmektedir. AD-I.27.1, AD-I.27.9, AD-I.27.11, AD-I.27.12, AD-I.27.13, AD-I.27.38, AD-I.27.45, AD-I.27.73, AD-I.27.83, AD-I.34.4, AD-I.36.2 envanter numaralı örneklerde diğer elinde kalkan olduğunu düşündüğümüz savunma silahı taşımaktadırlar. AD-I.27.11 ve AD-I.27.12 numaralı tasvirler aynı pano yüzeyinde karşılıklı olarak birbirlerine bakacak biçimde yerleştirilmeleri nedeniyle mücadele/savaş içerisinde oldukları düşünülmektedir. Betimlemeler genel olarak savaş, birebir mücadele gibi konuları işleyen sahneler içerisinde canlandırılmıştır.

¹⁶³ З. Самашев, *age.*, 2006, s. 105.

¹⁶⁴ Saule İbekeyeva, *Göktürk Devri Kazakistan Kaya Resimleri*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 2015, s. 263.

¹⁶⁵ S. İbekeyeva, *agt.*, 2015, s. 263.

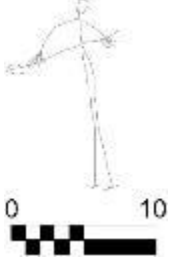
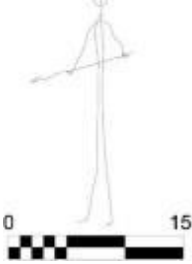

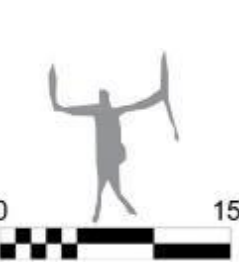
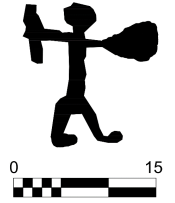

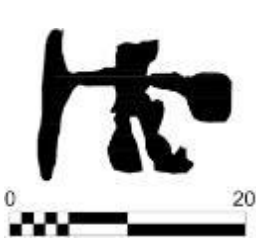

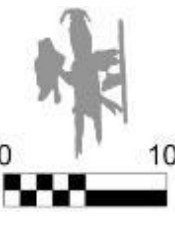
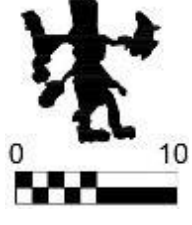
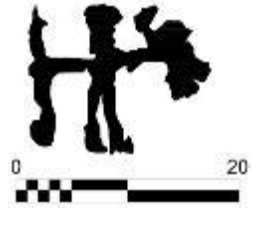
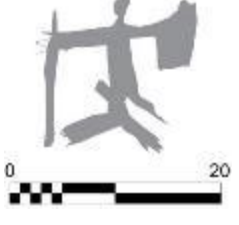

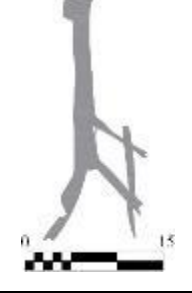

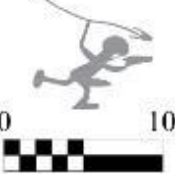
¹⁶⁶ S. İbekeyeva, *agt.*, 2015, s. 263.

¹⁶⁷ M. Khujanazarov, *agm.*, 2001, p. 109, Fig. 23.

¹⁶⁸ V. Ranov, "Petroglyphs of Tadjikistan", *Petroglyphs of Central Asia*, ed. K. Tashbayeva, Bishkek 2001, pp. 122-150(145, 148), Fig 18, 24.

¹⁶⁹ V. Ranov, *agm.*, 2001, p. 147, Fig 21.

¹⁷⁰ Figürlerin büyük çoğunluğu dikey düzlemde elinde bir nesne tutmaktadır. Taşınan nesne sopa, davul tokmağı olamayacak kadar uzun, asa olamayacak kadar da kısa verilmektedir. Bu sebeple nesne mızrak olarak nitelendirilmiştir. Söz konusu figürlerin stilize bir biçimde verilmeleri, mızrağı orta noktasına yakın yerden tutmaları, karşılıklı mücadele içerisinde olmaları, diğer ellerinde de çoğunlukla kalkan benzeri bir nesne taşımaları yine mızrak olarak çizildiğini düşündürmektedir.

			
Env. numarası: AD-I.9.11	Env. numarası: AD-I.9.14	Env. numarası: AD-I.9.35	Env. numarası: AD-I.26.2
			
Env. numarası: AD-I.27.1	Env. numarası: AD-I.27.2	Env. numarası: AD-I.27.9	Env. numarası: AD-I.27.11
			
Env. numarası: AD-I.27.12	Env. numarası: AD-I.27.13	Env. numarası: AD-I.27.38	Env. numarası: AD-I.27.45
			
Env. numarası: AD-I.27.73	Env. numarası: AD-I.27.83	Env. numarası: AD-I.34.4	Env. numarası: AD-I.36.2
			
Env. numarası: AD-II.27.14	Env. numarası: AD-II.33.3	Env. numarası: AD-II.35.9	Env. numarası: AD-II.35.13
			
Env. numarası: AD-II.35.28			

Tablo 3: Mızrak taşıyan insanlar

Mızraklı ve aynı anda kalkan da taşıyan insan figürlerini Hakasya Abakan Borodino¹⁷¹, Hakasya Berge Aglaktij¹⁷² bölgelerinde bulunan dikilitaşların yüzeyinde tespit edilmiştir. Altaylar Tsagaan Salaa¹⁷³, Altaylar Baga Oygur¹⁷⁴, Azerbaycan Gobustan¹⁷⁵, İran Dasht-E-Morghāb¹⁷⁶, Kazakistan Bayan Jurek¹⁷⁷, Kazakistan Yeshki Ölmes¹⁷⁸, Moğolistan Cagaan Gol¹⁷⁹, Moğolistan Bayan Olgy¹⁸⁰, Rusya Altayları Kalbaktāş¹⁸¹ gibi sayıları çoğaltılabilecek merkezlerde benzer mızraklı insan figürleri tespit edilmiştir.

Anadolu içerisinde Ardahan Çıldır Başköy’de bulunan tek pano üzerinde birçok mızraklı yaya insan tespit edilmiştir. Bu tasvirlerden bazılarının diğer elinde kalkan olarak tanımlanan nesnelere de vardır. Figürlerin mızrakları fırlatmadığı elinde dik biçimde tuttuğu görülür. AD-I.27.1, AD-I.27.9, AD-I.27.11, AD-I.27.12, AD-I.27.13, AD-I.27.38, AD-I.27.45, AD-I.27.83, AD-I.34.4, envanter numaralı örneklerle form olarak benzerlik gösterirler. Ancak yapılarındaki kullanılan teknik nokta vuruş değil kazımadır¹⁸². Hakkâri Gevaruk Sat dağlarında mızrağının ucu aşağıya dönük bir figür de tespit edilmiştir¹⁸³. Ordu Mesudiye Esatlı’da bulunan kazıma figürler içerisinde mızraklı bir yaya figürün geyiği avlaması betimlenmiştir¹⁸⁴. Gordion’da yapılan kazılarda ortaya çıkarılan grafitiler içerisinde de mızraklı yaya figürler vardır. Ancak bu insan figürlerinin hem çizildikleri üslupları hem de ellerinde tuttukları mızrakların şekli bakımından konu edindiğimiz petrogliflerle olan benzerlikleri zayıftır¹⁸⁵.

¹⁷¹ H. Kivalo, *age.*, 1931, s. 27, Çiz. 126.

¹⁷² H. Kivalo, *age.*, 1931, s. 29, Çiz. 135.

¹⁷³ В. Д. Кубарев, Д. Цэвээндорж, Э. Якобсон, *age.*, 2005, s. 180, Çiz. 126.

¹⁷⁴ В. Д. Кубарев, Д. Цэвээндорж, Э. Якобсон, *age.*, 2005, s. 463, Çiz. 1283.

¹⁷⁵ I. M. Cəferzadə, *age.*, 1999, Yazılıtepe daş no: 24.

¹⁷⁶ Bir yapının kalıntısı olan mermer yüzeyine işlenmiş biçimde elinde mızrak olduğu görülen insan tasviri bulunmaktadır. Bkz. Ebrahim Karimi, Ali Taghva, Farhad Zarei Kurdshuli, “The Petroglyphs of Dasht-E-Morghāb in The Fars Province of Iran”, *Rock Art Research*, 33/1 2016, pp. 65-72 (68), Fig. 4.

¹⁷⁷ К. М. Байпаков, А. Н. Марьяшев, *age.*, 2008, s. 116, 121, Res. 42, 54; Z. Samashev, “Petroglyphs of Kazakhstan”, *Petroglyphs of Middle Asia*, Bishkek 2001, pp. 151-217(187), Fig. 46.

¹⁷⁸ A. N. Mariyashev, *Petroglyphs of South Kazakhstan and Semirechye*, A. H. Margulan Archaeology Institute Pilgrim Firm Zaman Company, Almaty 1994, Fig. 153; Z. Samashev, *age.*, 2001, p. 194, Fig. 55.

¹⁷⁹ Eleonora Nowgorodowa, *Alte Kunst Der Mongolei*, Leipzig 1980, s. 186.

¹⁸⁰ Esther Jacobson-Tepfer, “Rock Art Research in Mongolia 2005–2009”, *Rock Art Studies: News of the World IV*, Oxbow Books, Oxford 2012, pp. 164-195 (167), Fig. 11.7.

¹⁸¹ В. Д. Кубарев, *Петроглифы Калбак-Таша I (Российский Алтай)* (V. D. Kubarev, *The Petroglyphs Kalbak-Tash I (Russian Altai)*), Издательство Института археологии и этнографии СО РАН, Новосибирск 2011, s. 208, Çiz. 284.

¹⁸² Alpaslan Ceylan, “Çıldır Başköy Kaya Resimleri”, *Belgü Ardahan Üniversitesi İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2015/2, s. 7-28 (25, 26).

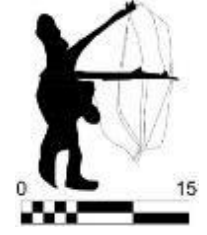

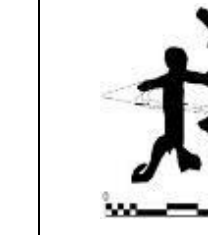

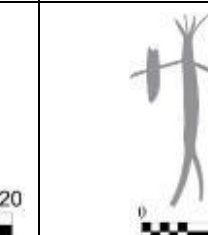

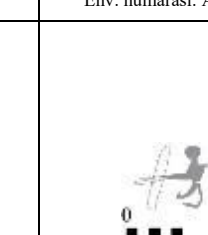
¹⁸³ M. Uyanık, *age.*, 1974, Fig. 166.

¹⁸⁴ C. Saltaoğlu, *age.*, c. I, 2018, s. 185.

¹⁸⁵ Lynn E. Roller, *Incised Drawings from Early Phrygian Gordion*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia 2009, s. 52, 53.

3.1.1.1.2.3. Okçu insanlar

Elinde ok-yay tuttuğunu düşündüğümüz figürler I numaralı alanda beş, II numaralı alanda dört olmak üzere toplam dokuz noktada belirlenmiştir. AD-I.9.34, AD-I.27.15, AD-I.27.16 envanter numaralı örneklerde karşısındaki figürle mücadele/düello halindeyken karşılıklı ok-yay fırlatır konumda verildikleri tespit edilmiştir. Ayrıca AD-I.36.1 envanter numaralı tasvirde vücudu birbiri içerisine geçmiş, bir ritüel anını gösterdiğini düşündüğümüz kam olması muhtemel insanın elinde sadece yay tespit edilmiştir. AD-I.27.53 envanter numaralı betimlemede, figürün ok ve yayı gerili biçimde av hayvanına attığı sahne içerisinde görülmektedir.

		
Env. numarası: AD-I.9.34	Env. numarası: AD-I.27.15	Env. numarası: AD-I.27.16
		
Env. numarası: AD-I.27.53	Env. numarası: AD-I.36.1	Env. numarası: AD-II.27.6
		
Env. numarası: AD-II.27.8	Env. numarası: AD-II.28.5	Env. numarası: AD-II.35.20

Tablo 4: Okçu insanlar

Türk dönemi olarak petrogliflere ismini vermiş kaya resim örneklerinde yaya okçular oldukça fazladır. Altaylar Biçiktu-Boom¹⁸⁶, Kalbaktaş¹⁸⁷, Tsagaan Salaa¹⁸⁸, Baga

¹⁸⁶ A. I. Martinov, *Altay Kaya Resimleri Biçiktu-Boom*, çev. Prof. Dr. Z. Bağlan Özer, Ankara 2013, Çiz. 14, 23, 27, 43, 58, 75, 76, 81, 98, 103, 109, 113, 128, 132, 148, 149... vd.

¹⁸⁷ В. Д. Кубарев, *age.*, 2011, s. 147, 186, 279, 283, 286, 292, 312, 316, 323, 324, 326, 332, Çiz. 91, 208, 468, 479, 480, 481, 486, 511, 595, 612, 628, 629, 630, 636, 658.

¹⁸⁸ В. Д. Кубарев, Д. Цэвээндорж, Э. Якобсон, *age.*, 2005, s. 146, 148, 150, 152, 155, 156, Çiz. 9, 19, 28, 31, 40, 42, 44, 45 vd.

Oygur¹⁸⁹, Yalbaktaş¹⁹⁰, Azerbaycan Gobustan¹⁹¹, Kiçikdaş¹⁹², Ermenistan Aragatzotn¹⁹³, Güney Sibirya Tashtyk¹⁹⁴, Hakasya Suljek¹⁹⁵, İran Shahryari¹⁹⁶, Domab¹⁹⁷, Kazakistan Bayan Jurek¹⁹⁸, Baikonur ve Saryarka¹⁹⁹, Dolanaly²⁰⁰, Tamgaly²⁰¹, Yeshkiolmes²⁰², Zaysan²⁰³, Kırgızistan Saymalıtaş²⁰⁴, Jaltyrak-Taş(Jaltırak Taş)²⁰⁵, Talas Çiğim Taş²⁰⁶, Cholpon-Ata(Çolpan Ata)²⁰⁷, Moğolistan Arhangay²⁰⁸, Gobi Çölü²⁰⁹, Ulan-Batur Müzesi²¹⁰, Mandal Hayrhan²¹¹, Özbekistan Sarmishsai²¹², Saikhansai²¹³, Tacikistan Ak Jilga²¹⁴, Lyangar²¹⁵, Vybist Dara²¹⁶, Rusya Altay Koşağaç²¹⁷, Tuva Aktala²¹⁸ gibi kaya resim alanlarında okçu figürleri çokça tespit edilmiştir.

¹⁸⁹ B. Д. Кубарев, Д. Цэвээндорж, Э. Якобсон, *age.*, 2005, s. 180, Çiz. 126.

¹⁹⁰ S. Somuncuoğlu, *age.*, 2008, s. 229.

¹⁹¹ I. M. Cəferzadə, *age.*, 1999, Büyük Taş yukarı Teras Taş no: 45, 46, 101; Mələhət Fərəcova, *Azərbaycan Qayaüstü İncəsənəti*, Ed. V. H. Əliyev, Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, Bakı 2009, s. 330.

¹⁹² Cəfərqulu Rüstəmov, Füzə Muradova, *Qobustan Kiçikdaş Abideleri*, Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, Bakı 2008, s. 174, Tab. 16.

¹⁹³ Yayın içerisinde herhangi bir sayfa numarası veya resim altı numaralandırma yapılmamıştır. Bu nedenle sadece yayının künyesini verebiliyoruz. Bkz. K. S. Tokhatyan, "Rock Carvings Of Armenia", *Fundamental Armenology*, 2, 2015. <http://www.fundamentalarmenology.am/Article/9/180/ROCK-CARVINGS-OF-ARMENIA.html> (20.08.2020).

¹⁹⁴ Z. Samashev, agm., 2001, p. 198, Fig. 60.

¹⁹⁵ H. Kivalo, *age.*, 1931, s. 11, Çiz. 69, 71.

¹⁹⁶ Ali Binandeh, "Looking at Rock Art in Northwest of Iran", *International Journal of Archaeology*, 4, 2016, pp. 12-17(15), Fig. 5.

¹⁹⁷ Ebrahim Karimi, "The Petroglyphs of Domab in the Central Plateau of Iran", *Near Eastern Archaeology*, 81.2, 2018, pp. 128-140(131, 132, 133), Fig 4, 5, 6, 7.

¹⁹⁸ Z. Samashev, agm., 2001, p. 186, Fig. 45.

¹⁹⁹ Z. Samashev, agm., 2001, p. 158, Fig. 7.

²⁰⁰ Z. Samashev, agm., 2001, p. 166, Fig. 12.

²⁰¹ Z. Samashev, agm., 2001, p. 191, Fig. 51.

²⁰² Z. Samashev, agm., 2001, p. 194, Fig. 55.

²⁰³ S. Somuncuoğlu, *age.*, 2008, s. 339.

²⁰⁴ K. Tashbayeva, agm., 2001, s. 39, 42, 51, Fig. 37, 38, 45, 71A, 72; S. Somuncuoğlu, *age.*, 2008, s. 359.

²⁰⁵ K. Tashbayeva, agm., 2001, s. 56, Fig. 80.

²⁰⁶ S. Somuncuoğlu, *age.*, 2008, s. 381.

²⁰⁷ K. Tashbayeva, agm., 2001, s. 68, Fig. 103; S. Somuncuoğlu, *age.*, 2008, s. 418.

²⁰⁸ S. Somuncuoğlu, *age.*, 2008, s. 62, 67.

²⁰⁹ S. Somuncuoğlu, *age.*, 2008, s. 79, 82, 85, 86, 88, 97.

²¹⁰ S. Somuncuoğlu, *age.*, 2008, s. 161.

²¹¹ S. Somuncuoğlu, *age.*, 2008, s. 117, 120.

²¹² M. Khujanazarov, agm., 2001, pp. 97, 98, 106, Fig. 7, 9, 10, 16.

²¹³ M. Khujanazarov, agm., 2001, p. 113, Fig. 27.

²¹⁴ V. Ranov, agm., 2001, p.134, Fig 6.

²¹⁵ V. Ranov, agm., 2001, pp. 137, 138, 140, 141, Fig 10, 11, 13, 14.

²¹⁶ V. Ranov, agm., 2001, p. 146, Fig 20.

²¹⁷ S. Somuncuoğlu, *age.*, 2008, s. 223.

²¹⁸ S. Somuncuoğlu, *age.*, 2008, s. 303.

Ülkemiz sınırları içerisindeyse Antalya Korkuteli Kozağacı Köyü Çağmanönü²¹⁹, Adıyaman Kahta²²⁰, Diyarbakır Sinek Çayı Altı Kaya Sığınağı²²¹, Kars Kağızman Camuşlu Köyü²²², Van Gürpınar Baltutan Köyü²²³ gibi örneklerin çoğaltılabileceği noktalarda görülmektedir. Ayrıca Kütahya Çavdarhisar Aizanoi Zeus Tapınağı Blok taşları yüzeyine işlenmiş ve savaş sahneleri içerisinde verilen yaya okçu olarak tanımlanan figürler de bulunmaktadır²²⁴. Yakın bölgede bulunan Kütahya Altıntaş Yapılcan Köyü Hıdırlık Türbesindeki okçu figürleri de geleneğin devam ettirilmesi bağlamında dikkat çekicidir²²⁵.

Okçu figürleri dünyadaki birçok kaya resim alanında görülebilmektedir. Ancak, Türklerin hem günümüz Orta Asya coğrafyasında hem de göçlerle yayıldığı alanlardaki petroglif örnekleri içerisinde okçu figürlerinin sayısı azımsanmayacak derecede fazladır. Buna rağmen karşılıklı düello yapacak biçimde verilmiş petroglif örneklerinin Türklerle ilişkilendirilebileceğine yönelik elimizde fazlasıyla örnek mevcuttur. Yaptığımız araştırmalarda ve incelediğimiz kaynaklarda İskandinav Ülkelerinde veya İtalya Valcamonica bölgesindeki petroglifler içerisinde böyle bir sahneyle şu ana kadar karşılaşmamıştır. Bu bize burada verilen karşılıklı birbirine ok-yay çeken figürlerin sembolizm açısından Orta Asya kökenli olduğunu düşündürmektedir. Aynı zamanda Avar dönemine tarihlendirilen iki parça halindeki bir broşun açıldığında birbirlerine karşılıklı ok atar biçimde verilmiş duruşları buna bir dayanak oluşturabilir²²⁶.

²¹⁹ Cengiz Saltaoğlu, “Anadolu Türk Kaya Resimlerini Kimliklendirmede Kazıbilimsel Biçem Eleştirisi İçin Örnek Bir Buluntu: Antalya Korkuteli Kozağacı Köyü Çağmanönü Yazıtlı Dodurga Panosu - “Büyük Av””, Antalya 2019, s. 1-10(6),

https://www.academia.edu/39838322/Anadolu_T%C3%BCrk_Kaya_Resimlerini_Kimliklendirmede_Kaz%C4%B1bilimsel_Bi%C3%A7em_Ele%C5%9Ftirisi_%C4%B0%C3%A7in_%C3%96rnek_Bir_Buluntu_Antalya_Korkuteli_Koza%C4%9Fac%C4%B1_K%C3%B6y%C3%BC_%C3%87a%C4%9Fman%C3%B6n%C3%BC_Yaz%C4%B1tl%C4%B1_Dodurga_Panosu_B%C3%BCy%C3%BCk_Av (20.08.2020).

²²⁰ [https://www.arkeolojikhaber.com/galeri-adiyamanda-baraj-icinde-bulunan-binlerce-yillik-kaya-resimleri-506/\(20.08.2020\)](https://www.arkeolojikhaber.com/galeri-adiyamanda-baraj-icinde-bulunan-binlerce-yillik-kaya-resimleri-506/(20.08.2020)).

²²¹ Bkz. O. Belli, agm., 2005a, s. 1-16(3, 13), Çiz. 3.

²²² S. Somuncuoğlu, age., 2008, s. 461, Sol üstteki resim.

²²³ H. Tümer, agt., 2017, s. 102.

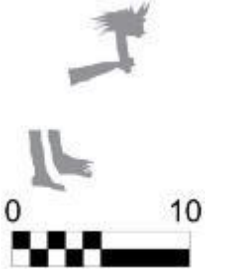
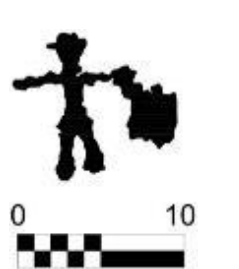
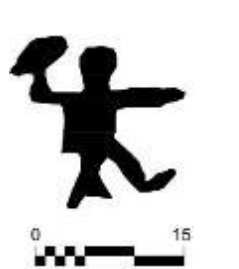
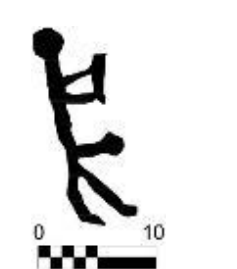

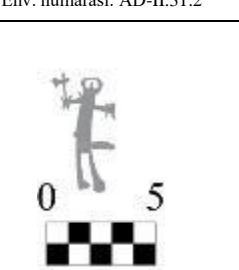
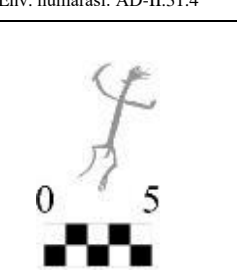
²²⁴ M. Beyazıt, age., 2018, s. 354-356.

²²⁵ B. D. Gital, agt., 2015, s. 201, 213.

²²⁶ Gergely Csiky, “Avar Dönemi Savaşçı Tasvirleri”, 2. Uluslararası Avrasya Türk Sanatları Kongresi 2-5 Aralık 2015, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul 2018, s. 345-358(353), Fig. 15.

3.1.1.1.3. Mahiyeti anlaşılamayan nesne taşıyan insanlar

Tespit edilen insan figürleri içerisinde ellerindeki nesnenin ne olduğu tam olarak anlaşılmayan I numaralı alanda dört, iki numaralı alanda sekiz olmak üzere toplam on iki betimleme bulunmaktadır. Herhangi bir mücadele sahnesi içerisinde yer almayan bu figürlerin ellerindeki nesnelere tam olarak tanımlanamadığı için yoruma açıktır.

			
Env. numarası: AD-I.9.26	Env. numarası: AD-I.23.7	Env. numarası: AD-I.27.17	Env. numarası: AD-I.27.39
			
Env. numarası: AD-II.14.2	Env. numarası: AD-II.30.7	Env. numarası: AD-II.31.2	Env. numarası: AD-II.31.4
			
Env. numarası: AD-II.34.13	Env. numarası: AD-II.34.19	Env. numarası: AD-II.35.10	Env. numarası: AD-II.37.2

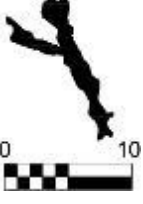

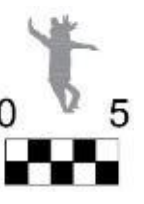

Tablo 5: Mahiyetini anlayamadığımız nesne taşıyan insan tasvirleri

3.1.1.2. Hareketlerine göre insan tasvirleri

Bu betimlemeler ellerinde nesne taşımadıkları için kollarının, bacaklarının hareketlerine ve yapımlarında kullanılan tekniklerden hareketle çeşitli başlıklara ayrılmışlardır.

3.1.1.2.1. Bir kolu yukarıya kalkık insanlar

Tespit ettiğimiz alanlar içerisinde önemli bir grubu oluşturan insan figürlerinin bir kolunun yukarıya doğru kalkık biçimdeyken betimlendiği görülmektedir. I numaralı alanda on bir, II numaralı alanda iki olmak üzere toplam on üç insan tasvir belirlenmiştir. AD-I.39.16, AD-I.39.17 envanter numaralı örneklerde ellerin de çizildiği görülürken, AD-I.27.87, AD-I.39.16 numaralı figürlerde başlık benzeri uygulamalar da dikkat çeker. Toy veya karşıdan gelen süvariye karşılama halinde olan AD-I.39.13, AD-I.39.16, AD-I.39.17, AD-I.39.20, AD-I.39.27 envanter numaralı insan figürlerinin cinsel organlarıyla birlikte verildiği görülmektedir.

			
Env. numarası: AD-I.27.34	Env. numarası: AD-I.27.78	Env. numarası: AD-I.27.87	Env. numarası: AD-I.28.1
			
Env. numarası: AD-I.39.13	Env. numarası: AD-I.39.16	Env. numarası: AD-I.39.17	Env. numarası: AD-I.39.18
			
Env. numarası: AD-I.39.20	Env. numarası: AD-I.39.27	Env. numarası: AD-I.41.10	Env. numarası: AD-II.19.1
			

Tablo 6: Bir kolu yukarıya kalkık insanlar

Bir kolu havada biçimde verilen insan figürlerine Altaylar Tsagaan Salaa II²²⁷, Altaylar Baga Oygur²²⁸, İran Arasbaran²²⁹, Kazakistan Eskhi Olmes(Eşki Ölmes)²³⁰, Kazakistan Konyrzhon²³¹, Kazakistan Tamgalısay²³² Kazakistan Kazakistan Kindiktaş Dağı Oy-Jaylau Vadisi Yedisu bölgesi²³³, Kazakistan Sauskandık Vadisi Karatau sıradağları²³⁴ gibi merkezlerde bulunmaktadır. Ancak incelediğimiz petroglif alanlarından birçoğunda figürler genellikle iki kolunu da havaya kaldırmaktadır.

Anadolu içerisindeyse Kütahya Aizanoi Zeus Tapınağı blok taş yüzeylerinde²³⁵, Hakkâri Gevaruk²³⁶ kaya resimlerinde emsalleri vardır.

3.1.1.2.2. Kolları iki yana yatay açık insanlar

Tek başına verilen bu grup insanlar kollarını iki yana yatay biçimde açık şekilde gövdesine bitişmeden 180 dereceye yakın bir açıda tutan figürlerdir. Bacakları ayakta durduğunu belirtecek şekilde verilmiştir. I numaralı alanda otuz iki, II numaralı alanda altı, III numaralı alanda bir örneğiyle karşılaştığımız figürler çeşitli detaylarda farklılaşır. AD-I.27.5, AD-I.30.3, AD-I.39.15, AD-II.29.16 envanter numaralı tasvirler yürüyen bir görüntüye sahiptir. AD-I.8.9, AD-I.21.3 envanter numaralı figürler münferit biçimde verilirken, AD-I.27.5, AD-I.27.18, AD-I.27.24 numaralı örneklerdeki gibi grup halinde görmek mümkündür.

²²⁷ В. Д. Кубарев, Д. Цэвээндорж, Э. Якобсон, *age.*, 2005, s. 187, Fig/Çiz. 151.

²²⁸ В. Д. Кубарев, Д. Цэвээндорж, Э. Якобсон, *age.*, 2005, s. 357, Fig/Çiz. 880.

²²⁹ A. Binandeh, *agm.*, 2016, p. 15, Fig. 7.

²³⁰ Anonim, *Altaydan kaspiyge deyin Kazakstannıñ Tabiği, Tarixi Jäne Määdäni Eskertkişteri Men Körnekti Orındarınıñ Atlası*, Ed. И. В. Ерофеева, Т.Ф.К. (Жауапты Редактор), Б.Т. Жанаев Л.Е. Масанова, Э.Ф.К.; А.Е. Рогожинский, Т.Ф.К.; Е. Х. Хорош, Tom II, (Atlas Of Natural, Historical And Cultural Monuments Of Kazakhstan And Places of Interest from Altai to the Caspian Sea, Altaydan Kaspiyge Deyin Kazakstannıñ Tabiği, Tarixi Jäne Määdäni Eskertkişteri Men Körnekti Orındarınıñ Atlası, Cilt II), Алматы 2011, s. 56-69(67).

²³¹ A. Rogozhinskii, V. Novozhenov, *Central Asia Cultural Rock Art Landscapes Frequently Asked Questions (FAQ)*, International Institute for Central Asian Studies(IICAS), Samarkand 2018, p. 131, Res. 6.

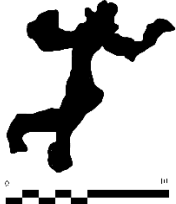

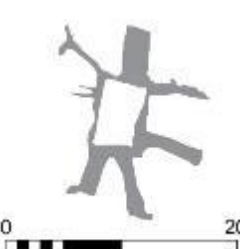
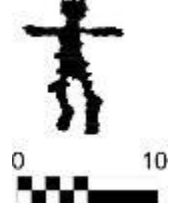
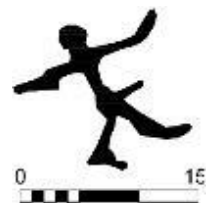
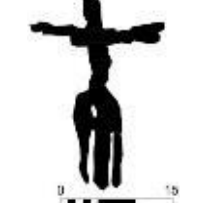

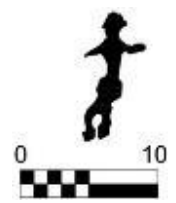
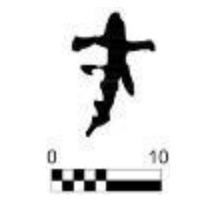
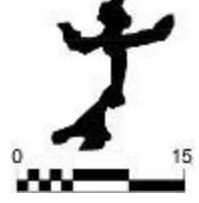

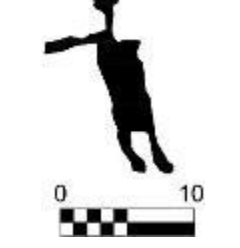

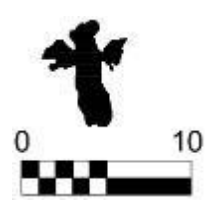
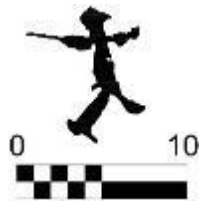
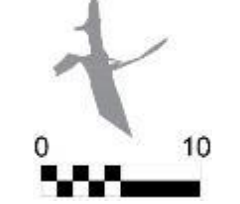
²³² Z. Samashev, *agm.*, 2001, p. 172, Fot. 1; S. Somuncuoğlu, *age.*, 2008, s. 316, 317; Henri-Paul Francfort, "Central Asian Petroglyphs: Between Indo-Iranian and Shamanistic Interpretations", *The Archeology of Rock-Art*, Ed. Christopher Chippindale, Paul S. C. Taçon, Cambridge University Press, Cambridge-New York-Melbourne 1998, s. 302-318(309), Fig. 17.5.

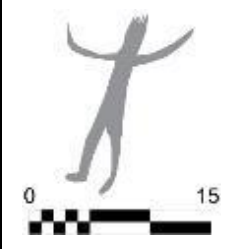
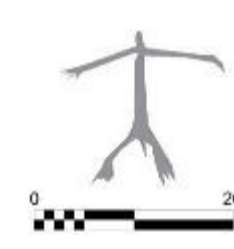
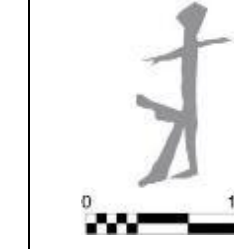
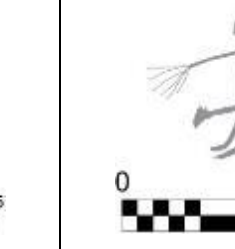
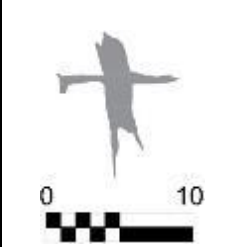

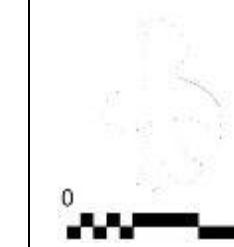
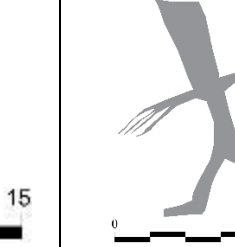
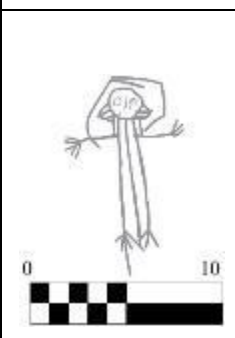
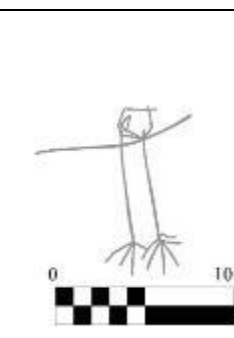
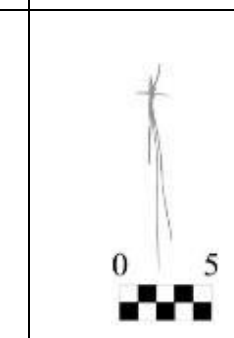
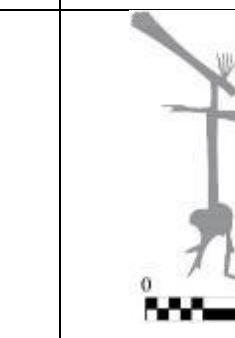
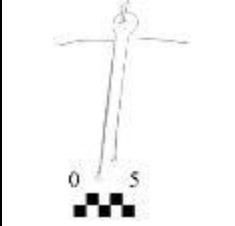
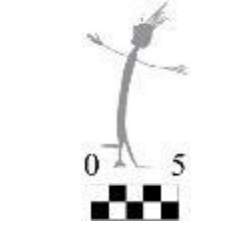

²³³ S. İbekeyeva, *agt.*, 2015, s. 221.

²³⁴ S. İbekeyeva, *agt.*, 2015, s. 229.

²³⁵ M. Beyazit, *age.*, 2018, s. 361.

²³⁶ M. Uyanık, *age.*, 1974, s. 68, Fig. 31-5.

			
Env. numarası: AD-I.2.6	Env. numarası: AD-I.2.7	Env. numarası: AD-I.5.1	Env. numarası: AD-I.8.9
			
Env. numarası: AD-I.9.25	Env. numarası: AD-I.11.3	Env. numarası: AD-I.19.1	Env. numarası: AD-I.21.3
			
Env. numarası: AD-I.23.4	Env. numarası: AD-I.27.5	Env. numarası: AD-I.27.18	Env. numarası: AD-I.27.24
			
Env. numarası: AD-I.27.26	Env. numarası: AD-I.27.42	Env. numarası: AD-I.27.52	Env. numarası: AD-I.27.56
			
Env. numarası: AD-I.27.58	Env. numarası: AD-I.27.67	Env. numarası: AD-I.27.68	Env. numarası: AD-I.27.80
			
Env. numarası: AD-I.27.82	Env. numarası: AD-I.27.85	Env. numarası: AD-I.30.3	Env. numarası: AD-I.34.3

			
Env. numarası: AD-I.37.2	Env. numarası: AD-I.39.10	Env. numarası: AD-I.39.15	Env. numarası: AD-I.39.21
			
Env. numarası: AD-I.39.23	Env. numarası: AD-I.39.26	Env. numarası: AD-I.41.12	Env. numarası: AD-I.43.6
			
Env. numarası: AD-II.2.6	Env. numarası: AD-II.2.9	Env. numarası: AD-II.9.5	Env. numarası: AD-II.29.16
			
Env. numarası: AD-II.35.1	Env. numarası: AD-II.37.4	Env. numarası: AD-III.6.15	

Tablo 7: Kolları iki yana yatay açık insanlar

Bu tarz insan figürleri erken dönemlerden bu yana tüm dünyadaki kaya resim alanlarında sıkça görülmektedir. Ancak verdiğimiz örnekler teknik ve çizgi/nokta özellikleri bakımından diğer kaya resimlerinden ayrılmaktadır²³⁷. Kolları iki yana açık

²³⁷ İskandinav kaya resimlerinde genellikle figürlerin “U” biçiminde bir kesite sahip ve kesitlerin pürüzsüz, nokta vuruşların daha belirsiz olduğu görülmektedir. Bkz. Anonim, *Picturing the Bronze Age, Swedish Rock Art Series: Volume 3*, Ed. Peter Skoglund, Johan Ling, Ulf Bertilsson, Oxbow Books, Oxford 2015; İtalya Valcamonica ve çevresindeki petrogliflerin teknik olarak benzerlikleri bulunmasına karşın, nokta büyüklükleri ve tasvirlerin daha az pürüzlü olduğu görülmektedir. Bununla birlikte sözünü ettiğimiz alanda tespit edilen insan figürlerinin daha çok geometrik hatlara sahip olduğunu ve nokta vuruş tekniğinde yapıldıklarını belirtmemiz gerekiyor. Ayrıca figürlerin nokta vuruşlardan sonra oluşturulan yeni yüzeydeki derinliklerinin görünürde daha fazladır. Bkz. Silvana Gavaldo, Umberto Sansoni, “Campi Archeologici 1997, Dipartimento Valcamonica E Lombardia Del Centro Camuno Di Studi Preistorici Valcamonica: Bilancio E Prospettive”, *B.C. Notizie Notiziario Del Centro Camuno Di Studi Preistorici*, Marzo 1998, s. 7-11; Umberto Sansoni, “L’arma, Oggetto E Simbolo Nel Mondo Indoeuropeo”, *Bollettino del Centro Camuno di Studi Preistorici*, Periodico Internazionale Di Arte Preistorica E Tribale World Journal of

insan figürü Karasuk kültürüne ait olduğu belirtilen bir stel/dikilitaş yüzeyinde bulunmaktadır²³⁸. Kolları iki yana açık şekilde çizilmiş insan betimlemelerinin benzer örnekleri Türkiye sınırları dışında Azerbaycan (Nahçıvan) Gemiqaya²³⁹, Gobustan²⁴⁰, Şonqardağ²⁴¹, Güney Sibirya Biçiktu-Boom²⁴², Kazakistan Ak-Kainar²⁴³, Kazakistan Bayan Zhurek²⁴⁴, Besoba²⁴⁵, Kurchum²⁴⁶, Kazakistan²⁴⁷ Yeshkiolmes²⁴⁸, Zevakino²⁴⁹, Kırgızistan Saymalıtaş²⁵⁰, Moğolistan Arhangay²⁵¹, Gobi Çölü²⁵², Khanan Khad²⁵³, Ulan Batur Müzesi²⁵⁴, Özbekistan Saikhansai²⁵⁵, Tacikistan Vybist-dara²⁵⁶, Lyangar²⁵⁷ gibi örnekleri çokça artırılabilir petroglif alanlarında görülmektedir.

Anadolu coğrafyasında ise Antalya Korkuteli Kozağacı köyü Çağmanönü²⁵⁸, Ardahan Çıldır Başköy²⁵⁹, Artvin Arhavi Kayadibi²⁶⁰, Kütahya Çavdarhisar Aizanoi Antik Kenti Zeus Tapınağı²⁶¹, Kütahya Altıntaş Yapılcan Köyü Hıdırlık Türbesi²⁶², Ordu

Prehistoric and Tribal Art Journal International D'art Prehistorique Et Tribal, 37/38, 2014, s. 31-44; Cinzia Bettineschi, "Nuovi Rinvenimenti Di Figure A Grandi Mani E Grandi Piedi In Località Bèrg, Portole E Ronchi d'Izir: Note Interpretative Preliminari", *Bollettino del Centro Camuno di Studi Preistorici*, Periodico Internazionale Di Arte Preistorica E Tribale World Journal of Prehistoric and Tribal Art Journal International D'art Prehistorique Et Tribal, 37/38, 2014, s. 45-54; Francesco Ghilotti, "Passaggi Ctoni Sulle Rocce Camune? Alcune Considerazioni Su Busti E Incompleti", *Bollettino del Centro Camuno di Studi Preistorici*, Periodico Internazionale Di Arte Preistorica E Tribale World Journal of Prehistoric and Tribal Art Journal International D'art Prehistorique Et Tribal, 39, 2015, s. 121-135; Angelo E. Fossati, "Capo Di Ponte, Corno Di Seradina, Rocca 12. Una Breve Storia Delle Ricerche E Un'intervista", *Bollettino del Centro Camuno di Studi Preistorici*, Periodico Internazionale Di Arte Preistorica E Tribale World Journal of Prehistoric and Tribal Art Journal International D'art Prehistorique Et Tribal, 40, 2015, s. 91-113.

²³⁸ E. D. Philips, *The Royal Hordes: Nomad Peoples of the Steppes*, New York 1965, s. 45.

²³⁹ Veli Aliyev, *Gemiqaya*, Redaktör Abdulla Qurbani, Bakı 2005, s. 43, 50, 52, 71, 72, 79,

²⁴⁰ I. M. Cəferzadə, *age.*, 1999, s. 265, Fig. 17.

²⁴¹ C. N. Rüstəmov, F. M. Muradova, *Qobustan Petroglifleri I Cild 2-ci kitab Şonqardağ ve Şıxqaya Qayaüstü Resmleri*, Bakı 2003, s. 99 2. Şəkil 14. Çizim, s. 110 2. Şəkil 1., 2., 3. Figürler.

²⁴² A. I. Martinov, *age.*, 2013, Çiz. 106, 109, 131, 132, 251, 271, 318.

²⁴³ K. M. Байпаков, A. H. Марьяшев, *age.*, 2009, s. 46, 65, 66, 85.

²⁴⁴ K.M. Байпаков, A. H. Марьяшев, *age.*, 2008, s. 102, res. 1, s 112, Res. 30.

²⁴⁵ Alexey E. Rogozhinskiy, "Rock Art Sites in Kazakhstan", *ICOMOS Rock Art in Central Asia a Thematic Study*, Ed. Jean CLOTTE, Paris 2011, s. 9-42, Fig. 7.

²⁴⁶ Z. Samashev, *agm.*, 2001, p. 169, Fig. 16.

²⁴⁷ З. Самашев, Ж. Жетібаев, *age.*, 2005, s. 70, Res. 74, 75.

²⁴⁸ Samashev, *agm.*, 2001, Fot. 4.

²⁴⁹ Samashev, *agm.*, 2001, p. 175, Fig. 23.

²⁵⁰ K. Tashbayeva, *agm.*, 2001, s. 49; V. Kadyrov, L. B. Dyaduchenko, O. Kadyrova, Ed. C. Istrati, *Kyrgyzstan Mystic Saymaluu-Tash*, Rarity 2008, pp. 31, 35, 49.

²⁵¹ S. Somuncuoğlu, *age.*, 2008, s. 57,

²⁵² S. Somuncuoğlu, *age.*, 2008, s. 81, 88, 89, 91.

²⁵³ E. Jacobson-Tepfer, *agm.*, 2012, p. 181, Fig. 11.36.

²⁵⁴ S. Somuncuoğlu, *age.*, 2008, s. 161.

²⁵⁵ M. Khujanazarov, *agm.*, 2001, p. 112, Fig. 26(10,34).

²⁵⁶ V. Ranov, *agm.*, 2001, p. 146, Fig 20, 21.

²⁵⁷ V. Ranov, *agm.*, 2001, p. 148, Fig. 24.

²⁵⁸ C. Saltaoğlu, *agm.*, 2019, s. 6.

²⁵⁹ A. Ceylan, *agm.*, 2015, s. 28.

²⁶⁰ C. Saltaoğlu, *age.*, c. II, 2018, s. 879.

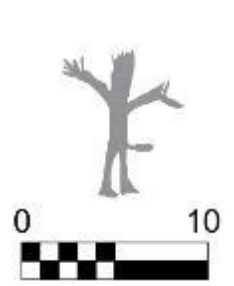
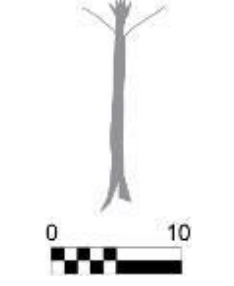

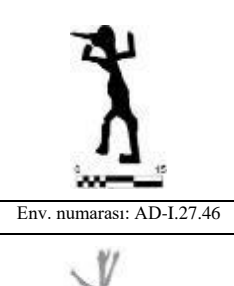
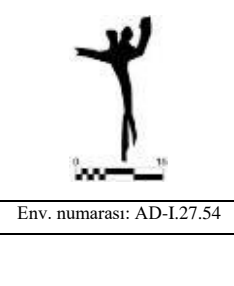
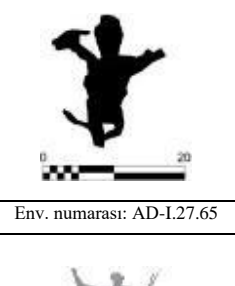
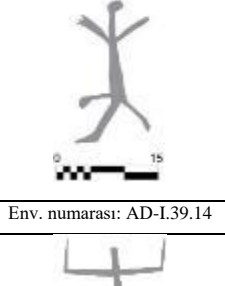
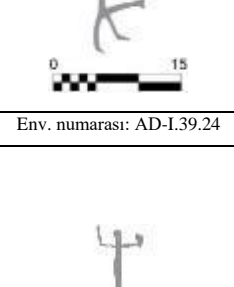
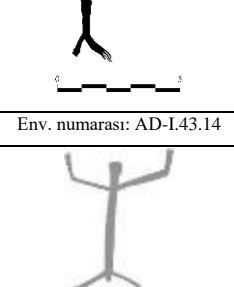
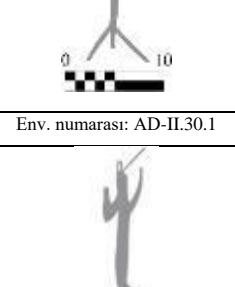
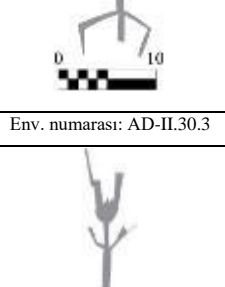
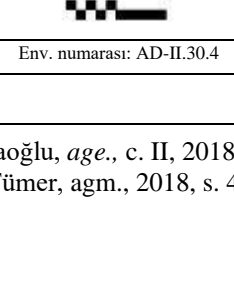
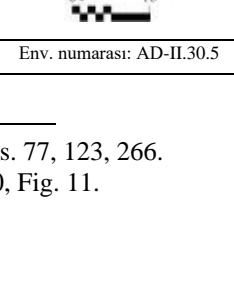
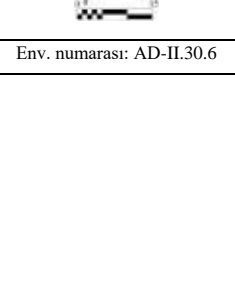
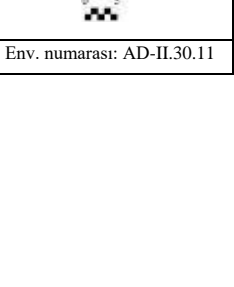
²⁶¹ M. Beyazit, *age.*, 2018, s. 358, 360, 361, 362.

²⁶² B. D. Gital, *agt.*, 2015, 2015, s. 83.

Mesudiye Esatlı Köyü²⁶³, Van-Hakkâri Tırşın Yaylası Kahnı Işkir Mevki²⁶⁴ gibi mevkilerde yayınlara konu olmuştur.

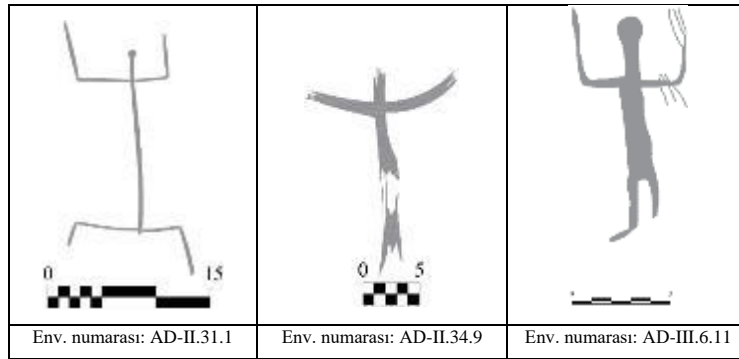
3.1.1.2.3. Kolları yukarıya kalkık insanlar

Tespit edilen alanlar içerisinde kolları yukarıya doğru kalkık verilmiş insan figürleri bulunmuştur. I numaralı alanda on bir, II numaralı alanda sekiz, III numaralı alanda bir, olmak üzere toplam yirmi figür bulunmaktadır. Tasvirlerin kol ve bacakları dirsek ve dizlerden kırılmış görünüme sahip olanları yan yana bir grup oluşturacak şekilde verildiği AD-II.30.1, AD-II.30.3, AD-II.30.4, AD-II.30.5, AD-II.30.6 numaralı figürlerde görülür. Bu örnekler kazıma tekniğinde yapılır ve baş kısımları yuvarlak biçimde şekillendirilir. Kollar yukarıya kalkık biçimde verilen AD-I.12.1, AD-I.39.14, AD-I.39.24 envanter numaralılarda ellerin parmakları vücuduna oranla büyükçe çizilmiştir.

			
Env. numarası: AD-I.12.1	Env. numarası: AD-I.23.2	Env. numarası: AD-I.27.35	Env. numarası: AD-I.27.43
			
Env. numarası: AD-I.27.46	Env. numarası: AD-I.27.54	Env. numarası: AD-I.27.65	Env. numarası: AD-I.39.14
			
Env. numarası: AD-I.39.24	Env. numarası: AD-I.43.14	Env. numarası: AD-II.30.1	Env. numarası: AD-II.30.3
			
Env. numarası: AD-II.30.4	Env. numarası: AD-II.30.5	Env. numarası: AD-II.30.6	Env. numarası: AD-II.30.11

²⁶³ Saltaoğlu, *age.*, c. II, 2018, s. 77, 123, 266.

²⁶⁴ H. Tümer, *agm.*, 2018, s. 40, Fig. 11.

Tablo 8: Kolları yukarıya kalkık insanlar

Bu biçimdeki insan figürleri Altaylar Biçiktu Boom²⁶⁵, Azerbaycan Gemikaya²⁶⁶, Azerbaycan Gobustan²⁶⁷, Kazakistan Konyrzhon²⁶⁸, Kazakistan Tamgalısay²⁶⁹, Kırgızistan Saymalıtaş²⁷⁰, Özbekistan Sarmyshsay²⁷¹, İran Arasbaran²⁷², Dağıstan²⁷³, Moğolistan Altayları Tsagaan Salaa-II²⁷⁴, Moğolistan Altayları Baga Oygur²⁷⁵, Moğolistan Arhangay²⁷⁶, Moğolistan Gobi Çölü²⁷⁷, Moğolistan Mandal Hayrhan²⁷⁸, Rusya Altayları Kalbaktaş – I²⁷⁹ gibi önemli merkezlerde görülmektedir.

Ülkemiz sınırları içerisinde Kütahya Çavdarhisar Aizanoi Antik Kenti Zeus Tapınağı blok taş yüzeylerinde²⁸⁰, Hakkâri Trişin Kahn-ı Işkir²⁸¹, Batman Deraser²⁸², İzmir Ödemiş Konaklı²⁸³ gibi merkezlerde tespit edilmiştir.

Bu şekilde çizilen betimlemelerin bir tören/ayin/ritüel anını gösterdikleri düşünülebilir. Panoların geneline baktığımızda bu tür tasvirlerin aynı zamanda dua

²⁶⁵ A. I. Martinov, *age.*, 2013, Çiz. 131.

²⁶⁶ V. Aliyev, *age.*, 2005, s. 39, 40.

²⁶⁷ I. M. Cəfərzadə, *age.*, 1999, s. 21, Yazıtepe daş no: 1, , 14, Fig 17; Büyük Daş yukarı teras daş no: 15, 24.

²⁶⁸ A. Rogozhinskii, V. Novozhenov, *age.*, 2018, p. 131.

²⁶⁹ S. Somuncuoğlu, *age.*, 2008, s. 320.

²⁷⁰ K. Tashbayeva, *agm.*, 2001, s. 31, 40, Fig 20, 40.

²⁷¹ M. Khujanazarov, *agm.*, 2001, p. 185.

²⁷² A. Binandeh, *agm.*, 2016, p. 15, Fig. 7.

²⁷³ Валентина Михайловна Котович, *Древнейшие Писаницы Горного Дагестана* (W. M. Kotowich, *Ancient Petroglyphs of Dagestan*, Publishing House Nauka, Moscow 1976), Издательство На уха, Москва 1976, s. 71, Res. 26.

²⁷⁴ В. Д. Кубарев, Д. Цэвээндорж, Э. Якобсон, *age.*, 2005, s. 187, Fig. 152.

²⁷⁵ В. Д. Кубарев, Д. Цэвээндорж, Э. Якобсон, *age.*, 2005, s. 429, Fig. 1110.

²⁷⁶ S. Somuncuoğlu, *age.*, 2008, s. 57.

²⁷⁷ S. Somuncuoğlu, *age.*, 2008, s. 81.

²⁷⁸ S. Somuncuoğlu, *age.*, 2008, s. 137.

²⁷⁹ В. Д. Кубарев, *age.*, 2011, s. 232, Çiz. 333.

²⁸⁰ M. Beyazıt, *age.*, 2018, s. 358.

²⁸¹ H. Tümer, *agt.*, 2017, s. 62, Tablo 9.

²⁸² Ersoy Soydan, Ferhat Korkmaz, "Batman'da Yeni Bir Keşif: Deraser (Arık) Mağara Resimleri, *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8/6, 2013, s. 665-686 (684), Res 11.

²⁸³ S. Somuncuoğlu, *age.*, 2008, s. 540, 543.

eden/yakaran/aman dileyen bir görüntü içerisinde bulunduğu açıktır. Karşılaştığımız bu tasvirler M.Ö. 8.-4. binden itibaren Mezopotamya, İran, Anadolu, Balkanlar, Mısır ve örnekleri artırılabilir merkezlerde ortaya çıkar ve dans eden insan figürleri olarak da tanımlanmaktadır²⁸⁴.

3.1.1.3. Ok-Adam²⁸⁵ olarak tanımlanan insanlar

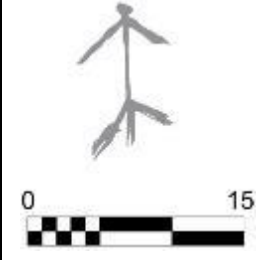
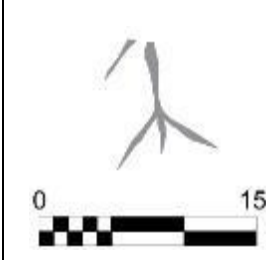
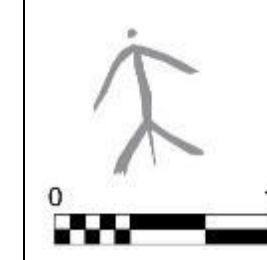
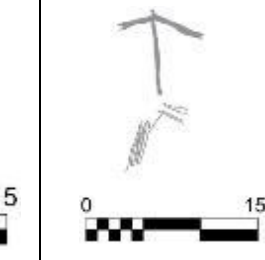
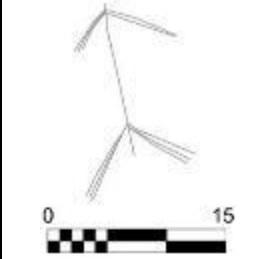
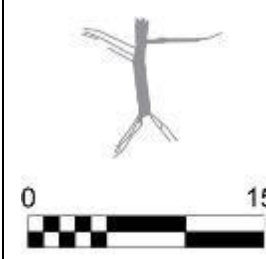
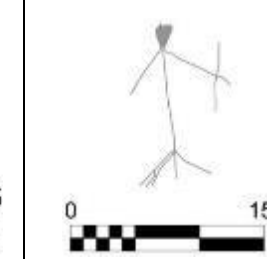
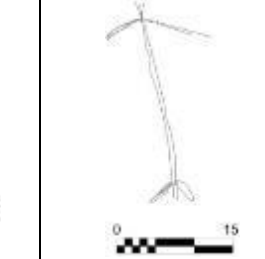
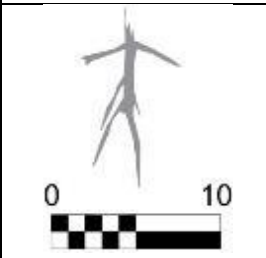
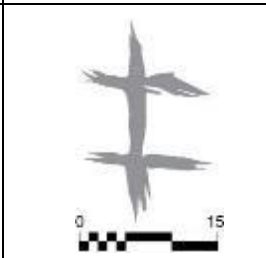
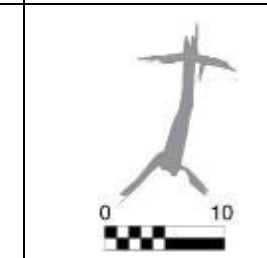
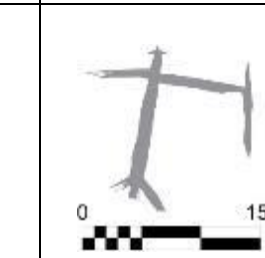
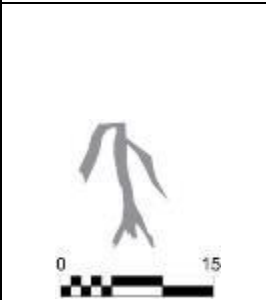
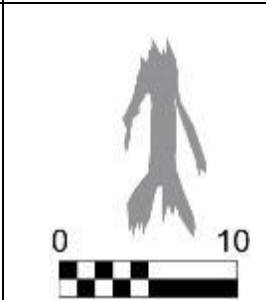
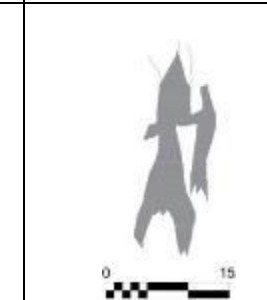
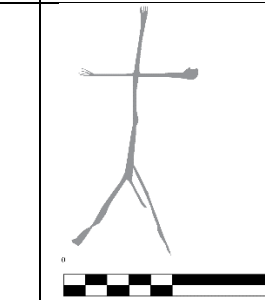
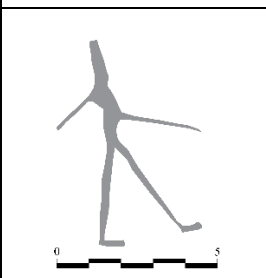
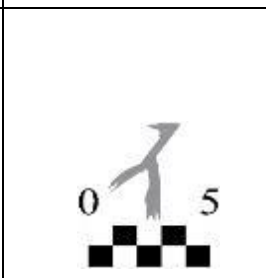
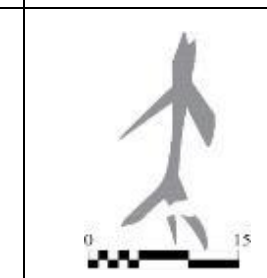
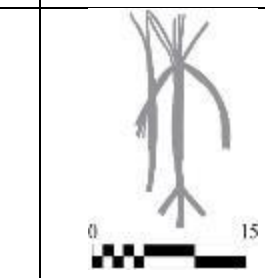
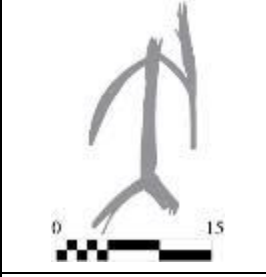
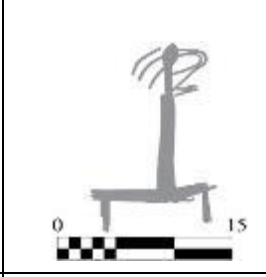
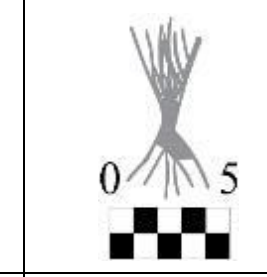
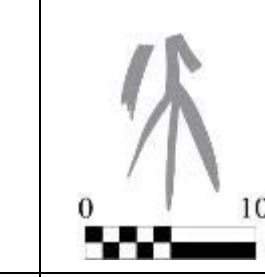
Tespit ettiğimiz kaya resim alanlarında yoğun biçimde çizgilerin birbiri üzerinden defalarca geçirilmesiyle oluşturulan, kafa, gövde, kollar ve bacaklarının genel formu itibariyle oka benzeyen insan benzeri betimlemeler bu başlık altında incelenmiştir²⁸⁶. I numaralı alanda on yedi, II numaralı alanda yetmiş yedi olmak üzere toplam doksan dört betimleme bu gruba dahil edilmiştir. Figürlerin birçoğunun kolları ve bacakları aşağıya dönük ters “V” şeklinde verilmiştir. Kazıma tekniğindeki figürlerin genel formunu, birbiri üzerinden defalarca geçirilen kazıma çizgilerin yoğunluğu oluşturur. Bu kadar çok çizgiye rağmen tasvirlerin yüzey derinliği 2 mm.’den daha azdır. Ayrıca biçim olarak ok-adam şeklinde isimlendirdiğimiz tekil kazıma çizgilerden oluşan örneklerde ise yüzey derinliği 3 mm.’ye kadar çıkmaktadır. AD-II.17.1, AD-II.17.8, AD-II.23.1, AD-II.23.3, AD-II.23.5, AD-II.26.3, AD-II.26.6, AD-II.27.10, AD-II.27.12, AD-II.29.3, AD-II.29.8, AD-II.30.8, AD-II.30.9, AD-II.30.10, AD-II.30.12, AD-II.31.7, AD-II.31.8, AD-II.32.4, AD-II.32.5, AD-II.33.9, AD-II.34.18, envanter numaralı ok-adam figürlerinde baş kısmından çentikler, boynuz biçiminde bir görünüm verecek şekilde çıkmaktadır. AD-II.17.5, AD-II.26.10 ve AD-II.27.4 numaralı figürlerin baş kısımlarının daire formunda olduğu görülür. Figürlerin tamamı her an harekete hazır bir görünüm içerisinde olduğuna yönelik bir intiba bırakılmaktadır. AD-I.22.7, AD-I.24.8, AD-II.17.1, AD-II.17.2, AD-II.24.1 envanter numaralı örneklerdeyse figürlerin elinde dik duran mızrak benzeri nesne taşıdığı tespit edilmiştir²⁸⁷.

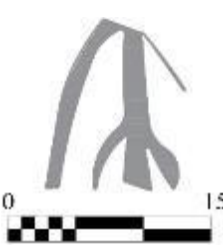

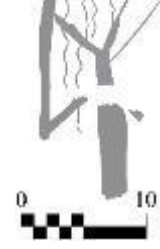

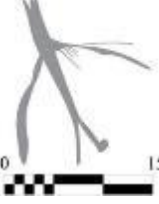

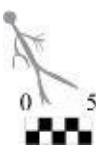
²⁸⁴ Kaynakta dans eden figürlerin belirli takvim günlerinde veya dinsel ritüeller esnasında yapılan dansları betimlemek için verildiği öne sürülmektedir. Detaylı anlatımlar için Bkz. Yosef Garfinkel, *Dancing at the Dawn of Agriculture*, University of Texas Press, Austin 2003, s. 3.

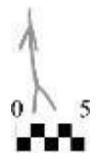

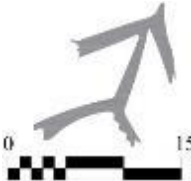

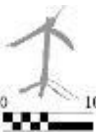

²⁸⁵ Bu tanımlama arazide çalışmaları ilk kez yürüten Rahmetli Servet Somuncuoğlu’na aittir. Tanımda herhangi bir sorun görmediğimiz için doğrudan kullanmayı yeğliyoruz.

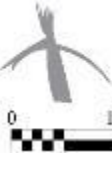

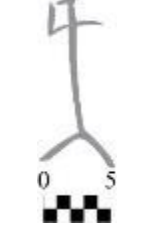
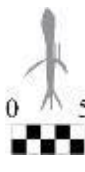

²⁸⁶ Gövdelerinin şeklinden hareketle bu biçimde isimlendirilen tasvirlerin meydana getirilişleri de diğer tasvirlerden ayrılmaktadır. Bu sebeple benzer teknikteki insan olarak tanımlanan figürler gövde özellikleri farklı olsa da bu bölümde incelenmiştir.

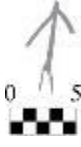
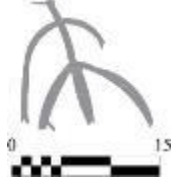
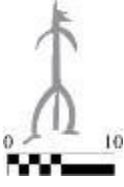
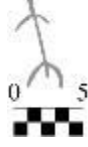

²⁸⁷ Elinde mızrak bulunan ok-adamlar bütünlüğü bozmamak için mızrak taşıyanlarda değil, gövde özellikleri nedeniyle bütünlük gösterdiği ok-adam başlığı altında değerlendirilmiştir.

			
Env. numarası: AD-I.22.1	Env. numarası: AD-I.22.2	Env. numarası: AD-I.22.3	Env. numarası: AD-I.22.4
			
Env. numarası: AD-I.22.5	Env. numarası: AD-I.22.6	Env. numarası: AD-I.22.7	Env. numarası: AD-I.24.2
			
Env. numarası: AD-I.24.4	Env. numarası: AD-I.24.6	Env. numarası: AD-I.24.7	Env. numarası: AD-I.24.8
			
Env. numarası: AD-I.26.1	Env. numarası: AD-I.26.3	Env. numarası: AD-I.33.2	Env. numarası: AD-I.43.5
			
Env. numarası: AD-I.43.7	Env. numarası: AD-II.3.4	Env. numarası: AD-II.4.2	Env. numarası: AD-II.17.1
			
Env. numarası: AD-II.17.2	Env. numarası: AD-II.17.5	Env. numarası: AD-II.17.8	Env. numarası: AD-II.22.2

			
Env. numarası: AD-II.22.3	Env. numarası: AD-II.23.1	Env. numarası: AD-II.23.3	Env. numarası: AD-II.23.5
			
Env. numarası: AD-II.23.6	Env. numarası: AD-II.24.1	Env. numarası: AD-II.24.3	Env. numarası: AD-II.26.2
			
Env. numarası: AD-II.26.3	Env. numarası: AD-II.26.5	Env. numarası: AD-II.26.6	Env. numarası: AD-II.26.7
			
Env. numarası: AD-II.26.10	Env. numarası: AD-II.26.11	Env. numarası: AD-II.26.14	Env. numarası: AD-II.27.1
			
Env. numarası: AD-II.27.2	Env. numarası: AD-II.27.3	Env. numarası: AD-II.27.4	Env. numarası: AD-II.27.5

			
Env. numarası: AD-II.27.9	Env. numarası: AD-II.27.10	Env. numarası: AD-II.27.11	Env. numarası: AD-II.27.12
			
Env. numarası: AD-II.29.3	Env. numarası: AD-II.29.7	Env. numarası: AD-II.29.8	Env. numarası: AD-II.29.13
			
Env. numarası: AD-II.29.20	Env. numarası: AD-II.30.8	Env. numarası: AD-II.30.9	Env. numarası: AD-II.30.10
			
Env. numarası: AD-II.30.12	Env. numarası: AD-II.30.13	Env. numarası: AD-II.31.3	Env. numarası: AD-II.31.7
			
Env. numarası: AD-II.31.8	Env. numarası: AD-II.32.2	Env. numarası: AD-II.32.3	Env. numarası: AD-II.32.4

			
Env. numarası: AD-II.32.5	Env. numarası: AD-II.32.7	Env. numarası: AD-II.33.9	Env. numarası: AD-II.33.10
			
Env. numarası: AD-II.33.11	Env. numarası: AD-II.34.2	Env. numarası: AD-II.34.5	Env. numarası: AD-II.34.6
			
Env. numarası: AD-II.34.8	Env. numarası: AD-II.34.11	Env. numarası: AD-II.34.16	Env. numarası: AD-II.34.18
			
Env. numarası: AD-II.35.22	Env. numarası: AD-II.38.1	Env. numarası: AD-II.38.2	Env. numarası: AD-II.38.4
			
Env. numarası: AD-II.39.1	Env. numarası: AD-II.39.2	Env. numarası: AD-II.39.3	Env. numarası: AD-II.39.7

			
Env. numarası: AD-II.39.8	Env. numarası: AD-II.39.9	Env. numarası: AD-II.39.10	Env. numarası: AD-II.40.2
			
Env. numarası: AD-II.40.4	Env. numarası: AD-II.40.7	Env. numarası: AD-II.40.8	Env. numarası: AD-II.40.9
			
Env. numarası: AD-II.41.3	Env. numarası: AD-II.41.6	Env. numarası: AD-II.41.7	Env. numarası: AD-II.41.8

Tablo 9: Ok-Adam olarak tanımlanan insanlar

Genel olarak ok-adam figürleri gövde duruşları olarak Avar dönemine ait savaşçı tasvirleri ve küçük eserlerde, benzer örneklerinin Kafkasya'daki birçok noktada tılsım amacıyla kolye ucu olarak kullanılmış metal insan figürleriyle benzerlik göstermektedirler²⁸⁸. Aynı zamanda Amur tözlerinde benzer örnekleri bulunan ahşap putlara ve kamların kıyafetlerinde bulunan metal aynaların yüzeyine yapılmış don değiştirmeyi simgeleyen zooantropomorfik figürlerin duruşlarıyla da benzerlikleri söz konusudur²⁸⁹. Bu tip örneklerin türevleri boyama tekniğiyle yapılmış biçimde Lena kaya resimlerinde karşımıza çıkmaktadır. Lena örneklerindeki figürlerin, el ele tutuştuğu ve form olarak daha yumuşak geçişli hatlara sahip oldukları görülmektedir²⁹⁰. Yine Lena'nın sağ kıyısında yer alan Shishkino bölgesi içerisindeki Okladnikof tarafından verilen çizimlerde emsalleri vardır²⁹¹. Rusya Baykal Gölü Sagan Zaba²⁹² alanında benzer başlıklara ve genel forma sahip figürler vardır. Yine aynı bölgede bu kez Lena nehrinin

²⁸⁸ G. Csiky, agm., 2018, s. 348.

²⁸⁹ Yaşar Çoruhlu, *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*, Kabalcı Yayıncılık, İstanbul 2013, s. 63, Res. 7, s. 86, Çiz. 6.

²⁹⁰ S. Somuncuoğlu, *age.*, 2008, s. 41.

²⁹¹ А. П. Okladnikov, *История И Культура Бурятии Сборник Статей*, Бурятское Книжное Издательство, Улан-Удэ 1976, s. 205, Fig. 8, 10.

²⁹² Bkz. А. П. Okladnikov, *Петроглифы Байкала-Памятники Древней Культуры Народов Сибири* (A. P. Okladnikov, *Petroglyphs Of Baikal-Reliquiae Of The Ancient Culture Of Siberian Peoples*, Publishing House Nauka Siberian Branch, Novosibirsk 1974), Издательство Наука Сибирское Отделение, Новосибирск 1974.

sol yakasındaki Suruktakh-Khaya mezarlığı olarak adlandırılan merkezde, boyar madde kullanılarak yapılmış figürler, ok-adam olarak tanımladığımız betimlemelerle genel biçimleri itibariyle benzerdir²⁹³. Sibirya’da Bronz dönemine tarihlendirilen Mugur-Sargol petroglifleri, Kamların yardımcı ruhlarını temsil ettiği belirtilen benzer duruşa sahip figürleri bünyesinde barındırır²⁹⁴. Japonya’da bulunan Fugoppe mağarasındaki petroglif örnekleriyle benzer özellikleri daha belirgindir²⁹⁵. Doğu Sibirya Sagan-Zaba isimli alanda ise yine boynuz benzeri çizgilere sahip form olarak ok-adamları hatırlatan tasvirler tespit edilmiştir. Bunlar boynuzlu başlık takan insanvâri figürler olarak tanımlanmıştır²⁹⁶. Altaylar Baga Oygur²⁹⁷, Altaylar Tsagaan Calaa²⁹⁸, Rusya Altayları Kalbaktaş²⁹⁹ gibi merkezlerde form olarak benzerleri tespit edilmiş ancak nokta vuruş tekniğiyle yapıldıkları görülmüştür. Birebir aynı diyebileceğimiz örneğiye Rusya Pegtymel nehri Batı Chukotka’da tespit edilmiştir³⁰⁰. Moğolistan Gobi Çölü Del dağları olarak tanımlanan bölgede yine benzer örnekler bulunmuş ve bu örneklerin bir çift başlı-teke başlı kam tarafından tedavi edilen hasta olan insanlar olarak tanımlandığını görmekteyiz³⁰¹. Benzer formda insan figürleri Hakasya Boshe Osero’daki dikilitaş yüzeylerinde³⁰², Hakasya Sulyek(Sülyek,Suljek)³⁰³, Kara-Jus(Karayüs, Karayus) ³⁰⁴, Berge Aglaktij³⁰⁵ merkezlerinde bulunan dikilitaş yüzeylerinde bulunmuştur.

Hakkâri Trişin Yaylası’nda ok-adam olarak tanımladığımız insanlara form olarak benzeyen örnekler bulunsa da bunlar nokta vuruş tekniğiyle meydana getirilmiştir³⁰⁶. Ayrıca kollar ve bacaklar aşağıya dönük yay formunu çağrıştıran şekilde hakkedilmiştir.

²⁹³ M. V. Maksimova, A. V. Penkov, A. K. Sharaborin, and E. K. Zhirkov, “Suruktakh-Khaya Sanctuary, Yakutia, Revisited: Tentative Results and Prospects”, *Archaeology Ethnology & Anthropology of Eurasia*, 40/2, 2012, pp. 55-66.

²⁹⁴ Mihály Hoppál, *Şamanlar ve Semboller Kaya Resmî ve Göstergelimi*, Çev. Fatih Sel, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2015, s. 59, Res. II.3.4.

²⁹⁵ Masaru Ogawa, “Dating Petroglyphs from Fugoppe Cave, Japan”, *Arts*, 3, 2014, pp. 46-53 (47, 48, 52), Fig. 2, 3, 4, 9. <https://www.mdpi.com/journal/arts> (20.08.2020).

²⁹⁶ Jakov Sher, Olga Garyaeva, “The Rock Art of Northern Eurasia”, *Rock Art Studies: News of the World I*, Ed. Paul G. Bahn, Angelo Fossati, Oxbow Monography 72, Oxford 1996, pp. 105-126(118), Fig. 16.

²⁹⁷ В. Д. Кубарев, Д. Цэвээндорж, Э. Якобсон, *age.*, 2005, s. 405, 406, Çiz. 1078, 1082.

²⁹⁸ В. Д. Кубарев, Д. Цэвээндорж, Э. Якобсон, *age.*, 2005, s. s. 207, Çiz. 250

²⁹⁹ В. Д. Кубарев, *age.*, 2011, s. 125, Çiz. 1.

³⁰⁰ Е. Г. Дэвлет, Е. А. Миклашевич, А. Н. Мухарева, “Материалы К Своду Петроглифов Чукотки (изображения в скоплениях I–III на Кайкульском обрыве)”, *Изобразительные и технологические традиции в искусстве Северной и Центральной Азии М.*, IX, Кемерово 2012, s. 203-283(226), Res. 34.

³⁰¹ C. Alyılmaz, *agm.*, 2004, s. 163, Fot. 6.

http://journals.manas.edu.kg/mjtc/oldarchives/2004/16_780-2048-1-PB.pdf (20.08.2020).

³⁰² Н. Kivalo, *age.*, 1931, s. 6, Çizim 32.

³⁰³ Н. Kivalo, *age.*, 1931, s. 12, Çizim 72, 77.

³⁰⁴ Н. Kivalo, *age.*, 1931, s. 22, Çizim 106.

³⁰⁵ Н. Kivalo, *age.*, 1931, s. 29, Çizim 133, 135.

³⁰⁶ M. Uyanık, *age.*, 1974, Fig. 117.

Bunun dışında şu ana kadar yayınlanmış herhangi bir kaya resmi çalışmasında benzer örneklere rastlanmamıştır.

Tanımlamalar neticesinde bu figürlerin birkaç amaçla yapıldığını düşünebiliriz. İlk olarak figürlerin Avar dönemindeki figürlerde olduğu gibi, savaşçıların ruhlarını temsilen yapıldığı öne sürülebilir. Ayrıca bu figürlerin, avın başarılı geçmesi için av öncesinde düzenlenen büyü içerikli ayinde avın iyi geçmesini diledikleri ruhları yani dönem insanının koruyucu ruhlarını temsil etmek için tasvir edildikleri düşünülmelidir. Özellikle Türk mitolojisinde ruh olarak tanımlanan bazı güçlerin tanrı biçiminde de tanımlandığı göz önüne alındığında³⁰⁷, tasvirlerin bu amaçla kazınma ihtimali olasıdır. Çünkü bu figürlerde herhangi bir göz, ağız, el, ayak gibi uzuv ve organlar belirtilmemiştir. Bununla birlikte figürlerin görece tetikte bir duruş sergilemeleri, göz, ağız, el, ayak, kulak gibi uzuvların betimlenememiş olması, AD-II.24.1 ve AD-II.26.3 envanter numaralı örneklerdeki gibi büyük boyutta çizilmiş olmaları sebebiyle, kült alanı olarak gördükleri bu merkeze gelen insan veya hayvanları korkutup ürkütüp kaçırma amacıyla çizilmiş olmaları da mümkündür. Son olarak bunların birçoğunun kafa kısmında bulunan boynuz benzeri çizgilerinden hareketle, özellikle Sibiryaya ve Baykal gölü bölgesi kaya resimlerinde görülen kam veya kamların yardımcı ruhları oldukları belirtilen tasvirlerle benzerliklerinden yola çıkarak, ok-adamların, kamları ve koruyucu ruhları temsil ettikleri savlamak mümkündür³⁰⁸. Tasvirleri yapan kişilerin ok-adamları isteğe bağlı olarak normal insan şeklinde de resmedebileceğini benzer insan figürlerinden hareketle söylemek mümkündür. Bu nedenle bu tasvirler, daha çok maddesel dünyadan uzak varlıkları veya kahramanların bu dünyadan göçen ruhlarını temsil etmek için yapılmış olmalıdır. Bunun yanında koruyucu olarak adlandırılan ruhları da betimlemek için detay vermeden sadece fiziksel özellikleri belirtmek için bu biçimde çizilmiş oldukları öne sürülebilir. Bununla ilgili son yapılan bir çalışma benzer örneklerin kamları temsil edebileceğine yönelik olmuştur. Bu noktada bazı figürlerin kamları nitelendirmek için çizildiği de varsayılabilir³⁰⁹.

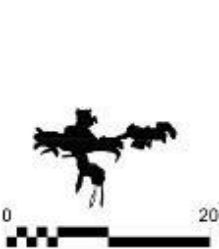

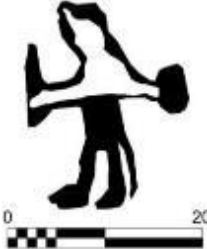

³⁰⁷ Y. Çoruhlu, *age.*, 2011, s. 62-67; Yaşar Çoruhlu, *Türk Mitolojisinin Kısa Tarihi*, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul 2019b, s. 36-39.

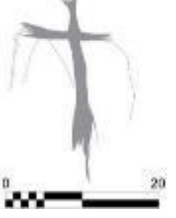

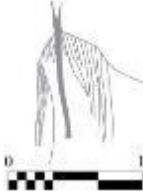

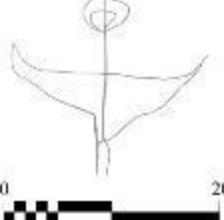

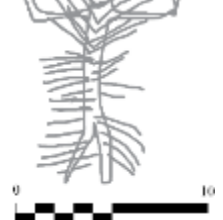
³⁰⁸ M. Hoppál, *age.*, 2015, s. 56, 59, Res. II.3.4

³⁰⁹ J. Özlem Oktay Çerezci, "Türk Sanatında Üç Dişli Başlığa Sahip Şamanlar ve Savaşçılar", *Sanat Tarihi Dergisi*, 29/2, 2020, s. 765-781 (777, 778, 779).

3.1.1.4. Kam/Şamanlar

Karşılaşılan figürlerden bir kısmı gaga, kanat gibi uzuvlar veya görünümüne sahip, elinde kam davulu benzeri eşya bulunan, kamların giydiği ve “manyak” şeklinde isimlendirilen kıyafete benzer biçimdeki giysisi olan, kafasında başlıkla verilen özelliklere sahiptir. I numaralı alanda on iki, II numaralı alanda on, III numaralı alanda iki olmak üzere toplam yirmi dört tasvir bu özelliklere sahip olarak tespit edilmiştir. AD-I.15.1, AD-I.42.9, AD-I.42.10, AD-II.29.4 envanter numaralı figürlerde baş kısmı kuş gagası görünümünde forma sahiptir. AD-I.2.4, AD-I.23.6, AD-I.27.69, AD-I.42.10 numaralı tasvirlerde figürlerin kolları kuş kanadı biçiminde verilmiştir. AD-II.35.25 envanter numaralı örnekte figürün kuyruğu belirgindir ve kollarıyla birlikte trans anındaymış gibi hareketler sergilediğini düşündürür. AD-I.2.3, AD-I.27.27, AD-I.42.4, AD-I.42.9, AD-I.42.11, AD-II.29.1, AD-II.29.2, AD-II.29.4, AD-II.29.9, AD-II.41.2 numaralı betimlemelerde kollardan aşağıya doğru sarkan püskül görünümünde formlar yer alır. Bununla birlikte AD-III.6.13 numaralı örnekte olduğu gibi tüm vücudundan dışarıya doğru çizgiler çıkarak figürün kıyafetini tasvir ettiğini düşündüğümüz çizgiler görülür. AD-I.27.32, AD-II.17.7, AD-II.29.22 numaralı betimlemelerde figürlerin kolları yukarıya kalkık ve kam davuluna benzeyen daire şekilli nesne tutmaktadırlar. AD-III.5.1 numaralı figürün kolları ve elleri vücuduna oranla oldukça büyük betimlenmiştir. Ellerin bu şekilde büyük çizilmesi, figürün tören esnasında, tanrıya dilekleri iletmedeki kabiliyetine veya doğüstü güçlerinin varlığına işaret ettiğini düşündürmektedir.

			
Env. numarası: AD-I.2.3	Env. numarası: AD-I.2.4	Env. numarası: AD-I.10.1	Env. numarası: AD-I.15.1
			
Env. numarası: AD-I.23.6	Env. numarası: AD-I.27.27	Env. numarası: AD-I.27.32	Env. numarası: AD-I.27.69

			
Env. numarası: AD-I.42.4	Env. numarası: AD-I.42.9	Env. numarası: AD-I.42.10	Env. numarası: AD-I.42.11
			
Env. numarası: AD-II.17.7	Env. numarası: AD-II.29.1	Env. numarası: AD-II.29.2	Env. numarası: AD-II.29.4
			
Env. numarası: AD-II.29.9	Env. numarası: AD-II.29.22	Env. numarası: AD-II.31.5	Env. numarası: AD-II.35.25
			
Env. numarası: AD-II.41.2	Env. numarası: AD-III.5.1	Env. numarası: AD-III.6.13	

Tablo 10: Kam/şamanlar

Petroglif alanlarında birçok örneği bulunan³¹⁰ bu tasvirlerin Neolitik çağa tarihlendirilen örnekleri Altaylar Karakol'da tespit edilmiştir³¹¹. Altaylar Bar-Burgazy

³¹⁰ Kamların petroglifler içerisinde görülen karşılaştırmalı örnekleri için Bkz. M. Hoppál, *age.*, 2015.

³¹¹ Z. Samashev, agm., 2001, p. 161, Fig. 11.1, 3, 4; Andrzej Rozwadowski, "Did shamans always play the drum? Tracking down prehistoric shamanism in Central Asia", *Documenta Praehistorica*, XXXIX, 2012, pp. 277-286 (281), Fig. 2.

İ³¹², Altaylar Biçiktu-boom³¹³, Altaylar Kalbaktas³¹⁴, Buryatya Ukır Dağı³¹⁵, Dağıstan³¹⁶, Ermenistan Gegema dağları³¹⁷, Hakasya Boyar³¹⁸, Karakol vadisi Torgun³¹⁹, Kazakistan Bayan Zhurek³²⁰, Sinya nehri kenarı Sinsk Köyü³²¹, Sibirya Tom Nehri³²², Sibirya Lena Nehri³²³, Sibirya Krasnoyarsk Ilinskaya³²⁴, Hakasya³²⁵, Tuva Mugur Sargol³²⁶, Yakutistan(Yakutya) Elanka³²⁷, Tuva³²⁸ gibi kaya resim alanlarında benzer örnekleri kıyafetli veya elinde davuluyla birlikte tasvir edilmiş halde görülebilmektedir.

Anadolu içerisinde elinde kam davulu tutan örneklerini Kütahya Çavdarhisar Aizanoi Zeus Tapınağı Taş blok yüzeylerinde görülmektedir³²⁹. Aynı bölge içerisinde bulunan Kütahya Altıntaş Yapılcan Köyü Hıdırlık Türbesi'nde kam olarak betimlenmiş insan figürleri kıyafetleriyle ve yırtıcı kuş gagası biçimli şekliyle kayık içerisinde verilmiş olarak tasvir edilmiştir. Batman Deraser Kaya resimleri içerisinde elinde kam davulu tuttuğu aşikâr olan bir figür de bulunmaktadır³³⁰.

³¹² И. Л. Кызласов, “К Уяснению Исходных Позиций Изучения И Сбережения Писаниц”, *Человек, адаптация, культура-Российская Академия Наук Ордена Трудового Красного Знамени Институт Археологии*, Москва 2008, s. 451-463(458), Fig. 10.

³¹³ Andrzej Rozwadowski, “Historic and Proto-Historic Shamanic Rock Art in Siberia: a View from Altai”, *Quaderns de Prehistòria I Arqueologia de Castelló*, 33, 2015, pp. 195-204(197), Fig. 3.

³¹⁴ В. Д. Кубарев, *age.*, 2011, s. 166, 192, Çiz. 150, 226.

³¹⁵ Andrzej Rozwadowski, “In Search of Shamanic Themes in Eastern Siberian Rock Art (Sakha/Yakutia Republic)”, *SHAMAN Journal of the International Society for Academic Research on Shamanism*, 22, 2014, pp. 75-96(78), Fig. 1.b.

³¹⁶ В. М. Котович, *age.*, 1976, s. 75, Res. 36, 37.

³¹⁷ Vahan Vahanyan, “Comparative Analysis of the Armenia and World Rock Art”, *XXIII VALCAMONICA SYMPOSIUM 2009 Capo di Ponte (Bs) Italy 28th October - 2nd November 2009 Making History of Prehistory the Role of Rock Art*, pp. 363-368(368), Tablo 2, Fig. 1.2.

³¹⁸ И. Д. Русакова, “Петроглифы Западной Части Боярского Хребта В Хакасии”, *Научное Обозрение Саяно-Алтая*, 1/5, 2013, s. 120-124(123), Fig. 6.5.

³¹⁹ A. Rozwadowski, *agm.*, 2015, p. 199, Fig. 9, 10.

³²⁰ Kenneth Lymer, “An Introduction to the Rock Art of Kazakhstan”, *The DSCA Journal Danish Society for Central Asia's Electronic Yearbook*, 2008, pp. 46-55(49, 50), Fig. 4, 5; Kenneth Lymer, “Shimmering visions-Shamanistic Rock Art Images from the Republic of Kazakhstan”, *Expedition-Shamanism Special Issue*, 46/1, 2004, pp. 16-23(19, 20), Fig. 4, 5.

³²¹ A. Rozwadowski, *agm.*, 2014, p. 80, Fig. 3, 4.

³²² M. Hoppál, *age.*, 2015, s. 55, Çiz. II.2.1.

³²³ Mihály Hoppál, *Avrasya'da Şamanlar*, Çev. Bülent Bayram – H. Şevket Çağatay Çapraz, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2014, s. 71, Res. 100.

³²⁴ A. Rozwadowski, *agm.*, 2009, p. 318, Fig. 1.

³²⁵ M. Hoppál, *age.*, 2015, s. 58, Çiz. II.2.5.

³²⁶ M. Hoppál, *age.*, 2015, s. 59, Çiz. II.3.4(s. 65).

³²⁷ M. Hoppál, *age.*, 2014, s. 70, Res. 98; A. Rozwadowski, *agm.*, 2014, p. 78, Fig. 1.d.

³²⁸ М. Е. Килуновская, “Petroglyphs Of Tuva”, *Орос, Монгол, Хятадын Хил Залгаа Бүс Нутгийн Эртний Нийгмүүдийн Соёлын Хувьсал Ба Харилцан Нөлөөлөл: Төв Ази Ба Умард Хятадын Хадны Зураг Эрдэм Шинжилгээний Хурлын Эмхэтгэл*, Редактор: Ц.Төрбат, Н.Батболд, Шуа-Ийн Түүх Археологийн Хүрээлэн, Улаанбаатар 2017, pp. 23-38(38), Fig. 13.11.

³²⁹ M. Beyazit, *age.*, 2018, s. 363.

³³⁰ Yayında bahsi geçen figürün tanımıyla ilgili herhangi bir bilgi göremedik. Bkz. E. Soydan, F. Korkmaz, *agm.*, 2013, s. 685, Res 13.

Kamizm tüm dünya topluluklarında görülebilen ve aynı zamanda kaya resimlerine de yansıyan anlatımlara sahip belki de en önemli kültürel miraslardan birisidir. Bu mirasın bir parçası da Türk toplulukları tarafından yaşadıkları noktalarda birer mühür-iz olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu izler içerisinde rastlanan kam figürleri de Türkler arasında çok kıymetli bir yere sahiptir. Kamların, hastalıkları iyileştirmek, ölen kişilerin ruhunu öteki dünyaya götürmek, kısırlığı tedavi etmek, avın bollaşmasını sağlamak, gelecekteki olaylardan haber vermek, evleri kötü ruhlardan arındırmak, kurban törenlerini yönetmek, mevsimsel tekrarı olan törenleri icra etmek, hayvanlara musallat olan ruhları kovmak, kayıp şeylerden haber vermek vs. çoğaltılabilecek görevleri bulunduğu belirtilmektedir³³¹. Bu sebeple petrogliflerde canlandırılan sahne ve konuların, yukarıda saydığımız görevlerle de paralellik göstermesi dikkat çekicidir.

Tespit ettiğimiz örneklerdeki hayvan uzuvlarına sahip bu betimlemelerin, don değiştiren kamlar olarak yorumlanması yanlış olmayacaktır. Kıyafetlerinin belirgin biçimde çizilmesi, ellerinde şekil olarak kam davuluna benzeyen formların bulunması bu yorumu kuvvetlendirmektedir. Kamların yer altına veya gökyüzüne doğru gerçekleştirdiği seyahatleri esnasında çeşitli hayvanların formuna girerek mesafeleri daha hızlı kat ettiği veya onların güçlerinden yararlanarak kötü ruhlarla mücadele ettiği bilinmektedir³³². Özellikle AD-I.42.9 ve AD-I.42.10 envanter numaralı örnekte görülen avcı kuş gagası, kamların koruyucu ruhu olarak bilinen kartalı da çağrıştırmaktadır. Kam olarak isimlendirdiğimiz bu tasvirlerin yakınında çizilmiş başları boynuzlu ve ok adam olarak tanımladığımız figürler benzer örnekler içerisinde de koruyucu ruhları temsilen çizilmiş figürlerle de benzerlik göstermektedir³³³. Bu nedenle tanımladığımız tasvirlerin kam olması ve koruyucu ruhlarla birlikte bir tören içerisinde oldukları öne sürülebilir.

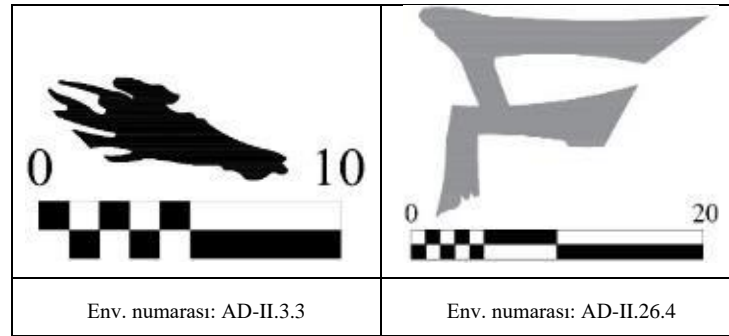
3.1.1.5. El ve ayak tasvirleri

Karşılaştığımız figürler içerisinde el, ayak gibi insan uzun veya organlarına ait çizimler tespit edilmiştir. Betimlemelerin tamamı II numaralı alanda bulunmaktadır. AD-II.3.3 envanter numaralı örnek el, AD-II.26.4 envanter numaralı örnek ise ayak olarak isimlendirilmiştir. El tasviri nokta vuruş teknikli ve tek el olarak yapılmıştır.

³³¹ Fuzuli Bayat, *Ana Hatlarıyla Türk Şamanlığı*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2015, s. 22-23.

³³² Mehmet Alparslan Küçük, "Orta Asya'dan Anadolu'ya Türk Geleneğinde 'Don Değiştirme'", *Bilig-Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 94, 2020, s. 97-122(100).

³³³ M. Hoppál, *age.*, 2014, s. 63-72, Res. 89, 97, 98, 100.

Tablo 11: El ve Ayak tasvirleri

Petroglif örnekleri içerisinde bu şekildeki uzun tasvirlerine Altaylar Kalbaktaş³³⁴, İran Karaftou Kaya Sığnağı³³⁵, İran Zendan-e-Soleiman Pasargadae³³⁶, Kazakistan Mankystau³³⁷, Kazakistan SImkhlmgat³³⁸, Kırgızistan Sulaiman-Too³³⁹, Tacikistan Vybist Dara³⁴⁰ gibi birçok merkezde görülmektedir. Bu uzuvların çoğunluğu el tasviridir.

Anadolu içerisinde el tasvirleri Hakkâri Gevaruk Yaylası³⁴¹, Kütahya Altıntaş Yapılcan Köyü Hıdırlık Türbesi³⁴², Eskişehir Sivrihisar Mülk Köyü Doğan Arslan Mescidi³⁴³ gibi noktalarda da tespit edilmiştir.

El tasvirleri özellikle boyar madde kullanılarak Paleolitik dönemlerde sıkça kullanılmıştır. Petroglifler içerisinde bunun örnekleri bulunsa da boyar madde kullanılarak yapılan el tasvirlerine göre daha seyrek olduğu söylenebilir. Boyar madde kullanılarak yapılmış olan el tasvirlerinin genellikle topluluk içerisinde ben buradayım deme, imza niteliğinde veya ayna nöron etkisi denilen bir bilinç durumuyla ilgili olduğu öne sürülmektedir³⁴⁴. Petroglif örneklerindeki insan figürlerinin büyükçe verilen ellerinin ise tapınmayla ilgili bir hareket olduğu belirtilmektedir³⁴⁵. Ancak karşılaştığımız el tasviri uzuv şeklinde tek başına yapılmıştır. Bunu bir imza ve ben de buradayım anlamında yapılmış olduğunu öne sürebiliriz.

³³⁴ B. Д. Кубарев, *age.*, 2011, s. 154, 287, Çiz. 119, 491.

³³⁵ Jamal Lahafian, “Rock Art in Kurdistan Iran”, *Arts*, 2, 2013, pp. 328-349, Fig. 17, 19.

³³⁶ E. Karimi, A. Taghva, F. Z. Kurdshuli, *agm.*, 2016, p. 67, Fig. 2.

³³⁷ Z. Samashev, *agm.*, 2001, p. 208, Fig. 73.

³³⁸ Z. Samashev, *agm.*, 2001, p. 208, Fig. 74.

³³⁹ K. Tashbayeva, *agm.*, 2001, s. 64, Fig. 98.

³⁴⁰ V. Ranov, *agm.*, 2001, p.147, Fig. 21.

³⁴¹ M. Uyanık, *age.*, 1974, s. 38, Fig. 13.

³⁴² Başaran Doğu Gital, “Yapılcan Köyü Hıdırlık Türbesindeki El Tasvirleri”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 5, Sayı: 63, 2017, s. 615-634.

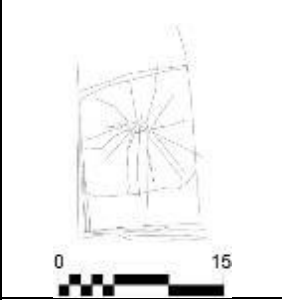

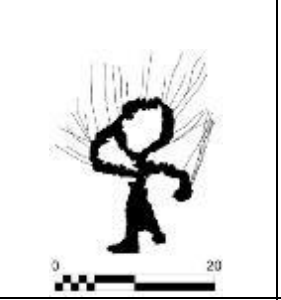

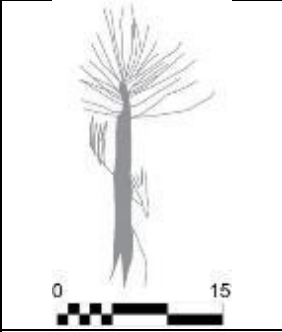
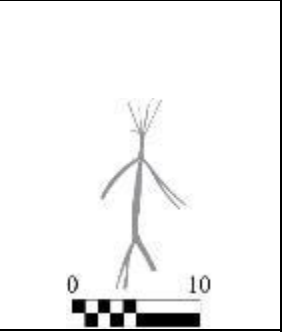
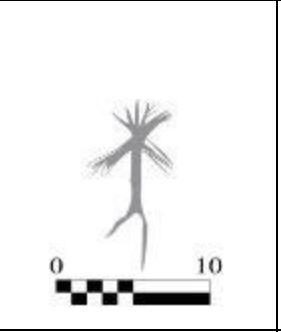

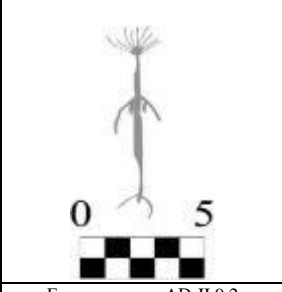
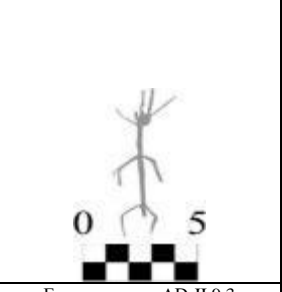
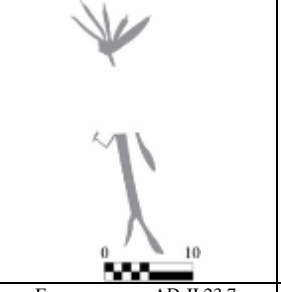
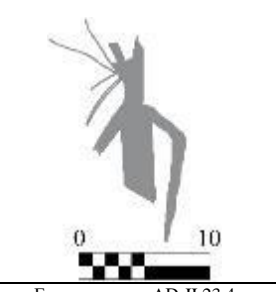
³⁴³ B. D. Gital, *agm.*, 2017, s. 631.

³⁴⁴ Patricia Dobrez, “The Case for Hand Stencils and Prints as Proprio-Performative”, *Arts*, 2, 2013, pp. 273-327. <http://www.mdpi.com/2076-0752/2/4/273> (01.08.2020).

³⁴⁵ M. Hoppál, *age.*, 2014, s. 68, 69.

3.1.1.6. Güneş başlı (başından ışın görünümünde çizgiler/çentikler çıkan) insan tasvirleri

Tespit ettiğimiz figürler içerisinde başından çizgiler saçılan veya çıkan ışın demeti görünümüne sahip figürler bulunmaktadır. I. alanda beş, II. alanda yirmi dört, III. alanda iki insan figürü bu bağlamda değerlendirilmiştir. AD-I.11.2, AD-I.11.4, AD-I.11.5, AD-I.24.5, AD-II.34.20 envanter numaralı örneklerde başlardan çıkan çizgiler yukarıya doğru neredeyse figürün gövdesi boyu uzunluğunda devam etmektedir. AD-I.11.5 numaralı örnek elinde halka biçimli nesne tutarken, AD-II.24.5 numaralı örnekteyse elinden ışınlar saçılmaktadır. AD-I.9.12 numaralı tasvir dörtgen bir mekân içerisinde belirtilmiştir. AD-III.3.11, AD-III.3.12 numaralı tasvirlerin ise kollarıyla farklı hareketler yaptığı görülmektedir. AD-I.24.5 ve AD-II.41.5 numaralı örnekler arasındaki tüm figürler ok-adam şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

			
Env. numarası: AD-I.9.12	Env. numarası: AD-I.11.2	Env. numarası: AD-I.11.4	Env. numarası: AD-I.11.5
			
Env. numarası: AD-I.24.5	Env. numarası: AD-II.3.1	Env. numarası: AD-II.3.2	Env. numarası: AD-II.9.1
			
Env. numarası: AD-II.9.2	Env. numarası: AD-II.9.3	Env. numarası: AD-II.23.7	Env. numarası: AD-II.23.4

			
Env. numarası: AD-II.24.5	Env. numarası: AD-II.25.1	Env. numarası: AD-II.26.1	Env. numarası: AD-II.26.8
			
Env. numarası: AD-II.27.7	Env. numarası: AD-II.33.6	Env. numarası: AD-II.34.3	Env. numarası: AD-II.34.10
			
Env. numarası: AD-II.34.14	Env. numarası: AD-II.34.15	Env. numarası: AD-II.34.17	Env. numarası: AD-II.34.20
			
Env. numarası: AD-II.35.3	Env. numarası: AD-II.35.11	Env. numarası: AD-II.40.6	Env. numarası: AD-II.38.3
			
Env. numarası: AD-II.41.5	Env. numarası: AD-III.3.11	Env. numarası: AD-III.3.12	

Tablo 12: Güneş başlı (başından ışın görünümünde çizgiler/çentikler çıkan) insan tasvirleri

Petroglifler içerisinde Altaylar Tsagaan Salaa³⁴⁶, Altaylar Şiveet Hayrhan Khar-Salaa³⁴⁷, Ermenistan³⁴⁸, Kazakistan Tamgalısay³⁴⁹, Kazakistan Baikonur ve Saryarka³⁵⁰, Kazakistan Yeshkiolmes³⁵¹, Kırgızistan Saymalıtaş³⁵² merkezlerinde rastlanmaktadır.

Anadolu içerisinde şu ana kadar tespit edilmiş petroglif alanlarında benzer örneği görülmemektedir. Sanırız bunun sebebi kırsalda yeterince yüzey araştırmasının yapılmamasıdır. Bunun yanı sıra Kütahya Altıntaş Yapılcan Köyü Hıdırlık Türbesindeki bazı figürlerin güneş başlı adam olarak tanımlandığı da görülmektedir³⁵³.

Bunlar literatürde güneş başlı/güneş maskeli adamlar veya güneş başlı ilahlar olarak geçmektedir³⁵⁴. Kanımızca bu çizgiler, tasvir edilen insanın -eğer insansa- toplum içerisindeki konumunun önemini vurgulamak için yapılmış olabilir. Başka bir yorumla tasvir edilen bu betimlemeler tören/ritüel sırasında farklı dünyalara yolculuk eden kamları, kamların yardımcı ruhlarını belirtmek için tasavvur edildiğini öne sürebiliriz. Ancak özellikle AD-I.11.2, AD-I.11.4, AD-I.11.5, AD-II.9.2, AD-II.9.3, AD-II.34.20, envanter numaralı örneklerin Orta Asya’da yer alan birçok alandaki güneş başlı olarak tanımlanan figürlerle benzerlik göstermesi³⁵⁵ ve belirli bir temayı çağrıştırmaları nedeniyle tanrıları³⁵⁶ veya ata ruhları temsilen çizilmiş olduklarını düşünüyoruz. Bu biçimde verilmiş bazı örnekler yapılan kurgan kazıları sonucunda defnedilen bedenlerin etrafını çevreleyen taş plakaların yüzeyine boyar madde kullanılarak yapılmış şekilde de ele

³⁴⁶ В. Д. Кубарев, Д. Цэвээндорж, Э. Якобсон, *age.*, 2005, s. 163, Çiz. 68.

³⁴⁷ В. Д. Кубарев, *Петроглифы Шивеев-Хайрхана (Монгольский Алтай) (V. D. Kubarev The Petroglyphs Shiveet-Khairkhan (On the Mongolian Altai))*, Издательство Института археологии и этнографии СО РАН, Новосибирск 2009b, s. 162, Çiz. 443.

³⁴⁸ К. S. Tokhatyan, *agm.*, 2015.

³⁴⁹ S. Somuncuoğlu, *age.*, 2008, s. 316, 317, 319.

³⁵⁰ Z. Samashev, *agm.*, 2001, p. 158, Fig. 7.

³⁵¹ Z. Samashev, *agm.*, 2001, p. 158, Fig. 7.

³⁵² S. Somuncuoğlu, *age.*, 2008, s. 362, 363.

³⁵³ В. Д. Гитал, *agt.*, 2015, s. 321-322.

³⁵⁴ Güneş başlı olarak tanımlayan kaynaklar için Вкз. М. А. Дэвлет, “О Солярных Знаках, “Солнцегоих” И “Солнцеголовых” В Наскальном Искусстве”, *Наскальное Искусство Азии*, Выпуск 2, Кемерово 1997, s. 11-17(16), Res. 3; Z. Samashev, *agm.*, 2001, Fig. 74; Е. А. Миклашевич, “К Изучению Техники Нанесения Изображений Томской Писаницы”, *Историко-Культурное Наследие Кузбасса Актуальные Проблемы Изучения И Охраны Памятников Археологии Сборник Научных Статей*, Выпуск III, Кемерово 2011, s. 132-155; А.Е. Рогожинский, “Наскальные Изображения «Солнцеголовых» Из Тамгалы В Контексте Изобразительных Традиций Бронзового Века Казахстана И Средней Азии”, *Материалы И Исследования По Археологии Кыргызстана*, Национальная Академия Наук Кыргызской Республики Институт Истории И Культурного Наследия(А. Е. Rogozhinskiy, “Sun-Head” Representations from Tamgaly within The Rock Art Traditions of Kazakhstan and Middle Asia”), Бишкек 2009, s. 53-65; Mihály Hoppál, *Shamans and Symbols Prehistory of Semiotics in Rock Art*, International Society for Shamanistic Research, Budapest 2013.

³⁵⁵ А. Е. Рогожинский, *agm.*, 2009, s. 56, 57, Res. II, III.

³⁵⁶ М. Hoppál, *age.*, 2013, s. 25, 26.

geçirilmiştir³⁵⁷. M. Ö. üçüncü bin yıla tarihlendirilen bu çizimlerin kam olabileceği üzerine yorumlarda yapılmaktadır. Bu nedenle benzer örneklerin böylesine erken devirlerden itibaren kamızın varlığına işaret etmesi ve karşılaştığımız tasvirlerin de kamları veya tanrıları anlattığı tezini destekler görünmektedir. Benzer başlıklı figürler Okunyeve kültürü kapsamındaki dikilitaşlar yüzeyinde de vardır³⁵⁸. Yine bu figürlerin de kam ve kamızla bağlantılı olması gerektiği benzer anlamlarla yorumlandığı bilinmektedir³⁵⁹.

3.1.1.7. Ne yaptığı tam olarak anlaşılamayan insan tasvirleri

Petroglifler içerisinde herhangi bir nesne taşımayan ve gövdelerinin verilmiş şekliyle ne yaptıklarını tam olarak anlayamadığımız figürlerle karşılaşmıştır. I numaralı alanda on sekiz, II numaralı alanda on iki, III numaralı alanda dört toplam otuz dört tasvir bu kapsamda değerlendirilmiştir. Figürlerin çoğu ayakta durur biçimde verilmiştir. AD-I.9.10, AD-I.27.4, AD-I.27.37 ve AD-I.34.1 Envanter numaralı örneklerde tasvir durağan bir biçimde öne doğru sunum yapar gibi görüntü vermektedir. AD-I.18.2 Envanter numaralı örnek ise yatay olarak bir şeyin üzerinde yatarmış şekilde ölü veya hasta olan birisini temsilen çizildiği düşünürecektir. AD-I.20.4 Envanter numaralı örneğin çizgisel bir üslupla betimlenerek elleri ve ayakları oldukça büyük verilmiştir. AD-I.9.15, AD-I.39.7, AD-I.39.9, AD-I.39.12, AD-I.39.19 Envanter numaralı örneklerde figürlerin kolları tespit edilememiştir. AD-I.20.4 ve AD-I.27.4 numaralı örneklerin kolları birbirine bağlanmış biçimde verildiği dikkat çekmektedir. Bu tarz figürler Hz. Süleyman ve Saba Kraliçesi Belkis'in tasvir edildiği minyatürlerde tebası arasında bulunan cinleri betimlerken kullanılan gövde şekillerini anımsatmaktadır³⁶⁰.

Benzer örneklerini birçok alanda gördüğümüz bu figürlerin çoğu bir sahne içerisinde tasvir edilmiştir. Altaylar Kalbaktaş³⁶¹, Altaylar Tsagaan Salaa³⁶², Kazakistan

³⁵⁷ В. Д. Кубарев, *Древние Росписи Каракола*, Академия Наук СССР Сибирское Отделение Институт Истории Филологии, Новосибирск 1988, s. 28, 29, Res. 12, 13; В. Д. Кубарев, *Памятники Каракольской Культуры Алтая (V. D. Kubarev Antiquities Of Karakol Culture Altai)*, Российская Академия Наук Сибирское Отделение Институт Археологии И Этнографии, Новосибирск 2009.

³⁵⁸ Bkz. Yury N. Esin, "Stone Stele Bearing a "Sun-Headed" Deity on the Tuim River, Khakassia", *Archaeology Ethnology & Anthropology of Eurasia*, 37/3, 2009, s. 85-94.

³⁵⁹ Semih Güneri, *Türk-Altay Kuramı Arkeolojik Belgeler Işığında Kuzey Asya'da Türklerin Erken Kültür Tarihi*, Kaynak Yayınları, Ankara 2018a, s. 554-560.

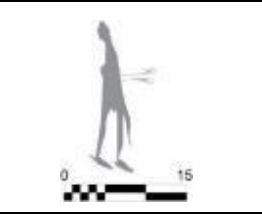
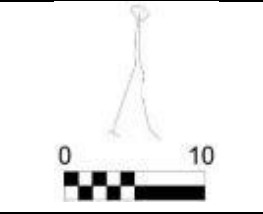
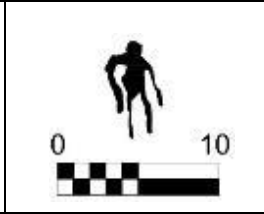
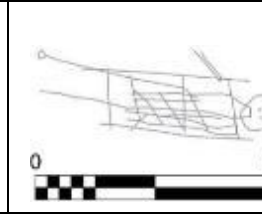
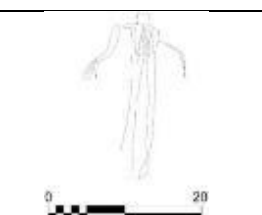
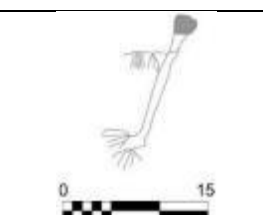
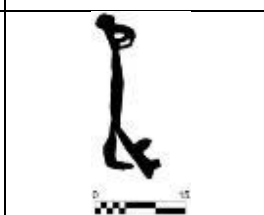
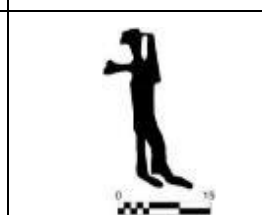
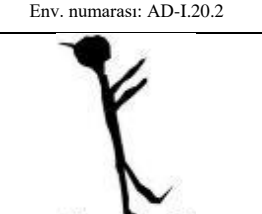
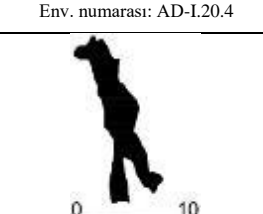
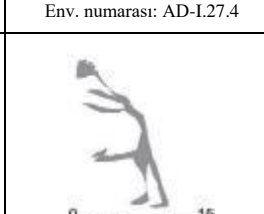
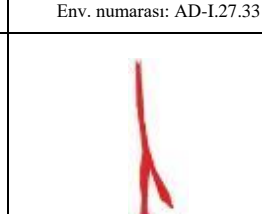
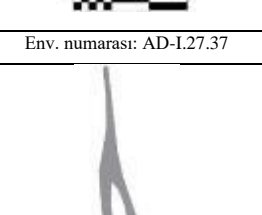
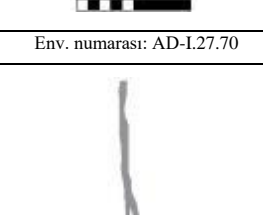
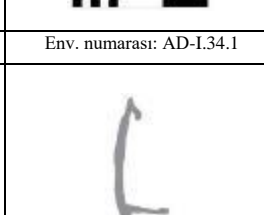
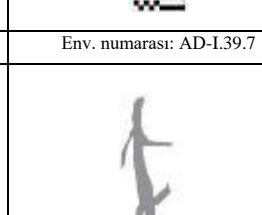
³⁶⁰ Metin And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitolojyası*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2015, s. 292, 293.

³⁶¹ В. Д. Кубарев, *age.*, 2011, s. 236, 273, Çiz. 338, 451.

³⁶² В. Д. Кубарев, Д. Цэвээндорж, Э. Якобсон, *age.*, 2005, s. 144, Çiz. 1.

Eşkiölmes³⁶³, Kazakistan Bayan Jürek Dağları³⁶⁴, Şu-İle Dağı Kuljabası³⁶⁵, Kazakistan Tamgalısay³⁶⁶, Kazakistan Terekti Vadisi Hantau Dağı Güneybatı Balkaş bölgesi³⁶⁷, Kırgızistan Talas Çiğimtaş³⁶⁸, Moğolistan Gobi Çölü³⁶⁹ gibi merkezlerde benzer tasvirler vardır.

Anadolu içerisindeki alanlarda bu biçimdeki tasvirlerle de karşılaşılmaktadır. Hakkâri Gevaruk Yaylası³⁷⁰'ndaki figür bir şey sunar şekilde sağa dönmüş gibi görünmektedir. Bu örnek dışında şu ana kadar incelediğimiz kaynaklar içerisinde başka bir örneği tespit edilememiştir.

			
Env. numarası: AD-I.9.10	Env. numarası: AD-I.9.15	Env. numarası: AD-I.15.2	Env. numarası: AD-I.18.2
			
Env. numarası: AD-I.20.2	Env. numarası: AD-I.20.4	Env. numarası: AD-I.27.4	Env. numarası: AD-I.27.33
			
Env. numarası: AD-I.27.37	Env. numarası: AD-I.27.70	Env. numarası: AD-I.34.1	Env. numarası: AD-I.39.7
			
Env. numarası: AD-I.39.9	Env. numarası: AD-I.39.12	Env. numarası: AD-I.39.19	Env. numarası: AD-I.39.25

³⁶³ S. İbekeyeva, *agt.*, 2015, s. 146.

³⁶⁴ S. İbekeyeva, *agt.*, 2015, s. 160.

³⁶⁵ Bahsi geçen kaynakta figürlerin dans ettiği belirtilmiştir. Bizce birbirine bir şey verir sunar biçimde tasvir edilmiş de olabilirler. Bkz. S. İbekeyeva, *agt.*, 2015, s. 214

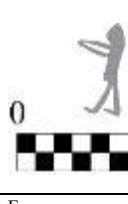

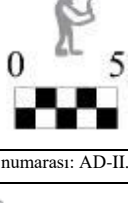
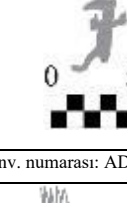
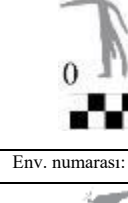
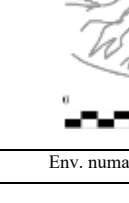

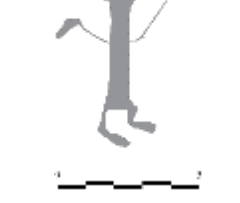
³⁶⁶ S. Somuncuoğlu, *age.*, 2008, s. 330.

³⁶⁷ S. İbekeyeva, *agt.*, 2015, s. 240.

³⁶⁸ S. Somuncuoğlu, *age.*, 2008, s. 380.

³⁶⁹ S. Somuncuoğlu, *age.*, 2008, s. 102.

³⁷⁰ M. Uyanık, *age.*, 1974, s. 69, Fig. 32-8.

			
Env. numarası: AD-I.41.3	Env. numarası: AD-I.41.11	Env. numarası: AD-II.14.1	Env. numarası: AD-II.18.3
			
Env. numarası: AD-II.35.12	Env. numarası: AD-II.35.19	Env. numarası: AD-II.35.23	Env. numarası: AD-II.35.24
			
Env. numarası: AD-II.35.26	Env. numarası: AD-II.35.27	Env. numarası: AD-II.39.6	Env. numarası: AD-III.5.2
			
Env. numarası: AD-III.6.5	Env. numarası: AD-III.7.5	Env. numarası: AD-III.7.18	

Tablo 13: Ne yaptığı tam olarak anlaşılamayan insan tasvirleri

3.1.2. Süvariler

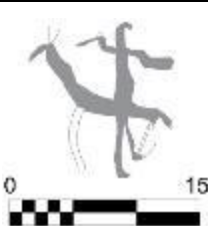

Pano yüzeylelerinde en çok karşılaştığımız betimlemelerden birisi de süvarilerdir. Bu tasvirler I numaralı alanda doksan üç, II numaralı alanda otuz altı, III numaralı alanda on dört olarak tespit edilmiştir. Toplam yüz kırk üç olarak belirlenen bu sayıya dahil olan betimlemeler, ellerinde taşıdıkları nesnelere, duruşlarına ve yaptıkları hareketlere göre çeşitli alt başlıklar halinde irdelenmişlerdir.

3.1.2.1. Silahlı süvariler

Süvarilerin ellerinde çeşitli nesnelere taşıdığını daha önce belirtmiştik. Bu nesnelere, görünüşlerinden hareketle kılıç, mızrak, ok-yay olarak tarafımızdan tanımlanmıştır. Silahları taşıyan süvariler ayrı başlıklar altında değerlendirilmiştir.

3.1.2.1.1. Kılıçlı süvariler

Dip noktasından kavrayarak tuttıkları sopa/asa benzeri özellikler taşımayan, nispeten sivri olduklarını gösteren hatları nedeniyle kılıç olduğunu düşündüğümüz silahlar taşıyan süvariler I numaralı alanda altı ve III numaralı alanda bir olmak üzere toplam yedi noktada tespit edilmiştir. AD-I.9.27 envanter numaralı örneğin elini yukarıya kaldırarak kılıcı savurduğu dikkat çeker. AD-I.23.9 envanter numaralı örnekte binici hem ayakta durmakta hem de elinde kılıç taşımaktadır. AD-I.42.3 numaralı tasvirdeki binicinin bir elinde kılıç varken diğer elinde kalkan olması muhtemel daire şeklinde nesne taşır. AD-I.23.9 envanter numaralı örnekte nokta vuruş tekniği ve kazıma tekniğinin birlikte kullanımı söz konusudur.

			
Env. numarası: AD-I.1.7	Env. numarası: AD-I.2.1	Env. numarası: AD-I.9.19	Env. numarası: AD-I.9.27
			
Env. numarası: AD-I.23.9	Env. numarası: AD-I.42.3	Env. numarası: AD-III.7.11	

Tablo 14: Kılıçlı süvariler

Elinde kılıç benzeri nesne taşıyan süvarilere Azerbaycan Gobustan³⁷¹, Hakasya Suljek³⁷², Kazakistan Tamgalı Vadisi³⁷³, Özbekistan Sarmyhsay³⁷⁴, Yunanistan Philippi³⁷⁵ gibi merkezlerde rastlanmaktadır. Kılıç taşıdığı bilinen birçok süvari figürü Türk dönemine tarihlendirilen kaya resim alanlarında görülmektedir. Ancak bu figürlerin kılıçlarını çekmediği kınında durduğu balçak, topuz, sap gibi kısımlarının verilişinden ve kınlarının duruşundan açık şekilde görülebilmektedir. Günümüz ülkemiz sınırları içerisinde Kütahya Çavdarhisar Aizanoi Antik Kenti Zeus Tapınağı taş bloklarının yüzeyine işlenmiş biçimde³⁷⁶ birçok kılıç savuran veya balçak kısmıyla birlikte kınında durur biçimde verilmiş örnekleri bulunmaktadır.

3.1.2.1.2. Mızraklı süvariler

Binicilerin ellerinde tuttuğu, kılıç gibi sap kısmı yerine orta kısmından tuttıkları uzun bir doğru şeklinde, uç kısımları sivri ve temren bölümü belirgin biçimde verilmesinden hareketle mızrak olduğunu düşündüğümüz nesne tutan süvariler bu başlıkta incelenmiştir. I numaralı alanda altı, II numaralı alanda bir olmak üzere toplam yedi tasvir tanımlanmıştır. AD-I.9.33, AD-I.23.3, AD-I.27.14, AD-I.39.22 envanter numaralı örneklerde biniciler, bir eliyle atının yularından tutarken diğerinde orta kısmından tuttuğu uzun bir mızrak taşımaktadır ve mızrağın uç kısmı da belirgindir. AD-I.39.22 envanter numaralı örnekte ucunda flama şeklinde bir form da bulunur. AD-II.35.7 numaralı örnek diğer binicilerden farklı olarak kolunu havaya kaldırmış ve mızrağı fırlatmak üzereyken betimlenmiştir³⁷⁷.

³⁷¹ I. M. Cəferzadə, *age.*, 1999, Büyükdaş Yukarı Teras daş no: 13.

³⁷² H. Kivalo, *age.*, 1931, Çiz. 72.

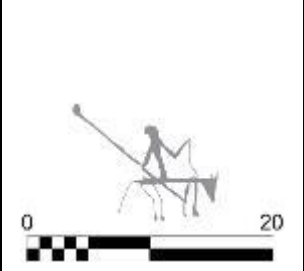
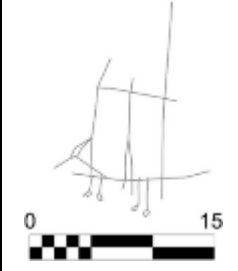
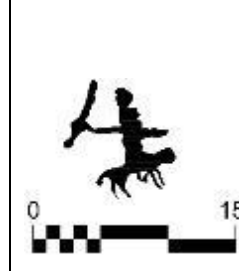
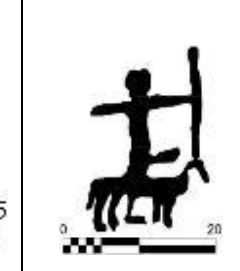

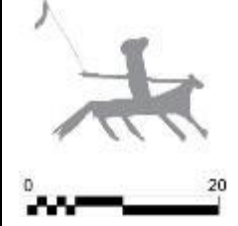
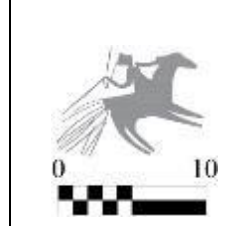
³⁷³ Kaynakta figürün elinde eğri bir biçimde geriye doğru kıvrıldığı görülen nesneyle alakalı bir yorumda bulunulmamıştır. Yüksek ihtimalle kılıçtır. Bkz. A. N. Mariyashev, *age.*, 1994, Fig. 58.

³⁷⁴ A. Rogozhinskii, V. Novozhenov, *age.*, 2018, p. 73.

³⁷⁵ Fernando Coimbra, Giorgos Iliadis, "A Possible Horse Hunting Scene in The Rock Art from Philippi (Greece)", *The Horse and The Bull in Prehistory and in History*, Genoa 2016, pp. 74-83(76), Fig. 1.

³⁷⁶ M. Beyazıt, *age.*, 2018, s. 454.

³⁷⁷ Sayı bakımından az olan bu tasvirler alt başlıklara ayrılmadan mızrak taşıyan süvariler içerisinde aynı noktada irdelenmiştir.

			
Env. numarası: AD-I.9.33	Env. numarası: AD-I.23.3	Env. numarası: AD-I.25.2	Env. numarası: AD-I.27.14
			
Env. numarası: AD-I.27.75	Env. numarası: AD-I.39.22	Env. numarası: AD-II.35.7	

Tablo 15: Mızraklı süvariler

Mızraklı süvarilerin erken devirlerden itibaren Türkistan coğrafyasında pek çok örneği de bulunmuştur. Altaylar Biçiktu-Boom³⁷⁸, Altaylar Şiveet Hayrhan Khar-Salaa³⁷⁹, Altaylar Şiveet Hayrhan³⁸⁰, Azerbaycan Gobustan³⁸¹, Azerbaycan Kіçikdaş³⁸², Hakasya Abakan Suljek³⁸³, Kazakistan Bayan Zhurek³⁸⁴, Kazakistan Eskhiolmes³⁸⁵, Kırgızistan Çiğimtaş³⁸⁶, Moğolistan Gov'-Altay Aймаğı(Bölgesi) Zostyn Khad³⁸⁷, Sibiryա Lena³⁸⁸ gibi örneklerinin artırılabilceği merkezlerde elinde mızrak taşıyan süvari figürleri görülmektedir.

Ülkemiz sınırları içerisinde Kütahya Çavdarhisar Aizanoi Antik Kenti Zeus tapınağı taş blok yüzeylerine kazınmış halde mızrak taşıyan süvarilerden tespit edilmiştir³⁸⁹. Ardahan Çıldır Başköy petroglifleri içerisinde mızrak taşıyan süvari ise dikkat çekmektedir³⁹⁰. Kars Doyumlu köyünde bulunan resimler içerisinde de yine elinde mızrak tuttuğı belirtilen bir süvari vardır³⁹¹. Ordu Mesudiye Esatlı köyünde bulunan

³⁷⁸ A. I. Martinov, *age.*, 2013, Çiz. 361, 384, 402, 518, vd.

³⁷⁹ B. Д. Кубарев, *age.*, 2009b, s. 61, 127, 133, 149, 282 Çiz. 47, 48, 299, 323, 391, 886.

³⁸⁰ B. Д. Кубарев, *age.*, 2009b, s. 61, 127, 133, 149, Çiz. 47, 48, 299, 323, 391,

³⁸¹ I. M. Cəferzadə, *age.*, 1999, Yazılıtepe daş no: 41, 136.

³⁸² C. Rüstəmov, F. Muradova, *age.*, 2008, s. 201, Tab. 67.

³⁸³ H. Kivalo, *age.*, 1931, s. 13-14, 17, Çiz. 77, 78-81, 92, 93,

³⁸⁴ К.М. Байпаков, А. Н. Марьяшев, *age.* 2008, s. 118, 120, 121, Res. 47, 53, 54

³⁸⁵ A. Rogozhinskii, V. Novozhenov, *age.*, 2018, p. 74, 75.

³⁸⁶ S. Somuncuoğlu, *age.*, 2008, s. 382, 383.

³⁸⁷ E. Jacobson-Tepfer, agm., 2012, p. 185, Fig. 11.44.

³⁸⁸ S. Somuncuoğlu, *age.*, 2008, s. 46, 49.

³⁸⁹ M. Beyazıt, *age.*, 2018, s. 454.

³⁹⁰ A. Ceylan, agm., 2015, s. 25, 26.

³⁹¹ S. Güneri, agm., 2014, s. 176, Res. 2.

resimler içerisinde av sahnesinde verilmiş mızraklı süvari bulunmaktadır³⁹². Afyon yöresinde bulunan mezar taşları yüzeyinde işlenen figürler içerisinde de mızraklı süvariler görülmektedir. Bunların bazıları flamalı bayraklı mızraklar taşımaktadır³⁹³. Yüzeyinde mızraklı süvarilerin işlendiği benzer mezar taşları Azerbaycan Gobustan bölgesinde de karşılaşılmıştır³⁹⁴.

Elinde mızrak taşıyan süvari figürleri Orta Asya coğrafyasında Türk dönemi olarak orta çağlara tarihlendirilmektedir. AD-I.39.22 envanter numaralı örnekten hareketle mızrak taşıyan süvari figürleri, özellikle kurt başlı tuğ ve flamalı örnekleriyle Göktürk devri kaya resimlerinde sıkça karşılaşılan bir temadır³⁹⁵. Bu figürlerin birçoğu savaş sahnesi içerisinde belirtilmiş, ellerinde taşıdıkları mızrakların uç kısımlarında flama, bayrak gibi formlarla birlikte tasvir edilmişlerdir³⁹⁶.

³⁹² C. Saltaoğlu, *age.*, 2018, s. 163, 449.

³⁹³ Musa Seyirci, Ahmet Topbaş, *Afyonkarahisar Yöresi Türkmen Mezar Taşları*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 1983, s. 17, 18, 21, 23, 26.

³⁹⁴ S. Somuncuoğlu, *age.*, 2008, s. 452, 453.

³⁹⁵ Göktürk devri petroglifleri için Bkz. A. N. Mariyashev, *age.*, 1994, Fig. 229; Yaşar Çoruhlu, “Göktürk Devri Kaya Resimlerine Bir Bakış”, *XIV. Türk Tarih Kongresi 09-13 Eylül 2002 Ankara*, c. III, Ankara 2005, s. 513-524; Saule İbekeyeva, “Kazakistan Göktürk Devri Kaya Resimlerindeki Süvari Bayrakları”, *1. Uluslararası Avrasya Türk Sanatları Kongresi Bildiriler 21-24 Kasım 2012*, Ed. Yaşar Çoruhlu, Hâlenur Kâtipoğlu J. Özlem Oktay, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Türk Sanatı Tarihi Uygulama ve Araştırma Merkezi, İstanbul (2014), s. 79-102; Semih Güneri, “Altay Dağları Bölgesi Kaya Resimleri: Klasik Türk Dönemi-2 Evresi Türk Tasvir Sanatına Dair Yeni Kavramlar”, *Arkeoloji ve Sanat*, 159, İstanbul 2018b, s. 149-160.

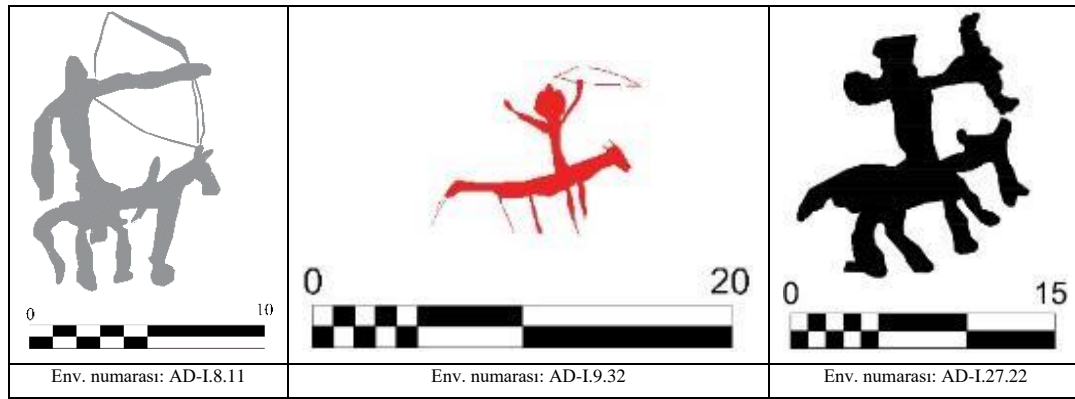
³⁹⁶ Viktor Novozhenov, *Rock Art Chronicles of Golden Steppe: Model of Communication in Antiquity and Early Middle Ages*, UNESCO Center for the Rapprochement of Cultures, Vol. 1, Almaty 2020, pp. 132, 135.

3.1.2.1.3. Okçu süvariler

Ellerinde ok-yay benzeri nesne taşıyan süvariler okçu olarak tanımlanmıştır. Tasvirler ileriye ve geriye ok atar vaziyette iki farklı şekilde karşımıza çıktığı için alt başlıklarda irdelenmiştir.

3.1.2.1.3.1. İleriye ok-atan süvariler

Tasvirlerin tamamı I numaralı alanda olup üç farklı örneği bulunmaktadır. AD-I.8.11 ve AD-I.27.22 envanter numaralı örneklerde binicinin elindeki ok-yayı ileriye doğru fırlatmaya hazır bir konumda verildiği görülür. AD-I.9.32 numaralı tasvir yayını havaya kaldırmış bir görünümündedir ve ileriye doğru hareket halinde verilmiştir. Burada atış sonrasındaki hareketi tasvir edildiği de düşünülebilir.

Tablo 16: İleriye ok-atan süvariler

Petroglifler içindeki emsalleri Altaylar Baga Oygur³⁹⁷, Biçiktu-Boom³⁹⁸, Chagan Nehri³⁹⁹, Chaganka⁴⁰⁰, Şiveet Hayrhan⁴⁰¹, Kalbaktaş⁴⁰², Khar-Salaa⁴⁰³, Khar-Chuluu⁴⁰⁴, Tsagaan Gol⁴⁰⁵, Tsagaan Salaa⁴⁰⁶, Hakasya Abakan Suljek⁴⁰⁷, Hakasya Abakan Berge

³⁹⁷ В. Д. Кубарев, Д. Цэвээндорж, Э. Якобсон, *age.*, 2005, s. 442, 483, Çiz. 1211, 1368.

³⁹⁸ A. I. Martinov, *age.*, 2013, Çiz. 149, 386, 616, vd.

³⁹⁹ Elena Miklashevich, "Rock Art Research in Siberia and Central Asia, 2000-2004", *Rock Art Studies New of The World III*, Ed. Paul Bahn, Natalie Franklin and Matthias Strecker, Oxbow Books, Oxford 2008, pp. 138-178(155), Fig. 9.20.

⁴⁰⁰ Nikita Konstantinov, Vasilii Soenov, Dimitry Cheremisin, "Battle and Hunting Scenes in Turkic Rock Art of The Early Middle Ages in Altai", *Rock Art Research*, 33/1, 2016, pp. 8-18(12), Fig. 6.

⁴⁰¹ В. Д. Кубарев, *age.*, 2009b, s. 291, Çiz. 907.

⁴⁰² N. Konstantinov, V. Soenov, D. Cheremisin, *agm.*, 2016, pp. 11, Fig. 4.

⁴⁰³ В. Д. Кубарев, *age.*, 2009b, s. 93, 96, 121, 124, 128, 129, 131, 152, 174, 175, 242, Çiz. 175, 193, 271, 279, 303, 309, 314, 316, 401, 482, 486, 487, 745.

⁴⁰⁴ В. Д. Кубарев, *age.*, 2009b, s. 318, 333, Çiz. 1028, 1090.

⁴⁰⁵ В. Д. Кубарев, *age.*, 2009b, s. 361, Çiz. 1199.

⁴⁰⁶ В. Д. Кубарев, Д. Цэвээндорж, Э. Якобсон, *age.*, 2005, s. 155, 178, 287, 290, 313, Çiz. 42, 118, 605, 619, 708.

⁴⁰⁷ H. Kivalo, *age.*, 1931, Çiz. 66, 76, 77.

Aglaktij⁴⁰⁸, Hakasya Usty-Airy⁴⁰⁹, Kazakistan Bayan Zhurek⁴¹⁰, Kazakistan Bozanbay⁴¹¹, Kazakistan Eskhiolmes⁴¹², Kazakistan Tamgalı⁴¹³, Kırgızistan Saymalıtaş⁴¹⁴, Moğolistan Gobi Altayları Biluut⁴¹⁵, Moğolistan Uvs Aymağı(Bölgesi)⁴¹⁶, Rusya Minusinsk Ulaz Dağları⁴¹⁷ gibi birçok alanda bilimsel çalışmalarla kayıt altına alınmıştır. Ülkemiz sınırları içerisinde Antalya Korkuteli⁴¹⁸, Erzincan Kemaliye Dilli Vadisi⁴¹⁹, Kütahya Çavdarhisar Aizanoi Antik Kenti Zeus Tapınağı taş blok yüzeylerinde⁴²⁰, Van Çatak Narlı⁴²¹ gibi merkezlerde örnekleri tespit edilmiştir.

⁴⁰⁸ H. Kivalo, *age.*, 1931, Çiz. 137.

⁴⁰⁹ N. Konstantinov, V. Soenov, D. Cheremisin, *agm.*, 2016, p. 17, Fig. 11.

⁴¹⁰ K.M. Байпаков, А. Н. Марьяшев, *age.*, 2008, s. 155, 169, 192, Res. 37, 58, 87, 88.

⁴¹¹ А. Х. Маргулан, *Сочинения - Петроглифы Сарыарки. Гравюры С Изображением Волчьего Топема – Каменные Изваяния Ультау*, Министерство Образования И Науки Республики Казахстан, с. 3-4, Алматы 2003, Çiz. 372, 373.

⁴¹² A. N. Mariyashev, *age.*, 1994, Fig. 236.

⁴¹³ A. N. Mariyashev, *age.*, 1994, Fig. 54, 57.

⁴¹⁴ S. Somuncuoğlu, *age.*, 2008, s. 366.

⁴¹⁵ E. Miklashevich, *agm.*, 2008, p. 159, Fig. 9.24; Figür elinde yayını açık biçimde tutmaktadır. Bkz. Richard Kortum, "Sacred Imagery and Ritual Landscape: New Discoveries at the Biluut Petroglyph Complex in the Mongolian Altai", *Time and Mind The Journal of Archaeology, Consciousness and Culture*, 7/4, 2014, pp. 329-384 (355).

⁴¹⁶ E. Jacobson-Tepfer, *agm.*, 2012, p. 188, Fig. 11.50.

⁴¹⁷ E. Miklashevich, *agm.*, 2008, p. 146, Fig. 9.9.

⁴¹⁸ C. Saltaoğlu, *agm.*, 2019, s. 6.

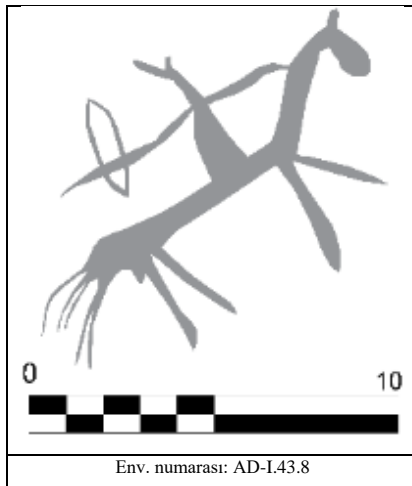
⁴¹⁹ Buradaki figürün geriye doğru ok-yay çektiği belirtilmektedir. Bkz. O. Mert, *agm.*, 2007, s. 240.

⁴²⁰ Belirttiğimiz yayında okçu süvariler hem geriye dönerek hem de önlerine dönerek atış yapmaya hazır şekilde tasvir edilmişlerdir. Bkz. M. Beyazıt, *age.*, 2018, s. 381-384.

⁴²¹ M. Uyanık, *age.*, 1974, s. 68, Fig. 37-6.

3.1.2.1.3.2. Geriye ok atan süvari

Tek örneğini gördüğümüz AD-I.43.8 envanter numaralı figür geriye dönük olarak elinde ok-yayını fırlatmaya hazır bir şekilde verilmiştir ve atı koşmaktadır. Bulduğu pano yüzeyinde diğer süvarilerle birlikte bir savaş sahnesini canlandırmaktadır ve kaçan grubun içerisinde yer alır.

Tablo 17: Geriye ok atan süvari

Orta Asya coğrafyasında Hakasya Suljek⁴²², Kazakistan Eşkiölmes⁴²³, Kazakistan Zheltau⁴²⁴, Tacikistan⁴²⁵ gibi merkezlerde geriye doğru ok atan süvariler tespit edilmiştir. Anadolu içerisindeyse Erzincan Kemaliye Dilli Vadisi'nde örneğine rastlanmıştır⁴²⁶. Kütahya Aizanoi Antik Kenti Zeus Tapınağı blok taş yüzeylerindeki süvariler içerisinde geriye doğru atış yapan birçok örneği de bulunmaktadır⁴²⁷. Son çalışmalar kapsamında Antalya Korkuteli'ndeki süvari figürleri içerisinde geriye doğru ok atan örnekler olduğu belirtilmiştir⁴²⁸.

Türk süvarilerinin çok iyi binici oldukları ve savaş alanında her yöne ok atabilme kabiliyetleri yine dönemin tarihi kaynaklarında anlatılmaktadır⁴²⁹. “Okunu yönelttiği kişinin vay haline! Çünkü okları ölüm getirir”, “İnanılmayacak kadar uzak mesafelere

⁴²² H. Kivalo, *age.*, 1931, Çiz. 77.

⁴²³ S. İbekeyeva, *agt.*, 2015, s. 142.

⁴²⁴ Viktor A. Novozhenov, “Petroglyphs of Saryarka and Betpakdala”, *Rock Art Chronicles of Golden Steppe from Karatau to Altai*, Ed. E. Jacobson-Tepfer, V. A. Novozhenov, Vol. 2, Almatı 2020, s. 13-35. Resim için bkz. aynı yayının s. 655, 656.

⁴²⁵ V. Ranov, *agm.*, 2001, p. 142, Fig 16.

⁴²⁶ O. Mert, *agm.*, 2007, s. 242.

⁴²⁷ M. Beyazıt, *age.*, 2018, s. 382-384.

⁴²⁸ C. Saltaoğlu, *agm.*, 2019, s. 6.

⁴²⁹ Emel Esin, “Türk Sanatında At”, *Türk Kültüründe At ve Çağdaş Atıcılık*, İstanbul 1995, s. 54-90(54). Konuyla ilgili detaylı çalışma için bkz. Yaşar Çoruhlu, ““Türk Atışı” – Türk Sanatı’nda “Geriye Dönerek Ok Atma” Teması”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, c. 113, S. 222, Mayıs – Haziran 2016, s. 9-36.

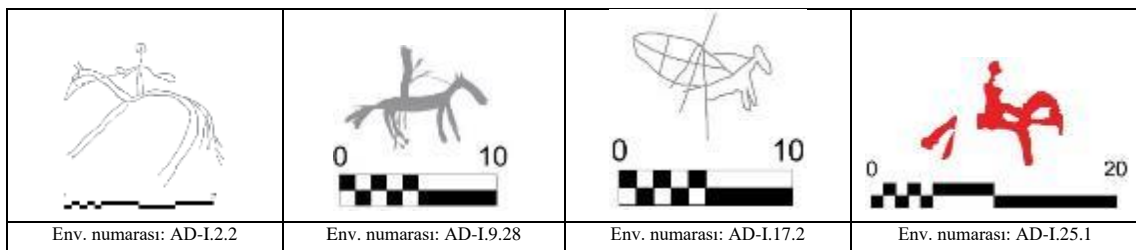
sert ve ölümcül oklar atarlar, bu ustalıkta kimse onlarla yarışamaz.” şeklindeki tarihi kaynakların verdiği ifadeler, Türklerin çok etkili ve usta süvariler olduğunu ortaya koymaktadır⁴³⁰. Özellikle Hun döneminden itibaren daha çocuk yaşta koyun sırtına binerek biniciliğe aşına hale gelmekte, biraz büyüdükten sonra da tavşan, tilki, kuş vb. hayvanlara ok atmak suretiyle süvarilerin becerilerini geliştirdikleri belirtilmektedir⁴³¹. Türk topluluklarında, yay gerebilen/çekebilen kişiler asker olarak görülmüş, güçlü ve zırhlı süvariler olarak nitelendirilmişlerdir⁴³². Varahşa sarayının duvarlarını süsleyen resimler içerisinde geriye doğru ok atan süvari figürü görülmektedir. At üzerinde geriye doğru yapılan ok atışının Kaşgarlı Mahmud tarafından Türk atışı olarak adlandırıldığı da söylenmektedir⁴³³.

3.1.2.2. Silahsız süvariler

Ellerinde herhangi bir silah veya nesne taşımayan ancak gövde özellikleri ve duruş şekillerinden hareketle süvarilerin çeşitli benzerlikler gösterdiği belirlenmiştir. Ayrı başlıklar halinde irdelenen bu örneklerle birlikte ne yaptığı tam olarak anlaşılamayan süvariler olduğu gözlenmiştir.

3.1.2.2.1. Atının yularını tutan süvariler

Bazı süvarilerin atının yularını tutarken betimlendikleri tespit edilmiştir. I numaralı alanda on üç, II numaralı alanda üç, III numaralı alanda üç noktada tasvirler bulunmaktadır. AD-I.2.2, AD-I.9.28, AD-I.29.3, AD-I.42.14, AD-II.17.9, AD-III.2.3, AD-III.7.13 Envanter numaralı binicilerin atının yularını tek elle tutmaktadır. AD-I.33.4, AD-I.34.9, AD-III.2.1 Envanter numaralı tasvirlerdeyse binicilerin atın kontrolünü sağlamaya çalıştıkları belirtilmiştir.

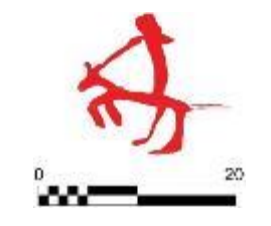
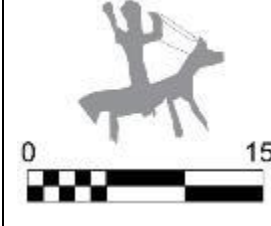
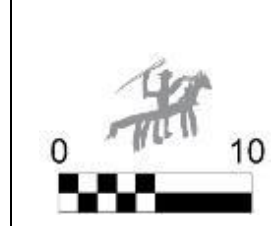

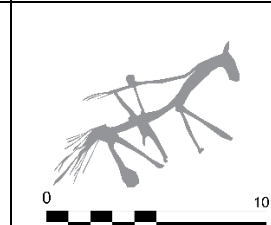
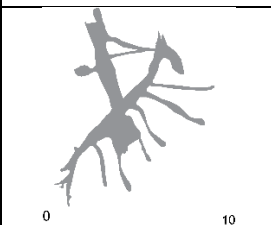
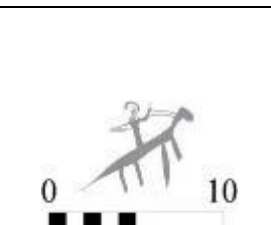
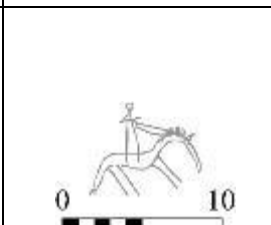

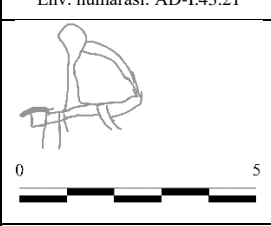
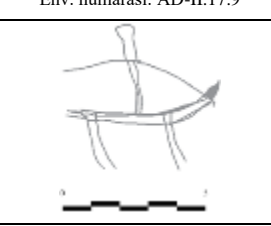

⁴³⁰ Jean-Paul Roux, *Türklerin Tarihi Pasifik'ten Akdeniz'e 2000 Yıl*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2015, s. 133.

⁴³¹ Ahmet Taşağıl, *Bozkırın İlk İmparatorluğu Hunlar*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2020, s. 25.

⁴³² A. Taşağıl, *age.*, 2020, s. 25.

⁴³³ Emel Esin, "İbni Sinâ Çevresinde Türk Kültürü", *Uluslararası İbni Sinâ Sempozyumu Bildirileri 17-20 Ağustos 1983*, (Ayrı Basım), Ankara 1984, s. 531-562(536); Gözde Sazak, "Varahşa Sarayı Duvar Resimleri", *Tarih Dergisi*, 57/1, İstanbul 2013, s. 1-23(20), Res. 13.

			
Env. numarası: AD-I.29.3	Env. numarası: AD-I.33.4	Env. numarası: AD-I.34.9	Env. numarası: AD-I.42.14
			
Env. numarası: AD-I.43.3	Env. numarası: AD-I.43.4	Env. numarası: AD-I.43.9	Env. numarası: AD-I.43.10
			
Env. numarası: AD-I.43.21	Env. numarası: AD-II.17.9	Env. numarası: AD-II.28.12	Env. numarası: AD-II.35.8
			
Env. numarası: AD-III.2.1	Env. numarası: AD-III.2.3	Env. numarası: AD-III.7.13	

Tablo 18: Atının Yularını Tutan Süvariler

Atın yularından tutan süvari örneklerine geniş coğrafyalarda rastlanmaktadır. Altaylar Shiveet-Khairkhan⁴³⁴, Kazakistan Sauyskandyk⁴³⁵, Kazakistan Zayhsan⁴³⁶, Moğolistan Gobi Altayları Biluut⁴³⁷, Moğolistan Bayan Olgy⁴³⁸, Moğolistan Irk Berkh⁴³⁹, Moğolistan Dund Khyaryn Khond⁴⁴⁰ kaya resim alanlarında emsalleri görülebilmektedir.

⁴³⁴ Elena Miklashevich, "Rock Art Research in North and Central Asia 1995-1999", *Rock Art Studies News Of The World 2 Developments in Rock Art Research 1995-1999*, Ed. Paul G. Bahn; Angelo Fossati, Oxbow Books (edited version), Oxford 2003b, pp. 4-60(40), Fig. 23.

⁴³⁵ Zaynolla Samashev, Sagynbay Murgabayev Madiyar Eleuov, *Sauyskandyk Petroglyphs*, Astana 2014, pp. 55, 58.

⁴³⁶ S. Somuncuoğlu, *age.*, 2008, s. 341, 343.

⁴³⁷ R. Kortum, *agm.*, 2014, p. 354, Fig. 14.

⁴³⁸ E. Jacobson-Tepfer, *agm.*, 2012, p. 176, Fig. 11.26.

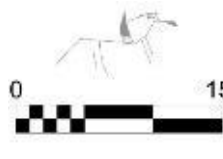

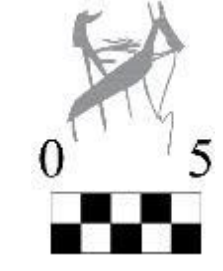
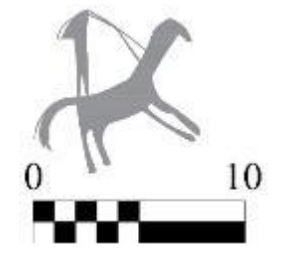
⁴³⁹ E. Jacobson-Tepfer, *agm.*, 2012, p. 183, Fig. 11.41.

⁴⁴⁰ E. Jacobson-Tepfer, *agm.*, 2012, p. 184, Fig. 11.43.

Ülkemiz sınırları içerisindeyse Antalya Korkuteli Kozağacı Köyü⁴⁴¹, Ardahan Çıldır Başköy⁴⁴², Kars Doyumlu⁴⁴³, Kütahya Aizanoi Antik Kenti Zeus Tapınağı⁴⁴⁴, Kütahya Altıntaş Yapılcan Köyü Hıdırlık Türbesi⁴⁴⁵ gibi noktalarda atın yularından tutan süvari tasvirleri tespit edilmiştir.

3.1.2.2.2. Ayakta duran süvariler

Süvariler içerisindeki bir grup binicinin, atın sırtında ayakta durur vaziyette işlendiği belirlenmiştir. Bununla birlikte binicilerden birkaçının atın sırtına tam olarak oturmadığı, ancak atın sırtına da basmadığı görülmüştür. Bu figürlerin üzengi veya herhangi bir dayanak noktası da bulunmadığı için ata oturmadıkları ve ayakta durdukları şeklinde yorumlanmıştır. Bu tip figürler I numaralı alanda dört, II numaralı alanda iki noktada karşımıza çıkmaktadır. AD-I.8.12 Envanter numaralı örnekte figürün tek ayağıyla atın boyun kısmına bastığı seçilmektedir. AD-I.9.4 ve AD-I.9.6 Numaralı tasvirleriyse figürlerin kolları iki yana açıktır.

			
Env. numarası: AD-I.8.12	Env. numarası: AD-I.9.3	Env. numarası: AD-I.9.4	Env. numarası: AD-I.9.6
			
Env. numarası: AD-II.7.1	Env. numarası: AD-II.15.23	Env. numarası: AD-II.18.2	

Tablo 19: Ayakta duran süvariler

⁴⁴¹ C. Saltaoğlu, agm., 2019, s. 6.

⁴⁴² A. Ceylan, agm., 2015, s. 24.

⁴⁴³ Y. Günaşdı, agm., 2016b, s. 407.

⁴⁴⁴ M. Beyazıt, age., 2018, s. 385, 386, 387.

⁴⁴⁵ B. D. Gital, agt., 2015, s. 130, 131.

Ayakta duran süvari figürleri, Altaylar Biçiktu boom⁴⁴⁶, Altaylar Tsagaan Salaa⁴⁴⁷, İran Zendan-e-Soleiman Pasargadae⁴⁴⁸, Kazakistan Arpa-Uzen⁴⁴⁹, Kazakistan Eşkiolmes⁴⁵⁰, Kırgızistan Saymalıtaş⁴⁵¹, Tacikistan Lyangar⁴⁵² gibi petroglif merkezlerinde tespit edilmiştir. Bu figürlerde genellikle nokta vuruş tekniği kullanılmıştır.

Anadolu içerisinde ayakta duran süvari figürlerine, Kütahya Çavdarhisar Aizanoi Antik Kenti Zeus Tapınağı taş bloklarının yüzeyine işlenmiş biçimde⁴⁵³, Kütahya Altıntaş Yapılcan Köyü Hıdırlık türbesinde⁴⁵⁴ rastlanmaktadır.

Erken devirlerden itibaren Türklerin at sırtında yiyip içtikleri ve hatta uyduklarına dair bilgiler mevcuttur⁴⁵⁵. Türk topluluklarının at sırtında, özellikle savaş anında çevik ve atik şekilde hareket ettikleri düşünüldüğünde, ayakta duran binicilerin pano yüzeylerindeki savaş/mücadele sahneleri içerisinde buldukları anlaşılmaktadır. Bu nedenle ayakta duran bu figürlerin mücadele içerisindeyken hasımlarından kaçarken yaptıkları manevraları temsilen bu biçimde meydana getirildiklerini düşünebiliriz.

3.1.2.2.3. Kolları iki yana açık süvariler

Panoların yüzeyinde kollarını iki yana açık ve herhangi bir nesne tutmadan betimlendiği gözlenen binicileriyle süvari tasvirleri bulunmaktadır. I numaralı alanda otuz altı, II numaralı alanda on iki, III numaralı alanda yedi olmak üzere toplam elli beş süvari bu grupta yer alır. AD-I.1.2, AD-I.27.6, AD-I.27.21, AD-II.17.6, AD-III.7.3 Envanter numaralı örneklerde tasvirler hareket halindeymiş görünümündedir. Bunun aksine AD-I.1.5, AD-I.8.3, AD-I.16.2, AD-I.27.47, AD-I.31.1, AD-I.41.1, AD-I.41.5, AD-I.41.8, AD-III.7.1 envanter numaralı örneklerde atların durağan şekilde betimlendiği dikkat çeker. AD-I.31.1 Envanter numaralı örnekte binici atın boyun kısmına oturmuş, atı şahlanır bir görüntüde verilmiş ve kolları da iki yana açık formda tasvir edilmiştir.

⁴⁴⁶ Binicinin elinde uzun bir mızrak bulunmaktadır. Ayrıca mızraklı süvariler kısmında ele alınacaktır. A. I. Martinov, *age.*, 2013, Çiz. 402.

⁴⁴⁷ В. Д. Кубарев, Д. Цэвээндорж, Э. Якобсон, *age.*, 2005, s. 226, 249, Çiz. 343, 441.

⁴⁴⁸ E. Karimi, A. Taghva, F. Z. Kurdshuli, *agm.*, 2016, p. 67, Fig. 2.

⁴⁴⁹ A. N. Mariyashev, *age.*, 1994, Fig. 113.

⁴⁵⁰ З. Самашев, *age.*, 2006, s. 86.

⁴⁵¹ S. Somuncuoğlu, *age.*, 2008, s. 366.

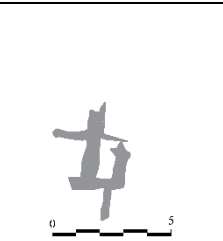

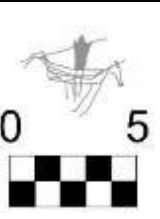
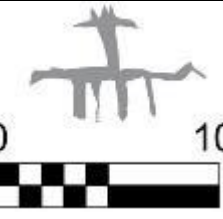

⁴⁵² Figür ayakta duru gibidir ve elinde bayraklı mızrak taşımaktadır. Bkz. V. Ranov, *agm.*, 2001, p. 145, Fig 18.

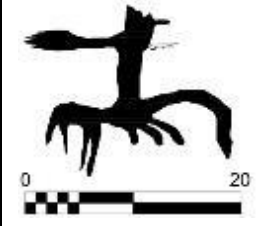
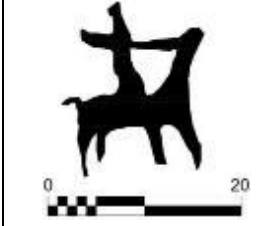
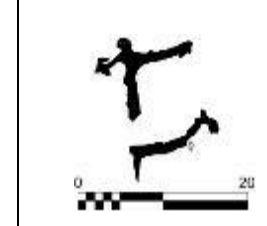
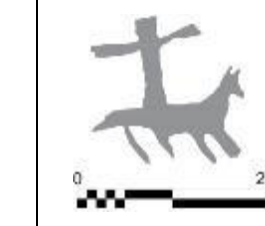
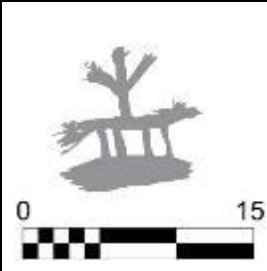
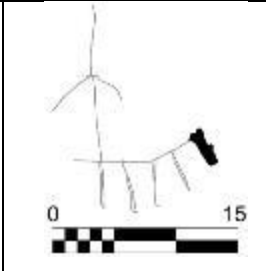
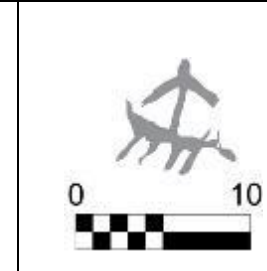
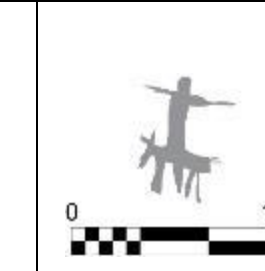
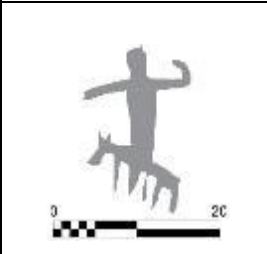
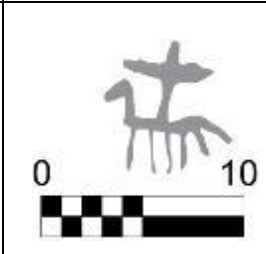
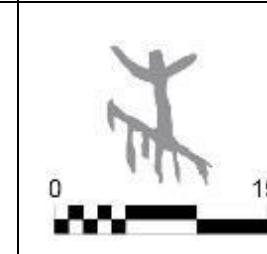
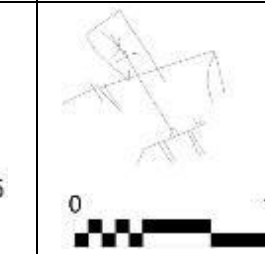
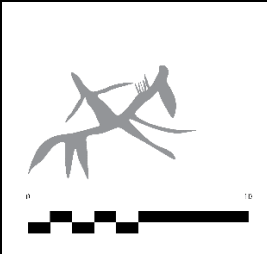
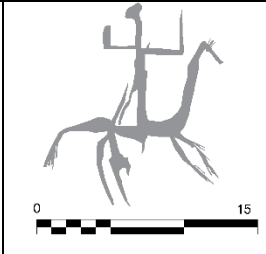
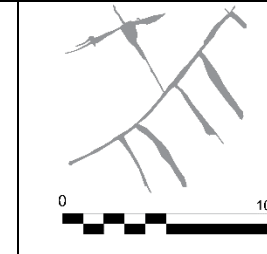

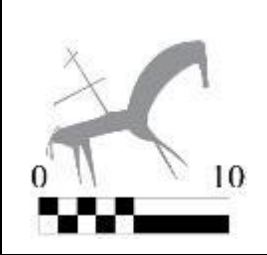
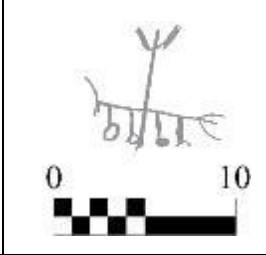
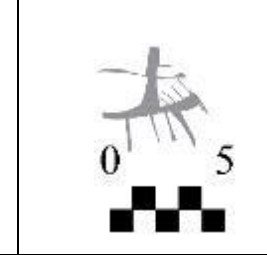
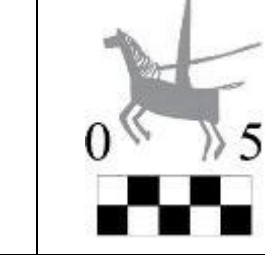
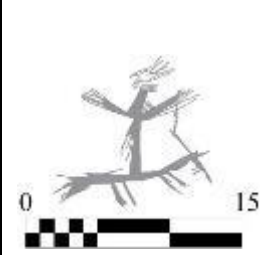

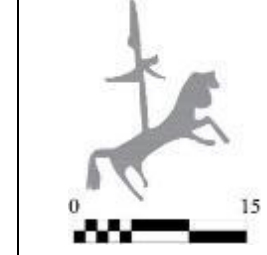
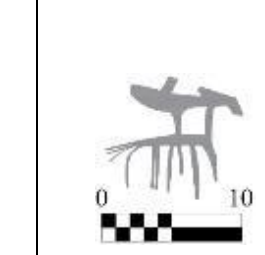
⁴⁵³ M. Beyazıt, *age.*, 2018, s. 454.

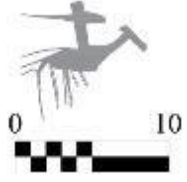

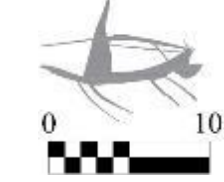

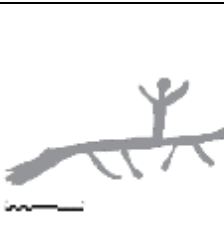

⁴⁵⁴ B. D. Gital, *agt.*, 2015, s. 265.

⁴⁵⁵ Osman Fikri Sertkaya, "Eski Türk Kültüründe At", *Türk Kültüründe At ve Çağdaş Atıcılık*, İstanbul 1995, s. 25-30 (26).

AD-I.8.1, AD-I.8.5, AD-I.27.29, AD-II.21.1 Envanter numaralı süvarilerin kolları göğe doğru kalkık ve vücut pozisyonuyla birlikte dua eden/ yakaran bir görünümde hakkedildikleri görülür. Diğer örneklere bakıldığında bir av sahnesi içerisindeki süvarilerin, hayvanları korkutup ürktürmek amacıyla bu tip bir hareketle verildiklerini düşündürmektedir.

			
Env. numarası: AD-I.1.1	Env. no: AD-I.1.2	Env. numarası: AD-I.1.5	Env. numarası: AD-I.8.1
			
Env. numarası: AD-I.8.2	Env. numarası: AD-I.8.5	Env. numarası: AD-I.8.10	Env. numarası: AD-I.9.29
			
Env. numarası: AD-I.9.31	Env. numarası: AD-I.9.37	Env. numarası: AD-I.16.2	Env. numarası: AD-I.25.3
			
Env. numarası: AD-I.27.6	Env. numarası: AD-I.27.20	Env. numarası: AD-I.27.21	Env. numarası: AD-I.27.23
			
Env. numarası: AD-I.27.25	Env. numarası: AD-I.27.28	Env. numarası: AD-I.27.29	Env. numarası: AD-I.27.40

			
Env. numarası: AD-I.27.44	Env. numarası: AD-I.27.47	Env. numarası: AD-I.27.84	Env. numarası: AD-I.31.1
			
Env. numarası: AD-I.34.8	Env. numarası: AD-I.34.2	Env. numarası: AD-I.41.1	Env. numarası: AD-I.41.2
			
Env. numarası: AD-I.41.5	Env. numarası: AD-I.41.7	Env. numarası: AD-I.41.8	Env. numarası: AD-I.42.8
			
Env. numarası: AD-I.43.2	Env. numarası: AD-I.43.11	Env. numarası: AD-I.43.13	Env. numarası: AD-I.43.15
			
Env. numarası: AD-II.3.7	Env. numarası: AD-II.15.20	Env. numarası: AD-II.15.61	Env. numarası: AD-II.17.6
			
Env. numarası: AD-II.21.1	Env. numarası: AD-II.24.4	Env. numarası: AD-II.33.1	Env. numarası: AD-II.35.4

			
Env. numarası: AD-II.35.6	Env. numarası: AD-II.35.16	Env. numarası: AD-II.37.1	Env. numarası: AD-II.41.9
			
Env. numarası: AD-III.6.14	Env. numarası: AD-III.7.1	Env. numarası: AD-III.7.3	Env. numarası: AD-III.7.6
			
Env. numarası: AD-III.7.9	Env. numarası: AD-III.7.17	Env. numarası: AD-III.7.22	

Tablo 20: Kolları iki yana açık süvariler

Altaylar Biçiktu-boom⁴⁵⁶, Altaylar Khar-Salaa⁴⁵⁷, Azerbaycan Gobustan⁴⁵⁸, Kazakistan Bayan Jürek⁴⁵⁹, Kazakistan Sauyskandyk⁴⁶⁰, Kazakistan Şimaylı Vadisi⁴⁶¹, Moğolistan Bayan Ölgii Tsagaan Nuur⁴⁶², Moğolistan Bayan Ölgii Buyant⁴⁶³, Tacikistan Vybist Dara⁴⁶⁴ vb. örnekleri artırılabilir merkezlerde kollarını iki yana açmış veya göğe yakarır biçimdeki süvari örnekleriyle karşılaşılmıştır.

Günümüz ülke sınırlarımız dâhilindeyse Antalya Korkuteli⁴⁶⁵, Ardahan Çıldır Başköy⁴⁶⁶, İzmir Selçuk Ayasuluk⁴⁶⁷, Kars Kağızman Camuşlu Köyü⁴⁶⁸, Kütahya

⁴⁵⁶ A. I. Martinov, *age.*, 2013, Çiz. 42, 83.

⁴⁵⁷ B. Д. Кyбapев, *age.*, 2009b, s. 123, 130, Çiz. 278, 312.

⁴⁵⁸ I. M. Cəfərzadə, *age.*, 1999, Yazılıtepe daş no: 34, 40, 41, 47, Büyükdaş Yukarı Teras Daş No: 23

⁴⁵⁹ S. İbekeyeva, *agt.*, 2015, s. 187.

⁴⁶⁰ Z. Samashev, S. Murgabayev, M. Eleuov, *age.*, 2014, pp. 50, 58, 61, 287, 350,

⁴⁶¹ S. İbekeyeva, *agt.*, 2015, s. 245.

⁴⁶² A. Semih Güneri, "Orta Asya'da Türk Kültürünün Arkeolojik Kaynakları (OTAK) Projesi: Moğolistan Altay Dağları Bölgesi 2009-2010-2011 Yılı Çalışmaları", 3. *Uluslararası Avrasya Arkeoloji Kongresi Avrasya'da Türklerin Etno-Kültür Tarihi ICEA 2011 Demirci Bildiriler*, İzmir 2012, s. 41-188(137), Res. 78.

⁴⁶³ A. S. Güneri, *agm.*, 2012, s. 153, Res. 106.

⁴⁶⁴ V. Ranov, *agm.*, 2001, p. 146, Fig 19.

⁴⁶⁵ C. Saltaoğlu, *agm.*, 2019, s. 6.

⁴⁶⁶ A. Ceylan, *agm.*, 2015, s. 25, 26.

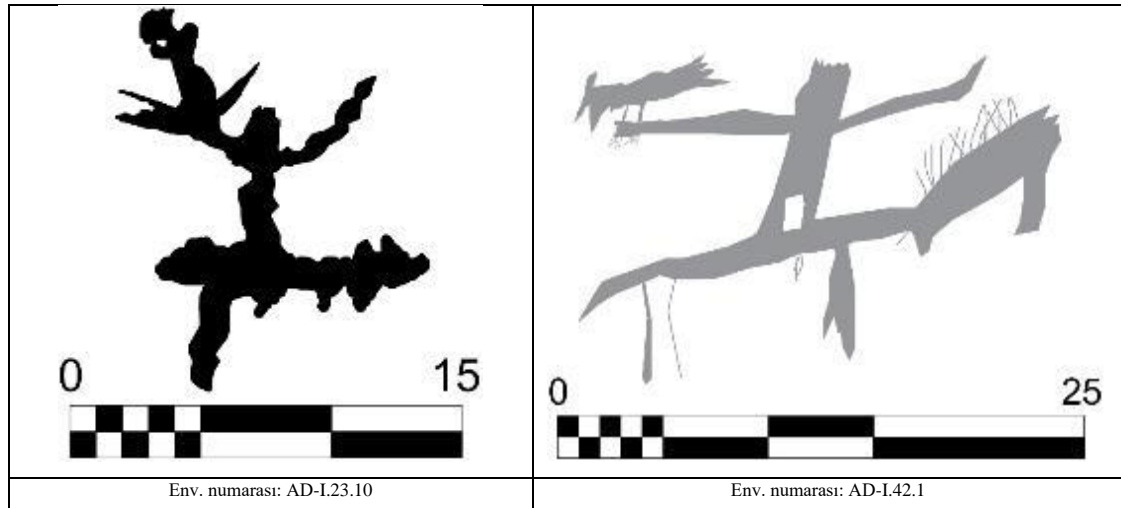
⁴⁶⁷ Fuat Yılmaz, "Aziz Yuhanna Haç Kilisesi (İzmir/Selçuk) Sütunlarındaki Türk İzleri", 2. *Uluslararası Avrasya Türk Sanatları Kongresi 2-5 Aralık 2015*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul 2018, s. 291-302(300).

⁴⁶⁸ S. Somuncuoğlu, *age.*, 2008, s. 461.

Çavdarhisar Aizanoi Antik Kenti Zeus Tapınağı taş blok yüzeylerinde⁴⁶⁹, Kütahya Altıntaş Yapılcan Köyü Hıdırlık Türbesindeki kam olarak tanımlanan figürler içerisinde⁴⁷⁰ örnekleri görülebilmektedir.

3.1.2.2.4. Kuşçu süvari/kuşla avlanan süvariler

Tespit ettiğimiz süvari figürleri içerisinde kolunda taşıdığı kuş formunu çağrıştıran şekil bulunmaktadır. Tamamı I numaralı alanda olmak üzere toplam iki örnek bulunmaktadır. AD-I.42.1 Envanter numaralı örnekte at koşar görünümde verilmiştir. AD-I.23.10 Numaralı diğer örnekte süvari figürünün tamamlanmadığı görülmektedir. İki süvarinin de sol kolunda kuşların durduğu belirlenmiştir. AD-I.43.10 Envanter numaralı örnekte kuşun pençe detayları nedeniyle yırtıcı olduğu açıktır. Diğer kuş figüründe ise detaylar belirgin değildir.

Tablo 21: Kuşçu süvari/kuşla avlanan süvariler

Kuşçu süvari figürlerine tespit edebildiğimiz kadarıyla Altaylar Biçiktu-boom⁴⁷¹, Azerbaycan Gobustan⁴⁷², Kazakistan Sauyskandyk⁴⁷³ gibi merkezlerde bulunmaktadır. Ülkemiz sınırları içerisinde varlığını bildiğimiz örnek ise Ordu Mesudiye'dedir⁴⁷⁴.

Tasvirlerde karşılaşılan bu temanın Türk sanatı içerisinde çeşitli eserlerin yüzeyinde sıklıkla işlendiği görülmektedir. Afyon yöresi mezar taşlarında kolunda taşıdığı kuşuyla avlanan bir süvari tespit edebiliyoruz⁴⁷⁵. Aynı biçimde Artuklular

⁴⁶⁹ M. Beyazıt, *age.*, 2018, s. 388, 393.

⁴⁷⁰ B. D. Gital, *agt.*, 2015, s. 265.

⁴⁷¹ A. I. Martinov, *age.*, 2013, Çiz. 165, 366,

⁴⁷² I. M. Cəferzadə, *age.*, 1999, Yazılıtepe daş no: 34, 40, 41, 47, Büyükdaş Aşağı Teras Daş No: 258.

⁴⁷³ Z. Samashev, S. Murgabayev, M. Eleuov, *age.*, 2014, pp. 350, 351.

⁴⁷⁴ C. Saltaoğlu, *age.*, c. I, 2018, s. 245.

⁴⁷⁵ M. Seyirci, A. Topbaş, *age.*, 1983, s. 19, Çiz. 6.

dönemine tarihlendirilen bir mezar taşı yüzeyinde avcı kuşa sahip bir süvari tespit edilirken⁴⁷⁶, Afyon Taş Medrese’de bulunan ve Nasreddin Hoca mezarlığından getirilen mezar taşıyla⁴⁷⁷ Akşehir İmaret Caminden⁴⁷⁸ verilen mezar taşı örneklerinde aynı ikonografinin uygulandığı görülmektedir. Kubadabad sarayındaki stuko süsleme yüzeyindeki süvari betimlemesinin kolunda avcı kuş bulunurken⁴⁷⁹, Konya II. Kılıçarslan Köşkünde bulunan minai teknikli çini parçalarında bir süvari kolunda avcı kuşla tasvir edilmiştir⁴⁸⁰. Rey veya Sava’da bulunmuş sıraltı tekniginde günümüzde Louvre müzesinde yer alan bir seramik yüzeyinde avcı kuşa sahip süvari tasviri de görülmektedir⁴⁸¹. 13. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilen bir ayna yüzeyinde bir kolunda avcı kuş bulunan süvari tasviri madeni eser yüzeyine işlenmiştir⁴⁸². Aynı yüzyılın sonuna tarihlendirilen Eskişehir Şücaaddin Veli Türbesi ve Niksar Ulucami’inden şamdanlar yüzeyinde benzer tasvirler bulunmaktadır⁴⁸³.

⁴⁷⁶ Özden Süslü, *Tasvirilere Göre Anadolu Selçuklu Kıyafetleri*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 2007, s. 347, Res. 190.

⁴⁷⁷ Ö. Süslü, *age.*, s. 348, Res. 194.

⁴⁷⁸ Ö. Süslü, *age.*, s. 350, Res. 201.

⁴⁷⁹ Ö. Süslü, *age.*, s. 330, Res. 159.

⁴⁸⁰ Rüstem Bozer, Muharrem Çeken, *Anadolu Selçuklu Çağı Mirası Müze Eserleri*, c. 1, Ankara 2016, s. 310.

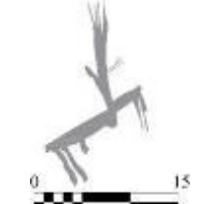

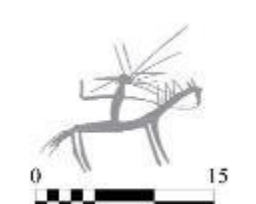
⁴⁸¹ Ö. Süslü, *age.*, s. 231, Res. 277.

⁴⁸² R. Bozer, M. Çeken, *age.*, c. 1, 2016, s. 329.

⁴⁸³ R. Bozer, M. Çeken, *age.*, c. 1, 2016, s. 406, 407, 410, 411, 412, 413.

3.1.2.2.5. Güneş başlı (başından ışın görünümünde çizgiler/çentikler çıkan) süvariler

Tespit ettiğimiz süvari figürlerinden bazılarının baş kısımları güneş başlı olarak, başlarından saçılan dağılan görünüme sahip çizgiler/çentiklerle verildiği görülmektedir. I numaralı alanda üç, II numaralı alanda dört olmak üzere toplam yedi örneği tespit edilmiştir.

			
Env. numarası: AD-I.2.5	Env. numarası AD-I.11.1	Env. numarası: AD-I.34.5	Env. numarası: AD-II.14.7
			
Env. numarası: AD-II.29.14	Env. numarası: AD-II.35.2	Env. numarası: AD-II.37.3	

Tablo 22: Güneş başlı (başından ışın görünümünde çizgiler/çentikler çıkan) süvariler

İnsan figürleri içerisinde değerlendirdiğimiz başından ışınlar saçma/dağılma ifade biçiminin erken örneklerinin Okunyevev kültüründen itibaren görüldüğünü, güneş başlı insanlar kısmında belirtmiştik. Bununla birlikte aynı üslubun süvarilerde de görülmesi ilginçtir. Benzer örnekleri Hakasya Suljek Kızıl-Kaya'daki süvarilerde bulunmaktadır⁴⁸⁴. Bu süvarilerdeki çizgilerin başlık olması da muhtemeldir. Kazakistan Tamgalısay'da bir binek hayvanı üzerinde ayakta duran figür süvariye benzemektedir ve başının güneş şeklinde verildiği ortadadır⁴⁸⁵ ve kafa kısmı etrafa ışın saçır biçiminde betimlenmiştir. Moğolistan Gobi Altayları Biluut⁴⁸⁶'ta bulunan süvarinin başından uzunca üç çizgi çıkmaktadır. Bununla birlikte aynı bölgede tespit edilen ve Türk dönemi olarak adlandırılan iki süvarinin başlıklarından birinin hilal diğerinin hilal ve üzerinde yuvarlak nesneli olduğu görülmektedir⁴⁸⁷. Buradan hareketle bu çentiklerin önemli şahısları

⁴⁸⁴ H. Kivalo, *age.*, 1931, Çiz. 297, 298, 299.

⁴⁸⁵ S. Somuncuoğlu, *age.*, 2008, s. 318.

⁴⁸⁶ R. Kortum, *agm.*, 2014, p. 355, Fig. 15e.

⁴⁸⁷ R. Kortum, *agm.*, 2014, p. 378, Fig. 34. Kaynakta verilen petroglif örneklerinde başlık biçimli formların birbir benzerleri Göktürk döneminde elde edilmiş sikkelerdeki ay/güneş kompozisyonuyla da örtüşür.

temsilen yapıldığına işaret edebilir. Bu çizgiler, özellikle toplum içerisinde önemli bir kademeye sahip hükümdar/yönetici/lider/alp/kahraman konumundaki kişileri tasvir etmek için de çizildiğine yorulabilir.

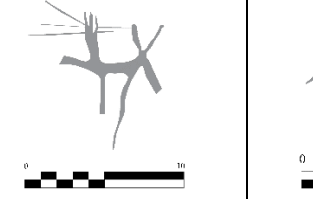
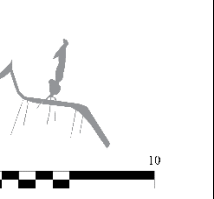
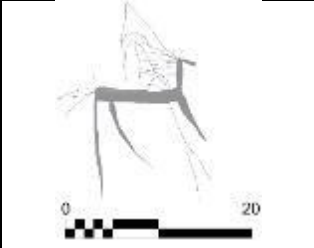
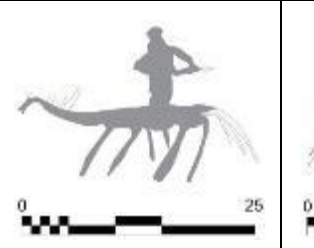
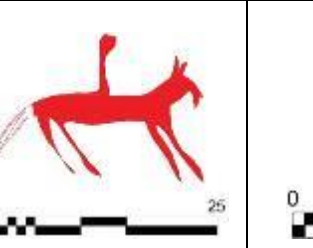
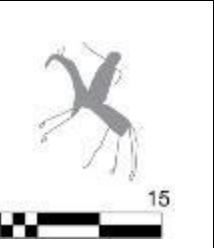
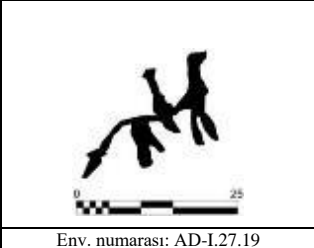
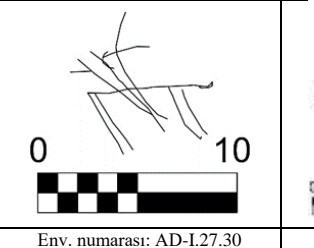
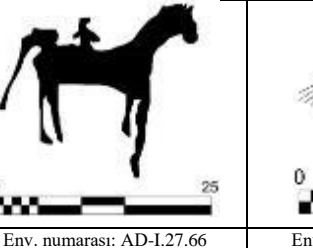
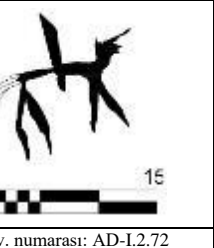
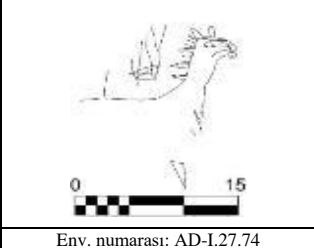
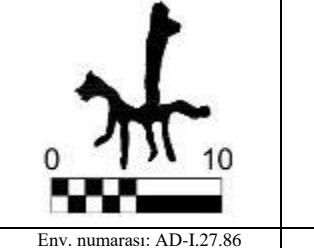
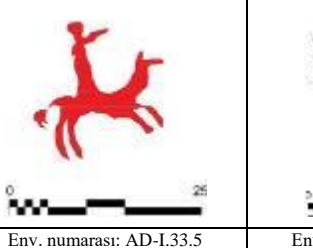
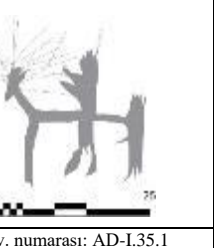

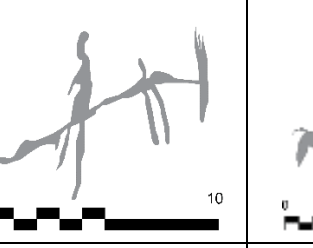

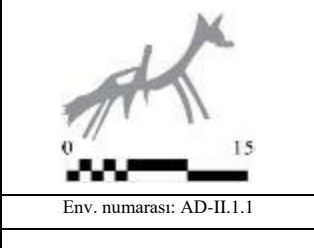
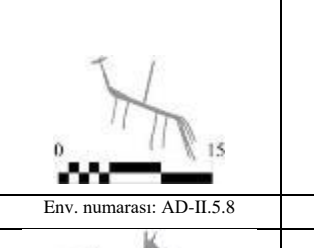
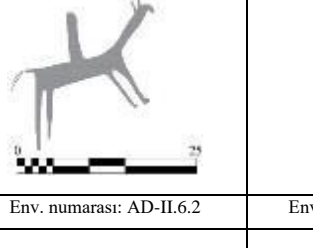
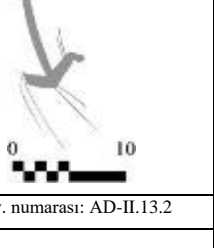
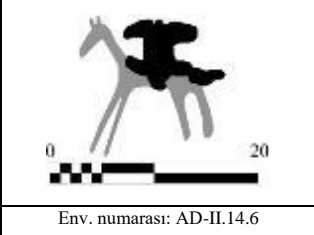
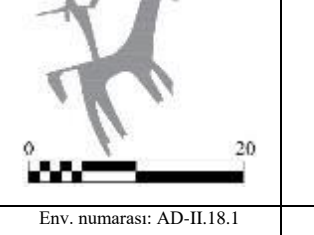
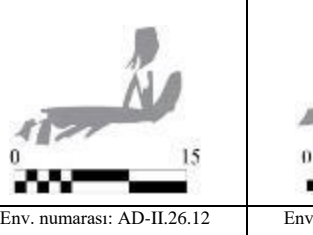

Yukarıda belirttiğimiz görüşe paralel olarak, kamların kurban törenlerinde kullandığı davulu trans anındaki astral yolculukta at olarak kullandığı bilinmektedir. Kamların yolculukları sırasında kurban edilen hayvanın ruhunu Tanrı Ülgen'e teslim etmek için atıyla seyahat ettiği anlatılmaktadır. Bu nedenle atların sırtındaki binicilerin başlarından çıkan çizgilerin kamların öneminin vurgulanması için yapıldığı düşüncesinden hareketle, kamları temsil ettiklerini akla getirmektedir. Ayrıca figürlerin kollarının iki yana yatay biçimde açık verilmesi ve dua eder/yakarır bir görünümle betimlenmeleri bu düşüncüyü kuvvetlendirmektedir. Anadolu sınırları içerisinde Kütahya Altıntaş Yapılcan Köyü Hıdırlık Türbesi'ndeki at üzerinde başından çentikler çıkan figürler kam olarak tanımlanmış ve benzer şekilde resmedilmiştir⁴⁸⁸.

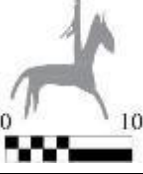

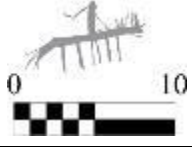
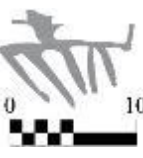

3.1.2.2.6. Ne yaptığı anlaşılamayan süvariler

Pano yüzeylerindeki süvari figürlerinden ortak özellikle göstermeyen örnekler bu başlık altında toplanmıştır. I numaralı alanda yirmi, II numaralı alanda on dört, III numaralı alanda üç olmak üzere toplam otuz yedi süvari tasviri tespit edilmiştir. AD-I.1.6, AD-I.8.6, AD-I.9.20, AD-I.27.19, AD-I.2.72 Numaralı örneklerde binicilerin kolları olmadan stilize biçimde verildiği görülmektedir. AD-I.1.4, AD-I.20.5, AD-I.33.5, AD-I.43.16, AD-III.7.10, AD-III.7.23 Envanter numaralı tasvirlerin binicileri tek kollarıyla betimlenmiştir. Tasvirler genel olarak bakıldığında durağan bir görünüme sahip olsalar da AD-I.2.72, AD-I.27.19, AD-I.1.6, AD-III.7.10 envanter numaralı örneklerde figürler yürüyüş halinde verilmiştir. AD-I.33.5 Envanter numaralı tasvir bir engel üzerinden geçer gibi hakkedilmiştir.

Bkz. Gaybullah Babayar, "Batı KökTürk Sikkelerini Özdeşleştirme ve Darp Tutarlılığını Belirlemede Kullanılan Metodlar Üzerine", *Ötüken'den İstanbul'a Türkçenin 1290 Yılı (720-2010) 3-5 Aralık 2010 İstanbul*, İstanbul 2011, s. 331-358 (354), Levha II; Gaybulla Babayarov, "Byzantine Impact on the Iconography of Western Turkic Coinage", *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hung*, 66/1, 2013, pp. 47-58(50, 51, 52).

⁴⁸⁸ B. D. Gital, *agt.*, 2015, s. 292, 293, 294.

			
Env. numarası: AD-I.1.4	Env. numarası: AD-I.1.6	Env. numarası: AD-I.8.3	Env. numarası: AD-I.8.6
			
Env. numarası: AD-I.9.16	Env. numarası: AD-I.9.18	Env. numarası: AD-I.9.20	Env. numarası: AD-I.20.5
			
Env. numarası: AD-I.27.19	Env. numarası: AD-I.27.30	Env. numarası: AD-I.27.66	Env. numarası: AD-I.2.72
			
Env. numarası: AD-I.27.74	Env. numarası: AD-I.27.86	Env. numarası: AD-I.33.5	Env. numarası: AD-I.35.1
			
Env. numarası: AD-I.43.12	Env. numarası: AD-I.43.16	Env. numarası: AD-I.43.17	Env. numarası: AD-I.43.19
			
Env. numarası: AD-II.1.1	Env. numarası: AD-II.5.8	Env. numarası: AD-II.6.2	Env. numarası: AD-II.13.2
			
Env. numarası: AD-II.14.6	Env. numarası: AD-II.18.1	Env. numarası: AD-II.26.12	Env. numarası: AD-II.29.11

			
Env. numarası: AD-II.30.17	Env. numarası: AD-II.35.14	Env. numarası: AD-II.35.15	Env. numarası: AD-II.35.21
			
Env. numarası: AD-II.40.14	Env. numarası: AD-II.41.4	Env. numarası: AD-III.7.10	Env. numarası: AD-III.7.16
			
Env. numarası: AD-III.7.23			

Tablo 23: Ne yaptığı anlaşılmayan süvariler

Süvari figürlerinin, özellikle Türk hayatının ayrılmaz bir parçası olduğu dönem kaynaklarından yola çıkılarak anlaşılmaktadır. Ayrıca atın evcilleştirildiği en erken merkezlerin günümüz Kazakistan sınırları içerisinde olması atın bu coğrafyada çok uzun sürelerden beri kullanıldığına işaret etmektedir⁴⁸⁹. Dönemin Çin kayıtlarına bakıldığında, Türklerin hayatının atlara bağlı olduğu belirtilmiştir⁴⁹⁰. Çünkü Türkler atın etini, sütünü, derisini günlük yaşamlarından ayırmayarak kullanmışlardır⁴⁹¹. Bununla birlikte ehliştirdikleri atları çevre boylara ve ülkelere Hun döneminden itibaren satarak gelir elde ettikleri bilinmektedir⁴⁹². Dîvanî Lugâti't Türk'te “kuş kanadın er atın” “At, Türk’ün

⁴⁸⁹ Marsha A. Levine, “Domestication and Early History of The Horse”, *The Domestic Horse: The Origins, Development, and Management of Its Behaviour*, ed. D. S. Mills & S. M. McDonnell, Cambridge University Press, 2005, pp. 5-22; Vera Warmuth, Anders Eriksson, Mim Ann Bower vd., “Reconstructing the origin and spread of Horse domestication in the Eurasian steppe”, *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 109/21, 2012, pp. 8202-8206; Peter Forstera, Matthew E. Hurlseb, Thomas Jansenc vd., “Origins of the Domestic Horse”, *Proceedings of the National Academy of Sciences* November 2012, 109 (46); Vera Warmuth, Anders Eriksson, Graeme Barker vd., “Reply to Forster et al.: Quantifying Demic Movement and Local Recruitment in the Spread of Horse Domestication”, *Proceedings of the National Academy of Sciences*, Nov 2012, 109 (46) E3149; Charleen Gaunitz, Antoine Fages, Kristian Hanghøj vd., “Ancient Genomes Revisit the Ancestry of Domestic and Przewalski’s Horses”, *Science*, 2018, pp. 111-114.

⁴⁹⁰ E. Esin, agm., 1995, s. 54.

⁴⁹¹ Tuncer Gülensoy, “At Damgaları”, *Türk Kültüründe At ve Çağdaş Atıcılık*, İstanbul 1995, s. 95-119(106, 115).

⁴⁹² E. Esin, agm., 1995, s. 54; Ahmet Taşağıl, *Kök Tengri'nin Çocukları (Avrasya Bozkırlarında İslam Öncesi Türk Tarihi)*, Bilge Kültür Sanat, 4. Basım, s. 31, A. Taşağıl, age., 2020, s. 309; J.-P. Roux, age., 2015, s. 124.

kanadadır.” ifadeleriyle kuşun kanadıyla erin ise atıyla olması gerektiği belirtilerek atın ve süvari imgesinin önemi vurgulanmıştır⁴⁹³.

Yapılan kazı çalışmaları neticesinde M.Ö. 1. ve M.S. 8. yüzyıllar arasında geniş coğrafyalarda küçük el sanatları üzerine işlenmiş Türk süvari tasvirlerinin varlığı ortaya konmuştur⁴⁹⁴. Geç Avar dönemine ait sürahi yüzeyinde, atın binicisi çekik gözlü bıyıklı şekilde verilmiş, atının kuyruğusa düğümlü olarak tasvir edilmiştir⁴⁹⁵. Göktürk devrine ait pişmiş topraktan yapılmış süvari figürinleri kazılarda ortaya çıkarılmıştır⁴⁹⁶. Alçı süslemelerinde süvari tasviri Kubadabad sarayı ve Konya Alaaddin Köşkü’nde tespit edilmiştir⁴⁹⁷. Çini örneğine yine Konya Alaaddin Köşkü’nde rastlanmıştır⁴⁹⁸, Afyon yöresinde 12-13. yüzyıllara tarihlendirilen mezar taşlarının yüzeyinde kılıçlı, mızraklı süvari örnekleri de görülmüştür⁴⁹⁹. Bu ve benzeri birçok alanda sayısını buraya sığdıramayacağımız süvari betimlemelerinin Türk sanatından ayrı düşünülmemesi gerektiği kanaatindeyiz.

⁴⁹³ Kaşgarlı Mahmud, *Divanü Lûgat-it-Türk Teercümesi*, Çev. Besim Atalay, c. I, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1985, s. 34, 35, 48, 49.

⁴⁹⁴ Bkz. J. Özlem Oktay Çerezci, “Orta Asya’dan Doğu Avrupa’ya Kemik Levhalar Üzerine Kazıma Olarak Yapılmış Türk savaşçı ve Avcı Tasvirleri”, 2. *Uluslararası Avrasya Türk Sanatları Kongresi 2-5 Aralık 2015*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul 2018, s. 123-136; G. Csiky, agm., 2018, s. 345-358.

⁴⁹⁵ Hande Yılmaz, “Geç Dönem Avar Maden İşleri”, 2. *Uluslararası Avrasya Türk Sanatları Kongresi 2-5 Aralık 2015*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul 2018, s. 137-152(145), Şekil 15a.

⁴⁹⁶ Bkz. J. Özlem Oktay, “Göktürk Devri Pişmiş Toprak Figürinleri”, 1. *Uluslararası Avrasya Türk Sanatları Kongresi Bildiriler 21-24 Kasım 2012*, Ed. Yaşar Çoruhlu, Hâlenur Kâtipoğlu J. Özlem Oktay, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Türk Sanatı Tarihi Uygulama ve Araştırma Merkezi, İstanbul 2014, s. 19-34.

⁴⁹⁷ Rüçhan Arık, *Kubad Abad Selçuklu Sarayı ve Çinileri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2000, s. 39, 178.

⁴⁹⁸ R. Arık, *age.*, 2000, s. 35, 36.

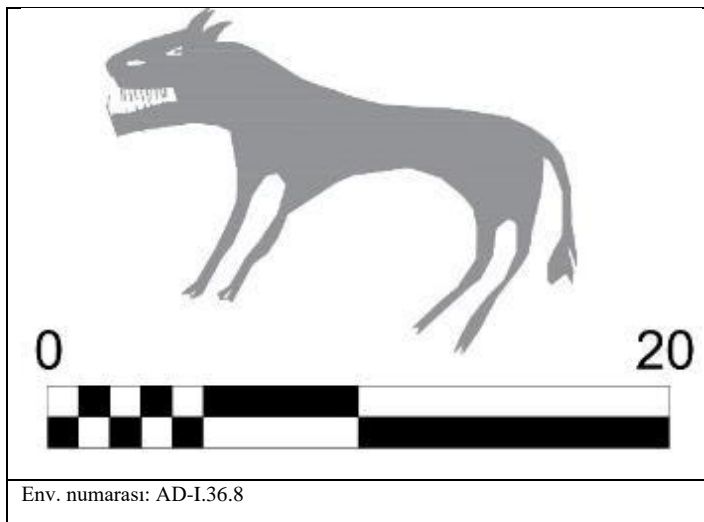
⁴⁹⁹ Bkz. M. Seyirci, A. Topbaş, *age.*, 1983.

3.1.3. Hayvanlar

Çalışmalar neticesinde elde edilen sonuçlara göre hayvan olarak tanımlanan I nolu kaya resim alanında seksen beş, II nolu kaya resim alanında doksan bir, III nolu kaya resim alanında kırk altı figür tespit edilmiştir. Bu tasvirlerin uzuvlarının ve gövde formlarının farklılıklar arz etmesi nedeniyle aslan, at, geyik, keçi, kirpi, köpek, kurt, kuş olarak tanımlanmış ve figürler ayrı başlıklar altında değerlendirilmiştir. Bununla birlikte gövde özellikleri bakımından hayvan olduğunu düşündüğümüz ancak türünü tespit edemediğimiz tasvirler yine ayrı başlık altına değerlendirilmiştir.

3.1.3.1. Aslan

Başının şekli, ağızdaki dişlerin boyutları ve verilişi, gövdesinin formu, kuyruğunun biçiminden hareketle dişi aslan olması muhtemel figür şu ana kadar belirlenen panolar içerisinde tektir ve I numaralı kaya resim alanında bulunmaktadır. Figür, kazıma çizgilerin birbiri üzerinden defalarca geçirilmesiyle meydana getirilerek oluşturulmuştur. Ancak baş kısmının dış çevresini oluşturan hatlar kontur çizgileriyle belirginleştirilmiştir. Dişleri ise kısa çentiklerle daha derin biçimde tıpkı pençelerindeki gibi belirtilmiştir.

Env. numarası: AD-I.36.8

Tablo 24: Aslan tasviri

Petroglifler içerisinde Azerbaycan Gobustan⁵⁰⁰, Kırgızistan Jaltyrak-Tash⁵⁰¹, Özbekistan Sarmshsai⁵⁰², Rusya Anash-Yenisey⁵⁰³, Rusya Altay Özerk Bölgesi Chuya Nehri⁵⁰⁴ gibi bölgelerde örnekleri bulunmaktadır. Ülkemiz sınırları içerisinde Kütahya Altıntaş Yapılcan Köyü Hıdırlık Türbesinde örneği tespit edilmiştir⁵⁰⁵.

Bulunduğu panoda kam, kurt, dağ keçisi, haç gibi betimlemelerle birlikte verilen aslan figürünün, hayvan mücadelesi sahnelerindeki örneklerle stil açısından tam bir benzerliği söz konusu değildir. Bunun yanında Özbekistan Sarmishsai alanındakiyle stil ve form olarak büyük benzerlik gösterir⁵⁰⁶. Hemen yukarısında bulunan toy/şenlik sahneli panoyla birlikte değerlendirildiğinde bir hükümdarın sahip olması gereken özelliklerini anlatan ongunlardan biri olarak düşünülebilir⁵⁰⁷. Ayrıca münferit biçimde ele alınırsa, aynı panodaki kurt ve dağ keçisiyle birlikte kamların don değiştirirken girdikleri hayvanları temsilen yapıldığı da yorumlanabilir.

Aslan figürü değişik kültürlerde ve zamanlardaki eserlerde işlenen hayvan betimlemelerinden biridir⁵⁰⁸. Sümer mitolojisinde silindir mühürler üzerinde saban

⁵⁰⁰ Kaynakta tasvirlerin “Şir” yani aslan olduğu belirtilmiştir ve M.Ö. 2. binyıla tarihlendirilmektedir; I. M. Cəferzadə, *age.*, 1999, s. 39, Yazılıtepe daş no: 24/5-6, 42/1-2, 59/4-8, 63/1, Böyük Daş Aşağı Teras, Daş No: 239/1.

⁵⁰¹ Buradaki hayvanlar Saka-İskit tipinde panterler olarak tanımlanmıştır. K. Tashbayeva, agm., 2001, p. 54.

⁵⁰² M. Khujanazarov, agm., 2001, p. 95, Fig. 7, 10, 16.

⁵⁰³ Tasvirler metin içerisinde “predator” yani yırtıcı olarak isimlendirilmiştir. Bizce aslan/pars benzerliği göz önünde bulundurulmalıdır; A. Л. Заика (Красноярск), “Новые Петроглифы Енисея”, *Наскальное Искусство Азии*, Выпуск 2, Кемерово 1997, s. 97-100(98-100)(A. L. Zaika, “New Petroglyphs at the Enisey River”, *Rock Art of Asia*, Issue 2, Kemerovo 1997, s. 97-100); Elena Miklashevich, “Rock Art Research in North and Central Asia 1995-1999”, *Rock Art Studies News Of The World 2 Developments in Rock Art Research 1995-1999*, Ed. Paul G. Bahn; Angelo Fossati, Oxbow Books, Oxford 2003a, pp. 88-118(91).

⁵⁰⁴ Yayında yırtıcı kedi olarak tanımlanan tasvirin aslan/pars olması muhtemeldir; Д. В. Черемисин (Новосибирск), “Петроглифы Левого Берега Реки Чуи (Горный Алтай) (D. V. Cheremisin, “Petroglyphs at the Left Bank of the Chuya River””, *Наскальное Искусство Азии, Выпуск 2(Rock Art of Asia, Issue 2)*, Кемерово 1997, s. 78-88 (87) Res 21/1.

⁵⁰⁵ B. D. Gital, *agt.*, 2015, s. 82.

⁵⁰⁶ Khujanazarov, agm., 2001, Fig. 16, 22.

⁵⁰⁷ Jean-Paul Roux, Arap Tarihçi El-Medaini’den yaptığı alıntıda Türklerin becerikli bir ordu komutanından beklediği özellikler arasında, aslan cesareti, kurdun savaş arzusu gibi özellikleri sıralamaktadır. Aynı zamanda Kutadgu Bilig’den de konuyla ilgili örneklendirme yapılmaktadır. Bkz. Jean-Paul Roux, *Türklerin ve Moğolların Eski Dini*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2011, s. 221, 222.

⁵⁰⁸ Hititlerin başkenti Hattuşas’da (Boğazkale) yapılan kazılarda, kapıların iki yanına koruyucu olarak aslan figürleri aynı zamanda güç ve kudreti sembolize etmek için kullanılmıştır. Bkz. Ahmet Ünal, *Hititler Devrinde Anadolu*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, c. I, İstanbul 2002, s. 70; Andreas Schachner, “Hattuşa, Hitit İmparatorluğu’nun Başkenti”, *Hititler Bir Anadolu İmparatorluğu*, Haz. Meltem Doğan-Alparslan, Metin Alparslan, YKY Yayınları, İstanbul 2019, s. 104-125(113). Roma dönemi Frigya bölgesindeki kaya mezarlarında da aslan tasvirlerinin olduğu bilinmekle beraber bu betimlemelerin mezarların koruyucusu olarak resmedilmiş olabileceği de söylenmektedir. Bkz. R. Eser Kortanoğlu, “Dağlık Phrygia’da Aslan Kabartmalı Roma İmparatorluk Dönemi Kaya Mezarları”, *Belkis Dinçol ve Ali Dinçol’a Armağan (Ayrubasım/Offprint)*, Ege Yayınları, İstanbul 2007, s. 417-431(423). Galatia olarak bilenen ve araştırmamızın da içerisinde bulunduğu bölgedeki bir Roma mezarında da aslan heykeli kullanıldığı

çekerken verilen örnekleri⁵⁰⁹, kanatlı şeklinde olanları⁵¹⁰, oyun tahtası üzerinde hayvan mücadelesi sahnesi biçiminde verilen aslan tasvirleri görülürken⁵¹¹, Asur resim sanatında okla avlanmış veya hükümdarlarla mücadele eder biçimde tasvir edilmişlerdir⁵¹². Kayseri’de yapılan arazi çalışmaları sırasında Geç Hitit dönemine ait olduğu belirtilen kazıma tasvirler arasında aslan figürleri de görülmektedir⁵¹³. Bunlar petroglif olarak kaya yüzeyine yapılmış kazıma figürlerdir. Friglerin önemli merkezi Gordion’da yapılan kazılar esnasında megaronların ve kent surlarındaki taş yüzeylerine işlenen kazıma çizgilerle meydana getirilmiş birçok hayvan tasviriyle karşılaşmıştır. Bu tasvirlerin içerisinde aslanlar da bulunmaktadır⁵¹⁴. Bizans döneminde imparator tahtının yanına yerleştirilmiş bronzdan aslanlar olduğu⁵¹⁵, el yazmaları içerisinde çeşitli sahnelerde yer aldığı⁵¹⁶, küçük el sanatlarında⁵¹⁷ vb. birçok eserde kullanıldığı bilinmektedir.

Türk dünyasına bakıldığında aslanın fiziksel gücünden hareketle hayvan mücadelesi sahnelerinde yenen tarafı göstermesi aslan figürünün eskiden beri bilindiğine

görülür. Bkz. Stephen Mitchell, *Anatolia Land, Men and Gods in Asia Minor: The Celts and the Impact of Roman Rule*, Vol. I, Clarendon Press Oxford, New York 1993, s. 6. Ayrıca Gordion’da yapılan kazılarda Galatlar’a ait olduğu öne sürülen kemikten yapılmış küçük bir aslan heykeli de bulunmuştur. Bkz. Jeremiah R. Dandoy, Page Selinsky, Mary M. Voigt, “Celtic Sacrifice”, *Archaeology*, Archaeological Institute of America, 55/1, 2002, pp. 44-49(46).

⁵⁰⁹ Samuel Noah Kramer, *Sümer Mitolojisi*, Kabalcı Yayınları, İstanbul 1999, s. 84.

⁵¹⁰ S. N. Kramer, *age.*, 1999, s. 100.

⁵¹¹ Willy Hartner, “The Earliest History of the Constellations in the near East and the Motif of the Lion-Bull Combat”, *Journal of Near Eastern Studies*, 24½, 1965, s. 1-16(Fig. 3).

⁵¹² Veli Sevin, *Yeni Assur Sanatı II Resim*, TTK Yayınları, Ankara 2019, s. 202, 203.

⁵¹³ Ali Özcan, Turgut Yiğit, “Kayseri’nin Kuzeyinde Geç Hitit İzleri”, *IX. Uluslararası Hititoloji Kongresi Bildirileri Çorum 08-14 Eylül 2014*, c. 2, Çorum 2019, s. 713-734 (723).

⁵¹⁴ L. E. Roller, *age.*, 2009, pp. 52 vd.

⁵¹⁵ Speros P. Vryonis Jr., “Byzantine Society and Civilizations”, *The Glory of Byzantium Art and Culture of the Middle Byzantine Era A.D. 843-1261*, Ed. Helen C. Evans, William D. Wixom, The Metropolitan Museum of Art, New York 1997, pp. 5-19(8).

⁵¹⁶ Jeffrey C. Anderson, “Manuscripts”, *The Glory of Byzantium Art and Culture of the Middle Byzantine Era A.D. 843-1261*, Ed. Helen C. Evans, William D. Wixom, The Metropolitan Museum of Art, New York 1997, pp. 83-111(92); Henry Maguire, “Images of the Court”, *The Glory of Byzantium Art and Culture of the Middle Byzantine Era A.D. 843-1261*, Ed. Helen C. Evans, William D. Wixom, The Metropolitan Museum of Art, New York 1997, pp. 183-191(188).

⁵¹⁷ Annemarie Weyl Carr, “Popular Imagery”, *The Glory of Byzantium Art and Culture of the Middle Byzantine Era A.D. 843-1261*, Ed. Helen C. Evans, William D. Wixom, The Metropolitan Museum of Art, New York 1997, pp. 112-181(133); Robert G. Ousterhout, “Secular Architecture”, *The Glory of Byzantium Art and Culture of the Middle Byzantine Era A.D. 843-1261*, Ed. Helen C. Evans, William D. Wixom, The Metropolitan Museum of Art, New York 1997, pp. 192-217(205); Ioli Kalavrezou, “Luxury Objects”, *The Glory of Byzantium Art and Culture of the Middle Byzantine Era A.D. 843-1261*, Ed. Helen C. Evans, William D. Wixom, The Metropolitan Museum of Art, New York 1997, pp. 218-253(220, 249, 251); Olenka Z. Pevny, “Kievan Rus’”, *The Glory of Byzantium Art and Culture of the Middle Byzantine Era A.D. 843-1261*, Ed. Helen C. Evans, William D. Wixom, The Metropolitan Museum of Art, New York 1997, pp. 280-319(318).

ve Gök grubuna dâhil olan hayvanlardan olduğuna işaret ettiği belirtilir⁵¹⁸. Ayrıca güç, kudret-kuvvet, yiğitlik, alplik, hükümdarlık ve savaş simgesi olarak da kullanılmıştır⁵¹⁹. Budist inancından Türk kültürüne geçtiği söylene de⁵²⁰ erken dönemlerde kurganlarda bulunan eserler ve kaya resimlerinde karşılaşılan örnekler aslında bu figürün çok daha eski zamanlardan bu yana kullanıldığını ve bilindiğine işaret etmesi bakımından önemlidir⁵²¹. Günümüzde hala Orta Asya coğrafyasındaki kazılardan ele geçen buluntularda aslan figürlerine rastlanmaktadır⁵²². Aslan tasviri, Türk hayvan takviminde de bars/pars/kaplan/aslan olarak karşımıza çıkmaktadır⁵²³. İskitlerde Artimpasa olarak isimlendirilen tanrının sıfatı olan aslanla birlikte yine İskitlere ait güneş tanrısı Oetosyros'un da atribüsü olan kanatlı aslan (grifon) figürüne rastlanmaktadır⁵²⁴. Saka dönemine tarihlendirilen ve hayvan figürlerine sahip eserler de aslan tasvirleri, Batı Kazakistan, Güney Urallarda Karamurun-II mezarlığındaki kazılarda çıkarılan eşyalarda pars/aslanlar tespit edilmiştir⁵²⁵. Ayrıca Hsiung-nu'lara (Hunlar) komşu kavimlerinden Cye-gua'larda "aslan" isimli bir oyuna dair bilgiler bulunurken⁵²⁶, Hua-gua boyunda aslanların hayvan olarak varlığından söz edilmektedir⁵²⁷. Göktürk döneminde kaplan

⁵¹⁸ Yaşar Çoruhlu, *Kozmolojik Mitolojik, Astrolojik, Dinî ve Edebî Tasavvurlara Göre Türk Sanatında Hayvan Sembolizmi (Proto-Türk Devrinden, M. S. 14. Yüzyıla Kadar Efsanevi ve Yırtıcı Hayvanların Sembolizmi Üzerine Bir Deneme)*, Kömen Yayınları, Konya 2014, s. 216.

⁵¹⁹ Yaşar Çoruhlu, "Türk Sanatında Görülen Hayvan Figürlerine "Gök" ve "Yer" Sembolizmi Açısından Bir Bakış", *Türk Dünyası Araştırmaları*, Aralık 1993, s. 17-42(20).

⁵²⁰ Emel Esin, *Türk Kozmolojisine Giriş*, Kabalcı Yayınları, İstanbul 2001, s. 140.

⁵²¹ Erken dönem aslan figürlerinin kurganlarda bulunan İskit ve Hun örnekleri için bkz.; Sergei I. Rudenko, "The Mythological Eagle, The Gryphon, The Winged Lion, and The Wolf in The Art of Northern Nomads", *Artibus Asiae*, 21/2, London 1958, pp. 101-122; Sergei I. Rudenko, *Frozen Tombs Of Siberia The Pazyryk Burials of Iron Age Horsemen*, Los Angeles 1970, pp. 267, 298, Ekler no:104, 169/a.; Sarmat dönemi örnekleri için bkz.; Maya P. Abramova, "Sarmatians in the North Caucasus", *Nomads of the Eurasian Steppes in the Early Iron Age*, Ed. Jeannine Davis-Kimball, Vladimir A. Bashilov, Leonid T. Yablonsky, Zinat Press, Berkeley 1995, pp. 165-184(176); Leonid T. Yablonsky, "The Material Culture of the Saka and Historical Reconstruction", *Nomads of the Eurasian Steppes in the Early Iron Age*, Ed. Jeannine Davis-Kimball, Vladimir A. Bashilov, Leonid T. Yablonsky, Zinat Press, Berkeley 1995, pp. 201-240(219, 221).

⁵²² В.Д. Кубарев, П.И. Шульга (Kubarev V.D., Shulga P.I.), *Пазырыкская Культура (Pazyryk Culture) (курганы Чуи и Урсула) Монография*, Издательство Алтайского государственного университета, Барнаул 2007, s. 208, Fig. 4 (Kaynaktaki figür yırtıcı kedi olarak belirtilmiştir); V. A. Semenov. "The Wusun in Northeastern Central Asia", *Archaeology, Ethnology and Anthropology of Eurasia*, 38, 2010, pp. 99-110(108-109).

⁵²³ Emel Esin, *age.*, İstanbul 2001, s. 106; Yaşar Çoruhlu, "Türk Hayvan Takvimi", M. Uğur Derman Armağanı Altmışbeşinci Yaşı Münasebetiyle Sunulmuş Tebliğler - M. Uğur Derman Festschrift Papers Presented On The Occasion Of His Sixty Fifth Birthday (Derleyen: Irvin Cemil Schick), Sabancı Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2000, s. 221-253(228, 233, 242, 243); Nergis Biray, "12 Hayvanlı Türk Takvimi-Zamana ve İnsana Hükmetmek", *TAED - Prof. Dr. Hüseyin Ayan Özel Sayısı*, 39, Erzurum 2009, s. 671-683(674); Abdrasul İsakov, "Kırgızlarda ve Moğollarda On İki Hayvanlı Takvim (VI.-XV. Yüzyıllar Arası)", *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, c. 3/6, Edirne 2013, s. 161-172.

⁵²⁴ S. I. Rudenko, *age.*, 1970, pp. 287-288.

⁵²⁵ S. İbekeyeva, *agt.*, 2015, s. 32-33, 414-415.

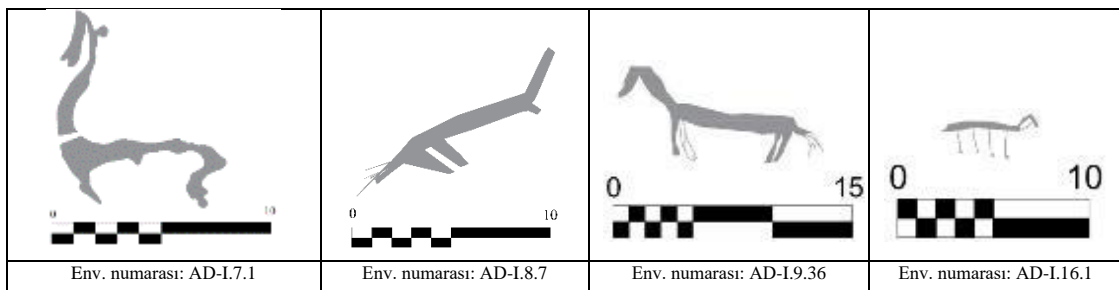
⁵²⁶ D. W. Eberhard, *Çin'in Şimal Komşuları-Bir Kaynak Kitabı*, Çev. Nimet Uluğtuğ, TTK Basımevi, 2. Baskı, Ankara 1996, s. 69.

⁵²⁷ D. W. Eberhard, *age.*, 1996, s. 99.

unvanının yerini arslan sıfatının aldığı ve Budizm-Manihaizm ekseninde birlikte Türk sanatında yaygınlaştığı öne sürülmektedir⁵²⁸. Yine Göktürk dönemi sanatı içerisinde değerlendirilen Varahşâ sarayı duvar resimlerinde fil üzerindeki savaşçıların aslan ve kaplanlarla mücadelesini konu alan tasvirler bulunmaktadır⁵²⁹.

3.1.3.2. Atlar

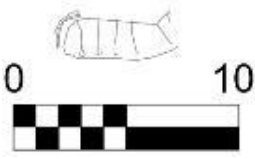
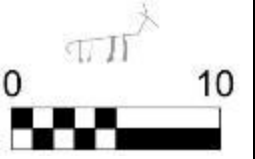
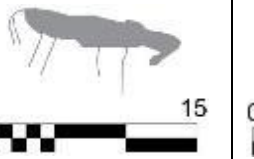
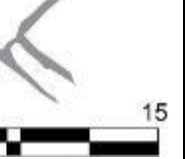

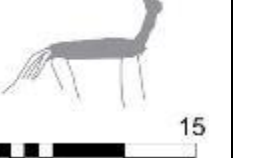
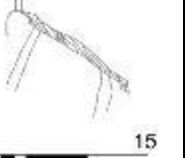
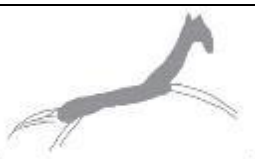

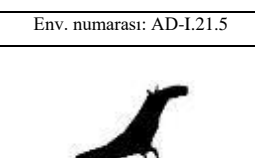

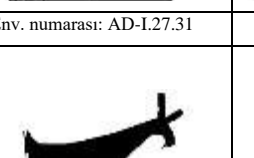
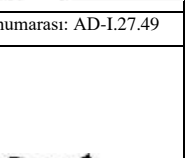

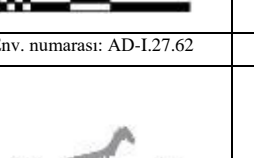
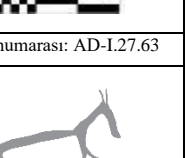
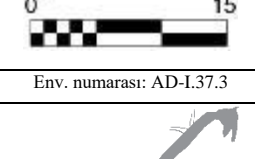
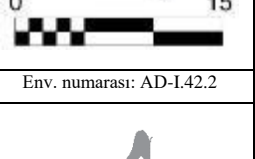
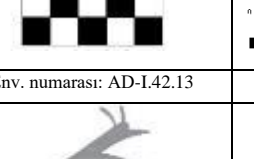
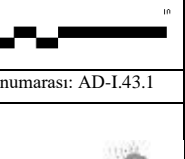
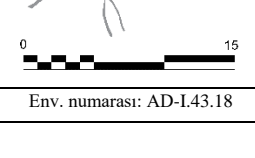
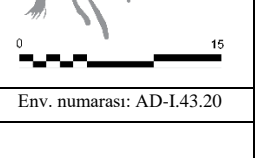
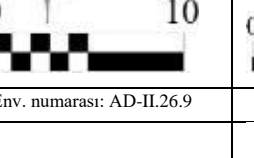
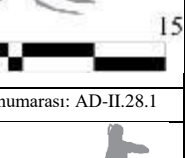
Baş, kuyruk, kulak gibi detaylarının belirgin verilmesi, boyundan başlayıp baş kısmının yukarısında biten yeleleri, bacaklarının çoğunlukla yuvarlak formlu toynak benzeri çizgilerle bitirilmesi, gövdelerinin formu, binicisinin elinde tuttuğu ve baş kısmına uzanan yular olarak izah edilebilecek çizgilerden hareketle at olarak adlandırılan tasvirler bulunmaktadır. I numaralı kaya resim alanında yirmi altı, II numaralı kaya resim alanında beş, III. numaralı kaya resim alanında yedi at figürü belirlenmiştir⁵³⁰. AD-I.7.1, AD-I.9.36, AD-I.16.1, AD-I.16.4, AD-I.16.5, AD-I.18.1, AD-I.19.2, AD-I.20.6, AD-I.42.13, AD-II.35.5, AD-III.7.14, AD-III.7.21 Envanter numaralı tasvirler durağanken, AD-I.18.3, AD-I.21.5, AD-I.21.6, AD-I.27.63, AD-I.37.3, AD-I.42.2, AD-I.43.1, AD-I.43.20, AD-II.26.9, AD-II.28.1, AD-II.35.18, AD-III.1.3, AD-III.6.9, AD-III.7.12 numaralı figürlerdeyse bacakların atın hareket halinde olduğunu gösterecek şekilde konumlandırıldığı dikkat çeker. Yatay olarak panoya göre soldan sağa veya sağdan sola hareket eder şekilde verilenler bulunsa da aşağıdan yukarıya kırk beş derecelik açı yapacak şekilde göğe yükseliyormuş gibi çizilenler de tespit edilmiştir. Kulaklar başın üzerinde kazınan, yele kısımları kısa çentiklerle oluşturulan örneklerin yanı sıra yelelerinin oldukça abartılı çizildiği atlar da bulunmaktadır. AD-I.27.59, AD-I.42.2, AD-I.43.20, AD-II.26.9, AD-III.6.9, AD-III.7.12 Numaralı atların kuyruk kısımları düğümlü/örgülü, saçaklanan, yukarıya kalkık olacak şekilde farklı duruşlarla belirginleştirilmiştir.

⁵²⁸ Y. Çoruhlu, *age.*, 2014, s. 84.

⁵²⁹ Y. Çoruhlu, *age.*, 2011, s. 208.

⁵³⁰ Binicisi bulunan atlar süvari başlığı altında incelendiği için burada tekrar irdelenmeyecektir.

			
Env. numarası: AD-I.16.4	Env. numarası: AD-I.16.5	Env. numarası: AD-I.17.3	Env. numarası: AD-I.17.6
			
Env. numarası: AD-I.18.1	Env. numarası: AD-I.18.3	Env. numarası: AD-I.19.2	Env. numarası: AD-I.20.6
			
Env. numarası: AD-I.21.5	Env. numarası: AD-I.21.6	Env. numarası: AD-I.27.31	Env. numarası: AD-I.27.49
			
Env. numarası: AD-I.27.50	Env. numarası: AD-I.27.59	Env. numarası: AD-I.27.62	Env. numarası: AD-I.27.63
			
Env. numarası: AD-I.37.3	Env. numarası: AD-I.42.2	Env. numarası: AD-I.42.13	Env. numarası: AD-I.43.1
			
Env. numarası: AD-I.43.18	Env. numarası: AD-I.43.20	Env. numarası: AD-II.26.9	Env. numarası: AD-II.28.1
			
Env. numarası: AD-II.28.13	Env. numarası: AD-II.35.5	Env. numarası: AD-II.35.18	Env. numarası: AD-III.1.3

			
Env. numarası: AD-III.6.9	Env. numarası: AD-III.7.12	Env. numarası: AD-III.7.14	Env. numarası: AD-III.7.15
			
Env. numarası: AD-III.7.19	Env. numarası: AD-III.7.21		

Tablo 25: At tasvirleri

Petroglif örneklerinde en sık görülen figürlerden birisi de atlardır. Azerbaycan Gobustan Yazılıtepe⁵³¹, Güney Doğu İran Kouhbodan-e Jor⁵³², Kuzey Batı İran'da Dowzdağhi⁵³³, Kazakistan Eşkiölmes Dağı⁵³⁴, Kazakistan Şimaylı Vadisi⁵³⁵, Kırgızistan Saymalıtaş⁵³⁶, Kırgızistan Sulaiman-Too⁵³⁷, Kırgızistan Çolpan Ata⁵³⁸, Moğolistan Yukarı Tsagaan Gol⁵³⁹, Rusya Güney Sibiryaya Biçiktu Boom⁵⁴⁰, Özbekistan Sarmishsai⁵⁴¹ gibi Anadolu dışında konumlanan ve sayıları çoğaltılabilecek alanlarda at betimlemelerine rastlanmaktadır. Anadolu'da ise Ardahan Çıldır Başköy⁵⁴², Erzurum Şenkaya⁵⁴³, Eskişehir Seyitgazi Kümbet Köyü Himmet Baba Kümbeti⁵⁴⁴, Kars Borluk

⁵³¹ I. M. Cəferzadə, *age.*, 1999, s. 22, Daş no: 9, figür.

⁵³² R. Shirazi, M. Soltani, "The Evidence of Rock Art In Iranian Makran: Aps-e Goalm and Kouhbodan-e Jor Petroglyphs, Qasr-e Qand", *Archaeology Ethnology & Anthropology of Eurasia*, 43/2, 2015, pp. 23-33(30), Fig. 14, 16.

⁵³³ Mehdi Kazempur, Nasir Eskandari, Asadollah Shafizade, "The Petroglyphs of Dowzdağhi, Northwestern Iran", *Documenta Praehistorica*, 38/1, 2011, pp. 383-387(384).

⁵³⁴ S. İbekeyeva, *agt.*, 2015, s. 146.

⁵³⁵ S. İbekeyeva, *agt.*, 2015, s. 246.

⁵³⁶ K. Tashbayeva, *agm.*, 2001, p. 25.

⁵³⁷ K. Tashbayeva, *agm.*, 2001, p. 65, Fig. 100.

⁵³⁸ K. Tashbayeva, *agm.*, 2001, p. 67, Fig. 102.

⁵³⁹ Esther Jacobson-Tepfer, "Rock Art of Mongolia", *The Silk Road*, 4/1, 2006, pp. 5-13(10), Fig. 7.

⁵⁴⁰ A. I. Martinov, *age.*, 2013, Res. 16, 25, 42, vd.

⁵⁴¹ M. Khujanazarov, *agm.*, 2001, pp. 108, 109.

⁵⁴² A. Ceylan, *agm.*, 2015, s. 7, 11, 27.

⁵⁴³ O. Özgül, *agm.*, 2016, s. 377.

⁵⁴⁴ M. K. Şahin, S. Varis, *agm.*, 2017, Çiz. 13, 14.

Vadisi⁵⁴⁵, Kars Dereiçi⁵⁴⁶, Kars Doyumlu⁵⁴⁷, Kütahya Çavdarhisar Aizanoi Antik Kenti Zeus Tapınağı⁵⁴⁸, Kütahya Altıntaş Yapılcan Köyü Hıdırlık Türbesi⁵⁴⁹, Ordu Mesudiye Esatlı Köyü⁵⁵⁰ gibi alanlarda at tasvirleriyle çokça karşılaşmaktadır.

At, halkların tarihinde çok önemli bir yere sahip olmuş, günlük hayatta uzun mesafelerin kat edilmesinde, yük taşınmasında, savaşlarda araba çekerken veya süvari olarak kullanılması şeklinde medeniyetin aktarılmasındaki araç vazifesi de görmüştür. Tam olarak ne zaman evcilleştirildiğiyle ilgili de tartışmalar devam eden bu hayvanın⁵⁵¹ toplulukların inanç sistemlerine dâhil olarak mağara resimlerine girerek⁵⁵² değişik dönemlerden kalma sanat eserlerindeki örnekleriyle karşılaşmaktadır. Mısır mitolojisindeki yabancı menşeli tanrıçalardan olduğu belirtilen *ĀSTHĀĀETHET*, “atların efendisi (kadın), savaş arabalarının hanımefendisi” ifadeleriyle dönem kaynaklarında tanımlanırken, aslan başlı ve dört at tarafından çekilen savaş arabasında tasvir edilmiştir⁵⁵³. Asur dönemindeki kabartmalı frizlerde resmedilen savaş arabalarını çekerken veya serbest şekilde görülmektedir⁵⁵⁴. Aynı sahneler Hitit sanatında da bulunur⁵⁵⁵. Anadolu’ya gelen Friglerin yıkılmasına neden olduğu düşünülen Kimmerlerin sanat eserlerinde atlı tasvirlerine rastlanmaktadır⁵⁵⁶. Ayrıca İskit dönemine ait Chertomlyk kurgan buluntularındaki at ehlileştirilmesiyle ilgili sahne çok önemlidir⁵⁵⁷.

⁵⁴⁵ Onur Özbek, Bakiye Yükmén, “Kars Borluk Vadisi Kaya Resimleri”, *Arkeoloji ve Sanat*, 86, 1998, s. 30-37(33).

⁵⁴⁶ İbrahim Üngör, “Orta Asya’dan Anadolu’ya Kayalara Yazılan Türk Kültürü (Dereiçi Kaya Resimleri)”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 39, 2016b, s. 357-370(362,363).

⁵⁴⁷ Y. Günaşdı, agm., 2016b, s. 404, Fot. 8.

⁵⁴⁸ M. Beyazıt, *age.*, 2018, s. 398.

⁵⁴⁹ B. D. Gital, *agt.*, 2015, s. 70, 71, 89, 90 vd.

⁵⁵⁰ Nezh Başgelen, “Ordu Mesudiye Esatlı Köyü Kaya Resim ve Yazıtları”, *Arkeoloji ve Sanat*, 115-117, s. 33-36; S. Somuncuoğlu, *age.*, 2008, s. 485.

⁵⁵¹ Atın evcilleştirilmesi, genetik çalışmaları ve tartışmaları için bkz. M. A. Levine, agm., 2005, pp. 5-22; V. Warmuth, A. Eriksson, M. A. Bower vd., agm., 2012, 109 (21), pp. 8202-8206; P. Forstera, M. E. Hurlésb, T. Jansenc vd., agm., 109/46, 2012; V. Warmuth, A. Eriksson, G. Barker vd., agm., Nov 2012, 109 (46) E3149; C. Gaunitz, A. Fages, K. Hanghøj vd., agm., 2018, pp. 111-114; Alan K. Outram, Natalie A. Stear, Robin Bendrey, Sandra Olsen, Alexei Kasparov, Victor Zaibert, Nick Thorpe, Richard P. Evershed, “The Earliest Horse Harnessing and Milking”, *Science*, 323, pp. 1332-1335.

⁵⁵² Özellikle Fransa ve İspanya’da bulunan mağara resimlerindeki at figürleriyle ilgili birçok çalışma uzun yıllardan bu yana yapılmaktadır. At figürlerinin mağara resimlerindeki yorumlamaları için bkz. David Lewis-Williams, *The Mind in the Cave*, Thames & Hudson, London 2002.

⁵⁵³ E. A. Wallis Budge, *The Gods of Egypt*, Chicago The Open Court Publishing Company, Vol II., London 1904, pp. 278, 279.

⁵⁵⁴ V. Sevin, *age.*, 2019, s. 36, 37, 38, 39, Res. 32, 33, 35, 37.

⁵⁵⁵ A. Muhibbe Darga, *Hitit Sanatı*, Akbank Kültür ve Sanat Kitapları, İstanbul 1992, s. 248, 249, 255.

⁵⁵⁶ İlk Türk devletlerinden olduğu belirtilen Kimmerlerin M.Ö. 7-5. Yüzyıllar arasında özellikle Orta Anadolu coğrafyasında etkili olduklarına yönelik bilgiler mevcuttur. Bkz. H. Çoban, *agt.*, 2013, s. 183, Resim 22.

⁵⁵⁷ Ekrem Memiş, *İskit’lerin Tarihi*, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya 1987, s. 65, Res. 1-2.

Bunların dışında Akhamenid⁵⁵⁸, Sasani⁵⁵⁹, Bizans⁵⁶⁰ gibi örneklerini çoğaltabileceğimiz toplulukların sanat eserlerinde atlar verilmiştir.

At, Türk dilindeki deyişlere kadar girerek hayvanlar arasında kendisini ayrı bir yere konumlandırmıştır⁵⁶¹. Proto-Türk dönemlerinden itibaren ehlileştirilerek kullanıldığı bilinen atın, on iki hayvanlı Türk takvimine de tesir ettiği görülmektedir⁵⁶². Yapılan son genom araştırmalarında evcilleştirilmiş en erken at kalıntıları Kazakistan'ın Eneolitik kültürlerinden olan Botai, ardından Borly ve Sibirya'da yer alan Batagai alanlarına göre tarihlendirilmiş ve çoğunluğu yine Orta Asya'daki kazılarda bulunmuştur⁵⁶³. Andronovo kültüründe at yetiştiriciliğinin yapıldığı bilinirken⁵⁶⁴, Karasuk devrine ait mezarlarda at kemiklerine rastlanmıştır⁵⁶⁵. Yine aynı kültür evresinde atların dört tekerli arabalarda koşulan hayvan olarak kullanıldığı, Yenisey Znemenka'da buna yönelik kaya yüzeyinde resimler olduğu belirtilmektedir⁵⁶⁶. Tagar kültürüne ait at koşum takımları yine erken dönem atların Türk kültüründeki önemine işaret etmektedir⁵⁶⁷.

Pazırık kurganlarında insanlarla birlikte defnedilen atlar bulunmuş ve bu atların kuyruklarının kesik, ayrıca düğümlü ve örgülü olduğu ortaya konmuştur. Bilindiği üzere Türklerde atların kuyruğunun kesilmesi sahibinin öldükten sonraki matemle bağlantılıdır ve bu hadiseye “tullamak” denilmektedir. Atların ölen kişiyle birlikte defnedilmesi yakın zamanlara kadar Yakut ve Altay Türklerinde devam ettirilmiştir⁵⁶⁸. Aynı şekilde savaşa katılmadan önce de atların kuyruklarının düğümlendiğine yönelik bilgiler mevcuttur. Yazılı dönemde Hunlardan itibaren ata verilen önemin devam ettiği, Çin kaynaklarında Asya Hunlarının kimsenin dokunamadığı atları evcilleştirebildiği anlatılmaktadır⁵⁶⁹.

⁵⁵⁸ Verilen kaynakta İskitlerin tasvirleri de yer almaktadır; Matthew William Waters, *Ancient Persia: A Concise History of the Achaemenid Empire ; 550-330 BCE*, Cambridge Univ. Press, New York 2014, pp. 146-148.

⁵⁵⁹ Prudence Oliver Harper, *In Search of a Cultural Identity: Monuments and Artifacts of the Sasanian Near East, 3rd to 7th Century A.D.*, Bibliotheca Persica, New York 2006, pp. 37, 53, 55, Fig.8.6.

⁵⁶⁰ R. G. Ousterhout, agm., 1997, pp. 204, 205; William D. Wixom, “Byzantine art and the Latin West”, *The Glory of Byzantium Art and Culture of the Middle Byzantine Era A.D. 843-1261*, Ed. Helen C. Evans, William D. Wixom, The Metropolitan Museum of Art, New York 1997, pp. 434-509(501).

⁵⁶¹ Atla ilgili kelimeler ve deyişler için bkz. Murat Küçük, “Divanü Lugati't-Türk 'te At ve Atçılık Terminolojisi”, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, c. 10/1, 2013, s. 140-169.

⁵⁶² E. Esin, *age.*, 2001, s. 106 (At/Yond olarak belirtilmiştir.); Y. Çoruhlu, agm., 2000, s. 221-253(245, 246)(At olarak belirtilmiştir); N. Biray, agm., 2009, s. 674 (At/Cılkı olarak belirtilmiştir).

⁵⁶³ C. Gaunitz, A. Fages, K. Hanghøj vd., agm., 2018, pp. 111-114.

⁵⁶⁴ Y. Çoruhlu, *age.*, 2011, s. 40.

⁵⁶⁵ Y. Çoruhlu, *age.*, 2011, s. 45.

⁵⁶⁶ Y. Çoruhlu, *age.*, 2011, s. 46.

⁵⁶⁷ Y. Çoruhlu, *age.*, 2011, s. 49.

⁵⁶⁸ Abdülkadir İnan, *Makaleler ve İncelemeler*, TTK Yayınları, c. II, Ankara 1998, s. 264, 265.

⁵⁶⁹ O. F. Sertkaya, agm., 1995, s. 26.

Hunların at üstünde yemek yediği sohbet ettiği hatta uyuduğu komşu halkların kaynaklarında karşımıza çıkar⁵⁷⁰.

Atın gündelik hayattaki bu değeri, ona mitolojik ve ikonografik anlamlarının da ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Ayrıca at, kamların göksel dünyaya veya yer altı dünyasına yaptığı yolculuklarda onun binek hayvanı olmaktadır⁵⁷¹. Buryat inancına göre ölen kamların ruhları da atlar tarafından taşınırken, Yakut inanişinde kamın davuluna üç kere vurmasıyla davulunun üç bacaklı bir ata dönüşerek onu gökyüzüne ulaştırdığı anlatılmaktadır⁵⁷². Kurban törenlerinde atların adak olarak sunulduğu bilinirken⁵⁷³, kamların ettiği dualarda yine Ülgen'e/Kayra Han'a seslendiği sözlerin içinde de atlar geçmektedir⁵⁷⁴. Kam davullarında da sıklıkla at figürleri görülmektedir. Kamların ölümünden sonra da adak niyetine at kurban edilir, ardından kamın atı da kamlarla birlikte öldürülür, eti pişirilip parçalara ayrılırdı⁵⁷⁵. Türk topluluklarında bu ve benzeri anlatımlara sıklıkla rastlanılır.

3.1.3.3. Geyikler

Gövdelerinin formu ve başlarından çıkan boynuz benzeri çizgilerin şeklinin geyik boynuzlarına benzemesi sebebiyle tasvirlerin bir kısmı geyik olarak adlandırılmıştır. I numaralı kaya resim alanında dört, II numaralı kaya resim alanında sekiz olmak üzere toplam on iki figür tespit edilmiştir. AD-I.9.21, AD-I.9.22, AD-II.15.15, AD-II.15.51, AD-II.32.1 Numaralı örneklerde geyiklerin yalnızca baş kısımları tespit edilmiştir. AD-II.31.6 Numaralı tasvir ise gövde benzerliğinden hareketle geyik olarak tanımlanmıştır. AD-I.9.21, AD-I.9.22, AD-II.32.1, AD-II.32.6, AD-II.40.12 Numaralı betimlemelerde göz gibi detayların verildiği görülür. AD-I.20.3 Numaralı örnek otlar biçimde başı öne eğik verilirken, kalan örneklerde sağdan sola veya soldan sağa doğru durağan olarak çizilmişlerdir. AD-II.32.1, AD-II.32.6, AD-II.40.12 Envanter numaralı geyiklerin boynuzları iç bükey yay biçiminde veya taç şeklini anımsatan biçimde karşımıza çıkar. AD-I.9.21, AD-I.9.22, AD-I.14.2, AD-I.20.3, AD-II.15.15 Numaralılarıdaysa boynuzlar, ağaç dallarını andıran biçimde tek veya iki ana çizgiden dağılan küçük çentikler

⁵⁷⁰ O. F. Sertkaya, agm., 1995, s. 26.

⁵⁷¹ Bilge Seyidoğlu, "Mitolojik Dönemde At", Türk Kültüründe At ve Çağdaş Atıcılık, İstanbul 1995, s. 91-94(92); Y. Çoruhlu, *age.*, 2014, s. 220.

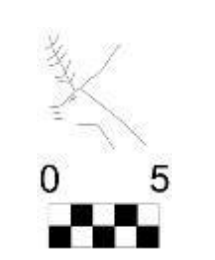
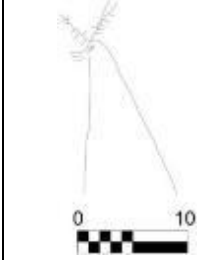
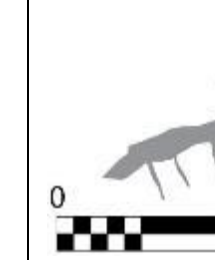
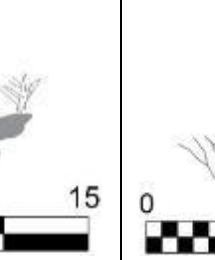

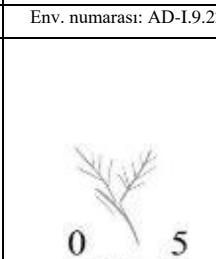
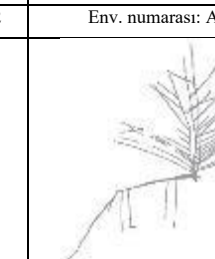
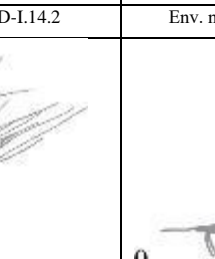
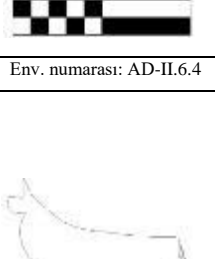
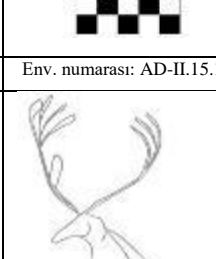
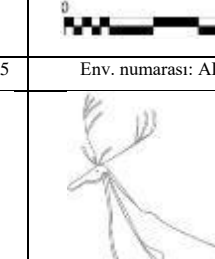
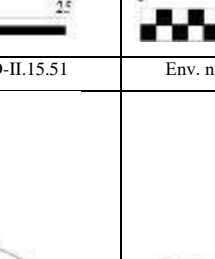
⁵⁷² B. Seyidoğlu, agm., 1995, s. 91-94 (92).

⁵⁷³ M. Hoppál, *age.*, 2014, s. 116, 117; Metin And, *Oyun ve Bügü Türk Kültüründe Oyun Kavramı*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2019, s. 90.

⁵⁷⁴ Abdülkadir İnan, *Makaleler ve İncelemeler*, TTK Yayınları, c. I, Ankara 1998, s. 393.

⁵⁷⁵ M. Hoppál, *age.*, 2014, s. 265.

biçiminde şekillendirilmiştir. Gövdelerinde geyiklerin hangi alt tür olduğuna yönelik bazı desenler bulunsa da tam olarak tespiti mümkün olmamıştır. AD-I.20.3, AD-II.32.6 numaralı tasvirlerde geyiğin kuyruğu hiç verilmezken, AD-I.14.2, AD-II.20.6, AD-II.31.6 numaralı örneklerde uzun biçimde betimlenmiştir. AD-I.9.21 ve AD-I.9.22 Numaralı geyikler kendi içerisinde çizgi tekniği, boynuz çizgileri ve yüz şekilleri yönünden benzerdir. AD-II.31.6, AD-II.32.1, AD-II.32.6 ve AD-II.40.12 Numaralıları gövde, baş kısmı, taç şeklinde boynuzlarla değerlendirildiğinde ayrı bir üsluba ait olduklarını ortaya koyarlar. AD-I.14.2 ve AD-I.20.3 Numaralı örneklerde diğerlerinden ayrılan özellikleriyle aynı kişinin elinden çıkmış gibidir. Buradan hareketle, kalan geyik figürleriyle yorumlandığında toplam yedi farklı geyik formu ve üsluptan söz etmemiz mümkündür. Bu da bizlere farklı ustaların elinden aynı temanın tercih edildiğine işaret eder.

			
Env. numarası: AD-I.9.21	Env. numarası: AD-I.9.22	Env. numarası: AD-I.14.2	Env. numarası: AD-I.20.3
			
Env. numarası: AD-II.6.4	Env. numarası: AD-II.15.15	Env. numarası: AD-II.15.51	Env. numarası: AD-II.20.6
			
Env. numarası: AD-II.31.6	Env. numarası: AD-II.32.1	Env. numarası: AD-II.32.6	Env. numarası: AD-II.40.12

Tablo 26: Geyik tasvirleri

Azerbaycan Gemiqaya⁵⁷⁶, Azerbaycan Gobustan Yazılıtepe⁵⁷⁷, Azerbaycan Gobustan Şongardağ⁵⁷⁸, Günümüz Ermenistanı Syunik Dağı⁵⁷⁹, Kazakistan Mayemyr⁵⁸⁰, Moğolistan Arag-Togloi, Moğolistan Bayan Ölgii Aymag'ı⁵⁸¹, Moğolistan Ölgii Aymag'ı Tsagaan Nuur⁵⁸², Moğolistan Ölgii Aymag'ı Buyant⁵⁸³, Rusya Altay Chuya Nehri Kalbak Taş⁵⁸⁴, Rusya Krasnoyarsk Shara-Shubute III⁵⁸⁵ vb. Orta Asya'daki benzerlerini çoğaltabileceğimiz birçok geyik figürü petroglif alanlarında tespit edilmiştir.

Anadolu coğrafyasında da Ardahan-Kars Karayolu Dereçi Kaya Resimleri⁵⁸⁶, Burdur Yeşilova Sazak Köyü⁵⁸⁷, Erzurum Şenkaya Köyü⁵⁸⁸, Hakkâri Tirişin Yaylasındaki petroglifleri⁵⁸⁹, Kars Azat Köyü⁵⁹⁰, Kars Kağızman⁵⁹¹, Ordu Mesudiye Esatlı köyü⁵⁹², Van Müzesinde yer alan kaya parçalarının yüzeyi⁵⁹³, Van Yedisalkım (Put) Köyü Boyalı Mağara Resimleri⁵⁹⁴ vb. örneklerinin çoğaltılabileceği alanlarda geyik figürleri görülmektedir.

Anadolu'daki tarihi yerleşim yerlerinden olan Çatalhöyük'te geyik avı sahnesine rastlansa da konumuz kapsamındaki geyik figürleriyle yakından bir bağlantısı bulunmamaktadır⁵⁹⁵. Geyiğin av sahnesinde verilmiş olmasının, av öncesinde oluşturulan avın başarılı sonuçlanmasını amaçlayan ritüeli anlattığı düşünülmelidir. Geyiğin, Sümer döneminde av hayvanı olduğu kaynaklarda geçmekte ve tanrısal bir simge taşıyıp

⁵⁷⁶ V. Aliyev, *age.*, 2005, s. 45 sağ aşağı kenardaki resim, s. 73 sol aşağı kenardaki resim.

⁵⁷⁷ I. M. Cəfərzadə, *age.*, 1999, s. 21, Yazıtepe daş no: 4, 1. ve 2. figürler.

⁵⁷⁸ C. N. Rüstəmov, F. M. Muradova, *age.*, 2003, s. 22, 18-ci Tablo.

⁵⁷⁹ Franziska Knoll, "Petroglyphs in the Syunik Highlands (Armenia). Mapping (pre-)historic Traces", *Adoranten*, 2016, pp. 73-83(78), Fig. 7.

⁵⁸⁰ E. Miklashevich, *agm.*, 2003b, p. 19, Fig. 8.

⁵⁸¹ A. S. Güneri, *agm.*, 2012, s. 42, Res. 17.

⁵⁸² A. S. Güneri, *agm.*, 2012, s. 44, Res. 66.

⁵⁸³ A. S. Güneri, *agm.*, 2012, s. 44, Res. 89.

⁵⁸⁴ B. Д. Кьбареv, *age.*, 2011, s. 50, Res. 1-22.

⁵⁸⁵ E. Miklashevich, *agm.*, 2003b, p. 6, Fig. 1.2.

⁵⁸⁶ İ. Üngör, *agm.*, 2016a, s. 270.

⁵⁸⁷ Alime Çankaya, "Kültür Etkileşiminin Kayaüstü Resimlerde Yansıması", *Ayrıntı Dergisi-Göller Bölgesi (Burdur, Antalya, Isparta, Afyon) Ekonomi ve Kültür Dergisi*, c. 3/22, 2015, s. 48-52(50)

⁵⁸⁸ O. Özgül, *agm.*, 2015, s. 177.

⁵⁸⁹ M. Uyanık, *age.*, 1974, Fig. 44, 79; A. Baysal, *agm.*, 2017, Fig 9.

⁵⁹⁰ A. Bingöl, *agm.*, 2016, s. 70.

⁵⁹¹ Alpaslan Ceylan, "Doğu Anadolu'da İlk Türk İzleri", *XV. Türk Tarih Kongresi 11-15 Eylül 2006*, c. 1, Ankara 2010, s. 215-226(218, 219), Res. 4.; Alpaslan Ceylan, "Kağızman'da Tarihi ve Arkeolojik Araştırmalar Historical and Archaeological Researches in Kagizman", *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1, 2008b, s. 73-92, Res. 13.

⁵⁹² S. Somuncuoğlu, *age.*, 2008, s. 491; Necati Demir, "Esatlı Köyü (Ordu-Mesudiye) Kaya Üstü Resim ve Yazıtları ile Bunların Tarihi Alt Yapısı", *Zeitschrift für die Welt der Türken*, 1/2, 2009, s. 3-30(7), Fot. 3.

⁵⁹³ S. Somuncuoğlu, *age.*, 2008, s. 497.

⁵⁹⁴ O. Belli, *agm.*, 1975, s. 27, Res. 11.

⁵⁹⁵ Ian Hodder, *Çatalhöyük Leoparın Öyküsü*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2017, s. 31, 197, Res. 13, Res. 84.

taşımadığı bilinmemektedir⁵⁹⁶. Hititlerde ise geyik sadece av hayvanı olarak değil, kırların koruyucu Tanrısının da simgesi şeklinde görülmüş⁵⁹⁷ ve genellikle geyik üzerinde ayakta durur vaziyette betimlenmiştir⁵⁹⁸. Aynı dönemde ritüellerde kullanıldıkları düşünülen geyik motifli alemlerin veya güneş kurslarının da tanrıları sembolize ettiği belirtilmektedir⁵⁹⁹. Ayrıca Ortaköy-Şapinuva kazı çalışmalarında ele geçirilen taş kalıp yüzeylerinde kazıma tekniğiyle meydana getirilmiş geyik figürlerine rastlanmıştır⁶⁰⁰.

Yakın bölgede bulunan Gordion'daki kazıma teknikli figürlere bakıldığında, tasvirler içerisindeki bir figürün geyiğe benzediği ancak geyik olarak tanımlanmadığı görülmüştür⁶⁰¹. Geyik figürüne, M.Ö. birinci bin yıla tarihlendirilen dönem içerisinde, Çin'in kuzey sınırlarından Avrupa içlerini kapsayan bölgedeki birçok noktada yapılan kazılarda ele geçen materyallerde görülebilmektedir⁶⁰². Bu materyallerin bir devamı niteliğinde Anadolu'da da benzer örnekler ele geçirilmiştir. Özellikle, Friglerin yıkılmasında da rol oynayan Kimmerlere ait olduğu düşünülen geyik şeklinde kemik at koşum takımı ve Erzurum müzesinde bulunan vazo yüzeyindeki kazıma geyik figürleri örnek olarak gösterilmektedir⁶⁰³. Sasani dönemine bakıldığında hükümdarların av sahnelerinde geyik avladığı sahnelerle veya geyiğe binmiş biçimde verildiği anlatımlarla gümüş madeninden yapılmış küçük eserler üzerinde karşılaşılmaktadır⁶⁰⁴.

Hıristiyanlık döneminde de geyik figürü erken dönemden itibaren mozaik, lahit ve küçük el sanatlarındaki örnekleriyle Anadolu'da ve Anadolu dışında bulunmaktadır⁶⁰⁵. Özellikle sahneli anlatımlarda geyik figürleri av hayvanı olarak tasvir edilmektedir⁶⁰⁶. Erkek geyik figürü, Hıristiyanlık sanatında özgürlüğü araması sebebiyle dağların yüksek

⁵⁹⁶ Samuel Noah Kramer, *The Sumerians Their Culture, History and Character*, The University of Chicago Press, Chicago & London 1963, p. 110.

⁵⁹⁷ Özlem Sir Gavaz, "M.Ö. 2. Bin Yıl Bazı Gelenek ve Halk Motiflerinin Günümüze Yansıyan Örnekleri", *TÜBA-AR*, 19, Ankara 2016, s. 79-92(86).

⁵⁹⁸ Ö. S. Gavaz, ay., 2016.

⁵⁹⁹ Ekrem Akurgal, *Anadolu Kültür Tarihi*, TÜBİTAK, Ankara 1998, s. 23; Ö. S. Gavaz, agm., 2016, s. 86.

⁶⁰⁰ Mustafa Süel, "Şapinuva'da Ele Geçirilen Bir Grup Taş Kalıp", *IX. Uluslararası Hititoloji Kongresi Bildirileri Çorum 08-14 Eylül 2014*, c. 2, Çorum 2019, s. 1005-1019(1013, 1014), Res. 3, 4.

⁶⁰¹ L. E. Roller, *age.*, 2009, p. 85, Envanter no: 71: ST 435.

⁶⁰² Gideon Shelach, "Early Pastoral Societies of Northeast China: Local Change and Interregional Interaction during c. 1100–600 BCE", *Mongols, Turks, And Others Eurasian Nomads And The Sedentary World*, Brill, Boston 2005, pp. 15-58 (36).

⁶⁰³ T. Demir, *agt.*, 2008, s. 164, 167.

⁶⁰⁴ Prudence Harper, "Sasanian Silver", *The Cambridge History of Iran - The Seleucid, Parthian and Sasanid Periods*, Edt. Ehsan Yarshater, Cambridge University Press, 3/2, New York 1983, pp. 1113-1129(1119), Plate 117, 120.

⁶⁰⁵ Erken dönem Hıristiyanlık sanatında geyik örnekleri için bkz; Richard Brilliant, "The Imperial Realm Scenic Representations", *Age of Spirituality: Late Antique and Early Christian Art, Third to Seventh Century*, Edt. Kurt Weitzmann, Metropolitan Museum of Art, New York 1979, pp. 60-108(86, 89, 94).

⁶⁰⁶ R. Brilliant, agm., 1979, p. 64, Fig 13.

kesimlerinde yaşayan, temiz yaşamın ve yalnızlığın/tek başınalığın sembolü biçiminde görülmüştür⁶⁰⁷. Ayrıca geyik figürü “Tanrı’yı arayan İsa”, Tanrı’yı arayan insan ve vaftizhanelerdeki vaftiz sahnesini simgelediği belirtilmektedir⁶⁰⁸.

Geyik sembolizminin Türk sanatındaki kökleri Sibiry’a’daki Mezolitik çağlara ait insan topluluklarına kadar götürülebilmektedir⁶⁰⁹. Saka ve Hun dönemine ait olduğu ön görülen ve yüzeyinde geyik figürlerinin olduğu dikili taşların (geyikli taş) varlığı geyiğe verilen kıymetin erken dönemlerden itibaren başladığını gösterir⁶¹⁰. Çin kaynaklarında verilen bilgiye göre Türklerin ilk dedelerinden birisi, bir Tanrıçayla münasebete girmek istemiş ancak av sırasında bir ak-geyiği öldürdüğü için Tanrıçanın bu istekten vazgeçtiği bildirilir. Bu hikâyenin devamındaysa dedenin de Tanrıçaya devamlı suretle kurban sunmak zorunda kaldığı anlatılır⁶¹¹. Av sahneleri veya hayvan mücadele sahnelerinde de sıklıkla geyiklere rastlanmaktadır⁶¹². Ordos ve Doğu Altaylar arasındaki Hutuk Ula’daki bir mezar taşının üzerindeki yazıt ve resimden hareketle geyiğin kurban olarak sunulduğu da belirtilir⁶¹³. Göktürk döneminde Ak-geyiğin Gök-kurtla birlikte gökte doğduğuna inanılmakta ve bu hayvanlar birer kutsal ruh olarak görülmektedirler⁶¹⁴. Göktürklerde su Tanrıçasının ak geyiklerinin öldürülmesinin yasak olması gibi, Uygurların mensubu olduğu Budizm inancında da Buddha’nın karakterini temsil ettiği için geyiğin avlanılmasına hiçbir zaman iyi gözle bakılmamıştır⁶¹⁵. Geyiğin sadece Orta Asya coğrafyasında değil, Batı’ya göç etmiş Hunlar içinde mitolojik açıdan onlara yol göstericilik/yeni yurt buluculuk yaptığını Bizanslı tarihçilerin verdiği bilgilerden hareketle haberdarız⁶¹⁶.

⁶⁰⁷ George Ferguson, *Signs & Symbols in Christian Art*, Oxford University Press, London 1961, s. 25.

⁶⁰⁸ Ebru Parman, “Bizans Sanatında Tavus Kuşu İkonografisi”, *Sanat Tarihinde İkonografik Araştırmalar Güner İnal’a Armağan*, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Armağan Dizisi: 4, Ankara 1993, s. 387-412(390).

⁶⁰⁹ Yaşar Çoruhlu, “Türk Sanatı’nda Görülen Geyik Figürlerinin Sembolizmi”, *Toplumsal Tarih Dergisi*, 18, Haziran 1995b, s. 33-42(33).

⁶¹⁰ A. Semih Güneri, “OTAK (Orta Asya’da Türk Kültürünün Arkeolojik Kaynakları) Projesinin Avrasya Türk Araştırmalarına Katkıları”, *XV. Türk Tarih Kongresi 11-15 Eylül 2006*, c. 2, Ankara 2010, s. 511-579, Res. 22, 23, 36; Y. Çoruhlu, *age.*, 2011, s. 160, Res. 31, 32.

⁶¹¹ D. W. Eberhard, *age.*, 1996, s. 86.

⁶¹² Y. Çoruhlu, *age.*, 2014, s. 223; Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi*, c. I, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1998, s. 580, Şekil 59.

⁶¹³ Y. Çoruhlu, *agm.*, 1995b, s. 36, Çiz. 9.

⁶¹⁴ B. Ögel, *age.*, 1998, s. 575.

⁶¹⁵ Y. Çoruhlu, *agm.*, 1995b, s. 37.

⁶¹⁶ Géza Róheim, *Hungarian and Vogul Mythology*, University of Washington Press, Seattle/London 1954, p. 11, 12; Edward A. Thompson, *The Peoples of Europe The Huns*, Blackwell Publishing, Malden/Oxford/Carlton 2004, p. 20; B. Ögel, *age.*, 1998, s. 578-581.

Kamların, başlıklarında kullandıkları geyik boynuzlarının varlığı gravürler üzerinden bilinirken⁶¹⁷, kullandıkları kam davulunun tokmaklarında⁶¹⁸ ve davulların yüzeyine işledikleri resimlerde geyik figürlerine de rastlanmıştır⁶¹⁹. Bu figürler ve kamin kıyafetinin, kamların düzenlediği ayinler sırasında farklı hayvanların donuna girdiği yardımcı hayvanları simgeler⁶²⁰. Bu don değiştirme durumu İslamiyet sonrasında da devam ederek, dervişlerin hayatını anlatan hikâyelerde karşımıza çıkmaktadır⁶²¹.

Av sahnesi veya farklı dinsel törenlerle ilgili olsun petroglifler içerisinde gördüğümüz geyik figürlerinin arka planındaki anlamlarla ilgili farklı yorumlar daha da genişletilebilir. Anadolu dışında özellikle Biçikti-boom bölgesinde tespit edilen geyik figürleriyle, tezimiz dâhilinde incelediğimiz geyik örneklerinden AD-II.15.15, AD-II.15.51 numaralı örnekler birbiriyle form ve yapım tekniği açısından çok benzemektedir⁶²².

Bununla birlikte Antalya Kargı Han⁶²³, Eskişehir Seyitgazi Kümbet Köyü Himmet Baba Kümbeti⁶²⁴, Kütahya Çavdarhisar Aizanoi Antik Kenti Zeus Tapınağı blok taş yüzeyleri⁶²⁵, Kütahya Yapılcan Köyü Hıdırlık Türbesi⁶²⁶, Tokat Şey Mekkûn Tekkesi⁶²⁷ gibi yapılarda kazıma veya nokta vuruş tekniğiyle meydana getirilmiş petroglif benzeri örneklerde yer almaktadır.

3.1.3.4. Keçiler/Tekeler

Karakteristik boynuz şekilleri sebebiyle keçi olarak adlandırılan tasvirler I numaralı kaya resim alanında yirmi beş, II numaralı kaya resim alanında kırk dokuz, III numaralı kaya resim alanında yirmi beş olmak üzere toplam doksan dokuz noktada tespit edilmiştir. AD-I.3.5, AD-I.9.38, AD-I.36.3, AD-II.7.10, AD-II.7.12, AD-II.9.4, AD-II.20.4, AD-II.33.5, AD-II.36.6, AD-III.2.8, AD-III.2.15, AD-III.7.20 Envanter numaralı örneklerde hayvanın boynuzları baş kısmından geriye doğru yay biçiminde gövdesinin

⁶¹⁷ F. Bayat, *age.*, 2015, s. 156.

⁶¹⁸ M. Hoppál, *age.*, 2014, s. 247.

⁶¹⁹ M. Hoppál, *age.*, 2014, s. 122; F. Bayat, *age.*, 2015, s. 160.

⁶²⁰ Y. Çoruhlu, *agm.*, 1995b, s. 33; F. Bayat, *age.*, 2015, s. 160, 177.

⁶²¹ Bu konu hakkında geniş bilgi için bkz: Ahmet Yaşar Ocak, *Alevî ve Bektaşî İnançlarının İslâm Öncesi Temelleri*, Enderun Kitabevi, İstanbul 2005, s. 207.

⁶²² A. I. Martinov, *age.*, 2013, Res. 24, 33, 43, 145, 147, 239, 278.

⁶²³ S. Redford, *agm.*, 2007, Fig. 11-12.

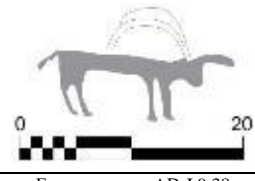
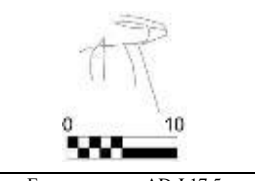
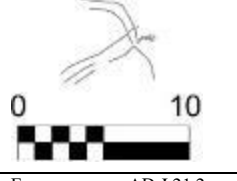
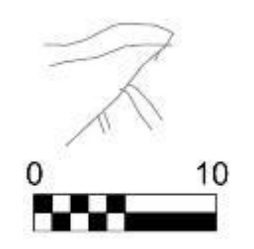

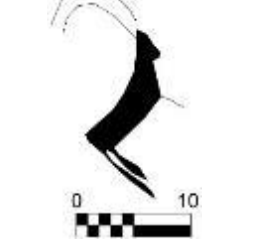

⁶²⁴ M. K. Şahin, S. Varis, *agm.*, 2017, s. 643, Fot. 6.

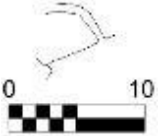

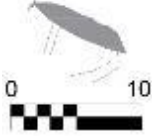
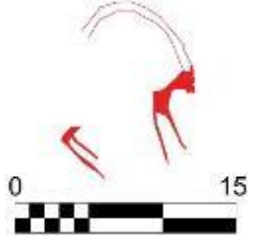
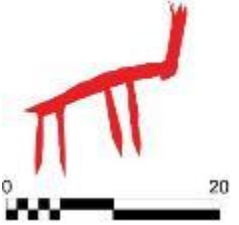
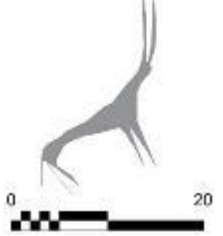
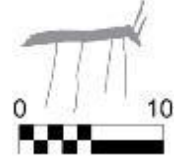

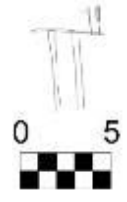
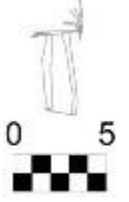
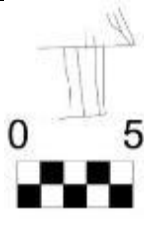
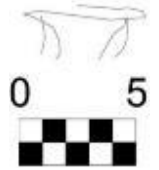

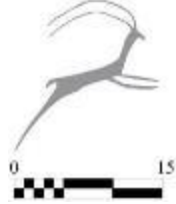
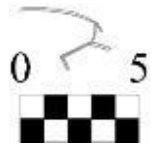

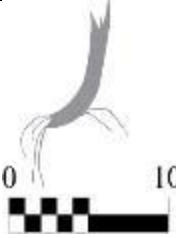
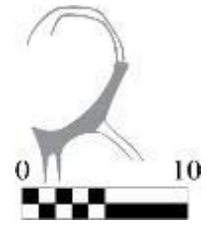
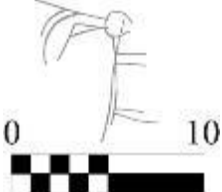
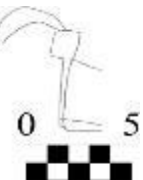

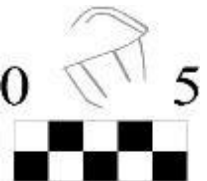

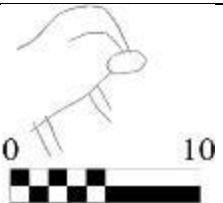
⁶²⁵ M. Beyazıt, *age.*, 2018, s. 406, 407.

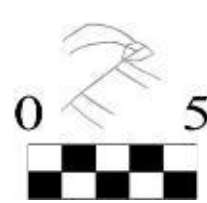

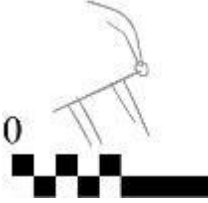
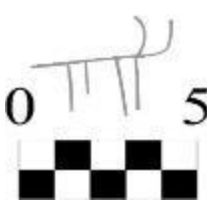
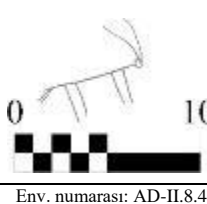
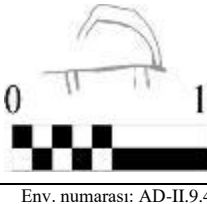
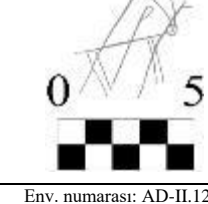
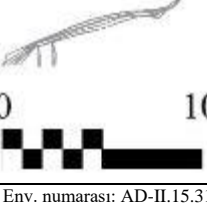
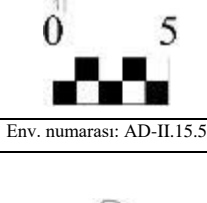
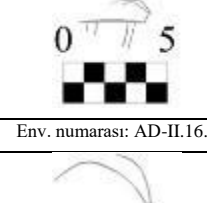
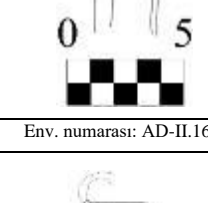
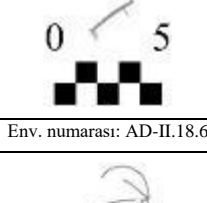
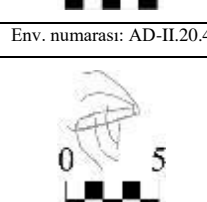
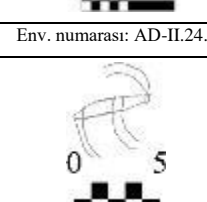
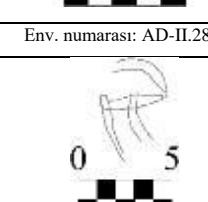
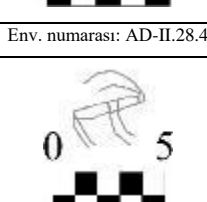
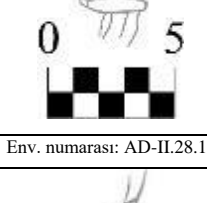
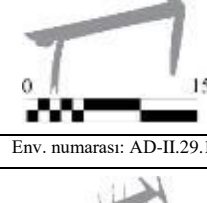
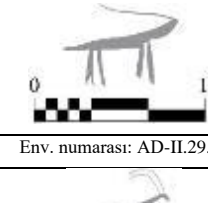
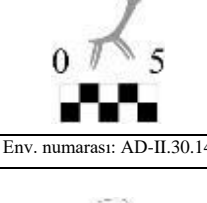
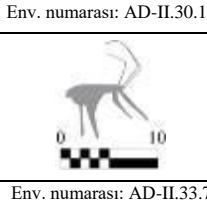
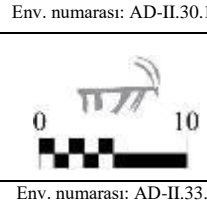
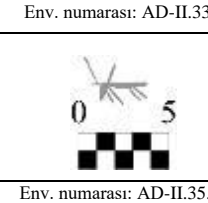
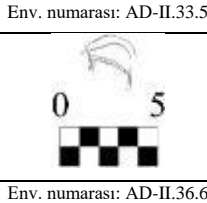

⁶²⁶ B. D. Gital, *agt.*, 2015, s. 308, 309.

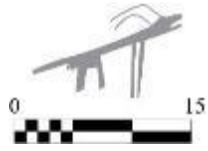
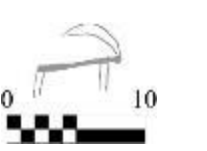
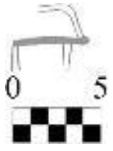
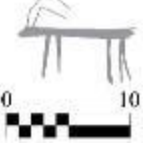

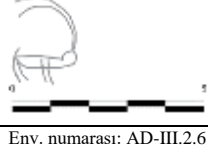
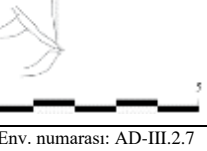
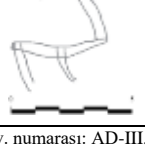
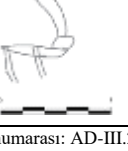

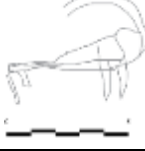

⁶²⁷ Beyhan Karamağaralı, "Anadolu'da XII-XVI. Asırlardaki Tarikat ve Tekke Sanatı Hakkında", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. 21/1, Ankara 1973, s. 247-276(270), Res. 25.

ortasına kadar gelecek şekilde kıvrılırken, AD-I.30.2, AD-I.36.5, AD-I.36.6, AD-I.37.4, AD-II.5.5, AD-II.7.9, AD-II.8.4, AD-II.28.11, AD-II.30.15, AD-II.30.16, AD-II.35.17, AD-III.2.14, AD-III.7.8 numaralıdaysa geriye doğru kıvrılmayan çentik şeklinde daha kısa boynuz şekilleriyle karşılaşmıştır. Baş, boyun, gövde, toynak, kuyruk gibi detayları stilize edilmeden şekillendirilmiş örnekler bulunsa da, figürlerin çoğunluğu ortaya konulurken stilize edilmiştir. Gövde bölümünde desen veya benzeri bir uygulama söz konusu değildir. Tasvirlerin genel görünümü durağan haldedir. Panoda yukarı, aşağı, soldan sağa veya sağdan sola, çapraz vb. farklı görünümde çizilmişlerdir. Figürlerin çoğunluğu kazıma tekniğindeki çizgilerle baş, boynuz, gövde, bacakların tamamı tek parça çizgilerden meydana getirilmiştir. Kazıma tekniğindeki AD-I.9.38, AD-I.36.3, AD-I.36.5, AD-I.36.6, AD-II.7.3, AD-II.7.5, AD-II.30.15, AD-II.30.16 numaralı keçilerin gövde, bacak ve baş kısımları çizgilerinin birbiri üzerinden defalarca geçirilmesi sonucunda ortaya konulduğu görülmektedir. AD.II.7 Numaralı pano yüzeyinde görülen keçi figürleri, AD.III.2 numaralı pano yüzeyinde görülen keçi figürleriyle farklı alanlarda ve panolarda kazınmış olmalarına rağmen çizimlerinde kullanılan teknikler ve üslupsal açıdan benzerlik göstermektedir. Bu sebeple aynı kişi veya usta tarafından yapıldığı düşünülmelidir.

			
Env. numarası: AD-I.3.3	Env. numarası: AD-I.3.5	Env. numarası: AD-I.6.1	Env. numarası: AD-I.6.2
			
Env. numarası: AD-I.6.3	Env. numarası: AD-I.9.38	Env. numarası: AD-I.17.5	Env. numarası: AD-I.21.2
			
Env. numarası: AD-I.21.7	Env. numarası: AD-I.27.3	Env. numarası: AD-I.27.57	Env. numarası: AD-I.27.60

			
Env. numarası: AD-I.27.64	Env. numarası: AD-I.27.81	Env. numarası: AD-I.30.1	Env. numarası: AD-I.30.2
			
Env. numarası: AD-I.36.3	Env. numarası: AD-I.36.5	Env. numarası: AD-I.36.6	Env. numarası: AD-I.37.4
			
Env. numarası: AD-I.39.11	Env. numarası: AD-I.42.5	Env. numarası: AD-I.42.6	Env. numarası: AD-I.42.7
			
Env. numarası: AD-I.42.17	Env. numarası: AD-II.4.1	Env. numarası: AD-II.5.5	Env. numarası: AD-II.6.10
			
Env. numarası: AD-II.6.11	Env. numarası: AD-II.6.12	Env. numarası: AD-II.7.3	Env. numarası: AD-II.7.5
			
Env. numarası: AD-II.7.6	Env. numarası: AD-II.7.7	Env. numarası: AD-II.7.8	Env. numarası: AD-II.7.9
			
Env. numarası: AD-II.7.10	Env. numarası: AD-II.7.11	Env. numarası: AD-II.7.12	Env. numarası: AD-II.7.13

			
Env. numarası: AD-II.7.14	Env. numarası: AD-II.8.1	Env. numarası: AD-II.8.2	Env. numarası: AD-II.8.3
			
Env. numarası: AD-II.8.4	Env. numarası: AD-II.9.4	Env. numarası: AD-II.12.1	Env. numarası: AD-II.15.31
			
Env. numarası: AD-II.15.55	Env. numarası: AD-II.16.1	Env. numarası: AD-II.16.2	Env. numarası: AD-II.18.6
			
Env. numarası: AD-II.20.4	Env. numarası: AD-II.24.2	Env. numarası: AD-II.28.2	Env. numarası: AD-II.28.4
			
Env. numarası: AD-II.28.6	Env. numarası: AD-II.28.7	Env. numarası: AD-II.28.8	Env. numarası: AD-II.28.9
			
Env. numarası: AD-II.28.11	Env. numarası: AD-II.29.12	Env. numarası: AD-II.29.17	Env. numarası: AD-II.30.14
			
Env. numarası: AD-II.30.15	Env. numarası: AD-II.30.16	Env. numarası: AD-II.33.4	Env. numarası: AD-II.33.5
Env. numarası: AD-II.33.7	Env. numarası: AD-II.33.8	Env. numarası: AD-II.35.17	Env. numarası: AD-II.36.6

			
Env. numarası: AD-II.38.5	Env. numarası: AD-II.39.5	Env. numarası: AD-II.39.11	Env. numarası: AD-II.41.1
			
Env. numarası: AD-III.1.2	Env. numarası: AD-III.2.2	Env. numarası: AD-III.2.4	Env. numarası: AD-III.2.5
			
Env. numarası: AD-III.2.6	Env. numarası: AD-III.2.7	Env. numarası: AD-III.2.8	Env. numarası: AD-III.2.10
			
Env. numarası: AD-III.2.11	Env. numarası: AD-III.2.12	Env. numarası: AD-III.2.13	Env. numarası: AD-III.2.14
			
Env. numarası: AD-III.2.15	Env. numarası: AD-III.2.16	Env. numarası: AD-III.2.17	Env. numarası: AD-III.2.18
			
Env. numarası: AD-III.6.10	Env. numarası: AD-III.7.2	Env. numarası: AD-III.7.4	Env. numarası: AD-III.7.7
			
Env. numarası: AD-III.7.8	Env. numarası: AD-III.7.20	Env. numarası: AD-III.7.24	

Tablo 27: Keçi/teke tasvirleri

Türk topluluklarının yayılım gösterdiği noktalarda görülen petroglif alanlarında dağ keçisi/teke figürleriyle sık biçimde karşılaşmıştır. Azerbaycan Gobustan Yazılıtaş⁶²⁸, Ermenistan Aragat Dağı Aghavnatun -Lernamerdz -Voskehat grubu⁶²⁹, Güney Sibirya Dağlık Altay Biçiktu-Boom⁶³⁰, Kazakistan Tamgalı⁶³¹, Kazakistan Arpaufen⁶³², Kazakistan Akbidayik⁶³³, Erken Saki/Saka dönemi (M.Ö. 8.-6. yüzyıl) tarihlendirilen Kazakistan Semirechie ve Eskhiolmes alanlarında⁶³⁴, Kazakistan Ustyurt ve Mangistau⁶³⁵, Kırgızistan Bakay-Tobo, Terek, Chachykey, Obo, Korgon-Tash, Iyri-Kolot, Terskol, Boorusay ve Chochoy⁶³⁶, Tacikistan Batı Pamirler Badakhshan⁶³⁷, Tacikistan Batı Pamirler Langar bölgesinde İskit dönemi dağ keçileri⁶³⁸, Tacikistan Doğu Pamirler Akdzhilga⁶³⁹ gibi örnekleri fazlasıyla çoğaltılabilecek alanlarda en sık rastlanılan hayvan figürlerinden birisi olmuştur. Bu figürler içerisinde Biçiktu-boom kaya resim alanındakilerle, AD-I.3.3, AD-I.36.3, AD-II.7.5, AD-II.30.15, AD-II.30.16, AD-III.7.7, AD-III.7.20 numaralı figürler büyük benzerlikler göstermiştir.

Anadolu içerisinde baktığımızda Antalya Korkuteli Kozagaçı Köyü⁶⁴⁰, Ardahan Çıldır Damlıca Köyü⁶⁴¹, Batman Gercüş Bağözü Köyü Deraser Mezrası⁶⁴², Burdur Yeşilova Başkuyu Köyü⁶⁴³, Burdur Yeşilova Sazaklı Köyü Kümbet mevki⁶⁴⁴, Burdur Yeşilova Alanköy Yankıtaşı kayası güney yamacındaki Frig etkili Roma Dönemi kaya mezarı⁶⁴⁵, Erzincan Kemaliye Dilli Vadisi⁶⁴⁶, Erzurum Cunni Mağarası⁶⁴⁷, Erzurum

⁶²⁸ I. M. Cəferzadə, *age.*, 1999, s. 17.

⁶²⁹ Anna Khechoyan, "The Rock Art of the Mt. Aragats System", *XXII Valcamonica Symposium 2007 Darfo Boario Terme (Bs) Italy 18th - 24th May 2007*, pp. 247-252(248), Fig 6.

⁶³⁰ A. I. Martinov, *age.*, 2013, Res. 144, 145, 152, 189, 214, vd.

⁶³¹ A. E. Rogozhinskiy, *agm.*, 2011, p. 15.

⁶³² A. E. Rogozhinskiy, *agm.*, 2011, p. 27.

⁶³³ A. E. Rogozhinskiy, *agm.*, 2011, p. 33.

⁶³⁴ A. E. Rogozhinskiy, *agm.*, 2011, p. 12.

⁶³⁵ A. E. Rogozhinskiy, *agm.*, 2011, p. 41.

⁶³⁶ Bakyt Amanbaeva, Aiday Suleymanovai, Chynarbek Zholdoshov, "Rock Art in Kyrgyzstan", *ICOMOS Rock Art in Central Asia a Thematic Study*, Ed. Jean Clottes, Paris 2011, pp. 43-72(45, 46).

⁶³⁷ Bobomullo S. Bobomulloev, "Rock Art in Tajikistan", *ICOMOS Rock Art in Central Asia a Thematic Study*, Ed. Jean Clottes, Paris 2011, pp. 73-92(74).

⁶³⁸ B. S. Bobomulloev, *agm.*, 2011, p. 78.

⁶³⁹ B. S. Bobomulloev, *agm.*, 2011, p. 80.

⁶⁴⁰ A. Çankaya, *agm.*, 2015, s. 51.

⁶⁴¹ Sami Patacı, "Transkafkasya Arkeolojisi Kapsamında Ardahan", *Yeni Türkiye Kafkaslar Özel Sayısı-II*, 72, Temmuz-Aralık 2015, s. 56-90(75).

⁶⁴² E. Soydan, F. Korkmaz, *agm.*, 2013, s. 685, Res. 12, 13, 14, 15.

⁶⁴³ A. Çankaya, *agm.*, 2015, s. 50.

⁶⁴⁴ A. Çankaya, *agm.*, 2015, s. 50.

⁶⁴⁵ A. Çankaya, *agm.*, 2015, s. 50.

⁶⁴⁶ O. Mert, *agm.*, 2007, s. 240.

⁶⁴⁷ Hamit Z. Koşay, "Kuzey-Doğu Anadolu'da Kayalara Hakedilmiş Eski Türk İşaretleri", *Türk Etnografya Dergisi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1969, XI, s. 27-32(31), Res. 2.

Şenkaya Kaynak Köyü⁶⁴⁸, Hakkâri Cilo Dağı Reşko Zirvesi⁶⁴⁹, Kars Kağızman Çallı⁶⁵⁰, Kars Kağızman Karaboncuk Köyü-Çeşmebaşı⁶⁵¹, Kars Kağızman Şaban Köyü⁶⁵², Kars-Ardahan Kara yolu Dere içi Mevkii⁶⁵³, Kars Susuz Doyumlu Köyü⁶⁵⁴, Van Gürpınar Tırşin'i Taht-ı Melkan Mevkii⁶⁵⁵, vb. alanlarda dağ keçisi/teke figürleri bulunmaktadır. Ayrıca Antalya Kargı Hanı Mescid bölümü mihrap duvarında yer alan tasvirler içerisinde⁶⁵⁶, Eskişehir Seyitgazi Kümbet Köyü Himmet Baba Kümbet'inde⁶⁵⁷, Kütahya Aizanoi antik kenti Zeus Tapınağı taş blok yüzeylerinde⁶⁵⁸, Kütahya Altıntaş Yapılcan Köyü Hıdırlık Türbesi tasvirlerindeki⁶⁵⁹ gibi sayılarının artırılabilceği yapılarda, blok taş, anakaya veya sıva yüzeyine kazınmış şekilde karşımıza çıkmaktadır. Genel itibariyle incelediğimiz petroglif alanlarındaki figürler yapılarda karşılaştığımız örneklerle büyük benzerlik göstermektedir. AD.II.7 ve AD.III.2 Numaralı pano yüzeyinde görülen keçi figürleriyle Ordu Mesudiye Esatlı köyünde tespit edilen keçi figürlerinin baş gövde ve çizim tekniği açısından aynılığı şaşırtıcıdır⁶⁶⁰. Bu bize Anadolu içerisindeki kaya resim yapan kişilerin üslubunun statik değil, tersine hareket halinde olduğunu göstermesi bakımından çok önemli bir bulgudur. Aynı şekilde verdiğimiz örneklerin Anadolu içerisinde farklı noktalarda bulunması da bu durumu desteklemektedir.

Keçinin Hitit döneminde yaygın olarak kutlanılan ve ilk bahar bayramı olan AN.TAĞ.SUM.^{SAR} zamanında tanrılara sunulduğu yazılı metinlerde geçmektedir⁶⁶¹. Ayrıca kurbanlık olarak kullanıldığını gösteren Alaca Höyük'teki sfenksli kapıda bulunan rahiplerin, keçileri kurbanlık olarak sunağa götürdükleri bu kabartmalarda işlenmiştir⁶⁶².

⁶⁴⁸ O. Özgül, agm., 2015, s. 177, 179; O. Özgül, agm., 2016, s. 442.

⁶⁴⁹ E. Alok, age., 1988, s. 8.

⁶⁵⁰ O. Belli, agm., 2005c, s. 25, Res. 1.

⁶⁵¹ Oktay Belli, "Kars-Kağızman Bölgesinin Tarihi Zenginliği: Kağızman-Çallı'da Onbin Yıllık Kayaüstü Resimleri Keşfedildi", *Serhat Kültür Tarih-Kültür-Haber Dergisi*, Aralık, İstanbul 2005e, s. 24-29(4, 6), Res. 2, Çiz. 2; Alpaslan Ceylan, "Türk Dünyasından Yeni Kaya Resimleri", *XVII. Türk Tarih Kongresi 15-17 Eylül 2014 / Ankara*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, c. 1, Ankara 2018, s. 155-206(178, 179).

⁶⁵² Muhsin Ertürk Budak, "Doğu Anadolu'nun Kayaüstü Resimleri (Kars-Kağızman)", *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi (Özel Sayı II)*, 16, 2014, s. 68-71(69).

⁶⁵³ İ. Üngör, agm., 2016a, s. 270.

⁶⁵⁴ Y. Günaşdı, agm., 2016a, s. 651.

⁶⁵⁵ M. Özdoğan, age., 2019, s. 93, 94, 95.

⁶⁵⁶ S. Redford, agm., 2007, s. 362, Fig. 9-10.

⁶⁵⁷ M. K. Şahin, S. Varis, agm., 2017, s. 630.

⁶⁵⁸ M. Beyazıt, age., 2018, s. 411.

⁶⁵⁹ B. D. Gital, agt., 2015, s. 310, 311.

⁶⁶⁰ C. Saltaoğlu, age., 2018, s. 520.

⁶⁶¹ Ahmet Ünal, *Hititler Devrinde Anadolu*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, c. II, İstanbul 2002, s. 95.

⁶⁶² Daniel Schwemer, "Tanrılar Kültü, Büyü Ritüeli ve Ölülerin Bakımı", *Hititler Bir Anadolu İmparatorluğu*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2019, s. 219-228(222), Fig. 4.

Benzer sunum sahnelerindeki keçi figürleri farklı alanlarda karşımıza da çıkmaktadır⁶⁶³. Bununla birlikte kötülüklerden-hastalıklardan kurtulabilmek için büyü kullanılarak “günah keçisi” olarak adlandırılan keçi vb. hayvana bu musibetlerin yüklenileceği düşünülmüş ve bu hayvanın düşman ülkelere gönderilip, karşılaşılan sorunlardan kurtulacağına inanılarak hayvan kara büyülerdeki araçlardan olmuştur⁶⁶⁴. Yapılan bazı danslar sırasında keçi postunun giyildiği belirtilmektedir⁶⁶⁵. İnceleme yürüttüğümüz bölgeye hâkim olduğu bilinen Frig dönemi Gordion şehrindeki megaronları oluşturan taş blok yüzeylerinde kazıma teknikli keçi tasvirleri tespit edilmiştir⁶⁶⁶. Ayrıca kazı çalışmaları sırasında bulunan seramik örneklerinde bezeme unsuru olarak keçi figürleri kullanılmış⁶⁶⁷, aynı hayvanın Friglerin ongunu olduğu yorumları da yapılmıştır⁶⁶⁸.

Anadolu içlerine ilerleyerek Friglerin yıkılmasına neden olan Kimmerlerin eserlerine bakıldığında keçi figürü kazılar neticesinde ortaya çıkarılmış eserler üzerinde görülmektedir. Efes Artemision’u, Van Çaldıran Yenikaya, Tokat Maşat Höyük, Alishar, Boğazköy gibi merkezlerde hayvan üslubu veya Kimmer-İskit etkili materyallerde keçi figürlerinin olduğu belirtilmektedir⁶⁶⁹. Bölgede hâkimiyet kuran bir diğer uygarlık olan Galatların hayvancılık yaptığı ve yün ticaretiyle uğraştıkları bilinmektedir⁶⁷⁰.

Erken dönem Hıristiyan inancı içerisindeyse keçilerin lanetlileri simgelediği belirtilmiştir⁶⁷¹. Matta İncili 25: 31-46 bölümündeki “kıyamet günü (yargı günü) geldiğinde İsa Peygamberin günahkârlar ve inananları tıpkı çobanın koyun ve keçileri birbirinden ayırması gibi ayırdığı” kısmından hareketle keçi figürünün günahkârları sembolize ettiği söylenmektedir. Bu dönemde mozaik süslemeler içerisindeki sahnelerde av hayvanı olarak keçi figürlerinin konu edildiği görülür⁶⁷². Yine gündelik hayatı anlatan mozaiklerde keçilerin sağılırken tasvir edilmiştir⁶⁷³. Gündelik kullanım eşyası mobilya

⁶⁶³ Bkz. Sevgül Çilingir Cesur, “Hitit Ritüellerinde Şiddetin Kutsallaştırılması”, *Aktüel Arkeoloji*, Mayıs-Haziran 2016, s. 40-49.

⁶⁶⁴ Sevgül Çilingir Cesur, “Hitit Büyü Ritüelleri Üzerine Bir Değerlendirme”, *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, XXXII, 2017, s. 777-813(785); A. Ünal, *age.*, 2003, s.113.

⁶⁶⁵ A. Ünal, *age.*, 2003, s. 150.

⁶⁶⁶ L. E. Roller, *age.*, 2009, p. 57/ 10:ST 264, p. 97/ 96:ST 843.

⁶⁶⁷ Vecihi Özkaya, İ. Ö. *Erken Birinci Binde Frig Boyalı Seramiği Doğu-Batı Siyasal Kültürel İlişkileri*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji ve Sanat Tarihi Anabilim Dalı (Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum 1992, s. 107.

⁶⁶⁸ Fatma Birecikli, “Ana Hatlarıyla Friglerde Din”, *Akademik Bakış*, c. 4/7, 2010, s. 215-232(219).

⁶⁶⁹ H. Çoban, *agt.*, 2013, s. 209, 211, 213,

⁶⁷⁰ M. Arslan, *age.*, 2000, s. 230-235.

⁶⁷¹ G. Ferguson, *age.*, 1961, p. 19.

⁶⁷² Ernst Kitzinger, *Byzantine Art in the Making Main Lines of Stylistic Development in Mediterranean Art 3rd-7th Century*, Harvard University Press, Massachusetts-Cambridge 1995, Fig 89, 90, 199.

⁶⁷³ E. Kitzinger, *age.*, 1995, p. 199.

kaplaması, tabak vb. nesnelere üzerinde hayvan mücadele sahnesinde veya av betimlemelerinde avlanan taraf biçiminde sunulduğu örnekler bulunmaktadır⁶⁷⁴. Derlediğimiz bu örneklerin tespit ettiğimiz petrogliflerle üslupsal açıdan bağlantısı tespit edilememiştir. Ancak Psidia bölgesinde yer alan Altıkapılı Kaya Kilisesi'ndeki kazıma tekniğiyle yapılmış grafiti şeklindeki keçi ve benzeri figürlerle ele aldığımız tasvirlerin benzerliği dikkat çekicidir⁶⁷⁵. Bu tasvirlerin 12. ve 13. yüzyıllar arasında, Türk boyları tarafından yapıldığı ileri sürülmektedir⁶⁷⁶.

Dağ keçisi/teke figürleri Proto-Türk döneminden itibaren kaya resimlerinde görülmekte ve av kültürünü sembolize etmektedirler⁶⁷⁷. Türklerin yüksek dağlara çıkarak kurban sunduğu ve düzenledikleri bu kurban törenlerindeki kamların davullarının yüzeyinde dağ keçisi figürlerinin bulunması, keçinin kurban hayvanı olduğuna kanıt olarak nitelendirilmektedir⁶⁷⁸. Özellikle Altaylarda yaşayan boyların dağ iyesi olarak nitelendirdiği *Kanım*, *Taygam*, *Şangır-Piy* gibi kutsal ruhları için av öncesinde düzenlenen tören bizce buna açık olarak işaret etmektedir⁶⁷⁹. Av sembolizmiyle birlikte keçinin, Gök Tanrı'yı simgeleyen işaretlerden biri veya Gök Tanrı'nın hayvanı olduğu da anlatılmaktadır⁶⁸⁰. Çoban-ata (Çapan-ata, Çulpan Ata) kültürü kapsamında Karaçay-Balkar mitolojik anlatımlarında keçilerin de ayrıca koruyucu kutsal iyesi bulunmaktadır⁶⁸¹.

Hayvan mücadele sahnelerinde görülen örneklerde ise güçlü olan tarafı simgeleyen aslan/kaplan/pars tarafından yakalanan ve mağlup olan tarafı simgeleyen figür olarak dağ keçisi de kullanılmıştır⁶⁸². Tagar ve Taştık kültürlerine ait figürlü süslemeler içerisinde dağ keçisi figürleri dikkat çeker⁶⁸³. Göktürk dönemi kağan

⁶⁷⁴ R. Brilliant, agm., 1979, pp. 83-84, 87.

⁶⁷⁵ Hüseyin Metin, "Pisidia Altıkapılı Kaya Kilisesi'ndeki Kaya Üstü Resimlerine (Petroglif) İlişkin Bir Gözlem", *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 5, 2018, s. 164-176(170).

⁶⁷⁶ H. Metin, agm., 2018, s. 173-174.

⁶⁷⁷ Yaşar Çoruhlu, "Türk Sanatında Koyun, Koç, Keçi Figürlerinin Sembolizmi", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, Nisan/100, İstanbul 1995c, s. 52-60(54); Jean-Paul Roux, *Orta Asya'da Kutsal Bitkiler ve Hayvanlar*, Çev. Prof. Aykut Kazancıgil-Lale Arslan, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2005, s. 100-101.

⁶⁷⁸ Yaşar Çoruhlu, "Türk Topluluklarında Şaman Davulu ve Üzerindeki Resimlerin Anlamı", *Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Türk Sanat Tarihi Uygulama ve Araştırma Merkezi Sanat ve İnanç/2*, 2004, s. 113-126(120); Leonid Pavlovich Potapov, *Altay Şamanizmi*, Çev. Metin Ergun, Kömen Yayınları, Konya 2012, s. 168, 205, 215, 243.

⁶⁷⁹ L. P. Potapov, age., 2012, s. 215, 217, 218, 242, 243.

⁶⁸⁰ Y. Çoruhlu, agm., 1995c, s. 52; E. Esin, age., 2001, s. 88.

⁶⁸¹ Fuzuli Bayat, *Türk Mitolojik Sistemi (Kutsal Dışı- Mitolojik Ana, Umay Paradigmasında İlkel Mitolojik Kategoriler-İyeler ve Demonoloji)*, Ötüken Neşriyat, c. 2, İstanbul 2012, s. 84.

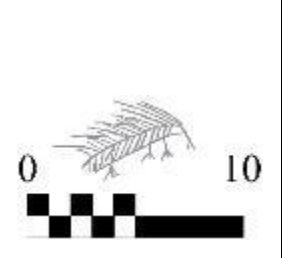
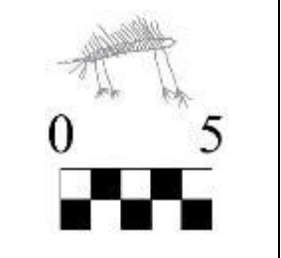
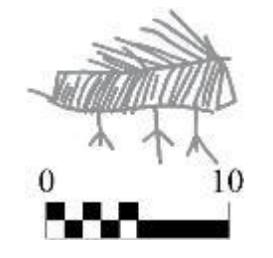
⁶⁸² Nejat Diyarbekirli, *Hun Sanatı*, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1972, s. 57, 79; Y. Çoruhlu, agm., 1995c, s. 53.

⁶⁸³ Emel Esin, *İslâmiyetten Önceki Türk Kültür Târîhi ve İslâma Giriş (Türk Kültürü El-Kitabı, II, Cild L/B'den Ayrı Basım)*, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul 1978, s. 5; Emel Esin, *Türklerde Maddî Kültürün Oluşumu*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2006, s. 201-202.

sülalesinin boy nişanı biçimine de dönüşen bu imge⁶⁸⁴, göçer evli topluluklardaki ongunlardan sadece birisidir⁶⁸⁵. İslamiyet öncesi Türk kültüründe çok farklı küçük el sanatı eserlerde dağ keçisi figürlerinin kullanıldığı görülmektedir⁶⁸⁶. Keçinin ongun halinin insanları kötü ruhlardan koruduğu ve boynuzunun da kutsal sayıldığı belirtilmektedir⁶⁸⁷. Yukarıda bahsedilen anlatılarda, dağ keçisi figürünün Türk topluluklarının mitoloji ve efsanelerine kadar girerek sadece hayvan olarak değerlendirilmediği belirgindir.

3.1.3.5. Kirpiler

AD.II.15 numaralı kaya panosunun yüzeyinde olmak üzere toplam dört hayvan tasviri kirpi olarak tanımlanmıştır. Hayvanların gövdelerinin yukarisından çıkan kısa-uzun ve birbirini hayvanın arka kısmına doğru takip eden çizgiler nedeniyle bu şekilde envanterlenmiştir. Kirpi figürleri sadece bu panoya özgüdür ve diğer alanlarda benzer biçimli herhangi bir figür tespit edilmemiştir. Tasvirlerin biri diğerlerine göre daha küçük boyutlu ve çizgileri daha belirgin ve düzgün biçimlidir. AD-II.15.52, AD-II.15.56 Numaralı örnekler nispeten büyüktür. Bu örneklerdeki çizgiler keskin hatlara sahip değildir ve çizgiler ince tutulmuştur. AD-II.15.52 Numaralı örneğin dört bacağı, AD-II.15.22 ve AD-II.15.56 numaralılarınsa üç bacağı görülmektedir. Bacaklar birinci kirpiye göre daha uzun ve ince tutulmuştur. Tüm örneklerde gövdeden çıkan ok benzeri çizgiler aynı zamanda hayvanın kuyruk kısmına doğru yatacak şekilde eğik verilmiştir.

			
Env. numarası: AD-II.15.21	Env. numarası: AD-II.15.22	Env. numarası: AD-II.15.52	Env. numarası: AD-II.15.56

Tablo 28: Kirpi tasvirleri

Yaptığımız araştırmalar neticesinde kirpi figürü olarak Doğu Azerbaycan Ahar Dowzdaghi⁶⁸⁸ bölgesindeki petroglifler içerisinde bir örnekle karşılaşılmıştır. Buradaki

⁶⁸⁴ Y. Çoruhlu, agm., 1995c, s. 54; E. Esin, age., 2001, s. 88; E. Esin, age., 1978, s. 5.

⁶⁸⁵ E. Esin, age., 1978, s. 5.

⁶⁸⁶ E. Esin, age., 2006, R206-222, R230, R232, R239,

⁶⁸⁷ Y. Çoruhlu, agm., 1995c, s. 54.

⁶⁸⁸ A. Binandeh, agm., 2016, p. 15.

örneğin bir yılanı yerken tasvir edildiği belirtilmiştir⁶⁸⁹. Ülkemiz sınırları içerisinde şu ana kadar herhangi bilinen bir örneğiyle karşılaşılmamıştır.

Kirpi figürüyle ilgili bilimiz sınırlıdır. 19. yüzyıla ait bir vaaz kitabına bakıldığında Hıristiyan inancında günahkârlarla benzerlik kurularak karşılaştırması yapılmaktadır⁶⁹⁰. Burada kirpinin dikenlerle çevrili olduğu ve dik başlı, inatçı bir günahkâr biçiminde anlatılmaktadır⁶⁹¹. 1250-1270'lere ait bir el yazmasında kirpi figürü tasvir edilmiştir⁶⁹². Burada kirpinin üzüm salkımları ve yaprakları içerisinde tasvir edildiği görülmektedir⁶⁹³. Kirpi için insanların ruhlarını hasat edip boşuna harcamak için pusuda bekleyen bir şeytan tanımlaması yapılmaktadır⁶⁹⁴.

Buriyatlarda kirpi ya da kirpi adamın, ateşin sırrını keşfederek, ateşi insanoğluna verdiği belirtilmektedir⁶⁹⁵. Ayrıca bazı öykülerde danışılan bilge birisi, tarım faaliyetlerini icat eden birey olarak tanımlanmıştır⁶⁹⁶. Hatta, bir kirpinin güneşi ve ayı gizlice alan toprağın efendisinin yanına gökyüzü efendisi tarafından güneşi ve ayı geri alması için gönderildiğinden bahsedilir⁶⁹⁷.

3.1.3.6. Köpekler/İtler

Saha araştırmaları sırasında incelediğimiz figürlerden sekizi baş kısımları, kulaklarının dikliği, kuyruklarının yukarıya doğru kalkık oluşu, öne doğru atılacak bir görünümde verilmeleri ve pano yüzeyindeki sahnenin genel konusundan hareketle köpek olarak tanımlanmıştır. Tasvirlerden dördü I numaralı, kalan dördü ise II. numaralı kaya resim alanında tespit edilmiştir. Örneklerin tamamında hayvanların kuyrukları görülebilmektedir. AD-I.41.9, AD-I.42.15, AD-II.6.1, AD-II.7.4, AD-II.35.29 Envanter numaralı örneklerde kuyruklar kendi içerisine doğru kıvrılmaktadır. AD-I.42.15 Envanter numaralı örnekte köpeğin boynundaki iple bir süvari tarafından kontrol edildiği seçilmektedir.

⁶⁸⁹ A. Binandeh, agm., 2016, p. 15.

⁶⁹⁰ J. M. Neale (John Mason), *Medieval Preachers, And Medieval Preaching A Series Of Extracts Translated From The Sermons Of The Middle Ages, Chronologically Arranged: with Notes and an Introduction*, London, J. C. Mozley, London 1856, pp. 246-247.

⁶⁹¹ J. M. Neale (John Mason), *age.*, 1856, pp. 246-247.

⁶⁹² <http://blogs.getty.edu/iris/the-hardworking-homemaking-hedgehog/> (01.11.2020); [https://www.getty.edu/art/collection/objects/240667/unknown-maker-hedgehogs-english-about-1250-1260/\(01.11.2020\)](https://www.getty.edu/art/collection/objects/240667/unknown-maker-hedgehogs-english-about-1250-1260/(01.11.2020)).

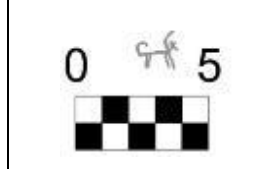
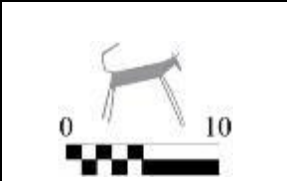
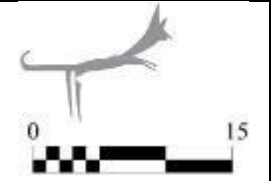
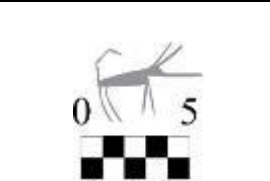
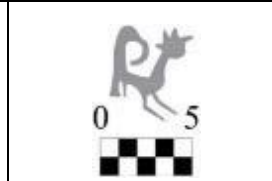
⁶⁹³ [http://blogs.getty.edu/iris/the-hardworking-homemaking-hedgehog/\(01.11.2020\)](http://blogs.getty.edu/iris/the-hardworking-homemaking-hedgehog/(01.11.2020)).

⁶⁹⁴ [http://blogs.getty.edu/iris/the-hardworking-homemaking-hedgehog/\(01.11.2020\)](http://blogs.getty.edu/iris/the-hardworking-homemaking-hedgehog/(01.11.2020)).

⁶⁹⁵ J.-P. Roux, *age.*, 2005, s. 132.

⁶⁹⁶ J.-P. Roux, *age.*, 2005, s. 132.

⁶⁹⁷ J.-P. Roux, *age.*, 2005, s. 132.

			
Env. numarası: AD-I.9.9	Env. numarası: AD-I.27.61	Env. numarası: AD-I.41.9	Env. numarası: AD-I.42.15
			
Env. numarası: AD-II.6.1	Env. numarası: AD-II.6.3	Env. numarası: AD-II.7.4	Env. numarası: AD-II.35.29

Tablo 29: Köpek/it tasvirleri

Türk topluluklarının yaşadığı bölgelerde Azerbaycan Gobustan⁶⁹⁸, Güney Sibirya Altaylar Biçiktu-boom⁶⁹⁹, Hakasya Yenisey Nehri Ustyuu-Mozaga Dağı⁷⁰⁰, İran Merkezi Domab Platosu⁷⁰¹, Kazakistan Ak-Kainar⁷⁰², Kazakistan Arpauzen⁷⁰³, Kazakistan Bayan Zhurek⁷⁰⁴, Kazakistan Tamgaly⁷⁰⁵, Kırgızistan Çolpan Ata⁷⁰⁶, Kırgızistan Saymalıtaş⁷⁰⁷, Moğolistan Bayan Olgı Aймаğı⁷⁰⁸, Moğolistan Khar Yamaa⁷⁰⁹, Türkmenistan Kichi Bezegli-Dere⁷¹⁰, Özbekistan Arkar⁷¹¹, Özbekistan Sarmışsay⁷¹², Tuva Cumhuriyeti Sary-Dash⁷¹³ vb. gibi petroglif alanlarında köpek olarak tanımlanmış figürlerle karşılaşmaktadır.

Anadolu içerisinde araştırmaların sınırlı olması sebebiyle örneklerin sayısı daha azdır. Ardahan Çıldır Başköy⁷¹⁴, Batman Gercüş Bağözü Köyü Deraser Mezrası⁷¹⁵,

⁶⁹⁸ Yazar burada köpeği “av iti” şeklinde tanımlamıştır. Bkz. I. M. Cəferzadə, *age.*, 1999, s. 23, Yazıtepe Daş No 9.

⁶⁹⁹ A. I. Martinov, *age.*, 2013, Res. 5, 38, 44, 113, 386, 609.

⁷⁰⁰ M. A. Devlet, “The Rock Over The Yenisei River to Nickolay Vladimirovich Leontyev’s Jubilee (теc Над Енисеем К Юбилею Николая Владимировича Леонтьева)”, *Научное Обозрение Саяно-Алтай Sayan-Altai Scientific Review*, No:1(5), 2013, pp. 17-27(20), Res. 2, Таş 16.

⁷⁰¹ E. Karimi, *agm.*, 2018, p.134.

⁷⁰² K. M. Байпаков, А. Н. Марьяшев, *age.*, 2009, s. 35, 92, 99, 100, Res. 62, 69, 79.

⁷⁰³ A. E. Rogozhinskiy, *agm.*, 2011, p. 27, Fig. 7.

⁷⁰⁴ K. M. Байпаков, А. Н. Марьяшев, *age.*, 2008, s. 119, 120, Res 48, 51.

⁷⁰⁵ A. N. Mariyashev, *age.*, 1994, Fig. 35.

⁷⁰⁶ K. Tashbayeva, *agm.*, 2001, p. 67.

⁷⁰⁷ K. Tashbayeva, *agm.*, 2001, p. 25.

⁷⁰⁸ E. Jacobson-Tepfer, *agm.*, 2012, p. 166, Fig. 11.4.

⁷⁰⁹ E. Jacobson-Tepfer, *agm.*, 2012, p. 177, Fig. 11.29.

⁷¹⁰ Edjegul Muradova, “Rock Art Sites in Turkmenistan”, *ICOMOS Rock Art in Central Asia a Thematic Study*, Ed. Jean CLOTTES, Paris 2011, pp. 93-98(97).

⁷¹¹ Muhiddin Khujanazarov, “Rock Art Sites in Uzbekistan”, *ICOMOS Rock Art in Central Asia a Thematic Study*, Ed. Jean CLOTTES, Paris 2011, pp. 99-112(101).

⁷¹² M. Khujanazarov, *agm.*, 2011, pp. 104.

⁷¹³ E. Miklashevich, *agm.*, 2003b, p. 11, Fig. 4.

⁷¹⁴ A. Ceylan, *agm.*, 2015, s. 12, 27.

⁷¹⁵ Kaynakta verilen 12 numaralı resimde sol yukarıda insan figürünün soluna düşen tasvirin kuyruğu kendi içerisine doğru kıvrılmaktadır. İncelediğimiz petroglif alanlarındaki köpek figürleriyle benzerliği vardır.

Erzurum Şenkaya Çağlayan(Kaynak) Köyü⁷¹⁶, Hakkâri Trişin Yaylası⁷¹⁷, İzmir Bayındır Çenikler⁷¹⁸, Kars Kağızman Şaban Köyü Geyiklitepe⁷¹⁹, Kars Ardahan Karayolu Dereiçi Vadisi⁷²⁰, Ordu Mesudiye Esatlı Köyü⁷²¹ gibi bölgelerde köpek figürlü petrogliflerle karşılaşmıştır. Ayrıca Aizanoi Antik Kenti Zeus Tapınağı Taş bloklarının yüzeyinde nokta vuruş tekniğiyle meydana getirilmiş köpek tasvirleri de mevcuttur⁷²². Bu köpek figürleri AD-I.41.9, AD-II.35.29 numaralı Adalıkuzu örnekleriyle büyük benzerlik göstermektedir.

Köpekler, insanların evcilleştirdiği hayvanların başında gelmektedir ve en eski dönemlerden bu yana avcılıkla ilişkisi yüksek olmuştur⁷²³. Çatalhöyük'e bakıldığında köpeğin av sırasında yardımcı hayvan olarak kullanıldığına yönelik tasvirlerin olduğu ve köpeklerin insanlarla birlikte yaşadığına ve hatta terk edilmiş binaların içine köpeklerin bağlanmış olabileceğine yönelik bilgiler verilmektedir⁷²⁴. Ayrıca köpeğin kurban hayvanı olarak kullanıldığı Hitit dönemi yazılı kaynaklarında geçmektedir⁷²⁵. Özellikle arınma ritüellerinde köpek ve köpek yavrularının öldürülebildiği anlaşılmaktadır⁷²⁶. Eski Yunan dünyası olarak tanımlanan dönemde köpeğin günlük hayatta, tıpla ilgili tedavilerde, muharebe sahasında, ölümün ardından düzenlenen dinsel ayinler sırasında rol aldığı belirtilmektedir⁷²⁷. Bunlardan en bilindik örneği ise Hades'in köpeği olarak bilinen Kerberus örneğidir⁷²⁸.

Hıristiyan inancında da köpek kurban etme geleneğinin yapılan kazı çalışmalarında elde edilen verilerle desteklendiği görülmektedir⁷²⁹. Hıristiyan inancı

Ancak yazarlar tarafından herhangi bir tanımlama yapılmamıştır. Biz figürü köpek olarak kabul ediyoruz. E. Soydan, F. Korkmaz, agm., 2013, s. 685, Res. 12, 13, 14, 15.

⁷¹⁶ O. Özgül, agm., 2015, s. 178.

⁷¹⁷ H. Tümer, agm., 2018, s. 24.

⁷¹⁸ Ç. Çilingiroğlu, C. Gürbıyık, agm., 2019, Fig. 6, 8, 9.

⁷¹⁹ A. Ceylan, agm., 2010, s. 219.

⁷²⁰ A. Ceylan, agm., 2010, s. 219.

⁷²¹ Yazar burada figürle ilgili herhangi bir saptama yapmamıştır. Ancak figürün kuyruğu kendi içine doğru kıvrık biçimde verilmiştir. Eğer çizimlerde ve fotoğraf çekimlerinde hata yok ise, biz figürü köpek olarak tanımlıyoruz. Bkz. C. Saltaoğlu, *age.*, 2018, s. 522.

⁷²² M. Beyazıt, *age.*, 2018, s. 414, 415.

⁷²³ Kenneth F. Kitchell, *Animals In The Ancient World from A to Z*, Taylor & Francis Group, London 2014, p. 50.

⁷²⁴ I. Hodder, *age.*, 2017, s. 84, 85, 103.

⁷²⁵ Fikret Özbay, "Eski Anadolu Toplumlarında Köpek", *Seleucia Olba Kazısı Serisi VIII*, 8, 2018, s. 69-89(73).

⁷²⁶ D. Schwemer, agm., 2019, s. 225.

⁷²⁷ F. Özbay, agm., 2018, s. 77.

⁷²⁸ Mustafa Gürbüz Beydiz, *Mitolojiden Sanata Hayvan İmgesi*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2016, s. 222; F. Özbay, agm., 2018, s. 73.

⁷²⁹ F. Özbay, agm., 2018, s. 83, 84.

çerçevesinde köpeğin gömülerde ele geçirilmesindeki asıl sebebin köpeğin iyileştirici/şifa getirici olarak ritüellerde kullanılması önerilmektedir⁷³⁰. Aynı zamanda köpek imgesi sadakatle bağdaştırılarak, genellikle evli bayanların ayaklarının yanında veya kucağında betimlendiği belirtilir⁷³¹. Köpeğin Türk toplulukları olan Bulgarlar ve Kumanlar tarafından da kurban hayvanı şeklinde tercih edildiğine yönelik bilgiler mevcuttur⁷³².

Türk toplumlarının kültür çerçevesinde köpek imgesinin yer/yeraltı unsuruyla ilgili olduğu ve pek sevilmediği anlatılmaktadır⁷³³. Kamların düzenlediği ayinlerde kuvvetli kamlar kartal, kurt gibi hayvanların donuna girerken, zayıf kamların sadece köpek biçimine girebildiği belirtilirken⁷³⁴, Türk kozmolojisinde ölümü simgeleyen hayvanlardan biri olduğu söylenir⁷³⁵. Kozmolojik olarak 12 hayvanlı Türk takviminde “it” yılı olarak yerini almış⁷³⁶, ayrıca bu yılda doğanların sezgilerinin kuvvetli, akıllı, hafızası güçlü ve kendinden emin kişilik özellikleriyle donanmış olduğu belirtilmiştir⁷³⁷. İt yılında doğanların, dostlarını gerekirse kıyamete kadar bekleyebilecekleri, onlar için kendilerini kurban dahi edebilecekleri şeklinde kişilik özellikleri olduğu anlatılmaktadır⁷³⁸. Kırgızların, “Kumayık” adında efsanevi bir köpeğe sahip olduğu⁷³⁹, Başkurlarda ise “Barak” isimli bir köpeğin saygıyla yâd edildiği kaynaklarda geçmektedir⁷⁴⁰. Köpekle ilgili bu ve benzeri birçok inanç ögesi Türk boyları arasında kendine yer bulmuştur⁷⁴¹. Ancak incelediğimiz petroglif örneklerinde köpek figürlerinin genellikle keçi ve geyik gibi hayvanlarla birlikte veya süvari figürünün hemen yanında pano yüzeyine hakkedilmiştir. Buradan hareketle köpeklerin av sahneleri içerisinde yer alarak, av ritüelleriyle bağlantılı olduğu anlaşılabilir.

⁷³⁰ F. Özbay, agm., 2018, s. 83.

⁷³¹ G. Ferguson, *age.*, 1961, p. 15.

⁷³² Jean-Paul Roux, *Eski Türk Mitolojisi*, Bilgesu Yayıncılık, Ankara 2012, s. 87.

⁷³³ Yaşar Çoruhlu, “Türk Sanatında Köpek Figürlerinin Sembolizmi”, *Toplumsal Tarih Dergisi*, 14, 1995a, s. 20-23(20); Y. Çoruhlu, *age.*, 2014, s. 219.

⁷³⁴ Y. Çoruhlu, agm., 1995a, s.20.

⁷³⁵ Y. Çoruhlu, *age.*, 2014, s. 219.

⁷³⁶ E. Esin, *age.*, 2001, s. 106; Y. Çoruhlu, agm., 2000, s. 221-253(229, 248); N. Biray, agm., 2009, s. 679; Osman Turan, *Oniki Hayvanlı Türk Takvimi*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2009, s. 33, 115- Yazar 105 numaralı sayfada it yılında meydana gelen olaylarla ilgili detaylı anlatımlar vermektedir.

⁷³⁷ N. Biray, agm., 2009, s. 679.

⁷³⁸ N. Biray, agm., 2009, s. 679.

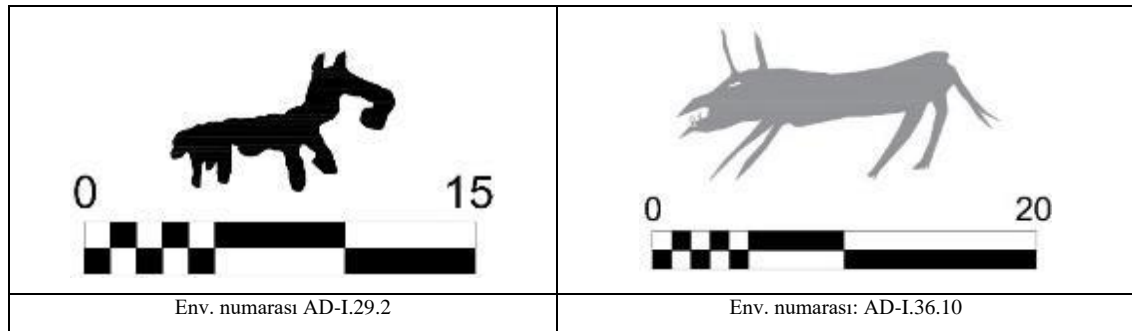
⁷³⁹ Y. Çoruhlu, agm., 1995a, s. 20.

⁷⁴⁰ Y. Çoruhlu, agm., 2000, s. 221-253(229, 248).

⁷⁴¹ Bkz. Yaşar Kalafat, *Altaylardan Anadolu'ya İnanç Göçü*, Türk Halk Bilimi Araştırmaları Merkezi Dizisi XIII, Berikan Yayınevi, İstanbul 2012, s. 63-65.

3.1.3.7. Kurtlar/Böriler

Tespit edilen alanlar içerisinde başı, ağız kısmı, dişleri, gövde duruşu, kuyruğunun şekli ve duruşundan hareketle kurt olarak tanımlanan I. numaralı kaya resim alanında iki figür tespit edilmiştir. AD-I.36.10 Numaralı örnekte hayvanın pençeleri ve dişleri oldukça sivri biçimde tasvir edilmiştir. Köpek figürlerinden yukarıda bahsettiğimiz belirgin farklar sebebiyle ayrılmaktadır. AD-I.29.2 Numaralı figür ise süvariden kaçarken ağızında taşıdığı avıyla verilmiştir.

Tablo 30: Kurt tasvirleri

Ülkemiz sınırları dışında böri/kurt tasvirini Azerbaycan Gobustan Büyükdaş⁷⁴², Batı Çin Gansu⁷⁴³, Batı Çin Kunlun Dağları⁷⁴⁴, Kazakistan Eshkiolmes⁷⁴⁵, Kazakistan Tamgaly⁷⁴⁶, Kırgızistan Ayrymach-Too (Surottuu-Tash)⁷⁴⁷, Kırgızistan Çolpan-Ata⁷⁴⁸, Kırgızistan Saymalitaş⁷⁴⁹, Moğolistan Yamaan Us⁷⁵⁰, Özbekistan Arkar (Arkhar)⁷⁵¹, Özbekistan Karakkiyasay⁷⁵², Tacikistan Dashti Eymatk⁷⁵³, Tacikistan Kuruksay⁷⁵⁴ gibi farklı coğrafyalarda tesadüf ettiğimiz bu figür, genellikle keçi, geyik yaban koyunu gibi hayvanları avlarken tasvir edilmiştir.

⁷⁴² Yazar burada kurt benzeri hayvanları canavar olarak isimlendirmiştir. I. M. Cəferzadə, *age.*, 1999, s. 106, 107, Böyükdaş Daş No 201a.

⁷⁴³ Zhang Yasha, Lv Chunxiang, Pang Ying, Weilisi, "Rock Art in Western China and Tibetan Autonomous Region", *ICOMOS Rock Art in East Asia a Thematic Study*, Edt. Jean Clottes and Benjamin Smith, France 2019, pp. 79-104(89).

⁷⁴⁴ Z. Yasha, L. Chunxiang, P. Y. Weilisi, *agm.*, 2019, p. 85.

⁷⁴⁵ A. N. Mariyashev, *age.*, 1994, Fig. 155, 232, 233

⁷⁴⁶ A. E. Rogozhinskiy, *agm.*, 2011, p. 13.

⁷⁴⁷ B. Amanbaeva, A. Suleymanovai, C. Zholdoshev, *agm.*, 2011, p. 62.

⁷⁴⁸ K. Tashbayeva, *agm.*, 2001, pp. 67, Fig 103, 104.

⁷⁴⁹ K. Tashbayeva, *agm.*, 2001, pp. 25, Fig 82.

⁷⁵⁰ Altad Saranhuu Terguunbayar/Terigenbayaner, Khukhuu Kharuul Ankhsanaa, "Rock Art in Mongolia", *ICOMOS Rock Art in East Asia a Thematic Study*, Edt. Jean Clottes and Benjamin Smith, France 2019, pp. 65-78(72).

⁷⁵¹ M. Khujanazarov, *agm.*, 2011, p.101.

⁷⁵² M. Khujanazarov, *agm.*, 2011, p.108.

⁷⁵³ B. S. Bobomulloev, *agm.*, 2011, p. 86.

⁷⁵⁴ B. S. Bobomulloev, *agm.*, 2011, p. 90.

Anadolu içerisinde şu ana kadar Erzurum Şenkaya (Çağlayan) Köyü⁷⁵⁵, Hakkari/Van Trişin Yaylası⁷⁵⁶, İzmir Selçuk Ayasuluk Aziz Yuhanna Haç Kilisesi⁷⁵⁷, Kütahya Aizanoi Antik Kenti Zeus Tapınağı'nı oluşturan taş blokların yüzeyinde birbirine benzeyen üç örneği tespit edilmiştir.⁷⁵⁸

Roma döneminde kurtlarla ilgili hikâyede, Remus ve Romulus kardeşlerin yeni yavrulmuş dişi bir kurt tarafından emzirilerek açlıktan ölmesinin önüne geçilmesini konu edinmektedir⁷⁵⁹. Dişi kurt, Tanrı Mars'a adandığı belirtilen bir hayvan olarak geçmekte ve Tanrı Mars tarafından çocuklara bakması için kasten gönderildiği kaynaklarda belirtilmektedir⁷⁶⁰.

Hıristiyan inancında kurt figürü, Assisi'li Aziz Francis'in atribüsü olarak karşımıza çıkar⁷⁶¹. Bununla birlikte kan emici bir canavar ve vahşilik gibi olumsuz anlamlar içeren kavramlarla da kurt figürü tanımlanmıştır⁷⁶². 9. yüzyıla tarihlendirilen Bizans dönemine ait bir fildişi sandık üzerindeki figürler içerisinde, bir kurdun geyiğe saldırışı betimlenmiştir⁷⁶³.

Türklerde Kurt/Böri, mitolojik anlamda önemli bir varlıktır⁷⁶⁴. Ata-hayvan olarak görülen kurdun Göksel varlıklardan olduğu öne sürülmektedir⁷⁶⁵. Özellikle Göktürk dönemi yazıtlarında hükümdarın ordusunun kurta benzetilmesi, göksel bir hayvan olduğuna yorumlanmıştır⁷⁶⁶. Türk topluluklarında (Wu-sun, Hun, Koa-çı(Töl-es), Göktürk, Uygur) kurttan türeme gibi bir inanişin erken dönemlerden bu yana varlığı kabul

⁷⁵⁵ O. Özgül, agm., 2015, s. 177, Fot. 18-19.

⁷⁵⁶ H. Tümer, agm., 2018, s. 24, 25, Fig. 10.

⁷⁵⁷ F. Yılmaz, agm., 2018, s. 298.

⁷⁵⁸ M. Beyazıt, age., 2018, s. 416, 417.

⁷⁵⁹ Pierre Grimal, *Mitoloji Sözlüğü Yunan ve Roma*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2012, s. 699.

⁷⁶⁰ P. Grimal, age., 2012, s. 699.

⁷⁶¹ G. Ferguson, age., 1961, p. 26-27.

⁷⁶² Giuseppa Z. Zanichelli, "The Wolf: Between Oral And Written Culture In The Twelfth Century", *Notes in the History of Art (Special Issue On Secular Art In The Middle Ages)*, 2014, Vol. 33, No.3/4, pp. 44-48(45).

⁷⁶³ Yararlandığımız kaynakta bu sahnenin Suriye veya Mezopotamya etkili olduğu yazılıdır. A. C. E., "A Byzantine Ivory Coffer Of The IX Century", *Bulletin of the Detroit Institute of Arts of the City of Detroit*, Vol. 8, No. 2, 1926, s. 16-19(17). www.jstor.org/stable/41826635. Accessed (30.06.2020).

⁷⁶⁴ Cengiz Alyılmaz, "Bir Asparagas Haber ve Kurt, Dağ Keçisi Geyik Sembol ve Damgaları", *Orkun Türkçü İnternet Dergi*, S. 37, s. 14-17.

http://www.orkun.org.tr/asp/orkun.asp?Tip=Makale&Makale_Nu=!P*R/YYLPYDIWDUHLO/D//B/WI/GSOR/D//B/WI/GSOR*YNYF,WVJDWIFTB8. (05.08.2020).

⁷⁶⁵ Y. Çoruhlu, agm., 1993, s. 22.

⁷⁶⁶ Hüseyin Namık Orkun, *Eski Türk Yazıtları*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1987, s. 35; Y. Çoruhlu, age., 2014, s. 78.

edilir⁷⁶⁷. Altaylarda bulunan Hun dönemine ait kurganlarda kurt figürlerine rastlanırken⁷⁶⁸, Hun dönemine ait totem hayvanlardan biri olduğu anlatılmaktadır⁷⁶⁹. Bu inanış çerçevesinde Göktürk dönemine ait kurt başlı alemli bayraklar kullanılırken⁷⁷⁰, Uygur dönemine ait bir duvar resminde kurt başlı aleme kurban kesildiği görülmektedir⁷⁷¹. Batı Göktürk dönemine (VI-VIII. yüzyıllar) ait benzer duvar resimlerinde Alp tasvirleri elinde kurt başlı alem tutarken belirtilmişlerdir⁷⁷². Kıpçakların reisi olarak kaynaklarda geçen Bonyak'ın, düşmanını alt ettikten sonra kurt gibi uluduğu ve bu hareketinin erken dönemlerden itibaren Türk topluluklarında görülen atalarından kalma, kurda ait ruhla bağlantılı bir davranış olduğu söylenmektedir⁷⁷³.

3.1.3.8. Kuşlar⁷⁷⁴

Üç farklı alandaki tespitlerimiz neticesinde gövde ve baş formu, gaga ve kanat benzeri uzuvlar, ayaklarının tipinden hareketle kuş olarak tanımlanan yirmi iki tasvirle karşılaşmıştır. Kuşlar kendi içerisinde yırtıcı/avcı kuşlar ve yırtıcı olmayan şeklinde iki ayrı başlık halinde incelenmiştir.

3.1.3.8.1. Yırtıcı/avcı kuşlar

Gaga, vücut, kanat şekli ve pençe biçiminde verilen uzantıları nedeniyle yırtıcı olması muhtemel I numaralı alanda bir, III numaralı alanda iki kuş tasviriyle karşılaşmıştır. Kuşlar oldukça küçük boyutludur. I numaralı alandaki figür bir ritüel ve av sahnesi içerisinde verilmiştir. III numaralı alandaki figürler ise kuş sürüsü içerisinde belirtilmişlerdir.

⁷⁶⁷ Emel Esin, "Böri", *Bozkurt Dergisi*, 1972b, s. 8-12; B. Ögel, *age.*, 1998, s. 13-57; Y. Çoruhlu, *age.*, 2019b, s. 254.

⁷⁶⁸ S. I. Rudenko, *age.*, 1970, Kat. 110/A, D, E, F.

⁷⁶⁹ B. Ögel, *age.*, 1998, s. 41.

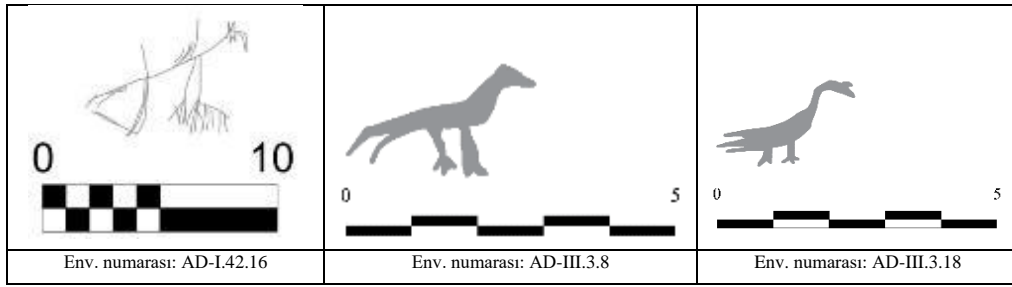
⁷⁷⁰ Emel Esin, "Tös and Moncuk Notes On Turkish Flag-Pole Finials", *Central Asiatic Journal*, 16/1, 1972c, pp. 14-36; N. Diyarbakirli, *age.*, 1972, s. 196.

⁷⁷¹ Emel Esin, "Alp Şahsiyetinin Türk San'atında Görünüşü II", *Türk Kültürü, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü*, 70, Ankara 1968, s. 775-803(792), Resim 1; E. Esin, *agm.*, 1972c, s. 14-36.

⁷⁷² E. Esin, *agm.*, 1968, s. 775-803(793, 794), Resim 2, 3, 4.

⁷⁷³ Peter B. Golden, "Wolves, Dogs And Qıpçaq Religion", *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae*, 50-1/3, 1997, pp. 87-97.

⁷⁷⁴ Tekrardan kaçınmak için süvarilerin kolunda taşıdığı yırtıcı kuşlar bu başlıkta tekrar değerlendirilmemiştir.

Tablo 31: Yırtıcı/avcı kuş tasvirleri

Anadolu dışında, Kazakistan Mayemyr 2 Nekropol Alanı⁷⁷⁵, Güney Kazakistan Eskhi Olmes⁷⁷⁶, Kuzey Çin İç Moğolistan Yinshan Dağları⁷⁷⁷, Moğolistan Baga Oigor⁷⁷⁸, Moğolistan Yukarı Tsagan Gol⁷⁷⁹, Moğolistan Ulan Batur⁷⁸⁰, Rusya Minusinsk Tas Khazaa⁷⁸¹, gibi merkezlerde yırtıcı kuş olarak tanımlanmış çoğunlukla kartal ve şahin olarak isimlendirilen figürler tespit edilmiştir.

Anadolu içerisindeyse Kütahya Çavdarhisar Aizanoi Antik Kenti Zeus Tapınağı'nı oluşturan taş blok yüzeylerinde tek kartal figürü⁷⁸² ve Kütahya Altıntaş Yapılcan Köyü Hıdırlık Türbesinde⁷⁸³ yırtıcı kuş figürleri bulunmaktadır. Bunun dışında tekli yırtıcı kuş figürleriyle ilgili şu ana kadar herhangi bir örnek tespit edilememiştir. Yırtıcı kuşlarla ilgili betimlemeler içerisinde karşılaştığımız petroglif örnekleriyle Frig dönemine ait grafitiler ve Bizans dönemine ait seramiklerdeki sgrafitto teknikli yırtıcı kuş betimlemeleri arasında tekniğin kazıma olmasından kaynaklı benzerlikler bulunmaktadır. Ancak asıl ciddi benzerlik, hayvanın stilize edilerek ve pençelerinin şeklinde kullanılan tekniğin benzerliği üst seviyede olduğu Kütahya Altıntaş Yapılcan Köyü Hıdırlık türbesindeki kazıma tekniğiyle yapılmış yırtıcı kuş figürlerinde görülmektedir.

Çatal höyük gibi Anadolu içerisindeki en eski yerleşim alanlarında yırtıcı kuş figürleriyle karşılaşmakta, keskin parçalarına ve kemiklerine önem yüklenmekte⁷⁸⁴,

⁷⁷⁵ E. Miklashevich, agm., 2003b, p. 18, Fig. 8.

⁷⁷⁶ A. N. Mariyashev, age., 1994, Fig. 218, 219.

⁷⁷⁷ Zhang Wenjing, Zhang Jiabin, Zhang Xiaoxia, Zhang Yasha, "Rock Art in Northern China", *ICOMOS Rock Art in East Asia a Thematic Study*, Edt. Jean Clottes and Benjamin Smith, France 2019, pp. 40-53(46).

⁷⁷⁸ Yazar buradaki kuş figürlerini yırtıcı olarak nitelmemiştir. Ancak görünüşleri itibariyle yırtıcı kuş olmalıdırlar. Bkz. E. Miklashevich, agm., 2003b, pp. 15, 16, 17, Fig. 7/5.

⁷⁷⁹ E. J. Tepfer, agm., 2006, p. 10.

⁷⁸⁰ A. P. Okladnikov, "The Petroglyphs of Siberia", *Scientific American*, 221/2, 1969, pp. 74-85(78).

⁷⁸¹ H.-P. Francfort, "Flying in Steppe: Pictures of Birds Hybrids in the Arts of Ancient Central Asia", *Altai Among the Eurasian Antiquities*, Ministry of Education and Science of the Russian Federation Novosibirsk National Research State University, Novosibirsk 2016, pp. 185-200(191).

⁷⁸² M. Beyazıt, age., 2018, s. 410.

⁷⁸³ B. D. Gital, agt., 2015, s. 308.

⁷⁸⁴ I. Hodder, age., 2017, s. 139, Res. 57.

gökyüzüne erişme aracı olarak tahayyül edildiği dile getirilmektedir⁷⁸⁵. Özellikle Akbaba figürleri Çatal Höyük’de karşılaşılan yırtıcı kuşların başında gelmektedir⁷⁸⁶.

Hitit döneminde kuşların yaptığı hareketlerin yorumlanarak fal bakıldığı ve kırkbeşe yakın kuş içerisinden ismi ve anlamı şimdiye kadar kesin olarak bilinen tek hayvanın kartal olduğu kaynaklarda geçmektedir⁷⁸⁷. Alacahöyük duvarlarında çift başlı kartal kabartması Kayseri İmamkulu’da ise muhtemel kartal tasviri ve yine çift başlı kartal figürleri görülmektedir⁷⁸⁸. Damga mühürler üzerinde yabani tavşan avlayan yırtıcı kuş tasvirleri bulunurken, aynı zamanda doğan/şahinle avlanan insan figürlerinin olduğu da yayınlarda geçmektedir⁷⁸⁹.

Gordion’daki megaron tipi yapıların ve şehir kalıntılarının duvarlarındaki grafitilerdeyse yırtıcı olarak nitelenen kuş figürü bulunurken⁷⁹⁰, kuşun bulunduğu aynı sahnedeki insan figürünün de şahin/doğan türü yırtıcı kuşlarla avlandığı belirtilmektedir⁷⁹¹. Bu kişinin elinde bir yem çevirerek doğanı veya şahini geri çağırdığını anlatmaktadır⁷⁹². Yine seramik buluntular yüzeyinde yırtıcı olarak nitelendirilen şahin/doğan figürleri bulunmuştur⁷⁹³. Kartal figürleri de görülen seramik kaplar yüzeyindeki bu tasvirlerin Ana Tanrıça Kybele kültüyle ilgisi olduğu açıklanmaktadır⁷⁹⁴. Yine Kybele’yi tasvir ettiği belirtilen bir taş kabartma yüzeyinde, tanrıçanın kolunda ve etrafında yırtıcı kuşların olduğuna değinilmiştir⁷⁹⁵.

⁷⁸⁵ I. Hodder, *age.*, 2017, s. 203, 204

⁷⁸⁶ James Mellaart, *Çatal Hüyük A Neolithic Town in Anatolia*, McGraw-Hill Book Company, New York 1967, p. 82.

⁷⁸⁷ Ahmet Ünal, “Falcılık ve Kehanet”, *Hititler Bir Anadolu İmparatorluğu*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2019, s. 229-245(242, 243).

⁷⁸⁸ A. M. Darga, *age.*, 1992, s. 131, 137, 181.

⁷⁸⁹ Detaylı örnekler için bkz. Jeanny Vorys Canby, “Falconry (Hawking) in Hittite Lands”, *Journal of Near Eastern Studies*, The University of Chicago Press, 61/3, 2002, pp. 161-201.

⁷⁹⁰ L. E. Roller, *age.*, 2009, pp. 12.

⁷⁹¹ L. E. Roller, *age.*, 2009, pp. 12.

⁷⁹² L. E. Roller, *age.*, 2009, pp. 14, 23.

⁷⁹³ G. Kenneth Sams, “Phrygian Painted Animals: Anatolian Orientalizing Art”, *Anatolian Studies*, British Institute at Ankara, 24, 1974, pp. 169-196(174, 179), Fig. 8, Fig. 15.

⁷⁹⁴ Vecihi Özkaya, *İ.Ö. Erken Birinci Binde Frig Boyalı Seramiği*, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayını, Erzurum 1995, s. 120.

⁷⁹⁵ Lynn E. Roller, *In Search of God the Mother the Cult of Anatolian Cybele*, University of California Press, Berkeley-Los Angeles-London 1999, p. 76, Fig 12.

Galat döneminde ise kuşların uçuşlarına göre kehanetlerde bulunduğu yazılmaktadır⁷⁹⁶. Antik Yunan mitolojisindeyse kartal figürünün Zeus'un atribülerinden birisi sayıldığı ve dönemindeki sikkelerin yüzeyinde de kullanıldığı bilinmektedir⁷⁹⁷.

Bizans dönemine ait Büyük Saray'ın mozaikleri içerisinde yılan avlayan kartal figürü görülmektedir⁷⁹⁸. 10-11. yüzyıllara tarihlendirilen taş blok yüzeyinde arma şeklinde yerleştirilmiş çift başlı kartal⁷⁹⁹, ve 11. yüzyıla tarihlendirilen bir dokuma yüzeyine işlenmiş şekilde kartal figürleri dikkat çekerken⁸⁰⁰, seramik tabaklarda kartal olması muhtemel kuş figürlerinden de bahsedilmektedir⁸⁰¹.

Yırtıcı kuşlar Türk mitolojik sisteminde kendisine önemli bir yer bulmuştur. Arkeolojik buluntular arasında Altaylardaki Hun dönemi Tuyahta ve Başadar kurganlarından çıkarılan eserler erken örneklerden sayılabilir⁸⁰². Yine Pazırık kurganlarından çıkarılan keçe süslemeler üzerinde yırtıcı olduğu görülen kuş figürü bulunmuştur⁸⁰³. Avar dönemine ait olduğu bilinen Nagyszentmiklos hazinesi içerisindeki eserlerden birinde yırtıcı olarak bilinen efsanevi Garuda kuşunun da tasviri bulunmaktadır⁸⁰⁴. Hayvan mücadele sahneleri içerisinde görülen yırtıcı kuş tasvirleri (özellikle kartal), yenen tarafı simgelemekte ve hükümdarların düşmanı mağlup etmesine, iyiliği, güneşi temsil ettiğine yönelik bilgiler bulunmaktadır⁸⁰⁵. Irk Bitig, Moğolların Gizli Tarihi gibi dönem kaynaklarında kartal ve doğan cinsi yırtıcı kuşların iyinin, iyiliğin habercisi olduğu vurgulanmaktadır⁸⁰⁶. Oğuz boylarına ait damgalarla birlikte her boya ait kuş ongunları olduğu bilinmektedir⁸⁰⁷. Bu uygulama mezar anıtlarından olan Aşat

⁷⁹⁶ M. Arslan, *age.*, 2000, s. 212.

⁷⁹⁷ Rudolf Wittkower, "Eagle and Serpent. A Study in the Migration of Symbols", *Journal of the Warburg Institute*, 2/4, 1939, pp. 293-325(307, 308); M. G. Beydiz, *age.*, 2016, s. 168; Ramazan Özgan, "Antik Çağ'dan Günümüze Çift Başlı Kartal: Anlamı, Yorumu ve Propagandası", *Arkhaia Anatolika*, 3, 2020, s. 98-125(100).

⁷⁹⁸ R. Wittkower, *agm.*, 1939, pp. 307, 308.

⁷⁹⁹ Joseph D. Alchermes, "The Bulgarians", *The Glory of Byzantium Art and Culture of the Middle Byzantine Era A.D. 843-1261*, Ed. Helen C. Evans, William D. Wixom, The Metropolitan Museum of Art, New York 1997, pp. 321-335(327), Plt. 220B.

⁸⁰⁰ Ioli Kalavrezou, *agm.*, 1997, p. 225, Plt. 149.

⁸⁰¹ Lale Doğer, "İzmir Arkeoloji Müzesindeki Kuş Figürlü Bizans Seramiklerine Üslupsal Açından Bir Yaklaşım", *Sanat Tarihi Dergisi*, 11, 2001, s. 57-96(66, 90).

⁸⁰² B. Ögel, *age.*, 1998, s. 360.

⁸⁰³ Bahaeddin Ögel, *İslâmiyetten Önce Türk Kültür Tarihi Orta Asya Kaynak ve Buluntularına Göre*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014, s. 68.

⁸⁰⁴ G. Csiky, *agm.*, 2018, s. 355, 356.

⁸⁰⁵ Y. Çoruhlu, *age.*, 2014, s. 57.

⁸⁰⁶ Y. Çoruhlu, *age.*, 2014, s. 57; Anonim, *Manghol-un Niuça Tobça'an (Yüan-Ch'ao Pi-shi) Moğolların Gizli Tarihi*, Çev. Ahmet Temir, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1986, s. 19, 20.

⁸⁰⁷ B. Ögel, *age.*, 1998, s. 355-372.

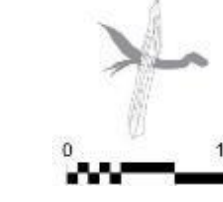
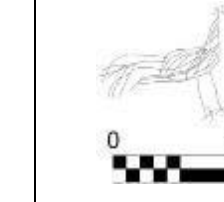
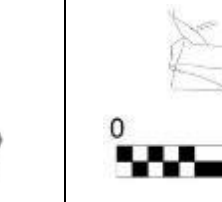
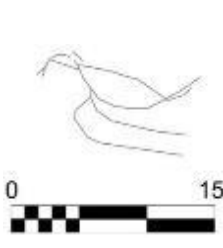

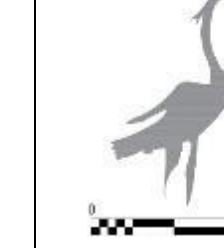
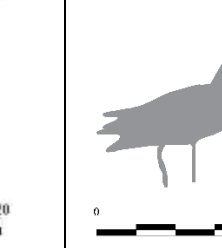
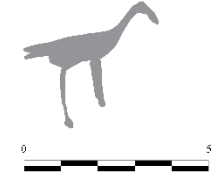

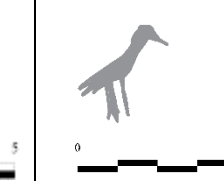
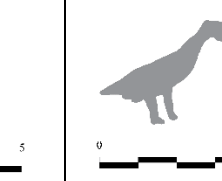
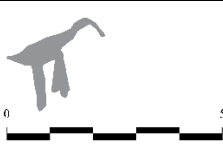
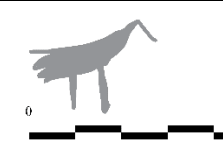
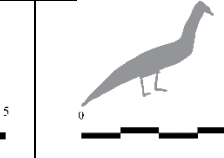
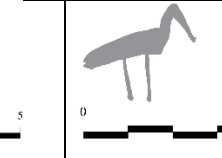

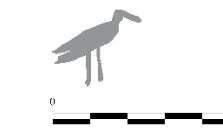

lahdindeki yırtıcı kuş figürünün uygun olarak kullanıldığına da işaret etmektedir⁸⁰⁸. Ritüeller ve törenler sırasında kamların kullandığı davulların yüzeyinde yırtıcı kuş figürleri görülürken, kamların başlıklarında kuş tüylerinin eklenerek kullanıldığı ve kıyafetlerinde kartal gibi yırtıcı kuşların resimleri olduğu bilinmektedir⁸⁰⁹.

⁸⁰⁸ Y. Çoruhlu, *age.*, 2011, s. 170; Y. Çoruhlu, *age.*, 2014, s. 55.

⁸⁰⁹ M. Hoppál, *age.*, 2014, s. 26, 127, 177, 201, 210, 216.

3.1.3.8.2. Yırtıcı olmayan kuşlar

Gövde formu, gaga biçimi ve ayak şekillerinden hareketle yırtıcı olmayan kuş olarak tanımladığımız tasvirler, I numaralı alan beş, II numaralı alan iki, III numaralı alanda on iki olmak üzere toplam on dokuz noktada tespit edilmiştir. Kuşların geneli ayakta durur şekilde hakkedilirken, AD-I.9.7 Numaralı kuşun kanatları açık ve uçar vaziyette tasvir edilmiştir. AD-I.39.1 ve AD-I.39.6 Numaralı örneklerde kuşlar, tünemiş bir görünümle bacaklarını kırmış biçimde verilmiştir. AD-II.29.5 Envanter numaralı figür balıkcıl, leylek, turna türünden bir kuşa benzemektedir. AD-I.9.23 Numaralı örneğin de gövde, baş, kuyruk gibi özelliklerinden hareketle horoz veya tavus kuşuna benzerliği açıktır. Kalan örneklerin ise hangi türden olduğuna yönelik belirli özellikleri tespit edilememiştir.

			
Env. numarası: AD-I.8.13	Env. numarası: AD-I.9.7	Env. numarası: AD-I.9.23	Env. numarası: AD-I.39.1
			
Env. numarası: AD-I.39.6	Env. numarası: AD-II.11.6	Env. numarası: AD-II.29.5	Env. numarası: AD-III.3.1
			
Env. numarası: AD-III.3.2	Env. numarası: AD-III.3.3	Env. numarası: AD-III.3.4	Env. numarası: AD-III.3.5
			
Env. numarası: AD-III.3.6	Env. numarası: AD-III.3.7	Env. numarası: AD-III.3.13	Env. numarası: AD-III.3.14
			
Env. numarası: AD-III.3.15	Env. numarası: AD-III.3.16	Env. numarası: AD-III.3.17	

Tablo 32: Yırtıcı olmayan kuş tasvirleri

Altay Özerk Cumhuriyeti Tüekta⁸¹⁰, Altay Özerk Cumhuriyeti Kalbaktaş⁸¹¹, Azerbaycan Qemiqaya⁸¹², Doğu Sibirya Sagan Zaba⁸¹³, Güney Sibirya Altaylar Biçiktu-boom⁸¹⁴, Hakasya Askyz Nehri Taş Levhası⁸¹⁵, Kazakistan Arpauzen⁸¹⁶, Moğolistan Bayan Olgı Aymağı⁸¹⁷, Moğolistan Aral Tolgoi⁸¹⁸ gibi örneklerin çoğaltılabileceği noktalarda yırtıcı olmayan kuş figürlerine rastlanmaktadır.

Ülkemiz sınırları içerisinde Kütahya Çavdarhisar Aizanoi Antik Kenti Zeus Tapınağı'nı oluşturan taş blokların yüzeyinde tavus kuşu⁸¹⁹, Kütahya Altıntaş Yapılcan Köyü Hıdırlık türbesindeki sıva yüzeyine kazınmış yırtıcı olmayan kuş figürleri tespit edilmiştir⁸²⁰. Batman Deraser'de yer alan mağara resimlerinde boya kullanılarak yapılmış yırtıcı olmayan sıra halinde ilerleyen kuş resimleri görülmektedir⁸²¹. Karşılaştığımız yırtıcı olmayan kuş tasvirlerinden AD-I.9.23 numaralı örnek, Aizanoi tavus kuşu örneğiyle benzerlik göstermektedir.

Anadolu'da özellikle seramik kaplar yüzeyinde erken dönemler örneği olarak stilize biçimdeki kuş figürleri Hacılar höyükte karşımıza çıkmaktadır⁸²². Gordion kazılarında bulunan bir seramik kapta da yine kuş figürü tespit edilebilmektedir⁸²³. Aynı merkezdeki kazılarda belirlenen kazıma teknikli grafitilerde yırtıcı olmayan kuş figürleri

⁸¹⁰ E. Miklashevich, agm., 2003b, p. 46, Fig 28.2.

⁸¹¹ В. Д. Кубарев, *age.*, 2011, s. 390, Res. 57.

⁸¹² Н. Мусейбли, “Параллели Петроглифам Гямигая На Керамике Эпохи Бронзы Азербайджана (Вопросы Хронологии) (Some Parallels To The Petroglyphs Of Gemigaya On The Bronze Age Ceramics Of Azerbaijan (Questions Of Chronology))”, *Наскальное Искусство В Современном Обществе (К 290-Летию Научного Открытия Томской Писаницы) Материалы Международной Научной Конференции 22-26 Августа 2011 Г.*, Том 2, Кемерово 2011, s. 81-86(82, 83).

⁸¹³ J. Sher, O. Garyaeva, agm., 1996, p. 118, Fig. 16.

⁸¹⁴ A. I. Martinov, *age.*, 2013, Res. 332, 740.

⁸¹⁵ E. Miklashevich, agm., 2003b, p. 31, Fig 16.2.

⁸¹⁶ A. E. Rogozhinskiy, agm., 2011, p. 27, Fig. 7.

⁸¹⁷ E. Jacobson-Tepfer, agm., 2012, p. 169, Fig 11.10.

⁸¹⁸ В.Д. Кубарев, “Арал-Толгой: новый памятник наскального искусства Монголии”, *Археология, Этнография И Антропология Евразии Научный Журнал*, Номер 1 (29) 2007, s. 111-126(122), Res. 22/1-7.

⁸¹⁹ M. Beyazit, *age.*, 2018, s. 418.

⁸²⁰ B. D. Gital, *agt.*, 2015, s. 308, 309, 310.

⁸²¹ E. Soydan, F. Korkmaz, agm., 2013, s. 685, Res. 12, 13, 14, 15.

⁸²² Burada kuş olduğu açık olan iki figür fantastik olarak isimlendirilmiştir. Yırtıcı olmadıklarını gözlediğimiz bu figürlerden 16 numaralı olanı ördek veya kuğu cinsi bir sucuk kuş olmalıdır. Bkz. James Mellaart, *Excavations at Hacilar Plates and Figures*, British Institute of Archaeology, Edinburgh University Press, c. 2, Edinburgh 1970, p. 355, Res. 106, Fig. 16, 22, 33.

⁸²³ Keith Devries, “Greek Pottery and Gordion Chronology”, *The Archaeology Of Midas and The Phrygians Recent Work at Gordion*, Edt. Lisa Kealhofer, University of Pennsylvania Museum of Archaeology and Anthropology, Philadelphia 2005, pp. 36-55(46), Fig. 4-9.

kaz, leylek olabilecek bir tasvir, ördek, sülün, tavuk, tavus kuşu şeklinde tanımlamalarla açıklanmıştır⁸²⁴.

Dioskorides tarafından kaleme alınan De Materia Medica adlı Bizans dönemine ait eserin içerisinde kuşlara (deve kuşu, toy kuşu, su tavuğu vd.) ait bilgiler verilmektedir⁸²⁵. Günlük hayatın anlatıldığı kuş avlama sahnelerini gösteren el yazmalarında yırtıcı olmayan kuşlar (keklik) bulunmaktadır⁸²⁶. Aynı döneme ait kiliselerin tonoz tavan yüzeylerindeki mozaiklerde yırtıcı olmayan kuş figürleri (ördek, tavuskuşu vd.) bulunmaktadır⁸²⁷. Seramik eserler üzerinde yırtıcı olmayan figürler de tespit edilmiştir⁸²⁸. Ancak özellikle tavus kuşu tasviri resim programlarında çokça kullanılmıştır. Bizans sanatında tavus kuşu, cennet bahçesine inananların ve ruhun ölümsüzlüğünü simgelemekte, ayrıca iyi ruhları ve yeniden doğuşu sembolize etmektedir⁸²⁹.

Mitolojik anlamda yırtıcı olmayan kuş figürleri erken dönemlerden itibaren Türk sanatında da yerini almıştır. Sibiryta kurganlarındaki buluntular arasında kaz, kuğu ve siyah keklik figürleri görülmektedir⁸³⁰. Yabani kuğu, göç eden kuş figürleri ve uçan ördek sürülerinin ruhun göç etmesine işaret ettiği öne sürülmektedir⁸³¹. Özellikle Altay mitolojisinde de kuğu ve kazların dünyanın yaratılışına katıldığına inanıldığı için bu hayvanlara saygı duyulduğu aktarılmaktadır⁸³². Yine kaz ve kuğu gibi kuşların Budist dönemde uzun hayatı simgelemiş, aynı hayvanın kut ve beylik sembolü sayıldığı söylenerek kıymetli oldukları için hükümdarlara hediye olarak verildikleri anlatılmıştır⁸³³. Bizans elçisi Zemarchus'un Göktürk devletine yaptığı ziyaret sırasında (M.S. 569-570) kağan olan İstemi'nin altından tahtını taşıyan, yine altından yapılmış dört

⁸²⁴ L. E. Roller, *age.*, 2009, pp. 13, 14, 27.

⁸²⁵ Thomas F. Mathews, *Byzantium: From Antiquity to the Renaissance*, Harry N. Abrams Incorporated, New York 1998, pp. 88, 89, 90, Res. 66, 67

⁸²⁶ T. F. Mathews, *age.*, 1998, p. 91, Res. 68.

⁸²⁷ David Talbot Rice, *Byzantine Art*, Penguin Books, Harmondsworth, Middlesex 1968, pp. 121, 132, 133, 217.

⁸²⁸ L. Doğer, *agm.*, 2001, s. 71.

⁸²⁹ E. Parman, *agm.*, 1993, s. 388, 389.

⁸³⁰ S. I. Rudenko, *age.*, 1970, Kat. 94, 137, 166.

⁸³¹ Emel Esin, "Eurasia Göçebelerinin San'atının ve İslâmiyetten Evvelki Türkistan San'atının Türk Plâstik ve Tersimî San'atları Üzerindeki Bazı Tesirleri", *Milletler Arası Birinci Türk Sanatları Kongresi Ankara 19- 24 Ekim 1959 Kongreye Sunulan Tebliğler*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1962, s. 152-174 (167, 168); Yaşar Çoruhlu, "Türk Sanatında Yırtıcı Olmayan Kuşların Sembolizmi-I", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, 102, 1995d, s. 53-60(53).

⁸³² Y. Kalafat, *age.*, 2012, s. 84.

⁸³³ Y. Çoruhlu, *agm.*, 1995d, s. 55.

tavus kuşu olduğu anlatmaktadır⁸³⁴. Bu bize dönemin Türk sembolizminde tavus kuşunun tahtı, yani hükümdarlığı temsil ettiğini de düşündürür⁸³⁵.

Yakutlarda guguk kuşunun ölüm habercisi, dalgıç kuşu ve orman horozunun ise yağmurun habercisi oldukları kabul edilir⁸³⁶. Buriyatlar, kırlangıçların kendi evlerine yuva yapmasını güzel durumlara yormaktadırlar⁸³⁷. Bu ve benzeri kuş figürleriyle alakalı sembolik anlam yüklenmiş betimlemeler sonraki dönemlerde kurulan Türk devletlerinin sanatlarında da çokça kullanılmıştır.

3.1.3.9. Türü tespit edilemeyen hayvanlar

İncelemelerde bulunduğumuz alanlar içerisinde hayvan olarak adlandırabildiğimiz ancak hangi türden olduğunu belirleyemediğimiz figürler bulunmaktadır. I numaralı alanda on sekiz, II numaralı alanda on beş, III numaralı alanda ise iki toplam otuz beş hayvan tasvirinin türü tespit edilememiştir. Bu figürlerin birçoğunun tamamlanmadan yarım bırakıldığı, tamamlanmış olanların ise üzerine sonradan yapılmış kazıma çizgiler ve nokta vuruş darbeleri sebebiyle türü belirlenememiştir.

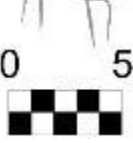
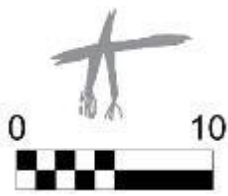
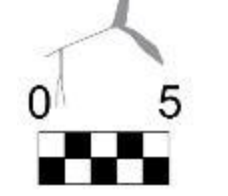

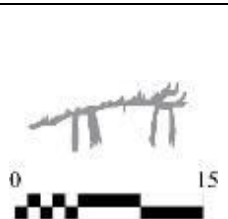
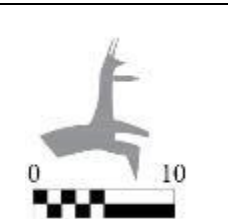
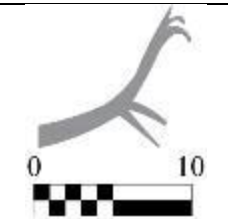

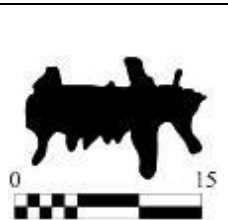
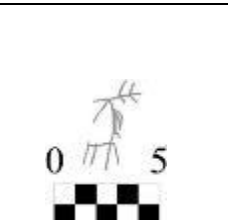
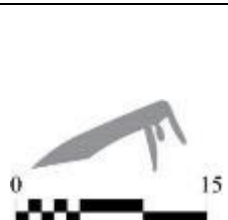

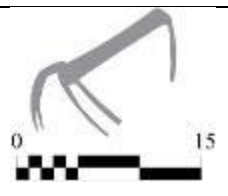
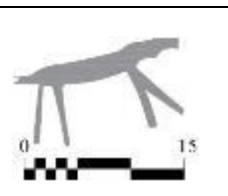
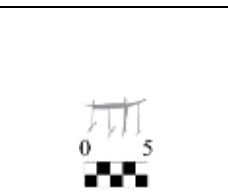
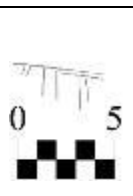
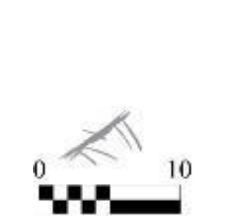
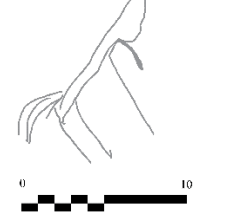

Env. numarası: AD-I.1.3	Env. numarası: AD-I.8.4	Env. numarası: AD-I.9.2	Env. numarası: AD-I.9.5
Env. numarası: AD-I.9.17	Env. numarası: AD-I.9.30	Env. numarası: AD-I.13.1	Env. numarası: AD-I.14.1
Env. numarası: AD-I.24.3	Env. numarası: AD-I.25.4	Env. numarası: AD-I.25.5	Env. numarası: AD-I.25.6

⁸³⁴ Mihály Dobrovits, "The Altaic World Through Byzantine Eyes: Some Remarks on the Historical Circumstances of Zemarchus' Journey To The Turks (Ad 569–570)", *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae*, 64/4, 2011, pp. 373-409(390).

⁸³⁵ Y. Çoruhlu, agm., 1995d, s. 55.

⁸³⁶ J.-P. Roux, *age.*, 2005, s. 80.

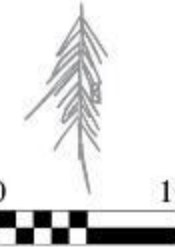
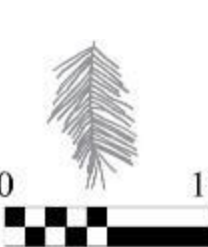
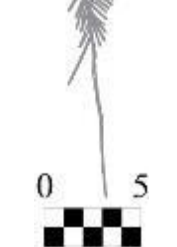
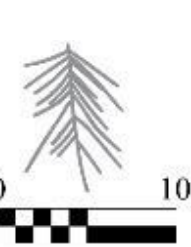

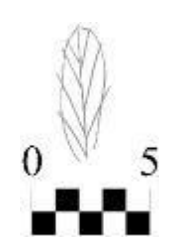
⁸³⁷ J.-P. Roux, *age.*, 2005, s. 80.

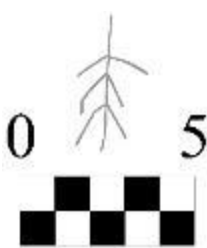

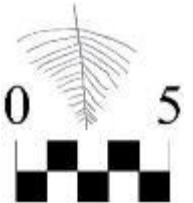

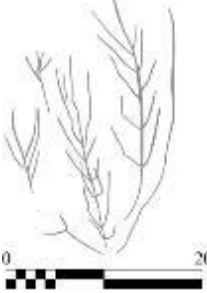

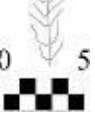

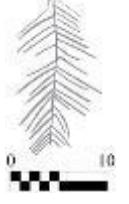

			
Env. numarası: AD-I.27.7	Env. numarası: AD-I.27.8	Env. numarası: AD-I.35.2	Env. numarası: AD-I.36.9
			
Env. numarası: AD-I.37.1	Env. numarası: AD-I.42.12	Env. numarası: AD-II.2.1	Env. numarası: AD-II.6.5
			
Env. numarası: AD-II.6.7	Env. numarası: AD-II.6.8	Env. numarası: AD-II.6.9	Env. numarası: AD-II.8.5
			
Env. numarası: AD-II.14.3	Env. numarası: AD-II.20.1	Env. numarası: AD-II.26.13	Env. numarası: AD-II.28.10
			
Env. numarası: AD-II.29.6	Env. numarası: AD-II.29.10	Env. numarası: AD-II.29.15	Env. numarası: AD-II.36.7
			
Env. numarası: AD-III.37.5	Env. numarası: AD-III.1.5	Env. numarası: AD-III.2.9	

Tablo 33: Türü tespit edilemeyen hayvanlar

3.1.4. Bitki/Ağaç Tasvirleri

Düz bir doğru üzerinden aşağı veya yukarı yönlü olarak birbirini izleyen “V” veya “Λ” biçimdeki çizgilerden müteşekkil kazıma çizgiler bitki/ağaç olarak tanımlanmıştır. I numaralı alanda bir, II numaralı alanda yirmi yedi, III numaralı alanda dört, toplamda otuz iki tasvir tespit edilmiştir. AD-II.9.8, AD-II.9.13, AD-II.9.24, AD-II.10.2, AD-II.40.13, AD-III.6.12 Envanter numaralı örneklerde dalların ters “V” şeklinde sık biçimde kazınarak sıralandığı görülür. AD-II.19.2, AD-II.28.3, AD-III.6.12 Envanter numaralı örneklerdeyse çizgilerin “V” biçiminde dikey düzlemdeki gövdeden çıkmaktadır. AD-III.6.7 Numaralı örnekteyse diğer tasvirlerden farklı olarak kontur çizgileriyle ağaç/bitki şekli verilmeye çalışılmıştır.

			
Env. numarası: AD-I.24.1	Env. numarası: AD-II.5.1	Env. numarası: AD-II.5.2	Env. numarası: AD-II.6.6
			
Env. numarası: AD-II.9.8	Env. numarası: AD-II.9.13	Env. numarası: AD-II.9.17	Env. numarası: AD-II.9.24
			
Env. numarası: AD-II.10.2	Env. numarası: AD-II.14.4	Env. numarası: AD-II.14.5	Env. numarası: AD-II.15.10

			
Env. numarası: AD-II.15.29	Env. numarası: AD-II.15.30	Env. numarası: AD-II.15.33	Env. numarası: AD-II.15.41
			
Env. numarası: AD-II.15.48	Env. numarası: AD-II.15.49	Env. numarası: AD-II.16.5	Env. numarası: AD-II.16.10
			
Env. numarası: AD-II.19.2	Env. numarası: AD-II.19.3	Env. numarası: AD-II.19.4	Env. numarası: AD-II.28.3
			
Env. numarası: AD-II.32.8	Env. numarası: AD-II.40.11	Env. numarası: AD-II.40.13	Env. numarası: AD-II.40.15
			
Env. numarası: AD-III.6.4	Env. numarası: AD-III.6.6	Env. numarası: AD-III.6.7	Env. numarası: AD-III.6.12

Tablo 34: Bitki/ağaç tasvirleri

Kaya resim alanlarında karşılaştığımız örnekler Güney Sibirya Altaylar Biçiktu-boom⁸³⁸, Moğolistan Altayları Baga Oygur⁸³⁹, Moğolistan Khoyt-Tsenkheriyn Mağarası⁸⁴⁰, Rusya Altay Özerk Cumhuriyeti Kalbaktaş⁸⁴¹ gibi merkezlerden oluşmaktadır.

Anadolu içerisindeyse Erzincan Kemaliye Dilli Vadisi⁸⁴², Kütahya Aizanoi Zeus Tapınağı Blok Taş yüzeyleri⁸⁴³, Kütahya Altıntaş Yapılcan Köyü Hıdırlık Türbesi⁸⁴⁴, Kars Kağızman Geyiklitepe⁸⁴⁵, gibi yapılarda tespit edilmiştir.

Betimlemeler üzerinde yaptığımız karşılaştırmada özellikle AD-I.24.1 numaralı ağaç tasviri, aynı pano yüzeyindeki kam olması muhtemel insan tasvirleriyle birlikte değerlendirildiğinde, kamların ruhlarının tecrübelerine göre kendilerine yer bulduğu Akçam ağacını hatırlatmaktadır⁸⁴⁶. Örneklerini yukarıda verdiğimiz Altay bölgesinde bulunan kazıma teknikli ağaç tasvirleri kaya resim alanlarımızdaki betimlemelerle de uyuşmaktadır.

Ağaç motifi kendisine tüm kültür pencerelerinde yer bulmuştur. Hayatın kaynağı biçiminde yorumlandığı birçok sanat eseri bulunmaktadır⁸⁴⁷. Kahramanmaraş Domuztepe höyükte ele geçirilen seramik parçaları üzerinde evlerle birlikte çizilmiş ağaç figürü hayat ağacı şeklinde açıklanmaktadır. Ayrıca seramik kapların üzerindeki bu tasvirin, Hitit döneminde kutsal sayılan Eya Ağacı ile bağlantılı olduğu ileri sürülmektedir⁸⁴⁸. Hitit devri hükümdarı olan Arnuvanda'nın mezarı başına özerkliğinin nişanını simgelemesi için her zaman yeşil kalacak olan bir ardıç ağacı dikilmiştir. Aynı dönem için meşe ağacının özgürlüğün ve hastalıklardan kurtulmanın bir sembolü olduğu belirtilmekte, mazi ve palamutların hastalıkların tedavisinde ve ölü ritüellerinde

⁸³⁸ A. I. Martinov, *age.*, 2013, Res. 9, 59, 75, 149, 151, 175, 176, 182 vd.

⁸³⁹ B. Д. Кубарев, Д. Цэвээндорж, Э. Якобсон, *age.*, 2005, s. 600, Res. 110.

⁸⁴⁰ M. Fəրəcova, *age.*, 2009, s. 339, Res. 57.

⁸⁴¹ B. Д. Кубарев, *age.*, 2011, s. Çiz. 214.

⁸⁴² Burada yazar betimlemeyi geyik başı olarak nitelendirmiştir. Ancak biz bunun panodaki figürlerin genel durumunu tahlil ederek baktığımızda ağaç olmasının daha uygun düşeceğini öne sürüyoruz. Bkz. O. Mert, *agm.*, 2008, s. 7, 12.

⁸⁴³ M. Beyazıt, *age.*, 2018, s. 420.

⁸⁴⁴ B. D. Gital, *agt.*, 2015, s. 102, 104, 109, 113, 114, 123, 135, 137, 164, 167, 282 vd.

⁸⁴⁵ A. Ceylan, *agm.*, 2008, s. 29.

⁸⁴⁶ Y. Kalafat, *age.*, 2012, s. 174.

⁸⁴⁷ Pervin Ergun, *Türk Kültüründe Ağaç Kültü*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 2012, s. 25, 26.

⁸⁴⁸ Halil Tekin, "Domuztepe'de "Hayat Ağacı" Bezeli Kaplar", *Aktüel Arkeoloji*, 60, 2017, s. 48-49(49).

kullanıldığı belirtilmektedir⁸⁴⁹. Hitit dönemindeki sanat eserleri üzerinde hayat ağacı tanımı yapılan tasvirler bulunmaktadır⁸⁵⁰.

Frig döneminde stilize edilmiş bir ağaca doğru yürüyen hayvan tasvirleri veya seramik kaplar üzerinde bitki/ağaç olarak tanımlanabilecek motifler tespit edilmiştir⁸⁵¹. Özellikle Alişar höyük, Maşat höyük⁸⁵², Malatya Değirmentepe⁸⁵³, gibi merkezlerde ele geçen buluntularda bitki/ağaç motifleri görülebilmektedir.

Galatların dini inançları bakımından kendilerinden önce bölgede bulunan Friglerin dinlerinden etkilendikleri, çam, meşe ve servi ağaçlarını din adamlarının Kybele kültü çerçevesinde Ana tanrıçaya adadığı bildirilmektedir⁸⁵⁴. Ancak Galatların Keltlerden kalan geleneklerini de koruduğu, bölgeye yerleşen üç Galat kabilesi tarafından oluşturulmuş bir meclisi “Kutsal Meşe Koruluğu/Tapınağı/Alanı” adında bir yerde topladığı anlatılmaktadır. Ayrıca kaynaklarda orman perileri, cinleri ve tanrılarının meşe ağaçlarına dokunulmasını yasakladığından, özellikle kutsal olduğu bilinen Drynemeton isimli ormanlardaki yaş ağaçların kesilmesinin uğursuzluk sayılarak, bu ağaçları kesen kişinin ölümle cezalandırıldığından kaynaklarda bahsedilmektedir⁸⁵⁵.

Pagan dönemlerden itibaren ölümle Hıristiyan ikonografisinde de servi ağacı, ilişkilendirilerek mezarlıklarda dikilmiştir⁸⁵⁶. Meşe ağacının ise Kelt kültüründen gelen bir kutsallığının bulunduğu ve bunun sonraki dönemde evrilerek İsa veya Bakire Meryem kutsal temasına dönüştüğü belirtilir⁸⁵⁷. Bizans döneminde özellikle yapılarda bulunan mozaiklerdeki kutsal sahnelerde⁸⁵⁸ ve günlük hayatı anlatan el yazmalarında⁸⁵⁹ ağaç ve bitkiler sıklıkla kullanılmıştır. Zeytin ve selvi ağacı olarak nitelendirilen tasvirler Büyük Saray mozaiklerinde de görülmektedir⁸⁶⁰.

⁸⁴⁹ Emel Oybak Dönmez, “Hitit Şehri Şapinuva’da (Ortaköy-Çorum) Arkeobotanik Buluntular”, *IX. Uluslararası Hititoloji Kongresi Bildirileri Çorum 08-14 Eylül 2014*, c. 2, Çorum 2019, s. 669-683(678).

⁸⁵⁰ A. M. Darga, *age.*, 1992, s. 299.

⁸⁵¹ G. K. Sams, *agm.*, 1974, pp. 174, 179, Fig. 8, Fig. 15; V. Özkaya, *age.*, 1995, s. 122, Lev. 37a,

⁸⁵² V. Özkaya, *age.*, 1995, s. 122, Lev. 18, 22.

⁸⁵³ A. Tuba Ökse, “The Eastern Border of Phrygia”, *Phrygia in Antiquity: from the Bronze Age to the Byzantine Period*, Ed. Gocha R. Tsetskhladze, Leuven-Paris-Bristol 2019, pp. 162-182(170), Fig. 5.

⁸⁵⁴ M. Arslan, *age.*, 2000, s. 216.

⁸⁵⁵ M. Arslan, *age.*, 2000, s. 226, 227.

⁸⁵⁶ G. Ferguson, *age.*, 1961, p. 30.

⁸⁵⁷ G. Ferguson, *age.*, 1961, p. 35.

⁸⁵⁸ Otto Demus, *Byzantine Mosaic Decoration Aspects of Monumental Art in Byzantium*, Boston Book & Art Shop, Boston Massachusetts 1964, Plates 21, 33, 39A, 39B.

⁸⁵⁹ T. F. Mathews, *age.*, 1998, pp. 86, 87, 88, 89; David Talbot Rice, *The great palace of the Byzantine Emperors*, The Edinburgh University Press, Edinburgh 1958, p. 122.

⁸⁶⁰ D. T. Rice, *age.*, p. 121, 122, 123.

Türk mitolojisinde ve kültüründe ağaç kültü de önemli bir yer tutar⁸⁶¹. Arkeolojik eserlerde de, Noelitik dönem Ceytun kültürüne ait seramikler yüzeyinde alanda karşılaştığımız ağaç motiflerine benzeyen tasvirler bulunur⁸⁶². Kalkolitik devire tarihlenen Anav kültüründe de seramik parçalar yüzeyinde benzer motifler tercih edilmiştir⁸⁶³. Aynı dönemde Türkmenistan Namazgâh kültüründe ortaya çıkarılan terakota figürün yüzeyinde aynı motifle karşılaşmaktayız⁸⁶⁴. Benzer örnekler Samus ve Okunev kültürlerinin eserlerinde, Hazar Denizi bölgesinde de görülmektedir⁸⁶⁵. Ahşap bir örnek olan Shigir İdolü'nün dört yanına yerleştirilmiş benzer kazıma çizgilerle de karşılaşılmıştır⁸⁶⁶. Hayat ağacı olarak isimlendirilen Avar dönemine ait geyik boynuzundan yapılmış bir günlük eşya yüzeyindeki ağacın iki yanında koşar biçimde verilmiş keçi ve yabani hayvan betimlemeleri, kaya resim alanlarında karşılaştığımız figürlerle de benzerlik göstermektedir⁸⁶⁷. Buna benzer figürler Moğolistan Bariat yayı olarak bilinen boynuz parçasının yüzeyinde yukarı ve aşağısına kazınan ağaçların arasında dokuz dağ keçisinin koştuğu sahnede de karşılaşılmaktadır⁸⁶⁸. Göktürk devrine ait ölümlerin kemiklerinin konulduğu bir kabın (Ossuarium) yüzeyinde görülen ağaç şeklindeki betimlemeler, tezimiz kapsamında karşılaştığımız ağaç olarak tanımladığımız tasvirlerle büyük benzerlik göstermektedir.⁸⁶⁹ Yenisey Uyuk Tarlık bölgesindeki geyikli taşların yüzeyindeki kazıma teknikli tasvirlerle, kaya resim alanlarındaki ağaç betimlemeleriyle aynılık ihtiva etmektedir⁸⁷⁰. Rusya Mongur Sokkon'de bulunan ahşap tözlerin yüzeyinde⁸⁷¹ benzer kazıma ağaç şeklinde tasvirler tespit edilmiştir.

Dünya ağacı olarak tasavvur edilen bu motif, dünya eksenini oluşturarak, yaşamın devam etmesini ve dünya düzeninin işlenmesini sağlayarak⁸⁷², hayatın kaynağını

⁸⁶¹ Bu konu hakkında geniş bilgi için bkz. P. Ergun, *age.*, 2012.

⁸⁶² Y. Çoruhlu, *age.*, 2011, s. 60, Çiz. 17.

⁸⁶³ Y. Çoruhlu, *age.*, 2011, s. 64, Çiz. 19.

⁸⁶⁴ Y. Çoruhlu, *age.*, 2011, s. 66, Res. 5.

⁸⁶⁵ Burada tanımlanan tasvirlerin bitki olduğu kabul edilmektedir. Bkz. Yu .N. Esin, Yu. I. Ozheredov, "Gamma-Shaped Artifacts from Western and Southern Siberia, The Urals, Kazakhstan and Mongolia", *Archaeology Ethnology & Anthropology of Eurasia*, 34/2, 2008, pp. 100-111(107, 108), Fig. 7, 8.

⁸⁶⁶ N. M. Chairkina, "Anthropomorphic Wooden Figures from the Trans-Urals", *Archaeology Ethnology & Anthropology of Eurasia*, 42/1, 2014, pp. 81-89(85), Fig. 7.

⁸⁶⁷ Bu figürler araştırmacılar tarafından Avarların kamizm/şamanizm inancına bağlı olduklarını gösteren en belirgin kanıt olarak kabul edilmektedir. Bkz. G. Csiky, *agm.*, 2018, s. 347, Şek. 4.

⁸⁶⁸ Andrey Borodovskiy, "Central Asian Prototypes of the Khazar Decorated Horn Reliquaries", 2. *Uluslararası Avrasya Türk Sanatları Kongresi 2-5 Aralık 2015*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul 2018, pp. 211-214(212, 213).

⁸⁶⁹ B. Ögel, *age.*, 2014, s. 195.

⁸⁷⁰ H. N. Orkun, *age.*, 1987, s. 435, 453, 930,

⁸⁷¹ S. Somuncuoğlu, *age.*, 2008, s. 235, 236.

⁸⁷² Y. Çoruhlu, *age.*, 2019b, s. 271.

sembolize eder⁸⁷³. Altaylardaki inanışa göre Yo Kan, Yakutlardaki inanışa göreyse Aan Alahçın Hotun adlı ilahların büyük (çam ve kayın) ağaçlarında oturduğu anlatılmaktadır⁸⁷⁴. Abakan tatarlarında Demir dağının zirvesinde yedi kollu akkayın ağacı yer alırken, Sibirya Tatarlarında göksel olan bu ağacın yer altında bir de eşi bulunmaktadır⁸⁷⁵. Güney Sibirya Türklerinin birbirleriyle ve toplumun doğayla olan tüm ilişkileri önemli boy simgeleri olan ağaçların yardımıyla betimlenirken⁸⁷⁶, defin sırasında mezar başına dikilen ağacın yetişerek büyümesi, ölen kişinin ailesinin refahının teminatı olarak düşünülmektedir⁸⁷⁷.

Kamların göğe çıkışlarında veya yer altına inişlerinde genellikle merdiven olarak dünya ağacını kullandıkları bilinmektedir⁸⁷⁸. Ayrıca kamlar davullarının yapım aşamasında Evren ağacının (Kozmik Ağaç) şekline göre davulunu biçimlendirir⁸⁷⁹, davulun malzemesini de kutsal sayılan kayın ve sedir ağacı kullanarak meydana getirirdi⁸⁸⁰. Kam davullarının yüzeyinde yer alan resimler içerisinde ve davul tutamaklarının süslemelerinde bu ağaç motiflerini de görmek mümkündür⁸⁸¹.

Türeyiş efsanelerine de konu olan kutsal ağaç ikonografisi bağlamında Uygurların türeyiş efsanesinde, yeni doğmuş iki çocuğun konuştuğu ve bu çocukların anne - babasının iki ağaç olduğunu söylemektedir⁸⁸². Osmanlı Türklerinde doğan her bir bireyin ağacın dalındaki bir yaprağa kaderinin yazıldığına ve öldüğünde de bu yaprağın düştüğüne inanılmaktadır⁸⁸³.

⁸⁷³ İsmail Taş, *Türk Düşüncesinde Kozmogoni-Kozmoloji*, Kömen Yayınları, Konya 2011, s. 148-152.

⁸⁷⁴ Y. Çoruhlu, *age.*, 2013, s. 40.

⁸⁷⁵ Mircea Eliade, *Şamanizm*, Çev. İsmet Berikan, İmge Kitabevi, Ankara 2014, s. 338, 339.

⁸⁷⁶ E.L. Lvova, İ.V. Oktyabrskaya, A. M. Sagalayev, M. S. Usmanova, *Güney Sibirya Türklerinin Geleneksel Dünya Görüşleri*, Çev. Metin Ergun, 3. Kitap, Kömen Yayınları, Konya 2013, s. 53.

⁸⁷⁷ E.L. Lvova, İ.V. Oktyabrskaya, A. M. Sagalayev, M. S. Usmanova, *age.*, 2013, s. 58, 59.

⁸⁷⁸ Y. Çoruhlu, *age.*, 2013, s. 76-80.

⁸⁷⁹ M. Eliade, *age.*, 2014, s. 337, 338.

⁸⁸⁰ Y. Çoruhlu, *agm.*, 2004, s. 114.

⁸⁸¹ Resimler için bkz. Y. Çoruhlu, *agm.*, 2004, s. 113-126, Res. 7, 8, 10, 11; M. Hoppál, *age.*, 2014, Res. 197, 198, 200, 201, 204, 208, 209, 209, 452, 453, 454, 456, 459, 464, 477; N. A. Alekseyev, *Türk Dilli Sibirya Halklarının Şamanizmi*, çev. Metin Ergun, Kömen Yayınları, Konya 2013, s. 228, Res. 6.

⁸⁸² Y. Çoruhlu, *age.*, 2019b, s. 276, 277.

⁸⁸³ M. Eliade, *age.*, 2014, s. 338, 339; P. Ergun, *age.*, 2012, s. 187.

3.1.5. Damgalar/Tamgalar⁸⁸⁴

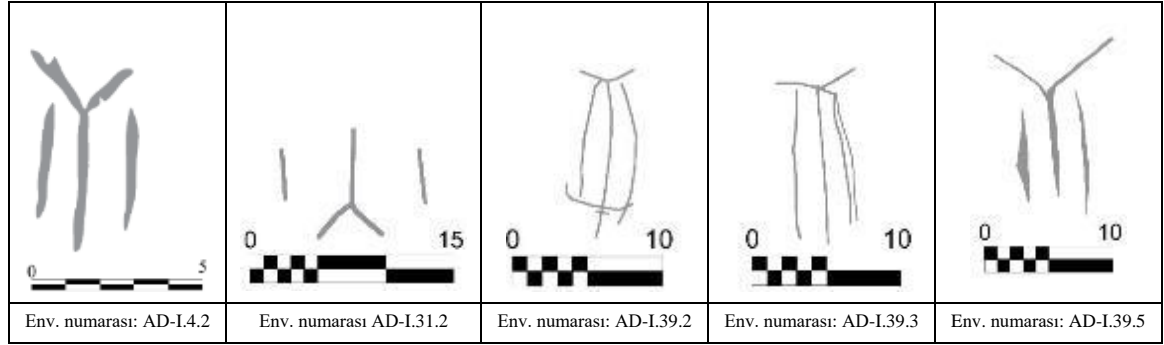
Kaya resimlerinin bulunduğu pano yüzeylerinde münferit biçimde tespit ettiğimiz bazı işaretler Dîvânu Lugâti't-Türk, Tevârih-i Âl-i Selçuk, Câmiü't Tevârih, Şecere-i Terâkime gibi dönem kaynaklarındaki örnekler ve sanat eserleri yüzeyinde yer alan emsallerinden hareketle damga olarak tanımlanmıştır. Buna göre I numaralı alanda on altı, II numaralı alanda yirmi olmak üzere toplam otuz altı damga olabilecek tasvir tespit edilmiştir. Damgalar kendi içerisinde gösterdiği şekil benzerliklerinden ve dönem kaynaklarındaki isimlendirmelerden yola çıkılarak alfabetik bir sıralamayla ele alınmış, kaz ayağı, ok-yay, yön damgası olarak adlandırılan işaretler de ayrı başlıklar altında irdelenmiştir.

3.1.5.1. Kayı / Bulgar damgaları

Toplam beş örneğini tespit ettiğimiz beş damganın tüm örnekleri I numaralı kaya resim alanında yer almaktadır. Gördüğümüz şekil, ortada bir “Y” harfine benzeyen form ve iki yanına hemen hemen ortadaki şekille aynı boyda olan iki çentikten oluşurulmaktadır. Kazıma tekniğiyle meydana getirilen bu şekillerden AD-I.4.2 numaralı örneğin diğer örneklerle göre tek çizgiyle ve daha derin biçimde kazındığı görülmektedir. Aynı örneğin bulunduğu panoda herhangi bir insan, hayvan vb. figür bulunmamaktadır. Bu bize arazinin işaretlenmesi için kullanıldığını düşündürür. AD-I.31.2, AD-I.39.2, AD-I.39.3 ve AD-I.39.5 Envanter numaralı örneklerdeyse damgalar ince çizgilerle kazınarak meydana getirilmiştir. Bu örneklerin bulunduğu panodaysa bir tören gerçekleştirilmektedir ve panonun en yüksek kısmında üç sıra halinde damgalar yer

⁸⁸⁴ Damga kelimesi ilk kez Açura yazıtında “Tamgalı Yılkı” biçiminde karşımıza çıkmaktadır. Bkz. H. N. Orkun, *age.*, 1987, s. 544; Yusuf Halaçoğlu, “Damga”, *TDVİA*, c. 8, İstanbul 1993, s. 454-455; C. Eralp Alışık, “Dîvânî Lugâti't Türk'te Oğuz Damgaları Türk Kültüründe Damga ve Kökeni”, *Kaşgarlı Mahmud Kitabı*, Ed. Sema Barutçu Özönder, Ankara 2008, s. 65-78(66). Damga/tamga, Türklerde özel mülkiyete giren at ve diğer hayvan topluluklarını işaretlemek için kullanılmış, sonrasında mühür, pul, nişan, alamet gibi terimlerle birlikte siyasi-idari devlet hayatına da girerek daha yaygın bir kullanım alanına evrilmiştir. Bkz. Y. Halaçoğlu, *agm.*, 1993, s. 454; C. E. Alışık, *agm.*, 2008, s. 66. Türklerin yayıldığı coğrafyalarda damgaların arkeolojik eserler ve sanat eserlerinde kullanıldığı bilinmektedir ve örnekleri bir hayli fazladır. Konu hakkında özet bilgi için bkz. Osman Yorulmaz, “Tarihî ve Çağdaş Türk Coğrafyası”, *Tarihin Sessiz Dili Damgalar*, Oluşur Basım, İstanbul 2014, s. 16-41; Mustafa Aksoy, *Tarihin Sessiz Dili Damgalar*, Oluşur Basım, İstanbul 2014, s. 46. Orhon yazıtlarında ve Kutadgu Bilig’de rastlanan adlandırmayla damga işini yapan kişiye damgacı (tamgacı) denilmektedir. Kırım Tatarlarında “tavro” olarak isimlendirilen damgalar boyların hayvanlarını birbirinden ayırt etmek için kullanılmıştır Bkz. Y. Halaçoğlu, *agm.*, 1993, s. 455. Damgaların kullanımına, Göktürk, Uygur, İlhanlı, Akkoyunlu, Karakoyunlu, Altınorda, Osmanlı gibi devletlerde sıklıkla rastlanmaktadır. Bkz. Emel Esin, ““Kotuz” İkinci Kök- Türk Sülalesinin “Tamga”sı”, *Erdem*, (Ayrı Basım), Türk Tarih Kurumu Basımevi, c. I/I, Ankara 1985, s. 125-146; Y. Halaçoğlu, *agm.*, 1993, s. 454-455.

alır. Bu tören sahnesiyle birlikte değerlendirdiğimizde, damgaların buradaki kişilerin veya yapan ustanın hangi boydan olduğunu gösterdiğini öne sürebiliriz.

Tablo 35: Kayı/Bulgar damgaları

Arkaik benzerlerine Baykal bölgesinde⁸⁸⁵ rastlanmış olan bu şeklin asıl örneklerini Karlıbaş-Mangışlak Yarımadası⁸⁸⁶, Kazakistan'daki Üst yurt platosu ve mezar alanları⁸⁸⁷, Issık göl ve Tamgalyzhar⁸⁸⁸, Kotyr⁸⁸⁹ bölgelerinde tespit edilen petroglifler içerisinde bulunmaktadır. Kırgızistan Koçkor Vadisi Beyrek-Bulak merkezinde damganın benzer bir çeşitlemesi tespit edilmiştir⁸⁹⁰. Çeşitli küçük farklılıklar barındıran örnekleri Hazar bölgesinde de vardır⁸⁹¹. İran içerisinde yer alan petroglif alanları Ghārā-Tepe I, Barzgate'de⁸⁹², Qameshlu ulusal parkında⁸⁹³, Dasht-E-Morghāb⁸⁹⁴ bölgelerinde çok büyük benzerlikleri gösteren örnekler kaydedilmiştir. Kazakistan

⁸⁸⁵ A. L. Zaika, "Face Images in Lower Angara Rock Art", *Archaeology Ethnology & Anthropology of Eurasia*, 40/1, 2012, pp. 62-75(67), Fig 8/13.

⁸⁸⁶ Sergey A. Yatsenko, "Some Problems Related to Early Medieval Turkic Tamga-Sign Studies", *Re: Marks The Journal of Signum*, International Society for Mark Studies, 2013/1, pp. 9-27(14), Fig. 6.

⁸⁸⁷ Zainolla S. Samashev, Napil Bazylkhan, "Ancient Turkic Tamga-Signs", *Traditional Marking Systems A Preliminary Survey*, Ed. Joám Evans, Pim Sergey A. Yatsenko, Oliver Timken Perrin, Dover:Dunkling Books, London 2010, pp. 309-327 (313, 319); S. A. Yatsenko, "Signs of the Early Nomads on the Ustyurt Plateau", *Tamgas of Pre-Islamic Central Asia*, International Institute for Central Asian Studies, Samarkand 2019b, pp. 58-88(78, 82), Fig. 4, 6.

⁸⁸⁸ S. A. Yatsenko, A. E. Rogozhinskii, "Introduction", *Tamgas of Pre-Islamic Central Asia*, International Institute for Central Asian Studies, Samarkand 2019, pp. 8-42(41), Fig. 3; A. E. Rogozhinskii, "Medieval Petroglyph Tamgas in Southern Kazakhstan And Semirechie", *Tamgas of Pre-Islamic Central Asia*, International Institute for Central Asian Studies, Samarkand 2019, pp. 249-295(293), Fig. 11.

⁸⁸⁹ S. A. Yatsenko, "General and Special Use of Tamgas by the Ancient People of Central Asia", *Tamgas of Pre-Islamic Central Asia*, International Institute for Central Asian Studies, Samarkand 2019a, pp. 387-417(407), Fig. 4.7.

⁸⁹⁰ K. Sh. Tabaldyev, "Medieval Tamga-Signs in Kyrgyzstan", *Tamgas of Pre-Islamic Central Asia*, International Institute for Central Asian Studies, Samarkand 2019, pp. 364-386(367), Fig.1/II.4.

⁸⁹¹ S. A. Yatsenko, agm., 2013/1, p. 21, Fig. 16.

⁸⁹² Burada yazar şekilleri geometrik olarak tanımlamıştır. Bkz. Ebrahim Karimi Mobarakabadi, "Rock Art of the Howz-Māhy Region in Central Iran", *Arts*, 2, 2013, pp. 124-133 (127, 128, 129), Fig. 4, 5, 6, 7 <https://www.mdpi.com/journal/arts>, Erişim tarihi (21.08.2020).

⁸⁹³ Ebrahim Karimi, Baharudin Ujang, "The petroglyphs of Qameshlu National Park, Central Iran", *Rock Art Research*, Vol. 32/1, 2015, pp. 116-119(118), Fig. 6a, 8.

⁸⁹⁴ E. Karimi, A. Taghva, F. Z. Kurdshuli, agm., 2016, p. 68, Fig. 5.

Mangışlak bölgesindeki bir mezarın blok taşlarının yüzeyine işlenmiş emsali de görülmektedir⁸⁹⁵.

Anadolu içerisinde Erzurum Karayazı Cunni Mağarası⁸⁹⁶, Kütahya Altıntaş Yapılcan Köyü Hıdırlık türbesi⁸⁹⁷, Eskişehir Seyitgazi Kümbet Köyü Himmet Baba Kümbedi⁸⁹⁸, Sivas Suşehri⁸⁹⁹ gibi noktalarda rastlanmaktadır.

Bahsi geçen işaretin Büyük Bulgar Devleti kurucusu olarak kabul edilen Kubrat Han'ın⁹⁰⁰ mensubu olduğu Dulo boyu damgasıyla benzerliği dikkat çekicidir⁹⁰¹. Ayrıca M.S. VIII. yüzyıla tarihlendirildiği belirtilen bir kolye ucunda yine çok benzer bir simge kullanıldığı anlaşılmaktadır⁹⁰². Bulgarlara ait olduğu belirtilen ve M.S. VII.-VIII. yüzyıla tarihlendirilen şekiller içerisinde bir türeviyle de karşılaşmıştır⁹⁰³. Bulgaristan'ın Silistre/Drăstăr ve Pliska şehirlerinde yapılan arkeolojik kazılarda çıkarılan eserler yüzeyine kazınmış biçimde aynılık gösteren şekiller bulunmaktadır⁹⁰⁴.

Tespit edilen bu işaretin Dîvânu Lugâti't-Türk, Tevârih-i Âl-i Selçuk, Câmîü't Tevârîh gibi dönem kaynaklarındaki işaretlerden hareketle Kayı boyu olarak isimlendirilen boy damgasıyla benzeştiği görülür. Kayılar, Oğuzların sağ kolu Bozoklardan olan Günhan'ın oğullarından biri olarak dönem kaynaklarında belirtilmiştir⁹⁰⁵.

Tanımını yaptığımız şeklin, Türklerin göçlerle yayıldığı tüm coğrafyalarda kaya resim alanlarında ve arkeolojik buluntuların yüzeylerinde türevleri mevcuttur. Nogay Türklerinde “Has damga”, “Makas damga”, “Aklav damga” adlandırmalarına sahip

⁸⁹⁵ Metin Ekici, “Mangışlak-Kazakistan Bölgesi Ata Mekânları ve Mezarları”, *I. Uluslararası Türk-İslam Mezar Taşları Kongresi Bildiriler Kitabı 2018*, Aydın 2018, s. 219-237(237), Fot. 24.

⁸⁹⁶ A. Ceylan, agm., 2008, s. 27.

⁸⁹⁷ B. D. Gital, *agt.*, 2015, s. 203.

⁸⁹⁸ M. K. Şahin, S. Varis, agm., 2017, s. 632.

⁸⁹⁹ Mehmet Tezcan, *Eski Türklerde Damga*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum 1990, s. 31.

⁹⁰⁰ Kubrat han için Bkz. Ali Ahmetbeyoğlu, “Kubrat Han ve Büyük Bulgar Devleti'nin Kuruluşu”, *Karadeniz Araştırmaları*, 13, 2007, s. 35-42.

⁹⁰¹ Mustafa Aksoy, “Bulgar Damgası mı, Kayı Damgası mı?”, *Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi*, Mayıs 2017b, s. 29-33(32).

⁹⁰² M. Aksoy, agm., 2017b, s. 32.

⁹⁰³ B. Ögel, *age.*, 2014, s. 270, Lev. 26.3.

⁹⁰⁴ Stefka Angelova, “Die Ausgrabungen in der Kirche Nr. 2 des Erzbischofsitzes von Drăstăr (1993-1999)”, *Post-Roman Towns, Trade and Settlement in Europe and Byzantium - Byzantium, Pliska, and the Balkans*, Ed. Joachim Henning, Vol. 2, Walter de Gruyter-Berlin-New York 2007, pp. 625-642(637); Anonim, *Post-Roman Towns, Trade and Settlement in Europe and Byzantium- Byzantium, Pliska, and the Balkans*, Gruyter-Berlin-New York, Tafel 3, 4.

⁹⁰⁵ Osman Gazi Özgüdenli, “Tarih-i Âl-i Selçuk”, *TDVİA*, c. 40, İstanbul 2011, s. 72-73; C. E. Alışık, agm., 2008, s. 75.

çeşitli varyasyonları bulunur⁹⁰⁶. İslam öncesi “Türgeş-Kağan” unvanlı Taraz sikkelerinde değişik bir biçimi kullanılmaktadır⁹⁰⁷. Azerbaycan’da bu damganın anlam olarak “*bir tayfanın hâkimiyeti altında birleşmek*” olduğu ifade edilmektedir⁹⁰⁸. Ayrıca Saha ve Dolkanlarda “*Tanrının yeryüzündeki mutlak hâkimiyetini ve onun cezalandırmada kullandığı silahının simgesi*” olduğu anlatılmıştır⁹⁰⁹. Osmanlı döneminde II. Murad dönemine tarihlendirilen sikkeler yüzeyinde⁹¹⁰, ayrıca zırh parçası⁹¹¹, mızrak ucu⁹¹², miğfer⁹¹³ gibi eserlerde çokça kullanıldığı bilinmektedir.

⁹⁰⁶ Nesrin Güllüdağ, “Türklerde Damga Geleneği ve Nogay Türklerinin Damgaları Üzerine Bir İnceleme”, *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, c. 3/6, 2015, s. 132-150(137-139).

⁹⁰⁷ Madiyar Eleuov, Gaybulla Babayarov, Andrey Kubatin, *İslam Öncesi Taraz Sikkeleri*, El-Farabi Adındaki Kazak Milli Üniversitesi, Almatı 2014, s. 39, 41.

⁹⁰⁸ Araz Qurbanov, *Damğalar, rəmzlər... mənimsəmələr*, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Yanında Strateji Araştırmalar Mərkəzi, Bakı 2013, s. 193.

<http://turuz.com/book/title/damgalar-remzler-menimsemeler-araz-qurbanov-urmu-turuz-2014>, (05.01.2021).

⁹⁰⁹ A. Qurbanov, *age.*, 2013, s. 193.

⁹¹⁰ İsmail Galib, *Takvîm-i Meskûkât-ı Osmâniyye: Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye'nin Bidâyet-i Teessüsünden Beri Darb ve İhraç Olunan Meskûkât ve Madalyaların Nevi ve Cins ve Târîfâtıyla Ma'lûmât-ı Târîhiyyesini Mütazammındır*, İstanbul(Constantiniyye) H. 1307, s. 31; Nevyan Mitev, “Early Ottoman Coins (14th – 15th C.) from Varna Region, Bulgaria”, *Нумизматика, Сфрагистика и Епиграфика*, 14, 2018, pp. 189-197, Табло XLVII(19).

⁹¹¹ <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/31948>;

<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/24251>;

<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/35952>, (21.08.2020).

⁹¹² <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/35794>;

<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/24852>; (21.08.2020).

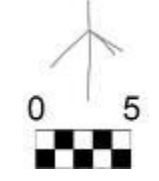
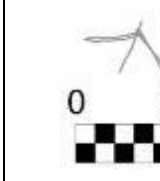
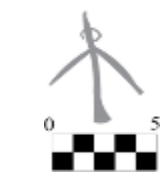
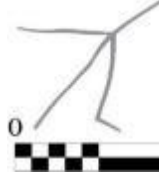
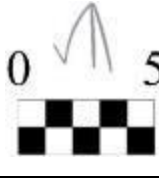
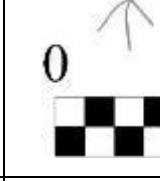
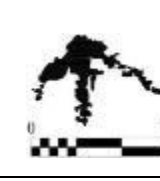
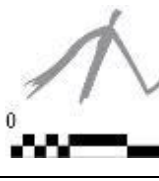
⁹¹³ <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/24021> ;

<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/452550>;

<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/22015> (21.08.2020).

3.1.5.2. Kaz Ayağı / Salgur damgaları

İkinci grubu oluşturan damgalar genel olarak kaz ayağı biçimine benzemektedir⁹¹⁴. I numaralı alanda iki, II numaralı alanda altı olmak üzere toplam sekiz damga bu kapsamda ele alınmıştır. Kaz ayağını anımsatan bu simgeler içerisinde AD-II.5.7, AD-II.15.44, AD-II.40.3 numaralı örneklerin diğerlerinden farklı olarak sağ veya soldaki çizgisine, üzerinden açı yapacak şekilde başka bir çentiğin eklendiği veya AD-II.40.1 envanter numaralı nokta vuruş teknikli damgadaki gibi nokta vuruşların yukarı yönlü biçimde devam ettirildiği anlaşılmaktadır. İki ayrı damga da birbirine şekil olarak çok benzediği için aynı başlık altında irdelenmişlerdir.

			
Env. numarası: AD-I.23.1	Env. numarası: AD-I.34.6	Env. numarası: AD-II.2.12	Env. numarası: AD-II.5.7
			
Env. numarası: AD-II.15.44	Env. numarası: AD-II.15.45	Env. numarası: AD-II.40.1	Env. numarası: AD-II.40.3

Tablo 36: Kaz ayağı / Salgur damgaları

Damga olarak nitelediğimiz şeklin çentiksiz örnekleri erken devirlerden itibaren karşımıza çıkmaktadır. Stilize edilmiş kuş formu örneklerinin benzerleri Hakasya Abakan Askyz Saimka⁹¹⁵, Urak⁹¹⁶, Moğolistan Cagaan Ajrig⁹¹⁷, Moğolistan Tuul⁹¹⁸,

⁹¹⁴ Tanımlama için bkz. Yaşar Çoruhlu, “Antalya/Güzeloba Mezarlığı Nakışlı, Şekilli, Simgeli Mezar Taşları”, 2. Uluslararası Avrasya Türk Sanatları Kongresi 2-5 Aralık 2015, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul 2018, s. 9-38(12); Tespit ettiğimiz çentiksiz diğer örneklerin isimlendirmesinin kaz ayağı şeklinde anlatıldığı belirlenmiştir. Bkz. A. Qurbanov, *age.*, 2013, s. 273; Mustafa Karataş, *Türk Dilinde Yanış (Motif) Adları -Anadolu Sahası-*, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Yayınları, Muğla 2013, s. 306; Mustafa Aksoy, “Tarih Sosyolojisi Açısından Kaz Ayağı Damgasının Sibiry’a’daki Kalbak Taş Resim Alanından Türkiye’ye Yolculuğu ve Tahtacı İnancındaki Yeri”, *Uluslararası Hacı Bektaş Velî ve Takipçileri Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Türk Ocağı Yayınları, 2020, s. 475-493. Kaya resim alanlarında en sık karşılaşılan damga işaretlerinden biri olduğunu, yaptığımız literatür çalışmasından hareketle söyleyebileceğimiz bu şekil, stilize edilmiş göğe yükselen bir kuşa da benzemektedir. Türk kültüründe “uçmağa gitmek, göçmek” anlamalarında ruhun kuş olup uçmasını simgelediği düşünüldüğünde bu damganın kaya resim alanlarında ölen kişiler için bir işaret bırakıldığı şeklinde de açıklanabilir. Bkz. Y. Çoruhlu, *agm.*, 1995d, s. 53; Güran Erbek, *Anatolian Motifs from Çatalhöyük to the present*, 1987, p. 55. Ayrıca aynı damganın mezar taşlarında da sıklıkla kullanılması bu düşüncemizi de destekler niteliktedir.

⁹¹⁵ H. Kivalo, *age.*, 1931, s. 50, Abb. 260.

⁹¹⁶ H. Kivalo, *age.*, 1931, s. 8, Abb. 41b.

⁹¹⁷ E. Nowgorodowa, *age.* 1980, s. 54.

⁹¹⁸ E. Nowgorodowa, *age.* 1980, Fig. 71, 72.

Moğolistan Bogd Uul⁹¹⁹, Moğolistan Dood-Changal⁹²⁰, gibi noktalarda görülmektedir. Kazakistan Issık Göl⁹²¹, Kazakistan Üstyurt(Ustyurt)⁹²², Kazakistan Mangistav(Mangystau)⁹²³, Kazakhstan Tamgalyzhar⁹²⁴, Moğolistan Altayları Tsagaan Salaa ve Baga Oygur(Oigur)'da kuş görünümünde⁹²⁵, Eski Harezmi Sarakamysh Deltası Kalalygyr 2 Mezarlığı⁹²⁶ gibi alanlarda çeşitlemeleriyle karşılaşılmıştır. Bununla birlikte Özbekistan Taşkent'te yapılan kazılarda bulunan seramik eserler yüzeyinde ve Kanka şehrinde bulunan pişmiş tuğla yüzeylerinde varyasyonları bulunmaktadır⁹²⁷.

Günümüz ülkemiz sınırları içerisinde yer alan özellikle Anadolu Selçuklu ve Beylikler dönemi mimari eserlerinde benzer damgalara taşçı işareti olarak rastlanmaktadır⁹²⁸.

Çentiğe sahip damgalarda veya nokta vuruş teknikli örnekteki simgeleri günümüz İran sınırlarında bir atabeylik de kurmuş olan⁹²⁹ ve dönem kaynaklarında Oğuzların Salgur olarak da isimlendirilen boy damgasına benzerliği dikkat çekicidir. Salgurlulara ait damgalar kendi bastıkları sikkeler yüzeyine de işlenmiştir⁹³⁰. Selçuklu dönemi yapılarında taşçı işareti⁹³¹ olarak da karşımıza çıkan bu damga örneğini geniş coğrafyalarda kazınmış şeklini görmek mümkündür. II. Göktürk devrine ait İltiş Kağan mezar külliyesindeki Şiveet Ulaan taşı üzerindeki birçok damga içerisinden Salgur boyuna ait damganın olması da ilginçtir⁹³². Öngöt mezar külliyesindeki taş yüzeylerinde

⁹¹⁹ E. Nowgorodowa, *age.* 1980, Fig. 70.

⁹²⁰ E. Nowgorodowa, *age.* 1980, s. 104.

⁹²¹ S. A. Yatsenko, A.E. Rogozhinskii, *agm.*, 2019, p.41, Fig. 3.

⁹²² S. A. Yatsenko, *agm.*, 2019b, p. 82, Fig. 6.

⁹²³ S. A. Yatsenko, *agm.*, 2019b, p. 82, Fig. 6.

⁹²⁴ A. E. Rogozhinskii, *agm.*, 2019, p. 293, Fig. 11.

⁹²⁵ B. Д. Кубарев, Д. Цэвээндорж, Э. Якобсон, *age.*, 2005, s. 556, Res. 66/ 12, 13, 14.

⁹²⁶ S. A. Yatsenko, J. Ya. Pyasov, "Tamgas/Nishan and Sociopolitical History", *Tamgas of Pre-Islamic Central Asia*, International Institute for Central Asian Studies, Samarkand 2019, pp. 296-332(308, 309), Fig. 2.

⁹²⁷ S. A. Yatsenko, E. A. Smagulov, "Signs from The Sites of Chach", *Tamgas of Pre-Islamic Central Asia*, International Institute for Central Asian Studies, Samarkand 2019, pp. 198-228(216, 222), Fig. 3, 5.

⁹²⁸ Demet Ulusoy-Binan, "Ortaçağ Anadolu Türk Mimarisinde Taşçı İşaretleri ve Koruma Sorunları", *Taş Vakfı'nın 25. yılı Anı Kitabı Türkiye'de Risk Altındaki Doğal ve Kültürel Miras*, Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı Yayını, İstanbul 2001, s. 119-136(133), Şek. 8.

⁹²⁹ Bkz. Erdoğan Merçil, "Salgurlular", *TDVİA*, c. 36, İstanbul 2009, s. 29-31.

⁹³⁰ A. Akopyan, F. Mosanef, "Fars Salgurlu Atabegi Tuğrul B. Sungur'un Sikkesi", *Çev. Erdoğan Merçil, Tarih İncelemeleri Dergisi*, c. XXVII/1, 2012, s. 237-242(240).

⁹³¹ D. Ulusoy-Binan, *agm.*, 2001, s. 133, 134, Şekil 8, 9.

⁹³² M. Tezcan, *agt.*, 1990, s. 169, 170; Bu yayında damga Karluklara da addedilmiştir. Bkz. Darhan Kıdırılı, Gaybullah Babayar, *Türk Bengü Taşı: Şiveet-Ulaan Damgalı Anıtı*, Uluslararası Türk Akademisi, Astana 2015, s. 37, 62.

benzer birkaç örnek bulunmaktadır⁹³³. Tuna Bulgarlarına ait kayalara hakkedilmiş damgalar arasında da bir emsali görülür⁹³⁴. Kazakistan Issık göl⁹³⁵ ve Tamgalyzhar⁹³⁶ bölgesinde de benzer çeşitlemeleri vardır. Günümüz Dağıstan sınırlarına konumlanan Derbend şehrindeki taş blokların yüzeyine kazınmış damgalar içerisinde emsalleri kaydedilmiştir⁹³⁷. İran sınırları içerisindeki Dasht-E-Morghāb şehrindeki sütunların ve taş blokların yüzeyine kazınmış biçimleriyle karşılaşılmaktadır⁹³⁸. Güney Doğu Başkurt boylarıyla birlikte⁹³⁹ Kuzey Batı Başkurt boylarından Gere, Yılan, Kanlı⁹⁴⁰ ve İtil Bulgarlarına⁹⁴¹ tanımlanan damgalar içerisinde form birlikteliği gösteren örnekleri de mevcuttur. Günümüz ülkemiz sınırları içerisinde Alanya Gemili Mescidi⁹⁴², Erzurum Cunni Mağarası⁹⁴³, Eskişehir Seyitgazi Kümbet Köyü Himmet Baba Kümbeti⁹⁴⁴, Kütahya Altıntaş Yapılcan Köyü Hıdırlık Türbesi⁹⁴⁵, Sivas Suşehri⁹⁴⁶ gibi merkezlerde aynı damgalardan bulunmaktadır. Ayrıca Eskişehir Yağlıbasan Köyü Mezarlığı⁹⁴⁷, Hatay Kırıkhan Kızılhöyük Mezarlığı⁹⁴⁸, Denizli Tavas⁹⁴⁹, gibi defin alanlarında bulunan mezar taşlarının yüzeylerinde benzer damgalar keşfedilmiştir.

⁹³³ İncelediğimiz kaynaktaki damgaların Salgur boyunun damgasıyla benzerliği kurulmuştur. Bkz. Osman Mert, “Öngöt Mezar Külliyesi ve Külliye Bulunan Damgalar”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 36, Erzurum 2008b, s. 281-305(291).

⁹³⁴ B. Ögel, *age.*, 2014, s. 270, Lev. 26.3. İncelediğimiz yayındaki damganın Salgurulu damgasıyla benzerliği üzerinde durulmuştur. Bkz. M. Tezcan, *agt.*, 1990, s. 261.

⁹³⁵ S. A. Yatsenko, A. E. Rogozhinskii, *agm.*, 2019, p. 41, Fig. 3.

⁹³⁶ A. E. Rogozhinskii, *agm.*, 2019, p. 293, Fig. 11.

⁹³⁷ Murtazali S. Gadjev, “On the Interpretation of Derbent’s Mason Marks”, *Traditional Marking Systems A Preliminary Survey*, Ed. Joám Evans, Pim Sergey A. Yatsenko, Oliver Timken Perrin, Dover:Dunkling Books, London 2010, pp. 181-212(199), Fig. 4, 12.

⁹³⁸ E. Karimi, A. Taghva, F. Z. Kurdshuli, *agm.*, 2016, p. 68, Fig. 5.

⁹³⁹ R. G. Kuzeyev, *İtil-Ural Türkleri*, Çev. Arif Acaloğlu, Selenge Yayınları, İstanbul 2013, s. 197, Tablo 2.

⁹⁴⁰ R. G. Kuzeyev, *age.*, 2013, s. 376, Tablo 4.

⁹⁴¹ R. G. Kuzeyev, *age.*, 2013, s. 411, Tablo 2.

⁹⁴² Z. K. Bilici, *age.*, 2008, s. 88, Şek. 29.

⁹⁴³ M. Tezcan, *agt.*, 1990, s. 261.

⁹⁴⁴ M. K. Şahin, S. Varis, *agm.*, 2017, s. 632.

⁹⁴⁵ Başaran Doğu Gital, “Yapılcan Köyü Türbesinde Damgalar”, *2. Uluslararası Avrasya Türk Sanatları Kongresi 2-5 Aralık 2015*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul 2018, s. 93-122(111), Şek. 70.

⁹⁴⁶ M. Tezcan, *agt.*, 1990, s. 261.

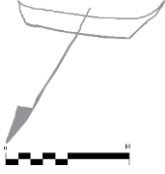
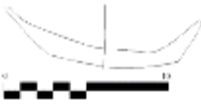
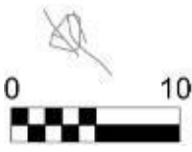

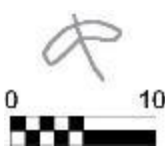
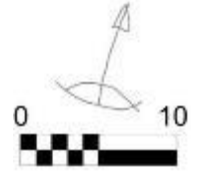
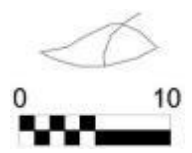
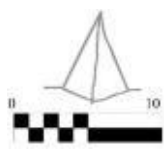
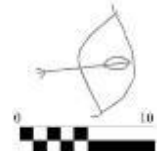

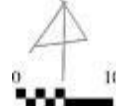

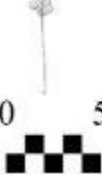

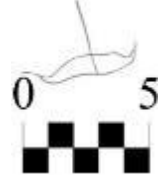

⁹⁴⁷ Beyhan Karamağaralı, *Ahlat Mezar Taşları*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992, Res 82.

⁹⁴⁸ F. Mine Temiz, Servet Özkan, Müge Çiftçiyürek, “2018 Yılı Bulgularına Göre Kırıkhan ve Hassa Mezartaşlarında Damga, İdeogram ve Simgeler”, *Turkmes 2019 Tam Metin Bildiriler*, Kimlik Yayınları, Kayseri 2020, s. 504-554(540), Res. 4.

⁹⁴⁹ Turgut Tok, “Denizli-Tavas Yöresi Mezar Taşları ve Taşlardaki Tamgalar”, *1. Uluslararası Türk-İslam Mezar Taşları Kongresi Bildiriler Kitabı 2018*, Aydın 2018, s. 540-565(564).

3.1.5.3. Ok-yay damgaları⁹⁵⁰

Figürlerin ellerinde tuttuğu silah şeklinde kullanılan ok-yay tasvirleri dışında, münferit biçimde kazındığını gördüğümüz ok, yay ve ok-yayın birlikte kazındığı betimlemeler de tespit edilmiştir. I numaralı alanda yedi, II numaralı alanda on olmak üzere toplam on yedi tasvir bu kapsamda belirlenmiştir. AD-II.15.14 ile AD-II.15.42 Envanter numaralı tasvirlerin ise ok biçiminde tek olarak çizilirken, AD-II.11.5 ve AD-II.15.43 numaralı şekillerin ise sadece yay biçiminde veirdiği dikkat çekmektedir. AD-I.3.1, AD-I.3.6, AD-I.20.1, AD-I.34.7, AD-II.2.7, AD-II.11.5, AD-II.15.43, AD-II.15.46 Envanter numaralı yayların kıvrımlı görüntüleri bunların kompozit olduğunu bize göstermektedir.

			
Env. numarası: AD-I.3.1	Env. numarası: AD-I.3.6	Env. numarası: AD-I.17.1	Env. numarası: AD-I.20.1
			
Env. numarası: AD-I.21.1	Env. numarası: AD-I.34.7	Env. numarası: AD-I.39.8	Env. numarası: AD-II.2.5
			
Env. numarası: AD-II.2.7	Env. numarası: AD-II.3.5	Env. numarası: AD-II.5.3	Env. numarası: AD-II.11.5
			
Env. numarası: AD-II.15.14	Env. numarası: AD-II.15.42	Env. numarası: AD-II.15.43	Env. numarası: AD-II.15.46
			
Env. numarası: AD-II.18.5			

Tablo 37: Ok-yay damgaları

⁹⁵⁰ Ok-yayın silah olarak kullanımına, silahlar kısmında ayrıca değinildiği için burada tekrar edilmemiştir.

İncelediğimiz bu damgaların Anadolu dışındaki örnekleri Güney Kazakistan'da yapılan kazılarda ele geçen seramik eserlerde görülmektedir⁹⁵¹. Özbekistan Taşkent'teki seramik eserlerin yüzeyinde benzerleriyle karşılaşılmıştır⁹⁵². Bazı petroglif alanlarında Türkiş/Türkişlere atfedilen damgaların kompozit bir yay ve oktan oluştuğuna dair açık bilgiler kaynaklarda verilmektedir⁹⁵³. Bunlar Güney Kazakistan'daki Sauyskandyk, Karatau, Balkaş gölünün kuzey bölgesindeki Kalmakemel dağları gibi merkezlerde tespit edilmiştir⁹⁵⁴. Benzer damga örneği Kazakistan Tamgalısay'da bir dağ keçisi damgasıyla birlikte işlenmiştir⁹⁵⁵. Hakasya Askys'da görülen dikilitaş yüzeylerine kazınmış yay damgaları olabilecek nişanlar bulunur⁹⁵⁶. Moğolistan Ulan Ude İvolga Irmağı yakınındaki geyikli taş yüzeyine kazınmış şekilde ok-yay remzi karşımıza çıkmaktadır⁹⁵⁷. İtil-Ural Kuzeydoğu Başkurtlarından Ural Ötesi Yalan aylılar grubunda⁹⁵⁸, Salüt/Salühüt/Salügüt boylarında *yay ve oklar*, *yay* isimleriyle⁹⁵⁹, Kuzeybatı Başkurtlarında, Yeney, Gere, Yılan, Kanlı ve Uranlar tarafından benzer damga örnekleri yaygın biçimde kullanılmıştır⁹⁶⁰. Rusya Çerkesk müzesinde Karaçay'dan getirilen Balbal, Bengü Taş, Menhirlerin yüzeyinde ok-yay damgalıların varlığı bilinmektedir⁹⁶¹. Aynı bölgede Karaçay Teşikler mevkiinde yer alan mağaralardaki damgalar içerisinde ok-yay benzeri nişanlar görülmektedir⁹⁶². Karaçay Zelençük Krayda mevkiinde bulunan mağaralarda da emsalleri veya tekli yay şeklinde remzler dikkat çekmektedir⁹⁶³. Kırım bölgesinde birçok ailenin kullandığı damgalar içerisinde ok-yay biçimli örnekler de tespit edilmiştir⁹⁶⁴. Litvanya (Lehistan) Tatar damgaları arasında ok, yay, üç ok isimleriyle kullanılanları bulunmaktadır⁹⁶⁵. Bulgaristan Preslav ve Pliška şehirlerinde yapılan kazılarda ortaya çıkarılan eserlerin yüzeyine kazınmış şekilde ok-yay damgaları vardır⁹⁶⁶. Yine

⁹⁵¹ E.A. Smagulov, S.A. Yatsenko, "Series of Sign in the Oases of Southern Kazakhstan", *Tamgas of Pre-Islamic Central Asia*, International Institute for Central Asian Studies, Samarkand 2019, pp. 159-197(166).

⁹⁵² S. A. Yatsenko, E. A. Smagulov, agm., 2019, pp. 216, 222, Fig. 3, 5.

⁹⁵³ A. E. Rogozhinskii, agm., 2019, p. 263.

⁹⁵⁴ A. E. Rogozhinskii, agm., 2019, p. 264, Fig. 4.1.

⁹⁵⁵ S. Somuncuoğlu, *age.*, 2008, s. 320.

⁹⁵⁶ H. Kivalo, *age.*, 1931, s. 46, Çiz. 227-228.

⁹⁵⁷ M. Tezcan, *agt.*, 1990, s. 159.

⁹⁵⁸ R. G. Kuzeyev, *age.*, 2013, s. 308, Tablo 2.

⁹⁵⁹ R. G. Kuzeyev, *age.*, 2013, s. 309, Tablo 3.

⁹⁶⁰ R. G. Kuzeyev, *age.*, 2013, s. 376, 377, Tablo 4, 5.

⁹⁶¹ İsmail Doğan, *Kafkasya'daki Göktürk (Runik) İşaretli Yazıtlar*, Türk Dil Kurumu, Ankara 2019b, s. 79.

⁹⁶² İ. Doğan, *age.*, 2019b, s. 93, Res. 130.

⁹⁶³ İ. Doğan, *age.*, 2019b, s. 156, Res. 243.

⁹⁶⁴ Osman Akçokraklı, *Kırım'da Tatar Tamgaları*, İstanbul 1983, s. 163, 165, 166.

⁹⁶⁵ İsmail Otar, *O. Akçokraklı'nın (Kırım Tatar Tamgaları) İsimli Kitabı Vesilesi ile Notlar*, İstanbul 1983, s. 194, 195.

⁹⁶⁶ İsmail Doğan, *Doğu Avrupa'daki Göktürk (Runik) İşaretli Yazıtlar*, Türk Dil Kurumu, Ankara 2019a, s. 180, 181, 196, Res. 268, 303.

Saraybosna'da ok ve yay motifi üzerine işlenmiş bir mezar taşı da yayınlarda karşımıza çıkmaktadır⁹⁶⁷.

Anadolu içerisinde Kütahya Aizanoi Antik Kenti Zeus tapınağında blok taş yüzeylerine nokta vuruş teknikli ok-yay damgaları belirlenmiştir⁹⁶⁸. Aynı bölgede Kütahya Altıntaş Yapılcan Köyü Hıdırlık Türbesinde ok-yay damgaları tespit edilmiştir⁹⁶⁹. Van Mervane'de olduğu belirtilen taş yüzeyinde⁹⁷⁰, Hakkâri Trişin Kahn-ı Melikân⁹⁷¹, Hakkâri Beytişebap Mezraa Köyünde⁹⁷² görülebilmektedir.

Yay, Eski Türk devletlerinde uzun bir dönem hâkimiyet ve hükümdarlık sembollerinden biri olarak kendisine yer bulmuştur⁹⁷³. Karasuk devrine atfedilen bir taş yüzeyine işlenen damgaların ok-yay olduğu belirtilir⁹⁷⁴. Aynı damganın Asya Hunları⁹⁷⁵ ve Batı Göktürk Kağanlığı döneminde önemini koruyarak hükümdarlık remzi/nişanı şeklinde kullanıldığı görülmüştür⁹⁷⁶. VI.-VIII. yüzyıllar Batı Türkistan'da bulunan Türgiş paraları yüzeyinde ok-yay formunda açıklanan remzlerden bahsedilirken⁹⁷⁷, Uygur döneminde Koço'da görülen ok-yay damgaları olduğu da bilinmektedir⁹⁷⁸.

Ok, Oğuz Kağan destanı başta olmak üzere, dönemin tarihi kaynaklarından hareketle, Türk devletlerinde tabii durumda olanları, yayın ise hükmedeni simgelediği belirtilir⁹⁷⁹. Okun, özellikle hükümdar tarafından tebaaya gönderilmesi ve bunun davet anlamında kullanılması yaygın olarak karşılaşılan bir durumdur⁹⁸⁰. Bununla birlikte Tuğrul beyin Abbasi halifesine yazdığı mektubun başına ok ve yay işaretlerinden tuğra

⁹⁶⁷ B. Karamağaralı, age., 1992, Res 84.

⁹⁶⁸ M. Beyazıt, K. İnce, agm., 2018, s. 282, Şekil 38.

⁹⁶⁹ B. D. Gital, agm., 2018, s. 105, Şek. 51, 52.

⁹⁷⁰ M. Uyanık, age., 1974, s. 49, Fig. 148.

⁹⁷¹ M. Uyanık, age., 1974, Fig. 149.

⁹⁷² M. Uyanık, age., 1974, Fig. 152, 153.

⁹⁷³ Salim Koca, "Eski Türklerde Devlet Geleneği ve Teşkilatı", *Türkler*, Yeni Türkiye Yayınları, c. 2, Ankara 2002, s. 823-844(829).

⁹⁷⁴ Emel Esin, "KÜN-AY" (Ay-Yıldız Motifinin Proto-Türk Devrinden Hakanlılara Kadar İkonografisi)", *VII. Türk Tarih Kongresi 25-29 Eylül 1970 Ankara Kongreye Sunulan Bildiriler*, Ankara 1972a, s. 313-360(320), Lev. II/A/1.

⁹⁷⁵ M. Tezcan, agt., 1990, s. 35; Alev Çakmakoğlu Kuru, "Orta Çağ Türk Mimarisinde Ok-Yay Motifleri ve İkonografisi", 2. *Uluslararası Avrasya Türk Sanatları Kongresi 2-5 Aralık 2015*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul 2018, s. 251-268(252).

⁹⁷⁶ Gaybullah Babayar, Arif Habibullayev, "Batı Köktürk Kağanlığının Hâkimiyet Simgeleri: Damga ve Mühür", *Türk Dünyası Araştırmaları*, c. 122/240, s. 25-54(29).

⁹⁷⁷ E. Esin, agm., 1972, s. 313-360, Lev. V/A/Erken Türk Devri, Res. 5.

⁹⁷⁸ E. Esin, agm., 1972, s. 313-360, Lev. VI/B/Uygur, Res. 9.

⁹⁷⁹ Osman Turan, "Eski Türklerde Okun Hukukî Bir Sembol Olarak Kullanılması", *Belleten*, c. IX/35, Ankara 1945, s. 305-318(306); Erkan Göksu, "Ok ve Yayın Türk Devlet Geleneği ve Hâkimiyet Anlayışındaki Yeri", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 5/2, 2010, s. 986-1011(987).

⁹⁸⁰ O. Turan, agm., 1945, s. 306.

çektirmesi, mühründe ok-yay işaretini hakettirmesi⁹⁸¹, Gazan Han döneminde, İlhanlıların askeri işlerinde, çevresinde çeşitli silahların işlendiği ve içerisinde yay bulunan altın bir damga kullanması⁹⁸², Kırım Hanlarından Mengû Giray Hanın parasında aynı damganın bulunması⁹⁸³, ok-yayın damga olarak kullanıldığına yönelik örneklerdir. Hakimiyet sembolü olarak ok ve yayın kullanımına ilişkin bir diğer emsal ise, Selçuklular ve Bizanslılar arasındaki barış ortamında İstanbul'daki bir caminin mihrabına ok-yay işaretlerinin kazınmasıyla ilgilidir⁹⁸⁴. Ok-yay şeklinde damgaya sahip Oğuz boylarının varlığı da dönem kaynaklarında açıkça gösterilmiştir⁹⁸⁵. Bu işaretler içerisinde Avşar, Beçenek, Üreğir, İğdir, Kınık vd. boylarda ok-yay veya tek biçimde ok veya yay damgaları gözlenmektedir⁹⁸⁶.

3.1.5.4. Yön damgaları

Eş merkezden çıkan ve birbirinden doksan derecelik açılarla ayrılan dört çizgiden veya yatay-dikey düzlemde birbirini diklemesine kesen iki doğru ve bu doğrulardan çıkan ok işaretlerini anımsatan çentik ve çizgiler bu başlıkta değerlendirilmiştir. Tamamı II numaralı kaya resim alanında olmak üzere toplam üç örnek bulunmaktadır. AD-II.9.22 envanter numaralı damganın dikey ve yatay ekseninde birbirini kesen kollarının uç kısımlarında yaprak şeklini anımsatan formlar söz konusudur. Bununla birlikte dört yönü gösterdiğini düşündüğümüz ana kollardan sol yukarı bölümünde beşinci bir kol ara yöne işaret ettiğini düşündüğümüz bir biçimde sunulmuştur. AD-II.15.28 envanter numaralı örneğin kollarından dikey ekseninde uzanan kısmının yukarısındaki çizgilerin ok ucu biçiminde yukarı yönlü olduğu görülmektedir. AD-II.15.54 numaralı örnek ise orta kısmında oval formlu iç içe şekiller barındırır. Burada kolların içe dönük “>” ve “<” biçimindeki çizgileri bulunmaktadır. Tüm işareteler kazıma tekniğiyle meydana getirilmiştir. Kolların uç kısımları ayrılmaktadır⁹⁸⁷. Bu tüm kollar için geçerlidir.

⁹⁸¹ E. Göksu, agm., 2010, s. 998.

⁹⁸² Y. Halaçoğlu, agm., 1993, s. 455.

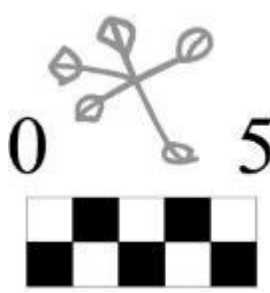
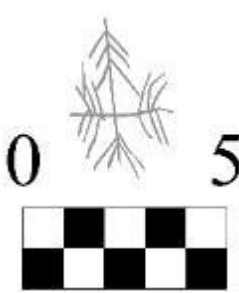
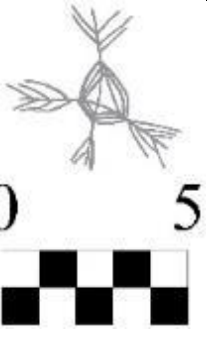
⁹⁸³ A. Rıza Yalçın, *Anadoluda Türk Damgaları Damgalar, Enler, İmler Üzerine Bursanın Değeri*, Bursa Halkevi Neşriyatı, Bursa Yeni Basımevi, Bursa 1943, s. 64.

⁹⁸⁴ E. Göksu, agm., 2010, s. 999.

⁹⁸⁵ C. E. Alışık, agm., 2008, s. 75.

⁹⁸⁶ C. E. Alışık, agm., 2008, s. 75.

⁹⁸⁷ Tespit edilen örnekler arasındaki AD-II.15.28 envanter numaralı şekil *Uzaybilimi ve Yerbilimi ile ilgili Unsurlar* başlığı altında “dört yönü gösteren şekil” olarak tanımlanmıştır. Bkz. N. Demir, *age.*, 2017, s. 62, Fot. 53.

 <p>Env. numarası: AD-II.9.22</p>	 <p>Env. numarası: AD-II.15.28</p>	 <p>Env. numarası: AD-II.15.54</p>
--	---	---

Tablo 38: Yön damgaları

Yön kavramının, antik kültürlerdeki inanışlardan, güneşin doğuşunun olduğu noktaya ve coğrafi bölgelere verilen isimlerden hareketle geliştiği söylenebilir. Güneşin kutsal görülmesi, toplumların inançlarının da bu kutsallık sebebiyle yönlendirilmesinin yolunu açmıştır. Bahsettiğimiz bu durum birçok kültürde karşımıza çıkmaktadır⁹⁸⁸. Hunlarda doğu yönünün sembolü olarak güneş, batı yönünün sembolü ise ay olduğu belirtilmiştir⁹⁸⁹. Göktürklerde güneşin yönüyle ilgili gün doğusu (doğu), gün ortası (güney), gün batısı (batısı), tün: gece ortası (kuzey), gibi yön tabirleri bulunmaktadır⁹⁹⁰. Geceleri yön tayiniyle ilgili Türklerin yıldızlardan faydalandığı da bilinmektedir⁹⁹¹. Oğuzname'den aktarıldığına göre, Oğuz Han'ın ihtiyarladığı dönemde, Gün, Ay ve Yıldız isimli oğullarını doğuya, Gök, Dağ, Deniz adlı diğer üç oğlunu batıya gönderdiği hikâyede hem kozmolojik hem de coğrafi isimlerle birlikte yönlerin dile getirilmesi, yön kavramının çok eskilerden bu yana Türklerde önem arz ettiğine işaret etmektedir⁹⁹².

Kırım Tatar Türklerinin mitolojisinden yapılan bir alıntıda, Tanrı'yı simgelemek için daire içerisine alınmış bir artı işareti şeklinde kesişen iki tam çap kullanılmıştır⁹⁹³. Yine yukarıdan aşağıya ok biçimindeki bir simgenin de Tatar Türk mitolojisinde Umay'ı simgelediği belirtilerek bunların izdüşümü verilmiştir⁹⁹⁴.

⁹⁸⁸ Bkz. Emre Şen, Fatma Gürpınar, "Farklı Kültürlerde Güneş Sembolü", *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, 43, 2019, s. 985-1008; Ali Rafet Özkan, "Türk Kültüründe Yönler", *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, c. 3, s. 427-433(427, 428).

⁹⁸⁹ Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, c. II, Ankara 2014, s. 237.

⁹⁹⁰ B. Ögel, *age.*, 2014, s. 237. Türk dilindeki yön bildiren kelimelerin kökleri ve gelişimleri için bkz. Suzan Duran, "Türkçede Cihet ve Mekân Gösteren Ek ve Sözcükler", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 4, 1956, s. 1-110.

⁹⁹¹ B. Ögel, *age.*, 2014, s. 261

⁹⁹² O. Turan, *agm.*, 1945, s. 313.

⁹⁹³ Burada bahsedilen şekil bir daire içerisinde, yatay ve dikey düzlemde iki doğrunun birbirini dik biçimde kesmesiyle oluşturulmuştur. Dairenin evreni, ortasındaki bu işaretinde dört yönü simgeleyerek evrenin mekân bölümüne işaret ettiği vurgulanmıştır. Bkz. Fuzuli Bayat, *Türk Mitolojik Sistemi (Ontolojik ve Epistemolojik Bağlamda Türk Mitolojisi I)*, Ötüken Neşriyat, c. 1, İstanbul 2011, s. 223, 224.

⁹⁹⁴ F. Bayat, *age.*, 2011, s. 223.

Karşılaştığımız bu şekiller, kamların kullandığı davulların yüzeyinde bulunan ve dört ana yöne işaret eden yön damgasını çağrıştırmakta veya dünya yer-gök sembolizmine işaret eden simgeye de benzemektedir⁹⁹⁵. Çoğu zaman kam davullarının yüzeyi bu biçimde yatay ve dikey hatla dörde bölünmüş, bu bölünmeyle ana yönler veya gök ve yer olarak iki parça olarak nitelendirilmiştir⁹⁹⁶. Dikey ve yatay eksenler, Türk inanç sistemindeki gök ve yer (su – atalar) kültürüne işaret ederek, Çin kültüründeki ying ve yang ilkesinin kendine özgü bir yorumu olarak görülmektedir⁹⁹⁷. Bununla birlikte dikey çizginin dünyanın eksenini ifade ettiği ve köklerinin yer altı aleminde, gövdesinin yer yüzünde, dalları ve yapraklarının ise gök kubbenin yukarı katmanlarında olduğu düşünülen dünya ağacını çağrıştırdığı anlatılmaktadır⁹⁹⁸. Tespit ettiğimiz örneklerden AD-II.15.28 ve AD-II.15.54 numaralı örnekler bu kapsamda Dünya ağacının tasvirini de andırmaktadır. Sibiryaya kam davullarının ortasına çizilen haç benzeri işaretler dünyanın ortasını sembolize etmekte ve kamların törenini evrenin merkezinde gerçekleştirdiği şeklinde yorumlanmaktadır⁹⁹⁹. Özellikle Tuva ve Evenki kamına ait olduğu belirtilen davulların yüzeyindeki işaretleri bu kapsamda yorumlamak mümkündür¹⁰⁰⁰.

Örneklendirmelerle birlikte değerlendirdiğimizde tespit ettiğimiz işaretlerin, yön bildirme amacıyla yapıldığı ve işaretlendikleri pano yüzeyindeki büyü tılsım içeren tören sırasında kazanarak, gök ve yer (su-atalar) kültürü ve kamizm inancı kapsamında yapıldıkları düşünülmelidir.

3.1.6. Şekiller

Tespit ettiğimiz alanlar içerisinde çeşitli işaretler ve simgelerle karşılaşmıştır. Çizgilerin konumlandırılışlarına göre bu şekil, işaret ve simgelerin kendi arasında birliktelik gösterdiği anlaşılmaktadır. Bu nedenle farklı gruplar halinde ayrı başlıklar altında değerlendirilmişlerdir.

3.1.6.1. Kozmolojik şekiller

Şekiller içerisinde daire ve türevleriyle, yıldız benzeyen veya parlak nesnelere belirtmek için yapıldığını düşündüğümüz tek başına eş merkezli çizgiler, yıldızvâri

⁹⁹⁵ Y. Çoruhlu, *agm.*, 2004, s. 119; F. Bayat, *age.*, 2015, s. 197-211; M. Hoppál, *age.*, 2014, Res. 445, 456, 460, 461, 462, 464, 465, 466, 467, 468, 471, 472, 473, 527.

⁹⁹⁶ Y. Çoruhlu, *age.*, 2013, s. 94.

⁹⁹⁷ Y. Çoruhlu, *age.*, 2013, s. 94.

⁹⁹⁸ Y. Çoruhlu, *age.*, 2013, s. 94; Y. Çoruhlu, *agm.*, 2004, s. 119.

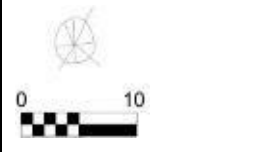
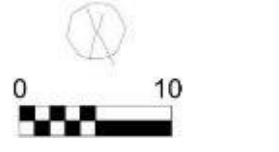
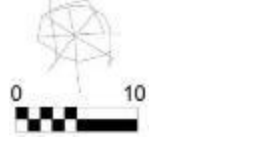
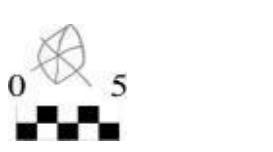
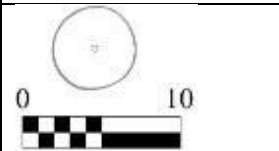
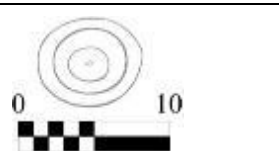
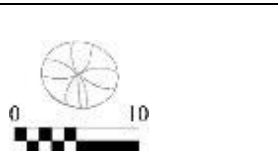
⁹⁹⁹ M. Hoppál, *age.*, 2014, s. 235.

¹⁰⁰⁰ M. Hoppál, *age.*, 2014, s. 237, 238, Res. 464, 465, 466.

özelliğindeki işaretler bu başlık altında toplanmıştır. I numaralı alanda beş, II numaralı alanda altı olmak üzere toplam on bir şekil tespit edilmiştir.

3.1.6.1.1. Daire ve türevlerine ait şekiller

Bu gruptaki şekiller AD-II.29.20 numaralı örnekte iç içe üç daire biçiminde karşımıza çıkmaktadır. AD-II.29.21 ve AD-II.20.2 numaralı örneklerdeki gibi, dairenin orta kısmından dışına doğru çizilmiş aralarında görece eşit mesafeler bulunan doğrular ve desenler görülmektedir. Bununla birlikte AD-II.29.21, AD-II.29.20, AD-II.29.18 numaralı örneklerin şekil olarak oldukça düzgün olmaları sebebiyle pergel veya benzeri bir işlev gören aletle çizildiğini düşündürmektedir.

			
Env. numarası: AD-I.13.2	Env. numarası: AD-I.13.3	Env. numarası: AD-I.39.4	Env. numarası: AD-II.20.2
			
Env. numarası: AD-II.29.18	Env. numarası: AD-II.29.19	Env. numarası: AD-II.29.21	

Tablo 39: Daire ve türevlerine ait şekiller.

Tuvalılarda ve Altaylılarda güneş sembolleri görülmektedir¹⁰⁰¹. Moğolistan Altayları Tsagaan Sala bölgesindeki kaya resimlerinde hayvanlar üzerine damga olması muhtemel aynı motiflerden işlenmiştir¹⁰⁰². Petroglifler içerisinde Azerbaycan Gobustan¹⁰⁰³, Dağıstan¹⁰⁰⁴, İran Arasbaran¹⁰⁰⁵, Kazakistan Bayan Zhurek¹⁰⁰⁶, Kazakistan Dolanaly¹⁰⁰⁷, Kazakistan Tamgaly¹⁰⁰⁸, Kazakistan Terekty Aulie¹⁰⁰⁹, Kırgızistan Saymalı

¹⁰⁰¹ Е. Г. Дэвлет, М. А. Дэвлет, *Сокровища Наскального Искусства Северной И Центральной Азии*, Российская Академия Наук Институт Археологии, Москва, 2011, s. 194.

¹⁰⁰² В. Д. Кубарев, Д. Цэвээндорж, Э. Якобсон, *age.*, 2005, s. 249, Fig. 438.

¹⁰⁰³ I. M. Сәферзадә, *age.*, 1999, Yazılıtepe Daş No: 14.

¹⁰⁰⁴ В. М. Котович, *age.*, 1976, s. 17, 18, Res. 5, 6.

¹⁰⁰⁵ A. Binandeh, *agm.*, 2016, p. 15, Fig. 7.

¹⁰⁰⁶ Yayın içerisinde işaretler güneş sembolü olarak açıklanmıştır. Bkz. К. М. Байпаков, А. Н. Марьяшев, *age.*, 2008, s. 111, 151, 157, Res. 28, 31, 40.

¹⁰⁰⁷ Z. Samashev, *agm.*, 2001, p. 166, Fig. 12.

¹⁰⁰⁸ Örnekler güneş sembolü olarak adlandırılmıştır. Bkz. А. N. Mariyashev, *age.*, 1994, Fig. 17, 20, 76, 77.

¹⁰⁰⁹ Z. Samashev, *agm.*, 2001, p. 177.

Taş¹⁰¹⁰, Özbekistan Saikhansai¹⁰¹¹, Tacikistan Lyangar¹⁰¹², Tacikistan Vybist Dara¹⁰¹³, Rusya Yakutistan Niuksha¹⁰¹⁴ gibi benzerlerinin çoğaltılabileceği merkezlerde bulunmaktadır.

Ülkemiz sınırları içerisindeki kaya resim alanlarından Erzurum Cunni Mağarası¹⁰¹⁵, Erzurum Şenkaya Kaynak Köyü¹⁰¹⁶, Hakkâri Gevaruk¹⁰¹⁷, Kütahya Altıntaş Yapılcan Köyü Hıdırlık Türbesi¹⁰¹⁸, Ordu Esatlı¹⁰¹⁹ gibi merkezlerde benzerleri şu ana kadar tespit edilebilmiştir. Alandaki bu yuvarlak formlu işaretlerin güneşi, parlak nesnelere/yıldızları simgelemek için damga mahiyetinde kazındığı düşünülmelidir.

Daire ve daireye yakın oval biçimdeki nesnelere genellikle güneş, ay, gezegen ve tanrılarla bağdaştırılmaktadır¹⁰²⁰. Çatalhöyük'teki muhtemel hamile tanrıça olarak isimlendirilen ve göbek kısmında iç içe daireler verilmiş insan figürü bulunmaktadır¹⁰²¹. Hatti dönemine ait küçük idollerin ve seramik eserlerin yüzeyinde iç içe veya tekil olarak işlenmiş daireler görülmektedir¹⁰²². Hitit döneminde kullanılan hükümdar mühürlerinin yüzeyinde, kanatlı güneş olarak adlandırılan, ortada daire şeklinde güneş ve bazen içerisinden eşmerkezli çizgiler çıkarken verilen desenler bulunmaktadır. Kanatlı güneş, tanrıların ve kralların simgesi olarak kabul edilen atribüleri belirttiğimiz çağda kullanılmıştır¹⁰²³. Aynı döneme tarihlendirilen Ortaköy-Şapinuva'daki amulet¹⁰²⁴ kalıplarının daire şeklinde çıkartıldığını görmekteyiz¹⁰²⁵. Frig döneminde bulunan ve

¹⁰¹⁰ Yayın içerisinde örnekler güneş sembolü olarak değerlendirilmiştir. Bkz. V. Kadyrov, L. B. Dyaduchenko, O Kadyrova, *age.*, 2008, pp. 13, 51.

¹⁰¹¹ Çalışma içerisinde işaretler güneş sembolü olarak değerlendirilmiştir. Bkz. M. Khujanazarov, *agm.*, 2001, p. 117, Fig. 30.

¹⁰¹² V. Ranov, *agm.*, 2001, p.145, Fig 18.

¹⁰¹³ Yayınlanan çalışmada şekiller orta çağ dönemine tarihlendirilmektedir. Bkz. V. Ranov, *agm.*, 2001, p. 147, Fig. 22, 23.

¹⁰¹⁴ Ekaterina Devlet, Marianna Devlet, "Siberian Shamanistic Rock Art", *Spirits and Stones Shamanism and Rock Art in Central Asia and Siberia*, Ed. Andrzej Rozwadowski, Maria M. Kosko, Instytut Wschodni Uam, Poznan 2002, pp. 120-136(124), Fig. 3.

¹⁰¹⁵ Kaynakta şekil Göktürk alfabesindeki Runik harflere bağlanmıştır. Bkz. Alpaslan Ceylan, "Anadolu'daki İlk Türk Yerleşmelerinden Cunni Mağarası", *Türkler Ansiklopedisi*, c. 6, Ankara 2002, s. 425-429(427), Çiz. 1.

¹⁰¹⁶ O. Özgül, *agm.* 2015, Fot. 20, 21.

¹⁰¹⁷ S. Somuncuoğlu, *age.*, 2008, s. 509; M. Uyanık, *age.*, 1974, Fig. 33, 35.

¹⁰¹⁸ B. D. Gital, *agt.*, 2015, s. 325.

¹⁰¹⁹ C. Saltaoğlu, *age.*, c. I, 2018, s. 211, 421.

¹⁰²⁰ Burada yazar yuvarlak formdaki tasvirlerin güneş, güneş-tanrı veya tek başına tanrıyı simgelediğini belirtmektedir. Bkz. Qurbanov, *age.*, 2013, s. 144;

¹⁰²¹ J. Mellaart, *age.*, 1967, s. 76; I. Hodder, *age.*, 2017, s. 157, Res. 18.

¹⁰²² E. Akurgal, *age.*, 1998, s. 20, 21.

¹⁰²³ A. M. Darga, *age.*, 1992, s. 200, Görsel 204, 205, 206.

¹⁰²⁴ Amulet, kötülükleri uzaklaştırdığına, uğur getirdiğine, hastalıkları iyileştirdiğine ve özel güçlere sahip olduğuna inanılan, doğal ya da insan eliyle yapılmış nesne; bir tür nazalık ya da muska şeklinde tanımlanmaktadır. Bkz. Anonim, "Amulet", *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, c. 1, İstanbul 1997, s. 88.

¹⁰²⁵ M. Süel, *agm.*, 2019, s. 1005, Res. 1.

yukarıda daha önceki örneklerde bahsettiğimiz tasvirler içerisinde bazı şekillerin daire biçiminde olduğu tespit edilmiştir¹⁰²⁶.

Bizans döneminde daire biçimli süslemeler sıklıkla kullanılmıştır¹⁰²⁷. Özellikle kutsal sayılan haçlar hale şekilli dairevi alanlar içerisinde rozet biçiminde konumlandırılmıştır¹⁰²⁸. Bununla birlikte Bizans dönemine tarihlendirilen yapılarıdaki blok taşların yüzeylerinde bazı taşçı işaretleri de vardır¹⁰²⁹. Benzer şekiller özellikle “Christogram”ları da (Hıristogram) andırmaktadır¹⁰³⁰.

Daire şekillerinin Türk toplulukları arasında “«Gün bəlgisi» (*Gün nişanı*), «Altun top», «Qızıl alma», «Altun alma»” gibi isimlendirmelerle kullanıldığı bilinir¹⁰³¹. Benzer daire şekillerinin Erken örnekleri, kadim Türkistan coğrafyasında Okunyevev kültürüne ait olan birçok dikili taş yüzeyinde de bulunmaktadır¹⁰³². Mask şeklindeki yüzlerde bulunan ve üçüncü göz olarak açıklanan bu yuvarlak şekillerin güneş/cosmos ile ilişkili olduğu ileri sürülmektedir¹⁰³³. Moğolistan'da *Üyük Tarlık*, *Üyük Byelozero*, *Üyük Köyü* civarındaki stellerdeki iç içe daireler ve tekil biçimdeki örneklerin ölümle bağlantılı olabileceği açıklanmaktadır¹⁰³⁴. Moğolistan *Arshaan Shad*'da¹⁰³⁵, Moğolistan *Şiveni Herem*'de yer alan *Bömbögör* yazıtında¹⁰³⁶, *Bungurtaş* Türk mezarlarındaki taş yüzeylerinde daire ve türevi işaretlere rastlanmaktadır¹⁰³⁷. *Türkpen (Türkmen)*, *Togalı-*

¹⁰²⁶ Lynn E. Roller, “Early Phrygian Drawings from Gordion and the Elements of Phrygian Artistic Style”, *Anatolian Studies - Anatolian Iron Ages 4. Proceedings of the Fourth Anatolian Iron Ages Colloquium Held at Mersin -19-23 May 1997*, 49, Ankara 1999, s. 143-152(147); L. E. Roller, *age.*, 2009, p. 85, Env. 72 ST:436, 84: ST 448, 85: ST 450, 94: ST 841,

¹⁰²⁷ Albert Skira, *The Great Centuries of Painting - Byzantine Painting-*, Ed. Andre Grabar, The World Publishing Company, Cleveland Ohio 1953, p. 52.

¹⁰²⁸ Marlia Mundell, “Monophysite Church Decoration”, *Iconoclasm Papers given at the Ninth Spring Symposium of Byzantium Studies University of Birmingham March 1975*, Ed. Anthony Bryer and Judith Herrin, Centre for Byzantine Studies, Birmingham 1977, pp. 59-74(68), Fig 11.

¹⁰²⁹ A. Paribeni, “Le Sigle Dei Marmorari E L’Organizzazione Del Cantiere”, *Santa Sofia Di Costantinopoli L’arredo Marmoreo Della Grande Chiesa Giustiniana*, Ed. Alessandra Guiglie Guidobaldi, Caudia Barsanti, Città del Vaticano 2004, pp. 651-736(726).

¹⁰³⁰ Wolfram Hörandner, Annemarie Weyl Carr, “Christogram”. Ed. A. Kazhdan, *Oxford Dictionary of Byzantium*, Oxford University, c. II, Oxford/NewYork 1991, s. 441.

¹⁰³¹ Qurbanov, *age.*, 2013, s. 36, 37, 49.

¹⁰³² Y. Çoruhlu, *age.*, 2011, s. 36, 37; S. Güneri, *age.*, 2018a, s. 578-583.

¹⁰³³ A. S. Güneri, *agm.*, 2010, s. 524.

¹⁰³⁴ Beyhan Karamağaralı, “*Türk Damgalarının Devamlılığı Hakkında*”, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 9, İstanbul 1980, s. 5-24 (14).

¹⁰³⁵ S. A. Yatsenko, *agm.*, 2013/1, p. 14.

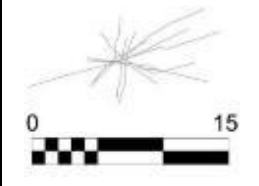
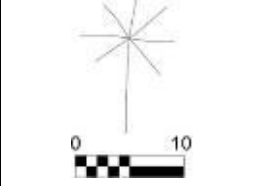
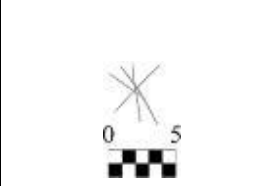
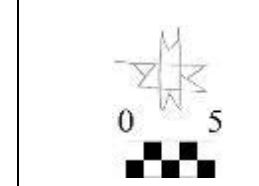
¹⁰³⁶ Hatice Şirin User, “Bömbögör Yazıtı: Bir Türk *Kunçuyunun* Mezar Taşı”, *Dil Araştırmaları*, Güz/7, 2010, s. 62-73 (73).

¹⁰³⁷ S. Somuncuoğlu, *age.*, 2008, s. 141.

Togalı damga, *Tögörök* (daire) damga, *Kös Tögörök* (Birleşik Daire) tanımlamalarına sahip şekiller Nogay boylarında kullanılmıştır¹⁰³⁸.

3.1.6.1.2. Yıldızvâri özellik gösteren şekiller

AD-I.9.24, AD-I.40.2, AD-II.33.2 Envanter numaralı örneklerin bir noktadan çıkan doğruların nispeten eş aralıklarla konumlanması veya kısa biçimde kazınmış doğruların kesleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Bu tasvirlerle parlayan önem arz eden nesnelerin vurgulandığı öne sürülebilir. AD-II.36.5 Envanter numaralı örnekte ise iki dikdörtgenin yatay ve dikey ekseninde kesleştirilerek uç kısımlarının “V” biçiminde dörtgenin içerisine doğru şekillendirilmesiyle meydana getirilmiştir. Şekil bu haliyle sekiz kollu yıldızları anımsatmaktadır. Küçük boyutlu olmaları damga mahiyetinde yapılmış olabileceklerini akla getirmektedir.

			
Env. numarası: AD-I.9.24	Env. numarası: AD-I.40.2	Env. numarası: AD-II.33.2	Env. numarası: AD-II.36.5

Tablo 40: Yıldızvâri özellik gösterenler şekiller

AD-I.9.24, AD-I.40.2, AD-II.33.2 Envanter numaralı şekillerin örneğine Altaylar Biçiktu-boom bölgesinde rastlanmaktadır¹⁰³⁹. AD-II.36.5 numaralı tasvirin benzer örnekleri Antalya Kargı Hanı¹⁰⁴⁰, Kütahya Altıntaş Yapılcan Köyü Hıdırlık Türbesi¹⁰⁴¹, Van Çatak Narlı¹⁰⁴² gibi merkezlerde karşımıza çıkmaktadır.

Çağlar boyunca halklar gök bilimine meraklı olmuş, bununla alakalı bilgi sahibi olmak istemiş, bazen gezegen, ay ve yıldızları tanımlamıştır. Çin, İskandinav, Mısır, Roma, Türk, Yunan vb. mitolojilerde de sıklıkla gezegen ve yıldızlarla, tanrılar arasında benzerlikler kurulmuş, bunların tesirleri de sanat eserlerine yansımıştır. Güneş, Mısır'da Tanrı Horus'un simgesiyken, Hıristiyan sanatında Hz. İsa'yı sembolize etmektedir. Türk mitolojisinde Hun hükümdarının sabahları güneşi selamlamaları da güneşin tanrısal bir güce sahip olmasıyla yorumlanmaktadır¹⁰⁴³. Türk kültüründe göksel varlıklar olarak

¹⁰³⁸ N. Güllüdağ, agm., 2015, s. 136, 140, 141, 142, 143, 144, 147).

¹⁰³⁹ A. I. Martinov, age., 2013, Çiz. 432.

¹⁰⁴⁰ S. Redford, agm., 2007, s. 360, 361.

¹⁰⁴¹ B. D. Gital, agt., 2015, s. 320.

¹⁰⁴² M. Uyanık, age., 1974, s. 78.

¹⁰⁴³ E. Esin, age., 2001, s. 148.

tanımlanan yıldızlar içerisinde en önemlileri Yedigöller, Kutup yıldızı ve Ülker yıldızı olarak belirtilmektedir¹⁰⁴⁴. Özellikle Kutup yıldızının parlaklık sembolü olarak görüldüğü, Demir-kazık, demir-dağ, at-kazığı, göğün kapısı, gök çadırı gibi isimlendirmelerle anıldığı kaynaklarda geçmektedir¹⁰⁴⁵. Kutup yıldızı Türk düşüncesinde göğün direği olarak adlandırılarak, dünyanın kutup yıldızıyla göğe bağlandığı tasavvur edilmiştir¹⁰⁴⁶. Ayrıca kutup yıldızı göğün kapısı şeklinde yorumlanarak Kamların törenleri sırasında ancak kutup yıldızına kadar yükseldiği dile getirilmektedir¹⁰⁴⁷. Çoban (Çolpan) yıldızı, Sirius takımyıldızı, Büyükayı ve Küçükayı takımyıldızları da yine Türkler tarafından önem atfedilen yıldızlar arasında kabul edilir¹⁰⁴⁸. Kırgızlar Orion takım yıldızına “üç yaban / dağ keçisi”, Yeniseyler “geyik kafası”, Sibirya Tatarları “terazi” veya “saka su sırığı” demektedir¹⁰⁴⁹. Ülker takımyıldızının Türkler arasında soğuklara neden olduğuna veya kışı çağırduğuna yönelik bilgiler verilmektedir¹⁰⁵⁰. Ayrıca, Ülker yıldızının yılı iki büyük zaman dilimine bölerek iyi ve kötü mevsimleri getirdiğine inanılıyordu¹⁰⁵¹. Bunun yanında insan topluluklarının güneş ve ayın hareketlerine göre takvimlerini oluşturduklarını ve onların hareketlerine göre kehanetlerde bulduklarını görüyoruz¹⁰⁵². Bu nedenle parlak bir nesneyi tarif etmek için çizildiklerini düşündüğümüz bu işaretlerin tılsım büyü veya ruhsal/tanrısal bir varlığa atfedildiğini öne sürebiliriz.

3.1.6.2. İç içe dörtgenlerden oluşan şekiller

Bu grupta yer alan örnekler en dıştaki en büyük boyutlu olmak üzere iç içe geçmiş dörtgenlerden oluşan geometrik şekil olarak adlandırılabilir tasvirleri kapsamaktadır. I numaralı alanda beş, II numaralı alanda beş, III numaralı alanda iki olmak üzere toplam on iki örnek tespit edilmiştir. AD-I.33.3, AD-I.38.1, AD-I.38.2, AD-I.40.1, AD-I.42.18, AD-II.10.5, AD-III.1.1, AD-III.1.4 Numaralı şekillerde iç içe dörtgenler, kenar ortaylarından doğrular çıkacak biçimde oluşturulmuşlardır. Tasvirlerin tamamı kazıma tekniğiyle oluşturulmuştur.

¹⁰⁴⁴ İ. Taş, *age.*, 2011, s. 217; J. P. Roux, *age.*, 2012, s. 140.

¹⁰⁴⁵ B. Ögel, *age.*, 2014, s. 231-233.

¹⁰⁴⁶ B. Ögel, *age.*, 2014, s. 214, 231.

¹⁰⁴⁷ İ. Taş, *age.*, 2011, s. 2011, s. 221.

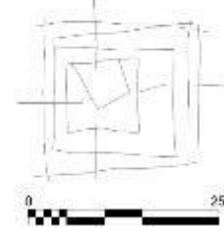
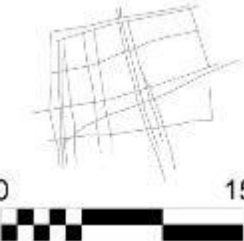

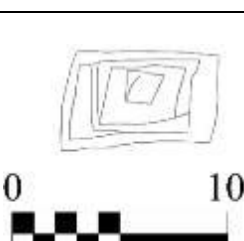

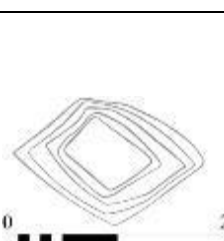
¹⁰⁴⁸ Y. Çoruhlu, *age.*, 2019b, s. 75.

¹⁰⁴⁹ Y. Çoruhlu, *age.*, 2019b, s. 79, 80.

¹⁰⁵⁰ Y. Çoruhlu, *age.*, 2019b, s. 80.

¹⁰⁵¹ J. P. Roux, *age.*, 2012, s. 140.

¹⁰⁵² Bazı takvimler için bkz. Aydın Sayılı, *Mısırlılarda ve Mezopotamyalılarda Matematik, Astronomi ve Tıp*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1991; O. Turan, *age.*, 2009, A. Necati Akgür, “Takvim”, *TDVİA*, c. 39, İstanbul 2010, s. 487-490; Gaye Şahinbaş Erginöz, “Hititlerin Astronomi Bilgisine ve Hitit Takvimine Bir Bakış”, *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, IX/1-2, 2008, s. 199-213.

			
Envanter no: AD-I.33.3	Env. numarası: AD-I.38.1	Env. numarası: AD-I.38.2	Env. numarası: AD-I.40.1
			
Env. numarası: AD-I.42.18	Env. numarası: AD-II.2.2	Env. numarası: AD-II.5.4	Env. numarası: AD-II.10.5
			
Env. numarası: AD-II.15.47	Env. numarası: AD-III.1.1	Env. numarası: AD-III.1.4	Env. numarası: AD-II.39.4

Tablo 41: İç içe dörtgenlerden oluşan şekiller

İncelenen bu şeklin, Azerbaycan Gobustan kaya resim alanında benzer bir örneği tespit edilmiştir¹⁰⁵³. Bununla birlikte, Kütahya Aizanoi Zeus Tapınağı blok taş yüzeylerinde¹⁰⁵⁴, Kütahya Altıntaş Yapılcan Köyü Hıdırlık Türbesi¹⁰⁵⁵ gibi alanlarda karşımıza çıkmıştır. Son dönemde kazıları yapılan Hatay Kırıkhan Kızılhöyük Mezarlığı'nda mezar taşı yüzeyine kazınmış olarak da bir benzeri ortaya çıkarılmıştır¹⁰⁵⁶.

Bu şekillerin benzerleri tarihsel süreç içerisinde birçok noktada bir oyun tahtası şeklinde tespit edilmiştir. İspanya, Fransa, İtalya, Britanya, Almanya, Hollanda, Danimarka, İzlanda, Rusya, Macaristan, Makedonya, Güney Yunanistan, Arap yarımadası, İran, Türkiye, Ermenistan, Hindistan, Çin, Kore, Antik Mısır, Somali, Nijerya, ABD., Amazon nehri havzası gibi bölgelerde oyunun oynandığına yönelik bilgiler bulunmaktadır¹⁰⁵⁷. Ancak bu oyun yatay düzlemde oynanmaktadır. Kaya resim alanlarında tespit ettiğimiz şekil ise dikey düzlemdeki kaya yüzeylerine kazınmıştır. Bu

¹⁰⁵³ I. M. Cəferzadə, *age.*, 1999, s. 63, Büyüктаş Yukarı Teras Taş no: 23.

¹⁰⁵⁴ M. Beyazıt, *age.*, 2018, s. 424.

¹⁰⁵⁵ B. D. Gital, *agt.*, 2015, s. 317.

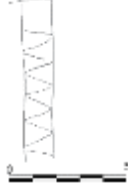

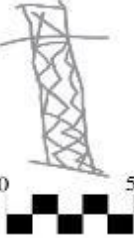
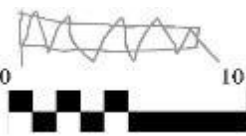

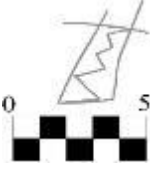
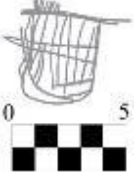

¹⁰⁵⁶ F. M. Temiz, S. Özkan, M. Çiftelyürek, *agm.*, 2020, s. 541, Res. 6.

¹⁰⁵⁷ Ülkelerin isim sıralaması kaynaktaki gibidir. Bkz. H. J. Murray, *A History of Board-Games Other Than Chess*, Oxford at the Clarendon Press, Oxford 1952, pp. 43-50.

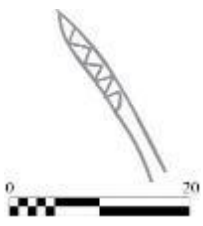
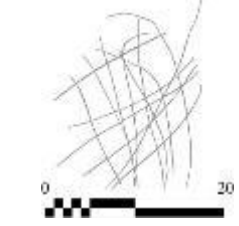
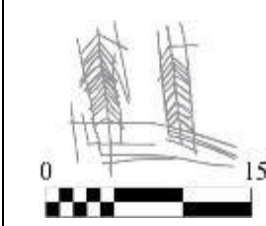
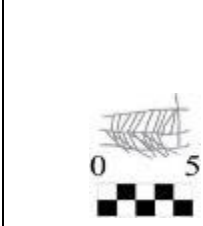
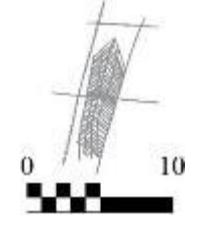
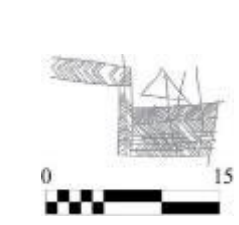
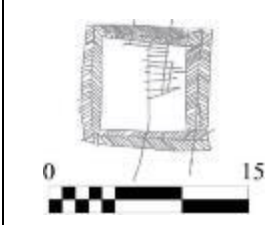
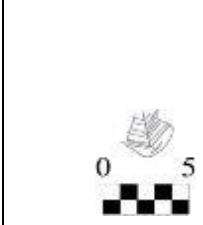
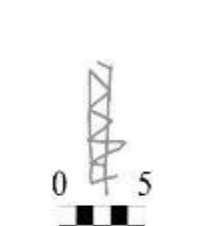
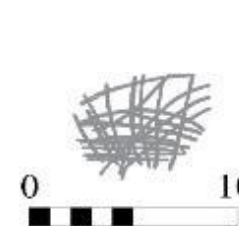

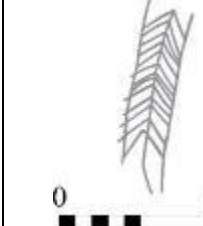
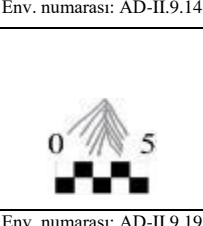
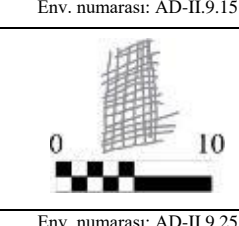
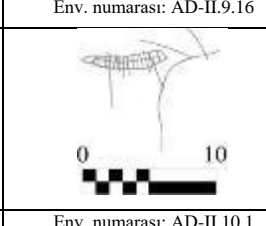
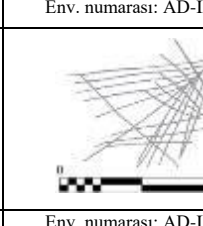

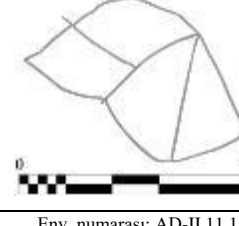
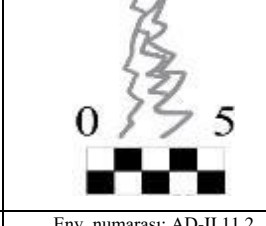
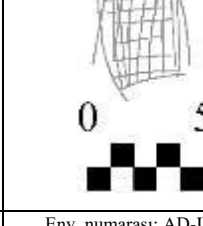
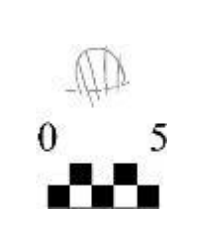
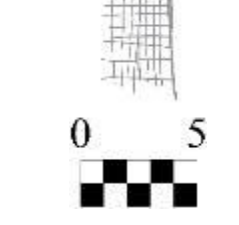
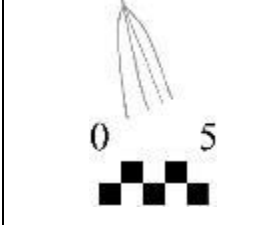
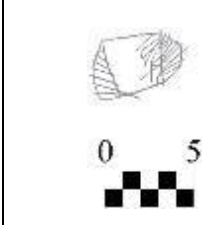
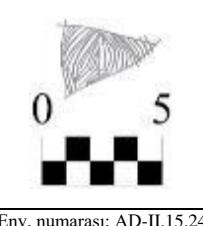
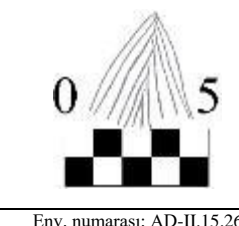
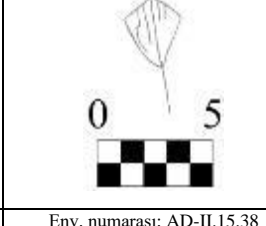
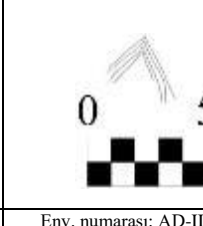
nedenle bunun oyun olmasından çok ¹⁰⁵⁸ tılsım, büyü gibi öğelere işaret etmesi daha olasıdır. Ayrıca burada algılanması zor olan farklı bir boyut unsurunu anlatma amacıyla yapıldığı da düşünülebilir. Tüm bunların yanında, AD-I.33.3 ve AD-III.1.4 envanter numaralı örnekler süvari ve hayvanın tam üzerine denk getirilerek çizilmiş olması, av sembolizmi veya büyü/tılsımlarda kullanılabilir ağ-kafes-tuzak biçimli işaretlerin farklı bir çeşidi olduğunu da akla getirmektedir.

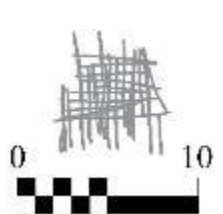
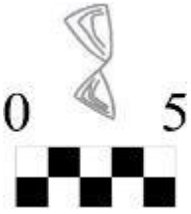
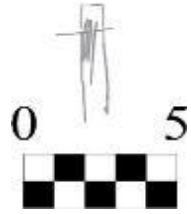
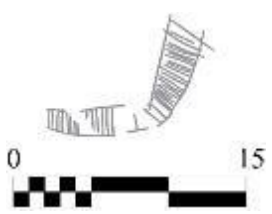

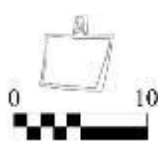
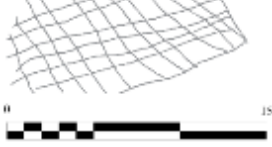

3.1.6.3. Tuzak/tor/ağ/kafes/engel olabilecek şekiller

Saha araştırması sırasında en çok karşılaştığımız şekiller içerisinde dörtgenler, zikzak şekilleri, yatay ve dikeyde birbirini kesecek biçimde verilen tarama çizgiler, içi taranmış üçgene benzeyen şekiller oluşturmaktadır. I numaralı alanda altı, II numaralı alanda elli dört, III numaralı alanda bir, olmak üzere toplam altmış bir şekil tespit edilmiştir.

			
Env. numarası: AD-I.3.2	Env. numarası: AD-I.3.4	Env. numarası: AD-I.3.7	Env. numarası: AD-I.3.8
			
Env. numarası: AD-I.17.4	Env. numarası: AD-I.33.1	Env. numarası: AD-II.2.3	Env. numarası: AD-II.2.4
			
Env. numarası: AD-II.2.8	Env. numarası: AD-II.2.10	Env. numarası: AD-II.2.11	Env. numarası: AD-II.3.6

¹⁰⁵⁸ Konuyla ilgili yüksek lisans tezimizde açıklama yapılmıştır. Burada aynı bilgileri vermekteyiz. Bkz. B. D. Gital, *agt.*, 2015, s. 317.

			
Env. numarası: AD-II.5.6	Env. numarası: AD-II.7.2	Env. numarası: AD-II.9.6	Env. numarası: AD-II.9.7
			
Env. numarası: AD-II.9.9	Env. numarası: AD-II.9.10	Env. numarası: AD-II.9.11	Env. numarası: AD-II.9.12
			
Env. numarası: AD-II.9.14	Env. numarası: AD-II.9.15	Env. numarası: AD-II.9.16	Env. numarası: AD-II.9.18
			
Env. numarası: AD-II.9.19	Env. numarası: AD-II.9.25	Env. numarası: AD-II.10.1	Env. numarası: AD-II.10.4
			
Env. numarası: AD-II.10.6	Env. numarası: AD-II.11.1	Env. numarası: AD-II.11.2	Env. numarası: AD-II.15.6
			
Env. numarası: AD-II.15.8	Env. numarası: AD-II.15.11	Env. numarası: AD-II.15.12	Env. numarası: AD-II.15.19
			
Env. numarası: AD-II.15.24	Env. numarası: AD-II.15.26	Env. numarası: AD-II.15.38	Env. numarası: AD-II.15.40

			
Env. numarası: AD-II.15.53	Env. numarası: AD-II.16.3	Env. numarası: AD-II.16.4	Env. numarası: AD-II.16.6
			
Env. numarası: AD-II.16.7	Env. numarası: AD-II.16.8	Env. numarası: AD-II.16.9	Env. numarası: AD-II.18.4
			
Env. numarası: AD-II.20.5	Env. numarası: AD-II.23.2	Env. numarası: AD-II.27.13	Env. numarası: AD-II.34.1
			
Env. numarası: AD-II.36.1	Env. numarası: AD-II.36.2	Env. numarası: AD-II.36.3	Env. numarası: AD-II.36.8
			
Env. numarası: AD-II.40.5	Env. numarası: AD-II.40.10	Env. numarası: AD-III.6.8	Env. numarası: AD-II.10.3

Tablo 42: Tuzak/tor/ağ/kafes/engel olabilecek şekiller

Benzer şekillerin Altaylar Biçiktu-Boom kaya resim alanında benzer örneklerinden yüzlercesi bulunmaktadır¹⁰⁵⁹. Hakasya Abakan Karayus nehri¹⁰⁶⁰, Kırgızistan Saymalı-Taş¹⁰⁶¹ gibi merkezlerde bu tip şekillerle karşılaşmaktadır.

¹⁰⁵⁹ Örnekler için bkz. A. I. Martinov, *age.*, 2013.

¹⁰⁶⁰ H. Kivalo, *age.*, 1931, s. 22, Abb. 107.

¹⁰⁶¹ K. Tashbayeva, *agm.*, 2001, pp. 33, 38, 49.

Sınırlarımız içerisindeyse Artvin Arhavi Kayadibi Yaylası¹⁰⁶², Erzincan Kemaliye Dilli Vadisi¹⁰⁶³, Hakkari Gevaruk¹⁰⁶⁴, Kars Kağızman Kurban Ağa¹⁰⁶⁵, Kars Kağızman Şaban Köyü¹⁰⁶⁶, Kütahya Altıntaş Yapılcan Köyü Hıdırlık Türbesi¹⁰⁶⁷, Ordu Mesudiye Esatlı¹⁰⁶⁸ gibi hem kaya resim alanlarında hem de 13. yüzyıla tarihlendirilen yapıların çeşitli bölümlerinde karşımıza çıkmaktadır.

Kaya resimleri içerisinde bulunan dörtgen, üçgen içerisinde zikzakların ve birbirine dikey ve yatay düzlemde birbirine paralel ve yaklaşık dik açıyla kesecek biçimde çizilmiş geometrik benzeri şekillerin hayvanların yakalanması için yapılan ağ/kafes/engel/tuzakları temsilen çizildiği düşünülmektedir¹⁰⁶⁹. Bununla birlikte bu tip şekillerin kaya resimlerinde rastlanan ve dans ettiği öne sürülen insan figürlerinin bulunduğu kült alanları veya tapınaklar olduğu da ileri sürülmektedir¹⁰⁷⁰. Bunun yanında kam davullarının yüzeyinde yer alan benzer çizgilere sahip şekillerinde kamların ayin sırasında ruhları yakalamak için kullandığı ağ/kafes vb. düşsel imgeleri tespit ettiği anlatılmaktadır¹⁰⁷¹. Panoların genelini düşündüğümüzde AD-II.9.6, AD-II.9.10, AD-II.9.11, AD-II.10.6 envanter numaralı örneklerde tuzak engel kafesler sanki ağaçların birbirine farklı şekillerde eklenmesiyle oluşturulmuş gibidir. Özellikle AD-II.9.11 numaralı örneğin içerisine merdivenle iniliyormuş gibi bir görüntü bırakması buranın aslında çukur şeklinde hazırlanmış bir tuzak biçiminde düzenlendiğini anımsatırken, AD-II.40.10 envanter numaralı örnekte de benzer bir durum olduğu düşünülebilir. Ayrıca tekil olarak verilmiş zik-zak şekillerinin arazinin belirgin yapısını tasvir etmek için yapılmış dağlar ve nehirleri temsil ettiği de söylenmektedir¹⁰⁷².

Bizans dönemine ait günlük hayatta verilen av sahneleri içerisindeki geometrik şekilli tuzakların kuş avında kullanıldığı anlaşılmaktadır¹⁰⁷³. Dîvânu Lugat'it Türk'e bakıldığında *çanka*, *tor*, *yapgak*, *üçlüç*, *ukruk* gibi tanımlara sahip tuzaklarla hayvanların

¹⁰⁶² C. Saltaoğlu, *age.*, c. II, 2018, s. 878.

¹⁰⁶³ S. Somuncuoğlu, *age.*, 2008, s. 481.

¹⁰⁶⁴ M. Uyanık, *age.*, 1974, Fig. 144.

¹⁰⁶⁵ S. Somuncuoğlu, *age.*, 2008, s. 465.

¹⁰⁶⁶ S. Somuncuoğlu, *age.*, 2008, s. 467, 468.

¹⁰⁶⁷ B. D. Gital, *agt.*, 2015, s. 317, 318.

¹⁰⁶⁸ S. Somuncuoğlu, *age.*, 2008, s. 486, 489; C. Saltaoğlu, *age.*, c. I, 2018, s. 95, 101, 181, 211, 223, 244, 255, 315, 410.

¹⁰⁶⁹ A. I. Martinov, *age.*, 2013, <<Av Sahneleri>>, s. 451.

¹⁰⁷⁰ Y. Garfinkel, *age.*, 2003, s. 54.

¹⁰⁷¹ Y. Çoruhlu, *agm.*, 2004, s. 122.

¹⁰⁷² K. Tashbayeva, *agm.*, 2001, p. 32.

¹⁰⁷³ T. F. Mathews, *age.*, 1998, pp. 88, 89, Res. 66, 67.

yakalandığı söylenmektedir¹⁰⁷⁴. Bunlar içerisinde *tor* kelimesinin kuş ve balık avlamak için kullanılan ağ şeklinde tanımlanması, rastladığımız tasvirlerin de av büyüyle ilgili olduğunu güçlendirmektedir¹⁰⁷⁵. Yine *üçlüç* tanımının tavşan avlamada kullanılan uçları demirle birleştirilerek üç çubukla yapıldığı belirtilen tuzak olması, bunun üçgene benzeyen bir şekil olabileceğini çağrıştırmaktadır¹⁰⁷⁶.

3.1.7. Haçlar¹⁰⁷⁷

Tespit edilen pano yüzeylerinde Hıristiyanlık inancında önemli yeri olduğu bilinen haç¹⁰⁷⁸ olduğunu düşündüğümüz on altı örnekle kaya resim alanlarında karşılaşmıştır. Bunların on üçü, AD-II.15 numaralı pano yüzeyinde yer almaktadır. Bir örnek ise AD-I.37 numaralı panodaki kam olduğunu düşündüğümüz figürün sol kısmında kazınmış şekilde verilmiş, kalan iki örnek ise AD-I.33 numaralı pano yüzeyinde tespit edilmiştir. Örneklerin on beşi, düşey ekseninde yer alan kollarının diğer kollardan daha uzun olacak şekilde verilmesi nedeniyle Latin haçı olarak yorumlanmıştır. Düşey kolu uzun olan bu örneklerin kollarının uç kısımları üç dişli çatal biçiminde nihayetlenmektedir. AD-II.15.39 Envanter numaralı örnek ise, tüm kolların eş uzunlukta ve kolların merkezden uçlara doğru genişleyen formda olması nedeniyle Malta haçı olarak tanımlanmıştır¹⁰⁷⁹.

¹⁰⁷⁴ Nadir İlhan, Mustafa Şener, “Divânü Lugat’it Türk’e Göre Av, Avcılık ve Hayvancılık”, *Av ve Avcılık Kitabı*, Ed. Emine Gürsoy Naskali, Hilal Oytun Altun, Kitabevi, İstanbul 2008, s. 337-365(339).

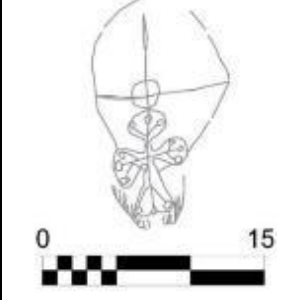
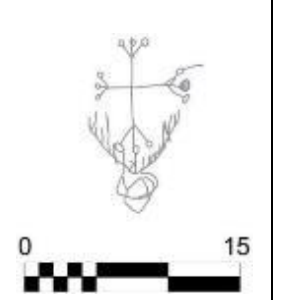
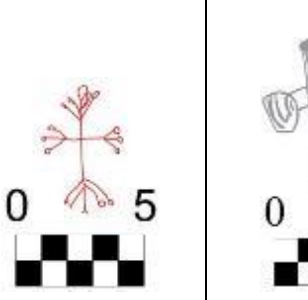

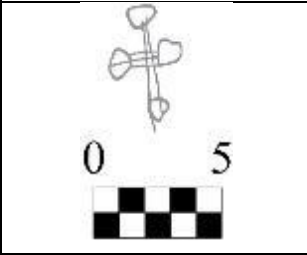
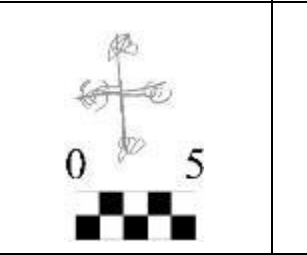
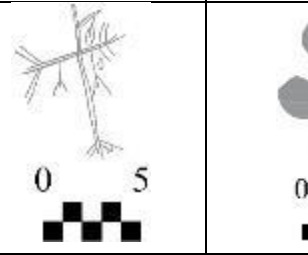

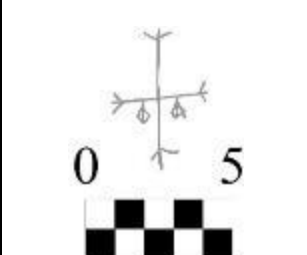
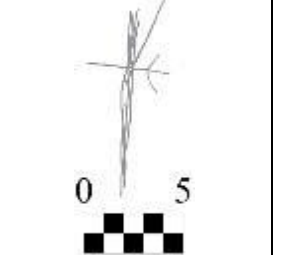
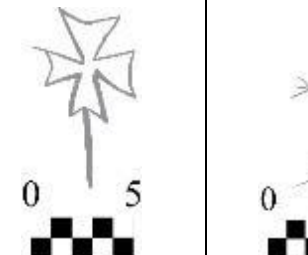

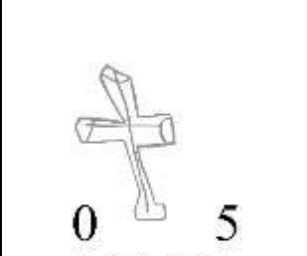
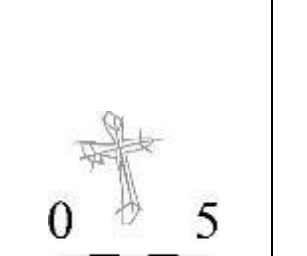
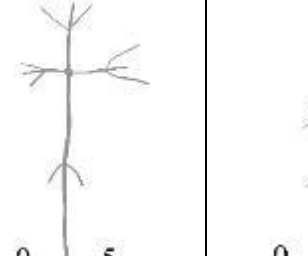

¹⁰⁷⁵ N. İlhan, M. Şener, agm., 2008, s. 339.

¹⁰⁷⁶ N. İlhan, M. Şener, agm., 2008, s. 339.

¹⁰⁷⁷ Bu bölümde yardımlarını esirgemeyen Pamukkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü Öğretim Üyesi Doç. Dr. Gökçen Kurtuluş Öztaşkın ve Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü Öğretim Üyesi Araş. Gör. Dr. Orçun Erdoğan’a müteşekkirim.

¹⁰⁷⁸ Hz. İsa’nın çarmıha gerilişini sembolize eden haç simgesi, sanat eserlerindeyse şeytanı uzaklaştırma yok etme gücü olduğuna inanılarak tercih edilmiştir. Ayrıca iyi şans/talih için bir sembol olarak yüzyıllardır Hıristiyan inancında önem arz etmektedir. Bkz. Celâl Esad Arseven, “Haç”, *Sanat Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Basımevi, c. 2, İstanbul 1965b, s. 669-670; Meryem Acara, “Bizans Ortodoks Kilisesinde Liturji ve Liturjik Eserler”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, c. 15/1, 1998 s. 183-201(195); Meryem Acara Eser, “Hıristiyanlıkta Haç Kültü ve Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi Koleksiyonunda Bulunan Bir Grup Haç”, *Bizans ve Çevre Kültürler Prof. Dr. S. Yıldız Ötügen’e Armağan*, Ed. Sema Doğan Mine Kadiroğlu, 2010a, s. 27-43(27); Oliver Nicholson, “Cross, Relic of the True”, *The Oxford Dictionary of Late Antiquity*, Ed., Oxford University Press, c. 1, Oxford 2018, s. 434.

¹⁰⁷⁹ Malta Haçı için bkz. C. E. Arseven, agm., 1965b, s. 669-670; O. Nicholson, agm., 2018, s. 434.

			
Envanter no: AD-I.32.1	Env. numarası: AD-I.32.2	Env. numarası: AD-I.36.4	Env. numarası: AD-II.15.2
			
Env. numarası: AD-II.15.7	Env. numarası: AD-II.15.13	Env. numarası: AD-II.15.17	Env. numarası: AD-II.15.18
			
Env. numarası: AD-II.15.32	Env. numarası: AD-II.15.37	Env. numarası: AD-II.15.39	Env. numarası: AD-II.15.50
			
Env. numarası: AD-II.15.57	Env. numarası: AD-II.15.58	Env. numarası: AD-II.15.59	Env. numarası: AD-II.15.60

Tablo 43: Haçlar

Haç kollarının uçları üçe ayrılarak verilen ve kaya yüzeyine kazınmış örnekleri Afyonkarahisar İşçehisar Alanyurt Selimiye Kayalıkları II/ I no'lu Şapel'de¹⁰⁸⁰, Antalya Rhodiapolis Antik Kenti'nde¹⁰⁸¹, Kütahya Ovacık İnlıce Köyü Aşağı Kilisede¹⁰⁸², Ordu

¹⁰⁸⁰ Gökçen Kurtuluş Öztaşkın, Seçkin Evcim, "Frigya Bölgesi Kaya Kiliseleri", *Frigya (Phrygia) Bölgesi Bizans Dönemi Kaya Mimarisi*, Ed. B. Yelda Olcay Uçkan, Tepebaşı Belediyesi Kültür Yayını, Eskişehir 2010, s. 37-129(87).

¹⁰⁸¹ Nevzat Çevik, İsa Kızıgut, Süleyman Bulut, "Rhodiapolis Baths: The First Evaluation Following the Excavations and Its Contribution to the Knowledge on Lycian Baths Architecture and Technique", *Adalya*, XII, 2019, pp. 231-260(260), Fig. 28.

¹⁰⁸² G. K. Öztaşkın, S. Evcim, agm., 2010, s. 124, Res. 204.

Mesudiye Esatlı Köyünde¹⁰⁸³, Aydın Karacasu Aphrodisias Antik kentinde¹⁰⁸⁴ karşımıza çıkmaktadır. Kazıma teknikli örnekler olduğu gibi Antalya'dan verdiğimiz örneklerdeki biçimde nokta vuruş tekniğiyle yapılanları da görülmektedir.

AD-I.32.1, AD-I.32.2, AD-I.36.4 Envanter numaralı örneklerde kolların uç kısımlarında topuz¹⁰⁸⁵/damla-daire¹⁰⁸⁶ olarak tabir edilen süsleme ve haçın alt kısmında çelenk/kanat/hilal şeklinde bir formla birlikte çizildiği görülmektedir. Uç kısımlarının tamamında bu türden damla şekilli formların bulunduğu haç örneği 12. yüzyılın ortalarına tarihlendirilen İstanbul Hieron Kalesinde alt kısımdaki bir hilal veya çelenk benzeri formla birlikte verilen örnekte ve Bulgaristan'da 1344-45'e tarihlendirilen, İmparator Heraclius'u mahiyetiyle birlikte tasvir etmiş bir minyatürdeki atlıların taşıdığı mızrağın ucunda yer alan haçtaki hilal veya çelenk uygulamasında görülmektedir¹⁰⁸⁷. Benzer örnekleri Gürcistan'da bulunan Akhiza Katedrali'nde taş yüzeylere işlenmiş biçimde yayına konu olmuştur¹⁰⁸⁸. Metal eserler içerisinde çatal kollarının uç kısımlarında ikili damla şekilli tören ve takdis haçı olarak isimlendirilen örnekler Atina¹⁰⁸⁹, Genoa¹⁰⁹⁰, Denizli¹⁰⁹¹, Efes, İzmir, Ankara¹⁰⁹², Suriye Hama¹⁰⁹³, Kıbrıs Salamis Bazilikası¹⁰⁹⁴ gibi

¹⁰⁸³ Verdiğimiz örnekte yön damgası veya kam davulu olabilecek şeklin içerisinde sağ üst kenarda kalan bir haç şekli görülmektedir. Bkz. S. Somuncuoğlu, *age.*, 2008, s. 487.

¹⁰⁸⁴ Angelos Chaniotis, "The Conversion of the Temple of Aphrodite at Aphrodisias in Context", *From Temple to Church Destruction and Renewal of Local Cultic Topography in Late Antiquity Religions in the Graeco-Roman World*, Ed. Johannes Hahn, Stephen Emmel, Ulrich Gotter, 136, Brill, Leiden Boston 2008 pp. 243-273(263), Fig. 1.

¹⁰⁸⁵ Hicran Özdemir, Gökçen Kurtuluş Öztaşkın, "Denizli Arkeoloji Müzesi'nde Yer Alan Bizans Dönemi Maden Haçlarından Bir Grup", *XIII. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri 14-16 Ekim 2009*, Ege Yayınları, İstanbul 2010, s. 489-500(493).

¹⁰⁸⁶ Meryem Acara Eser, "Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi'ndeki Bizans Maden Eserleri: Ağırlıklar ve Haçlar", *22. Araştırma Sonuçları Toplantısı 24-28 Mayıs 2004*, c. 2, Konya, s. 51-58 (54).

¹⁰⁸⁷ A. Baubin, "Standards and Insignia of Byzantium", *Byzantion*, 71/1, Peeters Publishers, 2001, pp. 5-59 (55), Illustration 70, 67. Çelenk biçimli kısım haçın yukarı bölümünde kullanılan tipteki haç örnekleri "Living Cross" "Yaşam Haçı" olarak isimlendirilmektedir. Bkz. Nilüfer Peker, "Kaunos'tan Erken Bizans Dönemine Ait Bir Yaşam Haçı Kabartması", *Cedrus*, 6, 2018, s. 453-463(455).

¹⁰⁸⁸ Zaza Skhirtladza, "The Apsa Decoration of the Akhiza Cathedral: Documents and Materials in the Museums of Georgia", *Anatolian Studies*, British Institute at Ankara, 59, 2009, s.139-146(144), Fig, 6, 7. Haçın yukarısında kanat veya çelenk formu bulunan benzer haç tipleri "Living Cross-Yaşayan Haç" biçiminde tanımlanmış ve çeşitli mimari eserlerde görülebilmektedir. Bkz.

¹⁰⁸⁹ John A. Cotsonis, *Byzantine Figural Processional Crosses*, Ed. Susan A. Boyd, Henry Maguire, Dumbarton Oaks Byzantine Collection Publications, Washington 1994, pp. 42, 52, 53.

¹⁰⁹⁰ J. A. Cotsonis, *age.*, 1994, pp. 30, 31.

¹⁰⁹¹ H. Özdemir, G. K. Öztaşkın, *agm.*, 2010, s. 499, Res. 3, 5.

¹⁰⁹² Meryem Acara Eser, "On ikinci ve On Üçüncü Yüzyıllarda Bizans Litürjisi ve Litürjik Eserlerde Değişimin Tanıkları", *I. Uluslararası Sevgi Gönül Araştırmaları Sempozyumu Bildiriler 25-27 Haziran 2007*, İstanbul 2010b, s. 470-479(477,478); Oğuz Koçyiğit, "Erimtan Arkeoloji ve Sanat Müzesi Bizans Dönemi Maden Haçları", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, c. 35/2, 2018, s. 110-121(120), Ek 1.

¹⁰⁹³ Tuğba Taş, Fikret Özcan, "MS 4.-7. Yüzyıllar Arasında Haç Motiflerinin Gelişimi", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21/1, 2015 s. 247-275(271), Kat. no: 12.

¹⁰⁹⁴ Alexander Musin, "Byzantine Reliquary-Crosses in the Formation of Medieval Christian Culture in Europe", *Rome, Constantinople and Newly-Converted Europe Archaeological and Historical Evidence*,

örnekleri çokça artırılabilir merkezlerde görülmektedir. Ayrıca haç kollarının uç kısımlarının üçe ayrılarak çatal yapacak biçimde en ucunda belirgin noktalar bulunan örneklerine de Kütahya Aizanoi antik kentinde rastlanmıştır¹⁰⁹⁵. Karşılaştığımız haçların da bunların bir türevi olduğu şeklinde yorumlayabiliriz.

AD-II.15.17 ve AD-II.15.32 envanter numaralı haçlarda yatay eksendeki kollardan aşağıya doğru sarkan görünümde formlar yer almaktadır. Bu formlar 6. yüzyıla tarihlendirilen örneklerdeki sarkan değerli taşlara benzemektedir¹⁰⁹⁶. Benzer şekilde yatay düzlemdeki kollardan sarkan taşları asmak için geçme noktalarına sahip örneklerin 7-12. yüzyıllara tarihlendirilmiş benzerleriyle de karşılaşılmıştır¹⁰⁹⁷. Boyama tekniği kullanılarak yapılmış haç şekli Makedonya'nın Strumica şehrindeki bir kilisede rastlanmaktadır¹⁰⁹⁸. Yatay düzlemde yer alan kollardan aşağıya doğru formların sarktığı dikkat çeken bu haçın karşılaştığımız kazıma teknikli örnekle şeklen benzerliği görülür¹⁰⁹⁹. Metal malzemedен yapılmış 5. yüzyılın sonuna tarihlendirilen başka bir örnekte ise “A/α” (alfa) ve “Ω/ω” (omega) harflerinin haçın kollarından sarkıtıldığı dikkat çeker¹¹⁰⁰. Emsallerin tamamında kolların uç kısımları ikiye ayrılarak sonlanırken, incelediğimiz örnekte üç kollu çatal şeklinde nihayetlendiği görülmüştür.

AD-II.15.2, AD-II.15.7, AD-II.15.13, AD-II.15.18 envanter numaralı dört örnekteyse haç kollarının daireye yakın biçimde sonlandığı ve AD-II.15.7 envanter numaralı örnek haricinde hepsinin iç kısmının spiral şeklinde kazımlarla karalama yapar biçimde doldurulduğu tespit edilmiştir. Bu dairevi kısımların adak haçı olarak geçen bazı haç örneklerinin yüzeyine kazınmış tam daire şekilleri temsil ettiği¹¹⁰¹ veya bazı haç örneklerinde kolların daire/topuz şeklinde sonlanmalarına istinaden bu şekilde biçimlendirildikleri düşünülebilir. Bu biçimdeki haçların bazıları 10. yüzyıl ve 13. yüzyılın başlarına tarihlendirilen Kuzey Kafkasya coğrafyasında yaşayan Alanlara ithaf

Ed. Maciej Salamon, Marcin Wołoszyn, Alexander Musin, Perica Špehar, Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk, Vol. II, Kraków-Leipzig-Rzeszów-Warszawa 2012, pp. 61-94(71), Fig. 7;

¹⁰⁹⁵ M. Beyazıt, *age.*, 2018, s. 437.

¹⁰⁹⁶ J. A. Cotsonis, *age.*, 1994, pp. 58, 59.

¹⁰⁹⁷ J. A. Cotsonis, *age.*, 1994, pp. 106-107.

¹⁰⁹⁸ Snezhana Filipova, “Early Christian Iconography-The Role of the Cross and Variants of Crosses Present in the Art Works in Macedonia”, *International Scientific Conference The Basilica of St Sophia During the Transition from Paganism to Christianity Sofia March 11–13 2014*, Vol. VII, Serdica, Sredets, Sofia 2018, pp. 494-511(499), Fig. 3.

¹⁰⁹⁹ S. Filipova, *agm.*, 2018, p. 499, Fig. 3.

¹¹⁰⁰ Noël Adams, “Carbunculus Ardens: The Garnet on the Narses Cross in Context”, *Dumbarton Oaks Papers*, 69, Trustees for Harvard University, 2015, pp. 147-158(148), Fig. 20.

¹¹⁰¹ В. Н. Чхайдзе, “Аланские Имитации Византийских Крестов-Энколпионов (XI – начало XIII вв.)”, *Античная древность и средние века*, Выпуск 46, Екатеринбург 2018, s. 127-133(129), Рис. 1.

edilmektedir¹¹⁰². Bandırma Müzesi'nde bulunan örnekler pandantif haç olarak adlandırılan litürjik haçlar 9-13. yüzyıllar arasına tarihlendirilmektedir¹¹⁰³. Kastamonu, Balıkesir, Kütahya¹¹⁰⁴, Tokat¹¹⁰⁵, gibi merkezlerde bulunan ve müzede koruma altında olan haç örnekleri de aynı biçimde kollarının yüzeyinde daire biçimli formlara sahiptir. Denizli müzesinde bulunan haç örneklerinden bazılarının kolları daire/topuz/küre biçiminde sonlanırken, birkaç örnekteyse kolların yüzeyine kazıma şeklinde daire ve iç içe daire şekilleri kazınmıştır¹¹⁰⁶. Karşılaştığımız kazıma tekniğindeki bu şekillerin kazılarda bulunan metal eserlere benzerliğinden hareketle haç olduğu düşünülmektedir.

AD-II.15.39 Envanter numaralı örneğin kollarının birbirine eş ve kollarının dışarıya doğru genişleyerek kenarlarının iç bükey şeklinde verilmesinden hareketle Malta haçı olduğu düşünülmektedir¹¹⁰⁷. Alt kolun iç bükey kısmından çıkan bir form ise bu kısmından bir kaideye oturtulduğunu veya elde taşımak için sap kısmını temsil ettiğini akla getirir. Bu şekilde tören/takdis haçı olarak kullanılan birçok örnek tespit edilmiştir¹¹⁰⁸.

Karşılaşılan haç şekillerinin çoğunluğunun aşağı yöndeki kolunun uzun oluşu nedeniyle Latin haçı olarak tanımlanmıştır. Bununla birlikte, haçların farklı coğrafyalarda örneklerine ve tiplerine rastlanılması da, kaya resim alanının değişik tipteki haçların şekillerine hakim kişilerin bunları kaya yüzeyine işlediğini göstermesi bakımından önemlidir. Balkanlar, Kafkaslar, Suriye ve Anadolu'dan verdiğimiz değişik haç örneklerini tanıyan ve bilen, şekillerine hâkim kişilerin buraya gelmesi, alanın kült/kutsal niteliğini de artırmaktadır. Yatay düzlemdeki kollardan aşağıya sarkan formlara sahip haç örneklerinin 5-6. yüzyıllardan itibaren kullanıldığı görülmektedir. Bu da bize bazı tasvirlerin yapım tarihleri konusunda bilgi vermektedir. Karşılaşılan diğer haç örnekleriyle birlikte değerlendirildiğinde haç tasvirlerinin 5-6. yüzyıldan başlayarak 14. yüzyıla kadar yapımının belirli aralıklarla devam ettiğini düşünmekteyiz. Karşılaştığımız

¹¹⁰² В. Н. Чхаидзе, агм., 2018, s. 127-133(129), Рис. 1.

¹¹⁰³ Feride İmrana Altun, "Bandırma Arkeoloji Müzesinde Yer Alan Bizans Dönemine Ait Bronz Haçlar", *DEÜ Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 7/1, 2020, s. 133-151(142), Fig. 7a/b.

¹¹⁰⁴ Meryem Acara Eser, "Litürjide ve Günlük Kullanımda Maden Sanatı", "*Kalanlar*" 12. ve 13. *Yüzyıllarda Türkiye'de Bizans*, Vehbi Koç Vakfı, İstanbul 2007, s. 37-41(Katalog kısmı ayrıdır. s. 142, 183, 186, 247, 248,).

¹¹⁰⁵ Meryem Acara Eser, "Komana'da Ortaçağ Yaşamının İzleri: Madeni Buluntular", *Tokat'ın Antik Yerleşimleri Sempozyumu Bildirileri*, Bilgin Kültür Sanat Yayınları, Ankara 2020, s. 65-76(72).

¹¹⁰⁶ H. Özdemir, G. K. Öztaşkın, агм., 2010, s. 497, Res. 1/A, B, C, D, E, F.

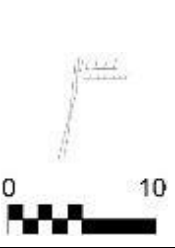

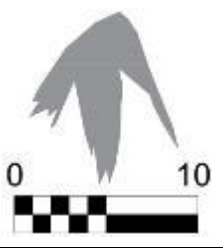

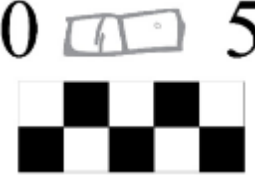
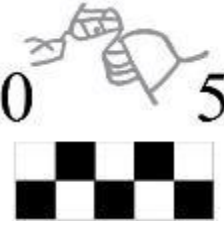
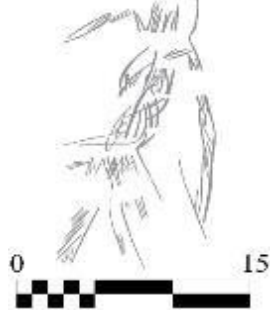

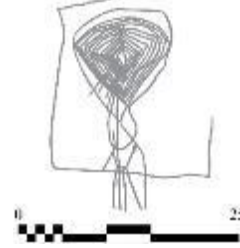

¹¹⁰⁷ C. E. Arseven, агм., 1965b, s. 669-670, Muhtelif Haç Şekilleri: 12, Haçlar: 1.

¹¹⁰⁸ Sap kısmı olan haçlar için Bkz. M. A. Eser, агм., 2010a, s. 27-43; J. A. Cotsonis, *age.*, 1994, pp. 52, 53.

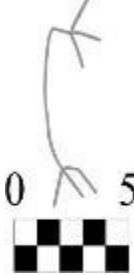

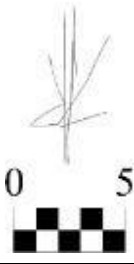
haç şekillerinde kullanılan çizgi kalınlığının ve yüzeylerinde oluşan patina tabakasının kalınlığı da değiştiği göz önüne alındığında farklı dönemlerde ve belirli aralıklarla yapılmış olmalarının güçlü bir ihtimal olduğu ortaya çıkmaktadır. Burada düşünülmesi gereken, rastladığımız diğer tasvirlerle ve petrogliflerin tamamı içerisinde düşünüldüğünde, haçların olduğu panolar Hıristiyan inancını benimsemeye çalışan, diğer yandan ise kamizm inancıyla veya pagan? gelenekleriyle bağlarını tam anlamıyla koparamamış kişilerin tasvirleri yaptığını akla getirmektedir. Özellikle kollarını yukarıya kaldıran ve atının sırtında yakaran süvari figürleri, geyikler, yön damgaları, don değiştiren kam ve karşılaşılan yazıtları da içine alarak tekrar bakıldığında bu ihtimalin yüksek olduğu değerlendirilmelidir.

3.1.8. Mahiyeti Anlaşılamayan Tasvirler

Alanlar içerisinde çizgi ve konturlar takip edildiğinde şekil bütünlüğü gösteren bazı betimlemelerin olduğu anlaşılmış, ancak incelemelerimiz neticesinde bunların hangi mahiyet ve amaçla yapıldıkları konusunda herhangi bir fikir birliğine varılamamıştır. I numaralı alanda dört, II numaralı alanda on üç, toplam on yedi betimleme bu başlık altına yerleştirilmiştir. AD-I.23.5 Envanter numaralı örnekteki tasvir Göktürk alfabesinde yer alan ve “A, E, I, İ” seslerine karşılık gelen harfi çağrıştırmaktadır¹¹⁰⁹. AD-I.36.7 Envanter numaralı tasvir ok-ucu şeklini andırmaktadır. AD-II.32.9 Numaralı betimlemenin insan gözüne benzer çizgileri bulunmaktadır. AD-II.34.4 ve AD-II.13.1 Envanter numaralı tasvirleri taslak halinde meydana getirilmiş insan figürü duruşuna sahip gibi görünmektedirler. Ancak bu tasvirlerin tam olarak mahiyetleri anlaşılamamıştır.

			
Env. numarası: AD-I.4.1	Env. numarası: AD-I.9.8	Env. numarası: AD-I.23.5	Env. numarası: AD-I.36.7
			
Env. numarası: AD-II.9.20	Env. numarası: AD-II.9.23	Env. numarası: AD-II.11.4	Env. numarası: AD-II.13.1
			
Env. numarası: AD-II.15.3	Env. numarası: AD-II.15.9	Env. numarası: AD-II.15.16	Env. numarası: AD-II.17.3

¹¹⁰⁹ H. N. Orkun, age., 1987, s. 17.

			
Env. numarası: AD-II.20.3	Env. numarası: AD-II.22.1	Env. numarası: AD-II.32.9	Env. numarası: AD-II.34.4
			
Env. numarası: AD-II.36.4			

Tablo 44: Mahiyetini anlayamadığımız tasvirler

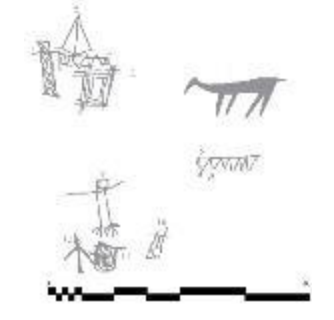
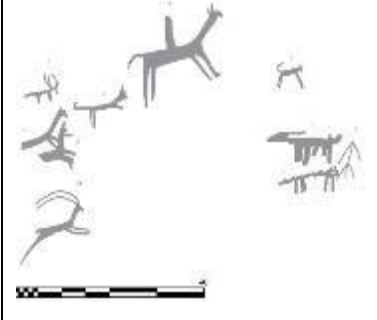
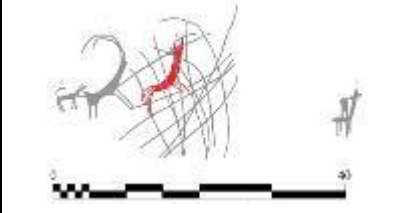
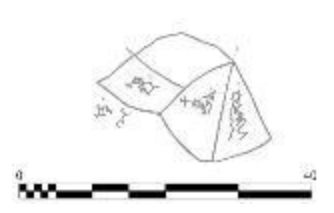
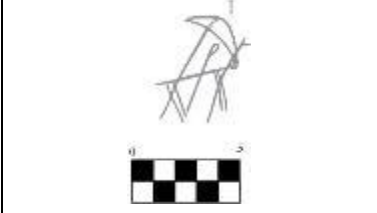
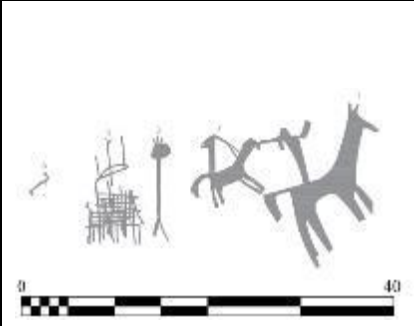

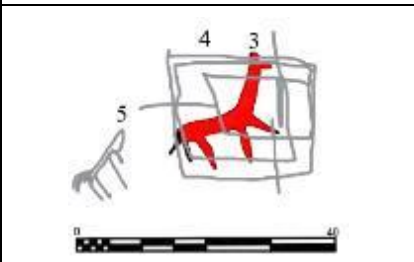

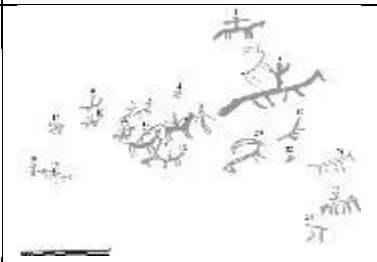
3.2. Panolarda Sahne Anlatımları

Tespit edilen kaya resimlerinin münferit olarak yaptığımız değerlendirmeleri neticesinde, pano yüzeylerine işlenen figürlerin birliktelik gösterdiği ve geneline bakıldığında sembolik anlamlar içeren anlatımları nitelemek için yapılmış olduklarını düşündürmektedir. Buradan hareketle tespit ettiğimiz sahneler başlıklar halinde incelenmiştir¹¹¹⁰.

3.2.1. Av Sahneleri

Figürlerin birlikteliğinden anladığımız kadarıyla av sahnesi olarak yorumlayabileceğimiz I numaralı alanda bir, II numaralı alanda sekiz, III numaralı üç olmak üzere toplam on iki pano yüzeyinde av sahnesiyle karşılaşmıştır. AD-I.3, AD-II.2, AD-II.11, AD-III.1 Envanter numaralı panolarda görülen av sahnelerinde hayvanların tuzak/tor/ağ/kafes/engel olarak adlandırdığımız şekillere doğru sürülmek istendiği görülmektedir. Ayrıca iç içe dörtgenlerden oluşan şekillerin hayvanın üstüne gelecek şekilde yapılması da yine hayvanın avlanmak istenmesiyle yorumlayabiliriz. AD-II.12 Envanter numaralı panoda tek başına gördüğümüz keçi figürünün gövdesine isabet etmiş, hatta okun geldiği yönü ve hızını belirtmek için bazı kesik çizgilerinde kullanıldığı görülmüştür. AD-II.6, AD-II.7, AD-II.18, AD-II.28, AD-II.30, AD-III.2, AD-III.7 Numaralı panolarda av içerisine süvarinin dâhil olduğu tespit edilmiştir. Bu süvarilerin bir grup hayvanın ardından veya yakınından giderken verilmeleri, elinde ok-yay bulunan tasvirler ve köpeklerle birlikte betimlenmeleri, bir av sahnesi olduğunu bize düşündürmektedir.

¹¹¹⁰ Pano yüzeylerindeki tasvirlerin birlikteliğini anlayabilmek için, pano yüzeylerindeki tasvirlerin çizimleri birbirine küçük oranlarda yaklaştırılmıştır.

		
Env. numarası: AD-I.3	Env. numarası: AD-II.2	Env. numarası: AD-II.6
		
Env. numarası: AD-II.7	Env. numarası: AD-II.11	Env. numarası: AD-II.12
		
Env. numarası: AD-II.18	Env. numarası: AD-II.28	Env. numarası: AD-II.30
		
Env. numarası: AD-III.1	Env. numarası: AD-III.2	Env. numarası: AD-III.7

Tablo 45: Av sahneleri

Tespit ettiğimiz av sahnelerinin benzer örneklerine Altaylar Biçiktu-Boom¹¹¹¹, Altaylar Khar-Salaa¹¹¹², Altaylar Khar Çuluu¹¹¹³, Altaylar Tsagaan Kol¹¹¹⁴, Altaylar Tsagaan-Salaa¹¹¹⁵, Altaylar Şiveet Hayrhan¹¹¹⁶, Azerbaycan Gobustan¹¹¹⁷, Hakasya

¹¹¹¹ A. I. Martinov, *age.*, 2013, Res. 31/1.

¹¹¹² B. Д. Кубарев, *age.*, 2009b, s. 66, 67, 77 vd.

¹¹¹³ B. Д. Кубарев, *age.*, 2009b, s. 308.

¹¹¹⁴ B. Д. Кубарев, *age.*, 2009b, s. 374.

¹¹¹⁵ B. Д. Кубарев, *age.*, 2009b, s. 379.

¹¹¹⁶ B. Д. Кубарев, *age.*, 2009b, s. 270, 277 vd.

¹¹¹⁷ I. M. Cəferzadə, *age.*, 1999, Yazılıtepe Daş no: 9.

Suljek¹¹¹⁸, Hakasya Berge Aglaktij¹¹¹⁹, İnan Dehgolan Zafar Awa Köyü¹¹²⁰, İnan Saral Kouchekcharmeg Köyü Sha Jou Dağı¹¹²¹, Kazakistan Dolanally¹¹²², Kırgızistan Saymalıtaş¹¹²³ gibi örneklerin sayısının çok rahat biçimde artırılabilir merkezlerde rastlanılmaktadır.

Anadolu içerisindeyse Antalya Korkuteli¹¹²⁴, Ardahan Çıldır Başköy¹¹²⁵, Hakkâri Trişin Yaylası Taht-ı Melik¹¹²⁶, Kütahya Aizanoi Antik Kenti Zeus Tapınağı¹¹²⁷, Ordu Mesudiye Esatlı¹¹²⁸ kaya resim alanlarında ve yapılarda kaydedilmiştir.

İnsan oğlu hayatta kalabilmek için avcı toplayıcılıkla başladığı yaşam savaşını resimlere de aktarmıştır. Anadolu içerisinde erken örneklerden olan Çatalhöyük'teki duvar resimlerinde insanların geyik boğa gibi hayvanların etrafında olduğu görülmektedir. Bu sahneler aynı zamanda av sahnesi olarak yorumlanmaktadır¹¹²⁹. Benzer bir örnek Niğde Köşk Höyük'te de tespit edilmiştir. Ortada büyük bir hayvan ve etrafında bulunan insan figürlerinden oluşan sahne, avın nasıl yapıldığına veya hangi şekilde oluşturulduğuna işaret etmesi bakımından önem arz etmektedir¹¹³⁰.

Hitit dönemine ait silindir mühürler üzerinde av sahneleri bulunmaktadır¹¹³¹. Anadolu ve Mezopotamya mitolojilerindeki tanrı ve tanrıçaları, bu sahnelerde kahramanları cesaretlendirici olarak tasvir edilmişlerdir¹¹³². Bunların içerisinde boğa, ceylan, kuş gibi hayvanlar görülürken, aslanlar ayrıca av olarak boğa, geyik veya kuşa saldırırken betimlenir¹¹³³. Aynı dönemde Alaca Höyük merkezinde bulunan taş üzerine

¹¹¹⁸ H. Kivalo, *age.*, 1931, s. 29, Çiz. 66, 77.

¹¹¹⁹ H. Kivalo, *age.*, 1931, Çiz. 133-140.

¹¹²⁰ J. Lahafian, *agm.*, 2013, pp. 328-349, Fig. 20.

¹¹²¹ J. Lahafian, *agm.*, 2013, pp. 328-349, Fig. 8.

¹¹²² Z. Samashev, *agm.*, 2001, p. 166, Fig. 12.

¹¹²³ S. Somuncuoğlu, *age.*, 2008, s. 359, 366.

¹¹²⁴ C. Saltaoğlu, *agm.*, 2019, s. 6.

¹¹²⁵ A. Ceylan, *agm.*, 2015, s. 25.

¹¹²⁶ M. Uyanık, *age.*, 1974, Fig. 79.

¹¹²⁷ M. Beyazıt, *age.*, 2018, s. 446.

¹¹²⁸ N. Demir, *agm.*, 2009, s. 12; C. Saltaoğlu, *age.*, c. I, 2018, s. 185, 449.

¹¹²⁹ I. Hodder, *age.*, 2017, s. 197-204, Res. 84.

¹¹³⁰ Pakize Küsmez, *Başlangıcından M.Ö. 2.Binin Sonuna Kadar Anadolu Tasvir Sanatında Av Sahneleri*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi Ana Bilim Dalı (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 2009, s. 32-33.

¹¹³¹ Nimet Özgüç, "Tanrı alayları, Savaş ve Av Sahneleri M.Ö. 20.-18. Yüzyıllarda Anadolu silindir ve Baskı Mühürlerinde Motif Zenginliği", *Hititler Bir Anadolu İmparatorluğu-1000 Tanrılı Halk*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2019, s. 493-496(494, 495).

¹¹³² N. Özgüç, *agm.*, 2019, s. 494, 495.

¹¹³³ N. Özgüç, *agm.*, 2019, s. 494, 495.

işlenmiş geyik ve yabandomuzu avı sahneleri dikkat çekerken¹¹³⁴, birçok merkezde ortostatlar¹¹³⁵ yüzeyine işlenen Aslan avı sahneleri de bulunmaktadır¹¹³⁶. Roma döneminde lahitler üzerinde aslan¹¹³⁷, domuz¹¹³⁸ avı sahneleriyle birlikte, madalyon yüzeyinde¹¹³⁹, mozaik süslemelerinin konusu olarak av sahneleri tespit edilmiştir¹¹⁴⁰. Av ve avcılık bu dönemde doğa ve av tanrıçası Artemis'le bağdaştırılmıştır¹¹⁴¹.

Bizans döneminde av sahneleri günlük hayatta kuş avlayan insanların tasvir edilmesi¹¹⁴², kuşla avlanma, yaban domuzu avı gibi sahnelerin el yazmalarında resmedilmesi¹¹⁴³, ahşap yüzeyine avcılarının silahlarıyla tavşan avında verilmesi¹¹⁴⁴, Büyük Saray'da yer alan mozaiklerde av anlatımlarının görülmesi¹¹⁴⁵ erken dönem kiliselerde aslan ve ayı avı¹¹⁴⁶ gibi çeşitli kompozisyonlar halinde ortaya çıkmaktadır.

¹¹³⁴ Andreas Schachner, "Hitit Sanatının Gelişimi ve toplumsal İşlevlerine Dair", *Hititler Bir Anadolu İmparatorluğu*, Haz. Meltem Doğan-Alparslan, Metin Alparslan, YKY Yayınları, İstanbul 2019, s. 283-304(286).

¹¹³⁵ Mezopotamya ve Hitit sanatında görülen, anıtsal bir yapının dış duvar eteklerinde yer alan genellikle subasman işlevi de gören büyük boyutlu taşlar. Bkz. M. Beykan, "Orthostat", *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, Yem Yayın, c. 3, İstanbul 1997, s. 1389.

¹¹³⁶ Pınar Pınarcık, Bilcan Gökce, Suat Ayakan, "Geç Hiti Dönemi Tasvir Sanatında Betimlenmiş Av Sahneleri Üzerine Bir Değerlendirme", *Prof. Dr. Recep Yıldırım'a Armağan*, Bilgin Kültür Sanat Yayınları, Ankara 2017, s. 389-411(401, 402, 403).

¹¹³⁷ Guntram Koch, *Roma İmparatorluk Dönemi Lahitleri*, Çev. Z. Zühre İlkelen, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2001, s. 6, Res. 2; s. 96, Res. 38; Steven L. Tuck, "The Origins of Roman Imperial Hunting Imagery: Domitian and the Redefinition of Virtus under the Principate", *Greece & Rome*, Vol. 52, No. 2, 2005, pp. 221-245(237, 244), Fig. 8, 11.

¹¹³⁸ G. Koch, *age.*, 2001, s. 108, Res. 46; s. 110, Res. 47.

¹¹³⁹ S. L. Tuck, *agm.*, 2005, p. 239, Fig. 10.

¹¹⁴⁰ Bkz. Irving Lavin, "The Hunting Mosaics of Antioch and Their Sources. A Study of Compositional Principles in the Development of Early Mediaeval Style", *Dumbarton Oaks Papers*, Harvard University, 17, 1963, pp. 179-286; R. J. A. Wilson, "Roman Mosaics in Sicily: The African Connection", *American Journal of Archaeology*, 86/3, 1982, pp. 413-428.

¹¹⁴¹ Bkz. Yusuf Albayrak, "Anadolu'da Artemis'in Sıfatları", *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 1, 2/48, Haziran 2012, s. 1-15; Yusuf Albayrak, *Anadolu'da Artemis Kültü*, Ankara Üniveritesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2008; Seden Uz, "Av Tanrıçası Artemis", *Av ve Avcılık Kitabı*, Ed. Emine Gürsoy Naskali, Hilal Oytun Altun, Kitabevi, İstanbul 2008, s. 479-496.

¹¹⁴² T. F. Mathews, *age.*, 1998, pp. 88, 89, Res. 66, 67.

¹¹⁴³ Michel Rouche, "The Early Middle Ages in the West", *A History of Private Life I Pagan Rome to Byzantium*, Ed. Philippe Ariès, Georges Duby, The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge-Massachusetts-London, pp. 411-548(438).

¹¹⁴⁴ Evelyn Patlagean, "Byzantium in the Tenth and Eleventh Centuries", *A History of Private Life I Pagan Rome to Byzantium*, Ed. Philippe Ariès, Georges Duby, The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge-Massachusetts-London 1992, pp. 551-641(616).

¹¹⁴⁵ Tamara Talbot Rice, *Everyday Life in Byzantium*, Jarrold and Sons Ltd, London 1967, p. 190.

¹¹⁴⁶ R. F. Hodinott, *Early Byzantine Churches in Macedonia and Southern Serbia A Study of the origins and the Initial Development of East Christian Art*, Palgrave Macmillan, New York 1963, pp. 214, 216, Plt. 59-61.

Türk sanatı içerisinde av ve avcılık erken dönemlerden itibaren kesintiye uğramaksızın sanat eserleri yüzeyinde tasvir edilerek günümüze ulaşmıştır¹¹⁴⁷. Kimmer ve İskitlerin avcı toplumlar olduğu, geyik, yabani domuzlar, karacaların avlandığı kaynaklarda geçmektedir. En sevilen sporun ise at üzerinde yapılan tavşan avı olduğu, çünkü bunun çeviklik ve hareketlilik kazandırmaya yönelik avcılığı geliştiren bir spor olduğu bildirilmektedir¹¹⁴⁸. Altın bir kemer plakası üzerinde ok-yay ile yaban domuzu avı sahnesi bu avların resmedildiği örnekler arasında sayılabilir¹¹⁴⁹. Yine Dinyeper Solokha kurganından bulunan bir vazo yüzeyinde İskit savaşçıları mızrak, ok-yay gibi silahlarla aslan ve boynuzlu aslan benzeri fantastik figürleri avlarken görmekteyiz¹¹⁵⁰. Av ile iç içe olan bu toplumların yaşamlarını eşyaları üzerinde resmetmeleri önemlidir.

Çin kronikleri içerisinde Han devrine ait (M.Ö. 206-M.S. 220) anlatımlarda Hunlar (Hiung-nu) hakkında, onların büyük avcılar olduğu, kutlu atlar ürettikleri, et ve kıymızla beslendikleriyle alakalı bilgiler verilmektedir¹¹⁵¹. Yine kaynaklarda belirtildiğine göre, yol gösterici bir geyik temalı hikâyede, Avrupa Hunlarının avcılığı dile getirilmiştir¹¹⁵². Göktürk devrinde hükümdarların kahramanlığını ve yiğitliğini belirttiği düşünülen av sahneleri kumaş ve freskolarla konu olarak işlenmiştir¹¹⁵³. Kudırge kurganından ele geçen Göktürk devrine ait bir eyer kaşı üzerinde av sahnesinin canlandırılması Türklerde avcılığın ve av kültürünün gündelik hayatla iç içe olduğunu göstermektedir¹¹⁵⁴. Benzer av sahneli betimler Suttuu- Bulak I, Taş Tyube, Takht-i Sangin, Hakasya, Shilovka, Mayaki, Orlat Kurgan mezarlığı¹¹⁵⁵ gibi kazılar yapılmış merkezlerde M.Ö. 1. yüzyıldan M.S. 8. yüzyıla kadar olan dönemde av sahneli kemik levhalar yüzeyinde işlenmiş olarak önümüze çıkmaktadır. Uygur dönemine gelindiğinde, yeni geçilen inancında etkisinde kalınarak Avcı kuşlarla figürlerin tasvir edildiği, Jataka anlatılarından bir sahneyi canlandığı düşünülen Doğu Türkistan freskosunda geyiği

¹¹⁴⁷ Türklerde av kültürü ve sembolizmi için bkz. Ahmet Caferoğlu, “Türklerde Av Kültürü ve Müessesesi”, *VII. Türk Tarih Kongresi 25-29 Eylül 1970*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, c. I, Ankara 1972, 169-175; Yaşar Çoruhlu, “Türk Sanatında Av Sembolizmi”, *Arkeoloji ve Sanat*, 76, İstanbul 1997, s. 13-25.

¹¹⁴⁸ M. T. Tarhan, agm., 2002, s. 599.

¹¹⁴⁹ E.F. Korolkova, “The Siberian Collection of Peter the Great”, *The BP exhibition, Scythians Warriors of Ancient Siberia*, Thames & Hudson, London 2017, pp. 32-69(64).

¹¹⁵⁰ A. Yu. Alexeyev, E.F. Korolkova, T. V. Rjabkova, E. V. Stepanova, “The Scythians and Their Cultural Contacts”, *The BP exhibition, Scythians Warriors of Ancient Siberia*, Thames & Hudson, London 2017, pp. 276-321(294).

¹¹⁵¹ Emine Sonnur Özcan, *Kültür Tarihi Açısından İskit-Türk Aynılığı*, Selenge Yayınları, İstanbul 2016, s. 98.

¹¹⁵² G. Róheim, *age.*, 1954, s. 11, 12; E. A. Thompson, *age.*, 2004, p. 20; B. Ögel, *age.*, 1998, s. 578-581.

¹¹⁵³ Y. Çoruhlu, agm., 1997, s. 20.

¹¹⁵⁴ B. Ögel, *age.*, 2014, s. 146.

¹¹⁵⁵ Bkz. J. Ö. O. Çerezci, agm., 2018, s. 123-136.

avlamaya hazırlanan hükümdar betimlemeleri dikkat çekmektedir¹¹⁵⁶. Bu örnekler Türk sanatı içerisinde bir kültür devamlılığının ve av kültürünün öneminin delili olarak görülmelidir¹¹⁵⁷.

Erken devirlerde göçerevli bir yaşam tarzına sahip olan ve hayat tarzı olarak avcılıkla bütünleşen Türk topluluklarının av kültü ve kültürüyle ilgili destanlar, yazıtlar, hikayeler ve terimlerinin olduğu bilinmektedir. Manas Destanı¹¹⁵⁸, Dede Korkut hikayeleri¹¹⁵⁹, Divanü Lûgat-it-Türk¹¹⁶⁰, Tarih-i Cihan Güşa vb. kaynaklarda avcılıkla ilgili anlatılar ve avın nasıl yapılması gerektiğiyle ilgili¹¹⁶¹ ayrıntılı bilgiler mevcuttur. Bununla birlikte Türk devletlerinde hükümdarlar tarafından büyük süreklilikle avları düzenlenmiş, bu avlar sayesinde asker-halk olan toplumun sürekli eğitilmiş ve talimli olması sağlanmış¹¹⁶². Ayrıca avcılık, yaşamını idame ettirmek için yapılan bir uygulamanın ötesine geçerek Türklerde manevi bir kimliğe bürünmüştür. Ava çıkılmadan önce, avın başarılı bir biçimde neticelendirilmesi sebebiyle yapılan dini faaliyetler birçok kaynakta belirtilmiştir¹¹⁶³. Bu dini faaliyetlerse Kamların katılımıyla, avda başarılı olmak için düzenlenirdi¹¹⁶⁴.

İslam öncesi dönemde önemine değindiğimiz bu durum, İslamiyet sonrasında da devam etmiştir. Selçuklular devrinde Şikârname türünden avcılıkla ilgili yeni bir edebiyat şekli meydana geldiği¹¹⁶⁵, Emir-i Şikâr adında ve kıdem olarak emir mertebesinde bulunan bir görevli hükümdarın avcılık işlerinden sorumlu olduğu anlaşılmaktadır¹¹⁶⁶. Osmanlı devrindeyse Baz-nâme adı verilen avcılıkla ilgili eserler kaleme alındığı

¹¹⁵⁶ Y. Çoruhlu, agm., 1997, s. 20, 21, Çiz 13, 14.

¹¹⁵⁷ Bkz. J. Ö. O. Çerezci, agm., 2018, s. 123-136.

¹¹⁵⁸ Wilhelm Radloff, *Manas Destanı Kırgız Türkçesi Metin- Türkiye Türkçesi Çeviri*, Haz. Emine Gürsoy-Naskali, Türksoy Yayınları: 1, Ankara 1995; Tuncer Gülensoy, *Manas Destanı(Türkiye Türkçesi İle)*, Akçağ Yayınları, Ankara 2002; Muharrem Kaya, "Dede Korkut Kitabı ve Manas Destanlarında Av", *Acta Turcica "Türk Kültüründe Av"*, Ed. Emine Gürsoy Naskali, Hilal Oytun Altun, 1, 2009, s. 96-106.

¹¹⁵⁹ Bkz. Muharrem Ergin, *Dede Korkut Kitabı*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Seri: IV/A2, Ankara Üniversitesi Basım Evi, Ankara 1964; Geoffrey Lewis, *The Book of Dede Korkut*, Penguin Books, London 1974; Hasan Yazıcı, "Dede Korkut Hikâyelerinde Av", *Acta Turcica "Türk Kültüründe Av"*, Ed. Emine Gürsoy Naskali, Hilal Oytun Altun, 1, 2009, s. 107-122.

¹¹⁶⁰ Kaşgarlı Mahmud, *age.*, c. I, 1985, s. 34, 35, 48, 49.

¹¹⁶¹ Alaaddin Ata Melik Cüveynî, *Taririh-i Cihan Güşa*, Çev. Mürsel Öztürk, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2013, s. 86-88.

¹¹⁶² A. A. M. Cüveynî, *age.*, 2013, s. 86-88; Mehmetali Hacıgökmen, *Türkiye Selçuklularında Avcılık*, Kömen Yayınları, Konya 2012, s. 6.

¹¹⁶³ A. Caferoğlu, agm., 1972, s. 169; M. Eliade, *age.*, 2014, s. 240; L. P. Potapov, *age.*, 2012, s. 215.

¹¹⁶⁴ L. P. Potapov, *age.*, 2012, s. 215.

¹¹⁶⁵ A. Caferoğlu, agm., 1972, s. 172.

¹¹⁶⁶ Ahmet Işık, "Avcı", *TDVİA*, c. 4, İstanbul 1991, s. 113-115(113); Abdülkadir Özcan, "Şikâr Ağaları", *TDVİA*, c. 39, İstanbul 2010, s. 161-162(161).

görülmektedir¹¹⁶⁷. Osmanlı devletinde büyük süreklilik avları kuruluş yıllarına kadar gitmekte ve teşkilatlanma bakımından kendinden önceki devletlerin en yüksek safhasına ulaşmış konumdadır¹¹⁶⁸. Bu dönemde avcılık kanunlarla düzenlenerek, kurumsal bir kimlik kazanmış ve hükmedilen tüm Osmanlı coğrafyasında uygulanmaya çalışılmıştır¹¹⁶⁹.

Av sırasında kullanılan alet ve araçlarla alakalı anlatımlar da mevcuttur. Kaşgarlı Mahmud'dan öğrendiğimiz kadarıyla “Tor”, “Ukruk”, “Üçlüç”, “Yapgak” gibi tuzaklarla hayvanların yakalandığı belirtilmektedir¹¹⁷⁰. Cüveynî'nin bildirdiğine göre; yapılan süreklilik avında kilometrelerce uzunluğundaki ipler, avların birbirine yaklaştığında onların kaçmasını engellemek ve sıkıştırmak için kullanılır ve keçeler de bu sırada yayılırdı¹¹⁷¹. Ayrıca Kışlak yörede bir av yeri yapılarak etrafına ağaç ve çamurdan duvar örüldüğünü, buranın içerisine giren hayvanlarında yine avlandığını belirtmiştir¹¹⁷². Ağ/kafes/tuzak başlığında ele aldığımız tiplerin bu anlatımlarla da paralellik göstermesi tasvirlerin kimler tarafından yapıldığına ışık tutmaktadır.

3.2.2. Savaş/Mücadele İçeren Sahneler

Ellerinde silah bulunduran süvari ve insan figürlerinin pano genelinde bakıldığında bir savaş anını sahneledikleri veya düello yapar biçimde verildikleri görülmektedir. I numaralı alanda üç, II numaralı alanda iki olmak üzere toplam beş panoda bu anlatımlarla karşılaşmıştır. Ancak pano yüzeylerinde birbiriyle mücadele eden figür sayısı daha fazladır. Mücadele içerisinde olan figürleri AD.I.9, AD.I.27, AD.I.43, AD.II.35, AD.II.37 Numaralı panolarda görmekteyiz. AD.I.9 Numaralı panoda ellerindeki kılıçlı, mızraklı süvariler ve insan figürleri birbirleriyle mücadele halinde verilmiştir. Karşılıklı ok-yay çeken figürler AD-I.27 numaralı pano da görülmektedir. Bu bağlamda panolar içerisinde en dikkat çekici örnek AD.I.27 numaralı kaya yüzeyine işlenmiştir. Ellerinde kısa mızrak ve kalkanlar kılıçlar tutan figürlerin karşılıklı biçimde yerleştirildikleri görülmektedir. Karşılıklı yerleştirilenlerden birkaçında erkeklik organları da abartılı biçimde verilmiştir. Bu figürlerin birbirlerine meydan okudukları verilmiş şekillerinden hareketle açıktır. Bununla birlikte, karşılıklı yerleştirilen ve

¹¹⁶⁷ M. Hacıgökmen, *age.*, 2012, s. 6.

¹¹⁶⁸ Güler Yarcı, “Osmanlıda Avcılık Yasaları”, *Acta Turcica “Türk Kültüründe Av”*, Ed. Emine Gürsoy Naskali, Hilal Oytun Altun, 1, 2009, s. 123-152(124).

¹¹⁶⁹ G. Yarcı, *agm.*, 2009, s. 124, 125.

¹¹⁷⁰ N. İlhan, M. Şener, *agm.*, 2008, s. 339.

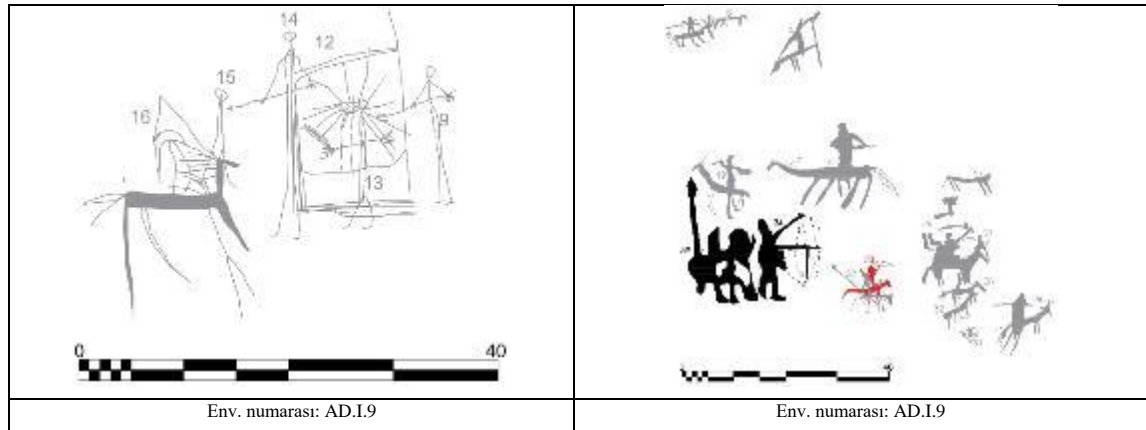
¹¹⁷¹ A. A. M. Cüveynî, *age.*, 2013, s. 87.

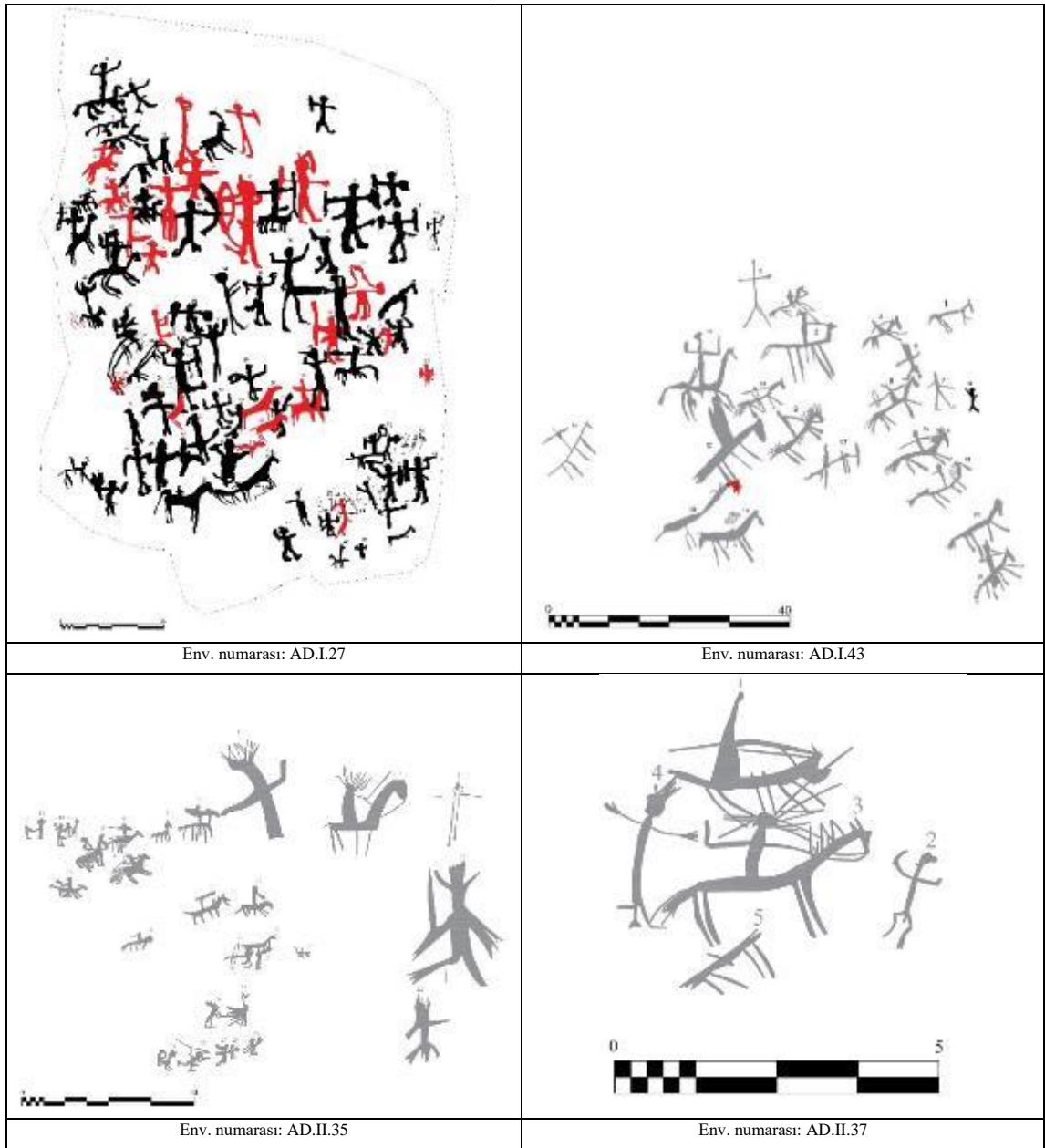
¹¹⁷² A. A. M. Cüveynî, *age.*, 2013, s. 88.

birbirlerine ok-yay fırlatmak üzere yayları çekili duran iki figürün de aynı pano yüzeyine işlendiği tespit edilmiştir. Tekil olarak çizilmiş bu figürlerle birlikte aynı pano yüzeyinde süvari figürleri de birbirlerini takip edecek şekilde panonun sol aşağı kısmından sağa doğru hareket halinde verilmişlerdir. Tüm pano ya bu gözle bakıldığında bir savaş sahnesini temsil ettiğini düşündürmektedir.

I numaralı alanda kırk üç numaralı pano yüzeyinde kalabalık bir grup süvari figürü dikkat çeker. Süvariler içerisinde tespit edebildiğimiz kadarıyla AD-I.43.8 numaralı süvari, geriye doğru atış yaparken, figürün arkasında birçok süvari figürü bulunmaktadır. Bu nedenle öndeki grupla arkadaki grubun birbiriyle mücadele içerisinde olduğu düşünülebilir.

Kalabalık olarak ikili mücadelelerin yaşandığı bir diğer pano II numaralı alanda otuz altı numaralı pano yüzeyindedir. Elinde mızrak, kılıç benzeri silahlar taşıyan figürlerin birbirine bakacak şekilde karşılıklı yerleştirildikleri görülmektedir. AD-II.35.28 Numaralı figür elindeki mızrağı karşısındaki figürün başına saplarken verilmiştir. Yine aynı pano yüzeyinde birbirini takip eden süvari figürleri bulunurken, AD.II.35.7 numaralı arkadan gelen bir süvarinin fırlatmak üzere elinde mızrak taşıdığı açıkça belirtilmiştir. Panolardaki bu genel anlatımlara bakıldığında ikili mücadele halindeki figürler yoğunlukta verilmiş ve bir savaş anı canlandırılmıştır.

Tablo 46: Savaş/Mücadele İçeren Sahneler

Kaya resimlerinde savaş veya ikili mücadele sahneleri sıklıkla işlenmiştir. Benzer örnekleri Altaylar Biçiktu-Boom¹¹⁷³, Altaylar Biluut¹¹⁷⁴, Altaylar Chaganka¹¹⁷⁵, Altaylar Karaoyuk¹¹⁷⁶, Hakasya Sulek¹¹⁷⁷, Doğu Kazakistan Tamgalı¹¹⁷⁸, Doğu Kazakistan Sagır¹¹⁷⁹, Kazakistan Bayan Jurek¹¹⁸⁰, Kazakistan Jaltyrak-Tash¹¹⁸¹, Kazakistan

¹¹⁷³ A. I. Martinov, *age.*, 2013, Res. 16, 27, 31/2.

¹¹⁷⁴ R. Kortum, *agm.*, 2014, p. 355, Fig. 16.

¹¹⁷⁵ N. Konstantinov, V. Soenov, D. Cheremisin, *agm.*, 2016, p. 13, Fig. 8.

¹¹⁷⁶ Z. Samashev, *agm.*, 2001, p. 194.

¹¹⁷⁷ A. I. Martinov, *age.*, 2013, Res. 28.

¹¹⁷⁸ A. A. N. Mariyashev, *age.*, 1994, Fig. 54, 58,

¹¹⁷⁹ S. İbekeyeva, *agt.*, 2015, s. 102, 104.

¹¹⁸⁰ Z. Samashev, *agm.*, 2001, pp. 186, 187.

¹¹⁸¹ Z. Samashev, *agm.*, 2001, p. 194.

Yeshkiolmes¹¹⁸², Kırgızistan Saymalıtaş¹¹⁸³, Moğolistan Bayan Olgy¹¹⁸⁴, Moğolistan Gobi Çölü¹¹⁸⁵, merkezlerinde tespit edilmiştir. Savaş veya ikili mücadele sahneli betimlemeler Göktürk devrine tarihlendirilen emsallerde görülmektedir¹¹⁸⁶. Birbirine karşılıklı ok-yay çeken insan figürlerinin Avrupa’da görülen petroglifler arasında şu ana kadar incelediğimiz kaynaklarda rastlanamamıştır. Bunun tersine Orta Asya kaya resimlerinde bu sahnenin örnekleriyle sıklıkla karşılaşmaktadır¹¹⁸⁷.

Anadolu içerisine baktığımızda kaya resim alanlarında savaş, ikili mücadele sahnelerinin örnekleri Kütahya Aizanoi Antik Kenti Zeus Tapınağı¹¹⁸⁸ blok taş yüzeylerinde görebiliyoruz. Burada birçok figürün kılıç, mızrak, ok-yay kullanarak mücadele halinde oldukları adeta hikâyeleştirilerek verilmiştir.

3.2.3. Ritüel İçeren Sahneler

Karşılaştığımız panolar içerisinde AD-I.2, AD-I.11, AD-I.22, AD-I.36, AD-I.42, AD-II.9, AD-II.15, AD-II.17, AD-II.29, AD-II.31, AD-II.34, AD-II.41, AD-III.6 envanter numaralı örneklerde, kam kıyafeti giymiş figürlerin olduğu bazı sahnelerin varlığı dikkat çekmektedir. Bu figürlerin kollarını iki yana açtığı ve etrafında avlanan süvarilerin olduğu, kollarını yukarı kaldırarak elinde kılıç ve kalkan tutan figürlerin veya çeşitli hayvanların etrafına yerleştirilmiş biçimde verilmesi bunların av büyüsü, dini tören içerikli olduklarını düşündürmektedir. Ayrıca insan figürlerinin kalabalık gruplar halinde aynı hareketleri yapacak biçimde konumlandırılarak bir tören/ayin/karşılama vb. sahneyi canlandırdıklarını düşünmekteyiz.

¹¹⁸² Z. Samashev, agm., 2001, p. 197.

¹¹⁸³ S. Somuncuoğlu, age., 2008, s. 359.

¹¹⁸⁴ E. Jacobson-Tepfer, agm., 2012, p. 169, Fig 11.22, 11.26.

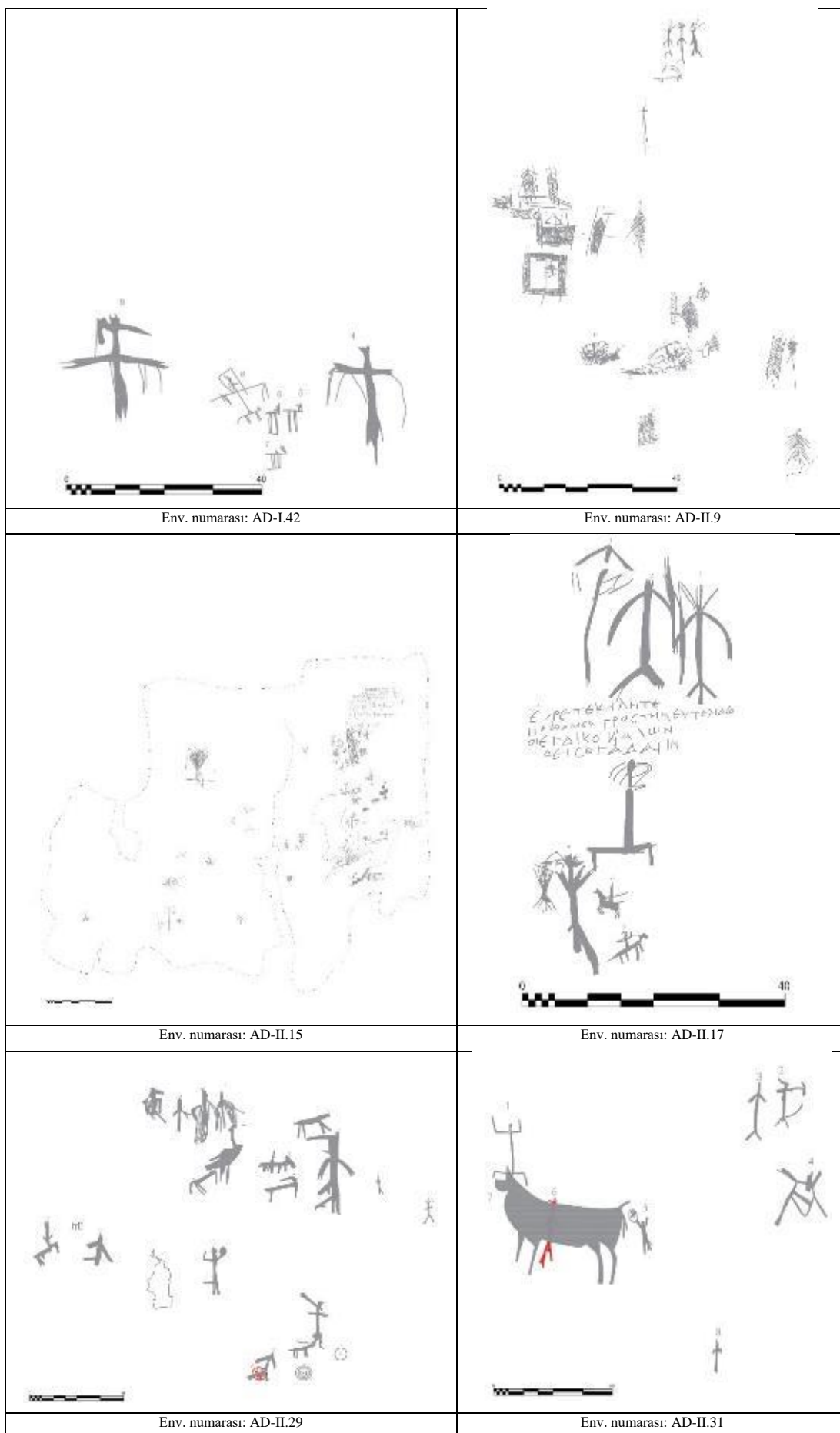
¹¹⁸⁵ S. Somuncuoğlu, age., 2008, s. 88.

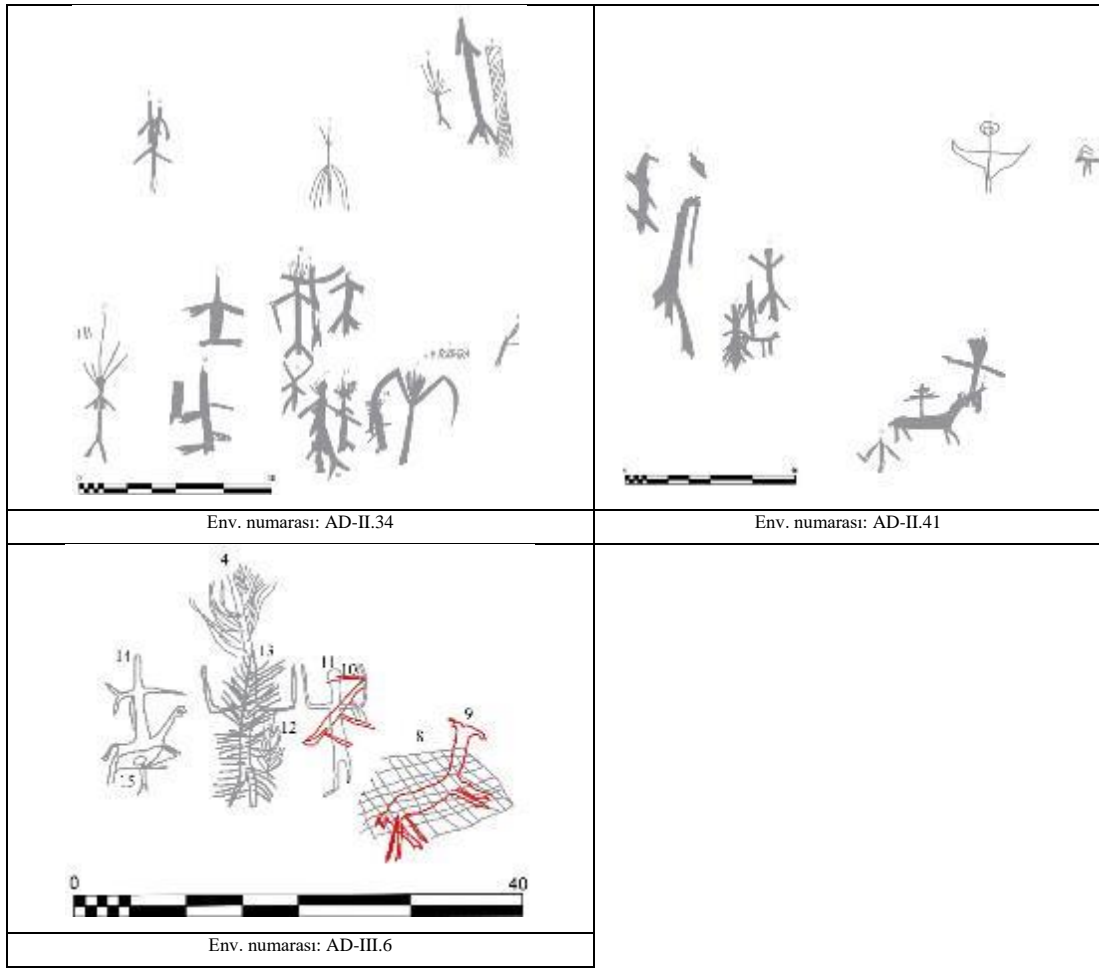
¹¹⁸⁶ Y. Çoruhlu, age., 2011, s. 197, 198.

¹¹⁸⁷ S. Somuncuoğlu, age., 2008, s. 88; A. N. Mariyashev, age., 1994, Fig. 82, 83; A. I. Martinov, age., 2013, Res. 358; O. C. Советова, “К вопросу Об “Искусствоведческом” И “Археологическом” Подходах К Интерпретацииизобразительных Памятников”, *Сибирское Отделение Российской Академии Наук Институт Археологии И Этнографии*, s. 117-128(121, 124), Res. 2, 5; Z. Samashev, S. Murgabayev, M. Eleuov, age., 2014, pp. 214, 276; B. Д. Кубарев, age., 2009b, s. 159, 211, 234, 255, 373 Çiz. 431, 636, 721, 795, 1241; B. Д. Кубарев, age., 2009b, s. 163, 473, Çiz. 68, 1329.

¹¹⁸⁸ M. Beyazit, age., 2018, s. 451, 452.

<p>Env. numarası: AD-I.2</p>	<p>Env. numarası: AD-I.11</p>
<p>Env. numarası: AD-I.22</p>	<p>Env. numarası: AD-I.36</p>
<p>Env. numarası: AD-I.39</p>	<p>Env. numarası: AD-I.42</p>

Tablo 47: Ritüel İçeren Sahneler

Bu tür sahneler Orta Asya'da Okuniev kültüründe kam olduğu düşünülen kıyafetli figürlerin etrafında yer alan hayvanlarla verildiği örneklerde tespit edilmiştir¹¹⁸⁹. Özellikle Sibiry'a'da bulunan kaya resimlerinde yardımcı ruhlarla birlikte çizilen sahnedeki kam örneği oldukça şaşırtıcıdır¹¹⁹⁰. Bunlar bize bu sahnelerin av büyüsü gibi bir törenle bağlarına işaret etmektedir¹¹⁹¹. AD-I.39 Numaralı panoda karşılaştığımız sahne şu ana kadar incelediğimiz kaynaklar içerisinde yer almamaktadır. Ancak Güneş başlı figürler önünde dans eden, veya toplu biçimde dans eden insan figürlere, Orta Asya coğrafyasında fazlaca rastlanmaktadır. Altaylar Biçiktu-Boom¹¹⁹², Azerbaycan

¹¹⁸⁹ A. Rozwadowski, agm., 2012, p. 281, Fig. 2.

¹¹⁹⁰ M. Hoppál, *age.*, 2015, s. 65.

¹¹⁹¹ A. Rozwadowski, agm., 2015, p. 197, Fig. 3; A. Rozwadowski, agm., 2014, p. 84, Fig. 8a.

¹¹⁹² A. I. Martinov, *age.*, 2013, Res. 44(Burada bir dizi süvari tek kolu hava şekilde geçit yapar biçimde verilmiştir.), 334(Bir grup insan sıra halinde solda kalan tekli bir figüre bakar şekilde verilmiştir.).

Gobustan¹¹⁹³, Kırgızistan Saymalıtaş¹¹⁹⁴, Kazakistan Tamgalısay¹¹⁹⁵, Kazakistan Karatau Sauyskandyk¹¹⁹⁶ gibi merkezlerde emsalleri bulunmaktadır.

Anadolu içerisinde din veya inançla ilgili olarak yorumlanabilecek örneklerden ilki Kütahya Aizanoi Antik Kenti Zeus Tapınağında görülmektedir¹¹⁹⁷. İkinci merkez ise Kütahya Altıntaş Yapılcan Köyü Hıdırlık Türbesi yüzeyinde yer alan tasvirler içerisinde yer almaktadır¹¹⁹⁸.

Ritüel içeren sahneleri değerlendirdiğimizde, AD-II.15 numaralı pano yüzeyindeki yazıtın içeriğinde adak kelimesinin geçmesi, Tanrı'dan yardım istenilmesi ve birçok haç çiziminin aynı pano yüzeyine kazınması pano yüzeyindeki tasvirleri şekillendirenlerin inanç dünyalarını yansıtmaktadır. AD.I.36 Numaralı panoda elinde yay ve kam davulu tutar biçimde üst üste çizilmiş iki insan görünümünde verilen kam figürünün, etrafında yer alan keçi, aslan, köpek ve bir haç işaretiyle birlikte tasvir edildiği görülür. Kamların, hastalıkları tedavi ederken veya adak olarak sunulan kurbanın ruhunu Tanrı'ya teslim ederken izlediği yolda yardımını aldığı hayvanların donlarına büründüğü bilinmektedir. Buradan yola çıkarak, sahnedeki kam figürünün etrafında çizilen hayvanların, onun yardımcı ruhlarını ve dönüştüğü hayvanları temsilen çizildiği şeklinde yorumlamamıza imkân vermektedir. Sahneye bu açıdan baktığımızda, tören esnasında kamın don değiştirdiği an tasvir edilmiştir diyebiliriz.

Panolarda yer alan kam figürlerinin etrafına konumlanan ok-adam olarak tanımladığımız figürlerin, tasvirleri meydana getirenlerin atalarına ait veya tabiata atfedilen yine koruyucu ruhların tasvirleri olduğunu daha önce belirtmiştik¹¹⁹⁹. Bu tasvirlerin tümüne bakıldığında tasvirleri meydana getiren halkın inanç dünyalarının yansımaları olduğu belirgindir. Birkaç örnekte, insan figürlerinin kollarının kuş kanadı, yüzlerinde gaga varmış gibi çizilmeleri, bacaklarının kuş kuyruğu veya arka kısmından kuş kuyruğu gibi çıkan uzuvlarının bulunması, bu figürlerin kam kıyafeti giydiği ya da ayin esnasındaki dönüşüm halindeki anını bizlere aktarmaktadır.

¹¹⁹³ I. M. Cəferzadə, *age.*, 1999, Böyükdaş Yuxarı Terras Daş No 46, Daş no: 67.

¹¹⁹⁴ K. Tashbayeva, *agm.*, 2001, p. 40, Fig. 40, 41, 42, 43, 49.

¹¹⁹⁵ Z. Samashev, *agm.*, 2001, p. 172, Fot. 1.

¹¹⁹⁶ Z. Samashev, S. Murgabayev, M. Eleuov, *age.*, 2014, pp. 312, 318, 319.

¹¹⁹⁷ M. Beyazıt, *age.*, 2018, s. 452, 453.

¹¹⁹⁸ B. D. Gital, *agt.*, 2015, s. 292, 293.

¹¹⁹⁹ Bkz. *Ok-adam tasvirleri* başlığı.

AD-I.11, AD-I.22, AD-II.29, AD-II.30, AD-II.34 Numaralı panolarda görülen yanyana veya grup halinde birbirine yakın biçimde çizilmiş figürler dikkat çekmektedir. Bu tasvirler, kamlarla birlikte düşünüldüğünde, bir ritüel/ayin/tören sırasında törene eşlik eden/dans eden kişileri temsilen çizildikleri düşünülebilir. AD-II.34 Numaralı panodaki yazıtta geçen “Tanrı’nın (oğlu?) İsa Mesih muzafferdir!” ifadesiyle birlikte ok-adam figürleri, güneş başlı insan ve kam betimlemesi birlikte görülmektedir.

AD-I.39 Numaralı panonun özellikleri ve içerdiği sahne itibarıyla bir karşılama törenini(Toy/Şenlik)¹²⁰⁰ canlandırdığı söylenebilir. Sahnenin sağ kısmında altlı üstlü sıralanmış insan figürlerinin halka şeklini andıran bir görünümde yerleştirildikleri belirgindir. Kolları ve bacaklarıyla çeşitli hareketlerde buldukları, yürüdükleri veya dans ettikleri anlaşılmaktadır. Erkeklik organları abartılı biçimde çizilen bu figürlerin parmakları da vücutlarına oranla oldukça büyük çizilmiştir. Dans ettiklerini düşündüğümüz bu tasvirlerin yatay düzlemde aynı hizaya gelecek şekilde elinde mızrak tutan bir süvariye karşılama töreni içerisinde verilmişlerdir. Erkeklik organlarının abartılı biçimde çizilmesi, tebaası oldukları kişi olarak tahmin ettiğimiz, süvari figürüne olan bağlılıklarını ve sahip oldukları iktidar gücünü göstermek için verilmiş olmalıdır. Panonun yukarı sağ kenarına yakın konumda bulunan ve Bulgar/Kayı damgası olarak isimlendirdiğimiz şekillerin görülmesi, panolar içerisinde en yüksek noktaya kazınmış, insanlar tarafından tahrip edilemeyecek bir yükseklikteki panonun yüzlerce metre öteden bile görülmesi bu görüşümüzü desteklemekte, panonun özellikle vurgulanmak istenen bir konu için yapıldığını ortaya koymaktadır. Aynı noktada dağ keçisi ve kuşların da yer verildiğinin görülmesi, bu tasvirlerin töz/tös¹²⁰¹ biçiminde kullanıldığına yorumlanabilir.

Figürler içerisinde doğum sahnesine ait tek örnek AD-II.30.2 numaralı, kadın olduğunu öngördüğümüz, bacakları yukarıya doğru dizlerinden kırık ve bacaklarının arasından bir formun dışarıya doğru çıktığı görülen tasvirdir. Burada bir kadının doğum yaptığı anın verildiği düşünülebilir. Ayrıca etrafında sıralanan ve kalabalık olarak verilen

¹²⁰⁰ Kelime anlamı olarak ziyafet şeklinde tanımlanan “Toy” (Anonim, *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, 11. Baskının Tıpkıbasımı, Ankara 2019, s. 2376), Türk beylerinin iktidarı ve hâkimiyeti tek elden yürütebilmek için icat edip uyguladıkları bir faaliyet olarak da tanımlanmaktadır. Geniş anlamları için bkz.; Bahaeddin Ögel, “Devlet Meclisi ve Kurultay”, *Türkler Ansiklopedisi*, c. 2, s. 874-887(874, 875); Mehmet Seyitdanlıoğlu, “Eski Türklerde Devlet Meclisi “Toy” Üzerine Düşünceler”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 28/45, 2009, s. 1-12; Salim Koca, “Toy”, *TDVİA*, İstanbul 2012, s. 270-272; Mehmet Surur Çelepi, *Türk Kültür Evreninde Toy Denizli Örneği*, Kömen Yayınları, Konya 2017, s. 17-102.

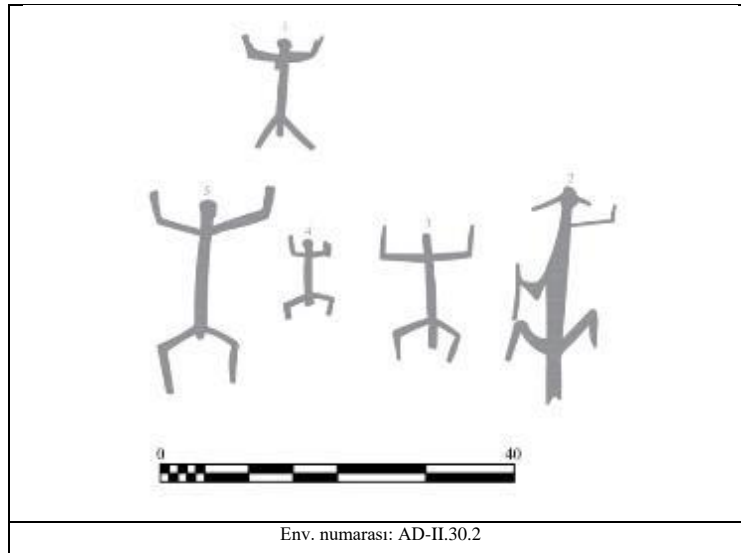
¹²⁰¹ Bkz. Abdülkadir İnan, *Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1986, s. 42-47.

kolları havaya kalkık yakarır/trans halinde/dans eden insanları canlandıran figürlerle birlikte değerlendirildiğinde üremeye bağlantılı bir ritüel anı olduğu da düşünülebilir.

Yukarıda değerlendirdiğimiz ritüel içeren sahnelerdeki asıl önem araz eden noktaysa, Kamizm öğeleri, damgalar, koruyucu ruh, töz, ongun gibi temalarla birlikte, aynı noktada haç şeklinin veya Hıristiyanlıkla ilgili yazıtların kullanımınıdır. İki farklı kültür ve inanç öğesinin aynı yerde ve zamanda kullanımı bir heterodoksiye işaret etmektedir. Bu nedenle, yapılan bu resimlerin içeriğindeki kamların ve Türk toplulukları içerisinde sıklıkla kullanıldığı bilinen koruyucu ruh, ongun, töz, damga gibi kültürel öğeleri yansıtan ve Hıristiyanlığı kabul etse de tam olarak benimseyememiş Türklerin, eski ve yeni geleneklerini sentezlediği şeklinde yorumlamamız mümkündür.

3.2.4. Doğumla İlişkilendirilebilecek Sahne

Figürler içerisinde doğum sahnesini, AD-II.30.2 numaralı kadın olarak tanımlanan tasvirde görmekteyiz. Bacakları yukarıya doğru dizlerinden kırık ve bacaklarının arasından bir formun dışarıya doğru çıkan figürün etrafında sıralanan, kolları havaya kalkık yakarır/trans halinde/dans eden kalabalık biçimdeki insanları canlandıran figürlerle birlikte değerlendirildiğinde üremeye bağlantılı bir ritüel anı olduğu da düşünülebilir.

Tablo 48: Doğumla ilişkilendirilebilecek sahne

Çatalhöyük'te boyama tekniğiyle yapılmış benzer örneklerden birisi doğum yapan duruş şeklinde yorumlanmakla birlikte¹²⁰², aynı şekilde çizilmiş olan kadın figürü veya

¹²⁰² J. Mellaart, *age.*, 1967, s. 90, Fig 39, 40.

tanrıça olduğu düşünülmüştür¹²⁰³. Duruş olarak birbirine çok benzeyen başka bir örnek ise Göbeklitepe’de bulunan, kazıma tekniğiyle yapılmış ve dizleri üstünde duran kadın figürüdür¹²⁰⁴. Orta Asya coğrafyasındaki petroglif alanlarında birçok cinsel içerikli anlatımda aynı vücut pozisyonuna sahip kadın figürleri tespit edilmiştir. Kazakistan Tamgaly¹²⁰⁵, Kazakistan Karatau Sauyskandyk¹²⁰⁶, Kırgızistan Saymalıtaş¹²⁰⁷, Güney Sibirya Lebhazye¹²⁰⁸, Güney Sibirya Sıda¹²⁰⁹, Güney Sibirya Büyük Tabat Kurganı¹²¹⁰ gibi merkezlerde kadın olabilecek benzer figürlerle karşılaşılmaktadır. Özellikle Okunyevev/Okunev kültüründe bulunan sahneler bu kapsamda önem teşkil eder¹²¹¹.

3.2.5. İnsan-İnsan İlişkisi Gösteren Sahneler

Panolar içerisinde birbirleriyle cinsel ilişki içerisindeyken arka arkaya verilmiş cinsel organları oldukça belirgin insan figürleri tanımlanmıştır. Bu figürler III numaralı kaya resim alanında AD-III.3 ve AD-III.6 envanter numaralı pano yüzeylerinde bulunmaktadır. AD-III.3 Envanter numaralı panodaki figürlerden sağdaki erkeklik roganı solundaki figürün kalçasıyla birleşecek şekilde yerleştirilmiştir. AD-III.6 Numaralı panoda figürlerin başları yuvarlağa yakın formda çizilmiştir. En sağdaki boyut olarak en küçük olacak şekilde sola doğru diğer iki figür boyut olarak büyümektedir. Arkadaki figür öndekini tutacak biçimde betimlenirken, en öndeki insan tasvirinin arkaya dönerek arkasındaki figürü tuttuğu gözlemlenmiştir.

¹²⁰³ J. Mellaart, *age.*, 1967, s. 76, 109, 116, 155.

¹²⁰⁴ Klaus Schmidt, *Taş Çağı Avcılarının Gizemli Kutsal Alanı Göbeklitepe En Eski Tapınağı Yapanlar*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2007, s. 290, Res. 104.

¹²⁰⁵ A. N. Mariyashev, *age.*, 1994, Fot. 24, Fig. 26.

¹²⁰⁶ Z. Samashev, S. Murgabayev, M. Eleuov, *age.*, 2014, pp. 233; Irina N. Shvets, “Sauyskandyk Petroglyphs”, *Rock Art Chronicles of Golden Steppe from Karatau to Altai*, Ed. E. Jacobson-Tepfer, V. A. Novozhenov, Vol. 2, Almaty 2020, pp. 38-81(50), Fig. 9.

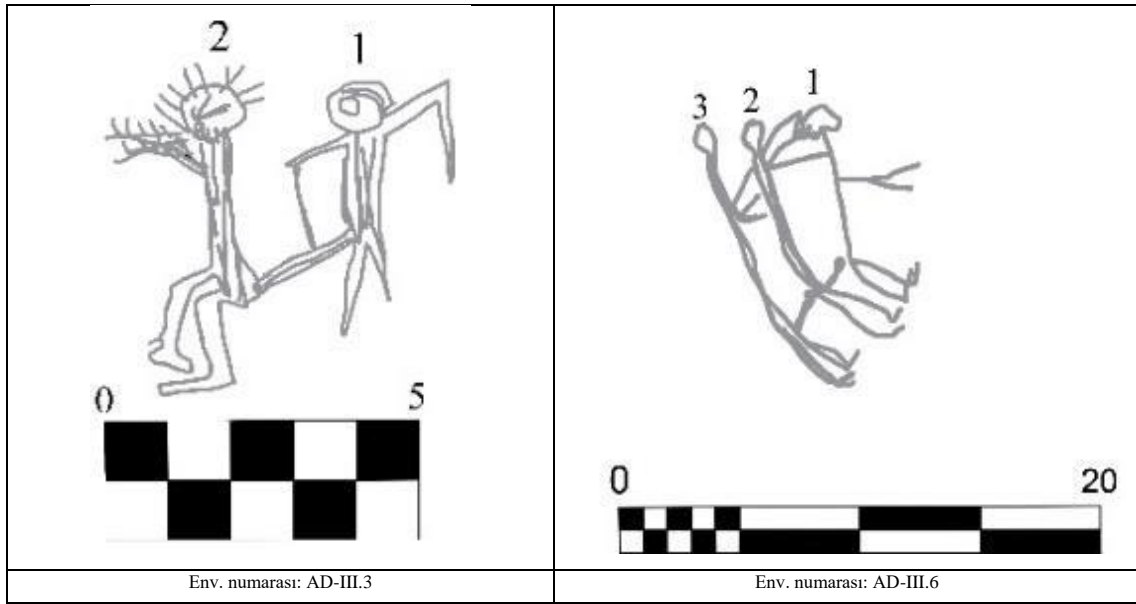
¹²⁰⁷ V. Kadyrov, L. B. Dyaduchenko, O Kadyrova, *age.*, 2008, p. 11.

¹²⁰⁸ Anıl Yılmaz, “Kuzey Asya Göçerlerinin Petrogliflerinde Yer Alan Erotik Pozlar”, *2. Uluslararası Avrasya Türk Sanatları Kongresi 2-5 Aralık 2015*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul 2018, s. 303-318(310).

¹²⁰⁹ A. Yılmaz, *agm.*, 2018, s. 310.

¹²¹⁰ A. Yılmaz, *agm.*, 2018, s. 310.

¹²¹¹ Hayriye Güner, *Dağlık Altay Karakol Kültürü*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Genel Türk Tarihi Bilim Dalı (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2020, s. 481, Res. 292.

Tablo 49: İnsan-insan ilişkisi gösteren figürler

Erken dönemlerden itibaren petroglifler içerisinde de birçok örneği tespit edilmiştir. Altaylar Kalbaktaş¹²¹², Altaylar Tsagaan Salaa¹²¹³, Baga Oygur¹²¹⁴, Şiveet Hayrhan Khar-Salaa¹²¹⁵, Kazakistan Tamgalı Say¹²¹⁶, Kırgızistan Saymaltaş¹²¹⁷, Moğolistan Gobi Çölü¹²¹⁸ vb. merkezlerde tespit edilmiştir. Anadolu petroglifleri içerisinde ise şimdiye kadar incelediğimiz ve ulaşabildiğimiz kaynaklarda benzer örneği bulunamamıştır.

Petroglifler içerisinde cinsel birleşme sahneleri ve sadece erekte olmuş erkek figürleri genellikle doğurganlık/bereket sembolizmiyle bağdaştırılmıştır¹²¹⁹. Ancak, sahnenin sadece bu konuyla değil kamizm ve av kültürleriyle de ilişkili olabileceği düşünülebilir. Kamların, kamizmin sırlarına erebilmesi için, kendisine haber veren ruhla ilişkiye girmesi gerektiğine yönelik bilgiler bulunmaktadır¹²²⁰. Av kültürü bağlamında bir diğer önerme ise, ava çıkacak kişinin avdan önceki gece eşyle yatmasının, ertesi gün yapacağı avın başarısız geçeceğiyle bağlantılı inançtır¹²²¹. Burada avın başarılı geçmesi,

¹²¹² Figürlerin oluşturduğu sahne cinsel birleşme olarak adlandırılmıştır. Bkz. В. Д. Кубарев, *age.*, 2011, s. 387.

¹²¹³ В. Д. Кубарев, Д. Цэвээндорж, Э. Якобсон, *age.*, 2005, s. 165, Çiz. 75.

¹²¹⁴ В. Д. Кубарев, Д. Цэвээндорж, Э. Якобсон, *age.*, 2005, s. 356, 370, 386, Çiz. 877, 936, 1004.

¹²¹⁵ В. Д. Кубарев, *age.*, 2009b, s. 106, 107, 146, Çiz. 221, 225, 379, 380, 381, 382.

¹²¹⁶ S. Somuncuoğlu, *age.*, 2008, s. 334.

¹²¹⁷ S. Somuncuoğlu, *age.*, 2008, s. 361.

¹²¹⁸ S. Somuncuoğlu, *age.*, 2008, s. 85.

¹²¹⁹ M. Hoppál, *age.*, 2015, s. 81, 82, 83, 84; K. Tashbayeva, agm., 2001, p. 29; A. Yılmaz, agm., 2018, s. 306).

¹²²⁰ F. Bayat, *age.*, 2015, s. 54.

¹²²¹ L. P. Potapov, *age.*, 2012, s. 223.

avcının rüyasında kendisine yardımcı olacak dağ iyesiyle birlikte olma şartına bağlı gibi görülmektedir¹²²².

¹²²² L. P. Potapov, *age.*, 2012, s. 223.

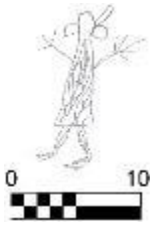
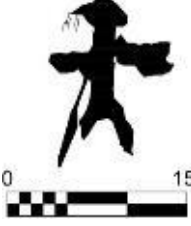

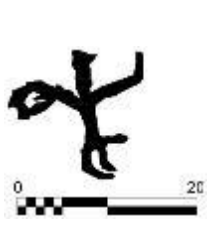

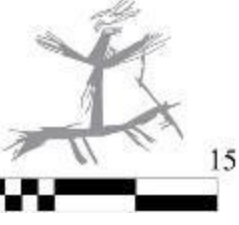

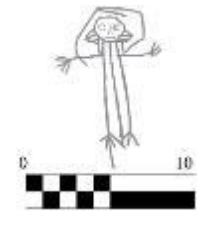

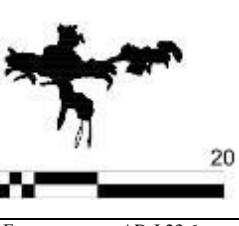

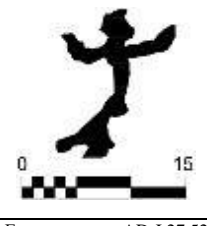
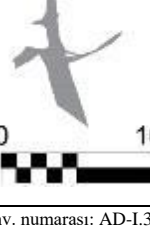
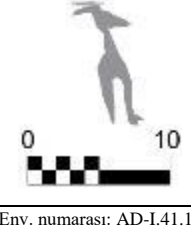

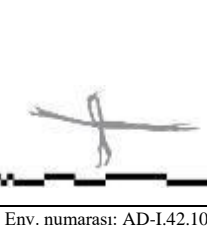
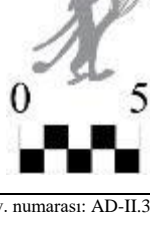
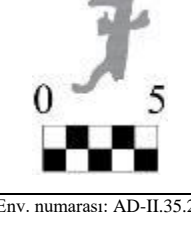
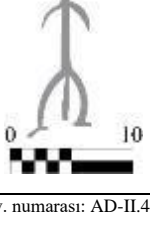

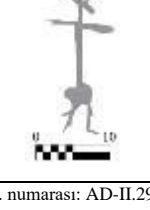
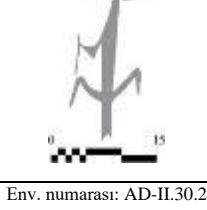
3.3. TASVİRLERDE GÖRÜLEN GİYSİ VE AKSESUARLAR

Rastlanan insan figürleri içerisinde kafalarında başlık, vücutları üzerinde kıyafet ve kuşak benzeri formlar olduğuna yönelik izlenim uyandıran çeşitli kazıma çizgiler, formlar veya nokta vuruş darbeleri tespit edilmiştir. Buradan hareketle görülen bu biçimler giysi ve aksesuar grubu altında ele alınmıştır.

3.3.1. Başlıklar

Tasvirlerin bir bölümünde kafa kısımlarında taktıkları başlığı temsil ettiğini düşündüğümüz formlar görülmektedir. Bu formlar¹²²³ AD-I.10.1, AD-I.27.27, AD-I.27.33, AD-I.27.51, AD-I.39.16, AD-II.21.1 Envanter numaralı figürlerde baş kısmının üstüne ayrı bir form şeklinde yapılabildiği gibi, AD-I.27.11, AD-I.27.21, AD-I.27.25, AD-I.27.76, AD-I.34.4, AD-II.2.6, AD-II.35.28 numaralılarda baş kısmını normalden daha büyük ve gövdeyle birleştirecek şekilde de olabilmektedir. Ayrıca AD-I.23.6, AD-I.27.46, AD-I.27.52, AD-I.34.3, AD-I.41.11, AD-I.42.9, AD-I.42.10, AD-II.35.25, AD-II.35.27, AD-II.40.8 numaralılarda, figürlerin kuş gagasına benzeyen başlık/maskeler taktıklarını da düşünmekteyiz. Bunun yanında AD-I.27.13, AD-I.27.28, AD-I.27.56, AD-II.29.16, AD-II.30.2 numaralı örneklerde figürlerin baş kısımlarından öne, geriye, yanlara doğru saçının örgüsünü veya başlığındaki kuşağı belirtmek için bir formun uzandığı tespit edilmiştir. AD-I.27.32, AD-I.27.58, AD-II.24.1, AD-II.29.9, AD-II.30.8, AD-II.41.8 Numaralılarda tasvirlerin kafasında geniş siperlikli bir şapka veya kamların başlarına taktıkları başlık örneklerini hatırlatan formlar görülmektedir. AD-I.5.1, AD-II.30.9, AD-II.30.10, AD-II.32.4, AD-II.32.5, AD-II.33.9, AD-II.34.18, AD-II.35.13, AD-III.5.1 Envanter numaralı örneklerde figürlerin baş kısımlarında boynuz benzeri formlar bulunmaktadır. Bunların boynuza sahip başlıklar olduğunu düşünmekteyiz. AD-I.27.55 Envanter numaralı örnekteyse baş kısmının önünde yuvarlak bir bölüm ve bu bölümden yukarıya doğru çıkan kısa çizgiler görülmektedir. Bu hükümdarların başlıklarında kullandığı değerli taşlara da sahip olan sorguçlara benzemekte ve başlık olarak kullanılan nesnenin kıymetini göstermesi bakımından önemlidir.

¹²²³ Bu bölüme ait tablodaki figürlerin sıralaması metin içerisindeki envanter numaralarına göre takip edilmiştir.

			
Env. numarası: AD-I.10.1	Env. numarası: AD-I.27.27	Env. numarası: AD-I.27.33	Env. numarası: AD-I.27.51
			
Env. numarası: AD-I.39.16	Env. numarası: AD-II.21.1	Env. numarası: AD-I.27.11	Env. numarası: AD-I.27.21
			
Env. numarası: AD-I.27.25	Env. numarası: AD-I.27.76	Env. numarası: AD-I.34.4	Env. numarası: AD-II.2.6
			
Env. numarası: AD-II.35.28	Env. numarası: AD-I.23.6	Env. numarası: AD-I.27.46	Env. numarası: AD-I.27.52
			
Env. numarası: AD-I.34.3	Env. numarası: AD-I.41.11	Env. numarası: AD-I.42.9	Env. numarası: AD-I.42.10
			
Env. numarası: AD-II.35.25	Env. numarası: AD-II.35.27	Env. numarası: AD-II.40.8	Env. numarası: AD-I.27.13
			
Env. numarası: AD-I.27.28	Env. numarası: AD-I.27.56	Env. numarası: AD-II.29.16	Env. numarası: AD-II.30.2

			
Env. numarası: AD-I.27.32	Env. numarası: AD-I.27.58	Env. numarası: AD-II.24.1	Env. numarası: AD-II.29.9
			
Env. numarası: AD-II.30.8	Env. numarası: AD-II.41.8	Env. numarası: AD-I.5.1	Env. numarası: AD-II.30.9
			
Env. numarası: AD-II.30.10	Env. numarası: AD-II.32.4	Env. numarası: AD-II.32.5	Env. numarası: AD-II.33.9
			
Env. numarası: AD-II.34.18	Env. numarası: AD-II.35.13	Env. numarası: AD-III.5.1	Env. numarası: AD-I.27.55

Tablo 50: Başlık ve benzeri uygulamaya sahip tasvirler

Tüm bu örneklerdeki formların figürlerin başlığını vurgulamak için yapıldığını düşünmekteyiz. Orta Asya coğrafyasındaki kaya resim alanlarında rastlanan başlıklı figürlerin kamları nitelendirmek için kullanıldığı önerilmektedir¹²²⁴. Özellikle boynuz benzeri başlıklara sahip örneklerin bu gruba girdiği düşünülebilir. Ancak, miğfer benzeri savaş başlıkları, süvarilerde sıklıkla karşılaşılmaktadır¹²²⁵. Özellikle Göktürk devri kaya resimlerine ait süvari tasvirleri zırhlı ve miğfer şeklinde başlıklara sahiptirler¹²²⁶. Bu miğferler sorguçlu biçimde verilebilirken, boynuzlu örnekleriyle de

¹²²⁴ M. Hoppál, *age.*, 2015, s. 23.

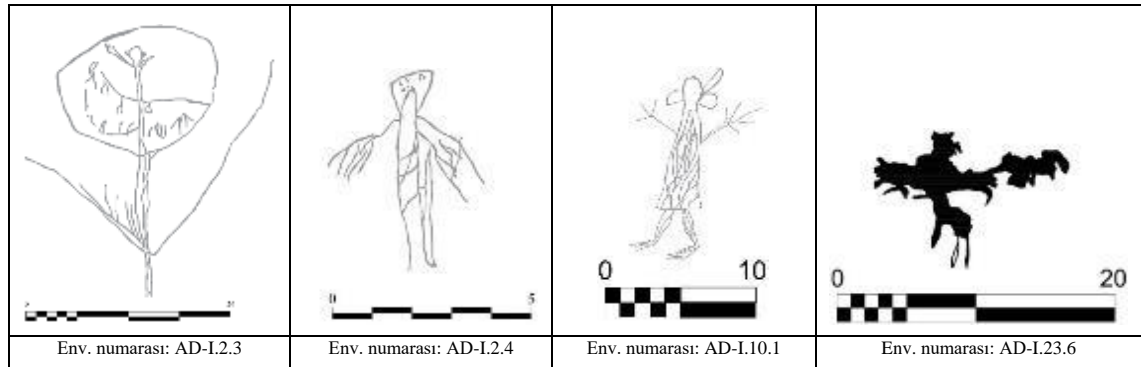
¹²²⁵ Petroglifler içerisinde miğferli bazı süvari örnekler için bkz. N. Konstantinov, V. Soenov, D. Cheremisin, *agm.*, 2016, p. 13, Fig. 8; R. Kortum, *agm.*, 2014, p. 356, Fig. 16; Z. Samashev, *agm.*, 2001, pp. 186, 197, 198, Fig. 45, 59, 60.

¹²²⁶ S. İbekeyeva, *agt.*, 2015, s. 119.

karşılaşılmaktadır¹²²⁷. Karşılaştığımız boynuzlu veya kuş gagası biçiminde forma sahip örneklerse, tören esnasında esrimeye giren kamların taktıkları maskeleri temsil etmek için veya donuna gireceği hayvanı göstermek için yapılmış olmalıdır¹²²⁸. Bu tip örnekler kamların yardımcı ruhları şeklinde de açıklanmaktadır¹²²⁹.

3.3.2. Kam kıyafeti/Manyak

Kam olduğunu düşündüğümüz figürlerden¹²³⁰ AD-I.2.3, AD-I.2.4, AD-I.10.1, AD-I.23.6, AD-I.27.27, AD-I.27.32, AD-I.42.4, AD-I.42.9, AD-I.42.11, AD-II.29.1, AD-II.29.2, AD-II.29.4, AD-II.29.9, AD-II.41.2, AD-III.6.13 Envanter numaralılarda kamların giydiği kıyafetlerine benzeyen formlar görülmektedir. Bu tasvirlerin kıyafetlerinden sarkan püskül benzeri çizgiler ve kam kıyafetlerinde yer alan metal, kemik, ahşap vb. nesnelere temsil eden formlar neticesinde böyle bir değerlendirme yapılmıştır¹²³¹. Bununla birlikte AD-III.6.13 envanter numaralı örnekte vücudunun tüm bölümlerinden “V” formulu çizgilerin çıkması yine aynı kıyafetin verilmek istendiğini göstermektedir. AD-I.23.6, AD-I.42.11, AD-II.29.1, AD-II.29.2, AD-II.29.4 Numaralılarda figürlerin kolları iki yana açıktır ve kollarından aşağıya kazınmış ince çizgiler şeklinde formlar görülür. AD-I.2.3 Envanter numaralı örnekteyse figürün kolları iki yana açıkken kam kıyafetindeki çeşitli malzemelerden yapılmış nesnelere çağrıştıran formlar görülmektedir.

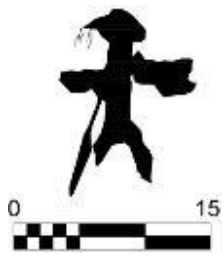
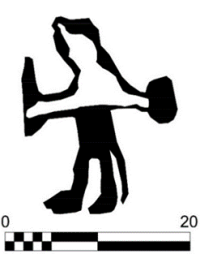
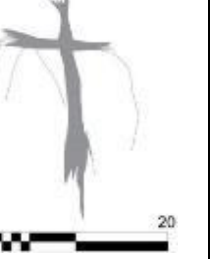
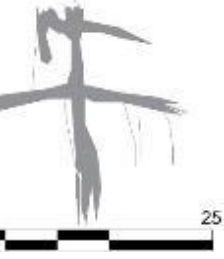
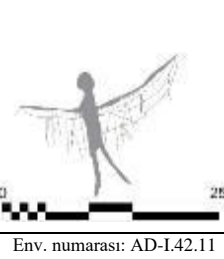
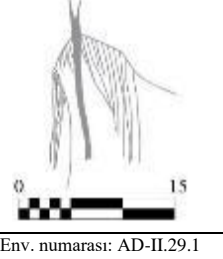
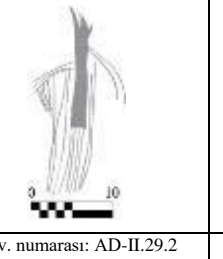
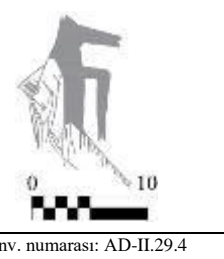
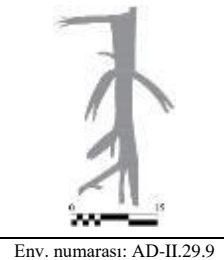
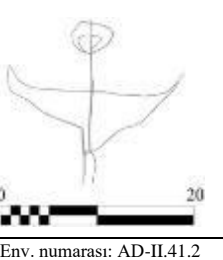
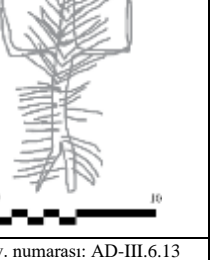
¹²²⁷ S. İbekeyeva, *agt.*, 2015, s. 127.

¹²²⁸ M. Hoppál, *age.*, 2015, s. 64.

¹²²⁹ M. Hoppál, *age.*, 2015, s. 65.

¹²³⁰ Bu bölüme ait tablodaki figürlerin sıralaması metin içerisindeki envanter numaralarına göre takip edilmiştir.

¹²³¹ Kam kıyafetlerinin örnekleri için bkz. M. Hoppál, *age.*, 2015.

			
Env. numarası: AD-I.27.27	Env. numarası: AD-I.27.32	Env. numarası: AD-I.42.4	Env. numarası: AD-I.42.9
			
Env. numarası: AD-I.42.11	Env. numarası: AD-II.29.1	Env. numarası: AD-II.29.2	Env. numarası: AD-II.29.4
			
Env. numarası: AD-II.29.9	Env. numarası: AD-II.41.2	Env. numarası: AD-III.6.13	

Tablo 51: Kam kıyafeti / Manyak giyen tasvirler

Ulaşılabilen en erken etnografik çalışmalarda bu kıyafetlerin benzer fotoğrafları ve çizimleri de görülebilmektedir¹²³². Altaylar Biçiktu-Boom¹²³³, Altaylar Kalbaktas¹²³⁴, Elenka Yakutya¹²³⁵, Hakasya¹²³⁶, Sibirya Oroktoy¹²³⁷, Sinsk Köyü Yakutya¹²³⁸, Torgun Karakol Vadisi¹²³⁹ gibi örneklerinin çoğaltılabileceği petroglif alanları içerisinde kıyafetleriyle birlikte verilen kam figürlerine rastlanmaktadır.

Anadolu içerisindeyse şu ana kadar kıyafetli benzer örnek Kütahya Altıntaş Yapılcan Köyü Hıdırlık türbesinde tespit edilmiştir¹²⁴⁰.

¹²³² Konu hakkında bkz. Andrei A. Znamenski, *Shamanism in Siberia Russian Records of Indigenous Spirituality*, Springer-Science+Business Media (ebook), 2003; Andrei A. Znamenski, *The Beauty of the Primitive Shamanism and the Western Imagination*, Oxford University Press, New York 2007.

¹²³³ A. Rozwadowski, agm., 2015, p. 198, Fig. 6, 7, 8.A.

¹²³⁴ S. Somuncuoğlu, *age.*, 2008, s. 215.

¹²³⁵ A. Rozwadowski, agm., 2014, p. 78, Fig. 1.d.

¹²³⁶ M. Hoppál, *age.*, 2015, s. 69, Res. 97.

¹²³⁷ M. Hoppál, *age.*, 2015, s. 66, Res. 89.

¹²³⁸ A. Rozwadowski, agm., 2014, p. 80, Fig. 3.

¹²³⁹ A. Rozwadowski, agm., 2015, p. 199, Fig. 9.

¹²⁴⁰ B. D. Gital, *agt.*, 2015, s. 292.

Kamların davulu ile kendisine yardımcı olarak kullandığı nesnelere bir diğeri de giysisidir¹²⁴¹. Kam kıyafetinin başlı başına bir mikrokozmosu simgelediği ifade edilmektedir¹²⁴². Böylece giysi, kamın zırhı, binek hayvanı, koruyucu ruhlarının barınağı ve kamın kimliğinin göstergesi olarak nitelendirilmiştir¹²⁴³. Bu nedenle kıyafetin sadeliği veya aksesuarlarının fazlalığı, kamların acemi veya daha usta olduğuyula ilişkilendirilmektedir¹²⁴⁴. Türk kamlarının giysileri üzerinde hayvan sembolizmi, ruh atası sembolizmi, iskelet sembolizmi, saldırı ve savunma sembolizmi, ay-güneş-evren sembolizmlerinin önem teşkil ettiği yapılan incelemelerle ortaya konmuştur¹²⁴⁵. Elbisenin temel görevlerinden birisi, kamın trans anındaki yolculuğu sırasında don değiştirme kabiliyetini sağlaması olarak sayılabilir¹²⁴⁶. Çünkü kamların kıyafeti olmadan kötü ruhlarla savaşımın gerçekleşmeyeceği belirtilmiştir¹²⁴⁷. Bu sebeple kam kıyafetleri tümüyle bir kuş, geyik, kartal, ayı biçimini andırabileceği gibi, donuna girilecek hayvanı simgeleyen çeşitli öğeleri üzerinde barındırabilirdi¹²⁴⁸. Özellikle Sibiryaya kamlarının giysisinin kuşu simgelediği düşünülmektedir¹²⁴⁹. Üzerinde barındırdığı tüyler, kanat kuyruk, gagayı simgeleyen öğeler bu görüşü de güçlendirmektedir¹²⁵⁰. Aynı biçimde, Yakut kamlarının kıyafetlerindeki sicim, saçak, kordonlar ve yassı metal öğelerle kuş ikonografisi işlenmiştir¹²⁵¹. Buradan hareketle alanlarda tespit ettiğimiz kıyafetlerin bu çerçevede kam kıyafetlerine çok benzediği anlaşılmaktadır.

¹²⁴¹ Y. Çoruhlu, *age.*, 2013, s. 84.

¹²⁴² M. Eliade, *age.*, 2014, s. 197.

¹²⁴³ Kevser Gürcan Yardımcı, “Türk Töresinin Hazineleri Kutsal Şaman Elbiseleri İkonografisi”, *International Journal of Cultural and Social Studies*, 3, 2017, s. 461-475 (463); F. Bayat, *age.*, 2015, s. 179.

¹²⁴⁴ K. G. Yardımcı, *agm.*, 2017, s. 464.

¹²⁴⁵ K. G. Yardımcı, *agm.*, 2017, s. 464.

¹²⁴⁶ Y. Çoruhlu, *age.*, 2013, s. 84.

¹²⁴⁷ Giysisi olmadan da kamlık yapıldığı görülmektedir. Ancak bu tür durumların çok az ve ehemmiyeti olmayan noktalarda uygulandığı anlatılmaktadır. Bkz. F. Bayat, *age.*, 2015, s. 174.

¹²⁴⁸ Y. Çoruhlu, *age.*, 2013, s. 177.

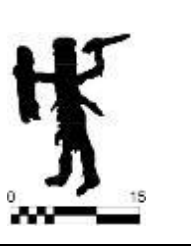

¹²⁴⁹ F. Bayat, *age.*, 2015, s. 177.

¹²⁵⁰ F. Bayat, *age.*, 2015, s. 177.

¹²⁵¹ Kevser Gürcan Yardımcı, “Yakut (Saha Türkleri) Şaman Giysi ve Aksesuarları”, 2. *Uluslararası Avrasya Türk Sanatları Kongresi 2-5 Aralık 2015*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul 2018, s. 319-326 (321, 325).

3.3.3. Kemer/Kın/Kuşak

İnsan olarak tanımlanan¹²⁵² AD-I.8.12, AD-I.27.11, AD-I.27.12, AD-I.27.15, AD-I.27.36, AD-I.27.45, AD-I.27.76, AD-I.27.77, AD-I.27.83, AD-I.36.2, AD-I.27.55 envanter numaralı figürler içerisinde genellikle bel hizasından aşağı yönlü bir form sarktığı görülmektedir. Bu formlar içerisinde AD-I.27.15 envanter numaralı yaya okçunun bel kısmında, asılı duran eşyaları gösterdiğini düşündüğümüz formlarla birlikte verilen kemeri bulunur. AD-I.27.55 Envanter numaralı örnekteyse figürün yukarıya doğru dirseklerinden kırılmış olan kollarından aşağıya kuşak biçiminde formlar sarmaktadır. Kalan örneklerdeyse bel hizasından çıkan formların tam olarak hangi aksesuarı temsil ettiği anlaşılammıştır. Ancak ellerinde taşıdıkları kılıç benzeri silahlardan hareketle sadece bu örnekler özelinde kılıç kını olabilecekleri düşünülebilir.

			
Env. numarası: AD-I.8.12	Env. numarası: AD-I.27.11	Env. numarası: AD-I.27.12	Env. numarası: AD-I.27.15
			
Env. numarası: AD-I.27.36	Env. numarası: AD-I.27.45	Env. numarası: AD-I.27.76	Env. numarası: AD-I.27.77
			
Env. numarası: AD-I.27.83	Env. numarası: AD-I.36.2	Env. numarası: AD-I.27.55	

Tablo 52: Kemer/kın/kuşak betimlemesi olan tasvirler

¹²⁵² Bu bölüme ait tablodaki figürlerin sıralaması metin içerisindeki envanter numaralarına göre takip edilmiştir.

Kaya resimleri içerisinde benzerlerini birçok alanda görmek mümkündür. Azerbaycan Gobustan¹²⁵³, Kazakistan Bayan Jurek¹²⁵⁴, Kazakistan Dolanaly¹²⁵⁵, Kazakistan Jaltyrak-Taş¹²⁵⁶, Özbekistan Sarmishsai¹²⁵⁷, Kırgızistan Saymalı-Taş¹²⁵⁸, Tacikistan Ak-Jilga¹²⁵⁹, Tacikistan Vybist-Dara¹²⁶⁰ gibi örneklerinin artırabileceğimiz ülkelerde tespit edilmiştir.

Benzeri formda kemer/kuşak/kın örnekleri Moğolistan'da bulunan Türk dönemine tarihlendirilen heykelerde sıklıkla karşılaşılmaktadır¹²⁶¹. Göktürk devrine ait heykelerde kemer ve kılıç kını gibi detayların işlendiği anlaşılmıştır¹²⁶². Avar dönemine ait kemerler kazılarla ortaya çıkarılmış¹²⁶³, Kuman dönemine ait balballar içerisinde benzer formda öğeler kadın ve erkek heykellerinde karşılaşılmıştır¹²⁶⁴. Moldova Kşinevdeki bir Balbal yüzeyinde¹²⁶⁵, Romanya Köstence Arkeoloji Müzesi'nde¹²⁶⁶ ve Kırım Tarih Müzesi'ndeki bir heykel yüzeyinde tespit edilmiştir¹²⁶⁷. Anadolu Selçuklu dönemine ait çeşitli eserlerde bu tip kemer, kın ve kuşak şekillerine de rastlanmaktadır¹²⁶⁸. Ancak belirttiğimiz gibi bu formların tam olarak hangi nesneyi belirtmek için yapıldığı konusunda kesin bir yorum yapılamamaktadır.

¹²⁵³ I. M. Cəferzadə, *age.*, 1999, Böyükdaş Yukarı Teras Daş No 13, 23.

¹²⁵⁴ Z. Samashev, agm., 2001, p. 186, Fig. 45 (Süvari figürlerinde benzer detaylar dikkat çeker).

¹²⁵⁵ Z. Samashev, agm., 2001, p. 166, Fig. 12 (Okçu figürler kastedilmiştir).

¹²⁵⁶ Z. Samashev, agm., 2001, p. 194, Fig. 54 (Okçu figürler kastedilmiştir).

¹²⁵⁷ M. Khujanazarov, agm., 2001, pp. 100, 108, 109, Fig. 12, 22, 23.

¹²⁵⁸ Buradaki av sahnesindeki okçu figürlerinin bellerinden sarkan benzeri uygulamalar için yorum yapılmadığı görülmektedir Bkz. K. Tashbayeva, agm., 2001, p. 51, Fig. 71A.

¹²⁵⁹ V. Ranov, agm., 2001, p. 134, Fig. 6/27, 6/32.

¹²⁶⁰ V. Ranov, agm., 2001, p. 146, Fig. 20.

¹²⁶¹ G. V. Kubarev, "Ancient Turkic Statues: Epic Hero or Warrior Ancestor?", *Archaeology, Ethnology & Anthropology of Eurasia*, 29/1, 2007, pp. 136-144(137, 138), Fig.1/1, 2/1, 4/1, 4/3.

¹²⁶² Lale Avşar İskenderzade, "Göktürk Dönemi İnsan Figürlü Taş Anıtlar", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 24, 2010, s. 254-269 (268); Yaşar Çoruhlu, "Türk Mezar (Ölü) Taşlarının Ortaya Çıkışı, Gelişimi ve Türk İslâm Dönemindeki Devamı ya da Dönüşümü Üzerine", *I. Uluslararası Geleneksel Türk Mezar Taşları 19 – 21 Eylül 2018 Bakü/Azerbaycan*, Khazar University Press, 2019a, s. 482-523 (513, 516).

¹²⁶³ Y. Çoruhlu, *age.*, 2011, s. 368.

¹²⁶⁴ Y. Çoruhlu, *age.*, 2011, s. 387; İ. Doğan, *age.*, 2019b, s. 44, 45, 78, 221.

¹²⁶⁵ Mustafa Aksoy, "Balkanların Tarih Yazımında Kaynak Olarak Türk Etnografya Eserleri", *X. Uluslararası Mübadele ve Balkan Türk Kültürü Araştırmaları Kongresi Bildirileri Samsun/Türkiye 03-04 Aralık 2016*, Samsun 2017a, s. 83-96 (92).

¹²⁶⁶ Y. Çoruhlu, agm., 2019a, s. 511.

¹²⁶⁷ İ. Doğan, *age.*, 2019a, s. 50.

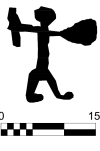

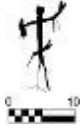

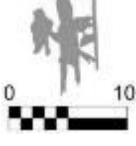

¹²⁶⁸ Ö. Süslü, *age.*, s. 338, 441, 443, Res. 176.

3.4. TASVİRLERDE KARŞILAŞILAN SİLAHLAR

Karşılaştığımız alanlarda tespit edilen figürlerin ellerinde kılıç, kalkan, mızrak, ok-yay taşıdıkları görülür. Silahları taşıyan figürlerden yirmi biri süvari, altmış ikisiyse yaya şeklindeki figürlerde tespit edilmiştir. Hem bireysel saldırı/savunma hem de av esnasında kullandıklarını gördüğümüz silahlar başlıklar halinde incelenmiştir¹²⁶⁹.

3.4.1. Kalkanlar

Tasvirler içerisinde karşılıklı olarak meydan okuma sahnesindeymiş gibi verilen figürlerin ellerindeki oval/daire şekilli nesnelere kalkan olarak tarafımızdan nitelendirilmiştir. AD-I.8.7, AD-I.9.35, AD-I.27.1, AD-I.27.9, AD-I.27.10, AD-I.27.11, AD-I.27.12, AD-I.27.38, AD-I.27.45, AD-I.27.71, AD-I.27.73, AD-I.27.76, AD-I.27.77, AD-I.27.83, AD-I.34.4, AD-I.36.1, AD-I.36.2, AD-I.41.4, AD-I.42.3 Envanter numaralı tasvirlerde ellerinde kalkanlar görülebilmektedir.

			
AD-I.8.7	AD-I.9.35	AD-I.27.1	AD-I.27.9
			
AD-I.27.10	AD-I.27.11	AD-I.27.12	AD-I.27.38
			
AD-I.27.45	AD-I.27.71	AD-I.27.73	AD-I.27.76
			
AD-I.27.77	AD-I.27.83	AD-I.34.4	AD-I.36.1
			
AD-I.36.2	AD-I.41.4	AD-I.42.3	

Tablo 53: Kalkan taşıyan figürler.

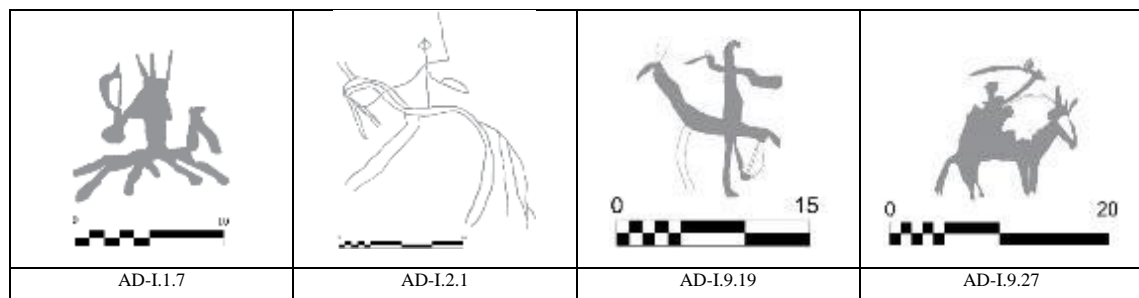
¹²⁶⁹ Karşılaşılan figürlerin taşıdığı tespit edilen silahların çizimleri burada tekrar ele alınmamıştır. Sadece münferit olarak çizilen ok-yay tasvirlerinin çizimleri verilmiştir. Silahlar alfabetik bir sırada incelenmiştir.

Bunlardan saece ikisinin süvari tasvirlerinde örneği görülmüş, kalan örneklerse yaya figürlerde tespit edilmiştir. AD-I.8.7 Envanter numaralı süvari örneğinde kalkanın sırt kısmında taşındığı dikkat çeker. Kalkanlardan AD-I.27.1, AD-I.27.9 envanter numaralı örnekler, boyut olarak figürün bedenine oranla küçük ve daireye yakın şekildedeyken, AD-I.9.35, AD-I.27.76, AD-I.27.77 envanter numaralı örneklerdeyse figürün gövdesine göre büyük boyutlu oldukları görülmüştür.

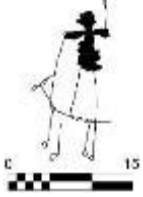

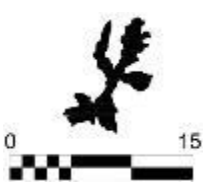
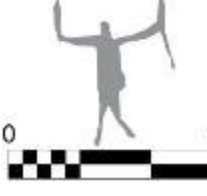
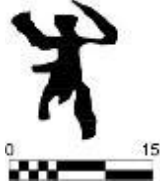
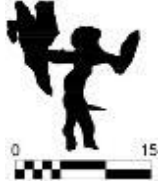

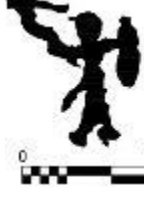

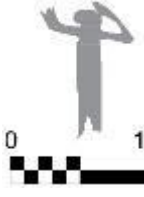
Genellikle savunmaya yönelik bir silah olarak kullanılan kalkanlarla ilgili Sümer döneminden itibaren kullanıldığı ve kalkanın orta çağda önemli bir savunma silahı olarak ve erken dönemlerden itibaren metal, tahta ve kompozit olarak farklı malzemelerin kullanılarak yapılan örnekleriyle savaşlarda kullanıldığı, sanat eserleri üzerindeki tasvirlerden anlaşılmaktadır¹²⁷⁰.

3.4.2. Kılıçlar

Sivrilmiş uç kısımları, sap olabilecek bölümlerinden taşınmaları ve bazı örneklerdeki hafif eğriliklerinden hareketle kılıç olduğunu düşündüğümüz nesnelere AD-I.1.7, AD-I.2.1 AD-I.9.19, AD-I.9.27, AD-I.23.9, AD-I.42.3, AD-III.7.11 envanter numaralı süvarilerin, AD-I.9.13, AD-I.23.8, AD-I.26.2, AD-I.27.41, AD-I.27.71, AD-I.27.76, AD-I.27.77, AD-I.41.4, AD-I.41.6 envanter numaralı örneklerinse yaya biçimindeki insan tasvirlerinin ellerinde taşındıkları tespit edilmiştir. Bu kılıçlardan AD-I.9.27 ve AD-I.27.41 numaralıların eğimli bir ağıza sahip olduğu söylenebilir. Ayrıca AD-I.1.7, AD-I.2.1, AD-I.9.27 numaralı tasvirlerde kılıçların boyu figürün bedenine göre daha büyük verilirken, AD-I.9.13, AD-I.9.19 numaralılarda daha küçük boyutta hakkedilmiştir.

¹²⁷⁰ Çeşitli uygarlıklardaki kalkan örneklemeleri için bkz. Auguste Demmin, *An Illustrated History of Arms and Armour from The Earliest Period to the Present Time*, Wm. Clowes & Sons, Ltd., London 1894; Matthew Balent, *The Compendium of Weapons Armour and Castles*, Palladium Books, Taylor Michigan 1999. Türklerde kalkan için bkz. Erkan Göksu, *Türk Kültüründe Silah*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2008, s. 289-297.

			
AD-I.23.9	AD-I.42.3	AD-III.7.11	AD-I.9.13
			
AD-I.23.8	AD-I.26.2	AD-I.27.41	AD-I.27.71
			
AD-I.27.76	AD-I.27.77	AD-I.41.4	AD-I.41.6

Tablo 54: Kılıç taşıyan figürler

Yapılan araştırmalar neticesinde yakın muharebe silahı olarak birçok kültürde kullanıldığı bilinen kılıçların çeşitli tiplerde yapılanları ve isimlendirmeleri bulunmaktadır¹²⁷¹. Anadolu içerisinde kılıcın daha küçüğü olan kama örneklerine Kültepe kazılarında rastlanmaktadır. Burada çıkarılan örneklerin Asur Kolonileri çağında Suriye ve Mezopotamya üzerinden Anadolu'ya geldiği düşünülmektedir¹²⁷². Benzer örnekleri Polatlı, Asarcık Höyük, Ahlatlıbel Etiyokuşu, Alaca Höyük, Alishar Höyük gibi merkezlerde de görülmektedir¹²⁷³. Bunlar içerisinde Hitit dönemine tarihlendirilen bir örnek, Hitit Kralı II. Tuthaliya (M.Ö. 1430) tarafından Fırtına Tanrısına sunulmuş ve adak kılıç olarak nitelendirilmiştir¹²⁷⁴. Anadolu'ya geldiği bilinen Saka/İskitlerin de "Akinakez" adlı kılıçlarının savaş tanrısını sembolize ettiği söylenmektedir¹²⁷⁵. Bu söylemler kaya üzerine işlenmiş Saka figürlerinin bellerinde takılı duran kılıçlardan¹²⁷⁶

¹²⁷¹ Kılıç tipleri ve isimlendirmeleri için bkz. Celal Esad Arseven, "Kılıç", *Sanat Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Basımevi, c. 2, İstanbul 1965c, s. 1064-1066; M. Balent, *age.*, 1999, pp. 79-85.

¹²⁷² Tayfun Yıldırım, "Weapons of Kültepe", *Anatolia's Prologue Kultepe Kanesh Karum Assyrians in Istanbul*, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul 2010, pp. 116-123(120), Fig. 11A.

¹²⁷³ Örnekler için bkz. Burak Arcan, *Early Bronze Age Daggers in Central Anatolia*, Graduate School of Economics and Social Sciences of İhsan Doğramacı Bilkent University Unpublished a Master's Thesis, Ankara 2012.

¹²⁷⁴ Ahmet Ünal, Ahmet Ertekin, İsmet Ediz, "1991'de Boğazköy-Hattuşa'da Bulunan Hitit Kılıcı ve Üzerindeki Akadca Adak Yazıtı", *Müze-Museum*, 4, 1990-1991 Ankara, s. 46-52(47, 49).

¹²⁷⁵ Yelda Demirağ, *Önasya Dünyasında Kimmer ve İskitler*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eskiçağ Tarihi Bilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2003, s. 55.

¹²⁷⁶ Muzaffer Duran, "Pers (Akhaimenid) Bağlamında Sakalar", *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, c. 21/3, 2019, s. 731-761(738).

ve Anadolu'daki müzelerde ele geçirilmiş benzer silahlardan hareketle anlaşılmaktadır¹²⁷⁷. Roma dönemindeki askerlerinse M.Ö. birinci yüzyılda “Gladius” adlı kılıca alışkın oldukları ve aynı dönemde kullanıldığı belirtilmektedir¹²⁷⁸. Devam eden süreçte (M.S. 2. yüzyıllar) şövalyelerin tercih ettiği ve daha uzun bir kılıç olan *Spatha*'ların kullanıldığı anlatılmaktadır¹²⁷⁹. Kazı çalışmalarında ortaya çıkarılan Bizans dönemine ait “Spatha” örneğinin, Karpatlarda 12. yüzyılda bile kullanımda olduğunu göstermektedir¹²⁸⁰. Benzer kılıç örnekleri mozaik¹²⁸¹, lahit¹²⁸², ikona¹²⁸³, tekstil¹²⁸⁴ vb. sanat eserlerindeki sahnelerde kullanılmıştır.

Erken dönemlerden bu yana kılıç tarzında silahların Türkler tarafından kullanıldığı görülür. Bu kılıçların ataları sayılabilecek bıçak/kama/satır örnekleri M.Ö. 5. yüzyılda Hunların(Hsiung-nu) yaşadığı Ordos bölgesinde bulunmuştur¹²⁸⁵. Berel, Koksa, Yako-nur, Katanda, Kudırge ve Srotski kurganlarında eski Türk kılıcı olduğu belirtilen emsalleriyle de karşılaşılmaktadır¹²⁸⁶. Çin kaynaklarında Türklerin çeliğe su verme konusunda maharetleri anlatılmakta¹²⁸⁷, Göktürk dönemi kılıçlarının demiri bile kesebildiği söylenmektedir¹²⁸⁸. Türkistan coğrafyasında bulunan birçok heykelde¹²⁸⁹ ve mezar taşında¹²⁹⁰ kılıç tasvir edildiği görülürken ok-yaydan ayrı olarak yakın muharebe

¹²⁷⁷ T. Demir, *agt.*, 2008, s. 154; H. Çoban, *agt.*, 2013, s. 266, 267, 269, 271, 277.

¹²⁷⁸ Kelly DeVries, Robert D. Smith, *Medieval Weapons an Illustrated History of Their Impact*, ABC-CLIO Inc., California-Colorado-Oxford 2007, p. 19.

¹²⁷⁹ Ke. DeVries, R. D. Smith, *age.*, 2007, p. 20.

¹²⁸⁰ Ádám Bíró, “Weapons in the 10-11th Century Carpathian Basin Studies in Weapon Technology and Methodology-Rigid Bow Applications and Southern Import Swords in the Archaeological Material”, *Dissertationes Archaeologicae Ex Instituto Archaeologico Universitatis De Rolando Eötvös Nominatae*, Eötvös Loránd University, Institute of Archaeological Sciences, 3/2., Budapest 2014, pp. 519-540 (536, 537), Fig. 14, 15.

¹²⁸¹ A. Skira, *age.*, 1953, p. 111; R. Brilliant, *agm.*, 1979, p. 64, Fig. 13.

¹²⁸² R. Brilliant, *agm.*, 1979, p. 65, Fig. 14.

¹²⁸³ Charles Bayet, *Byzantine Art*, Parkstone Press International, New York 2009, s. 131.

¹²⁸⁴ R. Brilliant, *agm.*, 1979, p. 91, Fig. 14.

¹²⁸⁵ Bahaeddin Ögel, “Türk Kılıcının Menşe ve Tekâmülü Hakkında”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, c. 6/5, 1948, s. 431-460(431); E. Göksu, *age.*, 2008, s. 200; Kayahan Horoz, “Türk Kılıcının Bin Yılı: M.S. VIII.-XVIII. Yüzyıllar”, *Yeni Bir Askeri Tarih Özlemi Savaş, Teknoloji ve Deneyisel Çalışmalar*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2013, s. 42-56.

¹²⁸⁶ Nebi Bozkurt, “Kılıç”, *TDVİA*, c. 25, İstanbul 2002, s. 405-408(406), E. Göksu, *age.*, 2008, s. 200.

¹²⁸⁷ N. Bozkurt, *agm.*, 2002, s.407.

¹²⁸⁸ E. Göksu, *age.*, 2008, s. 206.

¹²⁸⁹ Oktay Belli, *Kırgızistan'da Taş Balbal ve İnsan Biçimli Heykeller*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2003, s. 64, 65, 68, 70, vd.; G. V. Kubarev, *agm.*, 2007, s. 137, 138, Fig.1/1, 4/1, 4/2.

¹²⁹⁰ E. Esin, *age.*, 2006, R248.

silahı şeklinde sıklıkla kullanıldığı buradan hareketle düşünülebilir¹²⁹¹. Benzer kılıçların Peçenek, Kuman, Kıpçaklara atfedilen heykellerde de rastlanmaktadır¹²⁹².

Kılıcın silah olarak kullanılmasının yanında hükümdarlık sembolü olarak kullanıldığına yönelik bilgiler Kutadgu Bilig’de “Kılıç devlet idare eder (il tutar); hem de budun kazanır; kalem ise devlet düzer (tanzim eder) (il tüzer), hazine kazandırır” ifadesiyle geçerek, kılıcın devletin idaresinde gücün sembolü olduğuna işaret etmektedir¹²⁹³. Bu çerçevede “kılıcın veya silahın altından geçmek, kılıcı boynuna takmak, kılıcı fatihin önüne koymak” gibi eylemlerin Türk geleneğinde teslim olmaya veya biat etmeye karşılık geldiği belirtilmektedir¹²⁹⁴. Ayrıca Anadolu içerisinde Afyon¹²⁹⁵ ve Kayseri¹²⁹⁶ de kılıçlı mezar taşı örnekleri görülmesi, Balkanlarda Bosna Hersek’te de mezar taşına işlenmiş kılıçlı örneklerinin bulunması, uzun yıllar boyunca bir geleneğin sürdürüldüğünü göstermektedir¹²⁹⁷.

Bunların yanında Kamların sembolik olarak ellerinde tahta kılıçlar taşıdığı ve bu tahta kılıçların kötü ve şer ruhları korkutup kaçırmak amacıyla davulların yüzeyine işlendiği anlatılmaktadır¹²⁹⁸. Kamlar, kendisini taşıyarak yardım eden atlarına (Tin Bura) binerken elinde kılıçla tasvir edilmiştir. Kılıçlı sahnelerin benzerleri kamların düşman, hayalet veya kötü ruhlarla savaşa çıktığı davullarının/teflerinin yüzeyine işlenen resimlerde de açıkça gösterilmiştir¹²⁹⁹. Ayrıca Kamların hastayı tedavi etmeye giderken yanında tahta kılıç veya gerçek kılıç götürdükleri söylenmektedir¹³⁰⁰. Bununla birlikte münferit biçimde yapı duvarlarına kazınmış benzerleri Kazakistan coğrafyasında tespit edilmiştir¹³⁰¹.

¹²⁹¹ Göktürk devri madeni silahları için bkz. J. Özlem Oktay Çerezci, “Göktürk Dönemi Madeni Silahları”, *Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Akdeniz Sanat Dergisi Özel Ek Sayı*, c. 13/23, 2019, s. 477-500.

¹²⁹² E. Esin, *age.*, 2006, R280.

¹²⁹³ Bahaeddin Ögel, *Türklerde Devlet Anlayışı 13. Yüzyıl Sonlarına Kadar*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2016, s. 160.

¹²⁹⁴ Ahmet Çaycı, *Selçuklularda Egemenlik Sembolleri*, İz Yayıncılık, İstanbul 2008, s. 227

¹²⁹⁵ M. Seyirci, A. Topbaş, *age.*, 1983, s. 19, Çiz. 5, 6.

¹²⁹⁶ Bkz. Aslı Sağıroğlu Arslan, *Kayseri Zamantı Irmağı Çevresindeki Bezemeli Mezar Taşları*, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları Sanat Dizisi, Kayseri 2018.

¹²⁹⁷ Bkz. Gorçin Dizdar, “Invisibility and Presence in the Stećak Stones of Medieval Bosnia: Sacred Meanings of Tombstone Carvings”, *Zeichentragende Artefakte im sakralen Raum*, De Gruyter, Berlin 2018, pp. 139-166.

¹²⁹⁸ Ali Duymaz, “Geleneksel Anlatılarda Bir Şaman/Sufi Silahı: Tahta Kılıç”, *9. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi-Türk Halk Edebiyatı*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, c. 2, 2019, s. 181-196(181), <http://ekitap.ktb.gov.tr/>

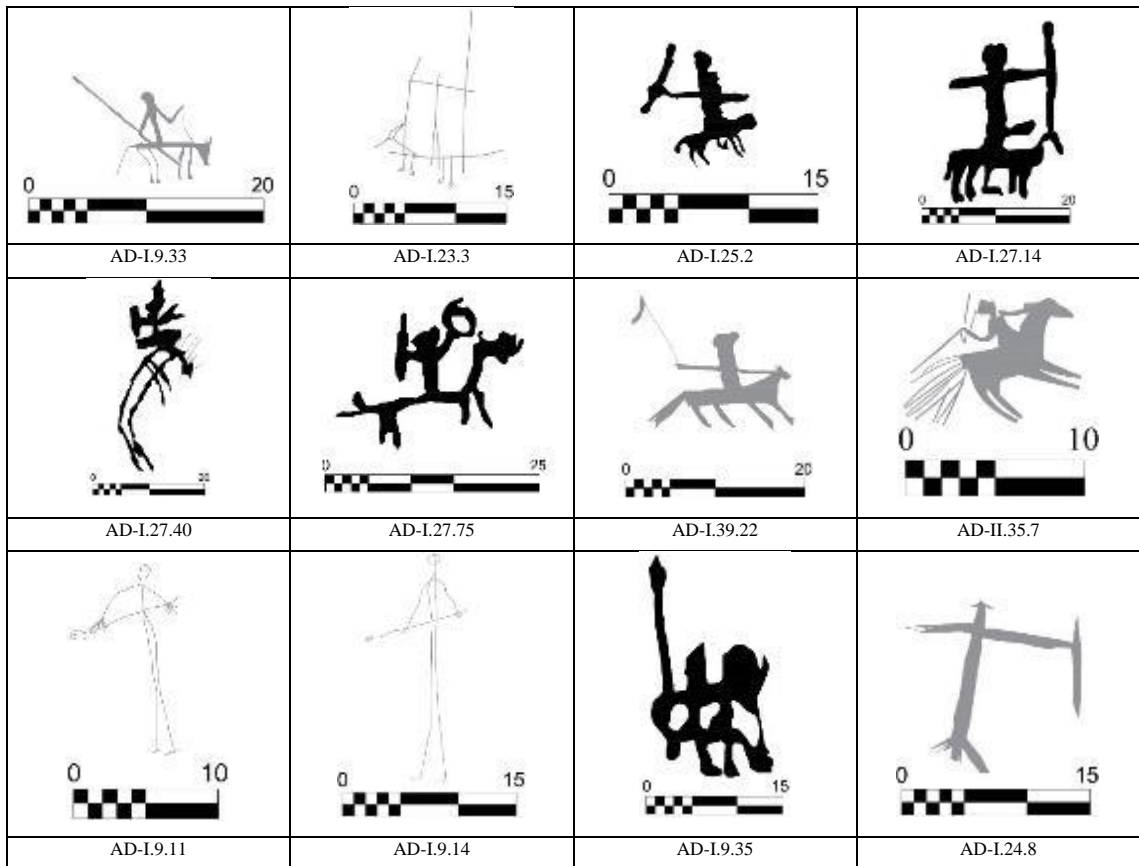
¹²⁹⁹ Y. Çoruhlu, *agm.*, 2004, s. 120; F. Bayat, *age.*, 2015, s. 168, Resim 28.

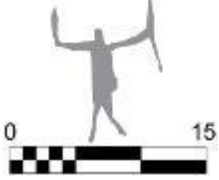
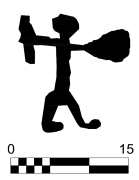

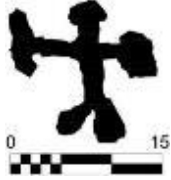

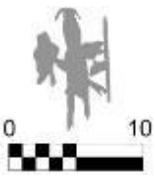
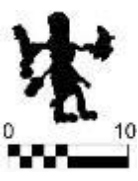
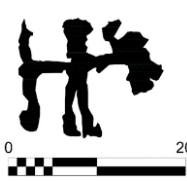

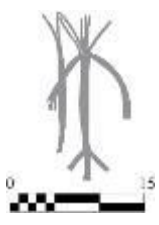
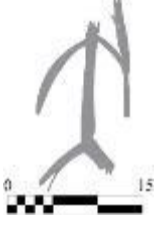

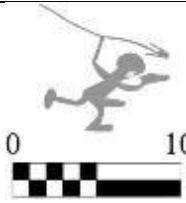
¹³⁰⁰ F. Bayat, *age.*, 2015, s. 168.

¹³⁰¹ З. Самашев, *age.*, 2006, s. 150, 154.

3.4.3. Mızraklar

AD-I.9.33, AD-I.23.3, AD-I.25.2, AD-I.27.14, AD-I.27.40, AD-I.27.75, AD-I.39.22, AD-II.35.7 envanter numaralı süvari figürleriyle birlikte, AD-I.9.11, AD-I.9.14, AD-I.9.35, AD-I.24.8, AD-I.26.2, AD-I.27.1, AD-I.27.2, AD-I.27.9, AD-I.27.11, AD-I.27.12, AD-I.27.13, AD-I.27.38, AD-I.27.45, AD-I.27.73, AD-I.27.83, AD-I.34.4, AD-I.36.2, AD-II.17.1, AD-II.17.2, AD-II.23.3, AD-II.23.4, AD-II.24.1, AD-II.27.14, AD-II.33.3, AD-II.35.9, AD-II.35.13, AD-II.35.28 envanter numaralı insan figürlerinin ellerinde uzun ince bir hat şeklinde orta kısımlarından tutulan ve uç kısımlarında temren benzeri biçimler barındıran nesnelere taşındıkları görülmektedir. Bu nesnelere biçimleri sebebiyle mızrak olarak tanımlanmıştır. Yaya figürlerinden AD-I.9.11, AD-I.9.14, AD-II.35.28 numaralıları mızrağı saldırı anında kullanırken, kalan örneklerdeyse dik bir biçimde tutarken belirtilmişlerdir. Süvari figürlerindeyse dördü sadece taşır vaziyette kazanırken, bir örnekte fırlatmaya hazır biçimde verilmiştir. Mızrakların temren kısımları AD-II.17.1, AD-II.24.1, AD-II.35.9 numaralı örneklerde oldukça belirgindir. AD-II.35.7 Numaralı süvarinin taşıdığı mızrağın ucundaysa flama benzeri dalgalanan bir form görülmektedir.

			
AD-I.26.2	AD-I.27.1	AD-I.27.2	AD-I.27.9
			
AD-I.27.11	AD-I.27.12	AD-I.27.13	AD-I.27.38
			
AD-I.27.45	AD-I.27.73	AD-I.27.83	AD-I.34.4
			
AD-I.36.2	AD-II.17.1	AD-II.17.2	AD-II.23.3
			
AD-II.23.4	AD-II.24.1	AD-II.27.14	AD-II.33.3
			
AD-II.35.9	AD-II.35.13	AD-II.35.28	

Tablo 55: Mızrak taşıyan figürler

Boyar madde kullanılarak yapılan erken dönem kaya resimlerinde ve özellikle hayvan avı sahnelerinde mızraklar karşımıza çıkmaktadır¹³⁰². Bilinen en eski silahlardan biri olan mızrak¹³⁰³ diğer silahlar gibi savaşlarda da kullanılmaktadır. Uzun bir sap kısmının ucunda ilk dönemlerde keskin sivri uçlu taşlar bulunurken devamında bu uçlar yerini metal temrenlere bırakmıştır.

Hitit döneminde ortostat yüzeyine işlenen kralın elinde mızrağıyla betimlendiği¹³⁰⁴, stel yüzeyine işlenen bir başka örnekte Tanrı olduğu belirtilen figürün elinde mızrak tuttuğu¹³⁰⁵, yine aslan avı sahnesinde bir av silahı şeklinde kullanıldığı görülmektedir¹³⁰⁶. İskitler tarafından mızrak kullanıldığı arkeolojik verilerde ele geçirilen mızrak uçlarından hareketle ortaya konmuştur¹³⁰⁷. Aynı kültüre ait kazı verilerinden olan altın levha ve sikkeler yüzeyinde mızraklara rastlanmaktadır¹³⁰⁸. Roma döneminde “Hasta”, “Pilum” ve “Lancea” isimli üç tipi olduğu görülen mızrağın sıklıkla savaşlarda tercih edildiği görülür¹³⁰⁹. Bizans döneminde de yaya askerlerin mızrak kullandığına yönelik tasvirler eserler üzerinde tespit edilebilmektedir¹³¹⁰. Bunun yanında mızraklar süvariler/şövalyeler tarafından uç kısımlarında bayrak ve flamalarla birlikte kullanılmıştır¹³¹¹. Bizans ordusunun kullandığı üzengi, binicinin giydiği pullu zırhı veya at zırhı gibi uygulamaların Avarlardan kopya edildiğine yönelik bilgiler de kaynaklarda verilmiştir¹³¹².

Hunlar tarafından yakın saldırı silahı olarak kullanıldığı bilinen mızrağın¹³¹³ demir saplı ve küçük olduğu belirtilmektedir¹³¹⁴. Klasik Türk dönemi kaya resimleri

¹³⁰² Anne Solomon, “Rock Art in Southern Africa”, *Scientific American*, 275/5, 1996, pp. 106-113(108).

¹³⁰³ Anonim, *Weapon a Visual History of Arms and Armor*, Ed. Paula Regan, DK Publishing New York 2006, pp. 26, 30.

¹³⁰⁴ Ayşe Toker, “Sergilenen Eserlerin Tanımı”, *Hititler ve Hitit İmparatorluğu 1000 Tanrılı Halk*, Bonn 2002, s. 532-571, Res. 125.

¹³⁰⁵ A. Toker, agm., 2002, s. 532-571, Res. 127, 158

¹³⁰⁶ A. M. Darga, *age.*, 1992, s. 150, Görsel 155.

¹³⁰⁷ M. Balent, *age.*, 1999, pp. 96, 97; H. Çoban, *agt.*, 2013, s. 271, 272, 276, 278.

¹³⁰⁸ E. V. Cernenko, *The Scythians 700-300 BC Men-At-Arms Series 137*, Ed. Martin Windrow, Osprey Publishing, London 1988, pp. 14, 15, 23, 35; Hamza Şeker, “Mızrak Atan İskit Kralı Tasvirli Kerkitis* Bronz Şehir Sikkesi”, *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, XXIV, 2015, s. 607-620 (617, 618, 619).

¹³⁰⁹ P. Regan (Ed.), *age.*, 2006, p. 45.

¹³¹⁰ Helen C. Evans, Melanie Holcomb, Robert Hallman, “The Arts of Byzantium”, *The Metropolitan Museum of Art Bulletin*, Vol. 58/4, Spring 2001, pp. 4-68(34, 35, 49),

¹³¹¹ Ian Heath, *Byzantine Armies 886-1118 Men-at-Arms Series 89*, Ed. Martin Windrow, Osprey Publishing, London 1979, p. 11.

¹³¹² I. Heath, *age.*, 1979, p. 6.

¹³¹³ Mızrak için Eski Türkçe’de “sünüg/süngü” kelimesinin kullanıldığı, Dede Korkut destanlarında “mızrak”, “kargı”, “cıda”, “gönder” kelimelerinin birlikte geçtiği bilinmektedir. Bkz. E. Göksu, *age.*, 2008, s. 225-226.

¹³¹⁴ E. Göksu, *age.*, 2008, s. 227.

içerisinde mızraklar (flamalı, kurt başlı olabilmektedir) savaşçı süvarilerin veya yaya figürlerin ellerinde görülmektedir (M.S. 2-9. yüzyıllar)¹³¹⁵. Yine kazılarda elde edilen bulgulara göre Göktürklerde mızrak kullanımının olduğu temrenlerin bulunmasından hareketle söylenmektedir¹³¹⁶. Bununla birlikte Göktürk devrindeki süvarilerin çevganla (cirit/mızrak) yakın muharebede saldırdıkları belirtilirken, ciritin Uygurlarla birlikte en sık kullanılan silahlardan olduğu anlatılmaktadır¹³¹⁷. Savaş anında orduya emir verilmesi için üzerinde “altın mızraklı ok ve doğu damgası” bulunan bayrak kullanıldığı yine aynı noktada açıklanmaktadır¹³¹⁸.

Erken dönem örneklerinden itibaren Türklerin sonraki dönemlerde de mızrak kullandığı örneklerle çoğaltılabilir. Karşılaştığımız mızrak örneklerinin özellikle yaya olarak hakkedilen figürlerde kısa olanları dikkat çekmektedir. Bunlar Hun döneminde kullanıldığı belirtilen ve Orta çağ Türk topluluklarında “şil”, “tırâd”, “mıtrâd” şeklinde isimlendirmelere sahip kısa mızraklarla benzer özelliklere sahip olduğu düşünülebilir¹³¹⁹.

3.4.4. Ok-Yaylar¹³²⁰

Panoların yüzeyindeki figürlerin ellerinde taşıdığı görülen şekillerinden hareketle ok-yay olarak tanımladığımız silahlarla karşılaşılmıştır. AD-I.8.6, AD-I.9.32, AD-I.27.22, AD-I.43.8 Envanter numaralı örneklerde ok-yay tasvirleri süvarilerin elindeyken, AD-I.9.34, AD-I.27.15, AD-I.27.16, AD-I.36.1, AD-II.27.6, AD-II.27.8, AD-I.27.53, AD-II.28.5, AD-II.35.20 envanter numaralı örneklerde yaya okçuların elinde tasvirler görülmektedir. Bu yayların boyutlarından, kıvrımlı çile bağlama noktalarından ve kabzalarının yine kıvrımlı şekillerinden hareketle kompozit (katınç)¹³²¹ olduğunu düşünmekteyiz. Nokta vuruş özelliğine sahip AD-I.27.15, AD-I.27.16, AD-I.27.53 envanter numaralı örneklerde belirgin olarak görüldüğü üzere, karşılaşılan figürlerin

¹³¹⁵ S. Güneri, agm., 2018b, s.157.

¹³¹⁶ J. Ö. O. Çerezci, agm., 2019, s. 496, Tablo 3.

¹³¹⁷ Yuliy S. Hudyakov, “Eski Türklerde Silah”, *Türkler*, Yeni Türkiye Yayınları, c. 3, Ankara 2002, s. 468-480(475).

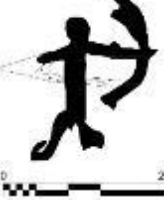

¹³¹⁸ Y. S. Hudyakov, agm., 2002, s. 472.

¹³¹⁹ E. Göksu, *age.*, 2008, s. 227.

¹³²⁰ Ok-yay birbirinden ayrılmaması ve binlerce yıldır birlikte kullanılması sebebiyle burada ayrı başlıklar halinde değerlendirilmemiştir. Ayrıca ok-yay damgaları için damgalar bölümüne bakınız.

¹³²¹ Kompozit yaylar, tek parça yaylardan farklı olarak, yapımında ağaç ve organik malzemelerin bir bütün olarak şekillendirilmesiyle oluşturulan, tek parça yaylara göre daha küçük tasarlanmış ve uzak mesafelere ok atılmasını sağlayabilecek bir yapıda düzenlenmişlerdir. Kompozit yaylar için bkz. Ünsal Yücel, *Türk Okçuluğu*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 2015, s. 12-33; Paul E. Klopsteg, *Turkish Archery and The Composite Bow*, Butler& Tanner Ltd, London 1987.

elinde tuttuğu ok-yay tasvirlerinin tek parça yaylardan çok, kabza ve giriş kısımlarının şekillerinden hareketle kompozit yay olması gerektiğini bizlere düşündürmektedir.

			
AD-I.8.6	AD-I.9.32	AD-I.27.22	AD-I.43.8
			
AD-I.9.34	AD-I.27.15	AD-I.27.16	AD-I.27.53
			
AD-I.36.1	AD-II.27.6	AD-II.27.8	AD-II.28.5
			
AD-II.35.20			

Tablo 56: Ok-yay taşıyan figürler

Diğer silahlarda olduğu gibi ok ve yay eski devirlerden bu yana kullanılmış, ilk örneklerine binlerce yıllık kaya¹³²² ve duvar resimlerinde¹³²³ rastlanılmıştır. Aynı zamanda uygarlıklar tarafından savaşlarda bir silah olarak öne çıkmıştır. Taş eserlerin yüzeyine işlenmiş anlatımlarda¹³²⁴ ve yazılı kaynaklarda¹³²⁵ Hititlerde ok-yay kullandığı bilinmektedir. Özellikle kırların koruyucu tanrısı olan Runtiyes/Kurunta'nın sırtına asılı şekilde yay taşıırken verildiği sahnelerde ok-yay tasviri bulunmaktadır¹³²⁶. Gordion'daki kazıma tasvirler içerisinde elinde yay tutan bir insan figürü de dikkat çeker¹³²⁷. Anadolu içerisinde Friglerin de yıkılmasına neden olan Kimmerlerin çok iyi at binici ve ok-yay kullanıcı oldukları kaynaklarda geçmektedir. Bununla birlikte Tatarlı höyükte bulunan ahşap üzerine şekillendirilmiş resimlerde verilen figürlerden ok-yay çeken süvarilerin sivri başlıklı olanlarının İskitleri temsil ettiği belirtilmektedir¹³²⁸. Bunun yanında İskitlere¹³²⁹ ait ok uçları Anadolu içerisinde yapılan çeşitli kazılar neticesinde birçok örneğiyle ortaya konmuştur¹³³⁰. Bizans döneminde özellikle kompozit ok-yay kullanımının Hunlardan ve Avarlardan devşirildiği öne sürülmektedir¹³³¹. Ok-yay betimlemelerinin el sanatlarında şekillendirilen süvari ve yaya okçular şeklinde görülmektedir¹³³².

¹³²² Pieter Jolly, "Modelling Change in the Contact Art of the South-Eastern San, Southern Africa", *The Archaeology of Rock-Art*, Ed. Christopher Chippindale and Paul S. C. Taçon, Cambridge University Press, Cambridge 1998, pp. 247-267(249); Paul G. Bahn, *The Cambridge Illustrated History of Prehistoric Art*, Cambridge University Press, Cambridge 1998, p. 63; Murat Özveri, *Okçuluk Hakkında Merak Ettiğiniz Herşey*, Umur Matbaacılık, İstanbul 2006, s. 11; P. Regan (Ed.), age., 2006, p. 26; Renaud Ego, *Visionary Animal Rock Art from Southern Africa*, Wits University Press, Johannesburg 2019, Fig. 18.

¹³²³ J. Mellaart, age., 1967, s. 99.

¹³²⁴ A. M. Darga, age., 1992, s. 149, Görsel 154;

¹³²⁵ Savaş Özkan Savaş, "Silahlar: "Hitit Tanrılarının ve Krallarının Gücü" II", *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5/2, 2014, s. 227-253(228).

¹³²⁶ Bilcan Gökçe, Pınar Pınarcık, "Geç Hitit Kent Devletleri Dönemi Dini Yapısı Üzerine Gözlemler", *Cedrus*, S. VIII, 2020, s.147-176(165), Fig. 6/ö, Fig. 6/p.

¹³²⁷ L. E. Roller, age., 2009, p. 53, Env. No: ST 256.

¹³²⁸ Lâtife Summerer, "Duvar Resimleri", *Tatarlı Renklerin Dönüşü*, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2010, s. 186-195(141).

¹³²⁹ Sözü geçen ok ucunun halk, ırk, coğrafya veya etnik köken tanımlamalarında günümüz araştırmacıları tarafından kullanılmaması gerektiğini vurgulamak yerinde olacaktır şeklinde bir ifadeyle tanıtıldığını görmekteyiz. Bkz. Daniş Baykan, "Nif Dağı Kazısı Karamattepe ve Balıcaoluk'ta Bulunan Ok Uçları", *Mimarlar Arkeologlar Sanat Tarihçiler Restoratörler Ortak Platformu E-Dergisi*, c. 9/12, 2017, s. 18-40(30).

¹³³⁰ Ayşe F. Erol, Ertaç Yıldırım, "Fatsa Cıngırt Kayası Kazısında Bulunan Ok Uçları", *Arkoloji ve Sanat*, 153, 2016, s. 133-148(137, 144); D. Baykan, agm. 2017, s. 29, 30; Alptekin Yavaş, Zeliha Demirel Gökalp, Ümit Güder, Mehmet Kurt, "Amorium Kazılarında Bulunan Bir Grup Okucu", *TÜBA-AR*, 23, 2018, s.178-209(193).

¹³³¹ J. F. Haldon, "Some Aspects of Byzantine Military Technology from the Sixth to the Tenth Centuries", *Byzantine and Modern Greek Studies*, 1/1, 1975, pp. 11-47(12); Georgios Theotokis, "Military Technology: Production and Use of Weapons", *A Companion to the Byzantine Culture of War, ca. 300-1204*, Ed. Yannis Stouraitis, Brill, Leiden Boston 2018, pp. 259-307(447).

¹³³² O. M. Dalton, *Byzantine Art and Archaeology*, Clarendon Press, Oxford 1911, p. 483; T. T. Rice, age., 1967, s. 88; I. Heath, age., 1979, p. 7, 31.

Orta Asya'da ele geçirilen yay örneklerinin arkeolojik verilerle kompozit olduğu ortaya konmuş, aynı zamanda Eski Çin kaynaklarında da bu durum belirtilmiştir¹³³³. Bu yay tipinin etkileşimler neticesinde ortadoğu ve batıya çeşitli toplumlar tarafından yayıldığı açıklanmaktadır¹³³⁴. Özetle kompozit yayın eldeki veriler ışığında Türkler tarafından yüzyıllardır kullanılmış ve farklı toplumlara etkileşimlerle aktarılmıştır. Aynı biçimde ok, eski Türk silahları arasında oldukça büyük önem taşımaktadır. Özellikle süvari birlikleri uzak savaş taktiğini benimserken, ok, Türkler için yayla birlikte kullanılarak vazgeçilmez silahlardan biri haline gelmiştir¹³³⁵. Farklı kültürlerde karşılaşılan oklar gibi, bu oklar tunç, demir, kemik ya da taş temrene sahip şekilde görülebilmektedir¹³³⁶. Isıklı-vızıldayan okların Hunlar tarafından kullanıldığı ve icat edildiği düşünülmesi¹³³⁷, Hun askerlerininse yay çekebilen (gerebilen) şeklinde isimlendirilmesi¹³³⁸ onların ok-yayla iç içe olduğuna işaret eder. Türk Sanatı içerisinde, duvar resimlerinden¹³³⁹, minyatürlere¹³⁴⁰ ve küçük el sanatlarına¹³⁴¹ kadar çok geniş bir alanda bu silahın görsel örneklerine rastlanmaktadır.

¹³³³ Ü. Yücel, *age.*, 2015, s. 12, 13.

¹³³⁴ Ü. Yücel, *age.*, 2015, s. 13.

¹³³⁵ İlhami Durmuş, "Eski Türk Savaş Araç-Gereç ve Taktiği", *Selçuklu Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 4, 2019, s. 49-70(56).

¹³³⁶ İ. Durmuş, *agm.*, 2019, s. 57.

¹³³⁷ İ. Durmuş, *agm.*, 2019, s. 57.

¹³³⁸ A. Taşağıl, *age.*, 2020, s. 25.

¹³³⁹ G. Sazak, *agm.*, 2013, s. 20, Res. 13.

¹³⁴⁰ Filiz Çağman, Zeren Tanındı, *Topkapı Sarayı Müzesi İslâm Minyatürleri*, Tercüman Sanat ve Kültür Yayınları, İstanbul 1979, Res. 13, 18 vd.; M. And, *age.*, 2015, s. 307, 308, 311, 364; Mazhar Ş. İpşiroğlu, *Bozkır Rüzgârı Siyah Kalem*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2018, s. 51;

¹³⁴¹ Emel Esin, *Orta Asya'dan Osmanlıya Türk Sanatında İkonografik Motifler*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2004. Res. 5, 332.

3.5. Yazıtlar¹³⁴²

Harfe benzeyen ve kendi içerisinde dikey ve yatay düzlemde belirli bir sırayla oluşturulan yazıt olduğunu gözlemlediğimiz ve bazılarının sözcük öbekleri içerdiği düşünülen şekiller bulunmaktadır. Uzmanlık alanımız olmadığı için bu harflerin oluşturduğu kelime ve cümlelerin içerisinde yer alan sözcük ve sözcük öbeklerinin transkripsiyon önerileri de alınmıştır. Buradan hareketle yazıt olarak tanımladığımız şekiller I numaralı alanda altı, II numaralı alanda on iki, III numaralı alanda bir olmak üzere toplam on dokuz noktada tespit edilmiştir. Bunlardan Yunan, Osmanlı Türkçesi alfabelerine ait olanlar ayrı başlıklar altında incelenmiş, yazıt olduğunu düşündüğümüz geriye kalan örneklerin tanımlanmasının şu an için zor olması nedeniyle ayrı bir grup olarak değerlendirilmiştir¹³⁴³.

3.5.1 Hıristiyanlık Dönemi Yunanca Yazıtlar

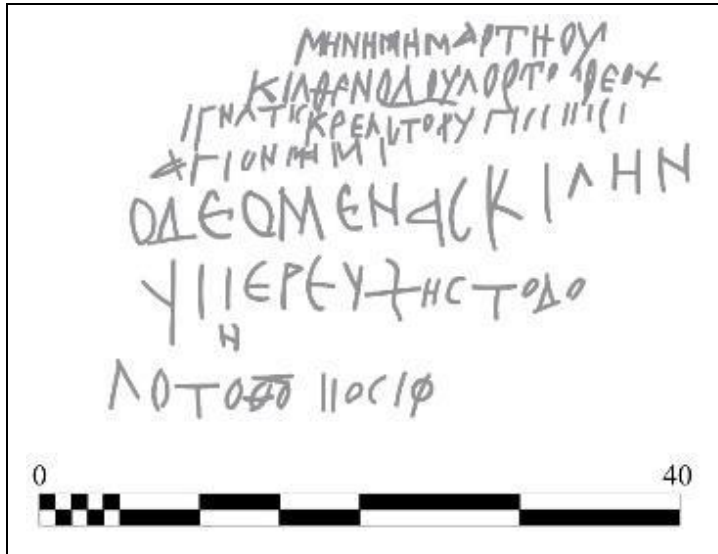
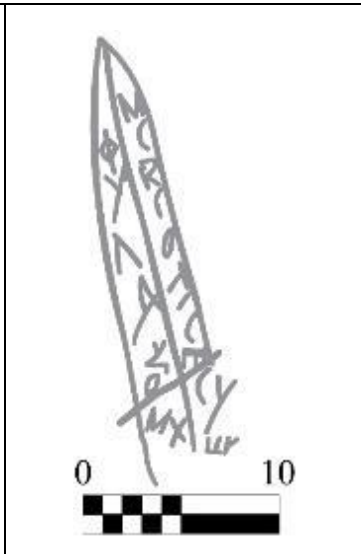
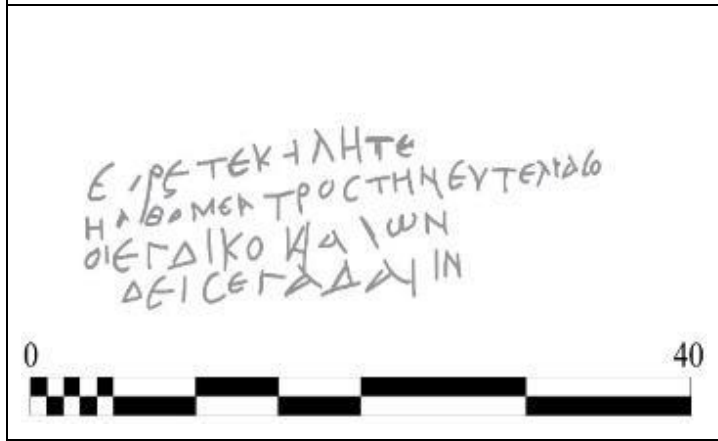

Yazıtlar, II numaralı alanda dört farklı noktada bulunmuş ve Hıristiyanlık dönemi Yunanca dualar olarak tanımlanmıştır¹³⁴⁴. AD-II.15.1 Envanter numaralı yazıtta geçen kişi isimleri ve kutsal, aziz gibi ifadeler bu alanın kutsal sayıldığı ve tapınım için kullanıldığının önünü açmaktadır. Ayrıca aynı kısımda adak için, adak olarak şeklindeki ifadeden de burada bir kurban sunumu yapıldığını düşündürmektedir. Hıristiyanlıkta bu şekilde bir tapınmanın doğru kabul edilmediği, Pagan geleneklerinden sıyrılmanın gerçekleşmediği, bununla birlikte Kamizm inancıyla birlikte değerlendirildiğinde de bir heterodoksinin varlığını göstermesi bakımından bu yazıtların önemini artırmaktadır. Aynı pano yüzeyindeki AD-II.15.6 envanter numaralı yazıtta geçtiği düşünülen “Ey Efendi (İsa) bizi koru” ifadesiyle hangi efendi kastedildiği tam olarak belirlenmese de Hz. İsa olarak düşünülmektedir. AD-II.34.7 Envanter numaralı yazıtta geçen “Tanrı'nın (oğlu?) İsa Mesih muzafferdir!” ifadesiyle karşılaşılmaktadır. M.S. 6. yüzyılda sıklıkla görülen

¹³⁴² Uzmanlık alanımız olmayan yazıtlar kısmıyla ilgili daha önce yapılmış çalışmalarda yayınlanmış harflerle, tarafımızdan tespit edilen harfler arasında bazı uyumsuzluklar olduğu anlaşılmıştır. Bu nedenle alanında uzman kişilerden yardım alınmıştır.

¹³⁴³ Yazıtlarla ilgili Cengiz Saltaoğlu tarafından ele alınan çeşitli yayınlar bulunmaktadır. Yaptığımız tespitler neticesinde harflerin farklı çizim önerilerinin olabileceğine, bazılarının da yazıt olma ihtimalinin düşük olduğunu gösteren verilerin varlığına yönelik elimizde deliller bulunmaktadır. Bu sebeple araştırmacı tarafından konu edilen yazıtların tamamının, alanında uzmanlaşmış epigraflar ve değerli bilim insanları tarafından gözden geçirilmesi gerektiğini düşünüyoruz. Cengiz Saltaoğlu tarafından ele alınan bazı yayınlar için bkz. C. Saltaoğlu, agm., 2013, s. 10-116; C. Saltaoğlu, age., c. I-II, 2018.

¹³⁴⁴ Yazıtların tanımlanmasında ve transkripsiyonlarında bizlerden yardımlarını esirgemeyen Akdeniz Üniversitesi Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü Öğretim Üyesi Kıymetli hocamız Prof. Dr. Fatih ONUR'a müteşekkirimiz. Kendisi yazıtların Hıristiyanlık dönemi Yunanca Paleografisi çerçevesinde dualar olarak nitelenmesi gerektiğinin daha doğru olacağını belirtmiştir.

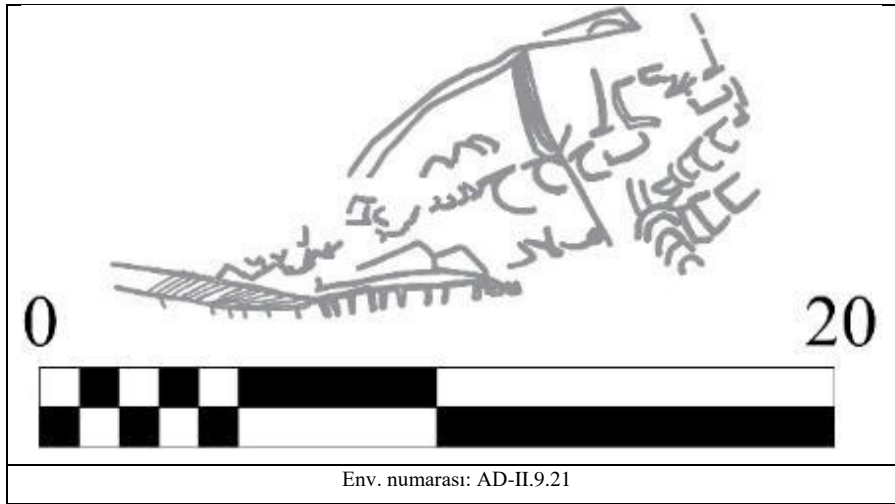
bir stilde formüle edilmiş ve birkaç yüzyıl daha sürecek olan bir üslupta yazıldıkları önerilmektedir. Tarihlendirme olarak 6. ve 8. yüzyıllar arası şeklinde yorumlanmıştır.

	
Env. numarası: AD-II.15.1	Env. numarası: AD-II.15.5
	
Env. numarası: AD-II.17.4	Env. numarası: AD-II.34.7

Tablo 57: Hıristiyanlık dönemi Yunanca yazıtlar

3.5.2. Arap Alfabeti/Osmanlı Türkçesi Şeklindeki Yazıt

II numaralı alanda tek örneğiyle karşılaştığımız AD-II.9.21 envanter numaralı harfler dizisinin herhangi bir kelime şeklinde yazılmadığı ve içerik olarak herhangi bir sözcük veya sözcük öbeği de tespit edilememiştir¹³⁴⁵. Anlaşılabilir kısımları sadece harf niteliğindedir ve Arap alfabesi veya Osmanlıca Türkçesinde kullanılan harfler olarak sınıflandırılabilir karakterdedir. Biçimsel özellikleri bakımından “آ”, “ب”, “م”, “ح”, “و”, “د”, “س”, “لا”, şeklinde harflerin tekrar edilmesinden oluşmaktadır. Bunların büyü, tılsım olarak ebced hesabıyla çeşitli şifrelere işaret etmesi için uygulandığını düşünmekteyiz. Özellikle vefk ve cefr ilmi olarak çeşitli dönemlerde uygulanmış bu sistemler¹³⁴⁶, Osmanlı döneminde padişahların giydikleri tılsımlı gömlelerde de karşımıza çıkmaktadır¹³⁴⁷.

Tablo 58: Arap alfabesi/Osmanlı Türkçesi şeklindeki yazıt

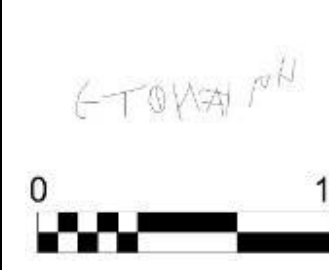
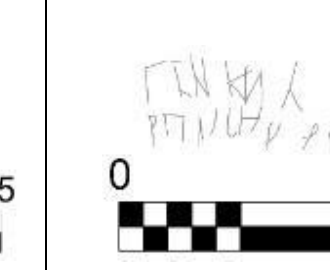
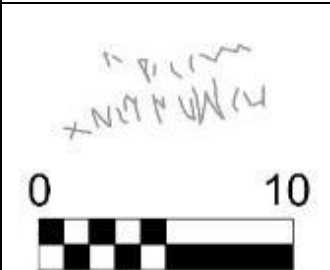

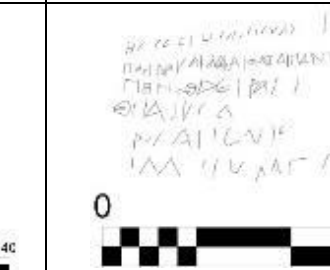

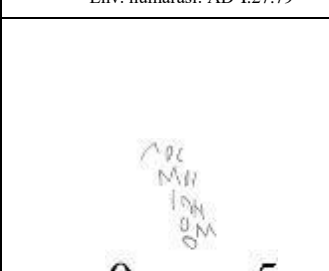
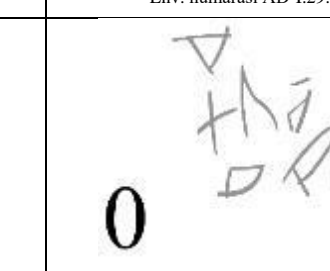
¹³⁴⁵ Harflerin nitelendirilmesi aşamasında bizlerden yardımlarını esirgemeyen Pamukkale Üniversitesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Yasemin BEYAZIT hocamıza müteşekkirimiz.

¹³⁴⁶ Bkz. İlyas Çelebi, “Vefk”, *TDVİA*, c. 42, İstanbul 2012, s. 605-607; Metin Yurdagür, “Cefr”, *TDVİA*, c. 7, İstanbul 1993, s. 215-218.

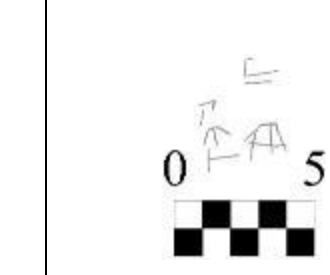
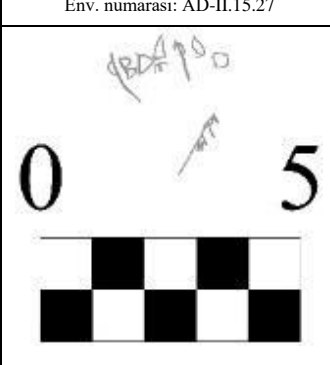
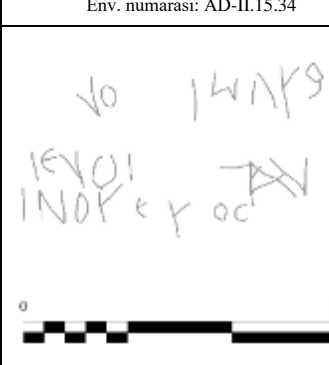
¹³⁴⁷ Bkz. Hülya Tezcan, *Topkapı Sarayı Müzesi Koleksiyonundan Tılsımlı Gömlekler*, Timaş Yayınları, İstanbul 2011.

3.5.3. Sınıflandırılmayan Yazıtlar

I numaralı alanda altı, II numaralı alanda yedi ve III numaralı alanda bir olmak üzere toplam on dört farklı harf karakteri taşıyan yazıtların hangi dile ait olduğu konusunda bir sonuç elde edilememiştir. Yazıt olarak isimlendirdiğimiz bu şekillerin beşi yatay düzlemde kazanmıştır. AD-I.8.8, AD-II.15.4, AD-II.15.25, AD-II.15.27, AD-II.15.34, AD-II.15.35 Envanter numaralı örnekler ise dikey konumda yukarıdan aşağıya doğru konumlandırılmış görünümündedir. Yazıtların hangi alfabeyle hangi dil özellikleriyle yazıldıkları konusunda şu an için herhangi bir çalışmamız uzman eksikliği sebebiyle gerçekleştirilememiştir¹³⁴⁸.

		
Env. numarası: AD-I.8.8	Env. numarası: AD-I.9.1	Env. numarası: AD-I.16.3
		
Env. numarası: AD-I.21.4	Env. numarası: AD-I.27.79	Env. numarası: AD-I.29.1
		
Env. numarası: AD-II.11.3	Env. numarası: AD-II.15.4	Env. numarası: AD-II.15.25

¹³⁴⁸ Bu yazıtlar, tasvirleri kimlerin yaptığına, bu kişilerin hangi inanç çerçevesinde buraya geldiklerine yönelik çıkarımlar yapılmasına imkân vermektedir. Ayrıca tasvirlerin tarihlendirilmesine de ciddi sınırlamalar getirdiği düşünüldüğünde önemi daha da artmaktadır. Bu konuda çalışmalarımızın ilerleyen yıllarda disiplinler arası faaliyetler şeklinde devam ettirilmesi plânlanmaktadır.

		
Env. numarası: AD-II.15.27	Env. numarası: AD-II.15.34	Env. numarası: AD-II.15.35
		
Env. numarası: AD-II.15.36	Env. numarası: AD-III.4.1	

Tablo 59: Sınıflandırılmayan yazıtlar

Yazıtlar kaya resim alanlarında sıklıkla tespit edilmektedir. Orta Asya’da yer alan alanlarda Eski Türk Alfabesi¹³⁴⁹, Arap Alfabesi¹³⁵⁰ kullanılarak hakkedilmiş metinler bulunmaktadır. Balkanlarda¹³⁵¹, Karadenizin Kuzeyi ve Kafkaslarda¹³⁵² benzer kaya resimleriyle birlikte metinlerin de kullanıldığı görülmektedir. Anadolu içerisinde de benzer örnekleri bulunan bu tip yazıtların Erken Hıristiyanlık Dönemi¹³⁵³, Selçuklu Beylikler ve Osmanlı döneminde inşa edilmiş yapılarda sıva yüzeylerine işlenenleri de tespit edilmiştir¹³⁵⁴. Karşılaşılan bu yazıtların içeriklerine yönelik yayımlanmış bilimsel çalışmaların azlığı bu konuda yorum yapmamızı kısıtlamaktadır. Ancak bunların içerik olarak tanrıdan af dileme, yakarış, ziyaret tarihini ve yerini bildirme, önemli olayları belirtme, yapan kişinin ismini taşıma, dua etme, dilek/arzu iletme vb. çoğaltılabilecek anlamlarla yapıldığı düşünülmelidir. Bunların ilerleyen dönemde bilim insanları

¹³⁴⁹ Erhan Aydın, “Yenisey Yazıtları”, *Yenisey-Kırgızistan Yazıtları ve Irk Bitig*, Bilgesu Yayıncılık, Ankara 2013, s. 18-277(73, 101,106, 241, 234, 250, 252, 255, 258); Risbek Alimov, “Kırgızistan Yazıtları”, *Yenisey-Kırgızistan Yazıtları ve Irk Bitig*, Bilgesu Yayıncılık, Ankara 2013, s. 279-337(324, 328, 329, 330, 331, 332); Rysbek Alimov, *Tanrı Dağı Yazıtları Eski Türk Runik Yazıtları Üzerine Bir İnceleme*, Kömen Yayınları, Konya 2014, s. 223, 224, 225, 227, 234, 235, 249, 251, 256, 260, 262.

¹³⁵⁰ Z. Samashev, S. Murgabayev, M. Eleuov, *age.*, 2014, pp. 279, 280, 280, 281.

¹³⁵¹ Metinler için bkz. İ. Doğan, *age.*, 2019b; Günter Prinzing, “Pliska in the view of ProtoBulgarian Inscriptions and Byzantine Written Sources”, *Post-Roman Towns, Trade and Settlement in Europe and Byzantium - Byzantium, Pliska, and the Balkans*, Ed. Joachim Henning, Vol. 2, Walter de Gruyter-Berlin-New York 2007, pp. 241-252, Fig. 1, 2, 3.

¹³⁵² Metinler için bkz. İ. Doğan, *age.*, 2019a.

¹³⁵³ Okay Sütçüoğlu, *Arykandos Vadisi’nde Sionlu Aziz Nikolaos Kültü ve Hristiyan Türkler*, Akdeniz Üniversitesi Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü Akdeniz Orta Çağ Araştırmaları Anabilim Dalı (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Antalya 2018, s. 42-51.

¹³⁵⁴ S. Redford, *agm.*, 2007, s. 361, Fig. 6.; B. D. Gital, *agt.*, 2015, s. 120, 161.

tarafından detaylı biçimde incelemeleri ve çalışmaları yapıldığında, tarihsel olaylara ve ortamlara farklı yorumlar getirileceği düşüncesindeyiz.

3.6. Teknik

Kaya resimlerinin oluşturulması aşamasında kullanılan çeşitli teknikler bulunmaktadır. Bu tekniklerin kaya resimlerinin sınıflandırılmasında da önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Temel olarak ikiye ayrılan bu tekniklerden ilki boyar madde kullanımımıdır. Kullanılan bu teknik sayesinde oluşturulan resimlere piktograf (pictograph) ismi verilmektedir¹³⁵⁵. Diğeri ise kaya yüzeylerinin şekillendirilmesiyle oluşturulan resimlerdir. Bu kaya resimlerineyse petroglif (petroglyph) tanımlaması yapılmaktadır¹³⁵⁶.

Tespit ettiğimiz tasvirlerin oluşturulması sırasında kullanıldığını düşündüğümüz ve detaylı gözlemlerimiz neticesinde belirlediğimiz başlıca iki teknikle karşılaşmışır. Bunlar nokta vuruş ve kazıma teknikleridir.

-Nokta Vuruş tekniği: Bu teknikle oluşturulan tasvirlerde genellikle kaya yüzeyinin, kaya yüzeyinden daha sert ve sivri uçlu cisimle tek tek vuruşlarla dökülerek, yüzeyde negatif-pozitif görünüm elde edilmesiyle şekillendirildiği görülmektedir. Bununla birlikte noktaların yapılışından önce kazıma çizgilerle yapılmak istenen tasvirin hatlarının taslak olarak çizildiği ve devamında nokta vuruşlarla belirgin hale getirildiğine yönelik çeşitli örnekler bulunmuştur¹³⁵⁷. Bunlar hem kazıma hem de nokta vuruş tekniklerinin birlikte kullanıldığını göstermesi bakımından önemlidir. Karşılaştığımız nokta vuruşlu örneklerin nokta derinlikleri 1mm.-4mm. arasında değişkenlik göstermektedir. Özellikle AD-I.11 numaralı pano yüzeyinde yer alan figürlerin oldukça yüzeysel noktalarla meydana getirildiği belirgindir. Aksine AD-I.27 numaralı pano

¹³⁵⁵ Piktograflar, boyar maddeler veya kömür kalemleriyle, baskı, kalıp/şablon, sıva vb. yöntemler kullanılarak oluşturulmaktadır. Meydana getirilen tasvirlerin de alt tiplere ayrıldığı belirtilmektedir. Bkz. Paul S. C. Taçon, Christopher Chippindale, "An Archaeology of Rock-Art Through Informed Methods and Formal Methods", *The Archaeology of Rock-Art*, Cambridge University Press, Cambridge 1998, pp. 1-10(6), Işın, Yalçinkaya, "Taş Devirleri Sanatında Teknik ve Stil", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, c. XXIX/1-4, Ankara 1979, s. 67-82. Ülkemizde boyar madde kullanılarak yapılan kaya resimleri için bkz. Anneliese Peschlow-Bindokat, *Tarih Öncesi İnsan Resimleri-Latmos Dağları'ndaki Prehistorik Kaya Resimleri*, çev. Işıl Işıklıkaya, İstanbul 2006; E. Soydan, F. Korkmaz, agm., 2013, s. 665-686, O. Belli, agm. 1975, s. 1-40.; Derya Yalçıklı, *Anadolu'da Neolitik Çağ'da Şaman İnanç, Arkeoloji ve Sanat Yayınları*, İstanbul 2019.

¹³⁵⁶ Petroglifler, kaya yüzeyine gerçekleştirilen darbe ve çiziklerle neticesinde yüzeyde negatif-pozitif bir görüntü izlenimi bırakılarak oluşturulan resimlerdir. Bunlar kazıma (engraving), oyma/deşme/derin kazıma (incising), nokta vuruş/gagalama (pecking) vb. farklı şekillendirme tiplerine sahiptir. Bkz. P. S. C. Taçon, C. Chippindale, agm., 1998, p. 6; Robert G. Bednarik, "The Technology of Petroglyphs", *Rock Art Research*, 15/1, 1998, pp. 23-35; Y. Çoruhlu, *age.*, 2011, s. 159-161; M. Beyazıt, *age.*, 2018, s. 476-477.

¹³⁵⁷ Bkz. Fotoğraf 984, 985, 986, 987, 988. Ayrıca resimlerin yapılmadan önce kömür kalemi (füzen) kullanılarak taslaklarının çizildiği ve sonrasında kazınarak belirginleştirildiğine yönelik örneklerde tespit edilmiştir. Bkz. B. D. Gital, *agt.*, 2015, s. 338.

yüzeyinde tespit edilen nokta vuruş teknikli tasvirlerin nokta derinliklerinin daha fazla olduğu tespit edilmiştir.

-Kazıma tekniği: Kazıma tekniğinde kullanılan yöntemde tasvirlerin kaya yüzeyinden daha sert sivri uçlu bir alet yardımıyla tek hareketle veya süreklilik gösteren çizgilerle kaya yüzeyine kazınarak meydana getirilmiştir. Burada kazıma tekniğinin de farklı uygulanış biçimleri gösterdiği değişik figürler belirlenmiştir. Bunlardan ilki, tasvirin sadece dış hatlarıyla/ konturlarıyla birlikte verildiği ve kontur içlerinin herhangi bir kazıma çizgiye sahip olmadığı tasvirlerdir. Bunların çizgi derinlikleri AD-I.3.3, AD-I.30.1, AD-I.39.11 envanter numaralarında 0,5 mm.-1 mm. gibi yüzeysel ölçekte olabildiği gibi, AD-II.34.15, AD-II.34.17, AD-II.34.20 numaralarında 3 mm. – 4 mm. derinliğe ulaşabilmektedir. İkinci grup ise, kazınarak yapılmış çizgilerin birbiri üzerinden sürekli biçimde geçirilmesiyle figürlerin meydana getirildiği tekniktir. Uygulanan bu yöntemle ok-adam olarak tanımladığımız figürler başta olmak üzere çeşitli figürlerin biçimlendirildiği görülmektedir. Üçüncü grubu ise kontur tekniğiyle karıştırılmaması gerektiğini düşündüğümüz, tasvirlerin gövde özelliklerinin basit kazıma çizgilerle tek hamlede yapıldığı görülen figürler oluşturmaktadır. Burada kontur tekniğinden farklı olarak, figürlerin baş ve gövdelerinin dış hatlarını oluşturan çizgilerin birbirleriyle birleşmediği veya bu bölümlerinin tek hamlede yapılmış kazıma çizgilerle tamamlandığı anlaşılmaktadır. AD-I.39.11, AD-II.7.6, AD-III.2.14 Numaralı bu örneklerde çizgi kalınlıkları 0,5 mm. – 2 mm. arasında değişkenlik göstermektedir.

Figürlerin pano yüzeyine uygulanırken, tasvirin önemine göre büyük veya küçük çizildiğini öne sürebiliriz¹³⁵⁸. Bununla birlikte dikey perspektif olarak adlandırılan bir yöntemle sahne içerisinde belirtilen tasvirlerin bulunduğu yere göre daha önde olanın daha büyük çizildiği, geride olanlarınsa büyük olan figürün yukarısına ve daha küçük çizildiği vurgulanmaktadır¹³⁵⁹. Buna göre AD-I.27, AD-I.42, AD-I.43 numaralı panolarda karşılaştığımız betimlemelerin bu biçimde yerleştirildiği düşünülebilir. Figürlerin bazılarında kontur çizgileri yeni yapılmış gibi görüntü verse de detaylı çalışmalar ve yakın incelemeler neticesinde kontur çizgilerinde patina tabakası olduğu görülmüştür.

¹³⁵⁸ Y. Çoruhlu, *age.*, 2011, s. 194.

¹³⁵⁹ Yaşar Çoruhlu, "Danışmanların Görüşleri", *Damgaların Göçü – Kurgan/Ankara Gündül Kaya Resimleri*, AC Yapı Fabrika Basım, İstanbul 2012, s. 87-89.

Pano yüzeyinde kazıma tekniğiyle meydana getirilmiş örneklerde genellikle sivri uçlu bir nesne yardımıyla tasvirlerin çizgilerinin oluşturulduğu görülmektedir. Ancak AD-II.15 numaralı pano yüzeyinde gördüğümüz kazıma teknikli tasvirlerin uç kısmının oluklu/U kesitli biçime sahip bir alet yardımıyla şekillendirildikleri detaylı incelemelerle belirlenmiştir¹³⁶⁰.

İncelediğimiz tasvirlerin yapıldığı pano yüzeyinin perdahlandığı ve düz bir satıh oluşturabilmek için kenarlarının sert nesnelere yardımıyla tıraşlandığı ve düzeltilmesine yönelik izler tespit edilmiştir. AD-I.29, AD-I.39 Numaralı örnekler gibi özellikle yüksek noktalarda yer alan panoların önce çizildiği ve sonrasında tekrar ulaşılmaması için alt kısımda yer alan taş kısımların kırıldığı tahrip edildiği düşünülmektedir. Ek olarak AD-II.15; 27; 29; 30; 31; 34 numaralı panolardaki tasvirlerin yüzeyindeki kırıkların doğal yollardan oluşamayacak biçimde bozulmasından hareketle yüzeyin bir süre sonra tahrip edildiğini düşündürmektedir. AD-I.27, AD-II.17; AD-II.27, AD-II.35 Envanter numaralı panoların boşluk korkusu varmışçasına doldurulduğu görülmektedir. Bu bize, panolardaki tasvirlerin arasındaki boşlukların yokluk olarak algılandığını veya bereketsizlik olarak anlamlandırıldığını düşündürmektedir.

Karşılaştığımız sekiz yüz seksen bir tasvirin I numaralı alanda yüz on yedisi nokta vuruş, iki yüz ellisi kazıma, II numaralı alanda dokuzu nokta vuruş, dört yüz yirmi ikisinin kazıma tekniğiyle meydana getirildiği görülmektedir. III numaralı alandaysa seksen üç tasvirin tamamı kazıma tekniğinde yapılmıştır.

¹³⁶⁰ Bkz. Fotoğraf 989, 990, 991.

3.7. Ustalar

Petroglifler işlendikleri yüzey nedeniyle yapılması bir hayli zor eserlerdir. Özellikle kaya yüzeyinin sertliği bu konuda hassas olmayı gerektirmektedir. Çünkü atılan yanlış bir çizginin geriye döndürülme gibi bir olasılığı yoktur. Resimleri yaptıklarını düşündüğümüz sanatçılar da bu durumun farkına varmış ve tasviri kaya yüzeyine hakketmeden önce yapacağı betimlemenin taslağını çizgilerle oluşturmuştur. Bu nedenle teknik kısmında bahsettiğimiz taslak oluşturma aşamasını bilen insanların olması, tasvirleri yapan kişilerin bu işle uğraştıklarını ve zaman ayırdıklarını göstermesi bakımından önemlidir.

Resimleri yapan kişilerin kim olduğunu belirlemek oldukça güç olsa da eldeki bazı dolaylı bilgilerden hareket ederek bu hususta yorum yapma şansı bulunmaktadır. Eski Türk yazıtlarında yazı yazan kişilerin bidgüçi ve bitigçi, resim yapanların bädizçi, mühürdarların tamgacı¹³⁶¹, Kutadgu Bilig’de ressamların bedizçi¹³⁶² şeklinde tanımlamaları mevcuttur. Bu isimlendirmeler bize, petroglifleri yapan kişilerinde buna benzer meslek isimlerinin olabileğini düşündürmektedir. Tespit ettiğimiz AD-I.16.1;4;5, AD-I.43.9;15, AD-II.29.12;13 envanter numaralı at figürlerinin el yazması¹³⁶³ ve kaya resimleri¹³⁶⁴ içerisinde gördüğümüz figürlerle üslupsal açıdan ciddi benzerlikleri bulunmaktadır. Bu eserleri kaleme alan kişilerin resim yapma kabiliyetleri olduğu da görülmektedir. Aynı şekilde damga veya Doğu Avrupa Runik harflerinde ve el yazmaları içerisinde benzerlerinin görülmesi, bu şekillerin din adamları veya kamlar tarafından bir ayin ritüel yönetirken yapıldıklarını akla getirmektedir. Bunun yanında Kütahya Altıntaş Yapılcan Köyü Hıdırlık Türbesinde bulunan ve tahtta oturan hükümdar tasviri olarak tanımlanan tasvirin, 13. yüzyıla ait minyatürlerde görülen tahtta oturan hükümdar sahneleriyle çok büyük benzerlik göstermesi, bu tasviri yapanların minyatür sanatıyla yakından ilgili olan musavvirlerle bağlantısına işaret eder.

Tasvirleri meydana getiren kişiler içerisinde buldukları ve yaşamlarını sürdürdükleri topluluklardan bağımsız şekilde düşünülmemelidir. Bu nedenle kaya

¹³⁶¹ Erhan Aydın, “Eski Türklerde Meslek Adları (Eski Türk Yazıtlarına Göre)”, *Journal of Turkish Linguistics*, 2/1, 2008, s. 49-66(52, 53, 54, 57, 58).

¹³⁶² Bahadır Güneş, “Kutadgu Bilig’deki Meslek ve Unvan Adlarının Derrleme Sözlüğü’ne Yansımaları”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 5/4, 2016, s. 1532-1543(1536).

¹³⁶³ Antoaneta Granberg, “Pictures and Bulgarian Cyrillic Inscriptions in a Greek 11th Century Manuscript”, *Сборник В Чест На Проф. Дфн Иван Добрев, Член-Кореспондент На Бау И Учител, София 2005*, pp. 385-389(398), Fig. 9, 10.

¹³⁶⁴ İ. Doğan, *age.*, 2019a, s. 72.

resimlerini ortaya koyan sanatçıların aktardıkları savaş, av, ritüel, doğum, insan-insan ilişkili anlatımlardan ve konu edindikleri hayvan, bitki/ağaç, damga, şekil, haç ve yazıt gibi öğelerden yola çıkarak kendi dünyalarını yansıttıkları açıkça görülebilmektedir. Gök Tanrı inancı kapsamında kamizimle iç içe olan Türk topluluklarında, kamların kıyafetleri ve kullandığı davulu, boyun mensubu olan kişiler tarafından ortaklaşa hazırlanırdı. Bu kıyafet üzerindeki metal nesnelere ve davulların yüzeyine çizilmiş figürlerin kaya resimleriyle benzerliklerini düşündüğümüzde, bu resimlerin boy üyeleri tarafından ortaklaşa veya boy üyesi bir kişi tarafından yapıldığını da akla getirmektedir. Konu edinilen sahnelerin bağlantıları düşünüldüğünde bunların çeşitli ritüeller sırasında boy mensubu kişiler tarafından yapıldığı da öne sürülebilir. Böylece yapılan resimlerin boy içerisinde kabiliyeti olan kişilere de usta-çırak ilişkisi şeklinde aktarıldığı da sorgulanabilir.

3.8. Tarihlendirme

Kaya resimlerinin tarihlendirilmesiyle ilgili karşılaşılan sorunlar günümüzde de devam etmektedir. Giriş kısmı ve teknikler başlığında bahsettiğimiz piktografların yapımı sırasında kullanılan boyar maddelerden hareketle, bunların yapım tarihlerinin belirlenmesi karbon yöntemleri kullanılarak mümkün kılınmıştır¹³⁶⁵. Tezimizin konusunu oluşturan petrogliflerin hangi dönemde yapıldıklarıyla ilgili tarihlendirme çalışmaları *AMS radiocarbon dating (WRO)*, *Cation-Ratio (CR)* ve *Varnish Microlaminations (VML)* şeklinde denemeler olarak karşımıza çıkmaktadır¹³⁶⁶. Ancak bu tarihlendirme metotlarının da tamamı tam olarak belirleyici değildir. Bu nedenle petrogliflerin tarihlendirilmesinde tasvirlerin yapımında kullanılan teknik, çizgi ve uygulama derinlikleri, yüzeyde bulunan patina tabakasının ana kaya yüzeyindeki renk tonuyla farklılığı gibi gözleme dayalı yöntemler kullanılmaktadır. Pano yüzeylerindeki tasvirlerin kazılar neticesinde elde edilen arkeolojik verilerle karşılaştırmalı stil kritik ve analogi çalışmaları da tarihlendirme aşamasında belirleyici olabilmektedir. Yine kaya resim alanlarına yakın konumdaki mevkilerde yapılan kazı çalışmaları neticesinde belirlenen arkeolojik kültür evreleriyle de bu resimlerin tarihlendirilmesine katkıları yapılabilmektedir. Erken örnekleri pek görülmesi de, kaya resim alanlarında karşılaşılan yazıt ve damgalardan ve bunların yüzeylerindeki patina oluşumlarının renklerinden hareketle kaya resimlerinin tarihlendirilebilmesi için dönem bazında bazı yaklaşımlarda görülebilmektedir¹³⁶⁷. Tezimiz kapsamında incelenen petrogliflerle ilgili çeşitli tarihlendirme önerileri bulunmaktadır. Ancak bu öneriler şu an için tüm tasvirler için değil, sadece belirli panolar için kullanılabilmiş ve bazı panolar bu değerlendirmeye tabi tutulabilmiştir.

Güdül kırsalındaki petrogliflerin tarihlendirilmesi konusunda bazı yorumlar bulunmaktadır. Bunlar hakkında Prof. Dr. Yaşar Çoruhlu'nun 2012 yılında yapmış olduğu değerlendirme M.Ö. 3000'lerden başlayarak Osmanlı dönemi içerisinde de yapılmış olduklarıyla ilgilidir¹³⁶⁸. Aynı kaynakta Prof. Dr. İsmail Doğan tarafından yapılan tespitler panorama şeklindeki resimlerin ve yazıtların 5000 yıl önceden günümüze

¹³⁶⁵ Michel Lorblanchet, "Avertissement", *L'art Pariétal Paléolithique Techniques et Méthodes D'étude*, Paris 1993, s. 5-7(6).

¹³⁶⁶ Bkz. David S. Whitley and Ronald I. Dorn, "The Coso Petroglyph Chronology", *Pacific Coast Archaeological Society Quarterly*, 43/1-2, pp. 135-157(143); Alan Watchman, "A review of the history of dating rock varnishes", *Earth-Science Reviews*, Vol. 49, 2000, pp. 261-277.

¹³⁶⁷ A. I. Martinov, *age.*, 2013, s. 428.

¹³⁶⁸ Y. Çoruhlu, *agm.*, 2012, s. 87-89.

kadar devam eden bir kültürün sürekliliği şeklinde yorumlanmaktadır¹³⁶⁹. Prof. Dr. Necati Demir ise, M.S. 1-2. yüzyıllarda Peçenek ve Hunlar tarafından tasvirlerin yapıldığını ileri sürmekte, Selçuklu ve Osmanlı döneminde de tasvirlerin yapımına devam edildiğini belirtmektedir¹³⁷⁰.

Yukarıda verilen görüşlerden hareketle alanda tespit ettiğimiz resimlerin belirli bir dönem içerisinde bir anda yapılmayarak, uzun bir zaman diliminde çeşitli aralıklarla oluşturulduklarını biz de düşünmekteyiz. Bu dönemlerin belirlenmesi aşamasındaysa, betimlemelerin benzer örneklerinin tarihlendirme önerilerinden ve arkeolojik eserlerin yüzeyine işlenen tasvirlerdeki benzerliklerinden yararlanılarak yorumlamalara gidilmiştir¹³⁷¹. Bununla birlikte inşa tarihi belli olan çeşitli yapı gruplarında taş veya sıva yüzeylerine işlendiği görülen tasvirlerin varlığı, dönemlerin birbirinden ayrılmasına yardımcı olmaktadır. Karşılaştırmalı değerlendirmemiz sonucunda vardığımız tarihlendirmeleri sırasıyla şu şekilde açıklayabiliriz.

AD-I.11 Envanter numaralı pano yüzeyinde görülen güneş başlı tanrılar/insanlar olarak literatürde birçok örneği bulunan tasvirlerin benzer örnekleri Kazakistan Tamgalısay başta olmak üzere Orta Asya'da birçok noktada tespit edilmiştir¹³⁷². Petrogliflerin M.Ö. 3. bin yıldan itibaren 2. bin yılın ortalarını kapsayan bir periyoda tarihlendirildiği anlaşılmaktadır. Bu petroglifler Okunyevev/Okunev ve Afanesiyeva gibi çeşitli kültürlerle de atfedilmektedir¹³⁷³. Bu örnekler içerisinde belirleyici özelliklerin başında erkeklik organlarının abartılı biçimde verilmesi, başlarının etrafından çıkan ışın demeti biçimindeki formlar ve bazı figürlerin ellerinde halka biçimli nesne taşınmasıdır¹³⁷⁴. Tipik olarak adlandırılacak bu detaylar AD-I.11 numaralı pano yüzeyindeki figürlerle çok büyük benzerlikler göstermektedir. Panodaki figürlerin yukarıda saydığımız nedenlerden yola çıkarak tezimiz kapsamında incelediğimiz en erken döneme tarihlendirilebilecek örnekler olduğunu düşünüyoruz. Bununla birlikte özellikle AD-I.27 numaralı pano yüzeyindeki tasvirlerden, AD-I.27.36, AD-I.27.48, AD-I.27.51, AD-I.27.55, AD-I.27.76, AD-I.27.77, AD-I.27.1, AD-I.27.2, AD-I.27.9, AD-I.27.11, AD-I.27.12, AD-I.27.17, AD-I.27.39, AD-I.27.5, AD-I.27.24 numaralılarda

¹³⁶⁹ İsmail Doğan, "Danışmanların Görüşleri", *Damgaların Göçü-Kurgan/Ankara Gündül Kaya Resimleri*, AC Yapı Fabrika Basım, İstanbul 2012, s. 91.

¹³⁷⁰ N. Demir, *age.*, 2017, s. 79, 80.

¹³⁷¹ Tarihlendirme önerisinde bahsini ettiğimiz bu dönemlerin, ilerleyen yıllarda teknolojinin ilerlemesiyle veya yeni bulguların ortaya çıkmasıyla değişmesi de mümkündür.

¹³⁷² Z. Samashev, agm., 2001, pp. 158, 161, Fig. 7, 11.

¹³⁷³ Z. Samashev, agm., 2001, pp. 158, 160, 161.

¹³⁷⁴ Z. Samashev, agm., 2001, p. 158, Fig. 7.

görülen erkeklik organının abartılı biçimde büyük verilmesi, ellerinde halka biçimli nesne taşımaları, birbirlerine meydan okur şekilde karşılıklı yerleştirilmeleri ve kullanılan direkt nokta vuruş tekniği¹³⁷⁵ nedeniyle bu tarihlendirme evresiyle paralellikleri olduğunu düşünmekteyiz. Özellikle Kırgızistan Saymalıtış petrogliflerinde görülen figürlerle ciddi bağların hem kullanılan teknik hem de ikonografi açısından kuvvetli olduğu görülmektedir¹³⁷⁶. İki alanda da figürlerin karşılıklı yerleştirilmesi, erkeklik organlarının büyükçe verilmesi, teknik olarak direkt nokta vuruşların kullanılması dikkat çekicidir. AD-I.27 numaralı pano yüzeyinde gördüğümüz birbirlerine karşılıklı olarak ok-yay çeken figürlerin benzerleri Orta Yenisey özelinde Erken Demir Çağı'na tarihlendirilirken Tagar kültürü (M.Ö. 7-1. yüzyıllar) olarak da tanımlanmaktadır¹³⁷⁷.

İç kısmında kazıma çizgilerin ince biçimde verilmesiyle dolgusu şekillendirilmiş tasvirlerin benzer örnekleri Orta-Asya'da bulunmaktadır ve Hun devrinden itibaren 12. yüzyıla kadar geniş bir dönemde özellikle hayvan figürlerinde karşılaşıldığı görülebilmektedir¹³⁷⁸. Tezimiz kapsamında bu tipteki örnekler AD-I.10, AD-I.20, AD-I.39, AD-II.37, AD-III.3, AD-III.6, AD-III.7 numaralı panolarda görülebilmektedir. Bu örneklerde kullanılan teknik ve figürlerin benzerliklerinden yola çıkarak aynı döneme tarihlendirilmesi düşünülebilir.

Ok-adam olarak tanımladığımız figürleri daha önce gövde duruşları olarak Avar dönemine ait savaşçı tasvirleri ve küçük eserlerde, benzer örneklerinin Kafkasya'daki birçok noktada tılsım amacıyla kolye ucu olarak kullanılmış metal insan figürleriyle benzerlik göstermektedir¹³⁷⁹. Bu tasvirlerin tarihlendirmeleri 6. yüzyılın ortalarından yedinci yüzyılın sonlarına kadar devam etmektedir. Ok adam olarak tanımladığımız tasvirlerle birlikte aynı panolarda (AD-II.17, AD-II.34) çizgi kalınlıkları ve patina renkleri aynı olan yazıtlar da yer alır. Bu yazıtların tarihlendirmelerini de 6-8. yüzyıllar olarak daha önce belirtmiştik. Tasvirlerin bölgeye gelen ve Hıristiyanlaşarak eski geleneklerinden de kopmayan Avarlar veya ardılı topluluklar tarafından yapıldığı düşünülebilir.

¹³⁷⁵ Burada figürler meydana getirilirken darbelerin tek bir aletle yüzeye direkt olarak vurularak oluşturulduğunu düşünmekteyiz. Hakkedilen noktalar, ucu çok da sivri olmayan bir alet yardımıyla kaya yüzeyinin dökülmesiyle oluşturulmuştur.

¹³⁷⁶ K. Tashbayeva, agm., 2001, pp. 40-45, Fig. 20, 40, 42, 43, 45, 46, 51, 52, 53.

¹³⁷⁷ E. Miklashevich, agm., 2003b, p. 40, Fig. 23.

¹³⁷⁸ A. I. Martinov, *age.*, 2013, Res. 23, 29,

¹³⁷⁹ G. Csiky, agm., 2018, s. 348.

Erken Hıristiyanlık dönemine ait yazıtların 6-8. yüzyıllar arasında kazındığını ve aynı panolarda yer alan tasvirlerle sahip oldukları patina ve çizgi derinliklerinin birlikteliği göz önüne alındığında karşılaştığımız haçların ve figürlerin de aynı dönemde yapıldığı düşünülebilir¹³⁸⁰. Ayrıca Kazınan haçların kolları üç uca ayrılarak sonlandığı örneklerine Antalya Koyun İni Kült alanı olarak nitelendirilen bölgede de karşımıza çıkmakta ve Erken Orta çağ'da (4-7. yüzyıllar) meydana getirildikleri öne sürülmektedir¹³⁸¹. Buradan hareketle kazınan bu tasvirlerin kabaca 4-8. yüzyıllar arasında yapıldığı düşünülmelidir.

Tespit ettiğimiz damgalar içerisinde Kayı/ Bulgar damgası olarak isimlendirdiğimiz damganın örnekleri, Bulgaristan'da yer alan Pliska şehrindeki kiliselerdeki veya kazılar neticesinde ele geçirilmiş eserlerin yüzeylerine kazınan damgalarda görülmektedir¹³⁸². Aynı damgalarla, haç şekillerinin kazındığı ve Proto-Bulgar dönemine ait runik olarak nitelendirilen yazıtlarında olduğu belirtilmektedir. Bunlarla benzerliği olan damgaların Bulgar Türkleri tarafından M.S. 681 ve 10. yüzyıl aralığında tarihlendirilmesi önerilebilir.

AD-I.2 ve AD-I.16 Numaralı pano yüzeyinde bulunan kazıma teknikli tasvirlerin 9-10. yüzyıllar arasına tarihlendirilen Bulgarca yazıtların olduğu Romanya Köstence Murfatlar Kilisesi'nde¹³⁸³ ve Geç 10. veya erken 11. yüzyıla ait bir el yazmasındaki çizimlerle üslupsal açıdan çok büyük benzerlikler gösterdiği tarafımızdan tespit edilmiştir¹³⁸⁴. Ele alınan yayında Bulgar dönemine ait runik alfabeye yazılmış metinlerinde olduğu belirtilmiş, aynı şekilde incelediğimiz panoda hayvan figürleriyle birlikte bir de yazıt olduğunu düşündüğümüz harf benzeri işaretlere de rastlanmıştır. AD-II.28 Numaralı pano yüzeyinde tespit edilen AD-II.28.12 numaralı süvari tasvirinin atının başının verilmiş tarzıyla bahsi geçen örneklerin aynı elden çıkan türde oldukları belirgindir. Buradan hareketle, tasvirlerin 9. yüzyıldan itibaren 12. yüzyılda da benzerlerinin bulunduğunu söyleyebiliriz.

Kazıma tekniğiyle şekillendirilen AD-II.36.5 envanter numaralı yıldızvâri şekil olarak tanımladığımız örneğin 13. yüzyılda inşa edildiği bilinen Kütahya Altıntaş

¹³⁸⁰ Tarihlendirmeler için haçlar bölümüne bakınız.

¹³⁸¹ İlgili kaynakta haçlarla birlikte petroglif ve yazıtlarda bulunmuş, yazıtların Bulgar Türklerine ait olabileceği öne sürülmüştür. Bkz. O. Sütçüoğlu, *age.*, 2018, s. 42-51.

¹³⁸² Antoaneta Granberg, "The Hunno-Bulgarian Runic Alphabet?", *"Vi ska alla vara valkomna!" Nordiska studier*, Ed. Kristinn Johannesson, Göteborg 2008, pp. 259-272 (265, 266).

¹³⁸³ İ. Doğan, *age.*, 2019a, s. 71, 72, 87, 216, Res. 80, 81, 109.

¹³⁸⁴ A. Granberg, *agm.*, 2005, s. 398, Fig. 9, 10.

Yapılcan Köyü Hıdırlık Türbesi'nde¹³⁸⁵ sıva yüzeyine kazınmış örneği bulunmaktadır. Bu şeklin bu tarihlerde bölgeye gelen Türk boyları tarafından yapıldığı düşünülmelidir. Bununla birlikte, AD-II.9.21 envanter numaralı Osmanlıca yazılara Antalya Kargı Hanı¹³⁸⁶, Kütahya Aizanoi Antik Kenti Zeus Tapınağı¹³⁸⁷, Kütahya Altıntaş Yapılcan Köyü Hıdırlık Türbesi¹³⁸⁸, gibi yapılardaki blok taş veya sıva yüzeylerine işlenmiş biçimlerine rastlanmaktadır. Yazıtın yer aldığı panoda ve örneklerini sıraladığımız yapılardaki yazıtlarla birlikte benzerlerinin de görülmesi, kaya resim yapma geleneğinin Beylikler ve Osmanlı döneminde de yapımına devam edildiğine işaret eder. Alanya Gemili Mescidi, Kütahya Altıntaş Yapılcan Köyü Hıdırlık Türbesi, Eskişehir Kümbet Köyü Kümbeti, Eskişehir Sivrihisar Doğan Arslan mescidi gibi yapılarda benzer damga ve kazıma tasvirlerin bulunması da kaya resmi yapma geleneğinin kutsal olarak görülen dağların yüksek kesimleri, derin vadiler vb. yerlerden taşınarak, Mescid, Türbe, Kümbet gibi ibadet ve ziyaret edilebilecek mekânlara doğru kaydığını bizlere göstermektedir¹³⁸⁹.

Elimizdeki kaynaklarda yer alan kaya resim örnekleri dönem olarak ağırlıklı şekilde Göktürk devri öncesine ait petroglifleri konu almaktadır. Kadim Türkistan coğrafyasındaki orta çağlara ait petrogliflerin çalışılıp çalışılmadığı konusundaki bilgilerimiz şu an için sınırlıdır. Bu nedenle kurulan bağlantıların ilerleyen yıllarda yapılacak olan çalışmalarla artacağı ve kurulan kültürel benzerliklerin daha da kuvvetleneceği kanaatindeyiz. Günümüz Türkiye coğrafyasıyla İç Asya arasında ve komşu coğrafyalarda bulunan ülkelerde yürütülecek, ortaçağdan günümüze kadar olan dönemi kapsayan kaya resim çalışmalarının sayısının ilerleyen yıllarda artması, tez kapsamında ele aldığımız petrogliflerin tarihlendirilmesinin tekrar yorumlanmasına da yardımcı olacaktır. Bu sebeple çok daha fazlası olması gerektiğini düşündüğümüz bu

¹³⁸⁵ B. D. Gital, *agt.*, 2015, s. 140, 155, 156, 159.

¹³⁸⁶ S. Redford, *agm.*, 2007, s. 361, Fig. 6.

¹³⁸⁷ M. Beyazıt, *age.*, 2018, s. 444, 445.

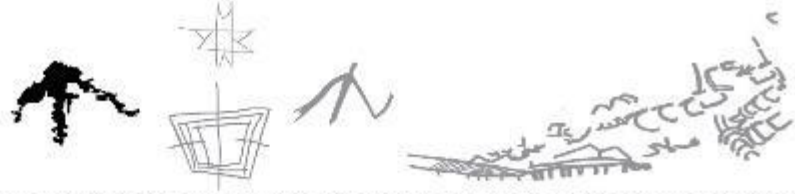
¹³⁸⁸ B. D. Gital, *agt.*, 2015, s. 122.

¹³⁸⁹ Burada eleştirilmesi gereken temel noktalardan birisi de, yabancı kaynaklarda, özellikle Türk dönemi olarak kabul edilen ve yüzyıllarca aynı geleneğin sürdüğü tespit edilmiş dönemlerin kaynaklarda kendine tam olarak yer bulamamasıdır. Özellikle ortaçağ ve sonrasında yapılan tasvirlerin değersizleştirilerek *Etnografik Dönem* gibi isimlendirmelerle geçiştirilmesi petroglifleri yapanlara ait kültür devamlılığının bölünmek istenmesi şeklinde tarafımızdan yorumlanmıştır. Hâlbuki tasvirleri yapanlar ve inanca sahip olanlar farklı coğrafyalarda bronz çağından sonra aynı geleneği sürdürmemiş ve bırakmıştır. Ancak Türklerin yaşadıkları noktalarda tespit edilen kaya resimlerinin bir kültürel devamlılık gösterdiği, çeşitli dönemlerde kaya resimlerinin yenilediği, bazılarının aynı kaya yüzeyinde karalama çizgilerle de tahrir edildiği ve sonrasında farklı tasvirlerin aynı kaya yüzeyine işlendiği de görülmektedir. Tüm bunları birlikte değerlendirdiğimizde bir inanç sisteminin ve kültürel sürekliliğin, inanılan dinlerin değişimi söz konusu olsa bile, yüzyıllarca benzer konuların aktarıldığını bizlere sunmaktadır.

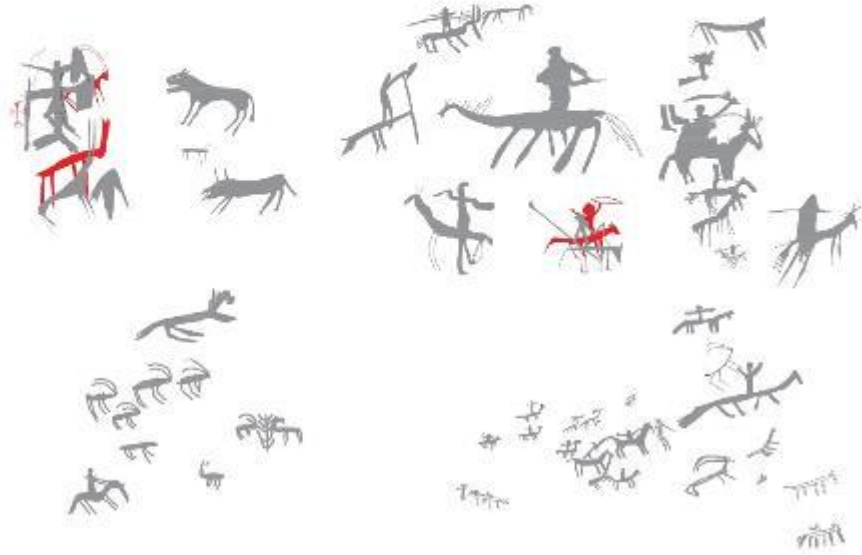
örneklerin ilerleyen yıllarda yapılacak çalışmaların ardından artacağını tahmin etmek zor değildir.

Elimizdeki bu tarihlendirme verilerinden hareketle tasvirlerin en erken M.Ö. 3. binyıldan itibaren şekillendirilerek, Osmanlı döneminde de yapımına devam edildiği ve bu süre zarfında aralıklarla tasvirlerin oluşturulduğu açıkça görülmektedir.

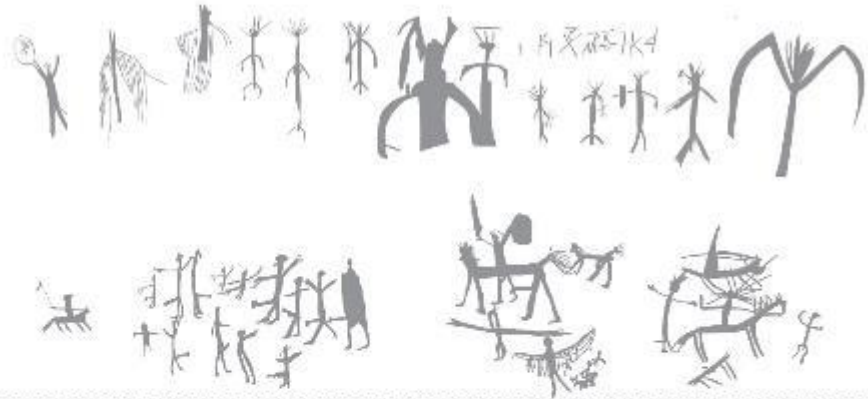
13. yüzyıl ve sonrası

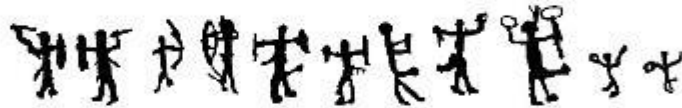
9-11. yüzyıl

M.S. 5-8. yüzyıl

Geç Bronz-
Demir Çağı.
M.Ö. 2. binyıl ortası-
M.Ö. 5. yüzyıl.

Bronz Çağı
M.Ö. 3 bin yıl-
2. bin yıl ortası?

Tablo 60: Tasvirler üzerinden tarihlendirme önerisi¹³⁹⁰

¹³⁹⁰ Tabloda görülen kesik çizgiler dönemler arasında geçişkenliklerin olabileceğini ifade etmektedir.

SONUÇ

Ankara Güdül ilçesi petroglif alanları Şu ana kadar Anadolu içerisinde konu ve çeşitlilik bakımından keşfedilmiş en zengin kaya resim bölgelerini içerisinde barındırmaktadır. Sahada daha önce çalışmalarda bulunan araştırmacılar yirmiye yakın kaya resim alanından söz etmiş ancak bu tespitler sadece alanların genel tanıtımını içermiŐtir. Detaylı bir çalışmanın olmayıŐı tez çalıŐmasını, figürlerin ölçekli biçimde münferit çizimlerinin yapılarak envanter numaralarıyla birlikte kayıt altına alınmasına yönlendirmiŐ, petrogliflerin benzer örneklerinin hangi komşu coğrafyalarda olduğunu belirlemeye yönelik incelemelerde bulunulmasının da yolunu açmıştır. Konunun bu denli geniş olması sebebiyle toplam üç kaya resim alanı tez kapsamına dhil edilmiştir. Bahsi geçen üç alanda doksan bir pano yüzeyinde sekiz yüz seksen bir tasvir envanter numaraları ve çizimleriyle birlikte kayıt altına alınmıŐtır¹³⁹¹. Belirtilen alanlar içerisinden III numaralı olarak tanımlanan kaya resim alanının saha araştırmaları sonucunda tespiti ilk kez burada gerçekleştirilmiştir. İrdelenen doksan bir panonun otuz altısının daha önce bölgede faaliyetler yürütmüŐ araştırmacıların yayınlarında yer verilmiş ve fotoğraflarının verildiği anlaşılmıştır. Yayınlarda görselleri verilen ve seçilebilen bu panolardaki tasvir ve yazıtların ölçekli çizimleri de ilk kez tez kapsamında kayıt altına envanter numaralarıyla birlikte alınmıştır. Diğer elli beş panoyrsa araştırma dahilinde ölçekli çizimleri ve envanter numaralarıyla birlikte ilk defa yine tez içerisinde kayıt altına alınmıştır. Yürütülen çalışmanın devamındaysa münferit açıklamaları verilen tasvirlerin emsalleri komşu coğrafyalarda belirlenen tasvirlerin ikonografik, mitolojik, sosyolojik ve toplumsal anlamda bu coğrafyada yaşamış veya gler neticesinde bölgeye yerleŐmiŐ topluluklar için hangi anlamları içerdiği de benzer örneklerin ardından açıklanarak, bu tasvirleri kimlerin hangi tarihlerde yaptığına yönelik bilgiler verilmiştir.

Adalıkuzu petrogliflerinin, Orta Asya'da yer alan günümüz Çin, Moğolistan, Rusya, Kazakistan, Türkmenistan, Kırgızistan, Azerbaycan, Pakistan, Hindistan, Tacikistan, Afganistan gibi ülke coğrafyalarıyla birlikte, Türklerin glerle yayıldığı bilinen günümüz Ermenistan, İnan, Dağistan, Kırım, Macaristan, Bulgaristan, Romanya vb. lkeler içerisindeki petroglif, grafiti ve sanat eserlerindeki benzer örneklerinin varlığı tez çalışması neticesinde ortaya konmuştur. Kazakistan ve Kırgızistan'daki petrogliflerle

¹³⁹¹ Giriş bölümünde bahsettiğimiz yayınlar içerisinde görsel olarak bazı panoların tespitlerinin yapıldığını ancak ölçekli çizimlerinin bulunmaması ve hangi panolarda kaç figür tespiti yapıldığıyla ilgili bilgi verilmemesi nedeniyle burada bahsi geçen tasvirlerin hangilerinin tarafımızdan tespit edildiği hususunda herhangi bir sayısal dağılım açıklaması yapılamamaktadır.

duruş, gövde özellikleri ve yapım teknikleri üslup birliği göstererek ayniyet taşımaktadırlar. Özellikle güneş başlı olarak adlandırılan figürler yine bu çerçevede değerlendirilmelidir. Benzerlerini Hun, Avar, Bulgar, Kuman, Kıpçak ve Oğuzlar gibi Türklere ait sanat eserleri ve kaya resimleri içerisinde gördüğümüz bu devamlılık, tasvirleri yapan kişilerin göç ettiğine başka bir kanıt olarak da değerlendirilmelidir. Araştırmacılar ve tarafımızdan incelenen tez kapsamındaki petroglifler Antalya, Artvin, Batman, Burdur, Erzincan, Erzurum, Hakkâri, İzmir, Kars, Ordu, Şanlıurfa, Van vd. noktalarda tespiti yapılmış kaya resimlerinden bir bütün olarak değerlendirildiklerinde daha geniş çaplı bir alanı kaplamaktadırlar. Bu genişlik, bölgenin açık alan da bulunması, volkanik ana kaya yüzeylerinde sunak biçiminde kullanıldığını düşündüren bölümleri barındırması, yüksek rakımı ve bölgede karşılaştığımız tasvirlerden hareketle çevrenin uzun yıllar boyu kült alanı şeklinde kullanıldığını varsaymamızı gerektirir. Saydığımız özellikleriyle Orta Asya'da görülen Kırgızistan Saymalıtaş, Kazakistan Tamgalısay, Altaylarda Biçikto Boom, Azerbaycan Gobustan, Moğolistan Arhangay, Yenisey/Lena/Angara, Urallar, Kafkaslar, Balkanlar üzerindeki sayısını fazlaca artırabileceğimiz örneklerle ve kült alanlarına benzerliğiyle bunu temellendirmektedir. Söz konusu ortak özellikler, aynı kültürün Anadolu'da erken dönemlerden itibaren varlığını göstermesi bakımından da mühimdir.

Petrogliflerin neden yapıldıkları düşüncesi konusunda, tasvirleri meydana getirenlerin inanç dünyalarıyla bağlantılı oldukları görüşü hâkimdir. Doğadan ve Tanrıdan yardım dileme, bereket, büyü, tılsım, kalıcı olma, öğretme, gelecek nesillere hikayesini aktarma gibi çoğaltabileceğimiz sebepler bu çerçevede tanımlanmaktadır. Tez kapsamında ele alınan petrogliflerde ritüel ve av sahneleri başta olmak üzere, ata ruhları temsilen yapılmış ok-adam figürleri, sahneler içerisinde belirtilen kamlarla birlikte dua, adak ve inanç öğeleri barındıran yazıtların varlığı bunların tanrıdan yardım istenilmek üzere tılsım, büyü amacıyla yapıldığını göstermektedir. Tasvirleri meydana getirenler, ok-adamları istese normal insan şeklinde de resmedebileceğini benzer insan figürlerinden hareketle yorumlamak mümkündür. Bu nedenle ok-adam betimlemelerinin daha çok maddesel dünyadan uzak varlıkları, kahramanların göçen ruhlarını temsil etmek veya koruyucu olarak adlandırılan ruhları da betimlemek için detay vermeden sadece fiziksel özellikleri belirtmek için kazındıkları öne sürülebilir. Devamında haçlarla birlikte adak kelimesi içeren yazıt, süvariler, yön damgası, ağ/kafes gibi unsurların birlikte kullanılması tek başına Hıristiyan inancıyla bağdaştırılmamalı, heterodoksinin zirve

yaptığı örnekler olarak kamızla bağlantılı oldukları düşünülmelidir. Sayılan bu hususların başka alanlarda görülebilecek veya rastlanabilecek durumlar olmadığı, yapılan tasvirlerin Türk toplulukları tarafından sürdürü geldikleri inançlarıyla birlikte yeni kabul ettikleri veya etmek zorunda kaldıkları inanç dünyasına geçiş aşamasındaki dönüşümü gösterdikleri de belirgindir. Aynı şekilde kamın don değiştirdiği, astral seyahati sırasında dönüşüm aşamasını gösterdiği panodaki, aslan, kurt, keçi gibi hayvanlar ongun olarak düşünüldüğünde hemen yanına kazınan haç işaretiyle birlikte bu heterodoksi daha iyi anlaşılmaktadır. Ayrıca panolarda üreme, doğum, bereketle ilişkilendirilen sahneler de başka bir önemli husustur. Eski çağlarda hastalıklar nedeniyle kırılan nüfusun tekrar çoğalması, bereket ve verimle bağlantılı olarak yaşamın idame ettirilmesi için elzemdir. Bu nedenle betimlemelerde üreme, doğurganlık, bereket ve erkeklikle ilgili anlatımlar görülmesi oldukça doğaldır. Tıbbi çözümlerin gelişmediği bir dönemde üreme, bereket ve bolluk içeren sahnelerin kıtlığı, yokluğu ve hastalıkları uzaklaştırmak üzere Tanrıdan, doğadan veya koruyucu ruhlardan yardım istenilmesi sebebiyle yapıldıklarını düşündürmektedir. Bu inanışları günümüzde çaresiz amansız hastalıklara yakalanıp çareyi deneysel tedavilere razı olan insanların durumuyla örtüştürmek mümkün olabilir. Dönem insanı da tıpkı günümüz insanının hissettiği duygularla haç kazıyarak, at, geyik, keçi gibi betimlemelerin ve şekillerin tılsımından yararlanarak ihtiyaçları olan şeyleri Tanrıdan dilemek için tasvirleri meydana getirmişlerdir. Ayrıca bazı panoların boşluk korkusu varmışçasına doldurulmasının ardında boşluğu yokluk olarak algılayarak bereketsizlik biçiminde anlamlandırmış olabilecekleri görüşü de öne sürülebilir.

Sahneler dışındaki bir diğer konu damga olarak tanımlanan şekillerin kaya resim alanlarında tespit edilmesidir. Damgalar, kaya resimlerini yapan kişilerin bölgenin kendilerine ait olduğunu vurgulamak için yapıldığını gösteren önemli simgelerdir. Çeşitli Türk boylarına ait olduğu görülen damgaların varlığı da bu düşünceyi desteklemektedir. Ayrıca kayıt altına alınan damgalar, burada boyların buluştuğunu veya burayı düzenli olarak ziyaret ettiklerini de göstermektedir. Karşılaştırma bölümünde değinilen Sivas Su Şehri damgaları, Kırım Tatar damgaları, Kazakistan'daki taş yüzeylerinde görülen damgalar, Bömbögör ve Bugut taşlarındaki emsaller de çeşitlilik açısından bu görüşe temel oluşturmaktadır. Bahsedilen örneklerin ve tez kapsamında ele alınan kaya resim alanlarının, kült alanı olarak kullanıldığı, bölgeye ziyaret için gelindiği, belki kurban törenleriyle birlikte Tanrıdan dilemelerin yapıldığı, hastalıklara dermanların arandığı, baharın karşılandığı bir yer olduğu da düşünülmelidir.

Kültürler arası etkileşimin en yoğun olduğu coğrafya olan Anadolu, Avrupa ve Asya arasında bir köprü oluşturarak ticaretle birlikte inanç ve kültür kavramlarındaki sosyal kodlarında taşınmasında büyük rol oynamıştır. Bu sebeple çalışmanın içerik kısmında, yayınlardaki bilgilerden hareketle milattan önceki dönemlerden yirminci yüzyıla kadar çeşitli coğrafyalardaki tasvirlerin karakter ve biçimsel özelliklerinin ortaya konulması ve karşılaşılan sahne anlatımlı panoların özellikle Anadolu ve ona yakın çevre kültürlerdeki yeriyile üslup açısından gösterdiği benzerliklerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Kayıt altına alınan bu kültürel mirasın ortaya koyulan değerlendirmeleri neticesinde, Orta Asya ve Türklerin göçlerle yayıldığı alanlarda süreklilik gösterdiği bilinen petrogliflerle içerdikleri konular, tasvirlerin türleri ve yapım teknikleri hususlarında benzerliklerinin çok yüksek olduğu gözlenmiştir. İncelediğimiz tasvirlerin grafiti olarak isimlendirilen resimler şeklinde Hristiyan ve İslam dinine ait yapılarda da işlendiğine rastlanmıştır. Bu yapılar tapınak, kilise, kervansaray, kümbet, mescit, tekke, türbe şeklinde karşımıza çıkabilmektedir. Ortaya çıkan bu durum bizlere inanç sistemi değişse de kaya resmi yapma geleneğinin devam ettirildiğini göstermektedir. İki farklı dini inanca ait yapıların duvar veya sıva yüzeylerinde görülen grafitiler ile petrogliflerde görülen tasvirler arasında teknik ve üslup açısından ciddi benzerlikler vardır. Örneğin, Alanya Gemili Mescidi, Eskişehir Seyitgazi Kümbet Köyü Himmet Baba Kümbedi, İzmir Selçuk Ayasuluk Aziz Yuhanna Kilisesi, Kütahya Aizanoi Antik Kenti Zeus Tapınağı, Kütahya Yapılcan Köyü Hıdırlık Türbesi gibi örneklerinin fazlasıyla artırılabilceği yapılarda bu benzerlikler kurulabilmektedir. Ancak kaynaklarda kaya resimleri olarak irdelenen tasvirlerin büyük çoğunluğu “etnografik dönem” şeklinde isimlendirilerek, öncesinde meydana getirilen ve yüzyıllardır devam ettirilen köklü bir inancın devamı olduğunu gözlemlediğimiz kaya resimlerindeki kültür kodlarının bölünmeye çalışıldığı hissedilmektedir. Sürekliliği belirgin olan bu kaya resim yapma geleneğine ait zincirin halkalarının birbirinden koparılması ve asıl kültürün yokmuş gibi gösterilmek istenmesi nedeniyle tarihlendirme kısmında etnografik veya değil, tasvirlerin yapılmış olabilecekleri zaman dilimleri yüzyıl tanımlamalarıyla isimlendirilerek Anadolu sahası için yeni bir kronoloji tarafımızdan gerçekleştirilmiştir. İrdelenen petrogliflerin Türk topluluklarının Anadolu’ya gelişinin 1071’den daha erken dönemlerde olduğuna işaret etmesi betimlemelerin önemini ve özgünlüğünü kendiliğinden ortaya koymaktadır.

İncelediğimiz petrogliflerin bulunduğu alanların sadece bir kısmı şu an için kayıt altına alınabilmiştir. Bu alanların tamamen korumasız ve tahribata (doğal veya insan

eliyle) açık oluşu, Anadolu coğrafyası ve kültürümüzün büyük bir mirası olan petrogliflerin her geçen gün zarar görmesine neden olmaktadır. Bu sebeple tez kapsamında ve saha araştırmaları neticesinde tespiti gerçekleştirilen tüm alanların bir an önce koruma altına alınması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- A. C. E. (1926). "A Byzantine Ivory Coffe Of The IX Century", *Bulletin of the Detroit Institute of Arts of the City of Detroit*, 8/2, 16–19. www.jstor.org/stable/41826635. Accessed 30 July 2020.
- Abramova M. P. (1995). "Sarmatians in the North Caucasus", *Nomads of the Eurasian Steppes in the Early Iron Age*, (Ed.) Jeannine Davis-Kimball, Vladimir A. Bashilov, Leonid T. Yablonsky, Zinat Press, 165-184.
- Adams N. (2015). "Carbunculus Ardens: The Garnet on the Narses Cross in Context", *Dumbarton Oaks Papers*, Trustees for Harvard University, 69, 147-158.
- Ahmetbeyoğlu, A. (2007). "Kubrat Han ve Büyük Bulgar Devleti'nin Kuruluşu", *Karadeniz Araştırmaları*, 13, 35-42.
- Akçokraklı O. (1983). *Kırım'da Tatar Tamgaları*, İstanbul.
- Akgün H. C. (2020). *Türk Kültür Tarihi Çerçevesinde Avrasya Bölgesi Kaya Resimleri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Akgür N. A. (2010). "Takvim", *TDVİA*, Cilt 39, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Akopyan A., Mosanef F. (2012). "Fars Salgurlu Atabegi Tuğrul B. Sungur'un Sikkesi", *Çev. Erdoğan Merçil, Tarih İncelemeleri Dergisi*, Cilt: XXVII/1, 237-242.
- Akpolat M. S., Eser E. (Ed.), (2004). *Ankara Başkentini Tarihi Arkeolojisi ve Mimarisi*, Ankara Enstitüsü Vakfı Yayınları, Ankara.
- Aksoy M. (2014). *Tarihin Sessiz Dili Damgalar*, Oluşur Basım, İstanbul.
- Aksoy M. (2017a). "Balkanların Tarih Yazımında Kaynak Olarak Türk Etnografya Eserleri", *X. Uluslararası Mücadele ve Balkan Türk Kültürü Araştırmaları Kongresi Bildirileri*, 83-96.
- Aksoy M. (2017b). "Bulgar Damgası mı, Kayı Damgası mı?", *Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi*, Mayıs 2017, 29-33.
- Aksoy M. (2020). "Tarih Sosyolojisi Açısından Kaz Ayağı Damgasının Sibirya'daki Kalbak Taş Resim alanından Türkiye'ye Yolculuğu ve Tahtacı İnancındaki Yeri", *Uluslararası Hacı Bektaş Velî ve Takipçileri Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Türk Ocağı Yayınları, s. 475-493.
- Aktüre S. (1994). "17. ve 18. Yüzyıllarda Ankara", *Ankara Ankara*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Akurgal E. (1998). *Anadolu Kültür Tarihi*, TÜBİTAK, Ankara.

- Albayrak Y. (2008). *Anadolu'da Artemis Kültü*, (Basılmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Albayrak Y. (2012). "Anadolu'da Artemis'in Sıfatları", *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 1, 2/48, 1-15.
- Albayrak Y., Mutlu H. M. (2020)., *Ankara'nın Gözbebeği Turizm Cenneti Gündül*, Matsa Basımevi, Ankara.
- Alchermes J. D. (1997). "The Bulgarians", *The Glory of Byzantium Art and Culture of the Middle Byzantine Era A.D. 843-1261*, Ed. Helen C. Evans, William D. Wixom, The Metropolitan Museum of Art, 321-335.
- Alekseyev N. A. (2013). *Türk Dilli Sibiryâ Halklarının Şamanizmi*, çev. Metin Ergun, Kömen Yayınları, Konya.
- Alexeyev A. Y., Korolkova E. F., Rjabkova T. V., Stepanova E. V., (2017). "The Scythians and Their Cultural Contacts", *The BP exhibition, Scythians Warriors of Ancient Siberia*, Thames & Hudson, London, 276-321.
- Alışık C. E. (2008). "Dîvanî Lugâti't Türk'te Oğuz Damgaları Türk Kültüründe Damga ve Kökeni", *Kaşgarlı Mahmud Kitabı*, (Ed.) Sema Barutçu Özönder, 65-78.
- Alimov R. (2013). "Kırgızistan Yazıtları", *Yenisey-Kırgızistan Yazıtları ve Irk Bitig*, Bilgesu Yayıncılık.
- Alimov R. (2014). *Tanrı Dağı Yazıtları Eski Türk Runik Yazıtları Üzerine Bir İnceleme*, Kömen Yayınları, Konya.
- Aliyev V. (2005). *Gemiqaya*, Bakı.
- Alok E. (1988). *Anadolu'da Kayaüstü Resimleri*, Akyayınları Kültür Kitapları Serisi, İstanbul.
- Alok E. (2008). "Anadolu'da Kayaüstü Resimleri", *Bilim ve Ütopya*, 163, 2008, 23-25.
- Altun F. İ. (2020). "Bandırma Arkeoloji Müzesinde Yer Alan Bizans Dönemine Ait Bronz Haçlar", *DEÜ Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 7/1, 133-151.
- Alyılmaz C. (2001). "Bir Asparagas Haber ve Kurt, Dağ Keçisi Geyik Sembol ve Damgaları", *Orkun Türkçü İnternet Dergi*, 37, 14-17. (05.08.2020). (http://www.orkun.org.tr/asp/orkun.asp?Tip=Makale&Makale_Nu=!P*R/YYLP_YDIWDUHLO/D//B/WI/GSORO/D//B/WI/GSOR*YNYYP,WVJDWIFTB8)
- Alyılmaz C. (2004). "Petroglifler (Kaya Üstü Tasvirler)", *Manas Journal of Turkic Civilizations*, 157-163.
- Alyılmaz C. (2004). "Yazılı Edebiyat Türk Tengri Dini Edebî (Orhun Türkçesi Dönemi)-Kaya Üstü Tasvirler (Petroglifler)", *Türk Dünyası Ortak Edebiyatı Türk Dünyası Edebiyat Tarihi*, 4, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 1-25.

- Amanbaeva B., Suleymanovai A., Zholdoshev C. (2011). "Rock Art in Kyrgyzstan" *ICOMOS Rock Art in Central Asia a Thematic Study*, (Ed.) Jean Clottes, Paris. 43-72.
- And M. (2015). *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- And M. (2019). *Oyun ve Bugü Türk Kültüründe Oyun Kavramı*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Anderson J. C. (1997). "Manuscripts", *The Glory of Byzantium Art and Culture of the Middle Byzantine Era A.D. 843-1261*, Ed. Helen C. Evans, William D. Wixom, The Metropolitan Museum of Art, 83-111.
- Angelova S. (2007). "Die Ausgrabungen in der Kirche Nr. 2 des Erzbischofsitzes von Drăstăr (1993-1999)", *Post-Roman Towns, Trade and Settlement in Europe and Byzantium - Byzantium, Pliska, and the Balkans*, (Ed.) Joachim Henning, Volume 2, 625-642.
- Anonim (1997). "Amulet", *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, Yem Yayın, Cilt: 1, İstanbul.
- Anonim, (2005), *Ankara Rehberi*, T.C. Ankara Valiliği İl Kültür Turizm Müdürlüğü Yayını, Ankara.
- Anonim, (2006). *Rock Art of Latin America & The Caribbean Thematic Study*, International Council on Monuments and Sites World Heritage Convention, e-book(www.icomos.org).
- Anonim, (2011), Алтайдан Каспийге Дейін Казакстанның Табиғи, Тарихи Және Мәдәни Ескерткіштері Мен Көрнекті Орындарының Атласы, Ed. И. В. Ерофеева, Т.Ф.К. (Жауапты Редактор), Б.Т. Жанаев Л.Е. Масанова, Э.Ф.К.; А.Е. Рогожинский, Т.Ф.К.; Е. Х. Хорош, Том II, (Atlas Of Natural, Historical And Cultural Monuments Of Kazakhstan And Places Of Interest From Altai To The Caspian Sea, Алтайдан Каспийге Дейін Казакстанның Табиғи, Тарихи Және Мәдәни Ескерткіштері Мен Көрнекті Орындарының Атласы, Cilt: II), Алматы, 56-69.
- Anonim, *Ankara*, Ankara Kalkınma Ajansı, (www.ankaraka.gov.tr). (30.06.2018).
- Anonim, (2019). *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, 11. Baskının Tıpkıbasımı, Ankara.
- Arcan B. (2012). *Early Bronze Age Daggers in Central Anatolia*, (Unpublished a Master's Thesis), Graduate School of Economics and Social Sciences of İhsan Doğramacı Bilkent University, Ankara.
- Arık R. (2000). *Kubad Abad Selçuklu Saray ve Çinileri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Arseven C. E. (1965a). "Graffito", *Sanat Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Basımevi, Cilt: 2, İstanbul.

- Arseven C. E. (1965b). “Haç”, *Sanat Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Basımevi, Cilt: 2, İstanbul.
- Arseven C. E. (1965c). “Kılıç”, *Sanat Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Basımevi, Cilt: 2, İstanbul.
- Arslan A. S. (2018). *Kayseri Zamantı Irmağı Çevresindeki Bezemeli Mezar Taşları*, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları Sanat Dizisi, Kayseri.
- Arslan M. (2000). *Antikçağ Anadolu'sunun Savaşçı Kavmi Galatlar*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Aydın E. (2008). “Eski Türklerde Meslek Adları (Eski Türk Yazıtlarına Göre)”, *Journal of Turkish Linguistics*, 2/1, 49-66.
- Aydın E. (2013). “Yenisey Yazıtları”, *Yenisey-Kırgızistan Yazıtları ve Irk Bitig*, Bilgesu Yayıncılık, Ankara.
- Aydın S., Emiroğlu K., Türkoğlu Ö., Özsoy E. D. (2005). *Küçük Asya'nın Bin Yüzü: Ankara*, Dost Yayınları, Ankara.
- Azadijou R. (2019). “Criticizing and Investigating the Theory of Royal Ring in Parthian and Sassanid Reliefs”, *Revista San Gregorio*, 32, 118-126.
- Babayar G. (2011), “Batı KökTürk Sikkelerini Özdeşleştirme ve Darp Tutarlılığını Belirlemede Kullanılan Metodlar Üzerine”, *Ötüken'den İstanbul'a Türkçenin 1290 Yılı (720-2010)*, 331-358
- Babayar G., Habibullayev A. (2019). “Batı Köktürk Kağanlığının Hakimiyet Simgeleri: Damga ve Mühür”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, 122/240, 25-5.
- Babayarov G. (2013). “Byzantine Impact on the Iconography of Western Turkic Coinage”, *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hung*, 66/1, 47-58.
- Bahn P. G. (1998). *The Cambridge Illustrated History of Prehistoric Art*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Bahn P. G., Fossati A. (Ed.), (1996). *Rock Art Studies: News of the World I*, Oxbow Books, Oxford.
- Bahn P., Franklin N. Strecker M. (Ed.), (2008). *Rock Art Studies: News of the World III*, Oxbow Books, Oxford.
- Bahn P., Franklin N. Strecker M. (Ed.), (2012). *Rock Art Studies: News of the World IV*, Oxbow Books, Oxford.
- Balent M. (1999). *The Compendium of Weapons Armour and Castles*, Palladium Books, Taylor Michigan.
- Barkan Ö. L., Meriçli E. (1988). *Hüdavendigâr Livası Tahrir Defterleri I*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

- Başgelen N. (2003). “Ordu Mesudiye Esatlı Köyü Kaya Resim ve Yazıtları”, *Arkeoloji ve Sanat*, 115/117, 33-36.
- Baubin A. (2001). “Standards and Insignia of Byzantium”, *Byzantion*, Peeters Publishers, 71/1, 5-59.
- Bayat F. (2011). *Türk Mitolojik Sistemi (Ontolojik ve Epistemolojik Bağlamda Türk Mitolojisi 1)*, Cilt: 1, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2011.
- Bayat F. (2012). *Türk Mitolojik Sistemi (Kutsal Dışı- Mitolojik Ana, Umay Paradigmasında İlkel Mitolojik Kategoriler-İyeler ve Demonoloji)*, Cilt: 2, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Bayat F. (2015). *Ana Hatlarıyla Türk Şamanlığı*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Bayet C. (2009), *Byzantine Art*, Parkstone Press International, New York.
- Baykan D. (2017). “Nif Dağı Kazısı Karamattepe ve Balıcaoluk’ta Bulunan Ok Uçları”, *Mimarlar Arkeologlar Sanat Tarihçiler Restoratörler Ortak Platformu E-Dergisi*, 9/12, 18-40.
- Baysal A. (2017). “Doğu Anadolu Petroglifleri: Teknolojik, Kronolojik ve Sembolik Değerlendirmeler”, *Anadolu Prehistorya Araştırmaları Dergisi*, 1-33.
- Baz F. (2012). “Galatia Eyaletinin Roma Devlet Teşkilatı İçerisindeki Yönetimine İlişkin Gözlemler”, *Tarihte Ankara Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, Cilt: 1, (Edt.) Prof. Dr. Yılmaz Kurt, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü, 577-598.
- Bednarik R. G. (1998). “The Technology of Petroglyphs”, *Rock Art Research*, 15/1, 23-35.
- Beksaç E. (2002). *Kaya Resimleri*, Engin Yayıncılık, İstanbul.
- Belli O. (1975). “Doğu Anadolu’da Yeni Arkeolojik Keşifler Van Yedisalkım (Put) Köyü Boyalı Mağara Resimler”, *İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, 28-29,1-40.
- Belli O. (2003). *Kırgızistan’da Taş Balbal ve İnsan Biçimli Heykeller*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Belli O. (2005a). “Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde Yeni Keşifler: Sinek Çayı Kayaatlı Sığınağı Resimleri-New Discoveries in Southeastern Anatolia Region: Engravings of Sinek Creek Rockshelter”, *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, 120, 1-16.
- Belli O. (2005b). “Kağızman Çallı (Kars) Kayaüstü Resimleri- Kağızman Çallı (Kars) Prehistoric Rock Engravings”, *TÜBA-AR*, 8, 138-140.
- Belli O. (2005c). “Kağızman Çallı’da Tarih Öncesi Dönem’e Ait Kayaüstü Resimleri”, *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, 119, 11-24.

- Belli O. (2005d). “Kars-Kağızman Bölgesinin Tarihi Zenginliği: Kağızman-Karaboncuk’da Onbin yıllık Kayaüstü Resimleri Bulundu”, *Serhat Kültür Tarih-Kültür-Haber Dergisi*, Ocak, 3-8.
- Belli O. (2005e). “Kars-Kağızman Bölgesinin Tarihi Zenginliği: Kağızman-Çallı’da Onbin Yıllık Kayaüstü Resimleri Keşfedildi”, *Serhat Kültür Tarih-Kültür-Haber Dergisi*, Aralık, 24-29.
- Belli O. (2006). “Kars-Borluk Vadisi Kayaüstü Resimleri”, *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, 122, 11- 22.
- Belli O. (2010). “Avcının İzleri: Kars Bölgesi’nde Bulunan Tarihöncesi Çağ’a Ait Kaya Üstü Resimleri-Prehistoric Rock Pictures in the Kars Region”, *Aktüel Arkeoloji Dergisi*, 13, 74-93.
- Belli O. (2012). “Kağızman Bölgesi’nde Keşfedilen Prehistorik Çağ’a Ait Kayaüstü Resimleri”-“Prehistoric Rock Pictures in the Kağızman Region”, *Antalya Rehberler Odası Derneği Dergisi*, 7, 42-63.
- Bettineschi C. (2014). “Nuovi Rinvenimenti Di Figure A Grandi Mani E Grandi Piedi In Località Bèrg, Portole E Ronchi d’Iziri: Note Interpretative Preliminari”, *Bollettino del Centro Camuno di Studi Preistorici*, Periodico Internazionale Di Arte Preistorica E Tribale World Journal of Prehistoric and Tribal Art Journal International D’art Prehistorique Et Tribal, 37/38, 45-54.
- Beyazıt M. (2014). “Aizanoi Antik Kentinde Bulunan Graffitilerde Kopuz ve Âşıklar”, *Sanat Tarihi Dergisi*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Cilt: XXIII/1, 83-118.
- Beyazıt M. (2018). *Aizanoi Zeus Tapınağı’ndaki Türk İzleri Aizanoi-III*, Bilgin Kültür Sanat Yayınları, Ankara.
- Beyazıt M., İnce K. (2018). “Aizanoi Zeus Tapınağı Duvar Yüzeylerindeki Ok-Yay Damgaları”, 2. *Uluslararası Avrasya Türk Sanatları Kongresi*, *Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi*, 269-290.
- Beydiz M. G. (2016). *Mitolojiden Sanata Hayvan İmgesi*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Beykan M. (1997), “Orthostat”, *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, Yem Yayın, Cilt: 3, İstanbul.
- Bilici Z. K. (2008). *Kalenin Gemileri Alanya Kalesi’ndeki Gemi Graffitileri*, Ege Yayınları, İstanbul.
- Binandeh A. (2016). “Looking at Rock Art in Northwest of Iran”, *International Journal of Archaeology*, 4, 12-17.
- Binan-Ulusoy D. (2001). “Ortaçağ Anadolu Türk Mimarisinde Taşçı İşaretleri ve Koruma Sorunları”, *Taç Vakfı’nın 25. yılı Anı Kitabı Türkiye’de Risk Altındaki Doğal ve Kültürel Miras*, Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı Yayını, İstanbul, 119-136.

- Bindokat-Peschlow A. (2006). *Tarih Öncesi İnsan Resimleri-Latmos Dağları'ndaki Prehistorik Kaya Resimleri*, (çev.) Işıl Işıklıkaya, İstanbul.
- Bingöl A. (2016). “Yüzey Araştırmaları Işığında Borluk Vadisi Kayaüstü Resimleri”, 3. *Uluslararası Türk Şöleni Türk Kültürü Sempozyumu Bildirileri*, Güneş Vakfı Yayınları, 67-76.
- Bingöl B. (2020). *Kuzeydoğu Anadolu Petrogliflerindeki Dağ Keçisi Motifi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Tarih Anabilimdalı, Erzurum.
- Biray N. (2009). “12 Hayvanlı Türk Takvimi-Zamana ve İnsana Hükmetmek”, *TAED-Prof. Dr. Hüseyin Ayan Özel Sayısı*, 39, 671-683.
- Birecikli F. (2010). “Ana Hatlarıyla Friglerde Din”, *Akademik Bakış*, 4/7, 215-232.
- Bíró Á. (2014). “Weapons in the 10-11th Century Carpathian Basin Studies in Weapon Technology and Methodology-Rigid Bow Applications and Southern Import Swords in the Archaeological Material”, *Dissertationes Archaeologicae Ex Instituto Archaeologico Universitatis De Rolando Eötvös Nominatae*, Eötvös Loránd University, Institute of Archaeological Sciences, 3/2, 519-540.
- Bobomulloev B. S. (2011). “Rock Art in Tajikistan”, *ICOMOS Rock Art in Central Asia a Thematic Study*, (Ed.) Jean Clottes, 73-92.
- Borodovskiy A. (2018). “Central Asian Prototypes of the Khazar Decorated Horn Reliquaries”, 2. *Uluslararası Avrasya Türk Sanatları Kongresi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi*, 211-214.
- Bozer, R. Çeken, M. (2016). *Anadolu Selçuklu Çağı Mirası Müze Eserleri*, Cilt: 1, Ankara.
- Bozkurt N. (2002). “Kılıç”, *TDVİA*, Cilt: 25, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Bradley R. (2005). *Rock Art and the Prehistory of Atlantic Europe Signing the Land*, Taylor&Francis, e-Library.
- Brilliant R. (1979). “Scenic Representations”, *Age of Spirituality: Late Antique and Early Christian Art, Third to Seventh Century*, Ed. Kurt Weitzmann, Metropolitan Museum of Art, 60-108.
- Budak M. E. (2014). “Doğu Anadolu'nun Kayaüstü Resimleri (Kars-Kağızman)”, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi (Özel Sayı II)*, 16, 2014, 68-71.
- Budge E. A. W. (1904). *The Gods of Egypt*, Chicago The Open Court Publishing Company, II, London.
- Buluç S. (1994). “İlkçağda Ankara”, *Ankara Ankara*, Yapı Kredi Yayınları.
- Caferoğlu A. (1972). “Türklerde Av Kültü ve Müessesesi”, *VII. Türk tarih Kongresi*, Cilt: I, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 169-175.

- Cahen C. (1979). *Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler*, (Çev.) Yıldız Moran, E Yayınları, İstanbul.
- Canby J. V. (2002). "Falconry (Hawking) in Hittite Lands", *Journal of Near Eastern Studies, The University of Chicago Press*, 61/3, 161-201.
- Carr A. W. (1997). "Popular Imagery", *The Glory of Byzantium Art and Culture of the Middle Byzantine Era A.D. 843-1261*, Ed. Helen C. Evans, William D. Wixom, The Metropolitan Museum of Art, 112-181.
- Cernenko E. V. (1988). *The Scythians 700-300 BC Men-At-Arms Series 137*, (Ed.) Martin Windrow, Osprey Publishing, London.
- Cesur S. Ç. (2016). "Hitit Ritüellerinde Şiddetin Kutsallaştırılması", *Aktüel Arkeoloji*, 40-49.
- Cesur S. Ç. (2017). "Hitit Büyü Ritüelleri Üzerine Bir Değerlendirme", *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, XXXII, 777-813.
- Ceylan A. (2002). "Anadolu'daki İlk Türk Yerleşmelerinden Cunni Mağarası", *Türkler*, Cilt: 6, Ankara, 425-429.
- Ceylan A. (2008a). "Doğu Anadolu'da Kaya Resimlerinin Türk Tarihi Açısından Önemi", *Bilim Ütopya*, 163, 26-35.
- Ceylan A. (2008b). "Kağızman'da Tarihi ve Arkeolojik Araştırmalar Historical and Archaeological Researches in Kagizman", *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1, 73-92.
- Ceylan A. (2010). "Doğu Anadolu'da İlk Türk İzleri", *XV. Türk Tarih Kongresi*, Cilt 1, 425-429.
- Ceylan A. (2015). "Çıldır Başköy Kaya Resimleri", *BELGÜ Ardahan Üniversitesi İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2, 7-28.
- Ceylan A. (2016). "Geyiklitepe Kaya resimleri ve Runik Yazıtları", *3. Uluslararası Türk Şöleni Türk Kültürü Sempozyumu Bildirileri*, Güneş Vakfı Yayınları, 85-96.
- Ceylan A. (2018). "Türk Dünyasından Yeni Kaya Resimleri", *XVII. Türk Tarih Kongresi*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Cilt: 1, 155-206.
- Ceylan A., Özgül O. (2018). "Kars'ta Türk Kültürünün Erken Dönem İzleri ve Yeni Keşifler", *Bilim ve Ütopya*, 286, 69-71.
- Ceylan A., Özgül O. (2018). "Orta Asya'dan Anadolu'ya Türk Kültürünün Erken Dönem Şifreleri Kaya Resimleri", *16. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi*, 625-632.
- Chairkina N. M. (2014). "Anthropomorphic Wooden Figures from the Trans-Urals", *Archaeology Ethnology & Anthropology of Eurasia*, 42/1, 81-89.

- Chanotis A. (2008). "The Conversion of the Temple of Aphrodite at Aphrodisias in Context", *From Temple to Church Destruction and Renewal of Local Cultic Topography in Late Antiquity Religions in the Graeco-Roman World*, Ed. Johannes Hahn, Stephen Emmel, Ulrich Gotter, Brill, 136, 243-273.
- Cheyne T. K., Black J. S. (Ed.), (1903). *Encyclopedia Biblica A Dictionary Of The Bible*, II, The Macmillan Company London: Adam And Charles Black, New York.
- Clottes J., Williams-Lewis D. (edt.) (1998). *Shamans of Prehistory Trance and Magic in The Painted Caves*, Harry N. Abrams Inc., New York.
- Coimbra F., Iliadis G. (2016). "A Possible Horse Hunting Scene in The Rock Art from Philippi (Greece)", *The Horse and The Bull in Prehistory and in History*, 74-83.
- Cole S. J. (1995). *Legacy on Stone Rock Art of the Colorado Plateau and Foru Corners Region*, Johnson Printing, Colorado.
- Cotsonis J. A. (1994). *Byzantine Figural Processional Crosses*, (Ed.) Susan A. Boyd, Henry Maguire, Dumbarton Oaks Byzantine Collection Publications, Washington.
- Csiky G. (2018). "Avar Dönemi Savaşçı Tasvirleri", 2. *Uluslararası Avrasya Türk Sanatları Kongresi*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, 345-358.
- Cəferzadə I. M. (1999). *Gobustan Qaya Üstü Rəsmlər*, Yeni Nəşrlər Evi, Bakı.
- Çağman F. (1979). *Topkapı Sarayı Müzesi İslâm Minyatürleri*, Tercüman Sanat ve Kültür Yayınları, İstanbul.
- Çankaya A. (2015). "Kültür Etkileşiminin Kayaüstü Resimlerde Yansıması", *Ayrıntı Dergisi-Göller Bölgesi (Burdur, Antalya, Isparta, Afyon) Ekonomi ve Kültür Dergisi*, Cilt: 3/22, 48-52.
- Çaycı A. (2008). *Selçuklularda Egemenlik Sembolleri*, İz Yayıncılık, İstanbul.
- Çelebi İ. (2012). "Vefk", *TDVİA*, Cilt: 42, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Çelepi M. S. (2017). *Türk Kültür Evreninde Toy Denizli Örneği*, Kömen Yayınları, Konya.
- Çerezci J. Ö. O. (2018). "Orta Asya'dan Doğu Avrupa'ya Kemik Levhalar Üzerine Kazıma Olarak Yapılmış Türk savaşçı ve Avcı Tasvirleri", 2. *Uluslararası Avrasya Türk Sanatları Kongresi 2-5 Aralık 2015*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul, 123-136.
- Çerezci J. Ö. O. (2019). "Göktürk Dönemi Madeni Silahları", 21. *Uluslararası Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Akdeniz Sanat Dergisi Özel Ek Sayı*, 13/ 23, 477-500.
- Çerezci, J. Ö. O. (2020). "Türk Sanatında Üç Dişli Başlığa Sahip Şamanlar ve Savaşçılar", *Sanat Tarihi Dergisi*, 29/2, 765-781.

- Çevik N., Kızıgut İ., Bulut S. (2009). “Rhodiapolis Baths: The First Evaluation Following The Excavations And Its Contribution To The Knowledge On Lycian Baths Architecture And Technique”, *Adalya*, XII, 231-260.
- Çiçek İ. (2001). “Kirmir Çayı Kavşağı Çevresinin Jeomorfolojisi”, *Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 8, 49-67.
- Çilingiroğlu Ç., Gürbıyık C. (2019). “İzmir’de Yeni Keşfedilen Kaya Üstü Tasvirleri”, *Phaselis Journal of Interdisciplinary Mediterranean Studies*, V, 161-168.
- Çoban H. (2013). *Anadolu’da Kimmer-İskitler ve Orta Anadolu’daki İzleri*, (Basılmamış Doktora Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Çoruhlu Y. (1993). “Türk Sanatında Görülen Hayvan Figürlerine “Gök” ve “Yer” Sembolizmi Açısından Bir Bakış”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, 17-42.
- Çoruhlu Y. (1995a). “Türk Sanatında Köpek Figürlerinin Sembolizmi”, *Toplumsal Tarih Dergisi*, 14, 20-23.
- Çoruhlu Y. (1995b). “Türk Sanatı’nda Görülen Geyik Figürlerinin Sembolizmi”, *Toplumsal Tarih Dergisi*, 18, 33-42.
- Çoruhlu Y. (1995c). “Türk Sanatında Koyun, Koç, Keçi Figürlerinin Sembolizmi”, *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, 100, 52-60.
- Çoruhlu Y. (1995d). “Türk Sanatında Yırtıcı Olmayan Kuşların Sembolizmi-I”, *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, 102, 53-60.
- Çoruhlu Y. (1997). “Türk Sanatında Av Sembolizmi”, *Arkeoloji ve Sanat*, 76, 13-25.
- Çoruhlu Y. (2000). “Türk Hayvan Takvimi”, *M. Uğur Derman Armağanı Altmışbeşinci Yaşı Münasebetiyle Sunulmuş Tebliğler - M. Uğur Derman Festschrift Papers Presented On The Occasion Of His Sixty Fifth Birthday (Derleyen: Irvin Cemil Schick)*, Sabancı Üniversitesi Yayınları, 221-253.
- Çoruhlu Y. (2004). “Türk Topluluklarında Şaman Davulu ve Üzerindeki Resimlerin Anlamı”, *Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Türk Sanat Tarihi Uygulama ve Araştırma Merkezi Sanat ve İnanç/2*, 113-126.
- Çoruhlu Y. (2005). “Göktürk Devri Kaya Resimlerine Bir Bakış”, *XIV. Türk Tarih Kongresi*, Cilt: III, 513-524.
- Çoruhlu Y. (2011). *Erken Devir Türk Sanatı İç Asya’da Türk Sanatının Doğuşu ve Gelişimi*, Kabalcı Yayıncılık, İstanbul.
- Çoruhlu Y. (2012). “Danışmanların Görüşleri”, *Damgaların Göçü – Kurgan / Ankara Güdül Kaya Resimleri*, AC Yapı Fabrika Basım, 87-89.
- Çoruhlu Y. (2013). *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*, Kabalcı Yayıncılık, İstanbul.
- Çoruhlu Y. (2014). *Kozmolojik Mitolojik, Astrolojik, Dinî ve Edebî Tasavvurlara Göre Türk Sanatında Hayvan Sembolizmi (Proto-Türk Devrinden, M. S. 14. Yüzyıla*

Kadar Efsanevi ve Yırtıcı Hayvanların Sembolizmi Üzerine Bir Deneme), Kömen Yayınları, Konya.

- Çoruhlu Y. (2016). ““Türk Atışı” – Türk Sanatı’nda “Geriyeye Dönerek Ok Atma” Teması”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, Cilt: 113/222 Mayıs – Haziran, 9-36.
- Çoruhlu Y. (2018). “Antalya/Güzeloba Mezarlığı Nakışlı, Şekilli, Simgeli Mezar Taşları”, 2. *Uluslararası Avrasya Türk Sanatları Kongresi*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, 9-38.
- Çoruhlu Y. (2019a). “Türk Mezar (Ölü) Taşlarının Ortaya Çıkışı, Gelişimi ve Türk İslâm Dönemindeki Devamı ya da Dönüşümü Üzerine”, *1. Uluslararası Geleneksel Türk Mezar Taşları*, Khazar University Press, 482-523.
- Çoruhlu Y. (2019b). *Türk Mitolojisinin Kısa Tarihi*, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.
- Dalton O. M. (1911). *Byzantine Art and Archaeology*, Clarendon Press, Oxford.
- Dandoy J. R., Selinsky P., Voigt M. M. (2002). “Celtic Sacrifice”, *Archaeology*, Archaeological Institute of America, 55/1, 44-49.
- Darga M. A. (1992). *Hitit Sanatı*, Akbank Kültür ve Sanat Kitapları, İstanbul.
- Demir N. (2009). “Esatlı Köyü (Ordu-Mesudiye) Kaya Üstü Resim ve Yazıtları ile Bunların Tarihî Alt Yapısı”, *Zeitschrift für die Welt der Türken*, 1/2, 2009, 3-30.
- Demir N. (2014). “The Petroglyphs and Inscriptions Salihler Village (Ankara –Güdül) and Their Historical Background”, *Zeitschrift für die Welt der Türken*, 6/1, 7-26.
- Demir N. (2017). *Ankara’da Eski Türk İzleri Salihler Kaya Resimleri ve Yazıtları*, Sonçağ Yayınları, Ankara.
- Demir T. (2008). *Anadolu’da Kimmer-İskit İz ve Etkileri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Demirağ Y. (2003). *Önasya Dünyasında Kimmer ve İskitler*, (Basılmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Demmin A. (1894). *An Illustrated History of Arms and Armour from The Earliest Period to the Present Time*, Wm. Clowes & Sons, Ltd., London.
- Demus O. (1964). *Byzantine Mosaic Decoration Aspects of Monumental Art in Byzantium*, Boston Book & Art Shop, Boston Massachusetts.
- Deveci A., Gerengi A. (2012). “Eskişehir-Kümbet Köyü Himmet Baba Türbesin’de Bulunan Kazıma Tekniğiyle Yapılmış Türk Dönemi Resimlerin Fotogrametrik Yöntemle Belgelemesi ve Resimlerin Değerlendirilmesi”, *Uluslararası Katılımlı XV. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Anadolu Üniversitesi*, 273-288.

- Devlet E., Devlet M. (2002). "Siberian Shamanistic Rock Art", *Spirits and Stones Shamanism and Rock Art in Central Asia and Siberia*, Ed. Andrzej Rozwadowski, Maria M. Kosko, Instytut Wschodni Uam, 120-136.
- Devlet E. (edt.) (2005). *World of Rock Art*, Papers Presented at The International Conference, Moscow.
- Devlet M. A. (2013). "The Rock Over The Yenisei River to Nickolay Vladimirovich Leontyev's Jubilee (тес Над Енисеем К Юбилею Николая Владимировича Леонтьева)", *Научное Обозрение Саяно-Алтая Sayan-Altai Scientific Review*, 1(5), 17-27.
- Devries K. (2005). "Greek Pottery and Gordion Chronology", *The Archaeology Of Midas and The Phrygians Recent Work at Gordion*, (Ed.) Lisa Kealhofer, University of Pennsylvania Museum of Archaeology and Anthropology, Philadelphia, 36-55.
- Diyarbakirli N. (1972). *Hun Sanati*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Dizdar G. (2018). "Invisibility and Presence in the Stećak Stones of Medieval Bosnia: Sacred Meanings of Tombstone Carvings", *Zeichentragende Artefakte im Sakralen Raum*, De Gruyter, 139-166.
- Dobrez P. (2013). "The Case for Hand Stencils and Prints as Proprio-Performative", *Arts*, 2, 273-327. <http://www.mdpi.com/2076-0752/2/4/273> (01.08.2020).
- Dobrovits M. (2011). "The Altaic World Through Byzantine Eyes: Some Remarks on the Historical Circumstances of Zemarchus' Journey To The Turks (Ad 569–570)", *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae*, 64/4, 2011, 373-409.
- Doğan İ. (2012). "Danışmanların Görüşleri", *Damgaların Göçü – Kurgan / Ankara Güdül Kaya Resimleri*, AC Yapı Fabrika Basım, 91.
- Doğan İ. (2019a). *Doğu Avrupa'daki Göktürk (Runik) İşaretli Yazıtlar*, Türk Dil Kurumu, Ankara.
- Doğan İ. (2019b). *Kafkasya'daki Göktürk (Runik) İşaretli Yazıtlar*, Türk Dil Kurumu, Ankara.
- Doğer L. (2001). "İzmir Arkeoloji Müzesindeki Kuş Figürlü Bizans Seramiklerine Üslupsal Açından Bir Yaklaşım", *Sanat Tarihi Dergisi*, 11, 57-96.
- Dönmez E. O. (2014). "Hitit Şehri Şapinuva'da (Ortaköy-Çorum) Arkeobotanik Buluntular", *IX. Uluslararası Hititoloji Kongresi Bildirileri*, Cilt: 2, 669-683.
- Duran M. (2019). "Pers (Akhaimenid) Bağlamında Sakalar", *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21/ 3, 731-761.
- Duran, S. (1956). "Türkçede Cihet ve Mekân Gösteren Ek ve Sözcükler", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 4, 1-110.
- Durmuş İ. (1997). "Anadolu'da Kimmerler ve İskitler", *Belleten*, LXI/ 231, 274-286.

- Durmuş İ. (2008). “Anadolu-Orta Asya Arasında Kültür Bağları ve Doğu Anadolu'da Eski Türk Kültürünün İzleri”, *Bilim ve Ütopya*, 163, 2008, 17-22.
- Durmuş İ. (2019). “Eski Türk Savaş Araç-Gereç ve Taktiği”, *Selçuklu Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 4, 49-70.
- Duymaz A. (2019). “Geleneksel Anlatılarda Bir Şaman/Sufi Silahı: Tahta Kılıç”, 9. *Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi – Türk Halk Edebiyatı*, Cilt: 2, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, e-kitap, 181-196, <http://ekitap.ktb.gov.tr/>
- Eberhard D. W. (1996). *Çin'in Şimal Komşuları-Bir Kaynak Kitabı*, (Çev.) Nimet Uluğtuğ, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, 2. Baskı, Ankara.
- Ego R. (2019). *Visionary Animal Rock Art from Southern Africa*, Wits University Press, Johannesburg.
- Eken M., Ceylan A., Taştekin A. T., Şahin H., Şensoy S. (Haz.), (2005). *Klimatoloji*, Cilt: 2, Ankara.
- Ekici M. (2018). “Mangışlak-Kazakistan Bölgesi Ata Mekânları ve Mezarları”, *I. Uluslararası Türk-İslam Mezar Taşları Kongresi Bildiriler Kitabı 2018*, 219-237.
- Eleuov M., Babayarov G., Kubatin A. (2014). *İslam Öncesi Taraz Sikkeleri*, El-Farabi Adındaki Kazak Milli Üniversitesi, Almatı.
- Eliade M. (2014). *Şamanizm*, (Çev.) İsmet Berikan, İmge Kitabevi, Ankara.
- Erbek G. (1987). *Anatolian Motifs from Çatalhöyük to the present*.
- Erdem S. (1991). “Ankara Maddesi İslam öncesi Ankara”, *TDVİA*, Cilt: 3, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 201-203.
- Erdoğan A., Günel G., Kılıcı A. (2007). *Ankara Tarihi ve Kültür Dizisi: 1. Tarih İçinde Ankara*, Ankara Büyükşehir Belediyesi Basım Yayın ve Halkla İlişkiler Dairesi Başkanlığı, Ankara.
- Erdoğan A., Günel G., Kılıcı A. (2007). *Ankara Tarihi ve Kültür Dizisi: 2 Osmanlı'da Ankara*, Ankara Büyükşehir Belediyesi Basım Yayın ve Halkla İlişkiler Dairesi Başkanlığı, Ankara.
- Ergin M. (1964). *Dede Korkut Kitabı*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Seri: IV, S. A2, Ankara Üniversitesi Basım Evi, Ankara.
- Erginöz G. Ş. (2008). “Hititlerin Astronomi Bilgisine ve Hitit Takvimine Bir Bakış”, *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, IX/1-2, 199-213.
- Ergun P. (2012). *Türk Kültüründe Ağaç Kültü*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara.
- Erol A. F., Yıldırım E. (2016). “Fatsa Cingirt Kayası Kazısında Bulunan Ok Uçları”, *Arkoloji ve Sanat*, 153, 133-148.
- Erzen A. (1946). *İlkçağda Ankara*, TTK Basımevi, Ankara.

- Eser M. A. (1998). “Bizans Ortodoks Kilisesinde Liturji ve Liturjik Eserler”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 15/ 1, 183-201.
- Eser M. A. (2004). “Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi'ndeki Bizans Maden Eserleri: Ağırlıklar ve Haçlar”, 22. *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, Cilt: 2, 51-58.
- Eser M. A. (2007). “Litürjide ve Günlük Kullanımda Maden Sanatı”, “*Kalanlar*” 12. ve 13. *Yüzyıllarda Türkiye’de Bizans*, Vehbi Koç Vakfı, İstanbul, 37-41.
- Eser M. A. (2010a). “Hıristiyanlıkta Haç Kültü ve Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi Koleksiyonunda Bulunan Bir Grup Haç”, *Bizans ve Çevre Kültürler Prof. Dr. S. Yıldız Ötüken’e Armağan*, (Ed.) Sema Doğan Mine Kadıroğlu, 27-43.
- Eser M. A. (2010b). “On ikinci ve On Üçüncü Yüzyıllarda Bizans Litürjisi ve Litürjik Eserlerde Değişimin Tanıkları”, I. *Uluslararası Sevgi Gönül Araştırmaları Sempozyumu Bildiriler*, 470-479.
- Eser M. A. (2020). “Komana’da Ortaçağ Yaşamının İzleri: Madeni Buluntular”, *Tokat’ın Antik Yerleşimleri Sempozyumu Bildirileri*, Bilgin Kültür Sanat Yayınları, 65-76.
- Esin E. (1962). “Eurasia Göçebelerinin San’atının ve İslâmiyetten Evvelki Türkistan San’atının Türk Plâstik ve Tersimî San’atları Üzerindeki Bazı Tesirleri”, *Milletler Arası Birinci Türk Sanatları Kongresi Ankara 19- 24 Ekim 1959 Kongreye Sunulan Tebliğler*, 152-174.
- Esin E. (1968). “Alp Şahsiyetinin Türk San’atında Görünüşü II”, *Türk Kültürü*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 775-803.
- Esin E. (1972a). ““KÜN-AY” (Ay-Yıldız Motifinin Proto-Türk Devrinden Hakanlılara Kadar İkonografisi)”, *VII. Türk Tarih Kongresi Kongreye Sunulan Bildiriler*, 313-360.
- Esin E. (1972b). “Böri”, *Bozkurt*, 8-12.
- Esin E. (1972c). “Tös and Moncuk Notes On Turkish Flag-Pole Finials”, *Central Asiatic Journal*, 16/1, 14-36.
- Esin E. (1978). *İslâmiyetten Önceki Türk Kültür Târîhi ve İslâma Giriş (Türk Kültürü El-Kitabı, II, Cild L/B ‘den Ayrı Basım)*, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul.
- Esin E. (1983). “İbni Sînâ Çevresinde Türk Kültürü”, *Uluslararası İbni Sînâ Sempozyumu Bildirileri*, (Ayrı Basım), 531-562.
- Esin E. (1985). ““Kotuz” İkinci Kök- Türk Sülalesinin “Tamga’sı””, *Erdem (Ayrı Basım)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1/1, 125-146.
- Esin E. (1995). “Türk Sanatında At”, *Türk Kültüründe At ve Çağdaş Atıcılık*, İstanbul, 54-90.
- Esin E. (2001). *Türk Kozmolojisine Giriş*, Kabalcı Yayınları, İstanbul.

- Esin E. (2004). *Orta Asya'dan Osmanlıya Türk Sanatında İkonografik Motifler*, Kabalıcı Yayınevi, İstanbul.
- Esin E. (2006). *Türklerde Maddi Kültürün Oluşumu*, Kabalıcı Yayınevi, İstanbul.
- Esin Y. N., Ozheredov I. (2008). "Gamma-Shaped Artifacts from Western and Southern Siberia, The Urals, Kazakhstan and Mongolia", *Archaeology Ethnology & Anthropology of Eurasia*, 34/2, 100-111.
- Esin Y. N. (2009). "Stone Stele Bearing a "Sun-Headed" Deity on the Tuim River, Khakassia", *Archaeology Ethnology & Anthropology of Eurasia*, 37/3, 85-94.
- Evans C., William D. (Ed.). (1997). *The Glory of Byzantium Art and Culture of the Middle Byzantine Era A.D. 843-1261*, Wixom The Metropolitan Museum of Art, New York.
- Evans H. C., Holcomb M., Hallman R. (2001). "The Arts of Byzantium", *The Metropolitan Museum of Art Bulletin*, 58/4, 4-68,
- Evlıya Çelebi (2008). *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, (Haz.) Yücel Dağlı-Seyit Ali Kahraman, Cilt: 2/2, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Eyice S. (1996). "Bizans Döneminde Ankara", *Anadolu Araştırmaları Prof. Dr. Afif Erzen'e Armağan*, 243-264.
- Farajova M. (2009), *Rock Art of Azerbaijan*, Ministry of Culture And Tourism of The Republic of Azerbaijan, Baku.
- Fərəcova M. (2009). *Azərbaycan Qayaüstü İncəsənəti*, (Ed.) V. H. Əliyev, Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, Bakı.
- Ferguson G. (1961). *Signs & Symbols in Christian Art*, Oxford University Press, London.
- Filipova S. (2018). "Early Christian Iconography-The Role of the Cross and Variants of Crosses Present in the Art Works in Macedonia", *International Scientific Conference The Basilica of St Sophia During the Transition from Paganism to Christianity*, VII, 494-511.
- Forstera P., Hurblesb M. E., Jansenc T., Levinea M., Renfrewa C. (2012). "Origins of the Domestic Horse", *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 109.
- Fossati E. A. (2015). "Capo Di Ponte, Corno Di Seradina, Roccia 12. Una Breve Storia Delle Ricerche E Un'intervista", *Bollettino del Centro Camuno di Studi Preistorici*, Periodico Internazionale Di Arte Preistorica E Tribale World Journal of Prehistoric and Tribal Art Journal International D'art Prehistorique Et Tribal, 40, 91-113.

- Francfort H.-P. (1998). "Central Asian Petroglyphs: Between Indo-Iranian and Shamanistic Interpretations", *The Archeology of Rock-Art*, (Ed.) Christopher Chippindale, Paul S. C. Taçon, Cambridge University Press, 302-313.
- Francfort H.-P. (2016). "Flying in Steppe: Pictures of Birds Hybrids in the Arts of Ancient Central Asia", *Altai Among the Eurasian Antiquities*, Ministry of Education and Science of the Russian Federation Novosibirsk National Research State University, 185-200.
- French D. (1981). *Roman Roads and Mile Stones of Asia Minor Fasc. 1: The Pilgrim's Road*, BAR International Series 105, Oxford.
- Gadjiev M. S. (2010). "On the Interpretation of Derbent's Mason Marks", *Traditional Marking Systems A Preliminary Survey*, Ed. Joám Evans, Pim Sergey A. Yatsenko, Oliver Timken Perrin, Dover:Dunkling Books, London, 181-212.
- Galanti A. (2005). *Ankara Tarihi I-II*, Çağlar Yayınları, İkinci Baskı, Ankara.
- Galata Y. C. (2020). *Türklerde Kaya Resimleri ve Mezar Geleneği*, (Basılmamış Doktora Tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Galib İsmail (1307). *Takvîm-i Meskûkât-ı Osmâniyye: Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye'nin Bidâyet-i Teessüsünden Beri Darb ve İhraç Olunan Meskûkât ve Madalyaların Nevi ve Cins ve Târîfâtıyla Ma'lûmât-ı Târîhiyyesini Mütazammındır*, İstanbul(Constantiniyye).
- Garfinkel Y. (2003). *Dancing at the Dawn of Agriculture*, University of Texas Press, Austin.
- Gaunitz C., Fages A., Hanghøj K. vd. (2018). "Ancient genomes revisit the ancestry of domestic and Przewalski's horses", *Science*, 360/6384, 111-114.
- Gavaldo S., Sansoni U. (1998). "Campi Archeologici 1997, Dipartimento Valcamonica E Lombardia Del Centro Camuno Di Studi Preistorici Valcamonica: Bilancio E Prospettive", *B.C. Notizie Notiziario Del Centro Camuno Di Studi Preistorici*, Marzo, 7-11.
- Gavaz Ö. S. (2016). "M.Ö. 2. Bin Yıl Bazı Gelenek ve Halk Motiflerinin Günümüze Yansıyan Örnekleri", *TÜBA-AR*, 19, 79-92.
- Ghilotti F. (2015). "Passaggi Ctoni Sulle Rocce Camune? Alcune Considerazioni Su Busti E Incompleti", *Bollettino del Centro Camuno di Studi Preistorici*, Periodico Internazionale Di Arte Preistorica E Tribale World Journal of Prehistoric and Tribal Art Journal International D'art Prehistorique Et Tribal, 39, 121-135.
- Gillette D. L., Greer M., Hayward M. H., Murray W. B. (Ed.), (2014). *Rock Art and Sacred Landscapes*, Springer, New York.
- Gital B. D. (2015). *Yapılcan Köyü Hıdırlık Türbesi Tasvirleri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Denizli.

- Gital B. D. (2017). “Yapılcan Köyü Hıdırlık Türbesindeki El Tasvirleri”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5/63, 615 – 634.
- Gital B. D. (2018). “Yapılcan Köyü Türbesinde Damgalar”, 2. *Uluslararası Avrasya Türk Sanatları Kongresi*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, 93-122.
- Golden P. B. (1997). “Wolves, Dogs And Qıpçaq Religion”, *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae*, 50-1/3, 87-97.
- Goldhahn J., Fuglestedt I., Jones A. (Ed.), (2010). *Changing Pictures Rock Art Traditions and Visions in Northern Europe*, Oxbow Books, Oxford.
- Gökçe B., Pınarcık P. (2020). “Geç Hitit Kent Devletleri Dönemi Dini Yapısı Üzerine Gözlemler”, *Cedrus*, VIII, 147-176.
- Göksu E. (2008). *Türk Kültüründe Silah*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Göksu E. (2010). “Ok ve Yayın Türk Devlet Geleneği ve Hâkimiyet Anlayışındaki Yeri”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 5/2, 986-1011.
- Granados-Diaz C., Duncan J. R. (Ed.). (2004). *The Rock-Art of North America Capturing Images and Insight*, The University of Alabama Press, Tuscaloosa.
- Granberg A. (2005). “Pictures and Bulgarian Cyrillic Inscriptions In A Greek 11th Century Manuscript”, Сборник В Чест На Проф. ДФН Иван Добрев, Член-Кореспондент На Баи И Учител (Njast učenik nad učitelem svoim. Sbornik v čest na prof. dfn Ivan Dobrev, člen-korespondent na BAN i učitel, Jan 1), 385-389.
- Granberg, A. (2008). “The Hunno-Bulgarian Runic Alphabet?”, *"Vi ska alla vara valkomna!" Nordiska studier (Meijerbergs arkiv för svensk ordforskning, 2008)*, (Ed.) Kristinn Johannesson, 259-272.
- Grimal P. (2012). *Mitoloji Sözlüğü Yunan ve Roma*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- Gülensoy T. (1995). “At Damgaları”, *Türk Kültüründe At ve Çağdaş Atıcılık*, 95-119.
- Gülensoy T. (2002). *Manas Destanı (Türkiye Türkçesi İle)*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Güler H. (2020). *Anadolu'daki Kaya Resimlerinin Görsel İncelenmesi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Güllüdağ N. (2015). “Türklerde Damga Geleneği ve Nogay Türklerinin Damgaları Üzerine Bir İnceleme”, *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 3/6, 132-150.
- Günaşdı Y. (2016a). “Doğu Anadolu Kaya Resimleri Işığında Doyumlu Kaya Panoları”, 3. *Uluslararası Türk Şöleni Türk Kültürü Sempozyumu Bildirileri*, Güneş Vakfı Yayınları, 647-666.

- Günaşdı Y. (2016b). “Doğu Anadolu Kaya Resimleri Işığında Doyumlu Kaya Panoları”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 39, 391-407.
- Güner H. (2020). *Dağlık Altay Karakol Kültürü*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Güneri A. S. (2010). “OTAK (Orta Asya’da Türk Kültürünün Arkeolojik Kaynakları) Projesinin Avrasya Türk Araştırmalarına Katkıları”, *XV. Türk Tarih Kongresi* Cilt: 2, 511-579.
- Güneri A. S. (2012). “Orta Asya’da Türk Kültürünün Arkeolojik Kaynakları (OTAK) Projesi: Moğolistan Altay Dağları Bölgesi 2009-2010-2011 Yılı Çalışmaları”, 3. *Uluslararası Avrasya Arkeoloji Kongresi Avrasya’da Türklerin Etno-Kültür Tarihi ICEA Bildiriler*, 41-188.
- Güneri S. (2014). “Doyumlu (Kars) Kaya Resimleri”, *Armizzi Engin Özgen’e Armağan Studies in Honor of Engin Özgen*, Asitan Kitap, 175-182.
- Güneri S. (2018). *Türk-Altay Kuramı Arkeolojik Belgeler Işığında Kuzey Asya’da Türklerin Erken Kültür Tarihi*, Kaynak Yayınları, Ankara.
- Güneri S. (2018b). “Altay Dağları Bölgesi Kaya Resimleri: Klasik Türk Dönemi-2 Evresi Türk Tasvir Sanatına Dair Yeni Kavramlar”, *Arkeoloji ve Sanat*, 159, 149-160.
- Güneş B. (2016). “Kutadgu Bilig’deki Meslek ve Unvan Adlarının Derleme Sözlüğü’ne Yansımaları”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 5/4, 1532-1543.
- Güneş M., Koltuk N., Koltuk M. T., Pakırdağ N. (2016). *Osmanlı Belgelerinde Ankara Tarım ve Ticaret*, Ankara Büyükşehir Belediyesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Dairesi Başkanlığı, İstanbul.
- Hacıgökmen M. (2012). *Türkiye Selçuklularında Avcılık*, Kömen Yayınları, Konya.
- Halaçoğlu Y. (1993). “Damga”, *TDVİA*, Cilt: 8, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Haldon J. F. (1975). “Some Aspects of Byzantine Military Technology from the Sixth to the Tenth Centuries”, *Byzantine and Modern Greek Studies*, 1/1, 11-47.
- Harper P. (1983). “Sasanian Silver”, *The Cambridge History of Iran - The Seleucid, Parthian and Sasanid Periods*, Edt. Ehsan Yarshater, Cambridge University Press, 3/2, 1113-1129.
- Harper P. O. (2006). *In search of a cultural identity: Monuments and artifacts of the Sasanian Near East, 3rd to 7th century A.D.* New York: Bibliotheca Persica.
- Harter W. (1965). “The Earliest History of the Constellations in the near East and the Motif of the Lion-Bull Combat”, *Journal of Near Eastern Studies*, 24-1/2, 1-16.
- Hayward M. H., Atkinson L.-G., Cinquino M. A. (Ed.) (2009). *Rock Art of the Caribbean*, The University of Alabama Press, Tuscaloosa.

- Heath I. (1979). *Byzantine Armies 886-1118 Men-at-Arms Series 89*, (Ed.) Martin Windrow, Osprey Publishing, London.
- Henninf J. (Ed.), (2007). *Post-Roman Towns, Trade and Settlement in Europe and Byzantium- Byzantium, Pliska, and the Balkans*, Gruyter-Berlin-New York, Tafle 3, 4.
- Hodder I. (2017). *Çatalhöyük Leoparın Öyküsü*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Hoddinott R. F. (1963). *Early Byzantine Churches in Macedonia and Southern Serbia A Study of the origins and the Initial Development of East Christian Art*, Palgrave Macmillan, New York.
- Hoppál M. (2013). *Shamans and Symbols Prehistory of Semiotics in Rock Art*, International Society for Shamanistic Research, Budapest.
- Hoppál M. (2014). *Avrasya'da Şamanlar*, (Çev.) Bülent Bayram – H. Şevket Çağatay Çapraz, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Hoppál M. (2015). *Şamanlar ve Semboller Kaya Resmi ve Göstergibilim*, (Çev.) Fatih Sel, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Horoz K. (2013). "Türk Kılıcının Bin Yılı: M.S. VIII.-XVIII. Yüzyıllar", *Yeni Bir Askeri Tarih Özlemi Savaş, Teknoloji ve Deneysel Çalışmalar*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 42-56.
- Hörandner W., Annemarie W. C. (1991). "Christogram". Ed. A. Kazhdan, Oxford Dictionary of Byzantium, Oxford University, Cilt: II, Oxford/NewYork.
- Hudyakov Y. S. (2002). "Eski Türklerde Silah", *Türkler*, Cilt: 3, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.
- Işık A. (1991). "Avcı", *TDVİA*, Cilt: 4, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- İbekeyeva S. (2014), "Kazakistan Göktürk Devri Kaya Resimlerindeki Süvari Bayrakları", *1. Uluslararası Avrasya Türk Sanatları Kongresi Bildiriler*, Ed. Yaşar Çoruhlu, Hâlenur Kâtipoğlu J. Özlem Oktay, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Türk Sanatı Tarihi Uygulama ve Araştırma Merkezi, 79-102.
- İbekeyeva (2015). *Göktürk Devri Kazakistan Kaya Resimleri*, (Basılmamış Doktora Tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- İlhan N., Şener M. (2008). "Dîvânu Lugat'it Türk'e Göre Av, Avcılık ve Hayvancılık", *Av ve Avcılık Kitabı*, (Ed.) Emine Gürsoy Naskali, Hilal Oytun Altun, Kitabevi, 337-365.
- İnan A. (1986). *Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- İnan A. (1998), *Makaleler ve İncelemeler*, TTK Yayınları, Cilt: I-II, Ankara.

- İpşiroğlu M. Ş. (2018). *Bozkır Rüzgârı Siyah Kalem*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- İsakov A., (2013). “Kırgızlarda ve Moğollarda On İki Hayvanlı Takvim (VI.-XV. Yüzyıllar Arası)”, *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 3/6, 161-172.
- İskenderzade L. A. (2010). “Göktürk Dönemi İnsan Figürlü Taş Anıtlar”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24, 254-269.
- Jolly P. (1998). “Modelling Change in the Contact Art of the South-Eastern San, Southern Africa”, *The Archaeology of Rock-Art*, Ed. Christopher Chippindale and Paul S. C. Taçon, Cambridge University Press, Cambridge, 247-267.
- Kadioğlu M., Görkay K. (2012). “Roma Döneminde Ankyra”, *Tarihte Ankara Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, (Ed.) Yılmaz Kurt, Cilt: 1, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü, 531-542.
- Kadyrov V., Dyaduchenko L. B., Kadyrova O. (2008). *Kyrgyzstan Mystic Saymaluu-Tash*, (ed.) C. Istrati, Bishkek.
- Kafesoğlu İ. (1972). *Selçuklu Tarihi*, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür Yayınları, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Kalafat Y. (2012). *Altaylardan Anadolu'ya İnanç Göçü*, Türk Halk Bilimi Araştırmaları Merkezi Dizisi XIII, Berikan Yayınevi, İstanbul.
- Kalavrezou I. (1997). “Luxury Objects”, *The Glory of Byzantium Art and Culture of the Middle Byzantine Era A.D. 843-1261*, Ed. Helen C. Evans, William D. Wixom, The Metropolitan Museum of Art, 218-253.
- Kansu Ş. A. (1939). “Türk Tarih Kurumu Prehistorik Araştırmaları”, *Bellekten*, Cilt: III/9, II. Kânun, Ankara, 93-97.
- Karamağralı B. (1973). “Anadolu'da XII-XVI. Asırlardaki Tarikat ve Tekke Sanatı Hakkında”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 21/1, 247-276.
- Karamağralı B. (1980). “Türk Damgalarının Devamlılığı Hakkında”, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 9, 5-24.
- Karamağralı B. (1992). *Ahlat Mezar Taşları*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Karataş M., *Türk Dilinde Yanış (Motif) Adları -Anadolu Sahası-*, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Yayınları, Muğla.
- Karimi E., Ujang B. (2015). “The petroglyphs of Qameshlu National Park, Central Iran”, *Rock Art Research*, Vol. 32/1, 116 – 119.
- Karimi E., Taghva A., Kurdshuli F. Z. (2016). “The Petroglyphs of Dasht-E-Morghāb in The Fars Province of Iran”, *Rock Art Research*, 33/1, 65-72.
- Karimi E. (2018). “The Petroglyphs of Domab in the Central Plateau of Iran”, *Near Eastern Archaeology*, 81.2, 128-140.

- Kaşgarlı Mahmud (1985). *Divanü Lûgat-it-Türk Tercümesi*, (Çev.) Besim Atalay, C. I, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Kaya M. (2009). “Dede Korkut Kitabı ve Manas Destanlarında Av”, *Acta Turcica “Türk Kültüründe Av”*, (Ed.) Emine Gürsoy Naskali, Hilal Oytun Altun, 1, 96-106
- Kazempur M., Eskandari N., Shafizade A. (2011). “The Petroglyphs of Dowzdaghi, Northwestern Iran”, *Documenta Praehistorica*, 38/1, 383-387.
- Keskin Y. (2015). “Cengiz Saltaoğlu ile Söyleşi-Güdü Kaya Resim Bölgesi Türkçe Yazıtlar”, *Gencay Aylık Fikir Kültür ve Gençlik Dergisi*, 43, 34-42.
- Khechoyan A. (2007). “The Rock Art of the Mt. Aragats System”, *XXII Valcamonica Symposium 2007 Darfo Boario Terme (Bs) Italy 18th - 24th May 2007*, 247-252.
- Khujnazarov M. (2001). “Petroglyphs of Uzbekistan”, *Petroglyphs of Central Asia*, Bishkek, 80-121.
- Khujanazarov M. (2011). “Rock Art Sites in Uzbekistan”, *ICOMOS Rock Art in Central Asia a Thematic Study*, (Ed.) Jean CLOTTE, Paris, 99-112.
- Kıdıralı D., Babayar G. (2015). *Türk Bengü Taşı: Şiveet-Ulaan Damgalı Anıtı*, Uluslararası Türk Akademisi, Astana.
- Kırpık G., Erdoğan A., Çam M. (2015). *Şehr-i Kadim Ankara*, Cilt: 1, Ankara Büyükşehir Belediyesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Dairesi Başkanlığı, Ankara.
- Kırpık G., Erdoğan A., Çam M. (2015). *Şehr-i Kadim Ankara*, Cilt: 2, Ankara Büyükşehir Belediyesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Dairesi Başkanlığı, Ankara.
- Kırpık G., Erdoğan A., Çam M., Kılıcı A., Topraklı A. Y. (2015). *Şehr-i Kadim Ankara*, Cilt: 3, Ankara Büyükşehir Belediyesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Dairesi Başkanlığı, Ankara.
- Kıyar N. (2008). “Orta Asya'dan Anadolu'ya Değişen Coğrafyalarda Petroglifler”, *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26, 177-190.
- Kilunovskaya M. E. (2017). “Petroglyphs Of Tuva”, *Орос, Монгол, Хятадын Хил Залгаа Бүс Нутгийн Эртний Нийгмүүдийн Соёлын Хувьсал Ба Харилцан Нөлөөлөл: Төв Ази Ба Умард Хятадын Хадны Зураг Эрдэм Шинжилгээний Хурлын Эмхэтгэл*, Редактор: Ц.Төрбат, Н.Батболд, Шуа-Ийн Түүх Археологийн Хүрээлэн, 23-38.
- Kitchell K. F. (2008). *Animals In The Ancient World from A to Z*, Taylor & Francis Group, London.
- Kitzinger E. (1995). *Byzantine Art in the Making Main Lines of Stylistic Development in Mediterranean Art 3rd-7th Century*, Harvard University Press, Massachusetts-Cambridge.
- Kivalo-Appelgren H. (1931). *Alt-Altheische Kunst Denkmäler*, Helsingfors.

- Klopsteg P.E. (1987). *Turkish Archery and The Composite Bow*, Butler& Tanner Ltd, London.
- Knoll F. (2016). “Petroglyphs in the Syunik Highlands (Armenia). Mapping (pre-)historic Traces”, *Adoranten*, 73-83.
- Koca S. (2002). “Eski Türklerde Devlet Geleneği ve Teşkilatı”, *Türkler*, Cilt: 2, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.
- Koca S. (2012). “Toy”, *TDVİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Koch G. (2001). *Roma İmparatorluk Dönemi Lahitleri*, (Çev.) Z. Zühre İlkgen, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Koçyiğit O. (2018). “Erimtan Arkeoloji ve Sanat Müzesi Bizans Dönemi Maden Haçları”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 35/2, 110-121.
- Konstantinov N., Soenov V., Chremisin D. (2016). “Battle and Hunting Scenes in Turkic Rock Art of The Early Middle Ages in Altai”, *Rock Art Research*, 33/1, 8-18.
- Korolkova E. F. (2017). “The Siberian Collection of Peter the Great”, *The BP exhibition, Scythians Warriors of Ancient Siberia*, Thames & Hudson, 32-69.
- Kortanoğlu R. E. (2007). “Dağlık Phrygia’da Aslan Kabartmalı Roma İmparatorluk Dönemi Kaya Mezarları”, *Belkis Dinçol ve Ali Dinçol’a Armağan (Ayrıbasım / Offprint)*, Ege Yayınları, 417-432.
- Kortum R. (2014). “Sacred Imagery and Ritual Landscape: New Discoveries at the Biluut Petroglyph Complex in the Mongolian Altai”, *Time and Mind The Journal of Archaeology, Consciousness and Culture*, 7:4, 329-384.
- Koşay H. Z. (1969). “Kuzey-Doğu Anadolu’da Kayalara Hakedilmiş Eski Türk İşaretleri”, *Türk Etnografya Dergisi*, XI, 27-32.
- Kökten İ. K. (1947). “1945 yılında Türk Tarih Kurumu Adına Yapılan Tarihöncesi Araştırmaları”, *Belleten*, Cilt: XI/ 43, 431-472.
- Kramer S. N. (1963). *The Sumerians Their Culture, History and Character*, The University of Chicago Press, Chicago & London.
- Kramer S. N. (1999). *Sümer Mitolojisi*, Kabalcı Yayınları, İstanbul.
- Kubarev G. V. (2007). “Ancient Turkic Statues: Epic Hero or Warrior Ancestor?”, *Archaeology, Ethnology & Anthropology of Eurasia*, 29/1, 136-144.
- Kuru A. Ç. (2018). “Orta Çağ Türk Mimarisinde Ok-Yay Motifleri ve İkonografisi”, 2. *Uluslararası Avrasya Türk Sanatları Kongresi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi*, 251 – 268.
- Kuzeyev R. G. (2013). *İtil-Ural Türkleri*, (Çev.) Arif Acaloğlu, Selenge Yayınları, İstanbul.

- Küçük M. (2013). “Divanü Lugati’t-Türk’te At ve Atçılık Terminolojisi”, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 10/1, 140-169.
- Küçük M. A. (2020). “Orta Asya’dan Anadolu’ya Türk Geleneğinde ‘Don Değiştirme’”, *Bilig-Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 94, 2020, 97-122.
- Küsmez P. (2009). *Başlangıcından M.Ö. 2. Binin Sonuna Kadar Anadolu Tasvir Sanatında Av Sahneleri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi Ana Bilim Dalı, Konya.
- Lahafian J. (2013). “Rock Art in Kurdistan Iran”, *Arts*, 2, 328-349.
- Lavin I. (1963). “The Hunting Mosaics of Antioch and Their Sources. A Study of Compositional Principles in the Development of Early Mediaeval Style”, *Dumbarton Oaks Papers*, Harvard University, 17, 179-286.
- Lenik E. J. (2009). *Making Pictures in Stone American Indian Rock Art of the Northeast*, The University of Alabama Press, Tiscaloosa.
- Levine M. A. (2005). “Domestication and Early History of The Horse”, *The Domestic Horse: The Origins, Development, and Management of Its Behaviour*, (Ed.) D. S. Mills & S. M. McDonnell, Cambridge University Press, 5-22.
- Lewis G. (1974). *The Book of Dede Korkut*, Penguin Books, London.
- Ling J. (2013). *Rock Art and Seascapes in Uppland Swedish Rock Art Series Volume: 1*, Oxbow Books, Oxford.
- Lødøen T., Mandt G. (2005). *The Rock Art of Norway*, Oxbow Books, Oxford.
- Lorblanchet, M. (1993). “Avertissement”, *L’art Pariétal Paléolithique Techniques et Méthodes D’étude*, 5-7.
- Lvova E. L., Oktyabrskaya İ. V., Sagalayev A. M., Usmanova M. S. (2013). *Güney Sibiry Türklerinin Geleneksel Dünya Görüşleri*, (Çev.) Metin Ergun, 3. Kitap, Kömen Yayınları, Konya.
- Lymer K. (2004). “Shimmering visions-Shamanistic Rock Art Images from the Republic of Kazakhstan”, *Expedition-Shamanism Special Issue*, 46/1, 16-23.
- Lymer K. (2008). “An Introduction to the Rock Art of Kazakhstan”, *The DSCA Journal Danish Society for Central Asia’s Electronic Yearbook*, 46-55.
- Maguire H. (1997). “Images of the Court”, *The Glory of Byzantium Art and Culture of the Middle Byzantine Era A.D. 843-1261*, Ed. Helen C. Evans, William D. Wixom, The Metropolitan Museum of Art, 183-191.
- Maksimova M. V., Penkov A. V., Sharaborin A. K., Zhirkov E. K. (2012). “Suruktakh-Khaya Sanctuary, Yakutia, Revisited: Tentative Results and Prospects”, *Archaeology Ethnology & Anthropology of Eurasia*, 40/2, 55-66.

- Mariyashev A. N. (1994). *Petroglyphs of South Kazakhstan and Semirechye*, A. H. Margulan Archaeology Institute Pilgrim Firm Zaman Company, Almaty.
- Martinov, A.I. (2013). *Altay Kaya Resimleri Biçiktu-Boom*, (çev.) Z. Bağlan Özer, Ankara, http://www.akmb.gov.tr/userfiles/files/altay_kaya_resimleri_ekitap.pdf (01.05.2020).
- Mathews T. F. (1998). *Byzantium: From Antiquity to the Renaissance*, Harry N. Abrams Incorporated, New York.
- McDonald J., Veth P. (Ed.), (2012). *A Companion to Rock Art*, Blackwell Publishing, Oxford.
- Melik A. A. (2013). *Tarih-i Cihan Güşa*, Çev. Mürsel Öztürk, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Mellaart J. (1967), *Çatal Hüyük A Neolithic Town in Anatolia*, Mcgraw-Hill Book Company, New York.
- Mellaart J. (1970). *Excavations at Hacilar Plates and Figures*, Cilt: 2, British Institute of Archaeology, Edinburgh University Press, Edinburgh.
- Memiş E. (1987). *İskit'lerin Tarihi*, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya.
- Merçil E. (2009). "Salgurlular", *TDVİA*, Cilt: 36, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Mert O. (2007). "Kemaliye'de Eski Türk İzleri: Dilli Vadisindeki Petroglif ve Damgalar", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 34, 233-254.
- Mert O. (2008a). "Dilli Vadisi'ndeki Petroglif ve Damgalar", *Bilim Ütopya*, 163, 4-16.
- Mert O. (2008b). "Öngöt Mezar Külliyesi ve Külliyyede Bulunan Damgalar", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 36, 281-305.
- Metin H. (2018). "Pisidia Altıkapılı Kaya Kilisesi'ndeki Kaya Üstü Resimlerine (Petroglif) İlişkin Bir Gözlem", *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 5, 164-176.
- Miklashevich E. (2003a). "Rock Art Research in North and Central Asia 1995-1999", *Rock Art Studies NEWS OF THE WORLD 2 Developments in Rock Art Research 1995-1999*, (Ed.) Paul G. Bahn and Angelo Fossati, Oxbow Books, 88-118.
- Miklashevich E. (2003b). "Rock Art Research in North and Central Asia 1995-1999", *(edited version) Rock Art Studies NEWS OF THE WORLD 2 Developments in Rock Art Research 1995-1999*, (Ed.) Paul G. Bahn and Angelo Fossati, Oxbow Books, 4-60.
- Miklashevich E. (2008). "Rock Art Research in Siberia and Central Asia, 2000-2004", *Rock Art Studies New of The World III*, Ed. Paul Bahn, Natalie Franklin and Matthias Strecker, Oxbow Books, 138-178.

- Mitchell S. (1974). "Blucium and Peium: The Galatian Forts of King Deiotarus", *Anatolian Studies*, 24, 61-75.
- Mitchell S. (1993). *Anatolia Land, Men and Gods in Asia Minor: The Celts and the Impact of Roman Rule*, Vol. 1, Clarendon Press Oxford, New York.
- Mitchell S. (2012). "Roma Döneminde Ankyra: Epigrafik Kültür", *Tarihte Ankara Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü, (Ed.) Prof. Dr. Yılmaz Kurt, Cilt: 1, 523-530.
- Mitev N. (2018). "Early Ottoman Coins (14th – 15th C.) from Varna Region, Bulgaria", *Нумизматика, Сфрагистика и Епиграфика*, 14, pp. 189-197.
- Mobarakabadi E. K. (2013). "Rock Art of the Howz-Māhy Region in Central Iran", *Arts*, 2, 124-133.
- Mundell M. (1977). "Monophysite Church Decoration", *Iconoclasm Papers given at the Ninth Spring Symposium of Byzantium Studies University of Birmingham March 1975*, (Ed.) Anthony Bryer and Judith Herrin, Centre for Byzantine Studies, 59-74.
- Muradova E. (2011). "Rock Art Sites in Turkmenistan", *ICOMOS Rock Art in Central Asia a Thematic Study*, (Ed.) Jean CLOTTE, 93-98.
- Murray H. J. (1952). *A History of Board-Games Other Than Chess*, Oxford at The Clarendon Press, Oxford.
- Musin A. (2012). "Byzantine Reliquary-Crosses in the Formation of Medieval Christian Culture in Europe", *Rome, Constantinople and Newly-Converted Europe Archaeological and Historical Evidence*, (Ed.) Maciej Salamon, Marcin Wołoszyn, Alexander Musin, Perica Špehar, Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk, II, 61-94.
- Nash G., Chippindale C. (Ed.), (2004). *European Landscapes of Rock-Art*, Taylor&Francis, E-library.
- Neale (John Mason) J. M. (1856). *Medieval Preachers, And Medieval Preaching A Series Of Extracts Translated From The Sermons Of The Middle Ages, Chronologically Arranged: with Notes and an Introduction*, London, J. C. Mozley, London.
- Nicholson O. (2018). "Cross, Relic of the True" *The Oxford Dictionary of Late Antiquity*, Oxford University Press, 1, Oxford.
- Nimura C. (2016). *Prehistoric Rock Art in Scandinavia: Agency and Environmental Change Swedish Rock Art Series: Volume 4*, Oxbow Books, Oxford.
- Nowgorodowa E. (1980). *Alte Kunst Der Mongolei*, Leipzig.
- Novozhenov V. A. (2020). *Rock Art Chronicles of Golden Steppe: Model of Communication in Antiquity and Early Middle Ages*, UNESCO Center for the Rapprochement of Cultures, 1, Almaty.

- Novozhenov V. A. (2020). "Petroglyphs of Saryarka and Betpakdala", *Rock Art Chronicles of Golden Steppe from Karatau to Altai*, 2, (Ed.) E. Jacobson-Tepfer, V. A. Novozhenov, 13-35/655-656.
- Ocak A. Y. (2005). *Alevî ve Bektaşî İnançlarının İslâm Öncesi Temelleri*, Enderun Kitabevi, İstanbul.
- Ogawa M. (2014). "Dating Petroglyphs from Fugoppe Cave, Japan", *Arts*, 3, 46-53 <https://www.mdpi.com/journal/arts> (20.08.2020).
- Okladnikov A. P. (1969). "The Petroglyphs of Siberia", *Scientific American*, 221/2 August, 74-85.
- Oktay Ö. J. (2014). "Göktürk Devri Pişmiş Toprak Figürinleri", *1. Uluslararası Avrasya Türk Sanatları Kongresi Bildiriler*, Ed. Yaşar Çoruhlu, Hâlenur Kâtipoğlu J. Özlem Oktay, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Türk Sanatı Tarihi Uygulama ve Araştırma Merkezi, 19-34.
- Omura S. (1996). "1994 Yılı İç Anadolu'da Yürütülen Yüzey Araştırmaları", *Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü XIII. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, Cilt: II, 243-272.
- Orkun H. N. (1987). *Eski Türk Yazıtları*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Otar İ. (1983). *O. Akçokraklı'nın (Kırım Tatar Tamgaları) İsimli Kitabı Vesilesi ile Notlar*, İstanbul, 194-195.
- Ousterhout R. G. (1997). "Secular Architecture", *The Glory of Byzantium Art and Culture of the Middle Byzantine Era A.D. 843-1261*, Ed. Helen C. Evans, William D. Wixom, The Metropolitan Museum of Art, 192-217.
- Outram A. K., Stear A., Bendrey R., Olsen S., Kasparov A., Zaibert V., Thorpe N., Evershed R. P., (2009). "The Earliest Horse Harnessing and Milking", *Science*, 323, 1332-1335.
- Ögel B. (1948). "Türk Kılıcının Menş ve Tekâmülü Hakkında", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 6/5, 431-460.
- Ögel B. (1998). *Türk Mitolojisi-I*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Ögel B. (2002). "Devlet Meclisi ve Kurultay", *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt: 2, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.
- Ögel B. (2014). *İslâmiyetten Önce Türk Kültür Tarihi Orta Asya Kaynak ve Buluntularına Göre*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Ögel, B. (2014). *Türk Mitolojisi*, Cilt: II, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Ögel B. (2016). *Türklerde Devlet Anlayışı 13. Yüzyıl Sonlarına Kadar*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Ökse A. T. (2019). "The Eastern Border of Phrygia", *Phrygia in Antiquity: from the Bronze Age to the Byzantine Period*, (Ed. Gocha R. Tsetskhladze). 162-182.

- Özaydın A. (1991). “Ankara İslâmî Dönem”, *TDVİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları Cilt: 3, İstanbul.
- Özbay F. (2018). “Eski Anadolu Toplumlarında Köpek”, *Seleucia Olba Kazısı Serisi VIII*, 8, 69-89.
- Özbek O., Yükmen B. (1998). “Kars Borluk Vadisi Kaya Resimleri”, *Arkeoloji ve Sanat*, 86, 30-37.
- Özcan A. (2010). “Şikâr Ağaları”, *TDVİA*, Cilt: 39, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Özcan A., Yiğit T. (2019). “Kayseri’nin Kuzeyinde Geç Hitit İzleri”, *IX. Uluslararası Hititoloji Kongresi Bildirileri*, Cilt: 2, 713-734.
- Özcan E. S. (2016). *Kültür Tarihi Açısından İskit-Türk Aynılığı*, Selenge Yayınları, İstanbul.
- Özdemir H., Öztaşkın G. K. (2010). “Denizli Arkeoloji Müzesi’nde Yer Alan Bizans Dönemi Maden Haçlarından Bir Grup”, *XIII. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, Ege Yayınları, 489-500.
- Özdemir R. (1991). “Ankara (Osmanlılar Devri)”, *TDVİA*, Cilt: 3, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Özdoğan M. (2019). *1967 Yılı Van-Hakkâri Araştırmaları Tirşin Kaya Resimlerinin Bulunuşu Arkeoloji, Etnografya ve Doğal Çevre*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, II. Baskı, İstanbul.
- Özer H. (2016). *Ankara Gündül Kaya Resimlerinin Grafikselsel Analizi ve Turizm Sektöründe Kullanılmasının Araştırılması*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Antalya.
- Özgan R. (2020). “Antik Çağ’dan Günümüze Çift Başlı Kartal: Anlamı, Yorumu ve Propagandası”, *Arkhaia Anatolika*, 3, 98-125.
- Özgüç N. (2019). “Tanrı alayları, Savaş ve Av Sahneleri M.Ö. 20.-18. Yüzyıllarda Anadolu silindir ve Baskı Mühürlerinde Motif Zenginliği”, *Hititler Bir Anadolu İmparatorluğu-1000 Tanrılı Halk*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 493-496.
- Özgüdenli, O. G. (2011). “Târîh-i Âl-i Selçûk”, *TDVİA*, Cilt: 40, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Özgül O. (2015). “Erzurum Bölgesi Kaya Panoları”, *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 5/ 10, 169-198.
- Özgül O. (2016a). “Erzurum/Şenkaya Petrogliflerindeki At/Geyik ve Güneş Kursu”, 3. *Uluslararası Türk Şöleni Türk Kültürü Sempozyumu Bildirileri*, Güneş Vakfı Yayınları, 437-458.
- Özgül O. (2016b). “Erzurum/Şenkaya Petrogliflerindeki At/Geyik ve Güneş Kursu” *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 39, 371-390.

- Özkan, A. R. (2002). "Türk Kültüründe Yönler", *Türkler Ansiklopedisi*, Cilt: 3, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.
- Özkartal Z. (2014). *İslamiyet Öncesi Türk Kültüründeki Kaya Resimlerinin Anadolu Türk Halı Motifleri ile İlişkisi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Isparta.
- Özkaya V. (1992). *İ. Ö. Erken Birinci Binde Frig Boyalı Seramiği Doğu-Batı Siyasal Kültürel İlişkileri*, (Basılmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Özkaya V. (1995). *İ.Ö. Erken Birinci Binde Frig Boyalı Seramiği*, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayını, Erzurum.
- Öztaşkın G. K., Evcim S. (2010). "Frigya Bölgesi Kaya Kiliseleri", *Frigya (Phrygia) Bölgesi Bizans Dönemi Kaya Mimarisi*, (Ed.) B. Yelda Olcay Uçkan, Tepebaşı Belediyesi Kültür Yayını, 37-129.
- Özveri M. (2006). *Okçuluk Hakkında Merak Ettiğiniz Herşey*, Umut Matbaacılık, İstanbul.
- Paribeni A. (2004). "Le Sigle Dei Marmorari E L'Organizzazione Del Cantiere", *Santa Sofia Di Costantinopoli L'arredo Marmoreo Della Grande Chiesa Giustiniana*, (Ed. Alessandra Guiglie Guidobaldi), Caudia Barsanti, Città del Vaticano, 651-736.
- Parman E. (1993). "Bizans Sanatında Tavus Kuşu İkonografisi", *Sanat Tarihinde İkonografik Araştırmalar' Güner İnal'a Armağan*, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Armağan Dizisi: 4, Ankara, 387-412.
- Paşazade A. (2003). *Osmanoğulları'nın Tarihi*, Haz. Kemal Yavuz-M. A. Yekta Saraç, K Kitaplığı, İstanbul.
- Patacı S. (2015). "Transkafkasya Arkeolojisi Kapsamında Ardahan", *Yeni Türkiye Kafkaslar Özel Sayısı - II*, 72, 56-90.
- Patlagean E. (1992). "Byzantium in the Tenth and Eleventh Centuries", *A History of Private Life I Pagan Rome to Byzantium*, (Ed.) Philippe Ariès, Georges Duby, The Belknap Press of Harvard University Press, 551-641.
- Peker N. (2018). "Kaunos'tan Erken Bizans Dönemine Ait Bir Yaşam Haçı Kabartması", *Cedrus*, 6, 453-463.
- Pevny O. Z. (1997). "Kievan Rus' ", *The Glory of Byzantium Art and Culture of the Middle Byzantine Era A.D. 843-1261*, Ed. Helen C. Evans, William D. Wixom, The Metropolitan Museum of Art, New York, 280-319.
- Philips E. D. (1965), *The Royal Hordes: Nomad Peoples of the Steppes*, New York.
- Pınarcık P., Gökce B., Ayakan S., (2017). "Geç Hiti Dönemi Tasvir Sanatında Betimlenmiş Av Sahneleri Üzerine Bir Değerlendirme", *Prof. Dr. Recep Yıldırım'a Armağan*, Bilgin Kültür Sanat Yayınları, 389-411.

- Potapov L. P. (2012). *Altay Şamanizmi*, (Çev.) Metin Ergun, Kömen Yayınları, Konya.
- Prinzing G. (2007). “Pliska in the view of ProtoBulgarian Inscriptions and Byzantine Written Sources”, *Post-Roman Towns, Trade and Settlement in Europe and Byzantium - Byzantium, Pliska, and the Balkans*, Ed. Joachim Henning, Vol. 2, 241-252.
- Quinlan A. R. (Ed.), (2007). *Great Basin Rock Art Archaeological Perspectives*, University of Nevada Press, Nevada.
- Qurbanov A. (2013). *Damğalar, rəmzlər... mənimsemələr*, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Yanında Strateji Araşdırmalar Mərkəzi, Bakı, <http://turuz.com/book/title/damgalar-remzler-menimsemeler-araz-qurbanov-urmu-turuz-2014> (05.01.2021).
- Rajnovich G. (1994). *Reading Rock Art Interpreting the Indian Rock Paintings of The Canadian Shield*, Natural Heritage/Natural History Inc., Toronto.
- Ranov V. (2001). “Petroglyphs of Tadjikistan”, *Petroglyphs of Central Asia*, (Ed.) K. Tashbayeva, 122-150.
- Redford S. (2007). “The Kible Wall of the Kargı Hanı”, *Adalya*, X, 351-368.
- Regan P. (2006). *Weapon a Visual History of Arms and Armor*, DK Publishing New York.
- Rice D. T. (1958). *The Great Palace of The Byzantine Emperors*, The Edinburgh University Press, Edinburgh.
- Rice D. T. (1968). *Byzantine Art*, Penguin Books, Harmondsworth, Middlesex.
- Rice T. T. (1967). *Everyday Life in Byzantium*, Jarrold and Sons Ltd, London.
- Rodloff W. (1995). *Manas Destanı Kırgız Türkçesi Metin- Türkiye Türkçesi Çeviri*, (Haz.) Emine Gürsoy-Naskali, Türksoy Yayınları: 1, Ankara.
- Rogozhinskiy A. E. (2011). “Rock Art Sites in Kazakhstan”, *ICOMOS Rock Art in Central Asia a Thematic Study*, Ed. Jean Clottes, 9-42.
- Rogozhinskii A., Novozhenov V. (2018). *Central Asia Cultural Rock Art Landscapes Frequently Asked Questions (FAQ)*, International Institute for Central Asian Studies (IICAS), Samarkand.
- Rogozhinskii A. E. (2019). “Medieval Petroglyph Tamgas in Southern Kazakhstan And Semirechie”, *Tamgas of Pre-Islamic Central Asia*, International Institute for Central Asian Studies, 249-295.
- Róheim G. (1954). *Hungarian and Vogul Mythology*, University of Washington Press, Seattle/London.
- Rojay B., Karaca A. (2008). “Post-Miocene Deformation in the South of the Galatean Volcanic Province, NW of Central Anatolia (Turkey)”, *Turkish Journal of Earth Sciences (Turkish J. Earth Sci.)*, 17, 653–672.

- Roller L. E. (1999). "Early Phrygian Drawings from Gordion and the Elements of Phrygian Artistic Style", *Anatolian Studies -Anatolian Iron Ages 4. Proceedings of the Fourth Anatolian Iron Ages Colloquium Held at Mersin*, 49, Ankara, 143-152.
- Roller L. E. (1999). *In Search of God the Mother the Cult of Anatolian Cybele*, University of California Press, Berkeley - Los Angeles – London.
- Roller L. E. (2009). *Incised Drawings from Early Phrygian Gordion*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia.
- Rouche M. (1992). "The Early Middle Ages in the West", *A History of Private Life I Pagan Rome to Byzantium*, Ed. Philippe Ariès, Georges Duby, The Belknap Press of Harvard University Press, 411-548.
- Roux J. P. (2005). *Orta Asya'da Kutsal Bitkiler ve Hayvanlar*, (Çev.) Prof. Aykut Kazancıgil-Lale Arslan, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- Roux J. P. (2011). *Türklerin ve Moğolların Eski Dini*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- Roux J. P. (2012). *Eski Türk Mitolojisi*, Bilgesu Yayıncılık, Ankara.
- Roux J. P. (2015). *Türklerin Tarihi Pasifik'ten Akdeniz'e 2000 Yıl*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- Rozwadowski A. (2009). "Siberian Rock Art and Shamanism: History Versus Phenomenon", *XXIII Valcamonica Symposium 2009 Capo Di Ponte (Bs) Italy 28th October- 2nd November 2009*, 315-318.
- Rozwadowski A. (2012). "Did shamans always play the drum? Tracking down prehistoric shamanism in Central Asia", *Documenta Praehistorica*, XXXIX, 277-286.
- Rozwadowski A. (2014). "In Search of Shamanic Themes in Eastern Siberian Rock Art (Sakha/Yakutia Republic)", *SHAMAN Journal of the International Society for Academic Research on Shamanism*, 22, 75-96.
- Rozwadowski A. (2015). "Historic and Proto-Historic Shamanic Rock Art in Siberia: a View from Altai", *Quaderns de Prehistòria I Arqueologia de Castelló*, 33, 195-204.
- Rudenko S. I. (1970). *Frozen Tombs of Siberia The Pazyryk Burials of Iron Age Horsemen*, University of California Press, Berkeley and Los Angeles.
- Rudenko S. I. (1958). "The Mythological Eagle, The Gryphon, The Winged Lion, and The Wolf in The Art of Northern Nomads", *Artibus Asiae*, 21/2, 101-122.
- Rüstemov C. N., Muradova F. M. (2003). *Qobustan Petroglifleri I Cild 2-ci kitab Şonqardağ ve Şıxqaya Qayüstü Resmleri*, Bakı.
- Rüstemov C. N., Muradova F. M. (2008). *Qobustan Kiçikdaş Abideleri*, Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, Bakı.

- Saltaoğlu C. (2013). “Anadolu Türk Oyma (Runik) Yazıtları II”, *Yazıtlar Dil, Kültür, Tarih Araştırmaları Dergisi*, 2, 10-116.
- Saltaoğlu C. (2018). *Unutulmuş Bir Geçmişten Oğuz-Kıpçak Sesler Esatlı Yazıtları I-II*, Kutlu & Avcı Ofset Form Baskı, Antalya.
- Saltaoğlu C. (2019). “Anadolu Türk Kaya Resimlerini Kimliklendirmede Kazıbilimsel Biçem Eleştirisi İçin Örnek Bir Buluntu: Antalya Korkuteli Kozacı Köyü Çağmanönü Yazıtlı Dodurga Panosu-“Büyük Av””, Antalya, 1-10, https://www.academia.edu/39838322/Anadolu_T%C3%BCrk_Kaya_Resimlerin_i_Kimliklendirmede_Kaz%C4%B1bilimsel_Bi%C3%A7em_Ele%C5%9Ftirisi_%C4%B0%C3%A7in_%C3%96rnek_Bir_Buluntu_Antalya_Korkuteli_Koza%C4%9Fac%C4%B1_K%C3%B6y%C3%BC_%C3%87a%C4%9Fman%C3%B6n%C3%BC_Yaz%C4%B1tl%C4%B1_Dodurga_Panosu_B%C3%BCy%C3%BC_Av (20.08.2020).
- Samashv Z. (2001), “Petroglyphs of Kazakhstan”, *Petroglyphs of Middle Asia*, 151-217.
- Samashv Z. S., Bazylkhan N. (2010). “Ancient Turkic Tamga-Signs”, *Traditional Marking Systems A Preliminary Survey*, Ed. Joám Evans, Pim Sergey A. Yatsenko, Oliver Timken Perrin, Dover: Dunkling Books, 309-327.
- Samashv Z. Murgabayev S, Eleuov M. (2014). *Sauyskandyk Petroglyphs*, Astana.
- Sams G. K. (1974). “Phrygian Painted Animals: Anatolian Orientalizing Art”, *Anatolian Studies*, British Institute at Ankara, 24, 169-196.
- Sansoni U. (2014). “L’arma, Oggetto E Simbolo Nel Mondo Indoeuropeo”, *Bollettino del Centro Camuno di Studi Preistorici*, Periodico Internazionale Di Arte Preistorica E Tribale World Journal of Prehistoric and Tribal Art Journal International D’art Prehistorique Et Tribal, 37/38, 31-44.
- Savaş S. Ö. (2014). “Silahlar: “Hitit Tanrılarının ve Krallarının Gücü” II”, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5/2, 227-253.
- Sayılı A. (1991). *Mısırlılarda ve Mezopotamyalılarda Matematik, Astronomi ve Tıp*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara.
- Sazak G. (2013). “Varahşa Sarayı Duvar Resimleri”, *Tarih Dergisi*, 57/1, 1-23.
- Schachner A. (2019). “Hattuša, Hitit İmparatorluğu’nun Başkenti”, *Hititler Bir Anadolu İmparatorluğu*, (Haz.) Meltem Doğan-Alparslan, Metin Alparslan, YKY Yayınları, 104-125.
- Schachner A. (2019). “Hitit Sanatının Gelişimi ve Toplumsal İşlevlerine Dair”, *Hititler Bir Anadolu İmparatorluğu*, (Haz.) Meltem Doğan-Alparslan, Metin Alparslan, YKY Yayınları, İstanbul, 283-304.
- Schmidt K. (2000). “Göbekli Tepe and The Rock Art of The Near East-Göbekli Tepe ve Ön Asya Kaya Resmi Sanatı”, *Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi*, 3, 1-14.

- Schmidt K. (2007). *Taş Çağı Avcılarının Gizemli Kutsal Alanı Göbeklitepe En Eski Tapınağı Yapanlar*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Schwemer D. (2019). “Tanrılar Kültü, Büyü Ritüeli ve Ölülerin Bakımı”, *Hititler Bir Anadolu İmparatorluğu*, Yapı Kredi Yayınları, 219-228.
- Sertkaya O. F. (1995). “Eski Türk Kültüründe At”, *Türk Kültüründe At ve Çağdaş Atıcılık*, 25-30.
- Semenov V. A. (2010). “The Wusun in Northeastern Central Asia”, *Archaeology, Ethnology and Anthropology of Eurasia*, 38, 99-110.
- Sevin V. (2019). *Yeni Assur Sanatı II Resim*, TTK Yayınları, Ankara.
- Sevinç E. (2015). “Anadolunun Tam Ortasında Bir Servet Güdül Kayaresimleri”, *Gencay Aylık Fikir Kültür ve Gençlik Dergisi*, 43, 22-33.
- Seyidoğlu B. (1995). “Mitolojik Dönemde At”, *Türk Kültüründe At ve Çağdaş Atıcılık*, İstanbul, 91-94.
- Seyirci M., Topbaş A. (1983?). *Afyonkarahisar Yöresi Türkmen Mezar Taşları*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Seyitdanlıoğlu M. (2009). “Eski Türklerde Devlet Meclisi “Toy” Üzerine Düşünceler”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 28/45, 1-12.
- Shelach G. (2005). “Early Pastoral Societies of Northeast China: Local Change and Interregional Interaction during c. 1100–600 BCE ”, *Mongols, Turks, And Others Eurasian Nomads And The Sedentary World*, Brill, 15-58.
- Sher J., Garyaeva O. (1996). “The Rock Art of Northern Eurasia”, *Rock Art Studies: News of The World I Recent Developments in Rock Art Research*, (Ed.) Paul G. Bahn-Angelo Fossati, 105-126.
- Shirazi R., Soltani M. (2015). “The Evidence of Rock Art In Iranian Makran: Aps-e Goalm and Kouhbodan-e Jor Petroglyphs, Qasr-e Qand”, *Archaeology Ethnology & Anthropology of Eurasia*, 43/2, 23-33.
- Shvets I. N. (2020). “Sauyskandyk Petroglyphs”, *Rock Art Chronicles of Golden Steppe from Karatau to Altai*, (Ed.) E. Jacobson-Tepfer, V. A. Novozhenov, Vol. 2, 38-81.
- Skhirtladza Z. (2009), “The Apsa Decoration of the Akhiza Cathedral: Documants and Materials in the Museums of Georgia”, *Anatolian Studies*, British Institute at Ankara, 59, 139-146.
- Skira A. (1953). *The Great Centuries of Painting- Byzantine Painting-*, (Ed.) Andre Grabar, The World Publishing Company, Cleveland Ohio.
- Skoglund P., Ling J., Bertilsson U. (Ed.), (2015). *Picturing The Bronze Age Swedish Rock Art Series: Volume 3*, Oxbow Books, Oxford.

- Smagulov E. A., Yatsenko S. A. (2019). "Series of Sign in the Oases of Southern Kazakhstan", *Tamgas of Pre-Islamic Central Asia, International Institute for Central Asian Studies*, 159-197.
- Solomon A. (1996). "Rock Art in Southern Africa", *Scientific American*, 275/5, 106-113.
- Somuncuoğlu S. (2008). *Sibirya'dan Anadolu'ya Taştaki Türkler/ From Siberia to The Anatolia The Turks on the Rock*, A-Z Yapı Ticaret-Güngör Matbaacılık, İstanbul.
- Somuncuoğlu S. (2012). *Damgaların Göçü-Kurgan / Ankara Gündül Kaya Resimleri*, AC Yapı Fabrika Basım, İstanbul.
- Soydan E., Korkmaz F. (2013). "Batman'da Yeni Bir Keşif: Deraser (Arık) Mağara Resimleri", *Turkish Studies- International Periodical for The Languages, Literature And History of Turkish or Turkic*, 8/6, 665-686.
- Strabon (2000). *Geographika Antik Anadolu Coğrafyası Kitap XII-XIII-XIV*, (Çev.) Adnan Pekman, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Summerer L. (2010). "Duvar Resimleri", *Tatarlı Renklerin Dönüşü*, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 186-195.
- Süel M. (2019). "Şapinuva'da Ele Geçirilen Bir Grup Taş Kalıp", *IX. Uluslararası Hititoloji Kongresi Bildirileri*, Cilt: 2, 1005-1019.
- Sülüner H. S. (2014). "Yabancı Seyyahların Gözlemleriyle Roma ve Bizans Dönemi'nde Ankara", *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 2/1, 11-21.
- Sümer F. (2001). "Karamanoğulları", *TDVİA*, Cilt: 24, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Süslü, Ö. (2007), *Tasvirilere Göre Anadolu Selçuklu Kıyafetleri*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.
- Sütçüoğlu, O. (2018). *Arykandos Vadisi'nde Sionlu Aziz Nikolaos Kültü ve Hristiyan Türkler*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Akdeniz Üniversitesi Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü Akdeniz Orta Çağ Araştırmaları Anabilim Dalı, Antalya.
- Şahin M. K., Varis S. (2017). "Eskişehir/Seyitgazi Kümbet Köyünde Bulunan Himmet Baba/Kümbet Dede Kümbeti Üzerine Yeni Düşünceler", *XX. Uluslararası Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, Cilt: II, 622-652.
- Şeker H. (2015). "Mızrak Atan İskit Kralı Tasvirli Kerkinitis* Bronz Şehir Sikkesi", *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, XXIV, 607-620.
- Şen, E., Gürpınar, F. (2019). "Farklı Kültürlerde Güneş Sembolü", *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, 43, 985-1008.

- Şensoy S., Demircan M., Balta İ. (2008). “Türkiye İklimi”, *Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü*, 4. https://www.mgm.gov.tr/FILES/iklim/turkiye_iklimi.pdf (02.01.2018).
- Tabaldyev K. Sh. (2019). “Medieval Tamga-Signs in Kyrgyzstan”, *Tamgas of Pre-Islamic Central Asia*, International Institute for Central Asian Studies, 364-386.
- Taçon P. S. C., Chippindale C. (1998). “An Archaeology of Rock-Art Through Informed Methods and Formal Methods”, *The Archaeology of Rock-Art*, Cambridge University Press, 1-10.
- Tansuğ K. (1949). “Kimmer’lerin Anadolu’ya Girişleri ve M. Ö. 7’nci Yüzyılda Asur Devletinin Anadolu ile Münasebetleri”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 7/ 4, 535-550.
- Tanyu H. (1967). *Ankara ve Ankara Çevresinde Adak ve Adak Yerleri*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Tarhan M. T. (2002). “Ön Asya Dünyasında İlk Türkler: Kimmerler ve İskitler”, *Türkler*, Cilt: 1, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 598-611.
- Tashbayeva K., Khujanazarov M., Ranov V., Samashev Z. (2001). *Petroglyphs of Central Asia*, (ed.) K. Tashbayeva, Bishkek.
- Tashbayeva K. (2001). “Petroglyphs of Kyrgyzstan”, *Petroglyphs of Central Asia*, 9-79.
- Taş İ. (2011). *Türk Düşüncesinde Kozmogoni-Kozmoloji*, Kömen Yayınları, Konya.
- Taş T., Özcan F. (2015). “MS 4.-7. Yüzyıllar Arasında Haç Motiflerinin Gelişimi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2015/1, 21, 247-275.
- Taşağıl A. (?). *Kök Tengri’nin Çocukları (Avrasya Bozkırlarında İslam Öncesi Türk Tarihi)*, Bilge Kültür Sanat, 4. Basım, İstanbul. (Yayının 4. Baskısındaki tarih elimizdeki yayından hareketle tespit edilememiştir.)
- Taşağıl A. (2020). *Bozkırın İlk İmparatorluğu Hunlar*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul.
- Tekin H. (2017). “Domuztepe’de “Hayat Ağacı” Bezeli Kaplar”, *Aktüel Arkeoloji*, 60, 48-49.
- Temir A. (Çev), (1986). *Manghol-un Niuça Tobça’an (Yüan-Ch’ao Pi-shi) Moğolların Gizli Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Temiz F. M., Özkan S., Çiftelyürek M. (2020). “2018 Yılı Bulgularına Göre Kırıkhan ve Hassa Mezartaşlarında Damga, İdeogram ve Simgeler”, *Turkmes 2019 Tam Metin Bildiriler*, Kimlik Yayınları, 504-554.
- Tepfer-Jacobson E. (2006). “Rock Art of Mongolia”, *The Silk Road*, 4/1, 5-13.
- Tepfer-Jacobson E. (2012). “Rock Art Research in Mongolia 2005-2009”, *Rock Art Studies: News of the World IV*, Oxbow Books, 164-195.

- Terguunbayar / Terigenbayaner A. S., Ankhsanaa K. K. (2019). "Rock Art in Mongolia", *ICOMOS Rock Art in East Asia a Thematic Study*, Edt. Jean Clottes and Benjamin Smith, 65-78.
- Tezcan H. (2011). *Topkapı Sarayı Müzesi Koleksiyonundan Tılsımlı Gömlekler*, Timaş Yayınları, İstanbul.
- Tezcan M. (1990). *Eski Türklerde Damga*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Theotokis G. (2018). "Military Technology: Production and Use of Weapons", *A Companion to the Byzantine Culture of War, ca. 300-1204*, (Ed.) Yannis Stouraitis, Brill, 259-307.
- Thompson E. A. (2004). *The Peoples of Europe The Huns*, Blackwell Publishing, Malden/Oxford/Carlton.
- Tok T. (2018). "Denizli-Tavas Yöresi Mezar Taşları ve Taşlardaki Tamgalar", *I. Uluslararası Türk-İslam Mezar Taşları Kongresi Bildiriler Kitabı*, 540-565.
- Toker A. (2002). "Sergilenen Eserlerin Tanımı", *Hititler ve Hitit İmparatorluğu 1000 Tanrılı Halk*, 532-571.
- Tokhatyan K. S. (2015). "Rock Carvings Of Armenia", *Fundamental Armenology*, 2. [http://www.fundamentalarmenology.am/Article/9/180/ROCK-CARVINGS-OF-ARMENIA.html\(20.08.2020\)](http://www.fundamentalarmenology.am/Article/9/180/ROCK-CARVINGS-OF-ARMENIA.html(20.08.2020)).
- Tuck S. L. (2005). "The Origins of Roman Imperial Hunting Imagery: Domitian and the Redefinition of Virtus under the Principate", *Greece & Rome*, 52/2, 221-245.
- Turan O. (1945). "Eski Türklerde Okun Hukukî Bir Sembol Olarak Kullanılması", *Bellekten*, Cilt: IX, 35, 305-318.
- Turan O. (2009). *Oniki Hayvanlı Türk Takvimi*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Tümer H. (2017). *Van-Hakkâri Dağlık Bölgesi Kaya Resimleri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tümer H. (2018). "Doğu Toros Petroglifleri: Tırşın Yaylası ve Çevresi", *Anadolu Araştırmaları*, 21, 21-41.
- User H. Ş. (2010). "Bömbögör Yazıtı: Bir Türk Kunçuyunun Mezar Taşı", *Dil Araştırmaları*, Güz/7, 62-73.
- Uyanık M. (1967). *Petroglyphs of South-Eastern Anatolia*, Graz.
- Uyanık M. (1968). "Türkiye'nin Güneydoğusunda Prehistorik Araştırmalar", *Bellekten*, Cilt: XXXII, Ankara, 93-99;
- Uz S. (2008). "Av Tanrıçası Artemis", *Av ve Avcılık Kitabı*, Ed. Emine Gürsoy Naskali, Hilal Oytun Altun, Kitabevi, 479-496.

- Uzunöz C. K. (2017). *Atalarımı Aramaya Geldim Ankara Gündül Salihler Düdük Dağı Kaya Resimleri Fotoğraf Albümü*, İstanbul Aydın Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Ünal A., Ertekin A., Ediz İ. (1990). “1991’de Boğazköy-Hattuşa’da Bulunan Hitit Kılıcı ve Üzerindeki Akadca Adak Yazıtı”, *Müze-Museum*, 4, 46-52.
- Ünal, A. (2002). *Hititler Devrinde Anadolu*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, Cilt. I, İstanbul.
- Ünal, A. (2003). *Hititler Devrinde Anadolu*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, Cilt. II, İstanbul.
- Ünal A. (2019). “Falcılık ve Kehanet”, *Hititler Bir Anadolu İmparatorluğu*, Yapı Kredi Yayınları, 229-245.
- Üngör İ. (2016a). “Asya’dan Anadolu’ya Kayalara Yazılan Türk Kültürü (Dereçi Kaya Resimleri)”, 3. *Uluslararası Türk Şöleni Türk Kültürü Sempozyumu Bildirileri*, Güneş Vakfı Yayınları, 265-278.
- Üngör İ. (2016b). “Orta Asya’dan Anadolu’ya Kayalara Yazılan Türk Kültürü (Dereçi Kaya Resimleri)”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 39, 357-370.
- Vahanyan V. (2009). “Comparative Analysis of the Armenia and World Rock Art”, *XXIII Valcamonica Symposium 2009 Capo di Ponte (Bs) Italy 28th October - 2nd November 2009 Making History of Prehistory the Role of Rock Art*, 363-368.
- Vardar L. E. (2002). “Galatia Bölgesi. Kaleleri/Yerleşmeleri Yüze Araştırması: Ankara ve Bolu İlleri, 2000”, *Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü 19. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, Cilt: 1, 297-308.
- Vardar L. E. (2003). “Galatia Bölgesi Kaleleri/Yerleşmeleri Yüze Araştırması: 2001”, *Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü 20. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, Cilt: 2, 203-218.
- Vardar L. E. (2004). “Galatia Bölgesi Kaleleri/Yerleşmeleri Yüze Araştırması: Ankara ve Eskişehir İlleri, 2002”, *Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü 24. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, Cilt: 2, 117-132.
- Vardar L. E. (2006). “Galatia Bölgesi Kaleleri/Yerleşmeleri Yüze Araştırması: Ankara ve Kırıkkale İlleri, 2004”, *Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü 23. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, Cilt: 1, 267-282.
- Vardar L. E. (2007). “Galatia Bölgesi Kaleleri/Yerleşmeleri Yüze Araştırması: Ankara İli, 2005”, *Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü 24. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, Cilt: 2, 79-100.
- Vardar L. E. (2008). “Galatia Bölgesi Kaleleri/Yerleşmeleri Yüze Araştırması: Ankara ve Eskişehir İlleri, 2006”, *Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü 25. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, Cilt: 3, 453-468.

- Vardar L. E., Vardar N. A. (1998). "Galatia Bölgesi Kaleleri/Yerleşmeleri Yüzey Araştırması: Ankara İli 1996", *XV. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, Cilt: I, Kültür Bakanlığı, 245-280.
- Vries K. D., Smith R. D. (2007). *Medieval Weapons an Illustrated History of Their Impact*, ABC-CLIO Inc., California-Colorado-Oxford.
- Vryonis S. P. Jr. (1997). "Byzantine Society and Civilizations", *The Glory of Byzantium Art and Culture of the Middle Byzantine Era A.D. 843-1261*, (Ed.) Helen C. Evans, William D. Wixom, The Metropolitan Museum of Art, 5-19.
- Warmunth V., Eriksson A., Bower M. A., Barker G., Barrett E., Hanks B. K., Li S., Lomitashvili D., Goryaeva – Ochir M., Sizinov G. V., Soyinov V., Manica A. (2012). "Reconstructing the origin and spread of Horse domestication in the Eurasian steppe", *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 109/21, 8202-8206.
- Warmuth V., Eriksson A., Barker G., Bower M. A., Hanks B. K., Li S., Lomitashvili D., Goryaeva – Ochir M., Sizonov G. V., Soyonov V., Manica A. (2012). "Reply to Forster et al.: Quantifying demic movement and local recruitment in the spread of horse domestication", *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 109 (46), E3149.
- Watchman A. (2000). "A review of the history of dating rock varnishes", *Earth-Science Reviews*, 49, 261-277.
- Waters M. W. (2014). *Ancient Persia: A Concise History of the Achaemenid Empire ; 550-330 BCE*, Cambridge Univ. Press, New York.
- Wenjing Z., Jiaxin Z., Xiaoxia Z., Yasha Z. (2019). "Rock Art in Northern China", *ICOMOS Rock Art in East Asia a Thematic Study*, (Ed). Jean Clottes and Benjamin Smith, France, 40-53.
- Whitley D. S., Dorn R. I. (2010). "The Coso Petroglyph Chronology", *Pacific Coast Archaeological Society Quarterly*, 43/1-2, 135-157.
- Williams-Lewis D. (2002). *The Mind in the Cave*, Thames & Hudson, London.
- Williams-Lewis J. D. (2011). *San Rock Art*, Ohio University Press, Ohio.
- Wilson R. J. A. (1982). "Roman Mosaics in Sicily: The African Connection", *American Journal of Archaeology*, 86/3, 413-428.
- Wilson, M., Tankut, A., Güleç, N. (1997). "Tertiary Volcanism of the Galatia Province, North-West Central Anatolia", *Lithos*, 42, 105-121.
- Wittkower R. (1939). "Eagle and Serpent. A Study in the Migration of Symbols", *Journal of the Warburg Institute*, 2/4, 293-325.
- Wixom W. D. (1997). "Byzantine art and the Latin West", *The Glory of Byzantium Art and Culture of the Middle Byzantine Era A.D. 843-1261*, (Ed.) Helen C. Evans, William D. Wixom, The Metropolitan Museum of Art, 434-509.

- Yablonsky L. T. (1995). "The Material Culture of the Saka and Historical Reconstruction", *Nomads of the Eurasian Steppes in the Early Iron Age*, (Ed.) Jeannine Davis-Kimball, Vladimir A. Bashilov, Leonid T. Yablonsky, Zinat Press, 201-240.
- Yalçıklı D. (2019). *Anadolu'da Neolitik Çağ'da Şaman İnanıcı*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Yalçinkaya I. (1979). "Taş Devirleri Sanatında Teknik ve Stil", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, XXIX/ 1-4, 67-82.
- Yalgın A. R. (1943). *Anadoluda Türk Damgaları Damgalar, Enler, İmler Üzerine Bursanın Değeri*, Bursa Halkevi Neşriyatı, Yeni Basımevi, Bursa.
- Yarcı G. (2009). "Osmanlıda Avcılık Yasaları", *Acta Turcica "Türk Kültüründe Av"*, (Ed.) Emine Gürsoy Naskali, Hilal Oytun Altun, 1, 2009, 123-152.
- Yardımcı, K. G. (2017). "Türk Töresinin Hazinesi Kutsal Şaman Elbiseleri İkonografisi", *International Journal of Cultural and Social Studies*, 3, 461-475.
- Yardımcı, K. G. (2018). "Yakut (Saha Türkleri) Şaman Giysi ve Aksesuarları", 2. *Uluslararası Avrasya Türk Sanatları Kongresi*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, 319-326.
- Yasha Z., Chunxiang L., Ying P., Weili. (2019). "Rock Art in Western China and Tibetan Autonomous Region", *ICOMOS Rock Art in East Asia a Thematic Study*, (Ed.) Jean Clottes and Benjamin Smith, France, 79-104.
- Yatsenko S. A. (2013). "Some Problems Related to Early Medieval Turkic Tamga-Sign Studies", *Re:Marks The Journal of Signum*, International Society for Mark Studies, 2013/1, 9-27.
- Yatsenko S. A. (2019a). "General and Special Use of Tamgas by the Ancient People of Central Asia", *Tamgas of Pre-Islamic Central Asia*, International Institute for Central Asian Studies, 387-417.
- Yatsenko S. A. (2019b). "Signs of the Early Nomads on the Ustyurt Plateau", *Tamgas of Pre-Islamic Central Asia*, International Institute for Central Asian Studies, Samarkand, 58-88.
- Yatsenko S. A., Ilyasov J. Y. (2019). "Tamgas/Nishan And Sociopolitical History", *Tamgas of Pre-Islamic Central Asia*, International Institute For Central Asian Studies, 296-332.
- Yatsenko S. A., Rogozhinskii A. E. (2019). "Introduction", *Tamgas of Pre-Islamic Central Asia*, International Institute for Central Asian Studies, 8-42.
- Yatsenko S. A., Smagulov E. A. (2019). "Signs From The Sites of Chach", *Tamgas Of Pre-Islamic Central Asia*, International Institute For Central Asian Studies, 198-228.

- Yavaş A., Demirel G., Güder Ü., Kurt M. (2018). “Amorium Kazılarında Bulunan Bir Grup Okucu”, *TÜBA-AR*, 23, 178-209.
- Yavuz Y. (DrI.), (2001). *Tarih içinde Ankara II Aralık 1998 Seminer Bildirileri*, Odtü Mimarlık Fakültesi, Ankara.
- Yazıcı H. (2009). “Dede Korkut Hikâyelerinde Av”, *Acta Turcica “Türk Kültüründe Av”*, (Ed.) Emine Gürsoy Naskali, Hilal Oytun Altun, 1, 107-122.
- Yıldırım T. (2010). “Weapons of Kültepe”, *Anatolia’s Prologue Kultepe Kanesh Karum Assyrians in Istanbul*, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 116-123.
- Yılmaz A. (2018). “Kuzey Asya Göçerlerinin Petrogliflerinde Yer Alan Erotik Pozlar”, *2. Uluslararası Avrasya Türk Sanatları Kongresi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi*, 303-318.
- Yılmaz F. (2018). “Aziz Yuhanna Haç Kilisesi (İzmir/Selçuk) Sütunlarındaki Türk İzleri”, *2. Uluslararası Avrasya Türk Sanatları Kongresi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi*, 291-302.
- Yılmaz H. (2018). “Geç Dönem Avar Maden İşleri”, *2. Uluslararası Avrasya Türk Sanatları Kongresi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi*, 137-152.
- Yorulmaz O. (2014). “Tarihî ve Çağdaş Türk Coğrafyası”, *Tarihin Sessiz Dili Damgalar*, Oluşur Basım, 16-41.
- Yurdagür M. (1993). “Cefr”, *TDVİA*, Cilt: 7, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Yücel Ü. (2015). *Türk Okçuluğu*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.
- Zaika A. L., (2012). “Face Images in Lower Angara Rock Art”, *Archaeology Ethnology & Anthropology of Eurasia*, 40/1, 62-75.
- Zanichelli G. Z. (2014). “The Wolf: Between Oral And Written Culture In The Twelfth Century”, *Notes in the History of Art (Special Issue On Secular Art In The Middle Ages)*, 33-3/4, 44-48.
- Znamenski A. A. (2003). *Shamanism in Siberia Russian Records of Indigenous Spirituality*, Springer-Science+Business Media.
- Znamenski A. A. (2007). *The Beauty of the Primitive Shamanism and the Western Imagination*, Oxford University Press, New York.
- Артамонов М. И. (1962). *История Хазар*, Издательство Государственного Эрмитажа, Ленинград 1962, (Artamonov M. I. (1962). *Istoriya Khazar*, Izdatel'stvo Gosudarstvennogo Ermitazha, Leningrad).
- Байпаков К. М., Марьяшев А. Н. (2009). *Ақ-Кайнар Петроглифтері (Petroglyphs of Ak-kainar Site)*, Credos, Алматы (Baupakov K. M., Mar'yashev A. N. (2009). *Ақ-Кайнар Петроглифтері, Almatı*).

- Байпаков К.М., Марьяшев А. Н. (2008). *Баян-Журек Петроглифтери (Petroglyphs of Bayan Zhurek)*, Алматы (Baypakov K.M., Mariyashev A. N. (2008). Bayan-Zhurek Petroglifteri, Almatı).
- Черемисин Д. В. (1997), “Петроглифы Левого Берега Реки Чуи (Горный Алтай)(D.V.Cheremisin, “Petroglyphs at the Left Bank of the Chuya River””, (Новосибирск) *Наскальное Искусство Азии*, Выпуск 2(*Rock Art of Asia*, Issue 2), Кемерово 1997, 78-88.
- Чхаидзе В. Н. (2018). “Аланские Имитации Византийских Крестов-Энколпионов (XI – начало XIII вв.)”, *Античная древность и средние века*. Выпуск 46, Екатеринбург, 127-133.
- Дэвлет Е. Г., Миклашевич Е. А., Мухарева А. Н. (2011). *Сокровища Наскального Искусства Северной И Центральной Азии*, Российская Академия Наук Институт Археологии, Москва.
- Дэвлет Е. Г., Миклашевич Е. А., Мухарева А. Н. (2012). “Материалы К Своду Петроглифов Чукотки (изображения в скоплениях I–III на Кайкуульском обрыве)”, *Изобразительные и технологические традиции в искусстве Северной и Центральной Азии М.*, Кемерово, Труды Саипи. IX, 203-283.
- Дэвлет М. А. (1997). “О Солярных Знаках, “Солнцорогих” И “Солнцеголовых” В Наскальном Искусстве”, *Наскальное Искусство Азии*, Выпуск 2, Кемерово, 11-17.
- Дэвлет Е., (Под Ред). (2005). *Мир Наскального Искусства. Сборник Докладов Международной Конференции (World of Rock Art-Papers Preseted at the International Conference)*, Москва Институт Археологии, Москва.
- Заика А. Л. (1997). “Новые Петроглифы Енисея”, *Наскальное Искусство Азии*, Выпуск 2, Кемерово, 97-100(A. L. Zaika, “New Petroglyphs at the Enisey River”, *Rock Art of Asia*, Issue 2, Kemerovo, 97-100.
- Котович В. М. (1976). *Древнейшие Писаницы Горного Дагестана (Kotowich W. M. (1976), Ancient Petroglyphs of Dagestan, Publishing House Nauka, Moscow)*, Издательство На уха, Москва.
- Кубарев В. Д. (1988). *Древние Росписи Каракола*, Академия Наук СССР Сибирское Отделение Институт Истории Филологии, Новосибирск.
- Кубарев В. Д. (2007). “Арал-Толгой: новый памятник наскального искусства Монголии”, *Археология, Этнография И Антропология Евразии Научный Журнал*, Номер 1 (29), 111-126.
- Кубарев В. Д. (2009а). *Памятники Каракольской Культуры Алтай (V. D. Kubarev Antiquities Of Karakol Culture Altai)*, Российская Академия Наук Сибирское Отделение Институт Археологии И Этнографии, Новосибирск.
- Кубарев В. Д. (2009б). *Петроглифы Шивээт-Хайрхана (Монгольский Алтай) (V. D. Kubarev The Petroglyphs Shiveet-Khairkhan (On the Mongolian Altai))*, Издательство Института археологии и этнографии СО РАН, Новосибирск.

- Кубарев В. Д. (2011). *Петроглифы Калбак-Таша I (Российский Алтай)* (V. D. Kubarev, *The Petroglyphs Kalbak-Tash I (Russian Altai)*), Издательство Института археологии и этнографии СО РАН, Новосибирск.
- Кубарев В. Д., Цэвээндорж Д., Якобсон Э. (2005). *Петроглифы Цагаан-Салаа И Бага-Ойгура (Монгольский Алтай)*, Издательство Института археологии и этнографии СО РАН, Новосибирск – Улан-Батор – Юджин.
- Кубарев В. Д., Шульга П.И., Vd. (2007). *Пазырыкская Культура (Pazyryk Culture) (курганы Чуи и Урсула) Монография*, Издательство Алтайского государственного университета, Барнаул.
- Кызласов И. Л. (2008). “К Уяснению Исходных Позиций Изучения И Сбережения Писаниц”, *Человек, адаптация, культура-Российская Академия Наук Ордена Трудового Красного Знамени Институт Археологии*, Москва, 451-463.
- Маргулан А. Х. (2013). *Сочинения - Петроглифы Сарыарки*, Гравюры С Изображением Волчьего Тотема-Каменные Изваяния Улытау, Министерство Образования И Науки Республики Казахстан, Сilt: 3-4, Алматы.
- Мартынов А. И., Елин В. Н., Еркинова Р. М. (2006). *Бичикту-Бом Святилище Горного Алтая Монография*, Горно-Алтайск РИО Горно - Алтайского 2006 (Martynov A. I., Yelin V. N., Yerkinova R. M. (2006). *Bichiktu-Bom Svyatilishche Gornogo Altaya Monografiya*, Gorno-Altaysk RIO Gorno-Altayskogo).
- Мусеибли Н. (2011). “Параллели Петроглифам Гямигая На Керамике Эпохи Бронзы Азербайджана (Вопросы Хронологии) (Some Parallels To The Petroglyphs Of Gemigaya On The Bronze Age Ceramics Of Azerbaijan (Questions Of Chronology))”, *Наскальное Искусство В Современном Обществе (К 290-Летию Научного Открытия Томской Писаницы) Материалы Международной Научной Конференции 22-26 Августа 2011 Г., Том 2*, Кемерово, 81-86.
- Миклашевич Е. А. (2011), “К Изучению Техники Нанесения Изображений Томской Писаницы”, *Историко-Культурное (Наследие Кузбасса Актуальные Проблемы Изучения И Охраны Памятников Археологии) Сборник Научных Статей*, Выпуск III, Кемерово, 132-155.
- Окладников А. П. (1974). *Петроглифы Байкала-Памятники Древней Культуры Народов Сибири* (A. P. Okladnikov, *Petroglyphs Of Baikal-Reliquiae Of The Ancient Culture Of Siberian Peoples*, Publishing House Nauka Siberian Branch, Novosibirsk 1974), Издательство Наука Сибирское Отделение, Новосибирск.
- Окладников А. П. (1976). *История И Культура Бурятии Сборник Статей*, Бурятское Книжное Издательство, Улан-Удэ.
- Рогожинский А. Е. (2009). “Наскальные Изображения «Солнцеголовых» Из Тамгалы В Контексте Изобразительных Традиций Бронзового Века Казахстана И Средней Азии”, *Материалы И Исследования По Археологии*

Кыргызстана, Национальная Академия Наук Кыргызской Республики Институт Истории И Культурного Наследия (A. E. Rogozhinskiy, “Sun-Head” Representations from Tamgaly within The Rock Art Traditions of Kazakhstan and Middle Asia”), Бишкек, 53-65.

Русакова И. Д. (2013). “Петроглифы Западной Части Боярского Хребта В Хакасии”, *Научное Обозрение Саяно-Алтая*, 2013/1(5), 120-124.

Самашев З. (2006). *Петроглифы Казахстана*, (Samoşev Z. (2006). *Petroglifi Kazakhstana, Almatı.*) Алматы.

Самашев З., Жетіаев Ж. (2005). Казак Петроглифтері (Көне Тамыры Мен Сабактастығы). Алматы (Samoşev Z., Jetiaev J. (2005). *Kazak Petroglifleri (Köne Tamırı Men Sabaqtastığı).* Almatı).

Советова О. С. (). “К Вопросу Об “Искусствоведческом” И “Археологическом” Подходах К Интерпретации Изобразительных Памятников”, *Сибирское Отделение Российской Академии Наук Институт Археологии И Этнографии*, s. 117 – 128.

İNTERNET KAYNAKLARI

www.aura.net

<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>

<https://biruni.tuik.gov.tr/nufusmenuapp/menu.zul>

<http://www.rupestre.net/tracce/>

www.ifrao.com

www.icomos.org

<http://africanrockart.org/>

<http://www.arara.org/index.htm>

<http://www.bradshawfoundation.com/index.php>

<http://www.alta.museum.no/sider/tekst.asp?side=24>

<http://www.pechmerle.com/english/index.php>

<http://archeologie.culture.fr/chauvet/en>

<http://cuevas.culturadecantabria.com/el-castillo-2/>

http://en.museodealtamira.mcu.es/Prehistoria_y_Arte/la_cueva.html

<http://redhistoria.com/el-arte-rupestre-en-espana/>

http://museodealtamira.mcu.es/Prehistoria_y_Arte/la_cueva.html

http://www.spainisculture.com/en/propuestas_culturales/arte_rupestre_mediterraneo_pintores_prehistoria.html;

https://es.wikipedia.org/wiki/Arte_rupestre_de_Val_Canonica

<http://www.archeocamuni.it/approfondimenti.html>

<http://whc.unesco.org/en/list/94>

<https://www.cambridge.org/core/journals/antiquity/article/div-classtitlefirst-palaeolithic-rock-art-in-germany-engravings-on-hunsruck-slatediv/7F62163A32A470DD7EEE5AC396C4DFD5>

<https://www.ucl.ac.uk/human-evolution/news/oldest-rock-art-engravings-germany-feb-2016>

<http://www.artepreistorica.com/2009/12/rock-art-and-rock-art-research-in-germany/>

<http://archaeologydataservice.ac.uk/era/>

http://www.bradshawfoundation.com/british_isles_prehistory_archive/gower_peninsula_south_wales/index.php

<http://www.kalliotaideyhdistys.fi/index.html>

<http://www.ismoluukkonen.net/kalliotaide/suomi/>

<http://www.rockartscandinavia.com/frontpage.php>

<http://www.gobustan-rockart.az>

https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Petroglyphs_in_Kyrgyzstan

<http://whc.unesco.org/en/list/1145>

<http://whc.unesco.org/en/list/1382>

www.bradshawfoundation.com/china/ningxia/

<http://pages.uoregon.edu/arthist/jacobson/>

http://www.bradshawfoundation.com/middle_east/iran_rock_art/index.php

<http://muftah.org/iran-ancient-rock-carvings/#.WIT4bvmLTDC>

<http://iranrockart.com/pages/?1054>

<http://ughtasarrockartproject.org/page4.html>

<http://www.ancient-origins.net/news-history-archaeology/celestial-maps-gegham-mountain-unique-rock-art-armenia-005716>

<http://www.iatp.am/ara/library/>

<http://donsmaps.com/sulawesi.html>

<http://www.nature.com/nature/journal/v514/n7521/abs/nature13422.html>

<http://news.nationalgeographic.com/news/2014/10/141008-cave-art-sulawesi-hand-science/>

<http://www.bradshawfoundation.com/india/>

<http://ignca.nic.in/rockart.htm>

<http://www.ibiblio.org/gautam/heri0008.htm>

<http://www.ancient-asia-journal.com/articles/10.5334/aa.12306/>

<http://www.native-art-in-canada.com/rock-art.html>

<http://www.icomos.org/studies/rockart-latinamerica/fulltext.pdf>

<http://www.cuevadelasmanos.org>

<http://blogs.getty.edu/iris/the-hardworking-hOMEMaking-hedgehog/>

<https://www.getty.edu/art/collection/objects/240667/unknown-maker-hedgehogs-english-about-1250-1260/>

FOTOĞRAFLAR

Fot. 984: Nokta vuruş öncesinde taslak çizime ait olan kazıma izleri

Fot. 985: Nokta vuruş öncesinde taslak çizime ait olan kazıma izleri

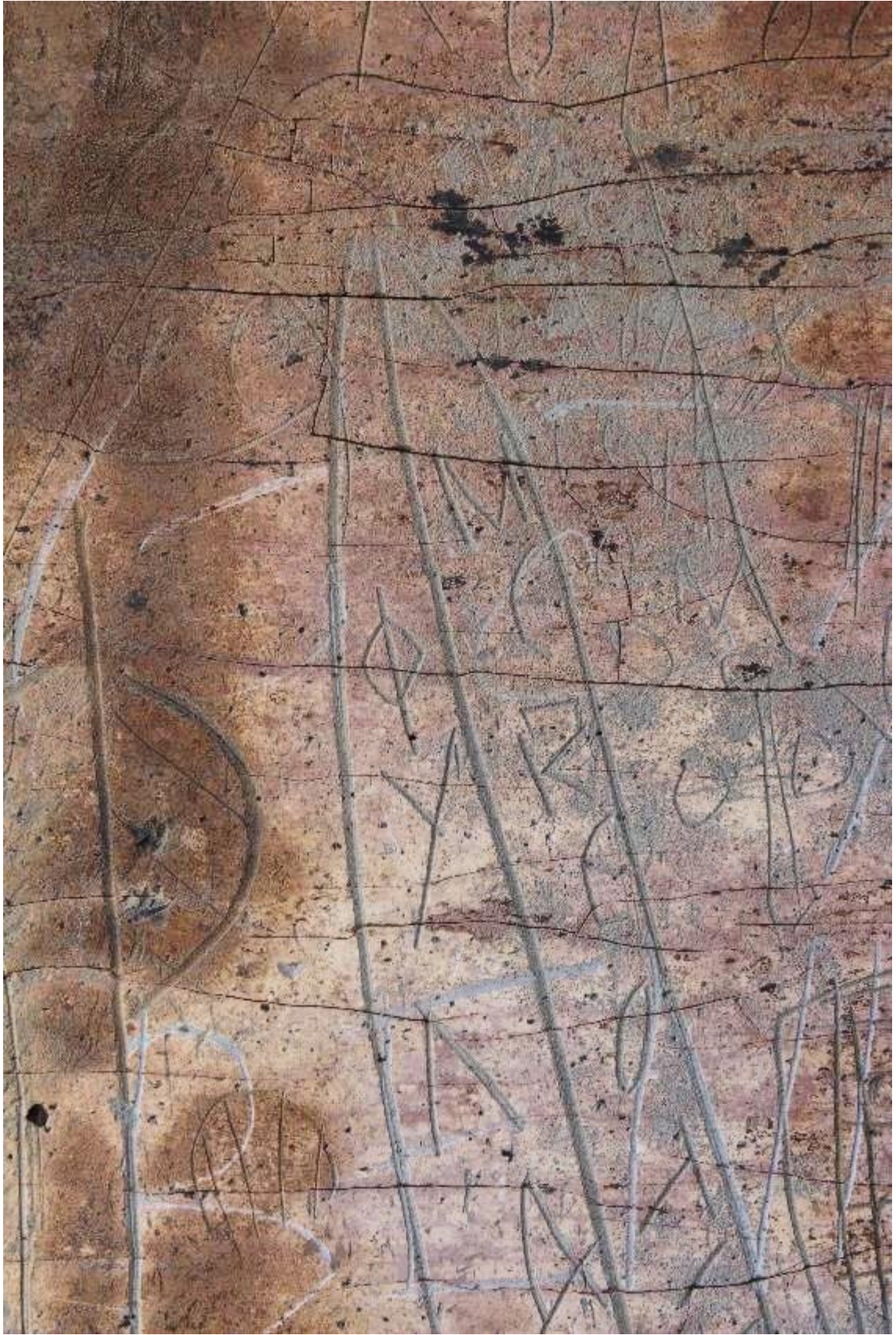
Fot. 986: Nokta vuruş öncesinde taslak çizime ait olan kazıma izleri

Fot. 987: Nokta vuruş öncesinde taslak çizime ait olan kazıma izleri

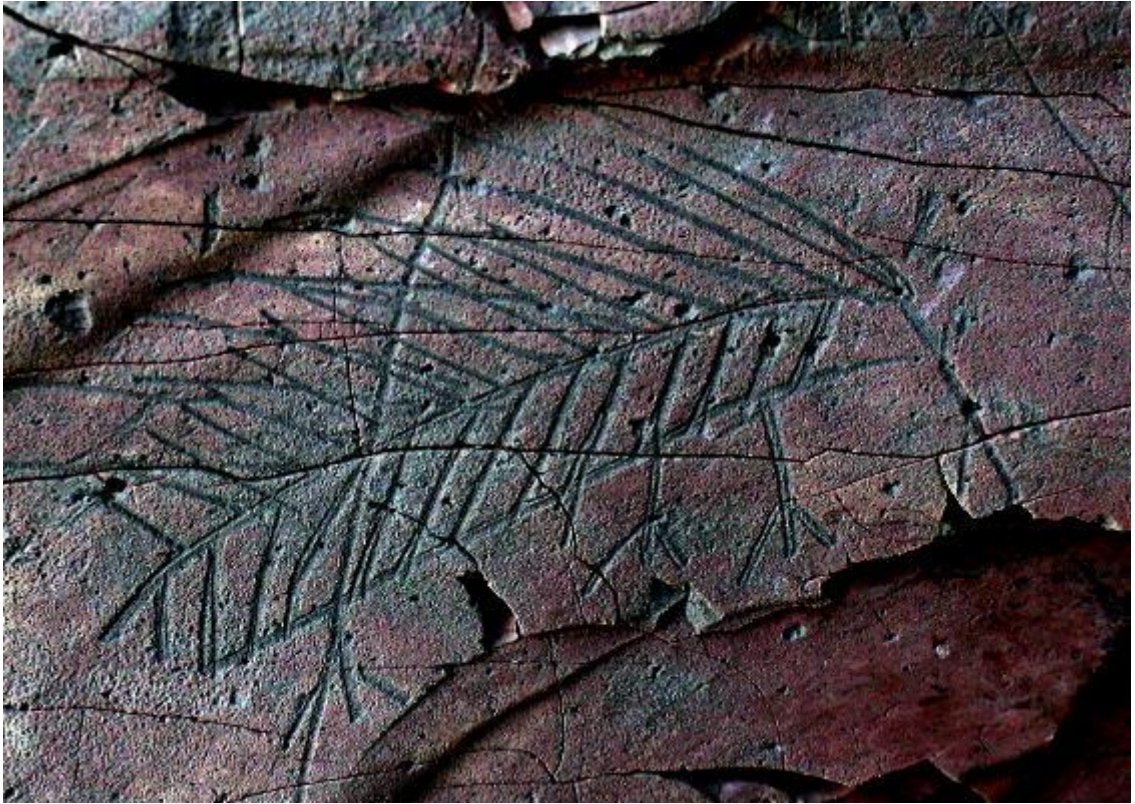
Fot. 988: Nokta vuruş öncesinde taslak çizime ait olan kazıma izleri

Fot. 989: “U” kesite sahip kesici aletle yapılan kazıma tekniğinden detay

Fot. 990: “U” kesite sahip kesici aletle yapılan kazıma tekniğinden detay

Fot. 991: “U” kesite sahip kesici aletle yapılan kazıma tekniğinden detay

ÖZGEÇMİŞ

Adı: Başaran Doğu

Soyadı: GÖKTÜRK

Mezun Olunan Okul / Bölüm:

Lisans/Ege Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü

Yüksek Lisans/Pamukkale Üniversitesi Sanat Tarihi Anabilim Dalı

Doktora/Pamukkale Üniversitesi Sanat Tarihi Anabilim Dalı

İşi/Mesleği: Araştırma Görevlisi

Kurumu: Harran Üniversitesi

Adresi: Harran Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü

Email: basarandogugital@gmail.com